

SANCTORII
SANCTORII
IVSTINOPOLITANI,
IN PATAVINO GYMNASIO

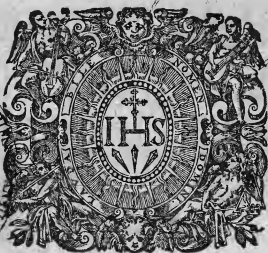
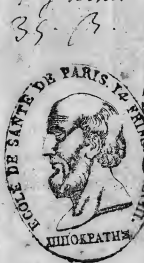
Medicinæ Theoricam ordinariam
primo loco profitentis,

COMMENTARIA,

In artem Medicinalem Galeni.

LIBRI TRES.

*J'ay acheté ce liure a paris le 20 may 1668.
35-13. Jeron.*

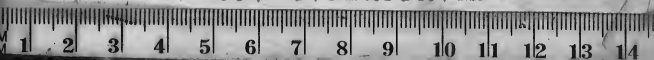

LVGDVNI,

Ex Officina IOANNIS PILLEHOTTE,
SVMP.T. IOANNIS CAFFIN, ET
FRANCISCI PLAIGNARD, sub
signo nominis IESV.

M. DC. XXXII.

PERMISSV SVPERIORVM.

SAINTOR

IVSTINOPOLITANI

THE THEATRE OF THE
THEATRE OF THE

THEATRE OF THE

SAINTOR
THEATRE OF THE
THEATRE OF THE

THEATRE OF THE

Celeberrimo, & Amplissimo,

AQVENSIS ACADEMIÆ
MEDICORVM COLLEGIO,

IOAN. CAFFIN, ET FR. PLAIGNARD,

Bibliopola, S.

AVD equidem dubitauerimus, VIRI
CLARISSIMI, quin, & plerisque aliis, &
vobis etiam ipsis, videamus velle, Athenas
locupletare noctuis, cum, velut nouum munus,
afferimus ad vos librum de re Medica:

& quod intempestiuoris studij sit, Commentarios in Galeni
lucubrationes: importunam scilicet accessionem ad bene
multas decurias illustrium nobilissimi Scriptoris Interpretum.
Quo defungendo erga vos officio, perinde nos facere,
nec immeritò, interpretemini, atque si de vestris hortis
lectissimos quosque decerptos fructus, muneris nomine,
inurbanius vobis obtrudamus: & cumulanda liberalitatis
gratia, ipsos etiam hortos, corollarij loco, nos insuper adijcere
confirmemus. Enimuerò Galenum, & eius Interpretes,
qui pridem in cuiusque vestrum mancipio, adeoque etiam
peculio sunt, recente interula dumtaxat amictos, quasi
nostræ ditionis rem, ad vos ista dedicatione transcribere,
haud paullò alienius, atque ineptius sit, quàm, & hortenses
fruges, & vestri patrimonij hortos, beneficentia

tiæ quadam specie, vobis ipsis delegare. Est verò illud quidem certissimum, cum ab vobis discefferimus, alterius conditionis homines non occursuros facile, qui Sanctorij Commentarios in Galenum, nostro ex prelo recens prodeunt, libenter excipiant, & beneuolæ clientelæ præsidio cohonestatos, defensosque velint. Etenim hoc scriptoris genus, vt, sua natura, vestræ conditioni est maxime consentaneum: ita, suo ingenio, ab cæteris hominibus est ferme alienum: itaque, nisi apud vos ei patuerit benigni hospitij locus, id omnis tecti, & solatij exfors, exulare sub dio miserrime cogatur. Non tamen inde continuò sequetur, **VIRI HONORATISSIMI**, vt existimemur, instar Calabri Hospitis, vescenda vobis offerre pruna, & illa quidem ab omnibus prætereuntibus neglecta, quæ, si neque vobis quidpiam sapiant, mox porcis voranda propinentur. Enimuerò, vt non quælibet mortalium Classis huiuscemodi libris oculos, & animos adijciat, meritò absterretur argumenti abstrusa ratione, ac exquisita nobilitate: ad quam vos contrà impellunt, & adigunt fecundæ, ac generosæ vestræ mentes, vti ad congruentem suæ amplitudini, & acrimonie materiam. Quamobrem, si non aberrauimus in deligendo, & offerendo, vestris ingeniis, & meritis condigno munere: hanc gratiam finite à vobis impetrari, vt nos indignos non existimetis vestra, & beneuolentia, & clientela. Valete, & saluete.

INDEX

INDEX QVÆSTIONVM.

Q uest. 1. De Inscriptione. pag. 1	sint actiua, vel dua actiua, vel dua
2 De intentione. 3	passiua, & quomodo. 108
3 De proportionē. 4	26 De utilitate tractatus de corporibus.
4 De ordine. 5	113
5 De subiecto. 6	27 Ostenditur rememoratiua, & progno-
6 De diuisione libri. 10	stica signa desumi ab effectu presenti,
7 Quid per Doctrinas intelligat Gal. 12	& non à praterito, vel futuro. 126
8 Quid intelligat Gal. per doctrinas or-	28 An corpus saluberrimum magis re-
dini inbarens. 14	sistat causis morbificis, quàm corpora
9 Quid intelligant Expositores per finis	intemperata contraria. 148
notionem. 21	29 De latitudinibus. 161
10 An ordo, seu doctrina definitiua sit	30 An salubre nunc sit à generatione ta-
diuersa à compositiua, & resolu-	le. 162
tiua. 26	31 De pilorum natura. 173
11 An prater tres doctrinas detur doctri-	32 De vnguibus. 174
na diuisiua. 30	33 An pertineat ad medicum considerare
12 Cur diuisio nihil doceat. 32	ubi sit anima. 175
13 De sectis Medicorum. 34	34 An quatuor sint corporis animati prin-
14 De definitionibus medicina. 43	cipia, vt dicit Gal. vel vnum vt di-
15 Quid per salubre, insalubre, & neutrum	cit Arist. 176
intelligat Galenus. 48	35 An facultas influat per spiritus, vel
16 An dentur corpora neutra. 57	per radios. 178
17 De numero capitum exorientium à de-	36 An detur spiritus naturalis prater
finitione medicina. 59	animalem, & vitalem. 180
18 De partibus similaribus. 65	37 An motus cerebri fiat ab arteriis, vel
19 De natura temperamenti. 68	a substantia cerebri, vel ab aliis
20 An detur temperamentum aequale ad	causis. 185
pondus. 70	38 A qua parte cerebri sensus, & motus
21 De numero temperamentorum. 74	proueniant. 187
22 Quod corpus ex omnibus sit peioris	39 An facultates principes cerebri pro-
conditionis. 90	deant à substantia similari, vel dissi-
23 Quid intelligat Gal. per saluberrimum,	milari. 191
& insaluberrimum. 100	40 An neruus actiuus possit amittere sen-
24 An neutra conualescentia, & deci-	sum, & non motum. 197
dentia sunt neutra nunc secundi si-	41 Cur surdi à natiuitate sunt muti. 200
gnificati. 105	42 An sensus percipiant suam sensatio-
25 An omnes quatuor primæ qualitates	nem. 201

tia quadam specie, vobis ipsis delegare. Est verò illud quidem certissimum, cum ab vobis discefferimus, alterius conditionis homines non occursuros facile, qui Sanctorij Commentarios in Galenum, nostro ex prelo recens prodeuntes, libenter excipiant, & beneuolæ clientelæ præsidio cohonestatos, defensosque velint. Etenim hoc scriptoris genus, vt, sua natura, vestræ conditioni est maximè consentaneum: ita, suo ingenio, ab cæteris hominibus est fermè alienum: itaque, nisi apud vos ei patuerit benigni hospitij locus, id omnis testi, & solatij exfors, exfulare sub diomiserrimè cogatur. Non tamen inde continuò sequetur, **VIRI HONORATISSIMI**, vt existimemur, instar Calabri Hospitis, vescenda vobis offerre pruna, & illa quidem ab omnibus prætereuntibus neglecta, quæ, si neque vobis quidpiam sapiant, mox porcis voranda propinentur. Enimuerò, vt non quælibet mortalium Classis huiuscemodi libris oculos, & animos adijciat, meritò absterretur argumenti abstrusa ratione, ac exquisita nobilitate: ad quam vos contrà impellunt, & adigunt fecundæ, ac generosæ vestræ mentes, vti ad congruentem suæ amplitudini, & acrimoniæ materiam. Quamobrem, si non aberrauimus in deligendo, & offerendo, vestris ingeniis, & meritis condigno munere: hanc gratiam sinite à vobis impetrari, vt nos indignos non existimetis vestra, & beneuolentia, & clientela. Valete, & saluete.

I N D E X

INDEX QVÆSTIONVM.

Q	<i>Vast. 1. De Inscriptione. pag. 1</i>	<i>sint actiua, vel dua actiua, vel dua</i>
2	<i>De intentione. 3</i>	<i>passiua, & quomodo. 108</i>
3	<i>De proportionē. 4</i>	26 <i>De utilitate tractatus de corporibus.</i>
4	<i>De ordine. 5</i>	113
5	<i>De subiecto. 6</i>	27 <i>Ostenditur rememoratiua, & prognos-</i>
6	<i>De diuisione libri. 10</i>	<i>stica signa desumi ab effectu presenti,</i>
7	<i>Quid per Doctrinas intelligat Gal. 12</i>	<i>& non à praterito, vel futuro. 126</i>
8	<i>Quid intelligat Gal. per doctrinas or-</i>	28 <i>An corpus saluberrimum magis re-</i>
	<i>dini inherens. 14</i>	<i>sistat causis morbificis, quàm corpora</i>
9	<i>Quid intelligant Expositores per finis</i>	<i>intemperata contraria. 148</i>
	<i>notionem. 21</i>	29 <i>De latitudinibus. 161</i>
10	<i>An ordo, seu doctrina definitiua sit</i>	30 <i>An salubre nunc sit à generatione ta-</i>
	<i>diuersa à compositiua, & resolu-</i>	<i>le. 162</i>
	<i>tiua. 26</i>	31 <i>De pilorum natura. 173</i>
11	<i>An prater tres doctrinas detur doctri-</i>	32 <i>De vnguibz. 174</i>
	<i>na diuifua. 30</i>	33 <i>An pertineat ad medicum considerare</i>
12	<i>Cur diuifio nihil doceat. 32</i>	<i>ubi fit anima. 175</i>
13	<i>De sectis Medicorum. 34</i>	34 <i>An quatuor sint corporis animati prin-</i>
14	<i>De definitionibus medicina. 43</i>	<i>cipia, vt dicit Gal. vel vnum vt di-</i>
15	<i>Quid per salubre, insalubre, & neutrum</i>	<i>cit Arist. 176</i>
	<i>intelligat Galenus. 48</i>	35 <i>An facultas insinat per spiritus, vel</i>
16	<i>An dentur corpora neutra. 57</i>	<i>per radios. 178</i>
17	<i>De numero capitum exorientium à de-</i>	36 <i>An detur spiritus naturalis prater</i>
	<i>finitione medicina. 59</i>	<i>animalem, & vitalem. 180</i>
18	<i>De partibus similaribus. 65</i>	37 <i>An motus cerebri fiat ab arteriis, vel</i>
19	<i>De natura temperamentii. 68</i>	<i>à substantia cerebri, vel ab aliis</i>
20	<i>An detur temperamentum aequale ad</i>	<i>causis. 185</i>
	<i>pondus. 70</i>	38 <i>A qua parte cerebri sensus, & motus</i>
21	<i>De numero temperamentorum. 74</i>	<i>proueniant. 187</i>
22	<i>Quod corpus ex omnibus sit peioris</i>	39 <i>An facultates principes cerebri pro-</i>
	<i>conditionis. 90</i>	<i>deant à substantia similari, vel dissim-</i>
23	<i>Quid intelligat Gal. per saluberrimum,</i>	<i>ilari. 191</i>
	<i>& insaluberrimum. 100</i>	40 <i>An nervus actiuus possit amittere sen-</i>
24	<i>An neutra conualefcentia, & deci-</i>	<i>sum, & non motum. 197</i>
	<i>dentia sunt neutra nunc secundi si-</i>	41 <i>Cur surdi à natiuitate sunt muti. 200</i>
	<i>gnificati. 105</i>	42 <i>An sensus percipiant suam sensatio-</i>
25	<i>An omnes quatuor primæ qualitates</i>	<i>nem. 201</i>

Index Quæstionum.

- 43 De numero actionum cerebri habentium principatum. 208
- 44 Vbi sit sensus communis. 210
- 45 An operationes principes in cerebro sint lora distincta. 211
- 46 An operationes principes pendeant à cerebri conformatione. 214
- 47 De aurium sordibus. 220
- 48 De generatione coloris. 222
- 49 De natura, & differentiis colorum. 226
- 50 De canitie. 229
- 51 De crispitudine. 230
- 52 De caluitio. 231
- 53 Quid intelligat Gal. per habitationem habentem bonam temperiem. 234
- 54 Quid intelligat Gal. per humores proportionè respondentes temperaturæ cerebri. 236
- 55 Quod clima sit temperatius. 237
- 56 An odores calefaciant & grauent cerebrum. 246
- 57 An processus mammillares sint propria pars organi odoratus. 248
- 58 An oculi nigri, & albi indicent temperaturas. 283
- 59 De temperatura cordis facta collatione ad cutim. 292
- 60 A qua causa immediata fiat arteriarum pulsatio. 297
- 61 An respiratio sit motus voluntarius, id est animalis, vel naturalis. 323
- 62 An latitudo venarum, vel angustia per se indicent iecoris temperaturam. 345
- 63 De indiciis humorum quantitate, seu qualitate peccantium. 346
- 64 An urina & pulsus sint propria indicia omnium predominantium humorum. 350
- 65 De syndrome locorum indicantium dominium peccantium humorum. 351
- 66 De locorum syndrome indicante bilis abundantiam. 352
- 67 De locorum syndrome ex qua colligimus pituitæ dominium. 354
- 68 De locorum syndrome indicante dominium melancholia. 356
- 69 De syndrome indicatæ Polyæmiæ. 359
- 70 De muscutorum generatione. 365
- 71 An mulier sit calidior mare. 372
- 72 A qua parte semen decidat. 373
- 73 An semen simul sit efficiens, & materia prima conceptus. 379
- 74 De virtute formatrice. 383
- 75 De similitudine filiorum. 387
- 76 De pinguedine. 398
- 77 Cur aqua calefacta citius congeletur. 418
- 78 An moderata temperatura semper edat operationem perfectiorem aliis temperaturis, & magis resistat. 422
- 79 An temperamentum æquale sit longioris vitæ, quam aliæ temperatura. 424
- 80 De secundis humiditatibus. 426
- 81 An similia similibus conseruentur. 429
- 82 De causa appetitus. 437
- 83 Per quas vias aciditas feratur à liene ad stomachum. 439
- 84 De Aceto. 442
- 85 Aciditas cui per se conueniat. 444
- 86 An ventriculus nutriatur chylo. 449
- 87 An chylus magis à ventriculo, quam à visceribus illum circumstantibus fiat. 451
- 88 An putro sit calidior, & humidior. 459
- 89 De motu pulmonis. 461
- 90 An dolor sit operatio læsa. 480
- 91 De causa prima, & immediata doloris. 508
- 92 An dolor sentiat ab aliquo sensu. 514
- 93 Sexaginta sympathiæ, & idiopathiæ humani corporis ex Gal. & anatomia arcanis desumptæ. 519
- 94 De organo tactus. 551
- 95 An motus symptomatici sint omnino inuiles. 562
- 96 Quomodo natura rei insinuet inuentionem causarum salubrium. 572
- 97 Ostenditur vnum indicare solum vnum. 575
- 98 De Qualitatibus occultis, quæ agunt tota

Index Quaestionum.

<i>tota substantia.</i>	585	111 In quibus conueniant, & quibus dis-	
99 De numero coctionum, & de illarum		ferant reuulsio, & deriuatio.	719
excrementis.	599	112 An reuulsio conueniat non solum	
100 Breuis digressio de urinis.	620	fluentibus, verum etiam fluxis, &	
101 An coena sit prandio liberalior.	622	fluxuris humoribus.	ibid.
102 Dubitationes an coitus conferat.	633	113 A quo indicetur mistio sanguinis.	
103 De tempore opportuno coeundi.	640	720	
104 Ad quod morbi genus reducatur la-		114 De ordine, & potestate indicantium.	
pis in vesica.	668	730	
105 Digressio de putredine.	700	115 Disputatio contra Fallopium, Trin-	
106 Quid sit concoctio.	708	cauellium, & Argenterium de so-	
107 An auersio per distantissima sit con-		lutione continui.	742
ditio, qua conueniat per se reuul-		116 De Hyporrysi, siue de subfluxione.	
sioni.	714	752	
108 Quid per rectitudinem seruandam in		117 De generatione morbi.	781
reuulsione intelligi debeat.	716	118 Per quas vias pus empyicorum expur-	
109 Quid intelligendum sit, dum dicimus		getur per urinam, aut per aluum.	
reuulsionem fieri per vasa commu-		784	
nia.	717	119 Digressio de virtute attrahente per	
110 An auersio humorum ad originem sit		substantia similitudinem.	790
conditio, qua conueniat per se re-		120 Quod intelligat Galenus per anasto-	
uulsi.	718	matica.	798

CONSENSVS.

Commentaria in Artem Medicinalem Galeni, auctore Sancto-
rio, Medicinæ in Patauino Gymnasio Professore, in lucem
edita Venetiis, typis hac in Vrbe mandari à IOANNE CAFFIN,
& FRANCISCO PLAIGNARD, ego Regis Consiliarius,
& Procurator non impedio. Die tertia Iunij 1631.

PVGET.

PERMISSIO.

Sanctorij Sanctorij Iustinopolitani Commentaria in Artem
Medicinalem Galeni, à IOANNE CAFFIN, & FRAN-
CISCO PLAIGNARD in lucem edi permittimus, ac simul,
ne quis citrà datam eis potestatem denuò excudat interdici-
mus. Datum Lugduni, die quinta mensis Iunij, anno 1631.

DECHAPONAY.

S A N C T O R I I
S A N C T O R I I
 I V S T I N O P O L I T A N I
 Philosophi, & Medici
 Veneti
 C O M M E N T A R I A
 I N A R T E M M E D I C I N A L E M
Galen.

limine libri prius perstringam: mirifice enim conferent ad cognitionem tractandorum. Acachias, & nonnulli alij Expositores huius libri nihil dicentes de prolegomenis, non immerito imminuti ab alijs iudicantur: præcognitis enim his à iunioribus cetera faciliora reddentur, ac euidentiora. Nec

RTEM medicinalem explicaturus, prælectiones, siue præludia, quæ à Græcis προλέγόμενα dicuntur, breuib; in hoc

tamen eos laudo, qui hæc nimium fusè tractant; in solidis verò huius Artis arcanis deficiunt. Agam igitur summam de inscriptione libri, de intentione, de proportionem huius cum alijs Galeni libris, de ordine, de subiecto, & demum de diuisione. Quæ verò ad solidam huius Artis intelligentiam pertinebunt, fusius, & exactius tractabuntur.

✽

A

Qv

QVÆSTIO I.

De inscriptione.

Galeno inscribitur τέχνη
ιατρική, id est, ars medi-
cinalis : ab Arabibus voca-
tur μικροτέχνη, id est, ars
parua. A Galeno nun-
quam fuit vocata ars parua: citatur enim
ab illo hic liber septimo Methodi, capite
tertio, quinto de tuenda sanitate, cap.
xj. libro de libris propriis, capite tertio,
& alibi : nec tamen alio nomine ab il-
lo quam ars medicinalis vocatus est.

Haly, & Plusquamcommentator a-
iunt, fuisse vocatam artem paruam ad
differentiam totius Artis medicæ in
multis voluminibus tractatæ, vt tota ars
medica dici debeat ars magna; hæc ve-
rò, quæ traditur in hoc libello, voce-
tur ars parua.

Montanus censet ea de causa inscri-
bi hunc librum artem paruam : quia to-
ta ars in pauco sit per compendium tra-
ctata: dum enim dicitur microtechni, ait
micro scribi cū mega, esseque in datio-
ne, ita vt per microtechni intelligi de-
beat ars in pauco, quasi ἐν μικρῷ τέχνη,
& non ars parua. Hæc Montani exposi-
tio existimatur ingeniosa : admitti ta-
men non potest ; tum quia Galenus
nunquam hunc librum vocauit artem
paruam ; tum quia nomina compo-
sita ex pluribus, semper sumuntur
in eodem casu : non potest sumi ars in
casu recto, & micro in obliquo : hoc
enim apud Latinos, & Græcos est mon-
struosum, αὐτοῦ τοῦ μικροῦ.

Ego puto vocari posse artem paruam
ea ratione, qua animal vocatur ab Ari-
stotele octauo physicorum, text. decimo-
septimo μικρόσωμος, id est, paruus
mundus : sicut enim in homine om-
nes gradus vniuersi, elementa videli-
cet, omnes animantium gradus, & in-

tellectus elucet ; sic in hoc libello tota
medicina continetur : Pari modo sicuti
Cosinographi totius terræ ambitum, in
Asiam, Africam, Europam, & Ameri-
cam diuisum exigua tabella concludunt:
ita & Galenus in parua medicinæ defi-
nitione, veluti in quodam breuissimo
epilogo, omnia medicinæ capita com-
plexus est : sub nomine enim salubris,
insalubris, & neutrius, in hoc libro ex-
plicantur 72. capita salubrium, insalu-
brium, & neutrorum corporum, si-
gnorum, & causarum quibus & conti-
netur tota ars, & miro artificio, vt infra
ostenditur, medicinæ arcana memoriæ
commendantur. His nixi rationibus
possumus & nos hunc librum vocare ar-
tem paruam, quamuis à Galeno nun-
quam artis paruae, sed artis medicinalis
nomine fuerit insignitus.

1 Dubitatio inde suboritur : quia si
hic liber vocatur ars medicinalis, cur
etiam liber de constitutione artis medi-
cæ non merebitur artis medicinalis no-
mine insigniri, ybi de tota arte tractat
Galenus?

Manardus, & Argenterius respon-
dent, libro de constitutione non doceri
totam artem, vt hic, sed modum, quo
tota ars ex notione finis constituitur.
Verum hi multipliciter errare videntur:
primò, quia liber ille appellatur, de con-
stitutione artis medicæ, non autem de
modo constituendi artem. Secundò, Ga-
lenus antea scripsit duos libros de modo
constituendi artem ex notione finis, vt
colligitur ex præmio libri de consti-
tutione, qui non habentur. Tertio, quod
ibi tractet de artis constitutione, & non
de modo pater : quia modus consti-
tuen-
di, vel applicatur arti, vel non : si appli-
catur, constituit, si non applicatur, non
constituit artem: Quod verò applicetur,
legenti cuius clarissimè patebit: Quare
ibi Galenus de constitutione artis me-
dicæ, & nō de modo sermonem habuit.

Respondemus, igitur, librum hunc

non esse artem medicalem absolutam, & vniuersalem, sed ordine tantum definitiuo memoria causa traditam, quæ appellatio non potest conuenire libro de constitutione artis medicæ, qui tractat de constituenda arte ordine resolutione: quæ sanè valde diuersa sunt. Præterea concedimus, librum de constitutione vocari posse artem medicalem, additis his, à notatione finis constitutam: sed dicimus Galenum hanc inscriptionem omisisse, quia elegantius inscribitur de constitutione artis medicæ, quàm ars medicinalis.

QVÆSTIO II.

De intentione.

ARGENTERIVS sentit in hoc lib. Gal. intentionem non esse, artem medicam tractare ordine definitiuo; sed modum, quo possit illo ordine tractari. Reicitur primò, quia inscribitur de arte medicinali, & non de modo. Secundò, Argenterius secum pugnat, primum dici, hunc tractatum inscribi artem medicalem, & hanc inscriptionem non posse accommodari lib. de constitutione artis; hac ratione, quia hîc agitur de arte medica, & in libro de constitutione de modo tractandi artem ex notatione finis: mox loquens de intentione Galeni in hoc libro ait, intentionem esse non de arte; sed de modo tractandi artē ordine definitiuo: Qui poterit Argenterium à manifestissima contradictione vindicare, accedat, illumque libentissimè audiemus.

Plusquam Commentator censet hîc agi de omnibus pertinentibus ad artem medicam, sed confusè, & non distinctè. Quæ opinio non videtur respondere illis quæ tractantur: quia plurima hîc

examinantur distinctè, sicuti dum exactissimè, & distinctissimè agitur de signis temperaturarum: de diuisione salubrium, insalubrium, & neutrorum corporum, signorum, causarum, & de aliis. Verior opinio est, quam defendit Curtius, qui statuit perfectissimè hîc agi de arte medica ordine, seu methodo definitiuâ.

1 Dubitatio inde suboritur, quia non videtur, quod Gal. agat de tota arte distinctè, quinimò, neque confusè; Gal. enim nec distinctè, nec confusè agit de Anatome, de simplici medicina, & de multis aliis.

Respondent nonnulli inter quos est Saluus Sclanus, nō pertinere ad doctrinā definitiuam inuenire, vel constituere artem, sed solum inuentā, & constitutam docere: idè dicunt à Gal. meritò omitti plurima pertinentia ad inuentionem, & constitutionem artis; Sicuti tractatus de elementis, & de anatome, qui pertinent ad constitutionem, & inuentionem. Reiciuntur, quia omnia, quæ sunt in medicina, sunt inuenta. Insuper Gal. inuenit multa in hoc libello, vt temperamenta viscerum, & corporum diuisionem, idè dubitatio adhuc manet in suo robore: demum nōne multa anatomica, & innumera virtutes simplicium medicinarum repertæ sunt: quate si propositum Gal. est inuenta docere, debebat de anatome, de simplici medicina, & de pluribus aliis hîc agere.

Dicimus nos propositum Gal. in hoc libro esse vnicam definitionem medicinæ tradere, quæ est, medicinam esse scientiam salubrium, insalubrium, & neutrorum, atque hæc tria definitionis verba salubria, insalubria, & neutra diuidere in omnia significata corporum, signorum, & remediorum, quæ sunt duo supra septuaginta, eaque sub conceptu comuni proponere, vt quisque illis cognitis totam artem medicam intelligat, eamque

memoriæ facillè commendet: Neque erat Galeni propositum descendere ad materias remediorum, & ad medicamenta simplicia, neque ad anatomiam; quia hæc sunt particularia nullo modo pertinentia ad doctrinam definitivam, quæ à Galeno tradita est ad hunc finem, vt solum communissima capita totius artis memoriæ commendentur: Qui igitur non intelliget hunc doctrinæ definitivæ finem, neque percipiet Gal. propositum, vel aliquem fructum ex huius libri lectione colligere poterit.

QVÆSTIO III.

De proportionē.

ARGENTERIVS, & Saluus Sclanus arbitrantur proportionem, quæ est inter conclusionem, & præmissas, esse inter artem medicinalem, & alios Gal. libros. Hæc opinio videtur Galeni, quia in fine primi capituli hæc verba leguntur, *Nunc verò definitivam aggrediemur, hoc unum apponentes quod solum capita, & quadam veluti conclusiones eorum, quæ alibi latè, & fusæ oratione sunt demonstrata, nunc à nobis dicentur*, & in ultimo cap. huius libri habet hæc, *Nunc enim neque omnia particulatim recensere est nostri propositi institutum, sed solum capitum mentionem facere intendimus eorum, quæ in alijs voluminibus latius explicauimus*. Ecce dicunt hanc artem medicinalem ex Galeno esse, vt conclusio, ex alijs libris tanquam ex præmissis desumpta. Hæc tamen opinio non potest defendi, quia si esset hæc ars medica vt conclusio, & cætera Galeni volumina, vt præmissæ, sine prælectione omnium Galeni librorum esset imperceptibilis: quod quàm sit falsum paulò infra patebit:

His sic constitutis, sequitur hunc librum ad alios non habere proportionem, quam præmissæ ad conclusionem. Insuper si hic liber continet conclusiones deductas ex præmissis, quomodo Tyrones, quando tradent se huic studio theoricæ poterunt tam obstrusas conclusiones percipere, sine aliqua præmissarum cognitione? Postremò Galenus hîc non solum tractat de illis conclusionibus, quæ ad præmissas referuntur: sed de multis adeò profundè, vt in nullo ex suis voluminibus ita exactè, & diffusè egerit; sicuti est tractatus de corporibus, & de signis temperaturarum. Cur verò dixerit Galenus hunc librum continere capita, & veluti conclusiones, paulò infra explicabitur.

Nos credimus hunc librum nullam proportionem habere ad alios: Huius opinionis fautorem Galenum esse putamus, quia tractans in ultimo capite de ordine, & proportionē suorum librorum clarissimè docuit artem medicinalem, & librum de constitutione artis non indigere lectione aliorum librorum; additque seorsum esse legendos, atque esse omninò ab alijs separatos, hæc enim sunt verba; *Liber de constitutione artis, & hic, cui nunc extremam manum adieciimus seorsum sunt ab alijs libris, in quibus plenior doctrina explicatur*: deinde proponit ordinem, & proportionem aliorum librorum: Quare hæc disputatio de proportionē mihi videtur ridicula: quia Gal. hunc librum ab alijs seiunxit. Ad auctoritatem propositam respondemus, Galenum non asserere hunc librum artis medicinalis continere conclusiones, sed capita, & veluti conclusiones quæ hîc proponuntur, deducuntur ex principiis in hoc eodem libro propositis: quare inter hunc, & alios Galeni libros nulla erit proportio.

1. Dubitatio inde suboritur, quia Auctor ait, hunc librum continere artem medicam

medicam per compendium, ergo saltem habebit proportionem compendij ad totam artem medicam fusa oratione tractatam.

Respondemus cum Auctore hunc libellum esse tamquam compendium, sed non verum compendium, ait enim tanquam compendium, quia de ratione compendij est continere omnia præcepta semotis solum superfluis: in hoc libro verò non continentur omnia præcepta tradita in omnibus Galeni voluminibus, & rectè factum est; quia non sub ratione compendij, sed sub ratione doctrinæ definitivæ tradidit artem.

QVÆSTIO IV.

De ordine.

VM hic liber ex Galeno contineat capita, & veluti conclusiones totius medicinæ, quæritur an post, vel ante alios legi debeat:

verum, quia superius diximus, eum nullam seruare proportionem ad alios libros, atque ex Gal. in vltimo capite esse seorsum legendum, quisque poterit in medicinæ studio hæsitare, quo ordine inter Galeni libros legendus sit.

Plurquamcommentator censet esse præponendum omnibus libris medicinæ; quia continet communia, & vniuersalia artis præcepta; putatque eam habere proportionem ad totam medicinam, quam octo libri physicorum ad vniuersam philosophiam naturalem.

Manardus impugnât hanc sententiam, negatque, in hoc libro tractari magis vniuersalia, eo, quia tractat etiam de particularibus; censet enim cum Curtio hunc librum non esse præponendum aliis, sed postponendum; quia Gal. in primo cap. dixit, librum hunc esse editum ad memoriam earum re-

rum, quæ antea fusè sunt in aliis libris enarratæ.

Montanus, & Argenterius censent hunc librum esse isagogicum, seu introductorium, idè esse præponendum omnibus aliis non solum in docenda, sed etiam in addiscenda medicina, sed vt hoc probet, adè errat Montanus, vt incidat in manifestissimam principij petitionem: supponit enim hoc ab illo adhuc probandum, hunc librum habere eandem proportionem ad totam artem, quam habet liber introductorius de pulsibus, cum dicat librum introductorium de pulsibus ex Gal. præponendum esse omnibus libris de pulsibus, sicuti hic liber toti medicinæ.

Decipiuntur valdè, quia apertè negamus, hunc librum habere eandem proportionem ad totam artem, sicuti liber introductorius de pulsibus ad omnes libros de pulsibus: patet quia ex Gal. hic liber non esset seorsum ab aliis legendus. Insuper libri introductorij sunt faciles, hic verò difficillimus. Præterea libri introductorij tractant solum de introductione ad artem, & non de arte. Quod verò hic error Montani & Argenterij sit inexcusabilis, facilè ex eo patet: quia cap. vltimo, quod est centesimum huius Gal. dum comprehendit epilogo omnes libros de pulsibus, & librum qui est introductorius distinguit librum introductorium de pulsi. à compendio de pulsibus, & hæc sunt Galeni verba, *At verò in animo est alium scribere librum, veluti compendium omnium istorum quem inscribam artem de pulsibus, vel compendium*: ecce quod liber introductorius de pulsibus non est compendium: ecce similiter quod hæc ars medicinalis non potest simul esse isagogica, & compendium, & quod liber introductorius de pulsibus nullam habeat proportionem ad artem medicinalem. Postremò Gal. in senectute sua edidit in lucem compendium de pulsibus, quod

citatur libro de libris propriis, cap. 5. secundum Valgrisi impressionem.

Ego autem puto hunc librum neque isagogicum, neque verum compendium esse: non isagogicum, ut superius probauimus: non compendium, quia de ratione compendij est, ut omnia, quæ fusa oratione explicata sunt, paucioribus referantur: quod verò hic liber non sit compendium, nemo sanæ mentis negat: quia in ipso, neque de elementis, neque de anatome, neque de auxiliorum materiis, vel de simplici med. nec fusè, nec compendiosè agitur: Quo fit, ut merito Galenus vocet hanc artem medicinalem non compendium, sed veluti compendium: quod cum seorsum ex Galeno legi debeat, disputatio de ordine non habebit locum. Pro solutione difficultatis dicimus, si aliquis ex tyronibus petierit, an primo loco, vel postremo esset legendus. Ego quoque ab illo peterem an solus, & proprio Marte, & sine Præceptoris auxilio vellet illum percurrere; vel Præceptorem audiendo: tunc si sine Præceptore, ei suaderem, ut post aliorum librorum Gal. examen, huic arti studeret, seruando in tanta lectione ordinem, quem nos docet lib. de libris propriis, & in calce huius, ubi re vera admonet exordium ab isagogicis, & deinde procedendum ad libros primæ classis, mox ad secundæ, usque ad sextæ; sicuti à Montano ordinati sunt: postremo ad commentaria Hipp. quibus visis faciliè penetrari poterunt huius & aliorum librorum extra classes arcana. Si verò vellet artem medicinalem audire ab aliquo eruditissimo Professore, poterit primo loco incumbere in studia huius artis medicinalis: nihil enim in tota medicina dictum est, quod in expositione huius libelli non declaratur, & non reducat ad salubre, insalubre, & neutrum: & simul mirificè omnia medicinæ arcana memoriæ commen-

dentur. Immo licet dictum sit, Galenus hic, neque compendiosè egisse de elementis, de anatome, & de simplici medicina, nihilominus, dum de temperamentorum natura professor ageret, necessariò quoque explicaret tractatus de elementis, & de humoribus: dum verò corporis diuisionem in 9. capite huius libri coactus institueret sermonem de anatome. Similiter dum in tertiâ Parte huius libri explicauerit naturam remediorum, oportuna se obtulerit occasio tractandi virtutes medicamentorum, & materias omnium remediorum pertinentium non solum ad pharmaciam, sed ad chirurgiam, & diætam: nihil sanè tractat Galenus in omnibus suis operibus, quod non reducat ad aliquod ex septuaginta duobus capitibus in hac arte propositis: quemadmodum distinctè in huius libri explicatione ostendemus.

QVÆSTIO V.

De subiecto.

RACTATVRVS de subiecto artis medicæ optimum fore existimaui, nonnulla à præcipuis auctoribus desumpta, huic cognitioni admodum necessaria præmittere: ex Aristotele enim primo de anima, text. 11. colligitur, præcognita definitione animæ cæteras affectiones faciliùs dignosci. Ex Platone in Cratilo, definitionem esse principium cognitionis rei, de qua agitur. Ex Gal. 3. methodi, capite 10. ad fugiendam deceptionem uti oportere definita locutione, quæ præcipue fit præcognita rei, de qua agitur, definitione.

De ratione subiecti est, ut subiiciatur passionibus, & passionibus non definiantur, nisi per subiecta propria: de subiectis

subiectis enim passiones propriæ ex Aristotele primo post : cap. 4. prædicantur in secundo modo dicendi per se. Præterea de subiecto præsupponitur quod sit simplex, & quod sit complexum : id est, quod existat, & quod habeat passiones, & quod sit semper permanens, æternum, & sua natura ingenerabile, & incorruptibile. Hinc corpus naturale dicitur subiectum philosophiæ naturalis : quia subiicitur passionibus naturalibus, est factum ab æterno, & non fit, definitque proprietates in secundo modo dicendi per se : similiter quantitas dicitur subiectum mathematicarum : ens verò metaphysicæ : quia non definiunt proposita requisita.

Artes verò propria subiecta non habent : quia in arte nihil subiicitur, quod sit artis : Ferrum, circa quod faber versatur : lapides seu cæmenta, circa quæ ædificator, sunt corpora naturalia pertinentia ad prædicamentum substantiæ, & ut talia, non sunt artis : extat enim hoc philosophorum axioma, quæ sunt ab humano intellectu esse accidentia : quare si subiecta fient ab artifice, non erunt permanentia, & de ipsis non præsupponetur quod sit simplex, vel compositum, neque erunt æterna, & ingenerabilia : quo fit ut non possint dici subiecta. Hinc Aristoteles secundo post : text. ultimo docet, artes versari circa generationem : scientias verò circa ens æternum quod existit, & verè est, & quod ab intellectu humano fieri nequit, ibi enim habet hæc verba, *si circa generationem quidem artis : si verò circa ens scientia.*

Quo pacto ergo dicere poterimus, ferrum esse subiectum fabri, & lapides ædificatoris, si artifices hæc subiecta non generant ? similiter Moralis disciplina versatur circa virtutes animæ humanæ, non tamen anima pertinet ad philosophiam moralem : neque est eius subiectum : itaque dicamus oportet, ar-

tes non propriè, sed per translationem habere subiecta : dicimusque finem in artibus dici subiectum : quia ex fine omnia inveniuntur, & per finem, ut docet Gal. lib. ad Thrasylb. cap. 28. artes constituuntur : eadem ratione dicimus syllogismum esse subiectum in libris priorum, quia finis est syllogismus constituere, & in libris posteriorum subiectum esse demonstrationem, quia ibi illa constituitur : similiter ædificatoris esse domum, & sic de aliis.

His suppositis clarissimè patebit altercationem illorum, qui non distinxerunt conditiones subiectorum scientiarum à conditionibus subiectorum artium esse vanam, & veluti cæcorum pugnam : age videamus quid dicant de subiecto medicinæ celebres Auctores ; deinde quæ de subiecto medicinæ vniuersim sumptæ dicentur, subiecto huius artis medicinalis paucis additis applicabimus.

Montanus censet subiectum artis medicæ esse corpus humanum sanabile. Hæc opinio videtur esse Auer. 2. phys. comm. 3. Hæc non probatur, quia si vera sunt quæ diximus, quod scilicet artes non habeant subiecta, quæ præexistant, sed loco subiecti recipiant finem : tunc corpus humanum sanabile, quod videlicet præexistit, non poterit esse subiectum medicinæ. Insuper corpus humanum sanabile pertinet ad libros de anima, seu ad librum de sanitate & morbo : sicuti, & ferrum, & lapides ad philosophiam naturalem, & non ad fabrum, & ad ædificatorem. Qua ratione verò Auer. dixerit corpus hominis esse subiectum medicinæ, paulò infra declarabitur.

Currius putat subiectum artis medicæ esse sanum. Reiiicitur, quia eadem ratione dici potest subiectum librorum post : esse demonstrabile, & non demonstrationem, quod est ridiculum : standum igitur est fundamentis propositis,

citatur libro de libris propriis, cap. 5. secundum Valgrisij impressionem.

Ego autem puto hunc librum neque isagogicum, neque verum compendium esse: non isagogicum, ut superius probauimus: non compendium, quia de ratione compendij est, ut omnia, quæ fusa oratione explicata sunt, paucioribus referantur: quod verò hic liber non sit compendium, nemo sanæ mentis negarit: quia in ipso, neque de elementis, neque de anatome, neque de auxiliorum materiis, vel de simplici med. nec fusè, nec compendiosè agitur: Quos ita, ut merito Galenus vocet hanc artem medicinalem non compendium, sed veluti compendium: quod cum seorsum ex Galeno legi debeat, disputatio de ordine non habebit locum. Pro solutione difficultatis dicimus, si aliquis ex tyronibus petierit, an primo loco, vel postremo esset legendus. Ego quoque ab illo peterem an solus, & proprio Marte, & sine Præceptoris auxilio veller illum percurrere; vel Præceptorem audiendo: tunc si sine Præceptore, ei suaderem, ut post aliorum librorum Gal. examen, huic arti studeret, seruando in tanta lectione ordinem, quem nos docet lib. de libris propriis, & in calce huius, ubi re vera admonet exordium ab isagogicis, & deinde procedendum ad libros primæ classis, mox ad secundæ, usque ad sextæ; sicut à Montano ordinati sunt: postremo ad commentaria Hipp. quibus visis facili penetrari poterunt huius & aliorum librorum extræ classes arcana. Si verò veller artem medicinalem audire ab aliquo eruditissimo Professore, poterit primo loco incumbere in studia huius artis medicinalis: nihil enim in tota medicina dictum est, quod in expositione huius libelli non declaratur, & non reduceatur ad salubre, insalubre, & neutrum: & simul mirificè omnia medicinæ arcana memoriæ commen-

dentur. Immo licet dictum sit, Galenus hic, neque compendiosè egisse de elementis, de anatome, & de simplici medicina, nihilominus, dum de temperamentorum natura professor ageret, necessariò quoque explicaret tractatus de elementis, & de humoribus: dum verò corporis diuisionem in 9. capite huius libri coactus institueret sermonem de anatome. Similiter dum in tertia Parte huius libri explicauerit naturam remediorum, oportuna se obtulerit occasio tractandi virtutes medicamentorum, & materias omnium remediorum pertinentium non solum ad pharmaciam, sed ad chirurgiam, & diætam: nihil sanè tractat Galenus in omnibus suis operibus, quod non reducat ad aliquod ex septuaginta duobus capitibus in hac arte propositis: quemadmodum distinctè in huius libri explicatione ostendemus.

QVÆSTIO V.

De subiecto.

TRACTATURVS de subiecto artis medicæ optimum fore existimaui, nonnulla à præcipuis auctoribus desumpta, huic cognitioni admodum necessaria præmittere: ex Aristotele enim primo de anima, text. 11. colligitur, præcognita definitione animæ ceteras affectiones facilius dignosci. Ex Platone in Cratyllo, definitionem esse principium cognitionis rei, de qua agitur. Ex Gal. 3. methodi, capite 10. ad fugiendam deceptionem uti oportere definita locutione, quæ præcipue fit præcognita rei, de qua agitur, definitione.

De ratione subiecti est, ut subiiciatur passionibus, & passionibus non definiantur, nisi per subiecta propria: de subiectis

subiectis enim passionibus propriis ex Aristotele primo post : cap. 4. prædicantur in secundo modo dicendi per se. Præterea de subiecto præsupponitur quod sit simplex, & quod sit complexum : id est, quod existat, & quod habeat passionibus, & quod sit semper permanens, æternum, & sua natura ingenerabile, & incorruptibile. Hinc corpus naturale dicitur subiectum philosophiæ naturalis : quia subiicitur passionibus naturalibus, est factum ab æterno, & non fit, definitque proprietates in secundo modo dicendi per se : similiter quantitas dicitur subiectum mathematicarum : ens verò metaphysicæ : quia non deficiunt proposita requisita.

Artes verò propria subiecta non habent : quia in arte nihil subiicitur, quod sit artis : Ferrum, circa quod faber versatur : lapides seu cæmenta, circa quæ ædificator, sunt corpora naturalia pertinentia ad prædicamentum substantiæ, & ut talia, non sunt artis : extat enim hoc philosophorum axioma, quæ sunt ab humano intellectu esse accidentia : quare si subiecta fient ab artifice, non erunt permanentia, & de ipsis non præsupponetur quod sit simplex, vel compositum, neque erunt æterna, & ingenerabilia : quo fit ut non possint dici subiecta. Hinc Aristoteles secundo post : text. ultimo docet, artes versari circa generationem : scientias verò circa ens æternum quod existit, & verè est, & quod ab intellectu humano fieri nequit, ibi enim habet hæc verba, *si circa generationem quidem artis : si verò circa ens scientia.*

Quo pacto ergo dicere poterimus, ferrum esse subiectum fabri, & lapides ædificatoris, si artifices hæc subiecta non generant ? similiter Moralis disciplina versatur circa virtutes animæ humanæ, non tamen anima pertinet ad philosophiam moralem : neque est eius subiectum : itaque dicamus oportet, ar-

tes non propriè, sed per translationem habere subiecta : dicimusque finem in artibus dici subiectum : quia ex fine omnia inveniuntur, & per finem, ut docet Gal. lib. ad Thrasylb. cap. 28. artes constituuntur : eadem ratione dicimus syllogismum esse subiectum in libris priorum, quia finis est syllogismus constituere, & in libris posteriorum subiectum esse demonstrationem, quia ibi illa constituitur : similiter ædificatoris esse domum, & sic de aliis.

His suppositis clarissimè patebit altercationem illorum, qui non distinxerunt conditiones subiectorum scientiarum à conditionibus subiectorum artium esse vanam, & veluti cæcorum pugnam : age videamus quid dicant de subiecto medicinæ celebres Auctores ; deinde quæ de subiecto medicinæ vniuersim sumptæ dicentur, subiecto huius artis medicinalis paucis additis applicabimus.

Montanus censet subiectum artis medicæ esse corpus humanum sanabile. Hæc opinio videtur esse Auer. 2. phys. comm. 3. Hæc non probatur, quia si vera sunt quæ diximus, quod scilicet artes non habeant subiecta, quæ præexistant, sed loco subiecti recipiant finem : tunc corpus humanum sanabile, quod videlicet præexistit, non poterit esse subiectum medicinæ. Insuper corpus humanum sanabile pertinet ad libros de anima, seu ad librum de sanitate & morbo : sicuti, & ferrum, & lapides ad philosophiam naturalem, & non ad fabricum, & ad ædificatorem. Qua ratione verò Auer. dixerit corpus hominis esse subiectum medicinæ, paulò infra declarabitur.

Curtius putat subiectum artis medicæ esse sanum. Reiiicitur, quia eadem ratione dici potest subiectum librorum post : esse demonstrabile, & non demonstrationem, quod est ridiculum : standum igitur est fundamentis propositis,

fitis, finem in artibus subrogari subiecto: quia à fine ars constituitur, à fine omnia colligi, & nihil agi in arte, quod non dirigatur ad finem.

Dius Thomas in quæstionibus super librum Boëtij de Trinitate c. 2. ait, subiectum medicinæ esse corpus humanum sanabile arte. Neque hæc opinio admittitur: quia corpus humanum non pertinet ad artem, sed ad philosophiam: ea enim sola pertinent ad artem, quæ sunt artis. Præterea dum dicit (arte sanabile) excludit opera, quæ (medico obseruante) à natura sunt: quare opinio Diui Thomæ est diminuta.

Conciliator pro subiecto ponit, esse rem medicinalem. Sed reicitur: quia nos quærimus, quodnam sit rerum medicinalium subiectum. Præterea passionēs, & principia medicinæ sunt medicinalia, tamen non possunt dici subiecta. Quare hæc opinio est vanissima.

Plusquam commentator ait, subiectū esse quid commune sano & ægro. Sed reicitur, tum quia non datur quid commune positiuo & priuatiuo, tum quia præter sanum & ægrum dantur plura alia quæ considerantur, vt subiecta medicinæ: datur enim neutrum quod non est sanum, nec ægrum. Præterea salubre & insalubre non reducuntur ad sanum, & ægrum: sanum enim, & ægrum dicunt actum: salubre verò, & insalubre potentiam, quæ omnino diuersa sunt.

Manardus putat, subiectum artis medicæ esse sanitatem. præcipua illius ratio est, quia gratia sanitatis acquirendæ, vel conseruandæ in medicina omnia considerantur. Insuper id probat auctoritate Galeni libro de partibus artis medicæ cap. 8. vbi dicit, corpus humanum per accidens considerati in medicina, ratione scilicet sanitatis, quare non corpus humanum sanabile, sed sanitas erit subiectum: quia quod consideratur per accidens in vna facultate,

non potest esse illius subiectum. Postremo idem confirmatur auctoritate D. Thomæ in 2. 2. q. 1. art. 1. vbi dicit, obiectum medicinæ esse sanitatem. Non amplectimur hanc opinionem: quia instantiam insolubilem paritur: Medicus enim ex omnium medicorum opinione nautæ comparatur: quia ambo exoptant salutis portum: attamen aliquando hoc fine frustrantur: innumeri enim submerguntur: similiter quamplurimi ægri, cum pereant, hoc fine priuantur. Præterea medicina ex Gal. est scientia quoque insalubrium vt nunc, medicus verò, dum tractat insalubria vt nunc, quæ ad salubrem statum sunt irreducibilia, pro fine non habet sanitatem, sed infestum præsagium: quare sanitas non erit finis, & per consequens non erit loco subiecti. Quo ad fundamentum Manardi desumptum à D. Thomæ, dicimus Diuum Thomam loco citato non loqui de subiecto medicinæ, sed de obiecto: dicebat enim obiectum medicinæ esse sanitatem: differt sanè obiectum à fine, vt infra ostendemus.

Recentiores nonnulli putant, & rectius, non sanitatem esse finem, sed comparisonem sanitatis: hoc colligunt ex Galeno lib. de sectis ad eos, qui introducuntur cap. 1. & libro de optima secta ad Thrasyb. c. 5. confirmantque auctoritate Aristotelis lib. de iuuentute c. 2. vbi ait medicum ad sanitatem comparandam omnia reuocare: similiter 3. 0. sect. probl. 7. his verbis docet, Medicum non in corpus humanum, vel in sanum, sed in sanitatem omnem considerationem dirigere.

1. Dubitatio ex dictis oritur: quia non videtur quod sanitatis comparatio sit finis verus, & adæquatus totius artis medicæ: etenim non solum vocatur medicus, qui acquirit, vel conseruat sanitatem: verum etiam, qui versatur in cognoscendis præsagiis lethaliibus, & venenis: quare comparatio sanitatis non ample

amplectitur totam medicinam, & per consequens non erit finis, vel subiectum adæquatum.

Respondetur pertinere ad Medicum signorum lethaliurn cognitionem exactam, ne in casu desperato audeat medicari: quia remedia, quæ multis aliis fuere salutis, post obitum infamarentur: indeque ars medica vilesceret. Similiter dicimus, tractatum de venenis ad medicum pertinere ad fugam, eo modo, quo ad philosophum naturalem tractatus de vacuo, & infinito.

2. Augetur dubitatio: quia venena, & signa lethalia, cum sint realia, non sunt conferenda cum vacuo, & infinito, quæ non sunt: quare comparatio sanitatis non videtur esse adæquatum Medicinæ subiectum.

Respondemus in dubitatione proposta supponi, omne quod in scientiis, & artibus consideratur, esse subiectum: quod est falsissimum: quia ex Aristot. primo post: hæc tria sunt inter se distincta, subiectum, passio, & principia: quamplurima considerantur in philosophia naturali, quæ non sunt corpora, sicuti formæ, animæ, motus, intelligentiæ, & alia plura: habent tamen relationem ad corpus: sic dicimus in gratiam acquirendæ, vel conseruandæ sanitatis, vtilissimam esse signorum lethaliurn, & venenorum cognitionem, non ad fugam tantum, sed ad vsum: signa lethalia extremum affectum indicant, & hic extrema remedia: venena mirificè conferunt ad sanitatem, vel ut caustica, vel ut narcotica, vel alia virtute prædita, quæ in morbis profugandis præbent vsum: valeant igitur Prisci expositores, qui inquirunt in hoc libro subiectum, quod amplectitur omnia, quæ tractantur, quasi quod passiones, & principia sint subiectum: illorum enim altercationes de subiecto medicinæ à nobis vocatæ sunt cæcorum pugnæ, tum quia non distinguebant sub-

iectum à passionibus, & principiis: tum quia eò modo inquirebant medicinæ subiectum, perinde ac medicina esset scientia, & non ars. Quidam enim illorum dicebant subiectum adæquatum esse salubre infalubre, & neutrum, nec videbant hæc dici de corporibus, signis, & causis: ecce quod non distinguebant principia, & passiones à subiecto. Alij dicebant subiectum medicinæ esse sanum, agrum, & in neutra dispositione ponibile: & alij alio modo, quorum opiniones non recitauimus: quia nimium præceptis analyticis reluctantur.

3. Dubitatio oboritur, quia Gal. lib. de partibus artis medicæ cap. 8. docet, subiectum medicinæ primo, & per se esse sanitatem, & non corpus humanum, additque corpus humanum in medicina esse subiectum ex accidenti, quia Medicus ut artifex non fabricat corpus humanum, sed introducit sanitatem, vel eam conseruat: ergo sanitas, & non comparatio sanitatis erit subiectum.

Respondetur sanitatem non esse finem medicinæ, sed scopum, quem Medicus semper mente, & animo conceptum obrinere debet; quod verò sanitas sit scopus, & non finis, & quod finis verus non sit sanitas, sed sanitatis possessio, seu acquisitio, patet ex Galeno in primis verbis libri de sectis, vbi leguntur hæc verba, τῆς ἰατρικῆς σκοπὸς μὲν ὕγια, τέλος δὲ ἡντίστοιχόν τῆς, id est, medicæ artis scopus quidem est sanitas, finis verò huius scilicet sanitatis possessio: ecce igitur quod sanitas non potest esse finis, & per consequens subiectum: superius enim ostendimus, in artibus finem artem constituere: finis igitur artis medicæ erit comparatio sanitatis; ideo Auctor introductorij non semel, & Auerroës primo colliget, cap. primo, dicunt, quamvis Medicus non semper consequatur sanitatem, tamen eam ut

scopum semper mente conceptam obtinet: Aristoteles verò primo Rhetoricorum ad Theod. habet hæc verba, *non enim medicina est sanitatem inducere, sed quo usque possibile sit: addit, & qui nullo pacto possunt sanari, bene tamen debet Medicus curare*: ecce quod comparatio sanitatis, siue comparandi actus est finis medicinæ: etenim comparamus quoque sanitatem, dum conseruamus, quia conseruatio fit remouendo exiguos quosdam recessus, vt docebit Gal. in hoc libro.

4 Dubitatio oboritur: quia primo Rhetoric. ad Theod. Aristoteles docet singulas artes circa id versari quod sibi subiectum est, vt medicina circa corpus, quod sanari, & ægrotare potest: similiter Galenus 2. libro de crisi bus capit. 9. & libro ad Thrasybulum capit. 28. docet, corpus esse subiectum, seu materiam in qua operatur medicus, & Auerroës 2. Physicorum, comment. 3. dicit subiectum medicinæ esse corpus hominis, ergo non est verum, quod comparatio sanitatis sit finis, & loco subiecti in medicina.

Respondetur, artes non habere subiectum, nisi id quod dicitur circa quod, quippe est commune, & non proprium, nec formaliter pertinet ad artificem: etenim sicuti ferrum est subiectum circa quod versatur faber: & lapides circa quos versatur ædificator, tamen & ferrum, & lapides dicimus pertinere ad philosophum naturalem: similiter dicimus corpus humanum in medicina esse subiectum circa quod, & non illud quod, pertinet ad artificem, vel quod fabricatur ab artifice; quare asserimus, subiectum dupliciter considerari, vel subiectum circa quod, & si conceditur corpus humanum esse subiectum medicinæ: similiter conceditur, lapides esse subiectum circa quod ædificator versatur: vel sumitur subiectum vocatum quod, id est, subiectum

artem constituens & formans, quo ablato aufertur ars, & ablata arte aufertur subiectum, & tale non potest esse corpus humanum, quia potest auferri ars, & relinqui corpus humanum. Dicimus igitur subiectum (quod) medicinæ esse comparationem sanitatis, & hoc subiectum esse finem à quo omnia colliguntur, & à quo constituitur medicina; Aristoteles enim, Galenus & Auerroës dum dixerunt, corpus esse subiectum, intellexerunt de subiecto circa quod, & non de illo quod immediatè constituit & format artem.

5 Dubitatio ex dictis oritur, quia superius supposuimus, medicinam esse artem: tamen Galenus in secundo cap. huius libri definit medicinam, quod sit scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum; ergo non ars.

Respondetur, Galenum sumpsisse scientiam lato modo, pro quadam cognitione communi scientiæ, & arti. Quod hæc responsio sit consona doctrinæ Galeni, ex eo patet, quia ab ipso medicina inscribitur ars medicinalis, & non scientia medicinalis. Insuper libro de constitutione artis cap. primo docet, medicinam esse artem, & non scientiam.

Si autem quæras, quod tandem sit subiectum in hoc libello, responderemus, sicuti sanitatis comparatio vel conseruatio est finis, vel subiectum in tota arte medica fusissima oratione tractata, sic in hoc libello breuissimo, subiectum esse sanitatis comparationem, vel conseruationem methodo definitiua traditam.

QVÆSTIO VI.

De diuisione libri.

CVPIENTI Galeno de vniuersa medicina tractare, opus erat, vt ageret de omnibus corporum differentiis, de

de omnibus signis indicantibus corpora, quocunque modo malè, vel benè affecta, & de omnibus remedijs iisdem corporibus inferuentibus : quod in hoc libello diuinitus executus est. Quo fit vt ab Expositorib. diuisus sit in tres libros, siue in tres partes, in quarum Prima, quæ sex primis capitibus absolvitur, distinguit omnia corpora, circa quæ versatur medicus, eaque diuidit in octodecim differentias, vt infra ostendetur. In hac corporum diuisione est solertissimus, & meritò, quia medicus rationalis dum vult sanare, vel conseruare, alia ratione non distringitur ab insano Empirico, nisi quia ille intelligit, an corpus sit semper, vel vt multum, vel vt nunc salubre, insalubre, vel neutrum, neque audet medicinam ad mouere, nisi hoc præsciat. Quod arcanum quanti sit in arte medica, in fine huius primæ partis in propria quæstione contra nonnullos, qui putant tractatum de corporibus esse medicinæ inutilem, explicatur. In Secunda parte explicat partem medicinæ dignoscitiuam, quæ est de signis salubribus, insalubribus, & neutris, præsentibus, præteritis, & futuris constitutionum corporum sanorum, neutrorum, & ægrorum, vt mirandum sit, quomodo humana mens potuerit tam paucis, & tam artificiosè vniuersam partem medicinæ dignoscitiuam explicare: atque exorditur à capit. 7. vsque ad 84. Diuidique potest hæc pars in quinque particulas, in prima quæ est præcipua, quæque peruenit vsque ad cap. 70. prius agit de signis optimæ temperaturæ, quæ est omnium temperaturarum ab illa recedentium *μετέσθης* & regula: rectum enim ex Aristotele 1. de anima tex. 85. est sui, & obliqui iudex; deinde de signis octo intemperaturarum naturalium singularum partium principalium, & mox totius corporis habitus. In secunda, quæ extenditur vsque ad cap. 75.

agit de signis malæ conformationis corporum sanorum. In tertia, de locis communibus, quibus dignoscimus, quando corpus, & singula principalia viscera ægritudinem patiuntur, quæ perficitur septem capitibus sequentibus. In quarta, de signis futuræ ægritudinis, quæ absolvitur cap. 82. In quinta, seu postrema parte, quæ explicantur cap. 83. cuncta referens ad medicinæ definitionem, concludit omnia ægrotantium signa reduci ad salubria, insalubria, & neutra, dicendo salubria desumi à virtute operationum, & à coctione excrementorum: insalubria verò à vitio operationum, & cruditate; neutra ab æqualis virtutis naturalis pugna cum morbo, & ab iis quæ nec coctionem, nec cruditatem indicat, vt sunt digiti denigrati, sed tali artificio vt nunquam mirari desinam admirabile Galeni ingenium, quod ad tam pauca vniuersa signa reduxerit. Tertia pars, quæ est à cap. 84. ad finem vsque, agit de remedijs omnibus medicinæ partibus inferuentibus, diuiditurque vt optimè sentit Plusquamcommentator in quatuor tractatus, in primo qui est ab hoc cap. vsque ad secundam particulam capituli 88. tractat de causis, seu remedijs conseruantibus sanitatem, quæ medicinæ pars à Galeno libro ad Thrasylb. cap. 30. vocatur *ἐνερτική*, id est, conseruatrici boni habitus: in secundo qui producit vsque ad c. 99. affert remedia, quibus possint omnes morbi curari, quæ pars dicitur *θεραπευτική*, id est, curatiua. In tertio qui perficitur capit. 99. docet quibus remedijs sint præseruanda corpora, ne in ægritudinem cadant, quæ medicinæ pars vocatur à Galeno libro ad Thrasylb. cap. 30. *προφυλακτική* id est, præseruatiua corporum decedentium. In quinto qui absolvitur cap. 100. docet, quomodo sint reficienda corpora neutra conualescentium, & senum, quæ

medicinæ pars à Galeno loco citato vocatur *αναληψις*, id est, resumptiua corporum conualescentium, quæ ex Galeno lib. ad Thrasyl. cap. 7. habent sanitatem non stabilem, & firmam, seu in habitu, sed lubricam, & in affectione.

CAPITIS PRIMI

PARTICULA I.

P R O O E M I U M.

Textus antiquus I.

Tres sunt omnes doctrina ordini inhaerentes.

HOc caput continet præcæm: illudque diuidemus facilioris doctrinæ gratia in septem particulas: in hac prima à Galeno proponuntur tres doctrinæ: quarum prima est resolutiua: secunda compositiua: tertia definitiua: ex his tribus Galenus laudat magis resolutiuam; quin immò proficitur ante illam neminem tractasse artem medicam doctrina resolutiua: quomodo hoc verum sit, infra distinctè declarabitur.

Proponit tamen in hoc libello tractandum de tota arte medica doctrina definitiua, ait enim hanc esse accommodatissimam ad memoriam, & ad explicandam totam artem, veluti per compendium. Hic liber factus est à Galeno eo fine, quo Plato in calce Phædri, & Gal. 7. methodi cap. 1. & 3. de differentiis pulsuum cap. 3. dicunt libros, vel commentaria ferè omnia esse faciendæ ad obliuionem senij: in senectute enim memoria labitur: Hac ratione in hoc libello tota ars medica doctrina definitiua, quæ breuissima est, & ad memoriam accommodatissima, explicatur: omnia enim artis medicæ capita, tum pertinentia ad cognitionem, & curationem, tum ad præseruationem, & restitutionem, in declaratione horum trium verborum salubris insalubris, &

neutrius, declarantur & memoriæ mirificè commendantur.

Quid verò intelligat Galenus per tres doctrinas ordini inhaerentes, videtur difficile: Expositores enim omnes ferè de hac re digladiantur: attamen Gal. clarissimè se explicat, dum ait, quamlibet doctrinam ordinatè expositam esse, vel resolutiuo, vel compositiuo, vel definitiuo ordine traditam: alij enim apud Galenum non videntur, quod possint dari ordines, quibus doctrinæ explicentur: sed videamus, quid intelligat per doctrinas.

QVÆSTIO VII.

Quid per doctrinas intelligat Galenus.

CETERVM; quia apud Expositores multipliciter sumitur hoc nomen doctrinæ, æquum est, ut videamus, quid intelligat per doctrinam: neque par est, ut cum alijs expositoribus tempus conteramus in nimium fusa explicatione nominis doctrinæ: quia dum dicunt nomen doctrinæ sumi quatuor modis, videlicet pro habitu, sicuti, dum dicimus, Hippocratem medica doctrina fuisse insignitum: vel pro actu doctoris in discipulum, vel pro modo seu methodo docendi, vel denique pro modo scribendi, sicuti est doctrina Aphoristica, Asiatica, vel Laconica, nimium tempus conterunt, & falsa dicunt: tempus conterunt, & falsa dicunt: tempus conterunt præcipuè, qui in hac tædiosa explicatione totam logicam, & totam philosophiam inuertunt, ut explicent huius nominis doctrinæ æquiuocationem, ediderunt enim commentum supra Plusquam commentum: immò non desunt, ut audio, qui efficiant commen-

tum supra commentum Plusquamcommenti Plusquamcommentatoris, quod Lectores ob tædium à studiis auocat, & mouet risum: falsa dicunt, quia nomen doctrinæ non solum quatuor modis enarratis dicitur, sed pluribus aliis, sicuti doctrina Euangelica, vel erronea, & pluribus aliis modis, alienis tamen ab hac consideratione. Videamus igitur quid dicant Expositores.

Manardus putat in hoc loco sumi doctrinam pro modo scribendi, qui triplex est, vel incipiendo à notione finis, & progrediendo ad principia, vel à principiis ad finem, vel per dissolutionem definitionis. Hæc Manardi expositio satis est accommodata intentioni Galeni, qui vult tradi posse doctrinas ordine resolutiuo, vel compositiuo, vel ex dissolutione definitionis. Sed videtur à Galeni mente discedere, dum putat per doctrinam solum scribendi modum intelligendum esse: cur non potest intelligi etiam actus docendi? nonne hæ tres doctrinæ in actu docendi locum habent?

Haly arbitratur Gal. intelligere doctrinam pro actu Doctoris, ita vt dum docet cogatur vno ex tribus modis procedere, resoluendo nimirum, vel componendo, vel definitionem dissoluendo. Hæc interpretatio reiicitur à Plusquamcommentatore, qui asserit non sufficere actum, seu prolationem Doctoris ad hoc vt doceat, sed esse operæ pretium, vt hæc prolatio sit per notiora, aliter discipulus non addiscent, incognita enim non addiscuntur, nisi ex præexistenti cognitione: Hæc impugnatio nulla est, quia si Doctor fecerit prolationem, non deficient quæ optimo Doctori conueniunt: quare supponendum est doctoris prolationem esse à notioribus ad ignotiora, ex veris, prioribus, &c. Quo fit, vt malè impugnetur à Plusquamcommentatore. Arbitror tamen Haly per doctrinam non rectè interpretari actum Doctoris in docendo, quia

hæ tres doctrinæ non solum in Doctoris actu, sed etiam in modo scribendi necessariò obseruandæ sunt.

Plusquamcommentator censet in hoc loco sumi doctrinam pro modo docendi, atque modos docendi esse tres, ideòque esse tres doctrinas; putat enim Galenum per doctrinam resolutiuam intelligere demonstrationem propter quid: per compositiuam demonstrationem quia: & per doctrinam definitiuam definitionem. Hæc expositio est omnibus aliis deterior, quia Galenus se declarat, ait enim se egisse de arte medica doctrina à notione finis, quæ non est demonstratio: similiter Auerroës in libris collig. tractat totam medicinam doctrina à notione finis, quæ sanè appellanda non est demonstratio: eodem modo Aristoteles totam philosophiam docet doctrina compositiua, incipiendo à principiis: quis dicet Aristotelem loqui de modo docendi? Itidem Galenus nos docet totam moralem philosophiam à notione finis, qui est felicitas, & ab ipsa præcognita colligit omnia media ordinata ad hunc finem consequendum: quis dixerit Aristotelem in moralibus agere de demonstratione, vt est modus docendi? Insuper esto, quod per tres doctrinas intelligeret demonstrationem propter quid, quia, & definitionem; negamus tamen doctrinam resolutiuam referri ad demonstrationem propter quid, & compositiuam ad demonstrationem quia: mihi enim semper visa fuit probabilior Conciliatoris opinio, qui differentia octaua probat totum oppositum: doctrinam scilicet resolutiuam referri ad demonstrationem quia: compositiuam verò ad propter quid: quamuis, neque hæc Conciliatoris opinio explicet quid Galen. sibi vellent per tres doctrinas, vt infra quoque patebit. Interim tamen colligemus expositionem Plusquamcommentatoris esse aliis omnibus ineptiorem. Præterea si per ter-

tiam doctrinam, quæ fit per definitionis dissolutionem, Galenus intelligeret definitionem logicam: sequeretur quod hoc loco ageret de Logica, ergo de definitione ut dat quid, vel propter quid, & non de dissolutione definitionis, ut proponit Galen. Amplius Logicus docet componere definitionem; Galenus vero hic docet eam dissoluere: qui fines sunt omnino contrarij: quare huiusmodi expositio erit omnino à veritate aliena.

Vera expositio esset illa Manardi, si per doctrinam non intelligeret solum scribendi modum, quoniam tres doctrinæ non solum sunt in scribendo: verum etiam in docendo, & in habitu doctrinarum: potest enim doceri discipulus exordiendo à fine, & procedendo ad principia, & à principiis ad finem: & potest etiam doceri doctrina definitiua, quæ est breuissima, quæ fit dissoluendo definitionem in omnia verborum significata: cuius generis definitio ad memoriam est valde accommodata. Hæc expositio coheret verbis Galeni, & consueto scribendi modo: sic Aristoteles vtitur doctrina resolutiua in tota morali philosophia: & Auerroës in suo colligit: & Aristoteles vtitur doctrina compositiua in philosophia naturali exordiendo à principiis, à materia, scilicet forma, & priuatione, à causis, & deinde transeundo ad omnia corpora naturalia semper componendo: Galenus solus vsus est doctrina definitiua memoriæ gratia: quod non cognouit Leonicens, qui dixit etiam Aristotelem in omnibus suis libris vsum fuisse doctrina definitiua: sed quænam differentia sit inter hanc doctrinam definitiuam, & contemplationes Aristotelis inceptas à definitione, clarissime inferius patebit.

QVÆSTIO VIII.

Quid intelligat Galenus per Doctrinas ordini inhærentes.

LVSVAMCOM-
MENTATOR duo-
bus modis exponit: pri-
mo ait per doctrinas or-
dini inhærentes intelligi

demonstrationem quæ, propter quid, & definitionem: secundò, Galenum dixisse ordini inhærentes ad differentiam doctrinarum sine ordine, quales sunt syllogismus topicus, inductio, & exemplum. Prima expositio reiicitur: quia processus demonstratiuus non pertinet ad ordinem, sed ad methodum: differentia enim inter methodum, & ordinem est, quia methodus est ex vniuersalibus cum illatione; ordo verò non semper procedit ex vniuersalibus, neque in se vllam continet illationem: quod verò methodus propriè sumpta sit ex vniuersalibus, & cum illatione, patet ex Aristotele 2. priorum capit. de inductione, vbi docet methodum habere formam syllogisticam, & primo priorum loquens, de diuisione ait, diuisionem esse paruam methodi particulam; ibique Alexander Aphrodisæus admonet, per methodum Aristotelem intelligere perfectum syllogismum, qui toto Cælo differt ab ordine: quia ordo omnino excludit illationem. Hinc dicimus, Aristotelem 1. physicorum miro ordine egisse de principiis generationis: In 2. de natura, in 3. de motu, & in horum ordine nullam ab illò seruata fuisse illationem: similiter in logica primò egisse de prædicamentis, deinde de interpretatione, demum verò sine vlla illatione transit ad syllogismum. Itidem Galenus miro ordine

toram

totam artem medicam tradidit sine illatione, quia ordo, ut ordo non habet vim illatiuam, & per consequens de ordine non prædicatur syllogistica forma: quare vanissima est expositio, quod per ordini inhærentes intelligat demonstrationem. Quod verò per ordini inhærentes non possit intelligi definitio, satis erit hæc potissima ratio: Definitio vel erit, quæ pertinet ad primam operationem intellectus, & hæc est simplicium apprehensio, quæ sine ullo ordine unico verbo exprimitur, quæque tota est in primo modo dicendi per se; in hac nemo dicet, ordinem esse necessarium: vel erit quæ solo situ differt à demonstratione, quæ est ipsamet demonstratio, illationemque continet. & nullo modo dici potest ordini inhærens, sed potius methodus. Leoniceus in quæstione de tribus doctrinis, non immeritò reiiicit secundam expositionem Plusquamcommentatoris, quia probat doctrinam conuenire inductioni, enthymematibus, & exemplis: quia Aristoteles primo posteriorum text. 1. probans, omnem doctrinam fieri ex præexistenti cognitione, sub nomine doctrinæ complectitur etiam inductionem, exempla, & enthymemata: infert ergo, doctrinas ordini inhærentes non esse solum duas demonstrationes, & definitionem.

Montanus videns ordinem esse de ratione doctrinæ, ut nos dicimus, rectè animaduertit in text. Græco hæc verba *ταύτας ἐχόμενας*: verbum Græcum *ἐχω*, id est, habeo, exigere post se accusatiuum, & in hoc loco construi cum genitiuo, quod significat habere aliquid admodum intrinsecè, ita ut ordo intrinsecè, & essentialiter prædicetur, ut nos ostendemus, de vera, & propriè sumpta doctrina: dum verò construitur cum accusatiuo, componitur propositio accidentalis, & non essentialis & per se: quia non dicimus,

hominem habere animal rationale, vel risibilitatem, sed dicimus rationale, & risibile esse hominis, vel inhærare homini.

Curtius ait tres esse doctrinas ordini inhærentes, id est, quæ in se talem habeant ordinem, ut vna sit prima, alia secunda, & alia tertia. Quæ expositio reiiicitur: quia si doctrinæ inuicem haberent talem ordinem, Galenus dixisset *πρὸς ἀλλήλους*: quare non possunt dici inter se illo modo ordinatæ.

Iacobus Zabarella primo libro de methodis, capite secundo, censet Galenum per tres doctrinas ordini inhærentes intelligere tres modos ordinatè docendi scientias, & artes: additque Galenum non considerasse, quòd ordines dicantur doctrinæ. Præterea reiiicit omnes qui putant, doctrinam esse genus ordinis, methodi, & omnium scientiarum, & artium: quia si aliquis fuerit insignitus artis ædificatoriæ habitu, illumque alios doceat, ait hanc doctrinam sumptam pro actu docendi esse quid accidentale, & non genus essentialiale: potest enim illam docere, & non docere. Addit præterea, si doctrina hoc modo sumpta esset genus omnium artium, artes non essent artes, nisi quando docerentur, quod est absurdum, & à veritate alienum. Similiter aliquis potest esse præditus scientiis, ordinibus, disciplinis, eas tamen alios non docere: quare doctrina non solum erit genus ordinum, methodorum, artium & scientiarum, verum neque erit accidens inseparabile.

Reiici potest Zabarella supposita doctrinæ distinctione: quia non solum sumitur doctrina pro actu docendi, verum etiam pro actu scribendi, & pro habitu, ut superius diximus: sic sumpta doctrina est, quid communius, quod prædicatur de omnibus artibus, scientiis, & ordinibus: si verò sumatur doctrina stricto modo pro actu, scilicet docen-

docendi, cenſeo, non quod doctrina prædicetur de ordine, & methodo, ſed verſa vice, quod ſcilicet ordo, & methodus prædicentur de doctrina: eſt enim omnino impoſſibile, vt aliquis doceat ſine ordine compoſitiuo, vel reſolutiuo, & ſine methodo aliquam illationem habente, vnde fit, vt ordo, & methodus ſint proprietates conſequentes doctrinam ſumptam pro actu docendi.

1. Dubitatio ſuboritur, quia ſuperius dictum eſt, doctrinam latè acceptam eſſe quid accidentale ordinibus: deinde tamen diximus, ordinem & methodum eſſentialiter prædicari de doctrina.

Reſponderetur, nullum eſſe inconueniens, quod aliquid vni ſit eſſentiale, & alteri accidentale: nõne omne genus eſt ſuis ſpeciebus eſſentiale, prædicaturque in primo modo dicendi per ſe nõne qualibet ſpecies ſeorſum ab aliis ſpeciebus conſiderata eſt ſuo generi accidentalis: hoc philoſophorum nemo negabit: Animal enim de homine prædicatur eſſentialiter, homo verò de animali, accidentaliter: accidit enim animali, vt homo ſub ipſo contineatur: poteſt enim animal commodè ſtare ſine homine: ſimiliter dicimus doctrinam eſſe accidentalem artibus, & ſcientiis ordine traditis, dicimus tamen ordinem, & methodum de doctrina ſumpta pro actu docendi eſſentialiter prædicari: eſt enim impoſſibile, vt aliquis doceat, & non obſeruet in actu docendi ordinem reſolutiuum, vel compoſitiuum, vel aliquam methodum habentem illationem.

Bernardinus Paternus Præceptor meus nouam afferebat expoſitionem: dicens in doctrinis duplicem eſſe ordinem, alium rerum, de quibus doctrinæ traduntur: alium theorematum: poſita hac diſtinctione, eaque veriſſima dicebat, Galenum in hoc textu non loqui de ordine ratione rerum, ſed ratione theorematum: colligebat hanc diſtinctionem ex Gal. libro de conſtitutione

artis medicæ cap. 11. vbi docet, theorematum aliqua eſſe attium materias, aliqua tanquam formas: dicebátque materias artium eſſe communia, & vniuerſalia theoremata: formas verò eſſe particularia artium: applicabat hanc diſtinctionem hoc modo: dum reſoluitur medicinæ definitio in ſuas partes, putabat Galenum dixiſſe doctrinam definitiuam ordini inhærere, quatenus doctrina reſpicit ordinem theorematum, & non rerum: ſimiliter dicebat doctrinam reſolutiuam, quæ ordini inhæret, non reſoluere in cauſas, ſed in theoremata: dabátque hoc exemplum: vulnus ſimplex non habet cauſam realem à vulnere diſtinctam: idè doctrina vulneri accommodata non inhæret ordini rerum: eſt tamen apprimè accommodata doctrina reſolutiua, vt inhæreat ordini theorematum: quia in perquirendis remediis ſimplicis vulneris ordo theorematum, & non rerum mirificè conſert: dum enim reſoluimus vulnus ſimplex carens cauſa in theoremata: primò dicimus, hoc vulnus, vt tale indicare vnionem; deinde dicimus non poſſe vniri, niſi labia adducantur, & conſeruentur vnitæ; hocque non poſſe effici, niſi per ſuturas, vel faſcias: ſed quia generatur ichor impediens vnionem, idè ex præcedente theorematum ſerie colligimus eſſe exiccandum: ecce (dicebat Paternus) quod datur ordo reſolutiuus, qui non reſoluit in cauſas, ſed in theoremata: ordinem verò rerum dicebat non reſoluere in theoremata, ſed exordiri, vt docet Ariſtoteles 5. meta. tex. 1. vnde quis faciliùs diſceat: ſi verò vna res non dependet ab alia, ordinem eſſe ad libitum ſicuti dum Galenus in methodo medendi agit priùs de vlceribus, quàm de intemperie: ſimiliter libro de inæquali intemperie tractans de fluxionibus, quæ ſunt duum generum, aliæ quæ à natura vinctur, & aliæ quæ vincunt naturam, dicebat,

dicebat, Galenum ibi agere prius sine necessitate de iis, quas natura vincit. Inferebat Paternus, Galenum, dum dicit tres esse doctrinas ordini inhærentes, intelligere ordinem Theorematum & non rerum, tam in doctrina definitiua, quàm compositiua, & resolutiua: dicebat enim istum ordinem esse quid intrinsecum valdè diuersum à rerum ordine: Quam distinctionem, cum expostores non animaduertierint, dicebat in explicatione illorum verborum, omnes in quamplurima incidisse errata.

Hæc Paterni expostio, neque explicat Galeni sensum, neque affert aliquid noui, quia: vt infra ostendetur ex Aristotele, & Galeno, doctrina resolutiua exorditur à siue ad ea quæ consequuntur finem, tam in rebus, quàm in Theorematibus, quia Theoremata diuiduntur in principia, & conclusiones: & quamuis non sint causæ rerum, sunt tamen causæ cognitionis: quare, quando ostendebat in vulnere simplici nos per Theoremata particularia ascendere ad Theoremata vniuersalia, dicimus istum processum esse ab effectu ad causam, neque vocari ordinem, sed methodum: differt enim, vt diximus ex Aristotele, ordo à methodo: eo quòd methodus fiat cum illatione, ordo verò sine illatione.

Eadem methodus obseruatur ab Aristotele in primo physicorum, dum eleuat nos ad cognitionem materiæ primæ per transmutationem substantialem: & dum probat primæ contraria, formam scilicet, & priuationem esse primæ principia, quia non fiant ex aliis, nec ex alterutris, sed ex his omnia. Similiter in aliis libris semper per theoremata, quæ pertinent ad methodum, procedit: eodem modo Euclides in libris elementorum seruat viam compositiua, tum ratione rerum, tum ratione Theorematum: ad eundem modum

Galenus in arte medicinali proponit definitionem medicinæ compositam ex vocibus æquiuocis, & deinde declarando illa nomina per varia Theoremata construxit artem medicinalem: sed dicimus eum, dum transit à particularibus Theorematibus ad vniuersalia, vel versa vice, vt methodo, & non ordine; quare expostio Paterni non erat sufficiens pro explicatione illorum verborum ordini inhærentes.

Vera opinio est, quòd per ordini inhærentes intelligi debeant doctrinæ ordinatæ: dicimusque ordinem ex Aristotele primo de moribus cap. 4: & alibi, duplicem tantum esse; siue in rebus consideretur, siue in Theorematibus, alterum à primis qui est compositiuius, alterum verò ad prima, qui est resolutiuius: statuamus ergo per ordini inhærentes intelligi doctrinas, quæ altero ex his ordinibus vtantur: sed quia hæc expostio videtur excludere doctrinam definitiuam, paulò infra ostendemus, definitiuam quoque reducitamquam ad proprium genus ad ordinem vocarum ab Aristotele ad prima, resolutiuum scilicet, & distinctissimè Galeni mentem explicabimus.

CAPITIS PRIMI

PARTICULA II.

Textus II.

Primæ quidem ex notione finis, quæ per resolutionem fit.

Incipit à doctrina digniori, quæ est resolutiua: hæc procedit, ex notione, seu ex definitione finis: in hac doctrina à fine præcognito colliguntur omnia, quæ nos ducunt ad prima, & simplicia elementa, quæ licet sint vltima in cognitione; prima tamen sunt in operatione.

Aristoteles in logicis, & in morali philosophia; Galenus verò in libro de constitutione artis, & Auerroës in Colliger vsi sunt hoc ordine resolutiuo, qui est à notione finis: Aristoteles 7. metaph. tex. 23. ait omnes artes esse tradendas ordine resolutiuo, qui est à definitione finis, dicit enim à definitione domus colligi quæ debeant esse eius fundamenta, qui parietes, quod tectum, & ab iis qui lapides; quæ cæmenta, & ligna, quæ sunt vltima in cognitione, prima tamen in executione: similiter 6. de moribus cap. 5. & 7. eodem cap. 8. inquit, finem in agendis esse vt suppositiones apud mathematicos. Præterea Aristot. in libris de moribus seruat hunc ordinem resolutiuum: primò definit felicitatem, & ab hac præcognita colligit media, & omnia quæ necessariò requiruntur ad illam consequendam. Similiter in libris analyticis volens syllogismos construere, primò definit syllogismum, & primò post: scire, & demonstrationem, & deinde colligit omnia, quæ requiruntur ad construendum syllogismum, & demonstrationem.

Galenus libro de constitutione artis medicæ dicit in primo, penultimo, & vltimo cap. artem medicam construì à notione finis, ibique definit sanitatem, & ab illa notione totam artem constituit.

Auerroës in septem libris sui Colliget, resolutiuo ordine totam medicinam declarat, incipit enim à fine, finis autem est sanitatem conseruare, vel recuperare; sed quoniam sanitas est passio corporis humani, agit in primo libro de anatome, in secundo de sanitate; in tertio de ægritudine, quia ægritudo est sanitas amissa, in 4. de signis ægritudinis, in 5. de cibis, & auxiliis medicis, & de auxiliorum materiis: in 6. de sanitate conseruanda, in 7. quomodo amissa recuperetur.

Auicenna similiter totam medicinam tractat ordine resolutiuo: quia procedit à finis definitione, & transit ad media omnia cognoscenda pro introducenda, vel conseruanda sanitate. Quod procedat à finis definitione patet, quia in principio primi libri definit medicinam, esse scientiam; quæ humani corporis dispositiones noscuntur, ex parte, qua sanantur, vel ab ea remouentur, vt habita sanitas conseruetur, & amissa recuperetur: finis igitur in medicina est conseruatio, & recuperatio sanitatis humani corporis; idè est prorsus impossibile, vt poscamus media ad hunc finem consequendum, nisi perfectè cognoscatur sanitas: quare, cùm sanitas sit corporis humani bona constitutio, quæ prædicatur de temperatura, compositione, & vnitare, non poterat Auicennas volens seruare ordinem resolutiuum tractare de medicina, nisi prius doceret, quomodo constitutum sit corpus, quod vt faciat, æquum erat, vt deinde de elementis, de complexionibus, de humoribus, de anatome, & de omnibus facultatibus naturalibus viuientis ageret. Hæc cognitio est illa, quæ pertinet ad finis notionem, seu definitionem: cognita enim sanitate ex suis principiis, deinde media ad illam consequendam, vel conseruandam facillè penetrantur.

Tractatus Auicennæ non est multum dissimilis ab Auerroës; tractat enim in duobus partibus primi libri illud, quod Auerroës in 4. libris suis colliget: quod verò in tribus libris vltimis tractatur ab Auerroë, exponitur ab Auicenna in duobus postremis sui primi libri. In aliis verò libris Auicennas iterum magis particulari, & magis exquisita declaratione de remediis consequentibus sanitatem verba facit: finis enim quia duplex est, vniuersalis, & particularis, merito à finis vni-

uerſalis notione in primis libris procedit, & totam artem medicam in genere ordine reſolutiuo declarat: in tertio, & quarto à finium particularium notione accuratiſſimè de qualibet ægritudine ſermonem habet: Auicennas itaque non poterat meliori, & artiſticioſiori ordine reſolutiuo agere de arte medica.

Communis itaque opinio Medicorum non poteſt mihi probari, quod ſcilicet Auicennas ſeruet in tractanda medicina ordinem compoſitium, & non reſolutiuum: ratio illorum eſt, quia Auicennas incipit ab elementis, & deinde de humoribus, & de anatome totius corporis: dicunt hæc eſſe principia; quare, cùm ordo compoſitiuus ſit à principio, putant Auicennam ſeruauſſe ordinem compoſitium, & non reſolutiuum. Nos verò dicimus, non ſolum Auicennam egiſſe de arte medica ordine compoſitiuo, ſed neque potuiſſe vt dogmaticum, & rationalem agere de medicina ordine compoſitiuo. Præterea erat impoſſibile, vt Auicennas procederet à notione finis, & finem relinqueret, vt ignotum: finis eſt ſanitas corporis humani; media ad finem conſequendum ſunt auxilia; ſed de auxiliis non poteſt agi, niſi conſtitutiones corporis prænoſcantur; ratio eſt, quia auxilia indicantur à conſtitutione. Præterea conſtitutio prædicatur de temperatura, compoſitione, & vnitæte; temperatura autem ſit à ſymmetria primarum qualitarum: quare niſi tractetur ante omnia de elementis, de humoribus, de complexionibus, & de anatome eſt impoſſibile, & conſtitutionem corporis bonam, vel malam di-gnoſcere, & auxilia pro ea conſeruanda, vel curanda admonere: ecce quomodo miro ordine reſolutiuo Auicennas uſus eſt.

Quod autem ordo, quo tractatur ars medica, debeat eſſe reſolutiuus,

colligi poteſt ex Ariſtotele multis modis: primo 7. metaphy. tex. 23. vbi vult omnes artes eſſe tractandas ordine reſolutiuo, qui eſt à notione finis: quis reſtabitur Ariſtotele? Præterea nōne Ariſtoteles 2. phyſicorum tex. 26. inquit, Medicum conſiderare neruum, & fabrum æs alicuius gratia vnumquodque? quare niſi medicus prius conſideret neruum, nunquam colliget auxilia pro auferenda mala nerui diſpoſitione: quare eſt neceſſarium, vt prius de temperatura agatur, quàm de auxiliis ſi ordo reſolutiuus ſeruandus eſt. Amplius, primo de moribus cap. vltimo protulit hanc ſententiam; medicus curaturus oculum cognoscat oportet oculum: ergo de ægritudinibus oculorum non poteſt agi, niſi prius de eorum temperatura, de compoſitione, & de anatome, deque aliis pertinentibus ad cognitionem tractetur.

Galenus demum in tota arte medica fuſiſſima oratione explicata vtitur ordine reſolutiuo: vnde ego miror doctiſſimum Curtium, & alios, qui ſuſtinent, Galenum medicinam declarauſſe ordine compoſitiuo, quod eſt falſiſſimum: quia Galenus ſemper quidquid dixit de medicina, id collegit à finis notione, finis enim eſt ſanitas introducenda, vel conſeruanda: ſed ſanitas declarari non poteſt, niſi conſtitutio partium declaretur: quia ſicuti morbus eſt mala, ita ſanitas eſt bona conſtitutio: Caterùm quia conſtitutio eluſceſcit ex cognitione conſtitutionis ſimilarium, & diſſimilarium partium: ideò de temperatura, de elementis, de anatome prius iure merito egit Galenus: ideòque in ſecunda claſſe collocati ſunt libri de morbis, de cauſis, de ſymptomatibus: niſi enim præceſſiſſet cognitio partium ſimilarium, & diſſimilarium, non potuiſſet Galenus de morbis, & ſymptomatibus verba facere: in tertia, ſuppoſita cognitione affectuum præternaturam, & par-

tium similiarum, & dissimiliarum, egit de locis affectis, de pulsibus, &c. sine anatome, & libris de morbis, & causis esset prorsus impossibile, vt tractasset artem dignoscendi affectus. His optimè declaratis in quarta classe de alimentis, & de tuenda sanitate: In quinta de remediis, id est de simplici medicina, & de compositione medicamentorum: in sexta de methodo medendi, de arte curatiua ad Glauconem, & de aliis pertinentibus ad curationem. In ordine resolutionis, qui fit à notione finis, seruat hanc Aristorelis lex, quod primum est in executione, sit vltimum in cognitione: primum in executione sunt remedia, vel methodus medendi: idè Galenus vltimo loco tradidit libros methodi, & primo loco egit de elementis, de temperamentis, quia sine harum rerum cognitione bona, vel mala constitutio cognosci non potest: Hinc Galenus lib. de constitutione artis cap. 11. habet hæc verba, *Quomodo vitia, & morbos humani corporis, & partium eius rectè curabit Medicus, nisi partes ipsas cognoscatur?* patet igitur à Galeno artem medicam fusa oratione explicatam ordine resolutionis esse traditam: verum quia, qui libros Galeni in classes ordinarunt, vt Montanus, & alij in aliquibus sunt discordes, nos de classificantium disputationibus nil dicimus: quia de hac re differere non est huius loci, neque temporis.

Nos quoque ex altioribus Aristorelis principiis sic colligimus, omnes artes tradendas ordine resolutionis: nonne effectus præter naturam respectu propriorum subiectorum, vel partium læsarum prædicantur in secundo modo dicendi per se? qui hoc negaret esset omnino indignus nomine medici, & philosophi: Aristoteles enim primo posteriorum voluit, affectus, seu passiones proprias dignosci, ac definiri per subiecta propria, ita vt omnis cognitio passionum dependeat à subiectis, & subiecta

ingrediantur earum essentiam: quare nunquam innotescet sanitas, vel morbus, nisi subiecta prius declarentur: subiecta declarantur, dum de eorum elementis, temperamentis, & anatome agitur; hinc processus est à notione finis.

Postremò eandem doctrinam Galenus libello de plenitudine passim declarat: dicitur enim partem plenitudine laborantem inueniri non posse: nisi scientia exquisita dissectionis, & naturæ cuiusque partis, quæ sit in animali habeatur: patet igitur ex dictis, Gal. & Aui, cennam in tota medecina vfos fuisse ordine resolutionis, & non compositionis.

1. Dubitatio inde oritur, quia videtur, quod Galenus admittat medicinam tradi posse ordine compositionis. Præterea quid prohibet, quod non tractetur ordine compositionis?

Respondetur medicinam considerari dupliciter, vel vt est operans, vel vt aliquo ordine docetur: dicimus, si consideretur vt operans, non solum medicinam, sed omnes artes operantes seruare ordinem compositionis: ordo enim artis docentis, ex Aristotele 7. meta. tex. 23. est contrarius ordini artis operantis: hinc ædificatoria ars operans non incipit à recto, sed à lapidibus, cæmentis, & ab his simplicissimis principiis, ad hoc vt construat fundamenta: similiter medicina operans, vt introducat sanitatem statim subducentia alium proponit, deinde sanguinis missionem: mox alterantia, & præparantia, & postremò euacuantia, quæ sunt illa, quæ sanitatem introducunt: Hic ordo est compositionis, quia exorditur à primis. Cæterum si consideretur ars, vt docens, dicimus alio modo non posse doceri, quam ordine resolutionis, vt dictum est.

2. Dubitatio inde exurgit, quia Galenus, inquit, Antiquos tractasse artem medicam ordine compositionis: ergo falsum est, quod diximus, medicinam videlicet, & alias artes non posse

posse tradi ordine compositiuo.

Respondetur, qui aliquid tractant ordine compositiuo, exordiri ab eo, quod est primum in executione, hocque esse remedium: Sed peto, quomodo remedium omiſſa cognitione affectus, & loci affecti inueniri poterit? conantur ergo dicere, quod tractatus de medicina factus ordine compositiuo incipiat à remediis sine vlla præcognitione causarum, & sine aliqua signorum syndrome, quia etiam qui à signorum syndrome exordiantur, debent quoque ex necessitate procedere à notione finis: coguntur itaque fateri, quod processus ordine compositiuo factus habeat exordium à remediis spreta etiam præcognitione empirica, quod conueniret solum infirmis circulatoribus, & mente captis, qui solent proponere vnicum secretum procurandis omnibus morbis sine vlla quoque morborum cognitione. Hinc fit quod agentes de tota medicina, & de vnico tantum morbo non possint alio ordine procedere, quam resolutiuo, id est à notione finis, qui ex necessitate supponit principiorum cognitionem. Dum verò Antiqui tractarunt medicinam ordine compositiuo, vel dicimus illos fuisse insanos empiricos, vel vsos fuisse ordine compositiuo cum aliqua finis prænotione: quia merum compositiuum dari negamus, sed paulò infra in propria quaestione funditus tolletur dubitatio.

3. Dubitatio oritur ex dictis Aristotelis, qui primo libro de moribus cap. 4. cum Platone censet, dari duos ordines, compositiuum, videlicet, quem vocat à primis, & resolutiuum, quem vocat ad prima, qui est à notione finis, atramen Aristoteles 6. de moribus cap. 5. & libro 7. cap. 8. docet finem in actionibus esse principium, sicuti in mathematicis suppositiones: videtur contradictio in Aristotele: quia si finis est principium, ordo resolutiuus debet vocari à primis,

seu à principiis, & non ad prima, seu ad principia.

Respondetur principium considerari dupliciter, vel vt est principium cognitionis, vel rei: dico, ordinem resolutiuum semper exordiri à principiis cognitionis, & non operationis: dum dixit Aristoteles ordinem resolutiuum esse ad principia, non intellexit ad principia cognitionis, sed ad principia rei, quæ tamen sunt principia operationis.

QVÆSTIO IX.

Quid intelligant expositores per finis notionem.

ACTENVS probatum est, Galenum per finis notionem intelligere definitionem essentialem finis, illudque probauimus progressu, & auctoritate Aristotelis, Auerrois, & Auicennæ: demumque ex arcanis analyticis idem collegimus. Videamus modò quid intelligant expositores per finis notionem.

Plusquamcommentator putat, Galenum per doctrinam à notione finis intelligere demonstrationem propter quid: per compositiuam demonstrationem quia. Quæ opinio repugnat veritati, Aristoteli, & Galeno: veritati, quia doctrina à notione finis supponit integram doctrinam conflatam multis demonstrationibus tam à priori, quam à posteriori. Insuper si per doctrinam resolutiuam Galenus intelligeret demonstrationem propter quid tantum doctrina resolutiuam contineret solum demonstrationem propter quid; & nunquam quia, quod est vanissimum. Amplius in multis facultatibus vix inueniri potest aliqua perfecta demonstratio propter quid: ergo nunquam, vel rarò inuenietur hæc do-

Strina resolutiua. Repugnat quoque Galeno, qui lib. de constitutione artis procedens ex notione finis vtitur frequentius demonstratione quia, quam propter quid. Similiter Aristoteles in moralibus procedens ex notione finis, vtitur tam demonstratione à priori, quam à posteriori; ergo vana videtur hac opinio.

Conciliator differentia octaua habet contrariam sententiam, dicitque doctrinam resolutiuam esse demonstrationem quia: doctrinam verò cōpositiuam esse demonstrationem propter quid. Nos dicimus, si Conciliator intelligat, doctrinam resolutiuam magis assimilari demonstrationi quia, quam propter quid, non posse improbari: si verò intelligat, quod ipsamet doctrina resolutiua sit demonstratio quia, censemus, easdem instantias, quæ sunt propositæ contra Plusquamcommentatorem, habere locum contra Conciliatorem: quia quælibet doctrina continet in se non vnicam, sed plures demonstrationes à priori, & à posteriori. Insuper doctrina resolutiua, & cōpositiua non dant quia; vel propter quid; hoc .n. conuenit demonstrationibus. Amonius, Philoponus, & alij Græci putarunt, quatuor esse methodos, diuisiuam, scilicet resolutiuam, definitiuam, & demonstratiuam: nemo vnquam dixit doctrinam resolutiuam esse demonstratiuam; dixerunt tamen illas quatuor methodos multum conferre ad construendas definitiones, & demonstrationes. Porro patet, quod nec via resolutiua, nec cōpositiua possit esse demonstratio quia, vel propter quid: etenim resolutio, & cōpositio constant ex duobus terminis tantum; demonstratio verò ex tribus; videlicet ex maiori extremo, minori, & medio: quod verò via resolutiua, vel cōpositiua consistit ex duobus terminis, colligi potest ex Amonio in commentariis Porphyrij, &

Eustratio in principio 2. post: qui dicunt resolutiuam viam esse, vel dum diuidimus corpus in brachia, pedes, &c. & brachia in ossa, & ossa in quatuor elementa, & quatuor elementa in formas, & materiam: vel dum resoluimus indiuidua in speciem specialissimam, & hanc in genus vsque ad generalissimum: Dicimus nos in vtrâque via resolutiua duos tantum terminos contineri, id est; maius extremum, & minus extremum, & non medium terminum: ex via enim illa resolutiua colligimus, carnem consistare ex quatuor elementis, vel ex materia, & forma, sed cur talia sint, inde non colligimus: quia requiritur medius terminus, qui nos ducat ad cognoscendum illud quod est ex se ignotum: Quare, & Conciliatoris, & Plusquamcommentatoris opiniones sunt vanissimæ.

Saluus Sclanus declarans, quid sit finis notio, ait, esse præoptationem, & desiderium ipsum tanquā bonum quoddam assequendi: comprobatur auctoritate Galeni, libro de salub. cap. 29. ad Trasibulum, & exemplis, quod nisi quis optauisset bonum sanitatis, non constituisset medicinam: infertque finis notionem esse præoptationem, vel desiderium consequendi facultatem medicinæ. Quæ opinio est admodum dimiuita, & non explicat arcanum contentum in illa particula ex notione finis; quia si sufficeret desiderium assequendi bonum, possemus etiam sustinere philosophiam naturalem procedere à notione finis: omnes enim studiosi philosophiæ in primis desiderant rerum naturalium causas penetrare; hocque desiderio perciti diu nocturne in contemplatione verantur: quis tamen dicet naturalem philosophiam procedere ex notione finis?

Dicimus itaque, per finis notionem esse intelligendam definitionem essentialē finis; ex illa enim profunde percepta omnia media ad finem consequendū

quendam colliguntur : sed quia superius fusissima oratione ostendimus, quomodo Galenus, Auer. & Auicennas per finis notionem intelligant definitionem essentialem, & quomodo à notione definitionis medicinæ totam artem medicam tractent; non est vt de hac re amplius loquamur.

PRIMI CAPITIS

PARTICULA III.

Secunda ex compositione constat eorum, quæ ex resolutione fuerunt inuenta.

HÆc secunda doctrina, quæ dicitur compositiua est diuersa resolutiua: diuersa, quia resolutiua incipit à notione finis, & à fine colligit omnia media ad illum consequendum: compositiua verò componit, quæ sunt inuenta, per doctrinam resolutiuam: est diuersa, quia resolutiua tendit ad cognoscenda principia rei, compositiua verò incipit à principiis rei, & tendit ad finem: est diuersa, quia resolutiua conuenit solum artibus, prudentiæ, & logicis disciplinis; compositiua solum sapientiæ, & scientiæ, sicuti est philosophia naturalis, mathematica, & metaphysica: est diuersa, quia finis in doctrina resolutiua est ita notus, vt sunt suppositiones apud mathematicos, vt dicit Aristoteles 6. de moribus cap. 5. & alibi: finis verus in doctrina compositiua est ignotissimus; antequam enim cognoscatur, oportet prius principia, & quæ sequuntur ex principiis penetrare: est diuersa, quia in doctrina resolutiua finis est veluti medius terminus, in compositiua est veluti maius extremum. Demum finis æquiuocè prædicatur de fine doctrinæ resolutiuæ, & de fine doctrinæ compositiuæ: quia finis in doctrina resolutiua est finis respectu nostri, & non respectu rei: dum enim ædificator con-

cipit domum idealem, & ex eius portione inuenit media; idealis domus non est illa, quæ verè est finis rei: transit solum ædificator, vt dicit Aristoteles 7. meta. tex. 23. à notione domus idealis, siue mentalis ad innenienda media gratia construendi domum materialem, siue realem: ecce, quod isti duo fines nomine, & non definitione conueniunt; æquiuocè ergo in doctrina resolutiua sumitur finis: vtinam medicus, dum concipit sanitatem tanquam finem, & ab illius notione inuestigat media, finis eius esset illa sanitas, quam vult introducere; Nos à medico tanquam à Numine, & sani & æterni redderemur.

Cognito discrimine inter doctrinam resolutiuam, & compositiuam, par est, vt videamus, quomodo doctrina compositiua fiat ex iis, quæ fuerunt inuenta per resolutionem, & quia Aristotelis auctoritate, & exemplis hoc facile dignosci possit, ad Aristotelem confugiamus: Aristoteles enim 7. meta. textu 23. habet, ordinem artis docentis esse contrarium ordini artis operantis: in docente seruetur ordo resolutiuus: in operante compositiuus: immò tota ars operans est composita, vt optimè dicit Galenus ex iis, quæ per resolutionem fuerunt inuenta in arte docente: ars ædificatoria docens ex notione finis, scilicet ex notione magnitudinis domus colligit quod tectum, qui trabes, quæ fundamenta, & demum qui lapides, & cæmenta conueniant: Ars verò operans colligit omnia, quæ fuerunt inuenta per doctrinam resolutiuam; incipit tamen à primis, & simplicissimis ordine compositiuo, à lapidibus, videlicet, & cæmentis. Quod diximus de arte ædificatoria, dicere possumus de omni arte: quia omnis ars, vel est docens, vel operans: similiter Medicus docens medicinam non potest vti alio ordine, quam resolutiuo: Medicus operans solo compositiuo, incipit tamen à simplicissimis principiis

principiis pro introducenda sanitate: quare non solum scientiæ speculatiuæ, sed omnes artes operantes incipiunt cōponendo, seu vtuntur ordine cōpositiuo. 1. Dubitatio hāc suboritur, an scientiis conueniat ordo resolutiuus à notione finis: sed quia superius diximus nullo modo doctrinam resolutiuam conuenire philosophiæ naturali, metaphysicæ, & mathematicis disciplinis: par est, vt videamus quid alij dicant in hac re.

Plurimi sunt Medici, & Philosophi qui putant omnes doctrinas conuenire posse omnibus scientiis speculatiuis: ergo & resolutiuæ: sed quia resolutiuæ procedit ex notione finis, conantur ostendere, quisnam sit iste finis, à cuius notione tradi possit aliqua philosophia speculatiua: sunt igitur, qui dicunt in contemplatiuis semper seruari ab omnibus auctoribus ordinem resolutiuum ab hac finis notione, videlicet à desiderio sciendi desumptum: dicunt studiosos philosophiæ primò desiderare fieri philosophos, & hoc optimo fine ductos mox ad vltiora procedere, donec ad apicem philosophiæ perueniant.

Decipiuntur omnino, quia in ratione doctrinæ resolutiuæ est, vt à definitione finis colligant media pro consequenda perfectissima cognitione: quid colligent quæso ex definitione desiderij sciendi philosophiam? nihil sanè; quare hac doctrina resolutiuæ, quæ pro fine habet desiderium, erit omnino vana. Præterea finis in doctrinæ resolutiuæ est principium constituens doctrinam, & est tamquam suppositio apud mathematicos, vt dicebat Aristoteles libro septimo de moribus, capit. octauo à cuius suppositione formantur definitiones, & demonstrationes certissimæ. Hoc patet apud Aristotelem dum vult colligere in primo post: media pro constitutione demonstrationis: prius

probat dari demonstrationis finem, & est dari scire de nouo, & deinde ex notatione istius intuenit media pro formanda demonstratione: definit igitur scire, quod sit per causam cognoscere, & ex hac definitione tradita colligi non solum definitionem demonstrationis, sed omnia quæ tradita sunt in primo, & secundo libro poss: nihil enim, vt alij ostendimus, dicitur ab Aristotele in illis 2. libris, quod non colligatur ex definitione scire: hæc igitur est doctrina resolutiuæ procedens ex finis notione: Iste est finis à quo tota ars docens constituitur, & non desiderium acquirendi scientias, vel artes, vt Sclanus commentus est:

Alij sunt, qui dicunt in philosophia naturali seruari ordinem resolutiuum, quando omnia quæ sunt inuenta, & tractata ordine contrario tractarentur: exempli causa Aristoteles in octo libris phy. agit de corpore naturali, de eius principiis, & passionibus in communi: deinde in libris de Cælo, de corporibus simplicibus: in libris de generatione, de mixto, & in vniuersis alijs libris de omnibus speciebus corporum mixtorum: dicunt, qui vellet seruare ordinem resolutiuum, deberet prius tractare de vltimis speciebus corporis mixti, deinde de corporibus mixtis in communi, mox de corporibus simplicibus, & tandem de corpore naturali in communi: hunc ordinem in philosophia vocari posse resolutiuum putant.

Iacobus Zabarella libro 2. de methodis istorum imaginationem expōdit, dicitque propositum ordinem resolutiuum esse vanissimum: rationes, quæ illum mouent sunt, quia de natura ordinis resolutiuui est, vt procedat à fine ad principia: additque vltimas species non esse finē, sed esse quid vltimū de ratione finis, ex Aristotele 2. phy. duo sunt, bonum cuius gratia, & vltimum: addit præterea, non solum

agi de vltimis speciebus corporum naturalium in libris de animalibus, verum etiam in octo libris phys. quia quid aliud tractatur in libris phys. quam de principiis generationis hominis, asini, equi, & cæterorum omnium mixtorum, & corporis animati?

Nos quoque sic possumus ordinem resolutiuum propositum reiicere: illæ vltimæ species declaratæ in postrema philosophiæ naturalis parte, vel sciuntur antequam agatur de corpore naturali communi, vel non: si dicant præsentis, reluctantur Aristoteli 1. physic. text. 1. vbi dicit res naturales solum cognosci præcognitis principiis, causis, & elementis: si dicant non præsciri: ergo ex illis procedendo ad vniuersalia magis, non dabitur ordo resolutiuus: quia ordo resolutiuus est à notione finis: nisi enim finis perfectè agnoscatur, non possumus inde ad vltiora procedere. Demum in ordine resolutiuo finis non est principium rei, sed est finis noster, estque conceptus mentalis, seu idealis, à quo colliguntur media ad consequendum finem realem: colligimus itaque nullo modo ordinem resolutiuum concedi posse in philosophia cõtemplatiua.

2. Dubitatio oritur ex verbis Galeni, dicit enim doctrinam compositiuam constare ex iis, quæ sunt inuenta per doctrinam resolutiuam, quod videtur omninò falsum, quia Aristoteles in philosophia naturali, & in metaphysica vtitur ordine, seu doctrina compositiua, quæ certè non est inuenta per doctrinam resolutiuam. Similiter Euclides in libris elementorum tractat Geometriam ordine compositiuo, & tamen nihil colligit à doctrina resolutiua: ergo Galenus perperam definit doctrinam compositiuam, quod constet ex iis, quæ per resolutionem inuenta sunt.

Responderi potest, Galenum loqui in hoc loco de illa doctrina compositiua, quæ pertinet ad medicinam, &

ad alias artes, & non de compositiua inferuiente scientiis speculatiuis: quia in his ordo resolutiuus, vt ostendimus, nullum habet locum: medicina enim, & aliæ artes ex Aristotele dupliciter considerantur, vel vt docentes, vel vt operantes: dicimus, artifices vti compositiua in artibus operantibus, & non docentibus: dicimusque in artibus operantibus ordinem compositiuum constare ex iis, quæ per resolutionem inuenta sunt.

3. Dubitatio inde alia oritur, quia si dabitur, vt nos censemus, duplex ordo compositiuus, alter, qui indiget doctrina resolutiua: alter verò qui constat ex inuentis per doctrinam resolutiuam: sequetur hoc inconueniens, quod malè fecerit Galenus dicens tres esse doctrinas, & non quatuor: quia vnus est compositiuus constans ex inuentis per resolutionem: alter compositiuus, qui est à primis, quique non indiget ordine resolutiuo: tertius ordo resolutiuus, qui est à notione finis: & quartus definitiuus.

Responderi potest, Galenum tractare de doctrinis inferuientibus medicinæ, & non aliis facultatibus: quod hoc verum sit, clarissimè colligitur ex hoc primo capite, vbi habentur hæc verba: *Neminem ante nos scripsisse doctrinam resolutiuam comperimus*: intelligat oportet de doctrina resolutiua inferuiente arti medicæ, & non de resolutiua inferuiente aliis facultatibus: quia Aristoteles, qui fuit ante Galenum, vsus est doctrina resolutiua in libris moralium, & præcipuè in libris post. & adeò clarè, & artificiosè, vt nihil clariùs, & artificio sius tradi possit: Galenus sanè fuisset nimium ignarus, si doctrinam resolutiuam, qua vtitur Aristoteles in resolutoriis libris logicis, & moralibus, non vidisset: quod verò Galen. viderit totum Aristotelem pater, quia multis in locis eius libros commendat, & præcipuè logicam: melius

igitur est, vt dicamus Galenum locutum fuisse de doctrinis arti medicæ inservientibus, quàm quod omnis doctrina compositiua, qua vtitur Aristoteles, & Euclides in libris elementorum, sit inuenta per ordinem resolutiuum.

Salui Sclani responsio ad propositam dubitationem non est omninò reprobanda: dicit enim Platonem, & Aristotelem tractasse philosophiam contemplatiuam ordine compositiuo. Sed addit illum ordinem compositiuum habuisse ortum à doctrina resolutiua in mente facta, ita vt omnis ordo compositiuus constet prius ex inuentis per doctrinam resolutiuam.

Hæc responsio non potest omninò impugnari; quia nullum dubium est, quod auctor, qui voluerit tractare philosophiam contemplatiuam, non tractabit exactè de eius principiis nisi totam sciat, immò concedimus, tum de simplicissimis, tum vniuersalissimis prius agere, & deinde de aliis, sed negamus hunc progressum nuncupandum esse ordinem resolutiuum, qui fit à notione finis, & qui à finis definitione cætera omnia colligit: sed quia superius disputauimus de hæc re, non est, vt iterum acta agamus.

PRIMI CAPITIS

PARTICULA IV.

Textus III. antiquus.

*Tertia ex definitionis dissolutione, cui nunc incumbimus; * licet autem huiusmodi doctrinam appellare non solum definitionis dissolutionem, sed & explicationem, vt nonnulli vocarunt, vel resolutionem, vel diuisionem, vel vt nonnulli alij explanationem, vel expositionem, vt alij.*

Proponit hîc Galenus tertiam doctrinam, quæ est definitiua, atque se

velle in hoc lib. secundùm hanc doctrinam totam medicinam explicare, refertque hanc doctrinam sex modis diuersis appellari, Galenus ipse illam appellat dissolutionem definitionis: alij eam vocant explicationem definitionis: alij resolutionem, vel diuisionem: alij explanationem, & alij expositionem: laudat tamen Galenus quamlibet ex istis sex propositis appellationibus.

QVÆSTIO X.

An ordo, seu doctrina definitiua sit diuersa à compositiua, & resolutiua.

MNS ferè Peripatetici in hac re videntur reluctari Galeno; dicunt enim doctrinâ definitiuam nullo modo distingui à resolutiua, neque dari alios ordines, seu doctrinas ordini inhærentes, quàm ordo resolutiuus, & compositiuus, videamus igitur eorum fundamenta; ea enim pro defensione Galeni reiciemus, & Galeni doctrinam definitiuam confirmabimus.

Primum eorum fundamentum contra Galen. est, in omni ordine & in omni doctrina exordiendû esse à definitione: quia ab eius dissolutione mirificè tota doctrina elucescit: quod in omni consideratione à definitione sit incipiendum, colligunt ab Aristotele primo de anima, text. 1. 1. vbi dicit, animæ definitione cognita, cæteras affectiones facillimè dignosci: Similiter quarto phys. cognito quid de loco cognosci consequentia quid: primo de moribus capite 7. dicit in omni re esse incipiendum à definitione: 2. phys. text. 68. ait, quæ ostenduntur à mathematicis, resolui in defi

definitiones tanquam finem totius cognitionis: 2. post. concludit, omnem quaestionem esse medij quaestionem: medijque esse definitionem, seu rationem primi extremi, ita vt nulla affectio possit cognosci, nisi à præcognita definitione. Præterea Plato in cratylō docet definitionem esse principium cognitionis proprietatum, & affectionum, quas quærimus: Galenus 3. methodi dicit, ad effugiendam deceptionem esse vtendum definita locutione; definita enim locutio, non habetur, nisi per definitionem: Cicero in libris de officiis in principio ait, non esse disputandum de aliqua re, nisi prius intelligatur quid sit illud de quo disputetur: quare colligunt non dari ordinem definitiuum diuersum ab aliis; quia alij duo ordines non tractantur, nisi incipiendo à rei definitione.

Secundum fundamentum desumitur ab obseruatione Aristotelis, & Medicorum: Aristoteles in lib. de interpretatione, exorditur à definitione nominis, verbi, & orationis, & à definitione, colligit cæterea omnia, quæ tractantur: Similiter in primo priorum proponit definitionem syllogismi: itidem in primo post. dat definitionem scire, & ex illa colligit definitionem demonstrationis, quod scilicet constet ex veris, primis, &c. & deinde in toto primo, & secundo libro solum proponit pertinentia ad illa definitionem: itidem Aristoteles in 2. phy. exorditur à definitione naturæ, & ex verbis illius definitionis, quæ tractantur in 2. lib. omnia colligit; dicit enim naturam esse principium motus, & quietis per se, & non secundum accidens: explicat statim illud verbum *principium*: quod prædicetur de forma, & deinde de materia, deinde explicando aliam particulam, & *causa*: tractat de causis per se: & quia dixit per se, & non secundum accidens, tractat de causis per accidens, id est de casu, & fortuna: simili-

liter in 3. definit motum: in lib. de ortu, & interitu definit generationem: & in lib. de anima animam, & ex illis definitionibus, deinde desumit omnia attributa: immò semper dissoluendo definitionem eo vsque perseverat, quo vsque peruenit ad exactissimam cognitionem. Præterea idem facit Auicennas, & Auerroës in omnibus suis libris: Cæterum quia hoc fundamentum est notissimum, quod scilicet in omni doctrina definitio sit principium, non est, vt in re notissima tempus conteramus.

Tertium fundamentum Peripateticorum contra Galenum est, quia in 1. lib. mor. cap. 4. Aristot. docet cum Platone duos duntaxat dari ordines à primis, scilicet vocatur compositiuus, & ad prima, qui vocatur resolutiuus: de ordine definitiuo, seu definitiua doctrina ab his duobus distincta, nihil vnquam ab Aristotele, & Platone, vel ab aliis antiquis philosophis dictum fuit.

Quartum fundamentum desumptum à ratione quadam efficacissima, tale est: ordo definitiuus non exorditur à principiis: quia hoc est munus compositiui, neque à fine, quia hoc pertinet ad resolutiuum: neque à medio, vt censent nonnulli Medici: quia procederet ex ignotis, & cum principij peritione. Ars medica, quæ versatur circa agenda, addiscitur à fine, vt docet Aristoteles 7. metaph. text. 23. quia finis est nobis notior, quam media nos ducentia ad principia rei, ordo igitur definitiuus erit omnino vanus, & chimericus.

His iactis fundamentis sustinet, ordinem definitiuum reducendum esse ad vnum ex duobus propositis, vel si non reducatur, sit ab ordinum numero omnino explodendus.

Secunda opinio non valdè diuersa ab enarrata, est nonnullorum asserentium, ordinem definitiuum dari, sed esse speciem quandam resolutiui; negant

esse tres ordines, dicunt enim esse duos tantum: Probant, quod ordo definitivus sit resolutivus: quia in ordine definitivo resolvitur tota definitio: medicina enim est scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum: in primis Galenus resolvit salubre in corpora, causas, & signa: idem dicunt de insalubri, & neutro. Præterea nihil aliud est definitio, quam resolutio definiti in suas partes; putant ergo ordinem definitivum esse resolutivum.

Tertia opinio est Medicorum dicentium ordinem definitivum non esse à primis, ut est ordo compositivus: neque esse ad prima, ut est resolutivus, sed esse ordinem tertium omnino diversum ab aliis: dicuntque exordiri à medio, eo modo, quo à centro oriuntur lineæ, & ducuntur ad circumferentiam: dicunt enim sicuti cætrum est in medio circuli, estque indivisibile, & ab illo omnes lineæ ducuntur ad circumferentiam; sic definitionem esse quid indivisibile; exprimit enim quidditates, quæ sua natura, ut dicit Aristoteles, sunt sicuti numeri: dicuntque, sicuti ab unico centro omnes lineæ ducuntur ad circumferentiam, sic ab unica definitione, quæ est indivisibilis, & tamquam centrum, colligi omnia tractanda: & nihil tractari, quod non deducatur à definitione, quod demum non habeat ad ipsam relationem.

Prima opinio recedit à veritate: quia confundit ordinem cum doctrina: nos asserimus cum Galeno, & Aristotele, tres esse doctrinas: sed negamus, quod Galenus crediderit, tres esse ordines: ordo sanè differt à doctrina: ordo enim ex Aristotele 8. phy. text. 15. & ex Galeno 2. de differentiis pul. cap. 9. est proportio prioris ad posterius, & versa vice: de ratione verò doctrinæ tria sunt, primum est subiectæ materiei cognitio, secundum est ordo quo agitur de subiecta materia, qui ex sententia Ari-

stotelis, Galeni, & omnium philosophantium non potest esse nisi à primis, vel ad prima: tertium est methodus habens vim inferendi: tales enim sunt demonstrationes à priori, vel à posteriori: Discipulus nunquam docebitur, nisi primò aliquid intelligat de subiecta materia: secundò nisi cum aliquo ordine procedat, tertio nisi utatur: aliqua ostensione à priori, vel à aposteriori, quæ ostensio methodus dici debet.

Nos concedimus omnem doctrinam exordiri à definitione: negamus tamen, propterea non posse dari doctrinam definitivam diversam à compositiva, & resolutiva. Error verò Peripateticorum, & Zabarellæ, dicentium omnem doctrinam esse à definitione, & hanc non esse distinctam ab aliis doctrinis, inde oritur: quia putant hanc doctrinam definitivam, quam hinc tradidit Galenus memoriæ, & compendij gratia, esse traditam per definitionem essentialem: quemadmodum in logica, philosophia, & in cæteris facultatibus fieri solet: definitio enim in hac doctrina definitiva est omnino diversa, ne dicam contraria veræ, & essentiali definitioni: hæcque fuit causa, & origo errorum multorum Medicorum, & Peripateticorum: definitio enim essentialis exprimit essentiam rei: hæc qua utimur in doctrina definitiva declarat definitum verbis, & nominibus minime significantibus eius quidditatem: illa constat ex genere, & differentia: hæc nequaquam: illa ex nominibus univocis hæc ex æquivocis: illa naturam definiti: hæc memoriam & compedium respicit: illa explicat genus, & differentiam, & causam externam: hæc verò nec genus, nec differentiam, nec causam externam explicat.

Hinc dicendum est definitiones, esse duum generum, aliquas pro fine habere, ut exprimant naturam rei: aliquas verò

verò constare ex verbis æquiuocis; sed in æquiuocorum nominum declaratione omnia arcana ad artem pertinentia miro ordine memoriæ commendari. Quòd hoc verum, sit, expendamus definitionem medicinæ, quæ est, medicina est scientia: ecce quod Galenus non intendit natura medicinæ explicare: ille enim optimè nouit, medicinam non esse scientiã, quia ab ipso inscribitur hic liber τέχνη ἰατρικὴ, id est, ars medicinalis, & non scientia, & in libro de constitutione artis vocat medicinam artem, & non scientiam. Dicit deinde (salubrium) hoc nomen est æquiuocum, quia natura insalubris æquiuocè prædicatur de corporibus, signis, & causis; corpora enim, & signa, vel causæ differunt genere: vanissima igitur est Peripateticorum instantia dicentium, doctrinam definitiuam non esse diuersam ab alijs, quia quælibet doctrina ex necessitate exorditur à definitione: nimis enim diuersa est hæc definitio pertinens ad doctrinam definitiuam ab illa, cuius munus est exprimere rerum genera, differentias vniocas, & causas externas. Isti qui reiecerunt hanc definitiuam Galeni doctrinam, si diligentissimè perlegissent, & perpendissent totum huius libelli artificium, perceperunt non solum hanc doctrinam non esse diuersam à compositiua, & resolutiua, sed etiam qua arte Galenus paucis verbis omnia medicinæ capita ante oculos lectoris collocet, & eius memoriæ commendet: sed qui non legunt non percipiunt, & turpissimè in erroneas opiniones incidunt, & cæcorum more Scopulis ac vadis illidunt.

Plusquamcommentator hoc loco tangit hanc veritatem, dum dicit, doctrinam definitiuam traditam hinc non esse definitionem aliquid docentem, sicuti sunt aliæ definitiones, quæ exprimunt naturam, & essentiam; sed esse exposi-

tiam artis: quia ex eius dissolutione omnia artis capita exponuntur: addit, Aristotelem nunquam vsum fuisse hac doctrina definitiuam: quia ad memoriam hæc facit, & non ad exprimendam quidditativam definitionem.

Secunda opinio proposita aliquid falsitatis continet: nō potest tamen omnino explodi, quia definitio ex Arist. 1. phys. text. 5. diuidit in singula, id est, resoluit definitū in suas partes. Præterea tractatus de definitione pertinet ad libros analyticos. Est tamen falsa hæc opinio, quia quauis definitio sit resolutio, tamen non est ordo à notione finis, neq; vllō pacto dici debet ordo: quinimò si loquantur de definitione exprimente naturam rei sine causa externa, dicimus non esse doctrinam, sed principium doctrinæ: si verò loquantur de illa definitione, quæ solo situ differt à demonstratione, dicimus, illam esse methodum, siue demonstrationem, vel proprietatem præcipuam demonstrationis, & non doctrinam; magna igitur est differentia inter ordinem, doctrinã, & methodum: si verò loquantur de definitione, qua vtitur Galen. in doctrina definitiuam, dicimus aliū ordinem nō posse seruari, quam resolutiuum, agit enim de corporibus salubribus, de signis, & causis propter hunc finem tacitum, & suppositum, qui est gratia acquirendæ sanitatis.

Tertia opinio non potest mihi probari: quia neque Aristoteles, neque Plato, neque ipse Galenus somniauit vnquam dari ordinem incipientem à medio, quia esset cum manifestissima petitione principij: si enim vtemur illo in artibus omiſſa finis notione, ne verbum quidem mouere poterimus pro artis inuentione: si in scientiis, omiſſa cognitione principiorum, cæcorum more incedemus, & reluctabimur Aristoteli 1. physicorum in principio.

Relinquitur ergo, vt dicamus tres esse doctrinas diuersas: sed non tres ordines:

doctrinamque definitiuam traditam in medicina compendij, & memoriae gratia, esse etiam traditam ordine resolutionis, id est, à notione finis gratia sanitatis introducenda, huncque finem nos non consequi, nisi prænoscamus, quæ corpora, quæ causæ, quæ signa salubria sint: deinde verò, quæ sint communissimæ intentiones pro sanitate introducenda: doctrinam verò definitiuam in philosophia memoriae gratia tradi posse ordine compositiuo, id est, à primis principiis: huncque esse ordinem compositiuum, ita ut doctrina definitiua aliquando inhaerere possit ordini resolutionis, aliquando compositiuo, ut nulum sit inconueniens, esse duos tantum ordines, & tres doctrinas ordini inhaerentes.

QVÆSTIO XI.

An præter tres doctrinas detur doctrina diuisiua.

PROPOSUIT Galenus tres doctrinas, & de diuisiua, ne verbum quidem fecit: nihilominus Plato, & Galenus videntur magis laudare doctrinam diuisiuam, quam tres propositas: Plato in Philebo, ait esse similem Deo, qui rectè diuidit: Galenus primo ad Glauconem in principio extollit ad sydera Mnesitheum Atheniensem Medicum: quia diuisionum peritia erat versatissimus: addit præterea hæc verba qui diuidendo est exactus, quantum permittitur viribus medendo non errabit: similiter primo methodi cap. 5 habet hæc verba, *seri nequit, ut differencias generis vllius morbi, aut species inuenias, ipso quod diuiditur non planè explorato*: videtur igitur quod diuisio non solum sit necessaria, verum etiam præstantissima doctrina.

Plurquamcommentator dicit diuisionem non collocandam in numero doctrinarum, quia diuisio non potest notificare, quod est sua natura occultum: deinde ait diuisionem inseruire doctrinae definitiuae; idè ancillam doctrinae, & non doctrinam vocat. Videtur Plurquamcommentator aliquantulum recedere à Galeni mente, eo quia putabat Galenum per doctrinam compositiuam intelligere demonstrationem quia: per resolutionem demonstrationem propter quid: idè videns, quod diuisio non notificet aliquid sua natura occultum, eam à doctrinarum numero secreui, quasi quod etiam definitio sit instrumentum distinctum à demonstratione, quod alibi nos reiecit: neque enim definitio notificat quod est sua natura occultum: si definitio consideretur, ut contra distincta à demonstratione, & tamen est doctrina. Nec obiciant quod hîc consideratur definitio, ut solo situ differt à demonstratione: quia duæ tantum esse doctrinae, & non tres, videlicet demonstratio quia, & propter quid: Cæterum, quia, ut alibi ostendimus, Galenus per doctrinam intelligere facultatem, de ratione cuius hæc tria sunt primū, ut versetur circa aliquam cognitionem sui subiecti, secundum ut doctrina sit ordinata, tertium ut methodo habente illationē tradita sit: ideo rationes plurquamcommentatoris probantes diuisionem non esse doctrinam, non erant Galinæ intentioni accommodatæ, quamvis verissimum sit, dum dixit diuisionem non notificare aliquid sua natura occultum: quod nos quoque paulò infra confirmabimus.

Leoniceus, in quaestione de tribus doctrinis habet, de diuisiuo ordine nihil dictum esse à Galeno, quia ad ordinem resolutionis reducitur: confirmat suam opinionem: quia Galenus lib. de partibus artis medicæ diuisionem appellauit resolutionem: Quinimò Leoniceus

ait, sicuti in lib. de constitutione artis Galenus procedit ordine resolutiuo, sic in lib. de partibus artis medicæ ordine diuisiuo: differentiâque esse perexiguam inter ordinem resolutiuum, & diuisiuum: quia in ordine resolutiuo ait, artem resolui, & doceri: in ordine vero diuisiuo solum resolui. Non omnino probatur Leonicieni opinio: quia si diuisio inseruit doctrinæ resolutiuæ, multo magis definitiuæ, vt docet Aristoteles 2. post. Præterea omnis doctrina constat ex ordine, & ex multis demonstrationibus, & diuisionibus: quare falsum est, diuisionem solum reduci ad doctrinam resolutiuam: quia omnis doctrina indiget diuisione.

Manardus censet diuisionem nullo modo esse doctrinam ordini inhærentem, quia si exorditur sermo à rei principio, ait locum esse occupatum à doctrina compositiua: si à fine resolutiua: si à medio à definitiua: infert ex his diuisionem ex se carere ordine, & doctrinam ordini inhærentem minimè dici posse. Eandemque sententiam insequimur: immò superius probauimus neminem exordiri posse à medio sine manifestissima principij petitione.

Montanus probat non esse plures doctrinas tribus auctoritate Aristotelis 12. Metaphysic. vbi habetur, duplicem dari rerum ordinem; primum, qui est habitudo prioris ad posterius: alium esse ordinem omnium rerum ad vnum principium optimum & supremum: exemplum proponitur de exercitu, in quo milites inter se ordinem habent, quia omnes simul ordinantur ad Ducem, qui est supra ordinem: applicat id huic proposito, dicitque si res in medicina ordinantur primo modo, id est, secundum habitudinem prioris ad posterius oriri doctrinam compositiuam; si à posteriori-

bus ad priora, resolutiuam: si verò ordinarentur tertio modo; id est, ad principium supremum, ad quod priora, & posteriora sunt ordinanda, dixit oriri definitiuam, quæ amplectitur priora, & posteriora: vnde infert dari tres doctrinas ordinatas, & non plures. Relicitur Montanus, quia supponit duo, quæ falsa sunt: primum, quod ordo, & doctrina idem sint: suprâ probatum est de ratione doctrinæ tria esse, scilicet methodum habentem illationem, ordinem, & cognitionem subiectæ materiæ. Secundum, supponit doctrinam definitiuam hîc traditam à Galeno, continere veram definitionem exprimentem rei quidditatem, quæ re vera est tanquam optimum desiderabile, quod continet priora, & posteriora, & in gratiam illius omnes methodi, & demonstrationes diriguntur. Nos verò ostendimus hîc Galenum non loqui de hac definitione, sed de illa, quæ ex nominibus æquiuocis conflatur, eo fine, vt illis declaratis omnia medicinæ arcana possint memoriæ commendari.

Argenterius ait, doctrinam diuisiuam non esse necessariam: quia si loquamur de inuentione artium, & scientiarum, eam consequemur doctrinam resolutiuam: si verò quærimus artium, & scientiarum tractatum diffusum, illum habebimus à doctrina compositiua: si verò compendium, id habebitur à doctrina definitiua. Relicitur Argenterius, quia non solum diuisiua doctrina est necessaria, sed dicendum est, non esse doctrinam ordini inhærentem: caret ordine, quia ordo à primis non competit diuisioni: quoniam est occupatus à via compositiua: neque competit ordo ad prima, quia est occupatus à resolutiua. Præterea diuisio non docet, sed disponit, & ante oculos collocat, quæ alia via, & doctrina addiscuntur: quare diuisio nullo modo dici potest doctrina.

Nos putamus diuisionem non esse vocandam doctrinam ordini inhærentem; quia est omnium doctrinarum ancilla: Galenus in libro de constitutione artis medicæ diuidit, resoluit, & docet totam artem medicam virtute doctrinæ resolutiuæ. In arte medicinali eandem explicat per doctrinam definitiuam: in lib. de partibus artis medicæ eam diuidit, & non docet: ratio est, quia diuisio rerum non potest ex Galeno docere, & per consequens non potest vocari doctrina.

Præterea diuisio ex se nihil docet, quia semper procedit cum manifesta principij petitione: quod non accidit tribus doctrinis, quæ reuera hoc vitio carent: si loquamur de resolutiuâ via, hæc clarissimè docet sine vlla petitione principij. Aristoteles in primo post: vbi procedit per doctrinam resolutiuam, docet, ex quibus propositionibus constet demonstratio: sic procedit, in 2. cap. *si scire est rem per causam cognoscere propter quam res est, & quod illius sit causa, & non contingat hoc aliter se habere*, igitur demonstratio faciens scire erit ex veris, primis, immediatis, &c. hîc progressus conuenit doctrinæ resolutiuæ, docetque sine vlla petitione: meritò igitur doctrina resolutiuâ dicitur doctrina: similiter doctrina compositiuâ incipit à principiis, quibus cognitis cætera cognoscantur oportet: dicit enim Aristoteles 1. physicorum text. 1. *Tunc putamus vnumquodque cognoscere, cum causas primas cognouerimus, principiaque prima, & usque ad elementa.* Ad eundem modum definitio nos docet sine principij petitione: dicit Aristoteles cognito quid anima sit, statim noscimus eius proprietates: idem dicit de omni definitione exprimentē quidditatem: colligimus ergo, omnem doctrinam propositam præter diuisiuam aliquid docere sine principij petitione.

QVÆSTIO XII.

Cur diuisio nihil doceat.

DVm inferemus ex membris diuisis consequentiam, committimus errorem in forma, & in materia: in forma, quia fit ille paralogismus, qui dicitur à positione consequentis ad positionem antecedentis: fit enim illatio à genere ad species. Non licet sic inferre, est febris continua, ergo maligna: quia genus, id est, febris continua in diuisione est medius terminus, qui si subiicietur in maiori, maior erit præter naturam, & falsa: verbi gratia, si dicerem febris continua est maligna, hoc dici non potest, quia de ratione prædicati est, vt sit vniuersalius subiecto, maligna tamen est quid minus vniuersale, quàm febris continua. Si verò prædicabitur in maiori, statim fiet secunda figura ex duabus affirmatiuis, quæ nihil concludit, veluti si dicerem, febris maligna est continua, hæc est continua, ergo: Si verò aliquis conuerteret maiorem, & diceret, aliqua febris continua est maligna, propositio est vera, sed esset in prima figura cum maiori particulari, quæ nihil concludit: maior enim debet esse vniuersalis; quia debet continere minorem: quando enim non continetur minor sub maiori, argumentum non sequitur. Ecce quod per diuisionem generis procedendo ad subalternas, & ab his ad specificas ideas, semper in occultis, & ignotis differentiis exoritur vitium petitionis principij. Hinc fit, quod semper argumentum ex sufficienti partium enumeratione, dum quis ipso vritur sine aliqua demonstratione, turpiter petit principium, Hinc Aristoteles primo priorum, & in fine secundæ

cundæ sectionis concludit, ex diuisione consequentias esse prauas: si verò consequens aliquando contingit esse verum, dicimus illud non colligi ex præmissis: quia vt dictum est à genere ad differentias, vel ad species nullam esse illationem.

Ad hæc non solum ex diuisione generalissimi ad specifica nulla inferri potest consequentia, verum hoc variis Aristotelis præceptis aduersatur, veluti dum secundo perihermenias docet à coniunctis ad diuisa non inferri necessariam consequentiam.

Similiter 2. post: dum docet in syllogismo diuисуо duplante nihil sequi: exempli gratia: omnis febris continua, vel est benigna, vel maligna, hæc est continua, ergo benigna, vel maligna: est syllogismus duplans, at nil concludit; nisi quod est in maiori propositione: sunt tamen qui inferunt sine alia probatione non maligna, ergo benigna: qui processus est à coniunctis ad diuisa, & non valet; quia est in diuerso sensu in coniuncto, quam sit in diuiso: veluti febris continua est benigna, vel maligna, hæc est verissima: dum verò dicitur sine vlla probatione, non est benigna, ergo maligna, est alter sensus, quia continet solum vnum membrum diuisionis, & non sequitur. Demum dum per diuisionem quis volet occulta inuenire, dicimus, quod ille peccat in materia quatenus incidit in aliquod erratum circa vniuersale; quod peccatum est admonitum ab Aristotele 1. post. cap. de tribus erroribus, circa vniuersale, & est, dum attribuitur inferiori, quod superiori esset attribuendum, veluti vt insistamus in eodem exemplo, dum dicimus, febris continua vel est benigna, vel maligna: hoc attributum esse benignam vel malignam tamquam proprio subiecto conuenit febre continuæ: quia continua est, vel maligna, vel benigna: at dum dicimus febris est continua, &

inde sine demonstratione inferimus non esse benignam, sed malignam, est attributum specificum, & non inferendum sine aliqua probatione: febris enim continua est tamquam genus; sub hac continetur maligna, ardens, & variæ species, & vni soli speciei ex omnibus illud attributum, quod sit maligna debet conuenire: quare dum attribuitur inferiori, quod superiori est attribuendum, committitur error circa vniuersale. Concludimus ergo diuisionem sine demonstratione nos fallere, & propterea in numero doctrinarum viam diuisiuam non fuisse à Galeno, vel ab Aristotele collocatam.

PRIMI CAPITIS

PARTICULA V.

Textus V. antiquus.

Conati sunt & Herophiliorum quidam talem facere doctrinam, quemadmodum Heraclides Erythraeus. Conati & eam sunt, quæ per compositionem, & ipsi Herophilij; & quidam Erasistrati Sectatores, & Athenæus Attaleus. Nullus autem eorum, qui ante nos fuisse scripsit eam, quæ oritur à notione finis, ex qua omnes artes via quadam, atque ordine constituuntur, sed illam quidem alio pertractauimus loco.

PROPOSITIS à Galeno tribus doctrinis: In hoc tex. tria facit: primò refert, quod quidam sectatores Herophili, inter quos erat Heraclides Erythraeus omnium Sectatorum doctissimus, conati sunt totam artem medicam tractare doctrina definitiua: admodum tamen Galenus, quod nihil profecerunt Hero-

phylus fuit Medicus præcipuus, & ex numero Dogmaticorum, & in anatomicæ percelebris: fecabat enim corpora humana, & bruta viua: scripsit de anatomia viuorum: Galenus multa ab eius scriptis in proprias diuitias congeffit: quinimmo hanc definitionem medicinæ in hoc loco propositam ab illo desumpsit. Secundo dicit Galenus Herophili, & Erasistrati Sectatores, & Athenæum Atalum, qui erat Princeps sectæ Pneumaticorum, conatos esse totam artem medicam tractare doctrina definitiua & compositiua: attamen desideratum finem non esse consecutos: Hi omnes medici statim à morte Herophili floruerunt, ut dicit Galenus 4. de diff. pul. cap. 1. Tertio ait in hoc tex. neminem ante non scripsisse medicinam doctrina, quæ oritur à notione finis, ex qua omnes artes constituuntur.

1 Dubitatio hic exoritur, quia Galenus inquit neminem ante illum tractasse doctrinam resolutiuam, quæ scilicet fit ex notione finis: tamen hoc videtur, veritati reluctari: quia ante Galenum annis circiter quingentis fuit Aristoteles, qui mirifice tractauit doctrina ex notione finis moralia, & logicam facultatem, ergo Galenus non fuit primus.

Responder Plusquamcommentator Galenum intellexisse de medicis, & non philosophis: putabat enim Galenum intelligere per doctrinam resolutiuam ex se perfectam esse sine compositiua.

Ego verò puto, esse impossibile, dari doctrinam resolutiuam sine compositiua: & quemadmodum Curtius dixit, doctrinam resolutiuam sine compositiua docere solum modum constituendi artem, & non artem: sic ego statuo modum constituendi artem non posse doceri sine doctrina compositiua, nullamque esse doctrinam resolutiuam, nisi habeat annexam aliquam compositionem, Ad instantias respondemus: dum dicunt, si doctrina resolutiua indigeret

compositiua, resolutiua ex se non esset perfecta; consequentiam nullam esse: quia etiam demonstratio indiget definitionibus, quamuis demonstratio ex se sit perfectissima: dum dicunt, si semper resolutiua esset cōiuncta cum compositiua, duæ tantum essent doctrinæ. Respondemus hanc propositionem non esse conuertibilem, omnis resolutiua est coniuncta cum compositiua, datur enim compositiua quæ non iungitur cum resolutiua, idè non sequitur duas tantum esse doctrinas: quare tres erunt doctrinæ: quarum prima est definitiua, secunda compositiua, qua philosophia traditur: & tertia resolutiua, quæ semper habet annexam compositiuam.

Subdit Galenus, *sed illam quidem alio pertractauimus loco*: omnes ferè existimant esse intelligendum librum de constitutione: confirmant: quia Galenus in fine huius libri ait se fecisse mentionem de libello, de constitutione artis, hocque non potest esse nisi in hoc loco, quia alibi de illo libro nihil dicitur.

QVÆSTIO XIII.

De sectis Medicorum.

V M Galenus in text. superiori de sectis mentionem fecerit, nonnulla dicenda sunt de antiquis Medicis: tres enim præcipuæ fuerunt medicorum Sectæ, Dogmatica, Empirica, & Methodica: omnes ferè crediderunt Hippocratem fuisse suæ sectæ Auctorem: de Hippocrate Soranus Ephesus in præmio suæ præf. protulit hæc verba; medicinā inuenisse Apollinem: Æsculapium illam amplificasse, & Hippocratem perfecisse. Isidorus Etymolog. Auctor libro 4. cap. 3. simili

similiter dicit medicinæ artis inuentorem apud Græcos fuisse Apollinem; deinde Æsculapium, eius filium eam amplificasse, sed postquam periit fulminis ictu, periisse quoque artem medicam per annos quingentos, videlicet vsque ad tempus Artaxerxis Regis Persarum; quo tempore Hippocrates, qui fuit ex familia Æsculapij vigesimus eam restaurauit, tradendo litteris principia, & mirificas conclusiones, vt refert Auctor introductorij cap. quarto: Æsculapius, vt refert idem Auctor, Plinius libro 29, capite primo, & Celsus in principio sui libri fuit primus inuentor medicinæ, nihil tamen scripsit: sed eam communicauit Machaoni, & Podalirio filiis suis, illique deinde eam viua voce posteris tradiderunt. Finxerunt tamen Græci, quod primi inuentores fuerint Dij: dixeruntque medicinæ inuentorem fuisse Apollinem: per Apollinem tamen intelligebant Solem, quia (vt ait Macrobius libro primo Saturna.) est causa salutis in orbe resoluendo halitus putridos, & conseruando calorem naturalem, præbendoque vires herbis, & omnibus medicinis: vnde Ouidius primo Metamor. de Apolline dixit inuentum medicina meum est, opifexque per orbem dicor, & herbarum subiecta potentia nobis Æsculapius, qui fuit excellentissimus Medicus, fingitur à Poëtis filius Apollinis: quia vires Solis percipit, & medicinam inuenit. Quomodo Apolló vocetur inuentor medicinæ, declaratur in explicatione fabulæ relatæ ab Homero primo Iliados de Chryseide, in qua refertur, Apollinem pestem Græcis immisisse ob raptum Chryseidis filia Chrysis Sacerdotis Apollinis: Pestis enim non cessauit, nisi postquam Chryseis est à Græcis patri suo restituta: hæc fabula habet hanc intelligentiam, Chrysis significat aurum, & per aurum intelligimus sanguinem, qui est omniū humorum pretiosissimus; Chry-

seis stuprata significat sanguine corruptum ob maximos Græcorum labores, quos sub dio, sub Sole in bello admodum longo passi sunt, & ob foetorem cadauerum magna pestis facta est, quæ non cessauit, nisi restituta Chryseide, id est, restituta bono sanguine, merito boni regiminis, & optimorum pharmacorum ab Æsculapio inuentorum, & hac de causa Æsculapius vocatus fuit filius Apollinis, à cuius stipite, deinde post annos quingentos ortus est Hippocrates, qui fuit rationalis sectæ primus inter scriptores medicinæ: illum statim secuti sunt varij, & inter cæteros Dioscles Caristius, vt dicit Celsus, & demum Galenus, Auicennas, & innumera- biles sectatores vsque ad hæc tempora: post Hippocratem secuti sunt Empirici, & Methodici: Empirici tamen incedebant analogismo fallaci, & deceptorio: Dogmatici verò demonstrationibus cum experientia iunctis philosophabantur: Methodici in communissimis persistebant: Dogmatici non solum generalissimas indicationes expendebant, sed vt dicit Galenus 2. meth. 7, 1. meth. 1. & alibi à generalissimis ad subalternas, & à subalternis ad específicas differentias procedebant: exordiebantur à fine ordine resolutiuo, & nunquam desistebant, donec ad vltimas differentias peruenirent, docetque Galenus 1. metho. cap. 7. quod artium, quæ methodo traduntur principium est finis notio: similiter Arist. 7. metaph. tex. 23. & 3. de moribus cap. 3. dicit artis ordinem esse finem.

In Empirica Secta floruit Acro, qui vt dicit Galenus lib. de subfiguratione empirica cap. 1. fuit primus, qui de hac secta scripsit: secundus Philinus, deinde Serapio, Rasis, & alij plures, vt refert Galenus 2. methodi, capite vltimo, quales sunt Methodotus, Theodas, Glaucias, Apollonius, Calicles, Diodorus, Heraclides, & Lycus: isti non quære-

bant causas, quia putabant esse imperceptibiles, sed solum ex symptomatum syndrome eligebant remedium ab aliis inuentum: Dum laborabant pro inueniendis remediis, ad hæc tria confugiebant ad *αἰτιολίαν*, scilicet inspectionem propriam, ad historiam, & ad analogismum: utebantur analogismo, quod est argumentum à simili in his tribus, in materiis auxiliorum, in affectibus, & locis affectis.

In Methodica Themison, & Soranus fuerunt præcipui, temporæque Neronis floruit, quoque Thessalus, qui teste Plinio tam grandem pecuniam, & existimationem sibi comparauit, ut in via Appia in illius monumento de ipso legeretur, quod fuerit *ἰατροπότης*, id est victor Medicorum, ausus est in Epistola, quam misit ad Neronem (referente Galeno primo methodi cap. 2.) de se ipso hæc dicere, *Cum nouam Sectam condiderim & quæ sola vera sit, quia qui ante me Medici fuerunt, omnes nihil uale prodiderunt, vel ad sanitatem tuendam, vel morbos propulsandos*, subdit deinde, *Hippocrates noxia præcepta tradidit*, sed dum contradicit Hippocrati, dicit Galenus Thessalum id efficere in surdo theatro: duos libros præcipue composuit, alter erat de communitatibus: alter de symptomaticis: primo methodi à Galeno plene conuincitur, reputaturque ab ipso id gloriæ, memoriæque inter doctos dum in Hippocratem erat contumeliosus, acquisiuisse, qualem acquisuit celeberrimus & clarus Zōilus, qui Homeri statuum flagellauit, & Salmoneus, qui Iouem est imitatus: putabant isti Thessalici sex mensium curriculo totam artem medicam posse addisci, etenim omnes morbos solum referebant ad communissima, scilicet ad laxum, densum, & ex iis mixtum: in hisque quiescebant, neque ad specificas differētiās morborum descendeant, quod quam absurdum sit nos ostendimus libro 11. meth. nostræ vitæ. err. Edidit his diebus de hac secta

Prosperus Alpinus librum eruditissimum, ibique huius sectæ principia plenissime declarantur.

PRIMI CAPITIS

PARTICULA VI.

Textus V.

Hic verò faciemus definitiuam doctrinam, quæ quantum ab ea, quæ ex resolutione consistit, & dignitate, & ipso docendi ordine linguatur, tantum & ad totius compendium, & ad singulorum memoriam præstare inuenietur. Sufficienter enim, ac facillime memoria commendantur ex definitionis dissolutione vniuersa: quoniam totius artis capita in se optima definitio complectitur, quam quidem substantialem vocant, ex aduerso distinguentes ab alijs, quæ notionales vocantur, ille siquidem ab his, quæ accidunt rebus definitis, hæc verò ab ipsa essentia constituuntur.

IN hoc tex. duo facit: primò proponit agendum de doctrina definitiuâ: secundò, facit comparisonem inter doctrinam resolutiuam & definitiuam: dicitur doctrinam definitiuam superari à resolutiuâ, quo ad dignitatem, & quo ad docendi ordinem: attamen non quo ad compendium, & memoriam: citius enim addiscemus medicinam tractatam doctrina definitiuâ, quàm resolutiuâ; & facilius omnia memoriæ commendabimus, quia quædam capita, siue verba communia in definitione ponuntur, in quæ cum tota definitio artis resoluitur, mirifice memoriæ omnia mandantur, & quæ, cum sint pauca, & ad quæ tota ars reducat, à iuuenibus facillime memoria tenebuntur.

Montanus in hoc loco negat, doctrinam resolutiuam esse digniorem definitiuam : ratio quæ illum mouet est , quia definitio est dignior fine , à cuius notione oritur doctrina resolutiuam : definitio enim continet totam rei essentiam , vt tamen à contradictione vendicaret Galenum dicentem resolutiuam esse digniorem , ait , per dignitatem intelligere existimationem , quia doctrina resolutiuam apud Platonem , & Antiquos erat in magna existimatione : sed non quòd re vera sit dignior definitione.

Reiicitur hæc Montani opinio , quia est ab intentione Galeni aliena : primò , quia Galenus clarissimis verbis se declarat dicens , doctrinam resolutiuam esse digniorem quàm sit definitiuam : secundò , Montanus supponit falsum fundamentum ; putat enim , quòd hæc doctrina definitiuam sit illa perfectissima definitio , quam docet Aristot. 2. post. quæ scilicet constat ex genere & differentia , & causa externa , & quæ sine dubio est dignior , & excellentior quacumque doctrina ; hæc enim cum solo situ differat à demonstratione , dat quid , & propter quid , & omnia quæ de nouo cognoscuntur pendent ab hac , & de hac definitione , vel doctrina definitiuam Auctor non intelligit : neque de illa , quæ dat tantum quid , quia illa non constat ex verbis æquiucis , vt hæc de qua sic agitur.

Definitiuam doctrinam , itaque differt à perfectissima definitione , quia exprimit nomina quædam æquioca memoriæ accommodata , circa quæ versatur medicina : dicit enim medicinam esse scientiam salubrium , insalubrium , & neutrorum : ecce quod dicit esse scientiam , quia non vult proponere definitionem declarantem quid ; deinde illa tria nomina , scilicet salubria , insalubria , & neutra sunt æquioca ; vt fusè ostenditur ex Galeno , & Aristotele : quare Montanus , dum putat hanc doctrinam

definitiuam esse digniorem , quàm resolutiuam , errat toto cælo . Non tamen errat , dum negat quod in docendi ordine doctrina resolutiuam præcedat definitiuam ; quia re vera per doctrinam definitiuam tota medicina mirificè memoriæ commendatur , dissoluendo omnia significata illorum trium verborum , videlicet salubrium , &c. Sed quia Galenus in tex. dicit resolutiuam esse digniorem , & in ordine docendi esse præstantiorem ; idè videtur Montanus , Galeno reluctari , dum dicit , doctrinam definitiuam in ordine docendi præcedere resolutiuam . Respondet Montanus huic instantiæ , quòd in codice Græco non habetur in docendi ordine , sed in docendi methodo : differt autem methodus ab ordine , vt superius ostendimus : quia methodus est ordo cum illatione : ordo verò ex se est sine vlla illatione : sic & nos dicimus doctrinam resolutiuam , in docendi methodo præcedere definitiuam : quia à finis notione omnia colligit , quæ non colliguntur à definitione medicinæ proposita : dicimusque doctrinam definitiuam præcedere resolutiuam in docendi ordine : quia perceptis significatis illorum trium verborum miro ordine omnia medicinæ capita memoriæ commendantur.

Manardus rectè quoque sentit resolutiuam esse digniorem definitiuam , tum quia incipit à finali causa , quæ est omnium dignissima , tum quia non solum docet artem , sed eam inquit , & constituit . Sunt qui Manardum reiiciunt dicendo definitionem adhuc esse digniorem fine : sed falluntur quia supponunt hoc falsissimum , in doctrina definitiuam proponi definitionem illam præstantissimam quæ dat quid , & propter quid , quod superius reiecit.

Nos dicimus , Gal. proponere hanc doctrinam definitiuam hoc fine , vt tota medicina memoriæ commendetur : dicimusque in hac doctrina non posse in-

ueniri definitionem memoriæ accom-
modatam, quæ non constet ex nomini-
bus æquiuocis: immò quanto plura si-
gnificata sub vno nomine æquiuoco
continentur, tanto definitio erit præ-
stantior, aptiorque ad memoriā: aptis-
sima enim sunt illa tria nomina posita in
definitione medicinæ, scilicet salubria,
insalubria, & neutra, quia diuiduntur in
72. cap. quæ omnia sunt salubria, vel
insalubria, vel neutra, vt infra declara-
bimus: dicimus tamen doctrinam re-
solutiuam esse illa digniorem in docendi
methodo, quia melius docet, inseruit
inventioni, procedit per demonstratio-
nem, & nunquam petit principium: do-
ctrinam verò definitiuam non inseruire
inventioni: non procedere per demon-
strationem, & perpetuò petere princi-
pium: supponit enim, quæ sunt inuenta
per doctrinam resolutiuam, & quæ sunt
alibi probata.

I. Dubitatio hîc proponitur, cur Gale-
nus in hoc loco nil dicat de doctrina
compositiua; sed solum mentionem fa-
ciat de resolutiua, & definitiua?

Bernardinus Paternus meus Præcep-
tor respondebat, Galenum nihil dixisse
de compositiua, quia aliquo modo vna
est cum resolutiua: dum enim resolui-
mus, statim deinde componimus.

Hæc responsio non videtur bona,
quia tres sunt doctrinæ propositæ: ergo
alia est responsio asserenda. Dicimus
igitur Galenum hîc nihil dixisse de do-
ctrina compositiua, quia ad Medicum
non pertinet: præbauimus enim supe-
rius, quod neque infimum affectum po-
test Medicus tractare doctrina compo-
sitiua, nisi intelligat de illa compo-
sitiua, qua artifex vtitur, dum à notione
finis exorditur, quæ pertinet ad resolu-
tiuam: artifex enim, qui versatur circa
productionem sui finis, nisi resoluat, ni-
hil inuenit: omisit igitur Galenus do-
ctrinam compositiuam, quia pertinet ad
philosophum naturalem, ad mathemati-

cum, & ad metaphysicum: & quamuis,
qui resoluit etiam componit, dicimus il-
lam compositionem non esse dicen-
dam doctrinam compositiuam, sed re-
solutiuam: quia de ratione resolutiua
est compositio, & non doctrina compo-
sitiua: ostendimus superius, quod in ra-
tione doctrinæ tria requirantur: pri-
mum cognitio materiæ de qua agitur:
secundum methodus, siue demonstra-
tiones, & argumenta, quibus in doctri-
na vtimur: tertium ordo, qui ex Aristo-
tele primo de moribus capite 4. duplex
est, alter à primis, alter verò ad prima:
compositio igitur, qua vtimur in arte
medica, non debet dici doctrina compo-
sitiua: quia materia de qua agitur tra-
ctatur illo ordine, qui dicitur ad pri-
ma, doctrina verò compositiua soli phi-
losophiæ speculatiuæ conuenit, & non
artibus: atque hæc est causa quod Ga-
lenus non dicat se tractasse medicinam
doctrina compositiua; dum medicus
enim vtitur compositione in medicina,
neque docet, neque infert aliquid no-
ui; sed solum componit, quæ fuerunt
inuenta per doctrinam resolutiuam.

Hinc Leoniceus videtur aberrare,
dum putat doctrinam compositiuam
esse omnium dignissimam; quia reso-
lutiua ordinatur ad compositiuam, tam-
quam ad suum finem: dicit enim quod
artifex resoluat hoc fine, vt componat.

Manardus reiicit Leoniceum, & ne-
gat resolutiuam ordinari ad compositi-
uam: quia dicit resolutiuam propriè, &
vnico fine gaudere, & finem eius esse
ad prima principia resolueri, & non in-
uenta componere, vt putat Leoniceus.

Dicimus igitur nos in Artibus, & me-
dicina, doctrinam resolutiuam esse di-
gniore definitiua: in philosophia do-
ctrinam compositiuam: quia quamuis re-
solutio habeat locum in philosophia spe-
culatiua; attamen doctrina resolutiua
nullū habet locū: causa erroris omnium
expositorū est, quia nō distinxerunt do-
ctri-

doctrinam cōpositiuam à cōpositione, nec doctrinam resolutiuam à resolutione: ostendimus enim superiùs, quod de ratione doctrinæ hæc tria sint, materiæ de qua agitur prænotio, ordo, & methodus; quæ non conueniunt cōpositioni, & resolutioni: quocirca defendimus superius errare eos qui faciunt comparationem in arte medica, an doctrina cōpositiua sit præstantior resolutiua, quia doctrina cōpositiua neque in medicina, neque in aliis artibus habet locum: potest tamen fieri comparatio inter resolutiuam & definitiuam: definitiua enim habet locum non solum in artibus, verum etiam in scientiis speculatiuis, quàmuis vsque ad hæc tempora nemo (quod sciam) de philosophicis egerit doctrina definitiua, qui scilicet paucis verbis æquiuocis totam philosophiam memoriæ cōmendauerit.

2 Dubitatio oritur ex dictis Galeni, quia in tex. dicit, in doctrina definitiua esse proponendam definitionem optimam, & substantialem, quomodo potest esse optima, & substantialis definitio medicinæ proposita à Galeno, cum careat externa causa? dicit enim Aristoteles secundo post. quod definitio accidentis, quamuis sit conuertibilis, si careat externa causa, vana sit: medicina enim est accidens, quia fit ab intellectu: omne enim, vt Auerroës docet, quod fit ab humano intellectu, accidens est. Similiter quomodo erit optima, & substantialis si nomina in definitione medicinæ proposita sunt æquiuoca; si genus propositum est alienum? medicina enim non est scientia, sed ars: salubre verò, insalubre, & neutrum æquiuocè dicuntur de corpore, signis, & causis, ergo definitio non erit optima & substantialis.

Expositores nō viderunt, quod sciam, hoc dubium: omnes enim concorditer videntur in illa esse sententia, quod definitio medicinæ in doctrina definiti-

ua sit optima & substantialis: si igitur est optima, oportet vt sit aliqua ex illis tribus propositis ab Aristot. 1. post. tex. 20. vbi dicit definitiones esse trium generum, aliam quæ solo situ differat à demonstratione aliam quæ est principium demonstrationis, & aliam, quæ est vt conclusio: hæc definitio medicinæ non est illa quæ solo situ differt à demonstratione: quia in definitione non est posita externa causa: neque illa quæ est principium demonstrationis: quia hæc constat ex genere, & differentia, vel ex aliqua causa quæ est medius terminus in demonstratione, & non constat ex verbis vel nominibus æquiuocis, vt hæc medicinæ definitio: neque est illa quæ est, vt conclusio: hæc enim non cōtinet causas, sed solum subiecti proprietatem, & hæc nō est similis huic, quæ nā igitur erit definitio? quomodo erit optima & substantialis, si nulla ex illis tribus fuerit?

Dicimus igitur nos, illam medicinæ definitionem esse optimam in doctrina definitiua, esseque substantialem, quæ continet paucis verbis omnia medicinæ capita eo fine, vt omnia memoriæ mandentur: non dicitur substantialis, quia declaret essentiam, & substantiam medicinæ, sed quia explicet suum munus, quod est sub nominibus æquiuocis offerre memoriæ omnia, quæ in tota arte tractantur: hæc enim definitio in doctrina definitiua pro hoc munere obeundo est adeo perfecta, vt alia melior, vel quæ magis naturam doctrinæ definitiuæ exprimat, nemo vnquam inuenire potuit, sumitur enim nomen substantialis lato modo, sicuti etiam in definitione medicinæ lato modo sumptum est nomen scientiæ: quare hæc definitio Galeni nulla est ex illis tribus, sed est ab illis omnino diuersa quæ cum non pertineat ad explicandam rerum quidditatem, sed solum ad memoriam: Aristoteles in numero definitionum illam non collocauit.

3 Dubitatio alia tollitur, & est: quia Manardus, & Argenterius dixerunt, in libro de constitutione artis med. & in hoc lib. Galenum agere de modo constituendi artem, & non de constituenda arte; quia diffusius egisset: similiter dicunt, Galenum in hoc libro egisse de modo tractandi artem per doctrinam definitiuam, & non de arte medica.

Error Manardi & Argenterij tollitur tunc ex libri inscriptione, quia de artis constitutione inscribitur; hic autem liber de arte medicinali, & non de modo: tunc ex lectione huius textus, ubi dicit Galenus hinc verò definitiuam faciemus doctrinam: quare si faciet doctrinam definitiuam, non tractabit de modo, sed de ipsamet doctrina definitiuam.

PRIMI CAPITIS

PARTICULA VII.

Textus VI antiquus.

Elaborata est autem à nobis particulatim, & pluribus conscripta tractatibus totius medicinae contemplatio: quibus uti quis possit ad triplicem doctrinam. Nunc verò definitiuam aggrediemur, hoc vnum apponentes, quod solum capita, & quadam veluti conclusiones eorum, quæ alibi latius sunt demonstrata, nunc à nobis dicuntur.

TRactaturus Galenus artem medicam doctrina definitiuam; id est per capita, & veluti conclusiones eorum, quæ in cæteris voluminibus fusè sunt tractata, quispiam legendus hunc libellum posset illum iudicare diminutum: quia hinc omnia particularia non proponuntur: idèd dicit in tex. se diffusius tractasse medicinam in alijs libris: in

hoc verò solum de omnibus, quæ colligi possunt à definitione medicina: aliqua tamen per capita, & aliqua, quæ pertinent ad signa, fusissimè: sicuti de temperaturis viscerum, de quibus exactissimè egit, quia hæc doctrina definitiuam cognitionem temperaturarum viscerum exactam requirit.

Manardus alio modo iungit hunc textum cum superiori, dicit enim, Galenum hinc soluere quandam tacitam obiectionem: quia quis potuisset dicere, tractasti Gal. in hoc libello artem medicam per compendium, & per capita, ergo non habebitur hinc exacta medicinae cognitio: dicit igitur, Galenum occurrere huic obiectioni, quod quamuis hinc per capita tantum egerit de medica arte, tamen in alijs libris plenissimè de qualibet medica contemplatione eum verba fecisse.

Hæc Manardi continuatio non mihi probatur, quia supponit duo, quæ falsa sunt: primum, hunc librum de arte medicinali esse imperfectum; quasi quod aliquid in hac doctrina deficiat, quod non est dicendum; quia nullus humanus intellectus potuisset doctrinam definitiuam exactius tractare: secundum, supponit, quod lector istius libri nesciat, Galenum de arte medica in alijs tractatibus plenissimè egisse, quibus uti quis possit ad triplicem doctrinam.

Plusquamcommentator expositionem falsam, & ridiculam proponit: causa erroris fuit, quia putabat per doctrinam resolutiuam Galenum intelligere demonstrationem propter quid, per compositionem demonstrationem quia, & per doctrinam definitiuam definitionem, quod superius reiecit, videns tamen Galenum usum fuisse in quolibet tractatu utraque specie demonstrationis, & definitione; ne confundat has tres doctrinas sic exponit, Galenum in hoc tex. usum esse figura hypallage, quæ est quando oratio inuersa, & contraria vice,

vice profertur dum Galenus dicit, quibus scilicet tractatibus ut quis possit triplicem doctrinam : Plusquamcommentator interpretatur sic, in quibus licet uti tribus doctrinis : hæc expositio est, & aliena à Galeni mente, & ridicula, quia vix Poëtis in magno figmentorum impetu conceditur usus huius figuræ hypallages.

Leoniceus sic interpretatur : si aliquid deficeret in hoc libello, vel in libro de constitutione artis, ubi de doctrina resolutiva agitur, dicit ex cæteris Galeni voluminibus, tamquam ex fonte id desumendum pro complemento huius libri, & libri de constitutione artis.

Reiicitur, quia supponit in hac doctrina definitiva, & in doctrina resolutiva aliquid deficere, quod est falsum; quia Galenus egit in hoc libro de arte medica per doctrinam definitivam; sed adeo exactè, & feliciter, ut in hoc genere docendi nihil deficiat. Præterea Leoniceus maximè erravit, quia putabat Galenum in suis voluminibus artem medicam tractasse doctrinam compositivam : dicebatque resolutivam in tota medicina fuisse propositam in gratiam compositivam : erravit primò, quia in hoc textu Galenus dicit quæ tractata sunt in aliis libris, quemque posse illis uti ad triplicem doctrinam : ergo non in gratiam solius compositivæ : Sed quod libri Galeni re vera traditi sint doctrina resolutiva, nos probauimus in expositione secundæ particulæ huius capituli, ubi plenissimè consensu Aristotelis, Galeni, Avicennæ, & Auerrois probatum quoque est, nullam artem tradi posse doctrinam compositivam, sed solum resolutivam, quæ est à notione finis; ostendimusque compositivam, seu compositionem in artibus docentibus semper esse ancillam, & non præcipuam: quia compositio, neque inuenit, neque docet. Quoad illud quod dicit Galenus, quemlibet posse uti libris suis ad triplicem doctrinam,

non propterea intelligit suos libros fuisse tractatos doctrina compositiva, sed nos uti posse eius doctrinam inuenta, & tractata doctrina resolutiva, ad triplicem doctrinam : quia multa colligi possunt pro intelligentia doctrinæ definitivæ, resolutivæ, & compositivæ: compositiva tamen separata à resolutiva pertinet ad Empiricos, qui non querunt artem docentem, sed operantem, diximusque superius artem operantem semper incedere componendo, & nunquam resoluendo.

Manardi expositio non est omnino improbanda : exponit enim sic: cum tota medicina in multis tractatibus plenè fuerit à Galeno edita, quisque (dicit Galenus) poterit ex illis libris diffusè tractatis multa colligere, eaque ordinare ad triplicem doctrinam, id est, secundum tres doctrinas.

Nos tamen dicimus, multa in aliis voluminibus colligi posse, non ut addatur huic doctrinæ definitivæ, vel doctrinæ resolutivæ traditæ in libro de constitutione artis medicæ, quia si illis aliquid addi posset, essent diminutæ: sed dicimus multa colligi, non pro additione, sed pro faciliiori intelligentia doctrinarum.

1. Dubitatio oritur ex verbis Galeni: quia, inquit, hic se velle per capita tractare, quæ latius alibi sunt tractata; in codice Græco dicit alibi per diexodon, id est, per orationem diffusam: *διὰ τοῦ λόγου* enim intelligitur latus, & diffusus tractatus: nihilominus Galenus in hoc loco latius agit de temperaturis cordis, cerebri, iecoris & testium, & de diuisione corporum, quàm in aliis libris: ergo falsum dicit, in hoc lib. tantum per capita de re medica sermonem haberi.

Respondetur, agi in hac doctrina solum de illis rebus, quæ necessariò colliguntur à definitione medicinæ, & de his tam diffusè dicimus Galenum egisse in hoc libello, ut nihil diffusius agi possit, intelligendo de iis quæ à medicinæ

definitione colliguntur; audita enim definitione. medicinæ nos statim excitamur ad memoriam omnium capitū, & intentionum artis medicæ, ita vt doctrina definitiua sit tanquam memoria localis omnium quæ in medicina tractantur; & quia omnis affectus præter naturam est re. essus à corpore saluberrimo, opus erat, vt Galenus de corporibus, & signis temperaturarum corporum ageret oratione diffusa, reliqua verò quæ pertinent ad intentiones cōmunes, cum facile post recitatam definitionem medicinæ memoriæ subeant, non erat opus vt de illis Galenus per *διεξοδον*, id est, digressionem verba faceret.

2 Dubitatio ex dictis exoritur, quia non videtur, quod Galenus seruet aliquem ordinem in suis voluminibus: habet enim in textu quemlibet posse vti eius libris ad triplicem doctrinam, quare tres doctrinæ ab illo in aliis libris nō obseruantur: quia si ipsemet Galenus vsus esset triplici doctrina, non fuisset opus, vt alij laborarent pro vsu harum trium doctrinarum.

Leoniceus respondet, Galenum in aliis libris semper vsum esse doctrinam compositiuam: quam opinionem paulò ante reieciimus: quia in secunda particula huius capituli ostendimus, neque infirmū affectum posse à medico doctrinam compositiuam tractari: quia artes operantes, & non docentes ordine compositiuo procedunt.

Manardus respondet, libros Galeni nullum habere ordinem essentialem, & necessarium inter se: quæ opinio à multis reiicitur & merito: quia mirabilis ordo resolutiuus obseruatur à Galeno in ordine suorum librorum, quemadmodum nos declarauimus in expositione secundæ particulæ huius capituli, & fusiùs declararunt Montanus, & alij Classificantes.

Ego autem puto errorem omnium expositorum inde pendere, quia nul-

lum discrimen posuerūt inter ordinem, & doctrinam: de ratione enim doctrinæ tria sunt, primū vt aliquo ordine resolutiuo. vel compositiuo agatur: ex Aristotele enim primo de moribus cap. 4. ostendimus non dari alios ordines præter resolutiuum, & compositiuum: secundum, vt aliqua methodo tradatur: tertium, vt natura de qua in ipsis agitur ad aliquem finem sit ordinata, sicuti memoriæ gratia, vel compendij causa. Ad dubitationem dicimus quemlibet librū Gal. seiunctim sumptū, & coniunctim seruare ordinem resolutiuum, qui dicitur ad prima: & quia superius ratione, & auctoritate, quæ duo sunt rerum omnium *επιτήρησις* ostendimus, omnes artes hoc modo procedere, non est vt quæ dicta sunt reperantur: dicimus igitur quēlibet posse ex libris Galeni colligere, materias pro efficiendis tribus doctrinis, definitiuam scilicet memoriæ gratia; resolutiuam compendij causa; & compositiuam, quæ sit medicina operans, quæ tractat de ordine & vsu materialium remediorum.

3 Dubitatio dicit Galenus in medicina seruari posse triplicem doctrinam: tamen superius probatum est, doctrinam compositiuam non conuenire artibus, nec medicinæ, sed solum philosophiæ contemplatiuæ.

Respondetur, ordinem compositiuum differre à doctrina compositiuā; diximusque Galenum in medicina vti ordine compositiuo: non autem doctrinam compositiuā: nullus enim liber inuenitur in quo agat de doctrina compositiuā, sed solum postquam vsus est doctrina resolutiuā, vtitur cōpositione: de ratione enim doctrinæ est docere, & non ordinare; in medicina enim compositio nunquam docet, quia solum colligit quæ sunt inuenta per resolutionē: ideò dum Galenus ait nos vti posse suis libris ad triplicem doctrinam, duobus modis possumus respondere: primò quod per doctrinam

Arinam compositiuam intelligat compositionem:secundò quod nomine medicina intelligat artem operantem, quæ semper componendo procedit.

SECUNDI CAPITIS

PARTICULA I.

Textus VII.

Medicina est scientia salubrium, & insalubrium, & neutrorum.

PROPOSITO præmio in primo capite, modò se cõfert ad tractatum: dum enim tractatur de aliqua re, semper exordium est à definitione, vt optimè dicit Cicero in primo de officiis in principio: & Plato in cratilo: immò Aristoteles 2. physic. tex. 68. loquens de mathematicis dicit, illos, quæ ostendunt, resolue re in definitiones, tanquam finem totius cognitionis: eodem modo Galenus incipit à definitione medicinae, & ab ipsa, omnia quæ ab illo dicta sunt in toto hoc libello colliguntur, & omnia in ipsam resoluantur.

Zabarellæ opinio 2. de methodis, capite 4. est quod primum caput huius libri debeat vocari præmium logicum, & commune; hoc verò secundum caput præmium proprium, & particulare. Quæ opinio non videtur vera, tum quia definitio est principium tractatus; tũ quia omnes expositores præter Plusquamcommentatorem in hoc conueniunt, hoc secundum caput esse principium tractatus, & non præmium. Plusquamcommentator nõ improbat à primo capite vt que ad particulam quartam tertij capitis esse quasi præmium & titulum dicendorum: quod reuera improbamus; quia quod continet definitiones, & diuisiones dicendorum non debet dici præmium.

Notandum hanc definitionem medicinae hinc traditam non esse Galeni, sed Herophili, vt ipsemet Galenus refert libro de subfiguratione Empirica cap. 4. & lib. 6. de tuenda valetudine c. 1. quiniò ab ipso Galeno locis citatis hæc definitio non valdè probatur: accipitur tamen ab ipso in hoc loco, tum quia erat in vsu apud Antiquos, tum quia est aptissima ad faciendam doctrinam definitiuam: constat enim tribus nominibus æquiuocis, quæ non naturam medicinae declarant, sed solùm in illorum declaratione tota medicina ita declaratur, vt illa recitata illicò omnium, quæ sunt tradita in hoc libro quisque reminisci, & memoriae consignare valeat; quod est illud quod doctrina definitiua nobis pollicetur.

QVÆSTIO XIV.

De definitionibus Medicinae.

DEFinitiones medicinae variæ proponuntur ab Auctoribus: ad Hippocrate lib. de flatibus habetur hæc: Medicina est ablatio eorum quæ excedunt, & additio eorũ, quæ deficiunt; talis enim est animi altitudo Hippocratis, vt noluerit vnquam docere vel superflua; vel omnibus nota; non dixit medicinam esse artem, quia erat omnibus notum: non dixit, quod esset curatrix morborum; vel conseruatrix sanctorum, quia hoc similiter erat conspicuum: dixit, quod sit ablatio, & additio, quia medicinae scopus, & vltimus finis, tum in Therapeutica, tum in Proflactica, & in alijs partibus est auferre superfluum, & addere quod deficit.

Ab Auicenna prima primi in principio sic definitur, Medicina est scientia, qua humani corporis dispositiones noscuntur ex parte qua sanantur, vel ab ea remouetur, vt habita sanitas conseruetur, & amissa recuperetur: quæ definitio constat

ex omnibus quatuor causis. Reiiicitur tamen ab Auerroë, in primo colliget, quia medicina nullo modo potest esse scientia, ut infra probabitur.

Ab Auerroë dantur duæ definitiones, altera est, in primo colliget quæ est, Medicina est ars operatiua exiens à principiis veris, in qua quæritur conseruatio sanitatis corporis humani, & remotio ægritudinis secundum quod possibile fuerit: Altera est lib. 6. c. 1. videlicet, Medicina est ars operatiua quæ est inuenta experientia, & ratione, conseruans sanitatē, & remouēs ægritudinem.

A Galeno libro qui inscribitur Thrasylbulus, sic definitur, Medicina est ars curatrix ægrorum, & sanorum conseruatric: Omnes propositæ definitiones declarant naturam medicinæ præter hanc in hoc libello propositam: quia solum nomina æquiuoca continet: immò quanto æquiuocatio illorum est maior, tanto plura sub illis continentur significata, & tanto aptior redditur, non pro declaratione naturæ medicinæ, sed pro memoria illorum, quæ declarantur in hoc libro.

Diuiditur hîc liber in tres partes: in prima, tractat de corporibus salubribus, insalubribus, & neutris: in secunda, de signis: in tertia, de causis: per causas autem Galenus intelligit remedia.

Plusquamcommentator diuisit hunc librum in tres libros, neque est reprehendendus, quia licet diuidatur in tres partes, vel in tres libros, intelligentia libri non muratur.

In hoc textu proponit definitionem medicinæ: in sequenti verò declarat, quid intelligat per nomen insalubrium, & per nomen scientiæ.

I Dubitatio statim oritur, cur Galenus appellet medicinam scientiam, cum libro de constitutione artis cap. 2. lib. qui inscribitur Thrasylbulus cap. 5. & lib. de optima secta cap. 5. medicina ab illo vocetur ars, & non scientia, Præ-

rea hic liber inscribitur τέχνη ιατρική, id est ars medicinalis, & non scientia: idem habetur 7. meth. c. 3. li. de lib. propriis c. 3. & 5. de tuenda sanitate; cap. 1. quare vel Galenus hîc fallitur, vel alibi.

Plusquamcommentator, respondet, scientiā in hoc loco capi à Galeno communiter: sed deinde interpretatur quid intelligat Galenus per communiter, dicitque communiter sumi loco generis.

Hæc responsio non probatur, quia si sumeretur nomen scientiæ loco generis, propriè & non communiter sumeretur: genus enim semper propriè, & non communiter prædicatur de speciebus. Præterea ex Galeno genus medicinæ est ars, & non scientia.

Respondetur cum Manardo, & aliis Recentioribus scientiam sumi hîc à Galeno communiter, id est lato modo, & non loco generis: vel dicimus medicinam dictam fuisse impropria locutione scientiam ab Herophilo, & non à Galeno. Præterea potest quoque defendi in hac re Herophilus auctoritate Aristotelis, qui 3. lib. de Cælo tex. 61. omnes artes factiuas vocat scientias, hæc sunt verba, *Finis autem effectiua scientia est opus, naturalis verò id quod semper propriè secundum sensum apparet*: ecce quod Aristoteles artes appellat scientias effectiuas. Quod re vera medicina sit ars, & non scientia patet: quia finis scientiæ est scire: finis medicinæ est operari. Præterea Aristoteles 6. Ethicorum 4. dicit principia scientiæ esse solum in re, principia verò artis in Artifice: principia medicinæ sunt etiā in Artifice, ergo per Aristotelem medicina non erit scientia. Demum 2. post. cap. vltimo docet, facultatem, quæ versatur circa generationem sui finis, vel sui subiecti, esse artem, sed medicina versatur circa generationem, & introductionem sanitatis, ergo erit ars, & non scientia. Insuper ostendimus superius, medicinam à Galeno semper fuisse vocatam artem.

Similiter Auerroës, 1. Colliget in principio, & in phys. disput. 1. contra Algazelem probat, medicinam non esse scientiam; vocatque eam artem factiuā, quæ modò est assistens, modò operans, assistensque dicitur Architectonica, operans verò dicitur ministra.

2. Dubitatio desumitur ex Auerroë qui primo colliget cap. 1. dicit, posita hac definitione medicinæ nullam esse differentiam inter medicinam, & philosophiam; quia etiam philosophia est scientia, quæ considerat salubre, insalubre, & neutrum, quare Auerroës ait, medicinā esse dicendam artem salubrium, insalubriū, & neutrorū, & non scientiā.

Tollitur hæc dubitatio, quia philosophia est scientia proprio modo sumpta: medicina verò communiter sumpta, vel dicendum, hanc definitionem non esse Galeni, sed Herophili: neque esse propositam à Galeno, ut declararet naturam medicinæ; sed ut nobis inseruieret pro memoria; quia in declaratione trium nominum exponuntur omnia medicinæ capita.

3. Dubitatio vnius rei vnica est definitio: ergo si vera est hæc proposita: cæteræ erunt falsæ.

Respondetur quod vnius rei vnica est definitio, considerando vnum respectu vnius, & eiusdem, ad idem, & secundum idem: quo posito dicimus, definitionem hinc traditam non conuenire medicinæ ut medicina est, sed ut commodè tradi possit per doctrinam definitiuam. Præterea respondemus, varias definitiones vnius rei non differre re, sed nominibus, quia omnes diuersis nominibus explicant essentiam rei.

4. Dubitatio suboritur, quia dum dicit Galenus medicinam esse scientiam salubrium, insalubrium, & neutrorum, videtur aduersari Aristoteli, qui in post prædicamentis cap. de oppositis ait, inter sanitatem & morbum non dari medium: quia sanitas & morbus sunt contraria

immediata: medicina verò ex Aristotele non est scientia neutrorum, sed solum salubrium, & insalubrium, ergo, &c.

Respondetur, inter Galenum & Aristotelem nullam esse discordiam: quia Aristoteles considerabat sanitatem lato modo, prout conuenit etiam neutri dispositioni: Galenus verò loquens ex professo de sanitate & morbo strictius, & pressius de ipsa est locutus, separauitque mediam, seu neutram dispositionem à salubri & insalubri.

5. Dubitatio exoritur, quia non videtur, quod hæc definitio medicinæ sit bona, quia omnes bonæ definitiones, ut docet Aristoteles 2. post. & Galenus 4. de differentiis pul. cap. 2. dantur per causas externas: qui diceret, eclipsem esse priuationem luminis in luna, & non adderet causā, quæ est interpositio terræ; definitionē vanam afferret, quamuis esset conuertibilis: docet enim Auerroës, causam externam in definitione accidentiū esse loco ultimæ differentiæ.

Respondent nonnulli, definitionem medicinæ esse datam per causam, quia est scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum corporum, signorum, & causarum: ecce dicunt traditam esse per causam. Responsio est vanissima, quia dum in definitione quæritur causa, debet tradi causa definiti, & non aliarum rerum, dum Galenus agit de causis salubribus, insalubribus, & neutris: per causas non intelligit causas medicinæ, quæ definitur, & cuius definiti causa in definitione quæritur, sed per causas intelligit remedia.

Vera responsio est hanc definitionem medicinæ non esse essentialem, & declaratiuam naturæ medicinæ: sed esse accommodatam doctrinæ definitiuæ, perinde ac si esset localis quædam memoria illarum rerum, quæ tractantur in hac arte: Nam statim audita definitione recordamur omnium capitum huius artis, dantur enim corpora salubria, insa-

lubria, & neutra: dantur causæ, & signa: quæ similiter diuiduntur in salubria simpliciter, vt multum, & vt nunc: ita, vt in multiplici declaratione illorum trium nominum declararetur tota ars, ita vt nobis mirificè inserviat illorum nominum æquiucatio pro recordatione, & non pro declaratione naturæ, & essentia: medicinæ, vt medicina est, sed pro declaratione medicinæ quatenus tradita est doctrina definitiua. Quod verò illa tria nomina sint æquiuoca, patet ex Galeno lib. ad Thrasylb. cap. 8. & ex Aristotele 4. metaph. tex. 2. vbi dicit salubre, & insalubre non habere vniuocam significationem, sed multiplicem, dicique de corpore, signis, & causis: 61. Dubitatio alia proponitur contra hanc definitionem medicinæ, quia videtur, quod dicta definitio conuenire possit mulomedicæ, quæ est brutorum medicina, & plantis, quæ ab agricola cognoscuntur, quando sunt salubres, insalubres, vel neutrius dispositionis: in recta enim definitione erat declarandum cui subiecto conueniat, an scilicet homini, vel brutis. Dubitatio est admodum friuola: quia certum est, Galenum agere de medicina accommodata hominibus, non autem brutis, & plantis. Præterea dato etiam, quod posset extendi ad insalubritatem aliorum viuentium, quid tum mittamus igitur hæc puerilia, & interim dicamus, definitionem traditam non esse declaratiuam essentia: medicinæ, sed essentia: medicinæ tradita: doctrina definitiua, ordinata ad memoriam: esseque pro hoc fine dignam, vt ad sidera extollatur: quare immerito reprehenditur ab Auerroë, & Manardo, quia fuerit Herophili: si enim non fuisset accommodatissima pro explicanda hac doctrina definitiua, Gal. eam ab illo non accepisset, sed nouam effecisset.

Quod verò illa tria nomina salubria, insalubria, & neutra sint æquiuoca patet ex Galeno lib. ad Thrasylb. cap. 8.

patet quoque ex iis, quæ inferius dicentur ex Galeno, quorum trium nominum significata ad septuaginta duo numerantur: patet ex Aristotele 4. metaph. tex. 2. vbi docet salubre, & insalubre dici de corpore, signis, & causis, quæ differunt inter se natura, & definitione: similiter logici exemplificant in cap. de æquiuoco, sanum prædicari de homine sano, & vrina sana, quæ significata sunt diuersa natura, & definitione: sanitas enim habet diuersam rationem in vrina, & in homine. Non tamen definitio tradita per nomina æquiuoca, est incommoda huic doctrinæ: immò si constaret ex nominibus vniuoci; esset omnino inepta huic doctrinæ, quia de eius ratione est, vt æquiuoca ingrediantur definitionem medicinæ. Immo quanto maior esset æquiucatio, tanto pauciora essent verba, & plura significata, quæ deinde mirificè memoriæ inservirent: irridendi igitur sunt, qui disputant, an hæc definitio medicinæ sit illa essentialis, quæ solo situ differat à demonstratione.

Textus VIII.

Nihil verò differt, & si quis loco insalubrium agrorum dixerit. Nomen verò scientiæ communiter, & non propriè sumere oportet.

DEclarata definitione medicinæ, reliquum erat, vt explicaremus sequentia verba, quibus Galenus dicit, *nihil differt, &c.*

Leonicenus interpretatur *agrorum*, sed in codice Græco habetur *ασθεν*, agrotatorum, & non *agrorum*: agrotatorium enim non necessariò prædicatur de agro: quia sunt aliqua corpora sana, quæ dicuntur *ασθεν*, id est insalubria, & quamuis Galenus libro de sectis ad eos qui introducuntur c. 1. videtur asserere, quod corpora agrotatoria prædicentur de iis quæ præsentem habent

bent ægritudinem, & de iis quæ sana sunt, propensa tamen ad ægritudinem: nihilominus dico prædicationem illam, neque esse per se, neque de omni, quia non valet, est corpus insalubre, ergo est ægrum: nec viceversa (vt ostendimus paulò infra) multa enim corpora sunt saluberrima, quæ licet aliquando ægrotent ob exiguum vulnus, sunt tamen adhuc saluberrima: Leoniceus tamen non potest excusari, dum per corpora insalubria, interpretatur ægra, debemus igitur interpretari sic: nihil verò differt si loco insalubrium dixerit ægrotatiuorum, id est, habentium propensionem ad ægritudinem.

SECUNDI CAPITIS

PARTICULA II.

TEXTUS IX.

Salubre autem, insalubre, & neutrum, vnumquodque tripliciter dicitur: Hoc quidem vt corpus, hoc autem vt causa, hoc verò vt signum. Etenim corpus, quod sanitatem natura suscipere aptum est, & causam, quæ eandem efficere, vel conseruare, & signum, quod potest indicare: hæc omnia Græci salubria appellare consueverunt. Eadem ratione, & susceptiua morborum corpora, & eisdem efficientes, conseruantisque causas, & signa indicantia, insalubria vocant. Nec aliter corpora neutra, causas, signaue dixerunt.

PROPOSITA in superiori text. definitione medicinæ: in hoc text. illam declarat.

Diuiditur text. in duas partes: in prima diuidit illa tria nomina in nouem significata, dicens, quod vnumquodque

dicitur vt corpus, vt causa, & vt signum: ita vt detur corpus salubre, insalubre, & neutrum: similiter causa salubris, insalubris, & neutra: & signum salubre, insalubre, & neutrum: quæ significata Galenus desumpsit ab Aristotele 4. metaph. text. 2. vbi dicit salubre, vel insalubre dici de corpore, de causa, & de signo. In 2. parte ostendit quomodo salubre, insalubre, & neutrum prædicetur de corpore, causa, & signo, si seuerè velimus considerare significata salubris, & insalubris, non videntur quod sint æquiuoca, vt dicit Galenus lib. ad Thrasib. cap. 8. sed potius dicantur ab vno: quia omnia referuntur ad sanum: Aristoteles libro 4. metaphysic. 2. habet hæc: *Consideratio entis est consideratio substantia; quia substantia est prima, & est ratio, quæ cetera dicuntur entia: similiter docet corpus sanum esse rationem, quæ signum, & causa dicitur salubris: ecce quod ex Aristotele sicuti ens est ab vno, quia dicitur per prius de substantia, & per posterius de accidente, sic salubre dicitur ab vno, quia per prius dicitur de corpore, & per posterius de causis, & signis. Etenim corpus: in hac secunda parte ostendit, quomodo illa tria nomina conueniant corpori, causæ, & signis: dicit salubre conuenire illi corpori, quod est sua natura aptum suscipere sanitatem: in Græco codice habetur *ὑγιεινὸν σῶμα*, id est corpus susceptiuum *ὑγιείας*, id est sanitatis: dicitur igitur per insalubre intelligi corpora habentia aptitudinem ad sanitatem suscipiendam: idem dicit de causa salubri, & de signo, de insalubri, & de neutro, semper explicando salubre per aptitudinem suscipiendi sanitatem.*

1 Dubitatio inde oritur, quia Aristoteles in prædicamento qualitatis docet, salubre & insalubre esse quod habet potentiam ad sanitatem suscipiendam, vel morbum: quare ad sola corpora ex Aristotele referendum est salubre, & insalubre;

salubre; & non ad causas & signa vt Galenus vult: ergo,

Respondemus Aristotelem in prædicamentis crassa Minerua, & ruditer de his egisse: quod autem ita reuera sit legamus Aristotelem 4. metaph. tex. 2. ibi clarissimè docet, salubre non solum dici de corpore, verum etiam de causa & signo, quemadmodum in hoc textu admonuit Galenus.

QVÆSTIO XV.

Quid per salubre, insalubre, & neutrum intelligat Galenus.

Variæ sunt opiniones: breuibus illas examinabimus, & quid sentientium sit declarabimus.

Acachias, & Argenterius per salubre dicunt Galenum intelligere quod est actu sanum; per insalubre actu ægrum; & per neutrum quod est actu neutrius dispositionis.

Reiicitur horum opinio, quia Galenus capite 8. clarissimè docet, dari insalubre, quod sit etiam in latitudine sanitatis, quod sanè non est actu ægrum; sumit enim insalubre pro corpore imperfectè sano: quia insalubre apud Galenum prædicatur non solum de illo quod actu ægrotat; sed de illo, quod est malè sanum, habetque aptitudinem ad suscipiendas ægritudines: deinde idem colligitur ex verbis Galeni, qui se declarat; dicit enim salubria esse corpora apta nata ad suscipiendam sanitatem: insalubria apta ad suscipiendam ægritudinem, *ὅσα ἐνδέχῃ*, id est corpus susceptivum interpretantur *ἡ ὑγίει*, id est, sanitatis: hæc verba aptitudinem & non actum indicant.

Manardus, & plurimi recentiores censent per salubre Galenum intelligere quod habet aptitudinem, & potentiam ad sanitatem: insalubre, quod habet aptitudinē ad ægritudinem: & neu-

trum quod habet potentiam ad neutram dispositionem acquirendā: dicuntque quod per salubre non possit explicari actu sanum, per insalubre actu ægrum, quia Galenus ex communi loquendi modo colligit salubre & insalubre indicare potentiā, & non actum.

Quæ opinio mihi magis probatur, tum quia ex verbis Galeni colligitur, tum quia non pertinet ad scientificam, vel artificem, qui docet artem, considerare actu sanum, vel actu ægrum: quoniam per potentiam, & aptitudinē omnia, quæ accidere possunt corporibus, debent declarari: quod quidem altissimis philosophiæ principiis facilè ostenditur: Aristoteles enim voluit affectus omnes, seu sint intra, vel extra latitudinem sanitatis non posse definiri, nisi per subiecta propria: omnes enim affectus prædicantur de suis subiectis in secundo modo dicendi per se, vbi prædicatū solum definitur per subiecti aptitudinem, & non per actum: actus enim affectionū, seu passionum in nullo modo dicendi per se prædicantur de subiectis, sed solum aptitudines: indignum artis medicæ fuisset, si per salubre voluisset explicare actu sanum: & insalubre actu ægrum. Præterea Gal. primo de differentiis morborū cap. 1. in principio probat sanitatem, vel sanum esse, non ab actione læsa desumendum, sed à potentia, habetque hæc verba, *dum quis, vel dormit accidit, ut nulla ipsius corporis pars moveatur sanus tamen est*: vnde patet sanitatem non ab actione, sed à potentia potius esse definiendam: sic etiam nos per salubre. non actu sanum, & per insalubre actu ægrum, sed potentiam & aptitudinē ad sanitatem, vel ægritudinem, vel ad neutram dispositionem intelligimus: similiter Galenus considerat causam salubrem, quatenus apta nata est conseruare sanitatē: causam vero insalubrem quatenus habet impotentiam ad conseruandam sanitatem.

Saluus Sclanus mediam viam tuetur, proferiturque magno verborum apparatu se veram, & germanam expositionem inuenisse, dicitque Galenum per salubre intelligere non solum quod habet potentiam naturalem ad sanitatem, sed etiam quod actu sit sanum: primo enim corroborat suam opinionem auctoritatibus Galeni, Aristotelis, & rationibus: deinde reiicit opinionem Manardi, quæ est communis, & est illa quam defendimus. Confirmat quod salubre significet non solum potentiam, sed potius actum sanitatis auctoritate Galeni, lib. de Trasybulo capite 8. ubi eandem definitionem medicinæ declarat, dicens, medicina est scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum: subiungit Galenus, si qui voluerit remouere æquiuocationem, poterit dicere salubrium corporum sanitate fruentium, salubrium causarum facientium sanitatem, & salubrium signorum indicantium sanitatem; & tandem Galenus vocat corpus salubre, quod est præditum sanitate: colligit inde per salubre, intelligi à Galeno corpus quod actu est sanum: quod verò colligit de salubre, idem infert de insalubri & neutro.

Reiicit opinionem Manardi, hac potissima ratione: si per salubre, insalubre, & neutrum esset intelligenda sola potentia ad sanitatem ad morbum, & neutralitatem, & non actualitas, sequeretur, quod nullum istorum sub se comprehenderet corpora, quæ sunt actu talia: quia sub salubri actu sana non possent comprehendi, nec sub insalubri actu ægra: (addit) sed sic est quod vnum quodque eorum diuiditur in id quod est potentia tale, & quod est actu tale; ergo est impossibile, vt salubre, & insalubre intelligantur pro iis, quæ tantum potentia sunt, & non actu: probat minorem: quia omnes fatentur dari salubre simpliciter, quod est habens potentiam ad sanitatem, & dari salubre vt nunc, quod se-

cundum ipsos est actu sanum: similiter datur insalubre simpliciter, quod est illud, quod habet inclinationem ad morbum, & insalubre vt nunc, quod est illud quod actu ægrotat, infert ergo errare Manardum dicentem per salubre intelligi solum aptitudinem ad sanitatem, & non actualem sanitatem. Insuper idem confirmat auctoritate Aristotelis ex prædicamento qualitatibus, ubi definitur quid sit salubre, & quid insalubre: hæc sunt philosophi verba, *salubres dicuntur eo quod habeant potentiam naturalem, vt nihil à quibuslibet accidentibus facile pariantur: insalubres vero, quod habeant impotentiam naturalem, nihil facile à quibuscunque accidentibus patiendi*: colligit ex his verbis duas conditiones salubris: altera quod salubre actu habeat sanitatem, quia Aristoteles addit tales dici, non quia taliter dispositi sint, id est, sanitatem habeant, sed quia habeant potentiam: altera conditio, vt salubre habeat potentiam ad resistendum causis morbificis contrarium de insalubri.

Hæc Salui Sclani opinio non mihi probatur: quia eius fundamenta non videntur vera: & primo, dum dicit ex Galeno lib. ad Thrasymb. cap. 8. illud esse salubre, quod sanitatem fruitur: nemo negat: suum erat probare, quod fructio sanitatis nihil omnino differret à salubri: maxima sanè est differentia; quia salubre est potentia, & fructio est actus: potentia est prædicatum per se secundi modi: actus est accidens, idque separabile: quemadmodum risibile & risus: nonne farui vocarentur, qui dicerent idem esse risibile & risum? cum risus sit accidens separabile ipsius risibilis? idem esse latrabile & latrare: omnes enim istæ sunt potentie, seu proprietates secundæ speciei qualitatibus: prædicaturque in secundo modo dicendi per se, & differunt à suis actibus toto cælo. Insuper si salubre significaret etiam actum sanitatis, vt dicit Sclanus, sequeretur quod salubre nunc esset super-

fluum : quia salubre nunc significat corpus, quod actu est sanum, sed tale cum sit salubre semper, ut quid de salubri nunc, ut de re separata, & distincta sermonem habere voluit Galenus.

Quantum ad rationem propositam contra Manardum nihil concludit, quia non solum salubre, quod est potentia tale, est aptitudo : verum etiam salubre, quod est actu tale, est potentia & aptitudo : salubre enim numquam mutat suam naturam, quamvis suspiciat magis & minus : error tamen istius Auctoris, & aliorum fuit, quia supponunt, actu sanum non esse corpus susceptivum sanitatis. Neque auctoritatis Aristotelis est pro illis, quia dum ait salubre significare potentiam ad resistendum, fauet sententiae nostrae : dum verò dicunt Aristotelem supponere omne salubre frui sanitate, conceditur, sed errant valde, dum inde colligunt : ergo per salubre intelligi quoque fruitionem sanitatis : non valet hæc consequentia, equus est hinnibilis, ergo hinnit. hinnibilitas est proprietas equi : hinnire verò est accidens separabile : similiter non valet, risibilis est qui ridet, ergo per risibile intelligimus etiam risum : similiter non valet, salubre est quod fruitur sanitate, ergo salubre est fructio sanitatis.

Ego autem puto Galenum per salubre intelligere aptitudinem & potentiam ad resistendum : per insalubre impotentiam : quam opinionem sustinet Manardus, & multi Recentiores, inter quos erat Bernardinus Paternus præceptor meus : quare & nos dicimus salubre significare potentiam, seu habeat, seu non habeat sanitatem actu : sicuti risibile rideat, vel non rideat, dicit aptitudinem ad ridendum : similiter insalubre simpliciter, & ut plurimum dicunt potentiam & aptitudinem ad resistendum. Quando verò Galenus cap. 75. se declarans dicit se intelligere per insalubre nunc corpus actu ægrum, dicimus corpus

actu ægrum indicare impotentiam, & ineptudinem ad resistendum : sanitas enim, vel ægritudo non desumitur, (ut habetur 1. de differentiis morb. cap. 1.) ab actu, sed à potentia : quia, ut dicit Galenus dum homo dormit, nulla pars actu movetur ; tamen dicitur sanus, quia habet potentiam ad resistendum : insalubre igitur nunc, quod est actu ægrum est quædam species insalubris potentiae parum, vel nihil resistentis : vocabitur tamen magis vel minus insalubre prout magis, vel minus est impotens, & ineptum ad resistendum.

SECUNDI CAPITIS

PARTICULA III.

Textus X.

Et secundum primam quidem rationem, atque precipuam, medicina est scientia salubrium causarum, propter eas autem, & aliarum secundo quidem loco insalubrium, & tertio neutrarum. Et post hæc eodem modo corporum, primo quidem, & hic salubrium, secundo loco insalubrium, tertio neutrorum. Itidem de signis dicendum. In actionibus autem, prima quidem est corporum cognitio, quæ habetur ex signis, post hæc autem, quæ in ipsis inuentio causarum.

N superiori text. Galenus diuisit salubre, insalubre & neutrum in corpus, causam, & signum, dixitque apertis verbis, quod hæc nouem capita, videlicet salubre corpus, salubris causa, salubre signum,

gnum, infalubre corpus, infalubris causa, & infalubre signum, neutrum corpus, neutra causa, & neutrum signum debeant intelligi de aptitudine ad suscipiendum, ad efficiendum, vel conseruandum, & ad indicandum.

In hoc verò text. præcipit quodnam ex nouem capitibus primo sit addiscendum, quodnam secundo, quodnam tertio, &c. sed quia qui vacat medicinæ, debet intentiones ordinare ad consequendum finem, de quo medicus, vt optimè docet Aristoteles 3. Ethicorum cap. 6. nunquam consultat, sed id supponit, & inde se disponit ad inueniendæ remedia, quibus id efficere ponit, idèd Galenus ait, quod secundum primam rationem exordium sit à causis salubribus; & neutris post has de corporibus, & signis.

Videndum est quid Galenus intelligat per primam rationem: & quid per (actiones) quia Expositores omnes inter se sunt discordes.

Haly & Plusquamcommentator dicunt, Galenum respondere in hoc text. cuidam tacitæ obiectioni: quia quis potuisset dicere; cum salubre, infalubre, & neutrum dicantur de corpore, causa, & signo, quæso à quo istorum erit incipiendum? dicunt Galenum in hoc text. respondere quod secundum primam intentionem & rationem debeant præcedere causæ, deinde sequi corpora, & postremò signa. In actionibus verò, id est, in executione signa indicaria dispositiones corporum præire: & vltimas esse causas, quibus conseruantur, vel curantur affectus, dicunt igitur Galenum insinuare duplicem ordinem, primum versari circa medici intentionem: secundum circa executionem. Quod respondeat tacitæ obiectioni est rationi consonum: sed quid per causas intelligat Galenus debebant clariùs explicare. Præterea cum Expositoribus mirantur Plusquamcommentatorem, qui credens

per doctrinam resolutiuam Galenum intelligere demonstrationem propter quid, & per compositiuam demonstrationem quia, non explicauerit per primam rationem, quæ procedit à causis intelligendam esse doctrinam resolutiuam: & per secundum ordinem, qui est à signis, compositiuam.

Quidam, vt refert Plusquamcommentator, putabat Galenū in hoc text. tradere duos ordines per quos ostendat duplicem partem medicinæ, theoreticam scilicet, & practicam: dicebāt secundum primam intentionem, id est, in parte theoretica esse incipiendum à causis: in actionibus verò quod ad secundam intentionem, quod est in parte practica esse incipiendum à corporibus & signis, & demum procedendum ad causas.

Hæc opinio reiicitur, tum quia Gal. nunquam diuisit medicinam in theoreticam, & practicam, tum quia hîc non est locus diuidendi medicinam.

Montanus, quia putat medicinam esse scientiam, & artem: scientiam quatenus est in sciente, artem verò vt in operatione consistit: dicit, in hoc loco Galenum considerare medicinam, quomodo sit scientia, & quomodo si ars, dicens secundum primam rationem, vel intentionem, quæ consistit in sciente esse exordium à causis, quia hoc modo medicina est scientia: in actionibus verò esse artem, & ad artificem spectare considerationem signorum, & corporum, & ex illis colligere causas conseruantes seu curantes, quæ sunt ipsa remedia.

Hæc opinio ab omnib. reiicitur: tum quia medicina nullo modo potest esse scientia, quia versatur circa generationem sui subiecti, vt supra probauimus, tum quia in hoc text. tractat de ordine, quo est procedendum, & non an medicina sit ars, vel scientia.

Manardus dicit hîc poni duos ordines, per primum qui dicitur secundum primam rationem, vult Galenū intelligere

ordinem naturæ, cui primo causæ cognitæ sunt, & deinde sequi corpora, & signa: sed hoc ordine, ut sint causæ salubres à natura primò intentæ, & deinde insalubres, & tandem neutræ ut participantes extrema: per secundum ordinem aut, intelligere actum conciliatorium medicorum, qui fit ante operationem; dicit enim dum medicus de agendis, consulit prius corpora, & dispositiones per signa inquirere, & deinde causas seu remedia proponere.

Non probatur opinio Marnardi, quia ut optimè notat Argenterius Galenum dum dicit secundum primam rationem, & præcipuam, medicinam, esse scientiam salubrium causarum, non intelligere per causas salubres causas primò à natura intentas, quæ constituunt corpora, ut sunt elementa, quatuor humores, & alia id genus: sed per salubres causas intelligere (ut ipse supra se explicauit) causas, quæ possunt efficere, vel conseruare sanitatem, quæ sunt auxilia. Præterea quoad secundum ordinem, Manardus non satisfacit: quia, quod Galenus hic doceat modum collegiandi, non consonat proposito suo.

Demum in Græco codice leguntur sic illa verborum *καὶ πρῶτον μὲν λόγον*, id est secundum primam rationem, quare dum per rationem interpretantur naturam, est explicatio omninò impropria.

Nos autem accipimus Leoniceni interpretationem, qui in suo antisophista sic explicat, secundum primam rationem, id est, secundum primam antiquorum definitionem, quæ est quod medicina sit primò scientia causarum salubrium, deinde corporum, & signorum. Quod verò per rationem intelligi debeat definitio, est mos Antiquorum, & Aristotelis, qui in definitione æquiocorum & vniocorum, & alibi sæpissimè per rationem intelligit definitionem: addimus nos per primam rationem non solum esse intelligendam definitionem

medicinæ traditam, sed etiam primam intentionem, & conceptum, quem debent habere medici: prima enim intentio, & primus medici conceptus est inuenire causas, id est, remedia pro fine consequendo: post primam intentionem sequitur secunda, quæ versatur in actionibus, & in hac non oportet exordiri à causis, sed à corporibus & signis, & deinde cognitis corporibus, vel per anatomiam, vel cognitis affectibus per sua signa statim procedimus ad inueniendas causas, seu remedia particularia, nunquam enim agnoscemus remedia, nisi præcedat cognitio locorum affectuum, & affectuum. Quod verò per primam rationem Galenus intelligat primam medici intentionem, & conceptum esse de causis, id est, de remediis, patet quoque ex Arabica translatione, in qua sic legitur, *et prima intentio medici non est, nisi ad sciendum causas sanitatis*: ecce quod non solum per rationem intelligit definitionem, sed etiam primam medici intentionem esse de causis, id est, de remediis: quæ verò debeant esse hæc remedia, non percipiemus, nisi incipiamus à corporibus & signis, & deinde procedamus ad causas, & remedia specifica, ita ut prima intentio statim sit circa remedia, secunda circa cognitionem corporum, & signorum, à quibus demum colliguntur remedia illa specifica, quæ sanitatem introducunt.

1 Dubitatio oritur, quia ex Aristotele 3. de anima text. 49. habetur; quod est primum in intentione esse vltimum in executione, quare si in text. per primam rationem intelligimus primam intentionem causarum, seu remediorum, remedia erunt vltima in executione, quod est falsissimū; quia in executione, & in actu practico remedia sunt prima & non vltima.

Respondemus dari hoc tres ordines, primum esse ordinem primæ intentionis, veluti ex Aristotele 3. ethicorum cap. 6. habetur supposito scilicet fine statim non de fine, sed de remediis haberi consultatio

rationem : secundum esse ordinem in-
uentionis , in quo deberet tractari de
cognitione corporum , & signorum
ægritudinum ; si velimus inuenire reme-
dia pro fine consequendo : ad hunc or-
dinem Galenus omnes libros methodi,
& alios direxit, ibi enim ab indicantibus
desumit indicata, quæ sunt remedia, vel
causæ sanitatem efficientes: tertium esse
ordinem executionis quando dicit Gale-
nus in text. secundum primam rationem,
id est , intentionem esse exordium à
causis, & in actionibus à corporibus, &
signis; dicimus per actiones non intelli-
gere executiones : actiones enim differ-
runt à factionibus, & executionibus; ex
Aristotele enim post actionem non re-
manet opus , ut post factionem, & exe-
cutionem : quare primum in intentione,
est etiam primum in inuentione estque
antequam illud exequamur; idè legitur
in Græco codice *ἐν τῇ πρώτῃ*, id est in
actionibus, & non in factionibus, vel in
executionibus.

2. Dubitatio oritur, quia docet Galenus
in text. medicinam prius esse scientiam
salubrium , quam insalubrium : nihilo-
minus in arte medica nobis occurrunt
prius corrigenda insalubria. Præterea ex
Galeno capite 85. huius libri, & secun-
do de tuenda sanitate cap. 7. habetur,
corpus salubre non indigere custode, sed
sibi met esse regulam, tantumque appete-
re, quantum concoquere potest.

Respondetur ex Galen. lib. de inæquali
intemperie c. 4. à nobilioribus esse in-
choandum , & 1. de tuenda sanitate in
principio habet hanc sententiam, sanitas
ægritudini, & natura temperata intem-
peratæ cognitionis ordine præcellit: Quo
ad instantiam, quod videlicet corpus
salubre non indigeat custode, dicimus
Galenum intelligere de corpore salubri
simpliciter, quod est saluberrimum, &
punctuale sine latitudine, quod dicitur
à Galeno lib. de optima corporis con-
stitutione capite 3. *ἀρμόδιον*, id est, in se

ctile, quod nunquam inuenitur, vel si
datur, ictu oculi durat, de illoque dicit
Galenus libro 1. de tuenda sanitate cap.
5. quod in prædicta definitione medici-
næ non contineatur, quia omnia quæ
continentur, habent aliquam latitudi-
nem, & subiiciuntur scientiæ humanæ,
& artificio; qui sensata perquirat, aufu-
gitque dogmata insensibilitatis.

TERTII CAPITIS

PARTICULA I.

Textus XI.

*Sed quoniam & effectiuum, & indi-
catium, & susceptiuum duplici-
ter unumquodque dicitur, hoc qui-
dem simpliciter, hoc verò ut nunc,
nosse oportet amborum esse medi-
cinæ scientiam. Ipsum verò sim-
pliciter duobus dicitur modis, &
quod semper, & quod ut pluri-
mum: de quorum utroque medi-
cina pertractat.*

Vt dixisset superius sa-
lubre, insalubre, & neu-
trum dici de corpore, cau-
sa, & signo, ita ut nouem
formarentur capita, &
quod secundum primam rationem, id est,
definitionem & intentionem medicina
sit scientia primo causarum salubrium,
deinde corporum, & signorum, & quod
secundum aliam intentionem, id est, in
actionibus ipsis prius à corporibus, tum
à signis ad causam sit procedendum: In
hac parte dicit, quodlibet ex illis nouem
capitibus diuidi in simpliciter, & ut nunc,
ex quibus inde consurgunt octodecim
capita, & hæc sunt corpus salubre sim-
pliciter, corpus salubre ut nunc,
corpus insalubre simpliciter, corpus

insalubre vt nunc, corpus neutrum simpliciter, corpus neutrum vt nunc similiter sex sunt capita de causa, & sex de signo. In secunda parte textus Galenus diuidit simpliciter, in simpliciter semper, & simpliciter vt plurimum, ita vt similiter octodecim capita fiant, quæ omnia hætenus perueniunt ad 36. quæ ex breuissima medicinæ definitione collecta sunt.

1 Dubitatio oritur ex text. quia cum ex omnium consensu Galenus per effectuum intelligat causam, per indicatium signum; & per susceptium corpus, videtur diminutus: quia in secunda parte secundi capitis dixit, causam esse duum generum, vel quæ potest efficere sanitatem, vel quæ ipsam conseruare: quo pacto igitur sub effectiuo continebitur causa conseruatiua? Præterea ex Aristotele 4. meta. text. 2. diuiditur salubre in conseruatiuum, effectiuum, indicatium, & susceptiuum: quinimò Galenus hanc salubris partitionem desumpsit ab Aristotele ad verbū, loc. cit.

Respondetur ex Galeno lib. ad Thrasymb. cap. 19. quod causæ conseruantes sanitatem semper eam efficiant saltem insensibiliter: quare conseruatiuus potest stare sub effectiuo, & præsertim in doctrina definitiua, quæ est breuissima: quia tota ars medica ex dissolutione vnius breuissimæ definitionis declaratur: quo pacto verò causa conseruatiua sanitatis sanitatem quoque efficiat, Galenus libro ad Thrasymb. cap. 19. dat hoc exemplum, si in veste filum rumpatur, & illico artifex emendet, tunc nemo animaduertet vitium: idem euēnit in perfectè sano: natura enim in illo quotidie vitia perexigua tollit: ecce igitur quomodo causa conseruatiua sanitatis, sanitatem quoque efficiat. Præterea capite 20. Galenus dat aliud præclarum exemplum de vini dolio, dicit, si à parte inferiori per foramina exigua fieret aliqua liquoris effusio; aliquis tamen per

partem superiorem vicissim imponderet quantum effluxit; certum est quod dolium semper plenum conseruaretur, & conseruatio illa esset effectio, sed minus sensibilis: ad eundem modum natura semper corrigit, & sanitatem efficit; sed modò sensibiliter, & modò insensibiliter: dicit enim Galenus 6. epidem. com. 5. text. 1. naturam esse medicatricem morborum, multo tamen facilius posse emendare vitia pertinentia ad salubritatem, quàm ad insalubritatem.

Vt intelligatur quid sit salubre, vel insalubre simpliciter, & vt nunc par est vt videamus quid significet verbum simpliciter: Aristoteles secundo Topic. in fine dicit, *simpliciter dico quod nullo adito dico*: similiter primo Elenchorum cap. 4. loquens de paralogismo simpliciter, & secundum quid dicit, quod simpliciter est quod absolutè & sine additione est tale: Galenus 1. de temperamentis c. 6. dicit simpliciter tale esse absolutè tale.

Particula vt nunc non habet conditiones propositas: sicut enim salubre simpliciter est sine additione, & exactè tale; sic salubre vt nunc non exactè tale, nec perseuerat vt tale: retinet enim in se maximā (vt ita dicam) lubricitatem: salubre simpliciter diu permanet in sua salubritate: quia resistit valdè, & valdè recedit à morbo: insalubre simpliciter diu durat tale, quia caret potentia resistendi, & à firma sanitate valdè distat: salubre tamen vt nunc habet statum inconstantem, & lubricum, & simul parum durat in illo statu.

Montanus non rectè exponit, dum ait salubre simpliciter esse quod ad mortem vsque est sanum: hæc enim expositio non potest accomodari medicamentis, causis, & signis; quia signa non dicuntur sana vsque ad mortem. Præterea salubre, & sanum valde differunt inter se, vt infra quoque patebit: quare per salubre, vel insalubre, simpliciter non intelligimus, quod non possit

corrumpi; sed quod ut talia, sint sua natura inter se in eandem latitudine sanitatis quam maximè distantia.

Manardi quoque sententia non probatur, dum dicit simpliciter, salubre est quod ab ortu naturæ est benè temperatum & constitutum; quia medicamenta, quæ sunt simpliciter salubria, non dicuntur salubria, ab ortu naturæ: medicamentum enim quod est alicui saluberrimum, potest esse alteri venenosum: similiter signa salubria non debent dici ab ortu naturæ talia.

Dicimus igitur per simpliciter tale intelligi quod est exactè, & absolūtè tale, & quod non participet neutram dispositionem: non quod ex se sit incorruptibile, & duraturum usque ad mortem: quia simpliciter salubre potest quoque bis in die à causa præter naturam potenti reddi insalubre: quare per simpliciter salubre; intelligimus quod non solum quam maxime distat ab insalubri: verum etiam à neutro; habetque quammaximam potentiam resistendi, ne fiat insalubre: similiter insalubre simpliciter maxime distabit non solum à salubri; sed etiam à neutra dispositione, minimamque habebit potentiam resistendi: quia facillimè in agnitionem incidit: quare Montani & Manardi expositio, quod per simpliciter intelligatur, vel usque ad mortem, vel quod sit tale ab ortu naturæ, est omnino ridicula.

In 2. parte text. Galenus. subdividit, & docet simpliciter dici duobus modis, uno modo *ἐξ παντός*, id est, semper, vel omnino; alio modo *ἐν τῷ πλεον*, id est, plerumque; vel magna ex parte.

Plurquam commentator, & Manardus per simpliciter semper interpretantur quod toto vitæ cursu possit esse tale, quæ expositio non videtur bona: quia nullum est adeo salubre, & distans à morbo, quod non possit à potentissima insalubritate causa, breui temporis spatio ad insalubritatem disponi, quare per dia-

pandos non debemus intelligere temporis perpetuitatem.

Argenterius dicit Galenum esse varium quia per diapandos in hoc loco intelligit naturam exactam salubris, vel insalubris: per *ἐν τῷ πλεον*, verò intelligit naturam minus exactam: dicit tamen in definitionibus neutrorum, Galenum per diapandos, & epitopoly non intelligere exactam naturam, vel non exactam, sed temporis differentias. Aberrat valde, quia eo modo, quo intelligitur diapandos & epitopoly in salubri, & insalubri, eodem modo debet intelligi dum tractatur de neuris, quod facillè probatur: quia neutra à Galeno designantur per extrema, quæ sunt salubre, & insalubre: ergo neutra quæ dicuntur diapandos, id est, semper vel omnino: & neutra, quæ dicuntur epitopoly, id est, magna ex parte non erunt talia quoad temporis differentias; sed potius quoad exactam, vel minus exactam naturam neutrorum: res nimium est ridicula, ut tractetur de neutro statu perpetuo, vel temporaneo: quia nullum neutrum ab illis imaginatum potest esse tale, quod facillimè horæ spatio non possit mutare statum.

Salvus Sclanus per salubre simpliciter intelligit salubre optimæ temperaturæ: per simpliciter magna ex parte intelligit quod ab optimo & temperatissimo parum recedit, quæ opinio mihi summo perè probaretur, si aliquantulum melius ab illo declararentur verba Galeni: quia per epitopoly intelligatur magna ex parte, vel ut plurimum, cur interpretatur ut plurimum esse id quod parum recedit à temperatissimo; expositio fuisset accommodatior, si dixisset, salubre simpliciter epitopoly, id est, ut plurimum esse perfectissimæ, & optimæ constitutionis, aliquando tamen, sed raro recedere à temperatissimo, vel ab optima & præstantissima constitutione. Quod dicimus de salubri, contrarium intelligitur de insalubri, quia contrariorum, eadem est disciplina.

Nos dicimus salubre simpliciter di-
pandos esse exactissimè tale, quod quam
maximam habet distantiam ab aliis lati-
tudinibus, scilicet neutra & insalubri: per
epitopoli salubre intelligimus quod ma-
gna ex parte retinet naturam salubris,
& magis distat à neutra dispositione,
quàm à salubri punctuali. Quod diximus
de salubri intelligimus per contrarium
sensum de insalubri simpliciter dispan-
dos, & epitopoli: insalubre simpliciter
quam maximè in latitudine, tamen sani-
tatis distabit à salubri simpliciter, non
tātum distabit à salubri epitopoli. Quod
verò Gal. non consideret in cæteris suis
libris, quorum omnium hîc est veluti
compendium salubre simpliciter sem-
per, & vt plurimum quod ad tem-
poris differentias, patet legentibus illos:
omnes enim status humani corporis sē-
per considerat per recessum à tempe-
ratissimo, quia à Galeno status tempe-
ratissimus proponitur tamquam omnium
statuum *melebrus*, & regula.

Quod verò hæc expositio sit bona, pa-
tet etiam quia tollit omnia dubia, & præ-
cipuè illud à Plulquamcommentatore
relictum insolutum: Dubitatio erat con-
tra Galenum, qui diuidit simpliciter in
semper & vt plurimum: videtur contra-
dictio manifesta, quia de ratione sim-
pliciter est, vt sit semper: quomodo ergo
simpliciter diuidetur in vt plurimum?
Tollitur hæc dubitatio per traditam in-
terpretationem, quæ nimirum est, quod
per epitopoli non intelligat salubre vt
plurimum, sed quod retineat illam na-
turam salubris parum à saluberrimo re-
cedente, hanc eque esse illius naturam: sa-
lubre verò simpliciter non recedere à sa-
luberrimo, sed esse absolutè, & exactè
tale, & sine recessu ab illo quod optimè
est constitutum, quæ verba non notant
temporis differentias: sed naturas quas-
dam determinatas: similiter insalu-
bre diapandos est oppositum salubri
simpliciter semper, describiturque per

simpliciter semper natura quædam insa-
lubris exactè talis, & est illa, quæ in
latitudine sanitatis quam maximè ab op-
timè cōstituto corpore recedit: insalubre
verò epitopoli est, quod recedit ab insa-
lubri simpliciter, eò modo, quo salubre
epitopoli recedit è salubri diapandos.

2 Dubitatio proponitur hîc, cur Gale-
nus non diuideret ipsum nunc: Monta-
nus liberè dicit, quod in hac re malè fe-
cerit Galenus: quia putat nunc maiorem
pati diuisionem, quam ipsum simpliciter;
dicit enim ex Galeno lib. ad Thrasyb.
cap. 7. inter bonum habitum, & mor-
bum interuenire duas sanitates, vnam,
quæ dicitur in habitu, sed non in bono,
de quibus forsitan Galenus intelligit pri-
mo de tuenda sanitate cap. 12. vbi ait,
quod si horum sanitati Æsculapius præ-
esset, eorum vita non protraheretur ad
annum sexagesimū: altera est sanitas in
affectione, vt est sanitas senum, & con-
ualescentium: dicit Montanus sanitatem
senum, & conualescentium non esse sa-
lubrem simpliciter, nec insalubrem sim-
pliciter, sed salubrem vt nunc: quare
salubre vt nunc, vel erit secundum ha-
bitum non bonum, vel secundum affe-
ctionem.

Respondetur tamen conualescentiam,
& sanitatem senum pertinere ad statum
neutrum, & non ad statum salubrem vt
nunc: ita vt sanitas secundum affectio-
nem sit extra sanitatis latitudinem, &
pertineat ad neutrum statum: illa verò
quæ sunt sana secundum habitum non
bonū esse salubria vt nunc, quare restat
vt salubre nunc sit omnino indiuisibile.

TERTII CAPITIS

PARTICULA II.

Textus XII.

Neutra verò, & causa, & corpus, &
signum, & quod simpliciter dici-

ur, & quod ut nunc, tripliciter unumquodque appellatur: hoc quidem, quia neutrius contrariorum est particeps, hoc verò quia utriusque, hoc verò quia aliquando huius, aliquando illius. Horum autem ipsorum secundum, rursus duobus dicitur modis, aut quia utrumque contrariorum ex æquo participat, aut quia aliquando plus alterum.

IDENS Galenus, quod diuisiones posite in text. superiori in simpliciter, & ut nunc, & in simpliciter semper, & magna ex parte non sufficerent pro plena declaratione neutrius status. In hoc text. facit diuisiones pertinentes ad neutrum statum. Textusque diuiditur in duas partes: in prima dicit, neutra ut causa, ut corpus, & ut signum, quæ simpliciter dicuntur, & ut nunc esse trium generum, primum dari neutrum, quod non participat extrema, & est neutrum per negationem: secundum dari neutrum, quod participat utraque extrema, & dicitur per participationem: tertium dari, quod aliquando est particeps vnius, aliquando alterius. In secunda parte textus subdiuidit neutrum, quod est extremorum particeps, dicitque vel ex æquo participare extrema, vel aliquando plus vnius, quam alterius extremorum.

QVÆSTIO XVI.

An dentur corpora neutra.

IN hoc loco disputatur, an dentur corpora neutra: quia Aristoteles in postprædicamentis docuit sanitatem, & morbum esse contraria immediata, & quod omnia corpora ex necessitate sint

salubria, vel insalubria, sana vel ægra & nullo modo neutra: Galenus verò docet dari corpora neutra, signa & causas neutras.

Haly agens de hac difficultate ait, neutram & mediā dispositionem inter sanitatem, & ægritudinem considerari dupliciter, vel ut est neutra, & nullorum extremorum particeps: vel ut est neutra, quæ sit particeps vtrorumque: ait neutrum primo modo sumptum Aristotelem negasse, illudque neque à Galeno admitti: quia Galenus solum neutrum, quod participat extrema, inspexit.

Plusquamcommentator alio modo sentit, & imprimis reicit Haly; dicit enim quæ ab illo dicuntur reluctari Aristoteli, & Galeno: Aristoteli, quia si dum dixit, non dari medium inter sanum & ægrum, intellexisset de medio per negotiationem extremorum, & non de medio per participationem, sequeretur, quod omnia contraria essent immediata: exempli causa, inter nigrum & album, est color cæruleus, rubeus, & alij: si negaretur ab Aristotele medium per negationem: omnes colores medij, quatenus participant non essent absolute medij, quod est contra ipsum Aristotelem, qui admittit medium per negationem: Galeno pariter reluctatur, quia in hoc text. admonet dari neutrum per negationem extremorum.

Opinio verò Plusquamcommentatoris est, quod Aristoteles considerauerit sanitatem, ut est consonantia, & symmetria: ægritudinem verò ut est dissonantia, & ametria, quæ carent medio, & opponuntur inter se contradictorie: Galenus verò considerauerit sanitatem, ut edit actiones perfectas, & minus perfectas in eadem latitudine, in qua non solum est perfecta, verum etiam media, & neutra dispositio.

Manardus conciliat Galenum cum Aristotele duobus modis: primo, dicit Galenum proposuisse statum neutrum

non ex propria sententia, sed ex sententia Herophili: definitio enim medicinae sic tradita est Herophili, non autem Galenitimum Galenus 1. simp. cap. 7. & lib. de partib. artis medicae dubitatiue mentionem facit de neutra dispositione, ita ut secundum Galenum, & Aristotelem duae tantum videantur esse dispositiones, sanitas, videlicet & morbus: videns Manardus hunc primum modum conciliandi Galenum cum Aristotele hanc pati difficultatem, quod Galenus ex vna parte falsa supponat principia, & ex alia quod l. b. ad Thrasylb. c. 30. eos laudet, qui partem resumptiuam, & praeseruatiuam neutras appellarunt; ideo secundum excogitauit modum, quo possent concordari Galenus, & Aristoteles; & est quod Aristoteles negauerit medium inter sanum & aegrum, & non inter salubre & insalubre: salubre ex Manardo est tale in potentia: sanum vero est tale in actu.

Reiicitur Manardus, tum ex hoc libro tum ex lib. ad Thrasylb. cap. 30. ubi ex propria sententia laudat statum neutrum. Praeterea sic conuincitur: qui concedit neutrum inter salubre, & insalubre, concedet inter sanum & aegrum. Insuper nonne neutrum, ut nunc est medium inter salubre ut nunc, & insalubre ut nunc? sed sic est, quod salubre nunc, & insalubre nunc, secundum Galenum, & secundum ipsum Manardum idem est quod actu sanum, & actu aegrum, ergo qui ponet neutrum inter salubre & insalubre, ut ponit Galenus in hoc loco, ponet etiam medium inter sanum & aegrum.

Montanus conciliat Galenum cum Aristotele hoc modo: dicit Aristotelem considerare aegritudinem, & sanitatem ut sunt formae distinctae indiuisibiles, & sicuti numeri: easque vult non suscipere magis & minus, & non dari corpus medium, vel neutrum inter illas.

Reiicitur, quia sanitas & aegritudo sunt in praedicamento qualitatis, & qualitas suscipit magis, & minus; quod vero aegri-

tudo & sanitas sint qualitates, patet, quia reducuntur ad habitum & dispositiones, quare neque possunt esse ut formae indiuisibiles, neque sicuti numeri.

Pro resolutione difficultatis sciendum, neutrum duplex esse, alterum neutrum ut nunc, & est illud, quod mediat inter sanitatem & morbum: alterum est neutrum simpliciter, quod non mediat inter sanum, & aegrum; sed inter simpliciter salubre, & simpliciter insalubre, id est, inter perfectissime sanum & diminute sanum; dicit Galenus, quod insalubre ut nunc actu aegrotat, insalubre vero simpliciter non est illud, quod actu aegrotat: dicimus nos non esse difficultatem, an detur neutrum simpliciter, quia cum apud Aristotelem sanitas suscipiat magis & minus, sanitas vel salubre non consistunt in puncto: sed habent medium, quod à Galeno vocatur neutrum: & ab Aristotele conceditur: negatur tamen ab eodem neutrum ut nunc, quod est illud, quod mediat inter sanum & aegrum; quia vult philosophus omnia corpora vocari sana vel aegra, sumens sanitatem lato modo, & non stricto, ut Galenus: quare dicimus controuersiam esse solum de nominibus: Galenus enim corpora imbecillia, & ea quae adhuc sunt in conualescentia, & quae sunt propensa ad aegritudinem, & corpora senum vocat corpora neutra: Aristoteles vero sana vel aegra: Galenus libro ad Thrasylb. cap. 5. & 7. docet, sanitatem duplicem esse, firmam & lubricam: lubricam habent (ut docet 5. de tuenda sanitate cap. 30.) corpora senum, & (ut docet lib. ad Thrasylb. cap. 4.) corpora decidentia in morbos, & haec non salubria, sed neutra à Galeno vocantur: possumus igitur cum Galeno admittere statum neutrum considerando sanitatem stricto modo; possumus etiam cum Aristotele dimittere neutralitatem, & omnia corpora aegra, vel sana vocare, sumendo sanitatem lato modo. Verum, si Aristoteles egisset

egisset de arte medica, sine dubio sanitatem diuississet in sanitatem firmam & lubricam, si voluisset scientificè, & ex arte medicinam docere: quia in medicina datur pars conseruatiua pro senibus, quorum corpora sunt neutra: instauratiua pro iis, qui à morbo conualescunt, quorum corpora sunt etià neutra: datur etiam pars præseruatiua pro corporibus, quæ decidunt in morbum: ecce igitur quomodo Aristoteles coactus fuisset & ipse, si de medicina egisset, distinguere corpora in salubria, neutra, & in salubria, quemadmodum fecit Galenus.

QVÆSTIO XVII.

De numero capitum exorientium à definitione Medicina.

IN hoc loco solent enumerari omnia capita, quæ ex definitione medicinæ colligi possunt: Montanus colligit 45. capita hoc modo, dicit salubre, insalubre, & neutrum dici de corpore, causa, & signo: deinde ait quod corpus salubre triplex sit, videlicet salubre omninò, salubre magna ex parte, & salubre vt nunc: addit quod etiam corpus insalubre eodem modo sit triplex; vnde fiunt sex capita: De neutro verò corpore loquens dicit, habere tria significata, & in quolibet significato esse illa tria capita, videlicet neutrum omninò, neutrum magna ex parte, & neutrum nunc: colligit ergo nouem capita conuenire corpori neutri, ita vt præter nouem sint sex quæ conueniunt corporibus salubribus, & insalubribus, vnde resultant capita 15. addit alia 15. capita spectantia ad causam, vt est salubris, insalubris, & neutra; & alia 15. spectantia ad signa, vnde resultant capita 45.

Manardus censet capita, quæ possunt desumi à definitione medicinæ esse 54. considerat enim quatuor significata

neutriua, & benè quia Galenus in textu sub diuidit neutrum secundi significati, in eo quod ex æquo participet, vel non ex æquo; ita vt ex hoc neutro resultent nouè capita, quæ non sunt enumerata à Montano, videlicet neutrum omninò, magna ex parte, & vt nunc; quod neutrum cùm dicatur de corpore, de causa, & de signo efficiet nouem capita, & numerabuntur 54.

Plusquamcommentator efficit horum capitum maiorem numerum, quia, & ipse quòquē subdiuidit causam, & summa cum ratione: quia causa alia est efficiens sanitatem, & alia est conseruans, vt dicit Galenus in particula secunda secundi capitis, & Aristoteles in 4. metaphys. text. 2. vbi clarè docet, salubre non solum esse capax sanitatis, sed etiam conseruatiuum, effectiuum, & indicatiuum: ecce quòd salubre dicitur etiam de causa conseruante; quare resultabunt 18. capita, videlicet causa conseruans salubris omninò, magna ex parte, & vt nunc: alia tria resultabunt ex insalubri: verum, quia quatuor sunt significata neutrius, & cuilibet significato conuenient omnino, magna ex parte, & vt nunc, resultabunt 12. ex neutro, & sex ex salubri, & insalubri: fient igitur capita septuaginta duo: colligemus igitur hæc capita, vel secundum Montanum, vel Manardum, vel Plusquamcommentatorem, quia quælibet enumeratio poterit accommodari menti Galeni.

TERTII CAPITIS

PARTICULA III.

Textus 13.

Est verò & in tota definitione, si verba animaduertimus, ambiguitas quadam: quam & ipsam dissoluere oportet. Cùm enim dicitur

medicinam esse scientiam, & salubrium, & insalubrium, & neutrorum, significatur & quod omnium particularium, & quod quorundam, & quod qualium. Sed omnium quidem infinitum quoddam est, atque impossibile, quorundam diminutum, atque artificio carens: qualium verò artificiosum pariter, atque sufficiens ad omnia artis particularia, quod etiam dicimus in medicina definitione comprehendit.

C V M hæcenus Galenus collegisset ex definitione medicinæ, id est, ex illis tribus verbis, scilicet salubri, insalubri, & neutro, capita septuaginta duo, incipit se præparare ad horum omnium capitum declarationem: cæterum, quia in definitione medicinæ viger quædam ambiguitas, illam in hoc textu, vult de medio tollere.

Hic textus diuiditur in duas particulas; in prima proponit ambiguitatē, quæ est, cum medicina sit scientia salub. insalub. & neutrorum, vel erit scientia omnium particularium salubrium, insalubrium, & neutrorum; vel erit quorundam tantum particulariū, vel erit Qualium. In secunda particula tollit ambiguitatem, dicendo non esse onaniū particularium: quia omnia particularia sunt infinita, & imperceptibilia: dicit quoque non esse quorundam, quia ars, vel scientia est habitus rectus & artificiosus, & continet vniuersalia: colligit ergo Galenus quod scientia medicinæ sit Qualium.
 1 Dubitatio magni momenti proponitur in hoc textu, quod scilicet Galenus intelligat per illam dictionem Qualium.

Plusquamcommentator per qualia intelligit vniuersalia ad differentiā particularium; quia ars, vel scientia de vni-

uersalibus, & non de particularibus tractat: putat quoque difficultatem hanc conuenire rudibus atque idiotis; quia omnes viri docti sciunt artem, vel scientiam esse vniuersalium, & non particularium; his videtur Plusquamcommentator mordere Galenum, quod scilicet proposuerit hanc tam leuem dubitationem. Quod verò Galenus explicauerit vniuersalia per dictionem Qualium, ait illud fecisse, quia vniuersalia habent hanc qualitatem, vt sint apta nata prædicari.

Argenterius confirmat opinionem Plusquamcommentatoriis, quod scilicet per qualia intelligat vniuersalia: quia Aristoteles in prædicamento substantiæ, docet primam substantiam significare hoc aliquid, secundam verò quale aliquid: quare si secunda substantia, vt est vniuersalis, dicitur qualis; per quale potest intelligi vniuersale.

Curtius parum discrepat à supradictis: putat enim per qualia Galenus intelligere regulas vniuersales: artes enim, vel scientiæ solum de regulis quibusdam vniuersalibus tractant.

Acachias censet medicinā esse scientiam qualium, id est, esse scientiam, quæ versatur circa has quantitates, quæ sunt morbi, & sanitates.

Manardus intellexit per qualia definitiones: quæ opinio potest quoque defendi: sed quia signa, & causæ, quæ sunt auxilia non declarantur per definitiones: idē mihi non omnino probatur.

Ego autem puto, interpretationē huius dictionis (qualium) esse desumendam ab Aristotele s. metaphys. cap. de quali, vbi habetur, quod qualitas triplex sit, primò sumitur qualitas pro qualibet forma substantiali, quia quælibet forma in quale quid prædicatur: secundò, datur qualitas de prædicamento qualitatis: tertio, quæuis differentia decem prædicamentorum dici potest qualitas; quia secundum quamlibet prædicamen-

torum differentiâ quales dici possumus. Solutio erit ingeniosa, si per qualia intelligamus differentias omnium prædicamentorum: nullum enim est prædicamentum, quod non sit particeps salubris, insalubris, & neutrius status: Immo nihil potest reperiri in vniuerso, quod non cadat sub 72. significatis salubrium, insalubrium, vel neutrorum corporum, signorum, vel causarum: immo & Deus, qui est causa causarum omnium salubrium. Quod verò medicus non solum tractet de differentiis pertinentibus ad prædicamentum qualitatis, sed de iis, quæ pertinent ad omnia alia, patet: quia si de substantia loquamur, medicus agit de iis, quæ à tota substantia operantur: si de quantitate, agit de locis, temporibus, magnitudinibus auctis, & diminutis, & de numero aucto, vel diminuto: similiter de relatione, de actione, passione, & præsertim de situ, vt de luxatione: quare per qualia intelligere debemus omniū prædicamentorum differentias: quia omnes ad medicum pertinere possunt. Hinc Galenus libro de optima secta ad Thrasyb. cap. 45. inquit, si generi addatur differentia, dicitur qualitas: quæ sententia est desumpta ab Aristotele 5. metaphys. loco citato. Hinc non solum substantialibus differentiis conueniet prædicatio in quale quid: verum etiam differentiis propriissimis omnium prædicamentorum: differentia enim ab Aristotele, & Porphyrio definitur, quod prædicetur in quale quid.

Hinc reiciuntur cæteræ expositiones, & præcipue prima, & secunda: quia non sunt declaratiuæ illius dictionis Qualiū. Similiter Curtij opinio deficit, quia, exponendo per qualia regulas vniuersales, nõ declarat proprietatem dictionis qualium. Itidem Acachias malè interpretatur per qualia qualitates de prædicamento qualitatis, in quo collocantur sanitas & morbus, quia virtus illius dictionis qualium se extendit ad differen-

tias salubrium, insalubrium, & neutrorum, quæ in quolibet prædicamento reperiuntur.

Haly, quia videt Galenum asserentem, medicinam non esse scientiam particularium, arbitratur in arte medica declarari solum methodos: quibus cognitis, inde particularia dignoscantur: quo fit, vt omnes illos reprehendat, qui dum inueniunt aliquod particulare in medicina, putant se arti aliquid addidisse: per aliquod particulare intelligit, nimirum cassiam, rhabarbarum, mannam, & similia, quæ tempore Galeni non erant in vsu: dicit igitur Haly, & rectè, nihil per hæc particularia inuenta aliquid arti additum esse: quia quæ artem constituunt sunt canones, seu intentiones sub methodis comprehensæ: & sub ipsis omnia, quæ humano ingenio explorari possunt, continentur: ars sanè esset imperfecta, & nomen artis non mereretur, nisi vniuersa comprehenderet: meritò igitur dicendum est, quæ de nouo inueniuntur non pertinere ad artem: quia non sunt intentiones, neque auxilia siue remedia, sed materiæ remediorum, siue auxiliorum: quodcunque enim inuenitur habeat virtutem soluendi, vel alterandi, eadem virtus in aliis pluribus inuenietur: exempli causa, omne alterans quod de nouo inuenitur, vel erit temperatissimum, vel in gradu primo caloris, vel secundo, vel tertio, & sic de aliis: at infinitæ inuenietur materiæ eiusdem temperamenti: Hinc meritò dicunt medici, lactucam vt lactuca non pertinere ad medicum, sed vt est tale refrigerans, quod quidem est specificum, & per consequens prædicatur de infinitis indiuiduis similibus, vt nos ostendimus lib. 1. r. de principiis methodi medendi exhauriendis à fonte analytico: laudanda igitur est Haly opinio.

2 Dubitatio oritur, cur Galenus dixerit, medicinam non esse particularium: quia videtur, quod medicus versetur cir-

circa particularia : ex Aristotele enim lib. 1. Ethic. cap. 7. & 6. eiusdem cap. 8. & alibi habemus experientiam, & omnes actus, siue factiones artificis circa singularia, & non circa vniuersalia versari.

Respondetur medicum nullo modo tractare, vel curare particularia, vel singularia vt talia sunt, ex Galeno enim lib. de optima secta, & primo ad Glauconem habetur, morborum expulsionem à specifico affectu indicari : ergo quod curatur est specificum, & non singulare. Præterea si Medic. singularia vt sunt singularia curaret, vana esset ars, vel meth. medendi : quia ars, & omnes habitus intellectuales sunt vniuersaliū, & non particulariū, vt docet Aristoteles in proœmio 1. metaph. 2. lib. Rhetoricorum cap. 2. & 2. post. text. 27. & merito, quia in particularibus nihil continetur quod sit particulare : nisi hîc & nunc : cætera omnia, quæ sunt in ipsis, sunt specifica, & infinitis aliis communicabilia : Hinc Galenus in methodo probauit à loco, & tempore non sumi indicationes. Insuper, si particularia curarentur, illorum indicationes nobis non ostenderent remedia, quia non datur progressus à particulari ad particulare : esset igitur ars medica omnino vana, & ridicula. Præterea si inductio, quæ procedit à multis particularibus, non concludit, nisi in 3. figura cum conclusione vniuersali, qui modus concludendi ab Aristotele iudicatur vanissimus, quanto magis, si curarentur particularia ipsa, vt talia in quibus, neque à multis, neque ab vno sit processus ? essent igitur indicationes vanissimæ, & nihil concludentes : Hinc Galenus 9. methodi cap. 6. dicit in vniuersalibus esse methodum medendi, in particularibus verò solùm methodi exercitium : colligimus ergo medicinam versari circa vniuersalia, & non particularia, Medicumque quando curat aliquod indiuiduum, curare específicos af-

fectus, qui de infinitis prædicari possunt : quia non dantur affectus adeò singulares, qui vni homini soli huius mundi cōueniant, & aliis non possint cōuenire.

TERTII CAPITIS

PARTICULA IV.

Textus 14.

Primum igitur de corporibus dicere aggrediemur, qualianam sint, & salubria, & insalubria, & neutra : post hæc de signis ; & causis disseremus.

Lusquam commētator putat Galenum hîc exordiri tractatum : & hætenus finem posuisse proœmio, quia, quæ sunt dicta superius, videntur dicendorū proœmium. Quæ opinio non potest admitti : quia post primum caput, quod re vera est proœmium, Galenus definit, & diuidit, quæ omnia ad tractatum pertinent, non autem ad proœmium.

In hoc text. postquam facta est resolutio definitionis medicinæ in capita, proponit esse incipiendum à corporibus ; deinde à signis, & vltimo de causis : per causas intelligens remedia, quæ licet sint prima in intentione, sunt tamen vltima in tractatione : est enim Aristotelis præceptum 3. de anima, textu 49. quod primum in intentione vltimum sit in executione. Præterea quod vltimo loco de remediis tractandum sit, nos docet medendi methodus, in qua proponitur, indicantia semper prius esse agnoscenda, quàm indicata, id est auxilia. Hinc Galenus 1. methodi cap. 5. habet hæc verba : *Quoniam omnis morbi curationem inuenire propositum est, necessarium est prius morbi naturam, & numerum scire.* Similiter primo de art. com.

32. dicit (ante curationem quò esse dignoscenda affectum scilicet, & locum affectum) quare non potest tractari de auxiliis, nisi præcognoscantur corporum affectiones per signa;

Quod verò principiis analyticis coacti debeamus asserere, quod de auxiliis vltimo loco sit agendum, formatur hæc ratio: nisi indicantia; id est, affectus corporis in facto esse notiora fuerint indicatis, id est auxiliis, ergo erunt vel æquè ignota, vel ignotiora; alter non datur modus: si ignotiora, aliud non poterit inferri, nisi quod Aristoteles 1. post cap. 3. contra Sophistas intulit, videlicet si est hoc: putabant enim Sophistæ, quod omnia sciri possent per demonstrationem inferendo ex principiis conclusionem, & viceuersa; quorum procedendi moduserat cum manifestissima petitione principi; Similiter Aristoteles 2. post text. 3. videtur reprehendere Xenocratem probantem animam esse principium vitæ quia est numerus se ipsum mouens: eodem modo procederet Galenus si primo de auxiliis ageret, quàm de corporibus salubribus, insalubribus, & neutris, & de signis: consonum igitur erat rationi, vt prius ageretur de corporibus, & de signis: quia inde remediorum cognitio faciliè hauriri poterat.

Dicit Galenus, se velle agere de corporibus, qualia sunt, diximus superius qualitatem prædicari de triplici differentia, vt nos docet Aristoteles 5. metaph. cap. de quali: primam esse differentiam substantialem, quæ dicitur quale aliquid, & secundum illam quales dicimur: secundam esse qualitatem de prædicamento qualitatis: tertiam esse differentias cæterorum omnium prædicamentorum; inde collegimus differentias, seu qualitates salubrium, insalubrium, & neutrorum non esse in vno prædicamento, sed in omnibus: propterea diximus ad Medicum pertinere qualitates occultas; quæ (vt aiunt) per-

tinent ad prædicamentum substantiæ: similiter differentias morborum in magnitudine, & in numero, ad quantitatem, differentias temperaturarum ad qualitatem: luxationum ad situm, ita vt in omni prædicamento sint differentia, & qualitates salubrium, insalubrium, & neutrorum: proponit igitur Galenus in hoc textu considerandum, qualia sint corpora, intelligendo per qualia, quæcumque possunt esse communia omnibus prædicamentis.

1. Dubitatio dicit Galenus in par. 3. secundi capitis, medicinam secundum primam intentionem esse scientiam causarum salubrium, & deinde corporum: attamen peruertit ordinem, quia in hoc text. prius proponit agendum de corporibus, deinde de causis.

Respondetur dari hos tres ordines, primum esse ordinem intentionis, secundum inuentionis, tertium executionis: quo supposito respondemus, rectè Galenum dixisse secundum primam rationem, medicinam esse scientiam causarum: quia Medicus secundum primam intentionem cogitat remedia, quæ apta sint sanitatem introducere: sed quia remedia non possunt inueniri sine præcedente cognitione corporum, & agitudine: idè tractando de ordine inuentionis debebat cognitio corporum, & signorum præcedere: tractatus enim exacti & diligentes inferuiunt inuentioni, & non intentioni: quia remedia applicanda in executione pendent omnino à præcognitione morborum, & locorum affectorum.

Q V A R T I C A P I T I S

P A R T I C U L A I.

T E X T U S 15.

Salubre simpliciter corpus est, quod ab ipso natura ortu bonâ habet temperaturâ in simplicibus, & primis par-

riculis, atque in his qua ex illis componuntur instrumentis, est commensuratum.

N hoc text. exequitur, quod hactenus proposuerat: tractat enim de corpore salubri. In hoc cap. tria facit, primò, definit salubre simpliciter, quod facit in hoc text. in 2. partè definit corpus salubre vt nunc: in tertia diuidit salubre simpliciter, in semper, & in magna ex parte, & deinde illud definit. Explicabimus in hac parte nonnullas difficultates: mox declarabimus distinctius quid sit salubre semper, salubre multum, & salubre nunc.

Quæritur cur à corpore salubri simpliciter incipiat: Sunt qui dicunt, quia corpus salubre simpliciter est nobilius, & à nobiliori esse exordiendum. Alij melius dicunt, quòd scilicet præcognito corpore salubri simpliciter, facilius corpora neutra, & insalubria percipiuntur; dicit enim Aristoteles 1. de anima tex. 85. quòd rectum sit iudex sui & obliqui: hac enim de causa corpora sunt insalubria; quia recedunt à salubri simpliciter.

Definitio corporis salubris simpliciter tradita hic à Galeno est, quod ab ortu naturæ bonam habeat temperaturam in similaribus particulis, atque in illis, quæ ex iis componuntur sit bene commensuratum.

Galenus 2. de sanitate tuenda c. 7. definit corpus salubre simpliciter, quod nempè sit sibi met regula, & tantum appetat quantum concoquat, nec indigeat medico præside.

In hoc text. continetur solùm definitio salubris simpliciter, idè circa ipsam definitionem aliquantulum immorabimur.

Plurquamcommentator quærit quodnam sit genus, vel quidnam sit loco ge-

neris in hac definitione corporis salubris: dicitque loco generis esse temperatum & commensuratum.

Reiicitur à Manardo dicente esse temperatum in simplicibus, & commensuratum in organicis, non posse esse loco generis: quia sunt differentiæ, quibus differt corpus salubre simpliciter ab insalubre simpliciter, & à neutro simpliciter: cætera enim verba definitionis possunt conuenire etiam insalubri & neutri, quia illis conuenit esse ab ortu naturæ, ergo esse temperatum, & commensuratum non poterunt stare loco generis.

Manardus asserit loco generis in hac definitione esse corpus subintellectum per relatiuum (quod) quasi diceret salubre simpliciter corpus est quod scilicet corpus ab ipso naturæ ortu tale est.

Quæ opinio non potest defendi; quia corpus est definitum, neque conuenit, vt nomen definiti sit genus, vel loco generis. Præterea corpus vt corpus non debet poni pro genere corporis salubris, insalubris, & neutrius; quia est nimis remotum: non rectè definirer hominem, qui diceret, homo est corpus rationale. Insuper salubria, insalubria, & neutra non sunt potentia corporum, vt corpora sunt; sed sunt potentia viuentis; sanitas enim communiter considerata est affectio non solùm animalis, verùm etiam plantarum.

Nos dicimus, quod si sumantur salubria, insalubria, & neutra vt sunt potentia viuentis, genus in hac definitione sit viuens; quasi diceret Galenus, salubre simpliciter corpus est illud viuens, quòd ab ipso ortu naturæ, &c. Hinc Diuus Thomas lib. de sensu, & sensato, lectione 1. ait sanitatis, & ægritudinis proprium subiectum esse corpus viuum. Si verò sumatur salubre, insalubre, & neutrum vt sunt potentia animalis, erit animal loco generis: quare errauit Plurquamcommentator ponens differentiam loco

oco generis : Similiter errauit Manardus ponens loco generis subiectum remotissimum cum eiusdem vocis vana repetitione.

1 Dubitatio magni momenti oritur, quia Galenus in definitione proposita vult sanitatem non solum consistere in temperatura similarium ; verum etiam in commensuratione organicarum partium : Aristoteles tamen 7. phys. text. 17. dicit, sanitatem esse symmetriam seu commensurationem quatuor qualitatum. Præterea Galenus 1. de tuenda sanitate cap. 5. & lib. de optima corporis constitutione docet, posse esse corpus bene temperatum, & tamen ægrotare in formatione, numero, vel situ : quare vel Aristoteles vel Galenus malè intellexit sanitatis conditiones.

Respondent nonnulli, Galenum, & Aristotelem esse discordes : sed decipiuntur, quia Aristoteles loco citato non exactè definiuit sanitatem : Aristot. non enim negat ad sanitatem conspirare conformationem : immò in problemat. sæpè de ægritudinibus organicarum partium est locutus : tot enim (vt rectè dicit Auerroës 5. phys. text. 57.) sunt sanitatis species, quot ægritudinis, sed non habent nomen : quæ sententia est verissima : dantur igitur sanitates organicarum partium, si eorum ægritudines dabuntur : Hinc quoque Auerroës 5. in metaph. text. 10. definiens sanitatem includit similia & organica, hoc modo ; Sanitas est dispositio facta ex compositione membrorum, & humorum.

2 Dubitatio ex Galeno corpus animatum constat ex partibus similaribus, & dissimilaribus, partes verò similes in hoc loco vocantur à Galeno simplices : quomodo erunt simplices, & primæ particulæ, si constant ex quatuor elementis, sicuti ipsemet Galenus lib. de differentiis morborum cap. 4. attestatur ?

Respondetur, Medicum esse artificem sensatum, idè eius principia quo-

Sanctorij Sanctorij Pars 1.

que simplicissima esse sensata : Artifices enim essent ridiculi, si insensata tractarent. Præterea à Galeno, & ab Aristotele describitur pars similis vt sensata : quia Galenus primo de elementis cap. 8. lib. 8. de plantis, & alibi, & Aristoteles 1. de Historia animalium cap. 1. censent simplicissimam partem similem humani corporis illam esse, quæ idem nomen habet tota, & eius particula, vt membrana dicitur similis, quia quælibet eius pars minima dicitur membrana, quod non euenit in dissimilibus, seu organicis partibus : pars enim oculi non dicitur oculus.

3 Dubitatio inde exoritur, ex Galeno enim optima salubritas consistit in optima temperatura, compositione, & vnitatem : attamen in hac definitione Galenus loquens de corpore saluberrimo mentionem facit solum de optima temperatura, & compositione : de vnitatem verò ne verbum quidem : ergo hæc definitio corporis salubris simpliciter est imperfecta.

Respondet Plusquamcommentator Galenum non fecisse mentionem de vnitatem, quia vnitatem ab ortu naturæ non potest vitari. Quæ solutio non probatur : quia aliquando infantes nascuntur cum manuum, & labiorum fissuris ; quod vitium perrinet ad vnitatem.

Manardus respondet, quod vbi est bona temperatura, & compositura, ibi necessariò sit quoque perfecta vnitatem : dicit enim esse impossibile, vt infantes oriantur cum vnitatem soluta sine aliqua intemperatura, vel mala compositura. Quæ responsio non improbatur à Plusquamcommentatore, & à nobis recipitur.

QVÆSTIO XVIII.

De partibus similaribus.

QVonia Galenus in definitione corporis salubris simpliciter docet,

I requiri

requiri bonam temperaturam in simplicibus, & primis particulis; ideò videndum est, quid intelligant Expositores per primas, & similes partes, quæ ex omnium consensu sunt primæ particulæ componentes organicas.

Aristoteles primo de historia animalium, & 2. de part. anim. c. 1. sic definit partem similem: pars similis est, cuius partes separatæ similes sunt: Gal. 1. de elementis c. 8. & 8. de placitis c. 4. definit sic: similis pars est, quæ sibi & toti est similis, & vniformis: & 1. methodi cap. 6. similis pars est, quæ vndique in similes diuiditur particulas: sed istæ definitiones non solum conueniunt partibus similaribus animantium, verum etiam aliis corporibus inanimatis: Hinc Aristoteles 4. meteororum sum. 4. cap. 1. loquens de similaribus inanimatorum dicit, similaria sunt vt metallica, æs, aurum, argentum, stannum, ferrum, & alia id genus: sic dicemus aurum esse cuius partes separatæ idem seruant nomen cum toto, & quamlibet partem auri dici aurum, quia sibi, & toti est similis.

Hinc Aristoteles quarto meteororum loco citato de similaribus in animalibus habet, esse carnes, ossa, neruos, pellem, viscus, pilos, venas ex quibus dissimilia constant: in plantis dicit Aristoteles similaria esse lignum, corticem, folium, radicem, & similia: definitiones igitur partis similis traditæ ab Aristotele, & Gal. conueniunt omnibus similaribus tum animatis, tum inanimatis.

1. Dubitatio oritur, cur dicat Aristoteles viscus esse partem similem: nonne viscus constat ex venis, arteriis, neruis, & propria carne?

Solutio facilis est, quia omnes concedunt, viscera habere suam carnem, quæ sibi, si diuiditur, & toti est similis; ideò esse similem: quod etiam confirmatur à Galeno primo de natura humana in proœmio: & 1. de facul. naturali-

bus, vbi ait, carnem iecoris, splenis, cordis, cerebri & aliorum viscerum esse similem: Hinc 3. de loc. aff. 7. distinguit partem similem cerebri à parte instrumentali, si verò pars similis consideratur ratione totius visceris, id est, vt dicit Aristoteles 2. de partibus animalium cap. 2. ratione figuræ parenchymatis, tunc dicimus nullam partem retinere idem nomen cum toto, & nullam partem hoc modo consideratam esse similem.

2. Dubitatio ex dictis suboritur, quia Aristoteles 4. meteororum loco citato docet, pilos esse partes animalis: similiter Galenus 1. de natura humana in proœmio dicit pilum, & vnguem esse partem similem: idem dicit libro de differentiis morborum cap. 2. tamen primo de locis affectis cap. vltimo: & in hoc libro docet partes corporis, ideò esse partes, quia præditæ sunt facultatibus attrahendi, expellendi, retinendi, & concoquendi, & ob hanc rationem docet nec vngues, nec pilos esse partes.

Respondent plurimi Expositores, partes similes vel considerari cum relatione ad viuens, & sic dicunt pilos & vngues non esse partes: vel considerari cum relatione ad corpus vt corpus est, & hoc modo pilos, & vngues esse partes similes corporis: Hinc Aristoteles 2. de part. animal. cap. 2. & lib. 3. de historia animalium cap. 2. inter similes numerat sanguinem, seuum, excrementa, sterces, pituitam, & vtramque bilem: Hinc quoque Hippocrates 6. epidem. diuidit partes communiter sumptas in *ἰσχυρὰ ἰσχυρὰ καὶ ὀρμῶντα*, id est continentia, contenta, & impetum facientia: ecce quod ab Hippocrate *ἰσχυρὰ*, quæ sunt contenta, vel humores, & *ὀρμῶντα*, id est spiritus, qui dicuntur impetum facientes, collocantur in numero partium nostri corporis, vt corpus est.

3. Dubitatio exurgit magni momenti Galenus

Galenus enim 1. de facultatibus naturalibus cap. 6. 7. & 8. & lib. de differentiis morborum, cap. 3. vocat venam, arteriam & neruum, partes similes: lib. verò de natura humana enumerat septem partes similes, videlicet ossa, cartilagine, ligamenta, membranas, adipem, & carnem: lib. verò de inæquali intemperie cap. 2. negat venas, & arterias esse partes similes.

Valeriola videns hanc difficultatem in Galeno soluit, dicendo partes similes considerari dupliciter, vel quo ad sensum, vel quoad naturam rei: quæ posita distinctione ait venas & arterias vocari à Galeno similes quo ad sensum: quia pars venæ separata dicitur vena, & est similis toti venæ: non tamen quoad rei naturam; est enim clarissimum, venas & arterias quoad suam naturam esse compositas ex fibris, & membranis. Hæc solutio patitur instantiam, quia venæ & arteriæ sunt etiam quoad sensum dissimiles: Galenus enim lib. de inæquali intemperie cap. 2. fatetur per sensum tales dignosci. Præterea est notissimum Anatomicis, venas & arterias esse compositas ex fibris, & membranis. Quod demum inter similes debeant collocari; patet ex partium figura: nonne habent auitates per quas diffunduntur humores pro vitæ conseruatione?

Christophorus Vegha alio modo tollit hanc apparentem contradictionem, dicit enim partem similem dupliciter posse definiri affirmatiue, & negatiue: affirmatiue, veluti quando dicimus, partem similem esse, quæ in partes sibi similes diuidi potest, & sic cum pars venæ dicatur vena vena erit similis pars; sic de arteria: negatiue definitur pars similis hoc modo; pars similis est illa, quæ non potest diuidi in partes alterius naturæ: hocque modo ait venam vel arteriam non posse dici similem partem; venæ enim & arteriæ possunt diuidi in

fibras, & membranas, quæ ab ipsis natura differunt: Concludit Vegha, Galenum facta consideratione partis similis affirmatiue appellare venas & arterias similes: negatiue verò dissimiles. Quæ opinio non probatur, quia nullo modo venæ & arteriæ possunt dici similes; quia ex Galeno 10. methodi cap. 1. & alibi tres tantum in corpore sunt partes similes, fibrosa videlicet, membranosa, & carnosa, quæ partes immediate, vt docet Galenus primo de elementis fiunt ab humoribus. Quare cum venæ sint compositæ ex fibris, & membranis, & sint instrumenta caua, nullo modo poterunt dici similes: similiter neque nerui dicuntur partes similes: lib. enim 7. de placitis c. 3. docet, neruos constare ex triplici substantia, scilicet ex media, quæ dicitur medullaris, & est simillima medullæ arborum, ex tenui membrana orta à pia matre, & ex duriori orta à membrana dura cerebri.

Saluus Sclanus soluit nodum hoc modo: dum Galenus ait venas, & arterias esse partes similes, dicit esse locutum ex sententia Antiquorum, qui non erant valde versati in anatomia. Quæ solutio non potest probari: Antiqui enim non erant adeò rudes, vt nescirent, venas esse compositas ex fibris, & membranis. Præterea Galenus locis citatis approbat, venas, & arterias esse similes: quod nisi approbasset, sine dubio Antiquos reiecisset.

Dicimus nos corporis nostri particulas vniuersas dupliciter considerari posse, vel cum relatione ad compositionem alterius partis, vel per se, & sine relatione: posita hac distinctione dicimus, venas & arterias vocari posse partes similes, & dissimiles. similes quatenus considerantur cum relatione ad partes, quas componunt: quod hoc Galeni intentioni congruat, patet ex libro de inæquali intemperie cap. 2. vbi habet hæc verba, *Dignorum verò partien-*

la sunt ossa, cartilagine, ligamenta, arteria, vena, membrana, caro, tendo, unguis, cutis, & adeps: venæ igitur & arteriæ ex Galeno sunt particulæ; non dicerentur sanè particulæ, nisi quatenus componunt: si verò considerarentur venæ, & arteriæ non vt particulæ alterius partis: sed per se, sic non essent particulæ, sed essent partes dissimilares: Galenus etiam in hoc textu partes simplicissimas, & similes vocauit particulas.

Cæterùm si seuerè loqui velimus asserimus ex Galeno neque cartilagine, nec ligamenta, nec membranas, neque carnes vocandas esse partes similes: siquidem Galenus 6. de placitis capite 2. clarè docet quod est compositum non dici simile; membrana est ex fibris composita: similiter quælibet caro: Hinc pro confirmatione nostræ sententiæ dicimus cum Galeno 3. de naturalibus facultatibus cap. 15. solum fibras vocari posse similes partes: dicit enim fibras esse similes particulas, & verè sensibiles: cætera verò, quæ componunt fibras, primò esse elementa, deinde quatuor humores, quamuis quatuor humores non immediatè ab elementis fiant: sed vt dicit Galenus 8. de placitis cap. 4. post multas medias mutationes: Interim tamen sustinemus partes similes pro similibus corporis viuientis cum Galeno esse fibras ex quibus, & membranæ, & ossa, & ligamenta fiunt: Immo addimus proportionem quadam omnia mista solida sublubaria habere pro primis principiis sensibilibus fibras: deinde in viuentibus dicimus sequi membranas, & propriam carnem viscerum; demum respectu compositarum partium dissimilariū venas, neruos, & arterias: ecce igitur similem, & dissimilem esse relatiua, sicuti dextrum respectu diuersorum potest esse sinistrum; venæ enim respectu partium illas componentium sunt organica, & dissimilares partes: respectu verò compositionis, illarum par-

tium in cuius compositionem conspirant dicentur similes particulæ.

QVÆSTIO XIX.

De natura temperamenti.

Acturus de natura temperamenti, prius recitabo nonnullorum opiniones, & deinde meam summam perstringam. Occasio tractandi hanc materiam sumitur à textu superiori, vbi dicit Galenus de ratione salubris simplicitate esse, vt in similibus partibus sit bona temperatura: videndum igitur est, omisissis philosophorum altercationibus, quid dicant Medici de natura temperamenti.

Valeriola, & Christophorus Vegha definiunt temperamentum esse congruam mixtionem calidi, frigidi, humiditatis, & siccitatis. Reicitur hæc definitio: quia nulla esset differentia inter temperamentum, & mixtionem: neque declarat, an temperamentum sit vna, vel plures qualitates.

Fernelius lib. 3. de temperam. c. 1. & Fuchsius lib. 1. institut. aiunt temperamentum non esse mixtionem, sed mixtionis rationem, vel harmoniam, seu concentum consurgentem ex quatuor qualitatibus, quæ in mixto syncera seruantur. Hæc opinio est deinde accepta à Valesio: fuitq; Stoicorum, & Empedoclis: mihiq; probaretur, si applicaretur partibus dissimilibus: caput enim, cor, vel aliæ partes instrumentales, quæ sunt compositæ ex neruis, venis, arteriis, & aliis particulis non sunt mixtæ, & per consequens non habent vnā quintam qualitatem, vt dicit Auicenna de similibus: potest tamen ex multis particulis vnitis consurgere concentus, & harmonia, quæ non potest conuenire similibus in quibus vnica consurgit qualitas prædominans, & non multarum harmonia siue concentus.

Conciliator differentia 16. loquens de temperamento quatuor primarum qualitarum ait, duas consurgere formas medias, vnam ex calido, & frigido inuicem remisso, aliam ex humido & sicco: rationem affert: quia sunt duo contraria; quæ simul stare non possunt, nisi formæ mediæ consurgant: ideo dicit temperamentum cuiuslibet partis mixti ex quatuor elementis efficere duas formas medias. Reiiicitur, quia ex actiuis & passiuis vnum tantum debet consurgere: ratio est, quia ex Aristotele in metaphys. ex actu & potentia solum vnum fit: potentiæ erunt duæ passiuæ qualitates, actus verò duæ actiuæ. Postremo Aristoteles primo, & secundo de generatione asserit, per mixtionem fieri vnum medium commune: quare si temperamentum constaret ex duabus formis, duo essent media communia, & non vnum.

Musarius Inquem quæst. 22. dicit temperamentum conseruare qualitates easdem numero, quo præfuerunt in elementis, sed remissas, quia paulò inferius reiiicitur.

Diuis Thomas, qui censet in interitu semper fieri resolutionē vsque ad materiam primam ait in quolibet temperamento seruari quatuor elementorum qualitates actu & numero distinctas. Reiiiciuntur ambo, quia in mixto non possunt seruari eadem qualitates; quia mixtio est vnio, & non discordia. Deum sequeretur, quod mixtum simile habens actu quatuor qualitates ageret in se, quod non est dicendum.

Auicennas sen prima primi doc. tertia. Putat temperamentum esse vnam qualitatem quintam, quæ oritur ex mutua actione, & passione quatuor primarum qualitarum cum illa minimi paruitate, qua plurimum vnus tangat plurimum alterius, & hoc modo fieri vnionem: probat suam opinionem dicens, sicuti ex formis elementorum consur-

git vnicus actus, & vnica forma mixti: sic ex quatuor qualitatibus consurget vna qualitas, vel vna forma accidentalis, quod idem est. Hæc opinio Auicennæ videtur vera loquendo de temperamento partium similarium, sed non de temperamento dissimilarium, vt dicemus.

1 Dubitatio magna oritur, quomodo temperamentum oritur ex quatuor primis qualitatibus dici possit vna forma, seu vna qualitas, & non plures: quia animal aliam temperamenti formam obtinet in cerebro, aliam in corde, & aliam in cæteris partibus: ergo in vno mixto temperatura non erit vna qualitas, vel vnus actus, vt dictum est cum Auicenna.

Ego responderem concedendo, temperamentum esse vnam qualitatem, seu formam simplicem, & non plures, considerandum verò in partibus similaribus, vt in carne, membrana, &c. quæ verè miscentur: dico tamen quod si consideretur temperamentum in dissimilaribus partibus, quæ re vera non possunt simul misceri, qualitatem non esse vnam, vt dicit Auicennas, sed tot, quot sunt particule: Hinc caput fit ex venis, arteriis, neruis, ossibus, quæ quamuis se tangant: attamen non sunt mixta in capite; sed quælibet habet proprium temperamentum; vnde actiones variæ pro varietate temperamentorum nascuntur.

2 Dubitatio ex dictis oritur, si temperamentum esset vna qualitas in parte simili & non in dissimili, sequeretur quod vola manus aded ex Galeno temperata nullo modo esset dicenda temperata, quia de ratione temperamenti, vt diximus, est vna qualitas, & non plures, in vola manus plures, vt organica, sunt qualitates & non vna.

Respondeo in dissimili parte, vbi sunt particule, non esse vnum temperamentum, & vnam qualitatem, esse tamen quandam harmoniā consurgentem

ex tot temperamentis similiarum partium. Neque hæc responsio (ut dicunt nonnulli) omnia confundit : immò per hanc omnia cohærent principiis medicinæ, quæ sunt, ut temperaturæ pertineant ad similes partes; conformationes & harmoniæ ad dissimiles: dicuntur enim harmoniæ, quia omnes particula nituntur corde, hepate & cerebro, quorum auxilio omnes qualitates similiarum conspirant in vnum concentum, qui non ex vna, sed ex multis qualitatibus fit: quod verò sint multæ qualitates, & non vna, patet ex diuersitate actionum: ab vna enim qualitate vnica actio prouenit, & non plures: Hinc actio vitalis prouenit ab vna qualitate, à qua neque animalis, neque naturalis prouenire potest: sed cum hæc sint certissima apud Galenum, ut fusiùs quoque paulò infra declarabo, non est ut in longum protraham sermonem.

3. Dubitatio exurgit ex dictis Galeni, qui ait temperamentum similiarum esse totum esse rei, esse formam, & vniuersam substantiam: quo posito sequitur temperamentum non esse qualitatum harmoniam, vel concentum ut dictum est: Galenus enim 1. de vsu partium c. 9. docet esse carnis, & esse ossis esse eorum temperamenta. 1. verò meth. c. 6. quamlibet partem differre ab alia per temperamentum: 3. de temperamentis cap. 4. asserit temperamentum esse vniuersam substantiam: 1. aphorismorum com. 15. dicit idem esse naturam, & calidum innatum, & lib. quod animi mores sequuntur temperaturam corporis, tueri videtur, quod idem sit temperamentum & animæ essentia.

Responderi solet huic dubitationi, Galenum per temperamentum duo intelligere, vel qualitatem prædominantem, & sic temperamentum esse qualitatem, vel totam mixti substantiam & sic temperamentum esse formam, & non qualitatem: quæ distinctio videtur cõe-

nire iis quæ tradita sunt ab Aristotele: quod scilicet mixtio vel consideretur ut est vnio miscibilium, & sic efficiatur temperamentum quoddam, idque primigenium, quod est substantia; vel consideretur ut est alteratorum vnio, & sic sit temperamentum: per hanc distinctionem omnia loco Galeni in contrarium adducta facillimè conciliantur, & solvantur omnia dubia. Quod verò Galenus re vera putet, temperamentum sumptum pro vnione alteratorum esse qualitatem, & non substantiam, legamus Fragmentum de substantia facultatum naturalium, ibi videbimus Galenum asserentem temperamenta ex qualitatibus confici: similiter 2. de temperamentis in principio ait temperamentum esse in causa, ut homines multum inter se differat: dicit multum, ut ostendat temperamentum non esse differentiam specificam, quæ secundum totum facit differre aliud ab alio. Insuper Hippocrates 1. de decretis dicit, animam hominis temperamentum ignis, & aquæ habere; quare si anima habet temperamentum, non erit temperamentum.

QVÆSTIO XX.

An detur temperamentum æquale ad pondus.

QVia Galenus in hoc loco dixit, salubre simpliciter esse quod habet ab ortu naturæ bonam temperaturam in simplicibus, par est, ut declaretur quænam sit hæc optima temperatura: hæc enim in homine debet esse norma, & omnium aliorum temperamentorum *μετρίτης*: Quæritur, an hæc temperatura sit exactè æqualis, sitque in medio, ut in puncto respectu elementorum, & sit ad pondus æqualis: vel potius hæc ad pondus æqualis non detur, sed solum sit illa, quæ dicitur æqualis ad iustitiam, quæ sit æqualis, & in medio non respectu

Et omnium elementorum; sed solum respectu speciei humanæ, quæ est omnium specierum animantium temperatissima: Atqui proponenda prius sunt argumenta, quæ videtur ostendere temperamentum æquale ad pondus dari posse; & deinde ea soluenda, reiiciendaque: quia re vera est omnino impossibile, ut detur hoc temperamentum æquale ad pondus secundum qualitates alteratiuas respectu omnium elementorum; dicimus secundum qualitates alteratiuas; quia non negamus cum Marsilio lib. 2. de gen. & corrup. q. 15. & cum Alberto, æquale ad pondus secundum moriuas dari, sicuti dum oleum & ligna supernatant aquæ: hæc enim videntur habere æqualitatem grauitatis & leuitatis: sed de hoc mixto non loquimur.

Primum argumentum probans, dari mixtum æquale ad pondus tale est: dum temperamentum calidum fit minus calidum, quàm sit temperatissimum, est necessarium, ut transeat per medium: sed sic est, quod dum transit per medium, recipit quoque illam mediam temperaturam, quæ est æqualitas ad pondus: ergo dabitur æquale ad pondus: Idem dicunt de humido temperamento, quod scilicet dum contingit, ut fiat sic cum transeat per medium, quod est respectu extremorum æquale ad pondus: dicuntque non esse impossibile, ut detur calidum & humidum, quod æquè velociter transeat ad frigidum & siccum, & se simul inueniant in medio respectu omnium elementorum.

Secundum argumentum: in æternis non differt esse à posse, ut dicit Aristoteles tertio phys. text. 3. ergo cum nihil repugnet dari temperamentum non solum æquale respectu cuiusque speciei animalis, verum etiam respectu quatuor elementorum, dabitur hoc temperamenti genus, quod dicitur exactè æquale, quodque consistit in puncto medio, & est tanquam Polycleti statua respectu

aliorum omnium elementorum.

Tertium: temperamentum æquale ad pondus est mensura cæterorum temperamentorum, ergo si datur mensurans, dabitur mensuratum.

Quartum: Arist. 2. de anima cap. de tactu, docet instrumentum tactus esse positum in medio, ut eius virtus sensitiua possit iudicare extrema: ergo dabitur temperamentum exactè æquale.

Quintum: posito vno contrariorum debet poni & alterum 1. cæli 44. & 2. eiusdem 18. quare si datur inæqualitas in pōdere, ergo dabitur æqualitas in eodē, id est, si datur mixtum ad pondus inæquale, dabitur mixtum ad pondus æquale.

Sextum: Gal. 1. de temperamentis & 2. tradit signa, quibus dignosci possit hoc temperamentum quod est omnino æquale: simili modo in hoc loco. Præterea lib. de sanitate tuenda docet modum conseruandi hoc temperatissimum corpus, & 2. de sanitate tuenda cap. 7. concedit dari multa temperamenta exactè æqualia; eaque reperiri posse in regione temperata, & præcipuè in Hippocratis patria. Demum 1. de temperamentis c. 1. dicit, nouem esse differentias temperamentorum, vnicamque vocat absolute temperatam, & de hac habet hæc verba: *cū temperatum aliud absolute dictum inueniatur in vniuersa rerum natura, aliud in singulis generibus, principibus visum est de eo considerandum esse, quod communiter in vniuersa natura aestimatur*: ecce quod Galenus concedit dari duplicem temperaturam; alteram respectu vniuersæ naturæ, & hanc esse æqualem ad pondus; alteram in singulis generibus, quæ dicitur æqualis ad iustitiam: & ne quis posset suspicari quod hæc temperatura non sit illa æqualis ad pōdus, quæ est in medio, Galenus ut se optimè declaret addit hæc verba: *huius norma, iudiciumque erat elementorum portionis æqualitas*: ecce quod Galenus vult tractare de temperamento æquali ad pondus, quod scilicet habet æquali

æqualitatem portionis elementorū, quare rationibus, & Aristotelis, & Galeni auctoritatem, quæ sunt difficultatū certè *ἑπίσταται*, patere videtur temperamentum æquale ad pondus concedi posse.

Ex altera parte est Auer. 2. collig. 22. 1. cæli 7. & alibi, & Auicennæ lib. 1. doct. 3. c. 1. qui sustinent nullo modo hanc æqualitatem ad pondus concedi posse: dicuntque solum dari temperamentū æquale ad iustitiā, quod est illud medium, quod in qualibet specie est ita temperatum, ut aliud in illa specie non possit esse temperatius: immo Auicennæ fen. 1. doctrina 3. videns Galenum admittere in specie humana temperamentū exactè æquale, interpretatur, Galenum intelligere per exactè æquale illud, quod dicitur ad iustitiā, & non ad pondus: Afferantur igitur argumenta Auerrois, & Auicennæ.

Primum Argumentum desumitur ab Auerroë, qui primò de Cælo com. 7. dicit, si daretur mixtum, seu temperamentū æquale ad pōdus, quod scilicet æquales portiones formarum elementorum possideret, ubicunque quiesceret, nullū haberet motum naturalem: sed hoc in rerum natura non datur: terreum enim mixtū descendit, igneum ascendit, quod est terreum, si est in aëre, statim ad terram mouetur: similiter quod quiescit in aëre, nisi mutet naturam, nunquam descendet ad terram: in summa Auer. dicit omnia quæ ex elementis constant, aliquem motum habere: ideo concludit mixtum æquale ad pondus esse omnino chimericum. Præterea obseruatione digna est ratio Algazelis dicentis, ut refert in hoc loco Plusquamcōmentator, si daretur hoc mixtū æquale ad pondus, nō solum haberet aliquem morū naturalem, (sed addit) quod neque quiesceret: quia in illo nulla esset ratio cur magis in aëre, quàm in terra, vel alio loco quiesceret; quæ Algazelis ratio est efficacissima.

Secundum Argumentum efficacissimū, & est Aristotelis in principio quarti meteororum, ubi dicit tunc fieri mixta, quando qualitates efficientes superant patientes: unde Auer. 4. meteor. com. 10. & 2. collig. c. ult. dixit, nullā actionem posse fieri ab æqualibus, sed solum à prædominantibus qualitatibus, quare cum temperamentum exactè æquale non possit fieri ab agente inæquali, & omne agens sit inæquale, mixtum exactè æquale non erit factibile.

Tertium: Auerroës primò libro phys. com. 16. & quinto phys. com. 6. 19. 45. & 52. & 10. metaphys. comment. 23. habet hæc verba, impossibile est, ut in composito sint duæ partes æquales, sed oportet vnam esse dominantem, cui attribuitur forma: ratio verò quare debeat esse in omni mixto prædominans, est, quia virtute prædominantis continentur alia elementa in mixto: Præterea prædominans imperat operationibus, quæ fiunt: quod verò prædominans in mixto fungatur officio formæ, & contineat alia, patet ex Aristotele 2. de anima text. 39. ubi pro hac re disputat aduersus Empedoclem.

Quantum desumitur ab Aristotele primò de Cælo text. 7. ubi dicit, omnia quæ mouentur à prædominante moueri: cum igitur in sublunaribus omnia moueantur, vel sint apta moueri, omnia includent in se prædominans, & per consequens æqualitas ad pōdus in temperamento non dabitur.

Nos autem credimus illo modo dari temperamentum æquale ad pōdus, quod dicit Galenus primò de sanitate tuenda, quod solum ictu oculi sit aptum perdere, & nō in omnibus particulis simul, neque secundum omnes qualitates primas, & secundas: quia singulo temporis momento alteratur corpus viuens ab aëre, à cibo, à somno, ab excrementis trium coctionum, & ab aliis causis. Præterea temperamentum exquisitè æquale

vel consideratur sine aliqua latitudine, ita ut sit medium tanquam punctum indiuisibile, quod à Galeno lib. de optima corporis constitut. c. 3. vocatur *ἄτμιον*, id est, insectile, vel consideratur cum aliqua latitudine; quo posito dicimus, illud medium insectile, & indiuisibile, quod perdurat solum per ictum oculi non dari, ut dicebat Galeus: illud verò medium quod est diuisibile, habetque latitudinem, dicimus concedi posse; negamus tamen illud esse æquale ad pondus; immò in illo semper adest aliqua qualitas prædominans, per quam recedit à puncto illo indiuisibili. Insuper Galenus aduersus Lycum cap. 6. disputans de calore innato puerorum, ait in fine capitis, in temperamento tribus modis posse considerari æqualitatem, vel quoad molem, vel quoad qualitates, vel quoad vires. Inde dicimus, si consideretur corpus exquisitè medium, quoad molem: ut scilicet in tanta mole sit terra, in quanta est ignis, ær, & aqua, quod mixtum illud esset intemperatissimum: quia ignis, qui est primum actiuorum superaret, & destrueret omnia alia elementa: piporis enim granum flatuum magnam molem debellare potest: si verò consideretur medium temperamentum respectu qualitatis, ut, verbi gratia, igneæ qualitatis, ad sint quatuor portiones cum aliis quatuor partibus aquæ æqualitatis: dicimus tunc aquam præualere, quia multa aqua ratione ponderis vinceret: vel consideratur quoad vires, ita ut vniuersæ qualitates sint æquales, & virtute paret, tum quoad qualitates actiuas, tum passiuas, primas & secundas. Dicimus secundum hanc æqualitatem nullo modo dari posse mixtum, quod perduret, nisi cum Galeno dicamus per ictum oculi esse re-

peribile.

His suppositis tollitur primum argu-

mentum concedendo, quod per instans posset aliqua particula persistere in illo puncto medio insectili: corpora enim

viuentia semper versantur in perpetua alteratione: dicit enim Galenus 2. de temperamentis cap. 1. vnam esse temperaturam bonam, eamque esse in medio; octo alias verò recedentes ab illa esse intemperaturas.

Ad secundum respondemus dari posse medium temperamentum per ictum oculi: ceterum argumentum non concludere in physicis; quia negamus, omnia dari posse, quæ non repugnant, ut dentur: hæc enim est potentia logica, quæ non reducit ad actum: nihil enim repugnat, ut dentur plures soles, & lunæ: tamen non dabuntur. Præterea supposita perpetua alteratione sublunarium, non potest dari exquisitè medium sine latitudine: quinimò neque medium aliquod intemperatum datur, cum omnia sint in perpetuo fluxu: de ratione enim fluxus repugnat, ut aliquid permaneat.

Ad tertium: datur mensura, ergo & mensuratum. Respondemus duobus modis huic argumento: primò concedendo per ictum oculi (ut dixit Galen.) dari posse mixtum æquale ad pondus. Secundò negando quod detur mensura physicè loquendo: datur enim centrum in mundo, quod est mensura, tamè centrum est punctum indiuisibile, quod in physica non datur: sic potest ictu oculi, vel imaginatione dari mixtum æquale ad pondus, sed quod aliquis homo habeat hoc temperamentum, vel possit habere, est omninò impossibile, quia diuisibile non potest stare in indiuisibili.

Ad quartum argumentum desumptum à sensu tactus, qui est iudex extre-

ab hominum natura, & quæ quammaximè absūt ab illo medio, quod est inter extrema respectu omnium elementorū: satis enim est, quod instrumentum tactus sit in medio respectu illarum rerum, quæ ab eodem sensu possunt iudicari. Præterea dicimus, illud medium habere quammaximam latitudinem, & in eius medio deinde esse punctum indiuisibile, in quo mixta in nullo temporis breuissimo spatio possunt perseuerare; ratio est, quia mixta sunt in perpetua alteratione.

Ad quintum respondetur valere consequentiam in contrariis positiuis: idq; colligitur ex Zimara, Theoremate 35. sin datur calidum, datur & frigidum: non valet tamen de priuatiuis, scilicet datur finitum, ergo & infinitum plenum, ergo vocauim: sic dicimus æquale opponi inæquali priuatiuè, vel possumus respondere dari æquale ad pondus imaginatione, siue ictu oculi, vt docet Galenus primo de sanitate tuenda, capite primo & alibi.

Ad sextum respondemus, Galenum per exactè æquale non intelligere punctum indiuisibile, sed quod valdè proximum est medio illi indiuisibili: Medicus enim qui est sensatus artifex, debet solum sensata, & diuisibilia, habentiaque latitudinem considerare: immò & Philosophus naturalis, qui penitus perscrutatur rerum naturas nihil considerat, nisi quod est diuisibile: Hinc Philosophus naturalis si tractat de puncto, tractat de illo quod apud Geometrem est diuisibile ad infinitum: similiter Medicus consideret prout vult medium quod sit exactè æquale, semper illud erit diuisibile vsque ad infinitum, habebitque latitudinem: & suscipiet magis, & minus, habebitque qualitatem aliquam prædominantem, & tale fortasse inueniri poterit in Hippocratis patria, & de hoc dicimus intelligere Galenum.

QUESTIO XXI.

De numero temperamentorum.

Quidam Antiquorum (vt refert Galenus) primo de temperamentis cap. 2. putabant in animalib. solum dari duo temperamenta, & non plura: alterum calidum & siccum, alterum frigidum & humidum: negabantque temperamentum calidum & humidum; quia dicebant de ratione caloris esse siccitatem: calorèmq; insequi siccum, vt vmbra corpus: negabant quoque temperamentum frigidum & siccum; quia quando animal est frigidum, dicebant illico generari cruditates, quæ ex necessitate reddunt temperamentū humidū.

Hæc opinio reiicitur à Galeno 1. de temper. c. 2. dicente, Antiquos valdè errare: quia in pueritia temperamentum est calidum, & humidum: in iuuentute calidum & siccum: quod verò cum calore sit semper iuncta aliqua siccitas, non est improbandum; sed non tollitur, quominus humiditas possit adesse; immò humiditas potest esse plusquam mediocris, quamuis temperamenta calida sint: causa erroris Antiquorum fuit, quia non cognoscebant temperamentum mediocre, neque intelligebant, cur mixtum ex quatuor elementis vocetur calidum, frigidum, siccum, vel humidum: dicitur enim frigidum & humidum, si frigiditas & humiditas excedant mediocritatē: non tollitur tamen quominus mixtum frigidissimum habeat suas portiones calidas & siccas: omne enim mixtum frigidum habet quoque qualitates calidas & siccas, sed minoris virtutis, quā habeat temperamentum mediocre: simili modo dicimus dari senectutem, quæ est sicca, in qua cruda & humida redundant. Accedit quod aliud est considerare humiditatem solidarum partium, & aliud humiditatem humorum: in

in senibus enim humores esse humidos in excessu; solida verò sicca in excessu, nemo philosophantium est qui nesciat.

Auerroës 2. colliget cap. 1. dicebat quatuor tantum dari temperamenta compositiua, sicuti nonnulli Antiquorum ante Galenum quoque putabant, nimirum calidum & siccum, calidum & humidum, frigidum & siccum: negabantque temperamentum mediocre, sicuti illud videtur Auerroëm negasse.

Hæc opinio reicitur à Galeno cap. 3. eiusdem libri dicente, quod nec quatuor temperamenta proposita possent concedi, nisi mediocre admitteretur: quia mediocre temperamentum est regula vnde sumitur cæterorum denominatio: dicimus enim temperamentum in hominibus vocari frigidum, quia est minus calidum, quam mediocre: vocari calidum, quia est magis calidum, quam mediocre: similiter vocari siccum & humidum, quia est magis siccum, & magis humidum, quam mediocre: quare, qui destruent temperamentum mediocre, quod est in medio, destruent cætera: quia omnia temperamenta dum calida, vel frigida dicuntur, non absolute, sed respectu medij, seu mediocris talia dicuntur: ecce quam turpiter errauerint Antiqui: credimus tamè Auerroëm non absolute negasse temperamentum mediocre, sed negasse temperamentum mediocre punctuale & indiuisibile, quod nos quoque reiecimus.

Auerroës 2. colliget cap. 1. negat quatuor simplicia temperamenta, id est, calidum solum; siccum solum, frigidum solum, & humidum solum. Reicitur hæc opinio, quæ fuit etiam Antiquorum, à Galeno 1. de temperamentis cap. 8. hoc modo: nonne potest stare ex Antiquorum sententia calidum cum humido, & calidum cum sicco: ergo calidum poterit stare sine humido & sicco: patet consequentia, quia si calidum potest stare cum multa humiditate, poterit quo-

que stare cum mediocri: addimus nos, sed sic est, quod humiditas est æqualis, & ab æqualitate non denominatur temperamentum; ergo poterit dari humiditas sola, caliditas sola, frigiditas & siccitas sola: colligas ergo ex Galeno. 4. dari temperamēta composita, & quatuor simplicia, & vnum mediocre quod absolute temperatum dicitur.

Dubitatio non videtur, quod intemperamenta sint solum octo, quia præter temperamēta, quatuor simplicia, & quatuor composita, dantur temperamenta cum materia siue affluxu, ergo non octo solum erunt intemperamenta.

Respondetur ex Galeno 9. methodi c. 14. quod morbus non debet diuidi in causas, sed in differentias: materia enim, siue humorum affluxus sunt causæ efficientes intemperaturarum, vel sunt affectus intemperaturarum, & non intemperatura: sed quia fusè hoc erratum reiecimus 1. methodi nostræ, cap. 3. idè ad illum locum lectorem remittimus.

QUARTI CAPITIS

PARTICULA II.

Salubre verò nunc est corpus, quod in presenti est sanum. Est verò & hoc eo tempore quo sanum existit, bonam habens temperaturā, & comensurationem, non tamen optimam, at sibi propriam.

IN textu superiori tradidit diffinitionem corporis salubris simpliciter: in hoc verò textu dat definitionem corporis salubris vt nunc: & meritò, quia salubre simpliciter opponitur salubri vt nunc: opposita enim iuxta se posita magis elucescunt

Manardus considerans hanc definitionem salubris vt nunc inquit, totam definitionem consistere in his verbis, videlicet quod in presenti tempore est sanum, dicitque reliqua verba sequentia declarare, quomodo dicatur salubre, quia corpus salubre vt nunc non habet veram salubritatem, quæ est ab ortu naturæ, quæque supponit eucraton temperamentum, & optimam commensurationem: duæ enim conditiones conueniunt salubri simpliciter, quæ nõ conueniunt salubri nunc, prima quod habeat optimam constitutionem, secunda quod sit ab ortu naturæ, & non pro illo tempore, quod est sanum.

Manardi opinio reicitur, quia quod in presenti est sanum non exprimit quidditatem corporis vt nunc, salubris temperatura enim & commensuratio propria est illa, quæ exprimit naturam huius salubris.

Aliqui putant Galenum in hoc text. tradere duas definitiones corporis salubris vt nunc, primamque consistere in illis verbis, quod in presenti tempore est sanum, secundam in his sequentibus; *est verò, & hoc eo tempore, quo sanum existit, bonam habens temperaturam, & commensurationem, non tamen optimam, sed sibi propriam*: dicuntque per illas duas definitiones declarari duo significata corporis salubris vt nunc, quorum primum est dum Galenus inquit, *quod in presenti est sanum*: quod non solum conuenit salubri vt nunc, sed etiam corpori salubri simpliciter; Secundum significatum quod conuenit solum corpori salubri, vt nunc continetur in illis verbis, *bonam habens temperaturam & commensurationem, non tamè optimam, sed sibi propriam*.

Hæc opinio reicitur, quia eundem tenorem seruat Galenus, dum definit insalubre vt nunc, dicens, *insalubre vt nunc est corpus, quod eo tempore, quo tale dicitur, agrotat, neque obscurum est, quod & hæc ipsam, eo quo dicitur tempore agrotans, vel*

malam habet temperaturam in consimilibus, vel in organicis incommensurationem, vel utrunque: neque ipsimet dicunt, in hac definitione esse duo significata insalubris: ergo neque in hac definitione corporis salubris nunc dicemus esse hæc duo significata, vel esse duas definitiones, salubris vt nunc: quare supradicta interpretatio erit omnino falsa.

Plusquamcommentator inquit, dum Galenus definit salubre vt nunc, per illa verba, quod in presenti est sanum, non definire salubre, sed definire particulam vt nunc: salubre verò definiri per bonam temperaturam, & commensurationem. Quæ opinio est approbanda, quia sicuti salubre simpliciter est aptum ad durandum, & resistendum: sic salubre vt nunc parum est aptum ad resistendum, & perseverandum: quia eius status est valde lubricus, & hoc corpus nunc est sanum, nunc est ægrum: facile enim amittit bonam temperaturam, & commensurationem. Præterea sicuti salubre simpliciter est benè temperatum, & cõmensuratum ab ortu naturæ: sic salubre vt nunc, ab ortu naturæ non habet bonam temperaturam, & commensurationem, sed lubricam & ineptam resistentiæ causarum procatarteticarum: similiter sicuti temperatura salubris simpliciter æquè distat ab extremis; sic temperatura salubris vt nunc valde inclinatur ad alterum extremorum. Hinc Galenus lib. de bona corporis habitudine, & lib. de constitutione artis cap. 10. explicans differentiam inter salubre simpliciter, & salubre vt nunc, inquit, sana corpora vel habere bonum habitum simpliciter, qui reuera prædicatur de optima constitutione, & optimam constitutionem de optima temperatura similariū, & de optima commensuratione dissimilariū: vel habere bonum habitum sanitatis secundum quid: qui habitus non æquè distat ab extremis, sed est valde inclinans, immò proximus extremis vitiosis.

1 Dubitatio ex verbis Galeni suboritur : quia Galenus lib. de bona corporis habitudine, & alibi diuidebat salubre in simpliciter, & secundum quid. In hoc loco verò diuidit salubre in simpliciter, & vt nunc : ergo Galenus videtur varius.

Responderi solet huic instantiæ hoc modo: quod illa duo verba simpliciter, & vt nunc in hoc loco sint accommodatio- ra, quam si dixisset simpliciter, & secundum quid : quia à Galeno illa particula vt nunc accommodatur non solum salubri, & neutri, de quibus omnibus membris solum agit in hoc loco: vbi verò diuisit salubre in simpliciter, & secundum quid, non egit de omnibus membris. Quod verò melius accommodetur particula nunc, quam secundum quid, patet: quia corpus insalubre simpliciter, & neutrum simpliciter sunt in latitudine sanitatis : insalubria verò vt nunc, quæ scilicet actu ægrotant, sunt in latitudine ægritudinis, & neutra vt nunc sunt in latitudine neutralitatis: primò enim est latitudo sanitatis; deinde sequitur latitudo neutralitatis, quæ mediat inter latitudinem sanitatis, & ægritudinis: quia post latitudinem neutralitatis statim sequitur latitudo ægritudinis: colligas igitur particulam vt nunc melius explicare, & accommodari omnibus latitudinibus, quam particula secundum quid, quæ re vera non ita facile potest applicari latitudi- ni neutrius, vt particula nunc.

2 Dubitatio alia proponitur, an salubre vt nunc sit ab ortu naturæ: Galenus enim definit salubre simpliciter quod ab ortu naturæ tale est : similiter insalubre simpliciter, & neutrum simpliciter, definiuntur per id quod ab ortu naturæ tale: definiens tamen Galenus salubre vt nunc, omittit particulam ab ortu naturæ: quæritur igitur hinc, an salubre vt nunc sit tale ab ortu naturæ.

Respondemus, quod etiam salubre vt nunc est tale ab ortu naturæ, & pro-

batur ex eadem Galeni definitione, qui dicit: *ut sibi propriam*: ecce quod corpus nunc habet propriam temperaturam, & commensurationem : si propriam, ergo non acquisitam à sex rebus non naturalibus, sed ab ortu naturæ, in prima videlicet generatione.

3 Dubitatio hinc oritur, an salubre vt nunc possit diu esse sanum, quod non videtur : quia particula (nunc) est temporis præsentis, & non futuri.

Plurquamcommentator censet sanitatem corporis salubris vt nunc, nec semper, nec multum esse duraturam.

Manardus censet contra Plurquamcommentatorem, quod salubre vt nunc possit perseuerare diu, & vsque ad mortem, & rectè sentit : quia sicut per salubre simpliciter, semper intelligitur salubre in summa perfectione, quia diapandos significat omnino, & exactè seu perfectè tale: salubre nunc significat contrariū, id est, salubre mendosum cum exigua resistendi potentia. Hæc tamen corpora, quæ sunt salubria vt nunc, quæ inter salubria sunt infimi gradus pos- sunt toto vitæ tempore ope medicinae sana conseruari ; & tale corpus videtur Galenus habuisse, vt ipsemet de seipso 5. de tuenda valetudine cap. 1. fatetur.

QUARTI CAPITIS

PARTICULA III.

Ipsius verò salubris simpliciter corporis, tale quidem est semper, id quod est optima temperantia præditum, ac maximè est commensuratum.

VIA superius diuidebatur à Galeno salubre simpliciter in omnino, & vt multum : in hoc text. vult declarare, quid sit salubre sim-

pliciter omnino. In sequenti verò declarabit quid sit salubre magna ex parte, quod dicitur epitopoly.

Salubre quod dicitur omninò vel sèper, in Græco codice legitur *ὑγιαίνων*, quod significat omninò; salubre igitur diapandos significat salubre omninò, tale, vel exquisitè tale, quod indicat optimum salubritatis genus, salubre verò epitopoly. Id est, ut multum, significat salubre, quod aliquantulum recedit à salubri diapandos; ita ut salubre ut multum, vel magna ex parte, per unicum cicer gradū distet à salubri perfectissimo, quod dicitur salubre omninò vel sèper.

Quod verò secundum maiorem, & minorem perfectionem differant salubre semper, & salubre ut multum, patet primò ex verbis Galeni, qui definiens salubre sèper definit per verba superlativa, id est, per *ὑπερβαίνειον*, quod verbum significat temperatissimum; & per *συμμέτρον*, quod significat commensuratissimum, quamvis Leoniceus non malè sit interpretatus optimè temperatum, optimè commensuratum, quæ explicatio cum nostra in idem recidit: similiter Galenus definiens ut multum, ut infra patebit, dicit, salubre ut multum ab optima constitutione non valdè deficere. Præterea Galenus lib. ad Thrasylb. cap. 5. diuidens sanitatem, quæ est in bono habitu, ait, sanitatem in bono habitu aliam esse in summè bono habitu, & aliam non in summè bono habitu: quare salubre ut semper, vel est in summè bono habitu, vel est potentia perfectissima salubritatis: salubre verò ut multum non erit in summè bono habitu, neque erit illa perfectissima salubritatis, ab optima tamen non valdè deficiens: colligere itaque possumus, Galenum per epitopoly, & diapandos non intelligere temporis differentias, sed gradus perfectionis.

Diuiditur salubre simpliciter in salubre semper, & ut multum; quæ diuisio

non est vniuoca; quia salubre semper, & ut multum differunt specie, & natura inter se, & de his non æqua est prædictio; diuisio igitur est ab vno: quia salubre simpliciter per prius dicitur de salubri simpliciter semper, ut de perfectiori; deinde de salubri ut multum, quod est imperfectius: assimilatur hæc diuisio demonstrationi simpliciter, quæ in potissimam, & propter quid diuiditur: demonstratio enim simpliciter per prius dicitur de potissima, & per posterius de propter quid tantum.

Dubitatio in hoc loco proponitur, an salubre simpliciter semper possit esse salubre ut nunc: Nonnulli, ut refert Plusquamcommentator, dicunt, quod salubre semper sit etiam salubre nunc, hac ratione moti: quia quod se extendit ad omne tempus, se extendet etiam ad hoc tempus: inferunt ergo salubre simpliciter semper esse etiam salubre ut nunc.

Plusquamcommentator reiecit Argumentum istorum, & inquit, quod salubre semper non potest esse salubre ut nunc, quia illud salubre nunc debet intelligi cum conditione exclusiua: ita ut sic reflectat argumentum: sic salubre semper se extendit ad omne tempus, ergo non se extendit ad nunc tantum: quare salubre simpliciter semper non poterit esse salubre ut nunc, addèdo illud tantum, quod re vera excludit perpetuitatem.

Manardus reiecit Plusquamcommentatorem, & parui facit argumentum propositum: quia per salubre simpliciter semper, seu per diapandos, ut diximus superius, debet intelligi salubre temperatissimum, & comensuratissimum, & nequaquam differentia temporis: similiter per salubre ut nunc intelligi debet, ut dicit Manardus, salubritas diminuta & imperfecta, sed non quod modò sit sanum, modò ægrum: immò potest esse, quod inueniatur corpus salubre ut nunc, quod tali custodia à mor-

bis præseruetur, qua sine ægritudine
vsque ad finem vitæ peruenire possit,
quamuis eius vita non possit esse admo-
dum longæua: de his tamen corporibus
Galenus lib. de tuenda valetudine pro-
tulit hanc sententiã: Si Æsculapius illis
præfesset non peruenirent tamen ad an-
num sexagesimum.

2 Dubitatio proponitur, an corpus sa-
lubre semper quod dicitur diaphanos si
vulneretur, posset adhuc dici salubre
simpliciter semper.

Manardus respondet, corpus salubre
diaphanos non solum posse ægrotare;
verum etiam toto vitæ suæ curriculo
posse aliqua mala ægritudine angī, cau-
sata tamen ab externa aliqua causa vio-
lenta: quia putat hoc verbum salubre non
indicare actum sanitatis, sed solam apti-
tudinem & potentiam naturalem, ideo
dicit, quamuis semper ægrotaret, non
propterea suam naturam à prima gene-
ratione comparatam amitteret: putat
enim quod sanitas actualis non necessa-
rio requiratur in definitione corporis
salubris simpliciter semper. Quæ opinio
re vera non est omnino improbanda,
quia de ratione salubris est aptitudo &
potentia, & non actus: sicuti de ratio-
ne risibilis est aptitudo, & potentia homi-
nis ad ridendum, & non actus ridendi, actus
enim est seprabile acidens aptitudinis.

Non probatur omnino Manardi opi-
nio, dum inquit, quamuis saluberrimum
ob violentam aliquam causam externam
toto vitæ suæ tempore ægrotaret, non pro-
pterea naturam ab ortu & prima genera-
tione sibi comparatam mutare: quia esset
constituere, salubritatem impassibilem,
quod quidem repugnat Philosophiæ natu-
rali; quæ nos docet corpora mixta se-
per esse obnoxia alterationibus, & cor-
ruptionibus: quare nos dicimus saluber-
rimum corpus, quamuis ab ortu nature
tale sit, posse tamen à contrariis externis
reddi salubre vt multum, quod est infe-
rioris gradus.

Saluus Sclanus censet, quod corpus
salubre simpliciter semper sit non solum
potentia sanum; verum etiam sit actu
perfectissimè sanum: ita vt quando cor-
pus ægrotat, non amplius debeat vocari
salubre simpliciter semper: confirmat ex
Galeno lib. ad Thrasib. c. 8. vbi Galenus
exponit salubre per actum sanitatis,
quamuis in hoc loco non per actum sa-
nitatis, sed per potentiam declarauerit
salubre.

Quæ opinio non accipitur: quia re-
vera sanitas non necessario, & semper iun-
gitur cum salubri corpore: quod quidem
probatum iisdem principiis, quibus vitur
Sclanus, qui censet cum Boëtio, & re-
cte in prædicamento qualitatis, salubre
indicare potentiam resistendi causis
præternaturam: Age, nonne corpus sa-
luberrimum si parum vulneretur potest
admodum resistere vulnere? nonne suo
vigore breuissimè potest de medio tol-
lere solutam unitatem? ergo salubre cor-
pus simpliciter semper, quando etiam
vulnerabitur, dicitur ex ipso Sclano sa-
lubre simpliciter semper: quando inquit
cum Galeno libro ad Thrasib. salubre
indicare etiam actum sanitatis, nos hoc
non negamus, sed dicimus hoc salubre
dupliciter considerari, vel vt habet res-
pectum ad fruendam sanitatem, vel vt
est aptitudo: vel dicimus considerari sa-
lubre, vel quoad actum primum, vel
secundum: quo opposito dicimus, Gale-
num libro ad Thrasib. cap. 8. quando
exposuit salubre per actum sanitatis, &
non per potentiam, considerasse salubre
quoad actum secundum, & non quo
ad actum primum, qui solus essentiam
salubris declarat. Quod verò possit ex-
poni salubre per potentiam, ipse Sclanus
fatetur: quare si Galen. exposuit per actum
tantum, per Sclanum coacti, dicimus
vel Galenum fuisse diminutum, vel non
considerasse in illo loco salubre quoad
actum primum: eadem distinctione tol-
luntur aliæ instantiæ, quibus probat

ex Galeno salubre dicere actum. De-
num quod salubre diapados actu ægro-
tet, & adhuc sit salubre, patet exemplo
potentiarum naturalium omnium : sic
enim dicimus risibile hominem esse non
solum quando ridet: verum etiam quan-
do plorat: idē dicimus de salubri quando
ægrotat, nisi amissa sit resistendi potētia.

Nos verò in hac re amplectimur Ma-
nardi opinionem, quod salubre simpli-
citer semper dicat potentiam, & non
actum: nō tamen illi cōcedimus corpus,
quod toto vitæ cursu occasione externæ
noxæ ægrotat, dici posse salubre simplici-
ter semper, quia credimus in tantum sa-
lubre suam naturā conseruare, in quan-
tum cōseruat potētiā, quæ resistit causis
morbosis: quando verò ægrotat ægritu-
dine ita insigni, vt amittat potētiā re-
sistendi, tunc dicimus esse amissā natu-
rā saluberrimi corporis, etsiq; acquisitā
naturā imperfectiorem qualis conuenire
potest salubri simpliciter vt mulum, vel
aliis corporibus peioris conditionis: est
enim assertio ridicula, quod salubre sim-
pliciter sēper vocetur saluberrimū post
maxima vulnera ei inflicta, & post innu-
meras ægritudines causatas à violentia
extrinseca, quæ potuerint omnia viscera
ita debellare, vt ille miser careat virtute
digerendi cibum tenuem, vel si semel in
hebdomada exerceat coitum, vix possit
resarciri. Hinc Galenus secundo de sani-
tate tuenda septimo, inquit, malos mōres
naturam per optimam corrumpere: quo-
modo igitur salubre diapandos erit tale
vsque ad mortem, vt dicit Manardus; In-
super cap. 5. sexti libri citati ait Galenus,
aliquos assidue ægrotare, non ob pro-
prium corporis statum, sed ob pessimam
victus rationem; Aristoteles verò in
prædicamento qualitatis docet, salubre
dicere potētiā non facili ter patiendi
à causis externis: ponamus igitur, quod
hoc salubre vulneretur, vel diutissime
locum cœnosum inhabitet, sine dubio
amittere exactam salubritatem, & poten-

tiam resistendi, & tandem cedit exter-
nis causis: quia hæc potētia resistendi
non est infinita, sed potest diminui, &
tādem destrui, sed antequam destruat
transit per gradus: quia dum incipit po-
tētia istius corporis diminui, corpus
prius sit salubre epitopoly, & ab hoc
gradu transit ad salubre vt nunc, nisi
tamen aliqua causa extrinseca potens
derepente opprimat, & summa cum vio-
lencia destruat eius vires: quia tunc na-
tura ordinate non procedit.

3 Dubitatio oritur ex hoc text. an cor-
pus salubre simpliciter semper sit illud
quod est in medio punctuali sine latitu-
dine, quod dicitur temperamentum
æquale ad pondus: vel potius per sa-
lubre simpliciter semper intelligatur me-
dium illud temperatissimū, quod habet
latitudinem, & quod ad sensum apparet.
Argenterius putat, hoc salubre simplici-
ter semper esse illud punctuale sine la-
titudine, quod dicitur æquale ad pondus.

Decipitur Argenterius: quia satis est,
vt corpus simpliciter salubre semper sit
tale quod ad sensum, & iudicium Arti-
ficis, & quamuis à pūcto medio recedat,
dummodo nec sēsus, nec ratio illud ani-
maduerter, dicimus adhuc vocandum
esse salubre simpliciter semper: qui autē
hoc negat, debet ex necessitate admit-
tere dogma perpetuæ passionis, quod est
incognoscibile, & quod ad medicum,
qui est sensatus artifex, non pertinet.
Præterea Galenus 1. de sanitate tuenda
cap. 5. ait, si quæremus corporis exqui-
sissimi temperamenti conseruationem,
irrita esset nostra tractatio: quia vel non
reperitur, vel est tale, vt ictu oculi
tantum perduret. Postremò Galenus
in hoc libro tractat de signis corporis
simpliciter salubris semper, & de
causis illud conseruantibus: ergo per
exquisite salubre non intelligit pun-
ctuale, sed medium temperamentum
habens latitudinē cognoscibilem: quare
Argenterius excusari non potest.

QUARTI CAPITIS

PARTICULA IV.

*vt multum autem quod à constitutio-
ne optima non valdè admo-
dum deficit.*

N particula superiori tra-
didit definitionem salu-
bris simpliciter semper ;
in hac parte definit salu-
bre simpliciter vt multum.

Primus gradus peroptimæ salubritatis est corpus simpliciter salubre semper , & hæc corporis salubritas non est in puncto, vt probauimus contra Argenterium, sed habet latitudinem : Secundus gradus optimæ salubritatis conuenit corpori salubri vt multum.

1 Dubitatio statim oritur , quia non videtur quod salubre simpliciter vt multum distinguatur à salubri semper ; quod verò iste recessus salubris multum à salubri semper non dignoscatur per sensum, nos docet Galenus cap. 8. parte 5. vbi habet hæc verba : *Sensu non comprehenditur, quæ ab optima constitutione breue aliquid deficiunt* : Medicus qui est sensatus Artifex non debet admittere differentias, quæ per insensibilia inter se differunt, nisi vellet etiam dogma perpetuæ passionis admittere.

Respondet Galenus dubitationi, quod per rationem desumptam à sensu ipso dignoscimus differentiam inter salubre semper , & salubre vt multum , habet enim cap. 8. parte 5. hæc ferè verba : salubre semper & vt multum distinguuntur per maiorem & minorem resistantiam factam illis causis, quæ pariunt ægritudines: salubre igitur semper quam maximè resistit.

2. Dubitatio quoque oritur : quia Galenus inquit loco citato per sensum non

distingui salubre semper à salubri vt multum , quod videtur reluctari experientia : quia per sensum dignoscimus dum sit maior, vel minor resistantia, ergo malè Galenus.

Respondemus per sensum nos non posse dignoscere , an vnum corpus magis, quam alterum resistat : sed per rationem & discursum : exempli causa corpus salubre vt multum post coitus vsum labitur in febrem ; corpus verò salubre vt nunc post vsum coitus non tamen febricitat : non valet, ergo magis resistit salubre vt nunc, quam salubre vt multum : potest enim contingere, quod insalubri vt multum præcesserint errata in omnibus rebus non naturalibus, adeò sæua, vt hoc corporis genus peiorem subierit conditionem, quam salubre nunc : quare non per sensum comprehendemus corporum salubrium differentias ; sed per rationem & discursum, seu examen quod faciemus in hoc libro de internis viscerum dispositionibus inditis à causis non naturalibus.

3 Dubitatio ex verbis Galeni oritur ; quia dum dicit, salubre vt multum non valdè admodum deficere ab optima constitutione videtur sentire , quod idem sit optima constitutio & salubritas simpliciter semper : hoc patet, quia loquens in hoc libro de signis corporis salubris simpliciter semper tradit signa optimæ constitutionis ; similiter loquens in 3. parte huius libri de causis, docet quomodo corpus salubre , quod dicitur, semper conseruetur, quod est corpus optimè constitutum ; ergo corpus salubre semper , & corpus bene constitutum vnum & idem sunt. Ex altera parte superius conclusum est, aliquod corpus agrotare posse, & simul esse salubre semper, vel benè constitutum: quomodo igitur optima constitutio erit de ratione sanitatis, & mala constitutio de ratione morbi ?

Responderi potest huic difficultati, quod temperamentum seu constitutio

L duplex

duplex sit, altera originalis, quæ à prima generatione est implantata, quæ à Galeno & Hippocrate dicitur totum esse rei: altera verò constitutio est aduentitia, seu acquisibilis ab usu sex rerum non naturalium. De originali & implantata loquens Galenus 1. de V. P. capite 9. ait esse partis substantiam, dicitque quod nihil aliud est carnis esse, quam temperamentum carnis; esse ossis, quam eius temperamentum: 1. metho. capite 6. inquit ynam partem in tantum differre ab alia, in quantum temperamentum vnius differt à temperamento alterius, & 3. de temperamentis cap. quarto, ait temperamentum esse idem cum tota substantia, & natura; naturamque ex Galeno 1. aphorismorum com. 15. idem esse cum calido innato: temperamentum verò, seu constitutionem aduentitiam esse qualitatem prædominantem, quæ alteratur ab extrinsecis: similiter commensurationem partium, quatenus est constitutio, duplicem esse, originalem scilicet, & aduentitiam: originalem longè difficilius mutari, quam aduentitiam: Hinc rectè Fernelius inquit, mutari temperamentum ab extrinsecis causis quoad partes sanguineas & carnosas, in quas aduentitium temperamentum facile introducitur, non tamen quoad seminales & spermaticas, in quibus fundatur substantia calidi innati, & originalis constitutio: Posita hac distinctione concedimus, corpus salubre simpliciter semper idem esse cum optima constitutione; dum verò dictum est, quod corpus possit esse salubre semper vel optimè constitutum, & simul morbo conficiari: Respondemus esse intelligendum de constitutione primigenia, quæ ex semine, & menstruo facta sit, quæque difficillimè mutari possit, quæ demum potest esse bona, & simul affici illo morborum genere quod introducit in partes carnosas & sanguineas

ab aliquo errore commissio in sex rebus non naturalibus.

4 Dubitatio ex dictis oritur, quia si dabitur originale temperamentum, vel constitutio originalis perdurans ad mortem vsque, dabitur quoque corpus salubre simpliciter cum perpetua ægritudine, quod poterit vocari salubre semper: erit igitur vera opinio Manardi à nobis reiecta, quod salubre simpliciter semper, quamvis ad mortem vsque perseveret in ægritudine, dici possit salubre semper.

Respondemus, constitutionem corporis salubris duplicem esse, aliam originalem, quæ dicitur à Galeno substantia, & totum esse rei, forma & natura ipsa, quæ prædicatur de corpore salubri in primo modo dicendi per se, in quo collocantur prædicata, quæ sunt actus ipsi substantiales, & non aptitudines siue potentia: Aliam esse constitutionem corporis salubris semper, quæ non est actus & forma, sed potentia, quæ de corpore prædicatur in secundo modo dicendi per se, quæque est qualitas, & suscipit magis & minus. Hac posita distinctione, fatemur originale constitutione perseverare posse cum ægritudine ad mortem vsque, quia est ipsa rei forma: salubritatem verò, quæ dicitur potentia resistendi, ut ex Aristotele, & Galeno probauimus, in tantum dicimus, perseverare posse cum ægritudine, in quantum eius resistendi potentia cōseruatur: quæ dum amittitur, dicimus salubritatem amitti, constitutionem verò illā primigeniam, quæ dicitur actum & formam, & non potentiam, quæque est in prædicamento substantiæ, & non qualitatibus, dicimus nunquam amitti, nisi animalia, decedant è viuis. Hinc dicimus, errasse Manardum, qui statuit simpliciter salubre, quod est tale à prima generatione, sumptum pro potentia perseverare posse cum ægritudine vsque ad interitum: hoc enim est omnino falsum, quia non potentia, sed

sed formæ, & substantiæ calidi innati partibus spermaticis à primo ortu complanitati conuenit, at non suscipiat magis & minus, possitque æque esse talis cum ægritudine, ac sanitate.

3 Dubitatio alia consurgit, quia si partes spermaticæ, quo ad calidi natui substantiam non redderentur intemperatæ, sequeretur, quod febris non esset intemperies omnium solidarum partium.

Responderetur febrem addere ascititiam alterationem partibus solidioribus, non mutare tamen naturam, & constitutionem primigeniū: signum quod originale temperamentum non mutetur est, quia febre abolita, tunc idem temperamentum originale iterum ad pristinum statum reuertitur: sicuti reuertitur aqua calida à suo interno principio ad pristinam frigiditatem.

Hinc vsus sex rerum nō naturalium, qui non destruit viuens, potest mutare naturam: Hinc consuetudo, quamuis vetusta, & antiqua non habet tantam vim, vt naturæ conuersionem efficiat: Hinc Galenus lib. de assuetudine cap. 2. dicit, quæ longa consuetudine comparantur, vim ferè proprietatis naturalis contrahere: dicit ferè contrahere, & non absolute: Similiter Arist. lib. de memoria & remin. cap. 3. inquit, consuetudinem esse tanquam naturam: ecce quod non dicit esse naturam: similiter 2. Ethicorum in principio dicit, affectus esse duum generum, aliquos naturales, qui eduntur. *καὶ αἰσθητῶν*, id est secundum necessitatem, veluti dum lapis descendit deorsum; ibi enim dicit Aristoteles, similes prolicere lapidem sursum, non assueceret huic motioni: alios verò esse affectus per consuetudinem, qui remouentur: ecce, quod naturales ad mortem vsque perseuerant: lapis enim donec est lapis semper deorsum tendet: sic dicimus de originali temperamento, seu originali constitutione, sumpta

pro actu primo perseuerare talem vsque ad mortem.

QVINTI CAPITIS

PARTICVLA I.

Textus 16.

Insalubre verò simpliciter est corpus quod ab ipso natura ortu, vel in consimilibus partibus malam habet temperaturam, vel in organicis incommensurationem, vel utrumque vitium.

RADIDIT Galenus superius definitiones corporum salubrium vt semper, vt nunc, & vt multum: in hoc capite dat definitiones corporum insalubrium, quæ corpora tria quoque sunt, scilicet corpus insalubre simpliciter semper, insalubre vt nunc, & insalubre simpliciter vt multum: sunt tria, quia oppositorum oppositæ tot sunt differentiæ: verum quia insalubre simpliciter est vt genus insalubris semper, & vt multum dat quatuor definitiones.

Diuidit corpus insalubre in triplicem differentiam: aliud dicit esse quod ab ipso ortu naturæ malam habeat similitudinem partium temperaturam: aliud non malam temperaturam, sed organicarum partium malam commensurationem: aliud verò insalubre, quod est omnium insalubrium pessimum, dicit, esse illud quod & malam temperaturam in similibus, & malam conseruationem in organicis acquisiuerit.

Galenus censet insalubritatem consistere in similibus intemperatis, & in dissimilibus incommensuratis, vel in utrisque vitiosis: reprehenditque lib. de tremore & palpitatione cap. 6. Asclepiadem, qui putabat intemperantias

in meatuum magnitudinibus consistere, neque admittebat febres esse intemperantias, dicebat enim esse incommensurationes.

Statuamus igitur cum Galeno octo esse intemperantias, quatuor simplices, scilicet calidam frigidam, humidam siccam, & quatuor compositas, calidam siccam, calidam humidam, frigidam humidam, & frigidam siccam: & vnicam esse temperaturam exactè æqualem, quæ tamen est cum aliqua latitudine: quia illa quæ consistit in puncto nõ datur, & quando ictu oculi daretur, non pertineret ad medicum, qui sensibilia & non insensibilia contemplatur: Nouem igitur erunt complexiones, octo erunt intemperatæ, & vnica temperata, quæ respectu extremorum in medio est.

Hinc errant nonnulli, dum præter octo intemperaturas diuidunt adhuc in alias vt in intemperiem biliosam, pituitosam, & melancholicam, quod est vitium, à Galeno explosum nono methodi capite 14. vbi dicit morbos non esse diuidendos in causas: causæ enim à morbis genere differunt; nec transitus de genere in genus conceditur: humores verò genere differunt ab affectibus similium, vel dissimilium; hæc sunt verba Galeni loco citato, *affectus verò haudquaquam deduci est aptus in causas, sed in differentias*: nam aut in similaribus consistit partibus, aut in organicis.

Præterea Galenus primo de locis affectis 2. transitum hunc à causa ad affectum reprobandens vocat sotrem; qui modus procedendi est vitiosus: eius vitium notatur ab Aristotele secundo post text. 19. vbi docet, quod quid est nõ posse inueniri, nisi facta diuisione in eodem genere: quare vanissimè procedunt, qui diuidunt intemperaturas in biliosam, melancholicam, & pituitosam; Dicendum igitur cum Galeno octo esse intemperaturas, & quamlibet

illarum recedere à temperato per primum gradum, vel secundum, vel tertium, vel quartum: sic enim placuit medicis sensatis diuidere, & deinde quemlibet gradum in tres mansiones, ita vt omnes mansiones octo intemperaturarum secundum quatuor gradus consideratè peruenient ad sex supra nonaginta.

Hinc errat Auerroës, qui secundo colligit capite primo, posuit quatuor solum temperamenta composita, negauitque simplicia, & temperamentum mediocre: Hæc opinio, quia fuit nonnullorum antiquorum ab ipsomet Galeno reiecitur primo de temperamentis capite tertio, & in eodem libro reiecit quoque opinionem quorundam crediturum duo solum dari temperamenta composita, scilicet calidum & siccum, & frigidum & humidum: negabantque calidum & humidum, & frigidum & siccum: quas opiniones nos superius reiecimus.

1. Dubitatio oritur, quia Galenus ait insalubria simpliciter ab ortu naturæ habere malas temperaturas, & incommensurationes: esse tamen in latitudine sanitatis; quod quidem non videtur verum, quia corpora, quæ habent malas temperaturas, & incommensurationes, necessariò dicuntur ægrotantia.

Respondetur malam temperaturam, & incommensurationem sumi dupliciter, vel vt lædens operationes, vel non lædens: dicimus, quod mala temperatura, & incommensuratio sint ægritudines solum quando lædunt operationes, si verò non lædunt, quantumuis malæ sint temperaturæ, & incommensurationes, dicimus non esse ægritudines: ex Galeno libro primo de temperamentis dictum est, vnā esse bonam temperaturam, quæ est in medio, alias verò octo esse malas: quis est ille, qui habet bonam temperaturam, quæ est in medio, vel bonam commensurationem, quæ est mediocris? & est regula cæterarum?

Hinc

Hinc Galenus 2. de temperamentis cap. 4. & 7. methodi capite 11. dicit, aliam esse intemperiem corporum sanorum, aliam ægrorum: Hinc quoque Galenus putat, incommensurationes varias dari, quæ sanis corporibus conuenirēt. Quatuor exempla habentur in hoc libro de mala commensuratione sanorum: aliud enim est de magno capite, aliud quorundam, quorum porus felleus non ad ieiunum, sed ad ventriculū perueniebat, unde sæpissimè vomitu bilioso tentabatur: Aliud quoque proponit exemplum illorum quorum venæ hepatis erant adedò angustæ, vt leui errore commissio in obstructionem inciderent: eadem à Galeno affertur adhuc aliud quorundam hominum adhuc persenerantium in latitudine sanitatis, qui habebant ventriculum paruum rotundū, & septo transuerso incumbētē: ecce quod dantur malæ commensurationes, quæ tamen cum sensibilibus operationes non lædant, non efficiunt corpora insalubria nunc, sed conseruantur in latitudine sanitatis.

2 Dubitatio occurrit in vrbis Galeni, quia cum tria sint morborum genera, intemperies, mala compositio, & soluta vnitatis, videtur Galenus diminutus, dum in declaratione insalubris simpliciter solū faciat mentionem de mala temperatūra, & de incommensuratione: de soluta verò vnitatis ne verbum quidem.

Respondent aliqui, Galenum, dum inquit, *vel habet utrumque vitium*, intelligere solutam vnitatem, quia intemperies est vitium simularium, incommensuratio dissimularium, soluta vnitatis utrorumque. Quæ responsio est vanissima, quia per utrumque vitium intelligit malam temperaturam & incommensurationem, sicuti ex verbis clarissimè colligitur, & non solutam vnitatem.

Responsio vera est, quod soluta vnitatis non possit reperiri in latitudine sanitatis, sicuti reperitur intemperies, & incommensuratio. Præterea insalubre

ab ortu naturæ potest constitui cum tali incommensuratione, & mala temperatūra, quæ sit in latitudine sanitatis, sed non potest corpus constitui cum soluta vnitatis, quod sit in latitudine sanitatis: immò esto quod corpus aliquā solutam vnitatem pateretur à prima generatione (quod vix conceditur) dicimus quod tunc esset in latitudine ægritudinis, & nequaquam in latitudine sanitatis.

3 Dubitatio ex dictis confurgit, quia dictum est, solutam vnitatem esse extra latitudinem sanitatis, & hac de causa Galenum declarando insalubre proposuisse malam temperaturam, & incommensurationem, nihilque dixisse de soluta vnitatis: attamen contrarium dicere videtur capite 88. particula 6. vbi reprehendit nonnullos, qui putabāt solutionem continuitatis non posse reperiri in sanitatis latitudine: ideo dicit Galenus ad faciendam ægritudinem requiri sensibilem læsionem operationis, quæ sanitatem separat ab ægritudine: Medicus enim est artifex, cuius principia & passionēs sunt sensata: ideo sensibili læsione separat sanum ab ægro.

Respondet Sclanus solutionem continui in prima generatione, seu in prima constitutione non esse essatu dignā: addit, hanc solutionem continui prodire ab intemperie, vel à mala compositione, ideo Galenum continui solutionem omisisse: Sed hæc responsio non tollit dubium: quinimò aliud nouum parit: quia si Galenus omisisset solutionem continui, quoniam hæc solet prodire ab intemperie, vel à mala compositione: ergo poterat omittere in definitione insalubris simpliciter incommensurationem, quia hæc similiter potest prodire à simularium intemperie.

Dicimus nos Galenū nobis non refragari quia cap. 88. loquitur de soluta vnitatis, tanquā de morbo extrinsecus illatos: in hoc loco verò de insalubri simpliciter ab ortu naturæ sic constituto, in quo

statu nulla sequitur soluta vnitas : quando vero ob humores feruidos atque ignitos in prima generatione vnitas soluetur, dicimus quod vel fœtus periret, vel si ad hanc vitam perueniret, non posset dici insalubre simpliciter ab ortu naturæ, sed insalubre vt nunc, quod ex Gal. dicit actualē egritudinem.

Quæritur in hoc loco à Plusquācommentatore, quodnam sit genus in hac definitione corporis insalubris simpliciter: dicitque loco generis esse aggregatum ex intemperato, & incōmenfurato.

Sclanus censet loco generis esse corpus: cætera autem verba esse loco differentię.

Vterque videtur errare: Plusquācommentator, quia constituit genus definitionis esse aggregatū, quod est tota definitio: verba enim aggregata non debent esse genera, sed potius differentię, quæ cum sæpè sint ignotæ plurimis verbis describuntur. Sclanus, quia non corpus est genus sanitatis, vel ægritudinis, sed qualitas: Hinc salubre dicit potentiam: insalubre verò impotentiam, quæ pertinent ad prædicamentum qualitatıs: quando Galenus dicit, *insalubre simpliciter corpus*: dicimus quod loquatur de potentia, quæ ex Aristotele parum resistit, quæ est genus omnium insalubrium: potentiam verò quæ multum resistit conuenire corpori salubri: hæc potentia suscipiunt magis & minus: & habent contrarium: corpus verò vel sit de prædicamento substantię, vel quantitatis non habet contrarium positium, nec suscipit magis & minus: quare genus salubris, & insalubris non est corpus, vt ait Sclanus, sed qualitas: genus verò proximus est potentia, quæ si multum resistat, eius corpus est salubre, si mediocriter est neutrum, si parum est insalubre.

Hinc Aristoteles in prædicamento qualitatıs definit salubre, & insalubre, quod habet potentiam naturalem non

facilè patiendi: insalubre quod habet impotentiam nihil patiendi.

In hoc loco Plusquācommentator quærit, quomodo salubre, & insalubre sint contraria, si sint in diuersis generibus: omnia enim contraria sub vnicō genere collocantur: Respondet quod salubre, & insalubre opponuntur inter se, vt liberalitas & auaritia, quæ sunt sub diuersis generibus; auaritia enim sub vitio, & liberalitas sub virtute: supponitque non esse inconueniens, quod quæ sunt in diuersis generibus possint sibi aduersari.

Plusquācommentator errat, quia non dantur opposita, vel contraria, quæ non collocentur sub vno genere; quia in quolibet genere duo sunt contraria, vt dicit Aristoteles 1. phys. & 1. de generatione textu 51. similiter Galenus primo methodi capite 7. docet, in vnicō genere esse duo contraria. Id probatur quoque experientia: quia in saporum genere dulce aduersatur amaro; & in generatione primatū æqualitatum actiuarum frigidum aduersatur calido: neque inuenietur aliud contrarium, quod per se reluctetur calido, nisi frigidum: immò Galenus hoc principio motus probat 9. methodi cap. 12. & secundo methodi cap. 13. vnum indicare vnum, & non plura; quia vni contratio vnicum solum aduersatur, & non plura: neque sub suo genere, neque sub alio inuenietur aliud, quod illi aduersetur. Insuper ex altiori philosophia idem colligimus: Aristoteles enim 10. methaph. text. 13. declarans naturam contrarietatis ait, contrarietatem esse maximam differentiam eorum, quæ sunt sub eodem genere: Temistius exprimens eundem Aristotelis conceptum primo physicor. 47. dicit contraria sunt, quæ eiusdem generis extremas margines obtinent: Diuus Thomas in meteorologicis clarius de hac re loquens inquit, contraria esse duas formas maximè distantes

in eodem genere, vt calidum & frigidum in genere primarum qualitatum : quare, cum in vno genere sint tantum duo extrema, in quolibet genere erunt duo opposita contraria, & non plura. Præterea Aristoteles 8. physic. text. 64. docet, contraria se mutuo corrumpere & impedire, vt motus qui est sursum destruit motum, qui est deorsum; motus tamen in latus non impedit motum, qui est sursum : colligimus ergo, quod omnia quæ sunt in aliis generibus sint in latus, & non in longum ; propterea contraria vnius generis non aduersari contrariis alterius : Demum Aristoteles 10. metaphys. textu 14. probat, quod vni vnum tantum sit contrarium. Decipitur igitur Plusquamcommentator, dum inquit, contrarium vnius generis refragari posse contrario alterius.

4 Dubitatio exurgit, quia non videtur, quod omnino erret Plusquamcommentator : quia Aristoteles in post prædicamentis cap. de oppositis docet, dari nonnulla contraria, quæ sibi aduersantur, & quæ sunt in diuerso genere : datque exemplum de virtute & vicio dicens, vitium esse vnum genus, virtutem aliud : tamen vitium aduersatur virtuti : similiter liberalitas est sub genere virtutis, auaritia sub genere vitij ; tamen liberalitas aduersatur auaritiæ : ecce inquit, quod contraria diuersorum generum sibi aduersentur.

Respondemus huic dubio, auaritiam, & liberalitatem, & omnes virtutes, & omnia vitia esse in vno genere sub alterno, id est, in habitu & dispositione; quare aliud est considerare morum genera, & aliud est considerare genera proxima, de quibus loquimur, quæque collocantur in prædicamentis. Hinc Aristoteles in moralibus dixit hominem sapientem ab ignaro differre genere : nihilominus homo ignarus & homo sapiens realiter nec genere, nec specie inter se differant ; Similiter philosophus

videns, extrema non differre genere à medio, dixit lib. 10. metaph. textu 22. media, & extrema esse eiusdem generis : quare dicendum est, auaritiam, & prodigalitatem, quæ sunt extrema vitiosa non differre genere à virtute, quæ est in medio : Similiter salubre & insalubre non differre genere, sed esse duas extremas differentias contrarias collocandas sub vno genere proximo, quale est potentia, quæ est qualitatis species.

5 Dubitatio exurgit, quia non videtur, quod salubre, & insalubre sint sub vno genere : quia salubre est in genere potentia, insalubre verò in genere impotentia & sic salubre & insalubre non erunt duo contraria, quia quæ sunt in diuerso genere non possunt esse contraria. Præterea Aristoteles in antepædicamentis dicit, diuersorum generum non sunt eadem species, & differentia ; si igitur differentia vnius non sunt eadem cum differentiis alterius generis : ergo salubre, & insalubre non erunt contraria.

Respondetur, quod insalubre non est in genere impotentia, sed in genere potentia ; dicitur enim insalubre, quia habet potentiam, sed diminutam resistendi : quod hoc verum sit patet, quia si insalubre non haberet potentiam aliquam, non esset in latitudine sanitatis, sicuti probatum est superius : quod verò habeat potentiam aliquam patet, quia corpus insalubre digerit ; excernit excrementa, vt faciunt omnes sani, editque omnia officia, quamuis diminutè.

Notandum tamen, quod colligitur hic ex Galeno insalubre corpus esse trium generum : primum esse insalubre ob intemperiem similiarium, & ob incommensurationem dissimiliarium, & hoc salubre dici insalubre simpliciter semper : secundum insalubre esse quod habet vitium in similiaribus tantum, & non in dissimiliaribus, & hoc posse dici insalubre vt multum : tertium esse in-

salubre in organicis, & non in similari-
bus, hocque similiter posse dici insalu-
bre vt multum. Simili modo partitur
salubre simpliciter vel per bonas tempe-
raturas, vel commensurationes: contra-
riorum enim eadem est disciplina.

Haly in hoc loco decipitur dicens,
corpus insalubre in hoc cap. à Galeno
definitum non esse idem cum illo pro-
posito in definitione medicinæ, ait enim
in definitione medicinæ per insalubre
Galenum intelligere corpus actu ægrū;
in hoc textu verò per insalubre intelli-
gere potentiam, id est corpus quod ob
imbecillitatem acquisitam ob ortu natu-
ræ facillè possit ægrotare: Et quod est ri-
su dignum, addit, Galenum, dum defi-
nitionem medicinæ tradidit, non co-
gnouisse tale corpus insalubre, quod di-
cit potētiam ad ægritudinem sine actua-
li ægritudine: sed scribendo de hac re
in eius cognitionem peruenisse.

Quæ opinio est falsa, & indigna Ex-
positore: est falsa, quia de hoc corpore
insalubri, quod non actu ægrotet Gale-
nus non semel superius in lib. ad Thra-
syb. & alibi habuit sermonem: est indi-
gna quia Galenus, qui in omnibus est
exactissimus, si in scribendo de hac re
solùm in hoc loco animaduertisset, in
definitione medicinæ tradita non esse
comprehensum hoc corpus insalubre
actu sanum, potuisset hæc pauca, quæ
scripta sunt vsque ad hunc textum dele-
re, & iterum melius ea describere:
concludamus igitur oportet, Galenum
per insalubre simpliciter ab ortu natu-
ræ non intellexisse corpora, quæ actu
ægrotant, sed quæ sunt sana sanitate per-
fectissima, & quæ diu non possunt per-
seuerare: quia potentia resistendi ex-
ternis causis est perexigua,

eo tempore, quo tale dicitur, agra-
tat, neque obscurum est, quod &
hoc ipsum, eo quo dicitur tempore
agrotans, vel in consimilibus ma-
lam habet temperaturam, vel in
instrumentarijs incommensuratio-
nem, vel utrumque.

DEFINITO in parte superio-
ri corpore insalubri sim-
pliciter: in hac definit in-
salubre vt nunc: & me-
ritò, quia insalubre sim-
pliciter, & vt nunc sunt ferè opposita,
& opposita inuicem debent dignosci:
verum quia variæ sunt sententiæ in de-
claratione istius insalubris vt nunc, ali-
quas proponemus, antequam senten-
tiam nostram in medium afferamus.

Gentilis & Plusquamcommentator,
qui ob deprauatam text. conuersionem
non potuerunt Galeni arcana penetra-
re, putabant, per insalubre corpus Gale-
num intelligere corpus ægrum, idè
dixerunt, illas ægritudines, quæ non
sunt ab ortu naturæ, non esse vocandas
ægritudines simpliciter; sed solùm se-
cundum quid, & vt nunc, illasque vo-
candas esse inclinationes ad ægritudi-
nes: censebantque hecticam febrem,
& omnes grauissimas ægritudines, quæ
quotidie de nouo fiunt, non posse vo-
cari ægritudines simpliciter, quia dice-
bant, à Galenio ægrū corpus simpliciter
illud vocari, quod est tale ab ortu natu-
ræ. Insuper ex vno errore in alios ma-
iores illapsi sunt; putarunt enim clau-
dos, & cæcos à natiuitate non esse actu
ægros, quia non sunt vt nunc, sed ab
ortu naturæ. Horum errorum radix
fuit, quia in textibus antiquis loco insa-
lubris legebatur ægrum. Quod verò
apud Galenum dentur ægritudines actu
tales, quæ sint quoque ab ortu naturæ,
legamus librum de differentiis morbo-
rum capite 7. & 9. vbi à Galeno malæ
consti

QVINTI CAPITIS

PARTICULA II.

Insalubre verò nunc est corpus quod

constitutiones ab ortu naturæ lædentes sensibilibiter aliquam operationem, vocantur actuales ægriitudines: cum igitur isti Auctores toto cælo à principiis Galeni recedant, eos omitemus.

Manardus putat, salubre, & insalubre non dicere actum, sed potentiam naturalem, quæ perseverat vsque ad mortem: censerque omnia corpora salubria, insalubria, & neutra, quando ægrotant esse insalubria nunc: additque particulam nunc additam insalubri simpliciter augere malitiam, additam verò salubri diminuerè perfectionem: additam denique corpori neutri, quod est exactè medium, illud pellere extra latitudinem sanitatis: Putat igitur nunc minuerè potentiam resistendi.

Opinio Manardi non videtur omnino vera: quia non potest admitti, quod nunc additum insalubri augeat malitiam, vel additum salubri diminuat perfectionem: quia dum insalubre simpliciter ægrotat dicitur insalubre vt nunc: habet enim præter insalubritatem acquisitam ab ortu naturæ aliam nouam insalubritatem, quæ differt ab insalubritate simpliciter toto genere; quia salubritas, vel insalubritas ab ortu naturæ est totum esse rei, estque determinata calidi innati conditio, quæ est in prædicamento substantiæ, & à Galeno 3. de téperamentis quarto vocatur natura, & vniuersa substantia: salubritas vel insalubritas vt nunc est accidēs de prædicamento qualitatis quod denominatiuè, & non vniuocè prædicatur de salubritate, vel insalubritate, quæ sunt in prædicamento substantiæ. Hinc luuenes saluberrimi ab ortu naturæ, si vulnerentur, fiunt insalubres vt nunc: dum sanantur, iterum fortes & saluberrimi fiunt, non quod salubritas ab ortu naturæ mutata sit, quia illa cum sit in seminalibus in prima generatione acquisita diutissime perseverare potest; minuique solet longo temporis spatio eo modo, quo oleum intus

cerna: dum verò vulnus tollitur, iterum reddit salubritas, non tamen de nouo facta est, sed erat solum à vulnere impedita, ne sua ederet officia: ecce quod particula nunc non minuit potentiam salubris corporis simpliciter, sed solum impedit: quod verò impediatur est clarissimum, quia ablato insalubri nunc, statim eadem officia à corpore salubri simpliciter diapandos eduntur.

Nos igitur credimus, nihil aliud significare insalubre, vel salubre, quam potentiam, vt dicit Manardus: Aristoteles enim in prædicamento qualitatis habet hæc verba: *salubres dicuntur, eo quod habeant potentiam naturalem, vt nihil à quibusdam accidentibus facillè patiantur: insalubres quod impotentiam habeant naturalem nihil facillè patiendi à quibusdam accidentibus*: ecce quod salubre est potentia resistens, ibique idem docet Boëtius: similiter insalubre est potentia non resistens, vel parum resistens: dum verò salubre ægrotat fit insalubre nunc: similiter dum insalubre ægrotat fit insalubre nunc: idem dicimus de neutro: quibus positis, dicimus insalubre nunc indicare potentiam, non illam quæ est ab ortu naturæ, sed de nouo introductam, illamque considerasse Galenum in hoc loco: & non actualement ægriitudinem, vt plurimi malè interpretantur: quamuis vero Galenus in hoc libro & 1. de loc. aff. doceat in salubria vt nunc esse dignoscenda ex tumore, actione læsa, excrementis, & dolore, asserimus id fecisse, vt traderet nobis viam agnoscendi insalubritatem vt nunc, quatenus est potentia inepta ad patiendum, & ad resistendum: hanc tamen potentiam dicimus maximam habere latitudinem: quoniam, si salubre ab ortu naturæ ægrotat, habet potentiam naturalem resistendi maximam: illa verò quæ à morbo introducitur, est minima: si verò insalubre ab ortu naturæ ægrotat, & fit insalubre nunc, potentia ad resistendum

est ferè nulla, & hæc potentia inter se toto cælo differunt: quare in insalubritate duæ sunt potentia, seu impotentia: altera ab ortu naturæ, quæ diutissimè perseverat iuxta illam sortem, quam in prima generatione acquisivit, quæque illo modo, quo lucerna ob olei consumptionem, minuitur: altera est de nouo introducta, & hæc non est ægritudo, sed occasione ægritudinis orta: dum quis febricitat redditur exigua potentia & virtutis, exigua vero illa potentia est insalubritas nunc, quæ differt à morbo, quamvis à morbo causetur; eam tamen à morbo separare possumus: abstrahentium enim nullum est mendacium ex Aristotele 2. phy. text. 18. Hæc tria igitur sunt diuersa: primum est salubritas seu insalubritas, vel neutralitas ab ortu naturæ: secundum est insalubritas vt nunc: tertium est ægritudo actualis: suntque hæc tria sua natura omnino distincta.

Hinc qui dicunt in hoc text. corpus insalubre nunc participare naturam, & definitionem insalubris simpliciter valde errant: ostendimus enim ex Galeno, salubritatem, vel insalubritatem simpliciter esse primam constitutionem: esseque totum esse rei: quia in semine est illa potentia acquisita: esseque tale determinatum calidum innatum, quod diutissimè durat tale cum aliqua tamen perenni diminutione, quæ tamen maior vel minor est, prout externi errores sunt magis vel minus violenti: de hac primigenia constitutione dicit Galenus 3. de temperamentis cap. 4. esse naturam & vniuersam substantiam, quæ licet vocetur potentia, dicimus tamen hanc non differre à fundamento, esseque in prædicamento substantiæ: insalubritatem verò vt nunc esse in prædicamento qualitatibus: nec valere illorum instantiam, qui dicunt, potentias omnes esse in prædicamento qualitati, quia Aristoteles 7. phys. 5. methaphy. non posuit in prædicamento qualitatibus potências: vel possumus etiam

dicere supponendo potentias esse in qualitate; constitutionem vero vel salubritatem vel insalubritatem ab ortu, quatenus coincidunt cum calido innato & vniuersa natura, esse in prædicamento substantiæ sicuti ipsemet Gal. 1. de vsu part. c. 9. testatur, dum dicit nihil aliud est carnis esse, quam temperatum carnis, intelligens per temperamentum non qualitatem, sed vniuersam substantiam secundum quam intelligentiam 1. meth. c. 6. habet vnā partem differre ab alia in quantum temperamentum vnius differt à temperamento alterius. Patet præterea quod Galenus per temperamentum non intelligat qualitatem, sed substantiam, quia tertio de temperamento capite quarto dicit idem esse temperamentum, vniuersam substantiam, & naturam, & 1. aphor. comment. 15. dicit temperamentum idem esse quod calidum innatum, & libro quod animi mores sequantur temperaturam corporis calidum innatum, & temperamentum idem esse, quod animæ essentia: ecce quod temperamentum ab ortu naturæ sit salubre vel insalubre differt à temperamento, quod introducit de nouo, & ab illo quod est qualitas prædominans: temperamentum verò ab ortu naturæ vel salubre, vel insalubre est forma quedam substantialis consurgens à mixtura quatuor elementorum, quæ quatenus actum & formam dicit perseverat talis vsque ad obitum, quatenus verò dicit potentiam resistendi semper minuitur eo modo quo oleum in lucerna, quod animaduertit Manardus.

QVÆSTIO XXII.

Quod corpus ex omnibus sit peioris conditionis.

QVaritur hinc quodnam ex omnibus corporibus, salubribus, insalubribus, & neutris sit peius: Sclanus censet, insa

insalubre vt nunc esse peius omnibus alijs corporibus: dicitque si salubre simpliciter incidat in aliquem morbum esse peioris conditionis; quam corpus insalubre ab ortu naturæ. Quæ opinio est aded à veritate aliena, vt sit meo iudicio indigna redargutione: quoniam aderit per hypothese[m] corpus omnino insalubre ob vitium omnium partium similitudinem, & dissimilitudinem; quomodo hoc poterit esse in meliori conditione, quam corpus saluberrimum ab ortu naturæ, quod sit factum insalubre nunc ob vulnus simplex, vel ephimeram febrem; ego certe eligerem statum hunc salubrem simpliciter cum leuissimo morbo potius, quam statum insalubrem ab ortu naturæ cum pessima sanitate coniunctum.

Manardus putat semper esse verum, quod insalubre nunc respectu sui corporis, antequam scilicet ægrotet, sit imperfectius: exempli gratia salubre simpliciter incidit in morbum; tunc dicit, esse imperfectius dum morbo laborat, quam si esset insalubre sine morbo præfente: similiter si neutrum simpliciter incidat in morbum, sit insalubre nunc, ait acquirere deteriorem conditionem: Hæc Manardi sententia est verissima, & lippis nota, sed non soluit nodum.

Ego tamen dicerem, insalubre vt nunc dupliciter considerari posse, vel ratione ægritudinis præfentis, vel ratione potetia & aptitudinis corporis insalubris vt nunc: Qui hoc modo non distinguit, necessario multas relinquit difficultates insolutas. Dico ergo si ægritudo est periculosa & longa, quæ est consideratio primo modo accepta, tunc insalubre nunc esse alijs corporibus imperfectius: si verò consideretur insalubre nunc secundo modo, i. ratione aptitudinis, dico si aptitudo, vel potentia est de genere salubriori, quod quo salubrior eo sit perfectior, quo insalubrior eo imperfectior: Insalubre vt nunc, quod cadit à salubri

simpliciter, est potetia longè perfectior, quam insalubre vt nunc, quod cadit ab insalubri simpliciter.

Notandum est, insalubre vt nunc non esse formaliter illam actuale[m] ægritudinem qua corpus efficitur insalubre nunc: quia in hac parte artis medicinalis non agitur de ægritudinibus, sed de corporibus: quare dicimus quod insalubre vt nunc sit illa talis potetia corporis de nouo acquisita apta ad resistendum magis, & minus pro maiori vel minori affectuum præter naturam vi illata in illud corpus: potest enim esse magnus morbus, & potentia ad resistendum vehemens, & talis qualis non erit, non dicā in insalubri simpliciter, sed in insalubri vt multum: immo quia salubre simpliciter habet latitudinem credimus, si salubre simpliciter perfectissimum secundum omnia viscera parum vulneretur, & fieret insalubre vt nunc, quod hoc corpus esset magis simpliciter salubre, quā aliquod salubre simpliciter non ægrota[n]s, quod sit minus perfectum: omnia. n. corpora vt sanitatis vel morbi capacia, vt ait Galenus lib. de differentijs morborum cap. 2. suscipiunt magis & minus.

Argenterius carpit Galenū, dicitque, diuisione[m] corporū salubriū in simpliciter & vt nunc, non explicare naturā corporum insalubrium non ægrota[n]tium & ægrota[n]tium: & argumētatur sic: si quod est simpliciter tale perfectius participat illius naturam, quā secundum quid tale, ergo simpliciter salubre erit perfectius, quam secundum quid salubre: quo posito, sic iterum argumentatur: si insalubre simpliciter, quod reuera magis participat naturam insalubritatis est in sanitatis latitudine, ergo erit quoque in sanitatis latitudine insalubre vt nunc: immo insalubre vt nunc erit in loco perfectiori: quod quidem est falsissimum, quoniam insalubre ab ortu naturæ potest esse sanū: dum verò ægrotat sit insalubre vt nunc, quod potest esse in statu omnium pessimo.

Ratio Argenterij non concludit, quia per simpliciter tale non intelligimus exquisitè perfectum: sed per simpliciter intelligimus quod est tale à natura, & à prima generatione, & per se, quæ sunt conditiones explicantes essentiam illius: dum dicit, si insalubre simpliciter est in sanitatis latitudine, ergo erit quoque in sanitatis latitudine insalubre vt nunc: argumentum est vanissimum, peccansque in forma, & in materia: in forma, quia minus extremum non continetur sub medio; minus extremum in argumento est insalubre vt nunc, medius est simpliciter tale, quod magis participat naturam, quam secundum quid: dicimus nos, quod insalubre vt nunc sit quædam natura omninò diuersa & distincta ab insalubri simpliciter, ita vt neque hæc de illa prædicari possit, neque attributa potentia ab ortu naturæ: de ista quæ vt nunc, quæque morborum occasione introducit prædicantur. Præterea argumentum Argenterij videtur elenchus quartus in re, & est quando arguens intelligit vno modo, audiens verò alio modo: Argenterius per simpliciter tale intelligit perfectius tale: & hoc modo intelligendo, eius argumentum haberet maximam vim: nos autem per simpliciter tale intelligimus conditionem talem primigeniam, & propriam: & sic argumentum eius est nullum: non valet simpliciter insalubre habet hanc conditionem primigeniam, quæ sua & propriissima est; estque in sanitatis latitudine, ergo erit etiam insalubre vt nunc, quia hoc insalubre vt nunc non habet ex necessitate illam naturam, quia antequam ægroter, poterat esse salubre, vel insalubre, vel neutrum: & qui hæc nō intelligunt nunquā penetrabūt artificium huius tractatus.

1 Dubitatio ex verbis Galeni oritur: quia loquendo in text. de insalubri, utitur particula disiunctiua dicens insalubre vt nunc vel in consimilibus habere malam temperaturam, vel in organicis

incommensurationem, vel vtrumque: nihilominus dum superius loquebatur de salubri, utebatur particula copulatiua dicens, salubre vt nunc habere bonam temperaturam, & commensurationem: si igitur contrariorum eadem est disciplina, debebat cum particulis coniunctiuis, & non disiunctiuis procedere.

Rēspōdēt Expositores, & rectè, quod ad bonum omnia requiruntur, ad malum satis sit vnum malum: sic Galenus dicit, insalubre vt nunc fiet vel ob aliquam ex intemperaturis, vel ob morbum in mala compositione, vel ob vtrumque vitium.

Morbi in temperie sunt nonaginta sex, si octo sunt intemperantiæ, vt dicit Galenus lib. de temperamentis, & quilibet recedere possit à mediocri temperamento per quatuor gradus, & quilibet gradus diuisus sit in tres mansiones. Morbi in mala cōpositione sunt in numero diminuto, vel superfluo: in magnitudine aucta vel diminuta: in conformatione, vt in figura, asperitate, leuitate, cavitae, quæ de angustia, & apertione prædicatur, & deinde angustia de coalescentia, subsidencia, obstructione, compressione, & constipatione: in situ sæpissimè accidunt ægritudines: ab his ægritudinibus fiunt symptomata omnium generum, & ab his redduntur corpora insalubria vt nunc: corpora verò insalubria vt nunc vel habent temperaturam & conformationem peiorem, quam insalubria simpliciter, vel non: habent peiorem, si insalubria vt nunc talia sunt ob lethales morbos: non peiorem, si habeant cutabiles morbos. Hinc vanissima est hæc quæstio, an mala temperatura, & mala compositio corporis insalubris nunc sit peior, quam illa, quæ est in insalubri simpliciter; quia nisi distinguatur, & declaratur à quo morbo corpus factum sit insalubre nunc, quæstio decidi non potest. Præterea abusua est comparatio inter intemperatam

corporis insalubris nunc, & intemperaturam insalubris simpliciter: quia hæc est essentialis, & dicitur à Galeno totum esse rei; illa verò quæ facit insalubre nunc est accidentalis, & de altera solum denominatiue prædicatur: quæ enim inter se comparantur debent saltem genere conuenire.

Symptoma sine morbo non efficit corpus salubre vt nunc, quia symptoma ex Galeno 1. methodi cap. 9. & alibi est morbi accidens: symptoma dicitur accidens, quia simul venit cum morbo: Ideo accidens Græcè dicitur *συμπεκνός*, id est simul veniens: in hac re Galenus 1. de locis affectis 5. laudat veteres medicos: illos tamen reprehendit, quia dicebant, conuulsionem ortam ab apostemate esse apostematis epigeneme, id est aduentitium germen, & symptoma: quia ablato apostemate, illico cessat conuulsio: additur loco cit. quod febris sit symptoma, quando sensibilis affectus partis sequitur, est symptoma, quia est sicuti umbra insequens corpus, & est perpetuo dependens, & ablato apostemate partis, statim febrile symptoma euanesceat: ecce quod omnes febres, quæ sequuntur apostemata dici debent symptomata. Hinc nostratum plurimi, dum tractant febrem malignam pendente ab apostemate hepatis, vel alterius visceris, vel dum tractant pleuriticum, errant valde, dum confugiunt ad bezoartica, & ad bolos cordiales: quia febres omnes quotquot sunt, quæ insequuntur apostemata nihil indicant, quia sunt semper in fieri, & tolluntur per ablationem apostematis: ideo dicimus, morbos facientes corpora insalubria nunc esse tales, vt primo, & immediate lædant operationes, quæ sensibiles sint: neque corpora reddi insalubria nunc, nisi prius disposita sint ad suscipiendas ægritudines: Hinc Galenus lib. de causis morb. cap. 2. docet, nisi prius disposita sint corpora, nec gladius abscindere, nec ignis conburere valeret.

QVINTI CAPITIS

PARTICVLA III.

Est verò & semper insalubre, quod ex ipso nature ortu vel pessimam habet temperaturam in simplicibus, & primis particulis omnibus, vel aliquibus, vel his quæ obtinent principatum, vel instrumentarijs, incommensuratum existit. Similiter autem in his, vel omnibus, vel aliquibus, vel illis quæ obtinent principatum.

RADITA definitione insalubris simpliciter, & vt nunc: in hac parte dat definitionem insalubris semper: dicit igitur insalubre semper est quod ab ortu nature habet vel pessimam temperaturam in similaribus omnibus, vel aliquibus, vel his, quæ obtinent principatum; vel in organicis incommensuratum existit, in omnibus vel aliquibus, vel illis, quæ obtinent principatum.

Tria præcipue sunt quæreda: primum quid intelligant Expositores per partes similes principatum obtinentes: Secundum quæ sint viscera secundum opinionem philosophorum, & Medicorum principatum obtinentia: Tertium an detur insalubre simpliciter punctuale.

Quo ad primum Plusquamcommentator per partes similes principatum obtinentes intelligit carnem ossa, & pinguedinem in communi sumptam: sed ab omnibus reicitur: quia, ex ipso met Galeno patebit, dum de signis temperamentis torius ager: quia ibi aperte docebit, istas partes similes, veluti est caro totius corporis, pinguedo, & ossa

si alterentur non solum mutare posse temperamentum totius, immò nec posse indicare statum constitutionis totius corporis: quomodo obtinebunt principatum? Hinc in arte medicinali Plusquamcommentator text. 76. Secundæ partis huius libri coactu veritate, & Galeni auctoritate censet temperamentum harum partium similarium, id est carnis, pinguedinis, & ossis non indicare totius temperamentum.

Communis opinio est, quod Galenus per partes similes principatum obtinentes intelligat partes similes viscerum principalium, sicuti est caro cordis, iecinoris, & medullaris substantia cerebri, quæ dicitur caro cerebri, & membrana istorum viscerum.

Caterum si de similaribus primis, & simplicissimis loqui velimus, dicimus esse fibras omnium partium: fibræ enim sunt particule simplicissimæ, quæ in alias non diuiduntur. Præterea Galenus 3. de naturalibus facultatibus c. 15. docet, solum fibras esse veras, primas & simplicissimas particulas similes componentes omnes partes dissimiles: Nos superius disputauimus in explicatione capituli quarti particule primæ de similaribus particulis, ostendimusque cur à Galeno lib. de inæquali intemperie capite 2. aliquando ossa, ligamenta, adeps, venæ & arteriæ vocentur similes; diximus enim venas, arterias, & reliquas partes dupliciter considerare posse, vel cum relatione ad partem aliquam organicam ex illis compositam, & hoc modo illas partes componentes aliquam organicam, quauis ex se essent dissimiles, dici simplices & similes particulas; vel considerari sine relatione ad alias partes, & sic non esse simplices & similes, sed organicas: quia clarissimè Galen. 6. de placitis Hipp. & Plat. cap. 2. docet, simile illud non dici, quod est compositum ex sensatis particulis: Hinc cum membrana, quæ sunt simpliciores, quam

sint venæ, arteriæ, ossa, ligamenta, & adeps sint ex fibris compositæ, dicimus cum Galen. fibras solum esse partes similes primas & simplicissimas. Arbitramur igitur, Galenū per similes partes principatum obtinentes primo intelligere fibras carnis non totius, sed hepatis, cordis, & substantiæ medullaris cerebri, deindeque viscerum membranas, & eorum propriam carnem, videlicet hepatis, cordis, & cerebri: postremò postquam placuit Galeno lib. de inæquali intemperie, cap. 2. connumerare inter simplices particulas arterias, venas, cartilagineas, ligamenta, tendines, carnes, pinguedines, cutim, & vngues, has omnes vocabimus simplices, quam appellationem solum defendemus facta relatione ad partem organicam ex illis compositam.

Ratio potissima, cur corpora sint simpliciter insalubria ob pessimam temperaturam similarium obtinentium principatum est, quia ex Galeno 2. methodi cap. 6. omnes actiones primariæ partium organicarum fiunt à simili aliqua præcipua illius organi, & Galenus 1. de usu partium cap. 10. lib. de differentiis morborum ca. 6. & alibi docet, omnem actionem primariam ad determinatam aliquam similem partem instrumenti esse referendam: Hinc præcipua operatio iecoris, quæ est sanguificatio provenit à carne hepatis: similiter generatio spirituum vitalium provenit à carne cordis: animalium à cerebri medulla: quare statuendum est in doctrina Galeni à similaribus primis omnes actiones dependere.

Pergit Galenus dicens insalubre simpliciter semper non solum esse tale ob pessimam temperaturam similarium: sed etiam tale esse posse ob incommensurationem, vel malam compositionem partium instrumentalium omnium, vel aliquarum, vel illarum, quæ principatum obtinent.

Viscera, quæ principatum obtinent ex Aristotele 2. de partibus animalium cap. 7. 3. de partibus animalium cap. 4. & libello de vita & morte, sunt solum cor: putatque à corde non solum arterias, sed venas, & nervos oriri: fundamentum Aristotelis desumitur ab hac experientia, si ligentur carotides statim fit caros, & statim amittitur vis sentiendi, quo fit, ut Peripatetici credant sensus oriri à corde: quod fundamentum reiicitur, quia dicimus per carotidas transferri spiritum, seu pabulum pro generatione spirituum animalium, quo deficiente facile sensus pereunt: Hinc & nos dicimus, si ligaretur surculus nervus sextæ coniugationis, qui cor inuestit, insequi statim amissionem motus cordis: esto, quod systole & diastole cordis à surculo nervo neque adiuvetur.

Auicennas ut conciliet Galenum cum Aristotele ait, in corde esse radicem, in cerebro verò manifestationem facultatis animalis. Quæ opinio non conciliat Aristotelem cum Galen. immo est prorsus eadem cum illa Aristotelis superius citata.

Galenus putat non vnum viscus habere principatum, sed tria, videlicet cor, cerebrum, & iecur. Quam opinionem paulo infra defendemus.

Argenterius negat, quod tria hæc viscera habentia principatum sufficiant, dixit enim ad vitam concurrere alia viscera, veluti sunt lien & ventriculus; quam opinionem suo loco reiicimus.

Nos in hoc loco accipimus Galeni doctrinam, quod scilicet instrumenta obtinentia principatum sint hæc tria, cor, cerebrum, & iecur, & propter malam compositionem, vel intemperiem istorum corpus fieri insalubre simpliciter.

1 Dubitatio oritur, quæritur enim hic, an detur insalubre simpliciter, quod videlicet esset ita malè cõstitutum, ut non posset, dum est actu pessimè sanum ad

deteriorem statum peruenire, quod insalubre si daretur, vocaretur punctuale tale.

Respondetur esse impossibile, ut inveniatur insalubre semper, quod in puncto illo pessimo indivisibili, vel breui temporis spatio perseveret: ratio est, quia si non datur corpus salubre simpliciter punctuale, quod ob salubritatem potest generosè resistere causis extrinsecis; tanto minus dabitur insalubre punctuale, quod tam innumeris alterationibus est obnoxium, & quod vix ullam vim resistendi habeat externis incursionibus: His positis sequitur, quod etiam omnis insalubritas habeat latitudinem, non solum respectu intemperaturarum, quæ resident in similibus; verum etiam respectu compositionum præter naturam, quæ sunt in dissimilibus.

2 Dubitatio est; quia non videtur, quod latitudo intemperaturarum apud Galenum sit certa, & determinata: quia Galenus est varius; 3. enim methodi cap. 7. incipièdo à saluberrimis vsque ad ea quæ pessima intemperie sunt correpta posuit 15. mansiones secundum vnam qualitatem: nihilominus lib. de simplici medicina posuit duodecim tantum mansiones.

Solutio facillima est; quia 3. methodi 7. ennumerat mansiones etiam temperatissimi corporis, quæ sunt tres: quia posuimus etiam temperatissimum, seu saluberrimum habere latitudinem, eamque diuidi in tres mansiones: deinde Galenus post mansiones temperatissimi corporis enumerat omnes alias, quæ recedunt ab ipso, quæ sunt duodecim, & sic omnes erunt quindecim: in lib. verò de simplici medicina recenset solum illas mansiones, quæ habent recessum à temperatissimo, omitendo illas tres, quæ temperatissimo conueniunt.

QVINTI CAPITIS

PARTICVLA IV.

Vt multum verò insalubre est corpus, quod ab huius quidem vitio recedit, nondum tamen mediocritatem attingit.

RADITA definitione insalubris simpliciter semper, modo definit insalubre *ἢ τὸ μᾶλλον*, id est vt multum: duo dicit de hoc corpore insalubri: alterum, quod hoc corpus insalubre vt multum recedat à vitio corporis insalubris semper, id est non est tam malè constitutum, vt est corpus insalubre semper: alterũ, quamuis insalubre vt multum sit ita malè constitutum, tamen non est tale, vt mediocritatem attingat.

Notandum per corpora, quæ attingunt mediocritatem, Galenum intelligere neutra simpliciter, quæ sunt media inter corpora salubria simpliciter, & corpora insalubria simpliciter, & quæ carent insalubrium imperfectione, & salubrium perfectione.

1 Dubitatio proponitur à Plusquamcommentatore contra Galenum: probat enim quod insalubre simpliciter nullo modo possit diuidi in insalubre semper, & vt multum: argumentum eius est tale: insalubre vt multum est simpliciter insalubre, sed simpliciter tale est semper tale, ergo si est semper tale, non potest dici vt multum, ergo malè fecit Galenus, dum diuidit insalubre simpliciter in semper, & vt multum.

Respondet Plusquamcommentator dum dicimus, insalubre semper, particulam semper, dupliciter posse considerari, vel vt cadit supra aprum esse ad ægrotandum, vel supra ægrum: dixit quod primo modo omne simpliciter tale sit

semper tale, & sic tam insalubre simpliciter semper, quam insalubre vt multum sit semper tale, vt videlicet semper sit aptum ad suscipiendam ægritudinem: si vero particula semper cadet supra ægrum, dicit quod insalubre optimè diuiditur in semper, & vt multum; quia insalubre semper est aptum ægrotare semper: insalubre verò vt multum est aptum ægrotare vt multum.

Manardus contra Plusquamcommentatorem duo habet, & rectè primo confirmat errorem illius, quod scilicet simpliciter non possit diuidi in semper, & vt multum: secundò reiiicit dictum errorem: confirmat sic, omne simpliciter est semper tale; valet enim consequentia, est simpliciter, ergo est semper. Præterea inquit salubritatem seu insalubritatem esse potentia naturales, sicuti est potentia rei grauis deorsum tendentis, quæ naturales potentia ab Aristotele 2. ethicorum in principio vocatur, *κατ' ἀνάγκην*, quæ nūquam possunt aliter assuescere; quare quod semel illis conuenit semper conuenit: ideò salubritas simpliciter non potest esse vt multum, sed solum semper: Reiiicit deinde errorem Plusquamcommentatoris dicens, quædam insalubria simpliciter esse in summo, & hæc vocari semper talia: quædam non in summo, & hæc vocari vt multum: quæ sunt in summo esse sēper parata ad ægrotandũ, quæ non sunt in summo esse semper quoque parata, sed non æquè, vt sunt illa, quæ sunt in summo, ad ægrotandũ.

Dicimus nos, quod causa erroris Plusquamcommentatoris fuit, quia putabat per semper vt multum Galenum intelligere temporis differentias, & non varios gradus aptitudinis seu potentia, ostendimus enim superius particulas diaphanos & epitopos, non significare tēporis differentias, sed gradus maioris, vel minoris imperfectionis, vel perfectionis.

2 Quæritur, an hoc insalubre simpliciter semper sit aptum æquè ægrotare in qua

quolibet anni constitutione. Plusquamcommentator putat, in omni constitutione anni, & omni tempore, corpus in salubre simpliciter semper esse æquè aptum ad ægrotandum. A Moderni merito reiecitur: quia si hoc insalubre simpliciter erit exempli gratia intemperie calida affectum, cui dubium, quod tempore hyemis reduceretur ad meliorem sanitatem? habemus ex Galeno 1. epidemiorum com. 7. quod qualitatum excessus possint tolli à contrariis constitutionibus: concludimus itaque & nos, quod non æquè omni tempore, & in omni constitutione habeat potentiam ad ægrotandum: addimusque quod simpliciter insalubre possit diu conservari sanum, non solum ob usum sex rerum non naturalium, verum etiam beneficio artis medicæ similiter & nos pro cōservatione corporis insalubris pollicemur breui in lucem edituros esse librum de statica medicina, qui per aphorismos certissimos, experientiæque diutina confirmatos docebunt, quomodo corpora quoque insalubria diutissime conservari poterint.

SEXTI CAPITIS

PARTICULA I.

Textus 17.

Quoniam verò & neutrum corpus tripliciter dicebatur, unum quidem quod neutrum erat extreme dispositionis particeps, aliud autem quoniam utriusque, aliud quoniam aliquando huius, aliquando verò illius iuxta primum significatum neutrum erit corpus, quod exquisitè medium est, & saluberrimi, & insaluberrimi corporis: Et huius hoc quidem simpliciter
Sanctoranctory Pars I.

tale, quod ab ipso ortu natura ita est constitutum, hoc verò ut nunc, quod in presenti tempore medium exquisitè existit saluberrimi atque insaluberrimi corporis. Ipsius autem simpliciter, semper quidem tale est id, quod in omnibus etatibus tale perdurat. Ut multum autem quod nonnullas suscipit mutationes.

N hoc cap. volens definire corpora neutra, ea iterum diuidit, & deinde definit, Arist. enim 1. Cæli text. 110. & Gal. 2. de diff. pul. cap. 3. iubent, omne multiplex esse prius diuidendum, quam definiendum: in hoc text. duo facit in prima parte affert duplicem diuisionem neutrorum: in secunda parte definit neutrum primi significati; quod est per negationem extremorum: definitio hæc est corpus neutrum primi significati est illud, quod non est particeps extremorum, illudque deinde partitur in semper, ut nunc, & ut multum, ut fecit Galenus tractando de salubri, & insalubri corpore.

In prima parte docet tria esse neutra: primum, quod non est particeps extremorum; de quo loquens Plusquamcommentator dicit esse verum, & propriissime neutrum, quod de aliis neutris dici non potest: cætera enim neutra non sunt in medio latitudinis sanitatis. Secundum neutrum est quod utriusque est particeps, sed aliquando vnius, aliquando alterius extremi.

In secunda parte definit neutrum, quod non est particeps extremorum. dicitque esse corpus exquisitè medium inter saluberrimum & insaluberrimum.

§ Dubitatio oritur ex verbis Galeni, dum inquit, hoc neutrum esse exquisitè
N medium,

medium, an scilicet sit punctuale, & sine aliqua latitudine.

Argentarius, & Alrimarus censent hoc neutrum primi significati, quod videlicet est per negationem extremorum esse punctuale.

Quæ opinio superius est à nobis reiecta: nam neque ad medicum, immo neque ad philosophum naturalem pertinet consideratio eorum, quæ imaginamur esse in puncto indiuisibili; quia nihil est in rerum natura tam punctuale, quod non habeat latitudinem diuisibilem in semper diuisibilia.

Hinc puncta quæ sunt minima naturalia, quæque pertinent ad physicū sunt apud mathematicos diuisibilia ad infinitum: nulla mihi videtur difficultas magis puerilis, quam hæc, an detur temperamentum quod sit in medio exquisitè, & sit in punctum sine latitudine, quia in his quæ constant ex elementis hæc dari non possunt: Quod vero neutrum, quod vocatur exquisitè medium, habeat latitudinem, & non sit punctuale, patet ex Galeno cap. 8. huius libri, ubi expressè docet, omnia corpora salubria, insalubria, & neutra habere latitudinem non paruam: hæc sunt Galeni verba: *Quo fit ut tota sanitatis latitudo in tres partes, quarum singula latitudinem habent non paruam, diuidatur: erit autem prima quidam salubrium corporum: secunda neutrorum, tertia insalubrium.* Quid clarius dici potest pro confirmatione nostræ opinionis?

Notandum sola hæc neutra primi significati tam simpliciter, quam ut nunc esse verè, & exquisitè neutra, ut dicit Plusquamcommentator: ratio est, quia hæc sola non sunt participantia extremorum. Cætera vero neutra secundi, & tertij significati sunt media, sed non exquisitè. Ratio est, quia non habeant formam, seu naturam propriam, quæ sit media exquisitè, quia semper participant extrema.

Tria dubia magni momenti ex verbis Galeni oriuntur, dum dicit, quod neutrum primi significati sit exquisitè medium saluberrimi, & insaluberrimi corporis: diuisitque hoc neutrum in simpliciter, & ut nunc.

2 Dubitatio oritur dum definit neutrum simpliciter semper: dicitque tale perdurare in omnibus ætatibus: deinde inquit neutrum ut multum suscipere nonnullas mutationes: neutrum verò ut nunc definit quod in præsentī est tale: quæ omnes definitiones distinguunt per temporis differentias, quod est contra illud probatū super eius: diximus enim Galenum per diapandos, & per os epitopoly non intelligere temporis differentias, sed solum gradus maioris, vel minoris perfectionis.

Respondent nonnulli Expositores, & inter modernos Sclanus, quod Galenus superius sumpsit diapandos, & os epitopoly pro gradibus perfectionis corporis salubris, vel insalubris: in hoc loco verò, in quo agit de neutris corporibus dicunt, sumi has particulas pro temporis differentia.

Reiciendus est Sclanus: quia si semper, & ut multum haberent duo significata, & illa Galenus non distingueret nõ posset defendi: quia profiteretur hanc artem definitiuam ex dissolutione definitionis, & distinctione terminorum in omnia significata declarare. Præterea definiuntur corpora neutra per relationem ad salubre, & insalubre: immò neutrum, id est mediū, & extrema, salubre scilicet & insalubre sunt relatiua secundum esse, & non solum secundū dici: quare eo modo, quo intelligitur salubre, & insalubre semper, & ut multum, debet quoque intelligi neutrum semper, & ut multum. Postremo Galenus in definitione neutrorum simpliciter usus est verbo *κατ'εἶδος*, id est constitutū, quod verbum significat naturalem quandā constitutionem, seu naturalē potentiam, seu aptitudinem

ab ortu naturæ acquisitam: quare nullo modo per simpliciter, & ut multum Galenus intelligit temporis differentias.

Dicimus nos per corpus neutrum ut semper, & ut multum intelligere eo modo, quo de salubri, & insalubri dictum est, id est per esse aptum, & per potentiam à prima constitutione acquisitam aptam tali modo resistere, ut perduret in omnibus ætatibus: quod verò hæc perduratio per omnes ætates solum describat potentiam neutram, patet experientia: quia corpus exquisitè neutrum habeat quantumvis potentiam perdurandi per omnes ætates; potest faciliè accidere, quod aliqua causa insalubris externa, sicuti sunt vulnera, efficiat, ut non amplius perduret per omnes ætates: non impedit tamen potentiam acquisitam ab ortu naturæ, quin diu talis perseueret, quamvis semper ea potentia eo modo minuetur, quo oleum in lucerna, & magis, & minus prout externi errores sunt maiores, vel minores: Quare melius est, ut dicamus Galenū per semper perdurare in omnibus ætatibus, intelligere potentiā durandi, & non actū: actus enim isti neutri ab infinitis causis externis tolluntur, & inde introducuntur peiores dispositiones, quæ demū efficiunt, ut corpora neutra conuertantur in corpora insalubria nunc: quod hoc fieri possit: patet hoc argumento efficacissimo: si salubre semper, quod est ab ortu naturæ, potest reddi insalubre ut nunc à causa externa præter naturam, quanto magis neutrum ab ortu naturæ tale poterit reddi insalubre ut nunc? quomodo ergo dabitur neutrum ab ortu naturæ, quod tale cōseruetur per omnes ætates? maius certè felicitatis munus conueniret corpori neurri simpliciter, quam corpori salubri simpliciter, si esset verum, quod corpus neutrum simpliciter tale in omnibus ætatibus perduraret, & salubre simpliciter non perduraret: quare pessimè interpretantur, dum dicunt in hoc

loco, quod perdurare per omnes ætates intelligi debeant temporis differentia, seu actus, & non potentia.

3 Dubitatio hinc proponitur, quomodo hoc corpus neutrum possit esse exquisitè medium, cum habeat tot species sub se: datur corpus neutrum ut semper, ut multum, & ut nunc: est necessarium ergo, ut aliquod ex dictis speciebus neutrius corporis non sit exquisitè medium, quoniam si corpus neutrum simpliciter semper est exquisitè medium, certè corpus neutrum, ut multum, vel ut nunc non poterit esse exquisitè medium neutrius primi significati.

Manardus dat duas responsiones: primo ait Galenū per corpus exquisitè medium intelligere medium cum latitudine, & non medium punctuale & indiuisibile, dicitque dari hoc mediū exquisitum facta relatione ad corpora salubria, & insalubria ut multum; quæ corpora, quamvis tendant ad medium, tamen non sunt media, sicuti sunt ista corpora exquisitè neutra. Secundò responder, quod per esse exquisitè medium non intelligat de quolibet neutro, sed de tota latitudine neutralitatis simul sumpta.

Opinio Manardi non potest defendi, quia sequeretur, quod hæc definitio neutrius primi significati, de qua modo loquitur Galenus conueniret etiā neutris secundi, & tertij significati.

Verior responsio est, quod hoc medium exquisitè habeat latitudinē, quam non negat Manardus; Sed dicimus exquisitè media vocari respectu corporis neutrius secundi, vel tertij significati, quæ re vera non possunt esse exquisitè media: quia participant extrema: illud enim verbum exquisitè continet latitudinem, in qua sunt neutra ut semper, ut multum, & ut nunc: & omnia ista sunt neutra primi significati, quod est per abnegationem extremorum.

4 Dubitatio: Galenus definit neutrum

primi significati, quod sit exquisitè medium inter corpus saluberrimum, & insaluberrimum, quæ quidem definitio conuenire videtur etiam neutris secundi & tertij significati, quia de ratione neutrius est, vt sit medium.

Respondetur neutra secundi, & tertij significati, quæ sunt neutra per participationem non esse verè media: quia constant ex extremis, idè potius debent dici mista, quam media; ideo Galenus in definitione huius neutrius dicit esse exquisitè medium inter saluberrimum & insaluberrimum, quod non dicitur de aliis neutris.

QVÆSTIO XXIII.

Quid intelligat Galenus per saluberrimum & insaluberrimum.

Plusquamcommentator censet, Galenum, dum dicit, neutrum primi significati esse corpus exquisitè medium inter saluberrimum & insaluberrimum, intelligere per saluberrimum corpus salubre simpliciter semper, & per insaluberrimum insalubre simpliciter semper, quæ omnia tamen sunt in latitudine sanitatis: dum verò à Galeno definitur neutrum vt nunc, ait per saluberrimum intelligere actu sanum: per insaluberrimum verò actu ægrum: Probat, quia dum à sanitate inciditur in morbum, transitus fit per hoc medium, quod dicitur neutrum vt nunc. Hæc opinio non potest defendi, quia Galenus intelligens per saluberrimum in vna definitione actu sanum, & in alia aptitudinem nulla prius facta horum diuerforum significatorum declaratione, imperfectam redderet hanc doctrinam definitiuam, de cuius ratione est significata multiplicia declarare.

Manardus per saluberrimum ait, Galenum intelligere corpus simpliciter salubre vt semper, quod est corpus in la-

titudine sanitatis omnium perfectissimum: per insaluberrimum, corpus insalubre semper, quod similiter est in latitudine sanitatis, sed omnium imperfectissimum: additque inter hæc corpora mediare omnia neutra in hoc capite proposita & definita: ita vt non tantum corpora salubria, sed insalubria, & neutra omnia sint in latitudine sanitatis. Præterea negat, quod neutrum vt nunc primi significati possit esse neutrum conualescentiæ, per quod corpora transeunt; quando à morbo omninò liberantur: quia hæc neutra sunt extra latitudinem sanitatis: similiter negat, hoc neutrum vt nunc, quod pertinet ad primum significatum, posse esse neutrum decidentia, per quod tamquam per medium transeunt corpora, antequam in morbos cadant; ratio, quæ illum mouet, est, quia neutra vt nunc primi significati sunt in latitudine sanitatis: quod patet, quia etiam insaluberrima, quæ sunt ex Galeno lib. de optima corporis constitutione cap. 2. & 6. de tuenda valetudine cap. 2. corpora insalubria vt semper participant aliquam sanitatem, quamuis diminutam: Cæterum, quia par erat, vt Manardus declararet, quale esset hoc neutrum vt nunc, quod est inter saluberrimum & insaluberrimum, & ostenderet in quo differret à neutro simpliciter, quod est ab ortu naturæ: idè pro illo eius Sectatores dicunt, neutrum vt nunc esse aliquod corpus insalubre in sanitatis latitudine, quod artis medicæ beneficio fuerit reductum ad statum neutrum, in quo est melior sanitas, quam in statu insalubri simpliciter semper. Quæ opinio est valde proxima veritati, quia cogimur cum Galeno, vt infra patebit, asserere primum significatum neutrius esse in latitudine sanitatis, idè non solum neutrum simpliciter, verum etiam neutrum vt nunc dicimus pertinere ad eandem latitudinem sanitatis: quod sic probatur, quia

quia si insalubria simpliciter semper ex Galeno 2. de locis affectis 7. sunt in latitudine sanitatis, quanto magis neutra primi significati erunt collocanda in latitudine sanitatis? mediant enim inter saluberrimum & insaluberrimum.

Altmarus contradicit Manardo: ait enim, Galenum per saluberrimum intelligere optimam constitutionem, & per insaluberrimum ægritudinem, inter quæ ponuntur neutra, & hoc colligit ex Galeno cap. 8. parte 7. ubi collocat corpora neutra inter optimam constitutionem, & ægritudinem.

Reiicitur Altmarus, quia Galenus lib. de optima corporis constitutione, cap. 2. per saluberrimum intelligit corpus optimè constitutum ab ortu naturæ, quod est salubre simpliciter semper, & per insaluberrimum 6. de tuenda valetudine, cap. 2. & 2. de locis affectis, cap. 7. intelligit corpus insalubre simpliciter semper, quod cum sit in latitudine sanitatis, erunt quoque in eadem latitudine corpora neutra primi significati, quæ mediant inter hæc. Præterea Galeni auctoritas allata ab Altmaro non facit ad rem: quia Galenus loco citato ne verbum quidem facit de saluberrimo & insaluberrimo, de quibus verbis est controuersum: ibi enim solum dicit, optimam constitutionem corporis opponi nuper factæ ægritudini, quod nos non negamus; sed solum dicimus, corpus insaluberrimum non pertinere ad ægritudinem, nec viceversa, quia iam probatum est, corpora insaluberrima esse corpora insalubria simpliciter semper, & hæc contineri quoque in latitudine sanitatis, quamuis in infimo gradu: quare mirandum est, quomodo vir præstantissimus leuissimis fundamentis suffultus in falsissimam sententiam inciderit, sed quod peius est ex hoc errore, deinde in multos alios lapsus est, quia dixit, neutra conualescentiæ, quæ à Galeno dicuntur sana secundum affe-

ctionem: pertinere ad neutrum, ut nunc huius primi significati, quod est falsissimum; quia conualescentia, & decidentia, senex, & pueri quatenus participant extrema, pertinent ad neutrum, ut nunc secundi significati, & non ad primi, ut paulò infra probabimus.

Saluus Sclanus per insaluberrimum dicit Galenum intelligere quoddam commune ad simpliciter insalubre, & ad insalubre ut nunc: per saluberrimum quoddam commune ad simpliciter salubre, & ad salubre ut nunc: quo posito dicit, quando definitur neutrum simpliciter per esse medium inter saluberrimum & insaluberrimum, quod tunc per saluberrimum intelligi debeat salubre semper, quod est ab ortu naturæ, & per insaluberrimum intelligi insalubre simpliciter ab ortu naturæ, quæ omnia sunt in sanitatis latitudine: Addit quando definitur neutrum, ut nunc huius primi significati per saluberrimum intelligendum, esse corpus perfectissimè sanum, & per insaluberrimum, corpus pessimo, & lethali morbo affectum.

Hæc opinio non est accipienda, quia doctrina Galeni esset nimis enigmatica; Galenus enim proficetur per dissolutionem definitionis omnia pertinentia ad artem declarare, distinguendo omnia significata salubris, insalubris, & neutrius: si igitur Galenus voluisset sub hoc nomine saluberrimi, & insaluberrimi continere naturas omnino diuersas, & contrarias, id est, eas, quæ sunt in latitudine sanitatis, & quæ sunt extra latitudinem, prius distinxisset saluberrimū, & insaluberrimum, sicuti distinxit omnes alios terminos: quare ne dicamus doctrinam Galeni esse deceptoriam, dicendum est per insaluberrima Galenum intelligere corpora sana, quamuis male sana. Præterea afferat Sclanus vnum Galeni locum, in quo sumat insalubre simpliciter semper, vel insaluberrimum pro corpore existente in latitudine ægri-

tudinis, quo facto statim causæ cedemus.

Dicimus igitur nos cum Manardo, neutrum simpliciter esse inter saluberrimum, & insaluberrimum, quæ omnia sunt in latitudine sanitatis : superius enim ostendimus lib. 2. de locis aff. c. 7. & 6. de tuenda val. c. 2. Galenum per insaluberrimum intelligere corpus insalubre simpliciter semper, quod est corpus sanum, sed male sanum, & lib. de optima constit. c. 2. per saluberrimum intelligere corpus salubre simpliciter semper.

Quoad neutrum nunc primi significati, dicimus esse in latitudine sanitatis, & ad illud neque conualescentes, neque senes reduci : quia Galenus 5. de tuenda valetudine cap. 4. clarissimè docet conualescentes, & senes participare partim sanitatem, & partim ægritudinem, & tale neutrum non posse esse neutrum nunc primi significati, quia hæc neutra sunt per abnegationem extremorum, ideo defendemus senes, & conualescentes reduci ad neutrum nunc secundi significati, de ratione cuius est, ut sit particeps extremorum.

1. Dubitatio videtur, quod conualescentes & senes reducantur ad neutrum nunc primi significati: quia Galenus lib. de partib. artis medicæ, cap. 5. dicit senectutem nec omnino malam esse, nec integram omnino sanitatem habere, ergo est neutrum per abnegationem extremorum.

Respondetur, omnia neutra posse dici neque omnino sana, neque omnino morbosa; quare locus propositus non facit ad rem: potest enim aliquod corpus participare sanitatem infirmam, & fallacem, quæ dicitur à Galeno 5. de tuenda sanit. cap. 4. *ἡ ἁπλοῦς*, id est, secundum affectionem, & potest participare morbi alicuius vestigia, & hoc esse neutrum secundi significati, quamvis nec omnino sanum, nec omnino morbosum illud corpus dici possit.

SEXTI CAPITIS

PARTICULA II.

Textus 18.

Iuxta verò secundum significatum, neutrum erit corpus quod ab ipso ortu nature contrariarum simul est particeps dispositionum, aut scilicet in una parte, aut in duabus differentibus: In una quidem si secundum alteram oppositionem effectiviarum qualitatum bonam habuerit temperaturam, vel etiam secundum utramque, sed in formatione, vel magnitudine, vel numero partium, vel situ delinquat, aut contra in his quidem rectè se habeat, vel omnibus, vel quibusdam, peccet autem in temperatura: In differentibus verò partibus, & iuxta omnes oppositiones, potest quidpiam simul particeps esse contrariorum. Et semper quidem tale, quod per omnes ætates in eodem habitu perseverat. Ut multum verò quod aliqua ex parte evariat. Ita verò ut nunc neutrum erit corpus iuxta secundum significatum, quia vel parte in una hac quidem sibi salubria existunt. Illa verò insalubria, vel in differentibus ita afficitur partibus.

IN text. superiori tradidit definitiones neutrorum primi significati, quæ dicuntur per negationem extremorum: in hoc textu verò definit neutra secundi significati, quæ dicuntur per participationem extremorum; incipitq: à definitione neutrius simpliciter: hoc modo, *neutrū est corpus quod ab ortu nature est particeps contrariarū dispositionū.*

1 Dubitatio in hoc loco hæc proponitur ab Argenterio contra Galen. inquit, Gal. esse diminutum, quia tractas de hoc neutro secundi significati, non dat definitionem communem omnibus neutris secundi significati, sicuti dedit, dum egit de neutris primi significati.

Respondet Argenterius, Galen. hoc prætermisisse inconsideratè: quæ responsio est inconsideratissima, ne dicam temeraria; quia quod à Gal. summo artificio factum est, non debet dici inconsideratum: Gal. enim omisit definitionem communem, quia definitio communis erat notissima; cōstitit enim in his verbis, quod scilicet omnia neutra secundi significati fiat per participationem extremorum: quare audita neutrorum distinctione in tria significata, statim quilibet poterat intelligere communem illam naturam amplectentem omnia neutra, quod non evenit, dum de neutris primi significati loquebatur.

2 Dubitatio videtur quod Gal. sit diminutus, quia definiens hæc neutra simpliciter secundi significati, omisit particulam simpliciter.

Respondent Expositores. Galen. loco simpliciter posuisse ab ortu naturæ: idem enim est neutrum simpliciter, & neutrum ab ortu naturæ: & quia in omnibus corporibus simpliciter superius ostendit, quod sint etiam ab ortu naturæ; ideo in hoc loco, ut notissimum, id omisit: non enim par est, ut ea, quæ sunt sapientissime declarata, sæpe repetatur, & præcipue in doctrina definitiva.

Queritur in hac definitione neutrius simpliciter quid intelligat Gal. per illud quod est particeps contrariorum dispositionum. Nonnulli putant per contrarias dispositiones Gal. intelligere sanitatem, & morbum. Quorum opinio quam longissime à veritate abesse videtur; quia Gal. definit neutrum quod est ab ortu naturæ, ea enim quæ considerantur ab ortu naturæ, sint insalubria, vel neutra, considerantur ut stant in sanitatis latitudine. Dicimus igitur per contrarias dis-

positiones intelligere dispositiones contrarias corporis salubris simpliciter & insalubris; inter quæ corpora mediat neutrum simpliciter. Hinc Gal. ait, hoc corpus neutrum in vna, vel aliquibus partibus esse bene temperatum, in aliquibus malè; vel bene compositum, vel malè in aliquibus: dum dicit in vna parte, vel in pluribus partibus secundum alteram oppositionem qualitatum effectuarum bonam habuerit temperaturam, vel secundum utramque, intelligit per alteram oppositionem, veluti si in vna parte corporis, ut iecore, & corde esset bona temperatura quoad activas qualitates, esset tamen excessus quoad passivas: vel dicit, si non esset defectus in qualitativis effectivis, & quælibet pars haberet bonam temperaturam, posset contingere, ut hoc corpus neutrum haberet defectum in formatione, magnitudine, numero & situ, quæ pertinent ad malam compositionem: ait in differentiis, quasi dicat potest esse, quod vna pars sit bene temperata, & bene composita in omnibus, alia tamen sit malè temperata, & malè composita.

3 Dubitatio, dictum est neutrum simpliciter, quod est ab ortu naturæ, esse actu sanum: quomodo igitur erit actu sanum, si Galen. dicat, quod hoc neutrum possit delinquere in temperatura secundum aliquas partes corporis, in formatione, magnitudine, numero & situ: isti sunt defectus pertinentes ad morbos, immò sunt morborum genera, ergo corpus neutrum simpliciter erit actu egrum, & non actu sanum.

Responsio facilis est, quia, ut fiat morbus, non facit, ut in corporis nostri partibus sint defectus, intemperaturæ scilicet in passivis, vel activis qualitativis, vel malæ compositiones in magnitudine, figura, formatione, vel situ: sed opus est, ut aliqua operatio vitalis, animalis, vel naturalis sensibilibus lædatur: nullum enim corpus vivens est exquisitè, & admodum æquale, sed omnia sunt intemperata, quæ

quarentus recedunt à temperatissimo punctuali, quod imaginatione, & non realiter conceditur.

2. Dubitatio exoritur, quia nulla videtur differentia inter neutra nunc primi significati, & secundi, quia utraque videntur esse in latitudine sanitatis.

Respondetur, neutrum nunc primi significati esse medium inter saluberrimum, & insaluberrimum ostendimusque superius quod insaluberrimum quoque sit in latitudine sanitatis, quamuis sit in infimo gradu: neutrum verò nunc secundi significati esse medium inter sanitatem, & ægritudinem: quare antequam corpora neutra nunc primi significati ægrotent, prius sunt insalubria ut multum, & deinde insalubria semper, & adhuc sunt sana, sed pessimè sana: si verò ulterius adhuc per vnum gradum in peius labantur sunt ægra: neutra verò ut nunc secundi significati non sic procedunt, quia sunt media inter sanitatem, & ægritudinem, idèd quamprimum in peius labuntur, statim fiunt ægra, & non insalubria, ut multum, vel insalubria simpliciter, quæ sunt infimi gradus sanitatis.

3. Dubitatio est, quia dicit Galenus, neutrum simpliciter semper esse, quod per omnes ætates simile sit, & quod æqualiter est contrariorum particeps; nihilominus in omni neutro simpliciter semper longi plures ex Gal. sunt in corpore partes salubres, eaque principiores, quàm insalubres: immò aliquando in vnico solo membro potest esse aliqua dispositio, (omnibus aliis membris sanis existentibus) quæ non solum reddat corpus neutrum inæquale vergens, videlicet ad vnum extremum, verum etiam illud efficiat ægrum.

Respondetur, æqualitatem, vel inæqualitatem neutrius corporis non provenire à numero membrorum, vel à gradu bonarum, vel malarum dispositionum: quia aliquando vnum membrum

læsus, cæteris omnibus illæsis, sit corpus insalubre nunc: sed à vi dispositionum corpus alterantium, ita ut dispositiones, quæ efficiunt neutrum æquale, vel inæquale considerentur effectiue, & non formaliter: si igitur neque sanitatis, vel ægritudinis dispositio in corpore præualuerit, erit corpus neutrum æquale, si præualuerit vestigium ægritudinis, erit neutrum decidentis si sanitatis, erit neutrum conualescentis: sicut enim decedens in ægritudinem magis vergit ad morbum, sic conualescens magis ad sanitatem: quod verò vnica pars corporis, eaque ignobilis læsa, omnibus aliis partibus sanis existentibus, possit & neutralitatem, & ægritudinem parere, est clarum: quia si in calcaneo essent pernicioles, aliquando optima salubritas omnium viscerum non poterit infimæ dispositioni præualere, quia actiones aliorum viscerum omnium non sunt destinatæ ad pellendum illum affectum: suis enim muneribus quælibet vacat: Proponitur pro hac re hoc pulchrum exemplum: sunt in ciuitate viginti improbi homines, qui noctu innumera facinora perpetrant summo cum omnium ciuium incommodo: Cæteri tamen ciues etsi mille & ultra: qui diu noctuque cogitent quomodo isti improbi debellantur, & extinguantur: ponunt in singulis vicis, & angiporis viginti, qui licet numero, & viribus sint pares improbis, illos tamen non superant, neque superantur: ex hoc exemplo colligimus, quod potest esse vna particula læsa, cæteris omnibus illæsis, quæ cum sint inter se, & à læsa particula separatæ morbum vincere non possunt: vnde fit, ut corpus efficiatur neutrum simpliciter semper æquale: dum igitur Galenus inquit neutrum semper per omnes ætates esse sibi simile, & sine inclinatione magis ad vnum, quàm ad alterum extremum, id non oriri à dimidio numero membrorum malè dispositorum.

zorum, neque à forma malarum dispositionum : sed à vi effectiua quæ introducit à dispositione vnius, vel plurium membrorum. Neutrum verò vt multum est, quod magna ex parte est tale, id est, habet neutram dispositionem, sed magis inclinantem ad alterum extremum.

Neutrum verò vt nunc definit, quod vel in vna parte, vel in pluribus diuersas participat dispositiones, id est, neutrum, vt nunc huius secundi significati in tempore præsentis habet dispositiones insalubres in vna parte, vel secundum actiuas qualitates, vel passiuas, vel in vno viscere adest salubritas, in alio insalubritas quoad primas qualitates: vel in diuersis partibus vna erit sana quoad temperaturam, vel compositionem, alia erit insalubris quoad temperaturam, vel compositionem, hac tamen conditione, vt hoc neutrum vt nunc sit medium inter sanitatem, & morbum.

Illam, quæ sunt digna consideratione in hoc capite tria sunt, primum, an neutra conualescentiæ, & decidentiæ sint neutra nunc secundi significati. Secundum, cum Galenus dicat primas qualitates omnes esse effectiuas, quomodo possint esse duæ actiuæ, & duæ passiuæ? Tertium an vna qualitas sola possit agere in aliam, vel duæ simul.

QUESTIO XXIV.

An neutra conualescentiæ, & decidentiæ sint neutra nunc secundi significati.

A Vicennas secunda primi, doctrina prima, cap. 2. & Plusquamcommentator censent, neutra conualescentiæ, senum, & puerorum esse neutra nunc primi significati, & non secundi. Addit Plusquamcommentator neutrum quoque decidentiæ pertinere ad neu-

Sanctorij Sanctorij Pars I.

trum primi significati. Putat enim quod corpora antequam in ægritudinem incidant, pertranscant per hoc neutrum nunc primi significati, quod est per negationem extremorum: similiter dicit, corpora ægrorum, dum conualescunt, antequam ad sanitatem perueniant, pertransire per hoc neutrum nunc primi significati.

Rationes, quæ mouent Plusquamcommentatorem, desumuntur à Galeno cap. 2. par. 1. vbi ait, signa imminentiæ ægritudinis id est, corporum neutrorum ex decidentia mediam formam habere inter ea quæ sanis, & ægrotis accidunt: sed sic est, quod corpora neutra vt nunc primi significati sunt illa, quæ habet mediam formam inter ea quæ sanis, & ægrotis conueniunt: ergo neutra decidentiæ erunt vt nunc primi significati. Ob eandem rationem concludit, neutrum conualescentiæ, & senes ipsos, quorum corpora sunt neutra vt nunc, pertinere ad neutra nunc primi significati: probat deinde minorem, quod scilicet neutra quæ habent mediam formam sint primi significati hac ratione, quia neutra secundi significati, quæ sunt per participationem extremorum, non habent mediam formam, vt habent neutra primi significati.

Reiicitur Plusquamcommentator, quia eius ratio nulla est, cum neutra omnium trium significatorum habeant mediam formam: neutra enim primi significati sunt media inter optimè sana, & malè sana: neutra verò secundi tertij significati similiter sunt media inter sana, & ægra, & omnia differunt per mediā formam: siquidem omnia quæ ab aliquo differunt per formam differunt, intelligendo de illis differentiis, quæ faciunt aliud. Præterea neutra conualescentiæ, & decidentiæ inclinant in aliquod extremum, ergo non sunt neutra primi significati. Hinc Galen. lib. de const. art. c. 19. dicit, in corpore neutro decidentiæ esse aliquid causæ morbificæ, ergo participat

ægritudinem, ergo non est primi significati, quod est per negationem extremorum. Præterea sicuti in neutro decidentiæ est aliquid causæ morbificæ incipientis: similiter in neutro conualescentiæ erit aliquid causæ morbificæ desinentis. Insuper conualescentia est medium inter sanitatem, & morbum, & nō inter saluberrimum, & insaluberrimum: sed sic est, quod extrema neutrius secundi significati sunt huiusmodi, videlicet sanitas, & morbus: ergo conualescentia erit neutrum, seu medium secundi significati. Quod verò saluberrimum, & insaluberrimum non significet sanitatem, & morbum supra auctoritate Galeni ostensum est. Postremo si neutrum decidentiæ esset neutrum nunc primi significati, quod revera est in latitudine sanitatis, sequeretur, quod corpus insalubre, antequam in ægritudinem caderet, reduceretur ad aliquam perfectionem, id est, ad neutrum, & deinde ægrotaret, quia corpus insalubre simpliciter est longe imperfectius, quam neutrum nunc primi significati: quare si corpus decidens in ægritudinem esset neutrum, nunquam caderet in morbum, nisi prius fieret neutrum decidentiæ, & sic corpus insalubre simpliciter, quod est corpus pessimè sanum, ut diximus, nunquam posset ægrotare, nisi prius fieret corpus melioris conditionis; quod, cum sit maximè ridiculum, dicendum est, neutrum decidentiæ, & conualescentiæ, & senes ipsos ut participantes, extrema pertinere ad neutra nunc secundi significati, & non primi.

Altimarus loquens de sanitatis latitudine putat neutrum conualescentiæ pertinere ad neutrum ut nunc primi significati: neutrum verò decidentiæ ad neutrum ut nunc secundi significati: primò probat neutrum decidentiæ pertinere ad secundum significatum, quia Gal. cap. 82. in princ. ait, signa eorum

qui sunt ægrotaturi partim indicate sanitatem, partim morbum, esseque participantis extrema. Quare dicit, & rectè quidem, non esse ampliùs dubitandum de neutro decidentiæ, an pertineat ad secundum significatum: cum in Galeno res sit clarissima: probat deinde neutrum conualescentiæ pertinere ad neutrum primi significati, quia Galenus in eodem loco fatetur, quòd neutra conualescentiæ sint sub alio significato: ergo vel sub primo, vel tertio: non sub tertio, quia hoc habet maximam latitudinem, & est etiam vix reperibile, ergo erit neutrum primi significati.

Quæ opinio non videtur vera: quia neutrum conualescentiæ est medium inter sanum & ægrum, & non inter salubre semper, & insalubre semper, sicuti superius Galeni auctoritate probavimus: ruit igitur opinio Altimari, quod scilicet ad neutrum primi significati pertineat conualescentia. Præterea in eo significato ponuntur conualescentes, in quo Senes, ut docet Galenus cap. 82. huius libri; sed sic est, quòd Senes videntur potius participare de extremis, quàm quòd sint neutra per negationem extremorum, ergo erit clarum antecedens ex Gal. 5. de tuenda sanitate, cap. 4. & libro de salubribus ad Thrasib. cap. 7. ubi dicit, in Senes absolutè non esse sanitatem, sed dici Senis sanitatem, quæ ut ait Galenus 6. de tuenda valetudine, cap. 2. nunquam vacat querimoniis. Insuper corpora senum sunt neutra decidentiæ, ergo in illo significato, in quo erit neutrum decidentiæ erit quoque neutrum conualescentiæ, & Senes: sed sic est, quòd neutrum decidentiæ est in secundo significato, ergo & conualescentia, & Senectus. Quoad Galeni auctoritatem, ubi dicit conualescentiam esse secundum alterum significatum, ergo vel in primo, vel in tertio; non in tertio ut optimè concludit, ergo in primo: Dux dari possunt responsiones, prima,

ma, quòd illa verba, secundum alterum significatum non debeant referri, vt optimè censet Plusquamcommentator, ad id quod dixit de ægrotaturis, sed ad signa, de quibus Galenus ibi sermonem habet quæ signa quatenus demonstrant præsentem morbum, appellantur insalubria, salubria; quatenus autem possunt vtrumque ostendere appellantur neutra. Secunda responsio est, quòd in quolibet neutro vt nunc possint esse plura significata: nunquid non corpora Senum sunt neutra nunc in eodem significato, vt conualescentium, sicuti dicit Altimarus? ergo vnum significatum sub se potest habere alia significata: hinc dicimus, conualescentes esse neutra corpora nunc, quatenus participant de sanitate; & morbo: Senes verò quatenus & ipsi participant, sed non eodem modo; quia Senes vergunt ad morbum & ad mortem conualescentes ad sanitatem, & ad vitam.

Dicimus igitur nos (saluo meliori iudicio) neutrum conualescentiæ, decidentiæ, & Senes esse in neutro nunc secundi significati; fundamentum huius inter cætera vnicum est; quia hæc tria participant ex æqua: quod verò neutra decidentiæ & conualescentiæ, & Senes participant de sanitate & morbo, colligitur ex Galeno cap. 82. huius artis, & alibi, vt patebit. Quòd verò conualescentes & Senes sint neutra corpora in eodem significato, legamus Galenum s. de tuenda sanitate cap. 4. vbi habet hæc verba, *hanc artis partem, quæ scilicet conualescentium sanitati tuenda incumbit appellant medici analepticem: illam verò quæ Senum sanitati proficit, Geroconicem*, videntur, hi ambo affectus non pertinere ad exactam sanitatem, sed esse quosdam affectus medios inter sanitatem & morbum, vt omnino non sint eius sanitatis, quæ firma constansque sit, quàm *καθ' ἑξῆς*, appellant, sed eius po-

tius, quæ sit fallax, & incerta, quàm *κατὰ σθένος* nominant: ergo siue morbum, siue morbosum quendam affectum, siue medium inter sanitatem, & morbum, siue *κατὰ σθένος*, Senium appelles; huiusmodi quæstiones pro nihilo habendæ sunt: ecce quod in his verbis Galenus censet conualescentes & Senes esse corpora neutra eiusdem significati, quia dicit ambos affectus esse medios, non inter salubre & insalubre, vt sunt neutra primi significati, sed vt sunt neutra quæ sunt media inter sanitatem & morbum, quæ sunt neutra secundi significati.

Notandum tamen hic omnia neutra habere sanitatem secundum affectionem, id est, *κατὰ σθένος*, & non *καθ' ἑξῆς*, id est, secundum habitum, vt dicit Galenus leco proximè citato: ideò errant valde nonnulli, qui putant Athletarum corpora esse neutra secundi significati, quia sanitas athletica nunquam à Galeno vocatur *κατὰ σθένος*, id est, secundum affectionem, sed vocatur secundum habitum: quare Hippocrates appellat in primo aphorismorum habitum athletarum: ideò sunt in sanitatis latitudine, quamvis eorum corpora non sint dicenda salubria simpliciter: neque insalubria vt semper, quia viribus validissimis præditi sunt; dicuntur ergo corpora salubria vt nunc, id est, pro præsentī tempore, quamvis nonnulla pro maiori, vel minori periculo decidentiæ dici possint insalubria vt multum: neutra enim non possunt esse primi vel secundi significati, vt dictum est. 1. Dubitatio, diximus conualescentiam pertinere ad neutrum hunc secundi significati: nihilominus ex libro ad Thrasyb. cap. 7. Galenus ait, corpora conualescentia ita mediare inter actum ægra, & sana secundum habitum, vt non indigeant medela: ex hoc loco Sclanus colligit corpora conualescentia pertinere ad neutrum nunc primi significati: quia

quia non indigent medela, quòd quidem est falsissimum: non enim valet consequentia, non indiget medela, ergo non participat morbum, sed est neutrum per abnegationem extremorum; nonne sunt multi morbi, qui sine medela à natura ipsa curantur? sic dicimus naturam conualescentis ex se ipsa superare quod est præter naturam, & reddere ad statum naturalem eo modo, quo aqua feruefacta potest ex se redire ad solitam frigiditatem.

QVÆSTIO XXV.

An omnes quatuor primæ qualitates sint actiue, vel duæ sint actiue, & duæ passiue, & quomodo.

Quæstio est magni momenti; quia Galenus in text. declarato inquit, qualitates primas causare temperaturam, & omnes quatuor esse actiuas: Similiter ex sententia Hippocratis 3. simplicium med. & 3. methodi ait, quatuor qualitates, id est, caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem esse effectiuas.

Aristoteles tamen 2. de gener. & corrupt. & lib. 4. meteor. docet, calorem & frigiditatem esse qualitates actiuas: humiditatem verò & siccitatem passiuas: quomodo autem ex Galeni sententia, & aliorum sit intelligendus Aristoteles paulò infra declarabitur.

Hieronymus Cardanus putat, quod duæ tantum sint qualitates positivæ, caliditas scilicet, & humiditas: ait caliditatem esse actiuam, humiditatem verò passiuam: putat enim quòd frigiditas, & siccitas sint qualitates priuatiuæ, & non positivæ.

Hæc opinio erat nonnullorum Antiquorum, & reiecta est à Galeno lib. de causis morborum cap. 3. & reiiicitur à

Cæsare Scaligero exercit. 18. Galenus loco citato probat experientia euidentissima, frigus esse qualitatem positivam, eò quia constat apud Istrum sub dio frigidissimo, nullo tamen flante vento, lucernam accensam à frigiditate illa intensissima extinguì, quòd non eueniret, si frigiditas esset qualitas priuatiua: actiones enim ex omnium consensu fiunt à causis positivis, & non priuatiuis.

Galenus cum Aristotele, Platone, & Hippocrate putat, quatuor qualitates esse positivas, & efficientes: miratur tamen, cur Aristoteles dixerit, duas esse actiuas, & duas passiuas; ideo primo de naturalibus facultatibus, c. 3. inuehitur in Aristotelem, aitque illum pugnantiā dicere; quia in meteorologicis docet, duas esse actiuas: tamen in 2. de generatione probat quodlibet elementum agere, & pati ratione suarum qualitatum: ergo caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas possunt esse passivæ & activæ: Galenus tamen interpretando Aristotelis sententiam ait in eodem libro cap. 3. in viuētibz duas qualitates esse actiuas, & duas passiuas, quatenus scilicet calidum & frigidum magis agunt, humidum verò & siccum minus.

Reiicitur Galenus à Peripateticis, qui negant solum respectu animantium, & stirpium caliditatem, & frigiditatem magis agere: humiditatem verò, & siccitatem minus; quia etiam respectu omnium mixtorum inanimatorum aiunt, humiditatem & siccitatem se habere per modum materiæ, caliditatem verò & frigiditatem per modum agentis.

Sed re vera non est reiiciendus Galenus: quia loco citato asserit in viuētibz duas esse actiuas, & duas passiuas qualitates: non negasset sanè, quòd respectu etiam omnium inanimatorum, & elementorum inter se mixtorum duæ qualitates essent magis activæ, & duæ magis passivæ.

Marcellus in 2. de gener. & corrupt. cca

cenſet, ſententiam philoſophi, quòd ſci-
licet calor maximè agat, frigus minus,
humidum adhuc minus, & minimè om-
nium ſiccitas, non ſolùm eſſe veram in
animalibus, & ſtirpibus, vt ait Galenus,
vel in mixtis vt mixta ſunt, ſed etiam
inter ſe; ita vt duæ primæ magis agant,
aliæ duæ magis patientur: omnes tamen
eſſe actiuas, & paſſiuas per comparatio-
nem.

Reiicitur Maſſilius, & meritò, quia
Ariſtoteles non eſt locutus comparati-
uè, ſed abſolutè: dixit calorem, & fri-
giditatem eſſe actiuas; alias verò paſſi-
uas. Inſuper, dum definiuntur calor,
& frigus; per actionem ſolùm definiun-
tur; dum humidum & ſiccum, per paſ-
ſionem.

Auerroës 3. colliget cap. 31. aſſerit
omnes qualitates agere & pati, ſed quæ
dicuntur patientes magis pati quàm age-
re: quæ verò dicuntur agentes, magis
agere quam pati.

Reiicitur Auerroës, quia Ariſtoteles,
dum dicit duas qualitates primas, id eſt,
caliditatem & frigiditatē, agere, & alias
duas pati, abſolutè locutus eſt; neque di-
xit duas magis, & duas minus agere. In-
ſuper nunquam Ariſtoteles conſidera-
uit actionem vnius contrarij in aliud,
ſed vnius contrarietatis in alteram, id
eſt, non conſiderauit actionem calidi in
frigidum, ſed totius contrarietatis, id eſt,
calidi & frigidi in totam contrarieta-
tem, humidi ſcilicet & ſicci: quare cali-
dum & frigidum ſunt ſolùm actiua, hu-
midum verò & ſiccum ſolùm paſſiua.

Philoponus 2. de ortu & interitu: &
Pomponatius 4. meteor. dicunt, quatuor
primas qualitates eſſe omnes actiuas &
paſſiuas, dum conſiderantur in mutua
permutatione elementorum: ſed ſi con-
derentur reſpectu mixti, duas eſſe acti-
uas, & duas paſſiuas: ideò dicunt, dum
Ariſtoteles vocat duas paſſiuas & duas
actiuas, illas conſideraſſe quatenus ele-
menta congreſcuntur ad mixti genera-

tionem: dum dixit omnes quatuor eſſe
actiuas, & omnes paſſiuas, conſideraſſe
prout inuicem mutantur in ſimplicibus,
& ſine vlla relatione ad mixtum: ſic ter-
ra agit in aquam exiccando, aqua verò
in terram humectando.

Patitur hæc Philoponi, & Pompona-
tij ſolutio instantias inſolubiles, videli-
cet, quia in mixto & mixti generatio-
ne omnes qualitates agunt & patiuntur:
quia partes humidæ adhærentes hume-
ctant, & agunt in ſiccas, & viceuerſa: &
ſic de aliis: omnes igitur agunt & pa-
tiuntur in mixto.

Verior ſolutio eſt, quòd duplex ſit
actio in qualitatibus, altera vniuoca, &
ſic omnes ſunt actiuæ, & omnes paſſi-
uæ, tam in ſimplicibus quàm in mixti:
altera æquiuoca, & ſic duæ ſunt actiuæ,
& duæ paſſiuæ: declaro: actio vniuoca
calidi eſt calefacere, & gignere ſibi ſimi-
le corrumpendo contraria, & ſic cali-
dum agit in frigidum & humidum in
ſiccum, & viceuerſa: Actio verò æqui-
uoca calidi eſt ſecundas qualitates effi-
cere, & mixtum producere vt quid di-
uerſum ab elementis, neque amplius eſt
actio contrariæ qualitatis in contrariam,
ſed vt aiunt Artificis in materiam ela-
borandam: quare cùm in hac conſidera-
tione ſiccitas & humiditas nullam ha-
beant vim actionis æquiuocæ, qua poſ-
ſent aliquid diuerſum à ſe producere,
erunt qualitates ſolùm paſſiuæ, calidi-
tas verò & frigiditas actiuæ.

1 Dubitatio ex dictis oritur, quia dixi-
mus cum Ariſtotele omnem qualitatem
ſecundùm actionem vniuocam agere in
aliam, & pati ab illa: quare cùm quodli-
bet elementum habeat duas qualitates,
vnam actiuam, & aliam paſſiuam, quod-
libet agat in ſe ipſum, ſic aqua vt frigi-
da agat in ſe ipſam, quatenus eſt humi-
da, & ſic de aliis.

Soluitur, quod nunquam Ariſtoteles
dixerit dari actionem vnius contrarij in
aliud, ſed vnius contrarietatis in aliam,

& meritò, quia vt sequatur actio, oportet vt calor & frigus agant in humidum & siccū, ita vt sint duæ coniunctæ acti-
uæ, & duæ passiuæ: neque nobis facescunt negotium illa verba Aristotelis 4. meteor. in principio, dum dicit, *humidum & siccum pari à duabus actiuis; tum utraque simul iuncta, tum etiam alterum separatim acceptum sine altero*: quia accipiaturo loco humidum aqua, & loco siccum terra, videmus, hæc non esse puta, sed mixta: Hinc si aqua non esset cum aliqua portione terræ mixta, à nullo frigido posset congelari: Quo fit vt 4. meteor. dicat Arist. elementa omnia posse putrescere igne excepto: sed his nos addimus, quòd putredo sit proprietas corporis mixti, & non simplicis, ergo non dabitur hoc humidum, neque hoc siccum solū: sed appellabitur humidum per excessum, & siccum per excessum.

2 Dubitatio ex Galeno & Aristotele aquæ proprium est frigiditas, & non humiditas: attamen videtur; quod humiditas sit magis intrinseca aquæ, quam frigiditas, quia ab aqua citius aufertur frigiditas, quàm humiditas: aqua calida fit amittendo frigidum: eius humidum verò nunquam potest amitti, ergo humiditas erit magis intrinseca aquæ, quàm frigiditas.

Iacobus Zabarella: Præceptor meus, & vir doctissimus, lib. 2. cap. 3. de qualitatibus elementaribus respondet, qualitates actiuas esse formales, & ab agente externo produci: passiuas verò esse materiales, & magis à materia præuenire; idèò difficilius auferri: atque formas posse mutari, sed materiam destrui, id est, de nouo produci esse omnino impossibile. Quæ responsio non mihi probatur, quia humiditas in aqua prouenit potius à forma, quàm à materia: nihil enim est in materia, quia est omnium formarum substantialium & accidentalium expers, & nuda, & ἀναισθητόν, id est, sine qualitate dicta.

Respondemus igitur nos postquam diù fuimus solutionem meditari, quòd in aqua duplex sit frigiditas, alia externa & actualis, & alia quæ est eius interna potentia refrigerandi: posita hac distinctione dicimus, quando aqua cal-
fit, externam frigiditatem auferri, quæ non prædicatur per se de ipsa aqua, non tamen potentiam internam frigefaciendi, quæ, licet aqua reddatur calidissima, remanet, vt patet, dum ad frigiditatem pristinam ex se, post discussum externum calorem, reddit: Argumentum Zabarellæ valet de humiditate & frigiditate externa, & non de potentia refrigerandi. Admittimus & nos, omnes qualitates passiuas præter naturam difficilius à visceribus auferri, vt est humiditas, & siccitas hepatis, vel cordis ob rationem allatam, quod scilicet externa agentia promptius producant actiuas, quàm passiuas: & difficilius auferantur intemperies passiuæ præter naturam, quàm actiuæ. Ad dubium respondemus humiditatem esse aquæ magis intrinsecam, quàm sit frigiditas, intelligendo de frigiditate externa, negamus tamen de interna aquæ frigiditate, quæ est eius virtus & potentia, quæ nunquam tollitur, nisi funditus aqua sit absumpta.

SEXTI CAPITIS

PARTICULA III.

Textus 19.

Iuxta verò tertium significatum neutrum erit corpus, quod aliquando quidem salubre, aliquando verò insalubre existit, vt nonnullis accidit, qui in pueritia salubritate corporis vigent: cum verò ad iuuentutem peruenerint, insalubres euadunt, aut contra. In vno autem tempore,

tempore, quod ita est neutrum, consistere nequit; latius vero, si accipiatur, contingit, nouimus autem quod nunc dupliciter dicitur.

EXPLICATIS neutris primi, & secundi significati: in hoc textu explicat neutrum tertij significati, quod secundum diuersa tempora participat de extremis: dat exemplum Galenus, dicens, si quis in pueritia esset salubris, & in iuuentute insalubris, vel viceuersa, illud corpus esset neutrum tertij significati.

Sed quomodo sint intelligenda verba Galleni auctores dissentiunt, quoniam dum Galenus dicit, *quod aliquando quidem salubre, aliquando vero insalubre existit*: Leoniceus omisit vnā dictionem, quæ mirificè videtur declarare naturam istius neutrius tertij significati, & est *ἐν μέλει*, id est, in parte, ita vt hoc modo nonnulli exponant, aliquando quidem salubre, aliquando vero insalubre in parte existit. id est, in dimidio vitæ suæ hoc corpus neutrum esse salubre, & in alio dimidio esse insalubre: verbi causa, si terminus vitæ alicuius esset annus sexagesimus, & per triginta esset illius corpus salubre, & per alios triginta insalubre, vel viceuersa, (quod tamen fieret ob morbos hæditaros, & non ob errores externos, quia hoc neutrum corpus cōsideratur secundum aptitudinem & potentiam ab ortu naturæ acquisitam) hoc neutrum esset simpliciter semper: si vero corpus esset aptum natum esse plus sanum, esset neutrum vt multum, quod dicitur superius, si plus ægrum, esset neutrum vt multum, quod dicitur inferius, id est, imperfectius. Nonnulli alij alio modo interpretantur dictionē *ἐν μέλει*: dicunt enim per hanc particulam intelligi vicissim, & sic lega-

tur, aliquando quidem salubre, aliquando vero insalubre vicissim existens, id est, vt vicissim in toto vitæ curriculo corpus, quod simpliciter semper est neutrum modò sit sanum, modò ægrum: exempli gratia, in pueritia prius corpus patitur variolas, & deinde sanum fit: paulò post in pueritia patitur morbillos, & iterum sanatur: deinde in iuuentute scabiem, & deinde sanatur, & postea lepram patitur, & deinde sanatur: & sic vsque ad obitum: quæ vicissitudo si est æqualis, vt tantum temporis sit sanitatis, quantum ægritudinis, illud corpus dum sanitate fruitur vocabitur neutrum simpliciter semper, si vicissitudo sit inæqualis, dicitur vt multum, quod quidem vt dictum est, vel est inferius, vel superius: confirmant quod per *ἐν μέλει*, intelligi possit vicissim: quia Leoniceus in tertia parte huius libri text. 23. per *ἐν μέλει* interpretatur vicissim. Ego autem puto quod vtraque expositio stare possit, quamuis *ἐν μέλει*, significet in parte, sed vicissitudo illa sanitatis, & ægritudinis explicatur, dum etiam legimus aliquando in parte salubre, & in parte insalubre.

Quæritur, an hoc neutrum tertij significati possit quoque esse ab ortu naturæ. Plurimi putant, non dari hoc corpus neutrum à natiuitate. Verior opinio est, quod hoc neutrum sit ab ortu naturæ, id est, à prima generatione: corpora enim vitiatò semine aliquando constituantur, quæ partim viuunt sana, & partim ægra, intelligimus per partim sana vicissitudinem sanitatis, & ægritudinis, in quauis ætate, vel per dimidium ætatis, esse sana, & per dimidium ægra, vtroque enim modo erunt neutra simpliciter tertij significati.

Quod verò dentur hæc corpora male constituta in prima generatione, patet, ex Galeno sexto aphorismorum, com. 28. vbi dicit qui patres, & auos habuerunt podagricos, à semine vitiatò articulos

culos filiorum fieri imbecilliores: similiter experientia videmus, patres infectos sæuissimo tabo Gallico iacere hæreditario, aliquando filios sæuissimum hoc symptoma pati: obseruamus quoque alios multos morbos esse hæditariorum, vt sunt lippitudines, epilepsia, affectus hypocondriaci, nephritici, & plures alij, quibus si filij in dimidia ætate infestentur, dicimus tempore suæ sanitatis esse corpora neutra huius tertij significati.

1 Dubitatio videtur Galenus diminutus, quia faciens mentionem de hoc neutro tertij significati, omisit corpus neutrum vt semper, & vt multum, quod est contra suum institutum, quia superius diuisit omnia corpora semper, vt multum, & vt nunc.

Respondent omnes, Galenum id prætermisisse, vt notissimum, quia non semel superius dixit; omnia corpora esse diuisibilia in simpliciter & vt nunc: & ipsum simpliciter in semper & vt multum.

Nota illos errare, qui putant, neutrum simpliciter semper respectu neutrius vt multum esse perfectius, quod non semper contingit: potest enim esse neutrum vt multum perfectius, & imperfectius neutro simpliciter semper. Quia si hoc corpus neutrum plus est à sanum, quàm ægrum; tempore sanitatis dicitur neutrum vt multum, & hoc neutrum est perfectius neutro simpliciter: si verò est plus ægrum, quàm sanum, est neutrum vt multum, quod est imperfectius, quàm neutrum simpliciter semper; de ratione cuius est, vt sit corpus aptum natum in parte æquali esse sanum, & ægrum.

Errat Plusquamcommentator agens de hoc neutro, dum ait, quodlibet corpus viuens posse esse neutrum huius tertij significati, quia quodlibet corpus potest esse quandoque sanum, & quandoque ægrum: errat, inquam, quia hoc

hoc corpus neutrum habet hanc naturam neutram ab ortu naturæ, id est, à semine parentum, & non à causis extrinsecis: quæ enim à causis externis interrim ægrotant, & interim sanitate fruuntur, non dicuntur ab ortu naturæ talia, neque sunt vocanda neutra; quare illa possunt esse salubria, insalubria, & neutra primi significati, & tertij.

2 Dubitatio, non videtur quod neutrum nunc huius neutrius tertij significati dari possit, quod scilicet in vno instanti nunc corpus sit susceptiuum sanitatis & morbi, quia si in vno tempore est susceptiuum sanitatis, in illo non potest esse susceptiuum morbi.

Respondetur ex Galeno, dari nunc instantaneum, & nunc sumptum latius, quod scilicet habeat latitudinem: quæ posita distinctione Galenus censet, dari posse hoc neutrum vt nunc habens latitudinem. Hinc Aristoteles consentiens huic doctrinæ lib. 4. physic. text. 121. & 122. docet nunc sumi, vel pro termino, qui est finis præteriti, & principium futuri; qui est indiuisibilis, secundum quam indiuisibilitatem nullo modo potest dari neutrum huius tertie significationis: vel nunc quod non valde distat à præsentī, & quod habet latitudinem, sicuti dicimus, nunc est bellum in Persia, vel in Germania, nunc est autumnus: similiter dum incidunt in morbos, dicimus, antequam incidant esse neutra vt nunc: vel dum conualescunt, antequam firmiorem statum sibi comparent, esse neutra nunc huius tertij significati. Eodem modo Galenus diuisit primo aphor. 12. & 1. de crisi bus 6. morbi principium, quod videlicet, vel sumatur principium morbi pro illo primo, nunc indiuisibili, in quo corpus incipit ægrotare: vel pro spatio trium dierum: vel pro eo tempore, in quo adhuc humores sunt crudi: horum locorum imitatione nos quoque ex Aristotele attulimus diuisionem ipsius nunc.

SEXTI CAPITIS

PARTICULA IV.

Salubre igitur, & insalubre, & neutrum corpus quot modis dicatur, & quale vnumquodque sit, sufficienter explicauimus. De signis verò deinceps dicendum.

EXPLICATIS neutris primi, secundi, & tertij significati in hoc text. epilogum huius primæ partis artis medicinalis facit: colligitque ea, de quibus sermonem habuit, dicens, se egisse de salubribus, insalubribus, & neutris corporibus, & quot modis dicantur, & quale vnumquodque sit.

Manardus interpretatus est per qualia, quando superius Galenus dicebat se velle tractare non de omnibus corporibus, quia sunt infinita, nec de quibusdā, quia doctrina esset diminuta; sed qualianam sint, intelligendas esse definitiones essentielles: quæ expositio non fuit accepta; quia non solum de definitionibus, sed de signis & causis in hoc libro agit Galenus, neque de signorum, & causarum definitionibus tractat. Ideo nos dicimus ex Aristotele 5. methaph. cap. de quali, quod qualitas tripliciter dicatur, videlicet, vel de forma substantiali, vel de qualibet differentia omnium prædicamentorum, vel de qualitate prædicamenti qualitaris: qua posita distinctione diximus Galenum per qualia intellexisse non solum definitiones, sed etiam differentias omnium generum:

omnia enim quæ sciuntur, vel quæ sciri possunt sunt qualia, & de his omnibus in hoc libro egit Galenus.

Sanctorij Sanctorij Pars I.

QVÆSTIO XXVI.

De utilitate tractatus de corporibus.

NONnulli arbitrati sunt, hūc tractatum de corporibus salubribus, insalubribus, & neutris esse prorsus medicinæ inutilem: & mirati sunt Galenum, cur de hac re tā diffusè tractauerit. Nos tamen ostendemus rationibus à medicina, & ab altioribus principiis desumptis, quod hic libellus, & tota ars medica sine exacta corporum diuisione & subdiuisione esset prorsus inutilis: immò sine hac cognitione nihil nos docere potuisset, tum pro sanitate conseruanda, tum acquirenda: non pro sanitate conseruanda, quia si vluerimus conseruare corpora sua natura salubria simpliciter, semper opus erit, vt illa conseruemus in eodem statu; similiter si corpus conseruandum fuerit salubre vt multum, nisi cognoscat medicus illum statum, nesciet illum tueri: causæ enim conseruantes & corrigentes parua vitia corporis salubris simpliciter, semper differunt valdè à causis conseruantibus salubre vt multum, vel neutrum simpliciter, vel insalubre simpliciter: exempli causa, corpus insalubre simpliciter est illud quod habet sanitatem diminutam; in hoc dicimus, illam esse conseruandam, neque esse introducendam salubritatē simpliciter; quæ in illo est inacquisibilis: quia solum in prima generatione ex semine, & sanguine menstruuo hæc comparatur: debet tamen Medicus ad statum illum meliorem, quem habere potest, illud insalubritatis genus reducere. Insuper si consuetudo verusta, quamuis mala non debet amoueri, sed conseruari: quanto magis debent conseruari corpora ab ortu naturæ talia, quamuis insalubria; Hippocrates 2. sect. aph. 50. consuetudo deteriora minus molesta esse dicit insuetis melioribus: quocirca si corpora sint in-

salubria, & habeant assuetudines malas, ex Galeno, libro de tuenda valetudine habemus, nec statim, nec sensim eas esse amouendas, dicitque corpora senum, & debiliū esse conseruanda cum eadem imbecillitate, si per naturā seu inueteratam consuetudinem talia sint: Qui igitur vellet reducere corpus ab ortu naturæ salubre vt multum ad salubre semper, quam maximè læderet: satis igitur est, vt corpora eo modo conseruentur, & quando ægrotant, ad salubria multum reducatur, si talia sint, & non ad salubria semper: similiter si corpus fuerit neutrū simpliciter vt semper, vel vt multum, & aliquis vellet illud reducere ad saluberrium, nūquid non iste esset infans: hinc si quis voluerit puerum educare & incolumen diutissimè conseruare, & nesciat corporis illius statum, vellem scire ignoratis diuisionibus & subdiuisionibus corporum, quomodo illum tractaret? cui dubium, quod solum casu & fortuito incederet: par est igitur vt semper præcedat diligentissimū examen de statu corporis an sit ab ortu naturæ salubre, vel insalubre, vel neutrū, & ob quæ vitia, an scilicet sint in similibus, vel in dissimilibus: quia his non præcognitis, nec hominem conseruare, nec dum ægrotabit, curare poterit. Accedit, quod affectus præter naturam ex Galeno hic, & primo ad Glauconem cap. 1. est recessus à statu corporis sani, idcirco status corporis est præcognoscendus: nec obii-ciant, nos contrarium dixisse libro 5. methodi nostræ, cap. 1. vbi statuimus, satis esse Medico vt ægros reducat ad statum aduentitium salubrem, & non ad primigenium remotissimū, qui potest toto cælo differre ab aduentitio salubri: habemus enim ex Galeno 2. de temperamentis, cap. 4. quod occasione alicuius consuetudinis aliquis calidus ab ortu naturæ, qui habeat venas latas, fiat pinguis, humidus & fri-

gidus: similiter frigidus, qui habeat venas angustas, & corpus gracile occasione consuetudinis mutet temperaturam ex calida in frigidam, & viceuersa sine morbi introductione. Cui dubitationi responsum est, temperaturam duplicem esse, aliam quæ est totum esse rei, quæ vna pars differt ab alia, vt dicit Galenus lib. 1. de vsu partium, cap. 9. vbi vult, quod esse carnis sit temperamentum, & lib. 3. de temper. 4. temperamentum, esse vniuersam substantiam: Aliam quæ est temperatura, quæ est illa qualitas, quæ de nouo solet introduci: posita hac distinctione dicimus, quod propria temperatura semper manet eadem, & vsque ad mortem perseuerat, magis tamen, & minus minuitur pro maiori & minori errore externo: de hac loquendo diximus, ægrotum, vt sanetur, non esse reducendum ad tale temperamentum, quale aderat puero existente, quia iste retrocessus est impossibilis: sed reducendum esse ad statum, qui paulò ante fuit amissus, quique erat in latitudine sanitatis, & qui vocatur aduentitius: qui igitur ad hunc statum perducet ægrum, dicemus illum sanare & conseruare:

Quæ verò sint altiora principia, quibus ostendi potest summa vtilitas tractatus de corporibus, Aristoteles docebit; 1. enim post. docet, quod ea proportio, quæ est in vna scientia, vel arte eadem etiam sit in vnica demonstratione, quatenus scilicet in demonstratione debent esse hæc tria, subiectum, passio, & medium: sic dicimus in tota arte medica esse tria: primum esse subiectum circa quod versatur sanitas vel morbus, & hæc esse corpora (ars enim medica non habet subiectum, loco tamen subiecti considerat finem) secundum esse sanitatem conseruandam, vel introducendam: tertium esse causas, seu auxi-

lia conseruantia sanitatem, & auferentia ægritudinem, & de his tribus agit Galenus in arte medicinali. Hinc Aristoteles semper sibi consentiens valde laborauit 2. post, vt nos doceret, quomodo ritè problema debeat proponi: quia nullum vitium est magis insigne, dum tractatur de aliqua re, quàm perperam assumere problema: problema ex Aristotele constituitur ex maiori & minori extremo, id est, ex passione & eius subiecto: dum igitur applicatur maius extremum subiecto, quod excedat vel excedatur ab illo, problema non ritè proponitur: Similiter accidit, dum probatur passio generis innominati, & passio excedat; tunc conclusio succedit vanissima: eadem ratione Galenus volens constituere subiectum medicinæ circa quod versatur medicus, est necessarium, vt subiecta distinguantur quousque passionibus reddantur conuertibiles: idè de corporibus diligentissimè erat agendum. Præterea passionibus propriæ sine distincta cognitione propriorum subiectorum redduntur omnino immanifestæ, quia manifestantur per cognitionem sui subiecti; prædicantur enim in secundo modo dicendi per se, debent igitur definiri per subiecta, vel generica, vel specifica; sed talia, vt sint cum passionibus conuertibilia: errant enim Porphyrius, & Suesanus, qui censent genera vt genera non habere proprias passionibus, putabant enim proprietates solum conuenire speciebus: quæ sententia reluctatur Arist. 4. metaphys. in princip. & lib. 5. vbi dicit dari proprietates entis vt ens est, & primo de Cælo text. 5. vbi docet, localiter moueri esse proprietatem corporis naturalis, vt naturale est: quod quidem est genericum: quo circa subiecta quoque generica sunt inquirenda, eaque diuidenda vsque ad específicas subiectorum differentias: si verò innominata sint, circumscribenda; quia hoc modo ritè problema

proponetur: quare nisi corporum cognitio præcedat, de medendi arte actum est: exempli causa, si nos passionem corporis salubris simpliciter semper iisdem remediis tractaremus, quibus curantur passionibus corporis salubris vt multum, esset erratum inexcusabile. Similiter si passio, quæ conuenit corpori neutri simpliciter semper, eodem modo tractaretur, quo corporis neutrius vt multum, vana esset medicina. & vanissima hæc doctrina definitiua. Idem dicendum est de omnibus significatis neutrorum corporum. Cæterum, vt tantum errorem explodamus, iterum accedamus ad Aristotelem, qui 1. post. cap. 5. docet esse erratum inexcusabile circa vniuersale, dum demonstratur passio generis de vna specie, veluti si ostenderemus, quod sentire conueniret homini, tamquam propria subiecto: similiter dum quis probaret passionem generis innominati de specie: dicit enim Aristoteles loco citato esse erratum: vel dum quis applicaret passionem speciei indiuiduo: quæ errata ab his, qui arcana analytica non percepere, vel sapissimè committuntur. Hæc sunt applicanda medicinæ, aderunt enim passionibus corporis salubris simpliciter, quod est genus corporis salubris simpliciter semper, & vt multum; attamen si medicus passionem illam communem applicauerit corpori alicui specifico, non solum decipietur, sed medendo officiet. Demum qui distinctè nō pernosceret subiecta propria, semper decipietur, tum in causis dignoscendis, tum in tollendis passionibus præter naturam; solent enim sapissimè Medici parum acurati loco proprii subiecti non subiectum assumere, sed aliam passionem; exempli causa: aderit pulsus frequentissimus & calor febrilis insignis: medicus qui de subiectorum cognitione non cogitat dicit, calorem febrilem esse originem frequentie pulsus, putabitq; frequen-

tiam pulsus prædicari de calore febrili tamquam de proprio subiecto : nihilo minus in cognitione , & curatione decipietur : quia in tollenda frequentia pulsus indicabit esse tollendum calorem febrilem remediis , quæ actu refrigerant : error inde pendebit , quia non calor febrilis , sed putredo est causa caloris , & frequentia pulsus : calor febrilis , & frequentia pulsus sunt duæ communes passionis , quæ prædicantur de putredine , quare passio non potest esse passionis causa , quia est in fieri , & non in facto esse , causa enim efficiens , vel materialis nisi sit in facto , nihil efficere potest : humores enim putridi sunt in

facto esse : Hinc Aristoteles in 4. metaphy. text. 14. habet *accidens non esse accidentis accidens , nisi quia utrumque eidem accidit.* ecce igitur quod calor febrilis causare non potest frequentiam pulsus : ecce similiter , quod nihil percipitur in arte , nisi prius omnia reducuntur ad propria subiecta , his itaque altioribus principiis motus Galenus tantum laboravit , ut omnia corpora , quæ subiiciuntur sanitati , & morbo , & neutri dispositioni inueniret : ex his igitur quisque poterit pernoscere quam utilis , & necessarius sit tractatus de corporibus.

S A N C T O R I I

S A N C T O R I I

I V S T I N O P O L I T A N I

Philosophi, & Medici Veneti,

C O M M E N T A R I O R V M

I N A R T E M M E D I C I N A L E M
Galen.

P A R S S E C V N D A.

S E P T I M I C A P I T I S

P A R T I C U L A I.

T e x t u s I.

Sunt autem ex his salubria quidem quaecumque presentem indicant sanitatem, & futuram prænunciant, & præteritam memoria subjiciunt: insalubria verò qua & presentem indicant aegritudinem, & futuram prænunciant, atque præteritam memoria subjiciunt. Eadem ratione neutra dicuntur, qua neutram dispositionem ostendunt, prænunciant, & memoria subjiciunt, & qua nihil omnino

de dispositionibus indicant, vel nihilo magis salubrem, quàm insalubrem dispositionem ostendunt, & partim quidem salubrem indicant dispositionem, & qua aliquando quidem salubrem, aliquando verò insalubrem, & hac quoque secundum tria tempora, veluti salubria, & insalubria, appellantur. Vocantur autem nonnunquam à vetustioribus Medicis hac omnia signa prænunciatiua, quamuis presentium, ac præteritorum indicatiua sint. Vfus verò non parvus ex prænunciatiuis, atque indicatiuis: minor autem ex his qua memoria subjiciunt.

V^M ex diuisione salubrium, insalubrium, & neutrorum corporum, signorum, & causarum orta sint septuaginta duo mēbra amplectentia totam artem, sicuti ostendimus in fine secundæ particulæ 3. capituli, & hæcenus à Galeno actum sit de omnium corporum diuisione, & subdiuisione. In hac 2. parte agit de signis, quæ omnia prædicta corpora indicare possint: sicuti enim alia corpora sunt salubria semper, alia vt multum, & alia vt nunc: & neutra secundum omnia significata, & insalubria similiter sint semper, vt multum & vt nunc: simili modo admonet Galenus dari signa indicantia corpora quæ sint salubria semper, quæ vt multum, & quæ vt nunc, quæ neutra, & quæ insalubria. Caterum in text. Galenus docet, plures esse denominationes signorum, quam corporum: quodlibet enim signum respectu diuersorum potest dici salubre, insalubre, & neutrum, potest esse tritemporum, quod non conuenit corporibus: dicitur enim signum insalubre nunc quatenus indicat præsentem ægritudinem; dicitur salubre, quatenus idem signum futuram sanitatem, & præteritum robur prænunciat, & demum facta varia consideratione neutrum etiā secundum omnia significata inueniri poterit tritemporum. Sed exemplorum luce paulo infra signa corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum sigillatim aperiemus, & deinde in dubiorum solutionibus textus artificium aperiemus.

In præsentia par est, vt prius Methodum comunem tradamus, qua interni & occulti affectus penetrari possint. Quod vt rectè fiat, confugiendum sanè est ad principia analytica, à quibus tanquam à propriis fontibus methodi perquirendi recondita hauriuntur. Itaque sumptum hoc principio dicimus, locorum quibus

penitiores affectus penetrantur aliqua esse antecedentia, & aliqua consequentia. Quoad antecedentia, dicimus ex omnium consensu hæc non esse plura tribus: sex res non naturales, causæ remotæ, & causæ proximæ: ex rebus non naturalibus nihil certi colligi potest, quia hæc in affectuum internorum productionem non necessario conspirant: videmus enim aliquando homines tēpore æstiuo post vini generosi vsum, & aromatum, in cachexiam, & anasarcam præterlabi: & tempore hyberno senes aliquos post vsum frigidorum aliquando in ardentem febrem incidere: Quo fit vt Hippocrates, & Galenus noluerint has res non naturales vlllo modo appellare causas, sed *opportunitates*, id est occasiones: causæ tamen quamuis remotissimæ necessario in effectuum productionem conspirant, & ex ipsis vt remotæ sunt, quamuis non possimus per demonstrationem colligere propter quid, colligimus tamen vt docet Aristoteles 1. post. cap. 10. ipsum quod verum: quia per demonstrationem à causa remota nihil affirmatiuè concluditur, vt habetur in prioribus analyticis, ideo eam omitemus. Quod verò causæ remotæ necessario concurrant in effectuum productionem, patet non solum quia dāt quod, verum etiam, quia collocantur in eadem linea prædicamentali, quæ amplecti solet prædicata uecessaria, Aristoteles non immerito 9. metaphy. 17. ait nisi darentur substantiæ separatae, quæ à nobis remotæ sunt, nil vltius reperiri: & 8. phy. 6. nisi daretur motus continuus primi motoris omnes motus aboliri: & Auerroës 2. de substantia orbis, si cælum non esset, desinere inferiora moueri: 4. phy. com. 98. ait si cælum desineret moueri, remanere mortalia, sed inuicem non permutterentur: nemo philosophorum vquam negauit causas remotas non conspirare in generationem effectuum: negant tamen omnes, quod ex illis colligi possit

possit conclusio aliqua affirmatiua, quam in praesentia nos quaerimus; ideo ex causis remotis nullum certum & proprium indicium colligi poterit. Quare cum neque ex erroribus: qui committuntur in sex rebus non naturalibus, neque ex causis remotis colligi possit, an intemperies vel alius internus, & occultus affectus inhæreat iecori, vel aliis visceribus; consequens est, vt colligatur vel ex causis proximis, vel ex consequentibus: non ex proximis causis, quia semper sunt ignotiores; ideo ex signis, quæ consequuntur affectus naturales, vel non naturales. Quæ vero consequuntur ex Aristotele 1. Rhetoricorum, cap. 2. sunt duum generum: aliqua nececessaria, quæ dicuntur techmiria, quæque sunt quaerenda, si penetrare velimus, quibus affectibus naturalibus, & non naturalibus afficiantur corpora: aliqua non necessaria, quæ carent nomine, quæ ex Aristotele in Rhetorica ad Alexandrum similiter sunt duum generum, aliqua quæ efficiunt opinionem, & aliqua scientiam. Ecce quod duo tantum sunt illa consequentia, quibus vti possumus pro internis passionibus dignoscendis.

Cæterum, quia sæpissimè accidit, vt signa propria affectuum sint recondita, & lateant nos: ideo Medicus coactus confugit ad formandas ex signis communibus syndromes, quæ tantum valeant, quantum aliquod signum proprium conuertibile. Quod verò communia signorum syndrome æque doceat ac signum proprium admonet Aristoteles 2. posteriorum, vbi per duorum signorum syndromen inquit animal habens tres ventres, alterum signorum erant cornua, alterum dentium superiorum carentia: refert philosophus duo illa signa vnita in indicando quodnam animal habeat tres ventres esse paris efficaciam, ac esset aliquod signum propriissimum: similiter Galenus in toto hoc libello, dum intemperaturas, vel

alias passiones perquirat, non vnicum signum proponit, quia illud vnicum propriissimum nos latet, sed plurimorum syndromen, qua, & intemperaturas, & omnes alios affectus viscerum declarat. Simili modo omnes medici dū aliquam ægritudinem tractant, plura signa proponunt, vt illorum syndrome ea perfectè dignoscatur. Qua arte verò, & à quibus fontibus hæc signorum syndrome hauriatur, inferius Gal. nos docebit. Ego verò tum lib. methodi, & 6. plenissimè ex Galeni, & Aristotelis mente de hac syndrome conficienda egi, tum post explicationem capitis 43. huius libri non sine aliqua diligentia: causa illius fuscæ tractationis fuit oscitantia & temeritas Argenterij, qui falsò erroris semper insinuat Galenum, quòd signa proposuerit impropria: nec miser animaduertit Galeni artificium positum esse in multorum signorum syndrome perquirenda: sed quia exactissimè locis citatis de conficiendæ syndromes arte egimus, ideo non est vt rursus hîc de ea agatur.

Hæc 2. pars à capite 7. vsque ad 84. producit: Diuisaque est ab Antiquis Latinis in centum textus: Nos eam diuidimus in quinque tractatus: in primo duo facit: primo agit de signis optimæ temperaturæ, quæ proponitur vt regula aliarum omnium intemperaturarum: rectum enim ex Aristotele 1. de anima text. 85. est sui & obliqui iudex: secundo agit de signis omnium intemperaturarum viscerum principalium, & totius corporis sanorum hominum. In 2. qui peruenit vsque ad cap. 75. agit de signis malæ conformationis sanorum. In 3. de signis corporum ægrotantium, qui peruenit vsque ad cap. 82. In 4. qui eodem cap. 82. perficitur agit de signis futurarum ægritudinum. In 5. qui absoluitur cap. 83. agit de signis corporum ægrotantium.

Intentio Galeni in hoc tex. est diuisionem

nem facere signorum salubrium, insalubrium, & neutrorum in tres classes, in signa videlicet præteritorum commemoratiua, in præsentium indicatiua, & in futurorum prænunciatiua: ita ut quodlibet signum, siue illud salubre, insalubre vel neutrum, possit esse & indicatiuum præsentium, commemoratiuum præteritorum, & prænunciatiuum futurorum.

Diuiditur propterea hic text. in tres particulas: in prima recitat propositam diuisionem signorum: in secunda refert ab Antiquis, & ab ipso Hippocrate lib. de prælagiis, quod signa, quæ sunt præteritorum, & futurorum indicatiua, vocentur prænunciatiua siue prognostica: de qua re paulo infra: in tertia ait, maximum esse usum in arte medica signorum, quæ prænunciant futura, & quæ indicant præsentem statum: minorem verò esse usum illorum signorum, quæ præteritum statum commemorant, meritoque, quia de præteritis non est consultatio: non sunt tamen spernenda: quia medici dum coram ægris prognosticantur præterita, ait Hippocrates 1. prælag. text. 2. ægros libentissimè se illorum curæ committere.

Ad 45. capita reducuntur signa indicantia vniuersa corpora, quod quidem ex Galeno facillè patet, quia corpora salubria, insalubria & neutra secundum tria significata considerata ut semper, ut multum, & ut nunc, quindecim sunt, totidemque eorum signa: verum quia quodlibet signum potest esse tritemporum, id est indicatiuum præsentium, commemoratiuum præteritorum, & prænunciatiuum futurorum, idem confluent quindecim ter multiplicata signa, fientque 45. signorum genera.

Quoad signa corporis salubris simpliciter semper, quæ indicant præsentem statum saluberrimum varia sunt: inter præcipua verò collocantur actiones vitales, naturales, & animales in suo esse perfectissimo: dum verò sunt minus per-

fectæ indicant salubre ut multum: dum adhuc magis deficiunt, indicant corpus salubre ut nunc. Galenus verò cap. 85. huius libri, & secundo de tuenda sanitate cap. 7. tradit hæc signa saluberrimi corporis, dicens hoc non indigere custode, sed esse sibi met regulam, & tantum appetere quantum concoquere potest. Signa verò quæ sunt tritemporæ, id est indicatiua præsentis ægritudinis, prænunciatiua futuræ sanitatis, & commemoratiua præteritorum est coctio seu virium robur; pus enim coctum in apostemate, vel pleuritide non solum est signum indicatiuum præsentis pleuritidis, sed prænunciatiuum futuræ sanitatis, & commemoratiuum præteritorum: robur enim ægotantis est commemoratiuum præteritæ, & optimæ sanitatis: nunquam enim æger esset robustus, nisi dum sanus fuisset robustissimus. Quod verò signa coctionis in qualibet mortifera ægritudine sint salubria, & prænunciatiua futuræ salutis, facillè colligitur ex Hippocrate, & Galeno: Hippocrates enim primo Epid. comm. 2. text. 45. de salubritate signorum desumptorum à coctione profert hanc sententiam, *coctiones indicationis celeritatem & salubrem securitatem significare*. Gal. verò 3. prælag. 39. & 1. de crisib. 14. ait signa coctionis esse signa fida salutis futuræ, aliaque non dari securiora: & 1. aphor. com. 12. ait signa coctionis semper bona.

Præterea omne signum ex se læthale, & mortis prænunciatiuum si iungatur cum coctione peccatum humorum, & virium robore, dicitur salubre ut nunc, quatenus illa occasione, quamuis læthale sit prænunciat salutem. Hinc in Horophonte vrina nigra, & extrema frigida, quæ ex se sunt signa læthalia, iuncta tamen cum virium robore sunt salubria nunc, quia prænunciant salutem. Similiter in vxore Epicratis vrina nigra cum signis coctionis erant salubria nunc, quia illa occasione erant prænunciatiua sanitatis:

ratis: Hinc Hippocrates 2. prognost. text. 9. digitos denigratos reponit inter salubria, nunc si illis iuncta sit facilis tolerantia ægrotantis, ibi enim habet hanc sententiam, *si aliud sit signum salubre, & æger morbum facile ferat, nigrorem digitorum ostendere morbum conuersurum in abscessum. & agrum conualiturum.* Quod vero liuor, seu denigratio extremarum partium ex se, id est, separata à robore, & coctione esse possit signum lethale, patet ex historia adolescentis decumbentis in foro mendacij, cui aderant extrema liuida: ibi enim ait Gal. liuorem, & nigrorem partium extremarum alterum duorum malorum significare posse, vel emori natiuum calorem vel inflammationem viscerum quam inflammationem, perseverante virium robore, sperandum est cum Hippocrate in abscessum salutarem conuersuram. Insuper Galenus cap. 83, videns nigredinem digitorum aliquando, nec coctionem, nec cruditatem, nec viscerum inflammationem, neque caloris extinctionem indicare, collocavit digitos denigratos inter signa neutra primi significati, quæ neque sanitatem, neque morbum prænuñtiant: inde colligas quomodo signa aliquando lethalia, aliquando sint neutra, & aliquando salubria, si iuncta sint cum robore, vel coctione.

Quoad signa neutra primi significati, solent ea desumi à triplici fonte: Quorum primus desumitur ab iis, quæ sunt talia secundum naturam primigeniam, quæ tamen non magis salubritatem, quam insalubritatem indicant: exempla istorum signorum neutrorum proponuntur à Galeno primo de tuenda sanitate, cap. 5. ubi inquit, albedinem Germanorum, & Gallorum, vel rufum colorem Scytharum, vel Ægyptiorum, nec salubritatem, nec insalubritatem significare: Secundus fons horum signorum primi significati desumitur ab iis, quæ talia sunt: Secundum nati-

ram aduētitiā: exemplum horum Gal. in fi. c. 50. proponit inquit, *si quis in regione temperata in Sole se singulis diebus exposuerit, fiet niger: vel si more puellarum in umbra degat, fiet albidior.* Hi colores acquisiti, vel quodcumque accidens naturale acquisitum, sūt signa neutra per abnegationem extremorum, quod nō magis salubritatem, quam insalubritatē indicabit. Tertius fons desumitur ab iis, quæ sunt præter naturē, veluti in principio morbi vrina cruda, quæ ex Avicenna lib. 2. feb. 1. c. 3. non magis prænuñciat bonum, quam malum: quia tam apparet cruda in principio morborum salutarium, quam lethaliū: ad hunc fontem signorum neutrorum reducimus omnia illa signa, quæ eueniunt in principiis morborum quæ nihil indicant, sicuti in principio paroxysmi contractio pulsus, sitis, & alia id genus; idē dicentur neutra signa per abnegationem extremorum.

1. Dubitatio diximus ex Avicenna crudam urinam ab initio morbi esse signum neutrum per abnegationem extremorum, id est nō magis indicare salubritatē, quā insalubritatē: attamen Gal. in fi. c. 83, id est, in fin. huius 2. partis, urinā crudā collocat inter signa insalubria, & non inter neutra, ergo vel Avicenna vel Gal. decipitur.

Responsio colligitur ab ipso Avicenna loco citato dicente, signa cruditatis duplicia esse: alia signa cruditatis priuatiuæ, quæ significant solum carentiā coctionis, sicuti in morbi initio sunt vrinæ tenues, & perspicuæ; sputa tenuia in principio pluritidis. faeces crudæ sine al. quā maligna qualitate: hæc cruditatis signa nec salutē, nec mortem prænuñtiant; quia in ratione omnium morborum fientium cruditas est: alia verò sunt signa cruditatis positiuæ, quæ scilicet prænuñtiant in salubritatem, veluti si præter tenuitatem, vrina sit turbida, valde rubra, nigra, mali odoris, vel omnino odore suo priuata: quod postremum signum ex Avicenna locis citatis certam mortem prænuñciat.

Quod diximus de urinis, idem de omnibus excrementis dicendum, ut de spiritibus si ab initio sint nigra; & de fecibus si sint æruginosæ: dicimus hæc signa crudæ positivæ non esse neutra primi significati, sed insalubria, & de his intellexisse Galenum loco citato: quare neque Avicennas, neque Galenus deceptus est.

Quoad signa neutra secundi significati, quæ sunt illa, quæ partim quidem salubrem, partim insalubrem, indicant dispositionem, dicimus ad hanc neutralitatem, ut infra probabimus, pertinere signa decidentis, & convalescentis. Hæc signa desumuntur vel ab iis quæ adhuc sunt secundum naturam, sed quantitate, qualitate, vel tempore recedentia: de his exemplificat Galen. text. 95. huius partibus, dum in sex rebus non naturalibus delinquimus, veluti si plus, vel minus iusto comedimus, bibimus, irascimur, venere delectamur, dorminus, & euacuamus minus, plusve iusto, vel tempore insolito per alium, hemorrhoidas, nares, palatum, per urinam, & per sudorem: Vel desumuntur hæc neutra ab iis, quæ sunt toto genere præter naturam, quæ tamen non amouent nos à consuetis operationibus, sicuti sunt exigui dolores intestinorum, & aliarum partium, spontaneæ lassitudines, & alij si similes affectus.

Quoad neutra tertij significati, quæ sunt illa quæ aliquando salubritatem, & aliquando insalubritatem indicant: dicimus ad hoc neutrum esse referenda omnia signa, quæ aliquando videntur bona, aliquando mala, similiter tam ea, quæ sunt in ægrotantibus, quam sanis.

Præclarum exemplum nos sæpe afferimus desumptum ab historia Cleonætidis, qui aliquando eiciebat urinas coctas, & aliquando crudas: Galenus in comm. illius historię dicebat hoc indicare humores alios coqui, alios vero manere crudos: idē dicimus de aliis excre-

mentis aliquando enim in pluritico spiritum apparet aliquantulum coctum, aliquando crudum, quæ signa non sunt insalubria, sed neutra tertij significati. Verum quia neutra signa diuiduntur eo modo, quo diuisa sunt corpora in simpliciter semper, ut multum, & ut nunc; ideo secundum illam intelligentiam, quæ corpora explicata sunt debent intelligi neutra signa, quæ scilicet sint semper, quæ ut multum, & quæ ut nunc.

Quoad signa omnino insalubria, quæ sunt morbi indicatiua, & certæ mortis prænunciatiua, quamvis æger sit cum virium robore, plura obseruantur in Hippocrate, & præcipue aphorismo 18. sextæ sectionis, ubi ait, *vesica discissa, aut cerebro, corde, septo, tenui intestino, ventriculo, aut iecore, mortale*, vulneratis his precipuis partibus, quamvis maximum adsit virium robur, adimitur salutis spes: inquit Galen. in commento, Hippocratem dixisse discissā, quod intelligitur de vulnere penetrante: quia vulnera per exigua illarum partium, excepto corde, non sunt semper mortalia, sed, ut ibi docet Galenus, ut plurimum: cordis enim per exiguum vulnus est mortale semper, quamvis validissimis viribus cor sit insignitum: Si finis verò prænunciatiua futuræ mortis non ex se, sed quia iuncta sunt cum aliqua virium prostratione, sunt ferè omnia illa, quæ ab Hippocrate lethalia nominantur: sicuti est illud 6. aphor. 52. dum febricitantes ut hiantes dormiunt: idem dicitur de respiratione magna & rara, quæ in Philisco fuit mortalis: itidem si in respiratione obseruetur motus scapularum, & pinearum narium ex Galeno 4. aph. 5. & 4. de loc. aff. 7. est lethale. Præterea libro prælag. Hipp. ait quod vox *κατὰ λήθην*, seu clangosa sit signum lethale: pariter ex Galeno 4. aph. 46. rigores maximi superuenientes acutis febribus sine consecutione euacuationis per vomitum, & per alium sunt lethales: immo Galenus 1. de crisib. c. 7. 8. & 14. inquit,

dati quædam signa, quæ sunt etiam cause crisis, ut sudor, alui profluvium, vomitus urinae copia, quæ si in vigore, vel declinatione contingant, à Gal. signa salubria ut plurimum vocentur: immo addit ibi Gal. plures sanatos vidimus, quam mortuos ex crisi, nisi adsit (quod repetit quoque 2. aphor. 1. 3.) pestilens constitutio: ecce quam utilis sit evacuatio in vigore, & declinatione: cogita igitur, quam mala esset evacuatio in augmento & in principio: sed omnium pessimum erit illud signum, quando in augmento superuenit rigor sine ulla evacuationis confectione. Præterea rigores superuenientes, ex 7. aph. 1. sine consecutione caloris partium extremarum sunt lethales: itidem rigor maximus in debili ex Hippocrate 4. aph. 46. mortem prænunciat: Amplius ex Hippocrate 4. aph. 53. lentore circa dentes in malignis febribus, & ex 4. aph. 22. exsurgunt nigra prænunciant mortem: itidem frigidi sudores perpetui, ut in Erasino in acuta febre ex Hipp. 4. aphor. 37. mortem significat: postremo si post evacuationem fecum liquidissimarum, biliosissimarum, & fetidissimarum augeatur febris, ex 3. de ratione victus 14. certam mortem præfagiunt: plurima alia signa mala, & insalubritatis indicatiua, & prænunciatiua, quæ præsertim, si vires ægrotantis non sint validæ, sunt insalubria omnino, ut indicatiua, & ut prænunciatiua: quæ si in ægro forti & robusto sint, vocentur (ut diximus) salubria nunc.

Medicus tamen summa industria prædicta signa pendere debet, ut inde possit colligere, an æger sit moriturus, necne: morituri enim non sunt medicamentis vexandi: Hinc Hipp. 1. præfationem text. 4. inquit, *morituros & euasuros, prænuncians culpa vacabit.* Galenus verò lib. de constitutione artis medicæ cap. 16. habet hæc verba, *infontem fore Medicum abolitionis crimine, quoties conualituros, aut morituros agros prænunciet.* Similiter 12. methodi cap. 3. habet hæc,

huiusmodi agri casu, te ipsum à culpa immunitatem præstabis. si moriturum prædixeris, ac nullo generosiori medicamento usus fueris. Itidem 11. methodi cap. 9. habet, *in quo omnino desperata salus est, impudentis consilii fuerit apud vulgum infamare præsidia, quæ multis fuisse salutis.* Insuper 2. aph. comment. 29. habet Galenus hanc sententiam, *recordantibus nobis, quod deploratos non oportet attingere sed magis abstinere, & morbi finem prænunciare.* Demum 1. aphor. comment. 8. ait, *quorum summum vigorem excipit mors, in hac parte artis vitium sola, quæ prognostica nominantur, id quod futurum sit prænunciando, ne eveniturus rerum nostro adscribat errori.*

Quoad postremam particulam text. Gal. laudat Antiquos, qui nomē prognosticationis referebant ad tria tempora, præterita, scilicet præsentia, & futura; 1. enim prognost. text. 4. habet hæc, *Vates non minus admittendus est, qui tanquam præsentia dicat præterita, quæ non vidit ipse, quam qui futura prænunciat.* Similiter Hipp. 1. prognost. text. 2. ait, *prognosticari coram ægro præterita, præsentia, & futura, ægros medico magis concedere.*

2. Dubitatio hæc proponitur, an cognitio præteritorum non medico, sed etiam ægro, ut ex Hipp. dictum est, conferat. De hac re acerrimè disputant Auctores.

Respondemus tamen nos, dum Hippocrates dixit, cognitionem præteritorum esse utilem medico, intellexisse medico præcipuè; non tamen negavit esse utilem infirmo: cui dubium, quod medicus ex præterita ægritudinis, & indiuiduantium conditionū notitia facilius naturam præsentis ægritudinis dignoscet; quæ præcognita, ea poterit eligere remedia, quæ tutius, & citius sanabunt.

Præterea Galenus primo prognost. comm. 4. ubi facit comparisonem inter signa rememoratiua, & prænunciatiua, inquit, futurorum præsentionem utilissimā esse, præteritorum verò utilem vni medico pro ostentatione. Addas præci-

puè, quia maiorem fructû optimus medicus colliget, dum propriæ cōscientiæ satisfaciæ, quam si se ostentauerit: Idcirco arbitramur, optimum fore, si medicus omnia tentauerit, vt ægri maximam fidem illi adhibeant: Hinc meritò Auicē. quarta parte sui libri de anima, capite 4. ait, plus valere infirmi fidem erga Medicum pro sua salute, quam valeat ipse Medicus omnibus instrumentis, & mediis suis.

3 Dubitatio Galenus loquens de signis videtur admodum varius, quia signa de quibus alibi tractat non videntur istis consentire: nam prima sectione aphorism. comm. 12. à Galeno hæc signorum genera proponuntur, signa passionis indicatiua, assidentia quæ superuenire solent, iudicatiua seu decretoria, infida, signa coctionis vel cruditatis, signa salutis, & signa mortis: Hæc signa, de quibus agitur in arte medicinali, non continent ista proposita, ergo Galenus est insufficiens.

Nonnulli respondent, signa, de quibus hic agitur, esse quæ eueniunt corporibus in latitudine sanitatis persistentibus: in aphorismo verò citato agi de signis in communi. Quæ responsio non videtur bona, quia signa insalubria vt nunc, de quibus hic agitur, ostendunt morbum præsentem: Quare hic tractatur non solum de signis sanorum, sed etiam ægrorum.

Ego responderem, non solum signa proposita à Galeno primo aphorism. 12. reduci ad hæc hic proposita, sed etiam omnia pertinentia ad curatricem medicinæ partem: ratio est, quia ad corpus insalubre vt nunc, quorum signa quoque hic tractantur, omnia quæ præteritum, vel præsentem, vel futurum morbum prænunciant, reducuntur: Concedimus salubre, insalubre, & neutrum esse in latitudine sanitatis, dicimus tamen quatenus consideratur insalubre vt nunc, considerari necessariò signa

ægritudinum, vt præteritorum rememoriatiua, præsentium indicatiua, & prognostica, quæ deinde amplectuntur signa proposita primo aphorismorum duodecimo.

4 Dubitatio statim oritur ex verbis Galeni in prima parte textus, propositis, quia habent, insalubria esse, quæ præsentem indicant ægritudinem, quomodo indicabunt præsentem ægritudinem, si insalubre potest esse actu sanum & in sanitatis latitudine, vt in sequenti capite docebit Galenus?

Argentarius respondet, Galenum fuisse varium, & inconstantem, probatque, quod incōsideratè procedat: quia in vna parte sumit insalubre prout est in sanitatis latitudine, & in hac parte, prout extra latitudinem. Hæc responsio Argenterij est adeo temeraria, vt me pudeat illam referre: conabor tamen eius audaciam reprimere.

Dicimus, insalubre, quando indicat ægritudinem præsentem, vocari à Galeno insalubria nunc: Superiusque Galenum clarissimè docuisse insalubre nunc esse corpus quod actu ægrotat: & de eius signis egisse in explicatione particulæ secundæ capitis secundi.

Quando igitur dixit, corpora insalubria indicare præsentem ægritudinem, dicimus intellixisse de corporibus insalubribus nunc. Præterea dicimus, salubre, insalubre, & neutrum esse nomina adeo æquiuoca, vt habeant 72. significata: quare qui obijciunt Galen. quod modo sumat insalubre pro sano, modo pro ægro, vacillant, & non intelligūt artificii doctrinæ definitiuæ, quæ consistit in nominum æquiuocorum declaratione.

Expositis à Gal. signis salubribus, & insalubribus, proponit neutra secundum tria significata; aitque omnia neutra esse vel rememoriatiua præteritorum, vel indicatiua præsentium, vel prænunciatiua futurorum; incipit à neutro secundum primum significatum, illudque exprimit dupli

duplici modo, primò per negationem extremorum, secundò per dispositionem non magis salubrem, quam insalubrem: quæ secunda expositio pertinet ad neutra primi significati, & non secundi, ut nonnulli putarunt; ratio est, quia quòd non significat magis vnum, quam alterum extremum, est medium non participans, est enim impossibile, ut detur neutrum quod omnino ex æquo participet extrema: in natura enim non dantur puncta sine latitudine; dum aliquid sit ex duobus extremis, non persistit in puncto medio, eòque indiuisibili. Hinc Galenus declarans neutra secundi significati ait. neutra deinde esse, quæ partim salubrem, partim insalubrem dispositionem indicant, & demum neutra tertij esse, quæ sunt in vno tempore salubria, & in alio insalubria. Colligit demum omnia ista neutra dici vel præteritorum memoratiua, vel præsentium indicatiua, vel futurorum prænuntiatiua.

§ Dubitatio dicit Gal. in 2. part. text. à Medicis vetustioribus nonnunquam signa præteritorum commemoratiua, & præsentium indicatiua vocari prænuntiatiua seu prognostica: quod videtur præter rationem; quia præteritum non est prognosticum. Accedit quòd à Galeno & Hippocrate in primo prælagiorum signa rememoratiua, & indicatiua, præsentium vocentur prognostica.

Respondet Plusquamcommentator prognosticum dupliciter sumi, vel ut est prædoctium rei, antequam sit, & secundum hunc sensum ait prognostica esse signa solà futurorū; vel accipi prognosticum pro alio cognitum, sicque dicit, omnem doctrinam. sic ea præsentium præteritorum, vel futurorum, esse ex præcognitis, id est pro alijs cognitis.

Reiicitur Plusquamcommentator, quia nò rectè intellexit Galenum, qui in limine primi libri prognosticorum cum Hippocrate vult, signa prænuntiatiua siue prognostica includere indicatiua

præsentium, & memoratiua præteritorum signorum: ibi enim habet Hippocrates, quòd medicus prædicens præterita, quæ ab ægris, vel astantibus illi non reuelantur, infirmos admirari medici sapientiam, & reddi magis obsequentes medico: additq; medicos, dum prædicunt præterita, non minus existimari Vates, ac si futura prædicant: quare præteritorum commemoratio, & præsentium signorum indicatio, ex Hippocrate, & Galeno pertinebunt ad prognostica. Dum verò Plusquamcommentator prognosticum interpretatur pro alio cognitum, ostendit, se neque aliquam rudem cognitionem Græcæ linguæ habuisse, quia $\pi\rho$ significat ante, & non pro: præcognita enim significant ante cognita, & non pro alio cognita.

6 Dubitatio proponitur à Plusquamcommentatore, dicit enim nò dari signa præteritorū, vel futurorum, quia omnia signa sunt præsentia: Signum enim est effectus rei signatæ: effectusque cum causa propria sunt simul tempore; quia sunt relatiua, ergo omnia signa erunt præsentium.

Respondemus primariò & principaliter omnia signa esse indicatiua præsentium; secundariò verò præteritorum, & futurorum: gracilitas enim insolita indicat præsentem siccitatem, & præteritum morbum, qui illam effecit, & hecicaque futuram; signa verò còctionis primariò indicant præualere naturam: secundariò naturam fore superiorem: sed paulo infra intimius hanc rem considerabimus.

7 Dubitatio contra Galenum proponitur ab Argenterio, quia primo prælagiorum dicat præteritorum signa rememoratiua esse vtilia solum medico ad ostendendam artem & non ægrotamentum. 4. methodi c. 3. habet pro cataractarum causarum cognitionem errorum scilicet præteritorum, quam maxime conferre & pro cognitione, & pro curatione

agritudinum : ergo rememoratiua signa erunt non solum vtilia medico, verum etiam ægro.

Respondent percelebres Medici Ar-
genterio, Galenum primo prognostico-
rum dixisse præteritorum prædictionem
esse vtilem soli medico, & non ægro: no-
luisse tamen considerationem præteri-
torum esse soli medico vtilem : maxima
est differentia inter prædictionem, &
considerationem.

Nos paulo supra hoc dubium solui-
mus: hîc quoque dicimus rememoratiua
signa nō esse ita vtilia ægro, vt indicatiua,
& prænunciatiua; idēd Gal. in text. dixisse
esse minoris vsus, quam alia: quare non
accipitur interpretatio Plusquamcom-
mētatoris, quod scilicet sint minoris vsus,
quia soli medico sint vtilia pro artis suæ
ostentatione : sunt enim primò vtilia
ægro, quia redditur magis obediens me-
dico : secundò ex præteritis signis medi-
cus facilius penetrat statum præsentem;
quare & medico, & ægro sunt vtilia.

QVÆSTIO XXVII.

*Ostenditur Rememoratiua ; & pro-
gnostica signa desumi ab affectu
præsenti, & non à præterito, vel
futuro.*

Quod signa Rememoratiua, & pro-
gnostica reuera ab affectibus præ-
sentibus, & non futuris, vel præteri-
tis desumantur, in hoc loco Galeni,
& Aristotelis auctoritate facillè ostendi
potest : quo pacto vero dicantur signa
præteritorum, & futurorum, nunc decla-
rabitur.

Quod igitur ex Galeno colligi possit,
indicantia omnia esse præsentia facillè pa-
tet, quia quarto de præsagii ex pulsibus,
cap. 11. habet prognostica sumi ex præ-
sentium indicatiuis: similiter 4. methodi
cap. 3. loquens de parte curatrice habet

hæc verba : à nullo eorum, quæ adhuc non
permanēt sumitur indicatio remedij ex vsu.
Habet præterea illud quod indicat esse
quod curatur, aliquid sanè non curatur,
nisi sit præsens ; de ratione igitur indi-
cantis erit præsentia.

Similiter probari potest altioribus
principiis, omne indicans esse præsens:
nam alio modo indicata seu auxilia nos-
ci non possunt, quam per cognitionem
proprij indicātis; quia indicans proprium
insinuat, & est tamquam medijs termi-
nus, cuius virtute optimum auxilium in-
uenitur pro conseruanda, vel introdu-
cenda sanitate. Accedit, quod Aristote-
les 2. post. text. 11. & 13. doceat mēdia,
& extrema esse congenita, & eiusdem
temporis, ergo, & signa iudicantia sem-
per erunt eiusdem temporis. Præterea
ibidem censer Aristoteles ex terminis
non congenitis cōsequentias illatas esse
vanissimas: idēd si auxilium præsens non
coligetur ab indicante præsentē, sed à
præterito, vel futuro, erit nullum, immo
chimericum. Hinc Aristoteles loco citi-
putat vanam, & ridiculam esse illam
demonstrationem, quæ fit ex medio præ-
terito, & quæsito præsentē : nunquid
non risum moueret qui inferret ex eo
quod fuit interpositio terræ, modo esse
lunæ eclipsim? vel diceret est eclipsis,
quia erit interpositio terræ? quo pacto
igitur dari poterunt signa futura, vel
præterita; quibus cōferrent? quem vsum
nobis præstarent? Insuper Aristoteles 2.
post loco citato habet, si causa præce-
deret effectum temporis momento, pro-
positio esset accidentalis, & ex illa causa
nihil colligi posset : esset accidentalis
quia, non esset de omni, de ratione cuius
est vniuersalitas, & perpetuitas: si animal
rationale temporis momento prius esset
risibilitate hæc nō esset vera, animal ra-
tionale est risibile, quia posset esse ani-
mal rationale. & nō risibile : Similiter si
signum indicās præcederet morbum per
vnum instans, illum non indicaret, vel vi-

evenia, scilicet si morbo. præcederet signum per vnum momentum, illud non erit signū, & nihil certò indicaret: debet igitur signa, & constitutiones esse simul tempore. His positis. errant quam maxime, qui consulunt, quid sit faciendum in materia inconstanti & quæ in perpetuo fluxu versatur post tres vel quatuor dies, cum sapissimè post horà omnia mutantur: incident igitur in erratum maximi momenti, dum à præteritis haurient remedia: & dum à Medico absente consilium petent: quia antequàm consultationes rescribantur morbi adeò possunt alterari, vt omninò contraria indicantia requirantur; vnde fit, vt medici absentis consilium aliquando reddatur perniciosissimum.

1. Dubitatio consurgit magni momenti; quia est auctoritas Galeni in hoc loco: quod dentur signa præterita, & futura valdè conferentia tum ad sanitatem conservandam, tum ad morbum pellendum: similiter Gal. methodi cap. 3. habet præsentis esse curationem, futuri verò præcautionem & providentiam. Demum pars tota medicinæ profilacticæ versatur in præcautione & providentia morborum futurorum; quare qui negaret signa futura, & præterita, posset totam artem medendi spernere, & eam ab artium rectarum genere amovere.

Plurquam commentator, & alij per celebres Expositores sustinent re vera omnia signa esse præsentia, sed primariò expensa, & considerata: secundariò vero esse posse præterita, & futura: similiter nos dicimus nunquam morbos futuros præcaveri posse, nisi auferendo malas dispositiones præsentis: Hinc Galenus loquens de acuto morbo Sileni libro epidemiorum inquit, nisi antea eius corpus fuisset dispositum, non incidisset in morbum lethalem: ecce quod corporis dispositio indicat morbum futurum: modus præcauendi, ne Silenus in malignam febrem incideret, positus erat in auge-

renda mala dispositione viscerum, quæ si fuisset ablata, neque lethaliter aggrasset; neque obisset: malæ dispositiones sunt intemperaturæ viscerum, obstructions, plenitudo, & id genus, quæ sunt præsentia morborum semina, à quibus propriè sumi debent indicationes præcauendi morbos futuros: Hinc Galenus lib. de constitutione artis medicæ cap. 18. dicit, medicus intendens animū morbo & naturæ quasi colluctantibus discernit, an natura, vel morbus sit robustior, & statim à re præserti depromit præsagiū de hominis salute, & interitu: Probat, quia dum duos gymnastas colluctantes inspicimus ex primis motionibus sapè dignoscimus quis illorum fuerit victor: ecce quod primæ motiones, quæ indicant quoque futura sunt præsentis: idem colligimus ex tertio prælag. com. 6. & 4. com. 11. vbi dicit, prognostica sumi ex signis præsentibus: Postremo nōne signa coctionis, & cruditis indicant nobis an natura vel morbus sit superaturus? ergo non à signis futuris, sed à præsentibus colligenda sunt signa prognostica: futura enim non sunt: & ex Arist. 1. post. text. 5. non entis non est scientia.

Similiter dicimus de præteritis signis, quod scilicet omnia colligantur à præsentibus: exempli causa aderit homo factus solito gracilior, & imbecilior: inde colligemus præcessisse morbū, qui gracilitatem & imbecillitatem peperit: signa hæc sunt præsentia, & non præterita: vocantur tamen præterita: quia inde nos comprehendimus præteritum affectum non per se primariò, sed secundariò, seu cōiectura quadā, & post factam aliquam mentalem considerationem. Concludimus ergo omnia prognostica, & rememoratiua desumi à præsentibus: istasq; duas conclusiones posse defendi: prima, omne prognosticum esse demonstratiuum, sed non econtra: secunda, omne rememoratiuum esse demonstratiuum, sed non econtra.

SEPTIMI CAPITIS

PARTICULA II.

Textus 2.

Cum verò sint salubria corpora, hæc quidem simpliciter, hæc verò, ut nunc quæ & bene valentia dicuntur, salubrium simpliciter corporum duplicem diximus esse differentiam: quia nonnulla quidem semper, nonnulla verò ut multum essent talia, & semper quidem, quæ optimam constitutionem sortita sunt, ut multum, verò, quæ non magnoperè ab illa recedunt.

N text. superiori signa diuisit in salubria, insalubria, & neutra, & quodlibet istorum trium in signorum præsentium indicatiua, in præteritorum rememoratiua, & in futurorum prænuntiatiua: In hoc text. verò incipit à signis corporum salubrium, diuidens corpora salubria, ut fecit superius quod scilicet alia sint simpliciter, alia ut nunc, & quæ sunt simpliciter, alia esse semper, aliqua ut multum: merito igitur exorditur à signis salubribus: quia illis cognitis, faciliè quæ ab illis recedunt cognosci poterunt: Aristoteles enim primo de anima text. 85. optimè admonet quod rectum sit sui & obliqui iudex. Immo Galenus diuidens salubre, incipit à saluberrimo, quod est iudex, & cæterorum omnium corporum, & signorum regula.

1. Dubitatio oritur ex verbis text. quia ostendimus superius cum Manardo, de ratione salubris corporis non esse, ut actu sit sanum: quia salubre ut salubre dicitur aptitudinem & potentiam, sicuti risibile, quamuis non actu rideat, immo etiam

si ploret, esse risibile: similiter salubre ab ortu naturæ, quamuis actu sit vulneratum, potest dici salubre: in text. Galenus ait, salubria corpora. & corpora, quæ ut nunc sunt salubria dici bene valentia, ergo de ratione salubris est bene valere, & esse sanum: contra id quod diximus superius.

Respondetur dupliciter primo, quod hæc verba text. *quæ & bene valentia dicuntur*, debeant referri ad salubria nunc, quasi dicat Galenus, discrimen inter corpora salubria simpliciter & corpora salubria nunc esse quod simpliciter talia dicant potentiam excellentem, & valde resistentem extrinsecis causis: salubria verò ut nunc dicant actualem sanitatem; & quamuis Leoniceus interpretetur bene valentia, infra ostendetur, Galenum non intelligere, quod corpora salubria ut nunc sint optimè sana, sed solum sana.

2. Dubitatio & est Argenterij, qui semper capit Galenum; dicit enim salubre nunc non esse in eadem sanitatis latitudine, in qua sunt corpora simpliciter insalubria, & neutra simpliciter: quod est contra Galenum; Ratio Argenterij est, quia insalubre simpliciter est actu sanum: similiter neutrum simpliciter est actu sanum, sed non bene sanum: Galenus tamen in hoc loco dicit, corpora salubria nunc non solum esse actu sana, sed etiam bene valentia: sic est, quod malè valens & bene valens genere differunt, ergo in eadem latitudine non poterit esse salubre nunc, in qua est insalubre simpliciter, & neutrum simpliciter, ut superius visus est Galenus probasse.

Reiicitur Argenterius dupliciter, primo: quia non valet consequentia, hoc est bene valens, & illud est malè valens, ergo non sunt in eadem latitudine. Præterea nos negamus bene valere & malè valere esse duo genera: immo dicimus esse duas oppositas differentias vnius generis. Insuper esto, quod inter bene valere,

valere, & malè valere esset differentia generica, quid tum? Quis decreuit quod vna latitudo non amplectatur plura genera subalterna? nonne in latitudine ægritudinis sunt tria morborum genera, id est, intemperies, mala compositio & soluta vnitas, immo Argæterius addidit quartum morborum genus, quod nos vt chimericum reiecimus octauo lib. methodi nostræ vitan. Demum Argæterius nō recte est interpretatus Græcum codicem in quo hoc modo legitur, *ἡ ἀσθενεία τῶν ἐν τῷ σώματι ἀλλοιωμένων*, id est, quæ & sana dicuntur, quare per bene valentia, vt est interpretatus Leonicenus, non debemus intelligere magis sana, quam sint corpora in salubria, vel neutra simpliciter, sed tantum quod sint actu sana; aliquando enim contigit, quod sint minus, aliquando magis sana, quam in salubria, vel neutra simpliciter.

3 Dubitatio dictum est, salubre simpliciter indicare potentiam & aptitudinem, quæ necessariò includit actum, tamen videtur, quod Galenus velit, in rationem salubris simpliciter ingredi actualem sanitatem; quia dicit, salubre simpliciter semper esse, quod habet optimam constitutionem: addimus, sed sic est quod optima constitutio supponit semper actualem sanitatem: ergo de ratione salubris simpliciter non solum erit aptitudo, sed etiam actualis sanitas.

Responderi potest cum Manardo, duplicem esse constitutionem naturalem, aliam primigeniam, quæ in vtero ex semine viri, & sanguine mulieris acquiritur, quæ vsque ad mortem perseuerat; aliam esse aduentitiam, quæ non est ab ortu naturæ in prima generatione acquisita: de hac postrema dicimus, in qualibet ætate mutari: primā verò esse quoad substantiā immutabile: posita hac distinctione. Respondemus, quando dicit Galenus salubria simpliciter semper esse quæ optimam habent constitutionem, intelligere de optimā constitutione acquisita

Sanctorij Sanctorij Pars II.

in prima generatione ex semine parentū, quæ est illa quæ solet perseuerare vsque ad obitum, & quæ conseruari solet optima; quamuis illud corpus vel sapissimè possit vulnerari, vel alio modo extrinseco ægrotare.

OCTAVI CAPITIS

PARTICULA I.

Horum autem dignotiones sumenda sunt ab his, quæ secundum essentia rationem ipsis insunt, & ab his quæ ex necessitate consequuntur operationibus, casibusque, qui propriè accidentia dicuntur.

OSTENDAM Galenus diuisit, & definiuit signa in cap. superiori: Nunc vult docere à quibus fontibus desumantur signa pro dignoscendis dispositionibus omnium corporum. In hoc text. Galen. proponit tres fontes signorū ostendentium dispositiones corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum. Primus continet omnia, quæ secundum rationem essentia insunt corporibus: hæcque signa vocantur substantialiter inhaerentia. Secundus fons continet omnes operationes necessariò consequentes. Tertius continet casus similiter necessariò consequentes.

Quoad primum fontem, qui est ex substantialiter inhaerentibus, Galenus in text. declarat quid intelligat per substantialiter inhaerentia, dicitque, quod duo sint, temperamentum scilicet, & compositio: temperamentum enim substantialiter, & secundum essentia rationem inhaeret partibus similaribus: compositio verò dissimilaribus.

Sed altius est hoc Galeni artificium aperiendum: quia sicuti ex Aristotele 1. post. text. 9. & sequentibus sunt duo gra-

R

dus

dus eorum, quæ necessariò inherent: primus qui continet prædicata primi modi dicendi per se, quæ substantialiter inhaerent, quæ dicunt actum, & formam rei, & definiunt subiectum: Secundus qui continet prædicata, quæ necessariò consequuntur subiectum, & quæ ei perpetuò insunt, non tamen dicunt actum, sed potentiam & aptitudinem; neque definiunt subiectum, sed per subiectum definiuntur. Simili modo Galenus considerat quæ necessariò inhaerent partibus similariibus, & dissimilariibus: temperamentum inesse potest partibus similariibus in primo modo dicendi per se; quia similes partes tales sunt per temperamentum: docet enim Galenus 1. de usu partium c. 9. esse carnis esse eius temperamentum, & esse ossis esse temperamentum ossis. Similiter compositio inest dissimilariibus in primo modo dicendi per se: quia tales sunt per talem compositionem; compositio enim est actus, & est forma, quæ definit partem dissimilarem.

Ad eundem modum operationes quæ necessariò consequuntur essentiam, sunt prædicata secundi modi dicendi per se, quæ debent esse inseparabilia à constitutione partiũ similariũ, & dissimilariũ, & quæ definiuntur per partes similes, vel dissimiles: Qui non reducent hos fontes ad hæc Aristotelis arcana, omninò non intelligent Galeni mentem.

Hinc non potest defendi Plusquamcommentator, & infiniti alij. Expositores, qui dixerunt in commentariis huius artis medicinalis, quod operationes corporis sani, vel ægri possint separari, ut dormire, & rectè coquere, manente sanitate illa, quod dici non debet: quoniam si operationes necessariò consequuntur, suntque respectu constitutionis prædicata secundi modi dicendi per se, dicunt potentiam, & non actum, eruntque inseparabiles: posse enim ridere est inseparabilis proprietas hominis, risus

tamen est accidens hominis separabile: posse tamen dormire necessario consequitur, & est inseparabilis proprietas hominis: quare per ea quæ necessariò consequuntur sunt intelligenda accidentia inseparabilia, quæ sunt speciei, & non individui, & quæ dicunt potentiam, & non actum.

Hinc valdè errant Haly, Plusquamcommentator, & Sclanus, qui putant, solū signa substantialiter inhaerentia, quæ sunt in primo fonte, esse verissima: signa verò, quæ sunt operationes ex necessitate consequentes posse nos decipere, quod est falsissimum: eo quia sunt prædicata secundi modi dicendi per se, & conuertibiles efficiunt propositiones, & necessariò consequuntur essentiam: quomodo poterunt nos decipere, si necessariò consequuntur essentiam? causa erroris fuit, quia putabant, operationes secundi fontis considerari quoad actum, & non quoad potentiam: esset methodus Galeni omninò sine artificio, si operationes considerarentur quoad actum secundum: quia sic nulla necessariò sequeretur: dormire enim, videre, & multæ aliæ operationes quoad actum aliquando cessant; quoad potentiam nequaquam. Hinc Leonicensius in suo antisophista merito in hac re reprehendit Plusquamcommentatorem: operationes enim quæ necessariò consequuntur non actum secundum, sed actum primum, qui dicit potentiam, & aptitudinem significant.

Quoad secundum fontem diximus, quod continet signa, quæ de constitutione prædicantur in secundo modo dicendi per se: quæ dicunt potentiam & aptitudinem, & non actum: exempli causa, si velimus in sano definire quid sit dormire, non potest alio modo definiri, quàm per operationem corporis apti ad dormiendum, quæ aptitudo necessariò consequitur bonam constitutionem, & non actum dormiendi: sic dicimus de omnibus

bus actionibus : Hinc Galenus in lib. de differentiis morborum c. 2. declarans, morbum esse vel læsionem structure, vel operationis, explicat quid intelligat per operationem : habetque hæc verba, *sed quoniam & dormientes, aut alioquin in tenebris, & otio degentes, aut sæpè discubentes neque vlla corporis parte monemur, neque alicuius rei extrinsecè sēsū habemus, nihilominus tamen sani sumus. Hinc perspicuum est, quod sanitas non operatione, sed potentia potius est distinguenda*: ecce quod operationes indicant potentiā, & per potentiā omnes operationes inuicem distinguuntur: quare quādo Galenus admonet, operationes insequi perpetuo naturam & essentiam morbi, vel sanitatis, per operationem intelligere oportet actum, primum, id est, potentiā & aptitudinem, quæ est in secundo modo dicendi per se respectu sanitatis, vel morbi.

1. Dubitatio non videtur, quod operationes quæ necessariò consequuntur, sint signa diuersa à primo fonte, in quo ponuntur illa, quæ sunt de ratione essentiae: videntur enim quod operationes propriæ sint de ratione essentiae constitutionis: quod probatur definitionem sanitatis, & morbi: Galenus enim lib. de differentiis symptomatum cap. 1. primo methodi cap. 7. & lib. de differentiis morborum cap. 2. docet, sanitatem esse constitutionem secundum naturam perficientem actiones: morbum verò esse constitutionem præter naturam lædentem actiones: ecce quod operationes secundum naturam, & præter naturam ponuntur in definitione constitutionis naturalis, & præternaturam: quare, si quæ ponuntur in definitione sunt de ratione essentiae, secundus fons erit idem cum primo, & nullo modo distinctus.

Plusquamcommentator respondet, operationem non esse de essentia corporis sani; quia non posset ab illis separari; dicitque definiri sanitatem, & morbum per operationes separabiles: quia diffe-

rentiæ vltimæ sunt absconditæ, & inconoscibiles: id confirmat Galeni auctoritate 1. de differentiis morborum cap. 2. ubi probatur, sanitatem non consistere in operationibus, sed in constitutione: dormiens enim (cum cesserit ab operationibus, si sanitas staret in operationibus) ægrotaret.

Hæc responsio non probatur: quia negare oportet, quod operationes quæ necessariò consequuntur possint separari; ratio est, quia dicunt potentiā, & non actum: posse dormire in sano est operatio, quæ necessariò consequitur bonam constitutionem, & est ab illa omnino in separabilis: quare dicimus, Galenum, dum inquit sanitatem non consistere in operationibus, intelligere de operationibus, quæ dicunt actum secundum: quia in operationibus, quæ dicunt potentiā, & actum primum, sanitas primò & immediatè consistit. An verò potentiæ differant à fundamento sub iudice lis est: nos tamen lib. 8. de principiis reconditarum qualitarum defendimus potentias differre à fundamento: quilibet illum librum inspicere poterit, ibi enim fusè hac re egimus.

Ad argumentum respondemus, non omnia quæ ponuntur in definitione esse de essentia in primo modo dicendi per se: immo dicimus si definitione accidentis solum prædicata essentialia primi modi ponerentur, quod illa definitio esset omnium vanissima: quoniam definitio accidentis illa est perfecta quæ solo situ differt à demonstratione, alia enim sunt pueriles & dialecticæ, & nihil docent: in demonstratione verò non solum ponuntur prædicata essentialia primi modi: verum etiam ea quæ consequuntur essentiam. Qui verò hæc arcana non intelligunt, nunquam disputent de essentia, vel de aliis, quæ consequuntur essentiam: quia nihil percipient. Hinc Galenus in definitione sanitatis & morbi ponit constitutionem, quæ prædicatur

de temperamento, compositione, & vni-
tate in primo modo dicendi per se, ponit
quoque operationes, quæ prædicantur
in secundo modo, & quæ perpetuæ, &
necessariò consequuntur essentiam, &
quæ non possunt definiri, nisi per subie-
ctum essentia.

Quoad tertium fontem, qui est ex ca-
sibus necessario consequentibus dicimus,
in Græco codice legi *συμπτωμάτων*, &
per symptomata ait Galenus in text. esse
intelligenda accidentia: Hinc 1. methodi
c. 9. dicit quæ sanis sunt accidentia, ægro-
tis vocari symptomata, quâvis accidentia à
Galeno vocentur non symptomata, sed
συμβεβηκότα. Plusquamcommentator dum
interpretatur hæc verba (quæ propriè
accidentia dicuntur) dicit illud rela-
tium *quæ* non solum ad casus esse refe-
rendum, dixisset enim quos scilicet cas-
sus, sed ad operationes, & casus simul:
causa erroris huius Auctoris fuit linguæ
Græcæ omnimoda imperitia: dixit *quæ*,
quoniam refertur ad symptomata, quæ
in codice Latino exponuntur per parti-
culam *casus*.

Notandum quinque esse nomina idem
ferè significantia, symptomata, casus, ac-
cidentia, operationes, & symbeuicota:
symptomata, vt dictum est, sunt acciden-
tia ægrorum: accidentia verò sanorum:
à Cælio symptomata non vocantur ac-
cidentia, sed casus: similiter operatio se-
cundum naturam est accidens, quod
Græcè dicitur *συμβεβηκότα*.

His explicatis videndum est quid in-
telligat Galenus per casus, seu sympto-
mata necessariò consequentia. Celebres
expositores censent per symptomata ne-
cessariò consequentia in sano intelligi
exeuntia, retenta, & qualitates secun-
dum naturam: in ægro intelligi exeuntia
mutata, immodicè retenta, & qualitates
mutatas, quæ omnia dependent à læsis
actionibus: nullum enim exiens præter
naturam egreditur, manente omninò il-
læsa retentrice, & nullum immodicè

retentum potest concedi sine læsione
expultricis: similiter nulla qualitas in
corpore mutatur, quæ non supponat ali-
quam actionem læsam: omnia igitur hæc
symptomata insequuntur actiones læsas.

2. Dubitatio oritur, quia videtur, quod
Galenus non appellet operationes sym-
ptomata: immo videtur in hoc text. ipsa
distinguere ab operationibus: quia in se-
cundo fonte collocat operationes, & in
tertio symptomata.

Respondetur in hoc loco considerari
præcipuè dispositiones sanorum corpo-
rum: quorum operationes non possunt
dici symptomata: vocauit tamen sym-
ptomata ea, quæ consequuntur actiones,
vt sunt exeuntia, & qualitates mutatae, &
immodicè retenta: quia hæc conueniunt
ægris corporibus, de quibus secundariò
intelligit. Præterea ab Antiquis immodicè
retenta, & excreta, & qualitates mutatae
vocabantur symptomata: idè vtēs Gal in
hoc libello Antiquorū nominib. noluit
per symptomata intelligere operationes.

Insuper Galenus disputans contra
Antiquos 1. methodi 7. & lib. de morbo-
rum differentiis cap. 5. docet, eorum quæ
sunt præternaturam quatuor esse: pri-
mum constitutionem præter naturam:
secundum causam illius constitutionis:
tertium actionem læsam: quartum sympto-
mata. Videns Galen. quod actio læsa sit
quoque symptoma, docet lib. 1. me-
thodi cap. 8. nos per symptomata intel-
ligere ea quæ consequuntur actiones
læsas, & hæc esse immodicè retenta, ex-
creta, & qualitates mutatas: ecce quod
aliquando apud Galenum operationes,
seu actiones læsæ non vocantur sympto-
mata. Demum Galenus libro de diffe-
rentiis sympt. cap. 2. vocat actionem læ-
sam symptoma egregium, seu insigne
morbi: habet enim hæc verba *ἐξαιρετικὴ
σύμπτωμα νοσήματος*, id est, egregium
symptoma morbi: quare non est miran-
dum, si in hoc loco Galenus non appel-
let operationes symptomata.

3 Dubitatio videtur, quod hæc methodus de signis hic proposita sit diminuta, quia signa possunt quoque desumi à causis procatarcticis, à iuuantibus & lædentibus, & ab aliis, sicuti nos ostendimus lib. 6. methodi nostræ. Quod verò possint desumi à procatarcticis patebit, si ante oculos obiciamus duos casus à Galeno citatos in lib. quomodo morbos simulantes deprehendatur: alter est de Concionatore, qui fingeat colica torqueri: agnuit Galenus eius fictionem, quia nullus præcessit victus infrigidans unde colica oriri solet: Alter casus est de seruo, quia amore captus excitauit tumorem per thapsiā, ne iter faceret cum domino suo; nouit similiter Galenus serui malitiam. quia nulla externa causa præcessit, quæ potuisset tumorem excitare: similiter Galenus c. de oculis, & sexcentis in locis proponit iuuantia & lædentia, ergo præter tres propositos fontes alij quoque esse possunt.

Respondent Expositores vario modo, primo, quoad causas externas dicunt, in loco Galenum non considerare signa, quæ dicuntur præteritorum rememoratia; sed solum præsentium indicatiua. Quæ responsio est vanissima: quia si procatarcticæ concurrunt ad dignoscendas dispositiones sanorum, vel ægrorum erant proponendæ: hoc vnicum enim est Gal. propositum, vt nos doceat modum dignoscendi corporum dispositiones.

Sclanus, & alij respondent, hunc tractatum esse de corporibus: causas verò externas non pertinere ad corpora: addunt, Galenum 6. epidem. 1. comment. 10. signa certa desumere ex iis, quæ in corpore apparent.

Ego autem responderem, Galenum in hoc capite tractare de signis propriissimis, quæ non per syndromen signorum declarant dispositiones; sed vnumquodque per se: Hinc malæ conformationes sine aliis signis indicabunt morbos in figura partium organicarum, modus in-

dicandi desumitur à sensu, sicuti contorta figura inspectione propria dignoscitur: superficies aspera, vel lenis, & intemperies calida & sicca, tactu: vox aspera, auditu, magnitudo & numerus auctus vel diminutus, sensu cōmuni: ecce, quod substantialiter inhærentia non per cognitionem actionum læsarum; sed per sensus nostros immediatè elucescunt: similiter actiones, si sint læsæ, statim indicant morbum, & non egent aliorum signorum auxilio: similiter exeuntia, & retenta immodicè nos certissimè docent corporis dispositiones: ex vno enim exeunte præternaturam talis discursus necessario sequitur: est exiens mutatum, & præter naturam; ergo retentrix facultas est læsa: deindè dicimus, si est retentrix læsa, ergo vel per se, vel per accidens: si per se, ergo intemperies humida est illa quæ lauitatem facit in fibris: si per accidens erit ratione expultricis læsæ, quæ similiter potest lædi vel per se, vel per accidens: si per se, erit intemperies calida fibrarum, si per accidens erit ratione obiecti, siue humoris mordacis, vt est bilis quæ vellicat fibras expultrici dicatas: similiter obiectum, siue humor vellicans, vel fiet talis à deprauata concoctrice aluius visceris: vel accipiet acrimoniam ab externa causa: ecce quomodo miro modo possint disci passionis internæ per exeuntia, & per actiones læsas sine vlllo auxilio causarum procatarcticarum, seu iuuantium & lædentium.

Quando verò Galenus per procatarctica cognouit Concionatorem fingentem colicam, & seruum captum amore, qui per thapsiam excitauit tumorem: dicimus, non ex solis procatarcticis id cognouisse; sed ex actionibus naturalibus, vitalibus, & animalibus, illæsis: vidit enim eorum faciem, & tetigit illorum pulsus, ex quibus faciliè penetrare potuit, an præserit causa interna præternaturam, quæ potuerit parere fictos affectus concionatoris, & serui.

4 Dubitatio videtur, quod Galenus si-
bi contradicat, quia in hoc loco propo-
nit pro dignoscendis corporum dispo-
sitionibus tres fontes signorum : tamen
lib. 1. de usu partium cap. 9. mutat, &
peruertit hanc doctrinam; ibi enim po-
nit quatuor fontes, & in primo commé-
surationem excludit, putans commen-
surationem inter necessariò accidentia
contineri, & non inter substantialiter in-
hærentia : ibique sic ordinat : Primum
fontem continere substantialiter inhæ-
rentia, per substantialiter inhærentia, di-
cens, se intelligere temperamētum, quia
temperamentum est esse rei; & esse car-
nis est eius temperamentum. Secundum
fontem continere, quæ necessariò con-
sequuntur : per quæ intelligit colores,
odores, molliem, duritiem, & alias se-
cundas qualitates, quæ referuntur à Ga-
leno primo de facultatibus naturalibus
cap. 6. quæ sunt rarum, dēsum, asperum,
lene, graue, leue, durum, molle crassum,
tenue, friabile, lentum, colores, odores,
& sapores. Tertium fontem continere
necessariò accidentia : per necessariò ac-
cidentia ait, se intelligere formationem,
situm, numerum, & magnitudinem.
Quartum fontem continere operatio-
nes : quomodo igitur pōterit Galenus
vendicari à contradictione ; cum in
hoc text. reducat formationem, situm,
numerum, & magnitudinem ad primum
fontem, id est ad substantialiter inhæren-
tia, & in primo de usu partium cap. 9. ne-
get, formationem, situm, numerum, &
magnitudinem esse signa substantialiter
inhærentia : cum ubi vocat illa signa ne-
cessariò accidentia.

Respondent Expositores plurimi, &
rectè, Galenum in 1. de usu partium c. 9.
considerasse partes similes, vt partes
viuentes sunt, de quorum partium essen-
tia est temperamentum : ibi enim ait,
quod carnis temperamentum sit carnis
esse, & sic de aliis : in hoc loco verò con-
siderat partes similes vt salubres, & in-

salubres, & vt sunt capaces sanitatis, vel
ægritudinis : quia posita distinctione, di-
cunt, quatenus temperamentum est par-
tium viuentium esse quod situs, nume-
rus, figura, magnitudo, & cæteræ confor-
mationes respectu temperamenti sint
accidentia : propterea à Galeno lib. de
usu partium collocari inter illa, quæ ne-
cessariò accidunt, quatenus verò consi-
derantur partes viuentes vt salubres, in-
salubres, & vt capaces sanitatis & morbi,
dicunt quod non solum temperamenta,
verum etiam conformationes reducun-
tur ad substantialiter inhærentia ; omnis
enim morbus, vel sanitas immediatè
consistit in temperatura, vel conforma-
tione bona, vel mala : conformatio vero,
temperatura, & vnitas bona vel mala
prædicantur de sanitate, vel morbo in
primo modo dicendi per se.

Hinc errant, qui putarunt hunc lo-
cum Galeni declarari per locum illum
de usu partium citatū : inter istos est Cur-
rius, qui quatuor fontes constituit, à qui-
bus ait, signa esse desumenda ; ita vt pri-
mus sit à propria substantia membri, in-
telligens per propriā substantiā membri
primas qualitates, caliditatem scilicet,
frigiditatem, humiditatem, & siccitatem ;
Secundus sit ex necessariò consequen-
tibus, intelligens per necessariò conse-
quentia secundas qualitates, molliem
scilicet, duritiem, raritatem, & cæteras ;
Tertius sit ex necessariò accidentibus,
intelligens per necessariò accidentia
quantitatem, magnitudinem, numerum,
& figurā : Quartus sit ab operationibus,
& per operationes intelligens signa, quæ
desumuntur ab operatione vitali, anima-
li, & naturali : ita vt secundum Curtium
omnia signa indicantia dispositiones pos-
sint reduci ad tres fontes, de quibus Ga-
lenus in hoc loco egit ; ita vt primus &
tertius reducuntur ad signa substantialiter
inhærentia, & deinde sequantur
duo alij fontes, sed re vera non intel-
lexit, quo fine hic, & quo lib. de usu
partium.

partium citato Galenus considerauerit partes humani corporis.

Argenterius iniuria Galenum reprehendit, dicens diuisionem signorum per tres fontes esse imperfectissimā: quia in illis tribus fontibus non includuntur signa desumpta à causis, à iuantibus, & lædentibus, & à similitudine, quæ ex ipso Galeno 2. de crisi- bus ait, esse necessaria ad cognoscendas febres; per similitudinem Argenterius intelligit, an similis morbus per ciuitatem crassetur.

Decipitur Argenterius, quia hic non est locus tractandi de signis quam propriissimis: veluti sunt illa trium fontium à Galeno hic propositorum: Ostendimus enim superius, signa desumpta à causis externis, & à iuantibus, & lædentibus esse loca communia, quæ unita in syndromen solum pariunt scientiam: Similiter ostendimus 6. lib. methodi nostræ capite primo, modum inquirendi dispositiones corporis per similitudinem affectuum qui passim vagantur, esse probabilem, & nullam habere efficaciam, eo quia transitus à simili est analogismus Empiricorum ab ipso Galeno toties reiectus, & à nobis fusè in lib. de analogismo & falsa experientia explosus. Præterea modus procedendi à simili, vel proportionem; est argumentum à particulari ad particulare, quod nihil concludit, & in logica, & philosophia est valdè ridiculum. Neque Argenterij instantia contra Galenum valeret, si diceret, in propositis fontibus non contineri signa pro cognitione causarum internarum, quia eius erratum non esset dignum exultatione: philosophetur enim Argenterius diu noctuque, nunquam inueniet signa propria causarum internarum: omnes enim proprietates sunt suppositorum ex Aristotele 1. de anima text. 24. omnia igitur signa propria, quæ necessario consequuntur, sunt in secundo modo dicendi per se, & definiuntur non per causam internam subiecti, sed per subie-

ctum ipsum: Hinc non dicimus risibilem esse aptitudinem rationalitatis, sed hominis: Quo fit ut Aristoteles 1. de anima text. 64. doceat, irasci animam, simile est, ac si quis dicat animam texere, vel ædificare: quare propria signa conuenient morbis, & non causis. Neque obijciat, dari signa propria & communia causarum internarum: quia id concedimus, si à morbo separentur, quatenus scilicet non efficiant morbum: hoc modo enim dicimus, humores internos habere signa propria & communia, sed tunc non esse amplius causas sed subiecta: neque concurrere ad efficiendas dispositiones, neque pertinere ad hanc speculationem: Ecce igitur quam falsis nixus principijs Argenterius contra Galenum procedat, & quam solidis fundamentis suffultus Galenus doceat artem; ad ea enim quæ diximus pro Galeno, neq; Argenterius, neque alij respondere, neque hircere quidem auderent.

OCTAVI CAPITIS

PARTICULA II.

Textus 3.

Ab essentia quidem ipsa eorum quæ optimam habent constitutionem, commoderatione consimilium quidem, in caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate. Instrumentalium vero, in quantitate, ac numero eorum ex quibus componuntur, ac præterea formatione, situ partium singularum, ac totius instrumenti. Ex his vero quæ ex necessitate consequuntur consimilia, quantum quidem attinet ad tactum à mediocritate, quæ in molli- tute, ac duritie consistit. Quan-

tum verò ad aspectum, à colore optimo, & leuitatis, atque hispiditatis mediocritate. In operationibus à perfectione, quam & ipsorum virtutem appellamus. Ab his verò quæ instrumentarias partes consequuntur, à commodatione, & pulchritudine omnium totius corporis instrumentorum, ac præterea earum quæ ipsis insunt virtute operationum. Optima igitur constitutionis corporum signa indicatina sunt hac.

IN text. superiori Galenus tres fontes signorum proposuit prodignoscendis dispositionibus corporum. Primus erat desumptus à substantialiter inhærentibus. Secundus ab operationibus, quæ necessariò consequuntur. Tertius à symptomatibus, quæ necessariò consequuntur operationes, qui continent retenta, excreta, & qualitates.

In hoc text. applicat dictam methodum corpori saluberrimo, quod dicitur salubre ab ortu naturæ: & meritiò ab hoc incipit, quia est aliorum omnium regula: cætera enim corpora quatenus ab isto perfectissimo recedunt in sequenti considerabuntur.

Diuiditur text. in tres partes, in prima proponuntur signa substantialiter inhærentia, quæ conueniunt saluberrimis partibus similaribus, & dissimilaribus: hæcque sunt optima temperatura, & optima commensuratio, quæ consistit in magnitudine, numero, conformatione, & situ, concludit Gal. tunc corpus fore saluberrimum, quando eius partes erunt optimè constitutæ in primis quatuor qualitatibus, & organicæ benè commensuratæ in magnitudine, numero, formatione, & situ: In secunda parte sumit indicia à signis, quæ necessariò consequuntur sa-

lubritatem similarium partium: quæ indicia vel consistunt in sensu tactus, veluti dum medicus cognoscit carnem, neque esse molliorem, neque duriorèmediocritate: vel in sensu visus, dum colorem faciei, & aliarum partium vidit, esse optimum, id est, ex albo & rubro commistum, & corpus, neque nimium hispidum, neque nimium glabrum: quia neque homo valde pilosus, neque sine pilis potest esse temperatus: vel demum desumuntur signa ab operationibus: per operationes intelligendo operationes naturales, vitales, & animales: istæ enim operationes in corpore saluberrimo omnes debent esse in suo robore, vel suo esse perfectissimo: quod vero Galenus per virtutem intelligat robur facultatum, patet ex lib. de salubri ad Thrasylb. cap. 15. ubi explicat, per virtutem se intelligere robur. In tertia parte Galenus desumit signa ab iis, quæ consequuntur non similes: sed dissimiles seu organicas esse optimè constitutas duo sunt, alterum est commensuratio, & pulchritudo omnium partium organicarum: alterum est, quod operationes organicarum partium sint perfectissimæ, sicuti est perfectissima visio in oculis: chilificatio in ventriculo: hæmatis in hepate, &c.

1 Dubitatio proponitur à Plusquamcommentatore dicente, quod substantialiter inhærentia non possint vocari signa, quia idem esset signum, & signatum: si enim commensuratio seu cōcentus quatuor qualitatum esset temperatura similarium, quomodo temperatura poterit esse signum temperaturæ? idem dicit de compositione: quomodo bona compositio dici poterit signum bonæ compositionis?

Soluitur sic, si de temperatura loquamur, dicimus, temperaturam considerari dupliciter, vel cum relatione ad tactum, qui tangendo iudicat, vel cum relatione ad ipsasmet partes similares: quæ posita

distin

distinctione, dicimus, temperaturam consideratam primo modo, respectu scilicet nostri tactus, esse signum: respectu verò partis, in qua est, esse signatum: & sic dubitatio tollitur: quod vero sensus tactus sit iudex, est Aristotelis 2. de anima text. 94. ubi inquit, tactum hominis esse exquisitiorem omnibus animantibus, ideo potest rectissime iudicare obiecta tactilia: Galenus verò 2. de temperamentis capit. 2. ait, tactum hominis esse rectum iudicem primarum qualitarum, id est, temperaturarum actu talium: Similiter dicimus de compositione, quod scilicet respectu sensus visus seu tactus compositio sit signum, respectu verò partium sit signatum.

2 Dubitatio maxima est in verbis Galeni, & quia ait, formationem, & situm conuenire non solum organicis, verum etiam similaribus: quod videtur falsum: quia similaribus solum conuenit temperatura, & non situs, vel conformatio.

Soluitur dicendo conformationem & situm per se primo competere organicis: secundo vero partibus similaribus.

3 Dubitatio exoritur, quia docet Galenus, corpus saluberrimum per tactum dignosci: videtur falsum: quia medicus vel erit temperatus, vel intemperatus, si fuerit temperatus nunquam poterit dignoscere corpus saluberrimum, quod est temperatissimum, quia ex Arist. 2. de anima text. 118. tactus solum sentit exuperantias: æquè enim calida, vel frigida non possunt sentiri: si vero medicus fuerit intemperatus, putabit, corpus saluberrimum esse intemperatissimum ratione magnè distantie inter se: manus enim medici nimis calida putabit corpus saluberrimum esse frigidæ, & intemperatæ naturæ manus nimis frigida sentiet saluberrimum esse calidæ, & intemperatæ naturæ, quare nullo modo per tactum percipiet saluberrimum.

Soluitur sic: si medicus temperatus

Sanctorij Sanctorij Pars II.

poterit dignoscere exuperantias per tactum, poterit quoque dignoscere temperatum, si viderit neque calidum, neque frigidum esse: neque Aristotele relictamur, quia aliud est sentire, & aliud cognoscere se non sentire excessum: cōcedimus temperatum tangendo temperatum non sentire, dicimus tamen ex illa sensus priuatione perueniri ad cognitionem corporis saluberrimi, & temperatissimi. Præterea poterit quoque vir intemperatus per tactum dignoscere temperatissimum, quando esset versatus in plurimorum corporum tactu: obseruaretque præceptum à Galeno traditum primo de temperamentis cap. ultimo, quod. s. medicus debeat se exercere in aqua frigidissima & feruentissima pari portione commixta, quia inde, quæ ex humanis corporibus sunt temperata, tactu incipiet animaduertere.

4 Dubitatio, inquit Galenus, perfectionem operationis esse signum corporis optimè constituti: videtur falsa hæc sententia: quia aliqui intemperatissimi habent perfectiores operationes: Hinc biliosi intemperati ex Galeno lib. de natura humana comm. 39. habent maximum ingenij acumen: melancholici summam prudentiam: quæ operationes in iis, qui sunt temperatissimi non sunt ita perfectæ: similiter ventriculus biliosus ex Galeno libro primo de alim. fac. cap. primo citius digerit esculenta coctum difficilia, quam temperatissimus.

Respondent plurimi, quod in corpore temperatissimo debeant considerari omnes operationes simul: & sic respectu corporum recedentium à temperatissimo erunt perfectiores. Sed melius respondemus, si dixerimus per operationem perfectam Gal. intelligere eam, quæ conuenit constitutioni salubri, quæ potest resistere causis extrinsecis, & quæ tere nunquam in ægritudinem labitur: de qua optima & saluberrima constitutione Gal. c. 85. huius libri ait, non eger

præside pro eius conseruatione : immo de hoc corpore loquens inquit tantum appetere, quantum potest coquere : ideo lib. de bono corporis habitu dicit, hæc corpora non ægrotare, quia neque colligunt humorum multitudinem, neque malignitate coinquinantur.

5 Dubitatio non videtur, quod ex colore optimo iudicari possit corpus saluberrimum : quia Galenus 1. de humoribus primo dicit floridum colorem faciei alicuius, qui sit mœstus, indicare vel malam affectionem in cerebro ex atra bile prodeuntem, vel prænunciare narium hæmorrhagiam.

Respondetur, quod sicuti corpus salubre diapandos ex sua natura est coloris floridici, si credendum est semper eodem colore eius faciem esse suffusam: Galenus verò primo de humoribus com. 1. loquitur de colore florido, qui à causa calida fit, & non de illo qui propria natura effunditur, & qui est perpetuus : in istis enim corporibus temperatis humores ad intra non regurgitant : quia nihil in corpore habent præter naturam, cuius occasione modò retrahent ad intra humores, modò concitentur ad extra, vt scilicet in iis, qui sunt passuri hæmorrhagiam: habetur loco citato hæc Hippocratis sententia : *color humorum, ubi non est humorum reciprocatio, veluti efflorescit* : in corporibus temperatis sanè semper efflorescit, quia non reciprocantur humores, eo quod nulla sint mala qualitate inquinati

6 Dubitatio, Galenus omittit multa alia signa corporis saluberrimi, ergo eius doctrina est insufficiens: 2. enim de temperamentis capite primo dicit, corpus saluberrimum esse omninò medium inter audax & timidum, inter taciturnum & verbum, inter gracile & obesum: atque neque latas, neque angustas venas habere: plurima quoque alia proponit 2. de tuenda sanitate. Auicennas denique 2. 1. doctrina 3. cap. 4. præter alia signa

admonet, saluberrimum esse boni odoris.

Respondetur, Gal. non esse diminutum: quia tractat artem doctrina definitiua, quæ comprehendit omnia capita artis, sed non omnia particularia contenta sub capitibus : exempli gratia docet, quomodo per sensum tactus, & per sensum visus percipere possimus medium hunc statum corporis saluberrimi, datque exemplum solum de lenitate, & hispiditate, & colore, vt scilicet subintellegamus cæterea ab illo sensu dignoscibilia : similiter positis duobus sensibus admonet, quomodo ea : quæ aliis sensibus sint cognoscibilia penetrari possint; sicuti corpus hoc esse boni odoris; esse medium inter audax & timidum & sic de aliis.

7 Dubitatio, videtur quod Galenus sibi contradicat, quia in principio text. optimam commensurationem partium organicarum collocat inter substantialiter inhærentia, quæ ab essentia sumuntur: in fine verò textus commensuratione & pulchritudinem inter ea quæ consequuntur organicas partes, quæ sunt toto genere diuersa : quia substantialiter inhærentia sunt essentia, & prædicantur in quid de corpore salubri: ea verò, quæ consequuntur, prædicantur in quali.

Plusquamcommentator respondet, commensurationem sumi dupliciter, vel pro situ, magnitudine, & figura cuiusque partis organicæ, nulla facta comparatione cù aliis partibus & sic sumptam (dicit) explicare essentiam corporis salubris, & dici substantialiter inhærentem: vel sumi commensurationem, vt est proportio omnium partium corporis inter se coniunctarum, & sic sumptam commensurationem, ait, non substantialiter inhærentem, sed consequi quæ substantialiter inhærent : hoc enim commensurationis genus est ipsamet pulchritudo: idè Platon in Philebo docet, pulchritudinem esse quandam partium commensurationem. Similiter

Similiter Auerroes 7. phy. text. 18. de pulchritudine habet hæc verba: pulchritudo est vniuersaliter proportio inter membra media & extrema: ecce quod cōmensuratio, quæ in idem recidit cum pulchritudine, est proportio non vnius membri, sed omnium inter se tam extremorum, quam mediorum: Hinc Alexander Aphrodiseus secundo de anima cap. 43. inquit, pulchritudinem esse in bona habitudine, & commensuratione corporis; non dicit esse commensurationem vnius partis: Aristoteles 4. lib. ethicorum c. 3. videns pulchritudinem esse proportionem totius corporis facta omnium partium organicarum consideratione, dicit paruos non posse vocari pulchros, sed elegantes, & concinnos: voluitque ad constituendam hanc cōmensurationem, quæ est omnium partium proportio, conspirare quoque magnitudinem, sed non vnius partis, sed omnium: quia sicuti in commensuratione vnius partis organicæ concurret necessariò debita illius partis magnitudo: similiter in commensuratione omnium partium debita requiritur magnitudo: illa prima est substantialiter inhærens, hæc postrema est necessariò consequens.

8 Dubitatio videtur, quod Galenus sibi contradicat, quia in hoc text. docet, quatuor primas qualitates pertinere ad essentiam constitutionis similarium: secundas verò mollitiem scilicet, duritiem, hispiditatem, & lenitatem, & colores consequi essentiam similarium partium: nihilominus in hoc libro capite 12. dicit, eos qui habent substantiam cerebri crassam esse ingenio obtusos: ergo crassities quæ est secunda qualitas indicabit constitutionem cerebri, quod collocatur inter partes organicas, & non similes.

Præterea 3. de symptomatum causis c. 2. docet, ob raritatem vasorum fieri sanguinis profluvia, sed sic est, quod affectus vasorum, vt venarum, sunt affe-

ctus partium organicarum, & non similarium: quia ex Gal 11. methodi cap 11. tres tantum sunt partes similes membranosæ scilicet, carnosæ, & fibrosæ; ergo quæ dicuntur à Gal. in hoc loco adnervantur iis, quæ dicta sunt alibi.

Solutio huius difficultatis desumitur à Gal lib. quod animi mores sequantur temperaturam corp. c. 2. vbi ait à similibus primariò provenire actiones ratione temperaturæ, secundariò ab organicis: quare decimus, ingenium obtusum primariò fieri à propria carne iusto crassiori, quæ est pars similis: crassitiem, verò tenuitatem, duritiem, mollitiem, & ceteras secundas qualitates insequi primas: Hinc Galenus 7. methodi cap. 2. ait. animales actiones partibus similibus primo referri: & libro de constitutione artis cap. 4. idem dicit: postremò 2. de naturalibus facultatibus cap. vltimo habet, iecur, venas, arterias, ventriculum, & omnem particulam, quæ aliqua fungitur actione necessariò hoc obtinere propter certam ex quatuor elementis temperiem: quid clarius in Galeno potest inueniri, quam quòd à temperie omnes actiones similarium prodeant; neque excipit hepar, quod est sanguinis officina tam præcipua, neque excipit ventriculum, & cor, quæ sunt organa tam conspicua.

9 Dubitatio statim oritur, quia si secundæ qualitates necessariò consequuntur primas, & sunt signa indicantia constitutionem similarium partium; ergo omnia signa dissimilium partium convenient similibus, & sic dissimilia non habebunt signa propria.

Respondetur, dupliciter considerari secundas qualitates, primo modo quatenus insequantur primas, quæ cōstituunt similes, & hoc modo dicimus, omnes qualitates secundas & tertias indicare primas, sic actionem in hepate indicare temperaturam propriam carnis hepatis: actionem cerebri, vel cordis propriam carnem vel substantiam cerebri, vel

cordis: secundo modo considerari qualitates secundas quatenus format vitia, & affectus præter naturam in partibus organicis, & sic non solum secundas qualitates insequi organicas partes, sed esse ipsasmet constitutiones organicarum partium, verbi causa raritas & densitas sunt secundæ qualitates, quæ ex necessitate insequuntur constitutionem partium similarium, & sunt fundatæ in propria carne, in membranosa scilicet substantia, vel fibrosa; non dicimus tamen raritatem & densitatem esse morbos similarium partium, sed organicarum: ita ut secundæ qualitates formaliter pertineant ad dissimiles; originaliter verò ad similes.

10 Dubitatio: dictum est Galeno, actiones convenire partibus similaribus, & non dissimilaribus: tamen in fine textus Galen. ait quod partibus instrumentariis seu organicis conveniant commensuratio & pulchritudo, & aliæ operationes.

7 Plusquamcommentator tollit hanc difficultatem dicens, actiones seu operationes naturales convenire solum partibus similaribus; actiones verò animales partibus organicis. Quæ solutio est vanissima, quia Gal. 7 methodi capite 2. & 3. de facultatibus naturalibus cap. ultimo habet, omnes actiones sint vitales, sint animales, vel naturales inspicere primariò partes similes, esseque in similaribus fundatas: convenire tamen partibus organicis solum secundariò, ut testatur Galenus locis citatis: in quolibet enim instrumento ex Galeno adest aliqua præcipua pars similis, cui convenit actio præcipua, quæ vel est propria caro instrumenti, vel propria membrana, vel propria fibræ instrumenti: partes enim similes ex Galeno sunt solum tres, carnosa scilicet, membranosa, & fibrosa, & ab his primariò omnes actiones prodeunt, & actiones, quæ insunt organicis, meritiò istarum similarium inesse. Quod verò actiones quoque animales conveniant

primariò partibus similaribus patet ex Aristotele, & Galeno: ex Aristotele 2, de partibus animalium cap. 1. & primo de historia animalium cap. 4. ubi docet omnes sensus fieri per partes similes, actiones verò, & motus per partes instrumentales: ex Gal. quia docet visionem primo crystalino, & deinde toti oculo convenire quare quando videbimus Galenum lib. de curandi ratione per sanguinis missionem c. 4. dicentem actionum aliquas convenire similaribus partibus, & aliquas dissimilaribus, dicendum est actiones convenire dissimilaribus, sed non primò, ut superius dictum est: quam expositionem ipse Galenus affert multis in locis, & præcipue lib. de constitutione artis cap. 5. & lib. de curatione per s.m. cap. 4. Similiter Conciliator diff. 63, dicit, actiones à similaribus primariò, & ut sunt principium quo provenire à dissimilaribus verò adæquatè, & ut sunt principium quod.

OCTAVI CAPITIS

PARTICULA III.

Textus 4.

Eorum autem quæ ab ipsa deficiunt, & adhuc tamen salubria existunt, nonnulla quidem in consimiliu temperatura vitium aliquod parvum habent, nonnulla verò in instrumentariorum commoderatione, & hoc quoque per exiguum. Accidit autem hoc vel in omnibus, vel in aliquibus aut in utrisque. Vitiarum verò genera eadem sunt his quæ virtutem perficiunt. Temperatura quidem in consimilibus. Numerus autem, & formatio, & magnitudo, & situs in instrumentarijs. Utrisque verò communis unitas,

unitas, quam & ipsorum, con-
nuitatem appellamus.

N textu superiori tradidit signa corporis simpliciter salubris, id est, saluberrimi. In hoc text. verò ostēdit; quomodo salubre vt multum deficiat à saluberrimo: dicitque deficere ab illo per vitium aliquod paruum sensibile in temperatura, vel in compositione: in temperatura veluti in caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate: in cōpositione, dum informatione, magnitudine, numero, vel situ aliquantulum recedit à saluberrimo: corpus enim saluberrimum est vnum, & est regula omnium aliorum: salubre verò vt multum est multiplex, & nō vnum: quia modo est salubre vt multum, quia deficit à saluberrimo per aliquod paruum vitium in temperatura: modo quia deficit in situ, magnitudine, vel numero, vel demum per aliquod paruum vitium, quod sit simul in omnibus similaribus, & dissimilaribus partibus.

Altimarus putat in hoc text. Galenū agere non de corpore salubri vt multum, sed de corpore salubri vt nunc: probatque eo, quia Galenus in text. habet hæc verba, & adhuc tamen salubria existunt: si intelligeret de salubri vt multum, non dixisset, adhuc, quia est certissimum, quod corpus salubre vt multum sit salubre: addit, Galenum nullibi egisse de corpore salubri vt nunc; quare nisi dicamus, quod in hoc text. de ipso agar, esset diminutus. Accedit, quod Galenus in fine huius capituli octauo dicat, se egisse de omnibus corporibus salubribus: demum subnequit Altimarus, clarè patere, Gal. esse acturum paulo infra videlicet, in hoc c. de corpore salubri vt multum; quare, si etiam in hoc text. de illo ageret in hoc loco esset superfluum.

Decipitur Altimarus, quia salubre vt nunc non deficit à salubri simpliciter

diapandos, quod est corpus saluberrimū per aliquod (vt ait hīc Galenus) per exiguum vitium; sed per magnā & notabilē differentiā: immo in latitudine sanitatis non est maior differentia, quam inter saluberrimū, & salubre nunc; saluberrimū enim est in supremo gradu salubritatis; salubre verò vt nunc est in infimo: quare cū differentia non sit per exigua, dicendū est, Galenum hīc egisse de corpore salubri vt multum, & non de salubri vt nūc. Quoad instantias dicimus Galenum dixisse, adhuc, ne crederent lectores, quod per parū vitium, quod in temperatura, vel compositione inueniri possit, corpus salubre vt multū dici debeat corpus insalubre, quod similiter est in latitudine sanitatis: differt enim salubre vt multum ab insalubri, secundum maiorem, & minorem resistantiam, quæ ab his corporibus infertur extrinsecis causis: Causa erroris Altimari fuit, quia putabat, salubre vt nunc differre ab insalubri simpliciter, & à neutro simpliciter: quod quidem in hac arte medicinali non potest defendi: supra enim ostensum est, corpora salubria, insalubria, & neutra contineri in latitudine sanitatis; insalubria verò vt nunc habere actu aggritudinem: dictūque est insalubre simpliciter, & neutrum simpliciter posse vocari salubre nunc: cum igitur Galenus egerit de insalubri simpliciter, & de neutro simpliciter, supponendum est, egisse de salubri nunc, quia in illis continetur. Quoad illud dum ait, Galenum esse superfluum, si in hoc loco ageret de corpore salubri vt multum, quia infra in hoc cap. par. 7. de hoc corpore ager. Respondemus, diuersa consideratione Galenum agere hīc, & ibi: hīc declarat, in quo consistat vitium huius corporis salubris vt multum: in parte verò 7. docet, quomodo ab aliis corporib. possit distingui: quare Altimari opinio accipi non potest.

Diuiditur text. in duas partes: in primadocet, corpus salubre vt multum dif-

ferre à salubri vt sēper per aliquod paruum, seu per exiguum vitium in temperatura, vel in compositione: ita vt differentia specifica, quæ corpus salubre vt multū differt à saluberrimo, non sit, quia magis in vna, quam in aliis partibus, & omnibus simul vitium sit; sed quia vitium sit per exiguum. In secunda parte declarat quid intelligat per vitia, & quot sint: vitur argumento à contrariis, videlicet, si virtutes in corpore sunt hæ tres, bona compositio in dissimilibus, bona temperatura in similibus, & bona vnitatis in vtrisque; tot quoque erunt vitia, scilicet mala compositio; mala temperatura, & mala vnitatis: contrariorum enim eadem est disciplina.

1. Dubitatio Galenus in hoc textu docet, solutionem continui conuenire vtrisque, id est, partibus similibus, & dissimilibus: Auerroës 3. colligit cap. 14. insurgit cōtra Galenum, aitque quod solutio continui conueniat solum partibus similibus; solutio verò contigui partibus dissimilibus: ratio est, quia partes instrumentales fiunt ex similibus contiguis, & non continuis; quare ex Auerroë, dum soluentur partes instrumentales, soluentur contigua, & non continua; non cōueniet ergo solutio cōtinui, vt dicit Gal. vtrisque, id est, similibus & dissimilibus, sed similibus tantum.

Respondetur Galenum sumere continuum lato modo, sicuti Aristoteles illud sumpsit in princip. 1. lib. meteororū, vbi inquit, oportet mūdum hunc continuum esse superioribus lationibus, vt inde omnis eius virtus gubernetur: elementa tamen non sunt continua orbi lunæ, sed contigua: simili modo Galeno placuit appellare continui, & non contigui solutionem. Præterea ipsemet fatetur se id fecisse clarioris doctrinæ gratia 7. lib. methodi cap. 2. & 13. methodi cap. 1. & alibi: notius enim erat addiscēribus medicinam suo nomine continui, quam contigui vnitatem communē appellare:

non enim agitur in medicina de mathematicis, in quibus de vnitatis, & de continuo agitur: sed accipit Galenus nomina communia & vulgaria, vt inde ad altiora proficiscatur. Præterea possumus etiam respondere, quod Auerroës argumentum non sit contra Galenum: quia non inquit continuitatem esse naturam communem similibus, & dissimilibus, sed vnionem, siue vnitatem: similiter non dicit Galenus solutionem continuitatis esse morbum communem, sed solutionē vnitatis: quare instantia Auerroës nihil habet contra Galenum: pars enim organica, quamuis sit contigua, tamen per suam formam: & per suū actū, vt dicit Galen. lib. de differ. morborum cap. 4. est verè & exquisitè vna. Dum verò Galenus solutionem vnitatis appellat aliquando solutionem continuitatis, dicimus id fecisse, vt ipsemet lib. de causis morborum cap. vlt. fatetur, clarioris doctrinæ gratia.

2. Dubitatio, Argenterius inuehitur contra Galenum, dicentem, solutionem continui conuenire similibus, & dissimilibus, per se tamen dissimilibus, per accidens verò similibus. Quæ opinio è diametro est cōtraria opinionioni Auerroës: dicit igitur Argenterius, quod situ morbi in figura, in situ, in magnitudine primariū, & per se secundum opinionem quoque Galeni conueniunt partibus dissimilibus: similiter dicendum est de continui solutione: confirmat Argenterius suam opinionem hac ratione supponens in continui solutione non tolli, vel impediri actionem similium partium, sed tantum dissimilium: quo supposito infert, si ex actione læsa iudicandi sunt morbi, & in solutione cōtinui solum actio dissimilium lædatur, & non similium, solutio continui erit morbus dissimilium, & non similium: probat quod actiones similium non lædantur, eo quia quando soluta, & diuisa sunt carnes in ipsis fit coctio, retentio,

tio, carnis regeneratio, & cætera munerâ perficiuntur : ergo solutio continui non est morbus similarium.

Respondetur, rationes Argenterij esse pueriles, quia dum aut actiones similarium partium diuisarum non lædi : maximè vacillat quia carnes diuisæ malè concoquunt, & cætera omnia officia diminutè explèt : immo diuisis similaribus externis, statim per sympathiâ actiones propriarum carnium viscerû læduntur. Demum, nonne actiones partis similaris diuisæ aliquândo auferuntur? veluti dum gangræna ob vulnus, vel ob alias causas fit in parte similari: tunc enim tolluntur coctiones, agglutinationes, & cætera omnia officia : ecce igitur quod solutio continui conuenit per se quoque similaribus; prædicatur enim solutio vnitatis vnitocè de solutione similarium, & dissimilarium. De hac re iterum fusius agemus in 3. parte lib. cap. de solutione continui contra Falopium.

3 Dubitatio, Galenus loquens de numero generum morborum videtur esse inconstans, quia sæpissimè dixit esse tria, scilicet intemperiem, malam compositionem, & solutionem vnitatis : in hoc textu tamen numerat sex genera, scilicet intemperiem, morbum in formatione, magnitudine, numero, & situ; qui morbi vocantur malæ compositiones, & sextum genus ait esse continui solutionem. Augetur dubitatio, quia lib. de differentiis morborum cap. 11. & lib. de constitutione cap. 6. vocat solutionem continui quintum morborum genus : ergo non tria.

Responsio est facillima, cur modò sex morborum genera, & modò tria numerentur; quia illa quatuor genera subalterna, scilicet in formatione, situ, magnitudine, & numero reducuntur ad vnum genus, id est, ad malam compositionem : sed difficultas est, quid intellexerit Galenus, dum dixit, solutionem continui esse quintum genus. Quidam respon-

dent esse quintum genus competens partibus dissimilaribus : ita vt primum sit in formatione; secundum in magnitudine; tertium in numero; quartum in situ; & quintum in soluta vnitates : sed responsio erit accommodatior, si dixerimus, solutionem esse quintum genus, non solum respectu partium dissimilarium, verum etiam similarium : quia in similaribus quatuor genera subalterna morborum dantur, quæ sunt intemperies calida, frigida, humida, & sicca; quintum genus in dissimilaribus erit solutio continui : similiter solutio continui erit quintum in dissimilaribus, enumerando illa quatuor, scilicet in magnitudine, numero, situ, & formatione : quæ cum ita sint, text. Galen. de differ. morb. 11. & lib. de constitutione artis c. 6. erit clarissimus.

4 Dubitatio, ait Galen. magnitudinem, & figuram conuenire solum partibus organicis; quod videtur falsum : quia etiam partes similes habent magnitudinem, & figuram.

Solutur concedendo partes similes habere magnitudinem, & figuram : negando tamen magnitudinem, & figuram dici bonam, vel diminutam, vel auctam ratione sui : accipiat enim pars similis, quæ sit figuræ, vel magnitudinis perexiguæ, dicimus non lædi eius propriam actionem ob paruitatem, quia potest esse Pigmeus, cuius partes similes sint perexiguæ, tamen bene concoquant, retineant, attrahant, & expellant : quare magnitudo, vel figura dici debet præter naturam ratione partis organicæ, & non ratione partis similaris.

5 Dubitatio, videtur ex Galeno, tot esse virtutes, quot vitia, id est, tot esse species sanitatis, quot sunt species morbi : quod non videtur; quia si vnus est habitus temperatissimus, octo sunt intemperati : ideo Plusquamcommentator negat omnino, quod tot sint species sanitatis, quot ægritudinis : ergo malè Galenus

in textu dum docet, tot esse vitia, quot virtutes.

Respondetur non solum esse tot species sanitatis, quot sunt morbi, sed dicimus, species sanitatis esse plures ob temperatissimum, & saluberrimum corpus, quod est omnino æquale: Hinc Auerroës 3. coll. 1. rectè docet, quod numerus specierum ægritudinis est sicuti numerus specierum sanitatis, seclusa optima temperatura: idem dicit Galenus lib. de constitutione artis medicæ cap. 10. esse scilicet octo imtemperaturas salubres, & octo imtemperaturas insalubres, & deinde esse habitum temperatissimum: quare quando dicit Galenus tot esse vitiorum genera, quot virtutes corpora perficientes non enumeravit temperatissimum.

6 Dubitatio augetur, quia ex Arist. 1. topic. quot modis dicitur vnum oppositum, tot & alterum, ergo tot deberent esse species sanitatis, quot sunt morbi.

Respondetur sic: si cum Auerroë loquimur, dicimus vnicā esse communem sanitatem, & vnicum communem morbum, qui opponitur sanitati illi saluberrimæ: dum verò ab vna sanitate perfectissima corpora innumeralibus modis recedunt, innumerabiles fiunt ægritudines: Respondet igitur Auerroës 5. phy. 57. temperatissimum habere in se tot sanitates, quot respondere possunt ægritudinibus à temperatissimo recedentibus: sed addit Auerr. nomina sanitatis esse ignota, exempli gratia, aderit morbus in excessu calidus, qui vocatur febris ardens, seu causon; attamen sua sanitas erit ignota.

7 Dubitatio Galenus in tex. dicit, morbos in situ conuenire organicis partibus, quod non videtur; quia Auicennas 2. 1. doc. 1. cap. 2. sustinet, luxationem esse morbū in soluta vnitatem, quamuis Galenus clarissimè dicat libro de morborum differentiis cap. 13. quod luxatio, quæ est morbus in situ, pertineat ad partes instrumentales seu organicas, ergo vel

malè Galenus, dum omnes morbos in situ reduxit ad partes organicas, vel malè Auicennas loco citato.

Conciliator differentia 75. videns hanc differentiam inter Galenum, & Auicennam censet, Auicennam esse à Galeno diuersum. Possumus tamen respondere, nullam esse differentiam inter Auicennam, & Galenum si dixerimus luxationem dupliciter considerari, vel vt est morbus in situ, & sic pertinere ad partes organicas: vel vt est affectus in solutione vnitatis, & sic pertinere ad partes similes & organicas: quando Auicennas dixit, luxationem esse morbum in soluta vnitatem, non considerasse mutationem situs, sed solummodò solutionem ossis quæ fit per mollitiem ligamētī iuncturarum.

Quæritur in hoc loco, an detur quartum genus morborum: quærendi occasio desumitur à verbis Galeni in hoc text. in quo dicit tria tantum esse morborum genera, scilicet intemperiem, malā compositionem, & solutam vnitatem.

Fernelius, Argenterius, & multi alij, qui concedunt quartum genus morborum, quod dicitur formarum, ea de causa dari putant, quia præter qualitates manifestas concedunt occultas, quæ neque pendent à primis quatuor, neque sunt in eadem cathegoria: & in his qualitatibus dicunt, hoc quartum genus esse fundamentum: Isti verò dicuntur morborum Innouatores; quia distinctum & nouum morborum genus in medium attulerunt.

Fundamenta istorum pendent ex eo, quia putant, dari qualitates occultas, quæ neque ad quatuor primas, neque ad alias, quæ ponuntur in prædicamento qualitatibus, referri possunt: dicuntque qualitates occultas, in quibus fundamentur morbi formarum, quales sunt lues Gallica, & alij multi, esse substantias operantes primo, & per se, nullòque interposito medio instrumento: & has qualitates esse

esse in prædicamento substantiæ, & vocari qualitates occultas, & totius substantiæ: quia verò substantia ex se est incognoscibilis & sensibus & intellectui occulta, idè occultæ ab istis vocantur qualitates.

Qui igitur vult reiicere hos morborum innouatores debet prius hoc fundamentum demoliri, quod scilicet substantia possit primo & per se operari, deinde probare, quod potentiæ operatrices sint in prædicamento qualitatibus, & non substantiæ: quorum fundamento euerso statim ruent qualitates occultæ, & quartum morborum genus nunquam à Galeno excogitatum. Nos igitur altiori philosophia contra nonnullos Philosophos & Theologos hanc materiam discussimus tum in 8. lib. methodi nostræ, tum post particulam quartam c. 85. huius libri: vbi inter cætera ostendimus, omnes potentias collocari in prædicamento qualitatibus. Qui igitur plenè vult Fernelium, & Argenterium reiicere debet prius demoliri hoc fundamentum, quod potentiæ non sint substantiæ immediatæ operatrices: proposuimus enim argumenta Gregorij Ariminensis, & aliorum Philosophorum, eaque infregimus, sicuti quisque poterit locis citatis videre. Præterea Galenus clarissimè docet, non dari qualitates occultas, quæ sint substantiæ immediatæ operatrices, sintque in prædicamento substantiæ: quia 12. methodi docet, quod quædam contraria sunt substantiis totis, & quædam ipsis qualitatibus: ecce igitur quod qualitates occultæ ex Galeno habent contrarium; quare si habent contrariū, non erunt substantiæ, & non dabitur hinc formæ substantialis morbus, vt somniant Fernelius & Argenterius. Insuper lib. de constit. artis medicæ cap. 4. & 4. de simplici medicina cap. 15. docet Galenus has qualitates occultas fieri ex infinitis alterationibus elementorum, idè si ex alterationibus fient, non erunt sub-

stantiæ: collocas igitur eas tu in quouis prædicamento, dummodo non sint in substantia, sufficient tria morborum genera. Cæterum, quod per qualitates totius substantiæ intelligi debeant temperaturæ, patet ex Galeno 3. de temperamentis cap. 4. vbi dicit, per vniuersam substantiam se intelligere temperiem ex primis elementis, ex calido scilicet, frigido, humido, & sicco.

OCTAVI CAPITIS

PARTICULA IV.

Textus 5.

*In his autem ipsis generibus sunt corporum insalubrium vitia, secundum utrumque insalubritatis significatum. Terminus autem qui utrumque distinguit, est operatio-
num lesio sensibilis.*

IN textu superiori docuit Galenus, quod salubre simpliciter vt multum deficiat, vel recedat à saluberrimo per aliquod perexiguum vitium, vel in temperatura, vel compositione, vel vnitatem. In hoc textu verò ait per vitia in temperatura, compositione, & vnitatem differre insalubria à salubribus: sed terminum quo distinguitur insalubre ab insalubri, nunc ait esse sensibilem læsionem operationis.

Diuiditur hic text. in duas partes, in 1. dicit, omnia vitia quæ contingere possunt corporibus insalubribus secundum utrumque significatum consistere, vel in temperatura, vel compositione, vel vnitatem: insalubre signum diuiditur in simpliciter, & vt nunc: sicuti dictum est de corporibus, & hæc sunt duo significata, de quibus Galenus in textu mentionem facit: simpliciter prædicatur de simpli-

citer semper, & vt multum: insalubre verò nunc est quod significat actualem ægritudinem. In secunda parte, ne quispam crederet, quod omnis læsio vel omne vitium in temperatura, vel compositione, & vnitæ ægritudinem seu insalubritatem nunc indicaret, determinat Galenus insalubre nunc distinguere ab insalubri simpliciter per aliquam læsionem sensibilem operationum: dantur enim corpora insalubria simpliciter semper, & vt multum, quæ actu non ægrotant, habent tamen in sua temperatura, vel compositione vitia euidentissima: hæc quauis sint pessimè sana, dicuntur tamen adhuc sana, quia non habent aliquam læsionem sensibilem alicuius operationis: oportet enim adhuc, vt aliquod corpus dicatur ægrum, vt sit aliqua operatio naturalis, vel vitalis, vel animalis sensibilibiter læsa, aliter, quamuis corpora maximè recederent à temperatissimo, ægra non dicerentur.

1 Dubitatio, Galenus in text. tradit differentiam inter insalubre simpliciter & insalubre nunc, aitq; insalubre simpliciter differre ab insalubri nunc per læsionem aliquam sensibilem alicuius operationis (per insalubre nunc Galen. semper intelligit corpus quod actu ægrotat) sed sic est, quod læsio sensibilis corporis insalubris nunc facit ea differre non solum à corporib. insalubribus simpliciter, sed etiam ab omnibus corporibus existentibus in latitudine sanitatis; ergo Galenus non proponit veram, & specificam differentiam, quâ distinguitur corpus insalubre nunc ab insalubri simpliciter: immo videtur errare, dum proponit differentiam communem loco specificæ, videturque committere errorem circa vniuersale ab Aristotele 1. poster. reiectum.

Plusquamcommentator nesciens fortasse hanc dubitationem de medio tollere nouam interpretationem proposuit dicens, Galenum velle in hoc loco, quod

per læsionem sensibilem differat corpus insalubre nunc, non solum ab insalubri simpliciter, sed etiam differat insalubre simpliciter à salubri vt multum: quia insalubre simpliciter & salubre vt multum differunt per læsionem sensibilem. Quæ quidem expositio est omnino contraria verbis Galeni, qui in text. clarissimè ostendit, quomodo differat insalubre nunc ab insalubri simpliciter: atque ne verbum quidem facit de salubri vt multum: supponitur enim quod si corpus insalubre nunc differat ab insalubri simpliciter, tanto magis differat à corpore salubri vt multum: ea enim, quæ ex se patent, non indigent probatione: nec valet dum dicitur, Galenum in par. octaua huius capituli ponere differentiam inter salubre nunc, & insalubre simpliciter: quia ibi concludit, quod dictum est in hoc loco: ibique proponitur differentiam non solum inter insalubre nunc, & insalubre simpliciter; sed inter alia corpora, vt ibi declarabimus: neque est dicendum, Galenum committere errorem circa vniuersale, sumendo differentiam communem loco specificæ: quia hîc non communem, seu genericam, sed specificam differentiam tradit inter corpora insalubria simpliciter, & corpora insalubria nunc.

2 Dubitatio docet Galenus, terminum, quo distinguitur insalubre simpliciter ab insalubri nunc, esse læsionem sensibilem, quod videtur falsum: quia corpora insalubria simpliciter, quæ sunt talia ab ortu naturæ, sunt in temperata, & male conformata: ergo sensibilibiter erunt læsa: ergo læsio sensibilis non erit bona differentia, qua corpora ægrotantium differant ab insalubribus simpliciter.

Respondetur ex Galeno lib. de constitutione artis med. cap. 10. & 2. de temperamentis cap. 4. vbi habetur, aliam esse intemperiem sanitatis, & aliam morbi: ecce igitur, quod corpora possunt esse

intem

intemperata, & sana: vocari tamen insalubria simpliciter: immo omnia corpora, quæ sunt in latitudine sanitatis præter saluberrima, vel sunt intemperata, vel malè conformata.

OCTAVI CAPITIS.

PARTICULA V.

Textus 6.

Quæ verò ab optima corporum constitutione breve aliquid deficiunt, re vera quidem & ipsa in aliquo sunt offensa, non tamen id sensu comprehenditur. Distinguuntur verò ex eo, quod magis, aut minus in operationibus existit, ac quia in causis quæ agritudinem pariunt non æquè resistunt. Quæ autem simpliciter insalubria sunt corpora, distinguitur ob id, quod facile à causis quæ morbos committendi vim habent, superantur, & quoniam in vigore operationum plurimum deficiunt. In medio autem amborum collocantur ea, quæ neutra simpliciter appellantur, & cum latitudine quadam.

Hic text. diuiditur in duas partes, in prima Galenus declarat, quibus signis distinguatur corpus salubre vt multum à corpore salubri vt semper. In secunda parte declarat, quibus signis distinguantur corpora insalubria simpliciter & neutra.

Quoad primam partem dicit, corpus salubre semper à salubri vt multum aded parum differre, vt eorum differentia sensu non percipiatur: corpus enim salubre vt multum quoad sensum tactus ita apparet temperatum, sicut corpus sa-

lubre vt semper: similiter dicimus quoad sensum visus æquè apparere optimè coloratū, & mediocriter se habere in obesitate, gracilitate, hypiditate, & glabritie, perinde ac corpus saluberrimum. Proponit tamen Galenus duo signa, quibus hæc duo corpora distinguuntur: alterum desumit à perfectione operationum (per operationes intelligit actiones vitales, naturales, & animales) dicitque operationes corporis salubris, vt semper esse perfectiores, quàm salubris vt multum: alterum desumit à potentia resistendi causis præter naturam. Hinc si viderimus duo corpora æquè sana bene colorata, & mediocriter se habentia quoad sensum tactus, & visus: quorum alterum tamen facile resistat causis extrinsecis violentis: alterum verò aliquid parum patiatur: tunc certum iudiciū faciemus: quòdnam ex illis sit salubre semper, seu saluberrimum, quod idem est, & quod salubre vt multum: colligas igitur ex maiori, & paulò minori resistantia corpora bene sana distingui, cognoscique quòdnam sit vicinius saluberrimo, & quod sit minus vicinum.

Quoad secundam partem Galenus declarat duobus signis quæ sint corpora simpliciter insalubria: per simpliciter insalubria intelligimus quæ ab ortu naturæ pessimè sana sunt: primum signum istorum est, quod non resistant causis externis, sed facile superentur, incidantque in agritudinem: secundum signum est, quod peregrinum habeant vigorem: addit in medio amborum, id est, inter salubre simpliciter, & insalubre simpliciter mediare corpora neutra, quæ exquisitè neutra appellantur.

Dubitant valde Expositores quid intelligat Galenus per neutra exquisitè, & quid per illa verba (*cum latitudine quadam*). Quidam dicunt Galenum per exquisitè neutra intelligere neutra primi significati, quæ sunt verè neutra, quia sunt per abnegationem extremorum.

Præterea dicunt, quod illa verba cum latitudine quadam debeant intelligi neutra secundi & tertij significati, quæ sunt extremorum participantia : Decepti sunt ob imperitiam Græcæ linguæ, quia in codice Græco non habetur illud exquisitè, id est, *ἀνεκτός* : reuera neutra primi significati dicuntur exquisitè talia ; quia non participant extrema, sed in codice Græco habetur hoc verbum *ἀπλῶς*, id est, simpliciter, idèò intelligere debemus neutrum simpliciter ad differentiam neutris vt multum, & vt nunc, quæ deinde sunt cum latitudine quadam, quare nus semper inclinant magis in alterum extremorum, & sunt neutra secundi significati.

Notandum tamen in textu antiquo, quem habuit Laurentianus esse particulam *ἀνεκτός* : sed in textu quem exposuit Leonicens, qui existimatur magis fidelis, & magis consentiens antiqui simis codicib. non inueniri *ἀνεκτός*, sed *ἀπλῶς*.

2 Dubitatio, ex Galeno in text. habetur, saluberrimum maximè omnium resistere causis excitantibus ægritudines, quod non videtur ; quia experientia patet, corpus frigidum magis resistere aëri æstiuo, quam temperatissimum, quod est in medio, & corpus cholericum magis resistere aëri frigido, quam temperatissimum : quia quod est in medio maiorem habet affinitatem cum extremis.

Respondetur, quod aliud est facilius alterari, vel frigerari, & calefieri, & aliud facilius ægrorare : concedimus nos quod quæ in medio sunt inter calidum & frigidum citius calefiant, vel refrigerentur : negamus tamen quod facilius ægrotent, immo dicimus, corpus frigidum refertum pituita, à calore externo ita agitari, vt nullo modo resistat, sed putrefiat, & facilius in febres incidat, quam temperatissimum : sed in sequenti questione clarius hæc patebunt.

QVÆST. XXVIII.

An corpus saluberrimum magis resistat causis morbificis, quam corpora intemperata contraria.

Plusquamcommentator sustinens, corpus frigidum resistere magis calori præter naturam, quam corpus temperatissimum explicat sententiam, Galeni dicentis, saluberrimum corpus magis resistere, quam alia corpora, intelligi vt plurimum, & non semper.

Reiicitur hæc opinio ab Expositorib. & meritò, quia Galen. nos docet, corpora salubria, & insalubria distingui per maiorem, vel minorem resistantiã : quare si hæc doctrina non fuerit semper vera, erit vanissima : à qualibet enim arte & doctrina, quæ non sunt de omni & semper vera debent explodi. Præterea ex Aristotele in prædicamento qualitatis, de ratione salubris est potenter resistere, & quanto magis, vel minus resistit tanto magis vel minus salubre vocabitur : similiter Galenus lib. de optima constitutione capite 3. habet, esse proprium corporis bene constituti resistere causis morbificis, malè verò constituti parum, vel nihil resistere, & succumbere, quid clarius in Galeno?

Videns Plusquamcommentator, quod propria opinio diuerfetur Galen. & experientiæ : quia saluberrimum seu temperatissimum corpus magis resistit calori quam frigidū, aliam proposuit distinctionem, dicens, si corpus frigidum facilius patitur à calido extrinseco, id non contingere ratione temperamentis : quia temperatissimum est proximius calori, quam corpus phlegmaticum & frigidum ; sed ratione vigoris propriarum operationum.

Hæc secunda responsio, quamuis prima facie videatur verior, est tamen deterior priori ; quia supponit quoddam omnino

omnino falsum, robur scilicet operationum posse separari ab ipso temperamento: superius enim cum Galeno probatum est, omnes actiones originaliter pendere à temperatura, vt à præcipua causa; quæ dum mutatur statim robur quoque mutatur: immò dicimus implicari contradictionem, dum dicitur temperamentum pati & robur eodem modo conseruari: dicendum igitur est, corpus saluberrimum, & ratione roboris, & ratione temperamenti semper magis resistere causis efficientibus ægritudines, quam resistent corpora intemperata suis contrariis.

I Dubitatio, si esset verum, quod corpus temperatissimum magis resisteret causis morbificis, quam cætera corpora intemperata, sequeretur quod tractatus de corporibus præparatis ad febrem propositus ab Auicenna in 1. lib. & Gal. 8. methodi 8. & alibi esset vanissimus: quia in ipso concluditur, corpora temperata esse magis ad febrem parata, quam corpora frigida, humida, & frigida & sicca, quæ sunt intemperata. Præterea 1. epid. com. 2. tex. 7. ait Galenus, in constitutione calida magis resistere corpora frigida, quam temperata: ergo temperatissimum non magis resistet; quam contraria intemperata.

Respondetur huic instantiæ, semper esse verum, temperata & saluberrima corpora magis resistere causis morbificis: quando verò additur, corpora frigida magis resistere constitutioni calidæ, & aliis causis disponentibus corpora ad calorem febrilem; respondemus, constitutionem calidam respectu corporum frigidorum non esse causam morbificam, & insalubrem, sed saluberrimum: Similiter dicimus causas disponentes corpora temperata ad febrem esse præter naturam respectu corporis temperati, quod est calidum & humidum: respectu verò corporis frigidi esse causam iuuantem, & reducentem corpus frigidum

ad temperatum: quare instantiæ propositæ sunt de causis iuuantibus, & non resistentibus: semper enim erit verum corpus temperatissimum magis resistere causis morbificis, quam corpora intemperata.

2 Dubitatio non videtur, quod corpora saluberrima, & robusta magis resistent, quàm intemperata, & minus robusta: quia Hippocrates loquendo de senibus, qui numerantur inter corpora neutra nunc secundi significati quæ sunt minus robusta, quàm sint salubre semper, & salubre vt multum, dicit his minus ægrotare, vt docet aphor. 39. 2. sect. *magnam pariem senes iuuenibus minus ægrotat*: ecce si senes minus ægrotant iuuenibus: ergo sequetur, quod senes magis resisteret quam iuuenes, qui habent maius robur operationum: quare malè Gal. in text. facit, dum colligit, maiorem vel minorem resistentiam ex maiori, vel minori robore.

Respondetur, quod minus resistent senes, causa verò cur minus ægrotent, quam iuuenes est; quia iuuenes incurunt in errores victus insignes, & nunquam timent: causa verò diutinæ sanitatis senum est perpetuus timor ægritudinum: quod verò senes minus resistent, nos docet Hippocrates in dicto aphorismo, vbi addit, *semel tamen senes diutinis morbis correpti ferè vnà moriuntur*: causa est, quia non resistent: iuuenes enim liberantur à morbis perniciosissimis ob robur quo externis causis resistent.

3 Dubitatio non videtur, quod corpora temperatissima, quæ sunt in medio respectu extremorum magis resistent, quam intemperata: quia homo respectu omnium animantium secundum opinionem Galeni, & omnium philosophorum est in medio exquisitè, tamen est omnibus brutis passibilior, & sic facilius ægrotat: quare non videtur, quod animalia, eo quia sunt in medio, habeant

hanc prærogatiuam, vt magis resistent, & minus ægrotent alijs.

Respondetur, hominem magis ægrotare brutis per accidens, id est, ob victus diuersitatem, & coitus cōtinuum vsum, quæ brutis non conueniunt. Præterea argumentū non concludit; quia quæstio est, quodnā corpus magis resistat; quare non valet consequentia, facilius ægrotat, ergo minus resistit: valet tamen hæc: homo diutius viuit, quā bruta: ergo magis resistit: certum est, hominem esse longioris vitæ cæteris animantibus: pauca enim & forsitan nulla hominum ætatem superant.

4 Dubitatio, Aristoteles 5. sect. probe. 2.2. querit, cur temperata in morbum sæpius incident, & facilius sanentur. Respondet, quia, quod est æquabile id compatibilius esse: immodicum verò cōtra, quia rem communem non habet cum partibus, ideo minus ægrotat; sed difficilius sanatur: ecce quod Aristoteles vult, temperata facilius ægrotare, & per consequens minus resistere, quam in temperata.

Respondet Conciliator in explicatio-
ne illius problematis, temperata minus ægrotare, si debito vtantur regimine: nec videt, quod ex Galeno corpora, quæ sunt saluberrima semper magis resistent extrinsecis erroribus, quam cætera corpora: cui dubium, si saluberrimum pessimo regimine vtatur, & corpus insalubre optimo regimine, quod insalubre magis resistit ægritudinibus: quando enim Galenus ait saluberrimum magis resistere, supponit magis resistere, dum se æquæ exponit erroribus & malo regimini, & non intelligit de saluberrimo quod conseruatur in phiala bene obturata, sed considerat corpora data paritate mali regiminis, hocque modo intelligitur, saluberrima corpora magis resistere, quam immoderata: quare expositio Conciliatoris est ridicula.

Gentilis quæst. 1.3. dat duas expositio-

nes. Prima est, quod Aristoteles non intelligat de corporibus saluberrimis, de quibus Galenus hîc loquitur; sed de corporibus delicatis, quæ semper immoderantiam caloris, frigoris, vel ciborum, vel potuum effugiūt: dicit hos ab Aristotele vocari commensuratos & temperatos; immoderatos verò intelligi, qui his contrarij sunt, scilicet indifferenter sine ordine viuunt: de istis ait, quod magis resistent: illis enim temperatis, si frigus capiti, vel pedibus aduenit statim toti corpori communicatur, & mox ægrotant, quamuis citò sanentur: immoderati verò omnibusq; assueti non ita facile patiuntur. Secunda expositio Gentilis est, quod problema intelligatur de corpore saluberrimo, sed non de primo insultu ægritudinis; sed de consensu, postquam corpus incidit in morbum: dicit enim tunc facile sentire, & minus resistere.

Reiiciuntur ambæ expositiones: prima, quia Aristoteles: loquitur de temperatis, & nō de corporibus delicatis, secunda quia Auerroës loquitur de primo insultu ægritudinis; querit enim cur temperata in morbum sæpius incident: ecce quod neque secūda expositio Gentilis consonat verbis Aristotelis.

Curtius interpretatur, Aristotelem intelligere per temperata & commensurata corpora, ea quæ sunt in medio, vt in puncto, quæ semper recedunt à puncto illo temperatissimo: quæ expositio mihi videtur eadem cum prima Gentilis: neque mihi probatur: quia hæc corpora adeo temperata, vel nō dantur, vel si dantur, ictu oculi durant: Aristoteles loquitur de corporibus, quæ vbiq; sic temperata reperiri possunt.

Nos autem respondemus, temperatissima magis alterari, quam intemperata: negamus tamen quod non magis resistent: exempli causa, corpora pituitosa, quæ sunt frigida, minus patiuntur in ardore æstiuo, quam corpora temperata, quæ

quæ sunt viciniore puncto illo medio : non valet tamen , ergo magis resistunt : causa verò , cur frigida minus patiantur in aëre æstivo , est , quia ille calor est causa iuuans , & remedium corpori frigido : quare si comparauerimus corpora temperatissima cum intemperatis in suo genere , dicimus quod data paritate semper inuenerimus temperata magis resistere. Hinc quando Aristoteles inquit temperata facilius sanari , ostendit etiam magis resistere , quàm intemperata : quare non valet , corpora magis alterantur , ergo minus resistunt : valet tamen , facilius sanantur , ergo magis resistunt : causa verò , cur temperata facilius alterentur , est , quia habent plura contraria , quàm intemperata , intemperatorumque contraria esse remedia iuuantia , quod dici non potest de corpore temperatissimo.

5 Dubitatio exoritur , quia non videtur , quod operationes temperatissimi sint perfectiores. Aristot. enim 5. de generat. animal. dicit , homines non ita procul olfacere vt canes : & Auerroës 2. de anima , ait , vultures olfescisse cadauera occisa in bello Troiano ultra quingenta miliaria , ergo perfectissimæ operationes non sunt saluberrimi , quia canes , vultures non sunt saluberrimi , vt homines.

Respondet Hugo Senensis operationes saluberrimi corporis collectiue esse perfectiores , sed non disunctiue , id est , singula ab aliis separata.

Secundò respondetur , dubium non respondere quæsito , quod est , an saluberrimum magis resistat , & non an in aliqua operatione non pertinente ad resistantiam excedat.

tres partes , quarum singula latitudinem habent non paruam , diuidatur. Erit autem prima quidem salubrium corporum , secunda neutrorum , tertia insalubrium. Post quæ deinceps sequuntur quæ iam egrotant corpora , quæ sensibilibus operationum lesionibus distinguuntur.

A L E N V S per duo signa nos docuit distinctionem corporum : primum signum desumpsit à vigore , qui obseruatur in operationibus : secundum à resistantia , quæ infertur contra causas morificas : ita vt corpus saluberrimum quammaximum habeat vigorem in operationibus vitalibus , naturalibus , & animalibus , & quam maximè resistat morificis causis. Post saluberrimum sequitur corpus salubre vt multum , quod non ita exactè resistit , neque in operationibus est ita validum : sequuntur deinde corpora simpliciter neutra , quia neutra vt nunc , nec insalubria nunc non ponuntur in latitudine sanitatis , vt perperam putauit Argenterius. Denum sunt corpora insalubria , quæ licet sint in latitudine sanitatis , minimè omnium tamen resistunt , & videntur in operationibus.

In hoc tex. Galenus duo facit , primo colligit totam latitudinem sanitatis dicens , primam , & maiorem latitudinem esse salubrium ; deinde neutrorum , & demum insalubrium. In secunda particula inquit post latitudinē sanitatis sequi latitudinem morborum , quæ latitudo distinguitur à sanitate per sensibilem lesionem operationum ; ita vt talis sit ordo : in primo gradu sanitatis est salubre , vt semper , in secundo salubre vt multum , in tertio neutra vt multum vergentia ad salubre ; in quarto neutra simpliciter , quæ omnia sunt verè in medio , sint primi ,

se

OCTAVI CAPITIS

PARTICULA VI.

Textus 7.

Quo fit vt tota sanitatis latitudo in

secundi, vel tertij significati; in quinto sunt neutra vt multum vergentia ad insalubria; in sexto insalubria vt multum; in septimo & infimo gradu sanitatis est insalubre simpliciter semper.

1 Dubitatio non videtur, quod Galenus rectè faciat, dum ponit corpora salubria in latitudine sanitatis, nulla facta salubrium distinctione: quia corpora salubria semper sunt in medio, tanquam in puncto, & nullam habent latitudinem: ergo.

Respondet Plusquamcommentator, Galenum sub nomine salubrium corporum non intelligere corpora salubria vt semper, quia hæc (ait) sunt punctualia, & nullam habent latitudinem. Quæ responsio est omnino vana, quia Galenus sub nomine salubrium non intelligit solum corpora salubria vt multum, vt dicit Plusquamcommentator, sed etiam corpora salubria vt semper, quæ nullo modo sunt punctualia: illa enim quæ sunt punctualia non pertinent ad sensatum philosophum qualis est medicus: quod verò Galenus sub nomine salubrium intelligat quoque salubria semper cum latitudine, patet, quia in hac parte artis medicinalis agit, quomodo cognoscantur hæc corpora: & in vltima parte quomodo possint præservari: quare ex Galeno corpora salubria vt semper sunt sunt sensibus nota, suntque diuisibilia, & non punctualia, vt Argenterius, & Plusquamcommentator arbitrati sunt.

Præterea quod Galenus loquatur de corpore saluberrimo cum latitudine, & non de illo punctuali, patet ex duobus signis traditis, alterum dum ait, dignosci hoc corpus esse salubre semper, dum maximè omnium resistit; alterum dum habet vigorem maximum in operationibus: sed sic est, quod corpus saluberrimum punctuale non permanet in puncto, sed fluit & refluit, ergo non vt punctuale resistit causis morbificis: de ratione enim corporis resistentis est per-

manentia: si non resistet, non permanebit: quare de illo non loquitur Galenus.

2 Dubitatio ex Galeno, & ex omnium expositorum consensu salubre nunc est in latitudine sanitatis: quare Galenus debebat post salubre semper, & salubre vt multum, ponere in latitudine sanitatis salubre vt nunc, quod cum non fecerit, videtur diminutus.

Respondetur, salubria nunc habere sanitatem, sed diminutam: in latitudine verò sanitatis non fuisse collocata, quia confunduntur cum neutris simpliciter, vel cum insalubribus simpliciter: omne enim corpus quod est salubre nunc, est etiam vel insalubre simpliciter, vel neutrum simpliciter, hæcque est causa, cur Galenus de salubri nunc, vt de re separata nil dixerit.

3 Dubitatio exoritur ex dictis, quia enumeratis corporibus existentibus in latitudine sanitatis, ait Galenus, deinceps sequi corpora ægotantium, quod videtur falsum; quod sequuntur corpora conualescentiæ, & decidentiæ, quæ mediant inter actu sana, & actu ægra: debebat igitur post declarationem corporum insalubrium simpliciter vt semper statim, antequam de corporibus ægorum ageret, de corpore conualescentiæ, & decidentiæ verba facere.

Respondetur, corpora conualescentiæ, & decidentiæ adhuc contineri in sanitatis latitudine, quia sunt neutra nunc secundi, vel tertij significati: quæ corpora, vt probauimus participant extrema, quare non erat opus in doctrina diffinitiuæ, quæ est breuissima, iterum repetere de neutris nunc, cum adhuc sanitatis latitudinem participant.

4 Dubitatio non apparet, quod neutra conualescentiæ, & decidentiæ sint in latitudine sanitatis, sed videntur esse corpora actu ægotantia: quia Galenus s. de sanitate tuenda c. 4. dicit, conualescentiam, & senectutem esse morbos quosdam, vel sanitates quasdam lubricas,

vel mediâs quasdam dispositiones inter sanitatem & morbum : & lib. ad Thra-
syb. capite 30. ait, quæ versatur
circa hæc corpora, esse ambiguæ natu-
ræ, scilicet modo præservatricem, modo
curatricem; quare hæc corpora omni-
no videntur esse extra latitudinem sani-
tatis.

Respondetur, corpora conualescen-
tiæ, & decidentia re vera esse in latitu-
dine sanitatis, habere tamen (vt docet
Galenus) sanitatem lubricam : dum verò
dicit, esse in media dispositione inter sa-
nitatem & morbum, tunc per sanitatem
intelligeret illam perfectissimam, & om-
nibus numeris absolutam, quæ convenit
corporibus salubribus vt semper, & non
sanitatem in sua maxima latitudine, in
qua credimus etiam contineri corpora
conualescentiæ, senes, pueros, & corpo-
ra decidentia.

Corpora igitur, quæ faciunt prædi-
ctas latitudines, sunt quatuor, salubria
scilicet, neutra, insalubria, & ægrotantia:
audias, quomodo ad horum similitudi-
nem Aristoteles 2. Cæli tex. 60. & 61.
ex Simplicio comm. 41. & 42. ostendat,
dari quatuor ordines perfectionum uni-
uersi, dicens primum ordinem perfectio-
nis desumi à Mundo optimo, & immo-
bilis, qui est supra primū mobile, quem
dicunt philosophi, respondere corpori
saluberrimo, quod sine alio motu, vel
labore habet in se perfectam sanitatem
ab ortu naturæ acquisitam : secundum
ordinem conueniente cælo stellato, quod
ex Aristotele est primum mobile, quod-
que vt conseruetur, indiget virtute su-
perioris : hoc corpus aiunt proportio-
nari corpori neutri, quod ex se non est
sufficiens, vt sanum conseruetur, sed in-
dige aliquo regimine : tertium ordi-
nem, aiunt conuenire planetis, qui pro-
portionantur corpori insalubri, quod si-
militer motibus errabundis eger, vt con-
seruetur : quartum conuenire subluna-
ribus, quæ proportionantur corporibus

ægrotantium, quæ perpetua, & errabun-
da agitatione turbantur, & nunquam
quietem consequuntur. Auerroës com-
ment. 66. in eodem loco adhuc alios
quatuor ordines refert ; sed cum hæc
non valdè conferant ad medicum, ea lu-
bens omitto.

OCTAVI CAPITIS

PARTICULA VII.

Text. 8.

*Quæ igitur dolore infestantur, &
quorum motus sunt vitiosi, aut
omnino interierunt, manifestas
habent determinationes. Quæ ve-
rò imbecilles edunt operationes,
in magnis quidem distantis fa-
cile discernuntur, in parvis ve-
rò ambigua sunt : atque idcirco
in eo genere noxa collocatur, quæ
neutrius contrariorum participat
dispositio, quam & ipsam neu-
tra diximus appellari, ita ta-
men, vt horum omnium sensus
sit index, non ipsa natura rerum
inspiciatur, ne periculum sit in
dogma perpetuæ passibilitatis in-
cidere.*

Extus iste est admodum
difficilis ; Hinc Exposito-
res non sunt concordēs :
Plurquam commentator
textum hunc cum supe-
riori sic connectit : dicit, Galenum su-
perius declarasse latitudinem sanitatis
habere tres partes, videlicet partem sa-
lubrem, insalubrem, & neutram : post
sanitatis latitudinem dixit, sequi cor-
pora ægrotantium, quæ distinguuntur
à corporibus existentibus in latitudi-
ne sanitatis per læsionem sensibilem

operationum : ait igitur , quod intentio Galeni in hoc text. sit declarare , quænam sint itæ sensibiles læsiones operationum , quibus non solum possint distingui ægra à sanis , sed sana inter se : dicitque Galenum asserere sana ab ægris distingui per actiones deprauatas , & abolitas : minus sana verò à magis sanis per actiones diminutas : corpora enim insalubria quamuis sana sint habent tamen actiones imbecilles , & diminutas.

Hæc expositio in hoc reluctatur Galeno , quia lib. de symptomatum differentiis cap. 3. & in fine cap. 80. huius , ait in morbis non solum considerari actionem deprauatam , & abolitam , verum etiam diminutam : ex actione læsa ut ait locis citatis tria oriuntur symptomata , actio deprauata , diminuta , & abolita : quare etiam corpora ægrorum distiguentur à sanis per actiones diminutas.

Argenterius dicit , Galenum superius nullam fecisse differentiã inter corpora insalubria nunc , & neutrà nunc : immo hæc corpora vocasse ægra : idèd in hoc text. censet , Galenum ponere differentiam inter corpora insalubria nunc , & neutra nunc : ait igitur Galenus , quando adest dolor , vel actiones vitiatæ seu deprauatæ , & abolitæ , tunc esse corpus insalubre nunc , id est , morbosum : quando verò actio est aliquantulum diminuta , esse neutrum nunc , quod non est particeps extremorum , sed re vera est neutrum nunc primi significati ,

Expositio Argenterij non potest defendi ob hanc potissimam rationem ; quia in text. Tequenti Galenus dicit , se egisse de signis corporum existentium in latitudine sanitatis : quomodo ergo in hoc text. tractabit de distinctione corporum ægrorum , & corporum neutrorum nunc ?

Nos credimus , Plusquamcommentatorem rectius interpretari , dum ait , Galenum velle declarare in hoc text. quænam sint itæ sensibiles læsiones operationum ,

quibus ægra à sanis , & sana inter se distingui possint : sana enim distinguuntur ab ægris non per actiones abolitas , & deprauatas solummodo , ut dicit Plusquamcommentator , sed etiam per diminutas in magnis distantis , id est , dum sunt operationes ita diminutæ , ut earum læsiones sint sensibiles , sitque aliqua mala constitutio vel aliquis morbus : quia dum operatio est valde diminuta , nulla existente mala constitutione , tunc diminutio pertinet ad corpora insalubria , & non ad morbosa : operatio enim diminuta , quæ etiam non supponit morbum habet magnam latitudinem : potest enim conuenire , si fuerit in parua distantia , corpori salubri ut multum : in maiori distantia neutris , & deinde insalubribus ut multum : in maxima verò distantia conueniet corporibus insalubribus sæper , in quibus actio est maxime diminuta , sed sine morbo præsentis : si verò cum maxima diminutione fuerit coniuncta læsio sensibilis , tunc separantur corpora ægrotantium à corporibus permanentibus in latitudine sanitatis.

Quod verò operationes , seu actiones diminutæ vitales , scilicet naturales , vel animales possint conuenire corporibus existentibus in latitudine sanitatis testatur Galenus multis in locis , primo de sanitate tuenda capite quinto , septimo methodi capite 12. & secundo de temperamentis capite quarto : attamen sunt diminutæ nulla existente ægritudine.

1 Dubitatio exoritur , quia videtur , quod Galen. deficiat ; quoniam inter sensibiles læsiones operationum enumerat solum actiones deprauatas , & ablatas : de diminutis actionibus : pertinentibus ad corpora ægrorum ne verbum quidem facit : patet quod ita sit , quia dum dicit , quæ edunt operationes imbecillas in paruis distantis edere actionem diminutam pertinentem ad corpora neutra : ergo dum dicit , quæ edunt operationem

rationes imbecillas in magnis distantis, intelliget de actionibus diminutis competentibus corporibus insalubribus, ergo omisit operationes diminutas pertinentes ad corpora ægrorum.

Sclanus respondet, per motus vitiosos & deprauatos non intelligere solum deprauatos, verum etiam diminutos. Quæ responsio est nimis violenta; quia nunquam Gal. per deprauatas actiones intellexit diminutas: quamuis sub actionibus, quæ malè fiunt contineantur etiam illæ, quæ diminutæ sunt.

Respondemus nos imbecilles vel diminutas actiones in magnis distantis dupliciter considerari, vel cum constitutione præter naturam, vel sine: vel dicimus diminutas actiones considerari cum læsione sensibili, vel non: in hoc loco Galenus intelligit utroque modo: valde enim conuenit ut in doctrina definitiua in vnicò verbo multiplex sensus sit, & præcipuè quando eius multiplicitas est lectori conspicua: si igitur intelligatur imbecillitas in magnis distantis cum constitutione præter naturam, sic declarantur diminutæ læsiones sensibiles operationum competentium ægris corporibus: si intelligatur imbecillitas in magnis distantis sine constitutione præter naturam, intelligemus diminutam operationem competentem corporibus insalubribus, existentibus tamen in latitudine sanitatis.

2 Dubitatio dicit Galenus in text. operationes imbecilles in paruis distantis conuenire solum corporibus neutris: quod videtur falsum, quia etiam in corporibus salubribus ut multum inuenitur aliqua operatio imbecillis in parua distantia, id est, quæ sit parum imbecillis.

Solutio petenda est à codice Græco, quia vbi dicit Galenus in magnis distantis in text. haberi *ἐν μεγάλῃς*, hoc est in maximis, & nō in magnis: vbi verò dicit in paruis distantis legitur *ἐν μικρῇς*, id est, secundū minores, quasi dicat Gal.

operationes imbecilles in maximis distantis conueniunt nulla existente læsione sensibili operationum, corporibus insalubribus: si verò operationes imbecilles fuerint in minoribus distantis, quam illæ, quæ sunt in maximis conuenient corporibus neutris, & non salubribus ut multum, quia imbecillitas in corpore salubri est omnino parua, conueniet igitur hæc operatio imbecillior in minori distantia, quam illa maxima corporibus neutris, & non salubribus.

3 Dubitatio dicit Galenus in text. hanc operationem imbecilem in minori distantia conuenire corporibus neutris primi significati: quia de illo neutro loquitur, quod neutrius contrariorum est particeps, quod videtur falsum; quoniam inter salubria & insalubria mediant omnia neutra, & non magis ea, quæ sunt primi significati, quam ea quæ sunt secundi, vel tertij.

Soluitur, quia neutra secundi, & tertij significati semper participant extrema, vel ex æquo, vel magis de vno in vno, vel diuersis temporibus: quare sequuntur conditionem salubrium, vel insalubrium corporum: si fuerint participantia insalubriū, habebunt imbecillitatem operationum similem insalubribus, si participant salubria, operationes erunt similes salubribus: quare Galenus non poterat hanc minorem distantiam aliis corporibus applicare, quam neutris primi significati, quæ sunt per negationem extremorum, & quæ non sapiunt magis naturam salubrium, quam insalubrium.

4 Dubitatio videtur quod dolor non sit symptomata in actione laesa: quoniam ex Galeno libro de symptomatum differentiis capite 3. & in hoc libro tria tantum sunt symptomata in actione laesa, scilicet actio diminuta, ablata, & deprauata: sed sic est, quod dolor (sicut omnes conueniunt) non est, actio diminuta, neque ablata; ergo, per verba Galeni in

text. non erit quoque de prauata: dicit enim in text. quæ dolore infestantur, & deinde addit, quorum motus sunt viriosi & de prauati: ergo dolor est quid aliud à motu vel actione de prauata.

Respondetur dolorem pro genere habere motum de prauatum: Galenus accipit dolorem vt signum notissimum, quo corpora ægra à sanis distinguuntur: deinde distinctius nominat tria symptomata actionum læsarum generica, quæ amplectitur omnes læsiones actionum, quæ sunt de prauatæ, abolitæ, & diminutæ: errant igitur, qui putant dolorem non contineri sub actionibus læsis de prauatis. Quod verò dolor sit actio de prauata, patet ex argumento ex sufficienti enumeratione affectuum præter naturam dicendo, dolor non est morbus, quia est in fieri, ergo symptomata, non est exiens, vel retentum immodicè, nec qualitas mutata, ergo actio læsa; non naturalis, vel vitalis, quia sensus tristis pertinet ad animalem; erit igitur actio læsa animalis, sed non diminuta vel ablata, quia sensus excedit, ergo de prauata: si verò ulterius volueris diuidere, inuenies ad quam facultatem animalem pertineat: quia dices, non est actio animalis princeps, vt discursus, memoria, vel imaginatio, non actio motiua, sed sensitua pertinens ad sensum tactus: quare defines dolorem; esse actionem de prauatam sensus tactus: ecce quomodo methodo diuisua à supremis, vsq; ad infima descendendo faciliè inuenies differentias específicas: neque in hac arte diuisua committitur petitio principij: quia omnia membra, quæ excluduntur, nulla egent probatione, cum sint omnibus cōspicua. Ceterum quia sunt nonnulli, inter quos est Argenterius, qui negant, dolorem esse actionem de prauatam, nos in tertia parte libri contra illos disputabimus.

5 Dubitatio, Galenus in fine textus inquit, sensum esse iudicem, & non naturam, an imbecillitas operationum sit in

magnis distantis, vel in paruis, id est, an operationes sint valdè imbecilles, vel parum; quia, vt ait Galenus, si inspiciamus naturam tanquam iudicem, incidemus in dogma perpetuæ passionis, id est, in talem scientiam medicinalem, qua putabimus semper corpora ægrotare, habereque dispositionem, quæ vocatur à Galeno *ἀεὶ πάθος*, id est, sempiterna vel perpetua passibilitas, quod est inconueniens in medicina, quæ non solum tractat de ægrotantibus, verum etiam de sanis, & neutris: eandem sententiam Galenus proponit 3. de temperamentis cap. 4. circa medium: primo de tuenda sanitate capite 5. in fine, & in tertia parte huius libri, vbi dicit, *nisi enim operationis læsio sensibilis sanitatem ab ægritudine separaret, sed qualitatem tantummodo dispositionis conspiciamus, perpetua passibilitatis dogma necessario recipiemus: cum nullus sit, qui omnes operationes optimas habeat.*

Hoc Galeni consilium videtur relutari Aristoteli, & sibi ipsi: Aristoteli, quia 2. methapy. text. 4. ait, quod res sic se habent ad esse, ita & cognosci: quare corpora non aliter quam sint, considerari debent; quamuis perpetuo alterantur; Quare si corpora sunt in perpetua passione, debet quoque medicus hanc perpetuam passionem considerare: quia medicus non est similis brutis animalibus, quæ supra sensum non ascendunt: debet igitur, si est artifex, & ars sit habitus intellectus, penetrare quæ sensus non penetrant.

Præterea Gal. videtur sibi ipsi aduersari, quia composuit librum, quod optimus medicus sit philosophus: quomodo erit philosophus, nisi incipiat ab iis quæ realiter sunt secundum naturam, sed solum ab iis quæ sensus iudicat: amplius primo ad Glauconem dicit, medicum naturam hominis non solum in vniuersali, sed etiam in particulari dignoscere, ad quid ergo hic dicit, non esse naturam inspiciendam, sed ea solum quæ sensibus sunt

sunt subiecta: nunquid medicus non est naturæ minister? ut Hippocrates & Galenus passim admonet: ergo non sensus solus debet esse iudex, sed etiam intellectus, qui potest naturæ arcana penetrare.

Respondetur, medicum, quatenus est philosophus, supponere corpora viuentia, quamuis sanissima, perpetuò pati, vel ab aëre, vel à cibo, vel à somno, vel ab omnibus causis non naturalibus: Negare tamen debet medicus, quamuis corpora sint in perpetua passione, illa esse vocanda ægra, quemadmodum nonnulli Antiquorum perperam censebant: ideò Galenus reiecit dogma perpetuæ passionis, non quod corpora perpetuò non patiantur, sed quia illi Antiqui hanc perpetuam passionem vocabant ægritudinem, & hoc modo negabant salubritatem, & neutralitatem; quod est ridiculum: quia non vocantur corpora ægra, nisi sit aliqua actio sensibiliter læsa prodiens à mala constitutione: hæcque est causa, cur Galenus dixerit, sensum esse iudicem, & non naturam: quia læsiones sensibiles operationum inter obiecta sensuum collocantur.

OCTAVI CAPITIS

PARTICULA VIII.

Textus 9.

Et quidem signa sanorum corporum sed quæ insalubria, salubriaque, & neutra existunt quantitate distantie different duobus inuicem contrarijs terminis à nobis statutis, optima videlicet constitutione corporis, & nuper facta ægritudine, ac deinceps considerantibus utri eorum viciniora sunt ea, quæ ad examen corpora veniunt. Quæ enim proximiora sunt optima con-

stitutioni, salubria; quæ verò longius ab hac distant, atque ad ea, quæ iam agrotant magis accedunt, insalubria, quæ autem inter media, atque equaliter ab utrisque distare videntur, neutra.

Optima igitur constitutionis corporis indicia explicauimus. Eorum verò quæ ab ipsa deficiunt, totidem sunt numero genera, quæ in magis, & minus secari possunt.

VLTI vario modo interpretantur hunc text. & quia tot sunt opiniones, quot sunt expositores, nō omnes sed aliquas tantum in mediū prius adducemus, & deinde nostram proponemus. Conueniunt tamen ferè omnes, Galenum docere, quod signa dicantur salubria, insalubria, & neutra, eo quia magis vel minus accedant ad optimam constitutionem, vel ægritudinem, ita ut quæ magis accedunt ad optimam constitutionem dicantur salubria, quæ ad ægritudinem, insalubria, & quæ non magis inclināt ad ægritudinem, quam ad optimam constitutionem, neutra; quia superius de neutris dixit; neutra esse exquisitè media saluberrimi & insaluberrimi.

Duæ sunt difficultates in presenti text. magni momenti: Prima est quid intelligat Galenus per optimam constitutionem: Secunda quomodo neutra corpora vel signa verè & exquisitè mediant inter ægritudinem & optimam constitutionem.

Argenterius utramque difficultatem tollit hoc modo: ait, Galenum per optimam constitutionem intelligere corpus temperatum ad pondus, quod est in puncto indiuisibili, quod non datur, nisi per ictum oculi, & in medicina considerantur,

derantur, vt aliorum regula : quomodo verò neutrum sit exquisitè medium, ait, post illud temperatum corpus punctuale sequi salubre semper, & salubre vt multum, & deinde neutrum : post neutrum sequi insalubre multum, & insalubre semper: ita vt hoc modo neutrum sit exquisitè medium inter optimam constitutionem & ægritudinem.

Hæc expositio patitur maximam difficultatem: quia si corpus salubre semper esset illud temperatissimum, quod est in puncto, & est regula omnium: neutrum non esset medium inter optimam constitutionem, & ægritudinem; quod quidem probatur tali pacto; primò, est corpus salubre vt semper in vno termino extremo; in alio sit ægritudo, inter hos terminos mediant salubre multum, neutrum, & insalubre multum, & insalubre semper: ecce si per optimam constitutionem intelligeremus cum Argen- terio salubre semper, quod est illud punctuale, vt regula aliorum, neutrum inter illa non esset medium exquisitè.

Altimarus putat per optimam constitutionem Galenum intelligere salubre vt semper, sed non illud punctuale, quod ictu oculi vix durat, sed salubre vt semper, cuius signa traduntur à Galeno in hoc libro, & modus, quo conseruari possit; quomodo verò neutrum sit exquisitè medium, ait dari præter salubre semper, & salubre multum, salubre nunc, quod sit tale à generatione, & quod non coincidat (vt nos diximus) cum neutro, & cum insalubri simpliciter; dicit igitur optimam constitutionem esse salubre vt semper: deinde sequi salubre vt multum, & salubre vt nunc, & statim sequi neutrum, & post neutrum insalubre vt multum, & insalubre semper, & hoc modo neutrum obrinere medium locum inter optimam constitutionem & ægritudinem.

Hæc opinio reuëitur; quia in doctri-

na Galeni nunquam inuenitur, quod salubre nunc, vt tale sit ab ortu naturæ: dicitur enim à Galeno salubre nunc, quod solum hoc tempore est sanum ad differentiam salubris simpliciter, quare insalubre simpliciter dicitur salubre nunc, quia est in latitudine sanitatis quamuis sit malè sanum: insalubre verò nunc est, quod actu ægrotat, estque extra latitudinem sanitatis.

Acachias inuenit alium modum, quod possit defendi neutrum obtinere medium locum inter optimam constitutionem, & ægritudinem, & est, quod differat optima constitutio à salubri semper, quia salubre semper dicit potentiam: optima verò constitutio dicit actum illius potentia, quæ est in corpore salubri semper: & sic inter neutrum & optimam constitutionem mediant salubre semper & salubre multum, & inter neutrum & ægritudinem mediant insalubre multum & insalubre semper.

Decipitur valdè Acachias, quia si corpori salubri semper conuenit potentia, debet etiam eidem corpori conuenire & actus: Aristoteles enim libro de somno & vigilia vbi probat quod sentire conueniat corpori animato, & non animæ, sumit pro principio indemonstrabili hanc propositionem, *cuius est potentia eius est & actus*, quare si potentia est in corpore salubri vt semper, erit etiam actus: ideo optima constitutio nunquam erit diuersa ab illo corpore, cuius optima constitutio est actus: quare optima constitutio actu talis idem erit, quod corpus salubre vt semper: non mediabit igitur corpus salubre vt semper inter optimam constitutionem & salubre vt multum.

Sclanus censet textum continuari cum superiori hoc modo: dixit Galenus in text. superiori actionum imbecillitatem in multa distantia esse signum corporum insalubrium: in pauca corporum neutrorum, vt scilicet denotaret non solum

solum corpora, sed etiam signa per distantiam ab extremis dici salubria, vel insalubria neutra: quare dicit, Galenum concludere de signis insalubribus, & neutris: quia loquebatur de imbecillitate actionum: confirmat suam opinionem: quia in Græco codice sic legitur, quæ verba lubens subnecto: quia fauebunt nostræ opinioni, *τοίνυν ἡ τὰ σημεῖα τῆς ὑγιαίνοντων καὶ σαμείων, ἀλλ' ἢ τοι νοσηδῶν ἢ ἐδελέρων ὑπαρχόντων τῶ ποσῶ τ' ἀποστάσεως διαρίθ.* id est, igitur & signa sanorum quidem corporum, sed quæ insalubria, aut neutra existunt quantitate distantia differunt. Deinde verò, ut ostenderet, neutra esse exquisitè media inter optimam constitutionem & ægritudinē, dicit quod lapsus ab optima constitutione sit in triplici differentia, videlicet, vel exiguus & insensibilis, qui conuenit corpori salubri ut multum; vel est lapsus manifestus, qui conuenit corpori insalubri, vel lapsus medius inter exiguum & manifestum, quem dicit conuenire neutri exquisito.

Quæ opinio licet sit fusa oratione, & magno verborum apparatu explicata, nullo modo tollit difficultatem: quia difficultas est, quomodo neutrum sit exquisitè medium inter saluberrimum, & insaluberrimum, hætenus plura corpora mediare videntur ex sententia quoque Sclani inter neutrum, & ægritudinē, quam inter optimam constitutionem, & neutrum: nonne Sclanus fareretur inter optimam constitutionem & neutrum mediare solum corpus salubre ut multum? nonne concedit inter neutrum & ægritudinem mediare insalubre ut multum & insalubre simpliciter? ergo neutrum non erit exquisitè medium: nec valet, dum dicit, non considerari corpora, sed lapsus & distantias ab optima constitutione & ægritudine, quæ tantum sunt, ut dicit ille in triplici differentia, id est, lapsus exiguis, medius, & manifestus: quia maximè erat: supponit enim, quod la-

psus manifestus sit punctum indiuisibile, quod non suscipiat magis & minus, quod est ridiculum: cui dubium, quod maior lapsus conuenit corpori insalubri ut semper, quam corpori insalubri ut multum; quare alia erit inuenienda via, qua salubre possimus neutrum esse exquisitè medium.

Nos igitur & intentionem Galeni in hoc text. & solutionem difficultatis propositæ afferre conabimur: Quo ad intentionem: in text. superiori dixit, sensum esse iudicem operationum læsarum imbecillium, scilicet in maximis, & in minoribus distantis: in hoc verò text. qui diuiditur in tres partes, Galen. in prima infert ex dictis, ut ex iisdem verbis Græciscolligitur dum dicit, *igitur & signa sanorum quidem corporum*, quod signa sanorum corporum insalubrium, & neutrorum differant ab optima constitutione, & ægritudine quantitate distantia: & meritò omisit signa salubria, qui in text. superiori agebat de operationibus imbecillibus in maxima & in minori distantia, quæ conueniunt solum corporibus insalubribus, & neutris: idcirco valdè miror Leonicenum, quod addiderit salubria quod in verbis Græcis citatis non legitur: deinde Galenus in secunda parte text. ait, non solum insalubria, & neutra signa per distantiam ab optima constitutione, & ægritudine considerari, verum etiam salubria: ait enim quæ sunt proximiora optimæ constitutioni esse salubria: quæ verò longius ab hac distant, & magis accedunt ad ea, quæ actu ægrotant, insalubria: quæ autem media sunt, & æqualitèr ab optima constitutione, & ab ægritudine distant, neutra vocari: in tertia parte colligit, se explicasse signa optimæ constitutionis, addens corporum, quæ deficiunt ab optima constitutione tot esse genera, quot sunt, quæ in magis, & minus sensibilibus diuiduntur: hæc verò sunt tria, salubria, insalubria, & neutra: quare tria sunt illa genera,

genera, quæ ab optima constitutione deficient, cum non detur corpus saluberimum æquale ad pondus; illud enim imaginatione consideratur ut cæterorum omnium corporum norma: quia ab illo cætera deficient.

Quoad solutionem difficultatis, quomodo scilicet neutra possint esse exquisitè media, dicimus, per optimam constitutionem esse intelligendam constitutionem, quæ opponitur ægritudini ut termino contrario, esseque illam quæ est in puncto, & est regula cæterorum corporum ab ipso medio recedentium: alia enim optima constitutio quæ sit verè opposita ægritudini non datur, nisi hæc æqualis ad pondus & punctualis: quod quidem probatur, tum ex definitione contrarij, tum ex eo, quod vnum vni est contrarium, & non plura: constituit enim Galenus inter duo contraria totam latitudinem sanitatis: optima verò constitutio punctualis est extra latitudinem: quia est in puncto: punctumq; caret latitudine: similiter extra latitudinem sanitatis est ægritudo: optima tamen constitutio quia est bonum, est quid indiuisibile, ægritudo quia est malum, est quid indiuisibile: Quod verò ex definitione contrarij pateat, vnum vni esse contrarium, & optimam constitutionem esse contrariā ægritudini, & non corpus salubre ut semper & ut multum, patet ex Aristotele 1. de generatione text. 51. vbi ait in vnico genere duo tantum esse contraria, & non plura: dulce enim aduersatur amaro, & non medijs saporibus, nisi id eueniat ratione extremorū: similiter albus color opponitur nigro, & non caruleo, nisi ratione nigri: eodem modo si ægritudo opponatur corpori salubri ut multum, vel ut semper, opponitur ratione optimæ constitutionis, quæ verè opponitur ægritudini. Insuper Aristoteles 10. metaphy. text. 13. dicit contrarietatem esse maximam differentiam eorum, quæ sunt sub eodem genere: maxima

differentia non est inter salubre simpliciter, & ægritudinem, sed inter optimam constitutionem punctualem, quæ est regula omnium corporū, & ægritudinem: simili modo Aristoteles 10. metaphy. text. 14. probat, quod vni vnum sit contrarium: quare si salubre semper, & ut multum opponerentur ægritudini, sequeretur quod vni duo essent contraria: erit igitur vnum, quod opponitur ægritudini, quod non est in latitudine, sed in puncto, & talis est optima constitutio punctualis: quo posito fundamento neutrum corpus & neutrum signum erit exquisitè medium, & æqualiter distans à duobus terminis extremis: quia inter optimam constitutionem punctualem & neutrum, duo mediant, videlicet salubre semper, & salubre ut multum: inter neutrum & ægritudinem, similiter hæc duo insalubre multum & insalubre semper: nec dicant, optimam constitutionem punctualem non dari; ideò de modo illam conseruandi non esse agendum: quia etiam Aristoteles agit de demonstratione potissima quæ vix ab humano intellectu est reperibilis: similiter in Rhetorica Aristot. constituit Rhetorem irreperibilem. Auctores enim sibi pro scopo ideā perfectissimam proponunt, inueniatur vel non inueniatur: saltem sufficit, ut pro viribus appropinquentur ad perfectissimum scopum.

OCTAVI CAPITIS

PARTICULA IX.

Textus II.

Cum autem in tres latitudines diuisa sint, corporis insalubris simpliciter indicia trademus: ex his enim & reliquæ due latitudines innotescunt. Generaliter igitur posui à nobis in eo quem de optima constitutione

stitutione sermonem habuimus, specialiter autem nunc dicetur, si prius partes diuiserimus.

V M explicasset Galenus signa optimæ constitutionis, & dixisset in fine text. superioris, tot esse genera, quæ deficiunt ab optima constitutione, quot sunt ea quæ in magis & minus diuiduntur, quæ re vera sunt salubria, insalubria & neutra, quatenus deficiunt ab optima illa constitutione, quæ est in puncto, & quæ est norma cæterorum. Nunc in prima parte huius text. proponit agendum de signis corporis insalubris simpliciter, quia cognitis signis optimæ constitutionis, & corporis insalubris simpliciter, inde facile percipi poterunt media, quæ sunt inter optimam constitutionem & corpus insalubre simpliciter: media verò sunt neutra, & insalubre vt multum.

I Dubitatio Argenterius inuehit aduersus Galenum in hoc loco, & dicit, si media cognoscuntur cognitis extremis, ergo postquam Galenus docuit signa optimæ constitutionis, debebat statim agere de signis ægritudinum, quæ re vera opponuntur optimæ constitutioni: quod eum non fecerit, putat eum dignum reprehensione.

Responsio est facilis: quia neutra, de quibus modo est sermo, non sunt media inter optimam constitutionem & ægritudinem: sed inter optimam constitutionem, & inter insalubre simpliciter, de quibus corporibus: vel signis intelligitur in hoc loco: tota enim latitudo sanitatis continetur in corpore salubri, neutro, & insalubri.

In secunda parte facta prius partium diuisione, proponit agendum de signis simpliciter insalubrium particulatim, quia generatim egit in lib. de optima constitut. id est de bono corporis habitu. In hoc loco errat valde Argenterius,

qui dicit, textum esse corruptum, dum promittit Galenus tractaturum de signis simpliciter insalubrium corporum, ait enim Argenterius quod deberet legi de signis simpliciter salubrium. Quæ expositio est vanissima, quia verba Galeni sunt clarissima. Præterea dicit Galenus in text. se egisse de signis in genere corporum insalubrium in lib. de optima constitutione. Hic verò vult speciatim agere de signis corporum insalubrium, sicuti re vera facit, facta prius diuisione partium principalium.

QVÆSTIO XXIX.

De latitudinibus.

T Res sunt latitudines: prima est latitudo sanitatis in habitu, quæ sub se continent salubria, insalubria, & neutra. Secunda est latitudo sanitatis à Galeno lib. ad Thrasylb. vocata *ἡ ἁπλοῦς*, id est, secundum affectionem, quæ dicitur latitudo neutralitatis, quia mediat inter sanitatem, & ægritudinem. Tertia est latitudo ægritudinis, quæ consistit in corporibus insalubribus vt nunc.

Quod ad latitudinem sanitatis in habitu primum & perfectissimum omnium principium, quod est norma aliorum, à cuius recessu omnia corpora deficientia dimetimur, quod, vt dicit Galenus lib. 1. de temperam. cap. 4. 5. 6. & 9. & lib. 2. eiusdem cap. 4. libro de optima constitutione cap. 3. & 2. salub. cap. 7. est norma aliorum & veluti Polycleti statua, hocq; est corpus temperamentum ad pondus quod imaginatione solum datur. Secundum est salubre semper. Tertium est salubre vt multum. In quarto loco sequuntur tria neutra vt multum vergentia ad salubre. In quinto tria neutra vt semper trium significatorum. In sexto tria neutra vt multum vergentia ad insalubre. In septimo est insalubre vt multum. In octauo insalubre vt semper.

De latitudine neutralitatis, quæ consistit in neutris nunc, quæ pertinet, ut docet Galenus lib. ad Thrasylb. cap. 7. & 30. ad sanitatem in affectione, & non in habitu, referuntur, ut nos superius probauimus, ad neutra nunc secundi significati, & non primi, ut aliqui crediderunt. Ad hæc neutra tria corpora referuntur: scilicet corpora decidentia, corpora senum, & conualescentium: de his tribus corporibus Galenus libro ad Thrasylb. cap. 7. & 5. de tuenda sanitate cap. 4. ait, vocari sana secundum affectionem, haberetq; sanitatem lubricam & instantem.

Ostendimus superius prædicta corpora neutra ut nunc, videlicet corpora conualescentia, senes & decidentia esse neutra nunc secundi significati, & non primi: ratio potissima est, quia omnia participant extrema: sed in propria quaestione reiecit opinionem contrariam.

Quantum attinet ad latitudinem ægritudinis dicimus, hanc consistere in corporibus insalubribus nunc: & sub hac latitudine contineri omnes ægritudines.

1 Dubitatio oritur ex eo quod in latitudine sanitatis non posuimus salubre ut nunc, de quo locutus est Galenus superius: quinimo Argenterius sustinet, salubre nunc habere sedem distinctam à salubri semper, & salubri ut multum, ut scilicet primo loco poni debeat salubre semper: secundo loco salubre ut multum: & tertio salubre nunc.

Respondemus cum Manardo, & Plurquamcōmentatore nullo modo salubre nunc habere locum vel sedem distinctam, & separatam ab aliis propositis: quia salubre nunc confunditur cum insalubri simpliciter, & cum neutro simpliciter; quia salubre nunc est quod in præsentem est sanum, quod conuenit insalubri simpliciter, vel neutri simpliciter.

2 Dubitatio ex dictis oritur, quia videtur, quod salubre nunc conueniat non

solum insalubri simpliciter, & neutri simpliciter, ut diximus cum Manardo, sed etiam salubri semper; quia quod est semper & omni tempore est etiam nunc: ergo.

Responsio ex dictis in prima parte libri facilis est: quia per salubre semper non intelligimus temporis perpetuitatem: in Græco enim codice legitur diapandos, quæ particula (ut sæpe diximus) significat secundum totum, id est, summum gradum salubritatis: quare diximus, quod possit stare salubre simpliciter semper cum aliqua parua ægritudine; quia salubre significat aptitudinem, & non actum: potest igitur contingere, quod corpus simpliciter salubre diapandos leuiter vulneretur, nihilominus adhuc cōseruet suam salubritatem: Ad argumentum, dum dicunt, quod est semper est etiam in præsentem tempore: respondemus esse elenchum æquiocationis, & quatuor terminorum: nam sub dictione semper duo diuersa intelliguntur: alterum est gradus summus salubritatis: alterum est temporis differentia. Præterea esto, quod salubre significet temporis differentiam, dicimus tamen argumentum propositum esse elenchum compositionis & diuisionis; quia dum dicunt, quod est semper, esse etiam in præsentem tempore, verum dicunt: dum addunt, sed salubre semper esse omni tempore, ergo est etiam salubre nunc, malè componunt: quia supra apposuerunt particulam nunc verbo, & deinde eandem particulam apponunt salubri, & sic variatur sensus: quia aliud est esse nunc, & aliud est esse tale nunc.

QVÆSTIO XXX.

An salubre nunc sit à generatione tale.

PLurquamcōmentator, & inter Antiquos Hieremias: inter Modernos Alsimarus,

timarus, & Nos quoque putamus, quod salubre nunc sit à generatione tale, sicuti quoque est in salubre simpliciter: rationes verò quæ nos mouent sunt istæ.

Prima, quæ est Plusquamcommentatoris, & Hieremiæ, talis est: quod est secundum naturam tale, est à generatione tale, sed salubre nunc est secundum naturam tale; quia Galenus dicit salubre nunc habere sanitatem non optimam, sed sibi propriam; ergo, cum sit à natura, & propria, erit à generatione: quod enim est proprium est de omni, quod verò est de omni est semper, & quod est semper, est à generatione.

Secunda ratio: salubre nunc idem esse potest cum insalubri simpliciter & cum neutro simpliciter: sed insalubre simpliciter & neutrum simpliciter sunt à generatione talia: ergo erit etiam salubre nunc à generatione: quod quidem argumentum est efficacissimum, & ab aduersariis non potest conuelli.

Tertia ratio, quæ est Altimari: ex Galeno 5. de tuenda sanitate c. 2. omnis sanitas culpata recedit ab optima triplici de causa; vel quia in prima generatione vitiosum statim sibi cõparauerit, vel quia ob mutationem ætatis inciderit in statum vitiosum, vel ob causam ascititiam: dicit Altimarus, salubre, vt nunc non esse tale ob mutationem ætatis: quia malum, quod ob ætatis mutationem oritur, est commune omnibus corporibus salubribus, insalubribus, & neutris: neque est tale ob ascititiam causam; quia sic esset, aut ægrum, aut neutrum vt nunc, ergo sanitas culpata proueniet à vitio acquisito in vtero, ergo est à generatione.

Manardus, Sclanus, & plurimi alij sustinent contrariam sententiam; dicunt enim, salubre nunc non esse à generatione tale plurimasque afferunt rationes: quarum prima & præcipua est; quia hæc conditio à generatione tale appli-

catur iis, quæ sunt simpliciter talia: sed sic est, quod salubre nunc non est simpliciter tale: ergo non erit à generatione tale: quare dicunt, nos non debere esse ita audaces in applicando salubri nunc hanc dictionem ab ortu naturæ, cum Galipse illam non applicauerit.

Secunda ratio: si salubre nunc esset à generatione tale, insalubre nunc quoque esset à generatione tale; sed falsum est, quod insalubre nunc sit à generatione tale: ergo neque salubre nunc erit à generatione tale.

Tertia ratio, quam ab auctoritate desumunt, hæc est: Galenus definit nunc tale hoc modo: nunc tale est illud, quod in præsentia est tale: ergo non à generatione.

Quarta ratio: quæ sunt omnino contraria, non possunt in idem coincidere: sed salubre vt nunc est contrarium salubri à generatione, ergo. Præter ista argumenta alia adducuntur, sed quia hæc proposita ab aduersariis iudicantur efficaciora, idem conabimur illa diluere, vt inde clarissimè pateat cum Altimaro, & cum Antiquioribus medicis, quod salubre nunc ex necessitate sit à generatione tale.

Ad primam rationem respondemus, Galenum non dixisse salubre nunc esse à generatione tale: quia, cum videret salubre nunc modo esse insalubre simpliciter, modo neutrum simpliciter, prout maior vel minor in ipso erat potentia resistendi, putauit esse superfluum, addere ea quæ subintelliguntur. Quod verò Galenus noluerit addere, quod subintelligi potest, patet, quia dum definit neutrum simpliciter tertij significati, non dixit esse generatione tale, quamuis omnes concorditer affirmant hoc neutrum tertij significati esse ab ortu naturæ tale: Quod verò salubre nunc sit insalubre simpliciter, vel neutrum simpliciter, patet, quia salubre, insalubre, & neutrum sunt ab ortu naturæ talia; sed cum

salubre nunc non sit salubre simpliciter & sit in latitudine sanitatis, sequitur, ut sit vel neutrum simpliciter, vel insalubre simpliciter; quodcumque horum dabitur, habebimus intentum.

Præterea argumento ex sufficienti partium enumeratione idem probatur: taleque est: in latitudine sanitatis omnia corpora salubria in habitu sunt à generatione talia, hæcque sunt hæc duo, scilicet corpora salubria semper, & ut multum: deinde sunt neutra semper, & ut multum: demum insalubre semper, & ut multum: hæc omnia sunt ab ortu naturæ talia: post hanc latitudinem est latitudo neutralitatis, in qua nullo modo salubre nunc continetur; sequitur ergo ex sufficienti enumeratione, quod salubre nunc sit tale ab ortu naturæ.

Ad secundum argumentum, quod est, si salubre nunc esset à generatione tale, sequeretur, quod etiam insalubre nunc esset à generatione, sed hoc est falsum, ergo & illud ex quo sequitur. Respondet Altimarus, quod duplex est insalubre nunc propriè, & salubre nunc impropriè: admittit insalubre nunc propriè esse à generatione tale: negat tamen de insalubri nunc impropriè. Quæ responsio vera est vana: quia de hoc insalubri nunc impropriè Galen. nunquam est locutus. Verior igitur responsio videtur esse, si dicamus, quod non sit par ratio de salubri nunc, & de insalubri nunc: quia genere differunt: salubre nunc est in latitudine diuersa ab illa, in qua est insalubre nunc: quoniam salubre nunc est in latitudine sanitatis, & insalubre nunc, ut ipsimet aduersarii quoque concedunt est in latitudine ægritudinis: ægritudines enim non sunt capaces istius dictionis ab ortu naturæ: hæc enim conditio à generatione seu ab ortu naturæ conuenit salubri, ut est qualitas secundæ speciei & non primæ, ut scilicet est habitus & dispositio, sub qua sunt ægritudines.

Ad tertium argumentum, si salubre

nunc tale ex Galeno est, quod in præfati est tale, ergo non à generatione. Respondetur quod salubritas dupliciter consideratur, vel ut est actualis quædam dispositio, & sub prima specie qualitatis, & sic valet argumentum, quod tale ut nunc non sit à generatione tale: vel sumitur salubritas pro aptitudine & potentia, & est in secunda specie qualitatis, & sic salubre nunc est insalubre simpliciter, vel neutrum simpliciter, & in hoc sensu dicimus, salubre nunc esse à generatione tale.

Ad quartum argumentum, quod quæ sunt omnino contraria non possint in idem coincidere: Reiiicitur per instantiam, & per fiduciariam reprobationem: per instantiam, negando salubre nunc, & salubre ab ortu naturæ esse contraria; quia si vni vnum est contrarium, ut docet Aristoteles; primo de Cælo, & ut nos pluribus philosophorum auctoritatibus, & rationibus probauimus lib. i. i. methodi nostræ vitandorum errorum, salubre nunc non erit contrarium salubri à generatione; quia salubri à generatione est contrarium insalubre à generatione: quia huic propositioni, possibile est esse, non aduersatur hæc, possibile est non esse, sed impossibile est esse: hæc propositio potest esse sanum semper, non aduersatur huic, potest esse sanum non semper, sed huic aduersatur, non potest esse sanum semper: hæc sunt clarissima in lib. perihermenias. Reiiicitur per fiduciariam reprobationem: esto enim quod salubre à generatione contrarietur salubri ut nunc, dico esse falsum, quæ sunt omnino contraria non posse in idem coincidere: albus color & niger nonne sunt omnino contraria? nonne in idem genus coincidunt; nonne contraria eo sunt contraria, quia genere conueniunt: immo hæc est causa, quod salubre simpliciter concidat cum suo contrarium, quod est insalubre simpliciter: conueniunt enim in vna natura generica: simpliciter enim

enim prædicatur de salubri simpliciter, de neutro simpliciter, & de insalubri, quare argumentum, quod pro potissimo ab aduersariis fuit propositum, est omnino nullius vigoris.

Credimus igitur cum Altimaro, Plurquamcommetatore, & aliis Antiquioribus, quod salubre nunc sit à generatione; quia re vera concidit, si habet valde viciatam & diminutam sanitatem, cum insalubri simpliciter: si verò minus viciatam sanitatem habet, concidit cum neutro simpliciter, quod similiter ab ortu naturæ est tale: Nec valet instantia quæ affertur, quod Galenus dictionem à generatione non opposuerit salubri nunc; quia neque hanc dictionem à generatione apposuit neutri simpliciter tertij significati: vel dicendum est, Galenum non apposuisse dictionem ab ortu naturæ salubri, quia cum dixisset insalubre simpliciter esse actu sanum, vel salubre nunc, quilibet poterat subintelligere, salubre nunc esse à generatione tale, si insalubre simpliciter, & neutrum simpliciter sunt à generatione talia.

NONVM CAPVT.

De quatuor differentijs partium nostri corporis.

Textus 12.

sunt verò earum quatuor vniuersæ differentie: quoniam nonnullæ earum principia existunt, aliquæ verò ab ipsis originem habent, aliqua nec aliarum gubernationi præsent, neque aliunde gubernantur, quum insitas habeant à natura potentias, à quibus reguntur. Quedam verò sunt quæ insitas simul, & aliunde emanantes ha-

bent. Principia igitur sunt, cerebrum, cor, hepar, testiculi. Ab illis verò ortum habent, atque eisdem subministrant, nerui quidem, & spinalis medulla cerebro: cordi verò arterie, hepatis vena; ipsa verò seminaria vasa testiculis. Quæ autem à seipsis gubernantur, sunt, cartilago, os, copula, seu ligamentum, membrana, adenes, adeps, caro simplex. Reliquæ verò partes, cum una cum istis habeant ex seipsis regimen, arterijs, neruis, & venis insuper egerunt. Capillorum autem, atque vnguium neque regimen ullam est, sed generatio tantummodo. Hæ igitur sunt partium differentie.

VPERIVS Galenus agens de signis optime constitutionis dixit illa defumi vel à substantialiter inheren-
tibus, vel à necessariò consequentibus, vel à casibus, id est, symptomatibus, quæ in sanis accidentia vocantur: deinde nos docuit, quod omnia alia signa quæ deficiunt ab optima constitutione deficiant vel ob læsum temperamentum, vel compositionem, vel vnitatem: sed quia temperamentum læditur ad læsionem & alterationem partium principalium nostri corporis, ideo dixit, quod de signis corporis insalubris simpliciter non possit agi, nisi præmittatur diuisio omnium partium corporis, & declararetur, quænam sint illæ partes præcipuæ, ad quarum alterationem totum corpus alteratur, & quomodo cognoscatur, præcipuarum partium temperaturæ, à quibus cæterarum corporis temperamenta regulantur: His enim expositis facillimè deinde innotescunt signa simpliciter insalubria: similiter cognitis

duobus extremis, id est, optima constitutione superius declarata, & corpore insalubri simpliciter, faciliè quoque reliquæ duæ latitudines mediæ, id est corpora neutra, & corpora salubria vel insalubria, vt multum cognoscentur.

Diuiditur hic textus in duas præcipuas partes: in prima proponit quatuor differentias partium corporis: In secunda exemplis declarat, quæ sint hæ differentiæ.

Docet igitur Galenus, primam differentiam partium esse quatuor principia nostri corporis, quæ sunt cerebrum, cor, hepar, & testiculi. Secundam differentiam esse illarum partium, quæ habet ortu à dictis quatuor principiis, & quæ illis subministrant: dicitque nervos, & spinalem medulam oriri à cerebro, & cerebro subministrari; arterias à corde; venas ab hepate; & seminaria vasa à testiculis. Tertiam differentiam partium dicit, esse partes quasdam, quæ à seipsis gubernantur, & has esse cartilaginem, os, copulam (per copulam intelligit ligamentum) membranam, glandulas, adipem, & carnem simplicem. Quartam verò & ultimam differentiam partium ait esse quæ habent has tres conditiones: prima vt ex seipsis habeant regimen, quia à principiis illis quatuor in prima differentia positis non oriuntur: Secunda conditio, vt non sint principia aliarum: Tertia vt egeant arteriis, venis, & nervis: hæ partes sunt vterus, renes, ventriculus, pulmo, lien, &c. istæ igitur sunt omnes differentiæ partium humani corporis. Excludit Galenus in fine capitis vngues, & pilos; quia non sunt partes viuentes: habent enim vsum, & non actionem: actiones enim pertinent ad partes viuentes, vsus vero ad non viuentes: vsus pilorum & vnguï est munimentum siue tutela, & ornatus: desinunt tamen vngues, & pili augeri, cum perueniunt ad certam magnitudinem, quia finem suum potiti sunt: quare er-

rat valde Argenterius, qui censet, vngues & pilos solum fieri ex necessitate materiæ, vt scilicet excrementa absumantur, quod quidem esse non potest: quoniam non desinerent augeri: Causa verò, cur Galenus non posuerit inter corporis partes vngues, pilos, humorem vitreum, aqueum, & massam sanguineam, est, quia eius intentio est agere de corpore salubri, insalubri, & neutro; quatenus sunt capacia sanitatis, vel ægritudinis: sed sic est, quod solum quæ habent vitam sunt huiusmodi, ideo de vnguibus, pilis, & humoribus mentionem non fecit: quod vero ita res se habeat, nos docet Aristoteles lib. de sensu & sensili circa principium vbi clarissimè docet, vitæ expertia minimè ægrotare, aut valere, seu non esse capacia sanitatis vel ægritudinis.

1 Dubitatio, Galenus in hoc capite à numero partium excludit vngues, & pilos, quod videtur rationi consonum: nihilominus primo methodi c. 5. ab illo definitur pars, quod sit illa quæ totum integrat; qua posita definitione pili, & vngues totum integrant, ergo non erunt à numero partiū reiiciendæ: similiter Hippoc. 6. Epid. diuidit corpus in tres partes in contenta imperum facientes, & continentes: ergo ex Hippocrate spiritus, & humores erunt partes, quas à numero partium in hoc loco Galenus excludit: Insuper Aristoteles. 3. de historia animalium cap. 2. vocat corporis partes sanguinem, sæuum, excrementa, steracus, pituitam, & vtramque bilem: ergo Galenus diuidens partes corporis solum in quatuor differentias videtur diminutus.

Responsio facilis. erit, si dixerimus cum Argenterio, qui re vera in hoc potest defendi, si in bonum sensum reducatur, quod corpus humanum vario modo considerari possit, quia si considerabitur vt est substantia, eius partes erunt duæ, materia & forma: si vt corpus, eius partes poterunt

poterunt esse pili, vngues, excrementa, & humores: si vt viuens, pili, vngues, & excrementa à numero partiū excludentur: quia mortuis etiam conueniunt: itaque, si vt viuens considerabitur qualibet pars viuens erit pars, non viuens vero, vt sēuū, sanguis & humores, neutiquā erūt partes: si verò considerabitur corpus humanum non solum vt viuens, sed etiam vt capax sanitatis, & morbi, tunc solum illa dicetur pars quæ habet actionem: quia morbus & sanitas consistunt in actione prodeunte à constitutione bona, vel mala, & sic neque humores, neque vngues, nec vlla pars actionis expers dici poterit pars corporis: & secundum hunc sensum Galenus distinxit corporis partes: voluitque dispositionem harum partium dignosci ex substantialiter inherētibz, ex operationibus, & casibus: solum enim partes viuentes habent operationes. Secundum tam variam considerationem partium omnes Auctores, qui de parte corporis scripserūt, possunt defendi. Auicennas sen prima primi doctrina 5. cap. 1. dicit quod pars sit corpus ex prima permissione humorum genitum: pro parte sumit particulas similes, quatenus sunt partes corporis, vt corpus est, & sic vngues sunt partes.

Conciliatō sic definit partem: pars est corpus solidum & spissum ex humiditatibus genitū naturę viribus insignitum: quæ definitio conuenit solum partibus, similaribus, & non dissimilaribus, nec viuentibus; quia etiam vnguibus conuenire potest.

Fernerius & posteriores considerantes partes pressius voluerunt, quod nisi pars viuat, edatque actionem, non mereatur insigniri nomine, partis definiunt sic; pars est toti cohærens communi vitia iuncta ad functionem, & vsum comparata: ecce quod omnes Auctores varia consideratione rectē partem definiunt.

2 Dubitatio oritur, quia videtur, quod

hæc diuisio partium in quatuor differentias non sit bona: dicit enim Vegha, & Argenterius, primum membrum diuisionis nō differre à tertio: primum membrum est quod partium nostri corporis nonnullæ sint principia: tertium membrum est quod dentur aliquæ partes, quæ ex se, & aliunde non gubernentur, hæ igitur videntur coincidere cum primo membro; quia quæ ex se ipsis gubernantur principia: ergo primum membrum idem erit cum tertio.

Solutio est facilis, & facile Galenus defenditur; quia in primo membro duæ sunt conditiones, altera, vt partes sint principia, quia ex se ipsis gubernantur: altera, quod sint aliarum partium principia, quæ conditio non conuenit tertio membro.

3 Dubitatio exoritur, quia reprehenditur hæc diuisio partium Galeni ab Argēterio: quia videtur, quod secundum membrum coincidat cum quarto; secundum est, quod dentur partes, quæ habeant originem à principiis: tertium est, quod dentur partes quæ habeant insitas potentias, & aliunde emanantes: idem est dicere habere insitas potentias emanantes aliunde, & habere originem à principiis.

Solutio est, quia dantur partes, quæ aliunde emanant, sed non habent insitas potentias: & dantur partes, quæ aliunde emanant, habent tamen insitas potentias.

4 Dubitatio mouetur ab Argenterio, qui non rectē percipiens Galeni artificium in hac partium diuisione dicit, Galenum esse inconstantem: quia secundo ad Glauconem capite 2. non diuisit partes in quatuor differentias, vt in hoc loco: immo in libro de totius morbi temporibus cap. 7. diuidens partes corporis omisit partes habentes potētias innatas: concludit, Galenum non sibi constare, & summopere errasse.

Soluitur, quia Galenus varia consideratio

ratio ne hic, & alibi diuisit partes corporis: lib. ad Glauconem citato considerauit partes, quatenus ab ipsis possint hauriri indicationes: ibi enim habuit hanc considerationem, ne partes principes in euacuatione lædantur: similiter lib. de totius morbi temporibus cap. 7. Galenus volens partes diuidere, vt preuideatur, vnde futura mors possit prænosci, partes principes, & partes quæ ab ipsis oriuntur, & eas quibus influunt principes considerauit in quo statu sint: ab his enim rectum præsagium salutis vel mortis colligi poterat: de iis partibus verò, quæ habent innatam potentiam, & præ sunt gubernationi, cum non conferant ad præuidendum, non erat opus in illo lib. verba facere: In hoc verò libro de arte medicinali, cum tradat vniuersalissimam diuisionem nihil omisit, quod ad optimam diuisionem spectaret. Argenterius, quia hoc sine edidit commentaria in artem medicinalem vt Galeno contradiceret, ideò non est mirum, si hac contradicendi libidine obæcatus, captiosa, & fallacia argumenta sæpissimè proponat: Rudes quoque non latet in variis libris vario modo consideratas res, vario quoque modo diuidi, tractari, & disponi: similiter Hippocrates lib. de morbis vulgaribus in ægrorum historia; dum tractat de ægris in gratiam criticorum dierum enarrans 42. casus, non refert, quibus vsus fuerit medicamentis, quibus alterantibus, an phlebotomia, vel aliis præfidiis: posset eodem genere contradicendi motus Argenterius obicere Hippocrati quod ibi errauerit.

5 Dubitatio exoritur, quia hæc partium diuisio in quatuor membra non videtur bona, quia non est bimembris & per opposita: omnis enim bona diuisio ex Boetio lib. de diuisione debet esse bimembris: immo ex Aristot. diuisiones debent fieri in eodem genere, & in quolibet ex necessitate debent esse bimembres, si per oppositas differentias faciendæ sūt.

Respondet Plusquamcommentator, quod diuisio proposita possit reduci ad bimembrem hoc modo: partium quædam sunt principales, quædam non: non principalium quædam à principalibus oriuntur & illis inseruiunt: quædam non: similiter earum, quæ non inseruiunt, quædam habent facultatem innatam solum: quædam innatam, & influentem.

6 Dubitatio alia à Plusquamcommentatore proponitur, quod scilicet malè fecerit Galenus non vt diuisione partium ab omnibus recepta, quæ est in partem simplicem, & compositam.

Respondetur, diuisionem partium in simplicem & compositam, siue quod idem est in similem & dissimilem respicere materiam & non formam: in hoc loco vult Galenus dignoscere partes ex operationibus, quæ arguunt formam: vult enim hic Galenus agere de partibus, vt insalubres sunt, & quia insalubritas modo fit vitio principalium, modo non principalium, erat Galeno necessarium, vt vniuersalissimam diuisionem proponeret.

7 Dubitatio Galenus in text. inquit, tertiam differentiam partium esse, quarum aliquæ habeant facultates insitas, & aliunde nõ gubernentur: attamen lib. 6. de placitis cap. 6. definiens partem principem dicit, principium esse partem illam, quæ iis, quæ ab ea enascuntur facultatem, aut omninò materiam suppeditat, ergo falsum est, quod dentur partes, quæ aliunde non gubernentur, vt in text. legitur.

8 Dubitatio ex superiori exoritur, illaq; augeri videtur, quia si ex Galeno 6. de placitis cap. 6. de ratione principij est materiam suppeditare, ergo ventriculus erit principium, quod est contra Galenum in hoc loco, qui tantum quatuor hæc principia ponit, cerebrum, cor, iecur, & testiculos.

Soluitur nodus vtriusque dubitationis à Chri

à Christofo Vegha , qui clarissimè ostendit, Galenum 6. de placitis capite 6. definire principium secundum aliorum, & non propriam opinionem:quinimo ibi vti fiduciaria reprobatione, id est data non & concessa illa definitione principij, vt efficaciori modo confundat aduersarios.

9 Dubitatio iterum exoritur:quia non videtur, quod quatuor tantum sint partes principes: si de ratione partis principis sit, vt aliæ ab illa oriantur:nonne à pulmone oritur aspera arteria? intestina & gula à ventriculo? quare inter principes debent poni ventriculus & pulmo.

Respondetur quod vera definitio partis principis est, quæ traditur à Galeno 6. de vsu par. cap. 7. quæ est: pars princeps est quæ toti facultatem largitur, vel materiam saltem simpliciter ad vitam necessariam:posita hac definitione, ventriculus non erit pars princeps, tum quia non largitur facultatem toti: tū quia eius chylus, non est simpliciter necessarius ad vitam, multi enim vixerunt nutritiuis enematibus, & fœtus semper viuit sine chylo.

10 Dubitatio, dicit Galenus in quarto membro, dari partes, quæ potētias & facultates aliunde emanantes habēt, quod videtur repugnare Galeno, qui primo de præfagijs ex pulsibus capite 4. ait, essentiam facultatis cuiuslibet partis stare in commodum illius temperamento: libro verò de multitudine, capite 3. facultatem esse proprietatem temperamenti: primo de potētijis naturalibus capite secundo, dicit facultatem nil aliud esse nisi causam actionis: quare cum facultates pendeant à proprio temperamento, quod acquiritur in primo generatione, & in ipso facultates positæ sint, non poterunt aliunde emanare: Errat tamen Sclanus text. 12. huius libri dum putat nullam omnino esse differentiam inter facultatem, & temperamentum: vnde verò oriatur facultas seu potentia, & in

quo prædicamento sit, nos libro 8. method. vitand. altiori philosophia, quam sit hæc humilis instituta pro tyronibus, ostendimus.

11 Dubitatio augetur, quia Galenus libro de formatione fœtus capite quinto, probat à corde non influere facultates alijs partibus corporis, ibi dicit neque renes, neque vterum, neque lienē, neque intestina, neque aliquod aliud instrumentum naturale indigere auxilio alterius ad proprias actiones obeundas: vbi clarè patet, cor non immittere facultates alijs partibus: tamen contrarium dicit Galenus in text. proposito.

Solutio vtriusque dubitationis colligitur ex Galeno primo de locis affectis capite vltimo, vbi docet, naturalia instrumenta, dum laborant aliquo morbo, semper illum morbum esse proprium illius partis: non sic tamen obseruatur in instrumentis animalibus: sæpissimè enim pars priuatur motu & sensu, tamen morbus non ibi, sed alibi est, sicuti obseruatur in exemplo proposito à Galeno de homine veniente Romam, cui ob casum è curru læsa fuit ceruix: in illo enim apparebat morbus in digitis manus. Nos similia exempla quam plurima in digressionem de signis affectuum internorum, quæ ab arcanis anatomie colliguntur, proponemus statim post explicationem capituli 81. huius libri.

Respondemus igitur ad dubitationes, quod facultas animalis influit: sed naturalis vt dicit Galenus loco citato, est connata partibus, & non influit, sicuti facultas trahendi ferrum est connata magneti: quælibet enim pars corporis quatenus naturalis retinet, concoquit, attrahit, & expellit: & hæc facultates aliunde non mittuntur, sed à prima generatione acquiruntur: immo Auicennas malè sentit, dum putat, iecur influere omnibus partibus facultatem, quæ possint attrahere, retinere, coquere, & expellere: quæ opinio reluctatur Galeno libro de formatione

fœtus cap. 5. vbi docet, neque renes, neque intestina, neque lienem, neque aliud naturale instrumētum ad proprias actiones obeundas indigere auxilio alterius, sed suo proprio & innato calore edere actiones: indigent tamen, vt refociletur eius calidum natiuum, non vt fungatur suo officio, sed vt diu duret; indiget enim quælibet pars dissimilari arteriis, vt validitas natiua conseruetur: indiget venis vt humiditas, quæ continuè exhalat reparetur: sed istud requiritur pro vita diutina, & non pro actionibus propriis obeundis: si posset diutius conseruari temperamentum, vt in limacibus, illo temporis spatio non indigeremus venis.

12 Dubitatio ex dictis oritur, quia secundo ad Glauconem, capite secundo, dicit cerebrum, cor, & iecur communicare suas facultates toti corpori, ergo & iecur communicabit facultates attrahendi, retinendi, expellendi, & concoquendi, ergo non sunt connatæ partibus nostri corporis in prima generatione, sed continuò comunicantur, vt censet Auicennas.

Respondent qui disputant cōtra Auicennam, Galenum, quando dicit viscera communicare suas facultates partibus, intelligere per partes, quæ ab ipsis principiis enascuntur, sicuti cor communicat suam facultatem arteriis, cerebrum nervis, & iecur venis.

Præterea hæc expositio colligitur ex ipso Galeno, qui 7. methodi, capite vltimo, & secundo de ratione victus comm. 47. clarissimè docet, hæc viscera principalia communicare suas facultates partibus, quæ ab ipsis dependent; venæ enim cum ab hepate dependeant, recipiunt facultatem iecinoris, quæ est *αἰματώδης*: quare facultates cæterarum naturalium partium sunt insitæ, & in prima generatione implantatæ, neque ab vno ad alium locum transmigrant, vt putauit Auicennas.

13 Dubitatio, videtur, quod plura sint principia, quam sint illa quatuor proposita in text. quia præter cerebrum, cor, iecur, & testiculos, sunt etiam lien, pulmo, ventriculus, quæ partes præcipuæ ad vitam sunt summè necessaria: immò Argenterius reiecit Galenū, qui inter principia non posuerit ventriculum, lienem, & pulmonem.

Respondet Plusquamcommentator propositæ dubitationi, Galen. per principia intelligere viscera, à quibus mandantur virtutes & facultates in omnes corporis partes: & sic solum quatuor esse principia: ventriculus verò, pulmo, & lien non mittunt virtutes in membra, vt cor per arterias, cerebrum per nervos, & iecur per venas: quæ solutio non improbanda.

Respondemus nos ex Gal. 6. de vsu par. c. 7. de ratione partis principis esse, vt toti facultatem largiatur, & secundum hanc rationē cor, & cerebrum sunt principia: vel vt toti largiatur materiam ad vitam simpliciter necessariam, & sic est iecur: vel ad propagationem, & sic sunt testiculi: suo loco deinde disputabimus contra Plusquamcommentatorem dicentem à corde tantum influere omnes facultates in cætera viscera, & in vniuersas corporis particulas: addimus tamen nos ventriculum ad vitam non esse necessarium: aliquando enim inveniuntur qui cibari non possunt. Hi tamen per cœnemata multo temporis spatio aluntur, & sic diu viuunt: quare patet, ventriculum non ad vitam, sed solum ad meliorem vitam esse necessarium: similiter homo potest viuere liene, & per breue spatium sine pulmone: non tamen viuere sine corde, cerebro, & iecore.

14 Dubitatio, videtur errasse Galentis: quod in numero partium non posuerit spiritus, & humores, quia illa subiecta, quæ sunt capacia morborum sunt viuentia, & quæ viuunt sunt partes corporis:

at sic

at sic est quod humores sunt capaces putridarum febrium, & spiritus ephimerarum, ergo humores, & spiritus viuent, & erunt partes, de quibus nil dixit Galenus.

Respondetur febres non esse in humoribus & spiritibus, vt dicit Plusquamcommentator, & Valesius, in subiecto, sed sicuti in causa, quare spiritus & humores non erunt partes viuentes?

15 Dubitatio, Aristoteles dicit primo de generatione animalium capite quarto, testiculos non esse animalibus necessarios: sunt enim pisces, & serpentes, qui carent testiculis: Insuper Aristoteles 3. de historia animalium capite primo refert de tauro, qui post castrationem potuit generare: putatque hoc sine & vsu testiculos esse valis spermaticis appendices, vt eorum pondere cor tendatur, & obtensionem roboretur: dicitque semen non generari in testiculis, seu in valis spermaticis: quare Aristotelis auctoritate, & experientia ipsa patere videtur, testiculos non esse collocandos in numero principiorum, vt Galeno in hoc text. placuit.

Respondetur primò ex Galeno, testiculos esse omnino necessarios: inquit enim primo de semine capite 15. & 16. generationem spermatis fieri à testiculis primario: deinde eandem facultatem in valis spermatica influere, & à spermaticis in totum corpus communicari robur, quod in castratis non contingit: quare testes non solum pro generatione, sed pro perfectione indiuidui geniti sunt, propterea à Galeno in numero quatuor principiorum sunt collocati: Quod verò errat Aristoteles, dum dicit, testes habere eundem vsu, quem habet suspensoria in telis, vt scilicet suo pondere distendant vasa vsque ad cor, vnde cordis & totius corporis robur exoritur, apud nos videtur ridiculum, nisi philosophus aliquod arcanum intelligat, & ænigmaticè loquatur: primo, quia testes auium

& porcorum non pendent, sed sunt affixi: ergo non habebunt vsu, quem habent suspensoria in telis, vt dicit Aristoteles.

Secundo, si pondus testiculorum efficeret tensionem, & robur in corde; sequeretur quod senes, qui habent & magnos & peniles & ponderosos testiculos essent robustiores iuuenibus, quod est ridiculum: immo qui maiores & ponderosiores habet, sunt imbecilliores: Quoad illud, quod dicunt de piscibus, serpentibus, & tauro, respondetur, pisces & serpentes non habere testiculos vt animalia perfecta, sed aliquid proportionale, quod in illis est principium, tum pro generatione, tum pro indiuidui perfectione.

De tauro autem sunt qui dicunt esse figmentum, quia non admittunt taurum post abscissionem testiculorum statim habuisse appetitum coeundi: sed melior est illa responsio, dum dicunt abscissis testiculis reservari in corpore varicoso in radice penis aliquas feminis reliquias à testibus ante abscissionem communicatas, quæ potuerint pro vna vice reddere taurum aptum ad generandum.

16 Dubitatio Galenus in text. videtur asserere, quartam differentiam partium non solum habere ex se ipsis regimen, sed insuper venis, arteriis, & nervis eguifse: ex quibus verbis colligitur, partes, quæ sunt in tertia differentia, quales sunt, cartilago, os, copula, membrana, adenes, caro simplex, & adeps non indigere venis, arteriis, & nervis, quod aduersatur Galeno 8. de vsu partium cap. 1. vbi ait, nullam partem posse viuere sine venis, arteriis, & nervis: & primo de locis affectis cap. vltimo, vbi dicit, partes quæ habent facultates innatas, & ex se ipsis habent regimen, indigere pro sui cōseruatione venis, arteriis, & nervis: ergo Galenus sibi contradicit.

Respondetur in text. Græco non iuueniri

niri illam particulam (in super) sic in Codice Græco legitur, τὰ δὲ ἅλλα πάντα μίαν κοινὴν τῆς ἑξέως ἔχοντα ἢ ἐξ ἑαυτῶν διακινῶν, ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν καὶ νεύρων ὁρῶνται, id est, reliquæ verò partes cum vna cum istis habeant ex se ipsis regimen, arteriis, neruis, & venis eguerunt. Non negat tamen, quod partes quæ sunt in tertia differentia, vt sunt cartilago, os, copula, &c. non egeant venis, arteriis: & quamuis non videantur vbiq; venæ, arteriæ, & nerui, non propterea sequitur, quod illæ partes non alantur per venas, sentiant per neruos, & viuant per arterias vicinas, ita vt nulla in Galeno sit contradictio.

Venæ subministrant iecori, quatenus ferunt alimentum, & non spiritum naturalem, qui vt probabimus paulo infra nō datur. Arteriæ subministrant cordi, quæ & sanguinem arteriosum & irradiationem à corde suscipiunt per corpus arteriæ, & non per cauitatem, vt probabimus ex Galeno: Nerui subministrant cerebro, & per irradiationem, vt dicit Galenus, & non per spiritus animales deferunt facultas mouendi & sentiendi ad totum corpus.

A cerebro septem paria neruorum oriuntur: dico paria, quia cerebrum est diuisum in duas partes: sæpe enim in vna parte corporis aufertur motus vel sensus: in alia nequaquam, vt in paralitico obseruatur: ita vt septem paria faciāt 14. stipites, vel truncos.

Primum par sunt nerui optici, qui perueniunt ad crystallinum, & visionis sunt auctores: secundum par motum oculorum præcipuè efficit: & sicuti primum par neruorum est destinatum sensui: similiter secundum est destinatum motui: omnes tamen nerui motorij habent vim sentiendi, sed non è contra; quia optici non habent vim mouendi: solum enim illi nerui habent vim mouendi, qui iunguntur cum carne; inde enim ex carne, neruo, ligamen-

to, membrana, sunt muscoli, qui desinentes in tendinem motum efficere possunt. Hinc est, quod maior virtus requiratur in mouendo, quam in sentiendo; & quod motus sit actio, & sensus passio: vnde fit vt plurimi amittant motum brachiorum vel pedum, sensu manente illaeso: sensus enim potest fieri à lassis neruis, sed cum illa lensione non fiet motus.

Tertium par est destinatum præcipuè ad gustum, & ad dentes, qui per insertum neruum sentiunt.

Quartum par ad palatum & ad gustum.

Quintum ad sensum auditus, qui dicuntur nerui expansi, quia expanduntur ad labyrinthum, & tympanum aurium, cuius virtute sonus externus receptus in aëre interno nobis connato, & ingenito sentitur.

Sextum à capite descendit, & omnia viscera inferiora circumuestit, facitque neruos recurrentes voci præcipuè destinatos: mittit furculum vnum ori ventriculi, vnde fames & sitis animaduertitur: alium mittit ad diaphragma: alios deinde ad hepar, ad renes, ad pulmones, & ad cor: vt omnes nerui, qui sunt in prædictis visceribus sint propagines huius sextæ coniugationis: cæteræ verò propagines vniuersæ, quæ dispensantur per vniuersum corpus à spinali medulla oriuntur: Verum quia celebres Anatomici diligentissimè de his tractant, nō est, vt de his vltius agatur: satis nobis est, vt sciamus per quas vias facultates cerebri mittantur per vniuersum corpus.

17 Dubitatio, non videtur, quod facultas quæ est in testiculis possit communicari omnibus partibus corporis: quod verò communicetur patet experientia, quia non est tantum roboris in castratis, vt in habentibus testiculos: patet quoque auctoritate Galeni qui eos ponit inter principia; quaritur igitur quibus ductibus, & viis robur musculo-

rum communicetur per vniuersum corpus.

Aliqui dicunt, quod spiritus & calor viuificus, qui est in testiculis mittatur ad arteriam magnam, & ad venam cauam, & inde ad totum corpus per duo vasa preparantia, quæ oriuntur ab arteria magna, & per illa duo, quæ oriuntur ab emulgente.

Alij dicunt spiritum à testiculis prodire per vniuersum corpus non per vasa sensibiliter, sed insensibiliter, & virtute quadam incorporea: Hinc dicunt, duos esse modos communicandi virtutem toti corpori, vno modo est *Qualitas*, id est, corporaliter: altero modo *ἐνεργητικῶς*, id est, virtualiter, quæ distinctio assertur ab omnibus philosophis in primo de generatione, vt à Philopono, & ab ipso Aristotele cap. de tactu, dum dicunt, duplicem esse tactum, alterum corporeum, alterum virtuale; sicuti dum radij solares agunt in hæc inferiora, vel dū intelligentiæ mouent vniuersum mouent vniuersum per virtutem cælo communicatam, accipiat tamen prima, vel hæc secunda responsio vtraque soluit: quælibet enim defendi poterit: quamuis prima videatur veritati magis consentiens.

17 Dubitatio exoritur, quia si de ratione partis principis est, vt vitam simpliciter necessaria, tunc testes non debent connumerari inter partes principes, vt facit Galenus, plurimienim sine testibus viuunt.

Respondetur ex Galeno lib. 14. de vsu part. cap. 1. testes esse necessaria principia ad propagationem proles & non ad vitæ conseruationem.

QVÆSTIO XXXI.

De pilorum natura.

DE natura pilorum Galenus agens primo de temperamentis circa finem dicit, pilos esse frigidissimos, & siccissimos.

1 Dubitatio statim oritur; quia quæ flectuntur, vt pili, non videntur sicca: causa enim cur ossa non flectantur, est siccitas: similiter ea quæ promptè ignescunt, & accenduntur non possunt esse simul frigida & sicca, sed potius frigida cum aliqua substantifica humiditate.

Solutio desumitur à Galeno 2. de temperamentis, vbi dicit, pilos esse frigidissimos, & siccissimos non omnium absolute, sed solum eorum, quæ in cute sunt: cognouit Galenus, quæ flectuntur vt pili, non esse absolute sicca, eo quia sunt apta accensioni. Præterea si pili essent absolute siccissimi, generarentur in yola manus, & non in locis humidioribus, vt in capite, pudendis, & sub axillis.

2 Dubitatio, Arist. 5. de generatione animalium c. 3. docet, materiam pilorum esse humorem exhalantem à cute: Gal. verò 2. de temperamentis ait, esse vaporem fuliginosum, crassum, & terreum, & non humorem. Præterea Auerroës contra Gal. ait, si pili orirentur ex vapore fuliginoso, & terreo friabili, non fierent continui: requiritur enim humiditas continuatione: addit Auerroës, pilos canos propterea non fieri ex vapore fuliginoso, & terreo.

Soluitur hoc modo: dum Arist. dicit, materiam pilorum esse humorē, considerat materiam immediatam, quæ est vapor. Quoad Auerroëm dicimus, causam eius erroris fuisse, quia supposebat, vaporem fuliginosum crassum, & terreum, qui est materia immedata (vt docuit Gal.) pilorum, esse omnino priuatum humiditate, quod reuera aduersatur Gal. vt superiori solutione ostendimus.

3 Dubitatio, pili ex Galeno & omnium philosophorum fiunt ex vapore crasso terreo quo posito, quomodo indicabunt omnes corporis temperaturas, vt docere videtur Gal. in hoc libro, & alibi; nonne docet, pillos nigros indicare calorem, & melancholiam, albos verò p. uitam, ru-

fosque bilem: nihilominus quod est ter-
reum indicare debet temperaturam sic-
cam & frigidam, & non calidam, vel
adustam.

Montanus videns hanc difficultatem
occurrit sic: à quolibet humore existen-
te in venis, vel extra venas fieri vapores
diuerfos, qui colores diuerfos in pilis
efficiunt.

Errat Mōtanus quia pili non fiunt ab
humoribus, sed ab excrementis tertiæ
coctionis: in qualibet enim coctione, vt
docet Gal. 3. de facultatibus naturalibus,
& 5. de vsu partium fiunt duo excre-
menta, alterum tenue, & alterū crassum.
Præterea pili fiunt à fuliginibus siccis &
calidis eleuatis à copia excrementorum
tertiæ coctionis: quare quanto excre-
menta erunt calidiora & copiosiora, eo
plures generabuntur fuligines, & plures
pili. Hinc pilorum abundantiam, Aristo-
teles libro de generatione animalium
cap. 6. vbi agit de pilis dicit, indicare
excrementorum copiam, quatenus sci-
licet ab illorum abundantia multæ fuli-
gines generentur, quæ sunt causæ imme-
diatæ pilorum.

4 Dubitatio, dictum, est pilos fieri à
vaporibus. quod non videtur vniuersali-
ter verum: quia pili cani in senibus fri-
gidissimis fiunt: ergo non à calidis vapo-
ribus.

Responderetur dari vapores magis, &
minus calidos: dicimus in senibus vapo-
res non esse ita calidos, vt in iuuenibus.
Præterea ex Aristotele 5. de generatione
animalium cap. 4. canities est imperfe-
ctio, & ægritudo pilorum: quia fit ex va-
poribus putridis: est enim canities, velu-
ti situs, vt docet Galenus 2. de tempera-
mentis cap. 5.

QVÆSTIO XXXII.

De vnguibus.

DE vnguibus vsu loquens Aristote-
les 3. de partibus animalium cap. 9.

habet hanc sententiā: vngues, cornua, &
rostra præsidij gratia iuncta sunt anima-
libus: loquens verò Aristoteles 4. de par-
tibus animal. cap. 10. de vsu vnguium homi-
num habet hæc, *vngues operimenti gratia
tantū hominibus dati: ceteris ad aliū vsem:
digitos enim extremos tegunt, & tuentur.*

Galenus verò de vsu vnguium 8. de
vsu partium cap. 8. docet, vngues esse
munimenta contra refrigerantia, calefa-
cientia, vulnerantia, & quassantia, &c.

Albertus de vnguibus 2. de anim. con-
siderans vngues vt signa indicatiua, &
prænunciatiua habet ferè hæc verba: vn-
guum, tenuitas, & capillorum subtilitas,
inducunt subtilis esse spiritus cordis, qui
ad cerebrum venientes optimè deseruiūt
virtutibus animalibus: in libro verò pri-
mo de anim. putat, vngues albos, planos,
molles, tenues, subrubentes, & pellu-
cidos indicare ingenium optimum: Vn-
gues nimium breues, pallidos, & nigros
indicare hominis malignitatem: vngues
asperos & rotundos in venerem pronos:
demum verò vngues absque causa ca-
dentes indicare futuram lepram.

Quæritur in hoc loco, an vngues nu-
triantur. Plurquam commentator negat:
ratio, quam affert, est, quia carent vita:
aitque, vngues Galenum meriti à nu-
mero partium viuientium excludere.

Acachias, & Oddus putant, vngues
nutriri: nitunturque auctoritate Galeni
2. de anatom. ad. circa finem, vbi docet,
in radice vnguium esse neruum, arte-
riam, & venam, vnde sensum, vitam, &
nutrimentum recipiunt.

Nos verò putamus, vngues secundum
radices tantum nutriri, esseque partes vi-
uentes: vngues verò qui exeunt à radice
non nutriri, & per consequens non viue-
re: augeri tamen per iuxta positionem:
quia radix illarum genita propellit ve-
tustum vngem, qui re vera non viuunt:
concludimus ergo earum radices viue-
re, esse in numero partium habentium
innatam facultatem, & influentem, quæ
pertinent

pertinent ad quartam partium differentiam à Galeno propositam.

QVÆT. XXXIII.

An pertineat ad medicum considerare ubi sit anima.

Quæstio de sede animæ pertinet ad philosophum naturalem : sed quia maxima difficultas est, in qua corporis parte sint principes operationes, ideo aliquid scire de eius sede pertinebit quoque ad medicum: medicus enim ex læsis operationibus explorat locum affectum: si aliquis haberet læsam imaginationem, vel memoriam, vel discursum, nisi sciat ubi sedeatur anima rationalis, quomodo applicabit remedia? sed quia innumeræ sunt opiniones: eas summatim recitabimus, ne videamur in alienas menses ponere falcem: & Galeni sententiam plenissimè explicatâ libro de decretis Hippocrates, & Plat. insequemur.

Auicénas 1. primi doc. 6. sum. 1. c. 1. ait ad medicum in quâto est medicus non attinere hanc considerationem: quia satis est medico, ut sciat, quatuor esse membra, quæ sunt principia omnium virtutum, cor scilicet esse principium vitæ: cerebrum sensus & motus, iecur sanguinis, & renes propagationis.

Auerroës 2. coll. cap. 9. dicit hanc inquisitionem esse medico valde necessariam.

Galenus verò 3. de locis affectis cap. 4. reprobat Archigenem, qui putans cor esse principium memoriæ, applicabat in perdita memoria cucurbitulam capiti: & merito, quia si ex opinione Archigenis memoriæ origo est cor, cucurbitula erat applicanda cordi, & non capiti.

Hinc quoque errat Auicénas, qui volens conciliare Galenum cum Aristotele incidit in nouam & chimericam opinionem, quia dixit, cor esse radicatus

principium omnium virtutum scilicet animalium, naturalium, & vitalium: cerebrum verò esse principium manifestationis virtutum animalium. Quæ opinio aduersatur Aristoteli, qui arbitrantur (ut infra ostendemus) cor esse quoque principium manifestationis virtutum animalium, & naturalium, censet enim venas, & neruos manifestissimè habere originem à corde: quare Auicennas, nullo modo potest defendi.

Aristoteles itaque, & Stoici censent, cor esse sedem animæ.

Galenus docet, sedem animæ rationalis esse cerebrum: cætera verò organa esse facta cerebri gratia.

Antiqui philosophi mira, sed vanissima protulerunt, ut ex Galeno in lib. de placitis; & ex lib. de historia philosophica (qui spurius est) colligitur.

Herophilus enim dixit sedem animæ esse in cavitare cerebri.

Xenocrates esse in vertice capitis.

Strato in medullis superciliorum.

Erasistratus in membranulis cerebri, Parmenides, & Epicurus in toto pectore.

Moschion in toto corpore.

Herodotus in auribus.

Diogenes in solis arteriis cordis.

Empedocles in sanguine.

Pythagoras censebat animam rationalem esse in capite tanquam in arce.

Plato & Democritus in toto capite.

Theologi nostri totam in toto, & totam in qualibet parte.

Hæc breuibus dicta sint in hoc loco: quia distinctius agemus de omnibus facultatibus animæ, à qua parte scilicet habeat originem, & quo pacto influat ab vno in alium locum. Præterea nuper Rudius vir doctissimus edidit librum de anima ex mente Galeni, in quo de pertinentibus ad ipsam plenissimè, & profundè egit, ideo ego lectores eo mittens plura hinc de hac materia pertractare silentio inuoluo.

QVÆST. XXXIV.

An quatuor sint corpori animati principia, ut dicit Galenus, vel sit vnum, ut dicit Aristoteles.

Aristoteles 3. de part. animal. cap. 4. lib. de somno & vigil. cap. 2. lib. de iuuentute & senect. cap. 4. & alibi: Stoici, Auerroës 2. coll. 7. & Alexander Aphrodisæus primo de anima putant, vnicum esse corporis principium, & non quatuor, ut docet Galenus, illudque esse cor, à quo dicunt facultates non solum vitales, sed animales, & naturales prodire: Aristoteles igitur in libello de longitudine, & breuitate vitæ primo probat, quod facultas sensitiva proveniat à corde, & non à cerebro, vtiturque tali argumentatione: nullus sensus fieri potest sine calore, ergo ab illo principio, à quo pendet calor, pendebit quoque sensus; sed calor ex omni consensu pendet à corde, ergo & sensus.

Secundo Aristot. probat 3. de part. animal. cap. 17. quod facultas sanguificandi pendet à corde tali argumento: nullibi reperitur sanguis extra venas, nisi in corde, ergo cor erit fons & origo sanguinis; ergo vnicum erit principium, à quo vegetarium, & vitales dependet, & non plura, & hoc erit cor.

Tertio probat Aristoteles lib. de somno & vigilia, sensum & motum à corde pendere tali experimento; si arteriæ carotides in collo ligentur, statim animal sensu, & motu priuatur: quod clarissimè indicat, facultates inouendi & sentiendi per arterias deferri ad cerebrum, & consequens animales facultates à corde oriri.

Ultimo sic probat: cerebrum non sentit, ergo non erit auctor sensus, neque nervorum: nemo enim dat quod non habet. Aliæ quoque rationes afferuntur ab

Aristotele, quæ cum sint minoris momenti, sint quæ sine vlla efficacia, merito omittendæ sunt.

Galenus in hoc lib. proponit quatuor principia, quibus regitur totum corpus, scilicet cerebrum esse principium operationum animalium, cor vitalem, hepar naturalium, testiculos verò non indiuiduorum, sed propagationis causa factos esse.

Auicennas volens conciliare Galenum cum Aristot. 1. primi, doct. 5. c. 1. & alibi, dicit, quod omnes facultates sensitivæ & motivæ radicitus sint in corde: in cerebro verò manifestatiue, & non radicitus: similiter nutritivas radicitus esse in corde, manifestatiue, verò in iecore, & generatiuas in testibus.

Reiicitur Auicennas, quia reluctatur Galeno, & Aristoteli: Galeno; quia vult, hæc quatuor principia esse distincta per originem, per organa, & per spiritus: Aristoteli: quia non putat, ut explicat Plusquamcommentator, quod cor sit solum principium per spiritum vitalem, quatenus idem spiritus transmissus ad cerebrum, ibi recipiat (ut ait) organizationem pro efficienda facultate animali, missus ad iecur pro efficienda vegetali, & missus ad testes pro efficienda facultate generatiua; sed putat philosophus, cor esse vnum principium à quo omnes facultates immediatè emanant: negatque in corpore dari alia facultatum principia: vult enim tã facultatem animalem, quã naturalem, & generatiuam radicitus, & manifestatiue à corde oriri: quia censet, quod nervi, & venæ æquè trahant originem à corde, ut arteriæ. Quæ opinio apud Anatomicos est ridicula: idèò indigna, ut multis verbis reiiciatur: qui ipsa *αὐτοψία* omnem dubietatem tollit.

Alij vt concilient Galenum cum Aristotele, imaginati sunt consilium quoddam chimericum: dicunt enim nervos oriri à cerebro, & venas ab hepate materialiter,

rialiter, formaliter verò à corde: idem dicunt de facultatibus sentiendi, & mouendi materialiter, scilicet pendere à cerebro; formaliter verò à corde: Similiter dicunt facultatem sanguificandi materialiter ab hepate, & formaliter à corde proficisci.

Quorum opinio reluctatur ipsi Aristoteli & Galeno: quia Aristoteles constanter sustinet, neruos & venas oriri à corde, habereque suas radices materiales in corde: Verum huius opinionis falsitas ex eo conuellitur, quod anatomix aduerfatur: primo vena caua non ingreditur dextrum cordis ventriculum, sed solum illi orificio vena adaperitur: deinde nerui nullo modo oriuntur à corde: adest enim quidam perexiguus surculus nerueus in corde, qui est exigua quædam propago sexti paris neruorum cerebri: Hæc autem sunt adeo clara, vt nullus anatomicus, qui semel vel bis viderit cor, posset vnquam Aristotelem defendere. Demum in piscibus vena caua non tangit cor: quomodo igitur cor erit venarum radix, si in omnibus animalibus id non fit; Similiter Galen. 6. de placitis cap. 3. & lib. 1. cap. 6. probat contra Aristotelem sensum, & motum formaliter pendere à cerebro.

Ad primum argumentum Aristotelis respondemus ex ipso Aristotele 2. de partibus animalium cap. 10. vbi docet, quod multa caliditas sanguinis sensum impedit, & intercipit: quare si à corde penderet sensus, quanto calor esset maior, tanto maior esset sensus. Præterea calor non solum prouenit à corde, sed in qualibet parte est proprius & natiuus calor, qui sufficit ad moderandum sensum. Amplius etiam in cerebro est calor proprius, qui est natiuus, & non pendet à corde, cuius virtute generantur spiritus animales, quare non valet consequentia, vt fiat sensus requiritur calor, ergo sensus à corde dependet: in corpore enim nostro calor natiuus cuiusvis particulæ est

omnino diuersus à calore cordis, & ab illo non pender, & per illum, quamuis sit exiguus, potest fieri sensus exquisitissimus.

Ad secundum argumentum dicimus cum Galeno 4. de vsu partium 12. si in iecoris substantia fuisset aliqua cauitas, vel cisterna, non ita diu detineretur, sed deflueret, & nõ fieret perfecta hæmarrhis: in corde sanguis extrahenatus continetur, non vt recipiat formam sanguinis, sed vt illico in spiritum vitalem conuertatur: si enim ille sanguis diu moraretur, & non statim conuerteretur, sine dubio putresceret.

Ad tertium respondemus, quod ligatis carotidibus, non illico cessat sensus, vel motus: vidimus canem, cui fuerunt ligatæ carotides, qui spatio vnus horæ poterat se mouere, & sêtire: etenim post multas horas non est dubium, quin ob mirabilem consensum qui est inter cor & cerebrum tandem moriatur. Galenus verò 2. de placitis cap. 6. docet, si incidatur arteriæ carotides, non statim tolli sensum & motum: incisis tamen neruis rentibus non post horam, sed illico animal fieri mutum. Ex aduerso apud Aristotelem lib. de iuuentute & senectute legimus, testudinem erepto corde ambulasse. Præterea Galenus 1. de placitis cap. 6. dicit, corde forcipe erepto animal clamasse: lib. 2. ait in sacrificiis obseruatum fuisse animalia sine corde similiter clamasse, respirasse, & fugisse: Demum Galenus lib. 2. de placitis 4. lib. 6. cap. 3. & lib. 1. cap. 6. ait aliquando vulnerato cerebro statim sensum & motum amitti quod non accidit, dum vulneratur cor: libro vero de formatione fœtus cap. 4. ait medicos ad tollendum lethargum, & apoplexiam, qui affectus auferunt motum & sensum, applicare remedia capiti, & non cordi.

Ad quartum, Plusquamcommentator qui sequitur Aristotelem hîc reflectit argumentum contra Aristot. dicens, si non

potest esse principium sensus quod caret sensu, non poterit pari ratione esse principium visus, quod caret visione, ut est cor, quare neque cor erit principium sensus. Nos verò dicimus, cerebrum non sentire; sed iudicare: vel cum Galeno sentire in cerebro dupliciter intelligi, vel *παθητικῶς*, id est, passivè, vel *ἐργητικῶς*, id est, activè & virtualiter; quemadmodum accidit primo motori, cuius virtute omnia moventur, ipso manente immoto: sic dicimus cerebrum virtualiter, & *ἐργητικῶς* esse principium sentiendi, & moventi ipso manente sine sensu, & motu: vel dicimus cum Argenterio, cerebrum non esse factum à natura, ut sentiat, sed ut sentiendi facultatem aliis tribuat. Plura alia omittuntur brevitatis gratia: satis nobis est, ut concludamus, cor non esse unicum & solum principium, sed ab aliis principiis distinctum, ita ut nullo modo facultas animalis dependeat à corde, sed à cerebro, facultas naturalis ab hepate, & non à corde: facultas generatrix formaliter à testibus, & non à corde.

1 Dubitatio, Galenus, loquens de facultate insita libro de multitudine c. 3. docet, facultatē insitam esse proprietatem temperamenti, & primo de præfagiis ex pullibus 4. docet essentiam facultatis positam esse in commodo suæ partis temperamento: quo posito, quomodo dabitur potentia siue facultas influens, ut hic dicit Galenus? temperamenta enim non moventur de loco ad locum, sed permanent usque ad mortem in propria sede.

Respondetur, duplicem esse potentiā siue facultatem, alteram influentem, alteram insitam: influens loco movetur, quamvis sit proprietas temperamenti: movetur verò virtute radiorum per nervos, & arterias totū corpus penetrantiū: arbitramur nos in Galeno facultatem non differre realiter à temperamento: quia facultas ab illo vocatur proprietas temperamenti. Hinc errat Argenterius, qui putat in doctrina Galeni facultatem

realiter differre à temperamento, ex quo falso principio supposito incidit in hunc errorem inexcusabilem putat enim Galenum errasse in tradenda morbi definitione, quod scilicet morbus sit constitutio præter naturam primo lædens operationem: dicit enim primo lædi temperamentum, vel compositionem, & deinde ad læsionem horum lædi facultatem, & ad læsionem facultatis statim lædi actionem: putatque actionem immediatè lædi à facultate, & non à constitutione: causa erroris Argenterij fuit ignorantia philosophiæ, & logices: philosophiæ, quia Aristoteles 1. de anima text. 64. admonet, non animam habere operationes: sed solum compositum: si quis diceret, animam irasci, vel intelligere, idem esset ac si diceret animam texere, vel ædificare: logices, quia omnes actiones sunt in secundo modo dicendi per se, quæ non definiuntur per formam vel per facultatem aliquam, sed per earum subiectum: itaque meritò dici potest, Argenterium, dum putat, actionem immediatè dependere à facultate, & non immediatè à constitutione, neque philosophiam, neque logicam caluisse.

QVÆST. XXXV.

An facultas influat per spiritus, vel per radios.

A Vicennas prima primi doctrina 6. cap. 4. putat, facultatem influere mediante spiritui: dicebat enim spiritum animale esse vehiculum facultatis sentientis, & moventis: vitalem vehiculum vitalis: naturalem verò naturalis.

Galenus alio modo sentit: putat enim facultatem non per spiritus influere, sed per irradiationem: agit autem Galenus de hac re, 1. de semine cap. 5. & 16. de locis affectis. cap. 6. & 7. de placitis, ubi expresso agit de hac re, & 1. de causis pulsuum in principio, & 1. de symp-
cau.

cau. cap. 5, in his locis loquens de facultate animali dicit à cerebro in neruòs facultatem siue substantiam diffundi, vt à Sole splendor: dicitque tunc diffundi & irradiari totum neruum, quando in nerui principio resident spiritus animales. Simili modo docet Galenus de facultate vitali, quod scilicet existente spiritu vitali in principio radice magnæ arteriæ in instanti omnes aliæ arteriæ irradiantur.

Quo pacto verò probetur, quod virtus pulsantis & vitalis influat irradiatiuè per tunicas arteriæ, & non per cavitatem, legamus Galenum lib. quod sanguis in arteriis contineatur cap. vltimo, vbi affert hoc experimentum: si fistula caua intra arteriam animalis ponatur, & arteria supra fistulam ligetur, tunc pars inferior arteriæ statim motu pulsandi priuatur, quamuis spiritus permeet ad inferiorem partem: ecce quod non ratione sanguinis arteriosi, sed ratione irradiationis diffusæ in tunicas arteriæ communicatur facultas vitalis: Addit quoque Galenus, si fistula immissa in arteriam non esset caua, sed talis vt obstrueret totam arteriam, quamuis transitus arteriæ sit impeditus, nihilominus pulsare arteriam: quod non potest fieri, nisi per irradiationem factam, non per cavitatem, sed per corpus arteriæ.

Quod verò hæc irradiatio sit similis Solis splendori, qui in eodem instanti æquè in partem vicinam, ac remotam diffunditur, patet experimento in anatomia viuorum brutorum non semel facto: taleque est, si ligetur neruus, vel arteria tali pacto, vt motus vel pulsus cessent: vt primum dissoluitur ligatura; in eodem instanti, in quo mouentur partes proximæ ligaturæ, mouentur quoque distantissimæ: ecce igitur quod irradiatio non fit per spiritus corporeos, sed per radios incorporeos, qui tam velociter absoluunt longum, quam breue iter.

Hinc errant Erasistratus & Asclepias-

des de arteriis loquentes; dum dicunt arterias moueri ab impulsu materiæ, & spiritus à corde in arterias: errat quoque Aristoteles dum censet, arterias moueri ob sanguinis ebullitionem factam à calore cordis: quoniam si esset vera eius sententia, sequeretur, quod vbi esset maior ebullitio, ibi esset velocior motus: nihilominus ita velociter mouetur aliqua parua arteria ventris superioris sicuti arteriæ magnæ, quæ sunt in pedibus.

Plusquamcommentator longo discursu probat pulsus à nulla virtute moueri, id est, neque à sensitua, neque appetitiua, neque rationali, neque regeneratiua, neq; augmentatiua, neq; ab alia nutritiua, vel attractiua, vel expulsiua, quia istæ virtutes non sunt continuæ, vt motus pulsus: concludit arterias attrahere aërem necessitate vacui, scilicet propter spiritum, & sanguinem feruidum, & ebullientem in ipsis contentum: fieri verò constrictione cordis, & arteriarum, eo quia spiritus genitus expirat & expirando feruor obtunditur, sicuti in aqua ebulliente, quæ nisi expiraret ob impetum se adeò attolleret, vt vasa frangeret.

Quæ opinio est similis opinioni Erasistrati, Asclepiadis, & Aristotelis dicentium, arterias moueri propter sanguinis ebullitionem, falsa tamen est & Plusquamcommentatoris & prædictorum opinio; quia sequeretur hoc inconueniens, quod arteriæ proximæ cordi citius mouerentur, quam distantes & remotæ: nec valet Plusquamcommentatoris responsio, dum dicit, arterias remotas à corde esse minores, idè ebullitionem quoque esse minorem; quoniam dantur arteriæ propè iecur, & supra septum transuersum, quæ sunt longè minores, quam arteriæ pedum. Concludimus ergo, Galeni opinionem esse veram, arterias scilicet moueri ab irradiatione immissa in instanti per corpus arteriæ in hunc finem,

vt expellantur fuligines, & euentetur calor cordis, & arteriarum: expulsiōem verò fuliginum fieri per sistolem, euentationem verò per diastolem.

QVÆST. XXXVI.

An detur spiritus naturalis præter animalem, & vitalem.

A Vicennas, Arabes ferè omnes, Actuarij lib. 1. de spiritu animali, Alexander Aphrodisæus 2. problematum 63. & Fernelius putant dari spiritum naturalem distinctum à vitali, & animali: censentque Galenum eandem opinionem habuisse: probâtes hoc modo: Galenus 7. de plac. cap. 3. dicit, spiritum animale ex vitali gigni, & vitalem ex parte tenuiori sanguinis, dicunt hanc partem tenuiorem esse spiritum naturalem. Præterea Galenus 12. methodi cap. 5. habet, animalis spiritus cerebrum esse veluti fontem; vitalem esse in corde, & arteriis: addit si naturalis quidam spiritus dabitur, is in iecore, & venis continebitur: ecce dicunt, quod Galenus præter animalem & vitalem admittat naturalem.

Reiicitur horum opinio; quoniam de ratione spiritus est, vt habeat irradiationem, quæ non est oculis conspicua. Præterea Sclanus confirmat infirmo, ne dicam vanissimo argumento, quod sanguis tenuior sit spiritus naturalis dicens ex Galeno 6. de vsu partium cap. 17. sicuti ventriculus est respectu venarum, ita sunt venæ respectu arteriarum: quare concludit, arterias trahere sanguinem tenuiorem à venis, vt eius pabulum, & hunc sanguinem tenuiorem esse spiritum naturalem: posito hoc argumento Sclani, sequeretur, quod non tres, sed quatuor concedi possent spiritus: quia si pars purior & tenuior sanguinis, quæ efficit spiritum vitalem, debet dici spiritus: cur pars tenuior & purior chyli

non poterit quoque dici spiritus? quare, dum concludit, sanguinem tenuiorem posse vocari spiritum, errat toto cælo, quia eadem ratione pars purior, & tenuior chyli posset vocari spiritus.

Quoad auctoritatem ex 12. methodi c. 12. desumptam dicimus. Galenum locutum esse hypotheticè, quasi dicat, si daretur spiritus naturalis contineretur in iecore, & venis: non inuenient tamen vnquam Galenum dicentem, quod detur iste spiritus naturalis.

Nos non discedentes à principiis Galeni negamus concedi posse spiritum naturalem. Hæc opinio est Manardi & multorum Auctorum: & his temporibus est satis communis: rationes, quæ nobis id persuadent, variæ sunt: prima est, quia qualibet pars naturalis habet facultatem connatam, & non influentem: Galenus enim primo de locis affect. ultimo, docet facultates naturales vt est attractrix, concoctrix, expultrix & retentrix, non indigere irradiatione & spiritu: quia pro his functionibus ob-eundis sufficit virtus insita & connata cuiuslibet particulæ: indigent tamen sanguine tenuiori non pro vita, sed pro longiori vita, id est vt diutius perseuerent: sicuti totum corpus indiget cibo, vt diutius viuat: quod non euenit in parte animali, & vitali: quia ligatis nervis, vel arteriis illico & in instanti cessat irradiatio, & sensus, & vita: quia pars sensu vel motu prædita non habet virtutem connatam & insitam, sed aliunde pendentem, recipientemque facultatem per irradiationem radiorum.

Secunda ratio, quæ proponitur à Manardo qua probat non dari spiritum naturalem, talis est: in hepate non datur cauitas, & locus generationis spiritus naturalis: sicuti dantur cauitates in corde pro vitali spiritu, & in cerebro ventriculi pro animali: ergo non dabitur iste spiritus naturalis.

Tertia, si daretur spiritus naturalis per

per tun'cā venarum exhalaret: Galenus enim laudauit Herophilum multis in locis, quia dixit arterias esse sextuplo venis crassiores, quia spiritum continent: spiritus enim cum ab Hippocrate vocentur *σπῆρμα*, id est impetum facientia debent contineri in vase admodum denso: vena verò non est huiusmodi. Præterea si de ratione spiritus est impetum facere, venæ pulsarent, ut arteriæ: Hæ rationes sunt Manardi, id est, 2. & 3. sed sunt infirmæ, ne dicam minime concludentes.

Quarta ratio, quæ magnam habet efficaciam desumitur à definitione communi spirituum, tradita à Galeno 3. de potentiis naturalibus cap. 14. vbi loquens de spiritu in communi habet hæc verba, *spiritus est halitus & vapore tenuior*: qua posita spirituum conditione ruit sententia aduersariorum dicentium, dari spiritum naturalem: & hunc esse partem tenuiorem sanguinis: quomodo spiritus poterit dici pars tenuior sanguinis, si de ratione spiritus est ut sit vapor? sed melius, si de ratione spiritus est, ut sit tenuior vapore; quomodo iste inuisibilis vapor erit sanguis tenuior? Quare nullo modo, si Galeno est danda fides, defendere possumus dari spiritum naturalem influentem, qui sit tenuior vapore, & qui habeat irradiationem, ut Arabes, & alij Auctores conuati sunt defendere.

Reliquum est, ut sint tantum duo spiritus, qui habeant irradiationem: isti sunt animalis & vitalis: animalis ex Gal. 12. methodi capite 5. sedes est cerebrum, vitalis vero sedes est cor & arteriæ. Hinc Galenus 7. de placitis cap. 3. his fere verbis de his spiritibus concludit, *Spiritus qui in arteriis continetur vitalis est: qui in cerebro animalis, non quod anima substantia sit, sed primum eius instrumentum.*

Quod vero ex Galeno spiritus animalis & vitalis inter se specifica differen-

tia discrepent facile patet, & præcipue lib. 16. de vsu par. capite 10. vbi his verbis docet, spiritum animale specie differre à vitali: *arteria plexuum animale spiritum in cerebro contentum nutritum, qui certe multum ab aliis spiritibus natura discrepat*: ecce quod spiritus animalis natura discrepat à vitali, quod non cognouit Argenterius, qui putabat vnicum tantum spiritum vitalem sufficere pro obeundis omnibus functionibus non solum vitæ inseruientibus, sed etiam motionibus, sensationibus internis & externis: sed quam sit vana eius opinio facile iam patebit in solutione Argumentorum propositorum ab Argenterio contra Galenum: Videamus igitur illius argumenta.

Primum Argenterij argumentum probans, spiritum vitalem, & animale specie & natura non differre, hoc videtur esse: si darentur plures spiritus, inuicem permiscerentur, & sic mixti actiones suas non ederent. Argumentum est vanissimum: quia spiritus non permiscerentur: animales enim manent in neruis, vitales vero in arteriis, quomodo ergo miscerentur? Præterea demus, quod miscerantur, negamus non edere suas operationes: nonne bilis, vel sanguis mixtus in massa sanguinea efficit suas operationes? bilis. sc. calefaciendo, sanguis vero temperando? quare argumentum propositum contra Galenum est ridiculum.

Secundum desumit à motu dilationis pupillæ, & probat motum immediate à spiritu vitali, & non ab animali prodire: ait, nonne dum dilatur pupilla, clauso alterutro oculo, dilatur à quibusdam arteriis ad pupillam usque excurrentibus? ergo à spiritu vitali ab arteriis emissio mouetur: quod verò dilaretur pupilla ab arteriis patet, quia inter pupillam & neruum opticum non se interponit neruus, sed alia corpora, ut est humor aqueus, &

crystallinus : ergo (infern) datur motus, qui euidentissime à spiritu vitali prodit. Causa erroris Argenterij est anatomiae imperitia : quia opticus nervus peruenit ad crystallinum, & deinde diffunditur in tunicam reticularem, quæ fertur ad pupillam vsque, ratione cuius pupilla dilatatur, & non à spiritu vitali arteriorum.

Tertium, in cerebro esset spiritus animalis specie distinctus à vitali, sequeretur, quod in cerebro semper fierent sensationes, & cogitationes : quia facultates ibi semper adsunt. Hoc est omnium argumentorum vanissimū. Primo, quia supposito etiam non esse spiritum animale, nonne ex illius sententia erit vitalis : nonne idem sequeretur, cum semper vitalis sit in cerebro? secundo nos concedimus semper in cerebro esse cogitationes : immò neq; per somnū interinas sensationes esse otiosas putamus.

Quartum tale est, si daretur spiritus animalis non posset, cum sit igneæ naturæ, ad extremos pedes descendere, & sensum & motum præbere infernis partibus : ergo. Reiiicitur primo, quia hæc instantia magis illum ferit, quam Galenum : quia eadem difficultas esset de vitali, si motum & sensum præstaret : accedit quod illum magis feriat, quia vitalis spiritus est calidior animali. Postremo spiritus animales non descendunt, sed solum spirituum radij incorporei, qui nec graues, nec leuēs sunt.

Quintum est : vix conspicitur plexus in homine : quomodo sufficiet pro generatione spirituum animalium? Præterea negat pro generatione spirituum requiri aliquem plexum, eo quia in corde, vbi præcipue generatur spiritus nullus est plexus. Reiiicitur, quia incidit in plurima errata : primo ostendit, se non vidisse anatomen humani cerebri : quia plexus retiformis est conspicuus, & non ita exiguus, vt vix conspici possit. Secundo vacillat, quia putat esse Galeni sen-

tentiam in plexu retiformi fieri spiritum animale, quod nunquam somniauit Galenus, qui solum voluit plexum suppeditare, & præparare materiam pro generatione spirituum animalium, vt deinde spiritus animales in ventriculis fieri possent : errat postremo dum dicit pro generatione vitalium spirituum non requiri plexum : hoc non est contra nos, quia non tenemus solum in plexu vasorum præparari alimentum spirituum : Galenus enim putat sanguinem in dextro ventriculo cordis præparari, vt in sinistro fiant spiritus : Columbus ait præparari in pulmone : Io. Botallus in ductu, qui est à dextra ad sinistram auriculam cordis. Io. vero Vlms ait in plexu arteriarum splenis præparari materiam pro spirituum generatione : ecce quod saltem ex Vlmi sententia datur plexus pro generatione spirituum vitalium : quare argumentum Argenterij omnibus viribus destituitur.

Postremo valde reprehendit Galenum, quia non sibi constet, quod dicat, spiritum animale modo fieri ex aëre, modo ex spiritu vitali, modo ex sanguine : similiter ait Galenum esse inconstantem, eo quod dicat spiritum fieri modo in plexu, modo in ventriculis, & modo in cerebri substantia. Quibus nugis respondemus, Galenum dixisse spiritum animale fieri ex spiritu, & aëre inspirato per mamillares processus tanquam à materia propinqua : dixit ex sanguine, vt à remota, dixit in plexibus præparari, & non fieri : dixit tamen & rectè fieri in ventriculis : in substantia verò factos spiritus non fieri, sed perfici.

DECIMUM CAPVT.

DE SIGNIS CEREBRI.

Textus 13.

Indicia autem singularum tempera-

tura sumpta à cerebro initio, deinceps dicemus. Sunt verò quinque insita genera, quæ ipsius naturam ostendunt. Primum quidem totius capitis dispositio. Secundum verò sensibilibus operationum virtus, & vitium. Et tertium actiuarum. Quartum earum quæ tenent principatum. Et quintum naturalium. Aliud verò genus præter hæc omnia, ea quæ extrinsecus aduenit alteratio. Et quidem totius capitis dispositio ex magnitudine, & figura sumitur, atque capillis.

OLENS Galenus tradere signa corporis insalubris existentis in latitudine sanitatis, vidensque, quod totum corpus reddi possit insalubre ob vitium vnius partis principis: idè in præcedenti capite proposuit vniuersalissimam diuisionem omnium partium corporis: sed quia quo præstantior est pars laesa, eo citius corpus totum consensit, & in similem ægritudinem labitur; idè in hoc cap. agit prius de cerebro, quod est pars omnium præstantissima.

Hinc errat Plurquam commentator dicens, Galenum exordiri à cerebro, non quia sit dignius, sed quia eius signa sunt nobis notiora: putabat enim cum Aristotele, cor esse dignius cerebro, quod est falsum: probauimus autem ex Galeno rationibus demonstratiuis, cerebrum esse dignius: dicendum igitur est Galenum exordientem à cerebro seruasse ordinem facilitatis, & dignitatis.

In hoc cap. Galenus proponit quinque fontes, à quibus desumi possunt signa indicantia temperaturam cerebri.

Primus fons continet signa à capitis dispositione desumpta, quæ sunt, vt habetur in tex. hæc tria: magnitudo, figura,

& capilli. Quid verò indicet caput magnum & paruū, infra declarabit: similiter quomodo figura, & capilli indicent temperaturam cerebri infra patebit.

Secundus sumitur à virtute, vel vitio sensibilibus operationum: per sensibiles operationes intelligit quinque sensus, & sensum communem: Hinc acutus sensus gustandi, & olfaciendi indicant temperaturam calidam: obtusus frigidam. Quantum attinet ad sensum communem, cum eius officium sit vt aiunt dignoscere omnia, quæ noscuntur à 5. sensibus externis, & tradat differentiam inter sensum & sensum, idè eius vitium, vel virtus indicabit quoque statum & temperaturam cerebri. Præterea, cum sensus communis ex Aristotele 2. de anima tex. 64. habeat quinque obiecta, magnitudinem, numerum, figuram, quietem, & motum, & cum somnus reducatur ad quietem, & vigilia ad motum; idè dicimus, ad sensum communem non solum pertinere cognitionem magnitudinis, figuræ, motus, numeri, & quietis: verum etiam vigiliæ, & somni.

Tertius fons continet signa quæ desumuntur ab operationibus motiuis: motus enim dependet à cerebro: Hinc dicimus, motum velocem indicare calidam cerebri naturam: tardum frigidam.

Quartus continet signa, quæ desumuntur ab operationibus principatum habentibus: quæ operationes sunt tres, imaginatio, discursus, & memoria, quæ prout vario modo se habent, varia naturam cerebri indicant: memoria enim diminuta indicat cerebri frigiditatem: memoria verò optima caliditatem: similiter ex Galeno libro de natura humana ceni. 39. discursus acutus & velox indicat caliditatem, tardus affectionem contrariam: prudentia melancholiæ; stoliditas verò sanguinis dominium: egimus lib. 1. methodi vitand. de signis per syndromen colligendis pro internis affectibus dignoscendis, vbi penetrare poteritis non solum corporis

corporis statum vt corpus est insalubre nunc, verum etiam vt est insalubre simpliciter, existens tamen in latitudine sanitatis.

Quintus fons pertinet, ad facultates naturales scilicet attractricem, retentricem, concoctricem, & expultricem: cerebrum enim vt est pars naturalis his quatuor facultatibus est insignitum: attractrix verò nimia indicat caliditatem, retentrix nimia frigiditatem, optima concoctrix optimam temperaturam: diuinuta frigiditatem, expultrix irritata caliditatem cerebri indicare solent: Verum hæc signa indigent aliorum confirmatione: quia hîc per signorum syndromen Galenus nos manu ducit ad dignoscendas cerebri tēperaturas: emulatur enim Aristotelem 2. post. vbi docet in occultis cōfugiendum esse ad signorum communium syndromen, quæ si ex antecedentibus, & consequentibus rectè formetur, habebit tantam vim, quantam optima demonstratio.

Acachias manifestissimè errare videtur, dum putat, Galenum intelligere per actiones naturales appetitum ad coitum, ad cibum, vel potum: quæ operationes non conueniunt cerebro, de quo hîc loquitur Galenus.

Demum Galenus in fine capituli admonet præter quinque fontes, vel quinque signorum genera indicantia cerebri statum, adesse aliud genus, quod opponitur quinque propositis sumptum ab extrinsecis alterationibus, vt ab aëre, si iusto calidior, vel frigidior sit, à cibo & potu, & ab accidentibus externis: in quo fonte mihi videtur quod commodè contineri possint iuuantia & lædētia, quæ mirifice temperaturam cerebri indicare possunt: Hinc dicimus, si cerebrum à calidis faciliè calefiat, esse calidæ temperaturæ, si à frigidis faciliè frigefiat, frigidæ, si ab humiditatibus externis humefcat, & destillationes patiarur esse humidæ temperaturæ.

Quod harum causarum cognitio maxime conferat ad cognoscendam internam constitutionem patebit, si ante oculos obiciemus famosum illum casum de Concionatore à Galeno citatum libro quomodo morbum simulantes deprehendantur: Concionator fingebar collica torqueri: à Galeno cognoscitur: quia non præcessit victus infrigidans, vel talis, qui collicam efficere poruisset: Simili modo in omni dispositione corporis insalubris simpliciter existentis in latitudine sanitatis, possumus Galeni imitatione perquirere statum cuiusque corporis, & cuiusque partis.

1 Dubitatio oritur, quia Auicennas 1. 3. tractatu 1. cap. 40. plura alia signa cerebri proposuit, quæ sunt cognitiu necessaria: ergo Galenus fortasse videbitur in hoc loco diminutus.

Respondetur, Galenum in hoc cap. tradere signa corporis insalubris simpliciter: idè in c. 75. vbi agit de corpore insalubri vt nunc alia quoque tradet: Auicennas verò loco citato tradit signa corporis insalubris simpliciter, & insalubris nunc, & omnia confundit, de qua re Galenus altiori methodo agens distinctius hîc sermonem habet.

2 Dubitatio, videtur malè Galenum facere, dum docet à sensibilibus & motiuis operationibus dignosci temperaturam cerebri: quia cerebrum neque sentit, neque mouetur: quomodo igitur ex sensu & motu cognoscemus temperaturam cerebri?

Plusquam commentator respondet, & rectè, sensum & motum mediatè, & non immediatè indicare temperaturam cerebri: sensum enim & motum immediatè à propriis organis, organa verò à cerebro prodire dicimus.

3 Dubitatio, Aristoteles 2. de partibus animalium cap. 7. & 10. lib. 3. de historia animalium cap. 19. dicit cerebrum non sentire: attamen Galenus 2. de medicamento per loca cap. 2. & libro de instru-

nento olfactus capite 4. ait, cerebrum esse medium inter ea quæ exquisitè sentiunt, & ea quæ non sentiunt.

Responderetur, cerebrum non ex se; sed ratione membranæ circumdantis sentire.

4 Dubitatio proponitur à Plusquamcommentatore, & est, quod videtur Galenus oblitus propositæ methodi, quæ docebat esse dignoscenda interna viscera ex substantialiter inhærentibus, & ex necessario consequentibus operationibus, & casibus: attamen illam in hoc cap. non applicat cerebro: quia magnitudo, figura, & capilli non videntur esse substantialiter inhærentia cerebro.

Responderetur cum Galeno cap. 75. vbi clarissimè docet, quæ sensum effugiunt nullo modo cognosci posse per substantialiter inhærentia: ea enim sola dicit Galenus cognosci per substantialiter inhærentia, quæ videri, & tangi possunt: cum igitur cerebrum nec videri, nec tangi possit, non poterit dignosci per substantialiter inhærentia, & per consequens methodus ab illo proposita, quoad substantialiter inhærentia, non poterat applicari cerebro, sed toti capiti: quia magnitudo, figura, & capilli sunt signa substantialiter inhærentia totius capitis, & non cerebri: quare dicendum est, Galenum per cerebrum intellexisse totum caput.

Hinc Curtius decipitur, dum putat, magnitudinem, & figuram esse signa substantialiter inhærentia cerebro: quod est falsissimum si verum est quod à Galeno cap. 75. docetur, quæ scilicet sensum effugiunt, & quæ tangi non possunt non dignosci per substantialiter inhærentia.

Plusquamcommentator similiter fallitur, dum putat, magnitudinem, & figuram esse signa substantialiter inhærentia cerebro, capillos verò, & alterationem facilem, vel difficilem reduci ad casus: & deinde actiones omnes ad

signa, quæ necessario consequentia vocantur.

Ego autem puto, alterationem extrinsecam reduci ad iuuantia & lædencia, nobisque inseruire modo pro cognitione essentialiter inhærentium: modo pro cognoscendis actionibus, & casibus: Ego fusè egi de hoc fonte, qui continet iuuantia & lædencia in primo, & 6. libro methodi vitan. vbi artem dignoscendi internos & occultos affectus per iuuantia & lædencia proposuimus: diximusq; iuuantia modo inseruire pro cognoscenda dispositione partium affectarum, modo pro actionibus, modo pro locis affectis cognoscendis: nec non diximus esse tanquam lydium lapidè, quo breuissimè, & sine alio magis laborioso experimento aurifices agnoscunt obryzum.

5 Dubitatio, dictum est Gal. intelligere per magnitudinem & figuram signa substantialiter inhærentia non cerebri, sed totius capitis: queritur cur Gal. non proponat alia substantialiter inhærentia, si cuti est situs, & numerus.

Responderetur, raro contingere vt caput in situ, vel numero peccet: ideo quæ raro sunt, & sunt monstruosa, non esse proponenda: vel dicimus Galeni scopum esse temperaturam capitis declarare, quæ nullo modo per numerum vel situm declarari potest: non negamus tamen per magnitudinem & figuram pernosci posse eius symmetriam.

QVÆT. XXXVII.

An motus cerebri fiat ab Arterijs, vel à substantia Cerebri, vel ab alijs causis.

QVia dictū est, cerebrum esse principium motus: queritur hinc quod an moveatur, & quomodo.

Gal. 13. de vsu partium c. 8. dicit, cerebrum moueri motu dilationis & constrictionis. Præterea in infantibus in

parte anteriori cerebri motus manifestissime conspicitur.

Quidam dixerunt, motum cerebri esse voluntarium, quæ opinio est adeo vana, vt sit indigna redargutione nostra.

Quidam alij putant, cerebrum non moueri ex sua natura, sed ratione articularum; quia motus cerebri est motus diastoles, & systoles, qui pertinet ad arterias. Præterea eodem tempore, quo pulsant arteriæ, eodem dilatatur, & constringitur cerebrum.

Quæ opinio reluctatur Gal. qui 3. de plac. cap. vltimo dicit: *sicuti corpus cordis, ex se ipso dilatatur, & constringitur vicissim materias, & attrahit, & emitit: eadem ratione cerebrum cum vult spiritum in suis ventriculis contentum, quem animale nuncupamus in aliquod membrum transmittere, accommodata huic rei agitatione motum id facit*: Similiter Gal. lib. de instrumento odoratus cap. vltimo ait, naturam non denegasse motum cerebro: quia per motum trahitur à cerebro spiritus, vt dicit Galenus gratia nutritionis, refrigerationis, & expurgationis excrementorum: ecce quod ex Galeni sententia est clarissimum, motum cerebri, quauis eodem tempore moueatur, quo arteriæ, non fieri ab arteriis, sed à sua insita facultate gratia refrigerationis, nutritionis & excrementorum expurgationis.

Aliqui, vt refert Gal. 4. de differentiis pulsuum c. 2. putarunt, membranas solas pulsare: Aliqui cerebrum, & non membranas: Aliqui cerebrum & membranas: Demum erant qui putabant, non cerebrum, vel membranam, sed spiritum animale dilatationis & constitutionis motum efficere.

Quæ omnes opiniones aduersantur Gal. locis citatis, vbi clarissime se explicat dicendo, corpus cerebri dilatari & constringi ea necessitate, qua cor, dum vitur diastole, & systole: sicuti verò corpus, vel caro cordis est auctor motus cordis, sic corpus cerebri, vel caro, vel medulla ce-

rebri, quomocumque vocetur est auctor dilatationis & constrictionis. Neque spiritus animalis causare potest illū motum dilatationis & constrictionis; quia cum spiritus continuò fiant à cerebro, & continuo ab illo noui gignantur spiritus, non poterunt causare perpetuū motum in cerebro, quod est primū efficiens: implicat enim dicere, primum efficiens esse partem nobilem; spiritus verò, qui ab illo generantur, esse partem mouentem.

1 Dubitatio statim oritur: statuimus enim à propria substantia cerebri, & non à membranis vel ab arteriis motum constrictionis, & dilatationis cerebri oriri, quod si esset verum, sequeretur tam partem posteriorem cerebri illo motu moueri, quam anteriorem, sed sic est, vt apparet, quod superior magis moueatur illo motu: ergo id non fiet à substantia cerebri, quæ tam in anteriori parte, quam in posteriori inuenitur.

Respondetur primò, negando partem posteriorem cerebri non pulsare eo modo, quo anterior: Præterea sunt qui dicunt, ventriculos anteriores cerebri magis pulsare, quam posteriores, quod est falsum: nemo enim vmquam videre potuit, an pars posterior plus vel minus dilatetur, vel constringatur: quia dum vultus ad ventriculos posteriores cerebri peruenit, officia mutatur, & animal moritur: Secundo dato & non concesso, quod maior motus esset in anteriori sinu, quam in posteriori, dicimus quoque esse maiorem necessitatem nutriendi, refrigerandi, & expurgandi cerebrum in anterioribus, quam posterioribus ventriculis, quia ibi generantur spiritus, & in posterioribus conseruantur.

2 Dubitatio, si à cerebri substantia fieret motus constrictionis & dilatationis, idem motus obseruaretur quoque in spinali medulla, quæ est cerebri substantia: sed sic est, quod medulla spinalis caret motu dilatationis & constrictionis: ergo à cerebri substantia motus ille non fiet.

Respon

Respondetur, in spinali medulla non adesse occasionem motus constrictionis, & dilatationis: quia ibi non generantur spiritus animales: ideo spinalis medulla non pulsat. Insuper reflectitur argumentum contra illos, qui dicunt cerebri motum, esse ratione arteriarum: quia si cerebrum ratione arteriarum mouetur, mouebitur quoque eodem motu spinalis medulla, quia simili modo arteriis contexta est: ideo tutius est, ut dicamus motum cerebri prodire à propria eius substantia ob necessitatem, quam habet in generatione spirituum animalium, euentandi, & expurgandi excrementa, quam quod ille motus ab arteriis fiat.

3 Dubitatio, si motus constrictionis, & dilatationis cerebri penderet à propria substantia cerebri, & non ab arteriis motus cerebri esset dissimilis à motu arteriarum: sed sic est, quod est omnino similis, ita ut dum pulsat cerebrum, pulsat eodem modo, eodemque tempore arteria, ergo ab arteriis & non à cerebri substantia fiet.

Respondetur, quod similis est pulsus cerebri & arteriarum, quia causa & necessitas generationis spiritus animalis, & vitalis similis est: ideo eodem tempore, quo euentatur cor, fuligines expelluntur, & spiritus aëre nutriuntur: eodem tempore pars anterior cerebri trahit aërem, palpitando, euentatur, & expurgatur. Ad generationem spirituum animalium concurrunt multa mobilia, perinde ac in horologio, in quo eodem tempore omnia mouentur: prima rota seu spira chalybea est cor, ex cuius motu generatur spiritus vitalis: ex motu spiritus vitalis ad cerebrum eodem tempore pars anterior, quæ est secunda rota mouetur, quia generatio spirituum animalium pertinet ad ventriculos partis anterioris. Tertia rota est ingressus aëris inspirati pro generatione spirituum: quippe qui non ingreditur per arterias, sed per tubercula mammarum papillis simillima, quæ sunt

organa odoratus, ecce quomodo, & quæ de causa omnia moueantur eodem tempore: quamuis motus dilatationis, & constrictionis cerebri non fiat ab arteriis, sed à cerebri substantia, ut nos docuit Gal. 3. de placitis cap. ultimo, & lib. de instrumento odoratus in fine.

QVÆST. XXXVIII.

A qua parte cerebri sensus & motus proueniant.

Fernelius lib. suæ physiologiæ c. 10. putat, motum à cerebri substantia prouenire: sensum verò à membranis cerebri: Ratio illius est, quia cerebri substantia motu continuo mouetur, & caret omni sensu: membranæ verò ex se non mouentur: sed sensu exquisitissimo sunt insignita: infert ergo à cerebro motum, à membranis verò sensum prouenire.

Decipitur valde Fernelius: quia eius fundamentum est vanissimum: fundamentum eius est, quod ea de causa motus totius corporis proueniat à cerebro, quia cerebrum perpetuò mouetur: supponit eodem genere motus moueri musculos, & cerebrum; secus sua ratio nulla esset: motus enim musculorum est voluntarius: cerebri est naturalis & necessarius, si Aristot. dixisset, cor esse principium motus musculorum, quia perpetuò mouetur, rationem rediculam proposuisset: ideo Arist. non dixit, cor esse principium motus, quia perpetuo mouetur: quoniam motus dilatationis & constrictionis cordis differt genere à motu voluntario: Hinc Arist. ut ostenderet, cor esse principium omnium motuum, dixit à corde non solum arterias oriri, sed neruos omnes, qui sunt origines voluntarij motus: similiter Fernel. debebat asserere, non quod motus oriatur à cerebro, eo quia perpetuo mouetur, motus enim cerebri differt genere à motu voluntario, sed quia à cerebro oriatur nerui, qui sunt instrumenta motus.

Secunda ratio Fernelij, qua ostendit, motum oriri à cerebro, & sensum à membranis est, quia nerui, qui multam habent medullam sunt motus instrumenta, qui paucam, magna ex parte sunt inuoluti membranis, suntque principia sensus. Hæc ratio est à veritate valde aliena: quoniam nerui optici, qui habent multum medullaris substantiæ solum sensum, & non motum habent. Cæteri verò, qui sunt motui destinati obsident exiguam portionem substantiæ medullaris cerebri, suntque duriores: quia meningibus sunt optimè obuoluti: Hinc ex Galeno nerui duri sunt apti ad motum, molles ad sensum.

Gal. lib. 7. de plac. 3. docet, facultatem mouendi & sentiendi solum contineri in cerebri medulla: membranas verò esse à natura factas gratia vestiendi medullam.

VNDECIMI CAPITIS.

De paruo & magno capite.

Paruum igitur caput vitiosæ constitutionis cerebri proprium est indicium. Magnum verò non necessario indicat bonam cerebri compositionem. Sed siquidem ob instat virtutis robur, quæ multam, atque optimam materiam affirmauerit, eueniat, optimum est signum: at si ob materie tantum multitudinem, haudquaquam bonum. Distinguenda verò sunt hæc, & ex figura ipsa, & ex his quæ ab eo habent ortam. A figura quidem ipsa, si concinna, semper enim hoc bonum est signum. Ex his autem quæ ab eo ortum habent, si valida est ceruix, & si aliis ossibus opti-

mè constet, atque omnis præterea nervosa substantia boni sit habitus, ac robur habeat intentum. Propria autem capitis figura est; veluti si excogitares phæram exquisitè rotundam, ex cera constructam, paulatim utrinque depressam. In hoc enim necesse est, ut posteriores, priorésve partes plus gibbæ fiant, quam sphaera conueniat. Quæ verò utrimque consistunt, magis rectæ.

ROPOSITIS quinque fontibus à Galeno, vnde dignosci possint capitis temperaturæ. In hoc loco tradit signa, quæ desumuntur à magnitudine, & figura capitis: verum, quia sub magnitudine continetur magnum & paruum; ideo in hoc tex. incipit de capite magno, & paruo.

Diuiditur tex. in duas partes, in prima docet, caput paruum esse signum vitiosæ constitutionis cerebri: caput verò magnum, tunc solum indicare bonam compositionem, quando in prima generatione factum est magnum à robore virtutis formatricis: etenim si in prima generatione multum materiæ seminalis, & menstrualis esset cum debili formatrice, tunc caput magnum nullo modo bonum esse posset.

In secunda parte nos docet, quomodo dignosci poterit quando caput magnum indicet bonam compositionem, dicitque, tunc caput magnum fore bonum, quando eius figura erit ita concinna, sicuti esset sphaera rotunda utrimque depressa: ita ut partes anteriores & posteriores plus gibbosæ sint, quam sphaera exquisitè rotundæ conueniat: requiritur enim hæc gibbositas in parte posteriori, ne comprimatur spinalis medulla: similiter eadem requiritur gibbositas in anteriori,

anteriori, ne comprimentur processus mamillares, nervi optici, & ventriculi anteriores, hocque modo ceruix, & substantia nervosa erit valida & robusta: hanc validitatem quamvis Galenus desumat ab hac figura capitis concinna, tamen facilius ea dignoscetur, si sensus, & motus fuerint valde vegetes: quia vallet hæc consequentia, sensus & motus sunt valde vegetes, ergo substantia nervosa est robusta.

Causa verò, cur nec ceruix, nec substantia nervosa possit esse valida, si caput sit paruum, est (vt optimè explicat Haly) quia in capite paruo non solum radix eius ex necessitate debet esse parua: sed etiam quæ à radice nascuntur, id est, spinalis medulla, & nervi, vnde operationes motrices, & sensitricæ imbecilles sunt. Hinc si caput fuerit magnum ceruix erit magna, & omnia corporis ossa, & quæ adnectuntur ossibus, id est totum corpus: immo nullum est signum evidentius optimi capitis, quam dum orta attestantur principiis, si caput enim est magnum & corpus paruum non potest esse bonum, dum verò totum corpus capitis proportioni respondet, & sensus & motus validi sint, tunc caput magnum optimum erit. Accedit, si cum magnitudine capitis fuerit figura concinna (vt admonet in hoc tex. Gal.) tunc necessariò sequi optimam capitis compositionem.

Ratio autem, cur caput magnum vt plurimum, sit bonum, est, quia vbi est multum de cerebro, quod re vera est instrumentum & auctor omnium actionum principum sensitiuarumque, & motiuarum, ibi est summa perfectio: Hinc animalia, quæ maius habent cerebrum prudentiora sunt: quæ verò minimum de cerebro habent respectu sui corporis vt sunt pisces, & asini, nulla prudentia prædita sunt: Hinc Aristoteles 2. de partibus animalium cap. 7. ait, inter omnia animalia hominem habere

plus de cerebro: Ego autem non semel perpendi cerebrum humanum à caluaria separatum, & cerebrum boum, inuenique (quod videbitur incredibile) humanum sextuplo ponderosius, & etiam quoad magnitudinem sextuplo maius cerebro bouis.

Nonnulli, dum Galenus ait, caput magnum non necessariò bonum, interpretantur per non necessariò, vt plurimum esse bonum: ea de causa moti, quia vident Galenum quoque interpretari aphorism. 2. sectionis 19. dum dicit Hipp. acutorum morborum non omninò certè sunt prænunciationes salutis, aut mortis, per non omninò vt plurimum, id est vt plurimum prænunciationes acutorum esse certas. Hæc eadem tamen expositio hîc non potest habere locum: quia contrarium legitur de capite magno 6. epid. com. 3. vbi Gal dicit magna capita raro esse bona, vt fuit caput Periclis Atheniësis, qui fuit vir prudentissimus: ecce per non necessariò bonum, non esse intelligendum vt plurimum.

1. Dubitatio Galenus indagaturus naturam cerebri per substantialiter inhærentia solum considerat eius magnitudinem, & figuram, & videtur diminutus; quia non solum magnitudo, & figura pertinent ad substantialiter inhærentia, verum etiam situs, & numerus.

2. Plusquamcommentator respondet, quæ raro eueniunt in scientiis esse omitenda; rarissimè autem & sæpe nunquàm euenit, vt in vñco indiuiduo sint duo capita: similiter raro euenit, quod caput situ peccet. Quæ postrema responsio patitur hanc instantiam; quoniam plurimi videntur habere capita malo situ prædita vergentia scilicet ad læuam, vel ad dextram partem, vel ad anteriorem, vel ad posteriorem.

Ego responderem, illud vitium in situ non esse capitis, sed ceruicis sustinentis caput: quare dum caput inclinatur modo in vnam, modo in aliam partem,

dico, id euenire, quia ceruix inclinēt in vnam, vel in aliam partem.

2. Dubitatio Gal. hic & 6. epid. com.

3. docet paruum caput esse vitiosum: Arist. verò par. 30. proble. 3. docet, quod homo qui habet caput paruum sit omnium prudentissimus: ergo vel Galenus, vel Aristoteles decipitur.

Montanus respondet, Aristotelem errasse dum censuit parua capita esse bona. Quæ responsio non accipitur.

Alij dicunt, Aristotelem intelligere paruum respectu brutorum, & non respectu hominum. Hæc non explicat Aristotelis mentem: quia Arist. laudat caput paruum facta comparatione inter humana capita, & non inter homines, & boues, vel elephantes.

Conciliator, dum explicat illud probl. 30. particulæ, ait Arist. iudicare hominem prudentissimum, si habeat caput paruum quoad extrinsecam, id est quo ad carnem, quia caput hominis non est cauernosum, neque os crassum habet, vt brutorum: habet enim humanum caput capacitatem magnam in parte interna: quare incipit, quando caput quoad intrinsecam capacitatem est paruum, præteresse constitutionis; quando verò est magnum quoad intrinsecam capacitatem, quamuis in parte externa videatur paruum, esse optimæ constitutionis. Decipitur, quia Aristoteles considerat paruum caput respectu aliarum partium corporis, & non respectu partis intrinsecæ. Præterea quis est ille, qui penetrare potest, an homo viuens habeat maiorem, vel minorem capitis capacitatem, quam par sit? Demum si magnitudo est signum substantialiter inherens, vt docet Gal. cap. 8. dicatque c. 75. huius libri, quod quæ sensum effugiunt dignosci non possint ex substantialiter inherentibus; quomodo Galentis per paruum & magnum intelliget capacitatem internam: quæ sensum effugit, quæ nullo modo percipitur: potest enim contingere, vt aliquis

habeat magnum caput: eius tamen interna capacitas parua sit.

Oddus desumpsit ab Arist. 4. de par. anim. c. 4. cur homo habeat caput paruum: ibi enim docet philosophus, solum hominem inter omnia animalia esse erectæ staturæ: quia bruta gerunt formam pomilionis: sunt pomiliones, qui habent caput magnum, membra verò inferiora parua, & minimè respōdentia magnitudini capitis, suntq; homūculi, & veluti infantes: Aristoteles igitur ait hominem esse omnium animalium prudentissimum; quia est erectæ figuræ, habetque caput paruum respectu inferiorum membrorum.

Ego autem puto, hanc litem facillè dirimi posse, si dixerimus Galenum per paruum caput intelligere paruum improporcionatum: quando verò admonet, magnum esse indicium optimæ constitutionis, credimus intelligere de magno proportionato: clarissima enim est Galeni sententia libræ de optima corporis constitutione, quod temperatum prædicari possit de magno mediocri, & paruo proportionato.

Quādo vero caput est paruum & membra ad proportionem capitis sunt maiora, tunc caput non potest esse bene constitutum, tum quia in illo corpore requiritur maior spirituum quantitas, quā conueniat parvæ magnitudini capitis: tum quia in corpore magno multus sanguis colligitur, vnde caput paruum nimium impletur, & inde facillè in apoplexiam, vel alios morbos incidit.

Si verò caput fuerit magnum, & membra minora sunt sine proportionem, vt sunt pomiliones, tunc corpus vix potest sustinere capitis pondus. Præterea ex capite magno sequitur aliud inconueniens, quod. scilicet caput absumat vires totius corporis; cor enim non potest tantum spiritus vitalis in caput transmittere, quantum requiritur pro conseruanda capitis magnitudine: Colligas igitur neque

neque caput magnum, neque paruum improportionata esse bona; optimum tamen omnium esse magnum cum cæteris membris proportionatum.

3. Dubitatio non videtur, quod caput paruum sit malum: quia ex Aristotele 3. de partibus animal. cap. 4. habetur, non solum caput paruum, sed etiam cor paruum esse laudabile, & bonum? ibi enim ait, habentia cor paruum esse audaciora, magnum timidiora: ergo sicuti cor paruum est bonum, & magnum est malum; similiter caput paruum erit bonum: magnum verò malum, quod est contra Galenum.

Responsio eadem est cum superiori, scilicet cor paruum, & magnum si proportionata sint cæteris membris indicare bonam constitutionem: dum verò Aristoteles dixit cor paruum indicare audaciam, respondemus audaciam, & iram esse signa intemperatæ naturæ, & non bonæ constitutionis.

4. Dubitatio si optima constitutio ex Galeno libro de optima constitutione c. 4. potest stare cum magnitudine, & paruitate, cur Galenus in tex. absolute dixit, caput paruum esse indicium primum vitiosæ constitutionis?

Responsio ex Galeno colligitur 6. epidem. com. 1. tex. 3. ubi dicit, paruum caput esse malum, dum euidenter paruum est: Hæc euidentissima paruitas nullo modo stare potest cum optima constitutione, dato etiam quod haberet figuram concinnam, & talē, quæ assimilaretur sphaeræ paulatim utrimque compressæ.

QVÆSTIO XXXIX.

An facultates principes cerebri prodeant à substantia similari, vel dissimilari.

SI omnia quæ spectant ad hunc librum susa oratione tractarentur, in immensum haud dubiè hæc commentaria

creverent: est enim materies hæc cæpius quidā hinc inde diuagādi adeò amplus, & pelagus adeò spaciosum, ut omnia ad vnguem prosequi potius tardiosum, quā proficuum studiosis videretur: ideo satius est, ut paucis (non omissis tamen præcipuis rationibus, & fundamentis) arduas quæstiones perlustremus.

Agitur in hoc loco, an facultates principes cerebri, quæ sunt imaginatio, discursus, & memoria prodeant à substantia similari cerebri, vel ab organica. Fundamenta & rationes quæ suadent, ut prodeant à dissimilari, variæ sunt: ideo prius proponuntur, ut tandem illis reiectis concludere possimus, omnes functiones à partibus similaribus, & non ab organicis proficisci.

Curtius, & multi alij putant, actiones à similaribus prodire: idem confirmat philosophus 2. de par. animal. cap. 1. ibi enim dicit sensum esse carnis, carnem autem esse similem: similiter Gal. 1. meth. 6. primo de facul. naturalibus cap. 4. & lib. 7. meth. cap. 2. inquit à similaribus actiones provenire.

Plurquamcommentator, & Argenterius in hac secunda parte putant, aliquas actiones à similaribus, aliquas verò à dissimilaribus fieri.

Ego autem paulò infra in solutione scilicet huius primæ dubitationis hos Auctores facillimè conciliabo.

1. Dubitatio, Galenus in hoc tex. videtur sustinere quod à figura concinna omnes actiones cerebri prodeant, ergo non à similari, vel à similarium temperamento: figura enim pertinet ad partem organicam cerebri: similiter Galenus 7. de placitis docet causam prudentiæ in homine esse varietatem structuræ cerebri; Hinc apud Homerum caput Theristis, quia erat acuminatum, & mala figura pro fatuo nominatur. Præterea in apoplexia tollitur discursus, & omnes functiones principes, nulla aliquando facta læsione in temperamento.

Hippo

Hippocrates tamen lib. de diæta docet prudentiam oriri ex æquali temperatura cerebri: habetque hæc verba; *cum in corpore pars ignis siccissima, & aqua humidissima æqualiter temperantur, prudentissimum quid nascitur*: ecce quod Hippocrates clarissimè docet, facultates principes oriri à temperatura cerebri. Insuper Galenus 8. de usu partium c. 3. admonet, quod melius esset existimare intellectum sequi non varietatem compositionis, sed corporis quod cogitat laudabilem temperiem. Similiter in sequenti cap. docet, ingenium insequi substantiam cerebri similem, mollem scilicet vel duram. Demum lib. quod animi mores sequantur temperaturam corporis, & lib. 3. de locis affectis cap. 6. Galenus temperiem cerebri appellat mentem.

Respondemus, quod vera opinio est illa Hippocratis, & Galeni, quod actiones principes cerebri insequantur temperaturam; ceterum, ut tollantur omnia dubia, dicimus, omnes actiones non solum animales, sed naturales, & vitales dupliciter considerari posse primo modo ut sunt passionēs quædam adæquate totius organi, id est, partium similium, & dissimilium, & sic omnis actio vel functio adæquate convenit toti composito, tanquam proprio subiecto, immo nulla actio, vel passio alio modo definiri potest adæquate, quam per proprium subiectum, quia omnes passionēs vel actiones propriæ sunt in secundo modo dicendi per se: vel considerantur actiones quatenus principaliter pendent à propria simili carne, & hoc modo dicimus, omnes passionēs vel actiones principaliter pendere à forma, siue à temperamento: Hinc Galenus 7. methodi cap. 2. & 6. de locis aff. cap. 3. dicit in omni organo esse unam particulam similem, quæ est causa principalis actionis totius organi: sic visio est totius oculi adæquata passio: causa tamen principalis visionis est crystallinum: similiter languificatio convenit adæquate

hepati: principaliter tamen pendet ab eius paræchymate. Ad dubium, dum Galenus dixit, causam prudentiæ in homine esse varietatem structuræ cerebri, & caput Thersitis fatui fuisse turbatum, & apoplexiam fieri ob aliquam angustiam in cerebro. Respondemus & malam structuram, & caput turbatum, & angustiam, quæ causat apoplexiam habuisse originem à mala temperatura: arbitror enim esse impossibile, ut aliquis cadat in apoplexiam optima existente cerebri temperatura.

Hinc Conciliator vir doctissimus diff. 63. conciliat eos, qui videntur esse discordes, & soluit dubitationem, dicens actiones provenire à similibus, ut sunt principium quo, à dissimilibus verò adæquate & ut sunt principium quod. Hinc Galenus libro de curatione per s. m. cap. 4. dicebat primarias actiones à similibus, secundarias verò à dissimilibus absolui, id est, primario à similibus: secundo à dissimilibus actiones prodire.

VNDECIMI CAPITIS.

PARTICULA II.

Textus 15.

Quod si ea quæ secundum occiput eminentia minuatur, simul intueri oportet nervos, atque cervicem una cum ossibus alijs. Nam si secundum naturam constiterint, materie defectu, non virtutis imbecillitate contingit. Illis verò non recte se habentibus, principium est debile, sed magna ex parte defectus qui occipiti eveniunt, consequitur eorum quæ antediximus, imbecillitas, rarissimèque aliter evenire consuevit. Caput etiam quod secundum

dum occiput in acutiem tendit, animaduertere oportet, iisdem adhibitis distinguendi rationibus quibus antea in capite grandiori factō utebamur. Vt plurimam verò, & hic optimum est signum figura concinna eius partis, quæ cerebro adheret, quam nonnulli medici posterius cerebri appellare consueuerunt: quemadmodum & posterius existit ea futura quæ Græca litera λ formam habet præfinitam.

N hoc tex. Galenus agit de virtutibus occipitis, & sincipitis. Diuiditur in duas partes: in prima agit de diminuta, in 2. de adaucta eminentia occipitis.

Hic est sensus primæ partis: si minuitur eminentia occipitis, id contingere potest vel ob defectum materiæ, vel ob imbecillitatem virtutis, in prima generatione acquisitam: dat Galenus statim modum dignoscendi, quando est diminuta eminentia occipitis ob solum defectum materiæ, & quando ob defectum virtutis formatricis: dicit igitur si secundum naturam constiterint nerui, & ceruix, tunc eminentiam esse diminutam ob materiæ defectum: vult Galenus innuere, si operationes motrices, quæ dependent à neruis occipitis fuerint fortes, quamuis eminentia si diminuta, diminutionem factam esse ob defectum materiæ, & non ob imbecillitatem formatricis. Similiter si operationes motrices fuerint debiles, & eminentia diminuta, tunc diminutionem illam fuisse factam ob imbecillitatem formatricis in prima generatione & ob defectum materiæ: Addit Galenus rarissime euenire, quod læso occipite, non lædantur etiam, quæ ab illo oriuntur.

Sanctorij Sanctorij Pars II.

Figuræ capitis præter naturam quatuor ex Galeno 9. de vsu partium cap. 17. obseruantur. Prima est dum deficit naturalis eminentia occipitis: & in hac figura deficit sutura lambdoides. Secundā figura præter naturam est; dum deficit ordinaria eminentia sincipitis: in hac verò figura deficit sutura coronalis. Tertia figura est dum utrâque eminentia deficit: & in hac figura deficient duæ futuræ, id est coronalis, & lambdoides: tale autem caput videtur rotundum sine eminentiis: duasque habet futuras se interfecantes hoc modo X.

Quarta figura præter naturam est, quando caput est magis latum, quam longum, id est maius est spatium ab aure ad aurem, quam à fronte ad partem posteriorem, de qua figura loquens Galenus loco citato, ait, nos illam posse solum excogitare: quia capita humana istius figuræ non inueniuntur; quamuis Vesalius dicat se istius figuræ caput vidisse. Præter has quatuor est figura spherica vtrîque compressa, quæ est omnium perfectissima: laudatur enim spherica ob *συνάφην*, id est quia illud caput non est ita expositum externis passionibus: laudatur quoque compressio vtrîque facta, quia huius cerebri ventriculi sunt capaciores.

1. Dubitatio in hoc tex. Galenus admonet, si quæ oriuntur ab occipite diminuto sunt valida, esse bonum signum: contrarium tamen docuit superius, dum dicebat caput paruum esse semper malum.

Nonnulli respondent, quando Galenus locutus est de paruo capite ipsum intellexisse de paruitate totius capitis, & non occipitis tantum, vel sincipitis: potest enim esse, quod in eminentia diminuta occipitis ventriculus anterior, & medius sint adeo magni, vt supleant pro occipitis defectu. Hæc responsio non potest defendi in Galeno: quia 6. de morbis vulgaribus primo tex. 2. habet

capita cum aliqua eminentia diminuta semper esse mala; tantoque magis, quanto eminentia diminuta occipitis semper supponit ventriculorum posteriorem vel esse paruum vel compressum, quod est pessimum: Galenus enim vocat hunc ventriculorum occipitis longè principem aliorum omnium ventriculorum cerebri.

Argentarius videns, Gal. lib. 6. de morbis vulgaribus citato absolute reprehendere eminentiam diminutam, dicit textum esse vitiatum, & quod debeat legi hoc modo: si eminentia sit diminuta semper sit malum signum. Illa responsio Expositoris, quæ cum mutatione verborum Auctoris proponitur semper est omnium pessima; & præcipuè quando sine verborum mutatione non deficient responsiones.

Vera responsio est, quod defectus suscipiant magis & minus: Galenus verò dum dicit, eminentiam diminutam causatam solum ob defectum materiæ, & non ob defectum formatricis esse bonum signum sic intellexit: caput, quod est parvum in occipite solum ob defectum materiæ, esse minus malum, quam quod est parvum ob defectum materiæ & formatricis virtutis simul: Auctor enim & in hoc cap. & libro de usu partium, & 6. de morbis vulgaribus 1. com. 2. docet, caput bonum esse simile globo oblongo utrimque compresso: quæ conditiones si in capite parvo (dummodo non sit valde parvum) reperiantur, erunt signa boni capitis: si vero in magno aderunt dictæ conditiones, quæ etiam fuerunt in Pericle Atheniense viro prudentissimo, erunt signa adhuc magis bona, quam in parvo capite.

In secunda parte huius text. Galenus docet occipitium cum eminentia adaucta esse vitiosum: & merito, quia omnis excessus, & defectus sunt vitiosi: virtus enim in medio posita est: dixit igitur superius, occipitium cum eminentia diminuta esse vitiosum; in hac parte verò di-

cit esse vitiosum cum eminentia adaucta. Docet tamen esse adhibendam distinctionem superius propositam quæ est, ut distinguamus, an quæ oriuntur à cerebro sint validæ virtutis & precipuè admonet ut exquisitè videamus an valida sint quæ oriuntur ab occipite, id est, ab illa parte, quæ terminatur à futura lambdoide, sub qua continetur cerebellum, unde oriuntur spinalis medulla, & nervi motui precipuè destinati, propterea quod si virtutes motrices fuerint validæ, dicimus, esse bonum signum; quamvis eminentia occipiti adaucta sit; virtutes enim validæ actionum partium sunt signa indicantia perfectionis partium viventium: habeat igitur occipitium figuram concinnam, vel compressam, vel eminentem, dummodo virtutes validæ sint, caput erit bonum: raro tamen accidit, ut figura capitis sit concinna, & virtutes sint invalidæ: ut plurimum verò contingit, quod invalidæ virtutes supponant inconcinnam capitis figuram.

2. Dubitatio; Galenus dixit superius, caput cum figura concinna esse semper optimum: in hoc text. tamen inquit ut plurimum esse bonum: ergo Galenus est varius.

Respondetur, Galenum in hoc text. loqui de eminentia adaucta occipitis, quæ iuncta cum figura concinna ut plurimum est signum bonum: superius verò locutus est de figura totius capitis: potest enim esse, quod occipitium habeat figuram concinnam, & pars anterior sit sine eminentia, & medium capitis sit latum, & depressum: ideo Galenus ait ut plurimum figuram concinnam occipitis indicare totum caput esse bonum. Insuper in text. Græco non dixit Galenus figuram concinnam ut plurimum esse bonum signum, sed occipitium cum figura concinna: hæc sunt verba text. *ὡς ὅπου μὲν τὸ κεφάλαιον, id est, cum figura concinna.*

3. Dubitatio, Galenus 6. epid. 1. text. 2. laudat

laudat eminentiam occipitis : quia sub occipitio continetur ventriculus omniū nobilissimus immo magis laudat ibi eminentiam occipitis quam eminentiam sin- cipitis : in hoc loco hanc occipitis , emi- nentiam adauctam vituperat,ergo vide- tur secum pugnare

Respondetur , quod Galenus laudet eminentiam occipitis, dummodo incre- mentum non sit deforme , vel indeco- rum : dum est indecorum efficitur emi- nentia vitiosa : dignoscitur verò esse vi- tiosam, si ceruix, spina, & nerui, & quæ inde oriuntur in suis obeundis munerib- us inuolida sint:quãdo verò omnia orta valida sunt,tunc omnia capita ab Hippo- crate,& Galen laudantur.

Notandum futuras proprias veras, & legitimas ad differentiam mendosarum futurarum tres esse , coronealem , sagi- talem, & lambdoidem , quibus ossa pe- ctinatim,aut more dentatæ serræ conne- ctuntur : mendosas verò futuras esse duas , quæ squammarum modo conne- ctuntur,siue vt dicunt Anatomistæ , im- bricatim.

Vsus verò futurarum quadruplex est: primus est pro libera perspiratione fuli- ginum:secundus ne fracto vno osse,cæ- tera frangantur : tertius pro exitu vaso- rum irrigantium internam , & exter- nam capitis regionem:quartus,vt per fu- turas suspendatur dura membrana , ne comprimat cerebrum.

VNDECIMI CAPITIS.

PARTICULA III.

Est verò huiusmodi pars spinalis me- dula principii, & eius ratione ner- uorum omnium qui actionibus ob- seruiunt. Ipsa autem pars posterior per seipsam paucos admodum sen- sitiuos obtinet neruos , plurimos verò actiuos:sicuti & anterior, sen-

sitiuos quidem plurimos, paucos admodum actiuos. Quare ubi be- nè fuerit affecta vtraque pars, ro- bustas habebunt eas quæ ab ipsis deriuationes.

N hoc text. dicit Galenus spinalem medullam esse illam partem quæ oritur à posteriori parte cerebri, & quæ potest indicare,an eminentia occipitis sit bona,necne : dicit deinde plurimos neruos , qui destinati sunt ad motum ex parte posteriori,id est, à cerebello oriri:& paucos ad sensum:& viceuersa ex anteriori parte,id est, ex ce- rebro multos neruos oriri de illis , qui sunt destinati ad sensum , & paucos ad motum:concludit in text. quando vtra- quæ pars, bene se habuerit,neruos quo- que,qui vtrimq; oriuntur, fore robustos: quando verò vnica pars non fuerit bene affecta,tuc neruos inde orientes non fo- re robustos.

1 Dubitatio docet Galenus lib.9.de vsu partium cap. 3. cerebellum esse durius cerebro, & propterea neruos orientes à cerebello esse duriores quod videtur fal- sum , quia inspectio propria docet con- trarium.Præterea Anatomistæ Vesalius, Columbus,& plurimi alij fatentur,cere- bellum non esse durius cerebro : Nos non semel confirmauimus ex Galeno,& Aristotele semper magis credendum esse experientia, & sensui,quam aucto- ritatibus.

Respondet nonnulli, cerebellum vi- deri durius cerebro ratione membranæ illud circumdantis, quædurior est, sed quid sit de hac re, non est disputandum: quoniam sensus tactus debet hunc no- dum soluere , & non discursus. Interim tamen tactui meo cerebellum non fuit visum durius ; ideo durius esse cerebro non iudicamus.

2 Dubitatio,docet Galenus ab anterio- ri parte plures neruos sensitiuos,& paucos

motiuos oriri : à posteriori verò plurimos motiuos, & paucos sensitiuos: videtur falsum hoc dictum Galeni, eo quia omnes nerui motiui sunt etiam sensitiui.

Respondendum est, Galenum per neruos motiuos intelligere neruos magis destinatos ad motum, quàm ad sensum: per sensitiuos magis ad sensum, quàm ad motum; quamuis sint nerui optici, & nonnulli alij, qui solum ad sensum, & nullo modo ad motum sunt destinati, vt infrà declarabitur.

3 Dubitatio ex Galeno 1. de vsu partium capite 14. & libro 7. de placitis cap. 5. habetur, quod nerui destinati ad sensum sint molliores, quàm nerui destinati ad motum: quod videtur falsum: quia dantur nerui sensifici, qui sunt duriores, quàm nonnulli motorij: sicuti est illa neruea propago sexti paris, quæ circumdat os ventriculi, & quæ est causa appetitus: hæc propago est solum destinata sensui, attamen est durior, quàm secundum par neruorum, quod mouet oculos, quod par oritur à cerebro ab eodem ferè puncto à quo oriuntur optici, qui sunt molliissimi: similiter nerui, qui inseruntur in radices dentium solum sunt sensifici, attamen sunt duriores, quàm nerui secundi partis, qui sunt dest. nati oculorum motionibus.

Responderi potest, Galenum, dum dicit sensificos neruos esse molliores neruis motiuis, hoc intelligendum esse respectu vnius partis: exempli causa nerui oculorum, qui sunt destinati visioni sunt molliores, quàm nerui destinati motioni oculorum: similiter in sensu gustus molliores sunt, qui gustui sunt destinati, quam qui motui linguæ. Quæ responsio est optima: quia re vera tollit ambiguitatem.

4 Dubitatio, Galenus in tex. videtur docere à parte posteriori, & à spinali medulla oriri neruos, qui solum actionibus, id est motionibus, & non sensi-

bus obseruiunt, quod est falsum: quia nerui, qui dant sensum thoraci, brachiis, & cruribus non à cerebro, sed à spinali medulla oriuntur: ergo non erit verum, neruos ortos à spina, vel à parte posteriori cerebri esse solum destinados actionibus, & non sensationibus.

Respondent nonnulli, Galenum per sensum intelligere visum, odoratum, auditum, & gustum, & non tactum: Nos verò melius respondebimus cum Galeno in tex. quod à parte posteriori, & à spina plurimi oriuntur actiui, & pauci sensitiui: Galenus enim in fine text. coarctat primam propositionem dicens se intelligere plurimos neruos esse actiuos, sed non omnes.

5 Dubitatio, Galenus neruos destinados motui vocat actiuos ad differentiam neruorum: inferuentium sensui, qui vocantur passiui, ex eo quod vna cum Arist. consentiat, nihil aliud esse sentire, quàm ipsum pati: tamen contrarium legitur apud Galenum libro 7. de placitis cap. 6. vbi docet cognitionem, quæ habetur per sensum esse actionem, & non passionem: similiter, quamuis dixerit Aristoteles, sentire esse quoddam pati, attamen potentia sensitua, id est cognoscitiua est actiua, ergo etiam nerui sensifici appellari possunt actiui.

Respondetur in facienda sensatione duo requiri, receptionem scilicet & dignotionem, receptionem esse passionem & fieri per neruos: dignotionem verò fieri per virtutem irradiantem, quæ vt dicit Galenus primo de semine cap. 16. in instanti mouetur à cerebro ad partem sensu præditam, perinde ac splendor solis, qui sua præsentia virtutem per vniuersum sine motu diffundit: quare cum receptio fiat per neruos, & receptio passio sit, nerui destinati sensui non poterunt dici actiui, sed solum illi qui destinati sunt motui.

6 Dubitatio exoritur, quia Galenus dicit in tex. partem posteriorem siue cerebellum

bellum esse principium spinalis medullæ, quod experientia aduersatur; omnes enim moderni Anatomistæ in sectionibus cadauerum viderunt spinam oriri à parte posteriori cerebri, supra quâ partem, deinde locatum est cerebellum: ita vt spina à cerebro, & non à cerebello oriatur.

Respondetur quod Galenus posset defendi; quia videtur sustinere, spinalem medullam oriri à parte posteriori capitis: sit igitur hæc pars postrema cerebri portio, vel sit cerebellum quomodocunque dicatur nihil contra Galenum habebitur.

7 Dubitatio, quia videtur ex verbis textus, quod nervi vniuersi ferè corporis motui debeant à parte posteriori capitis, & non immediatè à medulla spinali, quod est contra experientiam omniû Anatomistarû, qui dicunt, septem paria nervorum immediatè oriri à ceruice: duodecim à dorso; quinque à lumbis, & sex ab osse sacro. Præterea Andreas Laurentius, vt ostenderet omnes nervos spinæ immediatè oriri à cerebro, loquens de spinali medulla hanc novitatem in medium protulit, his verbis sed quàm miserè omnes hallucinati fuerint *aut ipsa* ipsa, & observatio nostra noua, vt opinor, & hæcenus inaudita cõvincit. Si medullam suis vertebris integrâ detraxeris, & eam vtraque tunica spoliaveris, mox in aquam coniectam aliquantulum agitaues, videbis à suprema ad imam partem totâ medullam innumeris furculis & filamentis caudæ equinæ instar miro artificio textam: addit, vt in caudæ equinæ pilis omnes à parte superiori orti sunt, similiter omnes nervos spinæ à superiori parte immediatè prodire.

Respondetur primo verissimum esse cum Galeno, quod ratione cerebri diffundatur virtus per spinalem medullam in vniuersum corpus, sed stat experientia Anatomistarû, quod immediatè ner-

ui à spina oriantur. Quo ad experimentum Laurentij dicimus esse omnino falsum: quia ego non semel spinalem medullam in aqua diutissimè agitaui, eo modo quo ipse dicit, nec vidi medullam in filamenta caudæ equinæ instar diuidi: solum obseruaui aliquos paucos filios nervos statim ab illa & nullo modo à parte superiori ortos: quare experimentum Laurentij inter somnia collocaui: quamvis (vt audio) Laurentius mutauerit sententiam: neque in postremis impressionibus suæ anatomie fuerit hoc experimentum amplius allatum.

QVÆST. XL.

An nervus actiuus possit amittere sensum & non motum.

Quomodo in eodem nervo possit amitti motus & non sensus, omnes medici facillè intelligunt: quia in motu efficiendo requiritur multa virtus: mouere enim est agere: in sensu verò pauca: quia sentire est pati: potest igitur accidere, quod virtus animalis in musculo sit ita exigua, vt solum sufficere possit ad sensum, & non ad motum.

Similiter omnes facillè intelligunt, quomodo aliqua pars possit amittere sensum, & non motum, si sensus & motus per varias nervorum propagines fiant: exempli causa, si oculi amitterent motum, & non sensum videndi, non esset difficile causam perquirere: quia nervus destinatus motui oculorum est secundus paris: nervi verò præbentes visum sunt optici, qui constituunt primû nervorum par. Similiter nervi, qui dant sensum, & motum linguæ sunt diuersi: tertium enim & quartum par dant sensum gustus: septimû verò dat motum linguæ: potest igitur accidere, quod tertium & quartum par non fungantur suo officio, manente tamen septimo pari illaso: quare in lingua potest perire sensus,

manente illaſo motu ob varietatem neruorum.

Cæterū difficultas maxima exoritur, dum eadem nerui propago læditur, & ob illam læſionem pereat ſenſus, & non motus, Galenus 3. de locis affectis cap. 2. in Paulanæ historia refert, quomodo poſſit contingere, quòd petierit ſenſus, & non motus facta læſione in eadem propagine: dicitque neruum vel mittere propagines ad cutim gratia ſenſus, vel ad muſculum gratia motus: nullus enim eſt motus voluntarius in viuente, qui non fiat à muſculo virtute nerui: dū ſola illa neruea propago, quæ miſſa eſt ad cutim gratia ſenſus ſit læſa, tunc poſſe aufertur ſenſus, & non motus. Hinc oriuntur tres paralyſis ſpecies, prima fit, dum tollitur ſenſus & motus; hæcque eſt legitima: ſecunda dū tollitur motus & non ſenſus: tertia dum tollitur ſenſus & non motus, quæ à Galeno 3. de locis affectis cap. 12. vocatur *ἀναισθησία*, id eſt ſenſuum hebetatio vel ſupor, qui fit ob læſam propaginem nerueam miſſam ad cutim.

Hinc colligimus eſſe omnino impoſſibile, vt ſecundū eandem propaginem nerueam reſpectu vnius, & eiſdē partis eodem tempore conſideratæ poſſit accidere, vt amittatur ſenſus, & non motus: neq; Arculani inuentio aliquid valet, dum dicit eandem propaginem, ſi afficiatur intemperie intenſè frigida, ſenſum amittere; ſi intenſè humida, motum: quia intemperies intenſè humida ſi tollet motum, tollet ſine dubio prius ſenſum: ſimiliter intemperies intenſè frigida ſemper & longè prius tollet ſenſum, quam motum.

Dum dicunt de epilepticis, quòd tollatur ſenſus, & non omnis motus, reſpondemus læſionem non eſſe reſpectu vnius & eiſdē partis eodem modo conſideratæ: quia epilepſia præcipuè fit ob læſionem ventriculorum anteriorū, & non ita præcipuè ob læſionem poſte-

rioris ventriculi, & ſpinæ, à qua oriuntur nerui inſeruietes reſpirationi.

Dum dicunt in phreneticis tolli ſenſum & non motum: reſpondemus eſſe in maximo errore eos, qui putant, in phreneticis ſenſum eſſe ablatum, cum ſit corruptus: quæ affectio eſt omninò contraria: ſimiliter diſcurſus vel imaginatio in phreneticis non dicitur ablata, ſed corrupta, propterea valdè miror modernum ſcriptorem propoſuiſſe in phreneticis ſenſum eſſe ablatum.

VNDECIMI CAPITIS.

PARTICULA IV.

Textus 19.

Eadem quoque diſtinctiones adhibenda ſunt ad partes capitis anteriores ad frontem attinentes, quæ etiam ad posteriores, earundemque, & paruitatem, & magnitudinem inſpicere oportet, atque itidem figuram, & ſenſus ibi collocatos, viſum, guſtum atque odoratum. Hæc enim ſe inuicem indicant, atque atteſtantur, & quæ à principiis oriuntur, principij virtutem, vel vitium, & principium eorum quæ ab ipſo naſcuntur.

N tex. ſuperiori egit de diminuta & adauſta eminentia occipitis: In hoc textu verò agit de vitiis ſincipitis. Diuiditur tex. in duas partes: in prima admonet in cognoscendis vitiis ſincipitis eaſdem diſtinctiones eſſe adhibendas, quibus uſi fuimus loquenda de vitiis occipitis. In ſecunda parte ait, orta ſequi, & atteſtari, vel indicare ſua principia, id eſt vt magnitudo, figura, ſenſus viſus, guſtus, atque odoratus debeant atteſtari, id eſt, indicare virtutem illius partis

partis cerebri, quæ occupat partem anteriorem.

In intelligentia verborum hæc est, si benè se habuerint isti tres sensus, visus scilicet, gustus, & odoratus, pars anterior cerebri erit quoq; benè disposita: quia hi tres sensus sunt illi qui oriuntur à parte anteriori capitis: dicas igitur, si benè se habuerint prædicti sensus non solum in benè conformato sincipite, sed etiam in diminuto, quod diminuta illa eminentia prodierit ex defectu materiae, & non ex defectu virtutis formatricis. Similiter, si sensus malè se habuerint & diminuta sit eminentia sincipitis, dicas defectus tunc oriri non solum à formatrice, sed etiam à defectu materiae.

Ad eundem modum si adaucta fuerit eminentia sincipitis: istique tres sensus optimè se habeant, dicas ex bona formatrice, & bona materia auctorem illam, vel eminentiam factam fuisse: Similiter si malè se habuerint isti tres sensus, sincipite existente grandiori, dicendum est, malam fuisse formatricem, & materiae multitudinè, eamque improporcionatam.

1 Dubitatio, Galenus omittit sensum auditus, quamvis pertineat ad partem anteriorem cerebri: immò talis est consensus inter auditum, & cerebrum, ut homines muti à natiuitate surdi sint.

Nonnulli respondent, quòd in veteri exemplari præter tres propositos sensus sit etiam auditus: Hæc responsio non satisfacit: quia ego quoque vidi codicem græcum antiquissimum manu scriptum, in quo solum tres propositi sensus legébantur; de sensu verò auditus nihil aderat. Respondemus igitur nos, sensum auditus non pertinere ad anteriorem partem cerebri: quomodo verò muti homines surdi fiant, infra declarabitur.

2 Dubitatio dicit Galenus in tex. orta indicare principia, & viceuersa, quod videtur falsum: quia dantur cæci à natiuitate, qui sunt optimo ingenio, memoria, & imaginatione præditi: ergo

sensus, qui oriuntur à parte anteriori cerebri non indicabunt statum sui principij.

Curtius respondet, orta ut plurimum attestari, & indicare sua principia, & non semper.

Oddus respondet, quod omnia orta simul vnita indicant suum principium: si igitur omnia orta, id est, omnes tres sensus validi fuerint, ait, partem anteriorem ex necessitate validam esse.

Sclanus putat valere hanc consequentiam, orta id est tres sensus sunt perfecti, ergo & cerebrum, sed non è contra, id est cerebrum est perfectum, ergo & orta; quia orta, id est tres sensus possunt à causa ascitia & externa vitari, cerebro existente validissimo.

Decipiuntur omnes, quia hæc sunt verba tex. *hæc enim se inuicem indicant, & attestantur*, oportet igitur, ut orta indicent principia, & viceuersa, id est, ut principium indicet orta: ita ut non possit esse validum principium, inualidis existentibus illis tribus sensibus: nec è contra: tanto magis, quòd nerui sint eiusdem naturæ cum cerebro: immò Galenus 8. de vsu partium cap. 6. videns nerueam substantiam esse eiusdem naturæ cum cerebro potulit hanc sententiam; neruum esse paruum cerebrum resiccatum, & durius factum.

Respondemus igitur nos ad dubium: Galenum loqui in hoc loco de ortis in prima generatione: admittimus, quod cæcus possit esse ingenio, memoria & discursu insigni præditus: negamus tamen, quòd cæcus à natiuitate, intelligendo de cæcitate in prima generatione comparata, possit esse præditus iudicio, discursu, & memoria insigni: censemus enim esse impossibile, ut cæcus generis discursum, & ceteras operationes optimas habeat: differt cæcus à natiuitate à cæco in prima generatione effecto: potest enim contingere, quod in prima formatione embryo videndi instrumenta & potentiam

tentiam sit consecutus : tamen , antequam , in hanc lucem veniat in ipso vtero in cæcitatem inciderit : cum igitur Galenus loquatur de ortis in prima generatione , antequam scilicet orta conformata sint , dicimus nos perpetuò esse veram hanc consequentiam : principium est validum , ergo & orta sunt valida , & & viceversa orta sunt valida , ergo in prima generatione principium fuit validum : imò si perseverant sensus cum robore & validitate , dicimus etiam principium cum pristino robore perseverare. Causa , quod cæcus post primam generationem effectus non indicet suum principium , est , quia effectus indicant suam causam , dum à causa fiunt : dum verò effectus sunt facti & non amplius fiunt , dicimus , non esse amplius effectus , sed quid separatum : qui non intelligit hoc arcanum nunquam intelliget logicam , philosophiam , vel medicinam , & præcipuè hunc librum & methodum medendi , in quo Gal. valdè laborat , vt distinguat in affectibus partem fientem à parte facta.

QVÆSTIO XLI.

Cur surdi à natiuitate sint muti.

A Ristoteles 4. de historia animalium cap. 9. reddit rationem , cum surdus à natiuitate necessariò sit mutus : dicitque quod causa est , quia surdus loquelam addiscere non potest : habet hæc verba : *vocem emittere possunt , locutionem autem nullam* : Eandem causam affert in sectione 11. problem. 1. his verbis , *nihil enim habet surdus , vt loquatur , quia nunquam audiuit quid esset profectendum*.

Albertus Magnus libro 4. de animalibus , tract. 2. cap. 2. habet hæc verba : Muti à generatione & surdi sunt : quia idioma per auditum discere non potuerunt. Quæ sententia est desumpta ab Aristotele , locis superius citatis.

Nonnulli censent , surdos fieri mutos : quia nervus auditorius , & nervus septimi paris , cuius officium est linguam mouere , induantur in exortu eadem tunica : dicuntque læso nervo auditorio in origine necessario lædi nervum , cuius officium est linguam mouere ob hanc communem tunicam circumuoluentem vtrumque nervum.

Decipiuntur isti : quia est falsissimum , quod in origine seu in exortu eadem tunica quintum & septimum par nervorum induantur. Nisi dicamusea indui tunica , qua omnes nervi induantur , id est dura , & pia matre : cæterum quando ob hanc remoram communionem surdi essent muti , eadem cæci essent muti , quod est ridiculum.

Andreas Laurentius refert duplicem causam communionis aurium , & linguae siue laryngis , alteram ad nervum auditorium refert , dicens , quantum par mittit furculum maiorem ad aurem , minorem verò ad linguam & laryngem : alteram communionem ait fieri per canaliculum cartilagineum , vel vt aqueductum , qui à secundo auris meatu ad os , & palatum fertur , ob quem benè audituri solent cohibere spiritum , ne inspirato aëre copiosissimo impleatur choëlea , & tendatur tympanum : colligit ob hanc duplicem communionis rationem surdos fieri mutos , improbâtque sententiam Aristotelis dicentis surdos obmutescere ; quia idioma nullum addiscere potuerunt , & quia auditus est sensus disciplinæ.

Errat sine dubio Laurentius , quia omnes surdi à natiuitate sunt muti : surditasque non semper oritur ob affectum existentem in origine quinti paris nervorum , à qua oritur nervus , qui mittitur ad laryngem , & nervus , qui ad aurem , possibile enim est , vt surditas à natiuitate oriatur à multis aliis causis : læso enim quolibet interno aurium instrumento surditas suboritur , quia potest contingere , quod oriantur affectus in prima

prima generatione, qui tollent officium mallei, incudis, vel staphæ in vtraque aure, & inde auditum, nulla existente passione vel impedimento in canaliculo, vel in illa origine neruea, quæ ad aures, & ad laryngem mittit propagines: quare causa, cur surdi à natiuitate sint muti, erit illa proposita ab Aristotele, & Alberto, quam retulimus.

Neque obiciant, consensum inter auditum, linguam, & laryngem esse pro hoc affectu sufficientissimum, quia Aristoteles 1. 1. probl. 1. & 5. dicat, surdos reddere vocem per nares, quia propè adsunt, vt muti sint: & quia idè philosophus dicit sect. 3. 2. probl. attentè audituros non respirare: Nos enim admitemus consensum esse non solum inter aures, & laryngem, & linguam, sed etiam inter aures & nares, & alia sensiteria: si verò surdi reddunt vocem per nares, inde colligimus maiorem esse communionem inter vocem, & nares, quam inter auditum & vocem. Similiter dum dicunt ex Aristotele attentè audituros non respirare, respondemus & attentè visuros, & olfacturos, & gustaturos non respirare: ita vt rationes Laurentij sint omnino leues, & nihil contra Aristotelem concludentes.

QVÆSTIO XLII.

An sensus percipiant suam sensationem.

Quæstio hæc, quamuis pertineat ad secundum librum de anima, nihilominus pertinet quoque ad medicum, quia si sensus perciperet suam sensationem, medicus in læsione sensus esset coactus duo proponere remedia: alterum tollens ægriitudinem sensus, alterum tollens ægriitudinem discursus: paucis tamen absoluemus hanc quæstionem: quia philosophi in 2. de anima fusa oratione de hac re verba faciunt.

Sanctorij Sanctorij Pars II.

Quod verò sensus, vt sensus non sentiant se sentire, patet, quia si in parte sensitiua esset hæc ratiocinatio, sine dubio ultra sensum non fuisset necessaria alia superior operatio.

Secundo, si sensus particularis sentiret se sentire, sequeretur, quod vno actu videremus & sentiremus nos videre, quod est falsissimum: quia prius video, & hic est vnus actus; statim verò scio me videre, & hic est secundus: quare sensus vt sensus numquam sentiet se sentire.

Tertiò, si sensus sentirent se sentire, ergo virtus organica posset in se reflectere, quod est impossibile: quia sentirent, quæ in se ipsis sunt: sic oculus videret colores, qui in ipso sunt, & tactus sentiret suas qualitates, quod non est possibile.

Quarto, cæci, qui antea viderunt, sentiunt modo se non videre: ergo non per sensum visus hæc sciunt; quia potentia visua iam est destructa, ergo per aliam potentiam diuersam à sensitiua sentiunt se non sentire. Sunt tamen qui putant, sensationem non fieri sine discursu: sed isti toto Cælo aberrant, & merito ab omnibus ferè peripateticis reiciuntur.

Hinc Pythagoras, referente Arist. 2. physic. text. 80: putabat bruta esse participantia discursus. Porphyrius in lib. de abstinentia ab esu carnium probat, discursum conuenire brutis. Anaxagoras, vt refert Aristoteles 1. de anima text. 14. similiter arbitrabatur mentem cunctis animalibus conuenire. Laurentius Vallæ libello quodam de dialectica cap. 9. putat, bruta discursum habere. Plutarchus in opusculis moralibus censet, sensum non percipere sensationes, nisi per discursum factum per quandam virtutem, quæ dicitur opinatiua.

Philoponus reiecit Plutarchum: putabatque sensum percipere sensationem per virtutem attentiuam, quæ est virtus animæ rationalis, sed non alligata alicui particulari organo.

C c

Sim

Simplicius dicit, sensus percipere suas sensationes: esseque participes rationis, quatenus sunt animæ rationali iuncti: Hinc dicit, bruta nullo modo percipere suas sensationes.

Sanctus Thomas, & Ægidius putant, sensus exteriores percipere suas sensationes non directè, sed indirectè: putant enim quatenus in sensu est apprehensio, & receptio objecti, sensum non sentire se sentire, quatenus verò in sensu est iudicium, dicunt, sensum sentire suam sensationem.

Auerroës circa finem secundi de anima, & Iandunus dicunt, quod sensus sentiat se sentire per sensum communem: hæc opinio est communis.

Ego autem puto primo, quod nullus sensus particularis sentiat se sentire per se ipsum, ob rationes superius allatas: secundo dico, omnes illos errasse, qui putabant bruta esse participantia discursus: Tertio decipitur Philoponus dicens: sensum percipere se sentire per virtutē attentiuam, quæ est virtus animæ rationalis, quia sequeretur quod bruta, quæ percipiunt se sentire, essent rationalia: quod verò bruta sentiant se sentire, patet, quia dum oculos clausos, vel aures clausas habent, erigunt aures: quare animaduertunt se sentire; ergo non per virtutem rationalem. Quarta opinio Auerroës, quod sensus sentiat se sentire, est communior & probabilior: sed quia sensus communis ut probabimus cum Galeno non differt à sensibus particularibus: idè hoc iudicium sensui communi non est differendum: quod quidem pater, quia dum sentio me videre, sensus communis dispersus in quinque sensibus non poterit id me docere: quia non possum sentire me videre per sensum auditus, nec per sensum odoratus, nec per gustum, nec per tactum, ergo per nullum sensum dispersum in particularibus sensibus qui communis dicitur: Arbitror igitur sensum animaduert-

tere se sentire non per sensum communem, sed per virtutem, quæ est in omnibus animantibus, quæ non solum sit dispersa in quinque sensibus particularibus, sed quæ sit superioris conditionis, qualis est æstimatoria vel cognatiua.

CAPITIS XII.

PARTICULA I.

DE OPERATIONIBVS principatum obtinentibus.

Textus 17.

Earum autem operationum quæ obtinent principatum, virtus, ac vitium, sunt ipsius principij seorsum tantummodo indicia. Voco autem operationes principatum obtinentes, quæ à solo principio proueniunt. Ingenium quidem, igitur subtilem cerebri substantiam indicat; tarditas verò intellectus, crassam.

GALENUS proposuit superius quinque fontes, unde colligi possit capitis status, seu dispositio: Primus erat de capitis magnitudine & figura; Secundus de vitio & virtute operationum sensibilium. Tertius de motuius. In hoc loco verò incipit agere de operationibus principatum obtinentibus, quæ sunt indicia propria, & immediatè indicantia cerebri constitutionem: idè Galenus docet, operationes principatum obtinentes esse indicia, quæ à solo principio, id est cerebro proueniunt, ad differentiam sensitiuarum, & motiuarum operationum: morus enim non indicat primo cerebrum, sed musculum: similiter sensus indicat

indicat primò organum, sicuti visio optima primò indicat oculi constitutionem: deinde, optimè constitutus oculus indicat quoque cerebri bonam constitutionem.

1 Dubitatio, Galenus ait, illas esse operationes principes, quæ à solo principio proueniunt: ergo actiones cordis vocari poterunt principes: quia à solo principio proueniunt: quòd est contra Galenum, qui vult actiones principatum obtinentes esse solum in cerebro, & nequaquam in corde.

Respondetur, Galenum, dum inquit operationes principes esse illas, quæ à solo principio proueniunt, intelligere per principium quod est primum, & præcipuum, in quo eius actiones à nulla alia parte, vt instrumento fiunt: de corde enim dicimus, eius actionem fieri per motum vt per instrumentum: cogitationem verò imaginationem, & memoriam non fieri per instrumenta: quia exercentur in ipsamet substantia cerebri: Hinc Galenus primo de locis affectis distinctius definiens actionem principem ait, illam esse actionem principem, quæ à nulla alia parte, vt instrumento fit.

Operationes principatum obtinentes ex Aristotele, & Galeno sunt tres, imaginatio, discursus, & memoria, quibus Galenus in hoc capite proponat octo operationes principatum obtinentes, dicimus tamen esse tantum tres: quia octo iam proponendæ ad tres reducuntur.

Prima actio est ingenium, quod indicat (ait Galenus) subtilem cerebri substantiam. Secunda est tarditas intellectus, quæ indicat crassam eius substantiam. Tertia est discendi facilitas. Quarta est memoria. Quinta discendi difficultas. Sexta obliuio. Septima mobilitas in opinionibus. Octaua stabilitas similiter in opinionibus.

Montanus & Acachias censent inge-

nium esse virtutem, quæ recipit rerum species. Decipitur: quia virtus recipiens rerum species est imaginatio, & non ingenium: ingenium in codice Græco explicatur à Galeno ἀσχεσία, quod significat solertiam: Aristoteles verò primo posteriorum, capite vltimo admonet, quod ille est solers, qui citissimè inuenit medium, & causam dantem propter quid, Temistius verò ibi ait, illum esse solertem, qui citò & faciliter resoluit conclusionem in sua principia: Similiter Plato in Teæteto dicit, solertes velociter omnia distinguere: solertia igitur, seu ingenium non pertinebit ad imaginationem, sed ad rectum discursum, promptum, atque velocem. Tarditas verò intellectus è diametro aduersatur ingenio & solertia.

Montanus & Acachias (dum Galenus ait, ingenium indicare subtilem cerebri substantiam) interpretantur per subtilem cerebri substantiam, tenuitatem spirituum: sed errant, quia Galenus loquitur hic de substantia cerebri, & non spirituum: spiritus enim non pertinent ad substantiam cerebri.

Haly per substantiam subtilem intelligit substantiam peruiam & claram, vt spiritus possint promptè penetrare. Quæ opinio ab aliquibus reicitur: quia sub craneo, vbi est cerebrum, nulla claritas nullaque luciditas esse potest, quamuis hæc instantia non sit alicuius momenti, vt infra patebit.

Sclanus putat per subtilem cerebri substantiam esse intelligendam substantiam synceram, & ex puriori materia cōfectam, & non ex crassa & turbulenta. Hæc opinio est aliis deterior: quia committit petitionem principij: adhuc enim petimus, vt aliquis nos doceat, quænam sit hæc materia syncera & pura: estne syncera & pura, pura, quia sit lucida & clara, vt dixit Haly, vel pura syncera, quia sit téperata: multa enim possunt esse téperata, quæ sūt opaca, crassa, & turbulenta

sicuti est vola manus, quæ dicitur temperatissima, tamen non est subtilis subtilitatis: Ego autem diu cogitavi, quid dici possit in hac quæst. admodum difficili: inciditandem in hanc cogitationem, quod per subtilem substantiam intelligat Galenus corporis cerebri diaphaneitatem, & non luciditatem: diaphanum enim est quod paucioribus superficiebus constat, aptum ad transitum radiorum spirituum, qui sua natura lucidi sunt, & per tale corpus radij spirituum possunt diffundi & transferri à centro cerebri ad quinque sensiteria, & ab his ad cerebrum: ex quo fluxu & refluxu radiorum oritur cognitio: quare nisi cerebrum paucissimis superficiebus constaret, non esset diaphana natura: neque reciperet lucidos radios spirituum, & nulla rerum fieret cognitio. Ratio verò, cur paucioribus superficiebus cerebrum constet, est, quia, ubi in corpore sunt multæ superficies, ibi lumen vel radij lucidi in qualibet superficie refranguntur, & refracti amittunt vim penetrandi & lucem effundendi: neque satis est, ut corpus, per quod penetrat lumen, sit peruium, ut spongia, quæ ex se est opacissima ob infinitas eius superficies, sed requirantur oportet paucissimæ superficies: exempli gratia crystallum & adamas sunt densissima: attamen sunt transparentia: immò si crystallum, vel adamantem in tenuissimum pulverem redegeris, tunc pulvis erit rarior, amittet tamen ob multitudinem superficialium granorum crystalli, vel adamantis transparentiam: causa est, quia radij ex sua natura in qualibet superficie refranguntur: & cum superficies sint ferè infinitæ, idè infinities ferè refranguntur, unde opacitas sequitur: similiter aquam splendidissimam si agita ueris spumescet, & ob spumam variæ fient superficies in quibus refranguntur radij, unde ob refractionem amittitur penetrandi virtus: simili modo, qui volunt reddere specula perspicua eo usque

perfricant, donec ad unicam tersam superficiem reddita sint. Itidem lapides tersi, & læuigati fiunt diaphani ob continuam confricationem: immò si interina superficies lapidis tersi possent confricari, & ad paucas, vel ad unicam reduci, fierent diaphani, ut crystallum, aer, & cælum: vel si possent igne fundi ut vitra, tunc lapides essent diaphani, ut vitra: posito igitur quod spiritus animales sint aliquam lucem participant, & quod eorum radij (ut ait Galenus) tranent per cerebri substantiam, & per nervos, & quod aëre permisceantur, est necessarium, ut cerebri substantia paucis constet superficiebus, id est, ut cerebri caro sit adeo similis, ut pauca intercident alterius generis, qualis est pituita, nimius sanguis, varique vapores, quæ omnia, cum efficiant novas superficies, impediunt non solum lucem spirituum, sed etiam transitum radiorum, merito quorum transferuntur phantasmata ad intimam cerebri substantiam, unde fit ingenij tarditas, & hebetudo.

Tarditas intellectus, cum aduersetur ingenio, id est solertiae, cuius natura est, ut illico causa, vel medius terminus inueniatur, indicabit substantiam cerebri non ita peruiam vel diaphanam, sed plurimis superficiebus ortis ab humorum cruditate, & vaporum, seu excrementorum varietate compositam, quæ superficialium multitudo impedit transitum radiorum lucidorum. Hinc sicuti vitra igne purgata splendidissima fiunt: similiter dum humorum crudorum, seu vaporum varietas à calore naturali ad unam naturam per concoctionem reducitur, efficiuntur corpora pauciorum superficialium, unde per ipsa, quod lucidum est promptius & facilius tranat. Hinc est quod Aristoteles 2. de partibus animalium cap. 2. dixit, sanguinem crassorem & calidiorem concurrere ad efficiendum robur, sed non ad intelligentiam: tenuem verò obtinere vim plenio

pleniorem sentiendi, & intelligendi: dixit ad intelligentiam concurrere sanguinem tenuiorem, quia tenuitas est magis perspicua, quam crassities: quia paucioribus superficiebus composita est: dixitque sanguinem calidiorem concurrere ad robur & non ad intelligentiam: quia caliditas non naturalis, quod non concoquit permiscet, illudque redigit non in vnam, sed in quamplurimas naturas, quæ non solum differunt inter se substantia, verum etiam quantitate, & superficie: quanto igitur plura simul erunt corpora, tanto plures erunt superficies, quæ impediunt transitum radiorum lucidorum.

Qui verò volunt loqui de lucido, quemadmodum sunt animales spiritus, & eorū radij, & non loquuntur de diaphano seu perspicuo, per quod tamquā per medium lucidum tranat, nunquam intelligent quomodo facultas animalis mittat radios in instanti à capite: per neruos vsque ad plantas pedum: & quomodo à cerebro ad quinque sensus mittatur virtus animalis minimè percipient, nisi constituatur hoc medium diaphanum & perspicuum. His hunc in modum constitutis, facile intelligemus; cur ex Galeno libro de natura humana 39. & libro quod animi mores insequantur temperaturam corporis pituitosi sint stupidi, nullosque habeant mores, quia pituita ob eius visciditatem eo modo impedit diaphaneitatem, quo cataracta in aqueo humore impedit species visibiles, ne ad crystallinum penetrant: quod non ita efficit bilis, sicuti videmus in ictericis, qui non patiuntur illam visionis diminutionem: itidem euenit in ictertia nigra; cum igitur melancholici, & biliosi humores non impediunt radios penetrantes, non est mirum si Galenus locis citatis dicat biliosos habere ingenium, & melancholicos prudentiam; dixit tamen sanguineos esse stolidos, quia sanguis sua crassitie tran-

situs radiorum spirituum impedit, sicuti dum pupilla est sanguine suffusa; tunc enim impediuntur spectra, ne perueniant ad crystallinum.

2 Dubitatio Aristoteles 2. de anima tex. 94. ait, molles carne esse aptos ingenio: ergo per subtiliorem cerebri substantiam, quæ indicat aptum ingenium, debemus intelligere substantiam mollem, & non substantiam claram, & paucis superficiebus compositam.

Respondemus duo requiri in cerebro, ut aptum sit ingenium: alteram, ut cerebrum sit sine excrementis, & per consequens (quod est illud quod declarat quod quid est ipsius perspicuitatis) sit paucissimis conditum superficiebus: alteram ut sit molle, quia inde promptè noui spirituum radij fiunt: neque satis est, ut sit molle, nisi paucioribus constet superficiebus, quia pituitosi sunt molles, sunt tamen ingenio tardissimi.

CAPITIS XII.

PARTICULA II.

Discendi verò facilitas, formarum facile susceptiuam; memoria autem, stabilem ac firmam: sicuti & discendi difficultas, formarum non facile susceptiuam, & obliuio, fluidam. Mobilitas quoque in opinionibus, calidam: stabilitas autem frigidam.

Lusquamcōmentator per substantiam cerebri facile susceptiuam, inquit Galenū intelligere, quod qui facile addiscunt, habeant substantiam mollem, & humidam partis anterioris cerebri: putat enim in sola parte anteriori cerebri virtutem imaginariisem, ad quam pertinet facilitas, vel difficultas addiscendi insidere,

Quæ opinio est cōtra Galenū, qui, vt infra declarabimus, negat, facultatē imaginatricem, discursiuā, & memoriā esse sedibus, & loco distinctas: sicuti enim in qualibet corporis particula sunt omnes virtutes naturales, id est concoctrix, expultrix, retentrix, & attractrix: similiter in cerebro, vbi reperitur discursus, ibi quoque imaginatio, & memoria reperiuntur, & viceuersa: quælibet enim particula cerebri suscipientis imagines est decorata virtute pro illis tribus præcipuis muneribus obeundis.

Præterea Plusquamcommentator eū antiqua Laurentiani translatione decipitur, dum per substantiam cerebri facile susceptiuam interpretatur mollem, & humidam: dixitque, omnem substantiam mollem esse quoque humidam. Errat primo: quia per substantiam facile susceptiuam debemus intelligere substantiam perspicuam, paucisque superficiebus compositam: sicuti enim specula, vt reddantur susceptiua formarum, non debent esse ex necessitate mollia, vel humida, sed teresa & læuigata, & paucis superficiebus composita, sic cerebri substantia debet esse læuigata, & peruia: talisq; erit, si excrementis caruerit: dum enim abundat excrementis, plurimæ consurgūt superficiebus, vnde minus peruium, & difficile formarum susceptiuum cerebrum redditur.

Errat secūdo qui putat, cerebrū molle necessariō quoque esse humidum: quæ consequentia est vanissima, quia multa possunt esse mollia, quæ non sunt humida: nōne pili sua natura sicci, molles sunt? Præterea nec molle, nec durū, nec humidum vt tales conferunt ad facilitatem, vel difficultatē addiscendi: sed solum confert perspicuitas, seu diaphaneitas, id est corpus, quod paucioribus superficiebus constat: quia quando cerebrum humoribus abundat, maior est in eo humiditas & mollities: at tamen maior est difficultas addiscendi.

Omnes ferè Expositores, dum Galenus inquit, memoriā indicare substantiam stabilem & firmam, interpretantur per substantiam stabilem & firmam substantiam duram, & per substantiam fluidam in qua consistit obliuio substantiam mollem.

Decipiuntur omnes: quia pueri magis valent memoria, quam senes, tamen molliorem obsident substantiam cerebri, quam senes: quare Galenus per substantiam stabilem & firmam non intelligit duram, & per fluidā mollem.

Nos dicimus Galenum per substantiam stabilem & firmā intelligere substantiā cerebri permanentem in eodem statu: quæ difficillimè fluat, & refluat, quæque diu possit conseruari cum suis simulacris: diu verò conseruatur, dū illi non permiscantur excrementosa corpora, quorū plurimæ superficies obtenebrant simulacra. Idem euenit in speculo vel in aqua pura, & sincera permixta luto, vel alienis corporibus, quæ plurimas efficiunt superficies, vnde & claritas & simulacra recepta euanescent: ratio, cur corpora habentia plurimas superficies reddātur inepta ad suscipiēdas imagines, & simulacra est, quia omnia simulacra cuiuscūque sensus ferri debent ad intimā cerebri substantiam per mediū lucidum, dum verò in medio sunt multæ superficies, in qualibet superficie lucidum refrangitur, vnde opacitas & obscuritas oritur: sed redeūtes vnde discessimus dicimus, quando Galenus habet memoriā indicare substantiam stabilem, intelligit substantiam, quæ conseruetur stabiliter sine mistura vaporum, vel humorum; quia hi permixti in cerebro reddunt ob multas eorum superficies cerebrum obscurum, vnde causatur obliuio.

Tandem Galenus ait, mobilitatem in opinione indicare substantiam calidam: & stabilitatem substantiā frigidam: ratio est, quia in calida plures imagines fiunt, quam

quàm in frigida: vbi verò plures sunt imagines, plures nascuntur opiniones: opinionum enim mutatio fieri non potest, nisi noua impressio fiat à nouo aliquo simulacro introducto.

1. Dubitatio, dicit Galenus, eos qui pol-
lent memoria habere substantiã cerebri
stabilem & firmam: qui sunt obliuiosi
substantiam fluidam: Hoc videtur relu-
ctari experientiã: quia pueri pollent me-
moriam, attamen eorum substantia cere-
bri est fluida, & non stabilis & firma: Ex
alia parte senes non pollent memoria,
tamen eorum cerebri substantia est
firma.

Expositores pro tollenda hac dubita-
tione valde laborarunt: quia per sub-
stantiam stabilem intellexerunt duram,
& per fluidam humidam: pueri pollent
memoria, tamen sunt humidi. Quare
dicimus nos per substantiam stabilem &
firmam esse intelligendam, non quod
permaneant in eodẽ statu: quia pueri au-
gentur: & sunt in perpetua mutatione,
sed quod sit stabilis & firma in conser-
uandis imaginibus, quod fiet in illo ce-
rebro, qui non impletur humoribus, va-
poribus; vel sanguine: ob hanc enim
misturã nascitur obscuritas, & opacitas;
quia corporum varietas efficit multitudi-
nem superficialium, quæ deinde impe-
diunt impressiones, sicuti si specula infi-
cerentur, vel si aqua aliud reciperet,
quod non esset aqua, non reciperet ima-
gines, quoniã ob multitudinem superfi-
cierum aded simulacra refrangerentur
& diminuerentur, vt tandem impressio-
nes nullæ efficerent: similiter senes,
cum sint excrementosi, eorum cere-
brum non est purum, sed pituita re-
fertum, quæ eo modo impedit impres-
sionem, quo cataraeta impedit visionẽ.

2. Dubitatio, Galenus 3. de locis affe-
ctis cap. 5. & lib. de differentiis sympto-
marũ cap. vlt. dicit, obliuionẽ indicare
frigida cerebri substantiã: in hoc loco ve-
rò dicit fluidã: ergo Galenus est varius.

Respondent Expositores, Galenum
loqui in hoc loco de sanis: alibi verò
vbi ait, obliuionem indicare intempe-
riem frigidam cerebri, loqui de ægris.
Quæ responsio non omnino probatur:
quia si frigiditas extra latitudinem sani-
tatis existens potest memoriam auferre;
poterit etiã frigiditas illa insalubris, quæ
adhuc cõtinetur inter limites sanitatis,
memoriã minuere, seu reddere homi-
nes obliuiosos: vtraq; enim frigiditas est
agens vniuocum, non æquiuocum.

Ego responderẽ sic: obliuionem in-
dicare frigiditatem ex accidenti, quate-
nus scilicet frigiditas reddit substantiã
cerebri magis fluidam: similiter humi-
ditas ex accidenti lædit memoriam, qua-
tenus reddit substantiam fluidam: quid
autem sit intelligendũ per fluidam, di-
ximus superius esse cerebri substantiam
ineptam conseruationi imaginum: quia
modo permiscetur, vel inficitur vna
re, modo alia, modo sanguine, modo
vapore, & modo excrementis macu-
latur, vnde ob harum rerum multas
superficies non remanet firma & stabi-
lis in sua claritate, sed fluida.

3. Dubitatio, si cerebri substantia vt pau-
cioribus superficiebus constans esset
apta simulacra & imagines non solum
recipere, sed etiam conseruare & intel-
lectui offerre; sequeretur quod qui sunt
dociles & faciles ad suscipiendas ima-
gines, essent etiã memoria pollẽtes & in-
geniosi siue solertes: tamẽ videtur quod
nõ simul stent: quod probatur experien-
tia, & auctoritate Galeni: experientia,
quia sæpẽ videmus iuuenes faciles ad
discẽdũ, qui nõ pollent memoria & qui
nõ sunt ingeniosi & versa vice, videmus
iuuenes, qui pollent memoria & valdẽ
ingeniosos, qui nõ sunt faciles ad discen-
dum. Hinc D. Tho. lib. de memoria &
rem habet hæc verba: memoria per-
bellẽ præditi sunt, qui sunt tardi ad in-
ueniendũ & discendũ: Præterea est Gal.
auctoritas in hoc tex. vbi dicit ingenium
indicare

indicare substantiam cerebri subtilem: facilitatem verò ad discendum indicare substantiam cerebri esse susceptiuam formarum: atque memoriam indicare substantiam cerebri firmam & stabilem.

Solutur dubitatio dicendo eandem cerebri substantiam magis & minus dispositam efficere ingeniosos & dociles: si est secundum omnes partes vniformis, sunt dociles & ingeniosi: si secundum superficiem externam tantum, sunt dociles & non ingeniosi: si verò eadem substantia conseruat eandem aptitudinem ad recipienda spectra sunt memoratiui.

4 Dubitatio ex Gal. 3. de locis affect. 5. & alibi memoria læditur ob intemperie frigidam, idèò dicitur, obliuionem indicare frigiditatem: quæ consequentia videtur nulla: quia ex Galen. 2. apho. comm. 20. omnis immodica intemperies exoluere potest operationem propriam cuius instrumenti: ergo memoria poterit lædi non solum ab intemperie frigida, verum etiam à calida: Insuper Galenus 3. de locis affect. capite 5. dicit memoriam lædi à labore & à vigilia, ergo non solum à frigite. Præterea nimia humiditas inducit non solum obliuionem, sed etiam stupiditatem.

Respondet Expositores, dum dicimus, obliuionem indicare frigiditatem, & viceversa, quod oporteat intelligere excessus moderatos qualitarum, illos scilicet qui stare possunt in latitudine sanitatis, & non excessus moderatos.

Dicimus nos humiditatem, & frigiditatem memoriam diminuere per accidens, quatenus tollunt cerebri splendorem & reddunt obscuritatem, vel quatenus delent vestigia impressa: similiter nimius labor & nimia vigilia per accidens turbare possunt cerebri perspicuitatem, cerebrum scilicet implendo, vel agitando humores, vel resoluendo in vapores spiritus ad hoc munus obeundum necessarios.

5 Dubitatio non videtur, quod obliuio vel mobilitas in opinione indicent substantiam cerebri: quia sapissimè actiones cerebri sunt læsæ, non ob læsionem cerebri, sed aliorum viscerum: in mulieribus ob læsum vterum aliquando læditur discursus, & memoria, & cæteræ omnes actiones; ergo actiones propositæ à Galeno non indicabunt substantiam cerebri. Præterea ex Galeno secundo de differentiis febrium, capite vltimo habetur aliquando fieri catarrhum nulla existente passione in capite, sed solum sanguine vitiatò: ergo potest esse actio læsa in capite, nullo existente vitio in substantia cerebri.

Respondetur esse impossibile, quod actio læsa sit in cerebro, & cerebrum non sit quoque læsum: dum enim per consensum ab vtero, vel ab aliis partibus læditur actio cerebri, læditur quoque cerebrum, sed læsio est per consensum, est in fieri, & dependens, quæ neque indicat, neque curatur: solum enim ubi est idiopathia, seu protopathia applicantur remedia: quando Galenus dixit catarrhum fieri posse non ob læsionem capitis, sed ob vitium sanguinis, dicimus, caput tunc non esse læsum per se: sed per accidens, per consensum.

QVÆST. XLIII.

De numero actionum cerebri habentium principatum.

A Vicennas libro 6. p. 4. cap. 3. & alibi: & Iandunus putant esse quinque sensus interiores, qui habent hunc principatum: primum esse sensum communem, cuius officium, vt dicunt, est recipere obiecta sensuum exteriorum, & iudicare inter illa: veluti inter dulce & amarum quid præstantius: Secundus est imaginatio, cuius officium est solum conseruare species sensus communis sine vlla cognitione: imaginatio enim est ve-

luti memoria sensus communis: Tertius est phantasia, quæ coniungit species sensatas, quæ erant in imaginatione: Quartus est virtus æstimatoria quæ percipit aliqua non sensata: sicuti oues videntes lupos, quos nunquam viderunt, illos timent & fugiunt: hæc autem virtus in homine dicitur cogitativa, quæ ex sentia quoque Auerroës homo differt à brutis: Quintus est memoria, quæ conseruat species iam à cogitativa elaboratas.

Auerroës 3. de anima com. 6. & D. Thomas prima parte q. 78. art. 4. putant, quatuor esse sensus internos, seu actiones habentes principatum; primum esse sensum communem: Secundum esse imaginationem: Tertium esse virtutem æstimatoriam, quæ in homine est cogitatio, quæ percipit species non sensatas: Quartum memoriam, quæ conseruat species non sensatas.

Plurquamcommentator, & plurimi peripatetici putant actiones principes internas cerebri esse tantum tres: imaginationem scilicet cogitativam, & memoriam: putantque idem esse sensum communem, & imaginationem: quia sensus communis, ut recipit dicitur sensus communis, ut verò retinet & conseruat dicitur imaginatio: primus igitur sensus internus est communis seu imaginatio: Secundus cogitativa virtus: Tertius memotia. Necessitas verò trium virtutum propositarum est, quia primo sensus communis recipit obiecta sine materia, sed non sine præsentia materia: Secundo, imaginatio conseruat species receptas à sensu communi, sed sine præsentia materialis obiecti, retinet tamen conditiones materiae: Tertio cogitativa abstrahit quoque à conditionibus materiae: veluti dum agnus considerat lupo non antea visum: & ab eodem lupo abstrahit inimicitiam: Quarto, memoria conseruat formam, seu imaginationem sic abstractam, & elaboratam in cogitativa.

Galenus similiter ponit tres tantum

facultates imaginatiuæ scilicet, cogitativam, & memoriam easque vocat facultates absolute principes: disputatque contra Aristotelem lib. 7. de plac. cap. 6. & probat sensum communem non esse facultatem internam, sed externam: docet enim eodem lib. 7. & præcipue cap. ultimo sensum communem esse illam vim quæ à cerebro datur omnibus sensibus exterioribus: dicitque hanc sensitivam facultatem esse vnam solam, quæ tota in quinque sensiteriis est diffusa, & alibi non inuenitur: quæque in oculo videt: in auribus audit: in digitis tangit: nec sensus similis datur in parte interna cerebri, ut putant peripatetici: idcirco Galenus nullo modo voluit enumerare sensum communem inter virtutes internas, quæ sole dicuntur habere principatum. Præterea patet, sensum communem non esse facultatem internam, quia dum ociatur facultas sensitiva in oculis, in auribus, & in reliquis sensibus externis, ociatur quoque totus sensus communis, sicuti in somno contingit. hinc Galenus libro de differentiis sympto. c. 3. dicit, somnum & vigiliam pertinere ad sensum communem: qui est externus, & non internus.

Neque valet Aristotelis ratio 2. de anima text. 146. & alibi, idem sensum communem esse internum, quia vel distinguit in materia præsentia, & sic dicimus pertinere ad sensum communem, qui est externus videlicet sparsus in quinque sensiteriis: vel distinguit sine materia præsentia, & sic dicimus hanc considerationem pertinere ad imaginationem, veluti dum in somniis distinguimus vnum hominem & ab alio.

1 Dubitatio exurgit, quia ex sententia Aristotelis, & Galeni in sensatione duo requiruntur, receptio scilicet & iudicium: quare cum sensus communis iudicet, & iudicium pertineat ad partem internam cerebri, sequetur, quod sensus communis sit facultas interna, & distincta à quinque sensibus.

Respondet Galenus 7. de plac. cap. 7. iudicium in illa parte fieri, in qua fit receptio: sic in oculo fit iudicium colorum, & in auribus vocum, & in iuncturis sentitur dolor podagricus, & non in cerebro; relinquatur ergo, quod sensus communis sit, ubi sunt quinque sensus, & non alibi, & quod non sit facultas interna distincta à quinque exterioribus, neque sit imaginatio, ut putant peripatetici.

QVÆST. XLIV.

Vbi sit sensus communis.

HÆc consideratio, quamvis pertineat ad libros de anima. tam en pertinet quoque ad medicum: quia si esset latus communis sensus, & non esset decisum, ubi sit; Medicus sanè nesciret applicare remedia pro auferenda eius læsione. Accedit, quod Aristoteles censet sensum communem oriri à corde, & Galenus à cerebro: æquum igitur est, ut nodus exoluatur.

Aristoteles putat sensum communem esse in corde: dicit enim 3. de partibus animal. capite. 4. lib. de somno & vigilia capite. 2. & lib. de iuuentute & senectute cap. 2. cor esse principium nervorum, venarum, & arteriarum, ideo sensum communem, & alias facultates principes esse in corde.

Avicennas sen prima primi doc. 5. cap. 1. putat, sensum communem, & omnes facultates radicaliter esse in corde, in cerebro verò manifestatiue: sed supra reiecimus hanc opinionem, quæ re vera est diuersa ab Arist. & Gal. sententia.

Galenus putat, sensum communem esse ubi sunt quinque sensus, libro enim 7. de placitis cap. 6. dicit, vnam esse potentiam sensitivam externam totam, quæ in oculis videt, in digitis sentit, &c.

Plato in Theæteto, ut refert quoque Galenus 7. de placitis cap. 6. dicit vnam esse facultatem sensitivam, & hanc esse

in quinque sensiteriis: hæc sunt verba Platonis: *Socrates absurdum quippe est Filij, ut multi in nobis, quasi in ligneis equis sensus insideant, & non vna quadam sit species, & idea siue anima, quomodocumque appelles, in quam omnes hi concurrant, & qua per hos quinque sensus tamquam per instrumenta sentiamus*: Ecce quod Plato vult communem sensum esse illum, qui est dispersus in quinque sensiteriis & propterea sensum communem non esse facultatem internam diuersam à sensibus exterioribus.

1 Dubitatio, & est Aristotelis 2. de anima text. 146. & lib. de sensu & sensibili, & de somno & vigilia: si communis sensus non esset diuersus à quinque sensibus exterioribus, tunc nullus daretur sensus, qui posset distinguere ea quæ sunt diuersorum sensuum.

Respondent Galeni affectæ, distinctionem diuersorum sensuum non pertinere ad sensum communem, sed ad imaginationem, quæ est facultas interna, & superior: Hippocrates enim, Gal. & omnes Medici, qui de affectibus præter naturam internarum facultatum animalium egerunt, nunquam cognouerunt, quod detur aliquod symptoma huius sensus communis interni & separati à quinque sensibus exterioribus: ideo experientia ducti dixerunt sensum communem internum esse, quid chimericum: etenim omnia symptomata internarum facultatum animalium pertinent ad tres tantum facultates, & non ad plures, id est, ad imaginationem, discursum, & memoriam. Ideo Galenus lib. de diff. sympt. cap. 3. loquens de internis læsionibus harum facultatum animalium probat experientia desumpta à symptomatibus, quæ adoriri solent has facultates non dari nisi tres internas, scilicet imaginationem, discursum, & memoriam: pro læsa imaginatione affert Galenus casum Theophili medici phrenetici habentis læsam imaginationem & non discursum: Hic enim imaginabatur in angulo cubiculi videre tibicines

cines sonantes. Ibidem pro læso discursu Galenus proponit casum cuiusdā phrenetici, qui erat in domo Lanifici, quia veniens ad fenestrā accipiebat singula vasa, quæ in domo reperiebantur, interrogans Prætereūtes, an vellēt, ut illa proiiceret: Prætereuntes ridentes annuebant, & ille miser omnia vasa proiciebat: Demum accepit puerum, petiitq; ab illis, an vellent, ut & puerum proiiceret, illi credentes quod nullo modo id efficeret ridentes annuebant, & ille statim puerum proiecit: Galenus proposuit hoc exemplū, ut declararet læsionem discursus, sana existente imaginatione. Itidem eodē loco ostendit aliquando lædi memoriam illæsa imaginatione & discursu, referens ex Thucydide in 2. lib. de bello Peloponnesiaco, de quadam peste, ex qua qui liberabantur amittebant memoriam quoque proprii nominis: ibi Galenus & alibi, non cognouit quod dentur alia symptomata internarum facultatum animalium, nisi illa quæ pertinet vel ad imaginationem, discursum, vel memoriam: idē ex Galeno & ex diutina medicorum omnium experientia certo colligimus non dari sensum communem internum, qui sit diuersus ab imaginatione, discursu vel memoria: quia darentur etiam eius symptomata, & propterea eos errasse, qui putarūt, sensum communem esse internam aliquam facultatem animaleam ab illis tribus separatam.

2 Dubitatio, Galenus lib. de differentiis symptomatum cap. 3. dicit, somnum & vigiliam esse passiones sensus communis, sed sic est, quod somnus est passio imaginatricis facultatis; ergo sensus communis idem erit cum imaginatione.

Responderetur esse falsissimum, quod somnus sit passio imaginationis: immo in somniis imaginatio non quiescit, sed perpetuo vagatur tam in hominibus, quam in brutis. Præterea ex ipso Aristotele sonus sic definitur ἡρμῖα ἢ ὁρῶν ἀκόητις, id est, quies primi sensorij, id est sensus

communis: solum enim dum animal dormit, quiescit sensus communis, id est, omnes quinque sensus, & non imaginatio. Colligas igitur nihil aliud esse sensum communem, quam quinque sensus, & nullibi esse, nisi vbi sunt quinque sensus: vbi enim nullus est sensus particularis, ibi neq; est sensus communis, si igitur in parte interna cerebri nullus est sensus particularis, ibi quoque non erit sensus communis: Hinc vbi sunt facultates principes internæ, ut imaginatio, discursus, & memoria, ibi nullus est sensus: sensus enim solum est in membrana: in substantia verò cerebri in qua residēt tres principes functiones nullus est sensus.

Demum dicimus sensum communem non esse actionem principem cerebri, quia ex Galeno de locis affectis loco citato illa dicitur actio princeps quæ à nulla alia parte ut instrumento fit, & 7. de placitis ea est actio princeps, quæ in solo cerebro fit, & non in aliis organis ut motus & sensus: quare nullus sensus inter actionem principem reponi debet, quia sensus totus est actio instrumentaria, quæ in propriis organis exercetur.

QVÆSTIO XLV.

An operationes principes in cerebro sint loco distinctæ.

A Vicennas sen prima primi doc. 6. cap. 3. Auerroës 2. colliget cap. 20. & libello de memoria & reminisc. discūt imaginationem fieri in ventriculis anterioribus cerebri: cogitationem in medio & memoriam in postremo. Quæ opinio reluctatur Galeno & veritati.

Primum fundamentum dictæ opinionis ex eo desumitur, quia imaginatio fit in substantia molliori cerebri: memoria verò in duriori: sed sic est quod mollior est in anteriori, & durior in posteriori parte cerebri: ergo actiones principes erunt loco distinctæ.

Secundum, si istæ tres actiones principes cerebri non essent loco distinctæ, sequeretur quod vnica læsa omnes essent læsæ: sed offensum à Galeno lib. de differentiis sympto. c. 3. & lib. 4. de locis affect. c. 2. exemplo Theophili medici in quo erat læsa imaginatio manente illæso discursu: similiter exemplo illius qui vasa & puerum à fenestra proiecit, in quo erat læsus, discursus, & non imaginatio: ergo in vno, & eodem loco non potest stare discursus, & imaginatio: Itidem exemplo desumpto à Thucidide, quod in peste Peloponensi aliqui amitterent memoriam, & non discursum, & imaginationem: ex his colligunt, varias esse sedes, prout variæ sunt functiones principes.

Tertium desumitur à Galeno lib. 4. de locis affectis cap. 2. vbi dicit, læsa anteriori cerebri parte tertium ventriculū per consensum affici, & cogitandi actionem: ergo à Galeno in aliqua sede reponitur quoque cogitandi actio, quæ inter actiones principes est præcipua: Hinc 3. de locis affectis capite 5. & 8. de vsu partium dicit, tertium ventriculū esse omnium nobilissimum, & inde medium; ingnobiliores verò esse anteriores, & lib. 7. de plac. c. 6. ait, vulnera ventriculorum cerebri omnia esse periculosa, sed postremi ventriculi esse omniū periculosissima: medij ventriculi parum minus periculosa, & anteriorum ventriculorum adhuc minus: quare cum ventriculus tertius sit nobilior medio, & medius anteriori, oportet vt penes actiones principes insidentes in illis sit ista differentia, & actiones principes in cerebro sede & loco inter se differant.

Galenus tamē aliter sentit: puta enim, & rectè, quod principes operationes in cerebro non sint loco distinctæ: Quod verò hæc sit vera & germana Gal. opinio colligitur in primis ex hoc cap. in quo dicit, memoriā non indicare posteriorem cerebri partem, sed substantiam stabilē

& firmā: similiter ait facilitatem addiscendi indicare non partem anteriorem cerebri, sed substantiam cerebri facile susceptiuam formarum: Itidem loquens de ingenio non ait indicare situm aliquē cerebri, sed substantiam cerebri subtilē: Quare non est in Galeno admittendum, operationes principes esse loco distinctas: omnes enim sunt in qualibet substantia cerebri particula: sicuti in qualibet minima corporis parte reperiuntur quatuor facultates naturales, videlicet attractrix, retentrix, expultrix, & concoctrix: simili modo in qualibet particula cerebri est imaginatrix, ratiocinatrix, & memoratrix operatio.

Præterea si illæ tres operationes principes ex Galeno essent in ventriculis cerebri illo ordine, vt dixerunt Arabes, scilicet imaginationē esse in anteriori, cogitationem in medio ventriculo, & memoriam in postremo, Galenus 8. de vsu partium cap. 10. agens de ventriculis cerebri aliquid dixisset de hoc tam præcipuo, & singulari vsu ventriculorum,

Insuper Galenus cap. 13. loquens contra Erasistratum concludit, intellectiōnem sequi bonam corpori; cerebri temperaturam, & non compositionem.

Ad hæc Galenus lib. 2. de motu musculorum cap. 6. ait: memoriā oriri ex imaginatione: quia si aliquid cum multa animi attentione imaginemur sit fortis impressio, & illud facillimè memoratur, ergo vbi sit impressio, ibi quoque sit memoria: ergo memoria ex sententia illorum, qui putant in parte anteriori esse imaginationem, erit quoque in eodem loco memoria.

Postremo Galenus 3. de locis affectis 7. exponens hæc verba Hippocratis loquentis de melancholia: *si incidit in mentē sit melancholia, si in corpus, epilepsia*: interpretatur per mentem substantiam similem cerebri, per corpus, dissimilem: epilepsia enim est affectus cerebri vt est dissimilare, quatenus scilicet meatus

vel ventriculi obstruuntur: dum igitur Hippocrates de mente loquitur, ait Galenus esse intelligendam cerebri substantiam; quare discursus, ingenium, facilitas addiscendi, & memoria pertinebunt ad cerebri substantiam, & non ad ventriculos.

Quod verò Auicennas, & Auerroës reluctantur quoque veritati, dum putant imaginationem in anteriori parte; cogitationem in medio, & memoriam in postremo ventriculo residere, patebit hoc efficacissimo argumento: imaginatio, eorum quæ per sensum tactus, habetur, non potest fieri in parte anteriori cerebri: quia nervi totius corporis, pedum scilicet & manuum respondent spinæ, & spina parti posteriori cerebri: ergo fiet quoque imaginatio in parte posteriori, quod est illud quod volumus.

Postremò si operationes principes non essent in qualibet particula cerebri, sed solum in ventriculis, ut dictum est, sequeretur, quod operationes non essent principes: quia de ratione principum operationum ex Galeno loco citato de locis affectis est, ut à nulla parte tanquam ab instrumento fiant: sed si residerent solum in ventriculis, sequeretur, quod in ventriculis fierent ut ab instrumento, & essent organica, quod repugnat non solum Galeno, sed etiam Aristoteli qui non admittunt principem operationem esse organicam.

Vera igitur est opinio illorum, qui sustinent tres esse operationes principes, imaginationem. scilicet discursum & memoriam in qualibet particula substantiæ cerebri, eo modo, quo in qualibet parte parenchymatis hepatis reperitur hematosi, retentrix, attractrix & expultrix.

1 Dubitatio, si istæ actiones principes non fierent in determinatis sedibus cerebri, sed omnes in qualibet particula essent simul, sequeretur quod una læsa, omnes læderentur: sed hoc est falsum: quia sæpè læditur discursus manente il-

læsa imaginatione: & memoria, & viceversa.

Respondetur cum Galeno 3. de symp. causis cap. 3. ubi dubitat, cur particula aliqua corporis prædita quatuor facultatibus naturalibus, ex illis quælibet possit lædi, diminui scilicet, vel corrumpi aliis manentibus illæsis: hæc est responsio: omnes facultates naturales uti diuersis qualitativis ut instrumentis, exempli causa attractrix utitur potius calore quam aliis qualitativis; retentrix siccitate, concoctrix caliditate & humiditate quare potest contingere, quod humiditas quæ manifestè lædit retentricem, non solum lædat expultricem vel concoctricem, sed illis aliquid opis afferat, ecce igitur quod in qualibet minima corporis particula possunt stare facultates naturales, unaque sensibiliter lædi potest, aliis manentibus illæsis: Simili modo dici potest de tribus operationibus habentibus principatum: potest enim lædi imaginatio, dum primæ impressiones, quæ fiunt in cerebri substantia vel malè fiunt, vel postquam factæ sunt alterantur, nulla læsione in discursu: similiter in eadem particula cerebri potest lædi discursus à calore præter naturam, qui potius iuvet imaginationem: idè dici potest de memoria, quæ potest ob corpora multiplicantiæ superficies, vel facientiæ (quod in idem recidit) opacitatem, diminui, nulla manente læsione in discursu: quæ cum ita sint non inconuenit, ut in una parte cerebri sint tres operationes principes, unaque lædatur, aliis manentibus illæsis.

2 Dubitatio si læditur memoria, applicantur remedia parti posteriori: si imaginatio parti anteriori: ergo loco & sede distinctæ sunt: addunt adesse quoddam orificium in ventriculo posteriori (in quo dicunt residere memoriam) quod clauditur, dum cogitare volumus, dum verò volumus, aperitur: colligunt propterea sedes esse distinctas.

Respondetur, quòd omnia hæc falsa sunt: quia nihil fit in memoria, vel imaginatione læsa applicando remedia extrinsecus: De orificio quod aiunt claudi, dæm cogitare nolumus, sunt ridicula & chimerica, puerilque potius profertenda, quàm studiosis medicinarum.

QVÆSTIO XLVI.

An operationes principes pendeant à cerebri conformatione.

HÆc quæstio pender ex superiori, quia si operationes principes non sunt loco & sede distinctæ, sequitur quòd non à conformatione, sed à cerebri temperatura oriantur: cæterum, quia quæstio est magni momenti, ideò melius confirmabimus in hoc loco, quod non à conformatione, sed à cerebri temperatura oriantur.

Arabes ferè omnes putant à ventriculis, & per consequens à conformatione actiones principes prouenire: immò dicunt quando cogitare vel discurrere nolumus, in ventriculo memoriæ claudi orificium: quando verò volumus aperiri idem dicunt de imaginatione, dū scilicet nolumus imaginari, tunc orificiū ventriculorum anteriorum claudi; dū volumus, aperiri: Quæ sunt voluntaria figmenta: quia in ventriculis cadauerū orificia inter tertiū & quartū ventriculū, nemo vnquā vidit: est enim impossibile, ut homines non semper imaginètur, vel discurrant: quare nunquā posset claudi illud orificiū: fateor sanè, quod si reperirentur ista orificia, esset magnū felicitatis munus; quia illud claudendo possemus discursu vel imaginatione rerum molestarum superfedere.

Plurimi putant Galenum quoque voluisse operationes principes pendere à cerebri conformatione, quia superius ex figura capitis sphaerica, vtrinque tamen ad latera cōpressa, colligebat opti-

mū hominis iudiciū: ex figura verò capitis turbinata, qualē ferūt habuisse Thersitem apud Homerū, colligebat stultitiā: quare operationes principes ex Galeno oriuntur à cōformatione, & non à temperatura. Præterea Galen. 7. de placit. ab optima structura cerebri desumebat hominis prudentiā. Decipiūtur valde, quia, & nos concedimus optimā structuram, seu figuram capitis indicare prudentiā, & malam figuram, stultitiā: sed dicimus indicia esse duum generum, alia propria & immediata: alia verò impropria & mediata: posita hac distinctione dicimus, bonam, vel malam figurā capitis primo, & per se indicare bonam vel malam temperaturam cerebri: bonam verò vel malam temperaturam cerebri primo & per se efficere prudentiam vel stultitiā: quare mala figura indicat stultitiā, quatenus cerebri mala temperatura effecit malam figuram, & stultitiā.

Galenī vera & germana opinio est, quod actiones principes cerebri pendeant primo & per se à propria carne, seu à parte medullari & similari cerebri: quod quidem facillè probatur: quia octauo de vsu partium cap. 13. Galenū habet hanc sententiam: *melius foret existimare intellectum sequi non varietatem compositionis, sed corporis, quod cogitat laudabilem temperiem.* Præterea nonne Galenus superius docuit ingenium indicare subtilem cerebri substantiam: memoriā verò substantiā firmam? ergo actiones principes insequentur substantiam, & non compositionem. Similiter Galenus 3. de locis affectis c. 6. vocat cerebri temperiem mentem, ut ostenderet mentem seu intellectū insequi partem similem, & non conformationem.

Accedit quòd non solum tres actiones principes cerebri pendeant à parte similari cerebri, sed omnes actiones viuētis quotquot sunt dependent primo & per se à temperatura partium similium:

larium : quod hoc sit verū legamus Galenū 6. methodi c. 2. lib. 6. de locis affect. cap. 1. & lib. de optima corporis constitutione cap. 2. vbi clarissimè, admonet in omni instrumento adesse. vnam particulam similem, à qua pendet actio, quæ est in toto instrumento. Hinc libro de constitutione artis cap. 5. dicit actiones primo & per se esse similiarium partium : secundario verò & ex accidenti esse instrumentalium.

Hippocrates similiter docet primo de diata, omnes actiones principes pendere à similari parte cerebri : habet enim hæc verba, *cum in corpore pars ignis scissima, & aqua humidissima aequaliter temperantur. prudentissimum quid nascitur*: ecce quod actiones obtinentes principatum insequuntur cerebri temperaturam, & non conformationem. Demum Aristoteles 1. de par. animal. cap. 1. ait actiones varias esse ratione partium similiarium.

Verissima illa erit sentia, quæ præcipue consentit doctrinæ Aristotelis, & nō repugnat Hippocrati. & Gal. ex Arist. enim primo post. collocantur omnes actiones propriæ in 2. modo dicendi per se: Accedit quodd prædicata secundi modi definiantur per sua subiecta : quæ reuera sunt composita ex parte similari & dissimilari : quare actiones principes & non principes adæquatè conuenient parti similari & dissimilari: principaliter tamen parti similari: sic dicimus in philosophia, motū adæquatè cōuenire corpori naturali, principaliter verò naturæ, quæ est motus principii: Similiter risibilitas adæquatè conuenit homini, vt est compositus ex parte similari & dissimilari: principaliter verò conuenit rationalitati, quare nus à rationalitate dependet: quodd diximus de hac actione propria intelligimus de omnibus. quia subiectū secundi modi est causa adæquata passionū: prædicatū verò primi modi est causa principalis propriarum actionum:

Hinc optimè dictū est, totū hominē esse subiectū *quod* risibilitatis: animal rationale verò esse subiectū *quo*: similiter totū cerebrū ex parte similari & dissimilari compositū, est subiectū *quod* actionū habentiū principatū : & totus oculus est subiectū quod propriissimū. & adæquatū visionis: subiectū verò quo actiones principes fiunt, non est totū cerebrū, sed solū pars similaris cerebri: similiter subiectū quo fit visio, non est totus oculus, sed humor crystallinus: qua posita distinctione, dicimus omnes actiones tanquā à parte principali, quæ sit principii quo, pēdere à parte similari, vt optimè Galenus nos docuit: tanquā verò à subiecto adæquato, quod est subiectū quodd, esse totū organū, quia dū volumus definire actionē propriā, illā definimus per propriū organū & non per partē principālē.

CAPITIS XII.

PARTICULA III.

Textus 18.

Adhuc autem duo indiciorum genera mihi videor prætermisisse, de quibus sum ab initio me dicturum pollicitus, quorum alterum ad operationes attinet naturales, alterum verò ad ea quæ extrinsecus occurrant. Erit autem in virisque sermo communis.

DECLARAVIT superius Galenus quatuor genera signorum declarantium cerebri temperaturam : primum genus desumebatur à capitis dispositione: Secundum ab operationibus principatum obtinentibus.

In hoc text. admonet, duo adhuc genera relinqui, à quibus desumuntur signa declarantia

declarantia cerebri constitutionem: alterum desumi posse ab actionibus naturalibus, id est, ab expultrice, retentrice, coëctrice & attractrice: alterum ab iis quæ extrinsecus occurrant, quæ sunt iuuantia & lædencia: ait Galenus in vtrisque sermonem esse communem, dum scilicet inferius speciatim tractabit de cerebri temperaturis: vbi aget de actionibus naturalibus cerebri, & de extrinsecis iuuantibus & lædentibus: non enim vult de his duobus generibus agere in communi, & in vniuersali: quia quando de particulari sermone cerebri tractabit, de illis verba faciet.

Montanus in hoc text. censet, actiones naturales nullo alio modo cognosci posse quam per excrementa: ideo dicit, Galenum per cognitionem excrementorum capitis nos manuducere ad cognoscendas actiones naturales cerebri. Quæ opinio reiicitur: quia actiones naturales non solum dignosci possunt per excrementa, verum etiam per immodicè retenta, & per qualitates mutatas: non solum enim exeuntia sunt quæ indicant statum actionum naturalium, sed etiam immodicè retenta, & qualitates mutatae, ut nos ex Galeno primo libro methodi nostræ cap. 6. fusè ostendimus.

Præterea ostendimus superius non per duo signa dignosci posse temperaturam vitiatam, sed per syndromen multorum, de qua in 1. & 6. lib. methodi nostræ distinctè egimus: omnesque locos declarantes occultas ideas affectuum præter naturam proposuimus.

CAPITIS XIII.

PARTICULA I.

DE SIGNIS BONÆ temperaturæ cerebri.

Si quidem cerebrum sortiatur bonam

*quatuor primarum qualitatum
temperaturam, omnia quæ diximus
habebit moderata, & excre-
menta quæ vel per palatum, vel
nares, vel oculos expur-
gantur, hæc quoque modicè se ha-
bebunt, atque ab his quæ extrinse-
cus occurrant minimè læduntur, quæ
scilicet vel calefaciunt, vel fri-
gefaciunt, vel humectant, vel
exiccant.*

N hac 1. partic. Gal. applicat traditam methodum cerebro temperato: meritoque incipit à temperato: quia ex eius cognitione facillimè intemperata, & ab optimo recedentia cognoscuntur: Aristoteles enim primo de anima text. 85, docet, quod rectum est iudex sui, & obliqui: quare præcognito cerebro temperatissimo facillimè quæ sint intemperata dignoscemus.

Methodus vniuersalis tradita continebat sex fontes. Primus erat de capitis dispositione, quæ desumebatur ex magnitudine, figura, & capillis: Secundus erat de virtute & vitio sensibilibus operationum. Tertius de robore vel debilitate virtutum motuarum. Quartus de operationibus obtinentibus principatum, quæ sunt imaginatio, discursus, & memoria. Quintus de naturalibus cerebri actionibus: Postremus de iis quæ extrinsecus adueniunt: Galenus igitur in hoc loco applicat dictam methodum cerebro temperato.

Diuiditur hic text. in duas partes: in prima ait, quatuor genera, quæ in quatuor fontibus sunt proposita, esse moderata, videlicet caput in magnitudine moderatum cum figura concinna: similiter cum virtute sensitiua, & motiua moderata, & demum cum operationibus habentibus prin-

principatū moderatis: inde colligit, cerebrum quoque esse temperatissimum. In secunda dicit, præterea esse alia duo genera moderata; quorum primum continet actiones naturales, quæ colliguntur ex moderata quantitate, & qualitate excrementorum, quæ expurgantur per aures, nares, palatum, & oculos: secundum genus continet illud quod pertinet ad sextum fontem, & est, quod cerebrum temperaturū maximè resistat externis causis: non enim lædatur ab extrinseca caliditate, frigiditate, humiditate, vel siccitate, quia temperatum cerebrum mirificè externis istis causis resistere potest.

1. Dubitatio, Galenus in hoc loco agit de signis cerebri temperati: non videtur quod dari, vel concedi possit hoc temperatum cerebrum: quia ex Galeno 1. de temperamentis cap. ultimo cerebrum est frigidum & humidum: sed sic est quod corpora frigida & humida non possunt esse temperata: ergo non dabitur cerebrum temperatum.

Respondetur, quod temperatum duplex est, vel ad pondus, vel ad iustitiam: omnes fatentur, cerebrum esse temperatum ad iustitiam, & non ad pondus: per temperatum ad iustitiam intelligimus, quod in sua specie obideat illam perfectionem, quam potest habere: hoc cerebrum quamvis respectu cutis, quæ est regula omnium temperaturarum, dicatur frigidum & humidum, dicetur tamen temperatum si fuerit insignitum omnibus illis dotibus, quas refert in tex. Galenus: quæ sunt bona capitis dispositio quoad magnitudinem & figuram, benèque se habeat ad operationes sensitivas & motivas, & præcipuè ad principes functiones, & demum eius naturales actiones egregiè possint resistere extrinsecis alterationibus.

2. Dubitatio superius Galenus promissit se acturum de signis corporis insalubris diaphanos: attamen hinc agit de signis

saluberrimi, seu temperatissimi cerebri, ergo malè.

Responsio est tradita superius: diximusque Galenū summo artificio usum esse in tradenda cognitione corporis insalubris: quia voluit per cognitionem recti declarare obliquum: nihil enim aliud est cerebri insalubritas, nisi recessus à statu saluberrimo: quare nisi præcognoscatur status saluberrimus, non poterit dignosci status insalubris, quantum scilicet, recedat à termino saluberrimo.

3. Dubitatio oritur circa dotes temperamentum cerebri: quia ut dicit Plusquamcommentator est impossibile, immò implicat contradictionem asserere, quod bene se habeat in sensu & motu: ratio est quia ad motum iuvat siccitas; ad sensum verò humiditas: quare dicimus nos, si bene se habuerit ad motum, non benè ad sensum: Itidem phrenetici ob ardorem & siccitatem habent motus vehementissimos, sensus verò corruptos: similiter dictum est, humiditatem iuvare ad imaginationem: nocereque ad memoriam: siccitatem verò ad memoriam, & non ad imaginationem.

Respondetur & rectè, quod Galenus loquatur de illa perfectione, quæ in cerebro temperato inveniri potest: vel dicimus moderatam siccitatem, moderatamque humiditatem, & cætera omnia moderata efficere illam perfectissimam harmoniam seu concentum, qui quam maximè iuvat ad operationum perfectionem: immò dicimus, excessus omnes impedire perfectas operationes, ut in phreneticis siccitas, quæ licet validos motus in ipsis efficiat, non tamen perseverant, sed citò pereunt.

4. Dubitatio, in tex. docet Galenus excrementa, quæ per palatum, aures, nares, & oculos expurgantur, si modicè se habebunt, significare bonam cerebri temperaturam: quod signum videtur irritum & vanum, quia excrementa

neque in bona, neque in mala temperatura expurgantur per oculos, nisi oculis fistula, vel aliquis alius morbus accidat, ergo videtur malè Galenus fecisse, dum inter indicia bonæ temperaturæ collocat oculorum excrementa.

Responsio petenda est à codice Græco, in quo nullam facit mentionem de excrementis oculorum: sed solum de iis, quæ per palatum, nares, & aures euacuantur: idè mirandum est quomodo sit addita particula per oculos: hæc sunt verba *ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ στόματος, ὅσα δὲ ἀπὸ τῶν ὠτίων, ἢ μὲν τῶν ἐν καθάρσει*: quæ verba sonant: & excrementa, quæ per palatum, vel aures, vel nares expurgantur. Præterea, dum expurgantur oculi, excrementa sunt oculorum, & non cerebri.

7 Dubitatio, videtur Galenus diminutus dum volens numerare foramina, per quæ excrementa expurgantur, solum de palato, de naribus, & de auribus mentionem faciat, omittens tamen quam plurima alia foramina naturalia, per quæ capitis excrementa expurgantur: os enim cuneale habet decem & octo foramina: occipitium septem: in temporibus utrinque sunt quatuor, quatuor quoque sunt communia occipitio, cuneali, & temporibus: per hæc omnia foramina cerebrū expurgari solet, non autem per sola proposita à Galeno in hoc textu.

Respondetur, quod ad ostendendam bonam temperaturam sufficient, si excrementa, palati, narium, & aurium moderata fuerint. Præterea omnia ferè foramina proposita, & præcipuè cunealis respondent palato, naribus & auribus: quare à moderatis excrementis palati narium, & aurium, colligemus certissimè cerebri statum temperaturam, & moderatum.

6 Dubitatio, Galenus 8. de usu partium capite 6. docet, nares non esse facta pro excrémentorum purgatione, sed pro odorū dignotione, & pro inspiratione aëris

in ipsum cerebrum.

Respondetur, quodlibet instrumentū habere vnam actionem præcipuam: non negari tamen à Galeno vsus plurimos: actio enim præcipua aurium est auditio, vsus tamen illorum est vt sint materiæ excrémentitiæ receptacula: similiter actio præcipua otis est inspiratio: minus verò præcipua est ciborum assumptio, deinde sequitur receptio excrementorum: quod dicimus de auribus, & palato, idem dici potest de naribus, & de qualibet corporis parte.

7 Dubitatio, videtur Galenus diminutus in proponendis signis cerebri temperati: quia Auicenna alia plura signa proponit digna consideratione, quæ temperaturam cerebrum indicare possunt.

Respondetur, quod omnia signa temperati cerebri non solum proposita ab Auicenna, sed ad omnibus Auctoribus continentur his paucis verbis à Galeno propositis, dicente, omnia debere esse moderata & modicè se habere: omnia igitur signa temperati cerebri proposita ab Auicenna, Auerroë, & à Galeno ipso, dum tractatur de signis etiam intemperati cerebri, contineri poterūt in signis à Gal. propositis in hoc cap. quia si modicè se habuerint excrémenta, vel alia indicia, cerebrum erit temperatum, si immodicè erit intemperatum.

8 Dubitatio dicit in text. temperatum cerebrum minimè læditur ab iis, quæ extrinsecus occurrant: quod non videtur verum: quia omnia corpora, quamuis temperatissima, à potentissimis externis erroribus lædi possunt.

Solutio petenda est à text. Græco: in quo legitur *ἡμισὶν τε βλαβήσεται*, quæ significant nimium læditur: idem enim significat *ἡμισα*, quod *ἐλάχιστα*, id est, minimum, vt colligitur ab ipso met Galeno 2. de ratione vict. comm. 19. & lib. 3. com. 61. Præterea *ἡμισα*, id est, minimus: Similiter apud Thucydide *ὡς ἡμισα*, quam minimum interpretantur omnes: quare

quare Galenus intelligit cerebrum temperatum; ab extrinsecis minimum, id est, parum lædi, & non minimè, vt in Latino codice inuenitur.

9 Dubitatio vult Galenus excrementa quæ expurgantur per palatum, & per nares indicare cerebri constitutionem: tamen contrarium habetur secundo differentiis feb. capite vltimo, vbi dicitur caput aliquando nihil pati, sed solum sanguines viriato fieri catarrhum, quare defluere possunt immoderata excrementa per nares, & per palatum nulla existente læsione in capite, ergo Galenus docere videtur cerebri temperaturas per signa communia, & non propria. Præterea 1. ad Glauconem cap. 15. dicit: caput repleri excrementis à tribus causis, vel ob plenitudinem, vel ob magnitudinem febris, vel ob cerebri debilitatem: ecce quod excrementa, quæ debent expurgari per nares, & palatum possunt oriri à causis non existentibus in cerebro, & quod excrementa ista palati, & narium non possint esse propria cerebri.

Solutio facilis est: quia Galenus loquitur hic de cerebro temperato, & non de intemperato; Infra verò de cerebro insalubri loquetur, existente tamen in latitudine sanitatis: dum autem cerebrum est temperatissimum, supponitur nullum esse vitium in sanguine, vel in subiectis visceribus: Vel dicere possumus excrementa, quæ modicè expurgantur per nares, & palatum habere vim indicandi, quando cætera signa non reluctentur: mos enim procedendi in hoc lib. est per signorum syndromen: signa verò quæ constituunt syndromen non propria, sed communia sunt: quia quæ sunt propria sunt sola, & non egent aliis.

10 Dubitatio, si quæ expurgantur per nares, & palatum non sunt propria excrementa cerebri quomodo Galenus nos manu ducet ad dignoscendam tempera-

turam cerebri per excrementa, non pertinentia ad cerebrum; quod verò excrementa palati, & narium non pertineant ad cerebrum, facillè probari potest ex sufficienti enumeratione excrementorum pertinentium ad tres concoctiones: docet enim Gal. 1. de tuenda sanitate cap. 12. & 3. methodi tres esse concoctiones: & in qualibet excerni duo excrementa, alterum tenue, & alterum crassum: in tertia cerebri concoctione: tenue excrementum est illud quod per insensibilem perspirationem excernitur: crassum sunt fursures, & capilli: excrementum igitur pituitosum, quod excernitur per palatum & nares non erit cerebri, est enim pituita, quæ per venas cerebri expurgatur: quomodo igitur si hoc pituitosum excrementum non est proprium excrementum tertiæ concoctionis cerebri poterit statum & conditionem temperamenti cerebri indicare; Insuper signum, quod indicat debet esse vel per se, vel saltem de omni: quando enim non est de omni, nihil omnino indicare potest: quod verò excrementa palati & narium non sint signa quæ prædicentur de temperatura cerebri de omni, patet: quia valet semper hæc consequentia, est de omni, ergo in omnibus, & semper: quis dicet in hominibus sanis semper, & quotidie excrementa per palatum & nares expurgari: non ne aliquando per integros annos homines temperati carent his excrementis mucosis, quæ per nares, & palatum expurgantur: ergo hæc signa desumpta ab excrementis non indicabunt bonam, vel malam cerebri temperaturam.

Solutio facilis est, quia concedimus, excrementa narium, & palati non esse propria indicia, si enim essent propria, essent sola, & non indigerent aliorum signorum confirmatione, ideo dubitatio proposita nullius est momenti.

Conuenit vt hic rejiciamus errorem satis communem, sunt enim plurimi qui putant excrementum viscosum

cerebri fieri, dū vapores petunt caput, & vniuntur à frigiditate cerebri: deinde verò eo modo in catarrhū viscosum degenerare quo in Alembico vapores in aquā conuertūtur: vel quo fit pluuia virtute solis eleuantis vapores ad mediam aëris regionem, quos ob eius frigiditatē in aquā cōuertit. Credimus istos errare: quia vapores nunquam degenerant, nisi in aquam purissimam, & non viscosam, viscositas enim est quid mixtum ex aqua & terra, & aëre. Quo pacto verò in capite fiat viscosus succus audite dum sanguis nutritionis gratia perducitur ad caput, prius trāsmittitur ad capillares venas & deinde à capillaribus ad media spatia: quia nutritio non fit, nisi ab alimento transmissō extra venas: tunc cerebrum nutritur sanguine puriori, & magis apto vt conuertatur, & faceſſat in sui substantiam, relinquiturque portio sanguinis nimium viscosa, quæ sua natura est rebellis coctioni: ea deinde ab pultrice propellitur per nares, & palatū: dū verò cerebrū est validæ virtutis, aliquod quodque illius viscositatis conuertit: dum verò est inuvalida, nihil illius viscositatis attenuari, vel conuerti potest in nutrimentum: redditur enim cerebrum inuvalidæ virtutis, non solum quando per se læsum est; verum etiam quando per accidens, sicuti quando caput ob frigus externum, vel alias externas causas patitur: vel dum à sanguine, quantitate, & qualitate peccante nutritur. Dicimus itaque si narium excrementa sint moderata, indicare quoque optimam temperaturam, si immoderata malam: valet enim cōſequentia, excrementa, quæ defluunt à capite sunt immoderata, ergo caput est intemperatum per se vel per accidens: non tamen valet, excrementa sunt moderata, ergo cerebrum est temperatum: quia hæctica febre correpti modicè se habent in illis excrementis, non quia caput illorum validum sit; sed quia aded in illis est sanguinis paupertas, vt vix sufficiat nutritioni:

valet tamen, caput est temperatum, ergo modicè se habet in expurgatione per nares, & palatum.

QVÆST. XLVII.

De aurium sordibus.

A Ristoteles 32. sect. probl. 4. inquit, sordes aurium esse amaras: quia putri sudores contrahuntur: similiter 3. de partibus animalium ait, sordes aurium fieri à putredine.

Hæc opinio non accipitur à Medicis: quia aurium sordes inueniuntur quoque in hominibus temperatissimis, in quibus nulla est putredinis suspicio: putredo enim fit à causa præter naturam: quare implicat dicere sordes semper inueniri in auribus temperatissimi hominis, & in temperatissimo esse putredinem. Præterea tantum abest, quod amarities, quæ est in aurium sordibus indicet putredinem, vt Hippocrates & Gal. 6. de morbis vulgaribus com. 5. text. 19. dicant si sordes aurium in hominibus esset dulcis, signū esset lethale: reddit causam Galenus in com. quia tunc esset signum quod cerebrum liquefieret, eius enim liquor, cum dulcis sit, sordes dulces efficeret.

Alij sunt qui dicunt, sordes aurium fieri à vapore: quorum opinio est vanissima: quia quæ fiunt à vapore dulcia & insipida sunt.

Argenterius censet in hoc com. quod sordes aurium fiant ex illa terrena alimenti portione, quæ effugit priores concoctiones, & caloris vi affatur: si ex assatione res amaræ fiunt: sicuti dum coquitur mel, quod si assetur, fit amarum. Quæ opinio reluctatur veritati: quia supponit in generatione sordium præcedere assationem: quod si esset verum, sequeretur, quod sordes amaræ, quæ in auribus inueniuntur, non inuenirentur in temperatissimis hominibus: in quibus nulla assatio præcedit.

Dicimus nos sanguinem transmissum ad cere

ad cerebrum gratia nutritionis esse mistum ex quatuor humoribus: cerebrumque dulci portione nutriri, & amaram expellere: ex Gal. enim omnia amara nutriēdis particulis sunt inimica: Hinc Gal. 6. de simplici med. cap. de abrotano dicit, omnia amara omni modo esse infensa, & inimica ventriculo, & quarto de simplici med. dicit amara mordere, & esse gustui, propterea inimica: ē contra verò dulcia nutrire: idē bilis quæ est in sanguine cerebrum nutriente separatur, & propellitur ad aures: non enim datur massa sanguinea (quamvis, viuens esset temperati æqualis ad pondus) quæ careat bile; colliguntur verò sordes in auribus, & non in aliis partibus, quia per cæteras partes, cum bilis tenuis sit, exhalat: per tempora tamen cum ossē petroso condita sint nō exhalta, sed deponitur ad aures: Hinc Aristoteles 3. 2. sect. problem. 1. dicit aures, cur cum pudornos apprehendat, maximē rubore efficiuntur, cum maximē sint exangues; respondet: quia aures sunt appositæ temporibus, quo versus maximē humor confluit, & pars ista est optimi caloris. Putamus igitur nos partem istam esse optimi caloris, non solum propter venas & arterias hac transeuntes; verum etiam quia bilis quæ potest in aliis partibus exhalare, in temporibus ob os petrosum detineatur, & non exhalet, quo fit ut in auribus sordes amaræ colligantur.

CAPITIS XIII.

PARTICULA II.

Talibus igitur capilli capitis: cum adhuc sunt infantes subrufi, cum verò pueri, subflauī, cum iam adoleuerint flauī fiunt, mediique sunt inter eos qui omnino sunt crispī, & simplices; non tamen facile

caluitium patiuntur.

R I M V M signorum genus pro dignoscenda cerebri temperatura desumebatur à capitis dispositione, quæ respiciebat magnitudinem, & figuram, & capillos: egit superius de magnitudine: & figura; reliquum est, ut hic agat de capillis; verum, quia Galenus tractationem de capillis in vniuersali non poterat aggredi, cum capilli sint inter illa quæ consequuntur particulares cerebri temperaturas, idē considerans in hoc loco signa optimæ temperaturæ cerebri agit etiam de capillis in communi competentibus optimæ temperaturæ. Dicit igitur talibus, id est, istis qui habent bonam temperaturam cerebri, dum sunt infantes conueniunt pili subrufi, dum sunt pueri subflauī, dum adolēscētes flauī; habentque pilos medios inter crispōs & simplices, neque facile caluitium patiuntur.

Qui vult perfectē intelligere naturam colorum, legat Timæum Platonis, ubi diligentissimē de illis tractat, & Galenus ab ipso, quæ hic & alibi dixit de coloribus desumpsit. Hæ quinque species coloris secundum maiorem, vel minorem intensionem differunt inter se prima coloris species, quæ est valdē remissa, refertur ad *αλβον*, id est pallidum; est. n. quædam terra quæ dicitur ochra, quæ est terra sigillata pallida, & ab eius colore desumitur color, qui dicitur ochros: deinceps sequitur *οὐρόπικρον*, id est subrufum; tertio *οὐρόπικρον*, id est rufum; quoddam intensioris coloris, & assimilatur colori fulgido, & igneo; quarto sequuntur *οὐρόπικρον*, id est subflauum: Demum verò *ξανθόν*, id est flauum: color subrufus est similis luteo oui recentis, xanthus color est similis rubeo oui non recentis. hæ quinque species possunt dici species coloris

pallidi magis, vel minus intensi.

Auicēnas vel eius interpretes loquens de coloribus valdè errat, dum dicit rufum colorem esse intensiorem flauo: quia reluctatur Galeno in tex. & Platoni in Timæo, vbi habetur, flauum esse intensiorem rufo: aitque inter pallidum & flauum mediare rufum. Putabat Auicennas per rufum Galenum intelligere rubrū, quod assimilatur colori sanguineo, quod est falsum: quia Græcè à Galeno rufum dicitur *ρῥῶδον*, quod significat igneū, quare dicimus colorem igneū, splendidum non esse intensioris coloris flauo, qui dicitur *ξανθός*: Hinc Galenus primo de crisibus cap. 1. 2. dicit *ρῥῶδον*, id est splendidum esse albius flauo: quamuis verò Plato in Timæo dicat *ρῥῶδον*, esse nigrius flauo, quia gignatur ex mistione flauī & fusci; tamen non putamus esse contra Galenū, quia hæ coloris species non consistunt in puncto, sed sunt potius gradus qualitatis, qui adhuc suscipiunt magis & minus: quare dicimus dari rufum colorem, qui sit albidior flauo, & nigrior flauo; neque hoc aduersari Galeno vel Platoni.

1. Dubitatio Galenus ait colores varios pilorum indicare variam, & diuersam cerebri temperaturam: attamen Aristoteles 5. de generatione animalium cap. 4. dicit, causam varietatis pilorum non esse temperaturam, sed cutim, ait enim cutim nigram efficere pilos nigros, & albam albos. Præterea ipsemet Galen. 2. de simplici med. cap. 3. & 37. & alibi reprehendit illos qui ex colore tentarunt medicamenti facultatem perquirere: immò ibi in perquirenda temperatura admonet fidendum esse experimentis, & non coloribus, vel saporibus.

Respondemus primò ad Aristotelem, quod loco citato locutus sit de brutis, & non de hominibus: dantur enim homines cū pilis nigris, qui cutim

albissimā habent. Secundò dicimus, pilos non indicare temperaturam, nisi cum syndrome aliorum signorum à Galeno propositorum: Hinc Galenus in toto hoc libro, vbi de temperatura loquitur, semper pro ea cognoscenda proponit signorum communium syndromen: non negamus tamen cum Aristot. 5. de generatione animal. cap. 5. pilos, vt plurimum indicare actionem interni caloris: quia si calor est debilis, vt in senioribus, pili sunt cani: si est validus, sunt nigri: vel cum Galeno dicimus 2. de temperamentis cap. 5. pilos indicare calorem & materiam, ex qua fuligines eleuantur; quæ si est adusta sunt nigri: si calida & non adusta, flauī, vt est flaua bilis: si verò adhuc minus calida sunt subflauī, quorum color assimilatur luteo oui recentis: si demum materia ex qua eleuantur pili est adhuc remissioris caloris, sunt pili ochrii, id est pallidi, quia assimilantur terræ sigillatæ, quæ ochrea dicitur.

QVÆSTIO XLVIII.

De generatione coloris.

HÆC cōsideratio propria est secundi libri de anima, & adhuc magis propria scientiæ perspectiue in qua ex professio agitur de coloribus: Nos verò pauca dicemus pro intelligentia huius capituli. Dicimus igitur quod ille perfectè sciet quomodo generentur colores, qui intelliget definitionem coloris traditam ab Aristotele libro secundo de anima tex. 67. vbi sic definit: color est motuius perspicui, quod sit actus, & libro de sensu & sent. capite tertio vbi sic definit, color est extremitas perspicui terminati, qui igitur non intelligit quid sit perspicuum seu diaphanum, & quid opacum, est omnino impossibile, vt intelligat definitionem coloris, & quomodo fiat.

Quod

Quod verò non sit alius modus sciendi naturam colorum, & eorum generationem, & proprietates, quàm per exactam explicationem terminorum componentium definitionem, est adèd manifestum, vt non indigeat probatione: Aristoteles enim primo de anima tex. i. i. ait, cognito quid de anima cæteras affectiones statim cognosci: similiter Plato in Cratylo vult, definitionem esse principium cognitionis proprietatum, & affectionum: quomodo igitur poterimus colorum naturam penetrare, non præcognita natura diaphani & opaci, quæ sunt voces explicatiuæ definitionis?

Aggrediamur igitur diaphani explicationem, quia cognito quomodo fiat, statim cognoscemus quomodo fiat opacum, quòd est eius contrarium. Albertus Magnus putat diaphanum, siue perspicuum fieri à raritate corporis: opacum verò à densitate: Iacobus Zabarella libro primo de visu capite tertio, censet diaphanum fieri à corpore tenui, tamquam à materia, & à lumine tamquam à forma.

Decipiuntur Albertus, & Zabarella, quia certissimis experimentis, & veritati ipsi aduersantur: etenim si accipiamus (vt exordiamur ab experimentis) crystallum, & adamantem, quæ corpora sunt densissima, & non rara & tenuia; nōne sunt transparentia perspicua, seu diaphana? ergo falsissimum est, quòd de ratione corporis diaphani sit raritas, vel tenuitas. Præterea spongia est rara, attamen est opaca: verum quia semel incidit in præstantissimum peripateticum, publicumque lectorem, qui, vt defenderet raritatem esse formam diaphani, eo venit, vt mihi concederet adamantem seu crystallum esse corpora rariora, quàm sit spongia: idèd par est, vt ex-

perimèto certissimo, atque euidètissimo, omnè illius ambiguitatem tollamus; nè amplius ille, vel alter defendat, diaphanum vt diaphanum esse corpus rarum: accipiamus integrum crystallum, & in tenuissimum puluerem redigamus, tunc sine dubio pulvis crystalli erit rarior crystallo integro existente, tamen in pulvere maior, quàm in crystallo erit opacitas: immò crystallum in puluerem redactum perspicuitatem, diaphaneitatem omnino amittet. Hinc si pulvere crystalli plena esset ephiala, tantum abest, vt diaphaneitas in ipsa obseruaretur, vt quàm maxima fieret opacitas: quomodo igitur audebunt cognito & animaduerso hoc experimento, asserere quòd de ratione diaphani sit raritas? Præterea accipiaturs aqua pura diaphana, & splendida, agitereturque donec tota spumescat, tunc nemo contradiceret, spumescentem aquam rariorem, & tenuiorem factam esse, attamen perspicuitatem amittet: quomodo ergo raritas, vel tenuitas efficiet perspicuum, si aqua sua natura perspicua postquàm facta est rarior, & tenuior amittit perspicuitatem?

Vera igitur est sententia opticoꝝ dicentium, illud esse diaphanum, quòd vnicam vel paucas habet superficies: vbi enim plurimæ sunt superficies, lumen antequam tranet, & penetret in qualibet refrangitur, & in refractione semper aliquid lucis amittit. Hinc est quod per puluerem crystalli ob multitudinè & varietatem superficierum granulorum, radij toties refranguntur, vt nihil eorum penetrare possit, & inde fiat opacum: similiter dum aqua agitata spumescit, ob spumam variæ sunt superficies, vnde lumen non amplius tranat: Similiter nodus, qui est pars densior asseris, cum sit magis læuigatus & per consequens pauciores habeat superficies quàm cæteræ asseris partes, est transparentior: Iridem, qui volunt specula reddere perspicua, eo vsque perfricant, donec perue-

perueniant ad vnicam tersam & læuigatam superficiem : Similiter lapides terfi , & læuigari diaphani quid tenere videntur : quia artifices ob continuam confricationem auferunt inæqualitates , redduntque lapides ad pauciores superficies : vitra tamen sunt magis diaphana , quia etiam secundum partes internas habent paucas superficies : dum enim funduntur , igne repurgantur , & aliena substantia demitur , quæ diuersas superficies efficiebat : dempta igitur aliena substantia à vitris , ea inde ad pauciores superficies reducuntur , vnde lumen , cum non refrangatur , melius transit , & splendidiora fiunt : proprium enim est diaphani recipere : proprium verò luminis deferre per diaphanum simulacra : propriumque opaci est terminare simulacra colorata & illuminata : His præcognitis non erit difficile nonnullorum errata discernere ,

Nonnulli putant , albedinem prouenire ex igne mixto cum corpore diaphano , qualis est aer : nigredinem verò ex mixture parris igneæ turbidæ cum elemento opaco , qualis est terra : hæc opinio videtur esse Aristotelis 8. problem. & libro quinto , de generatione animalium , ubi albedinem attribuit igni , nigredinem verò terræ : similiter colligitur ex Auerroë in paraphrasi de sensu & sens. 5. colligit cap. 29. Iidem ex Auicenna libro primo , sens. 1. d. 4. cap. 1. loquente de generatione coloris albi & nigri colliguntur hæc verba : *frigus albificat humidam substantiam , & denigrat siccam , calor verò denigrat humidam , & albificat siccam* : frigus quod est proprium aquæ in qua iuncta est humiditas efficit albedinem : si verò frigus iungitur cum sicco , efficitur terra , quæ inter elementa est causa opaci : dum verò calor iungitur cum sicco efficitur ignis , qui efficit diaphaneitatem : dum verò iungitur cum humido efficitur nigredo .

Dicta opinio non potest defendi , quia colores nullo modo à primis qualitatibus per se dependent , dantur enim alba corpora , quæ sunt frigida , vt cerusa , gypsum , camphora , & nix ; & alba quæ sunt calida , vt calix , arsenicum , alium , &c. dantur nigra quæ sunt frigida vt bitumem iudaicum . melancholia naturalis , opium , cassia & acariæ succus , & nigra quæ sunt calida , vt garyophylli , pipet & atra bilis , &c. & dantur citrina quæ sunt calida , vt cortices citri , sulphur , bilis flaua , succinum , rhabarbarum ; & citrina , quæ sunt frigida , vt sandali citrini & flores nimpheæ luteæ : demum dantur rubea quæ sunt calida vt sanguis , & rubra quæ sunt frigida , vt rosæ : Quare colores non à quatuor primis qualitatibus prodeunt , sed à mixture opaci cum diaphano : Quod verò opacum , & diaphanum per se ab elementis , & à primis qualitatibus non proueniant , patet ; quia est quoque in cælo diaphaneitas , & opacitas , nulla ibi existente frigiditate , vel caliditate .

Quomodo verò fiat color est explicatu difficile : aliqui enim putant ex mente Aristotelis , colores à primis elementorum qualitatibus pendere : Aliqui albedinem ex igne , nigredinem verò ex terra , & medios colores ex elementorum mixture : quorum opiniones satis superque reiecit : Ex alia parte sunt perspectiui , ad quos re vera pertinet hæc consideratio , qui dicunt , nigrum fieri dum lumen in innumeris superficiebus refrangitur : Album verò dum in paucis , sed terfis , & læuigatis . Quorum opinio est verissima ; sed ita vniuersaliter prolata non docet , quomodo fiant colores : erat enim declarandum cuius figuræ sint superficies , quæ nigrum , cuius quæ album , & medios colores efficiunt . Ego autem diu cogitavi , atque incidi tandem in experimenta quædam clarissima , & evidentissima ,

tissima, quæ statim ostendunt luce meridiana clariùs modum generationis nigredinis, albedinis & mediorum colorum: ostendent enim nigrum fieri ex spheris diaphanis plenis illuminatis: album ex spheris vacuis: quoddam res ita se habeat, sic soliti sumus argumentari: color niger ab illo corpore diaphano oritur, quoddam licet sit maximè illuminatum, nihilominus efficit umbras & tenebras, ex umbris enim & tenebris fit nigredo, ut pauld infra patebit: albedo verò à corpore spherico vacuo; per vacuum intelligimus sphericum repletum aëre, vel corpore, in quo lumen non refrangitur: addimus minorè; ita sic est, quoddam inter corpora inveniuntur solum spherica diaphana plena, quæ coram lumine efficiunt umbras, & tenebras, ergo à corpore spherico pleno, & diaphano illuminato fiet nigredo. Quoddam verò sola corpora spherica diaphana plena coram lumine efficiant tenebras, probatur duplici experimento, communi scilicet, & proprio, commune omnibus còspicuum, est, dum è phiala vitrea aqua repleta, vel aliquod aliud vas rotundum diaphanum repletum luminini obicitur, tunc statim omnes vident lumen in hac figura spherica fugere, & tenebras efficere; immò lumen transiens corpus sphericum in perexiguam, turbinatam tamen, & lucidam cuspidem desinit, quoddam nulli corpori præter sphericum contingit. Experimentum verò proprium, quo utimur, dum volumus efficere nigrum, vel album colorem tale est, accipimus 40. vel 50. spherulas vitreas vacuas & perforatas similes magnitudini ossiculorum cerasorum; has in cyathum aqua plenum mittimus; tunc sic unitæ & vacuæ efficiunt colorem album & perpulchrum: dum verò eadem spherulæ vitreæ aqua implentur, sic unitæ efficiunt colorem nigrum: ex hoc experimento unicuique facile patebit, nigredinem à spherulis plenis prodire: albedinem à vacuis: ab aliis verò corpori-

Sanctorij Sanctorij Pars II.

bus quæ sphericitatem non participant, tres fieri colores medios qui iridem faciunt, viridem scilicet puniceum, & purpureum, qui fiunt ex varia luminum refractione in magis, vel minus teris, vel multis, aut paucis superficiebus.

Hinc has conclusiones suffultas experimentis defendimus: prima quarum hæc est: vbi plenum constat ex spheris plenis fit color niger: Secunda, vbi plenum constat ex spheris vacuis fit albus: Tertia vbi plenum constat ex spheris, & inter spheria vacua sunt, fit color niger: Quarta vbi plenum constat ex interspheris variis spheris existentibus, fit albedo: Quinta vbi plenum constat non ex spheris, sed ex quibus libet aliis figuris dummodo sphericæ non sint, tunc non tenebræ, vel albedines fiunt, sed variæ refractiones, sicuti fiunt in iride, prismate, & collo palumbæ, qui colores sunt medij, magisque & minus, vergentes ad nigrum, prout refractiones fiunt in pluribus, vel potioribus superficiebus: quinimò ex horum mistura variæ species seu colorum gradus suboriuntur. Si enim acceperimus vitrum rubrum & illud iungamus, cum vitreo cæruleo, statim consurgit color violaceus. Idem si còiunxerimus vitrum cæruleum cum luteo, statim consurgit viridis: Demum si acceperimus paucillum auripigmenti, & minimū quiddam de endego quoddam est cæruleum, & in aqua permiscerimus, statim orietur viridis color: Cæruleū verò quoddam magis vergit ad nigrum, quam viride remittitur ab auripigmento, cuius color non ita intensus est, ut viridis: Idem dicimus de violaceo, quoddam scilicet orietur ex rubro & cæruleo. Hi & alij quoque gradus mediorum colorum ex materia, in qua lux vario modo refrangitur, fiunt: ob eandem rationem; idem diximus de coloribus colli palumbæ, & prismatis: ecce igitur quod neque nigri, vel albi colores, neque medij ex primis, vel secundis qualitatibus fiunt: immò idem patet ex

Ff

ipso

ipſo Ariſtotele lib. de ſenſu & ſen. cap. 3. vbi dicit corpora cæleſtia eſſe colorata, quamuis careant elementorum qualitatibus: eadem ratione Zabarella lib. de viſu, cap. 2. rectè inquit primo, & per ſe colores non prouenire ab elementis, vt calida, frigida, humida, & ſicca: dum tamen addit colores ab elementis prouenire vt tenuia, & craſſa; aberrat: & hanc opinionem ſuperius reiecimus. Neque obſciât, Galenum nos manuducere ad cognitionem temperaturarû per colores pilorû: quia reſpondemus, Galenum non ſolum per colores, ſed per ſyndromen aliorum ſignorum temperaturas docuiſſe: quod verò colores inter ſigna communia temperaturarum habeant locum, patet, quia corpora quoque mixta conſtant ex opaco & diaphano, quæ per acciſſens cum aliis, ſcilicet vnita poterunt nos manuducere ad temperaturarû cognitionem: quòd verò propriè ex coloribus corporum virtutem & facultatem non dignoſcamus, nos docet Galenus 2. ſimplicium c. 3. & 37. & lib. 3. c. 3. vbi reprehendit illos, qui ex colore tentarunt medicamenti facultates perquirere.

QVÆSTIO XLIX.

De natura & differentijs colorum.

Alhazen in ſua optica diffuſè, & diligentiffimè: ſimiliter Auicennas lib. 6. par. 3. cap. 1. & Auempaces (vt reſert Auerroes 2. de anima com. 67.) cenſent ante luminis aduentum nullum eſſe colorem in corporibus: adueniènte tamen lumine fieri omnes colores: dicunt enim ob mixturam diaphani, & opaci vario modo refrangi lumina, & lucis vario modo refractas eſſe colores: putantque lumen eſſe formam intrinſecam colorum, ita vt in obſcuro colores non ſint colores: quam opinionem nos ſuperius & lib. 5. methodi noſtræ cap. 10. defendimus.

Albertus Magnus in ſumma de homine quæſt. de ſubſtantia coloris putat, lumen dare formam & ſpeciem colori, vt nos cum Alhazen, Auicenna, & Auempace putamus: differentia tamen inter Albertum, & ſupra dictos Auctores eſt, quia ille putat dari partem materialem coloris, quæ eſt affectus primarum qualitarum, quæ manet quoque in abſentia luminis, quæ Alberti opinio eſt ferè eadem cum ſuperiori, quia ſaltem conuenit non dari formas colorum in abſentia luminis; quinimo ſi quid remanet putat eſſe determinatas ſuperficies, determinatumque diaphanum, & opacum, nos dicimus illum rectè ſentire: ſi verò putat illud materiale, quod remanet eſſe primas qualitates colores efficièntes toto Cælo aberrat, vt oſtendimus ſuperius.

Opinio Alhazen, Auicennæ, & Auempacis, quam nos ſequimur, confirmatur auctoritate, ratione, & experientia. Primo ex Ariſtotele libro de ſenſu & ſen. cap. 3. habetur colorem eſſe extremitatem perſpicui in corpore terminato: ſed ſic eſt quod hæc extremitas perſpicui eſt lumen terminatum, ergo colores formaliter erunt lumina. Præterea 2. de anima text. 67. docet, colorem eſſe motuum perſpicui, quod ſit actus: ſed ſic eſt quod motuum perſpicui formaliter eſt lumen, ergo color formaliter eſt lumen.

Præterea probatur experientia, & ratione: primo, oculus exiſtens in tenebris videt obiectum illuminatum: oculus verò exiſtens in medio illuminato, non videt obiectum exiſtens in tenebris: ergo lumen eſt neceſſarium formaliter & obiectiuè coloribus, & non tantum vt deferens colores: quia dum oculus eſſet in medio illuminato citius videret obiecta, quæ ſunt in obſcuro, quam dum eſſet in tenebris.

Insuper, nōne fiunt colores columbæ ex lumine vario modo refracto nullo exiſtente colore in eius collo, ſimiliter dicimus de iride: nec dicant dari colores reales,

reales, & nō reales, quia est necessarium dari quandam communem formalitatem coloris rubri sanguinis, & iridis, quia ruber est ruber: vnicus enim effectus ab vnica causa proficiscitur: cæruleus enim color lapidis lazuli, & iridis ab eadem communi causa prodire debet. quia sunt colores cærulei eiusdē omnino aspectus.

1. Dubitatio non videtur, quod color sit formaliter lumen: quia experientia clarum est, aliquando in tenebris videri aliquos colores, ergo colores non erunt lumina: patet antecedens, quia oculi, dum manibus torquentur & mouentur, aliquid vident: immo ipse Aristoteles id docet libro de sensu & sensibili c. 2. & 4. meteororum: ergo dantur colores actu in tenebris.

Respondetur dum oculi mouentur & torquentur, exire lumina quædā paucilla, quorum ope fit paucilla lumina in oculorum commotione, variæ sunt opinioniones: Quidam dicunt in commotione exire radios spirituum animalium, qui sunt lucidi: Quidam ob agitationem accendi oculos: Quidam alij oculos ex se esse terfos & læuigatos, in illaque commotione quatenus terfi & læuigati splendorem efficere: hæc postrema causa est vera: confirmaturque experientia: si enim in loco obscurissimo confricaueris canis dorsum, statim videbis ab illius dorso lucidas quasdam scintillas exire.

Auerroës 2. de anima com. 67. Diuus Thomas: landunus, & ferè omnes peripatetici putant, colores non esse lumina formaliter, sed ante aduentum luminis in tenebris colores quoque esse colores: Distinxeruntque colores reales ab apparentibus: dixerunt. n. colores iridis, colli palumbæ, & prismatis, non fieri ab iisdem principiis, à quibus fiunt colores permanentes, & (vt aiunt) reales. Causa erroris istorum pender ex eo, quia non intelligebant quid sit diaphanum & opacum, vt superius ostendimus. Qui

igitur rectè vult intelligere errores peripateticorum, legat superiorem questionem, vel vt melius dicam Alhazen in sua optica, vbi intelliget vnitam esse causam formalem, vnamque ideam, atque rationem omnium colorum; vanissimamque esse diuisionem in reales & aparentes.

Quo ad colorum species, Plato in Timæo 12. efficit. Aristoteles verò libro de sensu & sen. facit 7. sed quæ differunt inter se secundum magis & minus in centum quoque species diuidi possent.

Primus est albus color: sub se tamen variæ inueniuntur differentiæ albedinis, quæ desumi solent à subiectis: Hinc dicitur albedo niuea à niue, & lactea à lacte desumpta: similiter albedo argentea, & eburnea, & mille aliæ differentiæ: sed quia ex Arist. 10. metaphys. cap. 4. ex albo & nigro fiunt omnes medij colores, de mediis ordinatim incipiemus.

Secundus color post album est pallidus, quem Græci αἰσχροῦ vocant: Plato in Timæo de hoc loquens, dixit fieri ex albi & flauī mixtione: Galenus verò 2. de ratione victus in act. 22. ait, quantū flauus à rubro in albiorem secedit, tantum à flauo pallidus; hunc colorem aliqui vocant palearem: Actuarius verò illum vocat spiceum. In hoc gradu ponitur quidā color, qui dicitur gilvus, quem Græci vocant χιρρόν: hunc Galenus 3. de ratione victus 3. ait collocari inter album & flauum, dicit enim vinum album, dum antiquiatur, vocari giluum.

Tertiò post pallidum sequitur color flauus, quem Græci vocant χυρόν: Plato ait in Timæo hunc generari ex mixtione splendidi cum rubro & albo: hic color conspicitur in obrizo, & bile flaua: Hinc ab Hippocrate & Galeno sapissimè bilis vocatur χυρόν χολήν, id est bilis flaua: Hic color ponitur quoque inter gradus citrinitatis: Auicennas enim libro 1. sen. 2. doct. 3. su. c. 2. citrinitatis gradus hoc

ordine proponit, primò palearem, secundo citrinum, qualis conspicitur in citro, deinde flauum, ab hoc rufum postea citrangularem, deinceps igneum tincturæ croci similem, & demum croceum, qui conspicitur in croco, huncque rubrum clarum ait nuncupari, post hunc sequi ferrugineum rubiginosum.

Quarto post flauum sequitur rufus: talis conspicitur in croci arido flore: conspicitur quoque in boue, qui neque albus, neque niger sit, hic color rufus vocari solet rutilus.

Quinto post rufum sequitur fuluus: estque color aliquantulum obscurior flauo: hic color conspicitur in orichalco, & aliquando in auro, quod orichalco videtur simile; conspicitur quoque hic fuluus color in vulpis dorso: si verò fuluus magis redditur, obscuratus oritur color, qui vocatur ab auctoribus raius.

Sexto est color ruber, qui dicitur phæniceus seu puniceus à granis mali punici dictus, quæ rubra sunt: hic color ab Aristotele 1. meteorum vocatur sanguineus; Hinc Aristoteles 3. meteor. vocat superiorem iridis circumferentiam, (quæ rubra est) phæniceam; varij sunt gradus phæniceij: intensior enim non dicitur rubidus, sed rubicundus: similiter aliqui intensi gradus rubri seu phæniceij dicuntur flammei, & ignei; dicunturque etiam rutili, dum sunt similes coloribus florum mali punici coloris chermesini; varia enim est significatio coloris rutili, sed quod præcipuè ostendit rutilum, est splendor quidam rubri coloris. Ad rubrum seu puniceum reducitur purpureus; Ouidius enim 1. & 3. elegiarum vocat genas & labella purpurea, similiter vocatur purpureus fucus ille mulieribus familiaris, quo vultur, ut faciem reddant rubicundam; hic color habet varia nomina; dicitur enim ruber, puniceus, sanguineus, purpureus, & ostrum; pro maiori verò vel minori intensione, & splendore dicitur

flammeus, igneus, rutilus, rosaceus, vineus, & chermesinus.

Septimo sequitur color glaucus, qui ex Platone componitur ex albo & cæruleo: hic color dicitur etiam cæsius, & approximatur valdè cæruleo: hic conspicitur in quibusdam oculis ferè cæruleis: similiter sicuti in sereno Cælo citra solem conspicitur cæruleus, sic dum est sol conspicitur glaucus color.

Octauo est viridis color, qualis est in smaragdo, & herbis virentibus, & in porracea bile: Plato in Timæo dicit, viridem colorem oriri ex mistione nigri cum fuluo: Galenus verò primo prorrhe. sed com. 10. loquens de porraceo seu æruginoso humore, illud ponit in medio flauo & nigri: dicit enim flauam bibem cum ea supra modum affetur, primum quidem migrare in æruginosum succum, deinde in nigrum: idem dicit Auicennas prima 1. doc. 4. capite 2. Idem Galenus 1. prognosticorum 1. dicit, viridè colorem esse initium liuidi.

Nono est color cæruleus: hic conuenit Cælo & quasi cæruleum dicitur. Hic conspicitur in lapide lazuli, in saphyro, & in lapide qui Italicè turchesa dicitur: sed præcipuè in sereno Cælo, dum sol non splendet. Dicitur quoque cæruleus color ab Antiquis Venetus qui, ut ait Vegetius, marinis fluctibus est similis.

Decimo est color fuscus, qui componitur ex nigro & paucò albi coloris: sub fusco duæ sunt colorum differentiæ nominales, liuidus scilicet, & plumbeus: liuidus enim à Galeno 14. methodi ponitur sub fusco: Actuarius hunc collocat inter nigrum & Venetum, id est cæruleum: adeo pauca est differentia inter liuidum & plumbeum, ut Galenus 12. methodi capite 3. liuidum vocet plumbeum: differt fuscus à liuido tamquam proximum genus à spe ie: fuscus enim aliquando nil mali indicat: liuidus & plumbeus semper malus: sub fusco continetur etià moreus obscurus, qui ut ait Plato

Plato in Timæo fit ea rubri permistione cum albo & nigro, facta tamen adustione aliqua.

Vndecimo est color niger, de quo superius egimus: omnes itaque colores ad hos reducuntur: illi enim qui dicuntur subnigri, subflaui, subruhi, intelliguntur esse remissioris coloris, sicuti color gilvus qui collocatur inter albū & flauum dici potest subflauus, & sic de aliis.

QVÆSTIO L.

De canitie.

ARistoteles 5. de generatione animalium cap. 4. & Galenus 2. de temperamentis cap. 5. putant, canitiem esse quandā cutis siccitatem, vel ægritudinem pilorum prouenientem ex veluti situ pituitæ: situs est quædam putredo, quæ in celsis vinariis, & doliis facillè fit, & vulgo dicitur muffa: Hinc Alexander Aphrodiseus primo probl. 5. dicit, pilos canos propterea esse albos, quia imitantur colorem pituitæ, ex qua generantur.

Modus generationis situs & canitiei est, dum vapores non liberè expelluntur ob imbecillitatem: vnde retenti in meatibus plusquam par sit acquirunt illam putredinem, quæ dicitur situs: & quia situs semper efficit quandam albedinem, vt nos docet experientia; ideò pili, qui exeunt, albi fiunt: causa igitur canitiei est situs pituitæ; causa verò situs est imbecillitas partis, putredo, & cruditas succi pituitosi retenti: Hinc Aristoteles 5. de generatione animalium cap. 5. docet, canitiem effici putredine quadam: similiter 5. de generatione animalium cap. 1. habet hæc ferè verba: canities est debilitas quædam humoris siti in cerebro, & cruditas: ecce quòd ex Aristotele ad efficiendam canitiem concurrant succi pituitosi & crudi, imbecillitas & putredo.

Hic notatur error Argenterij, qui

irricet Galenum dicentem ad efficiendam canitiem concurrere putredinem, ait, quia in canis hominibus esset fætor: quæ instantia est admodū puerilis, quia neq; in putredine humorū ex qua fiunt febres malignæ, ardentes. vel lethales. Aliquis sentitur fætor: dicat mihi quæso Argenter. an putrida febre, dū sanguinis euacuetur factorem persenserit, vel in homine exantherato, qui putrida febre fuerit extinctus obseruauerit factorem diuersum ab illis hominibus, qui obruncantur, vel iugulantur: inde certè dignoscimus, Argenterij non percepisse quid intelligat Galenus, & Aristoteles per putredinem: Nullus enim Medicorum vnquam intellexit per putredinem, quæ pereunt homines, dum febricitant, fætida, differt enim putredo à putredine, hæc postrema non conuenit humoribus efficientibus febres: quia alia est, & de hac suo loco agemus.

Albertus Magnus lib. 3. de ani. tract. 2. cap. 1. putat causam canitiei esse caloris debilitatem & consumptionem humiditatis vntuosa: consumpta enim (vt ait) humiditate vntuosa succedit aqua leuis & tenuis quæ tota ob sui diaphaneitatem in albedinem cōuertitur, & inde fiunt pili albi: in eodē capite Albertus refert modū, quo fit canities: hæc que sunt eius verba *canitiei causa aliquando est, si pili multum cooperiantur: quia tunc sumi reperiuntur ad loca cooperta, & in phlegma conuertuntur, quæ est causa canitiei*: addit aliam causam extrinsecam canitiei: *nec non anhelare multum, causa est canitiei, ideò simul dormientes in vno loco citius canescunt: quia anhelius suo calore aperit nimis vias pororū, & exire facit subtile pingue*: hæcenus Albertus.

Quod verò post consumptionem humiditatis vntuosa statim succedant pili cani, videtur nos Aristoteles admongere, dum 5. de generatione animal. cap. 5. tradidit modum, in quo vitare possumus canitiem: qui his verbis explicatur:

cani ne fiant, pili iuuat vnctio aquæ & olei: dum enim oleo inūgitur locus, vbi generantur pili, prohibetur consumptio vnctuosæ, & natiuæ humiditatis: quia pori clauduntur & oleo conseruatur pars: vnde pili saltem non fient ita cito cani; causa verò, cur cætera animantia non ita faciliè canescunt, vt homo, habetur in Aristotele 10. sect. probl. 62. vbi habentur hæc verba: *canescit homo solus omnium animantium: quia aliorum pili decidunt: & alia non tam longo viuunt tempore: at homo nec deciduum geris pilum, & longa ætate fruitur.*

Causa verò, cur prius pili circa tempora canescant, & deinde pars anterior, & postea posterior capitis pars, & vltimo in pectine, inguine, & sub aliis rarissimè est, quia pars circa tempora est frigidior & humidior: deinde sequitur anterior, & posterior, quæ est aliis siccior: aliarum verò partium pili non canescunt, quia vt dicit Alexander Aphrodisæus problem. 1. 10. locus harum est calidior, & quia pituita illa ob calorem faciliè diffilare potest, ob quam diffilationem neque putredo, nec pilorum canities succedere potest.

Montanus putat, pilos fieri canos non ex pituita: sed ex vapore à pituita eleuato, quasi vt optimè in illum inuehit Argenterius oporteat vapores esse eiusdem coloris cum minera, à qua eleuantur: vapores enim non solum amittunt colorem, verum etià qualitates magis manifestas: ànne ex absinthio educuntur vapores dulces, qui in aqua dulcem conuertuntur: Vera igitur erit opinio Galeni, & Aristotelis, quod scilicet in generationem canitie ex vna parte conspirat situs pituitæ, ex altera caloris imbecillitas, & aliqua prohibita perspiratio: neque alias causas quæ veritati, & principiis medicinæ magis respondeant aliquis inuenire poterit.

1 Dubitatio occurrit, quia dictum est siccitatem ex Arist. concurrere in generationem canitie, & pituitam: quomodo

pituita erit causa canitie, si de ratione canitie est cutis siccitas?

Respondetur, non esse inconueniens incontentis esse humidum superfluum: in contentis hydropicorum maxima est humiditas? attamen partes solidæ sunt adeò siccæ, vt atrophiam patiantur: idem dicimus de canitie, cutim scilicet amittere vnctuosam humiditatem, siccamque reddi: ex alia verò parte pituitam in illis partibus, quarum pili canescunt adeò dominari, vt impediuntur meatus insensibiles, & prohibeatur difflatio, & inde in illa pituita generetur illa putredo, quæ à Gal. vocatur situs, aut veluti situs, quæ in locis humidioribus obseruari solet.

QVÆSTIO LI.

. De crispitudine.

Galenus 2. de temperamentis cap. 5. & Aristot. 5. de generatione animalium cap. 3. adeò diligenter locuti sunt de crispitudine, vt eorum dictis nihil addi possit: Galenus itaque loco citato protulit hæc verba: *crispi pili sunt, vel propter siccitatem temperamentis, vel propter meatum in quo radicanur: propter siccitatem ad eundem modum quo corrigie, quæ igne plus insto siccantur: immò addit, pilos ipsos igni proprius ad moros statim intorqueri: atque ob hanc causam Ætiopes esse crispas: Ecce quod Galenus duas adferat causas crispitudinis: prima est, quia exhalatio est imbecillior, quam, vt rectam viam efficere sibi possit; idè inflectitur, & pilos crispas efficit. Secundâ causam crispitudinis dicit esse exhalationem validâ & cutim durâ: quando enim exhalatio esset valida, & cutis mollis, tunc pili non possent fieri crispi: cute enim existente dura exhalatio flectitur in latus eo modo, quo flamma sursum mota, impediturque, ne ascendat ad latus inflecti*

inflectitur: ecce quod crispitudo eh Galeni sententia non solū indicet calidam temperaturā, verum etiam frigidā: potest enim contingere, vt oriatur crispitudo ratione exhalationis inualidā: quā cū nō possit recto itinere penetrare cutim, efformet figurā tortuosam meatuū: Ex his facili colligere possumus Galeni intentionem esse non signa propria, sed syndrōmen communium proponere, nō solū in hoc loco, sed in toto hoc libro: quo circa qui ex quolibet signo proposito in hoc libro voluerit colligere partium temperaturam semper decipietur.

Aristot. 5. de generatione animal. cap. 3. de crispitudine diffusē agit: immō Galenus omnia pertinentia ad hanc rem ab Aristot. desumpsit: Aristoteles enim ibidem dicit, causam crispitudinis pilorum duplicem esse: alteram consistere in tortuositate radices seu meatus, alteram verō in corporis caliditate & siccitate terrestri. Quo pacto verō ob exhalationem calidam & siccam terrestrem crispitudo fiat loco citato tradit duos modos: primus est, quod exhalatio, vt calida petat sursum, vt sicca & terrestribus deorsum: ait. n. ob contrariam hanc inclinationem fieri pilorū crispitudinem: pili enim crispi secundum vnā portionem ascendunt, secundum aliam verō descendunt: secundus modus est dum exhalatio est iusto siccior, & minimum humidi continet, (dicimus minimum, quia non datur continuum sine humiditate) & multum terræ: statim. n. quando pili exeunt, à calido ambiente, quod absumat humidum, conuelluntur & inflectuntur, vnde crispitudo.

Quomodo verō distinguatur crispitudo, quæ fit à meatuum tortuositate ab illa quæ fit ab exhalatione calida & sicca facta à calida temperatura nos docet Arist. lib. 5. de generatione animalium capit. 5. vbi dicit, si pili crispi sunt duriores, quàm recti, crispitudinem fieri à siccitate & caliditate exhalationis: si verō

pili sunt molles & non duri crispitudinem prodire à meatuum tortuositate.

Curtius hanc distinctionem Aristotelis ignorans cecidit in manifestissimum errorem: putabat. n. capite humectato & refrigerato pilos inde non fieri crispas: quasi quod sola siccitas exhalationis, crispitudinem causare possit, quod est falsissimum, si Aristoteli credendum est: Aristoteles enim locis citatis causas crispitudinis refert ad siccam & calidam exhalationem, & ad meatuum tortuositatem: similiter Galenus non solum locis citatis verum etiam primo de humorib. com. 8. habet hæc verba: *crispi capilli aut propter temperatura siccitatem; aut propter meatum, in quo agunt radices, fieri solent.*

QVÆST. LII.

De caluitio.

Aristoteles 5. de generatione animalium cap. 4. docet, caluitium fieri ob defectum humiditatis pinguis, & calidæ: dicitque sicuti plantæ, quæ abundant hac pingui, viscosa, & calida humiditate non defrondescent, veluti sunt oliua, & laurus: sic homines habentes cerebrum humidum non defrondescent, neque in senectute patiuntur caluitium: putat enim philosophus esse caluitium quid commune hominibus & plantis: addit loco citato secundam causam caluitij dicens, caluitium accidere quibus in infantia cutis fuerit durior: illi. n. in senectute deinde aded exiccantur, vt carentes pingui, & viscosa humiditate, quæ pilos retinet patiantur caluitium: Hinc censet philosophus, quod illi citissime patiantur caluitium, qui sunt libidinosi: quia citius absumunt humiditatem illam pinguem & viscosam. Verum quia hæc pinguis humiditas retinens pilos est quoque calida, ait causam ob quam in syncipite caluitiū magis apparet, quàm in aliis partibus, esse cerebri

cerebri sua natura frigidi & humidi propinquitatem.

Hæc aristotelis sententia à Galeno probatur primo de compositione med. scilicet cap. 1. & 2. de temperamentis cap. 5. ubi dicit, caluos illos fieri, qui in iuventute duriorē habuerent cutim: sensim enim adeo arefcit, ut pili non enascantur, ob eamque rationem, quā in vola manus & sub planta pedum non enascuntur: ibi enim adest tendo latus siccissimus, & densissimus

Differt Galenus ab Aristotele in tradenda causa, cur caluitium in syncipite, & non in occipite fiat Galen. enim cum Hippocrate ait sicciorē esse partē anteriorem: quia in illis, qui patiuntur caluitium cerebrum non tangit cranium: Aristoteles verò ait loco citato cerebrum parum habere de pingui & calida humiditate: quia sua natura est frigidissimum, ideo fieri caluitium: causa verò cur prius in syncipite fiat, est quia absimitur illa pinguis & calida humiditas, quæ concurret ad generationem pilorum: in occipite verò magis cōseruatur: ideo caluitium prius apparet in syncipite: in valde senibus tamen etiam totum caput caluitium occupat.

Auicennas 7. 4. tractatu 1. c. 2. tradit quatuor caluitij causas: prima est materiæ defectus: quando enim fuliginosum excrementum, ex quo fiunt pili deficit, sine dubio nō generantur, pili, & fit caluitium: Secunda causa est cutis nimis dura & sicca, qualis est in vola manus, & in planta pedum: Tertia si meatus sunt nimis lati: tunc enim excrementum fuliginosum non retinetur, sed egreditur insensibiliter, unde non fiunt pili, sed caluitium: Quarta est exhalatio aeris, & corrodens, ut in alopecia & lue Gallica accidere solet.

Non accipitur opinio Auicennæ, quia vnus affectus vnica debet tradi causa, & non plures. Præterea tertia causa tradita ab Auicenna est omnino veritati & Ari-

stoteli contraria: Aristoteles enim 5. de generatione animalium cap. 3. docet, si cutis est rarior: pilos generari ob copiam terrestis excrementi crassioris si spissior, generantur tenuiores: itidem 4. scilicet prole. 4. dicit, cum iuuenes incipiāt semen emittere, tunc multos pilos nasci: qui à meatus fiunt laxiores. Similiter Galenus sexta aphorismorum 34. admonet, in alopecia, & ophiasis defluxum capillorum non dici propriè caluitium: quare quarta causa Auicennæ, quæ est exhalatio corrodens non efficiet caluitium proprio modo sumptum.

Hippocrates 6. epid. com. 3. text. 1. docet caluitiū fieri ob cerebri imminutionem: Gal. in illo com. illam sententiā declarans dicit, cerebrum, antequam causare maiorem siccitatem in syncipite: quia subsidet & in suam basim, ita concidit, ut in parte anteriore cranium non tangat: dicit Galenus, quod ex hac separatione cerebri à craneo tanta siccitas generetur, quanta sufficiat ad efficiendum caluitium. Quod verò in capitibus siccioribus accidat, quod cerebrum magis separaretur à craneo, Galenus fatetur se hoc in anatomia obseruasse.

Galenus 1. de compositione med. l. 1. cap. 2. dicit caluitium propriè dictum fieri ob humorum inopiam: caluitium verò quod fit in ophiasis & alopecia ob humiditatis vitium à Galeno 6. aphorismorum dom. 34. impropriè vocari caluitium.

Dicimus igitur cum Galeno caluitij vnicam esse causam, & hanc esse siccitatem, vel humorum inopiam, quod in idē recidit: hæc verò humoris inopia modo fit quia cutis est siccissima, & inepta ad recipiēda fuliginosa excrementa, veluti est vola manus, & planta pedum: modo fit, quia cutis caret humore viscoso, qui detinet pilorum radices: modo fieri potest, quia exhalationes acres corrodunt pilorum radices.

1. Dubitatio magna exorietur, quia ex Galeno

Galenus 2. de temperamētis, & alibi, materia ex qua generantur pili est excrementum fuliginosum crassum, quod fit in tertia coctione: ex altera parte Aristoteles 5. de generatione animal. loco superius citato ait, pilos nutriri pingui calida & viscosa humitate: hoc quoque patet experientia: quia quando tabidi hac humiditate pingui priuantur, patiuntur quoque defluuium capillorum. Præterea mulieres, eunuchi, & pueri, ante seminis emissionem non possunt pati caluitium: quia abundant hac humiditate viscosa, & glutinosa: quomodo igitur materia pilorum erit excrementum fuliginosum, & siccum, si, ut dicit Aristoteles, humiditas viscosa est pilorum generatrix?

Saluus Sclanus facile soluit, sed soluendo reprehendit Aristotelem, quod dixerit pilos generari ab humiditate seminali.

Decipitur Sclanus: quia philosophus clarissime docet, pilos oriri a fuliginoso & terrestri excremento: neque vnquam somniauit, quod generentur ab humiditate seminali.

Causa verò defluuii pilorum in tabidis, non est carentia fuliginosi excrementi, sed carentia glutinis pilos retinentis: Secundum enim Auicennam, & Aristotelem 2. de anima, & Galenum tres sunt internæ humiditates, videlicet ros, cambium, & gluten: ex cambio fit semen, & deinde per ulteriorem concoctionem fit gluten: illi igitur qui abundant glutine, quales sunt eunuchi, & pueri, qui non emittunt semen, non patiuntur caluitium: quare dum pili valde adherent cuti, signum est abundantiae glutinis.

Hinc errat Modernus Saxonia, quia censebat pilos nullo modo esse siccis, sed generari ex seminali materia, quæ humida est. Quæ opinio reluctatur Galeno & Aristoteli, & est ridicula: seminalis enim materia, quæ re vera oritur ex cambio,

unde fit gluten non inferuit generationi pilorum; sed retentioni, ne scilicet cadant: Nullus vnquam philosophus fuit ita fatuus, qui crediderit pilos ex seminali materia, & non ex fuliginoso oriri excremento.

Dicimus igitur nos, Galenū non contra dicere Aristoteli, sed esse cōcordem: quia ambo conueniunt, materiam ex qua pili fiunt esse excrementum terrestre fuliginosum: similiter concorditer dicunt in tabidis pilos defluere: quia gluten illos retinens absumitur: Sustinētq; tabidos excrementis fuliginosis magis abundare, quam homines hispidos: causam tamen defluuii esse carentiam glutinis: in pueris verò, in eunuchis, & mulieribus pauca esse excrementa fuliginosa: sed quia isti abundant glutine, & seminali materia, ideò quos habent pilos diu conseruant, & nunquam caluitium patiuntur.

CAPITIS XIII.

PARTICULA III.

Quæ verò dicitur ac posterius dicenda indicia sunt, accipere oportet, ut in nonam habentibus temperiem habitationibus.

Ractaturus Galenus de signis intemperaturarum cerebri egit prius de signis optimæ temperaturæ cerebri; & merito: quia optima temperatura est regula omnium temperaturarum: ex Aristot. enim 1. de anima text. 85. rectum est iudex sui, & obliqui.

In hoc text. Galen. dat nobis hoc præceptum, quod scilicet quæ dicta & dicenda sint de signis bonarum temperaturarum cerebri, & aliorum viscerum solum habeant locum in habitatione habente bonam

bonam temperaturam: Galen. enim cap. 50. habet hæc verba: dicuntur igitur & horum temperatura signa in bene temperata habitatione: nam quæ malè temperata sunt cutem permittant ex seipsis formantes, & quedam ex signis propositis corrumpunt: addit, si quis tempore æstatis in bene temperata regione se nudū soli exposuerit permittabit induria, quæ ex colore, duritie & mollitie sumuntur: ille enim qui est rubri, & rosei coloris expositus soli fit niger, cutis fit dura; ita ut methodus à Galeno tradita pro digno scenda optima temperatura vana reddatur, nisi obseruetur bona habitatio: immò addit Galenus loco citato, non sufficere bonam habitationem, quia requiritur, ut etiam temperato victu utatur: neque degat omnino etiosus: omnes enim isti excessus peruerunt omnia signa optimarum temperaturarum.

QVÆSTIO - LIII.

Quid intelligat Galenus per habitationem habentem bonam temperiem.

Prima opinio est nonnullorum dicentium Galenum per habitationem habentem bonam temperiem intelligere quartum clima, sub quo est Græcia, & patria Hippocratis.

Hæc opinio non accipitur, tum quia hic tractatus de arte medicinali esset in Italia, & tota ferè Europa vanissimus: tum quia veritati aduersatur: signa enim proposita à Galeno pro digno scenda optima temperatura mirificè possunt applicari Italici, Germanici, & Gallici, & aliis plurimis, qui non sunt sub quarto climate. Demum habitatio habens bonam temperiem est quid diuersum à climate temperatissimo: quoniam etiam sub quarto climate (supposito quod sit omnibus aliis temperatius) dari potest habitatio ali-

qua intemperata: neque inconuenit in regione temperata dari integrâ prouinciam vel saltem aliquam Ciuitatem intemperatam, quæ sit vel in loco cenofo, vel qui non perfletur à ventis salubribus.

Secunda opinio est quorundam qui dicunt, Galenum per habitationem habentem bonam temperiem intelligere Regionem, quæ nullum habeat excessum: voluntque quod Galenus semetipsum explicet, quid scilicet intelligat per habitationem temperatam, 3. aphor. 14. ubi admonet, omnes habitationes totius terræ habitabilis esse temperatas præter frigidissimas, quæ à mari distant, & calidissimas: habitationes enim frigipissimæ, quæ adiacent mari (ait Galenus) esse temperatas ob ventos maritimos contemperantes intensissimum aëris frigus: calidissimæ quoque Regionem ex Galeno in æstate, si mari adiacent, refrigerantur à ventis ab arcto flantibus: ecce Galenum per habitationem temperatam intelligere omnia climata ubi viuunt homines: excludereque illa ubi nulla est habitatio.

Decipiuntur isti: quia Galenus in text. loquitur de habitatione, & non de Regione vel climate: in qualibet enim Regione, & in quolibet climate potest dari habitatio habens bonam, vel malam temperiem.

Ego puto per habitationem temperatam Galenum intelligere habitationem boni aëris: in qualibet enim regione, immo in qualibet ciuitate, si magna sit, potest dari in vna parte bona, in alia mala habitatio: admittimus tamen in quolibet climate dari posse habitationem temperatam.

Dubitatio diximus, quod in quolibet climate dari possit temperata habitatio: sed quomodo verificabitur Galeni doctrina de signis temperati cerebri & aliorum viscerum: dicit enim in temperato cerebro pilos in infantia esse fulgidos, deinde

deinde flauos : nōne in Ætiopia in-
fantia , & adolescentia pili semper sunt
nigri : quomodo igitur in Ætiopia cogno-
scemus temperatum ? Præterea in Hispa-
nia , & Sicilia pili illorum neque fulgidi,
neque flauī sunt : datur tamen ibi bona
habitatō.

Sclanus & alij ante illum respon-
dent , quamuis in Ætiopia sint nigri : il-
lorum tamen qui sunt temperatiores
magis vergere ad flauos.

Quæ responsio est ridicula : quia
omnes mauri sunt nigerrimi quale est
atramentum : immō quo temperatio-
res , eo nigriores esse solent.

Respondemus nos , temperatissimum
à Galeno declarati non per signum ali-
quod proprium ; sed per syndromen si-
gnorum communium : quare conclu-
dimus eum , qui non supponit in hoc
libello Galenum semper per signorum
syndromen in declarandis temperaturis
procedere , nullum fructum ex eius le-
ctione desumpturum : Certum est , quod
si capilli essent signa propria , aliis à Ga-
leno propositis signis non indigeremus :
quare si ex pilis , & colore cutis non po-
terimus dignoscere temperaturas Mau-
rorum , vel Hispanorum , vel Siculo-
rum , dicimus illas nos dignoscituros
esse ex actionibus internis , vel ex mo-
ribus , vel ex officiis pertinentibus ad ce-
brum , ad iecur , & ad cor ; de quibus
in dignoscendis temperaturis semper
mentionem facit.

CAPITIS XIII.

PARTICULA IV.

*Quæ autem ad capillos attinent , non
ad locorum tantum , sed ad humo-
rum quoque temperaturam , qui
cerebri temperatura proportionem
respondent , sunt referenda.*

V I A in tex. superiori di-
xit signa indicantia opti-
mam cerebri temperatu-
am esse vera in habita-
tione habente bonā tem-
peraturam. In hoc tex. responder cui-
dam tacitæ obiectioni : quispiam enim
dicere potuisset , nōne Ætiopia , Hi-
spania , & Sicilia sunt Regionēs ha-
bentes temperatam habitationem ? ne-
mo negabit , quia Galenus 3. aphorif.
com. 14. ait in omni climate & Re-
gione , sit calidissima , vel frigidissima
quantumuis , dummodò non sit re-
mota à mari , posse optimam & tempe-
ratam habitationem vocari : quomodo
igitur ex capillis dignoscemus tempe-
raturam ? nōne omnes Ætiopes ha-
bent capillos nigros , quamuis illorum
cerebrum frigidum & humidum esse
possit ? Gal. in hoc tex. tollit hanc ob-
iectionem dicens ea quæ dicta sunt de
capillis non solum ad loca esse referen-
da , sed ad temperaturam illorum
humorum , qui proportionem respon-
dent cerebri temperaturæ : ex capillis
in Ætiopia temperaturam dignoscere
non possumus : quia in prima genera-
tione cutis nigra genita est , ex qua li-
cet cerebrum sit frigidum & humi-
dum , pili enascuntur nigri : ecce quod
ex pilis ubi humores proportionem non
respondent & conspirant in pilorū ge-
nerationem , temperaturam cerebri di-
gnoscere non possumus : ecce , quam
artificiosè in hoc libello Galenus pro-
cedat ; pro cognoscenda enim tempe-
ratura non vnum , sed plura signa eaque
communia proponit , quæ si multa vni-
ta sint subrogantur signo alicui proprio
& conuertibili : quo pacto verò inue-
niatur signorum communium syndro-
me sufficientissima , quæ tantam vim
obsideat quantam aliquod signum pro-
prium & conuertibile , legatur sextus
liber methodi nostræ , ibi exactè de-
clarabitur.

QVÆSTIO LIV.

Quid intelligat Galenus per humores proportionē respondentes temperaturæ cerebri.

Oddus exponit Galenum intelligere per humores proportionē respondentes temperaturæ cerebri, illos qui non contra operantur: exempli causa si cerebrum esset temperatum; & iecur ita calidum & siccum, ut generaret humores adustos, tunc ratione adustorū humorū contra operantiū, capilli cerebro quoque existente tēperato fieri possent nigri: tunc dicimus, humores proportionē non respondere temperaturæ cerebri: quo casu non esset petenda cerebri temperatura ex capillis, sed ex aliis signis.

Quæ expositio patitur plurimas instantias ut infra declarabimus: Aliqui intelligunt per humores proportionē respondentes temperaturæ cerebri quando humores redundantes sunt eiusdem naturæ cum cerebro; quo casu dicunt capillos certissimè indicare cerebri temperaturam: verbi gratia, si cerebrum sit calidum & siccum, & humores calidi & sicci, dicunt capillos nigros indicare calidam & siccam cerebri temperaturam, similiter si cerebrum sit temperatum, & humores in corpore sint temperati, similiter dicunt, capillos fieri flauos, illosque indicare temperatum cerebrum.

Quæ expositio nullo modo accipitur: quia aliquando contingere solet, cerebro non existente calido, quod corpus adeo adustis humoribus scateat, ut capilli gignantur nigri. Præterea si capilli exempli causa supponerent eundem statum & temperaturam totius corporis & cerebri, non essent signa cerebri, sed totius, quod est ridiculum.

Sclanus putat, tunc capillos posse indicare temperaturam cerebri, quando

humores proportionē respondent temperaturæ cerebri, id est quādo humores seruant in corpore mediocritatē, & nullū habent excessū: si verò humores haberēt aliquē excessū; sicuti si essent nimium adusti, dicit, capillos nigros non indicare temperaturam calidā cerebri.

Quæ opinio non accipitur: quia non sufficit, ut humores non habeāt excessum ad hoc, ut capilli indicent temperaturā cerebri: quia etiam loca cōcurrunt ad generandos pilos nigros, potest enim in Ætiopia inueniri homo, qui habeat humores tēperatos, eiusque caput inclinet ad frigidum, tamen capilli sint nigri: quare hæc Sclani expositio est insufficiens. Præterea nōne potest accidere, quod cerebrū ab ortu naturæ sit calidū, & siccū ob quā tēperaturam orti sint pili nigri, corpusq; sit refertū humoribus adustis, sed nō ab ortu naturæ? tūc nōne pili indicarent cerebri tēperaturā calidam & siccā? quare per humores proportionē respondentes temperaturæ cerebri non debemus intelligere humores non habentes aliquem excessum.

Nos verò dicimus ex Galeni sententiā non solū esse inspiciendos humores totius corporis, sed alia quoq; signa ad hoc ut capilli indicent temperaturam cerebri: quia Galenus in toto hoc libro sibi in mente constituit hunc scopum, ut nulla tēperatura per vnum vel per duo signa dignoscatur, sed per syndromen multorū, quæ desumuntur ut superius dictū est ab actionibus, ab exeūtibus, & ab alijs superius enarratis: quare quocūque modo humores respōdeant cerebri temperaturæ, dicimus capillos sine cōsideratione aliorū signorū non sufficere pro declaratione temperaturam cerebri: quod quidem facile probari potest: nōne in Ætiopia omnes capillos nigros habent? nōne in his adsunt plurimi, qui habent humores temperatos proportionēque respondentes temperaturæ cerebri, & tamen illorū cerebrum

cerebrum in frigidam temperaturam inclinēt: ecce quòd capilli & humores quomodocunque proportionati non sufficiunt in dignoscenda cerebri temperatura: oportet enim addere alia signa proposita à Gal. pertinentia ad actiones cerebri principes, & non principes, & ex illis syndromen sufficientissimam formare, quæ habebit vim signi proprii, & conuertibilis.

QVÆST. LV.

Quòd clima sit temperatius.

QUIA Gal. in tex. dicit pro varietate locorum & climatum pilos variare: idèd pauca de climatibus dicemus. Diuiserunt veteres Geographi totam terram in quinque Zonas: putabantque tres esse inhabitabiles; torridam scilicet, & duas frigidissimas quæ sunt sub polis: dicebantque duas tantum Zonas esse habitabiles, & has diuidebant in septem climata: per clima intelligitur spatium quòd duobus parallelis clauditur, quo diei longitudo ad dimidiam horam variatur: sub æquatore dies semper sunt duodecim horarum: vbi verò incipit primum clima est, dum augeri potest dies vsque ad duodecim horas cum dimidia: secundum clima potest augeri ad 13. horas: tertium clima ad tredecim cum dimidia, & tandem putabant septimum clima esse postremum, quòd habere potest diem quindecim horarum cum dimidia: alia climata non cognoscebant, quamuis plura alia sint.

Primum clima vocatur diámetroës: quia transit per Meroëm Insulam: sub ipso continentur plura loca, vt Insula fortunata, Tapobrana Insula, pars Arabia, Nubi populi, Insula Sancti Thomæ, Goa famosissima ciuitas & cætera innumerabilia.

Sub secundo climate, quod dicitur Diasyenes, sunt Getuli, Fretum Persici

sinus, Regni Chinæ maior pars, &c.

Sub tertio quòd vocatur Dia Alexandros: quia transit per Alexandriam est Ægyptus, Persia, &c.

Sub quarto quod dicitur Diarhodos: quia transit per Rhodum est Cyprum, tota Græcia, Creta, & Coos Hippocratis patria, Sicilia, &c.

Sub quinto quod appellatur Diaromes, quia per Romam transit est Bizantium, Hispania, & Media pars Italiae.

Sub sexto quod dicitur Diapontos, quia transit per mare pontum est Lombardia, Venetia, Ferrara, Hungaria, & Gallia magna pars, &c.

Sub septimo quod vocatur Diaborysthenes est Germania superior, Polonia, & plura alia: Qui verò distinctius scire cupit, sub quo climate sint reliquæ omnes Prouinciæ, legat Geographiam Ptolomei.

Præter septem climata plura alia sunt, quia non solum inueniuntur loca, quæ sexdecim horarum habent diem, sed trium mensium sicuti est Noua Zembla, & extremitas Moscouiæ, quæ est sub 82. gradibus.

His declaratis quæritur, quodnam clima ex septem propositis sit temperatius.

Auicennas 3. 1. cap. 1. & 1. 1. doc. 2. summa 1. cap. 1. putat, quòd sub æquatione diei, vbi incipit primum clima, & vbi est Zona torrida sit locus temperatissimæ habitationis. Quæ opinio Auicennæ probari potest experientia, & ratione: experientia, quia post Auicennam nonnullis centenariis annis inuenta sunt à Lusitanis Prouinciæ, & Regna opulentissima: ratione, quia caliditas insignis, quæ nobis communicatur in æstate, non est ob solis maiorem rectitudinem & maiorem velocitatem, sed ob moram solis, quòd probatur: quia in æstate maior caliditas obseruatur in hora vigesima, & vegesima prima, quam in hora decima sexta in qua sol habet in nostro climate

maiolem rectitudinem : similiter maior obseruatur caliditas in fine Iulij, quam in fine Maij : tamen in Maij fine sol est nobis proximior : ecce quòd non rectitudo radiorum vel solis velocitas, sed mora calorem intensum efficit.

Hinc Aristoteles secundo meteororum summa secunda cap 2 & Auerroës 2. colliget capite vltimo decepti sunt, dum putabant primum clima esse inhabitabile propter rectitudinem radiorum solis. Præterea ex nouis nauigationibus inuentæ sunt Prouinciæ & Ciuitates opulentissimæ, quæ tempore Arist. & Auerroës erant incognitæ, veluti Abissia, & Goa Ciuitas, & infinitæ aliæ.

Ptolomeus similiter in sua Geographia, & 2. Almage. cap. 6 & 2. quadripartiti putat sub primo climate esse Regionem temperatam : Hinc mirandum est : quòd Auerroës qui fuit nonnullis centenis annis post Ptolomeum non viderit eius Geographiam, & Almagestum : Ptolomeus enim fuit post aduentum Christi 140. Auerroës verò post annos Christi Saluatoris 1145.

Aristoteles secundo meteororum loco citato : & Galenus secundo de sanitate tuenda capite 7. similiter Hippocrates putant quantum clima esse aliis temperatius : dixerunt enim Græciam esse sub climate omnium temperatissimo : huic opinioni fauet quoque Auicennas, quamuis putet primum clima esse valde temperatum.

Auerroës & multi alij dixerunt quintum clima esse omnibus temperatius : quam opinionem sequitur Amatus Lusitanus, cuius patria est Vlisbona, quæ est sub quinto climate.

Manardus Ferrariensis lib. 7. epist. epist. 11. censet nostrum sextum clima, sub quo ille erat, esse temperatius.

Albertus Magnus, cuius patria est Ratisbona, quæ inter sextum & septimum clima collocatur lib. de nat. loc. dist. 1. c. 2. adicit sextum, & septimum esse climata

temperatissima : reddit rationem, quia homines illorum climatum sunt pulcherrimi, corporumque procerum, pulchræ staturæ & venusti coloris : ecce quòd omnes Auctores eorum patriam in temperatura anteponant aliis.

Vera opinio (ni fallor) est quòd omnia climata præter frigidissima & remota à mari possint vocari temperatissima : ratio est, quia climata debent considerari habita relatione ad hominem, qui reliquarum rerum omnium est regula, cuius temperamenti æqualitas ad iustitiã consideratur & non ad pondus quod non datur ut superius probauimus : dicitur itaque clima temperatum facta collatione ad mixtum æquale ad iustitiam, quod potest inueniri in omni climate : quare quando agemus de homine temperatissimo intelligemus esse talem facta collatione non cum hominibus aliorum climatum, sed cum temperatis proprii climatis : similiter dum dicimus, volam manus esse partem temperatissimam, intelligimus respectu illius hominis & non absolute : quia cutis manus hominis temperati primi climatis respectu temperati septimi est intemperatissima.

Præterea si per intemperatissimum intelligeremus absolute tale & non per relationem ad proprium clima, sequeretur quòd temperatissimum in omni climate esset tale, quòd est ridiculum : quia vir temperatissimus primi sub septimo adeò intemperatus esset, ut vix vitam ducere posset.

Insuper si per intemperatissimum intelligeremus absolute tale, & non respectu proprii climatis, sequeretur, quòd qui in primo nimio ardore viscerum torreretur, quique sanus ibi viuere non posset, diceretur quoque temperatissimus respectu septimi, sub quo dio eius incendium ob insigne frigus adeò miresceret, ut temperatissimum habirunt sibi compararet : patet itaque climata dici temperata, vel intemperata respectu

specu aliquarum temperaturarum, & non absolute: atque in omni climate inueniri posse homines adeo temperatos, vt illis temperatiores non dentur, & denique omnia climata sub quibus est habitatio, æquè temperata dici posse.

Tantum potuit hæc veritas, vt percelebres Medici, & Philosophi. qui de hac re habuerunt sermonem veritate coacti in bonam opinionem inciderint, quæ erat quod patrium clima esset omnium temperatissimum.

Hinc Hippocrates, Galenus, & Aristoteles censent Græciam suam patriam, id est quartum clima esse omnium temperatissimum.

Auerroës Cordubensis, cuius patria est in Hispania, dicit quintum clima esse temperatius.

Manardus Ferrariensis suum sextum aliis anteposuit, sub quo est Ferrara.

Albertus Magnus Germanus Ratibonæ natus prædicat septimū clima esse temperatius, sub quo iacet sua patria: affertque rationes: quia ibi homines sunt pulchriores & proceræ staturæ: Omnes isti Auctores videtur rectè sentire tum ob rationes superius allatas: tum quia Gal. 3 aphorif. 13. docet, omnes regiones respectu propriorū habitatorum esse temperatas, exceptis frigidissimis & calidissimis à mari remotis: frigidissimæ enim & calidissimæ, quæ adiacent mari, contemperantur ventis maritimis. Ferur, Londinum Angliæ Metropolitim, quamuis eius altitudo sit grad. 52. non excedere in frigore Italicū climi: Similiter Cretam insulam adeo maritimis ventis afflari, vt aer num. exurat, sed sit non valdè dissimilis ab Italico.

Itaque concludimus in quolibet climate inueniri posse homines temperatissimos: dicimusque Germanum temperatissimum æquiparari posse temperatissimo Arabo, Abissino, vel Græco in Coos, vel Gnidio nato & alio: sola enim propria habitatio à primordiis co-

stitutionis acquisita, est animantibus temperatis accommodata; alienæ verò sunt incommoda & intemperata.

Si Elephantès in Italiam ducantur, statim ob climati, diuersitatem virtutem generandi amittunt: viuunt tamen: si verò in Germaniam & regiones frigidiores ducantur non solum facultatem generandi amittunt, verum quam citissimè moriuntur, nisi in calidis locis conseruentur: similiter animalia Regionis frigidissimæ, vt Sabelini, & alia id genus, si in Italiam ferantur (vt experientia probatum est) viuunt, speciem tamen prorogare nō possunt: si verò in Africā ferantur, virtutem generandi, & simul vitam quam citissimè amittunt, Itaque vanū est inquirere, quodnam clima absolute melius sit: quia in quolibet inueniri potest homo adeo temperatus, quo temperatior esse non possit: quilibet enim homo in proprio climate, si est temperatus, in omni alieno erit intemperatus: simili modo quilibet homo intemperatus in proprio climate inueniet clima respectu suarū intemperierū temperatū: dicimus igitur, quod iis qui natura calidissimimi sunt primum clima sit non solū contrariū, sed lethale, septimum verò clima esse omnino amicum: Hinc Delsicum oraculum (vt refert Herodorus) dedit responsum sapientissimū cuiusdā humida & frigida affectione correpto, vt in Libyam calidiore Regionem se transferret: quia ibi habitum frigidum ad temperatum reduceret.

CAPITIS XIII.

PARTICULA V.

Textus 20.

Si verò calidius sit, quam oporteat, in altera verò oppositione bonā habeat tēperaturā, si quidē in caliditate excesserit, omnia quæ dicētur, validiora

validiora erunt indicia, sed si parvus fuerit excessus imbecillia. Communis autem hæc ratio statuitur in omnibus partibus, quarum in temperaturis vniuersis indicia sumus tradituri.

Radita superius methodo, qua cerebri statum temperatissimum dignoscere valeamus: in hoc text. Gal. duo facit: primo tradit præceptum quod aperit; quando intemperies sit magis vel minus recedens à statu temperatissimo: illudq; applicat intemperiei calidæ: secundo amplificat præceptum traditum, quia docet non solum id nobis inferuire pro cognitione intemperaturarum cerebri; verum etiam pro cognitione intemperierum omnium partium corporis.

Præceptum quod tradit est: si indicia intemperiei calidæ cerebri erunt in excessu: tunc dices, intemperiem esse magnam & validam: si verò parvus fuerit signorum excessus, intemperies erit imbecilla: hoc præceptum est verum non solum in cognoscenda magna, vel parua intemperie calida cerebri, sed etiam in cognoscendis omnibus intemperiebus cerebri, & omnium partium corporis.

Dubitatio videtur, quod text. iste sit superfluus: quia præceptum quoddam traditur à Galeno in text. traditum quoque est in capite octauo, ubi dicit, signa corporum salubrium, insalubrium & neutrorum solum quantitate distantie inter se distinguuntur: idem repetit in hoc loco: quia dicit signa caloris, si sint in excessu, indicare validam intemperiem: si in paruo excessu imbecillam: ergo acta agit, & est superfluus.

Respondetur, quod capite octauo dictum præceptum est traditum in communi: in hoc text. verò particulatim: quia applicatur temperaturæ calidæ cerebri:

immo illa est doctrina non superflua, sed omnibus numeris absoluta, quæ primo communiter traditur, & deinde omnibus particularibus applicatur.

- CAPITIS XIV.

PARTICULA I.

De signis calidi Cerebri.

Textus. 21.

Deinceps igitur signa cerebri caliditatis, præter ea quæ nuper diximus, sunt, quod ea quæ circa caput omnia rubicunda, & calida magis, & quæ in oculis vena sensui patent.

Git superius de optima temperatura cerebri: Cæterum quia dantur octo temperaturæ ab optima recedentes, quatuor videlicet simplices, & quatuor compositæ: idcirco Galenus separat ad illarum temperaturarum declarationem: incipitque à temperatura, quæ recedit ab optima secundum caliditatem tantum, & meritò, tum quia caliditas est actiuorum prima, tum quia nonnulla dixit de ijs quæ indicant cerebri caliditatem, sicuti quod mobilitas in opinione indicet eius caliditatem: ut igitur hoc perficiat in hoc cap. tradit nouem signa simplicis temperaturæ calidæ cerebri.

Primum signum temperaturæ calidæ desumit ab ijs, quæ circa caput sunt: ait enim quæ circa caput omnia rubicunda magis, supple, quam in cerebro temperato.

Secundum, quod quæ circa caput, calida magis sint, quam (supple) in temperato.

Tertium signum, venæ in oculis magis sensui patent, supple quam in temperato.

Quantum

Quartum, capilli, in his quam primum sunt in lucem editi, in capite generantur.

Quintum, si plurimum recedant in caliditate à temperatura mediocri, capilli fiunt nigri, robusti, & crispi; cum vero non multum recedant, fiunt subflavi, & deinceps nigricant: maiorem enim caliditatem ostendunt pili nigri, quam subflavi.

Sextum, progredientibus ætatibus, tales homines patiuntur caluitium: sed magis & citius, prout sunt calidiores.

Septimum, pauca habent excrementa in palato, naribus, oculis, & auribus: eaque si integrè sani sint, apparent concocta: si verò non integrè sani, caput excrementis impleri potest ob malam viuendirationem: unde plurima, & incocta excrementa in dictis partibus apparere solent.

Octauum, ob nimium cibum vel potum faciliter replentur eorum capita: atque præcipuè ab odoribus acutis, ab aëre coenoso & malo, & eo magis si cum caliditate iuncta sit quoque humiditas.

Nonum signum, in his somni sunt breues.

1 Dubitatio exoritur: quia non videtur, quod primum & secundum signum sit verum, quod, scilicet rubra & calida facies indicent temperaturam calidam cerebri: quia robur faciei prouenit à sanguine, & sanguis ab hepate, & non à cerebro: caliditas verò à corde, & non à cerebro: vnum enim, indicat vnum, & non plura, vt nos docet Gal. 9. meth. c. 12. & 2. meth. c. 13. Item Arist. 2. post. in principio admonet vnum dare vnum, & non plura: quomodo igitur rubra facies, cum indicet sanguinè, & hepatis calorem, indicabit calidam temperaturam cerebri? calida verò facies cum indicet cor, à quo tanquam à viuo fonte calor enascitur, quomodo indicabit cerebri temperaturam?

Plurquam commentator respondet, cerebrum si sua natura sit calidius tempe-

Sanctorij Sanctorij Pars II.

rato, calefacere cutem: qua calefacta deinde reddi iusto calidiorum & rubicundiorum.

Quæ responsio non accipitur: quia cerebrum calidum non potest calefacere cutem: dicit enim Gal. 2. de temperamentis c. 3. cerebrum quamuis sit calidissimū, semper esse frigidus cute.

Nonnulli respondent, cum quælibet pars viuens habeat virtutem attrahendi sanguinem gratia nutritionis; cerebrum si sit calidius magis attrahere, quam temperatum: dicunt ergo cerebrum ratione caliditatis attrahentis multum sanguinis efficere posse faciè, & omnes partes, quæ sunt circa caput, rubicundiores & calidiores.

Quæ responsio non probatur: supponit enim falsum principium, sanguinem scilicet solum attractum à cerebro ascendere ad faciè, quasi quod non ascendat sanguis vt transmissus: habemus enim primo ad Glauconem c. 15. caput repleri posse ob tres causas, primam esse ob magnitudinem febrium: secundam ob capitis imbecillitatem: tertiam ob plenitudinè totius corporis: omnes hæ tres causæ replent transmittendo ad caput, & non trahendo à capite: posset igitur contingere, quod in corpore esset sanguinis plenitudo, quæ transmissa ad caput redderet faciè rubicundiorè & calidiorè, quamuis cerebrū sua natura esset frigidum & siccum.

Ego autem puto signa proposita seorsum accepta neque per se, neque de omni indicare, id est, perpetuo, & in omnibus: sed solum valere in syndromen acceptas: quod præceptum, nisi in hoc libro obseruetur, nunquam intelligitur Gal. artificium: si vnum signum esset per se tale, & proprium & semper verum, Gal. fuisset fatuus in tot signis proponendis: frustra enim sit per plura quod per pauciora, & æque bene fit: si igitur rubor, & calor faciei esset signum infallibile calidi cerebri, Gal. non addidisset alia: Nos igitur superius docuimus modum componendi

H h

signo

signorum syndromen. Quod verò requiratur signorum syndrome in omni temperaturarum consideratione patebit, dū peruenierimus ad c. 29. vbi ager de ipso corde, quod est fons caloris, ibi ait cordis calidi temperaturā reddere validum vniuersum corpus, nisi hepar vehementius obstiterit: calor totius corporis est à corde, & non ab aliis partibus: tamen potest contingere, vt nō possit calefacere: quia obstat iecur: si igitur datur in corpore aliquid, quod potest obstarē cordi, ne calefaciat: quanto magis aliquid dari poterit, quod possit obstarē cerebro, ne calefaciat? ratio facilitatis est, quia cerebri non est calefacere, sed cordis: si igitur calor totius corporis non est signum proprium calidioris cordis, sed intelligitur syndrome aliorum, eo magis cerebro & de aliis omnibus partibus est dicendum, quod in quaque cōsideratione sine multorum signorum syndrome certitudo haberi non possit.

Norandum est, dum Galenus agit de cerebro calido eum nō intelligere calidum respectu cutis: ita vt regula calidi & frigidi desumatur à temperamento cutis: quia hoc modo cerebrum quoque omnium calidissimum esset frigidum: dixit enim Galenus 2. de temperamentis cap. 3. cerebrum calidissimum esse frigidius cute: sed intelligitur cerebrum calidum respectu temperati cerebri: temperatum enim est aliarum intemperaturarum omnium regula & mensura.

2 Dubitatio non videtur, quod color ruber faciei indicet caliditatem cerebri: nec caliditas cerebri semper efficiat hunc ruborem: quia ex Galeno libro 1. humoribus com. 1. rubor faciei criticam eruptionem sanguinis è naribus prænunciat.

Præterea ibidem docet, colores sæpè non esse similes humoribus dominantibus, vel ob mæstitiā, vel ob alias causas: primo enim aphorismorum com. 2.

& 1. de hum. com. 1. color similis efflorescit humoribus, nisi vel per se, vel ob alias causas ad intra humores regurgitauerint.

Respondet nonnulli, Galenum in hoc loco loqui de corporibus existentibus in latitudine sanitatis: & de illis, in quibus humores non regurgitauerunt ob causam aliquam non naturalem: sed melius est vt respondeamus, nullum signū propositum à Galeno pro dignoscendis temperaturis esse proprium, sed commune, & vt commune, aliisque iunctum efficaciam habere: qui enim non supponit hoc principium, quod Galenus in toto hoc libro per signorum syndromen procedat, primo nullum fructum ex illo colligit: secundo fiet post lectionem illius longè indoctior, quam ante: demum in errata, in quæ est lapsus Argenterius turpiter incidit.

3 Dubitatio dum Galenus dicit in calida temperatura venas magis patere sensui, videtur hoc contra medicinæ principia: quia magnitudo venarum non arguit temperaturam, sed compositionem.

Scianus dat duas responsiones: primo dicit, cerebri caliditatem aduenire à generationis principio ad venarum circumstantium dilatationem: quia calidi est dilatari: secundo respondet quod cerebro existente calido, attractrix cerebri sit validior, & attrahat multum sanguinis, vnde venæ repleantur, & dilatentur.

Vtraque responsio Sciani est vana: prima, quia nullum cerebrum calidissimum est tanti caloris, quanti possit calefacere cutim: dicit enim Galenus 2. de temperamentis cap. 3. cerebrum calidissimum esse frigidius cute: quare si non calefaciet cutim, tanto minus dilatari poterit venas. Secunda non est cōuertibilis: quia sæpissimè sanguis in venis cerebri & oculorum colligitur nō vt attractus, sed vt transmissus: potest enim contingere, vt cerebrum sit frigidum & siccum: sanguis

sanguis verò sit in corpore copiosissimus, & vt copiosus natura illum transmittat per vniuersum corpus, vt superius cum Galeno probauimus.

Dicimus iterum nos signa proposita à Galeno esse accipienda per syndromen: quia nullum signorum seorsum expensum est perpetuæ veritatis. Nos propterea docuimus ratione componendi syndromen signorum communium in lib. 1. & 6. methodi nostræ, & inferius aliquid dicemus. Quod verò venę oculorum patentiores sunt ob multas causas, patebit, si modos fluxionis sanguinis replentes venulas considerauerimus: sanguis enim potest ad oculos fluere tribus modis, vel quia expellatur à copia, vel à qualitate, vel quia in vasis maioribus nō possit detineri à frigore densante, vel à calido liquefaciente, vel ob imbecillitatem retricticis vasorum: vel demum quia oculi sint natura imbecilliores: Galenus enim 3. de naturalibus facultatibus cap. 13. habet hæc verba: sicuti inter se particulae, altera scilicet ab altera nutrimentum attrahunt, ita altera in alteram quod superuacuum est deponit: & sicuti trahentium ea vincit, quæ est valentior, sic & à se deponentium: Galenus 11. methodi 20. declarat quid intelligat per partem imbecillam, & hæc sunt verba, voco imbecillam partem, vel quæ natura est intemperior, vel quia ex præcedente morbo intemperiem contraxit: vel quia in præsentī tempore sit introducta.

Demum ostendens 13. methodi capitulo ultimo quod imbecillitas sit causa receptionis, hæc ferè dicit: si temperies cerebri fluxionem transmittit, intemperies cerebri corrigi debet epithematis, sed si est vitium vasorum, cum scilicet venæ, vel arteriæ sint imbecilliores, sic vt aliorum vasorum superuacua recipiant, tunc intercipimus ne amplius recipiant, excidendo aliquam partem venarum, vel arteriarum, vel totam venam, vel arte-

riam, vt facta cicatrice nō amplius fluant humores: ecce quod imbecillitas potest accidere ipsis venulis oculorum, ob quæ recipiatur multus sanguis, qui non sit attractus, sed expulsus ad vasa debiliora: ecce similiter quod illæ venæ quamuis apparentes, & tumidæ sint, nō tamen ex necessitate indicabunt cerebrum calidum: quod circa omnia signa proposita à Galeno eatenus bona sunt, quatenus multis aliis signis limitantur & coarctantur, & non alio modo.

CAPITIS XIV.

PARTICULA II.

Capilli quoque, in his statim in lucem editis habent in capite ortum: & quum plurimū in caliditate à medici temperata recesserint, nigri, & robusti, & crispī fiunt. Cum verò non multum, subflauī quidem ab initio fiunt, deinde nigricant, ac progredientibus ætatibus caluitium patiuntur, atque eo magis qui plus modico sunt calidiores.

In hoc text. tria signa calidi cerebri continentur. Primum in infantibus qui habent caput calidum vt primum in lucem veniūt, oriuntur capilli: quinimo Auicennas 1. 3. tract. 1. cap. 17. rectè dicit, in ventre matris in his generari capillos.

1. Dubitatio videtur, quod omnes infantes dum in lucem veniunt, habeāt capillos: ex hoc primo signo sequeretur omnes homines sua natura habere cerebrum calidius temperato, quod est falsum.

Respondetur, Galenum docere in cerebro calido capillos statim habere ostendit, id est, citò capillos generari: vbi enim est caliditas, ibi multa fuligo generatur, ex qua capilli non solum fiunt, sed cito

sunt : infantes verò, qui cerebrum frigidum habent, possunt oriri cū capillis, sed tamen in illis tardè, & non cito generantur.

Secundum signum, si caput calidum multum recesserit à temperato docet Gal. dum sunt infantes, capillos habere nigros robustos & crispos: quòd nullo modo accidit quando non valdè recedunt à temperato : quia infantes tunc nascuntur cum capillis subflavis : in progressu verò ætatis capilli deinde subflavi nigricant.

Tertium signum docet, calidos scilicet in progressu ætatis pati caluitium: Galenus non refert qua ætate isti qui oriuntur cum capillis nigris patiantur caluitium : sed ait solum id accidere in progressu ætatis : dicimus igitur nos in valdè calidis exordiri caluitium à viginti ad triginta : in modicè calidioribus in anno quadragesimo, & ultra, sicut experientia obseruatum est : Galenus de hoc nil dixit : quia tanta est varietas recessus in caliditate, vt dici certo non poterat : causas verò caluitij & crispitudinis non afferimus, quia superius in propriis quæstionibus allatæ sunt.

CAPITIS XIV.

PARTICULA III.

Excrementa verò qua per palatum & nares, & oculos, & aures, pauca, & concocta ipsis existunt, quum integram habuerint sanitatem.

AVS A cur in cerebro calidiori temperato excrementa sint pauca, est perspiratio insensibilis, quæ illa largè euacuat:

Quanta verò sit & quando plus vel minus fiat in viuente hæc perspiratio insensibilis, & quomodo crassissima quo-

que excrementa perspirari possint, composuimus septem libros inscriptos de statica medicina ; in quibus cumulatissimè necessariisque principiis, & experimentis hanc nouam & admirabilem medendi artem proprio Marte repletam declaramus, eamque in lucem Deo fauente post hæc commentaria promemus.

Galenus magnificens euacuationē, quæ continuo insensibiliter fit 1. meth. cap. 2. laudat Hippocratem dicentem totum corpus esse *σύντρον* & *σπέρμα*, id est fluxile, & transpirabile : calor igitur est causa paucorum & coctorum excrementorum : paucorum, quia insensibiliter resoluit superfluum: coctorū quia tenuiora exhalant virtute caloris, & relinquuntur crassiora : omnis enim coctio ex Aristotele 4. meteororum cap. de coctione & ex Galeno 4. de ratione vic. 4. fit incrassando: in actu enim concoquendi resoluitur tenuius & relinquitur crassius. Hinc Cōciliator diff. 50. & nonnulli alij dicentes coctionē ex ipso Aristotele non semper fieri incrassando, toto Cælo aberrant ; quia & Aristoteli, & naturæ caloris, cuius officiū est semper tenuius resolvere, aduersantur.

1. Dubitatio dicit Galenus in cerebro calidiori excrementa esse pauca & cocta, quòd non videtur : quia sequeretur in febricitantibus excrementa melius coqui, & facultates naturales, quarum officia sunt coquere, & expellere, robustiores esse: quòd est omnino falsum.

Responderetur Galenum in hoc loco loqui de cerebro existente in latitudine sanitatis, & non de ægro : in sano enim seruatur mediocritas, & harmonia in qualitatibus : in ægro verò nequaquam : ratione verò illius harmoniæ fit bona coctio, quæ non fit in ægro ob concentum seu mediocritatem qualitatum dissolutam.

2. Dubitatio videtur Galenus insufficiens, dū ait excrementa cocta & pauca per

per palatum, per nares, per aures & oculos defluentia ostendere cerebrum esse temperaturæ calidæ, quasi quod natura non habeat alia foramina manifesta per quæ posset cerebri excrementa expellere: os enim cuneales habet decem & octo foramina: & ibi insidet glandula, in quâ vniuersa cerebri pituitosa excrementa restagnant, quæ deinde per eadem foramina percollantur. Præterea occipitium habet septem foramina: in ossibus temporum vtrinque sunt quatuor: quatuor quoque sunt communia cuneali, occipitio, & temporibus: ecce quomodo natura potest caput expurgare non solum per nares, aures & palatū, sed etiam per alios meatus: quare sciri non poterit, dum pauca videbuntur defluere per palatum, nares & aures, an multa vel pauca sint cerebri excrementa.

Respondetur, omnia foramina cunealis, per quæ re vera descendunt excrementa respondere palato & naribus: quare sufficit ut excrementa narium & palati inspiciamus, an sint pauca, vel multa, cocta vel cruda: Similiter foramina ossium temporalium occipitij non expurgant excrementa, quia per ipsa vasa ut venulæ, arteriolæ, & nervi transeunt gratia ferendi nutrimentum vel spiritum vitalem, & animale: natura enim in osse cuneali tamquam in loco decliui fabricauit glandulam, quæ cerebri excrementa recipit, & deinde percollantur per dictos meatus ad loca proposita à Galeno, videlicet ad palatū, nares &c.

Argenterius Galenū lacerans inquit, percipi non posse an excrementa palati sint cocta necne: tanta est huius hominis contradicendi libido, ut propriæ scientiæ obliuiscatur: nunquam enim ipse negauit excrementorum crassitiam cum pauca viscositate indicare aliquam coctionem. Immo in suis commentariis 3. partis huius libri & alibi ubi agit de coctione, ipsemet vult coctionem esse maturationem, & fieri incrassando, &

assimilando: Hinc excrementa quæ per nares & palatum effluant, si cocta sunt effluunt crassa cum pauca tenacitate, & puri simillima: mittamus igitur Argenterij ineptias, & temerarias quasiunculas.

CAPITIS XIV.

PARTICULA IV.

Cum verò eis caput repletur, continuo enim actum præsertim, cum nullam victus, seruauerint rationem, tale quid eis accidit, plura quidem in ipsis excrementa, sed non incocta generantur, implenturque: atque aggrauantur eorum capita à calidis cibis, potibus, & odoribus.

R I M V M signum capitis calidi propositum in hoc tex. est caput calidum facile repleri: ac tum præsertim cum ab his nulla victus ratio obseruetur, vel quando vtuntur cibis, & potionibus calidis, odoribusque fumosis. Secundum signum est, quod in ipsis plura, & non pauca, quamuis non omnino incocta gignantur excrementa.

Dictū est superius, coctionē ex Aristotele 4. meteororum cap. de coctione fieri, incrassando: dictum quoque est, nihil promptius incrassare, quam caliditatem corporis existētis in latitudine saninitatis: quia seruat aliarum qualitatum symmetriā, & inde resoluit tenues, & relinquit crassum, quod non est inutile. 1. Dubitatio, non videtur, quod ea de causa humores coquantur, quia à calore, incrassantur: quia sequeretur, quod calor febrilis, qui resoluit tenues humores, & relinquit crassos, efficeret bonam coctionem quod reluctatur experientiæ. Respondetur calorem non naturalem, seu febrilem id non efficere; quia non

seruata aliarum qualitatum harmoniam; pungit enim, vellicat, & semper irritat expultricem ad expellendos humores; vnde facultas retentrix, cum illos non retineat non resoluit tenue, sed nescientes stare loco, modo in vnam, modo in aliam partem mouentur, & ita liquidi conseruantur; hacque est causa, cur vbi calor est febrilis, nulla fieri possit coctio: valet enim consequentia, temperatura est calida, & in latitudine sanitatis (quod nil aliud significat, nisi quod in ipsa adhuc seruetur aliarum qualitatum mediocritas, & harmonia) ergo citius fiat concoctio, quam in temperatura sana & mediocri, quamvis coctio suscipiat magis & minus, vnaque sit perfectior altera: coctio enim quae fit à mediocri temperamento est melior; quia humor concoquendus est dulcior, & vt dulcior diutius retinetur, & tardius expellitur, vnde rectius, & commodius assimilatur.

QVÆSTIO LVI.

An odores calefaciant & grauent Cerebrum.

Vt A Galenus in text. ait capita odoribus grauari, multi tamen philosophi putant, odores esse species intentionales, quibus capita grauari non possunt; ideo breuibus de hac re agemus.

Primum argumentum probans odores nec grauare nec calefacere cerebrum, desumitur ab Aristotele 2. de anima, & hic. de sensu, & sent. & ab Auerroë locis citatis, vbi dicunt organum odoratus esse in naso externo: quare cerebrum odoribus, nec grauabitur, nec calefiet.

Secundum est. Auerroës 2. de anima com. 97. vbi dicit, odorem non egredi à corpore odorabili per speciem realem, sed per species intentionales eo modo, quo color intentionaliter peruenit ad

oculū. Auerroës de hac re disputans contra Auicennam addit, species intentionales non posse implere, grauare, vel calefacere: ergo odoribus capita impleri non poterunt, vt docet Galenus in tex.

Tertiū, Auerroës loco citato probat, odores esse species intentionales. & non exhalationes, vel vapores emanantes ab odorabili; quia in nimia distantia, dum sentiuntur odores, illico resolverentur corpora odorabilia, refert enim Vultures ad quingenta milliaria olfecisse corpora occisa in bello troiano. Hinc cōcludit, odorem non esse quid corporeū quod possit implere, calefacere, & grauare cerebrum.

Philoponus, Diuus Thomas, & Iandunus putant, odores realiter ferri ad aliquam spatij partem, sed non realiter vsque ad sensorium, sed intentionaliter, illo scilicet modo, quo fertur coloratum ad oculos.

Præterea Aristoteles negare videtur, quod odor sit exhalatio: quia 12. sect. probl. 10. contra Democritum, odorem non esse exhalationem: ibi enim dicit, si esset exhalatio, odorabile semper diminueretur, & sic non duraret, quod est contra experientiam: quia corpora per exigua odorem proprium diutissime conseruare possunt.

Demum idem Aristoteles libro de sensu cap. 5. ait. pisces odorare in aqua, & à longè: nihilominus non est dicendum, corporalem exhalationem ferri per aquam, quia destrueretur, vel impediretur.

Galenus tamen cū Platone (vt refert 8. de vsu partium cap. 6.) & Albertus Magnus in summa de auditu: Simplicius in antè prædicamentis; & Auicennas, (qui reuera in hac re aliquando est varius) putat, odorem esse exhalationē, & non speciem intentionalem, hancque dicunt peruenire ad proprium organum odoratus, quod re vera sunt processus mamillares, & non nasus externus, vt Aristoteles, & Auerroës arbitrati sunt.

Prima experientia, quæ nos cogit ad credendum, odorem non esse speciem intentionalem, est hæc: quia venti odorum transitum non impedirent, cum igitur impediuntur à ventis, erunt corporei, & vt tales caput replere & calefacere poterunt.

Secunda experientia est: si odor est in vase omnino occluso non sentitur, at tamen dum aperitur vās statim sentitur, ergo odor est quid corporeum, & non species intentionalis incorporea.

Tertia experientia ex Galeni auctoritate comprobata est, dum inquit cerebrum odoribus repleri: species enim intentionales si essent infinitæ non possent replere cerebrum formicæ; ergo nullo modo odor si replet cerebrum erit species intentionalis.

Demum Arist. lib. de sensu, & sens. cap. 5. admonet, cerebrum frigidum ab odoribus calefieri & iuari: quare, cum species intentionales nec calefaciant, nec vllum efficiant effectum realem, sequitur quod etiam auctoritate Aristotelis, odores sint exhalationes, vel portiones subtiles corporeæ substantiæ odorabilis, quæ, cū sua natura sint calidæ & corporeæ, possunt non solū calefacere, verū etiā replere, & grauare cerebrum.

Ad primum argumentum desumptū ab auctoritate Aristotelis dicentis sensorium odoratus non esse in cerebro, id est, non esse processus mamillares, vt cumulatissimè à Galeno probatur in libello de instrumento odoratus, & ab omnibus Anatomicis, sed esse externū nasum, respondemus reflectendo, quod si nasus esset sensorium odoratus, cerebrum ab odoribus qui ex eorum sententia sunt species intentionales non caleficeret, grauaretur, vel repleretur.

Ad secundum argumentum desumptum ab auctoritate peripateticorum, quod scilicet odores sint species intentionales, dicimus nullius esse roboris: quia relictatur experientiæ, & sensibus

ipsis: videmus enim ventos impedire odorum transitum.

Ad tertium & quartum, quod si odorabile emitteret tam longè subtilem eius substantiam, illic destrueretur, & quod Vultures per quingenta milliaria olfecerint occisa corpora in bello Troiano, respondemus odorabilia semper resolui & pondere diminui: si enim pomum hodie ponderaueris, die sequenti illud inuenies minoris ponderis: similiter muscus non oclusus citius minuitur: nos quoque ostendimus in libris nostris de statica medicina ab humano corpore tractu vnus diei vltra quinquaginta vncias subtilis corporeæ substantiæ per insensibilem perspirationem euacuari: quæ nisi per nouum alimentum remitteretur spatio tridui anima exhalaret. Quo ad Vultures, qui tam longè olfecerunt; dicimus ventos sæpè deferre exhalationes in loca distantissima: accedit, quod Vultures habent processus mamillares admodum declines, & in rostrum tendentes, sicuti canes & feles, quæ animalia mirificè valdè distantia olfaciunt, quod hominibus non conuenit; quia eorum processus mamillares à naribus magis distāt.

Ad postremum, supposito quod pisces in aqua à longè odorent, dicimus exhalationem realiter communicari aquæ eo modo, quo aëri: sed quia obiciunt, quod si communicaretur aquæ realiter, daretur penetratio corporum: Respondemus cum Auicenna aquam cedere exhalationi, quamuis non ita promptè, vt aër.

Colligimus itaque odorem esse exhalationem siccam & tenuissimam, esseque partem substantiæ rei odorabilis, & non speciem intentionalem: Dicimusque exhalatione caput repleri posse per se vt calida, & vt corporea: per accidens verò quatenus ratione sui caloris cerebrum noua attrahit excrementa.

QVÆSTIO LVII.

An processus Mamillares sint præcipua pars organi odoratus.

EX Galeno in tex. superiori odores replent, & aggrauant cerebrum: par igitur est, vt videamus ad quam partem cerebri perueniant odores, & quænam sit organi odoratus præcipua pars. Maximum enim est dissidium inter medicos & philosophos de parte præcipua organi odoratus: Medici omnes putant præcipuam partem, cui attribuitur actio odorandi, esse processus mamillares: Aristoteles verò, & Auerroës aiunt, esse neruum existentem in naso externo.

Aristoteles 2. de anima tex. 100. lib. de sensu & sen. c. de odoratu: Auerroës primo colligit cap. 7. & lib. 2. cap. 17. putant præcipuam partem, quæ habet actionem odorandi esse in naso externo: dicuntque ibi reperiri cooperculum ad similitudinem valvulæ, quodd solum, dum inspiramus, aperitur, quo aperto odore statim per sentimus: Auerroës verò locis citatis de hac re disputat contra Auicennam, Galenum, & omnes medicos.

Prima ratio Auerroës probans, processus mamillares non esse præcipuam partem organi, hæc est: processus mamillares sunt ipsamet substantia cerebri: sed sic est, quodd cerebrum caret sensu, ergo actio odorandi, quæ sensitiva, non potest ab his processibus insensatis provenire: sequitur ergo quod actio odorandi præcipue proveniat ab aliqua parte, quæ habet sensum, & hanc esse neruum tertiæ coniugationis irrigantem membranam externi nasi.

Secunda ratio, si organum odoratus esset in processibus mamillaribus, sequeretur, quodd naribus obturatis æquè bene, ac apertis: per palati foramen, quod in nares terminatur, fieret

olfactus: sed hoc non fit: quia obturatis his meatibus, nihil odoris percipimus: ergo non in processibus mamillaribus erit organum odoratus, sed in naso externo: hæ sunt rationes potiores Auerroës, & Peripateticorum.

Ex altera parte sunt Hippocrates, Galenus, Auicennas, Philoponus, Albertus Magnus, & omnes Anatomistæ, qui putant præcipuum organum esse processus mamillares. Hippocrates lib. de principiis docet, cerebrum olfacere trahendo odorem vnà cum aëre per opercula cartilaginosa. Galenus 8. de vsu partium cap. 6. & lib. de sympt. causis, similiter libro de instrumento odoratus diffusè disputat contra Aristotelem, probatque actionem odorandi provenire à processibus mamillaribus & non à naso externo: vtrique contra Aristotelem argumento ex sufficenti partiū enumeratione, quod tale est: sensus odoratus non fit ab osse, vel à cartilagine nasi, quia carens sensu: non à neruo, vel membrana, quia huiusmodi neruus, & membrana sunt communes linguæ, & palato: si igitur hæc haberent vim olfaciendi, vbique odores perciperent: similiter si musco nasum impleres, per hunc neruum, & hanc membranam sine inspiratione odorem sentire, quod repugnat experientie: quia nullus odor sentitur sine præcedenti inspiratione: hæc enim fert odorem ad partem internam; sequitur ergo non in naso, sed in parte anteriori esse organum odoratus. Quoad cooperculum, quodd ex Aristotele est instar valvæ, dicimus experimenta anatomica illud non admittere. Præterea idem Aristotelis cooperculum à Galeno lib. de instrumento odoratus hac pulcherrima experientia reicitur: immittatur fistula in nares, & per fistulam aër vel liquor cum aliqua violentia impellatur, cohibita ramen inspiratione, tunc omnes concedent quod hæc violentia cooperculum, si adesset, aperiret. Præ-

terea si in cooperculo est vis odorandi, cur cohibita inspiratione non sentiuntur odores; quare cooperculum, in quo ab Aristotele ponitur virtus olfaciendi, est quid fictitium. Neque obiciant retorquendo argumentum: si processus mamillares essent præcipua organa odoratus, tunc odor, vel aer impulsus per fistulam, etiam cohibita inspiratione, sentiretur: qui Galenus huic obiectioni respondet, quod dum cohibetur inspiratio, nullo modo aer impulsus per fistulam posset illuc peruenire: quoniam illa spatia usque ad processus mamillares sunt plena: intus enim apparens prohibet extraneum: dum verò inspiramus fertur odor ad processus mamillares, & illico odoratur.

Auicennas cap. de odoratu: Philoponus libro 2. de anima: Albertus Magnus, & omnes Anatomistæ antiqui, & moderni putant præcipuam partem organi odoratus esse processus mamillares: omnesque reiciunt illud Aristotelis cooperculum: quia re vera non inuenitur: supra enim nares in parte interna sunt processus mamillares; deinde versus partes exteriores est os ethmoide, cuius pars superior est ferè ad cerebri basim sita, & est perforata ad instar cribri, ideo dicitur cribriforme: habetq; in medio apophysim, quam cristam galli vocant: pars verò interior ossis ethmoidis sequitur, quæ est mollis, & dicitur os spongiosum: in qua parte Anatomici credunt, aërem cum odore inspiratum aliquantulum alterari, & sine illa alteratione odorem non fieri.

Ad primum argumentum Auerrois primò dicimus, cerebrum sentire saltem ratione membranz illud circumuoluentis, quæ acutissimo sensu donata est: Secundo dicimus, cerebrum sentire, ut ait Philosophus *ἡσυχάζει*, id est, virtualiter, & non *παθητικῶς*, id est, passiuè, & materialiter: simili modo dicimus de humore crystallino, qui separatus à neruo

est nullius sensus: tamen ab illo veluti ab organo actio videndi præcipuè prouenit.

Ad secundum respondemus, quamuis in palato sit meatus quidam patentissimus, per quem possent odores narib. etiā occlusis ad processus penetrare, odores tamen egere aliqua præparatione, antequam in processibus mamillaribus sentiantur: sicuti quoque accidit, dum fit visio, quæ antequam fiat in crystallino, species visibiles egent humore aqueo, ut refringantur, & in turbinatam cuspidem redigantur, aliter non fieret visio.

Quo ad cooperculum ad instar valvæ, quod ex Aristotele 2. de anima text. 100. aperitur, dum fit inspiratio, & clauditur, dum cessat; reputatur à Galeno in lib. de instrumento odoratus figmentum, quod paulo supra nos reiecimus.

Concludimus itaque cum Hippocrate, Galeno, & Anatomistis, præcipuum organū odoratus esse processus mamillares: Addimusq; nos pro conformatione huius opinionis; quod inueniantur carètes externo naso, qui ob vlcera exedentia totus exesus sit: Isti tamen sentiunt odores: Quare non nasus externus, sed aliud instrumentum supra os cribriforme erit præcipuum organum odoratus: taleque non potest esse, nisi processus mamillares, qui immediatè supra os cribriforme locati sunt.

CAPITIS XIV.

PARTICULA V.

Atque hisce omnibus, quæ extrinsecus occurrant, in quorū numero est, & qui nobis circumfunditur aer, sed præterea magis, si non solum natura calida, sed etiam humida talia extiterint.

DOCET in text. superior, caput tunc esse dicendum calidum, quando facile cibis, & potibus, atque odoribus impletur, seu grauiatur: In hoc textu verò duo facit: primò proponit hanc vniuersalem propositionem, caput tunc dici calidum quando ab omnibus, quæ extrinsecus occurrunt, & præcipuè ab aëre nociuo grauiatur: aër enim facillimè replere & grauari caput potest, quia id efficit per se, & per accidens: per se, quando austrina humiditate est contaminatus: per accidens, quādo est cœnosus, & nimia humiditate, & crassitie obstruit & obstruendo impedit, ne libera fiat capitis perspiratio: quæ retenta excitari solet in capite calor præter naturam, qui deinde attrahat, & illud impleat. In secunda parte huius text. facit comparisonem inter temperaturam cerebri calidam tantum, & temperaturam calidam iunctam cum humiditate: concluditque, cerebrum calidum & humidum magis lædi ab externis causis propositis, quam cerebrum calidum non iunctum cum humiditate.

Ea quæ extrinsecus occurrunt, quibus facile caput calidum grauari solet, præter cibum & potum calidum, odores, & aërem, sunt coitus nimium exercitium, nimia vigilia, & animi passiones.

Ex his igitur causis non naturalibus prout nocent, vel iuuant colligere possumus internas capitis dispositiones: quia, si cibo & potu calido capita grauari obseruauerimus, dicemus temperaturam illius cerebri esse calidiorem temperato & moderato: similiter si viderimus aliquod caput ab odoribus facile grauari, inter capita calidiora temperato illud colloca-
bimus.

Similiter ex iuuantibus statum, & temperaturam cerebri dignoscemus: quia, si cibis & potus calidus capiti iuuant, dicemus non esse calidum, sed potius frigidius temperato: Idem si ab aëre calido,

& ab odoribus caput iuuetur, non calidius, sed potius frigidius iudicabitur: Hinc Aristot. lib. de sensu & sensibili admonet, suffitum aromatum esse remedium intemperiei frigida cerebri: per frigidam intemperaturam cerebri intelligimus minus calidam, quam sit moderata: nulla enim pars viuente est absolute frigida. Quod verò odorata repleant caput calidum, immo dolorem capitis excitent, colligitur ex Hippocrate 5. aphor. 28. ubi dicit, suffitus aromatum muliebria ducere, & ad multa alia conferre, nisi capitis dolorem induceret. Ad eundem modum coitus ex Gal. 5. de morbis vul. text. 23. corpora calefacit: quare inter extrinsecus occurrentia calida numerari possunt: Hinc, si coitus immoderatus illico calefaciet caput, iudicabimus illud esse calidius temperato: quod verò coitus immoderatus calefacere possit totum, & quamlibet corporis partem colligitur ex historia adolescentis Melibæ, qui, vt legitur 5. de morbis vulgaribus text. 23. vsu nimij coitus in malignissimam febrem incidit: Idem Hippocrates 8. de morbis vul. text. 38. ait satyrum ob nimiam seminis ei aculationem tali calore fuisse correptum, vt tabidus factus sit: inde igitur inferre possumus, si coitus calefaciat totum, vel aliquod viscus plus solito, temperamentum totius, vel illius partis esse calidius temperato & medio cristatu: si verò non calefaciat, temperamentum esse frigidius temperato.

Nimium exercitium calefacere potest totum, & caput; quare si plus debito calefient, dicemus totum, vel caput esse sua natura calidius temperamento mediocri: quomodo verò motus calefaciat cerebrum, colligi potest ex Aristotele 5. prob. 9. & ex Teophrasto lib. de lassitudine, ubi habetur tam in brutis, quam in hominibus nimium exercitium afficere capita morbis calidis: quia in cursu veloci, vel nimio exercitio retinetur spiritus, vel de

vel debita respiratio quæ retenta non euacuatur fuliginosa excrementa, quæ deinde, vt mordacia & calida pectus, & caput calefaciunt & implet: valebit ergo consequentia. ob nimium exercitium caput facile repletur, ergo est calidius temperato: similiter post nimium exercitium caput nihil patitur, ergo non est calidius temperato.

Nimia vigilia ratione motus calefacit: ratio est, quia in vigilia spiritus sunt in perpetuo motu, vnde fiunt acres, & calefaciunt caput: tunc verò dignoscitur, nimiam vigiliam calefacere, quando tactu caliditas capitis perferitur: quare valet consequentia, vigilia calefacit caput: ergo est calidus temperato. Hæc signa sunt certissima, & præcipue in syndromen collecta: supponamus enim semper oportet in toto hoc lib. in perquirendis temperaturis esse procedendum per signorum syndromen.

Aër verò æstiuus si caput facile inflammatur, vel dolorem inducat, nullo alio commissio externo errore, dicendum caput esse calidius est temperato.

Animi passiones ratione motus calefaciunt; quare si ab his caput plus iusto calefiet similiter dicemus, caput esse calidius temperato: quomodo verò animi passiones calefaciant, Nos lib. 7. de statica med. declarauimus: Quæ verò præcipue calefaciunt caput ex Galeno sunt ira, & pericaria: primo enim de differentiis febrium cap. 3. ira calefacit duplici modo: altero, quia incendit spiritum nativum: altero quia cum impetu mouet spiritum à centro ad circumferentiam: mœsticia verò calefacit, quia cum impetu mouet spiritum ad cor: pericaria id est nimium gaudium calefacit, quia diffundit spiritum à centro ad circumferentiam; paulò post tamen resoluuntur spiritus, & corpus frigescit: His hunc in modum constitutis facile colligemus, quando capita erunt calidiora temperato.

Præterea non est mirum si caput extiterit non solum calidum, verum etiam humidum plus quam sit temperatum, magis fore obnoxium repletioni: quia humiditas iuncta caliditati laxat caput quo laxato magis excrementis impletur, & grauatur.

CAPITIS XIV.

PARTICULA VI.

Breuibus autem somnis huiusmodi temperatura contenta sunt, neque admodum profundis.

Vi sunt cerebro calidiori, quam sit temperatum, breues quoque somnos habent, & non profundos: ratio est, quia, si causa somni est frigiditas, vt putat Aristoteles vel humiditas, vt Galenus, cerebrum calidum, cito superat frigiditatem, & cito humiditatem resoluit, cum igitur cito hæc qualitates superentur, merito docet, somnos in his ex necessitate fieri breues, & non profundos: profunditas enim à causa multum humectante prouenit, quæ cerebris calidis, & sanis de quibus in hoc loco loquitur Galenus, non conuenit.

Differentiæ inter Aristotelem & Galenum de somno hæc sunt. Aristoteles putat, radicem omnium sensuum esse cor: ideo, cum sensus ob somnum quiescant, putat, in somni generatione esse affectum cor: Galenus verò negat, cor esse radicem sensuum: & merito, quia à corde nullus nervus exoritur, qui posset esse radix sensuum exteriorum. Aristoteles lib. de somno & vigilia c. 2. & Auerroës 2. colligit c. 11. censent somnum esse omnimodam quietem & vinculum sensuum exteriorum: Galenus verò primo de symptomatum causis c. 8. negat.

in somno dari hanc omnimodam quietem: aliqui enim dormiunt ambulando, vel sedendo, ut refert Gal. 2. de motu musculorum cap. 4. Aristoteles autem lib. de somno & vigilia cap. 5. ait, vapores qui petunt caput, & somnum efficiunt incrassari à frigiditate cerebri, atque ad instar pluuiæ condensari & obstruere meatus, ne spiritus vel eorum radij defluant ad sensoria, quæ si priuantur spiritibus animalibus, vel eorum radiis sensu priuantur, & somnus fit. Galenus verò concedit in somno, spiritum non defluere ad sensoria: negat tamen, quod vapores à frigiditate cerebri incrassentur: ait enim dum incrassantur à frigiditate, fieri coma seu lethargum: putarque in somno naturali cerebrum humiditate irrigari, quæ est illa, quæ impedit defluxum spirituum ad sensoria. Aristoteles lib. de somno & vigilia, & Auerroës 2. colliget cap. 21. putant, in somno fieri reuersionem virtutis sensitivæ ad cor tamquam ad suum principium: Galenus verò ait fieri reuersionem virtutis sensitivæ non ad cor, sed ad cerebrum: omnes tamen Medici concedunt interna in somno esse calidiora, quod negant peripatetici: Hippocrates enim 6. epid. 4. tex. 14. docet, quod vigilans magis caleat exterius; dormiens verò interius: Galenus autem 2. aph. com. 1. ait ex motione calidi innati ad intra fieri somnum, ad extra verò vigiliam. Aristoteles verò censet in somno cor refrigerari, quia vapores in cibi coctione caput petunt, & à frigiditate cerebri incrassantur, atque ad instar pluuiæ peruenire ad cor, illud refrigerantes: Galenus autem negat inter dormiendum cor refrigerari: humoresque frigidos ad cor confluere: immò dicit cor calefieri; quòd ex eo probat, quia in somno pulsus sunt vehementiores. Præterea Aristoteles ait, cerebrum in somno refrigerari: Galenus humectari: etsi aliquando refrigeretur, id (ut

ait 1. de sympt. caus. c. 8.) ex accidenti contingere, ex causa scilicet morbifica, quæ coma, vel lethargum efficiat: Hinc 3. de locis affectis 5. asserit, somnum non naturalem fieri à frigiditate, naturalem verò ab humiditate; somnus enim, qui opij vel papaveris vi excitatur, non est naturalis, sed præter naturam: ea verò, quæ humectant sunt, quæ naturalem somnum conciliant, ut balnea aquæ dulcis, lac amygdalinum, seu eius oleum: Hinc Paulus Aegineta lib. 1. cap. 47. paucis somnum definiens ait, somnus est virium animalium requies ex vili humiditate madefaciente cerebrum: quæ definitio desumpta est à natura rei, & digna tanto Auctore. Aristoteles censet cerebrum in viuentibus esse actu frigidum: Galenus verò disputat contra Aristotelem & probat esse actu calidum, eo quia in vulneribus profundis capitis, ubi sectæ sunt quoque membranae, si cerebrum tangitur, actu calidum sentitur; colligimus somnum esse quietem sensuum exteriorum, sed non omnimodam, ut putabat Arist. fierique, quia ad internam partem cerebri, & non ad cor reuocetur virtus sensitiva: dicimusque in somno nullo modo cor refrigerari, quia cerebrum est actu calidum: spiritusque animales non recurrere ad cor, tamquàm ad radicem: quia nulla est radix, nullusque est nervus à corde ortus à quo virtus sensitiva possit enasci, & ad quem possit recurrere.

1. Dubitatio dicit Gal. in cerebro calido non fieri somnos admodum profundos: attamen refertur à Plutarcho de Lucio Sylla, quòd repurgata Italia à seditionibus, ob lætitiā in profundum & dulcem somnum inciderit, ergo non ob cerebrum calidum, vel frigidum somnus fit profundus, sed ob lætitiā: similiter sunt nonnulla externa, quæ mirifice conciliant somnum, ut sunt cantus suaves, tenebræ, frictiones pedum,

dum, lotiones, & blandus tactus digitorum pedum; similiter motus circulares, ut in cunis puerorum obseruatur, & demum aquarum decurrentium vel stillantium strepitus.

Solutio: concedimus istas causas externas esse adiuuantes: sed in cerebro frigidiori profundiorum somnum, quam in calidiori excitare. Quo ad latitiam Lucij Syllæ, dicimus, sedato eius animo, virtutem sensituiam facile ad interna refugisse, & idem in suauem somnum & profundum incidisse, animi enim perturbationes detinent in sensorii virtutem sensituiam: impediuntque ne recurrat ad interna, ut quiescat: implicat enim ut vigeant animi perturbationes, & eodem tempore virtus sensituiua quiescat: quo ad pericariam seu ad animi latitiam attinet concedimus, illam non efficere somnum, sed potius vigiliam: dicimus Syllam non ob nimiam latitiam incidisse in dulcem somnum, sed quia sedata, & ablata fuerunt causæ animi perturbationum. Quo ad illa externa quæ conciliant somnum, ut cantus, tenebræ, & aquarum strepitus, dicimus, hæc somnum conciliare distrahendo mentem, ab omnibus cogitationibus, qua distracta virtutem sensituiam recurrere ad interna & se tradere quieti: simili modo si vnguentum populeum temporibus applicetur, virtus sensituiua recurrit ad cerebrum, quia à frigiditate vnguenti repercutitur & repercussa crassior fit, unde somnus.

CAPITIS XV.

De signis cerebri frigidioris.

Textus 21.

Frigidioris verò, quam oporteat, cerebri indicia sunt plura in propriis meatibus excrementa, & capilli

recti, & rufi, & stabiles, & qui longo post natiuitatem tempore nascuntur tenues, atque ab initio malè nutriti, & facile à causis frigidis offenduntur, atque hoc ipso offensionis tempore destillationibus, & grauedinibus capiuntur, neque si tetigeris partes ad caput attinentes, admodum calide sentiuntur, neque si inspexeris, rubicunda apparent, & oculorum vena omnino visum effugiunt, & somnolenti quadammodo sunt.

Reponit Galenus signa cerebri frigidi, intelligens per cerebrum frigidum, quod est minus calidum, quam temperatū: Optimæque ratione statim postquam egit de calido cerebro, agit de frigido: quia opposita iuxta se posita magis elucescunt: vel quia, ut dicit Aristoteles primo topicorum cap. 8. contrariorum eadem est disciplina, quia 2. de generatione & corruptione text. 56. contrariorum contrariæ sunt causæ: quare facilius vno oppositorum cognito cognoscitur & alterum.

Primum signum cerebri frigidioris est, dum plura excrementa apparent in propriis meatibus, id est in naribus, palato, & oculis: sicuti enim in capite calido erant pauca, sic in frigido erunt plura ab contrariis causis: in calido enim attenuantur excrementa, & in halitum resoluuntur: in frigido verò increpantur, & sensibilibiter euacuantur: in calido excrementa apparent cocta, quia virtus concoctrix est fortis: in frigido virtus est debiliior, unde plura & incocta excrementa fiunt.

Secundum signum, sunt capilli recti: in calido cerebro capilli apparent crispi ob siccitatem & calorem: in frigido

frigido ob incoctionem humiditas necessario dominatur.

Tertium, signum, *pili sunt rufi*: in codice Græco legitur *πυρρὰ*, id est fulgidi: color fulgidus non est ita intesali coloris, vt rufus: solent enim colores intensiores maiorem indicare calorem: nigerrimus enim color indicat caliditatem intensiorem: ruber minus intensam: rufi vel fulgidi, quia carent intensione, nullum supponunt caloris excessum, sed potius (n. si alia signa obstant) defectum: suppositum enim est in hoc libello tamquam axioma, nullum signum seorsum cōsideratū esse temperaturarū indicatium, nisi prius eius probabilitas aliorum signorū syndrome expurgetur.

Quartum signum, *capilli sunt stabiles*: valet enim consequentia, cerebrum est frigidum, ergo cutis non est sicca: cutis non est sicca, ergo non patitur caluitium: non patitur caluitium, ergo capilli sunt stabiles, cerebrū enim calidū exiccat cutim, qua exiccata decidunt capilli, perinde ac lara folia in autūno.

Quintum signum, *tardè pili nascuntur*: ratio est, quia calor est causa immediata fuliginis, ex qua pili oriuntur: dum igitur calor est exiguus, solum pōst longum tempus fuligines efficiuntur.

Sextum signum, *capilli sunt tennes*, & in pueritia malè nutriti: quod ob defectum fuliginum fit.

Septimum, à *frigidis offenduntur*: quia ubi nulla est resistentia, ibi facilis est transitus: isti enim pati solent morbos frigidos, vt destillationes, grauedines, & difficiles respirationes, &c. Notandum hoc signum septimum esse desumptum à iuuantibus & lædentibus: dictum enim est superius, aërem calidum faciliè offendere caput calidum: hic verò dicimus, aërem frigidum faciliè offendere caput frigidum.

Ego lib. 6. methodi vitandorum cap. 7. proposui omnes locos indicantes dominium frigidorum & pituitosorum

succorum: hîc quoque breuibz illos proponimus: Quinque igitur sunt loci indicantes temperatura, qui desumuntur à iuuantibus, & lædentibus.

Primus locus desumptus à iuuantibus, & lædentibus est ab euacuatione: si enim iuuat frigidorum euacuatio, signum est patientem frigidis humoribus abundare, & frigida intemperie vexari: similiter, si euacuatio frigidorum excrementorum facta per nares, & palatū iuuat, dicemus, cerebrū esse frigidum.

Secundus locus, qui indicat partem esse frigidam est, quando videbimus partem iuuari à calidis, & lædi à frigidis:

Tertius desumitur à ieiunio, quia si ieiunium iuuat, necessariò pituita, & frigiditas dominatur: Galenus enim secundo de ratione vict. 32. lassitudo & sitis si ieiunio tolluntur, ait, indicari pituitam: 6. de morbis vulgaribus com. 3. tex. 28. si ieiunium tollat lassitudinem, & sitim, ait homines abundare pituitosis succis.

Quartus locus desumitur à somno: si somnus tollit sitim, valet, ergo pituitosus sanguis abundat: Galenus enim 6. de morb. vulg. com. 4. tex. 23. ait, somnus tollit sitim, quia in somno sanguis humectat partes internas, quas petit.

Quintus locus colligitur à febre, valet enim iuuat febris, ergo pituita & dispositio frigida dominatur: est enim Galeni sententia 6. aphorismor. 44. his verbis proposita: *nouimus febrem illis tantum morbis conferre, qui ex frigida sunt sola, vel cum humoribus crudis & flatuosis spiritibus*: similiter aphorism. 57. docet Hippocrates, febrem soluere spasmus, & tetanum, quæ agritudo à frigidis humoribus fit: ecce quam mirabilem fructum colligere possimus ex hoc septimo signo à Galeno proposito: si enim cætera signa tibi non obstiterint, habuerisque aliquem locum ex his quinque desumptis à iuuantibus & lædentibus, poteris certa & demonstrare

tiua sciētia inde colligere statū, & temperaturam capitis, vel alterius partis.
 1. Dubitatio: habetur in tex. capita frigida à frigidis lædi; non videtur verū: quia sana capita, de quibus hic agitur similibus iuuantur, & non læduntur: ergo.

Responsio facilis est. quia solum salubria sunt illa quæ similibus conseruantur: Galenus verò agit hic de cerebro sano, sed insalubri: omnia enim insalubria contrariis iuantur, & similibus læduntur: dantur enim in latitudine sanitatis salubria: insalubria, & neutra, vt superius ex Galeno probatum est.

Octauū signum desumitur ab exeuntibus: quod scilicet qui habent frigidum cerebrum facili, & leui de causa patiantur destillationes, & grauedines. Hoc symptoma vocatur exiens mutatum, de quo valet consequentia, est huiusmodi exiens, ergo retentrix est læsa, diminuta, scilicet vel ablata: similiter retentrix est læsa, ergo vel ob læsam constitutionem, vel ob externum obiectum, quod duobus modis lædere solet, vel nimio potu & cibo, vel dum humores confluxi ad cerebrum sunt mordaces, & irritantes expultricem facultatem: quod cognoscitur ex qualitate catarrhi salsi, vel insauis, & putridi, vel mali odoris, vel coloris: deinde vltèrius pergitur dicendo, hoc vitium esse in capite vel ob læsionem prodeuntem à capite, vel ob vitiū sanguinis: docet enim Galenus 2. de differentiis febrium capite vltimo, caput aliquando nil pati, sed solum sanguine vitiato fieri catarrhum: quare si volueris instituere examen, an grauedo, vel destillatio fiat vitio capitis, vel vitio alterius; hæc quæ proposuimus debes expendere: sed si adhuc distinctius volueris intelligere hanc rem, legere poteris primum librum methodi nostræ cap. 6. & 27. vbi fusè de hac re sermonem habuimus.

Nonum signum est symptoma in qualitate mutata; dicit enim Galenus, si te-

tigeris partes attinentes ad caput, nunquam admodum calidas inuenies: ratio est, quia si pars interna est frigida, externa sanè non erit calida.

Decimum signum cerebri frigidioris temperato ponitur, faciem non esse rubicundam, ratio est, quia à cerebro frigidus sanguis non attrahitur, qui faciem rubicundam reddat; accedit quod frigiditas cerebri supponat vasa, & meatus angustos, ineptos videlicet ad suscipiendam sanguinis multitudinem.

Vndecimum; venæ oculorum sunt aded exiguæ, vt visum effugiant, & non videantur: dum enim nascimur cum cerebro frigidus, cor, & iecur concurrunt ad efficiendam hanc intemperiem: Hinc est impossibile, vt in corpore cor, & iecur sint valde calida, & cerebrum frigidum: causa igitur, cur venæ non appareant, est iecur, & cor: venæ enim à iecore, arteriæ verò à corde, & non à capite prodeunt.

Duodecimum signum desumitur à somno: ait enim Galenus, qui habent caput frigidum quodammodo sunt somnolenti: ideo valet caput calidum, habet breues somnos, vt dixit Galenus superius, ergo frigidum longos: egimus enim superius, vnde fiant somni longi, & breues: diximusque ex opinione Galeni, & Aristotelis, vigiliam esse defluxum sensitiuæ virtutis ad sensoria: somnum verò esse dum retinetur iste defluxus, ne ad sensoria perueniat: in cerebro calido non potest diu detineri defluxus, quia calidi proprium est mouere, dilatare, & diffundere à centro ad circumferentiam: in cerebro verò frigidus diu potest detineri, quia de ratione frigidi est quies, & retractio caloris ad ima gratia coctionis: causa enim finalis somni est, vt per concoctionem calor deperditus restauretur: & cū duplex sit calor, innatus, & inflaēs, vterque indiget somno, vt restauretur virtus sensitiua, & foueatur calor innatus.

CAPITIS XVI.

De signis siccioris cerebri.

Textus 23.

Siccioris autem cerebri indicia sunt paucae superfluitates effluentes, & sensuum perspicacitas. Sunt autem ad vigilias prompti, & capillos habent robustos, & qui celerimè eis statim innascuntur. Crispi autem potius sunt, quàm recti. Cito autem calui fiunt.

Galenus prius tradidit signa cerebri calidi, deinde frigidi: In hoc cap. affert signa cerebri siccioris, & meritò, quia qualitates actiuæ sunt efficaciores, & digniores, quàm passiuæ: inter passiuas siccitas actiuus est similior: ideò prius de cerebro sicciori, quàm de humidiori agit.

Hoc caput diuidi potest in tot particulas, quot sunt signa indicantia temperaturam siccam cerebri: signa sunt septem, septem quoque erunt particulae.

Primum signum est excrementorum paucitas.

Secundum est sensuum perspicacitas.

Tertium, sunt prompti ad vigiliam.

Quartum, habent capillos robustos.

Quintum, capilli celerimè nascuntur.

Sextum, capilli potius sunt crispi, quàm recti.

Septimum, cito calui fiunt.

1. Dubitatio proponitur contra primum signum: quia non videtur, quod in temperatura sicca sint paucae superfluitates, sed plurimae, argumentum tale est: vbi coctio est imperfecta, ibi plurimae superfluitates; at in temperatura

sicca concoctio est imperfecta, ergo in ipsa fient plurimae superfluitates, & non paucae, vt dicit Galenus: maior est euidentissima: minor patet ex cognitione naturae coctionis: ex Aristotele enim 4. meteororum coctio est elixatio, & elixatio fit à calido & humido: ergo coctio facta ab aliis qualitatibus erit admodum imperfecta.

Argumentum esset insolubile iis qui Galeni mentem non intelligunt: Galeni mens est proponere signa cerebri siccioris, & simul supponere in tribus aliis qualitatibus cerebrum esse temperatissimum: quia hic considerat solum aliquem excessum in siccitate: Quo posito, negamus, quod in hoc temperamento sicco, de quo Gal. loquitur, concoctio sit ita imperfecta, vt plurimae fiant superfluitates: dum enim caliditas & frigiditas sunt temperatissimae, habentque inter se concentum & harmoniam, concoctio bona fit, & cum paucitate excrementorum: quia vbi pauca est humiditas, pauca quoque fiunt excrementa.

2. Dubitatio proponitur contra secundum signum: Gal. enim lib. quod animi mores sequuntur temperaturam corporis c. 5. docet, operationum perfectionem provenire à symmetria quatuor qualitatum, id est à perfectissima temperatura: ergo malè hic Galen. dicit, cerebri siccitatem, quæ re vera excedit symmetriam, indicari à sensuum perspicacitate, quæ est operatio sensuum perfectissima.

Respondetur, quatuor qualitatum symmetriam, seu temperamentum punctuale efficere posse operationes perfectissimas collectiuè, id est, accipiendo omnes simul: & non diuisiuè, id est, accipiendo vnicam ab aliis separatam: siccitas enim quamuis perspicacitatem efficiat, in aliis tamen operationibus valdè deficit, quod non enenit temperamento æquali, in quo sunt omnes operationes perfectissimae. Præ-

terea, dum Gal. ait, temperamentum sic-
cū efficere sensuum perspicacitatē, sup-
ponit esse temperatissimum in aliis qua-
litatibus, & de hoc Gal. lib. quod animi
mores sequantur temperaturarū corpo-
ris capite 5. intellexit, dum dicebat cum
Heracrito, splendorem siccum animam
sapientissimam, & siccitatem pruden-
tiam generare: similiter 2. de natura hu-
mana text. 39. de hoc corpore sicco
cum symmetria aliquarū qualitatū lo-
quens habent hæc verba, *animi aciem, &
intelligentiam à bilioso humore fieri, quia
siccu: addit, constantiam & prudentiam à
melancholico simplicitatem, deinde & stoli-
ditatem à sanguine.*

3 Dubitatio: si siccitas conferret ad
prudentiam, senes decrepiti non essent
amentes.

Respondet Galenus huic dubio capi-
te 5. citati libri quod animi mores, &c.
amentiam in valde senibus non proue-
nire à siccitate, sed à frigidityte: quare di-
cimus, Galenum in hoc loco intelligere
cerebrum siccū indicari à sensuum pers-
picacitate, supposito hoc, quod excessus
solum sit ratione siccitatis, & cæteræ
qualitates nullum habeant excessum, sed
sint mediocres, & inter se habeant eam
harmoniam, quam possunt habere me-
liorem: Demum addimus, istum excel-
sum penes siccitatem non esse extra la-
titudinem sanitatis: agit enim Galenus
hic de signis corporum sanctorum, & non
ægroantium.

4 Dubitatio videtur, quod secundum
signum non sit perpetuæ veritatis: quia
sapissimè inveniuntur iuvenes sicci ce-
rebrum, qui carent sensuum perspicacitate.

Responsio est iam tradita, quod scilicet
sensuum perspicacitas indicet excessum
siccitatis, supposita aliarum qualitatū
moderantia: dicimus itaque sicci iue-
nes si habeant siccum cerebrum, & simul
cæteras qualitates inharmonicas, seu im-
moderatas, non habere sensuum perspi-
cacitatem: Galenus verò hic non agit de

excessu omnium qualitatū cerebri, sed
solum de excessu siccitatis. Secunda res-
pōsio potest afferri, scilicet quod siccitas
efficiens sensuum perspicacitatem non
solum debeat esse in solidis, verumetiam
in humoribus, & spiritibus: in humori-
bus, quia possunt corpora sicca abundare
excrementis, quæ tollant sensuum pers-
picacitatem: in spiritibus, quia ab humi-
ditate extrinseca aëris cœnosi, vel austri-
ni spiritus fieri possunt caliginosi, & he-
betantes auditum, & cæteros sensus, ut
dicit Galenus 1. epidem. comm. 8. aër
enim externus concurret ad generatio-
nem omnium spirituum.

5 Dubitatio est contra tertium signum:
quia non videtur, quod sicci sint prompti
ad vigiliam: senes enim habent cerebrū
siccu, tamen ad somnum, & non ad vi-
giliam prompti sunt.

Solutio desumitur ex dictis, quia senes
non sunt ad somnum prompti ratione
siccitatis cerebri, sed ratione frigiditytis.
Præterea argumentum non est contra
Galenum, quia in hoc loco agitur de ex-
cessu siccitatis, supposita aliarum qualita-
tū moderatione, senes verò carent hac
moderatione, quia sunt frigidiores, &
humidiores temperatis: Insuper solvimus
hoc modo, quod Galenus loquatur de
siccitate non solum secundum partes so-
lidas cerebri, verum etiam secundum
humores, & spiritus: potest enim esse ce-
rebrum siccu refertum excrementis
humidis, quæ reddere possunt cerebrum
proclive ad somnum: similiter potest ac-
cidere austriana constitutio, quæ, licet cæ-
tera non deficient, reddat hominem ad
somnum paratum.

6 Dubitatio est contra quartum signū:
quia non videtur, quod capilli robusti
indicerent siccitatem, sed potius humidita-
tē, quod probatur experientia: sues enim
omnium animantium humidissimi ha-
bent pilos omnium robustissimos, ergo
corporibus humidis, & non siccis conue-
nient pili robusti.

Respondetur, pilos robustos primo & per se indicare fuligines copiosas, quæ sunt excrementa sicca tertie coctionis: in sue vero aded prompta & potens est tertia coctio, ut maior aggregetur fuliginum abundantia, quam in cæteris animantibus: dicimus igitur, pilos primo & per se indicare siccitatem fuliginum, & per accidens corporis: dicimus per accidens, quia nec per se, nec de omni pili possunt indicare siccitatem solidarum partium: ideo pili debent collocari inter signa communia, quæ tamen, si in syndromen redigantur, in indicando summam efficaciam habere possint. Hinc Galenus videns quod non iuueniatur signum proprium cuiusque temperaturæ iuuenit multa communia, quæ vnita declarent temperaturas: si vnum signum propositum à Galeno non esset commune, sed proprium, illud solum, & non plura proposuisset.

7. Dubitatio proponitur contra quintum; quia non videtur, quod in sicciori cerebro capilli celerrimè nascantur: siccitas enim est qualitas passiva, & minimè adtuitatis: quare hoc signum, quod cito capilli nascantur, cerebro potius calidiori, quam sicciori conuenire videtur.

Solutio ex eo pendet, quia dum Galenus agit de hoc excessu cerebri in siccitate, supponit moderationem aliarum qualitatum: sed causa capillorum est, quia vbi est qualitatum moderatio, ibi est bona coctio, vbi coctio bona, ibi fuligines multæ, vbi fuligines, ibi capilli: Accedit, quod si cum moderatione aliarum qualitatum iuncta sit siccitas, fuligines redduntur sicciores & paratiores ad pilorum generationem: quo fit, ut in cerebro sicciori, de quo Galenus locutus est, celerrimè nascantur capilli.

8. Dubitatio, dicit in text. Galenus, siccum cerebrum habere capillos crispos; quod non videtur: quia crispitudo conuenit calori, & non siccitati: ergo.

Respondetur, Galenum in text. non

absolutè dixisse capillos esse crispos, sed potius crispos, quam rectos.

Præterea supponit in cerebro sicciori moderationem aliarum qualitatum: causa igitur crispitudinis est caloris excessus, impedimentum, ne fiant crispi, est humiditas, quæ est frænum caloris: supponendo igitur calorem temperatum, & siccitatis excessum, capilli fient crispi ratione caloris temperati, & ratione absentie humiditatis, sed non valde crispi: sunt enim valde crispi, vbi est excessus caloris, cum quo non potest humiditatis excessus permanere.

9. Dubitatio: dicit Galenus, qui habent cerebrum siccum calui sunt. Contra hoc signum dicimus, caluitij occasionem secundum Hippocratem sexto epid. 3. text. 1. ex eo oriri, quia cerebrum non tangit cranium: quare caluitium prouenit à constitutione peccante in situ, & non in temperatura: caluitium igitur non indicabit temperaturam cerebri, sed potius temperaturam pericrani.

Respondetur esse verissimum, quod caluitium prius indicet siccitatem pericrani, quam cerebri: dicimus tamen secundariò indicare siccitatem cerebri: nisi enim cerebrum esset siccius iusto in se non consideret, sed tangeret cranium: & tangendo ita humectaret pericranium, ut non fieret caluitium: quomodocunque igitur sit, caluitium saltem secundariò indicabit siccitatem cerebri.

10. Dubitatio Gal. videtur diminutus, quia in hoc cap. non desumit signa à colore capillorum: superius enim docuit ex colore capillorum cognoscendas esse temperaturas, ergo.

Responsio est facilis, quia colores videntur oriri ex maiori, vel minori adustione, quæ non à siccitate fit, sed à colore quo fit, ut merito loquendo de siccio cerebro, ne verbum quidem fecit de colore capillorum.

11 Dubitatio, videtur Gal. insufficiens: quia non obseruat methodum, quam proposuit capite de signis cerebri calidi, & frigidi: ibi enim tradidit signa, quæ defumuntur à iuuantibus & lædentibus; dicebatque, si frigida nocent, temperaturam esse frigidam, si calida similiter nocent, temperaturam esse calidam: in hoc cap. verò omittit hunc mirabilem modum dignoscendi temperaturas ex iuuantibus & lædentibus.

Respondetur non esse necessarium, ut tota methodus proposita applicetur omnibus temperaturis, quando aliqua methodi pars est sufficiens: frustra enim fit per plura, quod potest fieri æquè bene per pauciora: Hinc miror nonnullos expositores, dum in quolibet capite conantur vniuersam Galeni methodum exponere & acta multoties peragere: sufficit enim, ut in vno capite methodus secundum vnā partem consideretur, & in alio secundum aliam.

Præterea Galenus, dum res ex se innotescit, spernit methodum: Hinc quoque miror Argenterium, qui vel dum videt Galenum in quolibet capite non explicare totam methodum, vel videt signa temperaturarum non esse propria, illico eum reprehendit: Nec mihi penetrat Galeni artificium consistere in hoc, ut proponantur hæc signa communia, quæ simul vnita possunt certissimè indicare viscerum temperaturas: si enim quodlibet signum propositum esset proprium, fatuus fuisset Galenus in tot signis proponendis: causa verò cur Galenus sibi proposuerit de comunium signorum syndrome agendum est, quia

signa propria latent nos: ex mille enim rerum speciebus

vix vnica cognosci possunt

test per vnicum

proprium, &

conuertibile

signum.

CAPITIS XVII.

De signis cerebri humidioris.

Textus 24.

Humidioris verò cerebri indicia, capilli plani, nequaquam calui sunt: sensus autem turbulenti, & excrementorum multitudo: somni multi, atque profundi. Et hæc quidem simplices sunt intemperatura.

R I M V M signum cerebri humidioris sunt capilli plani; quia humiditas prohibet crispitudinem.

Secundum, nequaquam calui sunt, quia cerebrum tangit cranium, illudque humectat.

Tertium, sensus sunt turbulenti ob excrementorum copiam.

Quartum, excrementorum multitudo.

Quintum, somni multi.

Sextum, somni profundi ob excrementorum humidorum multitudinem, quæ impedit, ne virtus sensitiva recurrat ad sensoria.

1 Dubitatio Galenus videtur superfluous, dū agit signis de cerebri humidioris; quia cognita temperatura cerebri sicci, statim temperatura humida ex se elucet: ex Aristotele enim primo topicorum cap. 8. contrariorum eadem est disciplina: quis non animaduertit, si causa caluitij est siccitas, in humido cerebro non fieri caluitium? si in sicco cerebro est sensuum perspicacitas, promptitudo ad vigiliam, paucitas excrementorum, capilli crispi, in humido sensus fore turbulentos: somnos multos, & profundos, multitudinem excrementorum, & demum capillos planos? ad quid igitur Galenus hoc caput proposuit?

Respondetur, non solum considerari cerebrum siccum & humidum, sed excessum humiditatis iunctum mediocritati, & aliarum qualitatum harmoniæ; quæ contrariorum disciplinam variant: exempli causa superius dixit, cerebrum siccum celerrimè capillos generare, tamen si quis peteret, an à sicco celerrimè fiant capilli, nemo responderet, de ratione siccæ cerebri esse celerrimam capillorum generationem; quia vera est de ratione calidi: Galenus tamen hoc signum posuit in sicco cerebro: quia ubique inuenietur caliditas mediocris, & siccitatis excessus, semper actiones caloris fient celerrimè: siccitas enim est lima caloris: ecce quod non seruetur oppositio respectu vnius contrarij, sed respectu multorum: quare non erat omittenda hæc particularis consideratio, quàm hic facit Galenus de signis cerebri humidioris. Præterea dicimus cum Aristotele contrariorum eandem esse disciplinam, contrarietatem considerando respectu vnius, & eiusdem, ad idem, &c.

2. Dubitatio, Galeni doctrina videtur insufficiens, quia non desumpsit temperaturâ humidiorē cerebri à calore & humiditate, seu mollitie cutis capitis.

Respondet Sclanus, ista pertinere ad qualitates actiuas, & non passiuas. Decipitur, quia color non magis insequitur actiuas, quàm passiuas, vt in quæstione de colore probauimus. Dicimus nos Galenum non proposuisse in omni capite omnia signa, sed illa quæ sufficiunt, quæque iuncta cum aliis subrogentur alicui proprio signo: cætera verò omisisse, qualia sunt non solum pertinentia ad colorem, & ad cutis mollitiem, sed etiam ad motum, ad pulsus, & ad alias actiones, quæ similiter indicare possunt.

3. Dubitatio videtur, quod Galenus omiserit signum artificiosum, quo in aliis capitibus vsus est, quod desumitur à iuuantibus & lædentibus.

Responsiones multe dari possunt: prima, quod per signa proposita cerebri humiditas plenè dignosci possit, idè omisit iuuantia, & lædentia, & plurima alia tanquam superflua. Secunda responsio est, quam proposuimus in methodo instituta pro dignoscendis internis dispositionibus, vbi diximus iuuantia & lædentia esse tanquā lydium calculum, quo vtuntur aurifices in obryzo dignoscendo, dū cito, & sine igne illud experiuntur: Nos tamen præter iuuantia & lædentia pro cognitione omnium dispositionū habemus signa desumpta à natura rei, quæ non possunt decipere, sicuti sunt ea, quæ desumuntur à causis nō naturalibus, ab excretis, ab actionibus, & à symptomatibus indicantibus internas dispositiones, idè loco à iuuantibus, & lædentibus non indigemus. Tertia; quæ ex Gal. 6. de sanitate tuenda cap. 3. desumitur: ibi enim dicit naturam siccā, & humidā tutius conseruari similibus: calidā verò & frigidā contrariis: affert hanc rationem, quia dum volumus actiuas qualitates conseruare similibus, facilè illas in morbosas dispositiones trahimus, idè actiuæ qualitates recedentes à temperatissimo contrariis sunt conseruandæ, passiuæ verò qualitates similibus: Hinc fit quod qualitates simplices non sunt capaces iuuantiū simul & lædentium: Quarta responsio ex Galeno desumitur lib. de constitutione artis cap. 9. vbi dicit ab extrinsecis temperaturæ humidæ & siccæ parū patiuntur, idè Gal. non fecit mentionem de iuuantibus & lædentibus pro cognitione temperaturæ humidæ cerebri.

4. Dubitatio si celerrimè nascuntur capilli, & robusti in cerebro sicciori, Galenus debebat oppositum dicere in cerebro humidiori: si oppositorum eadem est disciplina, quod scilicet tardè & non celerrimè nascantur, & exiles.

Respondetur in cerebro humidiori posse quoque cito oriri, & pilos fieri robustos,

bustos, quia supponitur à Galeno, in cerebro humidiori esse caliditatem temperatam: sed sic est, quod posita caliditate temperata humiditas non potest impedire operationes temperamentis calidi: Hinc in sue omnium animantium humidissimo, pili & citò, & robusti nascuntur: Inde Aristoteles s. de gener. animal. cap. 3. ait capillos crassos fieri, si multa adit humiditas viscosa, quæ tamen non redat calorem diminutum: Nos enim supponimus Gal. hic agere de vno excessu, qui est in humiditate, suppositis semper cæteris qualitatibus temperatis.

§ Dubitatio inquit, humiditatem reddere sensus turbulentos, quod viderur falsum, quia experientia patet, turbulentos fieri ob siccitatem: pueri humidissimi syncerè vident: senes verò quatenus sicci turbulentum habent visum: immò specilla inseruiunt senibus, quia ob siccitatem sunt in eorum ragoide & aranea (vt ego puto) rugæ inter quas spectra visua ad oculum penetrantia à specillis vnita intromittatur, aliter in ingressu ragoïdis, omnia confusa viderentur: idem dicimus de aliis sensoriis, in animali iuvene sua natura humido maiorem esse claritatem: in sene verò sua natura sicco maximam esse in sensoriis obscuritatem & turbulentiam.

Responderetur, per siccitatem esse intelligendam excrementorum carentiã, quæ reddit sensoria munda & clara; cur autem sint clara, quando excrementis carent, non omnes intelligunt: veritas est (vt mea fert opinio) quia claritas, seu perspicuitas oritur ex paucis superficibus: ubi enim sunt paucae superficies, tunc spiritus in transitu ad sensoria conseruantur lucidi & non turbulenti: turbulentia verò efficit tenebras & auditum, & cæteros sensus hebetes: quod verò paucae superficies efficiant claritatem, patet, quia lucidi radij non refranguntur: exemplum habetur in crystallo & adamante in puluerem tenuis-

simum redacto, quæ amittunt claritatem; quia ob multitudinem superficierum minimorum granulorum luciditas refrangitur, quod non euenit in integro crystallo, vel adamante, in quibus paucae sunt superficies: Similiter euenit in aqua splendida, si eo vsque ageretur, quousque spumescat: tot enim acquirit superficies, vt amittat perspicuitatem & turbulenta fit. Dicimus igitur quod senum sensoria excrementis sunt referta: excrementa verò cum sint quid distinctum, sensoriis varias efficiunt superficies, vnde oritur turbulentia & obscuritas. Præterea ipsa senum sensoria sunt rugosa, & rugæ quotquot sunt, tot efficiunt superficies, quæ refrangendo lucidos radios tollunt claritatem: pueri verò quatenus sunt humidi, humiditate naturali distendunt tunicas sine rugis, & sine varietate superficierum, vnde necessariò radij in transitu ad sensoria lucidi conseruantur: quod non euenit in senibus: quorum tunicae concidunt ob defectum humiditatis, & concisæ multiplicant superficies, ob quas claritas vanescere solet.

CAPITIS XVIII.

De signis calidioris & siccioris cerebri.

Textus. 25.

Composita autem, primum calida, & sicca, secundum quam, & superfuitatibus carent, & sensibus vigent, & plurimum vigilant, & cito calui sunt, & prima quidem capillorum generatio celerrima est, ac plurimo abundans alimento. Capillos verò habent nigros, & crispas, & tangentibus caput calidi sentiuntur, & sunt rubicundi vsque ad aetatem consistentia.

IN quatuor superioribus capitibus Galenus egit de signis temperaturarū cerebri simpliciū. Nunc incipit agere de signis temperaturarū compositarū: in hoc cap. verò exorditur à signis cerebri calidioris & siccioris: quia sicuti calidum est præferendum frigido, similiter siccum est præferendum humido; idèd prius agit de calido & sicco. Diuidi potest hoc caput in tot particulas, quot sunt signa: signa sunt octo, tot quoque erunt particulae.

Primum signum cerebri calidioris & siccioris est *carentia superfluitatum vel excrementorum*: ratio est, quia de ratione siccae temperaturæ (ut diximus superius) est carentia excrementorum: similiter de ratione calidae sequitur exiccatio & carentia superfluitatum: quia natura calida excrementa resoluit per insensibilem perspirationem.

1. Dubitatio videtur, quod temperatura calida & sicca cerebri abundet excrementis, quia de ratione caloris est attrahere: Hinc qui calidum habent cerebrū semper gravitatem capitis patiuntur; ergo malè Galenus in tex. dū dicit, in calido & sicco, cerebro non esse excrementa.

Oddus responderet, dato, quod caliditas attrahat, tamen resoluit & absomit excrementorum abundantiam, quæ attrahitur, quæ responsio est manca.

Ego responderem caliditatem & siccitatem existentem in sanitatis latitudine nullo modo attrahere, quia causa quæ attrahit & colligit excrementa est præter naturam, & extra latitudinem sanitatis: Galenus verò in hoc loco tractat de cerebro calido & sicco sano, & non ægro, ut omnes quoque expositores consentiant. Præterea, (& hoc est axioma in hac arte) dum agit Galenus & calido, & sicco cerebro, supponit corpus in cæteris qualitatibus esse moderatum & temperatū: tractatque solum de hoc unico caloris excessu: supponendo in omnibus aliis qualitatibus, (ut dictū est) cerebrum

esse moderatum: posito igitur corpore in statu hoc temperato, non colligentur excrementa. Dum verò attrahuntur excrementa à calore, non sufficit calor, dato etiam quod esset præter naturam, sed requiritur quoque excrementum, quod debet attrahi: de ratione motus enim ex Aristotele in physicis duo necessariò concurrunt, mobile, & motor: si igitur axioma verum est quod cum Galenus agit de excessu in aliqua qualitate supponat, cæteras qualitates esse mediocres, & temperatas non inuenientur excrementa, & per consequens calor cerebri non habebit quod attrahat.

2. Dubitatio, multi sunt habitus calidi & sicci, quorum capita sunt excrementis multis referta, & destillationibus & bnoxia.

Solutio petenda est ex dictis: diximus breuiter illos habitus calidos & siccos qui sunt excrementorum pleni extra latitudinem sanitatis esse, & de his Galenus in hoc c. non agere. Præterea dum Galenus agit de cerebro calido & sicco, supponit cerebrum solum habere excessum, reliqua omnia verò esse mediocritia & temperata: qui verò non supponit hoc toties à nobis animaduersum, nunquam intelliget huius libri artificium.

3. Dubitatio capilli à calido, & sicco cerebro multi sunt: ergo multa excrementa, ergo cerebrum calidum & siccum abundabit excrementis, quod negat Galenus.

Responderetur quod loquitur de excrementis in cerebro, & non expulsiis, inter expulsa verò sunt pili.

Secundum signum: *sensibus vigent*: ratio est, quia spiritus in cerebro calido, & sicco sunt tenues, non obtusi, sunt lucidi, & clari, vnde sensus fiunt vegetes. Præterea sensoria sunt expurgata ab excrementis, & idèd clara, & paucioribus constituta: paucae enim superficies efficiunt claritatem, & perspicuitatem, ut superius ostendimus.

Tertium signum: *plurimum vigilant*: ambæ qualitates, caliditas scilicet & siccitas, breues somnos faciunt: calidior enim, & siccior proprium est diffundere ad sensoria spiritus animales, vel eorū radios, merito quorum fiunt sensus: vigilia verò alio modo non fit, nisi dum spiritus animales, vel eorum radij detinentur in quinque sensoriis.

Quartum signum: *cito calui sunt*, superius dum egit de cerebro sicciori, & de calidiori, in utroque capite dixit caluos cito fieri: ratio est cutis siccitas, quæ ex eo nascitur, ut docet Hippocrates 6. epid. 3. tex. 1. quia cerebrum in caluis non tangit cranium, sed ob siccitatem in suam basin subsidet: quod quidem observatum est à me in cadauere, quod habebat caluitium.

Quintum signum: *prima capillorum generatio celerrima est, & plurimo abundans alimento*. Hoc signum insequitur caliditatem & siccitatem; ratio cur sit celerrima eorū generatio est, quia ubi generatio est celerrima, ibi est agens efficacissimū, & patiens dispositum: agens efficacissimū, est caliditas & siccitas: patiens dispositū est abundantia alimenti: per abundantiam alimenti non intelligit illud quod conuertitur in substantiam cerebri, sed quod concurrat in pilorum generationem; quæ est illa fuligo calida & sicca, quæ reputatur ab omnibus tertie coctionis crassum excrementum.

Sextum signum: *capillos nigros habent & crispos*: calor adurendo efficit capillos nigros: siccitas, cum sit lima caloris, auget nigrædinem, & crispitudinem.

Septimum signum: *capita calida & sicca si manibus tangantur, actu calida sentiuntur*: hoc signum est proprium caliditatis: per accidens tamen conuenit siccitati, quatenus scilicet siccitas est lima caloris, efficitque, ut calor promptius sentiatur.

Octauum signum, *sunt rubicundi usque ad ætatem consensientie*: pro intelligentia

huius sciendū ex Hippocrate in libro, qui inscribitur brevis denotatio dog. Hipp. & ex Gal. lib. de diff. med. & in com. de salubri diætâ, quatuor esse ætates: primâ esse puerilem, quæ veri, sanguini, & aëri respondet; secundam esse virilem, quæ ab Hippocrate in lib. de diætâ vocatur adolescentia: dicuntque hæc secundam respondere ætati, bili, & elemento ignis; Tertiam esse ætatem inclinantem, quæ respondet autumnō, melancholici, & terræ: quartam esse senectutem, quæ respondet hyemi, pituitæ, & elemento aquæ.

Præterea Hippocrates libro de carnibus distinctius agens de ætatibus ait, primam esse infantiam, quæ durat donec dentes fiunt, quod septem annorū spatio expletur. Secundam esse pueritiā, quæ à septimo ad decimū quartum producit; Tertiam esse adolescentiā, quæ à 14. usque ad 21. excurrit: Quartam esse iuuentutē, quæ terminatur, ut dicit Gal. 3. aphor. com. 30. quinta septimana, id est ab anno 21. usque ad 35. Quintam à 35. ad 49. esse ætatem parum inclinantem, de qua Galenus loco citato habet, quod homines isti exerceant omnia vitæ munera, perinde ac iuvenes; differunt, quia non sufficiunt ad labores, ut iuvenes: sextam ætatem esse primum senium, quod à 49. usque ad 62. extenditur: septimam esse postremum senium quod à 62. usque 97. peruenit.

Notandū tamen ætates non semper ab annorum numero definiri: quia ex Celso robusti senes magis viuunt iuuenture, quam debiles iuvenes: similiter Aristoteles lib. de iuuenture & senectute, & Hippocrates lib. de diætâ rectis distinxerunt ætates in iuuentutem & senectutem solummodo; quia quilibet vel est in augmento, vel decremento. Hinc si in anno 70. non deficeret virtus ut aliquando contingit in senibus robustissimis, illa esset iuuentus. Quod verò inueniatur tales habemus multarum testimoniorum;

Auerroës enim 4. coll. cap. 40. testatur de Auenzoar quod vixerit 135. annis: libeat illius verba: cum sit Auctor veridicus, asferre: *Auenzoar, ut Rasis est testificatus, cui in hac scientia debet concedi corona, qui vixit 135. annis: & in 40. anno in hac arte operari cepit, & in bono obijt statu, & in habitu scientia vidit quantum videre & cognoscere potuit, ergo sui libri credendi sunt.*

Præterea innumeri sunt Auctores, qui referunt de Gorgia Empedoclis discipulo, qui robusto corpore sensibus integris, memoria firma annum centesimū octauum excessit. Denum Nauarrus Ostiensis in sum. pœnit & remis. & Sauonarola tract. 6. cap. 2. rubrica 13. referunt Nicolaum de Palauicinis habuisse filium in ceterisimo anno: ætas sanè est admiranda: eius filij tamen procreatio nullā admirationem mouet: quia vxores iuuenes & amabiles iunctæ maritis ducentorum quoque annorum partum edere possent.

4. Dubitatio quæritur, quid intelligat Galenus per ætatem consistentiæ: quod sanè nō intelligitur, nisi ex codice Græco, in quo sic legitur *ἔρῳρῳι τε μετὰ τῆς ἀκμῆς χρόνον*, id est, rubicundū vsque ad tempora summi vigoris: *Ἀκμή* ex Galeno ad Glauconem est summus vigor, qui non conuenit, nisi extremitati iuuentutis ex Galeno 3. aphorismorum 30. est in anno 35. quare dicimus post annum 35 qui cerebro sunt calido & sicco non apparere ita rubicundos.

Mior Leonicenum virum in Græca eruditione doctissimum, interpretatum fuisse ætatem *ἀκμῆς* ætatem consistentiæ; quæ non solum conuenit ætati summi vigoris, sed etiam ætati peruenienti vsque ad 49. annum: idè ætas consistentiæ à Galeno, & Hippocrate 1. aphorif. 13. vocatur *καθῆστυα*, id est ætas consistentiæ, quæ sic definitur: ætas consistentiæ est media inter iuuentutem, & senectutem, quod facillè pater: quia iuuentus terminatur anno 35. & senectus incipit anno 49. ergo ætas consistentiæ ex Ga-

leno erit ab anno 35. ad 49. de qua ætate Galenus hīc non intelligit: eo quia (vt diximus) non est vsus hoc verbo *καθῆστυα*, sed verbo *ἀκμῆς*, quod verbum significat summum vigorem, qui in fine iuuentutis habetur, id est, in anno trigesimo quinto.

Plusquamcommentator ausus & mutare Galeni verba: vbi enim Galenus dicit: qui habent cerebrum calidum & siccum, non sunt rubicundi vltra ætatem consistentiæ censet, quod neque sint calidi vltra ætatem consistentiæ: quæ interpretatio non consonat verbis Galeni, qui loquitur solum de rubicundis. Præterea experienciæ aduersatur: qui enim in iuuentute habent cerebrum calidum, & siccum videntur magno quoque calore non solum in ætate consistentiæ, verū etiam in primo senio vexari: quamuis in vltimo senio omnia frigescant, & exsiccantur.

5. Dubitatio: Galenus dum loquitur de cerebro calido dicit, quæ circa caput sunt esse rubicundi coloris, neque dixit vsque ad ætatem consistentiæ: similiter dum loquitur de cerebro calido & humido dixit, faciem esse boni coloris, neque coarctauit signum propositum vsque ad ætatem consistentiæ: qua igitur ratione in hoc cap. calido & sicco vult rubicunditatem solū perseuerare vsque ad ætatem consistentiæ?

Responderetur huic dubitationi, quod dum Galenus loquitur de cerebro calido, supponit, omnes qualitates esse mediocres: solumque agit de illo excessu caloris qui recedit à temperatissimo: quæ animaduersio est adeo necessaria, vt sine ea artificium huius libri esset omnino imperceptibile: dicimus igitur, cerebrū dum est calidum & siccum, carere humido, quod est caloris pabulum: quare vsque ad ætatem consistentiæ absumitur pabulum, quod potest faciem rubicundam reddere: non tamen ita absumitur, vt cerebrum in ætate consistentiæ red-

datur frigidum: plus pabuli requiritur in facienda rubicunditate, quam in calore, quod non animaduertit Sclanus, nec Pluſquamcommentator, qui videntur aſſerere, quod eodem tempore amittatur rubicunditas, & caliditas, quod eſt falſiſſimum: ſiccitas enim, vt Auerroës & Petrus de Aluer. dicunt, eſt lima caloris, & non rubicunditatis.

6 Dubitatio: videtur Galenus diminutus, quia non proponit ſignum aliquod præſtantiſſimum, quod deſumitur à iuuantibus & lædentibus, ſicuti fecit agens de cerebro calido.

Reſponderetur, egiſſe in capite de cerebro calido de extrinſecis alterantibus, quatenus ſunt iuuantia vel nocentia; idè omiſit ſigna deſumenda à iuuantibus & lædentibus. Præterea ſigna propoſita ſunt ſufficientiſſima pro declaratione cerebri calidioris & ſiccioris, idè fuiſſet ſuperfluus ſi alia addiſſet. Hinc errat Argenterius, qui reprehendens in hac re Galenum non videt quo artificio auctor incedat in his capitibus.

7 Dubitatio: Galenus videtur inſufficientis, quia ab Auerroë, & Auicenna plura alia ſigna indicantia cerebrum calidum & ſiccum propoſita ſunt: Auerroës enim 4. colligit cap. 3. ait, qui habent cerebrum calidum & ſiccum eſſe in diſcurſu veloces, quamuis his non apprehendant intimam rerum naturam, ſed ſolum quædam ſimilitudines: Auicennas verò vbi agit de cerebro calido & ſiccò ait, eius ſignum eſſe fortitudinè intellectus, quod illis accidit, qui diu cogitare poſſunt.

Reſponderetur, hæc ſigna Auerroës & Auicennæ contineri in illo à Galeno propoſito, quod ſcilicet calidi cerebro ſint mutabiles in ſententia: iſti enim velociter diſcurrunt, ſed apprehendunt ſolas ſimilitudines, ſemperq; cogitant nō vnū conceptum, ſed multos continuo tranſeuntes de vno in alios.

Sanctorij Sanctorij Pars II.

CAPITIS XIX.

PARTICULA I.

DE SIGNIS CALIDIORIS & humidioris cerebri.

Textus 26.

Si verò humiditas adiungatur caliditati, parum vtriuſque qualitatibus ſuperantibus mediocritatem, color bonus, & que circa oculos calidiora, vena magna, & plura excrementa, & mediocriter cocta, & capilli recti, ſubſtanti, & non facile calui ſiunt. Implentur verò atque aggrauantur eorum capita à calidis. At ſi humectantur, protinus multo magis excrementorum habent multitudinem.

OSTROYAM egit de ſignis cerebri calidi & ſicci: in hoc cap. agit de ſignis calidi, & humididi, & merito poſt ſigna calida & ſicca de ſignis calidi & humididi, verba facit: quia ſiccitas vt caloris propria eſt præſtenda humiditati.

Diuiditur caput in tres particulas: in hac prima agit de caliditate, & humiditate cerebri parum recedentis à mediocri & temperato: In ſecunda agit de ſignis cerebri multum recedentis à temperatiſſimo: In tertia de cerebro calido & humido, quod recedit à temperatiſſimo ſecundum vnā qualitatem. In eadem particula dat pulcherrimam normam, quæ infra explicabitur.

Quo ad ſigna indicantia cerebrum calidum & humidum, quod parum recedit à temperatiſſimo, Galenus hîc tradit ſeptem ſigna.

Primum eſt, bonus & floridus calor faciei, qui mixtus eſt ex albo & rubro, de quo.

L I

colo.

colore dictum est superius in libro de constitutione art. Galenus docet, corpora humida habere plurimum sanguinis: post sanguinem esse plurimum pituitæ: minus tamen bilis, & adhuc minus melancholiæ: quia verò sanguis colorem rubrum, & album seu floridum habent: isti tamen non sunt rubicundi; sicuti, qui habent cerebrum calidum tantum, vel calidum & siccum, sed sunt coloris ex albo & rubro commisti.

I Dubitatio: non videtur, quod color bonus faciei indicet cerebrum calidum, & humidum cum paucō excessu, ut diximus, quia superius Galenus docuit, colorem bonum significare cerebrum calidum tantum, sed sic est, quod iuncta humiditas calori, calor obrunditur; ergo non videtur, quod in cerebro calido & humido possit esse bonus, & floridus faciei color.

Respondetur, humiditatem dupliciter considerari vel ut moderata, vel ut est immoderata: quo posito, dico calorem obrundi solum ab humiditate immoderata, & non à moderata: quare si bonus color indicat calidum cerebrum, potest etiam indicare cerebrum calidum iunctum cum moderata humiditate: humiditas enim si est moderata iuvat mirum in modum coctionem, ut docet Galenus 3. de symptomatum causis cap. 1. & Aristoteles 4. meteor. text. 18. vbi ait, coctionem esse elixationem, quæ fit à calido & humido moderato.

Secundum signum: circa oculos calor apparet: nulla enim capitis pars magis ostendit internum cerebri statum, quam alteratio tunicarum oculorum: quia à membranis cerebri oriuntur: si viderimus igitur oculos esse calidos, & rubros, statim dicemus, cerebrum esse calidum, & deinde sanguinem ad oculos attractum fuisse ratione caloris oculorum.

Tertium signum: vena oculorum magna

apparet: intumescit enim ob sanguinis plenitudinem: valebit igitur, si dixerimus, venæ sunt plenæ sanguine, ergo temperatura est calida & humida: sanguis enim multus fieri non potest, nisi ab opifice calido & humido.

Quartum: excrementa plura sunt, quam in calido & sicco cerebro, sed mediocriter cocta: plura enim sunt ratione humiditatis: cocta verò ratione humiditatis & caliditatis: quia coctio ex Aristotele & Galeno locis citatis est elixatio, & elixatio fit à calido & humido: dicit mediocriter cocta: quia perfecta coctio non proest fieri ab excessu caliditatis & humiditatis, sed à mediocri temperamento: in hoc loco verò agitur de calido & humido cerebro cum aliquo excessu: Hinc Sclanus perperam interpretatur per mediocriter cocta, benè cocta: hæc enim conditio bonæ coctionis conuenit temperamento sine excessu.

Quintum, capilli sint recti & subflau: recti, quia in his non adest siccitas cutis, vel calor immoderatus, qui crispitudinem faciat: subflau, quia in mediocri temperamento sunt flau: in calido tantum sunt nigri: in calido & humido sunt subflau: nullum enim temperamentum proximius est mediocri & temperato, quam caliditas & humiditas cum paucō excessu.

Sextum, non facile calui fiunt: quia sunt humidi: calui ex Hippocrate 6. epid. com. 3. tex. 1. fiunt ob cerebri imminutionem: imminutum enim cerebrum vel in suam basin concisum non tangit cranium, vnde siccitas suboritur in cute: vnde caluitium: ecce quod causa caluitij immedata est siccitas: si igitur erunt humidi non facile calui fient.

Septimum, isti læduntur à calidis & humidis rebus non naturalibus: aggrauantur scilicet eorum capita, & ab humidis caudæ læduntur, ut multitudinem excrementorū coaceruet, vnde catarrhi & destillationes fiunt: sed quia hæc septē signa inseruiunt

inferuiunt cerebro calido, & humido parum recedenti à temperatissimo, idè videndum. Et quid dicat Galenus de cerebro calido & humido, quod multum recedit à temperato.

CAPITIS XIX.

PARTICULA II.

Et si plurimum caliditas, atque humiditas creuerit, his caput est agritudinibus obnoxium, atque excrementis abundans. & quod facile à calefacientibus, atque humectantibus offendatur. Auster verò semper eis aduersatur, atque optime in Aquilone se habent, non tamen diu vigilare possunt: & cum se ad somnum conuerterint, simul graui somno tentatur, & vigilant, & somnia habent imaginationibus plena, visus eis turbulenti, neque satis sensibus vigent.

N hoc text. Galenus proponit signa cerebri calidi & humidum cum excessu recedentis à temperatissimo: quod tamè cerebrum adhuc in latitudine sanitatis perseverat.

Primum signum: ait hoc cerebrum esse obnoxium agritudinibus: Qui igitur habent caput valde calidum & humidum, quamuis sani sint, ob leuissimam tamen causam labuntur in destillationes, & catarrhum falsum: Verum quamuis catarrhus ex Galeno 2. de diff. feb. cap. vltim. aliquando fiat non ob læsionem capitis: sed solum ob sanguinis vitium, tamen dū excitatur in cerebro valde calido & humido ob sanguinis vitium; cerebrum vt plurimum incidit in affectum in facto esse: cerebrum enim, dum sua natura non est valde calidum & humidum si patitur catarrhum ob sanguinis vitium,

non ita facile labitur in vitium idiopathicum, quemadmodum cerebrum valde calidum & humidum: Notandum dū caput est valdè obnoxium destillationibus, vel aliis agritudinibus, vocari corpus insalubre simpliciter, licet sanum sit: cerebrum verò quod non est obnoxium catarrho, si eo vexatur nulla tamen existente læsione sensibili, dici corpus salubre simpliciter vt multum prout scilicet maiorem, vel minorem habeat vim resistendi agritudinibus.

Quo pacto verò noscantur capita agritudinibus obnoxia, quæ sunt insalubria simpliciter, nos docet Hippocrates 6. aphor. 2. his verbis: *quibus nares humida, & semen humidum, bi destillationibus sunt obnoxii*: Præterea Galenus 9. de vsu par. c. 1. tractat de meatibus, per quos cerebrum obnoxium catarrho expurgatur, ex quorum locorum, siue meatuum cognitione colligimus facile statum & conditionem cerebri: agritudines verò, quibus cerebrum propositum à Galeno in text. sit obnoxium, omnes sunt calidæ & humidæ, sicuti apostemata, qualia sunt parotides, catarrhi, destillationes & alia id genus.

1. Dubitatio, Auicennas declarans signa cerebri calidi & humidum dicit, esse obnoxium agritudinibus calidis & frigidis: Galen. tamen in text. contrarium asserere videtur; dum dicit quod aquilo iuuat, quia est frigidus & siccus, ergo non est obnoxium frigidis, vt dicit Auicennas.

Respondet Auicennas, quatenus tale cerebrum est valde debile, & in fine latitudinis sanitatis constitutum, propterea esse obnoxium frigidis agritudinibus. Ego autem sic conciliarem Auicennam cum Galeno nempe, aquilonem, seu alias causas externas frigidas ex accidenti calefacere & humectare posse quatenus scilicet obstruunt meatus, & prohibent perspirationem cerebri: inde enim magis incalcescit, & humectatur: itaque dicimus, Galenum inspexisse solum causas,

quæ per se lædunt cerebrum calidum & humidum, Auicennam verò causas quoque per accidens.

Secundū signū ait: *excrementis abundare*: ratio est, quia ratione caliditatis fit attractio excrementorum: ratione verò humiditatis obrudentis calorem fit prohibitio resolutionis excrementorum: sed si dixeris ratione laxitatis melius adhuc respondebis: viscera enim insalubria, si iunctam habent humiditatem, redduntur ob humiditatem laxantem fibras excrementorum receptacula, quod non accidit visceribus debilibus, & siccis.

Tertium signum: *facile leditur à calefacientibus & humectantibus.*

2. Dub. magna oritur, quia Galenus in hoc loco agit de cerebro calido & humido sano, & nō ægro: quomodo igitur Gal. dicit calidū & humidū cerebrū lædi à calefacientibus & humectantibus: nōne quæ sana sunt debent similibus conseruari, & quæ sunt ægra contrariis sanari: idēque docet Gal. in tertia parte huius libri tex. 35. 4. meth. cap. 2. & 11. meth. cap. 12. videlicet contrariam affectionem præter naturam, vel recedentem ab optima esse tollendam contrario.

Solutio hæc est: corpora simpliciter sana similibus sunt conseruanda, & non corpora sana neutra, & insalubria: quod hæc solutio tollat dubium, ex Galeno patet 3. aphorif. 2. & 3. ubi dicit, vnam esse temperaturam optimam, & octo esse vitiosas: ibique addit ad æstatem frigidas & humiditas temperaturas bene affici, calidas verò & siccas ad hyemem: ecce quòd solum optima temperatura, id est corpus salubre diapandos similibus conseruatur. Præterea Gal. 3 aphor. com. 3. declarat, quæ corpora similibus, & quæ contrariis sint tractanda, & valde conuenit, vt afferamus eius verba: quia video Medicos sæpè abuti hac sententia, similia similibus conseruari, &

contraria contrariis curari: de corporibus igitur sanis loquens Galenus loco citato habet hæc, & vt simpliciter dixerim contrarij, quidem ad contraria bene, similes autem ad similia male: præterquam, si ætas temperato comparetur: hoc enim solo modo similes à similibus bene afficiuntur: ecce quòd temperatissima solum similibus, & non contrariis conseruari debent. Præterea Gal. loquens de cerebro sano, quamuis insalubre sit, dicit cerebrum calidum & humidum lædi à calefacientibus, & humectantibus: ecce quòd corpora sana, quæ vocantur salubria vt multum, & sana vt nunc, sana neutra simpliciter, vt multum, & vt nunc: similiter sana, insalubria omnia contrariis, & non similibus sunt tractanda: Gal. enim non dixisset 3. aphor. com. 3. quod solum temperata similibus sint tractanda, si iudicasset, quod cætera corpora à mediocri recedentia essent similibus conseruanda.

3. Dubitatio non videtur, quòd omnis curatio sit contraria, quia Aristoteles 4. topicorum cap. 3. ait, febri, & ophthalmiæ nihil esse contrarium: similiter 5. aphor. 25. habetur, tetanum curari profusione frigida: quare contraria non curantur contrariis.

Respondet Plusquamcommentator tex. 35. tertiæ partis huius libri. Aristotelem in top. docuisse omnia generica habere sua contraria, vt virtus in communi aduersatur vitio in communi, & sanitas in communi aduersatur ægritudini in communi, non tamen semper esse verum in specificis differentiis: quia licet auaritiæ, quæ est vitium specificum aduersetur largitas, tamen (vt ait Aristoteles) ophthalmiæ, & febri nihil est contrarium, id est nulla inuenitur specifica sanitas, quæ aduersetur ophthalmiæ, vel quæ aduersetur febri. Responso hæc accipitur, quod scilicet Aristoteles intelligat de specifica sanitate, quæ sit immediatè cōtraria febri, vel ophthalmiæ:

miar: fallitur tamen Plusquamcommen-
rator, neque Aristotelis mentem omni-
nò intelligit, dum inquit ophthalmiam,
& febrem non habere sua contraria;
dantur enim sua contraria; sed sunt (vt
aliis in locis disputauimus contra ipsum)
innominata. Quo ad illud quod dicunt
de tetano, quippe est passio frigida, &
tollitur aquæ perfusione, dicimus id
per accidens contingere, quatenus sci-
licet frigida perfusione concentratur
calor naturalis, & inde adeò roboratur,
vt vincat passionem frigidam: ecce igitur
quòd omnis curatio per contra-
ria fit.

Quartum signum: auster semper illis
aduersatur, id est capitibus calidis, &
humidis cum excessu, optimè tamen in
aquilone se habent. Ratio desumitur ab
Hipp. 3. aphor. 5. vbi dicit, austri audi-
tum hebetantes, caliginosi, caput gra-
uantes; Gal. verò in com. docet quod
causa, cur austri reddant auditum gra-
uiorem, & visum caliginosum, est, quia
temperatura austri est calida & humida;
& omnia calida, & humida apta sunt ad
replendù caput, & ad grauitatem effi-
ciendâ: quia principium neruorum hu-
meant; vnde motus voluntarij red-
duntur pigri: hæc Gal. de austro. De
aquilone verò admonet, quòd reddat
corpora robustiora & vegetiora, & præ-
cipuè, si corpora calida & humida sint:
aquilo enim est ventus frigidus & sic-
cus, & mirificè confert corpori calido
& humido.

4 Dubitatio fatistrita: in cura catarrhi
prohibetur à Mesue, & ab omnibus ven-
tus Auster, & Aquilo: ergo Aquilo quo-
que aduersabitur cerebro calido & hu-
mido.

Respondent Expositores, alio modo
esse curandum catarrhum in ægro, &
alio in sano obnoxio tamen ægritudini-
bus: causa verò, cur Aquilo cerebro
correpto ægritudine catarrhali noceat,
est, quia suo frigore parit adiapneustiam

seu pororū constrictionem, ob quam ca-
lor internus intenditur, humorque reti-
netur, & inde fluxiones excitatur, quod
re vera non fiet in cerebro sano destilla-
tionibus obnoxio, eo quia resistit. Præ-
terea dicimus cum Gal. 3. aphor: com.
12. frigus externum eo modo destilla-
tiones excitare, quo manu aliquando
exprimitur spongia aqua imbuta: Hinc
Ioannes Langius in suis epistolis epist.
46. vadè decipitur, dū reprehendit me-
dicos, qui putant frigus externū excitare
catarrhum, quia coarctet paniculos ce-
rebri: miser enim non animaduertit
hanc communem medicorum opinio-
nem esse desumptam à Gal. loco citato,
ideò merito ab Expositoribus reprehen-
ditur.

5 Dubitatio quomodo Auster aduersa-
tur, & Aquilo iuuat cerebro calido &
humido, si ex Aristotele 2. meteoror-
um cap. 4. quilibet ventus est exhalatio
calida & sicca?

Responsio communis est, & optima,
quod licet quilibet ventus in se sit exha-
lario calida & sicca, tamen ex locis per
quos transit secum fert locorum qua-
litates: Auster quia venit à meridie est
calidus, verum quia transit per mare se-
cum fert eius vapores, & sentitur humi-
dus: Aquilo à polo artico veniens tran-
sit per niues, & glaciem; ideò refrigerat
& exiccat. Quod verò venti reddantur
frigidi & humidi à regionibus, per quas
transeunt, nos docet Arist. 26. probl. 5. 1.
vbi dicit in Africa Austrum esse frigi-
dum, & Aquilonem calidum, quia hîc
antequam illuc perueniat, amittit frigi-
ditatem septentrionalem, & induitur
caliditate meridiei: similiter ait, austrum,
dum spirat versus antarticum, amittere
caliditatem, & frigiditatem sibi conci-
liare.

6 Dubitatio videtur Gal. diminutus,
quòd solum de duobus ventis mentio-
nem faciat, de aliis verò nihil dicat.

Respondent alij, quòd omnes venti

vel calefaciunt, vel refrigerant, vel exiccant, vel humectant: Aquilo refrigerat & exiccat, Auster verò calefacit & humectat: orientales venti calefaciunt: occidentales verò refrigerant: quare sat erat Galeno de duobus verba fecisse.

Alij dicunt, quòd aëris temperaturæ non solent mutari, nisi ab Austro & Aquilone: cæteros ventos parum perseverare, & exiguam in aëre alterationem efficere.

Ego tamen arbitror intentionem Gal. in hoc loco non esse de ventis agere, vult enim solum docere signa cerebri calidi & humidi: Cæterum, quia signa quoque desumuntur à iuvantibus & lædentibus, idèò facta est mentio de Austro & Aquilone; Aquilo enim iuvat cerebro calido & humido, & Auster nocet: Auster verò iuvat cerebro frigido & sicco, & Aquilo nocet.

Quantum attinet ad ventorum generationem credimus nos breuiter, ventos omnes originem habere à montibus: si enim tota terra careret montibus, non essent venti: Hinc in summis montium cacuminibus, vbi exhalationes nō coëscuntur; sed suauiter & sine violentia mouentur, non fiunt venti. Montes, quorum occasione in Europa fiunt venti, tres sunt præcipui: primus est Atlanticus, qui est aded magnus, vt Africam ex vna parte terminet. Secundus quam maximus est Caucasus qui est in Asia. Tertius verò sunt Alpes, quorum propagines extensæ sunt quoq; versus antarcticum: mons Atlanticus efficit Austrum: cur? quia detinentur ab illo, & citra illū exhalationes mediterranei, & regionum citra illum, ita vt non valeant diffundi, & transire per Africam vltra Atlanticum: quare dum exhalationes, nec stare, nec vltra possint diffundi ob Atlantici impedimentum, magno cum impetu versus Europam mouentur, & cum transeat per mare efficiunt ventos

humidos, vt docet Aristoteles sectio. 26. probl. 51. Similiter alpes impediunt, ne exhalationes versus articum peragrent eadem ratione, vt dictum est de Austro, efficitur aquilo frigidus & siccus, quia euolat niues & montes siccos, & frigidus, diffunditurque per Europam vsque ad Atlanticum montem, vltra quem alij venti fiunt. Mons Caucasus eadem ratione efficit orientales ventos: alij quoque montes, vel horum propagines efficiunt alios: satis enim est in meteorologis esse tamquam axioma, quod numquam essent venti, nisi essent angustia, quæ non essent, si terra careret montibus, essetque aër ita liber, sicuti in montium cacuminibus.

Quintum signum, *non possunt diu vigilare, & quando se conuertunt ad somnum simul graui somno tentantur, & vigilant.* Ratio est: quia ratione humiditatis habent inclinationem ad somnum: ratione verò caliditatis ad vigiliam, unde fit coma vigil: libro enim de comate, & primo præd. in principio admonet, triplicem esse differentiam comatis: primam differentiam esse coma quoddam profundum; secundam, somniculosum, sed non valdè profundum: tertiam esse coma vigil: sunt nonnulli, qui tentantur graui somno, attamen non possunt dormire: hic affectus à Galeno vocatur coma vigil: quo pacto verò fiat, primo prædictionum notatur per hæc verba: *cum autem, vigilia coma incipit fieri, succi mordentis permissione fieri affectionem hanc ostendi*: ecce quòd in cerebro valdè calido & humido facile coma vigil suboritur.

Sextum: *somnia habent imaginationibus plena*: ratio est, quoniam, qui patitur coma vigil habent statum medium inter somnum & vigiliam, idèò sicuti in vigilia infinita imaginamur, similiter in somno isto imperfecto, & vigili: ille. n. somnus est omnium perfectissimus, qui est sine somniis: somnus verò perfectus est.

fit, dū virtus sensitīua retrahitur ad intra, & omninō deserit quinque sensoria: dum igitur non omninō retrahitur sunt somnia: habemus enim ab Aristotele libro de somniis, somnia fieri, quia in sensoriis conseruantur imagines exteriorum obiectorum: cum igitur virtus sensitīua non tota ad intro reuocetur, oportet, vt ex necessitate succedat somnia ex imaginationibus, quæ sunt in sensoriis impressa; non retrahitur verō in his virtus sensitīua ad cerebrū ob nimiam humiditatem excrementorū, vel ob nimium calorem, qui effundit radios spirituum animalium ad sensoria, & vigiliam efficit. Septimum: *visus sunt turbulenti neque satis sensibus vigent.* Ratio huius desumitur ex Galeno 3. aphor. 17. vbi dicit, humectato neruorum principio animales actiones, quæ per neruos sunt, frigidas, & obtusas reddi: sensus enim vel sensiteria omnia per neruos exercent sua munera: Hinc visus sunt turbulenti, & sensibus non vigent ob nimiam humiditatem: postremō si contrariorum eadem est disciplina, vt dicit Arist. 1. topicorum cap. 8. & sensus ob siccitatem sunt perspicaces, vt probatum est, ergo ob humiditatem erunt obtusi.

CAPITIS XIX.

PARTICULA III.

Quod si plurimum in caliditate cerebrū à mediocritate recesserit, paululum autem humidius extiterit, calide, temperature indicia quidē superabunt, cum quibus leuia, quædam humiditatis signa coniungentur, veluti si longē quidem humidius, paululum verō calidius, vehementia quidem erunt, ac manifesta humiditatis indicia, debilia autem caliditatis. Communis ve-

ro hæc ratio in omnibus compositis intemperaturis existit.

IN prima particula huius capituli Galenus egit de temperatura calida & humida cerebri parum recedente à temperatissimo: lu secunda de temperatura calida, & humida cerebri multum recedente.

Diuiditur hæc particula in duo membra: in primo inquit, si per solā caliditatem cerebrum valdē recedat à temperatissimo suo, & parum per humiditatem, signa humiditatis superius proposita erunt leuia & mitiora: è contra verō si excessus fuerit in humiditate, & non in caliditate, quia signa caliditatis erunt leuia, humiditatis verō vehementia: si igitur excessus fuerit in caliditate, & non in humiditate, hæc quinque signa apparebunt; primum, non erunt multa excrementa; secundum erit caluitium; tertium non erit tanta promptitudo ad somnum; quartum somnia non erunt adeō plena imaginationibus; quintum neque sensus erunt obtusi.

Si verō excessus fuerit in humiditate, & non in caliditate, tunc signa humidi cerebri apparebunt, de quibus superius, quæ sunt excrementa plura malè cocta, non caluitium, corpora somnolenta, somnia plena imaginationibus, & postremō sensus obrusi.

In secundo membro huius particule dat hoc commune præceptum obseruandum in omnibus temperaturis compositis, scilicet quando vna qualitas tantum excedit, tunc esse confugiendum ad signa quatuor temperaturarum simplicium, quia si signa fuerint vehementia indicabunt magnum recessum à temperatissimo, si debilia, paruum: Hoc præceptum non solum est commune compositis temperaturis cerebri, verum etiam omnibus compositis temperaturis cordis, hepatis, ventriculi, & cæterarum partium corporis.

CAPITIS XX.

De signis frigidioris & siccioris cerebri.

Textus 27.

Frigida verò, & sicca cerebri intemperatura, frigidum & minimè coloratum sui ratione caput reddunt. Semper enim memoria repetenda quæ à nobis ab initio est distinctio posita, ut præterea aduertamus quantum ex humorum temperatura alterentur, quæ circa ipsum consistunt. Protinus autem huiusmodi temperatura venis carentes habent oculos, & à causis frigidis facile laudantur. Quare & inaequali sanitate fruuntur, quoniam nonnunquam leuissima habent capita, & excrementorum moderatos effluxus. Nonnunquam verò, & grauedinibus, & distillationibus minima ex causa capiuntur.

Primum signū, cerebri frigidi & sicci est, quod caput tactu percipiat frigidum. 1. Dubitatio non videtur, quod frigidum cerebrum possit tactu dignosci: quia cerebrum non potest tangi: neque habet sensum, quo cognosci possit interna eius frigiditas: ergo hoc signum desumptum à tactu est vanum.

Respondetur satis esse pro cognitione cerebri frigidi percipere, quod caput, id est pericranium, & facies ipsa à tactu nostro frigida sentiat: requiritur tamen manus temperati caloris, quia si esset frigida, posset decipi. In hac arte

frigidum, vel calidum dicitur prout à temperatissimo recedit: omnia enim corpora viuenti calida sunt, tamen facta comparatione ad temperatissimum, calida dicuntur quæ sunt calidiora temperato; frigida verò quæ sunt minus calida, quam temperatum.

Præterea, qui habent cerebrum frigidum possunt suo sensu animaduerrere frigiditatem capitis: Ego plures inuenio sic dispositos, qui valde conqueruntur de cerebri, & pericranii intensâ frigiditate.

Secundum signum: *cutis non est colorata*, per cutim intelligitur cutis faciei: quia non obseruatur color alterius cutis, quam faciei. Præterea, dum agitur de temperatura capitis, si ex colore aliquid colligere debemus, id ex facie, & non ex colore alterius partis desumitur.

2. Dub. *semper enim memoria repetenda est*: per hæc verba Galenus tollit tacitam dubitationem: quia aliquis dicere posset, nonne potest contingere in capite calido & sicco, quod aliquis habeat venas probis & temperatis humoribus plenas, ex quibus color bonus in facie oriatur? tunc color faciei erit bonus, tamen cerebrum erit frigidum & siccum.

Respondet, Galenus huic obiectioni, memoriam repetendam esse eorum, quæ dicta sunt cap. 13. quando loquebatur de pilis: dicebat enim, tunc capillorum colores indicare temperaturam cerebri, quando humores prædominantes non impediunt: eandem responsonem dat Galenus in hoc cap. dicens, quamuis caput sit frigidum, & malè coloratum, tamen non necessario indicabit temperaturam siccam & frigidam cerebri, quia oportet quoque videre, quales humores dominantur in venis: potest enim contingere, ut aliquis habeat cerebrum, tamen venæ illius sint adeò cruda pituita referre, ut ad cerebrum sua natura calidum mittatur sanguis admodum frigidus, & serosus, unde suboritur malus color

color faciet: similiter potest contingere, vt cerebrum sit sua natura frigidum & siccum, tamen venæ sint refertæ sanguine bilioso, vnde caput fiat ex accidenti calidum & coloratum. Præterea ex usu maluatici & aromatum idem contingere potest: similiter ex nimia exercitio non desunt qui reddantur coloratiores: ecce quod ex vnico signo, nisi alia considerentur, non cognoscantur temperaturæ: Hinc supponendum est in hoc libro, nullum signum ab aliis separatum esse proprium, & conuertibile: qui verò hoc non supponit, inter quos videtur esse Argenterius, æquè ignaros post huius libri lectionem, sicuti ante reputauimus.

Tertium signum: in his non apparent venæ in oculis: quia caliditas cerebri non est tanti, quanti attrahat sanguinem, qui extendat capillares oculorum venas: potest tamen contingere, vt venæ maiores sint sanguine plenas, & mittatur sanguis ad venas oculorum: ideo non valebit consequentia, cerebrum est frigidum & siccum, ergo non apparent venæ in oculis: nec viceversa apparent venæ in oculis: ergo cerebrum non potest esse frigidum & siccum: nos docuit Galenus capite 13. huius libri, videndum esse an in humoribus sit alteratio: quia potest esse alteratio in massa sanguinea, ob quam oculi inflammantur: cogimur igitur in examine omnium signorum videre, an multa consentiant in vnum: qui solum multorum syndromæ habet vim significandi temperaturas.

Quartum a causis frigidis facile laeduntur: addit quod fruantur sanitate, inæquali: quia modo habent capita leuissima, quæ scilicet non grauantur, quoniam pauca sunt excrementa: modo verò eorum capita grauedinibus & destillationibus afficiuntur, quia minima ex causa laeduntur à frigidis.

Ratio, cur eorum capita sint leuissima, est, quia carent excrementis, carent au-

tem excrementis, tum quia deficit causa attrahens, quæ est calor, tum quia causa concoquens est diminuta: concoctio enim fit à calido & humido & post concoctionem remanent excrementa, cum igitur per exigua fiat coctio in cerebro frigido & sicco, pauca quoque erunt naturalia excrementa: Si verò ab externo frigore laedantur, tunc concoctio vix fit, immo quod in substantiam nutriti est conuersurum in excrementum abire videtur: vnde magnæ suboriantur destillationes: immo in his fit quidam affectus, qui assimilatur Lienteria, qui à coctione valdè diminuta, vel ablata fieri solet: Hinc in his destillatio, vt ita dicam, Lienterica aliquando per nares obseruari solet.

CAPITIS XXI.

De senibus.

Sensus autem eorum in iuuentute quidem omnes vigent, atque omni vitio carent, sed progrediente ætate cito marcescunt. Et ut summam dicatur, omnes celerrimam circa caput senectutem ostendunt. Quare & citò cani fiunt. Capilli verò ipsis quidem genitis vix exeunt, & male nutriuntur, & rufi sunt: in progressu autem ætatis, superante magis frigiditate caliditatem, quam siccitate humiditatem, multum non caluescunt. E contra verò si cõtigerit siccitatem quidem plurimum, dominari humiditati, frigiditatem verò caliditati, parum calui fiunt hi.

N hoc cap. Galenus describit signa cerebri frigidi: siccità sensibus.

Quintum igitur signum indicans cerebrum frigidum

dum & siccum est, quod tales in iuuentute habeant sensus perspicaces, quamvis in progressu aetatis cito marcescant, id est, cito fiant hebetiores: In iuuentute istorum sensus sunt vegetes: quia sensoria carent excrementis: species enim sensibiles, quando in istis transferuntur ad primum sensorium, nulla inveniunt excrementa; quæ multitudinem superficierum efficiant: quod enim impedit transitum lucidarum specierum est solum id quod potest illarum luciditatem refringere: taleque non potest esse, nisi multitudo superficierum: hac ratione lumen non tranat, ubi adest corporum multitudo, & superficierum: Hinc aqua splendidissima, si agitur donec spumescat, lumen ob multitudinem superficierum exortitum à spuma non transit; quia in qualibet superficie refrangitur, & in qualibet refractione minuit penetrationem. Qui non intelligit, cur lumen penetret, & cur non penetret, vel quid sit diaphanum, & opacum, non agat de re lucida, quia nunquam se ipsum intelliget. Quod verò sensus fiant hebetes; quia specierum puritas impediatur à superficierum multitudine, patet inducendo per omnia sensus organa: oculus enim carens non solum excrementis, sed aduentitiis tunicarum superficibus optime videt, neque indiget specillis: si verò eius ragoide, vel retina fiet rugosa, impeditur transitus, specierum, virtute tamen specillorum inter rugas, seu inter rimas, ubi est claritas, ferentur spectra visibilia, & videbunt, ac si essent iuvenes: Senes enim semper videntur, ut iuvenes quo ad facultatem: differentia solum oritur ab instrumento. Quod dicimus de oculis, idem de aliis sensorijs dicendum: In instrumento odoratus, vel ob excrementa, vel ob cicatricem impediti solent species olfactorie idem dicimus de auditu, gustu, & tactu, lucidos scilicet radios spirituum animalium non posse exacte penetrare ad sensoria ob superficierum

multitudinem ortam ab excrementis, vel ab aliqua cicatrice; vel quomodo-cunque.

Præterea in luce etiam externa idem euenit, ut diximus de oculis: sed de his superius fuisse egimus. Concludimus ergo illos, qui habent cerebrum frigidum, & siccum habere sensoria clara: illos verò habere sensoria clara, in quibus radij spirituum animalium non solum prompti, & non refracti ad sensoria perueniunt; sed etiam spectra sensibilia à luciditate radiorum spirituum possint sine organi impedimento ad interna & prima sensoria transferri: hæc autem tunc recte fiunt; quando caput excrementis carebit.

Progrediente aetate, id est, post iuuentutem, *sensus cito marcescunt*, id est, hebetiores fiunt: iuuentus florida est anno, ut diximus cum Hippocrate 35. sed videtur ex Hippocrate 3. aphorismorum loco citato, & ex Gal. quod iuuentus se extendat ad annum 49. quo tempore incipit senectus: non est tamen credendum, quod statim post 35. annum sensus istorum, qui habent cerebrum frigidum & siccum marcescant: Ego enim noui multos similes, qui vigenti sensu, & ingenio perueniunt usque ad annum 42. quamvis post hoc tempus eorum sensus fiant hebetes, vel ipsi moriantur: raro tamen inueniuntur, qui perueniant ad principium senectutis sensibus vigentibus: causa verò, cur post iuuentutem sensus marcescant, est, quia illorum calor deficit. unde excrementa accumulari incipiunt, & sensus eo magis hebetantur: per sensus intelligimus præcipue externos, quibus læsi & facti hebetioribus, deinde interni, id est memoria, imaginatio, & discursus statim diminui incipiunt.

Sextum signum: *celerrimam circa caput senectutem ostendunt*: hoc signum est euidentiissimum: si igitur videritis iuuenem cum senil. facie, dicetis illius cerebrum esse frigidum & siccum: tali facie

Nicolaus Maurocenus frater illius Andree, quem iamdiu Senatus ob eius incredibilem facundiam ad præclarissimū historiographi munus delegit, erat insignitus, obiit anno suæ ætatis 42. sed eius perspicacitas, & prudentia humanæ conditionis modum excedebat: nulla enim magistri virtute, sed suo inaudito spiritu ad omnium disciplinarum fastigium se transtulit: de illo optimè poterat dici cum Heraclito habuisse splendorem siccum, & animam sapientissimam.

Septimum signum: *circo cani fiunt*: ratio est, quia cerebrum frigidum & siccum habet calorem imbecillem: dicit enim Arist. 3. de generatione animal. c. 4. & 5. & 3. de hist. cap. 11. canitiæ esse languorem pili factam ob caloris imbecillitatem: excrementum enim fuliginosum, cum non possit ab expultrice imbecilli, & debilli omnino expelli, retinetur in cuti, & putrescit: de hac putredine loquens Galenus 2. de temperamentis cap. 5. ait esse, veluti pituitæ situm, quod genus putredinis communiter hic vocatur *la mussa*: quo pacto verò fiat situs, docet philosophus locis citatis: dicit enim, quæ eleuantur à terra, & aqua cum defectu caloris, vel ita concrelescere, ut fiat pruina, vel putrescere, & fiat situs.

Notandum est ex Aristot. locis proximè citatis dari canitiem non solum ob senium, sed aliquando ob cutis morbum, qui vitiligo dicitur: à cuti enim oriuntur pili, ea igitur ægritudine, qua efficitur cutis, pili quoque afficiuntur: cutis ob vitiliginem alba redditur, albi quoque pili ibi fiunt.

Antiqui errabant (referente philosopho locis citatis) dum putabant, canitiem fieri ex ariditate cutis, Aristoteles enim his verbis 3. de historia animalium cap. 11. dicebat ex ariditate canitiem non fieri, *Nihil enim illico aridum gigni solet: Quæ enim arescunt non illico diu generantur arescunt, sed paulo post, quod non eo puenit pilis canis, qui illico canioriuuntur.*

Differentia inter Galenum, & Aristotelem de canitie est, quod Galenus censet canitiem fieri ex putredine, quæ est veluti situs pituitæ: Aristoteles verò putet ex putredine vaporis inde eleuari fieri canitiem: Auicennas conciliat Galenū cum Aristotele 3. primi doc. 3. cap. 3. quem locum videre quisque poterit: sed nos satis fusè superius in propria questione egimus, quare non est, de hac re longiorem instituamus sermonem.

Causa tamen, cur in temporibus citius fiat canitiæ, quam in syncephite, & occipite, varia ab Auctoribus proponitur: Arist. enim putat inde fieri: quia occiput non continet cerebrum, & vacat humore: syncephit verò continet cerebrum & abundat humore: aitque ob paucum & ob nimium humorem difficile humores putrescere: in temporibus verò nec multam, nec paucam esse humorum abundantiam, idèò putredinem citius fieri, & pilos citius canescere.

Auerroës in sua paraphrasi aliam refert causam dicens, ob ossium subtilitatem tardius fieri canitiem: cum igitur in temporibus sit os pettosum, & valde durum, exhalationes putridæ non ita exhalant, sed retinentur, unde pili citius canescunt.

Gal. putat in temporibus fieri prius canitiem, quia ibi est maior humiditas, quam in aliis capitis partibus: maior enim est humiditas, quia tempora, musculo qui est craneo humidior, recta sunt: in syncephite verò, quia ibi est magna siccitas, idèò non ita cito fit, quamuis prompte admodum fiat caluitium: canities enim fit à nimia humiditate putrefacta eo modo quo est situs, caluitium verò fit à nimia siccitate.

Octauum: *capilli ipsis quidem genitibus pice exeunt: & male nutriuntur*: ratio est, quia habent calorem exiguum, auctior enim capillorum, & nutritio celeriter sunt, ubi calor non deficit.

Nonum, pili sunt rufi. Ratio est, quia non adest tantus calor, quantus est, dum fiunt nigri: nigri enim pili ex adustione fiunt; rufi verò, ubi calor est diminutus.

Decimum signum ex eo desumitur, quod progrediente aetate istorum, qui habent cerebrum frigidum & siccum, si magis dominetur siccitas, quam frigiditas, magis caluescunt, si magis frigiditas, minus.

CAPITIS XXII.

PARTICULA I.

DE SIGNIS CEREBRI frigidioris, & humidioris.

Textus. 28.

Humida verò, & frigida cerebri temperatura faciunt homines graui somno tentari, & ad somnum facile conuerti, sensibus quoque minimè vigentes, atque excrementis redūdantes: & qui caput frigiditati, ac repletioni habent obnoxium, ac distillationibus & gravedinibus facile tentantur, neque tamen hi caui fiunt.

PRIMUM signum cerebri frigidi & humidum ex eo desumitur quod homines graui somno tentantur, & ad somnū facile conuertuntur:

ex hoc signo statim apparet differentia inter cerebrum calidum & humidum, & frigidum & humidum: quia loquens Galenus de habentibus cerebrum calidum & humidum dicebat, hos tentari somno, non tamen ad somnū facile conuerti, vt hic dicit: ratione enim humiditatis habebant propensionem ad somnū, ratione verò caliditatis ad vigiliam: isti verò qui habent cerebrum frigidum & humidum ratione vtriusque qualitatis

fiunt somnolenti: vtraque enim qualitas impedit, ne ad sensoria virtus sensitua promptè recurrat.

In historia Hermocratis, Galenus refert tres somni differentias, primam ait fieri ob imbecillitatē, & talis somnus in Hermocrate (vbi admonet) erat certæ mortis indicium: significat enim virtutē animale esse adeo exolutam, vt non possit ad sensoria transmitti: secundam differentiam dicit fieri à nimia humiditate, quæ somni differentia ebris contingere solet: Tertiam à frigiditate, qualis solet esse in senibus: sicuti enim in senibus causa, cur nimium dormiant, est frigiditas, quæ impedit, ne virtus sensitua promptè perueniat ad sensoria, sic in ebris est humiditas: quod verò causa somni longioris, vel breuioris sit obstructio facta inter sensus externos & internos, ob quam virtus animalis non diffunditur, legamus Galenum primo de symptomat. causis capite 8. ubi refert in maiorem, vel minorem obstructionem causam somni maioris vel minoris profunditatis.

Notandum hic, Sclanum perperam reprehendere Leonicenum, quia interpretatus sit *καμάλως ἐπὶ ἀφρονίᾳ*, & *ὕπνῳ* graui somno tentari, & ad somnum facile conuerti: quia interpretatio Sclani quæ est, esse ad somnum inclinator, & esse somnolentos, in idem recidit cum illa Leoniceni, & quamuis interpretatio Sclani rectè accommodetur verbis Græcis, tamen est aliquantulum difficilior, & nullo modo est diuersa ab illa Leoniceni: quare mihi videtur, quod iniuste illum reprehendat.

Coma ex Galeno libro de comate, & alibi duplex est. somnolentum, & vigil: Qui habent cerebrum calidum & humidum, habent propensionem ad coma vigil, de his Plato in Phædro intelligit, dum ait in meridie non esse dormiendum; qui verò habent cerebrum frigidum & humidum sunt propensi ad coma somnolentum;

entum; hi tamen ex moderato somno meridiano non accipiunt detrimentum.

Secundum signum: *sensus istorum non sunt vigentes, sed obtusi.*

Acachias hic reprehenditur, quia interpretatur non sensus obtusos, sed deprauatos: Græca dictio est *κακός*, per faulos intelligimus cum Leoniceno sensus non vigentes, de ratione quorum nō est deprauatio, sed obtusio. Præterea interpretatio Acachie aduersatur doctrine Galeni, qui in hoc loco agit de corporibus sanis: actiones verò deprauatæ non conueniunt sanis, sed ægris: actiones verò dimiuitæ possunt quoque sanis conuenire, sicuti clarè docuit Gal. cap. 8. part. 8. huius libri, ubi dixit, actiones abolitæ & deprauatæ ægritudinem, imbecillas indicare verò non semper.

Tertium signum: *excrementis redundant.* Nota tamen excrementa esse pituitosa; quia cerebrum frigidum & humidum ex necessitate generat excrementum frigidum & humidum quoddam est pituita: similiter obseruandum est, illos qui habent cerebrum frigidum, & humidum nulla vel admodum pauxilla aurium excrementa habere.

Quartum signum: isti habent *capita obnoxia frigiditati, & repletioni, vnde destillationibus, & grauedinibus facile tentantur.* Ratio, cur sint obnoxia repletioni est, quia concoctrix est debilis, & diminuta, ita vt non conuertat in substantiam nutriti proprium alimentum, vnde destillationibus & grauedinibus tentantur.

Notandum caput frigidum & humidum non esse obnoxium repletioni: quia excrementa attrahuntur ratione caloris, verum quia hoc caput ob eius imbecillitatem non resistit excrementis ab aliis partibus expulsis, ideo dicitur repletioni obnoxium: partes enim corporis, dum sanæ sunt, quod est illis superuacuum deponunt in aliam partem debiliorem: nullaque pars debiliore esse potest, quàm quæ caret calore, vel quæ sua natura frigida &

humida est: Hinc Gal. 3. de facult. naturalibus cap. 13. habet hæc verba: *sicuti inter se particula altera ab altera nutrimentum trahunt, ita altera in alteram quod superuacuum est à se deponit, & sicuti trahentiū ea vincit, quæ erat valentior, sic & à se deponentiū subdit ubi aliqua particula affectus cuiuspiam occasione imbecillior est reddita, ex omnibus in illa, quæ superuacua sunt confluere est necesse: namque quacunque pars valentissima est in vicinas omnes reponit, & rursus earū singula in alias, quæ sunt ipsi imbecilliores, & rursus in alias, donec omnium imbecillimā inueniāt: certum est quod caput frigidum & humidum est imbecillimum, ideo semper excrementis refertum est. Præterea 13. methodi cap. ultimo ostendens Gal. quod imbecillitas sit causa receptionis excrementorum, habet ferè hæc verba: si intemperies cerebri fluxione transmittat in aliquem locum corrigi debet epithematis: sed si est vitium vasorum, cum scilicet venæ, vel arteriæ sint imbecilliores, sic vt aliorum vasorum superuacua recipiant, tunc intercipimus ne amplius recipiant excidendo aliquam partem venarum, vel arteriarum, vt facta cicatrice, humores non amplius confluant: ecce quod imbecillitas partium causat excrementorum receptionem: quare cum intemperies frigida & humida sit omnium imbecillima, erit quoque omnium intemperierum magis obnoxia repletioni, & deinde distillationibus, & grauedinibus.*

Quintum signum: *hi non fiunt calui:* caluitium fit ab ariditate cutis: quæ nascitur in pericraneo, vt docet Hippocrates 6. epid. comm. 3. text. 1. quia cerebrum non tangit craneum: quod non potest contingere in frigidis & humidis: quia eorum cerebrum semper est humiditate refertum, vnde humidis excrementis imbutum craneum tangit, & per consequens à cerebro humectatur, ita vt non fiat caluitium.

CAPITIS XXII.

PARTICULA II.

Textus 29.

Hæc igitur indicia sunt cerebri temperaturæ, à quibus si progrediaris ad unumquodque sensorium dignotiones transferre licebit.

DECEt Gal. quod per signa proposita indicantia temperaturas cerebri nos possumus quoque pernoscere quinque sensoriorum temperaturas, videlicet visu, gustus, olfactus, auditus, & tactus: quamvis oculus de oculis infra mentionem faciat: nervi enim sunt fere eiusdem naturæ cum cerebro. Hinc Gal. lib. de motu musculorum cap. 1. ait, substantiam nervorum esse similem substantiæ cerebri. similiter lib. 8. de usu par. cap. 6. docet, nervum esse paruum cerebrum resiccatum & durius factum: propter hanc similitudinem, quæ est inter cerebrum & sensoria, Gal. transfert methodum signorum traditam pro dignoscendis temperaturis cerebri ad temperaturas sensoriorum.

Methodus signorum indicantium temperaturas cerebri constabat ex sex fontibus: primus continebat capitis dispositiones, quæ prædicantur de magnitudine, figura & capillis. Secundus fons continebat sensitivas operationes. Tertius motivas: Quartus operationes habentes principatum. Quintus actiones naturales: Sextus intrinsecus alterantia, & iuvantia & lædientia: eadem methodus applicanda est quinque sensoriis: quia ex magnitudine, figura, & pilis eadem ratione temperaturas quinque sensuum colligere possumus: similiter ex operationibus, sensibus & motibus cuiuslibet sensus cognoscimus, an eorum tempe-

raturæ calidæ, vel frigidæ sint: itidem iudicabimus actionem præcipuam cuiuslibet sensus proportionem respondere operationibus cerebri habentibus principatum, & demum actionibus naturalibus sensu inferiorum; & ex alterantibus extrinsecis, & ex iuvantibus & lædientibus percipimus eorum temperaturas.

Nonnulli alij dicunt, melius Galeni artificium explicari, si dixerimus quatuor tantum dari fontes, à quibus desumuntur signa temperaturarum cerebri & sensoriorum, ita ut primus contineat signa, quæ desumuntur ab essentia, intelligendo per essentiam symmetriam quatuor qualitatum. Secundus contineat quæ consequuntur essentiam, ut molle, durum, &c. Tertius contineat quæ accidunt, id est passiones dissimilium partium, quales sunt magnitudo, figura, numerus, & conformatio: Hæc genera non insequuntur necessario essentiam, id est, temperaturam, seu symmetriam quatuor qualitatum, sed accidunt temperaturæ: Quartus continet iuvantia & lædientia: ad quos quatuor fontes non solum omnia quæ dicta sunt de cerebri temperaturis referri possunt, sed & quæ erunt dicenda de oculis, & de aliis sensibus. Nobis quidem visa est methodus superior magis distincta: attamen laudamus quoque hanc, quia à nostra non valde differt.

CAPITIS XXIII.

PARTICULA I.

DE TEMPERATURIS
oculorum.

Textus 30.

Sed sufficit de oculis duntaxat facere mentionem. Quicumque tangentibus quidem manifeste calidi existunt, & facile à cerebro motu cietur, & venas latas habent, hi calidi omnes sunt.

POSTquam Gal. secundum methodum propositam indagavit cerebri temperaturas : eandem methodum applicat oculis, & non aliis sensoriis : quia cognita temperatura oculorum facile inde quilibet cognosceret temperaturas sensorij olfactus, gustus, auditus, & tactus.

De oculis mentionem potius fecit, quam de aliis: quia est sensus magis precipuus: & à prima, & maxima nervorum coniugatione fit.

Methodus, qua temperatura cuiuslibet partis precipue indagari possit, constat ex quatuor fontibus, ut ex Galeno superius colligitur: ab essentia scilicet, à consequentibus essentiam, ab iis quæ accidunt, & à iuvantibus. & lædentibus: hac methodo Gal. tradit nobis cognitionem temperaturæ oculorum.

Primum signum temperaturæ calidæ oculorum est, si à temperata manu, vel ab ipso patiente calidi sentiuntur: tunc enim dicemus eorum temperaturam esse calidam: hoc signum desumptum est ab essentia, intelligendo per essentiam symmetriam quatuor qualitatum. In hoc loco Argenterius irridet Galenum, quod nos admonet, ut digitos oculis infigamus pro temperatura oculorum dignoscenda: sed miser, dum irridet Galenum, se ostendit huius mirabilis disciplinæ incapax: quia, ut cognoscatur immoderata oculorum caliditas, non est opus oculis infigere digitos, sed solum partes eorum circumstantes tangere: vel petere ab ægotante, an ipse persentiat calorem vel mordacitatem, & acrimoniam in ipsorum angulis: quia inde qualis sit temperatura à facie dignosci potest.

Secundum signum est, si facile & crebro motu oculi moveantur: hoc signum pertinet ad ea quæ consequuntur essentiam: quia motus, velox insequitur calorem, qui pertinet ad essentiam: Hinc Hippocrates in 1. aphorismorum. 13. docet, quod

pueri qui sunt mobiliiores, & viuidiores pluri cibo egeant, quia plurimum habent calidi innati: inde colligimus mobilitatem non solum in oculis, sed in qualibet corporis parte indicare calidam temperaturam.

Tertium signum, habent venas latas: hoc signum pertinet ad magnitudinem: magnitudo verò & figura pertinent ad ea, quæ accidunt: an verò magnitudo venarum indicet primo, & per se, vel potius per accidens caliditatem partis, ubi de hepate agemus, videbimus.

Quartum signum desumitur à iuvantibus & lædentibus: si igitur oculi iuvantur à calidis erunt frigidi, si à frigidis erunt calidi.

CAPITIS XXIII.

PARTICULA II.

Frigidi verò, his contrarij. Et humidi quidem molles simul, & multa humiditate pleni. Sicci verò duri simul, & aridi. A similib. autem sua temperatura causis facile offenduntur, iuvantur autem à modico contrariorum usu. Sed hoc quidem commune in omni cuiuscunq; partibus temperatura dignotione oportet meminisse.

COGNITA temperatura calida oculorum: ex se elucet temperatura frigida: si calidi oculi tactu sentiuntur calidi, isti sentiuntur frigidi: regula est Aristotelis 1. topicorum cap. 8. oppositorum eandem esse disciplinam: Similiter si calidi facile & crebro moventur: frigidi tardè moventur: si calidi venas latas habent: frigidi venas angustas habebunt: Demum si calidi lædantur à calore extrinsecò: frigidi à frigore.

1. Dubitatio non videtur, quod calidi oculi à calore offendantur; quia similia similibus conseruantur: Gal. agit hîc de temperatura oculorum adhuc permanētium in latitudine sanitatis: sed sic est, quod sani similibus conseruantur, & non contrariis, ergo:

Responsum est alibi huic dubitationi: diximusque, solum salubre simpliciter, quod est temperatissimum similibus: ea verò quæ recedunt à temperatissimo contrariis conseruanda: quia corpora recedentia per contraria ad temperatissimum transferri debent. Quomodo verò dicta solutio profundius intelligatur, nos cap. 86. qui est locus proprius agemus.

De humidis oculis loquens dicit, inde cognosci, quia sint humidi, molles & multa humiditate pleni: & inde facile & leui de causa lachrymari, sicuti accidit mulieribus & pueris. Causæ, cur emittantur lachrymæ, duæ sunt, alia est materialis, & hæc est humiditas; alia verò est efficiens, & hæc est mordacitas: mordacitas autem ex Aristotele scet. 20. probl. 22. lachrymarum est causa, quæ fit à calido, vt à causa per se, quia calor vt calor acrimoniam efficit; vel fit à frigore ex accidenti; quatenus scilicet comprimit & prohibet diffusi humorem, quo retento, fit acris, & in lachrymas facessit: dolor mouet lachrymas mulieribus, & pueris, quia (vt dicit Alexander Aphrodisens. 1. scet. probl. 31.) exprimit coarctando oculorum musculos: latitiâ verò ait effundere lachrymas, quia laxat musculos, in quos confluit humiditas à cerebro: Hinc senes non ob dolorem lachrymantur, quia nō habent vim comprimendi, perexiguos illos suos laxatos, & enervatos musculos: lachrymantur tamen ob latitiâ; quia laxantur, & in ipsos confluit humiditas à cerebro, quæ abundat.

Oculi sicci & aridi habent cutim siccam, & aridam, neque isti in lachrymas facile erumpunt.

2. Dubitatio, alia quoque signa temperaturarum oculorum ab Auicenna, & ab aliis proponuntur, sicuti si de humiditate loquamur, aiunt, quod muscæ his volitare videantur, &c. quare Gal. videtur diminutus.

Respondetur, Galenum proposuisse signa præcipua, quæ à proposita methodo colligi possunt pro cognoscendis temperaturis oculorum, & aliorum sensoriorum. Præterea respondemus, Galenum egisse de oculis sanorum, & nō ægrorum: dum muscæ volitare videntur est signum ægrorum, & non sanorum.

Demum in fine capitis Galenus tradit fontem à iuuuantibus & lædentibus, dicens à similibus lædi & à contrariis iuari: nec turbet nos propositio vniuersalis, quod scilicet similia similibus conseruantur: quia non semel superius probauimus, illam propositionem intelligi de corpore saluberrimo, & non de aliis corporibus sanis recedentibus à sanitate omnium perfectissima.

3. Dub. non videtur verum, quod sola corpora saluberrima, seu salubria simpliciter semper sint similibus conseruanda, quia corpora salubria, vt multū, neutra, & insalubria, immo & corpora ægrorantia debent similibus tractari, quod quidē probatur ex Hippocrate 2. aphorismorum.

34. vbi habetur hæc sententia: *minus periculose ægrotant ii, quorum vel natura, vel ætati, vel consuetudini, vel tempori familiaris est morbus, quam quibus horum nullus affinis, cognosque existit*: ergo corpora ægrorum similibus sunt tractanda, quod est contra Galenum in hoc cap. vbi dicit, contrariis corpora esse conseruanda.

Responsio facilis est, quia Hippocrates non dicit corpora ægrotantium esse tractanda similibus, sed minus periculose ægrotare: quia recessus est parvus: similiter Galenus in illo com. ait, senes hyeme, si ardenti febre afficiantur, magis periclitari, quia magis recedūt à statu salubritatis, cum enunciantur in ardorem febrem dicendum.

dicendum est, insignia, & potentissima errata præcessisse, quæ tam magnum recessum in senibus sua natura frigidis effecerunt.

CAPITIS XXIV.

DE MAGNITUDINE oculorum.

Textus 31.

Magnitudo oculorum quidem ubi concinnitas, & operationum virtus, multitudinem bene temperata substantia ostendit, ex qua sunt conformati: quæ si desint multam quidem substantiam, non tamen bene temperatam ostendunt.

POSTquam in cap. superiori egit de temperaturis oculorum: in hoc capit. incipit agere de oculorum magnitudine, & merito, quæ sicuti temperaturæ à primis qualitatibus oriuntur: sic magnitudines à secundis: prius igitur erat agendum de temperaturis, & deinde de magnitudine, & paritate oculorum.

Dicitur hoc cap. in duas partes: in prima tradit duo signa indicantia magnitudinem bene conformatam: quorum alterum est oculorum concinnitas: alterum virtus oculi visiva: Dum igitur aliquis habet oculos magnos cum figura concinna, & cum optima videndi virtute credendum est eius oculos esse bene conformatos: In secunda parte docet quædo absint duo signa proposita; oculos magnos indicare multam substantiam, sed non bene temperatam: si igitur oculi non bene figure concinna, sed concaui, vel nimium promiæntes, & virtutis visivæ diminutæ, tunc dicendum est, illam oculorum magnitudinem non constare ex substantia bene temperata.

Sanctiory Sanctiory Pars II.

Expositores circa verborum explanationem varij videtur esse; nonnulli enim per concinnitatem intelligunt proportionem oculorum ad caput, & ad alias partes. Plusquamcommentator verò per concinnitatem intelligit debitam proportionem oculi ad visibile: Quæ expositio est aliis deterior: quia proportio ad visibile pertinet ad virtutem, & non ad figuram oculorum: duo enim sunt signa indicantia oculos bonos, & bene conformatos: alterum est concinnitas figuræ: alterum virtus operationis, id est, visionis. Dicimus igitur, Galenū per concinnitatem intelligere figuram externam pulchram, id est proportionatam, ut scilicet oculi neque sint nimium prominentes, neque concaui, neque habeant quod ab aliis reprehendantur.

Per virtutem operationum debemus intelligere præcipuè virtutem visivam, quæ est præcipua oculorum operatio: deinde alias virtutes: accidere enim potest, quod virtus visiva optima sit: attamen virtutes oculorum naturales, & vitales pessimè constitutæ sint: constituuntur enim oculi ex nervis, arteriis, & venis, in quibus præcipuè tres virtutes continentur: dum igitur videbimus esse defectum in virtutibus naturalibus oculorum, id est, quod non inflammentur, neque in parte vitali, id est, quod non pulsent arteriæ, neque in animali, id est, quod neque doloribus infestentur, neque villo modo diminuetur oculorum operatio, dicere poterimus bonam, & optimam esse organi conformationem; & meritò, quia bona conformatio instrumenti non ab unica sola operatione, sed ab omnibus prodit.

Dubitatio habetur ex Aristotele 5. de gene. animal. cap. 1. circa finem, quod visio acuta fiat duobus modis, aut, dum procul oculi cernere possunt, aut quod plures differentia visibilium exactissime videant, quæ duæ conditiones ex philosopho nullis eadem contingunt: quomodo.

modo igitur à perfectissima temperatūra prouenient optimæ, & perfectissimæ operationes; nonne probatum est superius, omnes operationes perfectissimæ ab optima temperatura prodire; quomodo igitur nō conueniet oculis temperatissimis & benè constitutis, vt simul & procul, & plures differentias non videant?

Respondemus, Aristotelem non intelligere de corpore saluberrimo & temperatissimo punctuali: quod, vt probatū est superius, in via Aristotelis dari non potest, si verò daretur sine dubio & procul, & plurimas visuum differentias penetraret. Dū igitur Aristoteles dicit procul videre, & plures differentias nullis eisdem contingere, dicimus, intelligere de corporibus recedentibus à téperatissimo, & non de temperatissimo punctuali.

2. Dubitatio videtur errare Galenus, dum ex magnitudine, & figura concinna oculorum vult nos docere temperaturam oculorum: magnitudo enim & figura pertinent ad conformationem, & non ad temperaturam. Præterea videtur Galenus sibi contradicere, quia secundo de temperamentis cap. 8. reicit opinionem nullorum, qui referebant magnitudinem, & figuram ad temperaturam.

Argenterius nesciens hanc dubitationem de medio tollere, dixit Galenum sibi contradicere: Hinc quisque videre poterit quam temerè & sine ratione hic vir contra Galenum semper inuexerit.

Solutio facilis est, Galenus enim in hoc capite non refert magnitudinem & figuram ad temperaturam, sed ad conformationem, nonne dicit magnitudinem (si concinnitas & virtus operationū ad sint) indicare multitudinem benè temperatæ substantiæ; ex qua sunt conformati: ergo magnitudo indicat conformationem: Nec indicat Argenterius, Galenū asserere, quod magnitudo indicet multitudinem benè temperatæ substantiæ;

quia non per magnitudinem, sed per virtutem operationum inde cognoscimus substantiam benè temperatam: superius enim ex Galeno declaratum est, omnes virtutes primo & principaliter à temperie partis oriri: valet enim consequentia, virtus chilificatrix est bona, ergo bona temperatura est in ventriculo: similiter virtus oculi est bona, ergo bona temperatura: si verò cum bona virtute coniungatur magnitudo, tunc dicendū est. non solū esse bonam temperaturam, sed etiā multitudinem téperatæ substantiæ: non enim fieri potest magnitudo sine substantiæ multitudinem: valeat igitur Argenterius cum suis nugis: quia dū in Galenū inuehitur, hoc est illi fatale, vt, vel eius arcana non penetret, vel fingat se non intelligere: quod omnibus peruium & clarum est.

CAPITIS XXV.

De paruitate oculorum.

Paruitas verò oculorum, adiuncta quidem concinnitate, ac virtutū operatione. paucam quidem, sed benè temperatam substantiam ostendit, ex qua sunt conformati. Si verò sociam habuerint inconcinnitatem quandam, atque operationum vitium: tunc paucam simul ac vitiosam materiam etiam ostendunt.

ICIT Galenus, si cum paruitate oculorum erit cōcinnitas, id est bona seu pulchra figura, & perfecta visio, indicari conformationem esse ex temperata substantia: similiter si cum paruitate oculorum sit figura inconcinna, sicuti sunt oculi nimium rotundi, vel oblongi, vel prominentes, vel concaui, nō indicari bonam conformationem.

1. Dubitatio Gal. superius damnauit caput paruum, ergo & oculi parui essent damnandi.

Respondent Expositores: caput nō solū esse auctorem multorū sensoriorum, sed etiam multorum actionum principum, quā omnia in paruo capite nequaquā possunt tam benè, & rectè exerceri, quā in magno, vel saltem in moderato: oculi verò qui sunt auctores vniustantū actionis, id est visionis, quamuis non sint magni, possunt tamen esse benè cōformati: Verū, neque oculi admodum parui laudarentur à Galeno.

Physionomici tamen damnant oculos paruos, & ipse Arist. 1. de de historia animalium capite 10. dicens, optimos oculos nec grandiores, nec paruiore, sed moderatos esse debere.

Albertus Magnus lib. 1. de animal. tract. 2. cap. 3. de oculis paruis loquens dicit; si ad dextram se conferant indicare stultitiam: si ad sinistram libidinem: si sint glauci esse sine pudore, sine fide, & sine iustitia.

CAPITIS XXVI.

De coloribus oculorum.

Textus 32.

Qua verò ad colores attinent, ita distinguere oportet, Glauci quidem oculi, qui pura humiditate, ac non multa praeferunt, tales sunt ob splendidi luminis abundantiam. E contra verò nigri, & qui intermediam naturam seruant, causas quoque intermedias habent.

GENS Galenus de oculorum coloribus diuidit colores in tres species, prima est color glaucus, qui fit ob splendidi luminis

abundantiam, & ob humoris aquei puritatem: secunda species est color niger oculorum, qui ex oppositis causis fit: tertia species est color medius inter album & nigrū. Quomodo verò fiat ex Gal. sententia color glaucus, & niger oculorū; in sequenti cap. à Galeno declarabitur.

1. Dub. exoritur, quia ab Aristot. 5. de gener. animal. cap. 1. numeratur quatuor species colorum oculorū: ait enim, oculos esse vel cæsius, vel flauos, vel nigros, vel caprinos: immò primo de hist. animal. cap. 10. loquens de oculis caprinis dicit, esse optimorum morum indicium, & ad cernendi claritatem principatum obtinere: ergo non erunt tres species colorum oculorum, vt nos docet in hoc loco Galenus, sed quatuor, vt refert philosophus.

Solutio facilis est, quia inter albos, & nigros oculos Galenus ponit omnes alios colores oculorum: mediorum enim colorum aliqui vergunt ad albos siue glaucos: aliqui ad nigros: & isti medij plurimi sunt: ad glaucos vergunt oculi virides: habemus enim ab Alberto Magno lib. 19. de animal. cap. 3. oculos in prima generatione omnium puerorum esse virides, & ad glaucedinem pertinere: ad nigros verò referri caprinos: Hinc Aristoteles sect. 10. probl. 13. dicit, colores oculorum esse in triplici differentia, nigrum, caprinum, & cæsum, id est glaucum: ecce quod Aristoteles aliquando dixit tres tantum esse colores, ita vt nulla possit esse differentia inter Arist. & Galenum.

QVÆST. LVIII.

An oculi nigri, & albi indicent temperaturas.

EMpedocles referēte Arist. 5. de gener. anim. cap. 1. censebat, nigredinē, & albedinem oculorū indicare temperaturas, quia dicebat albedinē fieri ex ignis prædominio: nigredinem verò ex aqua,

putabat albos, cæsius vel charopos oculos interdiu diminutè videre ob aquæ defectum: nigros verò noctu nihil inspicere ob ignis inopiam. Notandum, oculos glaucos, cæsius, & charopos ad albos referri: glaucus deducitur à verbo *γλαυκός*, id est fulgeo: de hoc colore Plato loquens in dialogo de natura dicit, fieri ex mistura cærulei, & albi coloris: huius coloris idea conspicitur in splendenti cælo: similiter in nuper natis infantibus, & in oculis fellinis: cæsi à Catullo dicuntur oculi Leonis, quasi sint cædis minaces: idè Cic. lib. 1. de natura ait, oculos Mineræ fuisse cæsius: charopi similiter sunt splendidi & fulgentes, vt cæsi & glauci, sed non sunt valdè minaces, quia sunt valdè gratiosi & hilares: charopus significat gratiam, quia *χάρης* gratia est: de charopis loquens Aristoteles in physico. cap. 6. & 10. dicit significare ingenij acumen, corporis fortitudinem, & *εὐθυμία*, seu animi præstantiam: videntur igitur hi tres colores parum vel nihil differentes: Minerva enim vocatur oculis glauca, modò cæsia, & modo charopa.

Reiicitur Empedocles ab Aristotele loco citato, quia omnes oculi, tam nigri, quàm albi sunt aquei à prædominio: constant enim ex his tribus humiditatibus, aquea, crystallina, & vitrea.

Aristoteles loco citato non videtur arbitrari albedinem, & nigredinem indicare temperaturas: quia dicit oculos albos oriri à paucò humore aquoso; nigros à multo & copioso: probatque exemplo aquæ: nam si est profunda; lumen non penetrat, suboritur nigredo: si verò aqua est pauca, & lumen penetrat, tunc color efficitur albus seu glaucus: Hinc dicit philosophus, oculos nuper natorum infantium esse albos vel glaucos ob aquæ paucitatem: idem ait de valdè senibus, in quibus ob defectu aquosi humoris efficiuntur oculi albidiores: Hac de causa putat Arist. albos

oculos ob paucitatem aquei humoris acutè interdiu non cernere, quia magis quàm sit mouentur à luce: nigros verò noctu ob humoris copiam minus videre: atque, hinc Glaucoma cæsis, seu albis oculis, & lusciositatem nigris frequentius accidere.

Nonnulli tamen, qui putant ex Aristotele colores oculorum indicare temperaturas, colligunt ex 4. de gen. animal. cap. 1. oculos albos indicare temperaturam frigidam, & nigros calidam: quia ibi dicit Aristoteles, oculos cæsius pueris accidere: quia partes recenter nate sunt imbecilles, vbi verò est imbecillitas, ibi frigida, & non calida temperatura.

Auer. 4. coll. cap. 3. & in paraphrasi de sensu & sensili, & alibi censet, oculorum albedinem fieri à paucitate digestionis, idè indicare frigiditatem: nigredinem verò caliditatem, quamvis loco citato non neget præter temperaturam, situm, & magnitudinem crystalloïdis concurrere ad albedinem efficiendam; paucitatem ad nigredinem: Differentia verò inter Auerroëm, & Galenum & Auicennam est, quia Auerroës negat oculos in se habere lumen intrinsecum; Galenus verò hîc, & 8. d. v. p. & Auicennas 1. tract. de virtutibus cord. 2. propè finem arbitrantur, oculos in se lumen intrinsecum habere.

Galenus in cap. superiori putat, glaucedinem oriri vel propter splendidi luminis abundantiam, vel propter crystalloïdis magnitudinem, vel propter situm prominentem, vel propter paruitatem aquei humoris: nigredinem verò ob causas oppositas: intermedios verò colores ex intermediis causis.

Iohanitius in libro isagogico putat, varietatem colorum oculi pendere à varietate quantitaris spiritus influentis ad oculum.

Auicennas libro de natura animalium 19. lib. 3. canonis sen 3. tract. 2. cap. 34. affect

affert duas causas colorum oculorum, alteram dicens à tribus humoribus oculum componentibus pendere, & iuxta hanc eadem incedit via, quæ Galenus: alteram à rhagoidis tunica, quæ si est nigrior, oculi nigri inspiciuntur, si albidior, albi.

Montanus in hoc commento, Vesalius, & Realdus Columbus, vbi agunt de oculis referunt, colores oculorum ad tunicam prout vario modo est colorata, & non ad temperaturas, vel ad humores oculorum similiter Albertus Magnus libro 10. de animalibus cap. 4. his verbis idem dicit, oculorum scilicet colores ex tunica procedere, ita vt, cuius coloris est tunica, eiusdem sit oculi. Eandem sententiam secuti sunt perspectiui, sicuti Alhazen lib. 1. suæ perspectiue cap. 1. & Vitello lib. 1. Theor. 1. qui dicunt, causam colorum oculi effici ex coloribus tunicæ rhagoidis.

Verior opinio est, quod colores non indicent temperaturas, quia re vera non pendunt à primis qualitibus: cæterum, qui vult exactius intelligere, à quibus causis oriuntur colores, legat questiones nostras de generatione coloris, de diaphano, & opaco superius propositas: quia luce meridiana clarius intelliget, à temperatura nullam habere dependentiam: dantur enim colores nigri in rebus calidæ, & frigidæ temperaturæ: similiter albi & cærulei in calidis & frigidis temperaturis: quare vanissimum est ex coloribus colligere temperaturas: Dum verò Galenus ex coloribus desumit signa temperaturarum dicimus, id fecisse, quatenus colores sunt signa communia, quæ cum aliis componere possunt syndromen indicantem temperaturas, Quod verò Galenus censeat, colores oculorum seorsum consideratos non indicare temperaturas, patet, quia refert oculorum colores non ad eorum temperaturas, sed ad situm crystalloïdis, ad magnitudinem, & ad tenuitatem, vel

crassitiem aquei humoris: at ex omnium medicorum consensu situs, magnitudo, tenuitas, seu crassities pertinent ad partes organicas, & non ad similes, in quibus fundatæ sunt temperaturæ.

Causa verò colorum oculi non vna, sed plurimæ à Galeno proponuntur: quia causa vera, & immediata colorum oculi, quæ scilicet posita ponitur, & quæ ablata aufertur, est innominata: describitur tamen à propositis Auctoribus vario modo: à Galeno describitur coloris glauci causa immediata per magnitudinem, splendorem, tenuitatem & per situm prominentem humoris crystalloïdis: describitur verò color niger per causas contrarias: ecce quod causa immediata & proxima, quæ semper est vna, & quæ posita ponitur nomine caret: idèd à Galeno multis & communibus signis describitur: Vtinam in medicina, & philosophia causæ veræ omnes essent vnico nomine nobis noto insignitæ, Neque Aristoteles in libris post: tantum laborasset in docendis innominatis causis. Aristoteles quoque non vno in loco causam innominatam colorum oculi descripsit: 5. enim de generatione animal. cap. 1. descripsit causam nigredinis oculorum per copiam, & profunditatem humoris aquei: Glaucedinem verò per paucitatem: 14. verò sect. problem. 11. prius laudat Empedoclem (quem alibi reprehendit) dicentem ignem efficere glaucedinem; deinde causam colorum refert in colorem tunicæ rhagoidis: similiter sect. 10. probl. 13. dum querit, cur alibi tam homines, quam equi, oculis magna ex parte cæsi sint, id refert ad colores tunicæ: ecce quod ipse Arist. videns, causam colorum esse innominatam, illam describit vario modo: in vno loco illam refert ad quantitatem humorum, in alio ad spiritus abundantiam, & demum ad colores tunicæ rhagoidis: Quod verò aberrent toto cælo Alhazen, Vitello, Montanus, Albertus Ma-

gnus, Vesalius, & Columbus, dum putant colores oculorum solum à colore tunicæ oriri, ex eo patet: quia sequeretur, quòd colores oculorum mortuorum nò differrent à coloribus viuorum. Præterea, dum viuentes incidunt in syncopem, seu liporhimiā statim oculorum colores mutantur: ecce quod non solum concurrunt tunicarum colores, qui sunt immutabiles, sed aliæ causæ à Galeno propositæ, quæ omnes vnicam innominatam describunt. Hinc Iohanicus dicens, varietatem colorum oculorum effici à varia quantitate spiritus influentis, decipitur, quoniam requiruntur multa alia signa, quæ possint describere illam innominatam causam, quæ vnica est: similiter Auicennas, Auerroës, & plurimi alij qui reducerunt colores nigros, vel glaucos ad vnam causam decepti sunt: quoniam cum sit innominata; non poterat vnico, sed multis nominibus declarari, vt fecit Galenus, qui in hac re difficilia, insignitus principiis analyticis adedò doctè locutus est, vt nemo hæctenus cum illo sit conferendus.

CAPITIS XXVII.

PARTICULA I.

De glaucedine & nigredine oculorum.

Glaucus igitur oculus fit, vel propter magnitudinem, vel propter splendorem humoris, qui à Grecis crystalloides nominatur: vel propter situm prominentem, aut propter tenuis & aquei humoris, qui in pupilla existit, paucitatem, & puritatem: atque omnibus quidē in vnū conuenientibus, fit glaucissimus oculus. Quòd si aliqua adsint, aliqua verò non, tunc maior, mi-

norve glaucedo contrahitur. Nigerrus verò oculus fit, aut ob paruitatem crystalloidis, aut propter profundum situm, vel quoniā splendidus, ac fulgidus exquisitè non est; vel quoniā tenuis humor, vel superabundat, vel purus non existit, vel propter vnam aliquam ex his, aut propter omnes fieri consuevit. In ipsis autē magis, & minus, vt antea diximus reperitur.

N hoc cap. à Galeno triū humorū & tunicarū oculum componentiuū intelligentia præsupponitur. Tres sunt oculorū humores, aqueus, crystallinus, & vitreus: aqueus est, qui continetur inter crystallinum & corneam: huius humoris vsus tres referuntur: primus, vt per ipsū trāsceant species visibiles, quæ deinde per cuspidem recipiuntur in crystallino: nisi esset hæc aquosa humiditas, quæ refrangit & vnit in punctum omnes basis visibilis lineas; oculus non videret maiorem basis magnitudinem, quàm sit ipsa pupilla, & si visio foret vana: secundus vsus consistit in humectando crystallinum, & prohibendo ne exiccetur: Tertius in extendendo corneam, ne fiat rugosa: in senibus enim quādo incipit humor aqueus minui, corneam non exactè extenditur, sed rugosa fit, indeque si velint rectè inspicere specilla oculis admovent: iuuant enim visionem: quia cuspides spectrorum visibilium per ipsa specilla magis refranguntur, & acutiores fiūt, vnde eorū trāsitus ad crystalloidem à rugis corneæ non impediūtur.

Secūsus humor est crystallinus, qui assimilatur crystallo: ad hūc, tāquā partem præcipuā pertinet visio, vt nos docet Gal. 10. de vsu part. cap. 1. & 6. Hic solus humor viuūt; aqueus verò, & vitreus,

treus, vt dicit Gal. 10. de vsu part. cap. 1. non viuūt: Hinc errat Argēterius in hoc com. dū cenſet, non ſolū cryſtallinū, ſed etiā aqueum, & vitreū viuere: ratio verò quæ mouit Galenum ad credendū ſolū cryſtallinū viuere eſt: quia neruus opticus peruenit ad cryſtallinum, & ei dat ſenſum videndi, quod non conuenit aliis humoribus: quia vt inanimati non habent actionem, ſed ſolum vſum.

Tertius humor eſt vitreus; qui eſt nutrimentum cryſtallini, manētque in ſine concauitatis oculorum: eſtque in tanta copia, vt in ipſo natet cryſtallinus.

Tunicæ oculorum dicuntur eſſe tres, ſex, & ſeptem: Tres, quia oriuntur à neruo optico, qui ex triplici cōſtat ſubſtantia, id eſt tunica duræ matris, piæ, & interna ſubſtantia nerui: ab illa tunica externa, quæ prodit à dura matre fit tunica, quæ dicitur ſclerotica, id eſt dura: ex pia fit tunica nigra, quæ dicitur coroïdis: ex ſubſtantia interna nerui fit tunica, quæ dicitur amphibliſtroïdis, quæ etiam dicitur retina, quæque ambit totum vitreum humorem: & aliæ non dant tunicæ: Sunt ſex quia iſtæ tres degenerant in alias tres, quæ reuera non differūt ab his: degenerāt verò hoc modo, ex ſclerotica ſiue dura fit cornea; ex coroïde fit vnea, quæ facit pupillam, aſſimillatūq; vne acino: ex retina fit aranea, quæ ambit cryſtallinū: Sunt etiā ſeptem tunicæ, quia præter ſex datur tunica coniunctiua, vel adnata, quæ re vera non oritur à neruo optico, ſed à pericraneo: cæterum hæc tunica potius dici debet oculorum ligamentum, quoniam oculus meritò illius alligatur oſſibus: ecce igitur quomodo tres, quomodo ſex & quomodo ſeptem numerentur oculorum tunicæ.

Quoad cauſas glaucedinis egimus ſuperius: Galenus tamen hīc refert quinque glaucedinis cauſas; magnitudinem ſcilicet humoris cryſtallini, eiſdem ſplendorem, ſitum prominentem,

paucitatem, humoris aquei, & eiſdem humoris puritatem: dum omnes iſtæ cauſæ in vnum conſpirant, oculi ſunt valdè glauci, ſi verò aliquæ tantum, minus glauci efficiuntur; ſi demum contrariæ cauſæ concurrant, ſunt nigri.

Par eſt, vt glaucum in ſuos gradus diuidamus: quatuor enim ſunt coloris glauci gradus: primus eſt valdè luminofus, quā Gellio inter ſplendentes colores numeratur: & hīc color ſplendenti cælo aſſimilatur: iſti oculi Italicè vocantur *Bianchicci*: taleſque ſunt oculi infantium, dū naſcuntur: Ferunt hitorix, Neronem his oculis fuiſſe inſignitū. Altera ſpecies glauci eſt declinans ad croceum colorem, & taleſ obſeruantur in noctuis: idē à Græcis *γλαυκας*, à nomine huius animalis dicuntur. Rhaſis ait, qui habent taleſ oculos, mores habere ferinos. Tertia ſpecies ad viriditatem accedit: qui. n. in ſigniti ſunt his oculis ſunt viri fortes, & talis erat Patroclus (vt Daretes Phrygius teſtatur) vir fortiffimus. Præter has tres ſpecies adeſt quarta, quæ eſt coloris cærulei: Cicero de natura Deorum dicit, oculos Mineræ fuiſſe cæſior, & Nepruni cæruleos, & ſimiles mari, cuius color inter glaucos collocatur: hīc color in oculis ſignificat dolum: Quo fit, vt dicant Phyſionomici, Galbam, quia erat cæruleis oculis præditus, fuiſſe dolofum, auarum, & ſæuum.

Post Glaucedinem ſequuntur colores medijs, quorum primus obſeruatur in oculis caprarum, qui ex Ariſtotele in phyſio. ad cernendi claritatem primum obtinent, & optimorum morū ſunt indicia, cap. 6. & 10. ait ſignificare fortitudinem, & *θυρα* ſiue animi præſtantiam: ſecundus eſt flauus color qui ſi nigrorem participat, animoſitatem ſignificat; Hæc enim ſunt verba Ariſtotelis, quibus oculi valdè nigri declinant ad flauum colorum animoſi ſunt: Tertiò ſequitur colores oculorū flauī, præditi ſplendore

splendore, qui dicuntur fului, charopi, seu gratiosi: hîc charopus varius est: quia obseruatur in oculis Leonis, Aquilæ, & Vulturis: Quartus color est ruber, qui ex Auer. in coll. indicat intemperiem calidam cerebri: sed superius hoc reiecimus; quia colores non oriuntur à temperaturis.

Post medios sequuntur colores nigri, qui magis & minus suscipiunt: modo enim oculi nigri declinant ad flauum: modo ad fulgidum, modo ad caprinum, modo ad ouinum, hæc sunt ea, quæ breuibus de gradibus colorum oculorum dici possunt.

1 Dubitatio: non videtur, quod Glaucedo oculorum proueniat à quinque causis à Galeno in hac particula propositis: quia omnes pueri nuper nati habent glauco, & cæcios oculos: quinimo virides: attamen non omnes eadem magnitudine crystallini præditi sunt, ergo causa glaucedinis non erit magnitudo crystallini.

Respondetur, quod in pueris humor crystallinus quam maxime splendet ob copiam spirituum animalium, qui sua natura lucent & splendidissimi sunt, & vt tales glaucedinem efficiunt: Quod verò spiritus animales in oculis lucidi sunt, nos docet Galenus & Auicennas: Galenus in hac partic. & 8. de vsu par. 6. & Auicennas 1. tractat. de virt. cor. 2. vbi putant oculos in se lumen intrinsecum habere: Hac ratione superius nos reiecimus Auerrois, & Argenterij sententiam: quia dicebant, oculos nullum intrinsecum lumen habere, sed quod habet ab extrinseco aduenire: isti enim non admittebant spiritus visorios esse lucidos: quod medici per varia experimenta cognouerunt: sicut ex frictione oculorum in obscuro, & ex somniis lucis collegerunt: Demum respondemus dubitationi, pueros omnes habere oculos glaucos ob aquei humoris paucitatem.

2 Dubitatio, videtur, quod præter causas glaucedinis à Galeno propositas dentur aliæ; quia Aristoteles 4. de generat. animal. cap. 1. habet hæc verba, *oculi sunt cæsi pueris: quia partes recenter nata imbecilles sunt*: ecce quod præter causas à Galeno propositas est quoque imbecillitas.

Respondetur, imbecillitatem efficere paucum humoris aqueum: ideo pueros glaucos, & aliquando virides oculos habere: ecce quod imbecillitas continetur in paucitate humoris aquei, & sic continebitur in quinque propositis à Galeno. Præterea ex Alberto Magno libro 1. de animal. tractat. primo, cap. 3. oculi glauci alij sunt cæsi, alij grisi, alij albi, alij virides, qui omnes referuntur ad glaucedinem.

3 Dubitatio, Galenus videtur diminutus, quia solum de colore albo, & nigro: de aliis verò coloribus, vt de caprino, leonino, & de aliis, ne verbum quidem fecit.

Respondetur, cognitis extremis medios ex se elucescere: Causæ efficientes colorem nigrum quinque sunt: quia ex Aristotele 1. topic. cap. 8. eadem est contrariorum disciplina: quinque enim sunt traditæ causæ glaucedinis, quæ quoque erunt nigredinis, quarum prima est paruitas crystallini: secunda situs eius profundus: tertia crystallinus non exquisitè splendidus & fulgidus: quarta aquei humoris nimietas: quinta eiusdem humoris impuritas. Dum omnes istæ causæ conspirabunt, oculi fient nigerrimi, dum aliquæ tantum, non ita nigri.

4 Dubitatio, aliæ ab aliis referuntur causæ nigredinis oculorum præter quinque propositas, ergo Galenus diminutus: Albertus Magnus 1. libro de animal. tract. 2. cap. 7. refert, septem causas nigredinis oculorum: præter quinque enim addit duas, alteram esse defectum spiritus visui, cuius absentia suboritur

tur tenebræ, alteram esse, dum humor melancholicus in cerebro dominatur, qui nutriendus corneam, & vucam efficit oculos nigros.

Respondetur, Galenum loqui de oculis sanorum, & non ægrotantium: dum enim dominatur humor melancholicus, qui sit in tanta quantitate, ut nutriat corneam, & vucam, tunc illud corpus extralacitudinem sanitatis collocabitur: similiter dum deficiunt spiritus visui dicimus, oculos laborare ægritudine, de quibus hinc non loquimur.

5 Dubitatio, ex Galeno libro de usu partium nervi, optici sunt perforatideò spiritus animales peruenientes ad crystallinum efficiunt in illo splendorem: probatque Galenus, opticos nervos esse perforatos, eo quia, dum claudimus unum oculum, alterius pupilla dilatur gratia recipiendi spiritum, quod non fieret ita citò, nisi essent perforati. Hæc Galeni doctrina reluctatur experientie, & auctoritati omnium Anatomicorum, qui dicunt, opticum carere foramine.

Respondetur, Galenum non posse defendi, quia omnes nervi carent foramine. Dum verò ait, altero clauso alterius pupillam dilatur, ideò per foramen.

Respondemus spiritus confluere non per foramina, sed per nervorum internam mollitiem.

CAPITIS XXVII.

PARTICULA II.

Textus 33.

Tenuis igitur humor, quo magis ad aque naturam accedit, & superabundat, humidior oculum ostendit: quemadmodum si crassior, ac minor fiat siccior. Crystalloïdes autem, siquidem durior existat,

Sanctorij Sanctorij Pars II.

siccior efficit oculum: si verò mollior, humidior: sic & si plus modico tenuem humorem excesserit, siccior: si autem defecerit, contrarium.

IN hoc textu Galenus colligit quando oculus est siccior, & quando humidior: docet humidior esse, quando humor aquosus est tenuior, & copiosior: Similiter quando humor crystalloides erit mollior, & solito minor, esse humidior: Deinde ait, tunc oculum siccior esse, quando crystalloides est durior, & solito maior: tuncque esse humidior, quando est mollior: similiter si in crystalloïde plus modico humor aquosus sit, ait oculum esse siccior, si deficiat esse humidior.

Diuiditur hic textus in duas partes: in prima colligit temperamentum humidum, vel siccum oculi ex tenuitate, & quantitate humoris aquei: in secunda dicit, temperamentum esse humidum & siccum ex mollitie, duritie, & quantitate crystalloidis.

1 Dubitatio maxima oritur, quia Galenus videtur per ignotiora procedere, & petere manifestissimè principium, dum dicit, humorè aqueum, si tenuior, & copiosior, sit, indicare humidum temperamentum oculorum: adhuc enim à Galeno petere possumus, qua arte sciri poterit, quando humor aqueus sit tenuior, & copiosior: quare par erat, ut nos prius doceret, quomodo dignosci possit, quando sit tenuior, & copiosior: Eandem petitionem committit, dum nos docet temperaturam crystallini ex eius quantitate, duritie, & mollitie: quis est ille qui poterit cognoscere an crystallinus sit durus, vel molli, magnus vel parvus?

Respondent nonnulli, tenuitatem & abundantiam aquei humoris, & duritiem, & mollitiem crystallini solum in anatomie cognosci posse: Cæterum hæc doctrina Gal. esset omnino vana, & ridicula,

cula, quia temperamenta oculorum debent cognosci, dum corpora sunt viua, & non cadauera.

Dicimus igitur nos, Galenum mira arte docuisse temperaturam oculi, sed oportet reminisci eorum, quæ superius nos docuit: nonne dixit, oculum glaucum indicare paucitatem, & puritatem aquei humoris, & magnitudinem crystallini? Similiter nonne docuit oculum nigrum habere paucitatem crystallini, & copiam, seu impuritatem aquei humoris? ecce igitur, quod ex dictis Galeni coniecere facile possumus, quando in oculis viuendum sit tenuitas, vel impuritas aquei, & durities, seu mollities, & magnitudo crystallini, vnde oculi temperamenta dignoscimus.

2. Dubitatio, queritur an oculi sint temperamenti frigidi, calidi, sicci, vel humidum: quia nonnulli putant oculum esse sua natura frigidum, & siccum: frigidum, quia constat ex humoribus frigidis: humor enim aqueus, vitreus, & crystallinus à prædominio sunt frigidi: humores: siccum, quia constat ex septem tunicis, quæ sua natura siccae sunt, ergo oculus erit temperamenti frigidi & sicci. Reijciuntur istorum fundamenta, quia confundunt temperaturam totius cum temperatura partium: nulla enim valet consequentia à toto ad partes, neque à partibus ad totum: Hinc Aristoteles 7. metaphys. text. 60. ait, quod *syllaba non est idem quod B & A, sed aliquid aliud*: similiter 8. metaphys. text. 15. habet hæc verba, *totum non est quasi coacervatio partium, sed est aliquid aliud præter partes*: itidem 12. metaphys. text. 22. docet, formas simplicium esse alias à formis compositorum: ecce igitur quod nec à partibus ad totum, nec è conuerso valent consequentiæ.

Præterea reijciuntur exemplo cordis: Galenus enim 3. de alimentis capite de visceribus pedestrium dicit, cordis substantiam esse duram, & frigidam, quia componitur ex paniculis, cartilaginibus,

& nervis, quæ omnes partes natura frigida sunt; nihilominus cor est calidissimi temperamenti: Idem dicit Auicennas in sua Anatomia: Auerroës verò in colliget docet, cor per se esse frigidum: per accidens, id est, ratione motus esse calidum.

Dicimus nos admoniti auctoritate Auerroës loquentis de corde, quod oculi considerati per se & secundum suam naturam sint frigidi, quia humores, & tunicæ sua natura sunt frigida: consideratos verò per accidens quatenus recipiunt spiritum animale, esse potius temperatos, quamuis magis inclinent ad frigidum: Galenus enim primo de placitis ait, oculos multam cerebri substantiam ad se trahere: intelligit per cerebri substantiam spiritus animales, qui, cum fiant à spiritibus vitalibus calidissimis, necesse est ut humorum oculorum frigiditas temperetur, & propterea temperatius sint, quam frigidi.

3. Dubitatio est, an oculi glauci: nigri, vel medij coloris acutius videant.

Respondent Expositores, oculos medij coloris acutius videre: rationem afferunt, quia ex Aristotele 5. de generatio. animal. capite 1. habetur hæc sententia: oculi glauci noctu: nigri verò interdiu acutius vident: medij itaque coloris oculus melius videbit: idque auctoritate Aristotelis loco citato probatur, ibi enim habetur, visum optimum esse, qui inter multum & paucum humorem seruat mediocritatem.

CAPITIS XXVIII.

De cordis temperaturis.

Textus 34.

De cordis autem temperaturis deinceps dicendum est. Si prius hæc in memoriam reuocauerimus, quod unum

namquamque partem se ipsa, vel calidiorē, vel frigidiorē, vel sicciorē, vel humidiorē dicimus factam, non alicui rei alteri comparantes. Vtunque enim extiterit cor natura frigidius, multo sanè calidiorē temperaturam possidebit calidissimo cerebro.

GIT Galenus superius de cerebri temperaturis: nūc verò de cordis, & meritò: quia post cerebrū nullum viscus est corde dignius: ostendimus enim superius ratione, & auctoritate Galeni impulsī, sedem animæ esse in cerebro, & non in corde, vt putabat Aristoteles.

In hoc cap. tradit regulam obseruandam non solum in corde, sed in omni corporis parte, de qua superius mentionem fecit: quæ est, dum dicimus, aliquam partem esse calidiorē, frigidiorē, sicciorē, vel humidiorē, intelligendum esse facta comparatione ad se ipsam cōsideratam in æqualitate maiori, quàm in sua specie esse possit: Dum enim dicimus, cor esse temperatissimū, id intelligitur in sua specie, & non absolute: quia cor temperatissimum respectu volæ manus, quæ videtur media absolute, est intemperatissimum: immò cor omnium frigidissimum erit longè calidius, quam cerebrum, & vola manus calidissima: docet igitur Gal. considerandū esse tēperatura cordis ratione sui, quatenus recedunt à temperatissimo corde, quod tamen sua natura est omnium partium calidissimum.

¹ Dub. videtur Gal. insufficiens, quia agēs de cordis tēperaturis, nō agit prius de signis temperati cordis, sicuti superius egit de signis temperati cerebri.

Responsio communis est, quod ex iis, quæ dicta sunt de cerebro temperato, vniuersusque animaduerteret, quomodo

viscera temperata dignosci possint: signorum enim mediocritas temperaturam cor ostendet. Præterea cognito corde calidissimo, & frigidissimo facillè cognoscetur cor, quod in medio & inter duo extrema continetur.

² Dubitatio non videtur, quod regula proposita in tex. sit semper obseruanda: quæ erat quod in temperaturis dignoscendis comparatio sit facienda solum respectu sui, & non aliarum partium: quia ex Auerroë 4. coll. 4. valet hæc, cerebrum & iecur sunt temperata, ergo & cor: ergo regula à Galeno proposita nō semper nobis inferuiet: probat enim Auerroës, omnia signa, quæ indicant iecur, & cerebrum esse temperata, indicare quoque cor temperatum: quia hepatis, & cerebri calor, per quem actiones fiunt, & qui est veluti forma partium similarium, hepatis & cerebro est à corde transmissus: calor verò proprius partium similarium non transmissus à corde se habet ex Auerroë, & Aristotele per modum materiæ, & ab illo actiones non prodeunt: quare si cerebrum, & iecur erunt temperata, erunt ob cor temperatum, quod immittit facultates in iecur, & cerebrum, ergo regula proposita non semper nobis inferuiet.

Respondetur cū Galeno esse falsissimū, quod cor immittat facultates in alia viscera: omnia enim viscera à prima generatione habent proprias facultates, & proprium & innatum calorem, à quo actiones prodeunt: quinimo, dum cor influit spiritum vitalem in cerebrum, probauimus ex Galeno alterari, & conueri in spiritum animale, qui deinde proprias actiones edit, quod non cognouit Aristoteles: similiter dicimus, non solum de iecore, sed de qualibet infima corporis parte, dum immittit cor vitalem spiritum, calidum innatū omnium partium eo refocillari & nutrirī, ita vt propriæ actiones solum proueniant à calido innato, & non à vitali influente.

Causa erroris Auerrois, & Aristotelis fuit, quia putabant à corde non solū arterias, sed venas & nervos oriri: quā opinionem in hoc libro fusè reiecimus. Probauimusque reluctari anatomiae: si enim esset vera, sequeretur hoc magnū inconueniens, quòd valeret consequentia à temperatura cuiuslibet partis ad cor, exempli causa valeret, hæc: manus est temperata, ergo & cor: quia si manus temperata ex Aristotele, & Auerroë, talis est propter calorem cordis temperatum; tunc ex temperatura etiam calcanei possemus determinare de cordis temperatura, quod est ridiculum.

QVÆSTIO LIX.

De temperatura cordis facta collatione ad cutim.

OMnes consentiunt in arte medicinali, Galenum per cor frigidum intelligere minus calidum, quam sit temperatissimum, & per cor calidum magis calidum, quam temperatissimum: idem intelligitur de temperaturis omnium partium corporis, facta scilicet comparatione ad medium illius speciei.

Queritur tamen in hoc loco cuius temperamenti sit cor, facta collatione ad cutim, quæ existimatur esse in medio omnium excessuum primarum qualitatum.

Auerroës 2. colligit 3. loquens de corde ait, esse per se, & sua natura frigidum & humidum: per accidens verò ratione motus & spiritus vitalis esse calidum: Ratio, quæ illum mouet, cur sit per se frigidum, est, quia cor constat ex partibus spermaticis, id est ex fibris, ligamentis, & membranis, quæ frigida sunt: ratio verò cur humidum, est, quia semper sanguine & spiritu plenum est: erit igitur cor ex Auerroë frigidius & humidius cute volæ manus.

Auicennas sen prima primi Doct. 3.

capite primo agens de complexionibus putat cor esse per se calidius, & siccius cute volæ manus: calidius, quia est fons caloris: siccius quia est fibrosum: probatque auctoritate Galeni secundo de temperamentis cap. 1. 2. & 3. de alimentorum facultatibus dicentis, cor esse siccum.

Nos autem cum ipso Galeno arbitramur, cor esse calidum & humidum: patet enim ex Galeno esse calidum: quia primo de temperamentis capite ultimo, & secundo eiusdem cap. 3. dicit, sanguinem calorem à corde accipere: similiter libro de fœtus formatione, & primo de semine ait, si imponas digitum in ventriculos cordis animalis illico tactati, vrentem ferè calorem percipies: ecce, quòd cor erit longè calidius cute: probatur similiter ex Galeno primo & secundo de temperamentis, locis iam citatis, cor quoad eius carnem esse cute humidius: quæ loca non in antiqua, sed in noua translatione sunt adeò clara, vt nihil clarius esse possit: antiqua versio erat, cor parum elongari à cutis siccitate, ex quibus verbis inferunt anatomistæ, ergo cor est siccius cute: sed re vera alio modo legitur in moderna translatione, primo videlicet de temperamentis capite ultimo, & hæc sunt verba: *itaque etiam humidius, quam cutis, cor est, quanto scilicet est mollius*: ecce quòd res apud Galenum est clarissima, quod cor sit humidius cute.

Demum esto, quod omnes partes solidæ cordis sint frigidiores cute, non propterea sequitur, totum cor esse frigidius: quia neque à partibus ad totum, neque à toto ad partes valent consequentia: Aristoteles enim 7. metaphysic. text. 60. vt dictum est superius, ait, quod syllaba ba non est ipsa elementa, nec idem quod B & A, sed aliquid aliud: similiter 8. metaphysic. text. 15. habet hæc verba, totum non est quasi coacervatio partium, sed ipsum totum est aliquid aliud

aliud præter partes : similiter 12. metaphis. tex. 22. ait, formas simplicium esse alias à formis compositorum : ecce, esto quod solida cordis sint frigida, non propterea totum cor erit frigidum, quia formæ partium differunt à formis totius. Insuper argumenta à partibus ad totum sunt vitiosa, reiectaque ab Arist. lib. de interpretatione, ubi docet, à diuisis ad coniuncta, si non seruetur idem sensus in antecedente & consequente, consequentiam esse vanissimam.

CAPITIS XIX.

PARTICULA I.

De signis cordis calidioris.

Textus 35.

Calidioris igitur cordis, ut admodum qui ei proprius est, atque conueniens, indicia quedam sunt inseparabilia, & propria, magnitudo respirationis, & pulsus velocitas, & frequentia, & audacia, & ad actiones natura prompta.

Post tractationem de cerebro Galenus agit de corde, quia post facultatem animalem, sequitur facultas vitalis quæ residet in corde, tum quia est vicinior animali : tum quia est nobilior & præstantior cæteris. Incipit igitur à signis cordis calidi permanentis adhuc in latitudine sanitatis : calor enim ex Aristotele secundo de generatione est actiuorum primus : agit verò prius de simplicibus temperaturis, quàm de compositis : quia his cognitis, faciliè inde temperaturæ compositæ dignoscuntur.

Diuiditur totum cap. in duas partes : in prima proponit signa cordis calidi : in

secunda signa cordis calidissimi.

Signa cordis calidi proponuntur in hoc text. & sunt hæc quinque : primum est magnitudo respirationis ; secundum pulsus velocitas ; tertium, pulsus frequentia, quartum audacia ; quintum promptitudo ad actiones. Signa verò indicantia cor calidissimum proponuntur in particula sequenti, & sunt quinque : quorum primum est furibunda iracundia ; secundum temeritas ; tertium thorax hyssidus, & præsertim pectus, & partes quæ sunt proximiores hypocondriis ; quartum totum corpus calidum, nisi hepar obsteret ; quintum latitudo thoracis.

Quoad verba text. dicit Galenus indicia quedam esse inseparabilia & propria : Notandum accidens inseparabile differre à proprio : cicatrix enim, & nasi simitas sunt accidentia inseparabilia, attamen non sunt propria : proprium enim differt ab accidente inseparabili, quia proprium est accidens inseparabile speciei : accidens verò inseparabile indiuiduorum tantum : dicit igitur Galenus, magnitudinem respirationis, & alia signa proposita esse inseparabilia & propria illius speciei caloris, qui prouenit à corde aliquantulum calidiori, quàm sit temperatum.

1 Dubitatio non videtur, quod magnitudo respirationis indicet calidum cor : quia respiratio fit à musculis mouentibus thoracem, qui sunt 89. musculorum enim motus est actio animalis, & non vitalis, pertinetque ad cerebrum, & non ad cor.

Respondetur magnitudinem respirationis per se primo indicare magnitudinem thoracis : magnitudinem verò thoracis duplici de causa in prima generatione fieri, vel à necessitate euentandi calorem cordis, vel à magnitudine cerebri : in magno enim cerebro magna quoque capitis ossa fiunt, magnaque spinalis medulla, & magnæ verte-

bræ, & per consequens magnæ costæ, & magnus thorax. Si verò magnitudo respirationis fiat non ab illa magnitudine thoracis, quæ à magno cerebro fit, sed à necessitate euentandi, valet hæc consequentia, magna est respiratio, ergo cor calidum: si verò fiat à magnitudine capitis, consequentia non est necessaria: quia potest contingere, quod caput sit magnum, & cor calidum. Hinc Galenus sapientissimè admonet latitudinem thoracis indicare caliditatem cordis, nisi obster caput, id est nisi latitudo facta sit à magnitudine capitis, & non à necessitate euentandi calorem.

2 Dubitatio: si magnitudo thoracis non semper indicat calidum cor, ut docet Galenus, ergo neque magnitudo respirationis, quæ primo & per se insequitur latitudinem thoracis indicabit: ergo magnitudo respirationis, & latitudo thoracis non erunt accidentia inseparabilia & propria calidi cordis, ut in tex. docet Gal. Respondemus, quòd signa proposita à Galeno in hoc cap. & in toto hoc libro habent vim indicandi vnita, & in syndromen collecta, & non seorsum cōsiderata: si enim quodlibet signum à Galeno propositum subiret vicem proprii, tunc vnicum sufficeret, & reliqua essent superflua. Ad dubium respondemus, quod omnia signa simul accepta non solum sunt accidentia inseparabilia, sed propria & conuertibilia, quorum syndrome parit certam scientiam.

3 Dub. Gal. videtur insufficiens, quia præter magnitudinem respirationis, pulsus velocitatem, & frequentiam, adest quoque velocitas & frequentia respirationis, quæ indicat cor calidum: de qua ne verbum quidem fecit Galenus.

Respondetur, Galenum in hoc loco proponere signa cordis calidi sanorum, & non ægrotum: vbi verò est frequentia respirationis, tunc cor est extra latitudinem sanitatis, & de his signis non

agit hîc Galenus. Præterea implicat dicere, esse latitudinem thoracis, & frequentiam respirationis in corpore sano: nullus enim morbus esset magis mortalis, quàm ille, qui cum latitudine thoracis haberet frequentiam respirationis.

4 Dub. Galenus videtur mancus: quia etiam pulsus magnus videtur indicare calidum cor, tamen in hoc cap. de calido corde, & de pulsu magno, ne verbum quidem fecit.

Respondetur, esse impossibile, quod in homine sano pulsus sit frequens & magnus secundum omnem dimensionem: idè de magno pulsu in tex. nil dicit: de rationem magnitudinis pulsus naturalis est tarditas; quia pulsus magnus longum spatium efficit: dum verò pulsus magnus est velox: tunc supponitur quam maxima & insolita necessitas euentandi calorem, qualis est in febre ardente: non idem euenit in respiratione, quia potest simul stare respiratio magna & frequens: est enim motus voluntarius, ut ostendetur ex Galeno contra Plusquamcommentatorem, & Auerrœm: potest igitur pectus pro arbitrio magis dilatari, quod de pulsibus dici non potest. Notandum, esse differentiam inter velocitatem, & frequentiam pulsus: id aduertimus, ne credant tyrones, quod idem significant: velocitas igitur est quando cito magnum spatium conficitur: Frequentia est, quando frequenter sine velocitate iter conficitur, quod euenit ob spatium breuius: minus enim spatium est in frequenti, quam in veloci pulsu.

5 Dubitatio, dictum est cum Galeno in hoc loco agi de signis cordis calidi existentis in latitudine sanitatis: tamen non videtur, quod frequentia, & velocitas pulsum sint signa cordis sani, sed ægri: quia dum reperimus pulsus veloces, & frequentes, pronunciamus hominem ægrotare.

Respondetur, velocitatem & frequentiam

quentiam pulsus dupliciter considerari, vel prout velocitas & frequentia est cū æqualitate, & per æqualitatem intelligimus cum Galeno pulsus non differrentem à pulsu consueto: ideo qui non se exercuerint in pulsibus sanorum, erit impossibile, ut perfectè dignoscant pulsus ægrorum, an scilicet eorum frequentia, & velocitas sit æqualis, & an multum, vel parum à sanitate recedat.

Sed, ut distinctius de inæqualitate pulsus aliquid summam afferamus, sciendū ex Galeno primo libro de differentiis pulsuum, omnem pulsus inæqualitatem consistere vel in magnitudine, velocitate, frequentia, vehementia, vel mollitie: similiter in suis oppositis, i. vel in paruitate, tarditate, raritate, humilitate, vel duritie: omnes istæ species pulsus considerantur vel secundum unicam, & singularem pulsationem, vel secundum pulsationem systematicam, id est collectiuam. Singularis pulsatio vel in unica arteriæ parte, vel in pluribus observatur: si in unica, dicit Galenus, tres inæqualitates fieri posse, quæ sunt vel pulsus intercisus, vel continuus, sed trahens à celeritate ad tarditatem, vel e contra; vel datur inæqualitas, quæ facit pulsus dicrotum. Si in pluribus, est dum occuratio non est similis. Si verò pulsationes arteriæ considerantur secundum systematicam, id est collectiuam observationem, quæ fit in diuersis pulsationibus, dicimus si pulsationes fuerint similes naturali magnitudini, celeritati, velocitati, vehementia, & mollitie, pulsus esse æqualem, quamvis pulsus esset celerissimus & velocissimus: inueniuntur enim nonnulla corpora tam veloci pulsu insignita, ut videantur, quamvis gaudeant optima sanitate, febricitare: si verò alicui ex quinque propositis conditionibus pulsationes fuerint dissimiles, dicuntur inæquales.

⁶ Dubitatio non videtur, quod magnitudo respirationis indicet calidum cor,

quia respiratio ex Galeno 2. de motu musculorum c. 1. 6. & 8. lib. de causis respirationis, & libro de motu thoracis & pul. est voluntaria, & pertinet ad facultatem animalem: ibi enim proponit Historiam serui, qui voluntariè retenta respiratione mortem obiit: infert inde Galenus, motū thoracis, & respirationis esse à voluntate, ostenditque pulmonem ratione vacui insequi thoracis motum: quibus positis, magnitudo respirationis non indicabit facultatem vitalem, & cor calidum, ut dicit Galenus, sed facultatem animalem, qua pendet libertas.

Respondent Peripatetici, omnem facultatem pendere à corde: censer enim Aristoteles æquè à corde originem trahere nervos, sicut arteriæ: quare dato, quod respiratio sit voluntaria, non propterea ex Aristotelis sententia sequitur, respirationem non pendere à corde, & cordis statum & conditionem non indicare: Verum, quia ostendimus in questione propria, Aristotelem nullo modo posse defendi, quia inspectioni omnium secantium humana cadauera aduersatur: ideo omittā Aristotelis sententia, ut falsa, & à veritate aliena, videamus quid alij dicant.

Plusquamcommentator, qui erat Peripateticus respondet, respirationem non esse motum purè voluntarium, sed mixtum ex voluntario & naturali: putatque in Pulmone fieri ebullitionem, ratione cuius fiat respiratio, & non ratione vacui, ut nos docet Galenus: Aditque, hanc ebullitionem esse similem cordis, & arteriarum ebullitioni, ob quam systole, & diastole cordis, & arteriarum fieri putat: quibus positis addit, respirationem non esse ita frequentem, sicuti est pulsus; quia ebullitio in pulmone non fit à sanguine ita calido, ut fit ab illa cordis, & arteriarum. Demum ait, quod voluntas non est causa principalis motus respirationis, sed causa adiuvans motū diaphra

diaphragmatis, & pectoris, quibus pulmo alligatus est.

Reiicitur hæc opinio: primo enim falsum est, pulmonē moueri à calore ebullitionis: quia si ebullitio moueret pulmonem virtute sanguinis venæ arterialis, sequeretur, quod tanto magis vena arterialis pulsaret, quæ ex omnium consensu non pulsaret: ergo neq; pulmo ob ebullitionem sanguinis in illa vena factam pulsabit. Præterea si sanguis, quo feruidior ex Plusquamcommentatore, eo frequentiore pulsationem efficeret; sequeretur, quod pulmo citius pulsaret, quam arteriola calcanei, in qua ob cordis distantiam sanguis non est ita calidus.

Auerroës respondet alio modo, conceditque, quod respiratio sit motus missus ex naturali & voluntario, dicit tamen, motum pulmonis fieri à carne propria pulmonis, & non ab ebullitione: Errat similiter Auerroës, quia caro pulmonis ex se caret motu: probauit enim Galenus locis citatis, quod vulnerato thorace, cesset motus pulmonis, quamuis pulmo non sit læsus: cessat enim motus, quia aer ingreditur sine motu thoracis: infert inde Galenus pulmonem moueri vi vacui, & non à propria carne. Ad experimentum de vulnere thoracis respondet Auerroës, non moueri pulmonem, quando thorax est vulneratus, quia ipsi pulmoni eadem læsio thoracis communicatur. Quod Auerroës responsum est subterfugium, quia, dum pulmo detinetur phthisi, vel peripneumonia; tunc thorax ob tam magnas ægitudines non posset moueri, nihilominus quæ benè mouetur thorax, carne pulmonis existente valde læsa, ac si nullam haberet læsionem: sequitur ergo, quod pulmo vi vacui, & non à propria carne moueatur.

Ad dubitationem respondemus, magnitudinem respirationis duplici modo indicare cor calidum: primo, quia in prima generatione calor, cuius origo est

cor, efformare solet magnum pectus, unde magna oritur respiratio. Secundo indicat calidum cor, quia magnitudo respirationis indicare potest magnam virtutem facultatis animalis: magna verò virtus huius facultatis potest pendere à calore cordis hoc modo: spiritus vitales sunt alimentum spiritus animalis, quare si spiritus vitales fuerint calidiores, animales quoque erunt calidiores, si calidiores, ergo fortiores, & robustiores, quod robur, cum efficiat magnam respirationem, indicare poterit cor calidum. Dum verò magnitudo respirationis provenit à pectore magno efformato à cerebro, ab ortu naturæ ob multitudinē materiæ, & non ob robur formatricis, dicimus non esse necessarium, magnitudinem respirationis indicare cor calidum. Ecce quod magnitudo respirationis ex se sola non est sufficiens pro indicando cordis calore nisi omnia distinguantur: ut igitur non decipiamur, sunt accipienda signa proposita à Galen. omnia simul vnita & per syndromen collecta: quia hoc sine nos docuit hanc artem, ut per syndromen signorum communium omnia intelligeremus: si enim quodlibet signum propositum esset propriissimum, cætera signa fuissent superflua, & vanissimus fuisset Galeni labor in proponendis tot communibus signis.

Postremum signum hepatis moderate calidi est audacia, & promptitudo ad actiones: Audacia est signum pertinens ad animi mores: Per promptitudinem verò naturæ ad actiones intelligit de omnibus actionibus naturalibus scilicet vitalibus, & animalibus: & merito omnium actionum promptitudo indicat calidum cor, quia naturales actiones à moderata caliditate cordis recipiunt robur: similiter animales, quia spiritus animalis alitur vitali: si vitalis igitur fuerit calidus, animalis non poterit esse frigidior temperato: quare ut calidior temperato pariet audaciam, & promptitudinem.

Differentia inter audacem & fortem proponitur ab Aristotele 3. ethicorū, c. 5. vbi docet, audacem esse, qui in confidendo in terribilis rebus excellit; addit, vult videri fortis, quamuis non sit: audax enim ante pericula non cognoscit timorem: in periculis verò tergiversatur, & timet. Fortis, quamuis ante pericula timeat timenda, tamen in operibus egregiè se gerit, & non tergiversatur.

7 Dubitatio dicit Galenus in text. audaciam indicare cor calidum, quod non videtur, quia audaces ex Aristotele in operibus timeant, & non sunt fortes: tales sunt melancholici, vel pituitosi, qui habent frigidum cor, ergo falsum erit, quod audacia indicet cor calidum.

Respondetur, audaciā duplicem esse, alteram, quæ habet coniunctam fortitudinē & promptitudinem ad actiones, & de hac intelligit hīc Galenus: Alteram audaciam esse cum timore, quæ caret actionum promptitudine, & de hac Galenus non intelligit: immo hæc postrema indicat cor frigidum & conuenit melancholicis, frigidis, & pituitosis

Decipitur Plusquamcommentator, dū querit, cur promptitudo ad actiones indicet cor calidum: vel cur calidū cor efficiat omnia instrumenta ad actiones prompta, dicit, quia cor calidum mittit spiritus abundantiores ad membra.

Reiecta est hæc opinio superius, quia est falsissimum, quod ad vim pulsatilem efficiendā cor mittat spiritus: mittit enim solum virtutem per irradiationem.

8 Dub. audacia pertinet ad virtutem apprehensiuā, id est, ad imaginatiuam, ergo non indicabit cor calidum. Peripareticis hæc dubitatio nullum facessit negotium: quia putant apprehensiuam esse in corde: censet enim Aristoteles vnum esse principium, & non tria, vt Galenus: & hoc esse cor à quo omnes nervi, venæ, & arteriæ habeant originem, & quod radicitus omnis facultas animalis sit in corde: sed quia in propria quæstione hæc

Sanctorij Sanctorij Pars II.

opinio Aristotelis à nobis est reiecta, ostensumque est ex anatomia, nervos nō prodire à corde; idē dicimus apprehensiuam non esse in corde, sed in cerebro. Respondemus tamen, maximā esse sympathiam inter cerebrum, & cor: quia spiritus animales nutriuntur vitalibus: si igitur vitales fuerint iusto calidiores, audacia erit maior: ecce quomodo animales functiones à vitalibus alterentur: neque hoc nobis debet mouere admirationem, quia si maluaticum, selenū, & plura alia inueniuntur alimenta, quæ lætitiā inducunt, & alia quæ mœrores, tanto magis spiritus vitalis, ex quo immediatè fit animalis, si fuerit valde calidus excitabit audaciam; & timores, si solito frigidior extiterit. Hinc Galenus 5. de placitis, & 6. dicit, irascibilem morem gerere rationi, & esse eius satellitem: additque naturam dedisse rationi irascibilem quasi canem venatori, vt ambo essent contra concupiscibilem.

QVÆSTIO LX

À qua causa immediata fiat arteriarum pulsatio.

A Vicennas prima 1. doct. 6. cap. 4. arbitrat, facultatem vitalem, quæ mouet pulsum, influere à corde mediātē spiritu vitali, ipsumq; esse propriū vehiculum, sine quo virtus pulsantis arterijs non potest communicari. Reiecitur hæc opinio Galeni auctoritate lib. 1. de semine, cap. 5. & 16. & alibi, vbi docet, facultates nullo modo influere per spiritus, sed ver irradiationē eo modo, quo à sole diffunditur splendor: neque egere vehiculo, quia arteriæ continuantur cordi, eo modo quo nervi cerebro: concludit igitur facultatem pulsatilem & animale[m] sine alio spiritu, sed solum per irradiationem diffundi per arterias, & nervos: Quæ opinio paulo infra experimentis confirmabitur.

Erasistratus (vt refert Galenus 6. de

P.p.

placi

placitis cap. 17. & alibi putat, pulsū moueri, quia arteriæ replentur sanguine arterioso, qui deinde cum sit spirituosus facit arteriarum pulsationem.

Reiicitur hæc opinio, quia ex Galeno, ut infra estendemus, arteriæ non mouentur, quia replentur spiritu, sed replentur, quia distenduntur à virtute influxa à corde in tunicas arteriarum, quæ continuæ cum illo sunt. Plusquamcommentator parum recedens à vestigiis Erasistrati probat longo discursu, pulsū non moueri ab influxa facultate in tunicas arteriarum per irradiationem, ut nos docet Galenus, sed moueri per ebullitionem sanguinis arteriarum excitatam à calore cordis: putabat enim hæc fuisse opinionem Aristotelis, quia proponitur in libro de spiritu, qui ex omnium Peripateticorum consensu non est Aristotelis. Præterea, esto Aristotelis sententiam esse, quod sanguinis arteriosi ebullitio concurreret ad efficiendam pulsationem, negare tamen possumus Aristot. putasse ebullitionem esse præcipuam causam. Hinc Diuus Thomas de hac re loquens credit, cum Aristotele ebullitionem non esse causam immediatam pulsationis arteriarum.

Ego autem puto, Aristotelem de hac materia non egisse; quia nullum locum vidi, unde firmiter colligere potuissem hanc philosophi opinionem: etenim si egisset, sine dubio admisisset facultatem cordis & cerebri per radios communicari omnibus partibus viuentibus sine sanguine & spiritu, eo scilicet modo, quo admittit radios incorporeos à sole ad nos influere. Modus verò, quo fit ex Plusquamcommentatore pulsatio arteriarum, hæc est: dum fit ebullitio spiritus arteriosi, dicit prius fieri diastolem, id est, dilatationem arteriæ: Dum verò in ebullitione feruor insensibiliter expirat, & exhalat, tunc frigidus aer inspiratus attrahitur, & tunc ait, aliquantulum cessare ebullitionem, & statim sistolem

saboriri, id est, constrictionem arteriæ, ita ut ebulliendo, & inspirando aërem frigidum, iterum atque iterum fiant diastole & sistole.

Reiicitur hæc opinio plurimis argumentis: primo si ebullitio facta à calore cordis efficeret diastolem, sequeretur quod arteriæ proximæ cordi citius pulsarent, quam arteriæ pedum, quæ sunt valde distantes; sed hoc est falsum: quia omnes eadem velocitate mouentur: ergo causa pulsationis non erit ebullitio. Plusquamcommentator videns hanc instantiā, proponit hanc ridiculam responsionem dicens, arterias quanto à corde sunt remotiores, tātò esse minores, ita ut paruus calor possit eodē tempore dilatare minorem arteriam, quo maior calor maiorem: Ridicula inquam responsio est; quia Tyrones sciūt arterias paruas propè cor etiam reperiri, quæ eadem velocitate mouentur, sicut illæ quæ sunt in pede.

Secundo reiicitur sic: si pulsatio arteriarum fieret ab illo feruore & ebullitione, nunquam daretur pulsus fortis sine magnitudine, quod reluctatur experientiæ & Galeno: quia si dilatio fieret ab ebullitione, ergo quo fortior ebullitio, eo fortior & maior esset pulsatio: sed sic est, quod pulsus, qui sunt fortes, possunt non esse magni, ergo ebullitio erit causa pulsus chimerica, & non vera. Causæ verò pulsus hæ tres recitantur à Galeno lib. de causis pulsuum, virtus, necessitas, & instrumentum: potest enim esse magnus feruor, attamen instrumenta, & necessitas deficient, unde pulsus magni non fiant: ut enim pulsus magnus fiat, requiritur arteria proportionata, & magna euentandi necessitas.

Tertio, si ebullitio sanguinis in corde & arteriis efficeret pulsationem, sequeretur, quod vena arterialis quæ continet sanguinem feruentissimum, & elaboratum in dextro cordis ventriculo, qui est longè calidior sanguine existente in pedibus pulsaret, sicut pulsant arteriæ.

Vera est Galeni opinio: multisque experimentis comprobata, quæ docet, pulsationem arteriarum non fieri à sanguine arterioso, vel à spiritu vitali, sed à virtute pulsantili à corde influxa, non per cavitatem arteriarum, sed per tunicas: docet enim Galenus. 1. de semine cap. 5. & 16. lib. 7. de placitis lib. de causis pulsuum in principio, & demum primo de locis affectis cap. 6. facultates animales, & vitales non influere per spiritus, sed per irradiationem sine substantia, eo modo, quo splendor solis per orbem diffunditur. Insuper Galen. libro quod sanguis in arteriis contineatur cap. ultimo affert hoc experimentum, quo confirmat suam opinionem: vbi dicit, si fistula caua intra arteriam brutorum animantium imponatur, & deinde arteria supra fistulam ligetur, tunc pars inferior arteriæ statim priuabitur motu pulsandi, quamuis spiritus qui est in cavitare permeet ad inferiorem partem: ecce quod non ratione sanguinis arteriosi, vel spiritus vitalis, sed ratione irradiationis diffusæ in tunicas arteriarum communicatur facultas vitalis. Demum addit aliud experimentum, quod tollit omnem ambiguitatem, & est, si fistula non caua imponatur in arteriam, ita ut omnino obstruat cavitatem arteriæ, tunc quamuis sit impeditus transitus, tamen si arteria non est ligata fistulæ, pulsatur, quod non fieret, si pulsatio proueniret à sanguine arterioso, vel à spiritu vitali in arteriis contento: ecce igitur experimentis probatum à Galeno, virtutem pulsantiam pendere ab irradiatione per tunicas influxa, non per spiritum immixtum per cavitatem.

Quod verò hæc irradiatio vitalis sit similis splendori solis, qui in eodem instanti diffunditur in locum vicinum, quo in remorum, patet, quia si ligaueris arteriam, vel neruum, ita ut pulsus & motus cessent, tunc si dissolueris ligaturam in eodem instanti, in quo mouetur partes proximæ cordi, vel cerebro, mouebun-

tur quoque distantissimæ, sicuti in anatomia viuorum brutorum quotidie experiri possumus: ecce igitur quod facultas vitalis, & animalis influat non per spiritus corporeos, qui in tempore mouentur, sed per irradiationem incorpoream, quod non potuerunt percipere Erasistratus. Asclepiades, Plusquamcommentator, & innumerabiles alij Auctores contenti.

CAPITIS XXIX.

PARTICULA II.

Textus 36.

Quod si multum in caliditate excesserit, tunc furibunda quedam iracundia, & temeritas adsunt. Est autem his Thorax hysspidus, & præsertim pectus, & quæcumque hypochondrijs partes proximiores.

IN text. superiori egit de signis cordis paulo calidioris temperato: in hac verò particula proponit signa cordis calidi in excessu. Quorum primum est furibunda iracundia: Secundum, est temeritas: Tertium, thorax hysspidus, & præsertim pectus, & quæcumque hypochondrijs partes proximiores: Quartum, totum corpus calidum, nisi hepar obstiterit: Quintum, latitudo thoracis: de tribus in hac particula agitur.

Quo ad iracundiam furibundam, notanda est differentia inter iram & iracundiam: iracundia enim ex Arist. 4. ethicorum cap. 4. differt ab ira, quia iracundia cito irascuntur, & (ut utar verbis Aristotelis) quibus non debent, & ob quæ non debent, & magis quam oportet: sed quod optimum in se habent, citò etiam

desistunt : Irati verò non citò irascuntur, nec cito desistunt: quia irati non ita sine ratione irascuntur: Hinc Daniel Barbarus vir eruditissimus 2. rhetoricorum cap. 3. dicit, iram differre ab iracundia, quia ira de causa est, iracundia verò de vicio multum irascentis, & quia iracundi videntur ire extra se, & furore vinci: Galenus intelligit hic de iracundia, & non de ira: in codice enim Græco legitur, *ἔκδυα*, quod verbum significat iracundiam, & non iram: ira enim dicitur *θυμία*, quæ non citò fit, nec cito desinit: quoniam in hanc homines incidunt cum ratione: Hinc dicimus posse contingere, quòd qui habent cor frigidum ratione mori, & iustitia in iram possint incidere, in iracundiam verò nequaquam: competit enim iracundia, quæ semper est sine ratione, cordi calido, si verò est furiosa conuenit cordi calidissimo.

Quoad secundum signum, quod scilicet cum iracundia sit coniuncta temeritas, notandum, temeritatem iungi non cum ira, sed cum iracundia non mediocri, sed furibunda.

Quoad tertium signum, quod est de thorace hyspido.

9 Dubitatio oritur, quia non videtur, quod thorax hyspidus & pectus, & partes proximiores hypocondriis indicent cor calidum; quia multi sunt hyspidi in toto corpore, atamen habent mores suaves, & cor temperatum: quinimo noui homines frigidissimos, qui erant hyspidi in qualibet corporis parte.

Responsio facilis est, si quòd superior dictum est, memoriæ commendetur, Galenum videlicet in hoc libro proposuisse signorum multorum syndromen pro temperaturis cognoscendis: si igitur quis fuerit hyspidus, facileque incurrat in furibundam iracundiam cum temeritate coniunctam, pectusque habeat latum, credas certissime illum hominem esse corde calidissimo insignitum.

CAPITIS XXIX.

PARTICULA III.

Magna verò ex parte calidi cordis temperatura vniuersum corpus reddit calidum, nisi hepar vehementius obstiterit. Dicemus autem paulo inferius totius corporis indicia. Est quidem & latitudo thoracis caliditatis indicium: nisi & hic quoque cerebrum plurimum obstiterit.

N hoc tex. duo proponuntur signa cordis multum calidi: primum est caliditas totius: secundum est latitudo thoracis Quoad primum dicit, totum corpus calidum esse: additque, nisi hepar obstiterit: quasi dicat, si videris, totum corpus esse calidum, inferre quoque poteris, cor esse valde calidum, nisi hepar obstet: omnes interpretes exponunt, nisi hepar sua frigiditate obstet gignendo sanguinem adeò frigidum, vt inde totum corpus refrigeretur. Ego autem meditatus sum aliam fortasse magis artificiosam expositionem, quæ est, caliditatem totius corporis indicare cor calidum, nisi hepar obstiterit, id est nisi hæc caliditas totius proficiscatur ab hepate: aliquando enim cor est temperatissimum, & iecur est valde calidum, tunc totum corpus redditur calidius, non propter cor, sed propter hepar: eadem caliditas ab hepate in massam sanguineam diffusa toti corpori communicatur. Diximus hanc expositionem esse fortasse magis artificiosam, quia sæpissime accidit, totum corpus ob hepar, & non ob cor calidius reddi.

1 Dubitatio non videtur, quod totum corpus possit calefieri ab hepate: quia cor

cor solum est fons caloris : calor enim ab aliis partibus corporis non provenit, nisi à corde : ergo si totum corpus fuerit iusto calidius, non ab hepate, sed à corde calor totius orietur.

Respondetur, cor esse fontem caloris vitalis, sed non omnium calorum: ad est enim calidum innatum in qualibet corporis parte, & præcipuè in hepate merito, cuius chylus transmutatur in sanguinem, qui deinde nutrit omnes corporis partes, quippe qui si est acer, & mordax, vel iusto calidior potest totum corpus reddere calidius temperato, quamvis cor non sit calidius temperato: cor igitur non erit omnium calorum fons.

2 Dubitatio non videtur, quod iecur habeat alium calorem præter illum cordis: quia ex Galeno 1. de temperamentis cap. ultimo habetur, sanguinem à corde accipere calorem: ergo iecur non poterit suo calore reddere totum corpus calidius moderato.

Responsio facilis est, si interpretabimur Galenum loco citato, quod intelligat de calore influente, & non de innato, qui re vera non dependet à corde, sed à semine in prima generatione, & à sanguine menstruo, & ab utero, sed de his alias egimus.

3 Dubitatio: quomodo calor sanguinis orietur ab hepate, si ex Aristotele venæ cauæ truncus dependet à corde? Aristoteles enim primo de partibus animal. cap. 1. lib. 2. eiusdem cap. 9. & lib. 2. de generatione animal. cap. 4. & alibi docet, cor esse principium arteriarum, & venarum, ergo calor sanguinis erit cordis, & non hepatis. Eandem opinionem tuentur Auerroës, & omnes Peripatetici. Præterea Petrus Aponensis, & Plusquamcommentator, & demùm Vesalius omnium Anatomistarum nostri temporis peritissimus constanter dicunt, venas oriri à corde: Quare calor sanguinis à corde prodibit, & per con-

sequens iecur nullo modo calefaciet totum.

Responsio omnium Medicorum est, quod vena cauæ, & cæteræ omnes ortum ducant ab hepate: idem censent medici, & omnes Anatomistæ præter Vesalius: Hinc Hippocrates libro de alimento habet hæc verba, *radicatio venarum est hepar. radicatio verò arteriarum est cor*: Galenus verò 6. de decretis Hip. & Plat. disputans contra Aristotelem probat, iecur, & non cor esse venarum principium: assertque hanc rationem inuincibilem, quæ nos cogit ad credendum, venas à corde non oriri: ait, in piscibus venam cauam vix attingere cor: si vix attingit, ergo in corde non insident eius radices: quod de piscibus dicitur, de omnibus animalibus est dicendum: Insuper assert hanc rationem: si venæ à corde orirentur, pulsarent. Nostrates afferunt aliam rationem, quæ mihi videtur inuincibilis, quæ est, vena porta oritur solum ab hepate, neque vllum surculum mittit in cor: ergo eo modo, quo porta oritur ab hepate: eodem modo cauæ ab ipso orietur, ergo non à corde: destructa igitur hac Peripateticorum sententia, quod scilicet venæ oriantur à corde, statim ruet argumentum ostendens calorem sanguinis à corde prodire.

Quo ad signum desumptum à latitudine thoracis: dicit Galenus latitudinem thoracis indicare insignem caliditatem cordis, nisi cerebrum obstat: id est nisi latitudo thoracis proveniat à cerebro: sicuti igitur caliditas totius potest provenire ab hepate: similiter latitudo thoracis potest provenire non solum à calore cordis, sed etiam à magnitudine capitis, corde existente frigido. Quo pacto verò magnum cerebrum possit efficere latum pectus, corde existente frigido, in tex. sequenti declarabitur.

4 Dubitatio: non videtur, quod lati-

udo thoracis proueniat à corde calido, & per consequens non videtur, quod indicare possit calidum cor: ratio est, quia latitudo thoracis prouenit à formatrice, quæ non est in corde, sed in semine parentû, antequam cor genitum sit: Hinc magni parentes filios magnos gignunt, nisi obstat materiæ defectus, qui est in matre.

Respondetur, calorem dilatantem, & distendentem thoracem non esse in corde, sed in semine, & ab eodem calore in prima generatione, antequam cor genitum sit, omnium membrorum primæ staminæa dilatari: & quamuis latitudo, magnitudo, connexio, figura, & numerus, à formatrice pendeant, tamen & generatrix, & formatrix pro instrumento utuntur calore: Hinc pater aliquando & mater parua: statura ob eorum calorem gignunt filios maiores: Quo fit ut logici, qui altius omnia considerant, dicant, quartam speciem qualitatis, in qua sunt omnium corporum figura, oriri à tertia, in qua qualitates alteratrices collocantur.

CAPITIS XXIX.

PARTICULA IV.

Quoniam ei magna spinalis medulla respondet; tanta verò erunt magnitudine vertebra, quanta & spinalis medulla, quare & spina uniuersa. Configitur verò thorax ad eam spinæ partem, quæ metaphrenum, id est, dorsum dicitur, tamquam ad carinam nauis; quare necessario eius longitudo æquabitur dorso, latitudo verò erit proportionem earum crassitudinis fuerit constitutus.

N particula superiori Galenus declarabat duo signa cordis valde

calidi: alterum erat, quod dum cor esset valde calidum, totum corpus sit huiusmodi, nisi iecur obstat: ostendimus, dupliciter obstat posse, vel sua frigiditate, vel suo calore; ita ut totum reddi possit calidum ab hepate, corde tamen existentetemperato: Alterum signum caliditatis cordis dicebat esse latitudinem thoracis: nisi cerebrum obstat; latitudo enim thoracis non semper indicat cor calidum, quia potest contingere, quod latitudo thoracis à cerebro, & non à cordis caliditate oriatur. In hac particula Galenus declarat, quomodo cerebrum possit efficere latitudinem thoracis, quauis nullus in corde sit caloris excessus: dum enim cerebrum in primo ortu à multitudine materiæ sit magnum, & non à necessitate euentandi calorem: tunc ex necessitate à magno cerebro magna oritur spinalis medulla, magnæ vertebrae, & magnæ costæ, unde necessario consurgit latitudo thoracis: ecce quomodo hæc latitudo ab alia causa fieri possit, quam à cordis caliditate.

Animaduertit Galenus in tex. illam spinæ partem, quæ à ceruice exporrigitur ad 12. vertebra[m] vsque, ubi est diaphragma, vocari metaphrenum; quia ibi alligatur diaphragma, quod ab antiquis dicebatur metaphrenum *ὑποφρενός*, id est, à mente: putabant. n. in diaphragmate, mentē esse collocatā: dicit igitur Galenus, quod thorax fulcitur dorso, tamquam nauis carina: non enim potest esse magna carina, & nauis parua; vel viceversa, nisi quid monstruosum effectū sit.

CAPITIS XXIX.

PARTICULA V.

Cum verò cordis caliditas superans perflauerit, ac dilatauerit, in primo sui ortu thoracem, erit eiusdem caliditati proportionē respon-
dens.

dens. Quare cum caput paruum, thorax autem latus extiterit, maximam hoc tibi fuerit cordis caliditatis indicium. Cum verò magno existente capite, paruus fuerit propriissimum hoc erit cordis frigidis signum. Si verò capiti fuerit proportionem respondens, tunc aliis signis de corde distingues, ex ipsius thoracis amplitudine nihil assumens.

Induitur hic tex. in duas particulas, in prima ostendit, quomodo caliditas cordis in primo ortu latitudinem thoracis efficere potuit. Notandum caliditatem, quæ in prima generatione dilatat thoracem, non esse cordis caliditatem vitalem, sed esse illam innatam, quæ est instrumentum formatricis, quæque à semine patris, & sanguine matris oritur.

In 2. particula admonet, si caput fuerit paruum, & thorax latus, tunc cor fore calidissimum: si verò caput fuerit magnū & thorax paruus, cor frigidissimum: si denique thorax fuerit proportionatus capiti, tunc ex aliis signis caliditas cordis erit colligenda: valet igitur hæc, caput est paruum, & thorax est magnus, ergo cor est calidissimum: Similiter valet, caput est magnum, & thorax paruus, ergo cor est frigidissimum: non valet tamen, thorax est latus, ergo cor est calidum: ratio est, quia thorax potest esse magnus, eo quia caput in prima generatione ob materiæ multitudinem magnum factum sit: non potest enim fieri caput magnum, nisi magna quoque fiat spinalis medulla, magnæ vertebræ, costæ, & inde thorax magnus, & latus. Argēterius arguēs Galenum dicentem dari thoracem magnum cum capite paruo, inquit id repugnare experiētiæ: sed Argenterius ea-

dem via conuincitur, tum quia ego hîc, & alibi inspexi huius structuræ homines: tum quia, dum agitur de experientia non Argenterio, sed Galeno est dāda fides, qui fuit Romæ, quando tria hominum milliona ibi lucis vsura fruebantur, quo loci omnes corporum differentias vidit: immò in libro de articulis fatetur, se vidisse ibi luxationes, quæ nunquam in tota Græcia ab ipso, vel ab Hipp. visæ fuere: Argenterius verò fuit Taurini apud Alobroges, & Pisis, ubi non adest magna hominum frequentia.

Nota ex dictis quomodo Galenus ex sex fontium syndrome collegerit cordis calidi indicia; quorum primus continebat pulsum velocem & frequentem; sed quia hoc signum non erat propriū, quod conueniret soli, & conuertibiliter; idem addidit secundum fontem, qui continet magnitudinem respirationis, Tertius continet mores, id est iracundiam, & audaciam: Quartus, ea quæ accidunt, id est pilos; Quintus latitudinem thoracis; Sextus fons continebat totius caliditatem, quæ similiter est indicium calidi cordis: ecce quod nullum signum ex propositis erat sufficiens, quia nullum est proprium, quod soli conueniat: attamen plura vnita certissimam pariunt calidi cordis cognitionem.

CAPITIS XXX.

De signis cordis frigidioris.

Textus 37.

In frigidiorē verò corde pulsus minores existunt, quem modo natura conueniat: non tamen necessario tardiores, vel rariores. Respirationem autem, si quidem tanto thorax minor extiterit, quanto cor frigidius, pulsus erit proportionalis. Si verò maior fuerit, quā pro frigiditatis vehemen-

vehementia; non minorem tantum, sed etiam tardiores, & rariorem naturam ostendit. Tales autem timidi sunt, & sine audacia, & segnes, & nudum pilis habent pectus. De eius verò paruitate distinguendum, ut diximus prius. Eodem modo & de totius corporis caliditate.

In hoc cap. Gal. proponit septem signa ostendentia cor frigidius temperato.

Primum signum sunt pulsus minores, quam in iis, qui habent cor temperatissimum: animaduertit tamen Gal. quamvis sint minores, non propterea ex necessitate esse quoque tardiores & rariore. Decipiantur plurimi, qui exponunt in corde frigido, pulsus esse minores propter imbecillitatem, vel propter defectum arteriarum: expositio sanè non coheret huic doctrinae, quia Gal. in hoc loco loquitur de intemperaturis sanorum, & non aegrorum: quando enim pulsus sunt minores ob virium imbecillitatem, vel ob aliquem arteriarum defectum, tunc illi pulsus non sanis, sed aegris conueniunt.

Causa igitur vera, cur in corde frigido pulsus sint minores, quam in corde temperato, est pauca necessitas euentandi calorem cordis.

Cur verò dicat Gal. in corde frigido, nonne necessario pulsus esse tardiores, & rariore, non consentiunt Expositores: Quidam exponunt non necessario esse tardiores, & rariore, quia possunt quoque fieri tales ab aliis causis præter naturam: hæc expositio non probatur, quia ut diximus Gal. hic agit de corporibus sanis, & de signis sanis, & secundum naturam, & non de aegris, & præter naturam.

Vera expositio desumitur à Gal. libro

de causis pulsuum, ubi triplex differentia frigidi pulsus ab illo proponitur: prima desumitur à corde, quod habet paruum recessum à temperatissimo, in quo, si pulsus sunt parui, rari, & tardi, corpus non est sanum, sed pessima aegritudine correptum, calor. n. cordis, qui parum recedit à temperato, non posset sufficienter euentari hoc genere pulsus, qui sua natura aliquantulum creber & frequens est: propterea Gal. dixit hos pulsus non necessario esse tardiores, & rariore. Secunda differentia cordis frigidi est, dum multum recedit à temperatissimo, quo casu pulsus sunt parui, & aliquantulum tardi, & rari; ratio est, quia pauca est indigentia & necessitas euentandi. Tertia est, si maximè recedant à temperato, & tunc sunt parui, & ex necessitate rari, & tardi: ecce quomodo Galenus mira arte variis in locis se ipsum exponat.

Par est, ut declaretur, quis sit pulsus tardus, qui rarus, quis creber, & quis celer. Gal. lib. de differentiis pulsuum, cap. 8. & 6. lib. de pul. ad Tyrones cap. 8. de his pulsibus loquens docet, pulsus tardum fieri, quando arteria longiori tempore mouetur, id est, quando inter systolem & diastolem motus tardus est. Rarum verò fieri dum mouetur arteria, sed interposito longo intervallo, i. quando in diastole est maior quies. Crebrum, seu frequentem autem esse illum pulsus, qui paruo intervallo fit, id est qui parum quiescit, & est quando diastole exigua habet quietem, & sæpè tactum ferit. Celer, seu velox pulsus est, dum arteria breui tempore distenditur, id est dum breui tempore multum spatium conficit, id est quando arteria velociter à systole ad diastolem mouetur: rarus & creber respiciunt quietem arteriæ: tardus & celer motum.

Causæ pulsuum ex Gal. 1. de causis pul. c. 1. hæc tres sunt, continentes, antecedentes

recedentes, & externæ: Ad continentes
reducuntur hæ tres: Prima est vsus, id est,
necessitas euentandi, quæ maior & mi-
nor est, prout est cor calidius & frigi-
dius: Secunda est virtus, id est, arteriæ ipsæ. Ad
antecedentes causas reducuntur sexus,
temperatura, corporis habitus, & ætas:
causæ externæ non naturales sunt sex res
non naturales, id est, aër, cibus, & ceteræ.
Ad externas causas præter naturam re-
ducuntur omnes causæ, quæ corpus alte-
rant præter naturam. Tota hæc doctri-
na de sumpta est à Gal. libro de cau. pul.
quem lectores perlegere poterunt, quo-
niam vna pulsus differentia, vt ibi docet
Gal. à variis causis fieri potest, de quibus
hic non est locus, vt diffusè agatur.

Cæterum, vt intelligamus ea de qui-
bus Gal. in text. mentionem fecit, dici-
mus, tardum pulsum vt plurimum infe-
qui de bilitatem, paucum calorem, & du-
ritiem arteriæ: Celerem seu velocem ex
Gal. cap. 5. lib. 1. de causis pulsuum infe-
quiuolum ingentem, id est, magnam ne-
cessitatem euentandi, virtutem validam,
& molliem arteriæ. Rarum insequi vt
plurimum vsuum imminutum, id est, pau-
cam necessitatem euentandi: Crebritatē
insequi imbecilem virtutē pulsatilem,
& vsuum auctum, id est, magnam neces-
sitatem euentandi: alia plura dici possent
de istorum pulsuum causis, sed quia à
Gal. summa eloquentia omnia explicæ-
ta sunt, non est vt sermonem huius rei
protrahamus. Ex dictis colligimus, cur in
text. Gal. dicat in corde frigidiori pulsus
esse minores, & paruiores, & quomodo
possint esse rariores, & tardiores, quam-
uis sint parui.

1 Dub. maxima exurgit, quia non vide-
tur, quod sint parui, & nō sint necessario
rariores, & tardiores: valere enim vide-
tur hæc consequentia sunt parui, ergo ex
necessitate sūt rariores & tardiores: quia
lib. de cau. pul. docet Gal. quādo vsus seu
necessitas euentandi diminuitur: prima

enim differentia, quæ amittitur est cre-
britas, secunda est celeritas, tertia est ma-
gnitudo: Idem obseruatur in ijs, qui ince-
dunt magnis, velocibus, & frequentibus
passibus, in quibus si auferatur necessita-
tis eūdi, primo ab illis remittitur fre-
quentia, secūdo velocitas, postremo ma-
gnitudo passuum: si igitur pulsus sunt
parui, ita vt sit amissa magnitudo, ergo
erit quoque amissa crebritas, & celeri-
tas, ergo ex necessitate erunt tardi, &
rari.

Respondet huic dubitationi Argente-
rius, & simul reprehendit Montanum,
quia dubium hoc soluere nesciuerit, vt-
turque his verbis, verum Mont. non ani-
maduertit, non eandem esse rationem de
pulsibus sequentibus naturalem tempe-
riæ, & de illis qui ex causis nō naturalibus
præter naturam fiunt. Quæ responsio non
probat, quia istæ differentiæ magnitu-
do, videlicet velocitas & celeritas fiunt
ab vsu, ab instrumento, & virtute, tam in
pulsibus naturalibus, quam non natura-
libus.

Respondemus nos, Gal. in text. asserere
re pulsus in corde frigido esse minores,
supple. quam in corde temperatissimo:
addit non necessario esse tardiores: vel
rariores: quia potest contingere, quod in
corde temperato arteriæ sint duriores,
quam in corde frigido: sicuti sunt corda
mulierum: sicque potest stare, vt sint mi-
nores, id est, non ita magni, sicuti sunt in
corde calido. & nō sint tardiores ob mol-
liem instrumenti, id est, arteriæ, durities
enim arteriæ efficit pulsus tardos. Præter-
ea respondere possumus, Gal. loqui cō-
paratiuē quia dicit minores, & non par-
uos: possunt enim pulsus minores dic-
tari respectiue, sicuti pulsus qui in fri-
gidityate parum recedunt à corde tempe-
rato, dicuntur magni respectu illorum
qui habent magnum recessum: similiter
non habent rariores & tardiores pulsus
quam illi: quia magnum in frigidityate re-
cessum à corde temperato habent.

Secundum signum: thorax respondet frigiditati cordis, id est thorax est angustus: aitque respirationem esse proportionalem pulsibus; id est, in corde frigido, si pulsus sunt parui, respirationem quoque esse paruā. Si verò in corde frigido thorax sit latus ob spinæ, & cerebri magnitudinem, respirationem fore minorem, tardiolem, & rariolem. Ratio vero cur in thorace angusto respiratio non necessario sit tardior & rarior, est, quia dum cor est frigidum cum paruo recessu à temperato, & thorax sit angustus, respiratio non potest esse rarior, vel tardior, sed celerior & frequentior, quam sit respiratio cordis temperatè calidi, quia cor quatenus calidum ex necessitate habet thoracem latum, & per consequens non potest habere respirationem celerem, & crebram.

Tertium signum: *sunt natura timidi, & sine audacia.* Quod verò timiditas à frigiditate proueniat, nos docet Arist. lib. de iuuentute & senectute cap. 15. ubi dicit, *timentes infrigidantur secundum superiora: quia calidū contrahitur, ita ut aliquando extinguantur animalia, & propter timorē moriantur, & propter passionē morbosam.* Arist. in his verbis non solum docet, timorem à frigide prodire, sed etiā quomodo timor vicissim quoque exciret frigiditatem: dicit enim ob timorem contrahi calorem, & sic contractum aliquando extingui, & mori animal.

Notandum, non omnem timorem indicare cor frigidum, quia etiam homines fortes timent timenda: Quare intelligitur de iis quia, timent non timenda: quia natura, & non à consuetudine tales sunt, ut animaduertit Gal. Hinc Arist. 3. ethic. cap. 2. ait, timidus est, qui quæ non deet metuiri: & 3. ethic. cap. 6. ait timoris peccata esse, cum metuunt, vel quæ non oportet, vel non sicut oportet, vel quando non oportet: ecce quod non omnes qui timent sunt, corde frigido, sed solum qui timent non timenda, & quando non

oportet; isti enim sunt natura timidi, & segnes, & omnino carent audacia: Hi habent cor magnum, sicuti omnia animalia timida, & ignaua, inter quæ asinus est. Cor enim paruū animantibus fortioribus & generosioribus conuenit.

Quartum signum: *isti sunt segnes*, id est inepti ad actiones: dicuntur enim à Gal. in text. *ἀμύληται*, id est, negligentes, & non obliuiosi, ut nonnulli interpretantur: quia obliuio indicat humidam temperaturam cerebri, & non frigiditatem cordis.

Quartitur hîc de animi passionibus, de timore, scilicet audacia, odio, & ira, an primo oriantur à corde, & secundo à cognitione, vel versa vice. Fernelius ceter, animi perturbationes primo oriri ab alteratione facta in corde, deinde verò excitari appetitū, vel fugam. Hæc opinio mihi videtur præter rationem, quia est impossibile, ut aliquis alteretur ab ira, vel timore, nisi prius cognoscat & intelligat: quare primo res cognoscuntur, & deinde sequitur actus appetendi, vel fugiendi.

Quintum signum: *habent pectus pilis nudum*: ratio est, quia ubi est frigiditas, ibi desunt fuligines, quæ sunt materiz pilorum: fuligines fiunt ubi calor excedit, & non ubi deficit.

Sextum signum: *pectus seu Thorax angustus*: nisi tamen caput sit magnum: potest enim contingere, ut cor sit frigidum, & pectus latum, non ratione cordis, sed ratione spinæ dorsi, quæ si caput est magnum, ea quoque est magna, tunc & vertebræ, costæ, & sternum magnum est, quamuis cor sit sua natura frigidum: valebitur cōsequentia, Thorax est angustus, ergo cor frigidum: non valebit tamen, Thorax est latus, ergo cor calidum, nisi prius videamus, an à capite magno thorax factus sit latus.

Septimum signum est temperatura totius corporis frigida, quæ indicat cor frigidum.

gidum, nisi hepar obstat: posset enim accidere, ut totum corpus factum sit frigidum & cachoëticum ob hepatis frigidam intemperiem ortam ab esu frigidorum & humidorum, quamuis cor sua natura calidum sit.

CAPITIS XXXI.

De signis cordis siccioris.

Textus 38.

Cor autem siccius pulsus efficit duriores, & iram non promptam quidem, sed feram, & quæ non facile sedari queat: magnaue ex parte vniuersum corpus siccius existit, nisi hepar obstitit.

IN hoc cap. proponit Gal. tria signa cordis siccioris temperato: quorum primum sunt pulsus duriores: cordi enim implantata sunt arteriæ, idcirco eius siccitas arteriis communicatur, & per earum pulsationes siccitas cordis animaduertitur.

Argenterius in hoc loco importunè Gal. reprehendit dicens, arterias non oriri à corde: quia arteriæ sunt inter partes spermaticas, cor verò inter sanguineas. Obiectio est ridicula: quia supposito, cor esse principium generationis arteriarum, & non distributionis tantum, sicuti cum Galeno arbitramur, dicimus tamen, non esse inconueniens, partem spermaticam oriri à sanguinea: quandoquidem si à cerebro oriuntur nerui, ab hepate venæ, quæ inter spermatica sunt; possunt quoque arteriæ à corde gigni: Caterum negamus in doctrina Galeni cor esse principium generationis arteriarum: immo superius probauimus ex Galeno libro de forma-

tione fœtus cor non generare arterias: abeat igitur Argenterius cum suis nugis.

2 Dubitatio Galenus primo de differentiis febrium capite 7. censet, pulsus duros non inueniri in omni hectica febre: quomodo igitur inuenientur in hominibus sanis, de quorum signis hinc agitur?

Argenterius nesciens soluere hoc dubium mordet Galenum, & eius doctrinam, ut chimericam reiicit. Sed si diligenter animaduertisset, quæ de pulsibus à Galeno tradita sunt, non ita temerè fuisset locutus: libro enim primo de prælag. ex pulsibus capite 4. asserit, pulsus durum ex leuissimis causis aduenire hominibus sanis: immò docet ex intempestiua vini potione, ex potione frigida, ex esu pomorum, & ex balneo frigido fieri pulsus duros: ecce quod in sanis hominibus accidere soleant pulsus duri, quod miser non animaduertit.

Præterea sciendum, Galenum hinc loqui de duritie pulsus connaturali, & non aduentitia: primo enim de differentiis febrium capite 7. loquens de aduentitia ait, siccitatem aduenire arteriis ob tres causas, ob congelationem videlicet, quæ fit à frigore, ob tensionem, quæ fit ob inflammationem, ut in pleuritide, in qua pulsus non solum durus, sed etiam ferrini fiunt, & ob siccitatem quæ oritur post nimias euacuationes in hecticis, & aliis similibus intemperaturis siccis.

Par igitur erat, ut prius Argenterius totam Galeni doctrinam perlustraret, & deinde æquo animo expenderet, an aliquid veritati illius reluctetur quod cum ab illo prætermittatur, non est mirum si obcæcatus contradicendi libidine, tam sapè illudat vadis, & præcipuè in hoc loco, dum ait durum pulsus fieri non posse, nisi prius calor in arteriis siccitatem pariat: quomodo potest infringi quod dicitur à Galeno de pulsus duritie non audita, aut præuisa eius doctrina

de pulsibus: nullum sanè est maius of-
ciantia crimen, nullaque est maior di-
sputantis inanitas.

Quod verò Atgenerius disputans cō-
tra Galenum de pulsibus non viderit
tractatus de pulsibus, patet; quia suppo-
nit Galenum credidisse duritiem arte-
riarum solum fieri à calore, quod Gale-
nus libro de præfag. ex pul. cap. 4. & ali-
bi contrarium docet duritiem scilicet
pulsus non à calore, vel à siccitate sola,
sed etiam à potu frigida, ab esu poma-
rum & lotionem frigidi balnei oriri posse:
quo pacto igitur durities solum proue-
niat à calore: nonne primo de differen-
tiis feb. loco citato asserit duritiem, vel
fieri ob congelationem à frigore, vel ob
tensionem ab inflammatione prodeun-
tem, vel ob nimiam euacuationem?

Quare nunc & vbique spernendus est
Argent. tanquam *καυρότης*: quia dum
carpit Galenum id inconsideratè, & si-
ne præcedenti aliquo studio, sed vanita-
re motus efficit.

Secundum signum: ira est fera, quæ
non facile sedari potest: non tamen est
prompta: neque hoc iræ genus mulieri-
bus conuenit: quia non propter calo-
rem sunt in iram pronæ, sed propter hu-
miditatem: conuenit tamen illis iracun-
dia, quæ facile sedatur à Gal. variis in-
toicis vocantur *ὀργιστοὶ*, qui leui de cau-
sa & cito irascuntur, & citò sedantur:
qui verò ira fera afficiuntur vocantur
θυμωδῆς, id est irati, qui tardè iram de-
ponunt.

2 Dubitatio non videtur, quod ira fe-
ra, quæ est illa, quæ non facile potest se-
dari, indicet cor siccum: quia hoc signum
pertinet non ad siccum solum, sed ad
calidam & siccam temperaturam: Hoc
argumentum aliquantulum Argenterii
torfit, diximus aliquantulum, quia si sta-
tim illi non occurrat solutio ad hanc sa-
cræ anchoram confugit, quod scilicet
Gal. errauerit.

Responsio est, quod ira conuenit tem-

peraturæ calidæ & siccæ, hoc modo ira
à calore primò excitatur, deinde eius
perseuerantia pendet à siccitate, ratione
enim caloris ira faciliè accenditur, ratio-
ne verò siccitatis difficile accenditur, &
accensa diu durat: diutius tamen durat
in corde sicco, quam in corde calido
& sicco: quia vbi calor est immodera-
tus, passio faciliè absimitur, vbi verò est
moderatus, & iunctus cum siccitate im-
moderata, vt est in hac temperatura, de
qua loquimur, difficile accenditur, &
diu durat. Pro intelligentia huius solu-
tionis supponenda sunt hæc duo tan-
quam axiomata, quæ numquam intellexit
Argent. Primum in hoc libro dum
tractat de simplici temperatura, Gal.
intelligere secundum alias qualitates
cor, vel aliud viscus esse temperatissi-
mum: secundum vnicam, verò tem-
peraturam excedere: hinc agens de
corde sicco supponit, cor in calore, &
in alijs qualitatibus esse temperatissimum,
in siccitate verò sola excedere: nulla
enim corporis particula inuenitur, quæ
non sit quatuor primis qualitatibus do-
nata. Secundum est supponendum,
quod vnum signum in dignoscendis vi-
scerum temperaturis non sit proprium
& conuertibile: quia cætera, quæ pro-
ponuntur à Galeno fuissent superflua.

3 Signum: totum erit siccum, nisi
hepar obstiterit, quasi dicat, si videris
corpus totum esse siccum, siccitatem-
que non prouenire ab hepate, certo
colliges illam a corde prouenire.

Omnes Expositores interpretantur,
nisi hepar obstiterit, id est nisi hepar sua
humiditate impediatur totius corporis sic-
citatem, quæ expositio menti Gal.
quoque cohæret. Ego tamen nouam
meditatus sum expositionem discrepantem
à communi, quæ est nisi hepar
obstiterit sua siccitate: potest enim
conringere, quod totum sit siccum ob
hepar siccum, corde existente tempe-
rato: ecce quod non solum debemus
animaduert

animaduerrere, an hepar obftet sua humiditate, fed etiam an obftet sua ficitate: quia fapiffimè accidit, vt cor fit temperatum ab ortu naturæ, tamen totum redditum fit ficcum, quia hepar tale fit.

CAPITIS XXXII.

De fignis cordis humidioris.

Textus 39. 40.

Cordis verò humidioris figna, pulfus molles, & mores ad iram quidem proclines, fed talem, quæ facillè fedari poffit: & vniuerfum corpus humidius exiftit, nifi hepar obftiterit. Secundum verò coniugationem qualitatum primarum vitiofa cordis temperatura ita fe habent.

RIA figna proponuntur indicantia cor humidum: facillè enim cognofcuntur contrariæ paffiones, quia contrariorum ex Arist. 1.

topicorum cap. 8. eadem eft difciplina.

Primum fignum: funt pulfus molles.

Secundum ad iram proclines, fed facillè fedantur: vocantur enim oxythimodes: iftæque ira fera non vexantur: tales funt vt plurimum mulieres, & pueri, qui natura humidi funt.

I Dubitatio, non videtur, quod propenfio in iram (vt nos docet Galenus) conueniat cordi humido: quia de ratione illorum, qui funt in iram proclines, corde calido funt infigniti.

Argenterius, vt fui moris eft nesciens foluere hoc dubium, mordet Gal. omiffa igitur illius inanitate, & contradi-cendi libidine: Refpondeo, iram illorum, qui funt calido corde, non facillè

fedari, vt hæc de qua in hoc capite loquitur, fed effe furibundam cum audacia & temeritate coniunctam, vt fuperius auctor docuit. Præterea vt Gal. ab Argenterij morfibz vindicetur, iecimus fuperius hoc fundamentum, figna temperaturarum folum indicare, dum in fyndromen coëunt: feorfum verò confiderata fapiffimè effe vana: de ratione enim fyndromes eft, vt multa figna vnita demonftrant, vt docet Arist. 2. posteriorum: immo fi vnum fignum pro declaratione vnus temperaturæ cordis, vel cerebri effet proprium, illud fufficeret, & Galenus in tot proponendis fuiffet auctor ineptiffimus.

Tertium fignum cordis humidioris eft, quod totum corpus fit quoque humidum, nifi hepar obftet, id eft, nifi hepar fua humiditate reddat totum corpus humidum, corde in humiditate non excedente temperatum.

Omnes Expofitores fic interpretantur, totum corpus humidum indicare cor humidum, nifi iecur obftiterit, id eft nifi iecur fua ficitate impediât, ne cor humectet totum corpus: quæ expofitio cohæret Galeni menti, tamen illa quam nos attulimus eft quoque rationi contentaneâ: immo fapius accidit, vt hepar fua humiditate totum impediât, quam ficitate.

CAPITIS XXXIII.

De fignis cordis calidioris & ficcioris.

Calidi, & ficii cordis, pulfus duri funt, & magni, veloces, & frequentes, & refpirationes magnæ, & veloces, & frequentes, & multo magis ad velocitatem, ac frequentiam vergunt, thorace cordi non aucto proportionaliter. Hi verò præ

canctis pectus habent maximè hirsutum, & hypocondria; ad actiones autem prompti sunt, & iracundi, & impudentes, & mores tyrannicos habent, ad furorem faciles, non facile verò placabiles. De totius autem corporis temperatura, & thoracis amplitudine, his quæ ante diximus proportionaliter est distinguendum.

Ostquam Gal. docuit simplices temperaturas cordis: Nunc incipit aggredi signa temperaturarum compositarum: in hoc capite verò agit de signis indicantibus cor calidius & siccus temperatissimo.

Proponit hæc sex fontes, vnde signa indicantia cor calidum & siccum desumuntur: quorum primus desumitur à pulsibus: secundus à respiratione, tertius ab his, quæ accidunt thoraci, & hypocondriis, veluti sunt pili; quartus ab actionum promptitudine; quintus à moribus, & sextus à temperatura totius.

In primo signorum fonte sunt pulsus duri magni, veloces, & frequentes, qui indicant cor calidum siccum.

1. Dubitatio Gal. in tex. ait, cordis calidi & sicci pulsus esse duos, & magnos: quod implicat, quia si duri sunt, ergo non magni: Galenus enim primo de causis pul. ait, magnitudinem pulsus tria indicare, robur facultatis, caloris abundantiam, & mollitiem arteriæ: ubi igitur pulsus est durus, arteria quoque est dura, & ideo pulsus non potest esse magnus.

Respondet Oddus, Galenum proposuisse pulsum magnum & durum à corde calido & sicco prodire, ut ostenderet caliditatem vincere siccitatem: caliditas enim magis potest ad dilatandum, quam siccitas ad prohibendum dilatationem, quo fit, ut pulsus & duri, & magni sentiantur.

Sed facilius, & accommodatior esset responsio, si diceremus, magnum dupliciter considerari vel absolute, prout scilicet est maximum: vel respectu, id est respectu pulsus cordis frigidi, & sicci, qui est longè minor.

Argenterius contradicit Gal. dicitque esse impossibile, ut pulsus simul sint duri & magni: nihilominus Gal. 2. de crisi-bus cap. 10. dicit quoque in pleuritide inueniri pulsus veloces, frequentes, magnos & ferrinos: pulsus enim ferrinus inter durissimos collocatur: ecce quod simul stare potest pulsus durus & magnus, concedimus tamen quod dictum est à Gal. 1. lib. de dignoscendis pulsibus cap. 5. quem locum si vidisset Argenterius, non contradixisset. Gal. quia ibi habet hanc sententiam: pulsum durum & maximum simul nunquam reperiri: ecce quod negat, maximum cum duro reperiri & non magnum: maximus enim supponit robur virium, abundantiam caloris, & mollitiem arteriæ: magnus verò non supponit hanc arteriæ mollitiem: Qui igitur vult reijcere Gal. nisi sit infans, debet prius eius loquendi modum, & doctrinam in tot voluminibus sparsam videre: causa verò, cur Argenterius in explicatione huius doctrinæ mentem habeat lymphatam est, quia non per-lustravit omnia huius divini Auctoris volumina. Præterea vel doctrinam Arist. non intellexit Argenterius, vel illius fuit oblitus: nonne magnum & paruum sunt relatiua, nonne dici potest formica magna & mons parvus? Itidem pulsus magnus dici potest respectu minoris: in corde enim calido & sicco sanorum hominū, de quibus hæc agitur, pulsus dici potest magnus respectu cordis frigidi & sicci sanorum, & longè maior diceretur respectu cordis calidi & sicci hæcticam febrem laborantis: ecce quod Galenus summa cum ratione protulit in corde calido & sicco sanorum hominum pulsus duos, & magnos inueniri.

2. Dub. Gal. lib. de foetus formatione cap. 4. & 5. docet, arterias prius esse factas, quam cor: additque arterias & venas omnium primas ex semine generari: ergo arteriæ non indicabunt cordis temperaturam: præterea posito, prius arterias fieri, quam cor, ut nos docet Gal. ostendemus virtute quoque analytica, arterias non indicare naturam cordis: docet enim Aristoteles 2. poster. si causa est temporis momento prior effectu, nec effectum explicare naturam causæ, nec viceversa: ratio est, quia causa de illo effectu non prædicatur de omni, quare neque per se; ergo arteriæ naturam cordis non indicabunt.

Solutionem huius dubij facile inueniet, qui animaduertet Gal. modum artificiosum in dignoscendis temperaturis, qui consistit in componenda multorum signorum syndrome, ita completa, ut subrogetur vnico proprio & conuertibili: si pulsus durus esset signum proprium indicans cor calidum & siccum, cætera idem indicantia essent superflua. Præterea qui in philosophia & logica versati sunt, sciunt vnus rei vnicum esse proprium & non plura. Syndrome, qua in hoc cap. vtitur Gal. ex sex signorum fontibus constat, ex pulsibus videlicet: quia inter pulsus & cor, magnus est nexus & generis sympathia: ex respiratione, quia necessitas euentandi calorem cordis efficit respirationem magis & minus frequentem: ex pilis, quia calor cordis efficit multas fuligines: ex actionibus promptis: ex moribus tyrannicis, quia animales spiritus nutriuntur vitalibus; quare si nutrimentum fuerit calidum, nutritum quoque edet actiones calori respondentes: & demum ex totius temperatura: ecce quod Gal. per signorum communium syndromen nos mirifice docet viscerum temperaturas: Hinc signa proposita seorsum expensa nullum nexum cum corde necessarium habent, dantur enim pulsus duri, & magni, corde non existente sua

natura calido: Hinc pleuritici, esto, quod natura habeant cor summè frigidum, habent pulsum durum: similiter respirationes magnæ, & frequentes ab aliis causis præter naturam, quam à corde sua natura calido & sicco oriuntur: Itidem pilosi fiunt non solù ratione cordis, sed etiam ratione hepatis calidi: ecce quod nullum signum ex propositis est proprium; si tamen multa essent vnita, ut scilicet pulsus essent duri, magni, veloces, frequentes, talesque essent respirationes, pili circa pectus, essent iracundi, impudentes, morefque tyrannicos haberent, & totum calidum & siccum, tunc haud dubiè cor esset calidissimum, & siccissimum quauis signa proposita minus intensa indicarent cor minus intensè calidum & siccum: omnes enim qualitates suscipiunt magis & minus, danturque varij gradus caloris, & siccitatis: ecce quam facile poteris ex huius dubij solutione, aliorum innumerabilium solutiones penetrare.

Secundum signum: *respirationes magnæ, veloces, & frequentes*: ratio huius signi est, quia velocitas, & frequentia respirationis facta est in auxilium caloris cordis: quod enim multis inspirationibus fit in thorace angusto, in amplo paucioribus fiet.

Finis respirationis ex Aristotele lib. de respiratione cap. 8. est cordis refrigeratio: ex Hipp. lib. de nutritione, ex Gal. lib. de salubri diæta, & lib. 1. methodi cap. 8. tres sunt respirationis vsus: primus est cordis refrigeratio: Secundus, quem non admittit Aristoteles loco citato, est nutritio spirituum vitalium, quæ ab aëre inspirato fit: Tertius est expurgatio fuliginum: conueniunt tamen Periparetici & Medici, quod vsus præcipuus respirationis sit refrigeratio caloris cordis, vnde fit, ut quo intensior sit calor, eo maior, velocior, & frequentior reddatur respiratio.

Tertium signum: *pectus & hypocondria sunt hirsuta*: seu pilis referta.

3. Dub. non videtur, quod pili hypochondriorum indicent temperaturam cordis, sed potius hepatis: quia paulo infra Gal. inquit, pilos hypochondriorum ab hepate prodire, ergo vel male hinc, vel ibi.

Argenterius spreta omni solutione inuehit contra Gal. dicitque hypochondria pertinere ad hepar, & non ad cor: id eò infert, hypochondriorum pilos non indicare cordis temperaturam.

Caterum in Argenterio, dum Galenum interpretatur, hoc est ei fatale, ut non intelligat, quod studiosi Tyrones facile percipiunt: nemo enim est qui nesciat, illo excepto, Galenum non de propriis & conuertibilibus temperaturarum signis instituisse sermonem, sed de communium syndrome. Quod verò hypochondria maximum habeant consensum non solum cum hepate, verum etiam cum corde patet; quia in dextro & præcipue in sinistro, in liene videlicet innumeræ sunt arteriæ, quæ calefaciunt, unde fuligines, & pili fiunt: Quinimo Vlmus Pictauiensis libro suo de liene videns tot arterias in liene, arbitratus est sanguinem arteriosum non preparari in dextro ventriculo cordis, ut plurimi putant, sed in liene, sicque præparatum deferri per arterias ad sinistram cordis ventriculum, ut inde in spiritum vitalem conuertatur: Hæc opinio est falsa, & à nobis reiecta, eam tamen recitauimus, ut intelligatur quam sit maxima sympathia inter lienem, hypochondria, & cor.

Quartum signum: ad actiones sunt proprii. Per actiones intelligit non solum animale, sive sensum & motum, ut explicat Argenterius, sed etiam naturales: quia etiam expultrix est actio, quæ in temperamento calido est valde prompta: similiter attractrix est prompta, ergo per actiones Auctor intelligit non solum animales, sed naturales, & vitales.

Quintum signum: tales sunt iracundi impudentes, habent mores tyrannicos, sunt faciles ad furorem, & non facile placabiles.

Ratio est, quia iracundia oritur à calore, & à bile: non sunt tamen facile placabiles ob siccitatem: quia ubi est siccitas, diu calor perseverat intensus: siccitas enim est lima caloris. Sunt imprudentes, quia calor reddit homines mutabiles, unde imprudentia.

Argenterius mordet Galenum, quod non proposuerit alios cordis calidi & sicci mores, cum tales sint audaces, immisericordes, confidentes, temerarii, crudeles, iracundi & contemptores. Dignus sane reprehensione est Argenterius: quia non vidit quomodo Gal. omnes dictas passiones unico verbo diuinitus comprehendat: dum scilicet dicat, tales habere mores tyrannicos: Tyranni enim sunt audaces, immisericordes, crudeles, temerarii, &c.

Ego valde miror, quod Argenterius non reprehendat Galenum, qui loquens de iratis qui non facile sunt placabiles, eos vocauerit *ὀξύθυμοι*, & non *θυμώδεις*: clarissime enim Gal. 1. epid. com. 2. docet oxythimodes opponi thimodis: oxythimodes enim vocantur iracundi, facile placabiles, & qui sunt corde frigido: thimodes vocantur irati, qui sunt corde calido, & difficile placabiles. Huic instantiæ magni momenti respondemus: mutatum fuisse ab aliquo verbum thimodes pro oxythimodes: quod res ita se habeat patet, quia Gal. passim declarat oxythimodes esse facile placabiles, thimodes difficile: similiter Hippocrates 6. epid. sed. 4. & Gal. in com. vocant eos qui sunt frigidi habitus oxythimodes, id est iracundos & facile placabiles. Quare in hoc loco Gal. non potest esse oblitus significati istius verbi, id eò error est in codice, ob aliorum & non Galeni incuriam: Hinc tamen colligere possumus, Argenterium omnino caruisse Græcæ eruditione, & Galeni de strina, quia ille qui erat totus in contradicendi libidine volutatus non omisit hæc instantiam: hinc nos colligimus, quod si Galeni volumina

volumina perlustrasset, tot fuit dubitationes non proposuisset; sed miratus Galeni sapientiam, ea quæ primo aspectu friuola, & nullius pretij illi visa sunt, vt arcana obseruasset.

Sextum signum desumitur à caliditate, & siccitate totius corporis: valet enim consequentia, totum corpus est calidum & siccum, ergo, nisi hepar obster, cor erit calidum & siccum. Hepar potest obstare duplietier, primo, vt diximus superius, quatenus potest efficere totum corpus calidum & siccum corde existente temperato, quæ expositio est noua, & à nobis solum proposita: Secundo hepar potest obstare sua humiditate & frigidityte, ne cor calidum & siccum reddat totum corpus tale: & hæc expositio est communis.

Admonet demum in fine capitis, vt videamus, an thorax sit amplius ob magnitudinem capitis, & spinæ: quia si ob hanc causam fuerit magnus non necessario thorax latus indicabit cor calidum: valebit tamen necessario hæc: thorax est paruum, ergo cor est calidum, quia à capite paruo latitudo thoracis effici non potest, sed solum à necessitate euentandi calorem.

CAPITIS XXXIV.

DE SIGNIS CORDIS calidioris & humidioris.

Textus 41.

Si verò caliditas vna cum humiditate dominatur, minus quidem his quos antea diximus, hi sunt hirsuti, ad actiones verò nihilominus prompti, non tamen ferus est animus, sed ad iram procliuus tantummodo: pulsus verò magni, ac mollis, & veloces, & frequentes existunt. Et respiratio,

cum thorax cordi fuerit proportionalis, eandem pulsibus formam seruabit. Si verò minor extiterit, tanto illis velocior erit, & frequentior, quanto & thorax minor extiterit. Si autem multa facta fuerit euersio in temperatura, ac si hoc præsertim in humiditate contigerit, præter ea quæ diximus, contingent etiam ex putredine morbi his qui in ipsis fuerint humoribus corruptis, ac putrefactis. Expirationes autè maiores sunt, ac velociores in spirationibus, & submissio arterie in pulsibus velox.

LEVI sanguis ob suam humiditatem est frænum caloris, sic bilis ob suam siccitatem est lima caloris. Hinc est, quod signa ostendentia cor calidum, & siccum sint intensiora, quam signa indicantia cor calidum & humidum: humiditas enim obtundit & contemperat: idè signa hæc tradita à Galeno sunt mitiora, quam in capite superiori.

Primum signum: qui habent cor calidum & humidum sunt minus hirsuti, seu pilosi, quam qui calidum & siccum. Ratio facilis est: quia materia propria & immediata pilorum sunt fuligines, vt ostensum est superius, præterea fuligines sunt calidæ & siccæ, & vbi maior est caliditas, & siccitas, ibi abundantiores sunt fuligines & pili, idè magis sunt hirsuti qui calido & sicco, quam qui calido & humido sunt corde: plura alia dicta sunt superius, vbi egimus de temperaturis simplicibus cordis, quæ non sunt repetenda.

Secundum signum: sunt ad actiones prompti. Expositores dicunt in corde calido & humido actiones esse promptas, sed nõ sicuti in corde calido & sicco. Hæc expositio non coheret verbis Galeniz, quia.

quia postquam in primo signo dixit, minus pilosos esse qui calido, & humido corde sunt: addit, nihilominus ad actiones prompti sunt, id est, ad actiones non sunt minus prompti: illud verbum nihilominus ostendit equalem promptitudinem in corde calido, & sicco, ac in calido & humido.

Dicimus igitur, calidos & siccos esse magis promptos in animi & corporis motu, & in sensibus: calidos verò & humidos magis in cōcoquendi officio: Hinc hæmatosis seu sanguificatio, similiter chilificatio & omnes aliæ concoctiones promptiores sunt in calido & humido quam in calido & sicco. Præterea calidi & sicci promptiores sunt in actionibus habentibus principatum, quam calidi & humidi: primo enim de natura humana com. 39. & alibi Galenus docet, animi aciem & intelligentiam à corpore calido & sicco seu bilioso humore prodire: constantiam & firmitatem à melancholico: simplicitatem & stoliditatem ab humore sanguineo: sanguis est calidus & humidus, & efficit stoliditatem, ergo à calido & humido corde non proueniet animi acies & intelligentia: Hinc Galenus loquens de corde calido & humido, ne verbum quidem de moribus fecit.

Tertium signum, *animus non est ferus, est tamen ad iram procliuus*: quod accidit ratione caliditatis, obtunditur tamen ratione humiditatis.

Quartum: *pulsus sunt magni, molles, veloces, & frequentes*. Sunt magni in calido & humido: quia nullum cor, temperato excepto, est robustius calido & humido in gignendis spiritibus vitalibus. Sunt magni ob caloris abundantiam, quæ est in corde calido & humido. Demum sunt magni, quia arteriæ sunt molles: Galenus enim primo de cau. puls. cap. 4. & alibi habet, hæc tria esse magnitudini pulsus peculiaris, robur facultatis, caloris abundantiam, & molliem arteriæ: inde sequitur, quod in corde calido & humido

pulsus sint molles, quia arteria humida est mollior, quam sicca: sunt quoque veloces, & frequentes ratione virtutis pulsantis, ratione instrumenti, id est, arteriarum, & ratione vsus, id est, ratione caloris, qui maiorem euentationem exposulat. Præterea sunt veloces & frequentes ratione virtutis, quia in corde calido & humido est maior virtus, & melior coctio, & generatio spirituum: ratione arteriæ, quia mollior arteria est aptissima ad frequentiam & velocitatem: demum ratione vsus, quia adest quoque propter calorem maior euentandi necessitas.

Quintum signum: respiratio, si thorax fuerit proportionalis cordi, erit velox & frequens: si verò thorax fuerit minor ob cerebrum, & spinam paruam, respiratio erit velocior & frequentior: natura enim ubi deficit in magnitudine thoracis, in auxilium intendit velocitatem & frequentiam: sed de frequentia & velocitate respirationis superius egimus.

Sextum: si cor calidum sit quoque humidum in excessu, tunc sunt obnoxij morbis putredinosi, habentque respirationes & systoles maiores, & velociiores expirationibus & diastole: idem dicit Gal. 1. metho. cap. 8. & Auicennas, ubi agit de corporibus præparatis ad febres putridas.

Ratio verò cur cor calidum cum exuberantia humiditatis sit obnoxium putredini, ex verbis sequentibus colligitur, quia exspiratio ratione humiditatis debet esse maior, quam inspiratio: causa verò, cur exspiratio, id est, systole debeat esse maior, est, quia ubi est humiditas, ibi sunt multi vapores, qui nisi per systolem, id est, per compressionem arteriarum expirent, retineantur, & statim nascitur adiapnustia, & putredo. Quo pacto verò per prohibitam perspirationem fiat putredo, faciliè intelligetis, si legeritis Galenum 1. methodi cap. 8. & librum nostrum de statica medecina (quem Deo fauente, vel breui in lucem promemus in

in quo non coniectura, sed certissimis & euidentissimis staticis experimentis intelligeris quando, & quantum plus, vel minus quotidie perspiratio insensibilis fiat.

Quod verò expirationes & systoles in corde calido, & humido sint maiores, & velociore, quam sint inspirationes & diastoles, patet ex Galen. 1. de causis pulsuum capite 2. ubi dicit, dum adest occasio expurgandi vapores, qui generantur ob humiditatem, tunc arteriam contrahi & fieri systolem, & expirationem maiorem & velociorem: ubi verò est occasio refrigerandi cor calidum, tunc distendi arteriam, & diastolem, & inspirationem fieri maiorem, & velociorem, quod calido & non humido cordi euenit.

1 Dubitatio, non videtur, quod in corde calido & humido expirationes (ut ait Gal. in text.) sint maiores, & velociore inspirationibus: quia si cor ratione humiditatis requirit multam expirationem, ratione caliditatis requirit tantundem inspirationis, ita ut in corde calido & humido æqualis si expiratio inspirationi, & systole diastoli.

Respondetur, Galenum, dum dicit, si multa facta sit euersio in temperatura, ratione humiditatis intelligere de excessu humiditatis, & non de æqualitate caliditatis & humiditatis: merito igitur dixit, expirationem & systolem esse maiorem, & velociorem inspiratione, & diastole.

Hinc errat Haly qui putat, Galenum, dum dicit, expirationes esse maiores, intelligere in febribus putridis: quia in hoc loco Auctor non loquitur de corporibus ægrorum, sed sanorum, habentium tamē perperensionem ad putredinem. Errat similiter, quia non putabat in febribus putridis inspirationes esse minores, quia calor innatus factus sit ita diminutus, ut egeat minori refrigeratione; quamuis corda sanorum. Primum fallitur, quia supponit, calorem innatum & febrem esse

duos calores realiter distinctos: secundò supponit calorem innatum tantummodo indigere refrigeratione per inspirationem factam: febrilem verò nequaquam: quæ supposita sunt adeo falsa, ut sint confutatione indigna: Galenus enim libro de causis pulsuum, & de differentiis, & ubique supponit, calorem febrilem egere maiori refrigeratione, quam calor innatus temperatus: Hinc pulsus in febribus ardentibus magni, veloces, & frequentes inveniuntur: Qui destrueret hoc principium totam artem de pulsibus euerteret.

CAPITIS XXXV.

DE SIGNIS CORDIS humidioris & frigidioris.

Textus. 24.

Humidioris verò, & frigidioris cordis, pulsus quidem molles, moribus autem nequaquam audaces, sed timidi, & segnes existunt Tales etiam glabrum pectus habent, minimeque iram retinent, sicuti, & ad iram non admodum sunt prompti. Quæ verò ad thoracem, & vniuersum attineret corpus, distinguere oportet, sicuti ea quæ ante diximus.

OSTOYAM Galenus egit de calido & sicco corde, & de calido & humido. In presenti cap. agit de signis cordis frigidi & humiditatis: istæ enim sunt combinationes respondentes elementis: combinatio calida & sicca respondet igni, calida & humida aëri, tertio loco est frigida & humida, quæ conuenit aquæ, & demum frigida & sicca, terræ.

Diuidi potest hoc cap. in quinque particulas: quia quinque genera signorum

ostendentium cor frigidum & humidum proponuntur.

Primum, est desumptum à pulsibus: dicitque *pulsus molles* indicare cor frigidius & humidius temperato.

Secundum desumitur à moribus: dicitque qui sunt frigido & humido corde *non esse audaces, sed timidos, & segnes*: immo paulò infrà animaduertit, si externa occasione isti irascantur, iram non retinere, neque esse ad iram admodum promptos.

Tertium signum desumitur à pectoris glabritie, in quib. *circa sternum non sunt pili*.

Quartum signum desumitur ab angustia thoracis: valet enim consequentia, thorax est angustus, ergo cor est frigidum; non tamen valet viceuersa, id est, cor est frigidum, ergo thorax est angustus: potest enim contingere, quod latitudo thoracis non à calore cordis, sed à magnitudine capitis, & spinalis medullæ effecta sit. Quare valet hæc, cerebrum est paruum, & thorax angustus, ergo cor est frigidum, sed non est conuertibilis.

Quintum signum desumitur à frigiditate & humiditate totius: nisi igitur hæc totius frigiditas & humiditas orta sit ab hepate, dicendum est, dictam frigiditatem & humiditatem totius indicare cor frigidum & humidum: omnes exponunt, nisi iecur obstiterit suo calore: quia iecur calidum reddere potest totum corpus calidum, quamuis cor frigidum sit: nos verò interpretamur, nisi iecur obstiterit sua frigiditate: potest enim contingere ut iecur frigidum, quamuis cor sit calidum, refrigeret totum corpus.

1 Dubitatio, pulsus durus, & mollis ex Gal. 2. de prælag. ex pul. cap. 5. non fiunt, nisi à validissimis causis: ideo durus & mollis non conuenient pulsibus sanorum, de quibus hinc agitur: similiter primo de differentiis feb. cap. 7. ait, pulsus duros non inueniri in omni hectica febre, sed in peiori. Quomodo igitur pulsus mollis & durus conuenient cordi frigi-

do & humido sanorum hominum, de quibus Gal. in hoc loco agit?

Hæc dubitatio satis trita, fuit antea Argenterium centenis annis ab Expositioribus proposita & soluta: putat tamen Argenterius, esse insolubilem, & Galenum propterea dignum crimine hostilitatis condemnari: solutio tamen est illis facillima, qui semel tractatus Galeni de pul. legissent: quia lib. 1. de prælag. ex pul. cap. 9. docet, pulsuum mollem dupliciter considerari, vel secundum naturam, vel præter naturam: dicitque, mollem pulsuum secundum naturam fieri à cibo frequenti, à frequentiori balneo, à somno, & à molliori vita: mollem verò præter naturam fieri in comate, lethargo, & in hydropo: quando igitur Galenus dicit, pulsuum mollem seu durum fieri à causis validissimis, dicimus, intelligere de molli præter naturam: idem dicendum est de duro. Præterea dum dictum est ex Galeno 2. prælag. citato loco fieri pulsuum durum, & mollem à validissimis causis, & durum non inueniri in omni hectica, per durum & mollem dicimus Galenum intelligere durissimū & molliissimum fieri, scilicet à validissimis causis: similiter & durissimum non inueniri in omni hectica febre: pulsus verò mollis de quo loquitur Galenus in hoc loco non est molliissimus, sed mollis moderatus: quia Gal. lib. de causis pulsuum cap. 9. ait, humiditatem efficere molliem, frigiditatem verò impedire, ne fiat mollis, quare in corde humido & frigido rectè dictum est inueniri moderatam pulsus molliem.

1 Dubitatio, non videtur, quod in corde frigido & humido pulsus possint esse molles; quia ex Gal. lib. de pulsibus ad Tyrones cap. 8. & 1. de causis pulsuum 9. ait, pulsus molles fieri ab humiditate: duros verò à frigiditate: quomodo igitur in corde frigido & humido erunt molles, si frigiditas efficiet pulsuum durum?

Respondetur, humiditatem naturalem,

que

quæ est in corde frigido & humido sano, de quo loquitur Galenus efficere pulsum mollem : frigiditatem verò in sano non esse tanti, ut humiditatem superet: quia vita in humido fundata est. Si hæc solutio tibi non placet, dicas, per mollem Galenum intelligere moderatè mollem. Hinc Gal. 1. de caus. pul. cap. 9. quærens, quem pulsum efficiat mollities, & frigiditas; habet hæc verba, *magnus pulsus est mollitudini peculiaris, parvus frigiditati*, addit inde nasci moderatum & vtriusque extremi participantem; quare pulsus saltem moderatè molles orientur ex frigido & humido pulsu sanorum.

3 Dubitatio Gal. videtur mutilus, quia omittit præcipuas cordis frigidi differentias: nam cor frigidum habet pulsum paruum, rarum, & tardum. Præterea sicuti caloris abundantia indicat auctum usum, id est, auctam necessitatem euentandi cordis calorem, efficitq; pulsus magnos, celeres, & crebros: similiter frigiditas indicat usum imminutum, id est, imminutam necessitatem euentandi calorem, unde necessario pulsus parui, rari, & tardi fiunt, de quibus in hoc capite Galenus ne verbum quidem fecit.

Respondet Plusquamcommentator, Galenum breuitatis gratia omisisse has pulsum differentias indicantes cor frigidum. Quæ responsio mihi probatur: si enim Galenus de omnibus differentiis pulsum cuiuslibet temperaturæ in hoc loco egisset, libellus nimium creuisset: non omisit tamen quæ necessaria sunt huic doctrinæ: cum igitur pulsus proprius humidæ temperaturæ sit mollis, propterea illum non subtrahit: Hinc perperam Argenterius mordet Galenum; quia non fecerit mentionem de paruo, raro, & tardio in capite de corde frigido & humido: Præterea si ex signis propositis nos mirificè docet cordis temperaturam frigidam & humidam sanorum; nonne si alia addidisset fuisset superfluous: Insuper dicimus, quod Galenus loquatur hic de

corde frigido & humido sano, in quo rarò inueniuntur pulsus parui, rari & tardi: Ideò Galenus omisisse quæ rarò eueniunt, mentionem fecit de illa pulsum differentia, quæ propriè conuenit humiditati arteriæ sanorum. Præterea sciendum est in toto hoc tractatu de signis temperaturarum, Galenum supponere viscera recedentia à temperato esse secundum excessum vnius qualitatis, vel vnius combinationis intemperata; secundum tamen alias qualitates esse temperatissima, & optimè conformata: qui verò non intelligit hoc Galeni suppositum, nunquam percipiet artificium huius tractatus de signis temperaturarum.

4 Dubitatio, videtur Galenus diminutus, quia in hoc cap. de corde humido & frigido nil dicit de respiratione: de qua in cæteris capitibus semper mentionem fecit: par est, ut de medio tollamus hæc leuissima dubia, quia Argenterius his fabellis Galenum vellicat & falso ignorantia, & oscitantia iniuriòse cum insinuat.

Responsio est facillima, quia Galenus superius, dum declarauit simplices temperaturas frigidi cordis, egit de respiratione: neque par erat, ut in doctrina definitiua acta toties agat, & ea frustra repetat.

Res enim clarissima est ex signis traditis simplicium temperaturarum, quia si cor est frigidum, inspiratio, & pulsus diastole, id est, dilatio arteriarum erit minor, quam sit expiratio & systole, id est, constrictio arteriæ. Similiter si cor fuerit humidum, tunc augebitur vsus expirationis: quia, ubi est humiditas, ibi est maior expiratio, id est, euaporatio: similiter erit maior systole, id est, constrictio arteriæ.

5. Dubitatio oritur circa secundum signum desumptum à moribus: videtur Gal. omittere mores proprios cordis frigidi & humidi: tales enim sunt clementes, pij, humani, verecundi, & in aduersa

fortuna desperantes, & demum animum muliebrem sortiuntur: ergo diminutus.

Respondetur, quod isti mores omitti sint à Galeno summo artificio: quia omnes consequuntur illos, quos proponit: nam si sint timidi, necessario sunt in aduersa fortuna desperantes, animumque muliebrē habentes: deinde ob timorem redduntur humani, pii, clementes, & verrecundi: quare dubitatio nulla est.

6 Dubitatio, dicit Galenus in tex. qui habent cor frigidum & humidum, esse timidos & segnes, quod sibi ipsi & veritati reluctatur: primo enim de usu partium cap. 2. ait, animalia timida esse velociora aliis animantibus, ergo segnitie non conueniet animalibus timidis.

Respondetur, timorem insequi frigidam temperaturam: segnitie verò humidam: Hinc animalia timida, eaque velocia in motu non sunt frigida & humida, sed frigida & sicca, vt sunt cerui & lepores.

7 Dubitatio, Gal. 2. de temperamentis cap. 6 docet in temperamento frigido & humido esse plura alia signa, quæ hæc non recitantur: sicuti sunt venæ parue, cutis mollis, & alba, suntque adiposus neruus & musculus, habent imbecilles, ergo vel diminutus hæc, vel superfluus 2. de temperamentis.

Solutio facilis est, quia in hoc loco agit de frigiditate & humiditate cordis: in libro verò de temperamentis, de frigiditate & humiditate totius corporis, idèd dubitatio nulla est.

8 Dubitatio, timor ex Galeno 3. de humoribus com. 2. generat melancholiam, & melancholia timorem, ergo vbi est timor non poterit esse temperamentum frigidum, & humidum cordis, sed frigidum & siccum: hæcque sunt Galeni verba, sic etiā timor, & animi demissio melancholicū humorē efficiunt, & humor ipse melancholicus, timorē, animique demissionem.

Respondemus timorem duplicem esse,

alterum naturalem, quem dicimus prædire à frigido temperamento talemque esse in homine sano: alterum verò esse præter naturam, qui si diu & nimium vexat, generat illam melancholiam præter naturam, quæ est temperamentum siccū, & non humidum, & de hoc timore non intelligit Galenus: Quare argumentum à timore ad temperamentum est à positione consequentis ad positionem antecedentis, quod non sequitur: est enim in secunda figura ex affirmatiuis: quoniam timor ex quo volumus concludere temperamentum frigidum & humidum est quid vniuersalius temperamento frigido & humido sanorum: conuenit enim vtrisque, frigido scilicet & humido, & frigido & sicco: Hinc Galenus 3. de locis affectis 7. dicit, quod mæror, timor, & mæstitia numquam deficiunt melancholicos: non tamen conuertitur hæc: omnes qui sunt melancholici timent non timenda: quia etiam qui sunt frigido & humido corde, qui non sunt melancholici timent non timenda: ecce quomodo Galenus pro indagandis temperaturis assumpsit signa communia (vt nos toties diximus) quæ vniuersam habent efficaciam: sicuti in hoc capite, in quo ex timore, pulsus molitæ, segnitie, nuditate pilorum, in pectore & aliis propositis colligit, cor esse frigidum & humidum.

9 Dubitatio proponitur ab Expositoribus, an homines frigido & humido corde sint iracundiores, quam qui frigido & sicco.

Respondent multi, inter quos est Odus, quod si loquamur de promptitudine ad iram, frigidos & siccos minus in iram labi, quam frigidos & humidos: si verò loquamur de iræ perseverantia, & pertinacia dicunt, frigidos & siccos diutius iram conseruare.

Ertant valde, quia facilius frigidi & sicci in iram incidunt, quam frigidi & humidi, inter symbolica enim ex Arist. 2. de

de gene. facilius est transirus : sic ex terra facilius fit ignis quam ex aqua : Præterea experientia nos docet, frigidos & siccos facile irasci, ut canes, similiter pueri sicci facile in iram labuntur : quare non solum frigidi & sicci iram diutius conseruant, quam frigidi & humidi ; sed etiam citius in iracundiam labuntur.

Tertium signum cordis frigidi & humidum est glabrum pectus, idem docet Gal. 1. de humoribus com. 8. ratio est, quia ubi multa adest humiditas, ibi non fiunt fuligines, ubi non sunt fuligines, ibi neque pili : Similiter ubi non est caliditas, ibi non sunt pili : quare in temperatura frigida & humida cordis circa pectus non possunt esse pili : Hinc Gal. 2. de temper. capite 5. ait, temperaturam frigidam & humidam ad summum esse glabram seu sine pilis.

Circa quartum signum notandum, dum dicit Gal. si totum fuerit frigidum & humidum etiam cor esse tale, nisi hepar obstiterit : Omnes exponunt nisi hepar obstiterit suo calore, reducendo totum habitum corporis ad calidam temperaturam. Quæ expositio, quamuis sit communis caret tamen artificio, & aliquando mihi visa est ridicula : quia si temperamentum totius corporis proponitur à Galeno tamquam signum indicans cordis temperaturam, sicuti consentiunt omnes Expositores, quomodo temperatura totius, quæ non est, neque esse potest, quando obstarer iecur, posset indicare præsentem cordis temperaturam ? non entis enim non est scientia ex Arist. 1. poster. tex. 5. exempli gratia, à toto frigido & humido est desumendum signum indicans cor frigidum & humidum : dum dicimus, nisi iecur obstiterit, intelligimus, nisi à iecore in totum hæc humiditas, & frigiditas introducatur ; & non à corde : si vero intelligeretur, quod iecur obstarer calefaciendo totum, tunc totum non esset frigidum & humidum, & non posset à totius humiditate & fri-

gidityte desumi signum indicans cor frigidum & humidum : quamuis verissimum sit, quod iecur possit suo calore impedire, ne totus habitus frigidus & humidus fiat : attamen hæc expositio in præsentem considerationem non facit ad rem : quia hic agitur de signo desumendo à toto, quod potest esse calidum & frigidum ob iecur, vel ob cor : hæc igitur caliditas, seu frigiditas est percipienda, quando à corde, & quando à iecore pendeat : quare accipienda est hæc noua nostra expositio, nisi hepar obstiterit, id est nisi hepar, & non cor auctor sit frigiditatis & humiditatis totius : quare sic valet, totum est frigidum & humidum, ergo & cor, nisi illa humiditas & frigiditas in totum habitum introducta defluerit ab hepate frigido & humido : sicuti aliquando experientia obseruatur, calidos scilicet corde habere totum corpus frigidum ob hepar cachexia correptum, vel ob alium frigidum affectum : Simili modo de thorace valet, thorax latus indicat cor calidum, nisi cerebrum obstet, id est nisi à cerebro pendeat latitudo, & non à corde : idem dicimus, si totum est calidum, ergo & cor, nisi hepar obstet, id est nisi hepar sit auctor illius caloris.

CAPITIS XXXVI.

De signis cordis frigidioris & siccioris.

Textus 43.

Frigidius verò cor, & siccius, pulsus quidem duriores reddit, & paruos: respirationem autè, si quidem thorax paruitatè cordis frigiditati proportionalem habuerit, moderatam, si verò maior extiterit, raram ac tardam. Hi verò præ omnibus minimè ad irascendū prompti.

Cum

Cum autem coacti fuerint irasci quibusdam, retinent iram. Habent autem maximè omnium nudum pilis pectus. De paruitate autem thoracis, ac praterea totius corporis frigiditate similiter distinguendū. Vnum illud commune in hisce omnibus memoria repetentibus, quod quaecunque de moribus, siue nunc, siue quonvis alio sermone explicata sunt ad temperaturam cognitionem, non de optimis moribus, & vitiosis, qui ex philosophia hominibus adueniunt, sed de insitis, ac naturalibus nos exposuisse.

N hoc cap. Gal. agit de temperatura cordis frigidi & sicci. Diuiditur hoc cap. in duas partes: in prima tradit quinque signa indicantia cor frigidum & siccum: In secunda admonet, dum de moribus indicantibus temperaturas agit, se intelligere de moribus insitis & naturalibus, & non de iis, qui adueniunt hominibus ob consuetudinem, vel ob philosophiæ exercitium.

Primum signum cordis frigidi & sicci sunt *pulsus duri, & parui*: ratio est, quia finis pulsus est euentatio caloris cordis: dum igitur paucus est vsus, siue necessitas euentandi, pulsus fiunt parui, & duri: parui, ratione exigui vsus, duri, ratione frigiditatis, & siccitatis arteriæ.

Decipiuntur valdè qui putant pulsum in corde frigido & sicco esse paruum ob debilitatem: quia hæc duo, quæ in hac doctrina sunt supponenda, non intelligunt: primum quod Galenus agat de temperaturis sanorum, qui esse possunt robusti, quamuis eorum corda sint frigida & sicca: Secundum non intelligunt, quod Gal. in corde etiam frigido & humido supponat cor in reliquis omnibus esse

temperatum, & egregiè conformatum. Quare potest contingere, vt cor in omnibus sit temperatum, habeatque solum excessum aliquem in frigiditate & siccitate, & hunc hominem non solum esse sanum, sed bene sanum: quia nulla extra animam datur sanitas punctualis, & quæ non sit constituta cum aliquo excessu, vel defectu à temperamento æquali ad pondus, quod tantum est in imaginatione, & non extra animam.

1. Dub. Gal. videtur valdè insufficiens, quia præter pulsus paruos, & duros non proposuit raros & tardos.

Expositores dicunt, & rectè, pulsus esse duros, quia arteria ob frigiditatem, & siccitatē est dura, & quia in frigido corde non est tanta necessitas euentandi, vt arteria dilatetur, & inde pulsus fiant rari, & tardi: sed quia superius plenius de duritie pulsus egimus: idèd non est, vt acta repetatur. Sciendum tamen circa pulsus paruitatem ex Gal. 1. de causis pulsuum cap. 4. quod, sicuti in calore primo apparet magnitudo pulsus, secundo celeritas, tertio crebritas, similiter vbi est frigiditas in pulsu, primo apparet paruitas, secundo tarditas, & tertio raritas.

2. Dub. ex Gal. 3. de causis pulsuum capite 3. habetur, calidos habere pulsum maiorem, celeriore, & crebriore temperatis: attamen primo de causis pulsuum 3. clarissimè docet, quod si caliditas parua augeatur, efficiat pulsum magnum, si magis augeatur celerem, si adhuc magis, crebrum: ergo non est verum, quod omnes calidi possint habere pulsum maiorem, celeriore, & crebriore: potest enim esse in corde calido pulsus magnus & nō celer, & celer, & non creber.

Responderetur, quando dixit Gal. pulsum esse maiorem, celeriore, & crebriore intelligere in calore valde aucto: quia si calor non est auctus, pulsus potest esse magnus, & non celer, & creber: semper enim magnitudo in calore est prior.

Secundum signum cordis frigidi & sicci est respiratio moderata, si thorax erit proportionatus frigidi cordis, id est, si thorax non sit magnus redditus ob magnitudinem capitis, & spinæ: quia in hoc casu respiratio fit rara & tarda, & non moderata: per moderatam respirationem non intelligit mediocrem inter magnam & paruum, quia hæc moderatio indicaret cor temperatissimum, & non frigidum & siccum: immo capite de corde frigido Gal. superius dicebat, pulsus frigidi cordis esse minores, quam modo naturæ conueniant, & respirationem esse pulsibus proportionalem: quare & hic per moderatam respirationem intelligit respondentem proportionalem, & consimilem pulsibus.

Tertium signum: *ad iram præ omnibus minimè sunt prompti: tamen dum irascuntur, iram retinent: ratio est, quia ira est feruor sanguinis circa cor, ut affirmat quoque Galen. 2. de tuend. valetud. ut igitur excitetur feruor in corde frigido, est admodum difficile: dum tamen ad iram impelluntur, illam ob siccitatem diu retinent: siccitas enim est passionum præ omnibus tenax:*

3 Dub. Gal. ait, frigidos & siccos præ omnibus minimè ad iram esse promptos, videtur falsum, quod præ omnibus: quia etiam frigidi & humidi habent eandem impotentiam, & ineptitudinem ad iram: quod probatur, quia Galenus superius dicere videtur, quod ad iram proni sint calidi & sicci, & calidi & humidi: ergo dicendum est, æquè ineptos esse ad iram frigidos & siccos, ac sunt frigidi & humidi.

Solutio facilis est: quia licet calidi & sicci, & calidi & humidi sint in iram proclives, non sequitur esse æquè proclives: hæc enim promptitudo in iram est qualitas, quæ suscipit magis & minus: quare dicimus, maiorem promptitudinem in iram habere calidos & siccos, quàm calidos & humidos: humiditas enim est frænum

caloris & feruoris sanguinis, in quo resistet ira: Hæc dubitatio ab Argenterio relinquitur insoluta, eo fine, ut Galenum mordeat: & miser his fabellis & nugis volutatus omittit grauiora, & interim non penetrat Galeni arcana.

4 Dubitatio, videtur mutilus in hoc tractatu Galenus, quia solum agit de temperaturis cordis, & aliorum viscerum: de conformatione verò cordis, hepatis, & cerebri ne verbum quidem facit; nihilominus Gal. in iis quæ de placitis, & alibi semper considerat conformationes: loco enim citato ait, cor paruum efficere homines animosos, & audaces: similiter Arist. 3. de partibus animal. cap. 4. ait, cor magnum inesse pauidis: audentiora verò & fidentiora minus & mediocre habere: ibidem quoque dicit, cor magnum corporis proportionē esse lepori, muri, asino, & reliquis omnibus animalibus, quæ sunt timida: ecce quod actiones & passionēs variæ insequuntur magis magnitudinem cordis, quare nihil dicens de cordis magnitudine reddidit opus imperfectum. Hæc instantia proponitur ab Argenterio eam tamen, ut carpat Galen. relinquit insolutam.

Solutio tamen facilis est iis, qui Galeni doctrinam, & veram philosophiam possident: quia Gal. 2. methodi 8. & multis in locis docet, omnes actiones à similaribus partibus pendere, & non à dissimilari-bus: in similaribus verò fuit temperatura, & non magnitudines, vel conformationes: & de hac re altioribus principiis in quæstione propria egimus: particulæ enim instrumentorum, remota temperatura propriæ carnis, non præbent actiones, sed tantum vsus: idè Galenus in hoc tractatu solum de temperaturis, à quibus primò actiones instrumēti dependēt, & non de conformationibus agit: Dum verò dictum est, cor paruum efficere homines animosos, dicimus, animositatem primò & per se prouenire à temperatura calida & sicca cordis, & non

ab eius conformatione: quibus non animaduertis ab Argenterio non est mirum, si arcana medicinæ non intelligat. Præterea animositas à corde paruo procedit: quia spiritus in paruo sunt magis vniti, & illorum spirituum auctor est temperatura, & non conformatio.

Quartum signum frigidi & sicci cordis est *pectus maximè omnium nudum pilis*: Ratio est, quia pili fiunt à fuligine, fuligo verò eleuatur à calore: quare vbi calor defiecit, neque fiunt fuligines, neque pili. Præterea fuligines fiunt à vaporibus, vbi verò est siccitas, vapores non fiunt, idèd non fiunt pili. Plusquamcommentator verò ait, non fieri pilos in his ob defectum caloris, & materie: quia vbi est siccitas non eleuantur vapores: sicuti vbi est humiditas.

5. Dubitatio non spernenda proponitur: quia Gal. hic dicit, in frigidis & siccis pectus maximè omnium esse pilis nudum: secundo verò de temperamentis cap. 5. videtur sibi contradicere, ibi enim habet hæc verba, *ad summum glabra est frigida, & humida temperies: minus ac quæ frigida est, sed in altera contrarietate temperata adhuc minus, quam frigida & sicca*: ergo falsum est, quod hic dicit, cor scilicet frigidum & siccum efficere pectus maximè omnium nudum pilis.

Soluitur dicendo, Galenum hic eger de temperatura frigida & sicca cordis: in secundo verò de temperamentis cap. 5. de temperatura totius. Præterea respondemus, Galenum intelligere frigidos & siccos esse maximè omnium pilis nudos facta comparatione inter illos, qui habet pilos, id est, inter illos qui pauciores habent, quam alij, sicque nulla esset in Gal. contradictio, quia posset adhuc defendi, frigidos, scilicet & humidos esse ad summum glabros, vt docet 2. de temperamentis, & frigidos & siccos inter illos, qui habent pilos, maximè omnium esse nudos.

Tria demum Gal. pro intelligentia

propositorum signorum in hoc cap animaduertit: primum, ne thorax sit magnus ob capitis magnitudinem: secundum, ne obster iecur: quomodo verò obistere possit, superius veram, & nouam expositionem præter communem attulimus: Tertium, quod illi animi mores indicent temperaturas, qui sunt insiti è natura, & non acquisiti ob philosophiam, vel consuetudinem: multi enim sunt audaces, qui ob philosophiam, vel regionem mites facti sunt: multique sunt temerarij, iracundi, & implacabiles; qui si semel poenas facinorum luant, inde fiunt placabiles & prudentes: similiter multi temerarij, & iracundi, qui si ducant uxorem, & filios habeant, inter quos est quidam meus amicus, placantur & prudenter fiunt. Plusquamcommentator per philosophiam non interpretatur scientias speculatiuas, sed leges, & omnes modos, quos homines adispiscuntur: sed, vt vno verbo complectar quid sit intelligendum per philosophiam, dicimus esse optimam consuetudinem, quæ longo vsu, & periclitatione intronit in animos hominum malorum bonos mores.

6. Dubitatio, Galenus ait, in text. se intelligere de moribus natura insitis, id est, de moribus insequentibus corporis temperaturæ: idem testatus lib. quod animi mores insequantur temperaturam corporis: nihilominus lib. de placit. Hipp. & Platonis ait, illos esse animosos & audaces, qui habent cor paruum: similiter Arist. 3. de par. animal. cap. 4. dicit, animosos habere cor exiguum.

Responsio tradita est superius: Dicimus tamen, mores animi per se & immediatè insequi temperaturam: Gal. enim 2. methodi cap. 6. & alibi docet, à temperatura partium actiones oriri, mediata tamen insequi partes organicas: in corde enim exiguo spiritus sunt valde vniti, potenter calefaciunt, temperaturam conferunt, & animositatem inducunt.

QVÆSTIO LXI.

An respiratio sit motus voluntarius, id est, animalis vel naturalis.

A Verroës, Plusquamcommentator, & alij censent, respirationem esse motum omnino naturalem: Rationes, quibus mouentur, duæ præcipuè sunt: altera est, quia in dormientibus, in quibus omnis actio voluntaria cessat, perpetua est respiratio; & inspiratio; altera ratio est, quia illa causa, quæ est causa pulsus, est quoque causa respirationis; & causa efficiens pulsus est necessitas euentandi calorem, & euentandi fuligines, quæ ex omnium consensu non est voluntaria: ergo causa, quæ efficit respirationem, & inspirationem erit naturalis.

Secunda opinio est quorundam qui putant, respirationem esse omnino voluntariam. Fundamentum istorum est, quia, dum volumus, respirationem facimus rariorem, tardiolem, & frequentio- rem: Gal. verò 2. de motu musculorum cap. 1. & 6. proponit historiam cuiusdam ferui, qui obstinatè cohibens inspira- tionem: voluit à viuis decedere; immo & Plutarchus refert, plurimos eodem modo voluntariè ab hac vita de- migrasse.

Verior opinio est, quod respiratio sit motus, vel actio mixta ex animali & naturali. Hæc opinio videtur esse veritati, & Galeni principiis magis consentanea: Galenim 6. de locis affectis cap. 4. ait, errare: qui putant, sæcum vel vrinæ deiectionem esse totam voluntariam, cum sit mixta ex naturali, & voluntario motu, vt respiratio: verum ne quis diceret, deiectionem sæcum, vel vrinæ differre gene- re à respiratione, Galenus secundo de motu musculi capite 6. dicit, eandem esse rationem respirationis; & deiectionis vrinæ: respiratio igitur est actio naturalis ratione finis, id est, vsus, id est,

necessitatis euentandi, & expirandi fuligines: Hac ratione Galenus 3. aphoril. 23. dixit, respirationem esse natu- ralem, & neminem posse eam cohibere: similiter lib. 2. de anat. ad. & lib. de iis quæ sunt in medicatrina dixit, respira- tionem esse actionem naturalem: est quoque animalis & voluntaria, quia tho- rax mouetur à musculis, & muscoli à neruis, & nerui à facultate animali; & voluntaria.

Ad Auerrois & Plusquamcommenta- toris primam rationem Scaliger dixit duplicem esse motum voluntarium, alte- rum, qui sit *ἡ προαίρεσις*, id est, secun- dum præelectionem & discursum, qui in vigilia sit: alterum *κατ' ὄπλιν*, id est, se- cundum instinctum, qui in dormientibus sit: posita hac distinctione dicit, quod motus volutarius thoracis, & motus pro- gressiuus dormientium sit *κατ' ὄπλιν*, id est, secundum instinctum, & non ele- ctionem.

Hæc Scaligeri distinctio licet multis proberetur, non mihi satisfacit: quia non datur motus voluntarius sine præele- ctione: quare & dormientes, dum se mo- uent, præeligunt, sed præelectio est adeo velox, vt raro animaduertatur. Præterea quæ sunt ob instinctu naturæ, vel sunt cum præelectione, vel sine: si cum præ- electione, pertinent ad voluntatem, si sine præelectione nullo modo possunt perti- nere ad voluntatem.

Respondemus igitur nos ad rationem Auerrois cum Galeno libro de symp- tom. cap. 8. quod neque in somno profun- do omnino cessat motus voluntarius: ideo dicimus, motum thoracis esse vo- luntarium. Præterea in somno sunt qui per stadium ambulant, in quibus dicimus motum progressiuum esse voluntarium, & non naturalem: fierique cum præele- ctione, sed adeo veloci, vt non animaduertatur.

Ad secundam rationem dicimus inter- pulsam, & respirationem ratione causæ effici

efficientis maximam esse differentiam, quamvis ratione usus, id est, finis, id est, necessitatis euentandi nulla sit differentia: ratione efficientis maxima est differentia: quia arteriæ mouentur à virtute vitali; thorax verò à musculis, muscoli à nervis, & nervi à facultate animali: conueniunt tamen ratione finis, qui est gratia euentandi calorem, & expurgandi fuligines, & nutriendi spiritum vitalem: dum igitur dicunt Auerroistæ, quod eadem causa quæ mouet arterias, mouet thoracem rectè dicunt, si intelligant de causa finali, & non de causa efficiente.

Dicimus igitur nos ratione causæ efficientis respirationem esse actionem voluntariam: respectu verò finis esse vitalem, seu naturalem: dicimus naturalem, prout distinguitur ab animali. Hinc strangulati non respirant, quia facultas animalis, cum sit intercepta, ad thoracem non potest transmitti: Hinc histericæ mulieres non respirant, quia non indigent respiratione: non enim habent necessitatem euentandi calorem, cum ab utero cor redditum sit frigidum.

CAPITIS XXXVII.

DE SIGNIS HEPATIS

calidioris.

Textus. 44.

Hepatis calidioris indicia, venarum latitudo ruffa bilis abundantior, in consistenti verò atate etiam atra: calidior ipsis sanguis. Atque eadem ratione corpus vniuersum, nisi obtulerit cor. His venter, & hypochondria hirsuta.

OSTENDIT QUAM Galenus egit de temperaturis cordis recedentibus à temperatissimo: Nunc agit de temperaturis hepatis,

Incipit tamen à simplicibus, scilicet à temperatura calida, sicuti fecit agens de corde: & merito, quia cognitis his simplicibus, faciliè compositæ temperaturæ innotescēt. Non egit verò de temperatissimo corde, nec cerebro: nec ager de temperatissimo hepate; quia cognita temperatura calida, & frigida, quæ sunt opposita, medium, quod est regula istorum ex se elucet.

Diuiditur hoc cap. in tot particulas, quot sunt signa, signa sunt quinque, particulae quoque erunt quinque.

Primum signum hepatis calidi est *venarum latitudo.*

1. Dubitatio, non videtur, quod latitudo venarum indicet caliditatem hepatis: quia venæ à semine, & iecur à sanguine menstruo factum est, iecur enim post genitas venas ex Galeno lib. de formatione fætus, & 2. de temperamentis adnascitur ipsis venis, tamquam parenchyma, id est, tamquam sanguis concretus, qui est veluti stube, & firmamentum venarum: quare venæ, cum non oriantur ab hepate, non indicabunt hepatis temperaturam.

Argenterius ait, non posse responderi huic dubitationi: fallitur primo, quia etiam supposito, venas non oriri ab hepate, ut nos quoque credimus: negamus tamen, quod venæ ob maximum consensum non indicent statum & conditionem iecoris: nonne venæ sunt replete sanguine genito in hepate? nonne si sanguis est calidius habebit vim dilatandi venas? calidi enim est dilatare: quare venarum latitudo indicare poterit caliditatem hepatis.

Secundo fallitur, quia supponit, quodlibet signum ex propositis esse proprium, quod conueniat soli, & conuersim: quod suppositum fuit in causa, quod Argenterius & nonnulli alij interpretes intelligentiam huius partis de signis temperaturarum non sint consecuti: Galenus enim pro cognitione tempe-

taturaturum vitur multorum signorum syndrome: quia per vnum signum nulla dignoscitur temperatura: Galenus sanè fuisset vecor, ne dicam nebulo, si potuisset vnico signo nos docere temperaturam iecoris, & quinque proposuisset.

Nos respondemus, latitudinem venarum iunctam cum abundantia bilis flauæ, cum hirsutis hypocondriis, & totius habitus caliditate exoriente à sanguine, & non à corde indicare iecur calidum: quo pacto verò latitudo venarum indicare possit hepar calidum paulo infra declarabimus.

2. Dubitatio non videtur, quod latitudo venarum indicet temperaturam iecoris, immo neque vllam aliam temperaturam: quia latitudo est magnitudo, & magnitudo ex Galeno secundo de temperamentis, capite octauo insequitur formatricem, cuius munus est condere partes dissimilares, & non similes; in quibus fundata sunt temperatura.

Soluimus hanc instantiam dupliciter, quamuis ab Argenterio vt insoluta relicta sit: primum dicimus, magnitudinem insequi immediatè virtutem formatricem, mediatè verò alteratricem: nulla enim magnitudo conueniet organicis partibus, quæ non oriatur à similibus: quantum enim non fit ex non quanto: patet igitur inter latitudinem venarum & alteratricem, siue partes similes esse consensum mediatum, ex quo vtriusque status comprehenditur. Secundo dicimus, signa, quæ conficiunt syndromen, cum multa sunt ex necessitate esse mediata: quia immediatum est quo non est aliud prius, prædicaturque in secundo modo dicendi per se, & est conuertibile, & vnum sufficit, quod si haberetur, syndrome esset vana: Hæc igitur sunt principia, quibus non semel ostendimus, cur Galenus non per propria, sed per communium signorum syndromen in hoc tractatu progrediat.

Præterea ipsemet Galenus putat secundo de temperamentis capite quarto, aliquando calidam temperaturam vsu frigidorum mutari in frigidam, eamque in latitudine sanitatis conseruari: ecce quod etiam, dum mutatur temperatura calida in frigidam, non sit dicendum, venas latas fieri angustas: quare non valebit hæc, venæ sunt latæ, ergo temperatura est calida, quia illa calida est mutata in frigidam, ergo latitudo venarum non erit signum proprium calidæ temperaturæ hepatis.

Secundum signum calidi hepatis est bilis flaua abundantior. In codice Græco legitur *ἡζυρήν χολήν*, id est flaua bilis, & non ruffa, quæ differt à flaua: Galenus enim 1. de crisi bus cap. 12. ait, colorem ruffum vergere magis ad album: flauum verò magis ad splendidum: deinde dicit, & amaram bilem aliquando ruffam apparere, & aliquando flauam.

Pro declaratione sciendum ex Galeno lib. de atra bile cap. 2. septem biles proponi, quarum prima est pallida, secunda flaua, tertia virellina, quarta porracea, quinta æruginosa, sexta cærulea, quæ dicitur isatodis, septima rubra, quæ est serum sanguinem, ex qua sunt erysipellata: Notandum, has biles differre inter se secundum magis & minus: quoniam ex maiori & minori hepatis calore variæ biliosorum humorum differentie confurgunt: Hæc doctrina est Galeni 4. præfag. 47. vbi dicit, flauus color fit seroso torrefacto, pallidus fit ex mixture flauæ bilis cum serosa humiditate: æruginosus fit seroso valde torrefacto: ecce quod secundum maiorem, & minorem seri torrefactionem variæ bilium differentie oriuntur: Hinc, cum dictæ biles differant tantum secundum magis & minus, aliæ quoque à Galeno bilium differentie multis in locis numerantur: quæ enina differunt secundum magis & minus sunt maximè diuisibilia: quæ verò differunt specie, cum species sint sicuti numeri,

meri, ita diuidi & multiplicari non possunt. Hinc Galenus, 10. de simpli-
ci med. capite de felle diuidit quoq; bilem itaodem in duplicem differentiam, & primo de natura humana proponit biles, quæ nomine carent. Constituiamus igitur, cum Galeno lib. de atra bile, primam differentiam bilis, quæ sit omnium mitissima, esse bilem pallidam, quæ (vt dicit Galenus quinto in sextum de morbis vulgaribus tex. 13.) constat ex humiditate & flaua bile, & est eiusdem generis cum vrina & sudore, post pallidam sequi flauam bilem, quam hic Galenus nominat, quæ est calidior, & crassior pallida, vt docet Galenus, de qua secundo de ratione victus in ac. text. 31. habet hanc sententiam, flauam fieri ex sanguine plus iusto calefacto; & primo de natura humana text. 35. ait, flauam à pallida bile non differre specie.

3 Dubitatio exoritur, Galenus enim lib. de atra bile capite secundo proponit multas bilium differentias, quæ sunt à iccore calido, & non flauam solummodo: quia præter flauam, proponit pallidam, vitellinam, porraceam, æruginosam, & rubram: de quibus in hoc loco nullam mentionem facit; ergo,

Solutio videtur facilis: quia si loquamur de pallida, hæc non indicat, hepar esse calidius temperato, de quo agit Galenus in hoc capite. pallida enim bilis est mitis, & indicat iecur temperatum: si vero loquamur de aliis, vt de vitellina, porracea, &c. dicimus, dum istæ biles exuberant, hepar esse extra latitudinem sanitatis, quod est contra Galeni intentionem: agit enim hic de sanorum temperaturis, quæ recedunt à temperatissimo, & non de ægrotantibus.

4 Dubitatio, dum Galenus proponit inter signa calidi hepatis abundantiam bilis flauæ, videtur, quod proponat signum improprium: quia bilis non solum indicat hepatis caliditatem, verum etiam siccitatem, vt docet Galenus primo ad Glau-

conem capite 9. quare cum in hoc capite solum agat de caliditate hepatis, & non de siccitate, flauæ bilis abundantia non erit signum proprium caliditatis, ergo male Galenus.

Solutio est difficilis illis, qui putant, quodlibet signum propositum à Galeno in hoc capite seorsum acceptum esse proprium, & conuertibile: nobis tamen est facilis: quia intelligimus Galenū pro cognoscendis temperaturis composuisse signorum communium syndromen artificiosissimam, quæ constat non ex vnico, sed ex pluribus: quorum aliqua sunt antecedentia, aliqua consequentia, quæ simul vnita subrogantur signo aliqui propriissimo, & conuertibili: Hinc si de signis hepatis calidi loquamur: antecedentia sunt venarum latitudines, quæ ante iecoris generationem indicant eius futuram caliditatem: sed hoc signum non est sufficiens, atque æternæ veritatis, vt ostendimus, ideo requiruntur signa consequentia: inter quæ sunt abundantia bilis flauæ, venter, hypochondria hirsuta, & totū corpus calidum, quæ omnia mirabilem syndromen, eamque æternæ veritatis, & conuertibilem efficiunt.

5 Dubitatio, bilis flaua non videtur, quod indicet caliditatem hepatis existentis in latitudine sanitatis, de quo hic agitur: quia ex Galeno cap. 9. dicit, flauam bilem abundantem efficere tertianam, quare erit signum corporis in salubris nunc, id est, ægrotantis, & non sani.

Respondetur, bilem flauam esse mitissimam, quando verò Galenus ait efficere tertianam, dicimus, bilem esse exalefactam, & hanc non esse flauam: patet, quia loco citato dicit Gal. tertianam fieri à bile flaua, sed commota & alterata.

Præterea secundo de facultatib. naturalibus capite 9. habet hæc verba: *bilis flaua in ægrotante fit vitellina, ita vt ægriundo incipiat à vitellina & non à flaua, vel ruffa.* Demum observatur experientia in sanis-
simis

fmis infantibus, qui quotidie bilem flauissimam excernunt.

Itidē homines sanitate præditi flauas feces excernunt, & meritò, quia ubi est flauities, ibi nulla potest esse adustio. Hinc dum mel est optimū, & perfectissimum est flauum, dum verò aliquantulum ab igne calefit, statim amittit colorem flauum, & intensiorem colorem acquirit.

6 Dub. dictum est ob bilem flauam corpora non ægrotare: ob vitellinam verò ægrotare, quod videtur falsum: quia vesica fellea semper referta est vitellina bile, quod quoq; testatur Oddus in suis commentariis: attamen non ægrotant omnes: ergo,

Soluitur dubitatio, quia ex Gal. 2. de facultatibus naturalibus capite 9. habetur, bilem flauam & non vitellinam colligi in vesicula: habet enim ferè hæc verba: bilis flaua per suam vesicam repurgatur: hepar enim per proprios riuulos mittit in vesicam bilem, & à vesicula attrahitur, & inde à vesicula ad duodenum: immo obseruatum est innumeros ramulos cystis felleæ cum ramulis venæ portæ in hepate facere anastomasm, qua bilis defertur ad cystim, & inde ad duodenū: Hinc meritò Falopius refellitur, dum putat non mitti ab hepate ad cystim felleam bilem, sed cystim esse tanquam diuertericulum, quod tunc solū recipiat bilem trāmissam ad ventrem quando nimio cibo refertus est.

Tertium: signum: in ætate consistentia etiam atra bilis dominatur: ad 35.

Declarauimus superius, ætatem consistentiam esse à 35. vsque ad 49. sicut docet Gal. 3. apho. com. 30. ubi dicit, Iuuenum ætatem terminari quinta septimana: Galenus per quintam septimanam intelligit annos 35. ætatem verò consistentiæ à 35. vsque ad 49. produci.

Notandum in hac ætate, si iecur est calidius temperato dominari præter atrā bilem etiam flauam, vt optimè Auerrōes

4. colliget cap. 4. interpretatur: quamuis Auicennas libro 3. fen 14. tract. 1. cap. 5. loquens de signis calidi hepatis non dicat dominari bilem flauam in ætate consistentiæ, sed solum nominet atram: nihilominus, cum iecur sit calidum, credendū est etiam flauam dominari: quia in text. Galen. vtitur his verbis, *in consistenti vero ætate etiam atra dominatur*: dum dicit etiam atra, supponit præter atram dominari flauam.

7 Dub. non videtur quod atra bilis abundet in hepate calido sanorum, de quibus hîc loquitur Gal. quia atra bilis est toto genere præter naturam, exedit & symptomata sæuissima facit.

Solutio facilis est: si distinxerimus cū Galeno libro de atra bile, & 3. de locis affectis capite 7. atram bilem videlicet, triplicem esse, aliam quæ est fæx sanguinis fæcibus vini haud absimilis non adusta, de qua Galenus 2. de facultatibus c. 9. & 3. apho. 3. & lib. de tremore & palp. cap. 7. loquens dicit, esse frigidam & siccam, quæ autumnō respondet, & quæ in autumnō fit: Secunda species melancholiæ est bilis flaua supra modum assata, quæ est furiosa & exedens; Tertia est melancholia, quæ est fæx sanguinis, sed adusta: posita hac distinctione respondemus ad dubium, Galenum non intelligere de illa specie melancholiæ, quæ facta est ex flaua superassata: quia hæc ex Gal. 3. de symptomatum causis cap. 2. si peccat in toto facit elephantiasim, si in parte, cancrum: ita vt hæc nunquam fir in corpore sanorum hominum. Neque intelligitur per atram, melancholiā, quæ sua natura est frigida & sicca, quia hæc adeo est temperata vt peccet sua qualitate, & non copia, hinc dum copia peccat, habitus ille dicit melancholicus, & non biliosus: Relinquitur ergo vt per atram intelligamus melancholiā quæ sua natura est frigida & sicca, estq; omnibus naturalis, quæ tamē in calido aliquantulum ducitur, & præcipuè in consistentia ætate, quæ

quæ vel qualitate calida, vel copia peccare solet. Quo pacto verò melancholicorum succorum differentia possint dignosci; nos fusè egimus lib. 6. vitandorum errorum cap. 8.

Quartum signum: sanguinis ipsis est calidior, eademque ratione totum corpus est calidius nisi cor obstiterit.

Hoc videtur esse vnicum signum: quia ea ratione, qua totus sanguis est calidior, eadem quoque totum corpus est calidius temperato, nisi cor obstiterit: cor eo modo, quo obstat, ne totius corporis caliditas proueniat ab hepate, eodem modo obstat, ne calor sanguinis ab hepate pendeat, sed à corde.

Nota omnes. Expositores, & ipsum Auicennam lib. 3. fen. 4. tractat. 1. cap. 5. interpretari nisi obstat cor, id est nisi cor contra operetur sua frigiditate. Quæ expositio sanè non est ita artificiosa, ut illa, quam proposuimus; quia cor, si iecur fuerit calidum, non refrigerabit totum. Præterea debemus hinc desumere ex tēperie calida totius corporis argumētum, quod probet, an iecur calidum sit: quare si totum esset frigidum, iecur non posset esse calidum, & cum iecur sit calidum, totum non potest esse frigidum: ergo qui exponunt, nisi cor obstat, id est nisi contra operetur refrigerandò totum, desumunt signum ab eo, quod non est. Dicant mihi quæso, quando Galenus dicit, latitudinem thoracis indicare cor calidum, nisi obstat cerebrum magnum, an putent, cerebrum contra operari? minime gentium, quia stare potest cerebrum magnum, & calidum cor: vera igitur expositio est quod latitudo thoracis possit prouenire, tum à corde calido, tum à cerebro magno: Ideo quando dicit, nisi obstiterit cerebrum, intelligimus, nisi latitudo proueniat à magnitudine cerebri. Similiter quādo dicit, totum corpus calidum indicare iecur calidum, nisi cor obstiterit, exponamus oportet, nisi cor sua caliditate, & non sua frigiditate, (ut

omnes alij exponunt fuerit causa, cur totum sit calidius: immo sapè accidit, ut iecur sit temperatum, & totum corpus calidius, qui caliditatis excessus non à iecore, sed à corde dependet.

Notandum sanguinem reddi posse calidiorē, quamuis cor sit temperatum: quia ex sententia Galeni hæmorrhōis est in hepate: ex sententia verò Aristotelis, Auerrois, Plurquamcommentatoris, & Vesalij est in corde: Hi enim censent dari quatuor concoctiones, primam in ventriculo, secundam in hepate, tertiam in corde, ubi dicunt sanguinem recipere formam & ultimam perfectionem, quartam verò in cæteris corporis partibus gratia nutritionis: sed quia hanc opinionem superius reiecit, non est, ut de hac re amplius loquamur.

8 Dubitatio, ait Gal. iecur calidum reddere totum corpus calidum, nisi cor obstiterit: videtur mancus: quia debebat dicere non solum nisi cor, sed etiam nisi testiculi obstiterint, tum quia ex Gal. lib. de semine, testes sunt fontes caloris, qui communicatur toti corpori, tum, quia abiectis testiculis, virtus corporis habet, & totum corpus frigescit.

Respondetur, Gal. loqui de calore, qui influit immediatè à corde per arterias, & ab hepate per venas: à testibus verò nihil influit, nisi mediatè, id est per venas, & arterias ad cor & iecur, & deinde ab his visceribus ad totum, ita ut tandem immediatè calor testium communicatur toti sit à solo corde, & hepate: idè Gal. dixit, nisi obstat cor, vel iecur, quia ab his duobus visceribus immediatè pendet calor vniuersi corporis.

Respondent, nonnulli, calorem communicatum à testibus ad totum non influere *σπματικῶς*, id est corporaliter & per canalialia, quibus influit calor cordis, & hepatis, sed *ὑπὸ πνεύματι*, id est virtute quadam, quæ non eger canalibus, & conceptaculis.

Hæc responsio non facit ad rem, & est falsa.

falsa : quia virtus testium etiam *quasi* xōc, siue corporaliter influit per venas, & arterias : nonne seminis materia si abiciantur testes retrocedit per vasa præparantia à pudendis ad arteriam aortam, & venam cauam ? & inde ad cor & ad iecur ? vbi aliquando per suffocationem minuitur calor vtriusque visceris : similiter dum excitatur coïtus, calefiunt vasa præparantia, & inde per venas & arterias calefit cor, & iecur, & postremo à iecore communicatur vniuerso corpori calor à testibus deductus : ecce quomodo calor testium per cor & iecur communiatur toti, & cū non sit dicendum, nisi obstiterint testiculi.

Quintum signum : *venter & hypocondria hirsuta*. Ratio est, quia in ventre inferiori dominatur iecur, quod ratione caliditatis eleuat multas fuligines, quæ sunt materiæ pilorum. Quanto igitur plures fuerint pili, tanto iecur erit calidius : Venter enim diuiditur in tres regiones, in epigastricam, vmbilicalem, & ypogastricam : pili quanto plures fuerint circa ypogastricam partem, tanto iecur extiterit calidius.

9 Dubitatio, multa corpora inueniuntur pilis referta secundum totum ventrem, & secundum omnes partes infernas, in quibus nullus obseruatur in hepate caloris excessus : ergo pili non indicabunt caliditatem.

Soluitur dubium, hoc solo supposito principio à nobis non semel declarato, Galenum scilicet in declaratione temperaturarum non proposuisse signa propria, quæ conueniant vni soli ; quia non multa, sed vnicum solum in quolibet capite proposuisset ; etenim vnius non rei vnicum solum datur signum propriū, & non plurā. Qui vero non intelligit hoc principium, iterū analyticā artem addiscat : quia de hac re non amplius dubitabit. Hinc Galen. non solum usus fuit signorum syndromie pro notitia harum temperaturarum, sed etiam dān agit de in-

ternis morbis : nonne dum perquirat, an aliquis vera afficiatur pleuritide 1. sect. aphor. 12. vitur syndrome quatuor signorum ? quorum primum est dolor lateris pungitiuus, secundum ruffis, tertiu difficultas respirandi, quartum febris. Si vnum esset proprium conuertibile, nonne hæc quatuor signorum syndrome esset vanissima ? Demum nonne omnes practicanes, dum de morbis agunt proponunt syndromen signorum. Hac ratione dicimus, quod nisi concurrerent plura ex propositis signis, incerti essemus de hepatis caliditate. Hinc dicimus, tunc iecur esse calidum, quando aderit latitudo venarum, bilis flaua abundantior, & venter, & hypocondria saltem sint hirsuta.

10 Dub. videtur quod Galen. omiserit plura alia signa indicantia caliditatem hepatis : sicut colligitur ab Auicenna lib. 32. fen. 14. tract. 1. cap. 3. vbi dicit, longitudo digitorum magnitudinem hepatis, & eius calorem indicare : similiter Rasis 2. ad Almanforem cap. 11. docet, appetitum cibi, & potus indicare hepatis caliditatem : proponitque alia plura signa.

Solutio desumitur ab Auerroë 4. colligit cap 4. qui irridet Auicennam, quod nesciat, vel fingat se nescire vbi fundetur virtus formatrix, cuius munus est componere magnas vel paruas partes, & non efficere temperaturas calidas, vel frigidas : quia hoc spectat ad alteratricem. Quoad Rasis dicimus, appetitum cibi & potus esse actionem pendentem per se ab ore ventriculi, & non ab hepate : idē & Auicennas, & Rasis decepti sunt.

Hinc miror Argenterium, qui in hoc comrehendit Galenum : quia non desumpserit signa indicantia caliditatem hepatis à cibo & potu, à concupiscentia, à caliditate volæ manus, & à iuuantibus & lædentibus.

Decipitur vt deceptus est Rasis, eūmq;

irridere debemus, vt Auerroës irrisit Auicennam, quia concupiscentia praua consuetudine & prauo discursu, & ab excessu humide qualitatís optima existente in ceteris qualitatibus temperatura, oriri solet. Similiter volæ manus caliditas est signum vanissimum: quia si iecur sit calidum, oportet, vt non solum vola manus, sed totum corpus sit calidum: Galenus enim desumpsit à caliditate totius signum calidi hepatis: Amplius iuuantia & lædencia proposita ab Argenterio non sunt signa desumpta à natura rei: alibi enim ostendimus, iuuantia & lædencia eam proportionem habere ad cognoscendas temperaturas, quam habet lydius lapis ad cognoscendum obryzum: Aurifices, dum de certissima cognitione auri tractant, igne vtuntur, & non lydio calculo: sic Gal. solum signa desumpta à natura rei proponit, & amittit aliena parum conferentia. Demum si quinque ab illo tradita sufficient, cætera erunt vana: frustra enim fit per plura quod per pauciora & æquè bene fit: sed quod oscitantiam Argenterij patefacit est caput 64. vbi Gal. clarissimè admonet exemplo ventriculi locum à iuuantibus & lædentibus pro dignoscendis temperaturis esse omnibus cõmunem: neq; voluit in quolibet cap. breuitatis gratia illud repetere: ecce quam inconsiderate Galenũ reiecerit, & quot verba, & rationes vanas ille miser ventis profuderit: nemo videbit illud caput, qui non despiciat eius temeritatem, & crimine apertæ falsitatis Argenterij opinionem non damnet.

¶ Dubitatio, Gal. cap. 8. proposuit methodum perquirendi constitutiones, quæ desumebatur à substantialiter inhærentibus, ab operationibus, necessario consequentibus, & ab ipsis casibus: substantialiter inhærentia sunt, quæ tactu, & propriis oculis percipiuntur: cæterum cum hepar nec tangi, nec videri possit, methodus proposita erit vana, quia hepatis est inapplicabilis. Præterea neq; in per-

quirenda hepatis caliditate procedit per operationes cõsequentes, quia in quinque signis in hoc cap. propositis non est collocata operatio aliqua hepatis immediate insequens eius caliditatem, quod non potest dici de tractatu, quem fecit de corde, & cerebro: quia cordis operationes necessariò consequentes sunt pulsus: cerebri verò operationes necessariò consequentes sunt operationes habentes principatum, vt memoria, imaginatio, & discursus, & deinde operationes sensitiuæ, & motiuæ.

Solutio est, quod licet substantialiter inhærentia, quæ hepatis conueniunt immediate non percipiuntur, tamen mediatè, id est per quinque signa indicantia eius caliditatem, quæ sunt à Galeno proposita non solum penetrantur substantialiter inhærentia, sed etiam operationes necessariò consequentes. Hinc Galenus miram artem composuit, quæ penetrare quisque potest propriam viscerum constitutionem: primò proponit substantialiter inhærentia, quæ si obiciantur sensibus, nos non indigemus propriis operationibus: si verò substantialiter inhærentia oculorum obtutum effugiunt, docet tunc esse procedendum per operationes necessariò consequentes: si demum operationes propriæ nos quoque latent, docet esse per casus & symptomata incedendum: sicuti Galen. in perquirenda hepatis temperatura excutitur: flaua enim bilis abundantior & sanguis calidior pertinent ad casus, id est ad accidentia insequentia propriam hepatis calidi operationem, quæ est prompta sanguificatio.

CAPITIS XXXVIII.

DE SIGNIS HEPATIS

frigidioris.

Textus 45.

Frigidioris verò, angustia venarum,
Pini

Pituita abundantior, sanguis frigidior, & totius corporis habitus, nisi à corde calefiat, venter illis glaber est, atque hypocondria.

SI vera est Aristot. sententia 1. top. cap. 8. quod oppositorum eadem sit disciplina: merito Galenus est breuissimus, dum de signis iecoris frigidi agit: satis enim eleganter, & doctè nobis superius declarauit syndromen signorum indicantium caliditatem hepatis. Nunc his paucis tradit quinque signa iecoris frigidi.

Primum est *angustia venarum.*

Secundum est *pituita abundantior.*

Ratio horum signorum argumento à contrariis confirmatur: si enim in calido iecore flaua bilis est abundantior: in frigido pituita erit abundantior.

Dubitatio non videtur, pituitam esse signum iecoris frigidi: quia fit à ventriculo, ideo indicabit conditionem ventriculi, & non iecoris.

Respondetur ab Argenterio, duplicem esse pituitam, aliam ventriculi, & aliam iecoris: dicitque Galenum in hoc loco loqui de pituita iecoris, quæ est illa, quæ componit massam sanguineam. Quæ responsio non est improbanda: improbamus tamen Argenterium, dum probat contra Galenum, proposita signa non esse propria: causa erroris illius fuit, quia putabar quod signa proponenda hæc deberent esse propria & conuersibilia: quod erratum est inexcusabile, & radix plurimorum errorum. Rudiores enim Tyrones sciunt vnius rei vnam esse proprietatem, & non plures; atque dum plures proponuntur, illas non esse proprias; itaque qui in hoc lib. non supponit Galenum processisse per syndromen signorum communium, post eius lectionem longè indoctior erit, quam antea.

Similiter Auicennas lib. 3. fen 14. tractat. 1. cap. 6. agens de signis hepatis fri-

gidi proponit pituitam abundantiorē, & dicit se intelligere per hanc pituitam sanguinem aquosum: ibi enim habet hæc verba, *sanguis in istis est subtilis & aquosus, & virtus eius est debilis, & multoties in ipso accidunt febres.*

Præterea à Galen. 3. de locis affectis cap. 7. & lib. de plenitudine numerantur quatuor species pituitæ, dulcis, falsa, acida, & vitrea: dulcis tamen duplex est, alia manifestæ dulcedinis, alia insipida & aquosa: credimus Galenum per pituitam intelligere aquosam, quæ est semisanguis, vel sanguis ob frigiditatem hepatis malè coctus: omnia enim malè cocta sunt aquosa & tenuia. Arist. enim 4. meteororum cap. de coctione, & Galen. 4. de ratione vic. 4. docent, coctionem fieri in crassando: ideo omnem sanguinem, antequam perfectè coctus sit, tequem & aquosum esse: hoc genus pituitæ ex Galen. lib. de atra bile, si redundet in venis, eius redundantia ex vrina dignoscitur, si in ventriculo, ex præcedenti vsu ciborum pituitosorum.

Tertium signum est *sanguis frigidior*: ratio frigiditatis est, quia sanguis in hepate frigido ex Auicenna, vbi de hac re tractat, est tenuior, & aquosior; sit tenuior ob imbecillitatem, & frigiditatem.

Plurquam commentator fallitur, dum censet sanguineam massam constare ex tribus humoribus, pituita scilicet, melancholia, & bile: negatque dari sanguinem purum distinctum ab his tribus: relictatur Galeno in hoc loco, & primò de natura humana comment. 27. vbi censet præter tres humores dari sanguinem purum ab aliis humoribus distinctum. Præterea aduersatur Hippocrati & Galen. in proœmio primi libri de morb. vulg. & multis aliis in locis, vbi docent, sanguineam massam proportionem respondere quatuor elementis, quatuor anni temporibus, & quatuor diei partibus: quare sicuti quatuor elementa, quatuor anni tempora, & quatuor diei partes

unt inter se distinctæ: similiter 4. humores in massa sanguinea erunt inter se sua natura distincti: Itaque purissimus sanguis, quamvis sit compositus ex 4. elementis, tamen est temperatus & purus: immo natura, ne dissoluatur, sed conseruetur, inuehitur crassos & tenues humores, id est pituitosos, melancholicos & biliosos, qui à contrariis iniurijs eum defenderet: quasi quod natura modularetur massam sanguineam, ponendo in venis graues, & acutos humores, & meritò, ut inde mirabilis concentus, & harmonia consurgeret.

Decipitur quoque Plusquamcommentator, ut probauimus superius, dum cum Arist. censet, sanguinem non perfici in iecore, sed in corde: putabatque, naturam efficere quatuor concoctiones, primam in ventriculo, secundam in iecore, tertiam in corde, quartam in reliquis corporis partibus.

Quartum signum: totius corporis habitum frigidior redditur, nisi à corde calefiat: Gal. de hepate calido superius dicebat, totum habitum corporis esse calidum, nisi cor obstiterit. Proposuius communem expositionem, quæ erat, nisi cor obstiterit contra operando, id est nisi cor sua frigidity impediemento fuerit, ne totum corpus calefiat. Aliam tamen nos meditati sumus expositionem, quæ erat habitum totius corporis calidum indicare iecur calidum, nisi obstat cor, id est nisi illa caliditas totius pendeat à corde, & non ab hepate: tunc enim caliditas totius non potest indicare hepatis caliditatem: In hoc loco tamen intelligit habitum esse frigidior, nisi cor obstat, id est nisi à corde calor totius oriatur: sapientissimè enim contingit calorem totius à corde potius, quam ab hepate pendere: & admodum rard accidit, ut sua frigidity impediatur, ne iecur calidum efficiat: totum corpus calidum.

Argenterius hinc asserit, non dixisse Galenum omnes corporis partes à san-

guine frigidiori refrigerari, sed totius corporis habitum: quia inter partes corporis sunt intestina, & ventriculus, quæ (ut ait) excluduntur à partibus, quæ efficiunt corporis habitum: illæ enim partes quæ chylo & non sanguine nutriuntur, ut est ventriculus, & intestina, non insequuntur hepatis temperaturam, ideo non dicuntur contineri inter illas, quæ constituunt habitum corporis, & quæ indicant statum & conditionem hepatis.

Decipitur summopere, eo quia ventriculus & intestina nutriuntur sanguine, & non chylo, ut ostendimus in propria quæstione post explicationem capituli 63.

Quintum signum: est venter & hypochondria glabra, siue sine pilis: Ratio huius signi est manifesta: quia ubi frigiditas prædominatur, non fiunt fulgines: ubi non fiunt fulgines, non oriuntur pilæ, ut in digressionem de pilis probatum est.

2. Dub. exoritur, quia proponuntur ab Auicenna, & ab alijs Auctoribus alia signa frigidi hepatis, quæ omittuntur à Gal. ergo diminutus. Signa verò, quæ omittuntur à Galen. sunt hepate frigidus non esse voraces, carere concupiscentia: non tentari coitu, & demum inuari à calidis & lædi à frigidis.

Respondetur, Galenum solum proposuisse quinque signa, quia illa sufficiant pro declaratione frigidi hepatis: quare si viderimus angustiam venarum, abundantiorum pituitam, sanguinem frigidior, & carentiam pilorum circa ventrem, & hypochondria, certissimè colligere poterimus, hepar esse frigidum, id est minus calidum, quam temperatum.

CAPITIS XXXIX.

De signis hepatis siccioris.

Textus 46.

Siccioris autem, sanguis quidem crassior,

siccior, & minus abundans, vena duriores, & totius habitus corporis siccior.

Varior proponit signa, quæ indicant hepar siccum: Quorum

Primum est *sanguis crassior*, (supple.) quam sit, hepar existens temperatum: Ratio huius signi est; quia in hepate sicco facultates expultrices, & attractices sunt diminutæ: eius enim fibræ sunt duræ, ideo inaptæ ad attrahendum, & expellendum: parum enim est quod attrahitur, illudque tardè expellitur: Hinc sanguis diu detentus crassior redditur: nec mirum est, quia in calore moderato liquidi humores non solum crassescunt, sed etiam duritiem lapideam aliquando sibi conciliant: Dicimus in calore moderato, quia Galenus tractans de hepate sicco supponit esse in calore, & in aliis qualitatibus moderatissimum, & temperatissimum, haberetque solum aliquem excessum in siccitate: Qui enim hoc Galeni suppositum in toto hoc tractatu de temperaturis non percipit, si illum centies quotidie perlegeret nihil omnino de viscerum intemperaturis intelligeret.

Argenterius, qui nunquam huius libelli artificium penetravit, qui Galeni arcana non intellexit, qui supposita non animaduertit: ideo in sexcenta errata lapsus est: mordet in hoc commento Galenum, quia dicat, siccitatem hepatis sanguinem crassum efficere: putat enim, quod in viventibus nec siccitas, nec frigiditas, nec humiditas habeat vim agendi, sed sola caliditas, indeque infert, omnem crassitiem non à siccitate, sed ab adustione fieri: primo decipitur, quia supponit hoc, quod falsissimum est: temperaturarum signa à Galeno proposita esse propriissima, quod non semel superius reieciimus: si enim vnicum ex propositis esset proprium, cætera omnia essent superflua: fatemur & nos cras-

sitiem sanguinis non esse signum proprium siccae temperaturæ, dicimus tamen cum aliis signis vnitum vnicè conferre ad dignoscendam siccam iecoris temperaturam. Secundo fallitur, dum ait in viventibus solum calorem, & non alias qualitates habere agendi virtutem: Afferit enim Galenus §. simpl. cap. 5. tres causas quibus in vivente corpora durescunt: prima quarum est siccitas; secunda est frigiditas, qua glacies durescit, & durescunt perniones; tertia est abundantia humorum. Præterea nullus est Medicus rationalis & Philosophus, qui neget præter calorem dari alia agentia naturalia. Demum nos ostendimus in propria quæst. contra Cardanum, non solum caliditatem esse qualitatem positivam sed frigiditatem, humiditatem, & siccitatem.

1. Dub. non videtur, quod siccitas hepatis sanguinem crassum efficiat: quia, qui scyrrho hepatis opprimuntur, sanguinem tenuem & aquosum accumulunt: similiter senes siccissimi sanguinem aquosum faciunt.

Argenterius proposuit hoc dubium, non ut illud solueret, sed ut morderet Galenum, putatque, argumentum esse insolubile: Nec miser animaduertit in quot errata incidat: primo transit de genere, in genus: quia in hoc loco Gal. agit de intemperaturis sanorum, & non ægrorum, corpora enim quæ opprimuntur scyrrho non sana, sed insalubria nunc, seu ægra vocantur: secundo senum corpora siccissima, quæ asseruant sanguine ichorosum sunt extra latitudinem sanitatis & pertinent ad partem Gerocomicâ, seu ad corpora decidentia, vel ad ægrotantia: tertio decipitur, quia hoc Auctoris arcanum non intelligit, videlicet Galenum de hepate sicco, vel de alia corporis temperatura recedente à temperatissimo loquentem supponere illud corpus in reliquis omnibus qualitatibus esse temperatissimum; quo supposito instantia de senibus est vana

& puerilis, quia in senibus præter excessum in siccitate adest calor diminutus, & plurimæ aliæ qualitates à temperatissimo deflectentes; ideo sub his temperaturis, de quibus agit hîc Galenus, non continentur senes.

Secundum signum est *sanguis paucus*: Ratio paucitatis dependet ex dictis: quia facultas attractrix, cum in sicco, ob fibrarum duritiem sit diminuta, sequitur ut sanguis paucus sit.

Tertium *vena sunt duriores*: nimium vacillat Argenterius, dum hîc dicit contra Galenum, quod scire non possit, an venæ sint duræ nec ne, quia sub cute sunt: si diligenter animaduertisset, dum venæ à chirurgis secantur non semel ab illis fuisset admonitus, quibus corporibus duræ, vel molles sint: Ratio, cur in hepate sicco & duro venæ quæque duræ sint est communis consensus inter hepar & venas.

Quarum signum est habitus totius corporis siccior, (supple) quam sit in temperato est animaduersione dignum, cur non addiderit, nisi cor obstiterit: emisit sanè optima cum ratione: quia humiditas cordis nunquam potest ita excedere, ut vincere possit siccitatem hepatis: cor enim sua natura est calidissimum, ideo siccum, & non humidum, intelligendo de humiditate, quæ ita excedat mediocritatem, ut superet hepatis humiditatem.

CAPITIS L.

De signis hepatis humidioris.

Textus 47.

Humidioris autem, sanguis quidem abundantior, atque humidior, vena autem molliores, ita verò & uniuersum corpus, nisi partes ad se attinentes obstiterint.

Vatuer hîc proponuntur signa indicantia hepar humidum: Primum est sanguis abundantior (supple) quam sit in temperato:

Ratio abundantiae est, quia agentia magis multiplicant semetipsa, quam alia: Hepar, de quo agitur hîc, habet aliquem excessum in humiditate: in caliditate verò supponitur temperatissimum: multiplicabit igitur suam ideam generando multum, & abundantē succum calidum & humidū, quippe qui est sanguis. Quinto facta comparatione inter hepar calidum & humidum, & hepar dumtaxat humidum, dicimus generari sanguinem abundantiorē in hepate humidiori quam in calidiori & humidior: ratio est, quia temperatura calidior & humidior, quam sit temperata, magis resoluit, quā humidior sola, quæ semper supponitur, quod iuncta sit cum temperatissimo calore: ubi enim est maior calor, ibi semper est maior resolutio: Dum Gal. agit de hepate humido, sibi proponit agendum de hepate temperatissimo habente solum aliquem excessum in humiditate.

1. Dub. non videtur, quod iecur cum excessu humiditatis gignat sanguinem abundantiorē, sed humores pituitosos & crudos.

Hæc instantia est allata ab Argenterio contra Galenum, sed vanissima quidem: immo ex illa conicimus, hunc virum intimius non penetrasse artificium huius tractatus de temperaturis, tum quia supponit humiditatem iecoris, de qua hîc loquitur Galenus, considerari secundum illum magnum excessum, qui extra latitudinem sanitatis continetur, quod est falsissimū, ut superius probatum est: tum quia non penetrauit Galeni mentem, quæ in hoc consistit, quod, dum agit de temperaturis hepatis, vel aliorum viscerum, supponat hepar, vel alia viscera in aliis qualitatibus omnibus, de quibus non agit, esse temperatissima: quibus fundamen-

fundamentis non intellectis, non est in-
rum, si in errores inexcusabiles inciderit.

Secundum signum: *sanguis est humi-
dior*: (supple) quam in hepate tempe-
rato: ratio clarissima est: quia iecur tem-
peratum cum excessu humiditatis gene-
rabit sanguinem humidiores, quam iecur
omnino temperatum.

Tertium: *vene sunt molliores*: vbi enim
est sanguinis multitudo, humectantur
tunicæ venarum, & molles fiunt.

Quartum: *uniuersum corpus erit molle,
nisi partes ad cor atinentes abstulerint*: Ra-
tio est, quia cum omnes particule san-
guine alantur, si sanguis est humidus, to-
tum erit humidum, & molle, nisi cor ob-
stiterit sua siccitate: posset enim contin-
gere, quod cor esset adeo siccum, vt im-
pediret, ne hepar humectaret totum
corpus. Instrumenta verò quibus cor
impedit, ne totum molle fiat, sunt arte-
riæ, per quas à corde in totum spiritus in-
fluit: si agitur arterialis sanguis, & virtus
cordis admodum calida & sicca influxerit
in totum, ab humiditate hepatis to-
tum non efficietur humidum.

2 Dub. defumitur ab Argenterio, qui
mordet Galenum, quia loquens de he-
pate humido omiserit præceptum ne-
cessarium, quod scilicet sit obnoxium
putredini.

Nulla re vera in toto opere Argente-
rij, dum Galenum lacerat, inuenitur in-
stantia, quæ clarissimè non indicet, illum
non percepisse intimum sensum huius
tractatus. Tollitur igitur facillimè instan-
tia: quia Gal. hîc agit de signis indicanti-
bus temperaturam admodum vicinam
temperatissimo. Præterea hepar humidum
est adeo salubre, vt inter salubria non
inueniatur salubrius: quia secundum hu-
miditatem recedit à temperatissimo, &
secundum reliquas omnes supponitur à
Galeno esse æquale ad iustitiam. Postre-
mò Argenterius, dum exponebat hoc ca-
put, ostendit se non legisse capita sequen-
tia: quia in cap. 42. Galenus loquens de

signis hepatis calidi, & humidus inquit,
hoc esse obnoxium morbis ex putredi-
ne, & merito ibi, & non hîc de propen-
sione ad putredinem egit, quia non he-
par humidum, de quo hîc agit, sed hepar
calidum & humidum habet hanc propen-
sionem ad putredinem: sed quod pa-
tescit omnimodam huius viri ignoran-
tiam est, quia non animaduertit, Gale-
num, dum agit de excessu vnius, vel dua-
rum qualitatum, supponere in reliquis
omnibus, membrum esse temperatissimū.

CAPITIS XLI.

De signis Hepatis calidioris & siccioris.

Textus. 48.

*Calidioris verò simul, ac siccioris he-
patis indicia, hypocondria pluri-
mum hispida, sanguis simul, ac sic-
cior, flaua bilis plurima est; consi-
stente autem atate & atra, vena-
rum autem latitudo, & durities:
sic verò & uniuersum corpus se
habet.*

Ostquam Galenus egit de
simplicibus temperaturis
hepatis par est, vt modo
de compositis agat: inci-
pit prius à temperatura
calida & sicca: hæc enim est maximè
omnium actiua.

Diuiditur hoc caput in duas partes:
Prima continetur in hac particula: in qua
sex signa hepatis calidioris & siccioris
proponuntur. In secunda, quæ posterius
declarabitur, ager, quomodo quatuor
temperaturæ cordis & hepatis se obtun-
dant inter se, reagant, & compatiuntur:
sed accedamus ad primam partem.

Primum signum hepatis calidioris
& siccioris temperato sunt *hypocondria
plurimum*

plurimum hispida : Ratio huius est, quia ubi est temperatura calida & sicca, plurimae quoque sunt fulgines, ubi abundant fulgines, ibi pili multi, & quia hepar occupat hypocondria, ideo hispida seu pilosa sunt.

1. Dubitatio occurrit: quia hepar est in hypocondrio dextre, & non sinistro: ideo ab auctore erat proponenda hispeditas solius dextri hypocondrij, & non vtriusque.

Solutio facilis est: quia hepar re vera est in parte dextra: sed exporrigitur aliquantulum ultra mucronatam cartilagineam versus laevam partem, unde fit, ut in sinistro quoque hypocondrio oriantur pili: Omnes tamen Expositores consentiunt in hepate calido hypocondriū dextrum esse magis hispidum sinistro. De hac re egimus lib. 3. methodi virand. ibique quendam nostratem Medicum ænobarbum reprehendimus: quia admovebar calida pro corroboratione oris ventriculi, ubi est mucronata cartilago, credens ibi esse os ventriculi, quod quidem reluctatur anatomiae: ibi enim re vera est jecoris portio: quinimo Galenus 13. methodi cap. 17. in oris ventriculi inflammatione docet, ubi sint topica admoveenda, habetque hæc verba, *cataplasma imponetur super spinam dorsi: ibi enim cum locus sit vicinior, maiorem fructum os ventriculi consequitur.*

2. Dubitatio, multi habent ventrem & hypocondria pilosa: tamen non habent in hepate hunc caloris excessum: quia neque abundant flava bile, nec venas latas habent: ergo hypocondria plurimum hispida non indicabunt iscur calidius & siccus temperato.

Responsio facilis est, quia iam probavimus hæc signa temperaturarum tradita seorsum considerata non esse propriissima & convertibilia: vitia tamen esse necessaria, atque æternæ veritatis: dum igitur hypocondria erunt hispida, & fuerit bilis copia, ventris late, & duræ,

haud dubiè hepar erit calidum & siccum, sed hæc dubitatio est quoque à nobis soluta: sed longiori discursu c. 37. in declaratione quinti signi.

Secundum signum: *sanguis in his est crassior, & siccior.* Ratio huius est: quia caliditas resolvit tenuiorem sanguinis partem, & relinquit crassiorem & siccior: accedit, quod siccitas, licet in agendo sit minime activitatis, non tamen est destituta siccandi virtute.

Argenterius considerans hoc signum, putat esse legendum, sanguinem esse crassiorem & parcior, & non siccior, non tamen hanc novam expositionem ex Græca dictione desumpsit: Græca enim dictio est, *ἑνόςρερον*, id est, siccior: ob quam oscitantiam suspicor Græca eruditione omnino caruisse: quamvis in suis commentariis forsitan ostentationis gratia textus Græcus insertus sit.

3. Dubitatio non videtur, quod sanguis in hepate calido & sicco possit esse crassior: quia in illo abundat bilis flava, quæ sanguinem tenuiorem, & non crassiorem facit: ubi verò est sanguis crassus, ibi abundat melancholia, & non bilis flava.

Solutio facilis est: quia Galen. non dicit absolute, sanguinem esse crassum, sed esse crassiorem, supple, quam in temperatissimo hepate, in quo sanguis tenuior est: concedimus in melancholicis, sanguinem esse crassiorem & siccior: dicimus tamen hoc non auferre, quin sanguis in biliosis sit crassior, quam in temperato.

Tertium: *bilis flava plurima est*, ratio est, quia temperatura calida & sicca generat humorem sibi similem: humor verò similis temperaturæ calidæ & siccæ est bilis flava, quæ est calida & sicca. Hinc fit, quod idem cibus qui in temperatura calida convertitur in bilem, in frigida convertitur in sanguinem: & qui in calida convertitur in sanguinem, in frigida in pituitam. Hinc Galenus 1. de fact. naturalibus, & alibi docet mel in iuvene converti in bilem, in senē in sanguinem.

4 Dubitatio videtur, quod in hepate calido, & sicco accumuletur potius plurima atra bilis, quam flaua: atra enim est calidior, & siccior flaua: ideo potius atræ abundantia conueniet hepati calido, quam flauæ.

Responsio est facillima: quia Galenus hîc loquitur de hepate adhuc perseverante in latitudine sanitatis: bilis atra illa sæuissima, & calidissima non potest in corpore sano colligi, excitat enim sæua symptomata, & reddit corpora valde ægra.

5 Dubitatio videtur Gal. mutilus, dum in hepate calido & sicco mentionem solum facit de bile flaua, & non de aliis speciebus bilium: à Galeno enim libro de atra bile cap. 2. hæc biles numerantur: pallida scilicet, flaua, vitellina, porracea, æruginosa, & rubra.

Respondetur, si loquamur de pallida, dicimus hanc bilem non indicare hepar calidius, & siccius temperato, de quo hîc sermo est: hæc enim bilis pallida est mitissima, & ab hepate temperatissimo fit: Neque locutus est de porracea, vitellina, æruginosa, & rubra: quia dum tales biles aliquantulum abundant, corpora statim ægrotant: Hinc abundantia porraceæ cardialgiæ, vitellinæ, capitis dolore, æruginosæ, febrem malignam, & rubræ erisipelata facit. Ideo locutus est de flaua, quæ licet aliquo, modo abundet conuenire potest hominibus sanis quorum hepar aliquantulum recedat ab hepate temperatissimo.

6 Dubitatio, ex Gal. 1. ad Glauco. cap. 9. ait, flauam bilem abundantem excitare febrem tertianam, quare etiam flaua indicabit hepar ægrum, & extra latitudinem sanitatis constitutum.

Soluitur primo, quia Galenus loco citato ait, bilem flauam excalescentiam efficiere tertianam, id est alteratam, & cum maiori gradu caloris, quam par sit. Secundo concedimus, quod in excessu abundantia, quilibet humor suauissimus

& mitissimus possit efficere aliquem morbum: Hinc apostemata sæpè sunt ex polliamia, id est ex abundantia optimi sanguinis: Hinc ob sanguinis plenitudinem rumpuntur venæ, & hæmorrhagiæ plurimæ suboriuntur: quæ cum ita sint, respondemus ad dubium, per plurimam bilem flauam Galenum intelligere plurimam respectu temperati: quasi dicat in hepate calido & sicco est illa bilis abundantia, quæ esse potest in homine adhuc perseverante in latitudine sanitatis.

Addit Galenus, *consistenti autem ætate & atra dominatur*: Auicennas lib. 3. fen. 14. tract. 1. capite 5. agens de iecore calido accumulante atram bilem videtur discrepare à Galeni mente, videtur. n. his verbis: *multitudo generationis cholera in ætate iuuentutis; & melancholia in fine eius*: nihilominus inter se non differunt, quia dum dicit Galenus, *consistenti ætate & atra dominatur*, particula (&) significat in iecore calido primo flauam, id est in iuuentute, deinde etiam atram, id est in fine iuuentutis, dominari: Eandem Galeni opinionem secutus est Auerroës 4. coll. 4. ubi ait, in ætate consistentiæ illorum qui habent iecur calidum & siccū flauam, deinde in ætate consistentiæ atrā dominari: quæ opinio rationi est consentanea: quia sicuti adueniente aetate, atra melancholia colligitur, sic adueniente consistente ætate post ætū iuuentutis sequitur atræ melancholiæ dominium.

Notandum præterea, ætatem consistentiæ esse ab annis 35. usque ad 49. ut docet Galenus 3. aphor. comm. 30. sed de his alibi fusè egimus.

7 Dubitatio non videtur, quod in hepate calido & sicco hominis sani, de quo sermonem habet Galenus, possit prædominari atra bilis, quia atra bilis est toto genere præter naturam, est exedens, & furiosa, estque in latitudine ægritudinis, & non sanitatis.

Solutio desumitur à Galeno, qui libro de atra bile & 3. de loc. aff. cap. 7. dicit, quod

quod atra bilis triplex sit: alia est fœx sanguinis, quæ sua natura (vt docet Gal. 2. de fac. nat. cap. 9. & 3. aph. 30. & lib. de tremore & palp. cap. 7.) est frigida & sicca: secunda est atra bilis furiosa de qua hîc non loquitur, quia hæc sanis non conuenit: Tertia ex fœx sanguinis cum aliqua adustione, & talis vt plurimum conuenit hominibus biliosis sanis, dum sunt in ætate consistentiæ: hæcque in autumno dominari solet, & de hac intellexit in hoc cap.

Quartum, est *venarum latitudo*: Ratio huius est: quia de ratione calidi est dilatare: Addit Acachias in hepate calido, & siccio esse sanguinis multitudinem: ratio, quæ illum mouit, est, quia venæ sunt latæ: atque quod nisi multus sanguis esset in venis latis, daretur vacuum: cum non detur, multus est: quomodo vero deceptus sit hîc vir, in sequenti dubitatione declarabitur: Ratio Acachias non probat multum, syncerum, & purum sanguinem in venis latis esse, quia potest quoque vena dilatari à sanguine multa bile permixto: poliæmia enim, siue multitudo synceri sanguinis non in hepate calido & siccio, sed in calido & humido accumulatur.

8 Dubitatio in biliosis venæ apparent maiores quam in sanguineis, ergo in illis erit maior copia sanguinis.

Respondetur bifariam: primo concedimus ob copiam biliosi sanguinis venas magis extendi, quam ob copiam sanguinis synceri: quia calidi est attrahere, & inde dilatare. Secundo respondemus in biliosis venas apparere magis latas, quia ipsi sunt excarnes: sanguinei verò vberes & carnosi, vnde venæ occultantur, & in ipsis non ita conspiciuntur.

9 Dubitatio latitudo venarum sequitur formatricem, vel copiam materię, & nõ temperaturę, seu alteratricem. ergo latitudo venarum erit signum omnino improprium calidi hepatis.

Respondetur, virtutem formatricem.

egere alteratrice, & optima temperatura: idco saltem remotè temperaturam conspirare ad efficiendam venarum latitudinem. Præterea virtus formatrix nõ est intelligentia aliqua separata, vt ait Auicenna, qui putabat esse Colcodeam vel Themistius qui intelligentiam ab agentibus particularibus seiunctam, vel Plato, qui ideam quandam vniuersalem: quia formatrix est in agentibus particularibus, quæ ex Aristotelis, & Galeni opinione eget instrumento: quod deinde ratione alteratricis, seu temperaturę alicuius principalis particulę agat, vt tandem formatrix egeat quoque temperatura, quæ si optima sit, optimè efformat. Demum esto, latitudinem venarum esse signum improprium, dicimus seorsum consideratam non indicare temperaturam calidam & siccam, sed cum aliis signis vnitam.

10 Dubitatio, venæ non sunt factæ ab hepate ergo (vt putat Argenterius non indicabunt iecoris statum & temperaturam: immo ipsemet Galenus libro de formatione fœtus, & secundo de temperamentis ait, ex venis fieri iecur, ibi enim protulit hanc sententiam: venis adnascitur iecur tãquam parenchyma & sanguis concretus qui est tanquam stæbe, & venarum firmamentum.

Argenterij opinio est vanissima: quia esto, quod venæ sint causæ iecoris, nõne valet consequentia à causa ad effectum? nõne aliquando causa est notior effectu in medicina, & philosophia: valebit ergo progressus à venis ad iecur.

Quintum signum: sunt *vena dura*.
11 Dubitatio: si venæ sunt latæ, ergo non duræ: quia, quod durum est non potest dilatari: Hæc dubitatio est Argenterij, & ab illo, quamuis sit puerilis, relinquatur insoluta.

Soluitur facillimè: quia non valet sunt latæ, ergo non duræ: ossa enim sunt durissima & lata in prima enim generatione & in pueris ex Galen. 2. de temp. ossa

ossa sūt cerea, mollia & similia caseo, qui modo sit coagulatus, quæ deinde mira proportione augentur, & durescunt.

Sextum signum: totum corpus est calidum & siccum: nisi cor obstiterit caliditati iecoris: potest enim cor esse minus calidum, quam sit temperatum: tunc à corde non defluerent spirituum radij calidi, sed frigidi, id est, minus calidi, quibus iecur tandem refrigeraretur.

12 Dubitatio, cor frigidissimū ex omnium consensu est calidius, quam sit hepatis calidissimum: etgo frigidum cor, cum sit calidius omni hepate, non poterit refrigerare vniuersum corpus.

Respondetur, quando dicimus totum refrigerari, intelligimus totum reddi minus calidum, quam sit temperatum: totum temperatum oritur à calore cordis, & hepatis temperato: Dum igitur cor erit minus calidum, quam temperatum, tunc totum corpus dicetur frigidum, id est minus calidum, quam temperatum: Præterea possumus sic exponere: dum dicimus totum corpus esse calidum, nisi obstet cor, intelligimus, nisi caliditas totius habitus corporis pendeat à corde, & non ab hepate: agitur enim in hoc loco de temperaturarum signis: quare, si totum corpus est calidum, & sit signum caliditatis hepatis, oportet prius videre, an obstet cor, id est, an caliditas totius pendeat à corde, quia tunc caliditas illa non indicaret hepatis temperaturam calidam.

13 Dubitatio, Galenus dum superius egit de temperatura hepatis, semper desumpsit signum à temperatura totius, hac seruata lege vt cor non obstet: atramen in hoc capite omisit hanc contrarietatem cordis: quia dixit, si hepatis est calidum, & vniuersum corpus erit tale: neque addidit, nisi cor obstiterit, ergo diminutus.

Respondemus, Galenum nihil dixisse de contrarietate cordis: quia (vt infra ipsemet docebit) cor in viuente nunquam potest esse ita humidum, vt possit

obstare siccitati hepatis: cor enim humidius omni corde est siccus hepate siccissimo.

CAPITIS XLI.

PARTICULA II.

Nam quæ ex corde caliditas originem habet, potest obtundere eam, quæ ab hepate nascitur frigiditatem; sicuti & frigiditas caliditatem. Siccitatem verò non potest humidius cor ad contrarium habitum transferre. Media verò inter has, quæ dictæ sunt, est ea, quæ ab hepate humiditas oritur. Magis enim à cordis siccitate superatur, quam siccitas ab humiditate: minus autem caliditate, adhuc verò multo minus frigiditate. Hæc enim inter omnes qualitates, quæ ab hepate eueniunt, facillimè vincitur. Liqueat autem, quod cum in vnum conuenerint viriusque principij temperatura, totum exquisitè secundum illas afficitur corpus, paulo verò inferius ipsius dicentur indicia.

N hac particula agit Galenus quomodo qualitates cordis, & hepatis se obtundat: ex hac igitur particula colligemus quando, & quantum obstet cor, & quando hepatis sciemusque certissime, quando vniuersi corporis temperatura inæquatur temperaturam cordis, vel hepatis.

Brevissima & lucidissima declaratio huius particulæ est si dicamus, quattuor à Galeno hæc præcipue considerari.

Primo, quod dicat, caliditatem, quæ

diffunditur à corde per vniuersum corpus obtundere & refrangere frigiditatem, quæ ab hepate provenire potest: si igitur fuerit cor calidum, & hepar frigidum, tunc corpus vniuersum ad calidum verget, & non ad frigidum, quia ita obtunderetur frigiditas hepatis à caliditate cordis, vt in toto dominetur caliditas, & non frigiditas.

Neque obiciant, quod hepar frigidum corde existente calido aliquando ita refrigeret totum corpus, vt in cachexiam & hydropem labatur: quia respondemus, Galenum loqui hic de corporibus permanentibus in latitudine sanitatis, & non de cachexia, & hydrope correptis, qui non in sanitatis, sed in ægritudinis latitudine collocantur.

Secundo ait Galenus, frigiditatem, quæ à corde provenit, superare caliditatem hepatis: Notandum per frigidum cor intelligere Galenum minus calidum, quam temperatum. Ponamus igitur, hepar esse calidissimum, & cor minus calidum, quam sit temperatum, tunc dicimus ex Galeno, totum corpus nunquam reddi calidum à prædominio: magis enim potest cordis frigiditas in alterando totum, quam hepatis caliditas.

Tertio dicit Auctor, siccitatem hepatis efficere totum corpus siccum: quia non datur cor ita humidum, vt possit sua humiditate hepatis siccitatem obtundere, & reddere corpus humidius temperato: valet ergo, hepar est siccum, ergo & totum corpus est siccum: quia quodlibet cor in sua specie humidissimum, est siccius quolibet, hepate siccissimo.

Quarto ait, humiditatem corporis proveniente ab hepate esse mediam respectu aliarum qualitatum, quia vinci potest à siccitate cordis: & est in medio statu respectu extremorum: seruatur enim hic ordo. Frigiditas hepatis facile vincitur à caliditate cordis: caliditas vero hepatis minus facile: humiditas he-

paris adhuc minus facile vincitur à siccitate cordis: Siccitas hepatis non potest vinci ab humiditate cordis: iecur enim potest sua humiditate vincere siccitatem cordis, sed cordis humiditas non potest vincere siccitatem hepatis: ecce quod humiditas est in medio extremorum: alterum extremum est frigiditas hepatis, quæ facile vincitur à caliditate cordis: alterum verò est siccitas hepatis, quæ non potest vinci ab humiditate cordis: humiditas verò est media inter extrema: quia minus facile vincitur.

Similiter caliditas cordis à frigiditate hepatis difficile vincitur: frigiditas cordis non facile vincitur: siccitas cordis facilius ab hepatis humiditate vincitur: humiditas verò cordis facillime vincitur à siccitate hepatis: Cor igitur potest primo in calefaciendo, secundo in refrigerando; tertio in exiccando; quarto in humectando, quamuis in reddendo totum corpus humidum nullum habeat dominum.

Hinc ait, humiditatem ortam ab hepate minus vinci posse à siccitate cordis: quia cor factum siccius minus potest, quam factum frigidius: frigiditas enim est qualitas actiua; siccitas verò passiva. Notandum cor dici frigidum respectu temperati cordis: quia frigidissimum cor semper est longè calidius, quam cætera alia viscera calidissima.

Ait Galenus, adhuc verò, id est humiditas hepatis multo minus superari potest à siccitate cordis, quam frigiditas hepatis superetur à caliditate cordis: quia frigiditas hepatis magis vinci, potest à caliditate cordis, quam humiditas à cordis siccitate: Demum concludit Gal. si cor & hepar cõuenerint in temperatura, tunc totum exquisitè fore tale: quia totius habitus corporis temperatura ab his duobus visceribus, corde scilicet, & hepate regitur, conseruatur, fouetur, & aliquando in contrarium alteratur.

1 Dubitatio occurrit, quia dicit Galenus, humiditatem cordis non posse obtundere siccitatem hepatis: hoc videtur contra Aristotelem libris de generatione, ubi habet omne patiens patiando reagere, & omne agens agendo repati.

Solutio facilis est, si distinxerimus reactionem patientis in resistantem, & contra operantem: qua posita distinctio, nos concedimus, cor sua humiditate reagere resistendo siccitati hepatis, & hepar ab illa aliquid repati: negamus tamen cor ita reagere, ut vincat & superet virtutem hepatis humectandi: vel respondemus, virtutem patientis duplicem esse vel diminuentem, & obtundentem aliquantulum virtutem agentis, vel illam superantem, & ducentem in contrarium: quo supposito dicimus, humiditatem cordis non reagere superando & duendo in contrarium habitum totum corpus, ita ut superet siccitatem hepatis, sed reagere obtundendo, & aliquantulum minuendo siccitatem introductam ab hepate in uniuersum corpus: & sic nihil est contra Aristotelem.

2 Dubitatio, videtur Auctor in hoc capite diminutus, quia omisit animi affectus, & precipue concupiscentiam intentam, quae mirifice indicare videtur iccoris caliditatem & siccitatem: ex omnium enim philosophorum consensu concupiscibilis in hepate residet.

Haec instantia allata quoque est ab Argenterio, sed quam sit leuis & puerilis facile patet: primo, quia concupiscentia residet in calido & humido, & non in secco: secundo concupiscentia à discursu deprauato, vel à mala consuetudine trahit originem: postremo mens Galeni est syndromen signorum sufficientem proponere; cum igitur signa à Galeno proposita sufficiant pro declaratione hepatis calidi & sicci, non erant alia proponenda: quare instantia Argenterij est vanissima.

CAPITIS XLII

De signis Hepatis calidioris & humidioris.

Textus 49.

Humidius autem & simul calidius hepar minus quidem quam calidius, & siccus hypocondria reddit hispida. Plurimum vero sanguinis, & venas amplas, habitumque calidiorem, atque humidiores facit, nisi obstiterit cor. Si vero amplius in ambabus qualitatibus à natura modo recedat, à morbis qui ex putredine, & vitiosis humoribus sunt facillime capitur. Adhuc autem magis si plurimum augeatur humiditas, caliditas vero non ita: si autem contra, parum quidem humiditas crescat, plurimum vero caliditas, minimè vitiosis humoribus laborant.

IN hoc capite Galenus proponit quinque signa hepatis calidi & humidi.

Primum signum: sunt hypocondria hispida: non tamen ut in corporibus calidis & siccis; fuligo enim, ex qua sunt pili, est calida, & sicca; pili igitur à caliditate oriuntur, & non humiditate: quinimo humiditas impedit, ne affatim gignantur fuligines.

1 Dubitatur hinc, an corpora calida & humida sint magis pilosa, quam temperata: quod non videtur: quia humiditas obstat generationi pilorum.

Respondemus ex omnium quoque expositorum consensu plures pilos fieri in calido & humido, quam in temperato: quia in calido & humido adest excessus caloris, de cuius ratione est generatio

fuliginum: dicimus adesse excessum, quia corpus quod dicitur calidum eo dicitur, quia sit calidius temperato: quamvis verò humiditas impediatur, magis tamen potest hinc caloris excessus, quam impedimentum humiditatis.

Præterea etiam in temperato adest humiditas, quæ impedit: non tamen adest excessus caloris, de ratione cuius est fulgines efficere.

Secundum signum: habent plurimum sanguinis. Ratio huius est: quia coctio fit à calido & humido: ubi igitur melior coctio, ibi plus sanguinis ad est: Præterea omne agens ex Aristotele primo de generatione quantum potest efficit sibi simile: quare cum sanguis sit calidus & humidus, sequitur quod a temperamento calido & humido multus efficiatur. Postremo multum erit sanguinis; quia humiditas impedit resolutionem.

1. Dubitatio, videtur, quod hoc signum conveniat potius hepate temperato, & non calido & humido: quia in temperato est melior coctio: ubi enim est melior coctio, ibi maior copia sanguinis.

Responderetur, temperatum efficere perfectissimum sanguinem, sed non plurimum: temperamentum verò calidum & humidum plurimum, sed non ita perfectum.

Terrium signum: *vene sunt amplæ*: ratio est: quia sanguis multus est. Præterea humiditas efficit venas molles, calor verò eas latas, & amplas facit.

Quartum, *totum corpus est humidius, & calidius, nisi obstat cor sua videlicet siccitate.*

Quintum, *sunt obnoxii morbis ex putredine.* Intelligit Galenus quod temperamentum calidum & humidum iecoris sit obnoxium putredini, si adsit excessus humiditatis & caliditatis: Idem docet Galenus 6. de tuenda valetud. & 1. methodi capite 4. Addit in tex. si in his maior sit excessus humiditatis, quam caliditatis; magis adhuc illos esse obnoxios

morbis ex putredine. Præterea animadvertit, dum humiditas paulo maior sit, quam in temperato, & multa sit caliditas, nullo modo esse obnoxios vitiosis, & putridis humoribus.

In hoc loco observamus quam oscitanter Argenterius superius capite de hepate humido reprehenderit Galenum, quia non dixerit, humidos hepate esse obnoxios morbis ex putredine: ecce quod in quinto signo advertit Galenus, calidos & humidos hepate esse propensos ad morbos ex putredine. neque hoc dicit in capite de hepate humido, quia corpus humidum, nisi habeat annexam caliditatem, non est putredini obnoxium: immo hepar, quod in omnibus est temperatissimum præterquam in humiditate est inter saniora collocandum: sed Argenterius quam temere lapsus sit, & quam cæco, & inconsiderato impetu inuehatur aduersus Galenum quis non percipit? exposuit enim caput de hepate humido, antequam videret caput de hepate calido & humido, quod si vidisset coactus Galenū summis laudibus exornasset, neque par erat, ut Argenterius aggrederetur tantam expositionem, antequam ter & quater quodlibet libelli verbum summa cum diligentia perpendisset.

Ratio verò cur calida & humida temperatura sit obnoxia putredini, non eadem ab omnibus proponitur. Acachias putat, esse obnoxiam putredini; quia nativus calor in humido dissipetur, & alienus intromittatur.

Reiicitur Acachias: quia putredo non est intromissio caloris; sed est (ut dicit Aristoteles 4. meteororum cap. 2.) corruptio. Præterea ex Aristotele loco citato concluditur, putredinem tunc esse, quando passivæ qualitates dominantur activis: dominantur verò, quando calor naturalis ab ambiente calore euocatur: omne enim mixtum dicitur mixtum, quando calor proprius continet vitas duas passivas qualitates, humiditatem scilicet,

scilicet, & siccitatem : dum verò calor naturalis non est tantæ virtutis vt possit continere humidum cum sicco, humidum à calore ambiente separatur à sicco, & hæc separatio est putredo. Causa verò, cur calor ambiens euocet calorem misti, est : quia omne simile trahit simile. Quæ cum ita sint, falluntur qui censent essentiam putredinis esse euocationem caloris misti : quia putredinis essentia est humidi separatio à sicco : euocatio verò caloris non pertinet ad causam formalem, sed ad efficientem putredinis.

Putredo respicit calorem mixti, & non animati : misti interitus duæ afferuntur causæ ab Aristotele, putredo scilicet, & combustio : Argenterius, qui ausus est contra Galenum & Aristotelem disputare incidit in errorem inexcusabilem dicens non esse duas causas solas interitus misti, scilicet putredinem, & combustionem, vt docet Aristoteles, quia gladio, suspendio, & morbis variis mista intereunt : Tyrones enim uero tam puerilia non afferent : quia gladius, suspendium, & morbi varij non interimunt mistum, vt mistum est, sed vt animal, & vt viuens. Hic vir dum Aristotelem, vel Galenum mordet, adeo apparet stupidus, vt videatur illius generis pedagogus, qui philosophiæ, vel medicinæ limina non attigerit.

CAPITIS XLIII.

DE SIGNIS HEPATIS frigidi & humidi.

Textus 50.

Humidius autem & frigidius hepar habet hypocondria glabra, sanguinem verò ad pituita naturam accedentem generat, cum venarum angustia, sic & reliquum afficit corpus, nisi à corde ad contrariam naturam transferatur.

Rimum signum, sunt hypocondria glabra : Ratio huius petenda est ab utraque qualitate : à frigida, quia fulgines eleuantur à calore, & non à frigidityte : ab humida, quia humiditas obtundit calorem.

Secundum signum, hæc temperatura generat sanguinem pituitosum. sicuti enim temperatura calida & sicca generat bilem, sic frigida & humida pituitam.

Tertium, *vena sunt angusta* si enim in calida & sicca temperatura venæ sunt amplæ : in opposita temperatura erunt angustæ : oppositorum enim eadem est disciplina secundum Arist. 1. top. cap. 8.

Quartum signum : *hepar frigidum & humidum, nisi cor impediatur* reddit vniuersum corpus simile, Cor impedit, dum est calidum, & siccum, quia tunc reddit totum corpus calidum & siccum : quamuis hepar sit frigidum & humidum, si igitur agnoueris ex propositis signis cor esse calidum & siccum, inde statim inferre poteris, totum corpus quoque esse calidum & siccum, quamuis hepar esset sua natura frigidissimum & humidissimum.

CAPITIS XLIV.

De signis hepatis frigidi & sicci.

Textus 51.

Frigidius autem, & siccus hepar cum paucio sanguine efficit corpus, & venarum angustia, atque totum frigidius, & hypocondria glabra, nisi & hic cor dominetur.

PRIMUM signum est paucis sanguis : si hepar calidum & humidum efficit plurimum sanguinis, temperatura contraria efficit oppositum, videlicet paucum : oppositorum enim eadem est disciplina : cur

cur verò temperatūra calida & humida efficiat multum sanguinis, in capite de hepate calido & humido dictum est.

Secundum signum est *venarum angustia*: superius dictum est, cur latae, & angustae fiant venae, & in quaestione de latitudine venarum dicetur.

Tertium signum: *totum corpus est frigidius*, supple, quam sit temperatum, id est minus calidum, quam temperatum.

1 Dub. exoritur, quia agens Gal. in hoc capite de hepate frigido & sicco dicit, vniuersum corpus, nisi cor obstiterit, fore frigidius: nihil verò dicit de siccitate, ergo diminutus: si enim hic agitur de frigido & sicco, debebat dicere, & totum corpus est frigidius & siccius, nisi cor dominetur.

Respondetur, dum Gal. loquitur de temperatura totius, recipit duo viscera, cor scilicet & iecur, quae sunt illa quae alterant totum corpus, & quae sepius se obtundunt, ita ut modò vnum, modò aliud dominetur: exempli causa, si iecur erit frigidum, & cor calidum, temperatura totius erit calida: quia magis potest cor in calefaciendo totum, quam iecur in refrigerando: si vero iecur erit siccum & humidum, temperatura totius erit sicca, & non humida, quia magis potest iecur in exiccando totum, quam cor in humectando: cor enim sua humiditate non potest obstare siccitati iecoris: ratio est, quia humidissimum cor est adhuc siccius, quam siccissimum hepar: haecque est causa, cur Galenus dicens in tex. iecur frigidum & siccum introducere in totum corpus temperaturam frigidam, nisi cor dominetur omiserit temperaturam siccam: quia numquam cor, quantum humidissimum potest impedire, ne iecur siccum inducat siccitatem in vniuersum corpus.

Quartū signum: *hypocondria sunt glabra*, nisi cor dominetur: quasi dicat Galenus, potest contingere, dum hepar est frigidum & siccum, cor esse calidum &

siccum: quo casu magis posset cor in calefaciendo totum, quam hepar in refrigerando, unde totum corporis esset calidum, & pectus, & hypocondria hispida.

Ratio, cur hypocondria sint glabra, est frigiditas & siccitas, quae prohibent eleuationem fuliginum. Curtius censet, siccitatem concurrere ad generationem pilorum: sed dicit magis posse frigiditatem in prohibendo pilos, quam possit siccitas in illis generandis. Fallitur: quia siccitas neque materia, neque efficiens pilorum esse potest: non materia: quia materia est fuligo, quae à calore provenit; accidit tamen, ut sicca sit: non efficiens, quia efficiens est calor.

2 Dubitatio ex omnium medicorum consensu, dum hepar est calidius temperato, ferè semper ventriculus est frigidus: quomodo ergo erit vera sententia Galeni dicentis, dum hepar est calidum, totum corpus esse calidum? quando quoque cor non obstat: si totum corpus fuerit calidum, ergo & ventriculus: quare falsum est, quod Medicorum vulgus putat, caliditatem insignem hepatis obtundere, refringere, & minuere caliditatem ventriculi.

Respondetur, Galenum per totum corpus intelligere musculos circumdantes totum corpus, & non partes internas, ut ventriculum, intestina, & cerebrum: quia haec internae partes sunt exangues, & illis non ita promptè communiceatur caliditas iecoris: Nos tamen fusè declarauimus libro secundo methodi vitand. cap. 5. quomodo iecur calidum refrigeret ventriculū: ibique proposuimus Galeni loca, & praecipue locum secundi aphorismorum; 5. vbi docet, hypocondria tenuia esse mala ut signa, & ut causa: ut signa, quia indicant imbecillitatem, & eliquationem partium, quae circumdant ventriculum: ut causa; quia hypocondria tenuia efficiunt diminutam ventriculi coctionem: causa igitur, cur, iecore existente calido, ventriculus sit frigidus.

fit frigidus, est, quia caliditas iecoris colli-
quatur hypocondria, eaque reddit tenuia,
vnde calor exhalat, & venter inde frige-
scit.

QVÆST. LXII.

*An latitudo venarum vel angustia
per se indicent iecoris tem-
peraturam.*

IN capitibus superiorib. Galen. decla-
rans temperaturas iecoris, inter signa
collocavit latitudinem, & angustiam ve-
narum: dixitque latitudinem indicare
hepatis caliditatem, angustiam verò fri-
giditatem. Hinc Medicorum vulgus, dū
videt latas venas, infert iecur esse sua na-
tura calidius: dum angustas frigidius
temperato.

Fallitur multis modis: primo, quia con-
fundit signa ostendentia statum primi-
genium cum aduentitio: est enim lati-
tudo venarum in vtero matricis indi-
care iecoris caliditatem, negamus tamen
in iuuentute, in ætate consistentiæ, & in
senectute, quod necessario indicet cali-
ditatem: mutantur enim plurimorum
annorum cursu naturæ ex frigida in ca-
lidam, & vicetierfa.

Secundo fallitur si putat, solam lati-
tudinem venarum indicare propriissimè
iecoris caliditatem: quia Galenus non ex
unico signo, sed ex multorum syndrome
temperaturas explorat: docet enim ieco-
ris caliditatem colligi, non ex sola vena-
rum latitudine, sed ex abundantia flauæ
bilis, ex ventre, & hypocondrijs hirsutis,
& ex alijs.

Tertio fallitur: quia magnitudo vena-
rum non pertinet ad temperiem, sed ad
conformationem: quare latitudo non in-
dicabit per se iecoris caliditatem. Præ-
terea ex Galeno 2. de temperamentis, &
libro de formatione: fœtus primò venæ
generantur: & deinde hepar tanquam
parenchyma venis adnascitur: Insuper

experientia idem confirmatur in forma-
tione fœtus parui pulli: fracto enim obo
primis diebus conspicitur prius venula,
ante aliquod hepatis vestigium: ergo ve-
næ latæ non indicabunt propriè & per
se caliditatem: neque angustæ hepatis
frigiditatem.

Postremo idem confirmatur altiori
philosophia desumpta ab Aristotele 2.
post. vbi docet, si causa est temporis mo-
mento prior effectu, illam non esse cau-
sam efficientem, quam vocant non verā,
si effectus enim non erit semper in sua
causa non indicabit illius naturā: quia nō
prædicabitur de illo effectu perpetuo &
vniuersaliter: si igitur venæ sunt humo-
ris, & diebus priores, hepate, non indica-
bunt per se, seu propriè caliditatem, vel
frigiditatem hepatis. His principiis ab
altiori schola desumptis motus Galenus
inquisiuit hepatis temperaturas, non per
solam latitudinem, vel angustiam vena-
rum, sed per syndromen signorum com-
munitum, quæ multa & varia sunt.

Accedit, quod neque philosophi, ne-
que Medici existimant, iecur esse prin-
cipium generationis venarum: Aristot.
enim 2. de gen. animal. Auicēnas, & Ve-
salius putant, cor esse principium vena-
rum, arteriarum, & neruorum: quorum
opinionem superius reiecimur. Aliqui, vt
refert Arist. 3. de hist. animal. cap. 2. dice-
bant, cerebrum esse venarum principium:
Gal 6 de placitis cap. 2. refert Pelopem
credidisse cerebrum esse venarum, &
aliorum omnium vasorum originem.

Auicēnas refert, Theseum Perseum
secutum fuisse hanc sententiam Pelopis
dicentis venas oriri à sinu duplicaturæ
duræ matris, in quo est sanguis extra ve-
nas, ibique tanquam in fonte continetur,
quod in alijs corporis partibus non vide-
tur, quo fit vt crediderint venas inde ori-
ri: Syenensis Medicus Cyprius, & Ble-
mor Arabicus ab oculis venas oriri puta-
runt: ecce quod ex Antiquis pauci inue-
niamtur, qui dicant iecur esse venarum:

generationis principium : Ego autem cum Gal. & Hipp. & aliis plurimis præstantissimis Auctõribus cenſeo iecur eſſe principium non generationis, ſed distributionis venarum : Hippocrates videtur docere, nullam corporis partem oriri ab alia, ſed omnes ſimul inchoare, quamvis non omnes eodem tempore appareant: legitur in Hipp. lib. de diæta, & lib. de locis in homine, omnes partes in prima generatione ſimul inchoare, ſed non ſimul apparere & vnã non generare aliam, quam amplectimur opinionem, & dicimus iecur eſſe principium non generationis, ſed distributionis cauæ & portæ: Quod vero cor nullomodo poſſit eſſe principium venarum, vt putabant Ariſtoteles, Auciennas & Veſalius, vni eo & efficaciffimo argumento confirmari poſteſt, quod eſt; quia venæ in piſcibus non ingrediuntur cor: quare in animali cor non erit venarum principium: quia quod eſt verum & propriũ principium generationis debet eſſe per ſe tale, vel ſaltem de omni, id eſt, in omnibus animalibus venas, ſcilicet ab intima ſubſtantiæ cordis ſaltem prodire quod de vena cauã piſcium dici non poſteſt: quare cor nec principium generationis, nec distributionis venarum eſſe poterit: iecur vero, cum ab eius centro venæ omnes diſtribui incipiant, dici poterit principium distributionis venarum: venæ tamen non indicabunt naturam diſtribuẽtis: quia diſtribuẽs non prædicatur per ſe de re diſtributã. Interim tamen eligemus ſententiã Hippocratis dicentis, nullam partem oriri ab alia, ſed omnes ſimul inchoare.

Poſtremo patet, venarum magnitudinem non indicare per ſe temperaturam iecoris: quia partium magnitudo non ſequitur per ſe primo qualitates primas; ſed formatricem ſeu multitudinem materiæ: hæc ſententia deſumitur à Gal. 2. de temperamentis c. 8. vbi dicit, partium magnitudinem ſequi virtutem formatri-

cem, & multitudinem materiæ: Hinc Galenus ſemper ſibi cohærens ſuperius dixit caput fieri magnum, vel à formatrice, vel à multitudine materiæ. Denique experientia fauet noſtræ opinioni: adſunt enim Germani, qui proceres ſũt, & ſimul frigidi temperamentis; ex altera parte homines parua ſtatutæ obſervantur, qui ſunt caloris feraciſſimi: non erit igitur dicendum magnas, & latas partes per ſe à calore prodire.

QVÆSTIO LXIII.

De indicis humorum quantitate, ſeu qualitate peccantium.

Quoniam Galenus dixit, flauam bilem indicare iecur calidum, pituitam frigidum, melancholiam ſiccum, & ſanguinis abundantiam, humidum: par eſt, vt agamus de ſignis, quibus ſciri poſſit, quando peccant iſti humores.

De humoribus igitur acturi valdè cõuenit, vt hic acta, & probata à Galeno ſupponamus, & inde ad alia magis conferentia mentis aciem dirigamus. Supponimus in primis cum Galeno, quatuor eſſe ſuprema humorum genera, pituitam videlicet, melancholiam, bilẽ, & ſanguinem: deinde ſub his eſſe quindecim famoſas humorum ſpecies: Gal. enim 2. de differentiis feb. c. 6. proponit quatuor pituitæ differentias acidam ſcilicet, vitream, ſalſam, & dulcem: lib. de atra bile c. 2. ſeptem videtur proponere biles, pallidam primam, quæ eſt omnibus mitior, ſecundam flauam, tertiam vitellinam, quartam porraceam, quintã æruſinolaſam, ſextam cæruleam, & ſeptimam rubram, ex qua fieri ſolent eryſipelata exquiſita: lib. 3. de loc. aff. 7. & lib. de atra bile citato ait Galenus, tres eſſe humores melancholicos; quorum prima ſpecies eſt fax ſanguinis: ſecunda eadẽ fax ſanguinis aduſta, tertiã eſt atra bilis illa furioſa: ſed ſcitu dignum eſt, quod quilibet ſpecies humorum ex Gal. 6. epid. 2.

com. 37. habet proprium ichorem, quippe qui dum peccat, non eodem modo lădit, sicuti eius humor: Hinc Gal. lib. de tum. prăter naturam cap. 10. dicit, causam erysipelatis esse bilem flauam ichori sanguineo mixtam: bilis enim sine ichore sanguineo non efficit erysipelas: similiter porrigo facta ab ichore bilis est omnino diuersa ab illa, quæ fit ab ichore melancholiæ: si igitur quindecim erunt humores, quindecim quoque erunt ichores. His suppositis duas methodos indagandi vitia ichorum, & humorum peccantium proponemus, quarum prima erit desumpta à signis propriis, de qua in hoc cap. Secunda à syndrōme communium. Hic de signis propriis agemus, sed paucis, quia de eadem re fusè egimus lib. 5. & 6. methodi nostræ vitandum.

Signa propria, quæ singula seorsum sumpta indicent vnum humorem aliquo modo peccantem, sunt tria, sapor, scilicet, colores, & motus morbi, seu Typi: quando verò humores interni peccantes, neque sapore, neque calore, vel periodis comprehenduntur, tunc confugimus ad signorum communium syndrōmen, de qua inferium.

Si de saporibus loquamur, sex inueniuntur genera, quæ humorum conditiones indicare possunt: Dulcis scilicet insipidus, qui ex Galeno 2. de differentiis feb. cap. 5. indicat pituitam aquosam; sapor dulcis manifestus, qui indicat sanguinem: Galenus enim 1. de fac. naturalibus cap. 9. ait, dulcedinem esse proprietatem sanguinis: sapor amarus, qui indicat bilem: salsus pituitam salsam, acetosus melancholiam, & pituitam acidam: ponitque verò sapor indicat non solum melancholiam adustam, sed etiam vitream pituitam.

Dubitatio exoritur: quia enarrati sapor non videntur propriissime indicare humores propositos: quia dulcis sapor potest indicare duo, videlicet sanguinem, & eius ichorem: quare dulcis sapor non

erit collocandus inter signa propria: similiter acidus sapor indicat pituitam acidam, & melancholiam, ergo non erit signum proprium.

Respondetur, quando duo humores habent eandem qualitatem: illā vni per se, & alteri per accidens, siue per participationem conuenire: Hinc si dulcedo per se cōueniet sanguini, vt omnes consentiunt, per participationem conueniet ichori sanguineo, & aliquando pituitæ, si ichor sanguineus illi permisceatur. Si verò loquamur de acetoso sapore, videndum est, quænam sit acetositatis natura, & cui primo conueniat, dicimus igitur ex Gal. 8. de simp. medic. de aceto, naturam, seu temperaturam aceti esse frigidam & siccam: cui verò conueniat natura frigida & sicca facile colligi potest ex Gal. 2. ad Glauc. c. 10. & libro de trem. & palp. cap. 7. vbi concludit, melancholiam, quæ est fæx sanguinis, esse frigidam & siccam: huic igitur melancholiæ naturali, quæ est fæx sanguinis per se conueniet humorum internorum sapor acetosus: aliis igitur humoribus acetositate præditis per accidens, seu per melancholiæ participationem: sicuti accidit pituitæ acidæ, quæ acida fit per missionem melancholiæ, vel eius ichoris: occasio permissionis est; quia quotidie melancholia fæcalis ad ventriculum transmittitur gratia cibum retinendi, & incidendi: est enim tanquam primæ coctionis fermentum: nullus enim chylus fit sine præcedente mistura huius melancholiæ: cum igitur ventriculus sit sedes pituitæ, non est mirum, si melancholia demădata in ventriculum permisceatur pituitæ.

Si de humorum peccantium coloribus verba faciamus, breuiter dicimus (de his enim fusè egimus lib. 5. & 7. nostræ meth.) decem dari colores, qui indicant internos humores, quorū primus est color albus, qui pituitam indicat; secundus ruber, qui sanguinem, & bilem rubram; tertius pallidus color, qui pallidam

bilem; quartus qui citrinam; quintus vitellinus, qui vitellinam; sextus viridis color, qui porraceam; septimus æruginosus, qui prassinam bilem; octauus cæruleus qui isatidem; nonus niger color, sed turbidus, qui melancholiam, vt docet Gal. 3. de loc. aff. cap. 7. quæ est fax sanguinis: decimus est niger color splendidus, qui atram bilem adustam indicat.

Humores tamen sæpè permiscentur, vel illorū ichores alijs humoribus, vnde facile Tyrones decipiuntur, nisi distinguant causas saporis per se, ab illis, quæ sunt per accidens: quod præceptum Gal. lib. de const. ar. med. cap. 14. his verbis tradidit litteris, *maximè spectare ad Medicum, ne in illum illabatur errorem, vt non distinguat per se ab illo quod per accidens operatur* (addit) *sæpè calida per accidens refrigerare, & frigida calefacere*: quo pacto verò omnia distinguantur, nos fusè lib. 5. 6. & 7. methodi vitandū docuimus.

Præterea sciendum, pallidam colorem non solum indicare pallidam bilem, sed calorem in corpore esse temperatissimū: Flauum verò indicare temperaturam parum recedentem à temperato: Vitellinam bilem, cum ex Galeno 5. in 6. de morb. vulgar. tex. 13. fiat ex flaua reddita à calore crassiori indicare calorem adhuc magis recedentem: Hinc Gal. 2. præfag. 47. loquens de gradibus adustionum humorum habet hæc verba, *flauus color fit seroso absumpto: pallidus fit inimixto: aruginosus fit seroso valdè torrefacto: Niger fit seroso supra modum torrefacto, qui tunc atra bilis pessima efficitur.*

Si de motu morbi, seu periodis loquamur, dicimus, si crassi humores valdè peccant, necessario insultus & motiones tardas effici, & ex his motionibus melancholiam peccare coniicimus: si motus sunt veloces, biliosos dominari: similiter periodicatio de tertio in tertium indicat bilem; de quarto in quartum melancholiam: ecce quomodo ex motionem quoque tarda, aut veloci, & ex periodica-

tionem dominantes humores percipiuntur.

1 Dubitatio exoritur, quia aliquis obijcere posset, motum velocem, & tardum, & periodicationem nihil conferre ad præsentem contemplationem: quia Galenus loquens de hepatis temperatura proposuit bilis flauæ abundantiam, quatenus indicare potest temperaturam permanentem in latitudine sanitatis: periodi verò & motus indicant humores putridos, qui pertinent ad corpora ægrotorum, & non sanorum.

Instantia facilè tollitur: quia periodi non solum in putridis, sed in affectibus, qui non recedunt à sanitatis limitibus, obseruantur: ait enim Galenus 2. de differentiis feb. capite vltimo, dari lippitudines leuissimas, quæ alternis diebus aliquantulum vexant: Insuper experientia patet, qui gallica lue sunt cō inquinati velperi magis grauari: quia illis horis humor melancholicus mouetur, cui lues adhærescit: similiter qui nephritide, & dolore articulari infestantur certis temporibus, periodicè malè habent. Audias casum à Galeno propositum 5. de loc. aff. cap. 2. cuiusdam qui verno tempore per tres annos corripiebatur palpitatio- ne, qui est affectus grauis, huic Galenus consulebat, antequam illum palpitatio inuaderet, phlebotomiam, quæ cum liberabat.

Demum dantur periodi in corporibus sanissimis, sicuti dum in mulieribus mouentur menses. Præterea in quoque mense corpora sanorum hominum perinde ac mulieres expurgantur, vel per vrinam, vel per alias regiones: sicuti in staticis obseruationibus (quas breui in lucem promemus) ostendemus.

2 Dubitatio videtur, quod periodicatio, seu velocitas, vel tarditas motus conueniat morbis, & non humoribus: periodicus quidem de tertio in tertium febri tertianæ conuenit, de quarto in quartum quartanæ. Augetur dubitatio: quia in

Gal. 3. de crilibus cap 4. habetur, quod de ratione morbi sint quatuor, idea scilicet, magnitudo, motus, & mos; ergo motus velox, vel tardus & periodicatio conueniet morbis, & non humoribus.

Solutio facilis erit, suppositis duobus principiis certissimis: quorum alterum desumitur à Galeno ex primis libris methodi, quod est, omnem morbum ut morbus est, esse in facto esse: secundum est Aristotelis tertio physicorum, tex. 6. & Galeni, quod motus sit actus entis in potentia ut in potentia, id est (ut ego interpretor) in fieri: quibus positis dico, periodos, & motus veloces, vel tardos non indicare primo & per se morbos, sed humores, qui morbos efficiunt: Dum verò Galenus loco citato docet, motum esse de ratione morbi, dico per morbum intelligere affectum, qui ab humoribus adhuc fit, & non est plenè factus: hætica verò febris, & omnes morbi, qui facti sunt, & non amplius fiunt, neque periodos, nec motum velocem vel tardum habent, nec augmentum, nec statum, nec declinationem. Ad dubium dico, periodum de tertio in tertium per se indicare bilem peccantem, quæ deinde facit tertianam: de quarto in quartum melancholiam putridam, quæ efficit quartanam.

3 Dubitatio iterum augetur: quia non videtur, quod humores sint causæ periodorum: corpora enim nostra perpetuis vexarentur insultibus: non valet, peccat bilis quantitate, vel qualitate, ergo insultus sunt de tertio in tertium: peccat melancholia, ergo de quarto in quartum.

Tollitur dubitatio: quia humores peccantes dignosci possunt ex periodis dupliciter, vel quo ad humorum existentiam, vel quo ad essentiam: Dicimus ex periodis nos dignoscere existentiam: valet enim, est insultus de tertio in tertium, ergo bilis, sed non è contra: quia causæ, quæ dant solum existentiam, vel ipsum

quod, non sunt proximæ, sed remotæ: similiter dicimus est respirans, ergo est animal, sed non viceversa: Hæc doctrina est Aristotelis 1. post. tex. 30. quod scilicet causa remota det solum quod, & non propter quid: non dat propter quid: quoniam omne propter quid est affirmatiuum, & omne affirmatiuum ex causa remota est in secunda figura ex duabus affirmatiuis, quod argumentum nihil concludit: Hinc est, quod valet, sunt periodi, ergo humores peccantes, sed non viceversa: dantur enim humores peccantes in venis, qui sine ordine mouentur: Idcirco Galenus 2. de differentiis feb. loquens de hac re, non refert periodorum originem in humores, sed in membrorum dispositiones: Hinc qui putant humores esse causas proximæ, & immediatas periodicationum, non sunt adepti penitiora huius contemplationis initia. Fernellius, qui ait periodos oriri ab illa insita & propria humorum qualitate, quam vocat *ιδιουγενειαν*, valde decipitur: Iridem Gentils, & Arculanus dicentes periodos à proprietatibus occultis prodire aberrarunt toto cælo: pari modo Capuaccus, dum ait, causam periodi esse naturam humorum, decipitur: omnes enim isti in petitionis principij vitium euidentissimum illapsi sunt: quia Auditor statim petet, quamnam sit hæc proprietas, quæ efficiat periodum, & quamnam sit hæc humoris natura. Neque Valesij opinio accipitur, dum ait causam periodorum esse quantitatem: bilis enim pauca & multa in tertianis efficit eandem periodum de tertio in tertium: sed quia omnes istæ opiniones sunt à me fusè reiectæ lib. 5. capite 5. methodi vitand. non est ut acta iterum agantur: ibi enim defendimus, humores esse causas remotas, & non proximæ periodicationis: proximæ verò esse membrorum dispositionem & situm: interim colligemus indicia propria existentie peccantium humorum esse calores, sapores, & periodos.

QVÆST. LXIV.

*An vrina & pulsus sint propria
indicia omnium prædomi-
nantium humorum.*

PRobatum est superius, quod tria sint signa propria indicantia peccantes humores: Quæritur modo de vrina, & pulsu. Quantum spectat ad vrina non videtur, quod ex illa æternæ veritatis indicia colligantur: Gal. enim loquens de Pythione, qui duplici affectu vexabatur, febre scilicet, & pectoris affectione, ait iudicationem factam fuisse in Pythione die decimo; sed cum vrinis crudis, videns igitur Galenus post coctum morbum vrinas crudas perseverare, subdit, coctionē, vel cruditatem humorum in pectore residendum non disgnosci per vrinas: sed per sputa: ecce dū humores sunt cocti in pectore, vrinam non coctam, sed crudam esse: ergo vrina non semper erit certum indicium cruditatis, vel coctionis humorum: in multis enim morbis vrina potest esse cocta & humor crudus, & versa vice.

I Dubitatio, videtur quod vrina sit certissimum & propriissimum indicium coctionis, vel cruditatis humorum in venis saltem existentium, & non extra venas: quia Galenus 4. aphor. 77. & 4. de tuen. sanat. in principio habet hanc sententiam, *qua intra venas sunt nullum sanē, nec manifestum, nec evidens signum habemus præter solam vrinam*, ergo non solum sapores, colores & motus, propriissimè indicabunt.

Respondetur, Galenum intellexisse, nullum signum ex iis, quæ indicant humores existentes intra venas esse evidenti-
us, quam sit vrina: neque tamen absolute putabat, vrinam esse signum certissimum: quod verò vrina imperfectè quoque; indicet quæ intra venas sunt, legamus Galenum 2. prælag. com. 26. vbi habet hæc, *contingere potest, ut aliquis vrinam,*

quæ reprehēdi non potest, emitat, attamen sequenti nocte aliam reprehendendam reddat, & rursus sequenti die mane bonam, vesperi malam, quæ vrina ostendit partem humorum in venis residendum esse coctam, & partem crudam: subdit, & docet quæ vrina verè bona sit: si inter coctas vrinas nulla cruda inciderit, ea optima vrina est: ecce quod colligūt ex vrina cocta semel visa coctionē, & morbi victoriam facillè in errorē labuntur. Ratio verò, cur vrina aliquando in expertum medicum fallat, est, quia humor crudus non totus simul coquitur, sed prius vna pars, deinde alia. Hinc loquens Galen. de historia Cleopactidis, ait, ab illo vrinam modo coctā, & modo crudam redditam esse, quia humores aliqui coquebantur, & aliqui manebant crudi: quare nunquam tuto sic inferimus, vrina est cocta: ergo cocti sūt humores, & morbus est in declinatione; nisi sic cocta multos dies perseveret.

Præterea videtur quod vrina non indicet quæ sunt in omnibus venis, sed solum quæ sunt in vena caua, in renibus, & vesica, vt docet Galen. 4. aphor. 77. & in historia mulieris decumbentis apud Pantimidem, vbi dicebat vrinas crudas ostendere humores crudos esse in iccoris gibba: euacuationes verò tenuium indicare humores crudos esse in venis mesereis: addimus tamen nos, vrinam indicare quæ in vena caua, & in gibba iccoris, & in renibus sunt: hac seruata lege, vt perseveret talis multos dies.

Demum experientia docet, vrinam reddi quoque crudā in fine morbi multorum dierum spacio post omnimodam victoriam: ratio est, quia cruditas non modo consequitur putredinem, sed nimias potationes, vigiliæ, coitum, & alia, quæ perturbant primam, & secundam coctionem: vanissima enim est consequentia, vrina est cruda, ergo morbus est in principio: vana quoque est, vrina nunc est cocta, ergo morbus est in declinatione: argumenta hæc sunt, in secūda figura

ex duabus affirmatiuis: cruditas enim est quid vniuersalius, quam putredo: coctio verò insequitur victoriam non solum totius, sed etiam vnius portionis putredinis: valet tamen vrina cocta perseuerat, ergo natura victoriam consecuta est, & morbus est in declinatione.

Si verò de pulsū sermo fiat, dicimus quod neque pulsus determinatum humorem peccantem indicare possit, neque an concoctus, vel crudus humor sit: Hinc Galenus non semel habet hanc sententiam, coctionem colligi ex pulsū non certa scientia, sed probabili quadam cōiectura: præterea ex pulsibus, an peccet pituita, vel bilis nemo intelliget: aliquando enim pulsus sunt molles, & inde esset colligendum pituitæ dominium, attamen potest peccare bilis, sicuti contingit in iis qui erysipelate pulmonis opprimuntur, qui pulsū habent mollem: similiter pulsus ferratilis indicat bilem in pleuritide exquisita, nihilominus aliquando ferratilis sit à potu frigida sine villo bilis prædominio: ecce quod neque pulsus, neque vrinæ sint signa propria peccantium humorum: vera igitur via & methodus perquirendi humores in corporis latebris detentos, est vnica, eaque est syndrome multorum signorum, de qua statim agemus.

QVÆSTIO LXV.

De syndrome locorum indicantium dominium peccantium humorum.

Quia Galenus superius docuit, signum hepatis calidi esse bilis fluxum abundantiam, & atram in consistentiæ tate dominari: docuitque hepatis frigidi signum esse pituitæ copiam: humidi esse polyæmiam, id est multitudinem sanguinis: ideo egimus de aliquibus signis propriis, quæ indicant an peccet vnus, vel alter humor: sed quia ob hu-

morum mixturam & farraginem sapor, colores humorum, & periodi occultari solent, restabat, vt nos inueniremus aliquam vniuersalem viam, quæ non aliquando, sed semper nos doceret quādo abundet vnus, vel alter humor, secus tractatus iste Galeni de hepatis temperaturis esset à Tyronibus imperceptibilis: Hæc vniuersalis via procedet per signorum syndromen, quæ adeo aperit, vt semper hac via penetremus ad humores in profundo latentes: sic imitabimur Arist. 2. post. vbi docet, quando deficiunt signa propria esse incedendum per signorum communium syndromen.

Horum communium signorum, quæ syndromen artificiosam componunt, aliqua sunt necessario antecedentia, aliqua verò necessario consequentia: necessario antecedentia desumuntur à sex rebus non naturalibus, & à subiectorum dispositionibus. Necesario consequentia à quatuor desumitur, vt infra dicitur. Causæ non naturales sine subiecti dispositione nihil agunt: non enim sequitur in medicina, aer feruidus, victusque & potus calidissimus præcesserunt, ergo bilis abundans est: sæpe enim isti in anasarcam incidunt, in qua humor frigidus dominatur: similiter non sequitur, aer præcessit frigidus, victusque frigidissimus, ergo prædominatur pituita: quia aliquando videmus senes hybernò tempore post vsum quoque frigidorum in cauponem, seu ardentissimæ bilis generationem prolabi: requiritur igitur subiecti dispositio: Hinc Galenus lib. de causis morb. 2. ait, sine subiecti aptitudine nec ignis combureret, nec gladius abscinderet: Aristoteles verò 2. de anima tex. 24. ait actam actiuorum esse in patiente disposito: de hac re fusè egimus lib. 6. meth. nostræ, ideo pressius hinc.

Necessariò consequentia signa sanorū corporum ad duos fontes reducuntur: hinc iuncti cum aliis signorum fontibus constituent sufficiens syndromen: quando

quando enim ex quolibet fonte antecedenti, & consequenti vnicum colliges indicium, credas te adeptum esse peccantis humoris dignotionem: primus signorum fons continet sex res non naturales. Secundus dispositionem subiecti. Tertius casus seu accidentia consequentia. Quartus iuuantia & lædientia. Quilibet tamen ex his quattuor fontibus sub se habet multos locos, à quibus quisque vberissimam doctrinam desumet, sed de his distinctè egimus lib. 6. meth. tan. neque opus est, quod semel scriptum est, eadem prolixitate iterum tractetur.

QVÆST. LXVI.

*De locorum syndrome indicante
bilis abundantiam.*

Diximus, quod signa, quæ colliguntur à necessario antecedentibus, sunt res non naturales, & dispositiones subiectorum: quare si de sex rebus non naturalibus indicantibus bilem loquamur, ex Galeno lib. de caus. morb. cap. 2. dicimus tres esse locos adhæsus, scilicet, seu vicinitatem, rei calidæ, motum, & alimentum.

Adhæsus rei calidæ generantis bilem desumitur ab aëre calido, qualis est æstiuus & feruida regionis, vel igne paratus, vel à balneis, & vnguentis, vel à medicamentis calefacientibus.

Motus bilem generans continet sub se quattuor locos: quorum primus sumitur à coitu, qui ex Galeno 5. de morb. vulg. 2. 3. corpora calefacit: quare moderatus coitus bilem pallidam naturæ utilem efficere potest: immoderatus porraceam, & æruginosam, quæ malignas febres efficit. Hinc Hippocrates de adolescentie loquens, ait, hunc incidisse in febrem malignissimam ob nimij coitus usum: similiter lib. 8. de morb. vulg. 3. 8. ait, Hipp. satyrum ob nimium coitum fuisse factum rabidum.

Secundus locus, sumitur ab animi passionibus: ira enim ex Galeno 1. de diff. feb. cap. 3. calefacit ob duas causas: prima ob sanguinis feruorem ab illa excitatum; secunda, quia cum impetu mouet spiritus ad circumferentiam. Mœstitia verò & timor mouent spiritus cum impetu ad cor: pericharia verò seu nimia lætitia calefacit effundendo spiritus sine interna sanguinis efferuescentia, ideo in nimio gaudio interiora frigent, & exteriora incalescunt.

Tertius locus sumitur à vigilia, quæ calefacit, quia conseruat spiritus cum perenni metu, vnde calor.

Quartus sumitur à nimio exercitio.

Quintus ab alimento, quod vel calefacit per se, vel per accidens: per se vi cibibus calidus, seu aromatis refertus, vel potus meraci copiosè hausti: quia moderata meri potio, vt admonet David Propheta, cor lætificat: per accidens, cibibus quoque frigidus vt viscosus, qui impediatur perspiratione, calefacit. Præterea adest cibus sua natura temperatus, qui tamen est huius conditionis, vt in temperatis calidioribus in bilem conuertatur, sicuti de melle ait Galenus 2. de fact. naturalib. cap. 8. quod in iuvene calido vertatur in bilem, in senē in optimum sanguinem: in super potus, quamuis frigidus, si non habeat transitum, in bilem conuertitur. Hinc Hippocr. 3. de ratione vic. in act. 39. & 3. de fracturis, ait, aquam potam, nisi liberum habeat transitum, in bilem verti. Postremo alimentum vertitur in bilem ratione paucitatis. Hinc Galen. aduersus Erasistratū ait, nimiam in ediam carnes eliquare, & bilem reddere amariorē: & 2. aph. com. 22. in ediam biliosis febrem inferre: 8. meth. cap. 4. in ediam pichrocolos interficere: ecce quod sub alimento quicunque sunt loci, ex quibus colligimus, quando alimentum calefacit. Primus continet quæ per se calefaciunt. Secundus quæ obstruendo calefaciunt. Tertius, quæ acca

accessibilia, sicuti de melle docuit Gal. Quartus continet quæ non transeunt, sicuti aquam potam non habentem liberum transitum docuit Hipp. conuersuram in bilom: Quintus desumitur ab alimentis paucitate.

Caterum in perfecta syndrome requiruntur quoque loci qui desumitur, à dispositione subiecti: Galenus in Historia Sileni dixit, quod Silenus ob errata in procacitatibus non incidisset in gravissimum, & mortalem morbum, nisi antea eius corpus fuisset præparatum ad accensionem: ideo proponendi sunt loci indicantes dispositionem corporis generantis bilem: quorum aliqui sunt antecedentes, & aliqui consequentes: antecedentium quinque sunt: quorum primus desumitur à parentibus, & queritur an parentes fuerint biliosi: generant enim ut plurimum filios sibi similes. Secundus locus est ab ætate: ætas enim iuuenilis facilis est ad procreandam bilem. Tertius desumitur ab habitu corporis: quia macilentus habitus bilem: obesus pituitam indicat: sub hoc duo loci continentur: alter est à physiomicis signis desumptus, de quibus aliquid diximus libro 6. methodi nostræ vitand. Altera venis laris. Quartus à virtute: quia si corpus est optima virtute donatum magis est proclive ad bilis, quam ad pituita generationem. Quintus est à suppressa bilis euacuatione, & est omnium locorum certissimus.

Loci consequentes quinque sunt, qui desumuntur ab actionibus animalibus, vitalibus, naturalibus, exuntibus, & immodicè retentis, & qualitatibus tactilibus.

Ab actionibus animalibus colligimus, admodum vigiles indicare bilem: similiter si per somnum loquuntur & gradiantur: Galenus enim 2. de de moru musc. 4. refert. se tali affectu præditum dormiendo integrum ferè stadium confecisse, hosque ait aggredi omnia, & inærepidè conscendere tecta, & adire peri-

culosa: quia imaginatrix ita corumpitur à biliosis vaporibus, ut pericula non dignoscant: Præterea tales sunt mutabiles in sententia, suntque ingenio celeri, ut notat Galenus in capite de cerebro calido, & illis in somniis prælia & fulgura afferuntur.

A vitalibus hæc desumimus: sunt iram præcipientes: in venerem furiosi, sed post factum valde poenitentes: pulsus veloces, & duriores ut docet Galenus 3. de differ. pul. capite 10.

A naturalibus colligimus hoc, quod expultrices facultates ut plurimum irritentur.

Ab excrementis similiter desumimus vicia: in primis excrementa apparent plus iusto biliosa: aures magis abundant bile: Præterea carent saliva.

Locus à qualitatibus tangibilibus est caloris mordacitas totius corporis.

Si verò corpora ægrotantia se offerrent nobis consideranda ex quattuor locis à morbo desumptis, colligemus an in ægrotante prædominetur bilis: primus desumitur à morbi periodicatione, omnis enim periodus de tertio in tertium indicat bilis dominium: secundus locus à motus velocitate, omnes enim acutæ febres ex bile sunt: Galenus enim præcognovit in philisco velocitatem, seu brevitatem morbi ex velocitate, seu breuitate principij morbi illius: ibi enim leguntur hæc verba, quæ tanquam arcana nos colimus, *vbi tertius, & quartus dies habent gravia symptomata cui expectabis indicium*: vbi igitur cito iudicium fit, morbus acutus est, & ut talis bilem indicat: Tertius locus desumitur ex horis diei: etenim in meridie si mouentur humores, dicendum est bilem dominari: hæc locus desumitur ab Hipp. & Galeno 12. meth. cap. 5. & multis in locis. Quartus ab idea morbi, sicuti ab inflammatione membranarum, ut in pleuritide, & phrænesi peccat bilis, sola enim bilis est illa, quæ membranas inflàmare potest: quia illa & non alij humores membranarum densa-

tem penetrauit: Ideo Hippocrates aph. 33. ait, qui acidum eructant non sunt pleuritici, quia isti sunt pituitosi: Hinc erysipelata sine tumore indicant bilem: Galenus lib. de plenitud. cap. ultimo ait, solam bilem, nec tumorem, nec pondus producere; antequam enim pondus faceret exulceraret: varia igitur sunt idæ morbi indicantes bilem: sed præcipua intètio est, ut hic agamus de corporibus permanentibus in latitudine sanitatis, ideo paucis hanc considerationem de morbis expediimus: latius tamen actum est in 1. & 6. libris meth. nostræ vitand.

Loci, qui colliguntur à iuuantibus & lædentibus, præbent nobis ferè certitudinem: Primus locus istorum desumitur à ieiunio: Hippocrates enim de ratione vic. 33. ait ieiunium biliosis officere; si igitur nocēbit, & alij loci non obstiterint, inferre inde poteris illud corpus bile esse refertum: confirmatur hic locus Galeni auctoritate 6. de morb. vulg. 3. tex. 28. ubi dicit, biliosi paucitate cibi adaugent sitim; & lassitudinem.

Inde oritur secundus locus, qui est à lassitudine: valet enim ieiunium, lassitudinem parit, ergo bilis dominatur: pituitosis enim summo perè confert.

Tertius locus colligitur ex Galeno 3. de ratione vic. 33. & est à genere ciborum: ibi habetur, acetum prodesse quibus amara bilis exuberat: similiter si frigida esculenta iuuabunt, credendum est, bilem prædominari: quando tamen præter hos locos à iuuantibus & nocentibus desumptos alij loci enarrati consensēt, credas, te per locorum dictorum syndromen ad certitudinem, & exquisitam cognitionem, an peccet bilis esse peruentum.

QVÆST. LXVII.

De locorum syndrome ex qua colligimus pituitæ dominium.

S Ex causa refrigerantes, & pituitam gignentes à Galeno proponun-

tur sibi de caus. morb. capite 3. prima est aphæsus, seu vicinitas corporis frigidi; Secunda cibus, vel potus frigidus; Tertia stipulatio nimia; Quarta rarefactio nimia; Quinta ocium; Sexta motus immodicus; qui nimium resoluendo refrigerat: Ex dictis sex causis quattuor colliguntur loci pertinentes ad procatare causas, quorum primus est vicinitas corporis frigidi; secundus cibus & potus frigidus: quod cibus frigidus pituita gignat, immo, & aliquando hydropem, patebit quoque ex casu Heracliti philosophi de cuius vita agens Laërtius ait, Heraclitum hominum coedio in mōtes secessisse, ibique oleribus frigidis viscentem hydropicū fuisse factum, & ob id è viuīs decessisse; Tertius, ocium, & præterea motus nimius: hæ causæ externæ si vehementissimæ fuerint generabunt pituitam vitream: minus frigida acidam; adhuc minus frigida inspidam.

Distinguamus tamen semper oportet, frigida per se, ab iis, quæ per accidens frigida sunt: Galenus enim lib. de const. ar. med. cap. 14. habet hæc verba: spectare ad medicum oportet, ut rectè videat, ne in eum illabatur errorem, in quem, qui putant frigidam aquam in omnibus, quæ egent refrigeratione conuenire: quia sæpè frigida ex accidenti calefaciunt, & calida refrigerant: Similiter Galenus 10. meth. cap. 8. ait, aërem frigidum inspiratum refrigerare, dehsare, & prohibendo humorum effluxum calefacere: aliquando verò ob nimiam condensationem calorem natium suffocari & extinguī, sicuti docet Arist. 4. meteor. cap. de assatione: similiter nimia caliditas resoluendo refrigerat: immoderati enim maluatici haustus: intemperies frigidas, pituitam vitream efficiunt; & paralytim inducunt, non solum calorem naturalem suffocando, sed etiam resoluendo: moderata vetò vini portio calefacit & exhilarat: Hinc Plato primo de legibus ait, vinum esse datum hominibus ad timores

mores depellendos, & ad hilaritatem efficiendam: & Poëta apud Atheneum vinum vocat curatrum iugulatorem: Dand. verò Propheta ait, vinum cor lætificare: quæ omnia de moderata vini portione sunt intelligenda.

Loci indicantes dispositiones corporis ad pituitam generandam desumuntur ab antecedentibus, & consequentibus: antecedentium causarum quinque sunt loci. Primus an parentes fuerint pituitosi; filij enim mores animi & corporis parentum facillimè suscipiunt: immo refert Plutarchus, Romanorum filios ex parentibus tabidis ortos, ne talis mali labes quoque contaminarentur, consuevisse pedes in aqua eo usque detinere, donec defuncti parentis ossa concremata fuissent. Secundus locus ab ætate; in senili enim ætate vix plurimum pituita congeritur. Tertius locus à corporis habitu obesos, vel ab illo, qui habet venas angustas, oculos albos, ut dicit Auer. & maxillam inferiorem magnam: isti enim sunt pituita referti. Quartus locus à virtute debili: virtus enim robusta, vel sanguinem, vel bilem gignit: debilis verò pituitam. Quintus locus, qui est omnium certissimus, desumitur ab intermissa aliqua pituitæ euacuatione per vomitum, per sputa, & nares, &c.

Consequentium quinque sunt loci, videlicet actiones animales: vitales: naturales: immodicè excreta & retenta, & qualitates tactiles. Ab actionibus animalibus varia colligimus, sunt enim somnulosi, siti non vexantur: deiectumque habent appetitum, nisi tamen acida reddatur pituita, quæ famem excitet: Ab actionibus habentibus principatù colligimus pituitæ dominium, quando scilicet sunt ingenio reclusi, firmatur in illo, quod semel apprehendunt: suntque diligentissimi, ut Germani in suis operibus: Si de animi moribus illorum loquamur paucos, vel nullos mores habent: Galenus enim primo de natura

humana comment. 39. ait, acumen ingenij à bile: prudentiam à melancholia; stoliditatem à sanguine, à pituita verò nullos mores proficisci.

A vitalibus colligimus pulsus esse molles, tardos, & suffocatos: Præterea non sunt in iram proni, neque in veniorem furiosi.

A naturalibus expultrices, & alteratrices suorum numerum officia tardè explent, sentiunt cibum in stomacho sæpè esse molestum.

Ab excrementis videmus per os, per tussim per nares eorum corpora plurimè scatere excrementis.

A qualitatibus sensibilibus habent in toto calorem mitem: sæpèque actu frigidi sunt, & pili citò cani fiunt.

Si verò huiusmodi corpora in morbos incidunt: duo loci præcipui consurgunt, qui certò indicabunt, si alij non obstiterint, pituitæ dominium: primus locus desumitur ab idea morbi, quæ duplex esse solet, altera spectans ad similes partes, quæ est intemperies frigida & humida, quæque indicat pituitæ dominium: altera ad dissimiles ut est inflammatio cum pondere: sicut enim inflammatio sine pondere indicat bilem, sic cum pondere indicat pituitam. si verò aliquis hæret scrupulus, aliorum locorum syndrome exactissimè expurgari potest. Secundus locus sumitur à motu morbi, motus enim duplex est: alter vniuersalis, alter particularis: si considerauerimus vniuersalem motum, dicemus, motum chronicum indicare pituitam nisi loci indicantes melancholiam obstiterint: Si verò considerauerimus motum particularem id est periodicationem, dicemus quotidianarum pituitam indicare.

Notandum, quod vnus locorum supra propositorum separatus & non iunctus alijs pertinentibus ad corporis dispositionem sit, nullius roboris: non enim valet, motus morbi est locus, ergo pituita peccat, vel melancholia: quia ex Galeno

secundo de differentiis febr. capite 11. habetur, accessiones fieri longas ob has quatuor causas: ob multitudinem materię: vel ob crassitiem, & lentorem: vel ob imbecillitatem potentię, vel ob meatuum angustiam: similiter Galenus 3. prælag. 28. loquens de longis febribus ait, longam febrem fieri ob tres causas, videlicet propter aliquam particulam malè affectam, cui ægrè curatio adhibetur. Secunda ob crudos & crassos humores. Tertia ob errorem commissum. Hinc fit, quod Medicus pro dignoscendis humoribus prædominantibus non solum debet eligere multos locos in vnũ conspirantes, sed in consilij angustia, vti argumento ex sufficienti partium enumeratione, quò probare possit non esse longum morbi motũ ob errorem commissum, non ob particulam curatũ difficilem, neque ob crassitiem melancholicam, sed ob pituitosum lentorem.

Demum adest locus ab horis desumptus: in meridie enim mouetur bilis; vesp̃eri melancholia, media nocte pituita. Hinc Galenus lib. 1. 2. methodi cap. 5. ait, qui ex crudis succis laborant, quotidie accessiones patiuntur, præcipueque ad vesp̃eram, & noctũ, non manẽ, nec vsq; ad meridiem: per crudos succos intelligit crassos, id est melancholiam, & viscosos, id est pituitam. Hæc sunt illa, quæ in morbis indicare possunt pituitam: plura alia à nobis proponuntur lib. 6. methodi, quẽ librum quisque perlustrare poterit.

Loci verò, qui desumuntur à iuuantibus, & lædentibus, sunt quinque. Primus sumitur ab euacuatione: si enim iuuabit pituitæ euacuatio, pituita dominabitur. Secundus ab alteratione: si enim corpus iuuabitur à calidis & siccis, & lædetur à frigidis & humidis, pituita peccabit. Tertius à ieiunio, quod si facîle fertur, phlegmatis dominium ostendit: Galenus enim 1. de ratione vic. 3. prælag. dum ieiunio tollitur lassitudo & sitis, indicatur

pituita. Eandem protulit sententiam 6. de morb. vulg. comm. 3. text. 28. Quartus locus à somno, somnus enim si tollat sitim, sanguis pituitosus dominatur. Quintus locus à febre siue à morbis calidis sumitur: si enim corpus iuuatur à calidis morbis siue à febre, tunc dicimus pituitam redundare. Galenus enim 6. aphor. 44. habet hæc verba, nouimus febrem illis tantum morbis conferre, qui ex frigidityte sunt sola, vel cum humoribus crudis: similiter 4. aphorism. 57. Hippocrates habet, febrem soluere spasmus, & tetanum, quæ ægritudo à frigidis, & pituitosis humoribus fit. Isti sunt loci, quorum aliqui tantum vniti possunt demonstrare, an peccet pituita. Quinimo vnicus solus, nisi obstant loci aliorum peccantium humorum certissimè indicare potest pituitæ dominium.

QVÆST. LXVIII.

*De locorum syndrome indicante
dominium melancholice.*

Melancholiæ sunt tres, vt docet Galenus 3. de loc. affect. cap. 7. & lib. de atra bile, & alibi. Prima species est melancholia, quæ est fax sanguinis, quæ sua natura est frigida & sicca, vt docet Galenus lib. de tremore, & palp. cap. 7. & 5. de vsu part. cap. 4. & lib. de inæquali intemp. cap. vlt. 2. prælag. 47. & in iis quæ ad Glauc. cap. de melancholia. Secunda species est hæc fax sanguinis, sed adusta. Tertia est bilis flaua, sed adeo adusta, vt atra fiat.

Suppositis his tribus speciebus melancholicorum succorum dicimus, quod loci desumpti à rebus non naturalibus inter se genere differant: quia illi externi errores, qui præparant corpus ad melancholiam adustam, quæ dicitur atra bilis furiosa, differunt genere ab iis, quæ efficiunt melancholiam, quæ est fax sanguinis.

Loci indicantes atram bilem furiosam sunt illi propositi in capite de bile: suntque tres. Primus est motus ad quem referuntur animi passiones, coïtus, vigiliæ & exercitium: quod verò inter animi passiones nō solum ira excitet calorem, sed etiam mœror & mœstitia, quæ sunt affectus contrarij, patet ex Galeno i. de different. febrium cap. 3. & in famosa illa historia relata ab Hippocrate de muliere Terrica, quæ ob animi mœrores auxit humores adustos. Modus verò, quo mœrores, & mœstitiæ adurant humores, traditur à Galeno quarto de causis puls. cap. 4. & primo de hum. comment. i. ibi enim dicit mœstitiā calefacere, quia contrahit calorem ad interna, quo contracto fortius calefacit, & exurit.

Quoad locos desumptos ab erroribus externis indicantes melancholiam frigidam & siccam dicimus tres esse.

Primus est ab alimento crasso desumptus: hinc Galenus 3. de loc. affect. c. 7. ait, cibum crassum, ut est caro bubula, aprina, limaces, brassica, lens, gignere melancholiam, quæ est fæx sanguinis frigida & sicca: subdit præterea, vinum nigrum, & crassum aptissimum esse ad generandam melancholiam.

Secundus à nimia quiete, & à nimio somno sumitur. Galen. enim lib. de caus. morb. cap. 3. ait, nimiam quietem refrigerare; quod verò nimia quies melancholiam frigidam præcipuè aggreget, sic probatur: in nimio somno & quiete multus sanguis fit, ubi est multus sanguis, ibi multa fæx.

Tertius locus est nimia coïtus abstinencia: habemus enim ex Galeno 6. de loc. affect. cap. 5. nimiam coïtus abstinenciam reddere homines melancholicos, quod verò isti sint præditi melancholia frigida, & sicca, quæ est fæx sanguinis patet, quia dum semen retinetur, augetur sanguis, & per consequens augetur ipsius fæx.

Loci verò indicantes melancholiam, quæ est fæx adusta tres sunt.

Primus est cibus & potus crassus, dummodo calida procatastica anteuerint: hinc Galenus 2. ad Glauc. cap. i. b. dicit, in Alexandria & Germania homines uti cibus crassissimis, attamen in Germania non pati elephanticum, ut in Alexandria: subdit Galenus, ut gignatur elephanticus, duo requiri; alterum, ut aer sit valde calidus; alterum ut cibi sint crassissimi: aer quidem in Germania nō est calidus, ut igitur fiat adusta melancholia, quæ est fæx sanguinis, requiritur præter cibum crassum, aer calidus, vel aliud genus calefacientium: dicimus aliud genus, quia admonet Auicennas, homines sæpè fieri melancholicos ob usum pharmacorum calidorum: dicit sæpè, quia loquitur de illis, qui habent multam faciem: non enim omnes abundant facie sanguinea.

Secundus locus est mœstitia sine causa: valet mœstus est sine causa: ergo melancholicus; sed quæ melancholia corpori insit adhuc non apparet: dicas igitur si mœstitia diu anteuerit eduliis crasseis, adusta fæx prædominabitur, quia ex Galeno 4. de caus. puls. cap. 4. mœstitiæ exurunt contrahendo spiritus: si verò mœstitia secuta sit melancholicum affectum, & non præcesserint calida, dicas esse copiam facis sanguineæ, quæ sua natura est frigida & sicca: si verò flaua bilis collecta sit, & deinde audacia & mœstitia secuta sint, dicas esse atram bilem illam furiosam, & exedentem.

Tertius locus, est autumnus, qui indicare potest dominium duplicis melancholice adustæ, id est facis sanguinis adustæ, vel atræ ex adustione flauæ prodeuntis: quia ob æstatem præcedentem non frigida, sed calida melancholia accumulatur. Quæ verò illarum peccet, distinctè cognoscetur, facta hoc modo aliorum locorum consideratione: si præcessit

abundantia fluxa, & in autumnno mœstia sine causa fiant, dicendum est, atram bilem dominari: Si verò præcessit cibus crassus, & copia sanguinis, tunc dicendum est, fæcem adustam dominari. Ex horum locorū syndrome quisque etiam licet reruso ingenio sit species humorum melancholicorū colligere poterit.

Si verò de locis indicantibus corporis dispositiorem ad melancholiam sermo fiat, quinque proponemus locos antecedentes, & quinque cōsequentes: Sed quia melancholiz sunt duum generum, alia calida, & alia frigida: similiter duum generum erunt dispositiones illas generantes, calida, scilicet & frigida.

Primus locus antecedentium sumitur ab hereditate: parentes enim melancholici melancholicos filios generant.

Secundus locus desumitur ab ætate, iuvenes primario atra bile furiosa vexantur: qui verò sunt, in consistēti ætate primario atra quæ est fæx sanguinis adusta, secundario atra ex flava adusta anguntur; senes autem melancholia frigida & sicca redundant: Pueri verò & adolēcentes non possunt esse melancholici: quia humiditate abundant: de ratione enim omnium humorum melancholicorum est siccitas.

Tertius locus est à venis latis: Gal. enim 3. de loc. aff. c. 7. ait, quibus latae sunt venæ aptissimi sunt, ut humor melancholicus in ipsis cumuletur.

Quartus sumitur à corporis habitu, id est, à gracilitate, & à corpore nigriori & hirsuto: habet enim Gal. 1. de hum. hæc verba, *graciles, nigriores, hirsutos, quique latus venas habent esse aptissimos ad gignēdos humores melancholicos*: legitur in Timæo Platonis hæc sententia, quæ antea fuit Hippocrat. lib. de carne: dum floret lien corpus tabescere: ratio est, quia dū lien alitur melancholia, & quod relinquitur expellit, tūc lien non intumescit, nec corpus malè se habet: quia quod expellitur & vincitur à liene, facile à qua-

liber corporis particula superatur & expellitur. Liē enim est pars imbecilla, ideo quando bene se habet, corpus quoque bene se habebit, & vber erit: Dum verò tuber est lien, corpus gracile fit: quia per vniuersum corpus humor melancholicus, quia liene deberet recipi, transmittitur, & vitiat alteratque omnia partium corporis.

Quintus omnium certissimus desumitur à suppressa aliqua sanguinis, vel melancholiz euacuatione: dicimus sanguinis: quia ubi multus colligitur sanguis, homines paulo post fiunt melancholici.

Loci consequentes, qui indicant corpora disposita ad melancholiam, desumuntur ab actionibus, & exeuntibus & retentis immodicè.

Primus locus, qui indicat melancholiam frigidam & siccam desumitur ab actionibus animalibus: sunt videlicet cogitabundi, taciturni, non furiosi: Hinc Gal. loquens de vxore Dealcis, quia nimium tacebat, dixit, eam fuisse melancholico humore oppressam: similiter primo de natura hum. 39. ait Galenus, melancholicos esse firmos in sentētia: Denique ex Hippocrate melancholicos esse voraces: Putat verò Auicennas, hunc humorem melancholicum excitare voracitatem, quia fertur in os ventriculi plus iusto per venam stëffanicam, antequam ingrediatur splenem: Demum semper timeant sine causa: Aristoteles autem 7. ethic. c. 14. ait, melancholicos ob timorem semper versari cum medicis, & ab illis postulare medelam.

Secundus locus sumitur à vitali: quia isti habent pulsus tardos, & raros.

Tertius locus sumitur à spuris: nāque Galenus lib. de plenitudine c. 11. & 3. de loc. aff. cap. 7. ex sententia quoque Dioclis causat, melancholicos esse spurorum abundantes, & à potu abstinentes: causa est sanguinis serositas: quo fit ut Galenus 6. epidem. 2. text. 38. dicat sanguinem melancholicorum esse serosum, & Aristoteles

scetles 9. problemat. text. 5. melancholicos humores delectari serositate: Hippocrates libro de genitura melancholiam vocet aquam, & libro de internis affectibus ait remedia pro lienosis esse diuretica, secundo verò epi. 2. citat Historiam Bionis habentis splenem & lantum, & durum, ait Bionem, quia multum minxit, à tumore splenis fuisse liberatum. Et Hippocrates secundo epidemior. sectio. tertia dicit, quartanas iudicari quoque sudore: Modus verò quo lienosi expurgentur per urinam, est quia arteria emulgens habet nexum, & consensum cum arteriis lienis.

Species melancholicorum succorum per alia signa distinguuntur: nā si faeces eiciuntur per aluam nigrae sine morsu, est fax sanguinis non adusta: si cū morsu erit melancholia adusta: an verò sit atriosa, vel fax adusta ex aliis colliges: tanta enim est à nobis proposita locorū abundantia, ut quilibet in omni consilij angustia potuerit ad huius cognitionis apicem peruenire: à ructibus enim acidis sine nidore melancholiam naturalem colliges, si cum nidore adustam, & præter naturam.

Quartus locus sumitur à retentis immodicè: sicuti quando hæmorrhoides sunt suppressæ: si pauco tempore sunt suppressæ credendum est, melancholiam naturalem non qualitate, sed copia peccare: si diu mansere suppressæ, adurit fitque melancholia fæcalis adusta: Galenus enim secundo de differentiis febr. capite quinto hæc aurea verba protulit: *nullum humorem permanere in viuente sicut erat prius: dum igitur supprimuntur, expedit illico aperire: quia breui temporis spacio humor fit longè senior, quam ante.*

Quintus locus sumitur à qualitatibus rætilibus, sunt enim colore plumbeo: sed si præterea calido sunt corpore melancholia erit adusta, si frigido, terrestris frigida, sicut colligitur ex Gal. lib. de atrabile cap. 6.

Postremo multos alios proposuimus locos indicantes melancholiam desumptos à moribus, à symptomatibus, à locis affectis, & à iuuantibus & lædentibus: de quibus ne verbum quidem hic fecimus, quia agimus hic de sanis, & non ægris: qui tamen hanc methodum perquirendi humores vult absolute adipisci legat sextum librum nostræ meth. vitæ. in quo de omnibus exactissime egimus.

QVÆST. LXIX.

De syndrome indicante Polyæmiā.

Perfectus sanguis in viuente solum sua vbertate peccare potest: quia dum valdè alteratur, & qualitate peccat tenuior pars in bilem, crassior in melancholiam vertitur. Hanc doctrinam desumpsimus à Gal. 3. de causis sympto. 2. de differentiis febr. cap. 9. & 2. de crisi- bus cap. 12. & ab Auicenn. lib. 1. doct. 4. cap. 1. Cum igitur sanguis quantitate peccet frangit venas, & hæmorrhagias periculosas efficit: unde cachexia, & mortes suboriuntur. Occasio tractandi de polyæmia, id est, de sanguinis multitudine inde oritur: quia Galenus loquens de hepate humido ait, sanguinem esse abundantiorē: nunquā igitur sciemus, quando hepar fuerit humidum, nisi sciamus quando sanguis valdè abundet.

Dubitatio suboritur magni momenti: quia non videtur, quod detur sanguis distinctus à tribus humoribus, à bile scilicet, melancholia, & pituita: probat enim Plusquamcommentator com. 1. 1. & 44. huius libri quam plurimis argumentis, quod tres tantum sint humores: sanguinem verò esse solum aggregatum ex tribus: eius præcipuum argumentum, omisiss aliis, est; quia sanguis quantumcunque depuratus resoluitur solum in tres humores, ergo.

Responderetur: argumentum propositum esse cum manifestissima principij peti

petitione : quia assumit sine probatione sanguinem solum in tres humores resoluunt. Quod verò resoluitur in quatuor, patet, quia post phlebotomiam in quatuor resoluitur massa sanguinea, in melancholiam, quæ in fundo residet, in pituitam quæ supernatat, in bilem flauam spumofam, & in sanguinem; Præterea sunt quatuor genera tumorum phlegmon à sanguine, ædema à pituita scyrrhus à melancholia, erysipellas à bile. Potestremo Hipp. lib. de nat. hum. 18. & 4. de morbis ponit quatuor humores: Arist. 2. de par. anima. c. 3. locutus est de bile flaua, de atra lib. de somno & vig. & in problematibus de pituita, & passim de sanguine. Plato in Timæo de sanguine, de atra bile, & pituita mentionem fecit. Gal. 2. de natur. fac. 9 libro de humoribus Avic. c. de humoribus, & Auer. lib. 1. col. cap. 12. faciunt mentionem de quatuor humoribus inter se omnino distinctis, quare opinio plusquamcommentatoris ut vanissima est relinquenda: accedamus igitur ad locos indicantes polyæmiam.

Loci igitur indicantes sanguinis abundantiam primò desumuntur à præcaratæcis: Primus quorundam desumitur ab aëre calido & humido, qui tempore veris præcipuè dominatur: qui quæ multis in regionibus inuenitur, sed præcipuè ubi humiditas est temperata: refert Iulius Alexandrinus libro salubrium, loquendo de aëre Venetio, huius aëris humiditatem esse valde temperatam, & propterea senes salubres & robustos hic inueniri; refertque similiter de his, qui incolunt propè Benacum qui ob humiditatem temperatam diutissime viuunt.

Medici tamen Præci, & Moderni censent dari clyma temperatissimum, sed quodnam sit, discrepant adeò inter se, ut quæstio reddita sit apud me ridicula: Audire, Aristoteles enim 2. meteororū, & Gal. 2. de tuenda sanit. c. 7. putat quatuor clyma esse omnium temperatissimum, sub quo est sua Græcia: Auerroës

2. coll. c. ultimo ait, quintum clyma, sub quo est sua patria: Manardus Ferrariensis dicit sextum, sub quo est Ferraria: Albertus Magnus, cuius patria est Ratisbona, aliis præferebat septimum sub quo est patria sua: ecce quomodo quisque laudet patriam aërem sibi proportionatum. Ego autem arbitror, quod si inuenirentur Medicinæ scriptores, quorum patriæ non longè ab arctico iacerent, putarent aërem temperatissimum esse illum Scythiæ, vel Noruegiæ: merito quidè, quia illarum Regionum aër esset illis proportionatus. Sed quia superius in propria quæstione fusè de clymate temperatissimo diximus, non conuenit ut acta repetamus.

Secundus locus colligitur à cibo & potu antecedente, qui fuerit boni succi, & facilis digestionis: Galenus 3. de aliment. fac. agens de his laudat panem, & inter volatilia perdoes, ibidem cap. 4. ait, vina rubra esse accommodatissima generationi sanguinis: Verum sicuti omnia clymata possunt esse temperata, & intemperata respectu diuersorum corporum: similiter alimenta respectu diuersarum naturarum possunt in sanguinem, & in malos humores conueriti: Hinc Gal. 2. de naturalib. fac. cap. 8. ait, mel in sene verti in probum sanguinem, in iuvene in bilem: itaque quilibet locus seorsum ab aliis consideratus contingens est: expurgatur tamen eius contingentia ab aliorum locorum syndrome.

Tertius locus à somno moderato sumitur: Gal. enim 12. meth. c. 3. ait, somnus moderatus cruditatem leuat: subdit, somnus concoquit, vigilia digerunt: causa verò, cur somnus conferat concoctionem, traditur à Gal. 4. in 6. de morbo. vulg. tex. 14. his verbis: *In somno calor ad internas partes reuocatur, & melior coctio fit*: & 4. de mend. sanitat. capite 4. dicit, somnum & quietem semicoctos humores optimè coquere & perficere.

Quartus locus indicans polyæmiā ab

usu balnei aquæ dulcis colligitur : causa est, quia balnea inducunt somnum, qui deinde cruditates tollit, causa verò cur balnea somnum excitent, est, quia trahunt sanguinem ad nutriendas partes corporis, & fit melior coctio : Præterea virtus sensitiua in somno diuertitur & trahitur ad interiora, unde fit, vt coctio sit melior.

Quintus locus à lætitia moderata: Galen. enim lib. de hum. com. 2. text. 31 ait, lætitiā diffundere & dilatare natium calorem, & dum dilatur ferri sanguinem ad nutriendas partes: Præterea ob dilationem caloris inde moderari viscerum incēdium, ex qua moderatione facillè oritur polyæmia: Immoderata verò lætitia contrarium efficit, adeo enim dilatur calidum natium, vt illud dissipet, & destruat. Hinc Gal. 12. meth. cap. 5. ait, ob vehementem timorem, & excessum lætitiæ aliquos homines periisse. Idem dicit libro de semine cap. 16. Præterea legitur occasione nimij gaudij Dionysium Tyrannum, & Sophoclem accepto nūcio tragicæ victoriæ periisse. Similiter Romana mulier prius intelligit filiū in Canario prælio esse occisum: deinde cum post tot lachrymas eum videat redire domum, præ nimio gaudio statim animam exhalat.

Si verò de locis indicantibus corporis dispositionem ad polyæmiā loquamur, dicimus sex esse antecedentes, & tot consequentes.

Primus antecedentium desumitur à parentibus sanguineis: sæpè enim filij similes sunt parentibus.

Secundus locus ab ætate florida, in qua homines vt plurimum sanguine abundant.

Tertius locus ab habitu corporis: si corpus est carnosum non pingue & obesum indicatur sanguinis multitudo: Carnosi erant Athletæ, qui ob sanguinis plenitudinem sæpè in hæmorrhagias incidebāt: pinguedo enim ex Gal. 2. de temp.

Sanctorij. Sanctorij Pars II.

cap. 4. fit à sanguinis friditate, carnositas verò à corporis copia.

Quartus locus à venis latis, primo enim de hum. 1. & 6. de morb. vulg. 3. text. 29. dicit Gal. non possunt sanæ venæ esse angustæ, & flaccidæ, & sanguinem copiosum continere.

Quintus sumitur ab optima virtute corporis: nisi enim facultates animales fortitudine donatæ sūt, sanguinem augete non valent.

Sextus locus omnium certissimus sumitur à consueta sanguinis euacuatione intermissa per nares, hæmorrhoidas, per vterum, & per alias partes.

Loci consequentes corpora disposita ad polyæmiā sunt sex: primus desumitur ab actionibus animalibus: hinc sanguinei vocantur à Gal. 2. de humoribus tex. 30. & 1. de natura humana 39. stolidi: habent enim virtutem discursiuam, imaginatiuam & memoratiuā retusam.

Secundus locus desumitur à nimio risu: Auer. enim & Auic. in cantica dicunt, risum indicare sanguinem: Hinc Hipp. 6. aph. 53. & Gal. in com. aiunt desipientias cum risu esse tutiores: quia à sanguine, & Gal. 6. epid. in fine tertij ait, affectus sanguineos esse tutissimos.

1. Dub. exurgit: in Sileno enim, vt ait Hipp. aderat desipientia cum risu: tamen perit: quomodo igitur ex Gal. affectus sanguinei erunt tutissimi? Præterea Gal. ait, Sileni desipientiam fuisse exortā à bile adusta & saturata: quomodo ergo affectus cum risu erit tutissimus, si ex illo perit Silenus? quomodo risus indicabit sanguinem qui semper generat affectus salubres?

Responderetur, quod risus Sileni non pendebat ab aliquo obiecto intrinseco immediate mouente à nimio; sed à conuulsione & tremore diaphragmatis: dum enim diaphragma contineri non potest, fit risus. Quod verò diaphragma tremore affectum risum moueat, colligitur ex Historia ab Hipp. relata 5. epid. non lōgè.

à fine de Psychone, qui in quadam obli-
dione ciuitatis accepit vulnus in pectore
à lancea, & paulo post incidit in risum à
cuspide in septo rel. &ta: Similiter Arist. 3.
de par. animal. cap. 10. idem confirmat;
ait enim laeso diaphragmate sequi risum:
Quod verò risus à diaphragmate proue-
niat, declaratur à Valerio Maximo lib. 9.
de Philemone, qui videns alinum come-
dentem sicum adeo risit, vt in septi con-
uulsionem inciderit, & vitam illico cum
morte commutauerit. An verò risus se-
des possit esse etiam in liene vt dicebat
Democritus, referente Alexandro 1. probl.
136. & Plinio lib. 11. vel in cerebro vt
plurimi putant; de hac re dicere non est
huius loci, atque temporis.

Tertius locus desumitur à vitali, &
hæc actio est pulsus inæqualitas, vt docet
Gal. 2. de cau. pul. cap. 2. quæ sanguinis
missione statim tollitur: ob copiam san-
guinis pulsus aliquando venit ad *ἀσφοζία*,
id est, pulsus ablationem; dicit Galenus
lib. de causis morborum cap. 3. in polyæ-
mia arterias sanguine adeo impleri, vt
nullum in ipsis supersit spatium vacuum,
in quo aer ingredi possit, vnde cessat ca-
loris vitalis generatio, & fit *ἀσφοζία*, quo
casu, nisi statim sanguis mittatur, actum
est de vita.

Quartus à naturalibus, dum scilicet
rectissimè concoquunt: Alexander
Aphrod. 2. probl. 10. ait, primo sangui-
nem habere vim alendi corpus; secundo
pituitam: valebit ergo, rectissimè alitur,
ergo polyæmia, nisi alia signa discrepent.

Quintus locus ab exeuntibus desumi-
tur: omnia enim exeuntia sunt rubro co-
lore respersa, & præcipuè lotium. Præte-
rea semen, & lac copiosum indicant po-
lyæmiam: Galenus enim 16. de vsu part.
cap. 10. ait, sanguineos omnes semen, &
lac copiosum efficere.

Sextus sumitur à qualitatibus rectili-
buis: oculos enim & linguam rubram ha-
bentes habent multum sanguinis, immo
ex Galeno lib. 1. de hum. com. 1. habetur,

si corpus vergat ad rubrum colorem si-
gnificari polyæmiam: Demum ex duritie
& densitate carnis, idem colligitur: quia
sicuti caro flaccida indicat pituitam, &
malum habitum, sic dura bonum & san-
guineum: densitas enim significat opti-
mam coctionem: quia dum multum ali-
mentum assimilatur parti nutriendæ,
pars bono succo valde impletur, & inde
fit densa & dura: Hinc iuuenes quo ro-
bustiores, eo sunt carne duriores.

Quoad malas dispositiones, in quas
sanguinei sunt inclinati, ad tres affectus
præter naturam præcipuè eas reducimus,
ad synochum videlicet, ad legitimum
apostema, & ad hæmorrhagias: sed quia
ad hunc tractatum non pertinet conside-
ratio de ægris, sed solù de sanis: ideo af-
fectus præter naturam cōsultò omittimus.

CAPITIS XLV.

DE SIGNIS TEMPE- raturæ calidæ testiculorum.

Textus 52.

*Temperatura verò testiculorum cali-
da quidem ad venerem proclius.
Et masculorum generatrix, & fa-
cunda, celerrimeque genitales par-
tes obsepit pilis. simul autem & cir-
cumiacentes attingit partes.*

A G I T in hoc text. de signis
simplicis température calidæ,
proponitq; quatuor signa.
Primum signum est, quia
tales sunt ad venerem pro-
clius: Ratio cur calidi testes reddant ho-
mines proclius ad coitum est, quia ob
calorem testium semen redditur acre,
& stimulare: præterea ad testes ratione
caloris concurret sanguis, & spiritus, vn-
de appetitus & imaginatio, quæ excita-
tur ob consensum, qui est inter testes &
ce

cerebrum per furculos nerueos, & deinde mouet concupiscentiam: Hinc Albertus Magnus de animalibus lib. 22. trac. 1. cap. 1. dicit, coeuntia tria necessariò habere, appetitum scilicet imaginatiuum, spiritum, & humorem: quib. Auicennas addit quartum, scilicet ventositatem.

1 Dubitatio, videtur in sufficiens Galenus, quia tria omisit pertinentia ad calorem testiculorum, primum est, quia tales pluries vruntur coitu, secundum citò semen emittunt: tertium ardentius appetunt.

Respondent Expositores & rectè quod frequens vsus coitus non pertineat ad temperaturam calidam, sed ad calidam & huminam: egent enim multa humiditate substantifica, qui multoties in die vruntur coitu. Quoad secundum, quod est cito semen emittere, dicimus indicare caliditatem & siccitatem: similiter de illis, qui magno ardore appetunt, dicimus indicari caliditatem & siccitatem testiculorum: in hoc capite verò Galenus solum de temperatura calida, & non calida & humida, vel calida & sicca verba facit.

2 Dub. exoritur, quia Gal. in text. agit de sola calida temperatura testium, non enim videtur quod dari possit temperatura testium calida, sine siccitate, vel humiditate.

Respondetur, dum Galenus ait, testes esse calidos, intelligere de caliditate recedenti à temperatissimo, supponendo siccitatem, humiditatem, & reliquas omnes qualitates adesse, sed sine recessu à temperatissimo: dum loquitur de temperatura calida & sicca intelligit de calore simul cum siccitate recedente, supposita aliarum qualitatum mediocritate. Ad argumentum respondemus concedendo caliditatem non consistere sine siccitate, vel humiditate: dicimus tamen illam humiditatem, vel siccitatem non esse recedentem à temperatissimo, sicuti est illa testium caliditas de qua Gal. agen-

dum proponit.

3 Dub. exoritur, quia multi possunt esse ad venerem procliuēs & prompti, quauis testes sua natura frigidi sint, si formosissimæ puellæ amore capiantur: Ergo promptitudo ad coitum non semper indicabit temperaturam calidam testium, vt docet Galenus.

Responsio facillis erit, si dixerimus, hoc signum non esse conuertibile, & merito: quia si hoc esset cōuertibile. syndrome aliorum signorum esset irrita & vana, vel dicimus Galenum considerasse promptitudinem naturalem, & non accidentalem: accidit enim hominibus, vt amore capiantur: vel dicendum amore captos (vt ego puto) esse ægros & extra latitudinem sanitatis: amor enim est delirij species, fitque ab imaginatione deprauata: vel postremo dicimus, quod qui amore facile capiuntur, habeant quoque à natura testiculos calidos.

4 Dub. qui habent serosum semen, vt mulieres, sunt admodum procliuēs ad coitum, tamen habent testes frigidos: ergo de ratione testiculorum calidorum non est promptitudo ad coitum.

Respondetur, serosum semen, si careat acrimonia, non reddere hominēs procliuēs ad venerem: si verò habeat acrimoniam, & sit serosum, dicimus esse calidum caliditate, quæ extra latitudinem sanitatis sit, de qua hic non loquitur Galenus.

5 Dub. non videtur, quod calida reddant homines, procliuēs ad coitum vt dicit Gal. sed frigida, vt ostrea marina, & plura alia flatulenta & frigida.

Respondetur, ostrea & similia frigida ex accidenti reddere homines promptos ad venerem, quatenus scilicet horum visciditas ad renes & pudenda diffluit, & in flatum conuertitur qui primò inflat neruum spongiosum, acinde in locis per quos transit fit acris, & excitat venerem, sed re vera hæc flatulenta potius tentiginem, quam promptitudinem:

ad coitum efficiunt : tardius enim sperma excernitur istorum usu, quam dum erigitur penis à testium calore. Quod verò cibi, vt acres excitent : venerem, nos docet Aristoteles 7. de historia animal. cap. 2. vbi hæc dicit, semen præparari usu ciborum humidorum, & acrium.

Secundum signum : sunt generatrices musculorum. Ratio, verò cur temperatura calida testiculorum sit generatrix musculorum, est quia calor seminis & vteri distendit partes genitales fetus, & extra mittuntur : dum verò non est tantus calor seminis & vteri, vt partes genitales in fetu possint dilatari : foeminae sunt : Quod verò res ita se habeat, patet ex Galeno 14. de usu par. cap. 6. & 7. & 2. lib. de motu musc. cap. penultimo, vbi dicit, partes genitales eadem sunt, sed in foemina intus, in viro verò extra : additque loco citato 14. de usu par. cap. 7. virum à foemina solo situ differre : eandem sententiam amplectuntur Auicennas, & Rasis.

Hinc aliquando accidit (vt ferunt Historiæ) foeminam ob internum calorem conuersam fuisse in virum, extra scilicet pellendo genitalia : legitur enim apud multos, quod existentibus Licinio Crasso, & Cassio Longino cõsulibus, virgo femella conuersa fuerit in marem : similiter Mutianus Licinius refert, se vidisse foeminam vocatam Arescufam viro nuptam conuersam esse in virum Arescõtem vocatum, ac deinde faustè duxisse vxorem. Insuper Plinius lib. 7. cap. 4. refert, se in Aphrica vidisse P. Cossitium, qui antea fuit femella. Volateranus Cardinalis sub Alexandro Sexto Pontifice scribit, se vidisse Romæ foemellam, cui nuptiarum diu mentula erupit : Demum Hippoc. 6. epide. 8. de Phætusa scribit, quod pulso marito in exilium eius corpus factum sit virile & barbatum.

Tertium signum : calida temperatura testium est secunda. Ratio est, quia de ratione foecundi animalis duæ sunt condi-

tiones : prima, vt semen sit bene coctum : secunda vt sit multum : in calida quidem temperatura est bene coctum, & multum.

6 Dubitatio, non videtur, quod in calida temperatura semen sit multum : quia calor resoluit tenue vnde relinquitur crassum, quod paucū est, & non multum. Responsio facilis est, supposito hoc, quod Galenus, dum loquitur de calida temperatura, intelligat omnes alias qualitates esse temperatissimas, id est humiditatem & alias : caliditatem verò solam recedere à temperato : quo supposito, non sequitur, quod à calore resolutum sit tenue, & relictum sit crassum : quia humiditas impedit hanc resolutionem : sicut enim caliditas ex Auer. est lima caloris, similiter humiditas est caloris frænū, quod prohibet, ne calor resoluat.

Quartum signum : in temperatura calida testiculorum, celerrimè in partibus genitalibus, & circumiacentibus generantur pili. Ratio facillima est : quia vbi est temperatura calida, ibi multæ fuligines sunt, vbi fuligines, ibi pili. Superius abundè egimus de generatione pilorum, ideo hic nihil dicimus : Quid verò intelligat per celerrimè, an scilicet in iuuentute vel adolescentia, dicimus celerrimè generari pilos si in principio adolescentiæ apertè generantur, id est in ætate 13. vel 14. annorum.

CAPITIS XLV.

PARTICULA II.

Frigidior verò contraria efficit. Et humida quidem multo, & humido semine abundat. Sicca paucum, & modicè crassum generat semen.

IN hoc textu Galenus breuibus declarat tres simplices temperaturas testium, frigidam scilicet, humidam, & siccam.

Quo ad frigidam, quia ex Aristotele 1. top. cap. 8. contrariorum eadem est disciplina, ideo si calida temperatura testium reddit homines proclives ad coitum, frigida eos à coitu abdicet: similiter si ob calidos testes homines sunt fecundi, ob frigidos erunt infecundi, si ob calidos generabunt masculos, ob frigidos feminas, vel nihil.

Causa verò, cur ob frigidam temperaturam genitalium mulieres nunquam, vel raro & feminas concipiant, traditur ab Hippocrate 5. aphor. § 2. ubi dicit, mulieres, quæ frigidos & spissos uteros habent, non concipere: Galenus in commento ait, mulieres, quæ habent uteros valde frigidos, illos quoque spissos habere, & præterea ora vasorum illarum angusta: unde fit, ut secundæ ad officia non adnascantur, aut si adnascantur, conceptus non possint nutriri, tum ob angusta officia, tum ob sanguinem viscosum, & frigidum ineptum huic nutritioni: accedit quod viscositas pituitæ detetæ circa officia refrigerat semen viri, & illud aquosum & sterile reddat: Hinc Aristoteles 2. de generatione animal. capite 2. dicit, semen refrigeratum ad aquæ speciem reddi.

De humida temperatura ait Galenus, quod abundet copioso, & humido semine: copioso, quia supponit in caliditate testes esse repletos: de ratione enim temperati calor est sperma multum efficere: accedit quod etiā est copiosius, quam in temperato: quia humiditas impedit, ne calor resolvat humiditatem seminis: est quoque parum faciundū: quia est nimium dilutum, dicit enim Aristoteles 3. probl. 4. semen ebriosorum esse infecundum, quia præhumidum est.

De sicca temperatura testium ait, quod generet semen paucum, & modicè crassum: cum contrariorum eadem sit disciplina: etenim si humidi testes generant multum semen: sicci generabunt paucum: si humidi generant tenue, humi-

dum, & fluidum: sicci generabunt crassum, siccum, & consistens.

QVÆST. LXX.

De masculorum generatione.

Questio est difficillima, indigeretque examine solertissimo: Ceterum, quia quam plurima sunt tractanda in hoc libello, ideo ne volumen in immensum crescat, brevissimè aliorum opiniones, & deinde nostram proponemus.

Prima opinio est quorūdam dicentium musculos fieri à semine dextri testiculī: feminas à sinistri. Reiciitur, quia reluctatur experientiæ: non pauci enim sunt, quibus euellitur dexter testiculus, qui tamen mares gignunt.

2. Opinio est nonnullorum dicentium mares fieri, dum prædominatur semen feminæ. Falluntur isti, quia sæpè illæ mulieres concipiunt, quamvis in coeundo semen non emittant.

Tertia est quorundam, qui putant semen actu, & formaliter tale decidere à qualibet corporis parte: quo supposito dicunt, si superauerit illa seminis portio, quæ decidit ab illa parte, quæ mas differt à femina, id est à pene, masculus fiet: si ab illa, quæ femina differt à mare, femina concipietur. Quæ opinio reluctatur principiis anatomicis: iamque est in scholis ab omnibus reiecta.

Quarta opinio est nonnullorum, qui putant utrumque calidum efficere mares: frigidum feminas, negantque semen concurrere ad efficiendos mares, vel feminas. Hæc repugnat naturæ seminum: semina enim ferunt quod illis intus est reconditus, & non aliud. Præterea si effector, & formatrix masculorum esset in utero, quomodo efficeret priapum, cum femina illo orbata sit?

Quinta opinio est Aristotelis 4. de gen. animal. cap. 1. dicentis feminam fieri

ob inopiam caloris non superantis, nec concoquentis: dum verò superat, & coctio perfecta fit, mas gignitur: refert igitur Aristoteles, generationem maris, vel fœminæ in actionem, & passionem.

Sexta opinio videtur esse Hippocratis, & Galeni. Galenus enim 14. de usu part. cap. 7. & multis in locis ait, caliditatem efficere masculos, frigiditatem fœminas, laudatque loco citato sententiam Hippocratis dicentis 5. aphor. 48. in latere dextro mares, in sinistro fœminas: probatque in dextra parte vteri, & in dextro testiculo esse intensiorem calorem, eo quia vasa seminaria partis dextræ oriuntur à vena, & arteria magna; vasa verò partis sinistræ vteri, & testiculorum à vena & arteria emulgenti, quo fit, ut ad dextram partem sanguis concurrat calidior, ad sinistram, tenuior, & frigidior. Inter m accipiemus Galeni, & Hippocratis sententiam, quod scilicet mares fiant à testiculo dextro, siue à parte dextra viri & fœminæ: quia vasa exporrecta ad dextram partem ferunt calidiorem, & perfectiorem sanguinem. Hippocrates hanc sententiam confirmat libro de diætâ: dicitque in utroque sexu duplex esse semen, alterum masculineum, quod est calidius, alterum fœmineum, quod est frigidius: addit, si à patre, & matre masculineum semen effunderetur fieri mares egregios, & illustres: si à patre masculineum, à matre fœmineum, & superet masculineum fieri mares, sed non ita egregios: si verò à matre masculineum, & à viro fœmineum eliciatur, superet autem masculineum, generari mares molles, & effœminatos, qui dicuntur ἀρσενόγυνος: si verò à matre & patre succedat semen fœmineum, fieri mulieres debilissimas, quas Hippocrates 6. epidem. sect. 1. vocat ὑπόγυνος, id est, aque-scentes: si à patre fœmineum, & à matre masculineum, superet tamen fœmineum, audaces, & feroces, quæ vocantur viragines, & ἀνδρῶδες.

CAPITIS XLVI.

De signis calidæ & siccæ temperaturæ testium.

Textus 53.

Calidior verò, ac sicciior crassum semen habet, & fœcundissima est, quæ celeriter ab initio protinus ad coitum excitat animal. Sed & his genitalibus partes citissime hispida sunt, atque omnes quæ circumstant supra quidam usque ad umbilicum, infra verò usque ad media femora. Petulca igitur est, & ad libidinem prona huiusmodi temperatura, statim verò satiatur, & si cogatur offenditur.

VINQUE signatæ temperaturæ calidæ & siccæ proponuntur.

Primum quorum est semen crassissimum. Ratio huius est, quia caliditas & siccitas absument tenuiorem feminis partem, & deinde crassius relinquitur.

1. Dub. ubi est maior caliditas & siccitas, ibi magis attenuatur sanguis, ut patet de sanguine arterioso, ergo in tēperatura calida & sicca testium semen non debet esse crassum, ut docet Gal. sed tenue.

Respondetur, quod non est par ratio de calore cordis & testiculorum: potest enim cordis calor attenuare, quod non potest calor testium. Præterea semen ex aëre, spiritu, aqua, & terra: spiritus tamen est qui colligat, & vnit aërem cum aqua, & terra: dum verò exit spiritus siue aër, cætera enim seiunguntur, & liquefcunt: mista enim quæ sunt à prædominio aërea nullo modo cōgelantur. Hinc Arist. loco citato ait, semen non congelari: quia aër est incongelabilis.

Secundum signum temperaturæ calidæ & siccæ testium est semen *γερμαστία*, id est *fecundissimum*.

2. Dub. videtur Galenus sibi contradicere: quia contrarium dicit 5. aphorism. comment. 52. & alibi, temperatam scilicet complexionem testiculorum esse omnibus fecundiotem: ergo si temperata est fecundissima, calida & sicca non erit fecundissima, ut inquit textus.

Respondet Haly, Galenum dixisse calidos & siccos esse omnium fecundissimos solum tempore pubertatis, quo habent semen coctum, quod temperatissimæ complexionis non convenit: citius enim calidi & sicci perueniunt ad pubertatem, quam temperati: neque hæc expositio est reiicienda.

Aliqui exponunt, quod scilicet dicantur fecundissimi, ratione virtutis celeris, & promptæ in generando: etenim respectu aliarum temperaturarum hæc temperatura calida & sicca citius generat: Hæc expositio colligi potest ex sequentibus verbis: neque hæc similiter est improbanda.

Curtius exponit hoc modo: temperaturam calidam & siccam testium esse omnium fecundissimam ob mulieres, quæ ut plurimum frigidæ sunt, quarum frigiditas nimiam caliditatem contemperat: addit præterea, hanc temperaturam calidam, & siccam esse fecundiotem temperata: quia magis generat mares, quam temperata. Hæc expositio repugnat Galeno loco citato: deinde rationi: quia fecunditas viri non est maior, vel minor ratione aliquarum mulierum, sed ratione sui. Præterea non intelligimus per fecundissimum semen, quod solum mares, sed etiam quod feminas multas gignere possit.

Acachias ait, semen in temperatura calida & sicca testium dici fecundissimum, quia ex illo facile formari possunt partes spermaticæ. Quæ expositio quatenus respicit celeritatem generationis admitti potest.

Argenterius qui putat cum Aristotele, semen habere solum rationem efficientis, & non materiæ, iniuste reiecit hanc opinionem: patebit enim in disputatione, quam instituemus, an semen habeat rationem solum efficientis, ut ait Aristoteles, vel rationem materiæ & efficientis (ut Galen. & Hippocrates) Argenterium à veritatis scopo valde recedere.

3. Dub. non videtur, quod temperatura calida & sicca testiculorum efficiat semen crassissimum, & fecundissimum: quia complexio temperata magis coquit, & magis spiritum & aërem in semine permiscet, quam calida & sicca: quod verò melior est concoctio, eo crassius semen reddi solet, & quo crassius, eo fecundius: quod verò de ratione optime concoctionis sit crassities, nos docet Aristoteles 4. meteororum cap. 2. ubi ait, concoctionem semper procedere in crassando, & 2. de gen. animal. cap. 5. concoctura esse quod spissum, & crassum est, & 1. de gen. animal. cap. 18. ait, senes, quia non possunt concoquere, semine carere: similiter agros carere semine ait propter imbecillitatem: Addas tu, sed temperata complexio est fortior & coquendo muneri magis apta, quam temperatura calida & sicca, ergo semen crassius & spissius efficiet, contra id quod dixit Gal. in tex.

Solutio est, quod dum Gal. dicit, semen calidæ & siccæ temperaturæ testium esse fecundissimum, & crassissimum, intelligat celerrimè fieri tale, id est, in principio pubertatis: temperati enim non ita cito coeunt. Alia assertur responsio, quod dum Gal. inquit, testiculos calidos & siccos esse fecundissimos, supponat & iecur, & totum corpus esse temperatissimum excessumque, solum esse in calore, & siccitate testium: quo casu cum temperatissimum corpus, ut tale multum sanguinis subministrare possit testibus calidis, & ex alia parte testes ut calidi magis attrahant pabulum, quam temperati, inde sequitur

primo, quod testes calidi sint fecundiores, secundo, vt sicci semen efficiant crassiusculum.

4 Dub. videtur adhuc, quod temperatura calida & sicca testium sit fecundior, quam temperatura mediocris: ex Aristotele enim habemus 7. de hist. animal. cap. 1. semina infecunda esse tenuia, fecunda ita crassa, vt grandinis specimen præ se ferant: Præterea Arist. 2. de gen. animalium cap. 5. ait, calidum semen est quod concoctum, & tale est quod spissum, & crassum est. Insuper 3. de Hist. anim. cap. 22. ait, semen calore, & non frigore coire & crassescere: ergo quo calidius eo crassius, quo crassius eo fecundius: accedit quod Galenus in hoc tex. semen temperaturæ calidæ & siccæ appellet crassissimum, & fecundissimum.

Responsum est superius, quomodo sit intelligendus Gal. cum dixit, semen temperaturæ calidæ & siccæ testium esse crassissimum, & fecundissimum: diximus ob celeritatem, id est, in principio pubertatis, quo tempore temperatissimi testes adhuc non efficiunt fecundissimum semen: sed diximus, fecunditatem non considerari ratione celeritatis, sed ratione diuturnæ perseuerantiæ: in calida enim & sicca temperatura non ita diu durat fecunditas, sicuti in optima, & mediocri. Quo ad authoritates Aristotelis respondemus, illam nobis non obstare, quia asserimus etiam optimæ temperaturæ testiculorum conuenire spissitudinem, crassitiem, & optimam coctionem seminis: neque valet hæc consequentia, est calidius, & crassius, ideo fecundius: quia ad fecunditatem requiritur mediocri crassities: semina enim, sæpissimè ob eorum immoderatum calorem sunt infecunda: Hinc Arist. 3. de hist. animal. cap. 22. ait, semen quod fecundum est, in aquam dilabi: addimus nos, sed sic est, quod semen cõplexionis moderat magis potest in aqua dilabi, quia magis participat humiditatem, quam semen temperatu-

ræ calidæ & siccæ, ergo erit fecundius.

Tertium signum: *celerrimè ad coitum excitantur etiam in prima adolescentia*: Ratio est, quia in temperatura calida & sicca semen est acre, ideo valdè & celerrimè stimulat. Præterea ob caliditatem cito fit, ideo celerrimè ad coitum calidi & sicci mouentur: Denum, dum Gal. loquitur de temperatura calida & sicca testium supponit totum corpus, & reliqua omnia viscera esse temperata: quo supposito dicimus, testes ratione caloris optimum, & temperatum sanguinem corporis celerrimè in optimum semen conuertere.

Notandū, quod sicuti celerrimè adolescentēs calidi & sicci ad coitum excitari incipiunt, sic dum coeunt, ob seminis acrimoniam celerrimè sperma emittunt.

Quartum signum: *Non solum genitales partes celerrimè fiunt hispida, sed circumstantes usque ad umbelicam, & infra usque ad media femora pilose sunt*. Ratio est superius allata: quia pili fiunt à materia fuliginosa, & fuligines non fiunt, nisi à caliditate & siccitate.

Quintum: *cito satiantur: si vero repetant coitum leduntur*: Ratio cur lædantur à repetito coitu est, quia in temperatura calida & sicca multum resoluitur: accidit illi Satyro, de quo loquitur Hipp. lib. 8. de morb. vulg. qui nominabatur Grypalopix: qui ob nimiam seminis eiectionem, ita fuit resolutus vt factus tabidus è viuis decesserit: erat enim 35. annorum temperamenti calidi & sicci: causa verò cur calidi, & sicci à repetito coitu lædantur, dicit Acachias inde euenire: quia maiori voluptate afficiuntur, quam alia temperatura: in nimia enim voluptate cõquassantur omnia. Non accipitur hæc ratio Acachias, quia voluptas animum cõsolatur, & ex se nõ lædit, satius est. vt dicamus in temperatura calida, & sicca esse paucū semen, ideo in repetitione coitus deficiente semine plurimum spiritus euolare maximo cum virium dispendio.

Dub. si à repetitione coitus calidi & sicci lædantur: quomodo erunt fecundissimi?

Respondent nonnulli, hos cito satiari, & à repetito coitu lædi, si præter testes calidos, & siccos, totum corpus sit tale: dum enim totum corpus esset calidum & humidum, vel temperatum, & testes essent calidi & sicci, neque cito satiarentur, neque à repetito coitu læderentur: colligunt ex Galeno hanc responsionem 6. de tuenda sanit. vbi dicit, cito satiari & à repetito coitu offendi, intelligi quando testes & totum corpus est calidum & siccum; quia totum corpus non abundat sanguine: vbi verò totum sanguine plenum est, tunc licet testes sint calidi & sicci possunt coitus repetere sine aliquo virium detrimento.

Hæc responsio est verissima, sed non facit ad rem, quia dictum est, temperaturam calidam & siccam testium esse celerrimè fecundissimam, semenq; crassissimum efficere, id est in principio pubertatis, in ætate scilicet 13. aut 14. annorum, quod temperatissimis non accidit: neque Galenus intellexit calidos & siccos testes absolutè esse fecundiores, sed tantum tempore principij pubertatis.

Respondemus igitur nos non implicari contradictionem, dum dicit Galenus, semen esse fecundissimum, & cito satiari, & à repetito coitu lædi: quia ut sit fecundissimum satis est, ut semel in die, in mense quoque emittat semen, dummodo semper sequatur conceptus.

Notandum circa verba, dum ait Galenus hanc temperaturam calidam & siccam esse petulcam, petulcam dici à petendo: meretrices dicuntur petulcæ, quia sunt pronæ ad libidinem: & quia perunt simul pecuniam, & Penem.

CAPITIS XLVIII.

De signis calida & humida temperatura testium.

Textus 54.

Si autem caliditas humiditati coniungatur, hirsuti quidem tales minus, plus verò semine abundant: non tamen plus ceteris appetunt, sed minori detrimento præter modum venereis indulgent; Quod si satis excreuerint, & caliditas, & humiditas, non sine detrimento à venereis abstinent.

VINQUE signa indicantia temperaturam calidam, & humidam testiculorum proponit.

Primum signum minus hirsuti, seu pilosi sunt qui habent temperaturam calidam & humidam, quam qui temperaturam calidam & siccam, vel temperatam: Ratio est, quia humiditas obtundit caliditatem, qua obtusa, non ita fulgines eleuantur: sicut enim siccitas ex Auerroë est lima caloris, sic humiditas est frænum caloris.

Secundum signum: plus abundans semine. Ratio est, quia coctio ex Arist. 4. meteororum est elixatio, & elixatio fit à calido & humido: similiter Aristoteles loco citato ait, coctionem fieri ab eo igne, qui est in humido; quare temperatura calida & humida testiculorum magis apta erit ad generandum semen, quam alia temperatura: vbi vero est melior coctio, ibi est semen copiosius, quò fit ut dicat Aristot. 1. de generatione animal. cap. 18. senes, & ægros caretè semine, quia eorum natura non rectè coquunt.

Tertium signum: non tamen plus ca-

Aaa teris

te is appetunt : Calidi & sicci magis appetunt : quia semen est magis acre , siccitas enim est lima caloris & humiditas eius frænum : cum igitur humiditas obtundat calorem , non fiet tanta acrimonia , & per consequens non irritabitur natura ad coitum , vt in calida & sicca.

Quartum signum , minus læduntur à coitu : Ratio cur calida & humida temperatura minus lædatur à coitu , quam aliæ , hæc est potissima , quia calida & humida plus abundat semine , quam aliæ , quare vbi est maior copia seminis , ibi coitus minus lædit . Quod verò semine abundet , patet , ibi melior coctio fit , vbi melior coctio , ibi seminis plus fit .

Quintum signum : si multa fuerit humiditas & caliditas testium , ait , que non sine detrimento à coitu abstineant : Ratio est , quia nimia abstinencia tollit animantibus motum salubrem , impeditque ne crassa excrementa dissipentur : Galenus enim 6. de loco aff. cap. 5. ait , sex mala oriri ex nimia coitus abstinencia , grauitatem capitis ; cibi fastidium , febris periculum , coctionem diminutam , torporem , & timorem . Addit præterea , viduas , quæ antea purgarentur , ac parerent , & virorum concubitu gauderent , in apnæas , & suffocationes incidere , magisque ob retentum semen , quam ob menses . Recitat quoque Historiam Diogenis Cynici continentissimi qui vt noxam retenti seminis amoueret , manu pudendis admota semen proiecit : similiter Historiam viduæ , quæ passionibus hysterice liberatur , dum eius muliebria à manu obstetricis tractantur , quia ob voluptatem inde subortam , plurimum seminis excreuit .

Colligas coitum minus omnibus efficere temperaturæ calidæ & humidæ , magis omnibus frigidis & siccis : deinde calidis & siccis , magis no-

cere , quam frigidis & humidis .

CAPITIS XLVIII.

De signis frigida & humida temperatura testium.

Textus 55.

Si verò frigidiorē , & humidiorē temperaturam testiculi habuerint , partes circumpositæ glabræ sunt , & tardè rem venericam exercere incipiunt . Neque prout ad actum huiusmodi sunt . Aquosum verò , & tenue ipsis est semen & infacundum , & seminarum generatium .

ROPONIT Gal. quin- que signa temperaturæ frigida & humida testiculorum .

Primum : partes circumpositæ glabræ sunt : non ait Galenus , quod partes genitales sint glabræ , sed solum circumpositæ , quæ sunt ypogastrica pars ventris , fmeora & inguinæ : Ratio desumitur ab iis , quæ dicta sunt de téperatura calida & sicca : vbi enim non sunt fuligines , neque sunt pili ; sed in frigida & humida temperatura non sunt fuligines , ergo neque pili .

1. Dub. non videtur , quod vllō modo genitalia temperaturæ frigida & humidæ possint esse pilosa , quia hæc temperatura frigida , & humida non efficit fuligines , quæ pilos efficiunt .

Respondemus Galenum per temperaturam frigidam & humidam intelligere temperaturam hominis sani , quæ est calida , sed quia est minus calida , quam temperatissima , dicitur frigida : quare non sequitur , est frigida , ergo omnino non generantur fuligines : ad- est

est enim in hac temperatura tantus calor, quantus possit aliquas fuligines efficere.

Secundum signum: *tardè rem venerèa exercent, & non sunt pròni ad actum venerèum*. Ratio est, quia ubi non est acrimonia, ibi non est promptitudo ad venerem. Præterea ubi est frigiditas & humiditas, paucum semen fit; quia ibi est coctio diminuta.

2. Dub. mulieres sunt frigida & humida, tamen & cito rem venerèam exercent, & sunt pròna ad actum venerèum: ergo falsum est, quod temperatura frigida & humida tardè exerceat coitum, & non sit pròna ad coitum.

Respondemus primò falsum esse, quod mulieres citò exercent coitum, & sint pròna ad libidinem, ut sunt viri: concedimus, mulieres quàm maxime appetere viros, sed ut plurimum non ob libidinem, sed eo fine, ut illis dominentur, vel pecuniam rapiant, huncque finem còsequendi desiderio, & amore perditæ, insanire non desinent donec summum virorum imperium potitæ sint: Secundo respondemus ad dubium, comparisonem esse faciendam inter viros, & nequaquam inter mares & feminas: quare dicimus, mares frigidos & humidos respectu marium calidorum tardè rem venerèam exercere, & nò esse prònos ad coitum: similiter faciendam esse comparisonem inter mulieres, dicendo feminas frigidiores & humidiores tardius exercere actum venerèum, & minus prònas esse ad libidinem, quàm calidiores.

Tertium, *aquosum & tenue est ip[su]m semen*. Ratio est, quia sicuti temperatura calida, ut dicit Aristoteles 2. de gen. animal. cap. 5. efficit semen spissum, & crassum: similiter dicimus cum Galeno temperaturam frigidam efficere semen tenue & aquosum. Præterea tanto tenuius, & aquosius fit, quanto frigiditati iungitur humiditas: tenuitas

enim sequitur ambas qualitates.

Quartum, *semen est infecundum*: Ratio desumitur à signo superiori, id est ab aquositate, & tenuitate seminis: Idem docet Arist. 3. probl. 4. ibi enim ait, semen ebriosorum esse magna ex parte infecundum: quia habitus corporis eorum præhumidus est, semen vero non humidum, sed crassum fecundum est: similiter lib. 7. de hist. animal. cap. 1. ait, semina infecunda esse tenuia: fecunda verò esse, quæ grandinis speciem referunt, & hæc mares generant, tenuia feminam. Postremo, non est prætereundus modus dignoscendi sperma fecundum ab Arist. traditus lib. 3. de hist. animal. cap. 22. ubi habet hæc, *Semen quod fecundum est, delabitur in aqua, atque subsidet: at quod infecundum est, diffunditur, atque exolefcit.*

Quintum est, *feminarum generatium, vel omnino non generans*: superius dixit esse infecundum: hic vero subdit, quod si esset feminarum generatium, vel omnino non generans, quod magna ex parte accidit: Ratio, cur semen frigidum & humidum aliquando est generatium feminæ, & nunquam maris, facile patet, eo prius supposito, quod Hippocrates, omnes Græci, & Arabes, & Galenus 14. de usu par. c. 6. putant virum, scilicet à muliere solo situ differre: eadem enim vasa quæ habet vir, habet & femella: vasa enim præparantia, & deferentia, & testes æquæ sunt in femina, ut in viro: ceruix vteri inuversa figuram penis, & fundum vteri figuram seroti præ se fert: His suppositis, & auctoritatibus propositis confirmatis dicimus, imbecillum calorem seminis, vel eius temperaturam frigidam, & humidam impedire, ne hæc vasa in prima formatione adeo propellantur & dilatentur, ut prominent: quia propellendi & dilatandi munus pertinet ad caliditatem, & non ad frigiditatem.

3 Dub. non videtur, quod fœmina non differat à viro situ, vt docet Gal. 14. de vsu par. c. 6. quia fœmina non habet parastatas, nec prostatas, in quibus conseruatur semen: nec inuersa ceruix vteri assimilatur peni: penis enim habet quatuor musculos: denique plura alia sunt in fœmina, quæ in viro non sunt.

Respondetur, Galenum intelligere præcipuam differentiam esse desumendam ex situ: neque negat alias esse posse differentias in magnitudine, structura & figura: nõne inter ipsos mares quamplurimæ sunt differentiæ in magnitudine, & figura? ideo nimium seuerè nonnulli oppugnarunt Galeni sententiam: quia dixerit situ differre: nõne ipsi mares inter se sunt differentes in penis figura, in testium magnitudine, & in aliis plurimis differentiis? Quo vero ad id quod dicunt, ceruicem vteri inuersam, non assimilari peni, quia non habet quatuor musculos, vt penis: Respondemus, quod Clitoris exiguum corpusculum Falopij habeat duo ligamenta, & quatuor musculos, & assimiletur peni: quare videtur quod fœmina situ solum in pudendis à viro differat.

CAPITULUM XLIX.

De signis frigida & sicca temperatura testiculorum.

Textus 56.

Frigidior verò. & sicciior temperatura similis quidem in reliquis est antedicta: Crassius verò semen in ipsa existit, atque omnino paucum.

IGNA quæ conueniunt frigida, & sicca temperatura testiculorum sunt similia iis, quæ conueniunt frigida, & humida

temperatura. Præterea Galenus addit duo per quæ distinguitur frigida, & sicca à frigida & humida.

Signa, quæ conueniunt frigida & humida, & frigida & sicca sunt hæc: primum partes circumpositæ sunt sine pilis: secundum tardè coire incipiunt: tertium tardè excitantur ad actum venereum: quartum vel nihil generant, vel fœminam.

Signa verò propria huius temperatura frigida & sicca sunt hæc duo; alterum omninò paucum.

Præterea differunt hæc duæ temperatura: quia si de pilis loquamur, dicimus in frigida & humida non esse pilos: in sicca vero aliquos esse: In frigida & sicca esse maiorem promptitudinem ad coitum, quam in frigida & humida: In frigida & humida esse copiosius sperma, & magis tetue, quam in frigida & sicca.

QVAESTIO LXXI.

An mulier sit calidior mare.

Arist. cum Empedocle libro 4. de gen. animal. cap. 1. reprehendit Parmenidem dicentem, mulieres esse calidiores viris cap. 6. eiusdem probat Arist. fœminas esse frigidiores, tum ex veloci efflorescentia, & senectute; tum ex vita otiosa, & sedentaria, & libro quinto de gen. animal. cap. 19. inquit, fœminam esse debiliorem mare, quia frigidior: idem colligitur lib. de long. & breu. vitæ cap. 3. & primo politic. cap. 1. Immo 4. sect. problem. 29. quaerit cur hyeme viri, æstate fœminæ ad venerem sint procliuiiores: Respondet, quia viri sunt calidiores: ante Parmenidem fuit Horus Aegyptius magnus Rex Philosophus & Medicus, qui putauit fœminas esse calidiores viris: contra hunc disputauit Symachus (vt refert Macrobius septem sat.) Omnes

Omnes tamen præcipui auctores putant viros esse calidiores : sed antiquam Hippocratis & Galeni sententiam afferamus, lubet afferre auctores qui mediam viam tuentur, inter quos est Curtius, qui dicit contingere posse, quod aliqua mulier sit calidior mare.

Rationem præcipuam desumunt à pulsu, Galenus enim libro de pulsibus ad Tyrones capite 9. & 3. de causis pul. & alibi docet, pulsus frequentiores indicare maiorem calorem, addunt, mulieres habere pulsus frequentiores, idem esse calidiores.

Reiicitur propositum argumentum, quia peccat in forma, & in materia, in forma, quia est in secunda figura ex duplici affirmatiua : namque medius terminus est latior prædicato conclusionis : medius est pulsus frequentia, dicimus quod frequentia prædicatur de complexione calidiori & frigidiori : de frigidiori quando arteriæ sunt angustiores : peccat in materia, quia frequentia est quid æquiuocum : alia enim est frequentia, quæ sit in lata & profunda arteria, quæ solum indicat calorem, & alia in angustâ : negamus frequentiam pulsus angustæ arteriæ indicare calorem.

Curtius ait, mulieres in prima generatione quo ad genitalia non posse esse calidiores maribus, posse tamen quo ad alias corporis partes : immo primam generationem tractu temporis ait, quod possint esse quoque calidiores quo ad genitalia : reddit rationem : quia aliquando obseruantur mares cum pulsu tardissimo, cum vrina alba, & cruda : ex aduerso obseruatur aliqua mulier calidissima cum vrina rubra, quare ait, posse accidere, vt aliqua mulier possit esse calidior mare.

Respondetur, neminem negare, mulierem aliquam esse posse calidior frigidissimo homine : sed dum queritur, an mulier sit calidior mare,

facienda est comparatio inter temperatam mulierem & temperatum virum : quia nemo vnquam dubitauit, quod dentur innumeræ mulieres calidæ, quæ calidiores sunt hominibus frigidioribus : Ad dubium respondemus esse impossibile, vt aliqua inter mulieres temperatior sit calidior mare temperato. Accidit, quod mulieres temperatæ sunt minus calidæ, quam viri temperati : debet enim constitui fæmina temperatissima respectu cuius cæteræ omnes debent dici frigidæ, vel calidæ : dicimusque hominem temperatissimum respectu cuius cæteri dicuntur frigidi, vel calidi esse longè calidior, quam fæmina temperatissima, quod quidem probatur ratione, & autoritate : ratione quia nulla inuenitur fæmina calidissima, quæ non gignat excrementum menstruale, quod indicat hepatis frigiditatem & humiditatem.

Deinde auctoritatibus, & rationibus desumptis ab omnibus auctoribus præcipuis probari potest, fæminas esse minus calidas viris : Galenus 14. de vsu par. cap. 6. habet fæminas esse frigidiores viris ; probatque triplici ratione, quarum prima est fæminas esse exquisitè calida, ita coqueret & conficeret alimentum vt careret menstruis : Secunda ratio, quam ibi tradit est, si fæmina esset calidior mare, genitalia non remanerent intus : Tertia, si fæmina esset exquisitè calida, non haberet testiculos minores, sperma parcius, frigidius, ac humidius : subdit deinde Galenus, mas quanto est calidor, tanto ipsius testiculi maiores sunt : Præterea 2. de sem. cap. 5. ait, in calidiori, & sicciori crassi mas sit : in frigidiori & humidiori fæmina : idem colligitur ex Galeno 5. aphor. 16. 4. de v. p. & 2. de temp. Eandem opinionem secutus est Auic. prima primi doct. 3. cap. de complexionibus, & Auer. Demum ex Hipp.

(vt probauimus) mulieres generantur à parte sinistra, & non à dextra, ideo frigidiores: nec credant lectores Hippocratem intelligere partem sinistram cavitatis vteri, vel viri sinistrum testiculum: intelligit enim partem sinistram esse frigidiorē dextra, quia vasa spermatica dextri lateris, per quæ fluit semen ad testes in maribus, & fæminis deducuntur ab aorta: vasa vero sinistri deducuntur ab emulgente, quod vas est longè frigidius: Dum vero Hipp. lib. de superfætatione inquit, quando femellam generare voles, dextrum testem oblige, quando marem sinistrum, dicimus intelligendam esse ligaturam omnium vasorum dextri lateris ad testes peruenientium: causa vero, cur ligatura dextri testis nihil iuuat, duplex est, prima, quia obligamentum non impeditur omnino transitus; secunda, quia semen asseruatur in glandulis astatibus, seu vesiculis, quæ in hunc finem effectæ sunt, vt semina pro vsu generationis conseruent: qui igitur impediret, ne per vasa præparantia sinistri lateris transiret seminis pabulum, haud dubiè solum mares generarentur.

Hippocrates denique lib. de diætâ habet, mares esse calidiores fæminis: denique dum Hippoc. 7. aphor. 43. dicit mulierem non esse ambidextram: Gal. in com. reddit rationem dicens, quia est frigidior.

Decipiuntur quoque qui dixerunt, fæminas esse posse calidiores maribus quo ad alias corporis partes, non quo ad genitalia: probatum enim est cum Galeno 14 de vsu part. capite 6. & 2. de de semine capite 4. & 5. fæminas habere hepar frigidius, & humidius, quia sanguinem excrementosum efficit. Ostendit ex eo patet, fæminas secundum totum esse frigidiores viro, quia earum hepar sua frigiditate & humiditate obstat, quominus cætera cor-

poris partes fiant calidiores maribus.

1 Dubitatio: ex Hippoc. lib. de morb. mulierum in principio habetur, mulierem habere sanguinem calidiorē.

Resp. dupliciter: primò cum Vegha locum illum esse mendosum; secundo cum Cordæo, & Rorario contradi. 38. intelligendum esse fæminas per accidens sanguinem calidiorē habere, quatenus scilicet caliditas ob angustiam vasorum excitetur.

QVÆSTIO LXXII.

A qua parte semen decadat.

QVæstio est difficillima: Ab Aristotele enim primo de generatione animal. cap. 18. & Galeno lib. de semine subtilissimis argumentis tractatur. Nos aliorum opiniones proponemus: & demum nostram paucis explicabimus.

Prima opinio est Empedoclis, qui (vt refert Arist. loco citato, & Galenus 2. de sem. cap. 3. & fusc. Philoponus.) dicebat partem seminis nobiliorē, id est caput, cor, iecur, & alia viscera à patre pendere: alia vero partes ignobiliores, id est manus, brachia, pedes & coxas, à matre.

Reiicitur ab Aristotele, & à Galeno locis citatis fusissima oratione.

Præterea falsa est, quia incidit Empedocles in opinionem Anaxagoræ, qui negabat transmutationem substantiæ: dum enim ex sanguine semen fit, nihil sanguinis & viscerum efficientium sanguinem in semine continetur: generatio enim seminis est transmutatio totius, nullo sensibili remanente. Denique si in semine essent particule respondentes patri & matri, superflua esset virtus formatrix, cuius virtus est partes efficere, ordinare & disponere: essent enim antè effectæ, ordinatæ.

ordinatæ, & dispositæ: quod quidem est inconueniens.

Secunda opinio est quorundam antiquorum dicentium, semen solum prodire à solidis spermaticis partibus, quæ albæ sunt, dicuntque semen virtute testium trahi à venis minoribus ad maiores, & ab his tandem in testes confluere. Reicitur hæc opinio à Galeno & ab Aristotele locis citatis: repugnat etiam rationi, quia ante seminis generationem sanguis arteriosus & venosus confluit in testes per vasa preparantia, & ibi conuertitur, & accipit nouam formam, quod qui negaret similiter incideret in opinionem Anaxagoræ, qui negabat transmutationem: in corpore quidem viuenti nihil mouetur de loco ad locum sine noua alteratione, & substantiæ transmutatione: quare ridiculum est, quod deducatur sanguinea substantia transmutationis, maximè obnoxia vasis maioribus ad vasa preparantia vsque ad testes sine alteratione & transmutatione.

Tertia opinio est Auicennæ, vbi agit de semine, qui ait, materiam seminalem à tribus principiis prodire; à cerebro, corde & hepate: Quæ opinio si in hunc sensum accipiat, quod scilicet concurrant virtutes horum viscerum, eo fine, vt semen tandem in testibus perficiant, non potest improbari.

Quarta opinio est, quod semen fecernatur ab omnibus corporis partibus, estque antiquissima: fuitque Democriti, vt colligitur ex libro de historiæ philosophica, & creditur esse Hippocratis libro de genitura, libro de morbo sacro, & libro de aëre, aquis & locis: videtur quoque esse Arist. 4. sect. problem. 2. & 3. & Auerr. lib. 1. de generatione animal. cap. 17. similiter Lucretius lib. 4. suorum carminum eandem sequitur opinionem: Esus

fundamentum præcipuum desumpserunt à similitudine parentum: Præterea lib. de aëre, aquis, & locis refert duas historias, quæ videntur persuadere, quod semen à toto fecernatur: altera est Macrocephalorum: altera Scytharum: Macrocephali erant qui caput oblongum habebant: isti, quia apud Europeos erant in pretio, nutrices capita mollia infantium ceperunt fasciis comprimere, & elongare: euenit deinde quod ex Macrocephalis orirentur Macrocephali. Hac posita historia; sic argumentatur: si ex capite quoque non fecerneretur semen, non fieret ex Macrocephalo artificiali filius talis.

Præterea Scythæ, vt se liberarent coxendico dolore, quo ob nimias equitationes, vt plurimum vexabantur, secabant sibi venas iuxta aures, ob quam sectionem steriles fiebant: Hinc colligebant à capite semen quoque prodire: postremo Auerr. 1. de gen. anim. cap. 17. refert de suo filio quod haberet in mammis vestigium aui. Hæc sunt verba Auerr. *Vidi in filio meo maiori, qui habebat vestigium in mammis suis, quod signum habebat: auus suus ex matre: verum in eo paruum, neque scio utrum efficietur maior vel ne.*

Reicitur hæc opinio ab Aristotele primo de gen. animal. cap. 17. & 18. ibique proponit pro confirmatione dictæ opinionis plurima argumenta, eaque mirificè soluit & omnem dubietatem tollit: nos qui profitemur breuitatem, quatuor tantum magis præcipua, & eorum solutiones proponemus.

Primum argumentum est: Filij assilantur parentibus secundum omnes partes: ergo semen ab omnibus partibus decedit.

Secundum, ex mutilatis mutilata generantur.

Tertium, in coitu est adeo vehemens.

mens voluptas, vt totum conquassetur & flaccidum fiat: ergo semen ab omni parte secerni debet.

Quantum ex semine totum fit: ergo ex toto secretum est.

Primum argumentum tollitur ab Arist. loco citato: quia seruatür quoque similitudo vnguium, pilorum, & vocum, à quibus semen non decedit. Præterea si in animalibus ab omni parte decideret semen: sequeretur etiam idem in plantis, quod euidentissimè falsum est.

Secundum argumentum tollitur, quia non mutilati vt plurimum à mutilatis fiunt: homo sine digitis generat filios cum digitis, idem de aliis partibus mutilatis dici potest: ergo non secernitur à toto: ex eo enim quod non est, nihil secernitur.

Tertium est nullius roboris: quia nulla est corporis pars sensu prædita, cuius læsio non possit totum corpus reddere flaccidum: nonne hæmorrhagia reddit corpus flaccidum? attamen sanguis à toto non secernitur. Præterea dicit Arist. si semen ex toto excerneretur, non simul sentiretur voluptas, sed aliis partibus prius, aliis posterius.

Quantum ex iis quæ infra proponemus facile tollitur: similiter respondimus historiis de Macrocephalis, & Scythis: & in bonum sensum reducemus opinionem Hipp.

Quinta opinio est nonnullorum credentium semen coqui & perfici non in testibus, sed in epididymide: Galenus lib. 1. de sem. cap. 15. & 16. ait, epididymida esse particulas adherentes capiti testium: putant isti semen perfici in epididymide, & non ingredi substantiam testium: dicunt officium testiculorum esse, vt exugant serosum seminis excrementum, quia testes sunt glandes, quæ in huc finem factæ sunt, vt recipiant serosa excremēta.

Reiicitur hæc opinio; quia reluctatur inspectioni propriæ: quia in testium sectionibus inuenitur semen perfectissimè coctum, & album & non serosum.

Sexta opinio est Aristotelis, & omnium peripateticorum, qui censent, virtutem seminariam, & cæteras omnes virtutes à corde tanquam ab vnico & solo rege & gubernatore prodire: putantque proprium organum in quo semen perficitur esse vasa inuoluta, & non testes, vt nos docet Galenus.

Fundamentum peripateticorum desumitur à quinto libro de histor. animal. capite 5. 4. de part. animal. cap. 13. & primo de generatione animal. cap. 4. vbi ait, testes nihil conferre ad generationem maris, vel fæminæ: addit, si essent necessarij, omnibus animalibus inessent: sed nec pisces, nec vllum genus, quod pedibus caret, vt serpentes, testes habent præter binos meatus, qui coitus tempore semine fortifico implentur, & lacteum quandam humorem emittunt: Ne verò videantur testes frustra à natura facti, tradit Aristoteles 3. de histor. animal. cap. 1. & 1. de gen. animal. cap. 4. triplicem testium vsum. Quorum primum ait esse, vt appendantur vasis inuolutis, causa reddendi ea patentiora; sintque veluti pondera, quæ telis textorum appenduntur, quibus exectis ait, contrahi vasa, & occludi meatus.

Reiicitur hîc testium vsus, quia vasa inuoluta adeo adhærent, vt nullo modo à testibus, quamuis essent magnæ molis possent distendi: secundus vsus est suo pondere cor tendere, & tendendo roborare, quod quidem probat, quia testibus exectis illico laxantur vasa, & exoluitur cordis robur: vanissimus est hic vsus; quia sequeretur, quod senes, qui maiores habent testes iuuenibus, haberent cor robustius.

Atius, quod est ridiculum: Præterea antequam cor posset tendi, inter cor, & testes sunt adeo plurimæ vasorum reuolutiones, vt ante cor prius vasa pedum tenderentur: Tertium vsum proponit sect. 4. probl. 14. qui est, vt pondere suo iuuat penis erectionem: Reicitur hic vsus, quia erectio penis fit à spiritu implente eius cauitates, & ab appetitu mouente musculos huic tensioni dicatos, & nequaquam à pondere testium.

Neque omnino reprehendi potest opinio Aristotelis, quamuis vsus testium ab illo propositi optima cum ratione explodantur, non potest inquam absolute reprehendi, quia locutus est in communi, an testes sint necessarij omnibus animalibus: argumentum enim philosophi, quo vtitur dum dicit, si essent necessarij, ergo omnia animalia illos haberent, est efficacissimum, & non potest infringi: non concludit tamen de hominum testibus: quia re vera sine illis homo non generat: neque quod ab Aristotele affertur de tauro castrato, quod coiuert, & generauerit, aliquid roboris habet contra Galenum, quia in castratis semper tantum seminis in parastatis conseruatur, quantum satis esset pro vnicâ coitione.

Septimâ opinio est nonnullorum dicentium semen gigni in vasis inuolutis, & testibus: hacque ratione confirmant suam sententiam: sicuti hæmatosis conuenit hepati, & venis: similiter seminis generatio pertinebit ad vasa inuoluta, & testes.

Decipiuntur: quia sumunt pro principio, quod est maxime controuersum: Aristoteles enim vult sanguificationem fieri à corde: Vesalius à venis: Argenterius & multi alij cum Galeno à parenchymate hepatis: Alij primo ab hepate, deinde à venis: non erat igitur supponendum, sanguificationem, seu

hæmatosim fieri ab hepate, & à venis: credimus nos vnam actionum ab vnicò principio prodire: quia vnum in quantum vnum, dat solum vnum: si rueret hoc principium, actum esset de logica, phtysica, & medendi methodo: Ruet igitur opinio credentium, quod semen à testibus, & vasis inuolutis perficiatur.

Octaua opinio videtur esse Platonis in Timæo, vbi ait, semen non ex toto, sed ex capite per spinalem medullam ad testes excurrere: ideo definit, semen esse spinalis medullæ defluxum: eandem opinionem sequi videtur Alcmaeon, qui vt citatur in historia philosophica, dicebat, semen esse cerebri particulam: Hæc opinio videtur confirmari ab Hippocrate lib. de genitura, qui videtur asserere duas esse vias, per quas semen à cerebro ad testes perueniat, de prima loquitur lib. de genitura, vbi dicit, primam esse à cerebro in lumbos per spinam, & ad renes, & à renibus ad testes; de secunda loquitur libro de natura ossium, vbi dicit capite ad venas iuxta nares procedere, & ab his venis tandem in testes: eandem sententiam sequi videtur Arist. 19. sect. probl. 58.

Hæc opinio videtur falsa, & ridicula, sed cum fuerit tantorum virorum, credendum est aliquid recôditi continere, quod altitudini animi Hippocratis, Aristotelis, & Platonis conueniat: Dicimus igitur, cum semen ex Galeno 1. de semine cap. 1. sit plenum spiritu vitali, qui per vniuersum corpus diffunditur; ex Arist. similiter 2. de generat. animal. cap. 2. sit compositum ex spiritu & aqua, propterea non esse mirandum, si semen ratione spiritus, qui vagantur per totum corpus à toto procedere dicatur; Hinc Hippocrates libro de genitura habet, corpora mutilata continere omnia membra in virtute cordis, in quo fiunt illi spiritus,

qui post aliquam transmutationem recipiunt in semine vim formatricem: si verò semen consideretur vt viuens, trahit ortum à corde, si vt potentia sensitium, sic solum à cerebro per spinalem medullam ad testes corruat: Hac ratione potest defendi opinio Platonis dicentis, semen solum à capite prodire; vt sensitium scilicet: neque par est, vt ita subito sententiæ præstantissimorum philosophorum reiciantur: habita enim varia consideratione, ipse Arist. vario modo de semine loquitur: modò enim inquit, semen à corde prodire, quod intelligitur vt viuens, & vt sensitium; quia putabat sensum quoque à corde prodire: modo ab inuolutis vasis, quatenus ibi recipiat vltimam perfectionem: modo, vt 2. de generat. animal. in fine quinti capitis ait à diaphragmate: quia instrumenta inspirationis efficiunt spiritum vitalem, quatenus ob septi motum in arteriis spumescit: mirabilis enim obseruatur sympathia non solù inter cor, & testes, sed inter cerebrum, septum, & testes: inter cerebrum & testes adest sympathia virtute spinæ, quæ à lumborum vertebris ad quatuor musculos erigentes penem nervos mittit: inter septum & testes per venas, arterias, & nervos, mitus est consensus: per venas, quia vena orta à vena sine pari penetrat septum, & deinde desinit ad renalem & spermaticam venam: per arterias, quia arteria venosa penetrat in sinistram sinum cordis, & inde in aortam, & ab aorta in canales, qui ad renes & ad testes perueniunt: per nervos, quia nervus excurrans per costas mittit quoque surculum ad testes: Vnde fit, vt dum adolescentes sperma emittere incipiunt, mutant vocem, eadem ratione Hippocrates 2. epid. sect. 1. ait, tussis diuturnas superueniente testium tumore cessare: ecce quam admirabiles consensus inter testes & præ-

cipua viscera obseruentur, vt præterea non sit mirum, si per celebres viri habita varia consideratione varia & diuersa dixerint.

Nona opinio est Gal. libr. de sem. quod in testibus generetur, & perficiatur semen, præcipuum eius fundamentum est, quia in vasis inuolutis, in anatome inuenitur sanguinolentum quidpiam, quod indicat sibi fieri seminis præparationem pro forma seminis acquirenda in testibus, in quibus semper inuenitur semen album & perfectè coctum. Hæc demonstratio desumpta ab *autoψία* vnice persuadet semen formaliter sumptum, non à toto separari, sed solum à testibus: relinquuntur solum duæ dubitationes soluendæ: altera est de Macrocephalis arte factis, qui Macrocephalos gignunt: altera est de sterilitate Scytharum à sectione venarum pene aures prodeunte, quæ ostendit semen à cerebro prodire.

Quo ad Macrocephalos, dicimus, in testibus representari totius corporis imaginem, tum quia à partibus principibus ad illam efformandam mittuntur organa, nervi scilicet à cerebro, & à spinali medulla, arteriæ à corde, & venæ ab hepate, quæ omnia vasa, cum habeant consensum cum qualibet corporis parte, non erit mirum, si Macrocephali arte facti gignant Macrocephalos; tum quia testibus à natura inserta est virtus formatrix seminis, in quo potentia omnes corporis partes continentur, vnde non est mirum, si stigmata parentum aliquando in filiis appareant.

Quo ad Scytharum sterilitatem dicimus, neminem referre posse sterilitatis causam in sectionem venarum retro aures; quia illæ venulæ nullam habent sympathiam cum testibus: causa verò sterilitatis Scytharum fuit illorum vitiorum, & mulierum obesitas: dum verò dicunt esse sententiam Hippocratis

pocratis in libro de genitura, quod ab illarum venarum sectione suboriatur sterilitas; respondemus illum librum non esse Hippocratis, vt testatur quoque Galenus: quare miror Valesium lib. 2. controuersi. cap. 8. & Vesalium & quamplurimos alios dicentes, à sectione illarum venarum sequi posse sterilitatem, eo quia inciditur neruus quidam: quoties in magnis vulneribus inciduntur nerui, attamen non sequitur sterilitas. Præterea dum secantur venulæ, non supponitur, & neruum simul secari: cogitent igitur diu noctuque nunquam ex anatomia, non dicam necessariam, sed neque probabilem rationem ostendentem sterilitatem ab illa sectione fieri inuenient.

QVÆSTIO LXXIII.

An semen simul sit efficiens, & Materia primi conceptus.

Plusquamcommentator, & Argenterius in hoc loco: Auerr. 2. collig. & Fernellius ubi agit de sem. putant semen esse causam efficientem, & nullo modo materiam primam delineationis conceptus.

Rationes quibus id probant variæ sunt: à Plusquamcommentatore in hoc loco tres præcipuè afferuntur: quarum primâ hæc est: si semen esset agens & materia, sequeretur, quod idem esset actus & potentia, agens & patiens, forma & materia, quod est impossibile. Secunda, semen plantæ est tantum efficiens; materia eius est terra ex qua planta fit: ergo solum ex semine virtus actiua desumitur; & passiva ex terra; quia semen post motus principium putrescit, & resoluitur: Tertium desumitur ab ovo, dicens, adhuc autem gutta seminalis in ovo inuenta est efficiens pullum, non quidem cadens in materiam pulli, si-

gnum cuius est, quia inuenitur adhærens in connexo oui, & non commista cum ovo: ex his concludit, semen non vt materiam, sed solum vt efficiens concurrere: Ab aliis proponuntur aliæ duæ rationes, quarum prima, quæ erit quarta pro hac opinione hæc est: si semen esset agens & materia, sequeretur quod mas in seipso aliquid generaret, quod est absurdum. Quinta, si semen esset agens & materia, in vnum numero coincideret causa efficiens, & materialis, quod reluctatur Aristoteli 2. phy. cap. de causis: hæc sanè postrema ratio coincidit cum prima.

Ad primam, dum dicit, quod sequeretur, idem esse actum & potentiam, & formam & materiam: respondemus, in semine esse spiritum & humorem, spiritum verò esse causam agentem; humorem esse causam materialem nutrientem spermaticas partes: quare non est inconueniens, quod idem respectu diuersarum partium sit actus & potentia, forma & materia: Deinde dicimus, semen esse principium actiui ratione virtutis formatricis, quæ est in ipso: passiuum ratione partis corporeæ.

Ad secundam respondemus, quod semen plantarum sit agens, & materia: hancque opinionem sequuntur Aristoteles & Galenus, quod neque Plusquamcommentator, neque multi alij peripatetici intellexerunt: Galenus enim 1. de sem. cap. 9. circa medium refert sententiam Aristotelis, dicentis in semine plantarum duo principia contineri, materiale scilicet, & fabricatorium: si aliquis verò Peripateticus negaret, quod Aristoteles admittat in semine plantarum principium materiale, legat caput 18. post medium primi libri de generatione animal. ubi ponens differentiam inter genituram & semen habet hæc verba, *genitura id.*

vocatur quod à generante proueniens causa est quæ prima obtineat principium generationis: subdit, semen autem est quod ex ambobus cõiuntibus illis originem trahit, quale semen plantarum omnium est, & animalium nonnullorum, in quibus sexus distinctus nõ est, veluti est id quod ex mare ac femina primũ miscetur: ecce quod in semine plantarum ex Aristotele adest materia & forma siue agens, & patiens: Præterea cap. 20. ante medium eandem confirmat sententiam his verbis, in quibus sexus maris & femina distinctus non est, in his semen veluti conceptus iam est, conceptum appello primam ex mare, & femina misturam: ecce quod in ouo, & in omni semine plantarum, vbi non distinguitur mas à femina, est materia & agens, actus & potentia, sed respectu diuersarum partium: quæ Arist. loca si vidisset Plusquamcommentator, & multi alij. non absolute negassent in plantarum semine esse materiam & formam agens & patiens, & actum & potentiam.

Ad tertiam respondemus Arist. statim occurrere post citata verba primi libri de gen. animal. cap. 20. proposito argumento his verbis: *quamobrem ex uno semine vnum gignitur corpus, verbi gratia ex vno tritici grano vna radix, & ex vno ouo vnum animal: conceptum appello, id est primam misturam ex mare & femina: ecce quod Aristoteles ouum & omnia plantarũ semina appellat conceptum, id est primam misturam ex agente & patiente: immo dictio græca idem significat: conceptus dicitur κύνει quasi vnio agentis & patientis: dum verò dicit Plusquamcommentator, guttam genitalem esse in conuexo oui, & non commixtam, cum ouo, aberrat: quia in candido oui natat, & deinde candidum vitellum circumdat: quod vero candidum oui sit materia generationis nos docet Arist. 2. gen. animal. capite 3. vbi loquitur contra*

Alcmæonem Crotoniatem aliter sentientem, & aliis in locis.

Ad quartam, dũ inquit si semen maris haberet partem materialem, in se generaret: Respondetur præterea requiri locum generationis, qui est Vterus.

Ad quintam, dum ait, quod conuenirent in vnum numero agens & materia: Respondemus, quod valeret argumentum, si illud vnum consideraretur respectu vnus & eiusdem, & non haberet varias partes, de hoc enim vno intelligitur philosophi præceptum, quod scilicet non possit esse agens & materia.

Aristoteles quærit de semine, quod iniicitur in vterum, an solum esset purum agens, vel simul causa materialis primæ delineationis conceptus: apud Veteres erat controuersum: quia Galenus 1. lib. de sem. cap. 3. enarrat duas antiquorum Peripateticorum diuersas expositiones: aliqui enim dicebant Aristotelem voluisse semen in vterum iniectum illico generationis principium sanguini menstruo præbere: mox statim totum excerni; ideo semen solum agens, & non materiam esse. Alij verò putabant, Aristotelem velle semen non solum esse agens, sed etiam partem materialem primi conceptus: ibi Galenus dixit hos non intellexisse Aristotelem, eosque propterea nomine peripateticos appellat: quia vera, & germana opinio Aristotelis (vt putat Galenus) est quod semen iniectum in vterum sit purum agens ad differentiam seminum platarum, & ouorum, quæ (vt superius ostendimus cum Aristotele) continent causam agentem, & materialem: Quod verò semina omnia iniecta in femellam sint ex Aristotele solum agentia, & non patiëtia, legamus c. 3. 2. de gen. animal. vbi ex professo tractat hanc questionem, hisque verbis concludit seminis nullam constituræ magnitudinis

nis foetus partem esse : & 1. de gener. cap. 20. ait, quemadmodum ex fabro & ligno fit lectica, & ex cera & forma globus, ita ex menstruo & semine fit fetus : ecce quod ex Aristotele semen est solum agens & forma, & non materia conceptus. Quod hæc sit opinio Aristotelis patet, quia omnes fere Peripatetici eam sic intelligunt : quamuis non desint, qui alio modo verba proposita interpretentur. Sed hic non est locus differendi de opinionibus Peripateticorum.

Galenus 1. lib. de semine contra Aristotelem proponit decem argumenta, quibus probat, semen non esse solum causam agentem conceptus. Tria argumenta continentur cap. 4. primi libri, quorum primum est : si semen totum in utero conuerteretur in substantiam spirituofam, tunc venter in prima cōceptione intumesceret, quod non solet euenire. Secundum, si semen veniens in uterum, solum præberet principiū generationis sanguini menstruo, tunc accideret, quia occurreret sanguini aggregato in utero, quod non est dicendum, quia sanguis in quouis ventre in thronum vertitur, & mox corrumpitur : aut occurrit sanguini existenti in uteri acetabulis, quod neque dici potest, quia semen diuideretur in quamplurimas partes, & cum, neque ex se, neque ab alio possit diuidi, non occurreret omnibus acetabulis uteri. Tertium desumit ab Hippocratis experimento desumpto à Plaltria Hippocratis ancilla, ob saltus abortiente, semen sex dierum, quod obdutum erat membranula : unde Hippocrates collegit semen in utero totum conseruari, & non in spiritus dissolui, ut putat Arist. Quartum, autem, Quintum & Sextum in 5. cap. proponit : Quartum verò tale est : omnia membra gubernantur per venam, arteriam, & neruum ; sed hæc cum sint exanguia,

non à sanguine, sed à semine debent constitui, ergo non est dicendum naturam permittere, ut semen foras egrediatur. Quintum, quod est spirituosum, est cuiuslibet operis instrumentum, ergo absurdum est dicere, quod natura semen respuat, & foras exire permittat. Sextum, illud est conuenientius principium materiale generationis, quod est perfectius & appetibilius, sed semen est huiusmodi : quia ad eius attractionem uterus valdè cōcitur, & in eius amplexu summo opere lætatur, idèd illud non expellet. Neque est dicendum post virtutem seminis communicatam utero, à natura deinde expelli : quia propter quod vnumquodque est tale, & illud magis est : si sanguis retinetur propter seminis qualitatem, tanto magis retinebitur semen : cum igitur non reiiciatur, fiet materia spermaticarum partium. Septimum, quod est in cap. 9. si ex Arist. in seminibus plantarum est virtus agens est materia, cur etiam in seminibus animalium non aderit causa agens & materialis ? nōne in utroque semine adest virtus generandi ? Octauum ex cap. 11. desumitur, & tale est, omnia membra similiaria præter carnem & adipem, cum abscissa sunt non regenerantur, quia ex semine, & non ex menstruo facta sunt ; si ex sanguine facta essent, regenerarentur. Nouum argumentum desumptum ex cap. 12. tale est : ex iis nutrimur ex quibus cōstamus, sed membra spermatica nutriuntur semine, ergo ex semine tamquam ex materia facta sunt. Hæc sunt argumenta Galeni contra Aristotelem, quibus probat in semine non solum esse virtutē actiuam, verum etiam passiuam, seu materiale.

Auicennas verò, & Auerroës videntur taxare Galenum, quia non intellexerit Aristotelem : Hi enim negant, quod Aristoteles dicat, semen, post-

quam communicauit generationis principium ab vtero egredi; quia ait Philosophus, semen totum in spiritum conuerti, & nihil seminis egredi: Auicennas enim lib. 9. de animal. c. 1. circa finem habet hæc verba, *Et putant homines, quod Arist. putauerit, quod sperma viri non esset pars pueri, neque immistum cum materia pueri: sed hoc non fuit eius consilium, sed suum consilium fuit, quod inuoluatur cum materia & profundetur cum materia, scilicet sanguine menstruo, ut sit operator membrorum, ut ducat idoneam materiam ad membra, & erit illud sperma materia spiritus in creatura: ecce quod semen, ut Auicennas interpretatur, retinetur, & non egreditur: quia est causa efficiens totius embrionis.*

Auerroës similiter secundo coll. cap. 10. habet hæc verba: *Non habet reprehensionem Aristoteles ab Hippocrate & Galeno de muliere, qua sexta die ob saltus abortiuit, quod fuit inuentum sperma inuolutum panniculo, quasi dicat, si Hippocrates vidit sexto die illam genituram, hoc non est contra Aristotelem, qui non asserit semen euanescere, ut putant nonnulli, sed paulatim spiritui- ficari, & in sanguinem operari: quod verò philosophus legerit historiam Hippocratis de ancilla sua, patet, quia eam confirmat lib. 7. de historia animalium c. 7. vbi habet hæc: semen insinuat in vtero, diuque cōtentum membrana obduci, ait semen obduci membrana, aitque deinde semen antequam discernat, id est antequam in partes distinguatur, si fortassis abortire contingat, exire ut ouum in sua membrana contentum detracto putamine: ecce quod philosophus primo innuit historiam ancillæ Hippocratis, & deinde concludit semen membrana obuolui, & spiritui- ficatum totum obduci membrana, quæ est seminis superficies, ut calor vteri incrustata, ut do-*

cet quoque Galenus primo de semine cap. 4. hæcque membrana vocatur chorion: mox ob insufflationem factam à spiritibus incipiunt in chorio apparere venæ & arteriæ, quæ vmbelicum constituunt, per quas deinde attrahitur sanguis menstruus, qui efficit deinde embrionem.

Differentiæ inter Aristotelem, & Galenum variæ sunt: Aristoteles putat ex crassiori parte seminis fieri tantum ex materia chorion, non tamen partes spermaticas embrionis: Galenus vult ex semine tantum ex parte spermatica non solum fieri chorion, amion, & allantoidem; sed omnes partes spermaticas embrionis. Aristoteles vult semen à masculo tantum; Galenus, & Hippocrates à fœmina quoque dicunt semen fœcundum prodire: Aristoteles vult virtutem seminariam cordi esse attribuendam, & deinde vasis inuolutis: Galenus vero testibus tantum. Aristoteles dicit, semen esse solum principium efficiens: Galenus & Hippocrates efficiens & materiale. Aristoteles putat totum semen in vtero conuerti in spiritum & membranam: Galenus vnam partem in spiritum, aliam in materiam spermaticarum partium. Neque optimi peripaterici à Galeno dissentiant: primo enim aphorismorum Com. 15. & lib. aduersus Lycum cap. 7. ait, tria esse quæ substantiam nostram cōplent, spiritum, æream substantiam, & sanguinem menstruum: spiritus autem est in semine atque est auctor generationis, & ut remanet fit calor innatus, deinde verò nutrit, auget, & vsque ad vitæ finem animal perducit: hic in Iuuenibus multus est, in senibus paucus; quia ad consumptionem istius substantiæ animalia senescunt: quanto igitur in fœtu plus est de hoc, tanto animalia sunt fortiora, & longioris vitæ: de hoc dixit Aristoteles, proportionem res-
pon

spondere elemento stellarum : hic spiritus non solum est in seminibus, sed est dispersus in toto elementorum globo, hic in terra, & aqua causat rerum generationem : de hoc Arist. 3. de Gen. animal. cap. 11. habet hæc verba, *generantur autem in terra, humoreque animalia, & planta, quia humor in terra, spiritus in humore, calor animalis in universo inest, ita ut quodammodo omnia plena sint anima*, paulo infra ait calorem seminis agentem in menstruum, & calorem aeris, tetræ, vel maris agentem in mistum facere conceptum, & motum imponere : quia hic spiritus calorificus est primum, & proprium naturæ instrumentum.

Dubit. dictum est partes omnes similes (carne & adipe exceptis) ex semine factas esse, tamen secundo de elementis cap. 2. habet ex sanguine matris omnes partes animalium sanguineorum esse generatas : similiter 8. de placitis Hippocratis, & Plat. cap. 4. idem dicit de cartilagine, osse & membrana; & primo de facultatibus naturalibus cap. 6. post medium ait, ex menstruo sanguine tunicas ventris, gulæ, intestinorum, atque arteriarum ab alteratrice fieri, lib. verò 2. eiusdem cap. 3. dicit cartilaginem, os, arteriam, venam, nervum, membranam, medullam, exanguia quidem esse, ex sanguine tamen facta fuisse.

Solutio colligitur ex Galeno lib. de hominis natura, ubi habentur hæc verba, *monstratum est in commentariis de semine, quod quam multa corporis partes ex semine generantur, cum sola carnea ex sanguine formetur. Verum, quia exiguum est ad semen quod in utero proficitur, alitur autem ipsum ex sanguine, & augetur. Propterea parum abest, quin ex sanguine particula formari videantur, quatenus autem semen ex sanguine generationem accipit, eatenus si quis dicat, factum ex sanguine generari, verum dicere*

videatur: ex his verbis colligitur solutio difficultatis; nonne semen fit ex sanguine, quatenus sanguis prius in semen conuertitur? quo pacto verò sanguis in semen vertatur nobis declarat Galenus primo de potentiis naturalibus cap. 3. his verbis: *cum in omnem seminis partem sanguis veluti ros sit attractus, nunquam sui speciem representat, sic namque fiet, & ut facile eum vincat semen, & ceteriter assimilet, & sibi nutrimentum faciat*: ecce quod ex sanguine omnia spermatica alantur, quare, prius in semen conuertitur, quod Erasistratus non animaduvertebat: putabat enim omnia spermatica ex sanguine primario nutriri: solutio igitur dubij in hoc consistit, quod duplici modo intelligantur nutriri spermatica, vel primario & immediate, id est absque eo quod sanguis prius in semen conuertatur, & sic negamus spermatica ali sanguine: vel mediate & secundario, quatenus necessariò pro nutritione requiratur sanguis, hac tamen lege, ut prius abeat in semen.

QVÆSTIO LXXIV.

De virtute formatrice.

Nulla res mortalis ostendit maius suæ compositionis opificium, quam animalium fabrica: Gal. n. lib. de usu partium, & alibi testatur, Auctorem huius opificij esse aliquem Deum sapientem, & potentem, qui intellexerit prius, quam vniscuiusque animalis corpus esset fabricandum, & deinde quod proposuerat, potentia fuerit assecutus: huncque, qui effecit omnia, quæ voluit virtutis, ait, esse inuictæ, & insuperabilis.

Agens de hac potentia formatrice Gal. primo libro de fætus formatione capite 6. proponit octo opiniones, easque omnes reiicit. Deinde fatetur

se ignorare huius diuinæ virtutis substantiam : addit tamen, omnes dictas opiniones ad aliquem bonum sensum posse reduci præter primam, cuius Auctores contendebant omnia casu & fortuna fieri. Nos subnectemus paucis omnes antiquorum opiniones: quia Galenus fusè & summo dicendi ornatu, summaque eloquentia illas ita explicauit, vt nil addi possit.

Prima opinio fuit Asclepiadis & Epicuri, qui putabāt, omnia fieri casu & fortuna; id est ex motu aliquo irrationali, & in artificiofo, sētum in optimum finem deuenire : Gal. his verbis eam reiicit, *verum hanc primam opinionem refellere mihi non est opus, cum ab his ipsis aduersus quos mihi disputatio est, damnata iam sit : cum dicant hi à natura tale opus fieri, & ideo non casu, & fortuna; qua enim à natura sūt, ratione facta sunt.*

Secunda opinio erat quorundam, qui putabant hanc diuinam formatricem exhibere motionis principium: deinde nihil amplius agere : sed succedere alias causas, quæ immediatè omnia efficiant : sicuti dum horologiis exhibetur motionis principium tendendo spiram calybeam: aliæ enim rotæ virtute primæ mouentur : Sic dicunt Deos, vbi plantarum & animalium semina, ita præpararunt, vt ad tantam motuum successionem ipsamet essent idonea, nihil amplius agere. Aliqui putant hanc opinionem fuisse Aristotelis ponentis primum motorem, à quo ex 2. de gen. animal. cap. 1. & 4. & 1. de Cælo tex. 100. omnibus tributum est esse, & viuere: Sed re vera aliter sentit Philosophus, quia isti ponunt multos Deos; Aristoteles vnicum, isti dicunt hos Deos exhibere principium motionis, & deinde nihil amplius agere : Arist. verò vult primum motorem continuò mouere, & omnia continuo ab illo gubernari & viuere.

Reiicitur tamen hæc secunda opinio à Galeno dicente, quod esset impossibile, vt conformatio tantorum membrorum ex tot tantis motibus se inuicem succedentibus semper perueniret ad bonum finem : cum omnia continuo sint in perenni agitatione.

Tertia opinio est quorundam, qui putabant animam rationalem in semine existentem sibi corpus formare. Aliqui dicunt hanc opinionem esse Temistij 1. de anima comm. 22. sed aberrant, quia Temistius de formatrice, quæ format & præparat organa non est locutus.

Galenus disputat contra hanc tali pacto : si anima sibi corpus, & omnia membra fabricaret; tunc membra, & membrorum actiones, & vsus sine dissectione cognosceret : Infantesque essent Anatomici peritissimi: addit Galenus, peritissimos quoque Anatomicos infinita propemodum pertinentia ad Anatomiam nescire : & inter cætera proponit exemplum de lingua, ait. n. professores Anatomicos inter se esse discordes de numero musculorum linguæ, & qualis musculus exerat linguam ait, adhuc esse incognitum. Gal. recitat opinionem ridiculam cuiusdam credentis vnumquemque musculum esse quasi animal voluntatem nostram persentiens, quod attrahat ac circumducatur linguam in conuenientem figuram ad vocem exprimendam : aitque hanc opinionem esse absurdissimam : quia si quilibet musculus esset vnum animal, quod persentiat nostram voluntatem, nos quoque hæc animalia cognosceremus; additque cum multi sint muscoli, & omnes sint animalia, vnum animal constaret ex pluribus : numerus enim musculorum totius corporis ascendit ad 409.

Quarta opinio est nonnullorum, qui ponebant duas animas, aliam, quæ membra

membra embrionis efficiat : altam vero, quæ motus & functiones membrorum voluntarias incitet, id est altam esse animam, quæ animal generat & altam quæ illud gubernat.

Reiicit hanc Gal. quia hæc anima, quæ generat, vel permanet in animali, vel post genitum animal recedit : non est dicendum, quod permaneat : quia esset otiosa & superflua : si dicerent, quod anima generans, quæ est formatrix membrorum recedat, actum esset de anima gubernante : quia non posset scire quæ futura sint ex ordine generatricis, seu formatricis membrorum : nisi dicamus, quod formatrix, seu generatrix membrorum prius quam recedat, diligentem instructionem, seu memoriale omnium quæ futura sunt in corpore animæ gubernatrici præbeat, quod est ridiculum.

Quinta opinio est Platonis dicentis materiam animatam, quæ ab æterno est, in Ideas respiciendo, se ipsam excolere & informare. Contra istam Gal. habet hoc argumentum : si materia siue anima in ipsa existens efformaret se ipsam, deberet dignoscere membra ab ipsa formata, ita ut Infantes cognoscerent, quod neque peritissimi Anatomici percipiunt.

Sexta opinio proponitur à Gal. 1. de fætus formatione cap. 4. quæ est Crispi, & multorum Philosophorum stoicorum, & peripateticorum qui putabant, seminis paterni virtute cor, solum gigni : quod postquam sit genitum, omnia membra formet & gubernet : in ipso enim irascibilis, concupiscibilis, & rationalis residet, & ab ipso dependet.

Contra Gal. ait istos in multa errata incidere : primo errant, quia nec sensu, nec ratione inueniri potest cor primum omnium generari : Secundo falluntur, dum dicunt à corde omnia membra spiritalia formari, quasi quod

opifex qui id constituat quicumque ille sit, iam recesserit, neque amplius adsit : Tertio negat Gal. in corde esse omnes potentias, rationalem scilicet, irascibilem & concupiscibilem, ut putabat Arist. 2. de generatione animalium, cap. 1. Quo ad primum erratum ait Galenus cap. 3. formationis tempus prius continere corio, arteriis, & venis umbelicalibus & iecori, quam cor, ut nos in fractione ouorum, quæ tertio, vel quarto die sub glaci gallina permanserint, cognouimus : cor igitur non prius formatur, nec alia membra ab eo generantur ut putabat Arist. Quo ad secundum : neque cor est principium membrorum spiritalium : quia eodem tempore, quo formatur cor, formatur thorax, & omnia membra spiritalia, ut docet Gal. cap. 3. quare si spiritalia non fient à corde, tanto minus cætera membra quæ minorem cum corde connexum habent. Præterea Gal. clarissime ostendit, arterias & venas à semine, & non à corde oriri : redditque hanc rationem capite citato, *In omnibus artibus eundem artificem, tam primam partem rei, quam fabricatur, quam quæ sequuntur, reliqua omnia usque ad consummationem operis constituere* : ecce quod ille Artifex qui efficit venas, & arterias umbelicales, debet usque ad consummationem totius operis in opere suo perseverare, vultque cor esse principium dispensationis arteriarum, & non generationis : addit Galenus, *Alij extruunt vrbes; Alij administrant; Alij sunt qui fabricant; Alij qui fabricatis rectè utuntur* : vultque his verbis ostendere, nec cor arteriarum : nec iecur venarum : nec cerebrum nervorum principium generationis esse : sed solum gubernationis & dispensationis, ut in questione propria probauimus. Tandem ad aliud erratum Arist. stoicorum & Crispi ascendit, quod scilicet nervi

non à corde, sed à cerebro dispensentur per vniuersum corpus, sed de hac questione nihil dicimus: quia fusè de ipsa superius egimus.

Septima est illorum, qui dicunt, quod facultas formatrix sit anima vegetatiua: hanc quoque reprehendit Gal. quamuis non omnino eam reiiciat: eam enim reprehendit dum profert hæc verba, *nam cum summam in horum fabrica, & sapientiam & potentiam videam, non possum existimare eam, quæ in semine est, animam ab Aristotele vegetalem, concupiscibilem à Platone, à Stoicis animam quidem prorsus, sed naturam appellatam, factum ipsum formare; cum non modo sapiens non sit: sed omni prorsus ratione carere videatur*, in hanc tamen sententiam inclinat, dum profert hæc verba, *cum tamen rursus similitudinem, quam filij habent cum parentibus specto, ab hac opinione non longe diuersus abeo.*

Octauam refert, dicitque, se didicisse à quibusdam Platonicis magistris, animam, quæ per totum mundum est diffusa, quam mundi animam, vocant, esse formatricem fœtus.

Has opiniones refert libro de fœtus formatione cap 6. Ad has possunt referri omnes opiniones antiquorum de hac re differentiū. In octauam opinionem incidit Anaxagoras, qui putabat, mentem, separare & congregare. Similiter Auicennas, qui putabat formatricem esse cholcodeam.

Quod verò nec anima mundi, nec mens Anaxagoræ, nec cholcodea possint esse formatrices, colligitur ex his Galeni verbis prolatis loco citato contra octauam opinionem, *dignam quidem eam esse existimabam, ut scilicet talis ars ac facultas ascriberetur, nunquam tamen adduci potui, ut crederem scorpiones, phalangia, muscas, culices, viperas, vermes, lumbricos, teretes, ascaridesque ab eadem anima mundi formari,*

prope ad impietatem accedere hanc opinionem ratus: neque praterea materie animam tantam artem affectam fuisse credibile videtur.

Galenus verò, cum reiecerit dictas opiniones, asserere videtur facultatem formatricem esse imperceptibilem: proponit enim hæc verba, *tantum igitur hoc habeo, quod de causa animalium formatrice asserere posse confidam, quod summa in ea pars, summaque sapientia inesse conspicitur, quodque postea quam formatum fuerit corpus vniuersum, id in toto vna curriculo tribus motuum principis ex cerebro per nervos & musculos: ex corde per arterias: è iecore per venas gubernetur.*

Arist. similiter 4. meteororum cap. vltimo loquens de virtute formatrice, non audet determinare quænam sit hæc virtus formatrix: solum dicit, *esse naturam, vel aliam aliquam causam*, quod verò Arist. fuerit dubius de origine formatricis, nos quoque admonet Gal. 2. de temperamentis cap. 6. vbi habet hæc verba, *de virtute formatrice Arist. dubitauit, nunquid animæ originis sit, atque à calido, frigido, humido & sicco, res diuersa.*

Non tamen colligimus ex Aristot. virtutem formatricem non esse quid extrinsecum: habet enim 2. de gen. animal. cap. 1. post medium hæc verba, *sed ab aliquo extrinsecus agentie effici queque, aut viscera, aut alia membra remotum à ratione videtur: fieri enim non potest, ut moueat quod non tangit, & quicquam ab eo quod non moueat, afficiatur*. Ecce quam clare Arist. ostendat & probet, formatricem facultatem esse quid corporeum, & non incorporeum, seu diuinum: quia vult, ut tangat, eo axioma te motus, quod omne agens naturale agat per contactum, & omne tale sit corporeum: quate virtus formatrix erit aliqua pars corporea in semine inserta: Quod verò formatrix

formatrix non sit separata à semine ab Arist. his verbis probatur, sed aliquid quicquam esse abinunctum irrationabile est: etenim id abinunctum, generato completoque animali, aut corrumpitur, aut manet: sed addit non videri aliquid in animali, vel planta genita quod sit separatum, sed solum quod totius pars sit, aut planta, aut animalia: quasi dicat, non est vt nauta in naui: si verò quis diceret, quod postquam omnes partes genitæ sint, formatrix corrumpatur, ait Philosophus, hoc esse absurdum: dicit enim qui efficiet reliqua? id est quale agens efficiet reliqua, id est nutrit, augebit, & cætera officia administrabit? ergo remanebit, eritque pars: & cum agat, tanget, & corporea erit: contributaque semini à patre, vt dicit Philoponus: Concludit tandem loco citato Arist. virtutem formatricem, nec animam; nec animæ partem esse, sed esse quid animatum & mixtum: quod verò mixtum sit patet, quia actionem præcipuam habet: omne enim habens aliquam actionem mixtum est: idè Arist. 2. de anima concludit intelligere, & alias actiones quæ videntur esse animæ, esse corporis animati, & non animæ: Similiter Arist. 1. posteriorum, vult proprias actiones, seu passionem conuenire subiectis in secundo modo dicendi per se, & non differentiis: quodnam verò sit hoc mixtum habens actionem formandi, vel in quo inserta sit virtus formatrix cum Arist. & Gal. putamus esse calidum natium pendens tum à semine patris, tum à calore vteri: Quod verò calidum natium sit mixtum, patet ex Gal. multis in locis & præcipue lib. de rigore c. 6. vbi dicit, calorem innatum esse substantiam per se, & semper mobilem & sua sponte, idè ex se, & non ab alio moueri; quare non accidens, sed substantia, non simplex, sed mixtum habens in se sui motus principium.

QVÆSTIO LXXV.

De similitudine filiorum.

A Vicennas lib. 5. de animalibus, Arabes omnes, & demum Fernellius 7. suæ physiologiæ putant, causam similitudinis effigiei esse imaginationem: mouentur auctoritatibus Arist. & Galeni, Arist. enim sect. 1. probl. 12. quærens, cur hominum partes inter se sint dissimiles: respondet ob cogitationum velocitatem, & ingenij varietatem imprimi multiformes notas: Galenus vero libello de Theriaca ad Pisonem ait, se consuluisset Æthiopi, vt ad lecti pedes formosam, albamque figuram collocaret, ne filij orirentur deformes: quod cum præstiterit, fuit voti compos.

Hæc opinio reiicitur ab Erasmo, eo quia pater cæcus à natiuitate generare potest filios sibi similes. Quare non omnes similitudines natorum oriuntur ab imaginatione: cæcus enim à natiuitate nullam faciei pulchritudinem imaginatur.

Secunda opinio est Erasmi, qui dicit causam similitudinis filiorum non esse imaginationem, sed virtutem formatricem quæ est in semine; ait enim lactucam efficere semen, quod generat lactucam sibi similem sine vlla imaginatione, & sic de alijs.

Reiicitur, quia dum negat, imaginationem non posse aliquando concurrere ad alterandam effigiem naturalem, destruit alterationem, quam inferunt in corpus vehementes animi motus, quod aduersatur experientia: motus enim vehemens animi ex Platonis sententia in Charmide, dum etiam corpus iacet, magis corpus agitatur & alteratur, quam vehemens corporis motus, quod cum ita sit; potest quodque facile contingere, vt fixa imaginatio per medios spiritus imprimatur

fœtus stamine effigiem & figuram animo conceptam imprimere possit.

Præterea credendum est Galeni historię de Æthiope relatæ lib. de the-riaca ad Pisonem, & Aristot. sect. 10. probl. 12. & experientiæ, quod dum mulieres grauidæ tempore primæ fœtus delineationis appetunt carnem porcinam, vel ficus, & alia, eorum vestigia, in infantibus impressa conseruari.

Tertia opinio est Galeni, quæ explicatur lib. 2. de semine, ubi ait, causam similitudinis esse temperaturam, & variam permissionem seminis maris, & fœminæ: supponitque tria principia: quorum primum est, quod omne agens agat sibi assimilando: censet enim, semen fœminæ habere vim actiuam, quod negauit Aristoteles: secundum, quod augeatur virtus actiua seminis mulieris, quia menstrua per nouem menses assident semini fœminæ: sed duo supponit, primum, virtutem actiuam seminis fœminæ esse minorem, quam viri: Secundum supponit contra Aristotelem menstrua quoque habere aliquam vim actiuam, quæ fauet semini mulieris & non viri: Tertium supponit, triplicem esse figuram, aliam speciei, ut homo generat hominem, aliam sexus, qui à calidiori, vel frigidiori semine pendet, & aliam indiuidui, & est dum præualet semen maris, vel fœminæ, quia si præualet semen maris fit mas; si fœminæ, fit fœmina.

Quarta est Aristotelis lib. 4. de gen. animal. cap. 3. quæ satis obscure est prolata: eamque credimus esse probabiliorem: ponit Philosophus in semine varios motus, id est virtutes assimilandi: dicitque, horum alios esse actu in semine, alios potentia, aliosque vniuersales: alios particulares: motus autem qui sunt actu in semine, & qui sunt particulares esse virtutes gene-

randi marem patri omnino similem, si vero huiusmodi motus impediuntur, vel ab vteri intemperie, vel ab aliqua forti imaginatione, vel à seminis concoctione, motus siue virtus assimilandi patri deficere, & tunc statim suboriri motum, qui proximus est, videlicet qui retinet virtutem assimilandi auo, quæ si impeditur, sequi illam, quæ ab auo: & deinde, quæ maioribus assimilet; quos motus seu virtutes ait, esse in semine potentia, & non actu. Hinc Niceus poëta Bizantijs à candidis parentibus genitus in auum Æthiopem degeueravit. Si verò accideret, quod isti motus aorum quoque impedirentur, dicit Aristoteles, tunc fieri transitum in motum contrarium; id est in motum matris, & tunc filij matri assimilarentur: vocat modum contrarium: quia de ratione seminis est efficere quod perfectius est, & tales sunt mares: fœminæ enim sunt tanquam contraria priuatiua: si verò accideret, quod exoluerentur motus matris, tunc transitus propriè fiet in motum auis, & abauis, & maiorum. Si demum hic motus quoque interciperetur, fieret transitus in motum vniuersalem, orirenturque mares, vel fœminæ omnino dissimiles suis parentibus: Hæc est opinio Aristotelis breuibus explicata, quam ut probabiliorem sequimur.

I Dubitatio exurgit magni momenti, quia, supposita opinione Aristotelis, quod semen muliebrem non concurrat ad generationem: quomodo in semine viri erunt motus potentiales assimilandi matri?

Respondetur ex Aristot. mulierem præbere solum alimentum & materiam pro alendo fœtu: tamen quia omne agens agendo reparitur, si omne patiando reagit: potest igitur contingere, quod sanguis menstrualis spatio nouem mensium, quamuis sit

fit materia alimentalis notabilem introducat vim assimilandi. Præterea non solum alimentum habet vim introducendi similitudinem: sed venena quoque assumpta, vt docet Galenus lib. de simplici med. in historia illius vetulæ, quæ cicuta nutriebatur: post cuius vsum facta fuit sibi adeo familiaris, & similis, vt quotidie in nutrimentum illam conuerteret. Demum causæ extrinsecæ, sicuti est aër diuersorum clymatum effigiem mutare solent; quod experientia probatur: si enim Germanus moretur in Italia, post duos, vel tres annos faciem Italæ sibi conciliat: si in Hispania Hispanicam: si in Gallia Gallicam: quare si aër diuersarum regionum effigiem mutat, quanto magis alimentum maternum & virtus vteri poterit introducere maternas effigies.

2. Dub. exoritur, quia videtur contradictio in Arist. 10. enim de historia animal. inquit semen feminae, & viri concurrere ad conceptum: libris verò de gener. animal. negat.

Respondetur ex Aristot. mulierem non habere semen, quod actiue concurrat ad conceptum: non tamen tolleretur Philosophus à semine famineo varios vsus conspirantes ad facilitandam conceptionem, de quibus paulò infra ex Galeno tractabitur. Hippocrates verò libro de genitura, & Galenus lib. de semine aiunt, non solum sperma masculinum, sed etiam femininum actiue concurrere, sed non illo modo, quo dixit Valesius, quod scilicet si mulier sit calidior possit semen per se secundum emittere, & aptum generationi sine viri conceptu: deficeret tamen (dicit) ob reliquias alimentis: quod quidem est erratum insignis, & experientia repugnans: salutem enim sine viro paterentur abortum geniturae, in qua videri possent partes spermaticæ distinctæ. Quoad

vsus seminis famineo ex Gal. 14. de vsu partium cap. 11. tres sunt; primus ex ipso tanquam ex materia sunt membranae inuoluentes fætum: Secundo est pro alimento seminis viri: Tertio latera vteri irrigat: quem non negat Arist.

Hic tamen notatur Argenterij erratum, dum contra Galenum inuehit dicens, vterum mulierum non habere cornua, vt in quadrupedibus: idè mulierem non emittere semen in vteri cavitatem per latera; Ostendit anatomia magnam imperitiam; quia illi processus mamillares, qui dicuntur cornua in quadrupedibus, in mulieribus extenduntur per vteri latera, illaque à semine irrigantur.

CAPITIS I.

PARTICULA I.

DE HABITU TOTIVS corporis.

Textus 57.

Totius autem corporis habitus diximus, & superius quomodo & hepatis, & cordis naturam sequantur, ei autem magis assimilantur, quod vnā aliquam ex primis qualitatibus potentiores habuit, quas & effectiuas appellant. Totius verò corporis habitus in illis maximè dicitur partibus quæ primæ oculis subiiciuntur. Sunt verò hæc, muscoli, qui omnia ambiunt ossa, carnes quadam composita ex prima & simplici carne, & filis quibus innascuntur, propria enim musculorum substantia his duo-

bus constat: quæ verò ad ipsos, vasa pertingunt, veluti rini quidam sunt: qui non substantiam complent, sed eis subministrant, vt in vita permaneant.

PROPOSUIT Galen. in exordio libri agendum de corporibus, signis, & causis salubribus, in salubribus, & neutris. Egit quæ de corporibus salubribus, & de signis in communi; demum de signis quatuor principiorum, cordis scilicet, hepatis, cerebri, & testiculorum. In præsentia agere vult de signis in communi totius corporis habitus, & meritorum, quia cognitis principiis, totus habitus, qui ab illis dependet, facilius dignoscitur, quomodo curandus & præseruandus.

Diuiditur hic text. in duas partes: in prima repetit quod superius dictum est, videlicet habitum totius corporis insequi hepatis, & cordis naturas, id est temperaturas: & præcipuè temperaturas effectiuas, id est calidam, vel frigidam. In secunda parte tria docet: primum per habitum totius corporis se intelligere musculos ambiètes omnia ossa: secundum per musculos se intelligere carnes, quæ oculis nostris subiiciuntur, & quæ componuntur ex carne simpliciter & fibris: Tertium negat, quod vasa, quæ subministrant alimentum, & vitam, quæ sunt venæ, & arteriæ pertineant ad musculi substantiam.

1. Dub. non videtur, quod habitus totius corporis insequatur cordis, & hepatis temperaturam: quia sæpissime accedit corde & iecore existentibus calidissimis, ventriculorum esse frigidum: ergo totius corporis habitus non insequetur temperaturam iecoris, vel cordis.

Responsio facilis est; quia Gal. per habitum totius corporis non intelligit

viscera, quæ sunt in cavitatibus, vt est ventriculus, pulmo, lien, renes, vesica, & vterus, de quibus in hoc libro separatim agit: sed musculos totius corporis: Hinc sæpè contingit, quod vterus sit frigidus: cor verò, & iecur calida: Idem dicimus de renibus, & vesica: videmus multos hydropicos renum ardore vexari, corde & hepate frigidis existentibus: valebit tamen, totus habitus, id est musculi omnes sunt calidi, ergo cor est calidum, nisi hepar obstiterit, vel viceversa: similiter si hepar sit frigidum, nisi cor obstiterit, totius habitus corporis musculi omnes erunt frigida temperatura correpti. Idem dicendum de aliis qualitatibus eo modo, quo superius declarauimus.

2. Dubitatio videtur hic tractatus de signis habitus corporis omnino superfluous: quia ex iis quæ dicta sunt de signis temperaturarum cordis, vel hepatis facile cognoscitur, quando totius corporis habitus sit frigidus, vel siccus; valet enim hæc consequentia, iecur est calidum, & cor non obstat, ergo totum corpus est calidum: similiter dicendum de aliis temperaturis cordis, vel hepatis: quare si à temperatura cordis vel hepatis colliguntur temperatura totius, vanus erit iste tractatus de corporis habitu.

Respondetur, hunc tractatum nos docere modum non cognoscendi, quando vincit cor, vel hepar: superius enim nos docuit Gal. si cor fuerit calidum, & hepar non obstiterit, tunc totum corpus fore calidum. Sed hic proponit signa, quæ indicant statum, & temperaturam totius corporis habitus, vt ex his signis potissimus penetrare temperaturas iecoris, vel cordis, & an contra operantia sit ex parte hepatis, vel cordis.

3. Dubitatio, ait Gal. temperaturam totius corporis habitus insequi cor, & hepar nihil tamen de restibus, & cerebro.

bro, quæ sunt principia, & quæ immutare totum possunt, dixit: ergo vel Gal. est diminutus: vel duo erunt vocanda principia, cor & iecur, & non quatuor, ut superius docuit. Quo vero testes sint principia totius corporis patet, quia illis exectis calor totius hebescit: pili non nascuntur: corpus pinguescit, vox fit prætenuis, & habitus reditur muliebris, caro quoque ritu castrati odorem & saporem diuersum acquirit: ecce quod testes temperaturam totius immutant. Similiter cerebrum est principium; quia illius languore omnia membra languent. Præterea si per totum corpus intelligat musculos, nonne musculi contexti sunt nervis, qui à cerebri substantia prodeunt? ecce igitur, quod temperatura totius non solum insequi debet cor, & iecur, sed etiam cerebrum, & testes.

Responderetur, testes, & cerebrum esse principia corporis: immo cerebrum propter nervos magis componere musculos, quam cor, & iecur: verum hinc non quæritur de compositione totius habitus corporis, sed de eius temperatura, quæ continuò ab hepate, & corde fouetur, conseruatur, intenditur, vel remittitur, eo quia venæ, ut ab hepate prodeuntes alimentum, arteriæ ut à corde vitam toti subministrant: hacque de causa Gal. dixit, habitum totius insequi naturam cordis, & hepatis: Dum verò dictum est, testes habere vim alterandi, & permutandi totum corporis habitum, dicimus id evenire, quia primariò, & immediatè alterant cor & hepar, secundariò verò, & mediare totum corpus: immo secundum hunc sensum nulla est corporis pars in cavitatibus existens, quæ non esset principium: cui dubium, si lien, qui non numeratur inter principia, posset auferri, quod corpus magis alteraretur, quam exectis testibus: simili-

liter si brachium, vel lingua abscinderetur, vel oculi eruerentur, quod totus habitus valdè alteraretur: quare non valet consequentia, testibus euulsis flos sanguinis hebescit, corpora vbera fiunt, ergo testes sunt corporis principia; diximus tamen, testes à Galeno vocari principia non indiuidui, sed prolis.

4 Dubitatio, Gal. lib. 1. de motu musculorum & 2. de temperamentis, capite 3. dicit musculus fieri, quia nervi orientes à cerebro, & ligamenta orientia ab ossibus disseminata in filios tenuissimos efficiunt veluti rete, cuius spatia carne implentur: dicitque tandem omnes filios desinere in tendinem, qui virtute cerebri mouet membrum, quod cum ita sit, sequitur habitum totius corporis, id est musculos saltem æque insequi naturam cerebri, ac iecoris, & cordis.

Responderetur, musculos magis insequi ratione compositionis cerebrum: quia musculorum substantia componitur ex nervis: nihilominus ratione temperaturæ dicendum est, quod insequantur iecur, & cor: quia ab his duobus temperatura propria perpetuo conseruatur per venas & arterias subministrantes ratione cordis vitam, ratione iecoris alimentum: per nervos verò, nec vita musculorum conseruatur, nec nutrimentum transmittitur, nec temperatura illorum refocillatur.

5 Dubitatio non videtur, quod temperatura totius habitus corporis pendeat à corde, vel iecore, ut dictum est. Galenus enim lib. 2. de temperamentis docet, temperaturas proprias & innatas non pendere à corde, vel iecore: nervus enim habet temperaturam frigidam & siccam, caro verò calidam & humidam, in prima constitutione acquisitam, quæ temperatura à corde, vel ab hepate non effluxere: ergo cor, & iecur

& iecur nō immittēt tēperaturas toti.

Respondetur, temperaturam totius habitus consentire cum corde, & iecore in prima generatione, habitumque non posse esse humidum, corde & iecore sicco existente: iecur enim conseruat temperaturas musculorum, & aliarum partium subministrando per venas alimentum: & cor per arterias spiritum, vt totum in eodem statu conseruetur.

CAPITIS L.

PARTICULA II.

Textus 58.

Dicentur igitur, & horum temperatura indicia, in bene temperata habitatione. Nam quæ malæ temperatura sunt, cutem permutant ex se ipsis formantes, & quedam ex indicijs corrumpunt: ita & in bene temperata regione, si quis se tempore æstatis nudum soli exposuerit, permutabit indicia quæ ex colore, & duritie, & mollitie sumuntur: si verò quemadmodum bonam temperiem obtinet locus: ita & ipse bene temperato victu vsus fuerit, vt qui neque se plurimum singulis diebus in sole torrefaciat, neque sicuti plerique more puellarum continuè in umbra negat, hic certa atque exquisita temperatura indicia præ se feret; tamquam igitur de hoc futuro sermone nunc ad ipsum accedemus.

IN hoc text. Gal. tradit duas conditiones, quibus verificantur signa, quæ indicant temperaturas totius corporis habitus:

prima, vt sint vera in temperata habitatione: secunda in temperata regione. Merito igitur diuiditur tex. in duas particulas, in prima agit de prima conditione: in secunda de secunda.

Ratio, cur requiri debeat temperata habitatio ad hoc, vt signa, quæ desumuntur à cute verificentur, est quia in habitatione intemperata, cutis adeo alteratur, vt nullo modo indicet temperaturam internam: potest enim contingere, vt corpus quo ad partes internas sit temperatum, quo ad cutim intemperatum: si enim temperatum corpus in æstate soli se exposuerit, cutis fiet dura & nigra, quæ intemperiem calidam ostendunt. Si verò more puellarum in umbra degerit, fiet albiior & mollior, quam requirat cutis corporis temperatissimi: requiritur igitur bona habitatio. Hinc Galenus 2. de temperamentis cap. 6. & 3. aphorif. 14. loquens de Germanis incolentibus Regionem frigidam, & de Aethiopibus dicit, partes cutaneas quo ad temperaturas esse dissimiles internis partibus; idèd asserit, intemperatam habitationem permutare cutim, & corrumpere cognitionem: Galenus enim docet ex colore, duritie, mollitie, calore, frigore, & humiditate quamnam sit temperatura musculorum: dum verò habitatio est intemperata corrumpitur hæc doctrina: quia cutis vnā temperaturam obsidet, musculi verò aliam longè diuersam.

In secunda particula agit de secunda conditione, quæ in hoc consistit, vt indicantia temperaturas musculorum desumpta à duritie, mollitie, & colore cutis sint valida in Regione temperata, & non in Regione intemperata: cutis enim & musculi insequi solent temperaturam Regionum ob aërem continuo alterantem corporis ambitum.

Quærenda in hoc loco duo sunt: primum

primum quænam sit temperata regio, in qua signa, quæ desumuntur à cute indicare possunt temperaturas musculorum, vel habitum totius corporis, quod ut dicit Galenus, in idem recidit. Secundum, quænam sit musculorum temperatura.

Quo ad primum abundè egimus in declaratione particulæ tertiæ cap. 13. & diximus omnes fuisse Patrio aëri, & meritiò: quia Italus, vel Græcus temperatissimus extra suum clima ex necessitate redditur intemperatior. Hinc Aristoteles 2. meteororum summa 2. cap. 2. Gal. 2. de sanitate tuenda cap. 7. ex Hippocrate censent quartum clima esse aliis temperatius: quia Græcia eorum patria sub quarto climate continetur: Auerroës & multi alij dixerunt, quintum clima, quia sub illo erat eius patria. Manardus Ferrariensis lib. 7. epist. 1. putat sextum, sub quo est Ferraria sua patria esse temperatius. Albertus Magnus dixit septimum clima esse omnium temperatissimum, sub quo est Ratisbona sua patria, nos diximus omnia climata præter frigidissima, & remota à mari, ut nos docet Galen. 4. aphorism. 14. vocari posse temperatissima: quia considerantur per relationem ad hominum, prout est mixtum æquale ad iustitiam & non ad pondus, quod non datur, ut probauimus.

Quo ad secundum, quænam videlicet sit temperatura musculorum, variae sunt opiniones: Arist. 2. de gen. animal. cap. 4. ait, musculos esse frigidæ temperaturæ; quia caro musculosa coagulatur à frigore. Medici omnes putant, & rectè musculos à prædormio esse calidos: ratio est, quia cutis est temperata: cui dubium, quod caro musculosa est calidior cute. Quidam volentes Aristotelem tueri alunt per carnem intellexisse pinguedinem, quæ re vera à frigore congelatur. Qui

Sanctory Sanctory Pars II.

dam alij tuentur Aristotelem, quod scilicet dixerit, carnes congelari à frigido, id est à minori calido, quam sit sanguis venalis & arterialis ad carnem transmissus: hæc à multis sustentur: quia non videtur rationi consonum, quod Arist. crediderit, carnem esse frigidam, postquam non vno in loco sustinuit, pinguedinem esse calidam: si enim pinguedo est calida, eo magis caro erit calida. Quod vero Arist. putauerit, pinguedinem esse calidam patet 3. de histor. animal. & 2. de partibus, & alibi. Immo Veiga, Argentarius, & Laurentius Iobertus Philosophi, & Medici nostri temporis arbitrantur pinguedinem esse calidam, & non frigidam. Quidquid sit de pinguedine, certum est Aristot. conuenire eum medicis, quod cutis sit temperata, & quod omnia calidiora cute dici debeant calida, frigidiora frigida, & quod caro sit calidior cute. Quando verò Aristoteles dicebat carnem musculosam esse frigidiorē, tunc conferebat carnem cum sanguine arterioso, & venoso qui est calidior carne & non cum cute.

CAPITIS LI.

PARTICULA I.

De signis moderatae temperaturæ.

Textus 59.

Moderatæ temperaturæ indicia secundum totum animalis habitum: Color quidem ex rubro, & albo commixtus, capilli verò flauī, & ut plurimum mediocriter crispī. Carnositatis autem mediocritas in qualitate & quantitate.

In hoc c. duo facit Gal. in 1. particula proponit tria signa indicantia modera tam temperatam

D d d.

peratam

peraturam totius habitus corporis, id est musculorum: per habitum enim totius Gal. in text. superiori dixit, se intelligere omnes musculos, qui oculis subiiciuntur. In secunda part. ait, omnia corpora dici magis & minus temperata, prout magis & minus accedunt ad moderatum, quod respectu omnium temperaturarum est tanquam regula Polycleti.

In hoc text. proponit tria signa indicantia moderatissimum corpus.

Primum signum est, *cutis color ex albo & rubro commixtus.*

1 Dub. hoc primum signum non videtur certum: quia plurimi possunt esse in musculis temperatæ naturæ: tamen in illis color potest esse niger, ut in Æthiopibus: vel nimius albus, ut in Polonis.

Solutio videtur esse Gal. qui superius nos docuit, duo requiri ut signa desumpta à cute verificentur: primum, ut sit temperata habitatio: secundum, ut regio sit temperata: quando enim alterum horum deficit, muscoli possunt habere moderatam temperaturam sine cutis colore albo, & rubro commisto. Præterea dicimus, hoc signum à cute desumptum non semper insequi moderatum: est enim accipiens separabile moderati habitus: mens Gal. est per syndromen quatuor signorum nos docere moderatam temperaturam, & non per vnum signum proprium: quia hæc propria, quæ vni soli & semper conueniunt, raro Philosophi, & medici inuenerunt.

Ratio verò, cur habitus moderatissimus, qui degat in habitatione, vel regione intemperata non conseruet colorem ex albo & rubro commixtum est, quia vel regurgitant humores, vel quia adurit cutis. Quod vero humorum regurgitatio huius rei causa sit, nos docet Gal. 1. aphor. 2. 4. de tuenda val. & Hippoc. & Gal. 1. de humoribus

com. 1. vbi legitur hæc sententia, *color similis efflorescit humoribus, si non regurgitauerint.*

2 Dub. cum in moderata temperata massa sanguinea mira proportionem constet ex bile, melancholia, pituita & portione sanguinea, & bilis sit flaua, melancholia nigra: cur non dixit colorem potius esse commixtum ex citrino & nigro colore: sicuti dixit ex rubro & albo?

Solutio facilis est, quia in massa sanguinea maxima est portio sanguinis & pituitæ: minima vero melancholiæ & bilis: ideo cutis temperatura moderatæ magis participat de rubro & albo, quam de citrino & nigro. Præterea bilis quæ est in habitu temperato non est flaua, sed pallida, & melancholia non est valde nigricans. Demum cutis, dum nutritur conuertit alimentum in colorem sibi similem: sub cute sunt venæ, & carnes sua natura rubræ: hinc fit quod facile rubra, & alba simul commixta obseruentur.

Secundum signum, *capilli sunt flauis, & ut plurimum mediocriter crispis.*

Ratio ex eo dependet, quia capilli sunt ex fuliginibus: fuligines verò sunt calidæ & siccæ, & nigra, ideo capilli facile nigri euadunt verum, quia habitus temperatissimus non habet vim adurendi, ideo facit fuligines minimè adustas, unde non nigri, sed flauis sunt. Eadem ratione dicimus, flauos non esse valde crispis: quia crispitudo à calore prouenit: rectitudo vero pilorum à frigiditate & humiditate: mediocritas in crispitudine fiet à moderatissima temperatura.

3 Dub. videtur, quod Gal. aberraret modo inquit, pilos esse signa indicantia cerebrum, & hepar: modo habitum totius: vnum enim signum vnum debet indicare, & non plura. Argenterius videns hunc modum reprehendit Gal. quod dixerit pilos, cerebrum

rebrum & iecur, & musculos indicare. Solutio facilis est, & Argent. dum inuehit in Gal. non solum errat, sed vacillat & lymphatur; quia si signa a Gal. in hoc libro non proponuntur ut propria, quæ vni soli conueniant: si enim quodlibet signum esset tale, Gal. in declarandis temperaturis per plura alia fuisset infans: ad quid refert alia, si vnicum est proprium, quod vni soli & semper conueniat. Ad dubium respondemus, quod capilli cum cæteris signis propositis in hoc text. indicabunt moderatam musculorum temperaturam, capilli vero cum signis propositis in cap. de temperatura cerebri & iecoris indicabunt temperaturam cerebri & iecoris.

Tertium in hac moderata temperatura est, *carnositatis mediocritas in qualitate & quantitate.*

Ratio cur sit hæc mediocritas in habitu temperato proponitur a Gal. in text. sequenti, vbi ait, medium & temperatissimum nec durum, nec molle, nec crassum, nec tenue: similiter i de usu par. c. 9. i. de facultatibus naturalibus c. 6. enumerantur quindecim qualitates, quæ primas insequuntur: quæ sūt durities, mollities, lentor, friabilitas, raritas, densitas, asperitas, lenitas, grauitas, leuitas, crassitudo, tenuitas, odores, colores, & saporis; dicimus itaque habitum moderatum neque asperum, vel lenem, neque raram, vel densum, neque in aliis enarratis excedere, sed mediocritatem obtinere.

Argenterius negat mollitiem, vel duritiem carnis posse dignosci ob ambientem cutem: addit, decipimur, quia tæsum pro duro & flaccidum pro molli sumimus, addit; neque in cadaveribus, quid molle, quid durum sit percipi potest. Quæ Argenterij inuinitas primò ex eo patet, quia supponit quodlibet signum a Galeno propositum esse propriissimum, non indigere

aliorum signorum syndrome. Secundo miser non animaduertit, quod ex Aristotele omnes qui sunt molles carne tactu dignoscantur, inquit enim Arist. 2. de anima molles carne aptos esse ingenio: Si igitur cætera signa indicantia moderatissimam temperaturam aderunt; si tactu caro mollis & non dura obseruabitur, dicemus esse mollem, & non flaccidam. In iuvene caro erit mollis, & nõ flaccida, quia cætera signa respondent, id est calor commixtus ex albo & rubro, capilli flauī, & reliqua, quæ in sene non deprehenduntur.

CAPITIS LI.

PARTICULA II.

Medium est enim exquisitè huiusmodi corpus inter omnes excessus, ut qui ad ipsum dicantur, & cognoscantur: nam & crassum corpus ad hoc comparatum dicitur crassum, & tenue ad hoc eodem modo, & carnosum, & macilentum, & pingue, & durum, & molle, & hispidum, & glabrum; nullum igitur horum corpus est mediocritatem habens: sed qualis Polyleti regula ad summum totius peruenit mediocritatis, adeo ut neque tangentibus molle videatur, neque durum, neque calidum, neque frigidum, insipientibus verò, neque hirsutum, neque glabrum, neque crassum, neque tenue, aut aliquem alium habens excessum, vel defectum.

H N hoc text. duo facit: primò ait, omnia corpora habentia aliquem excessum dici talia habito

habito respectu ad temperatissimum. Secundo Gal. definit per negationem corpus exquisitè temperatum.

Quo ad primum dicit, corpora crassa, vel tenuia, carnosae, vel macilentae, pinguis, dura, mollia, hyssida, vel glabra dici talia respectu temperatissimi: & meritò quia hoc corpus temperatissimum tale est, qualis erat regula, seu statua Polycleti: erat enim hæc statua erecta in memoriam Helenæ, quæ adeo erat perfecta, ut inde sumpta fuerit pro norma omnium statuarum: illæ enim quæ magis erant similes huic statuæ existimabantur digniores: quæ verò erant dissimiles imperfectissimæ.

Quo ad secundum, Gal. tradit per negationem, definitionem corporis temperatissimi: dicitque corpus mediocritatem habens tangentibus non videri molle, nec durum, nec calidum, nec frigidum: insipientibus verò nec videri hirsutum vel glabrum, nec crassum, vel tenue: quia tale corpus nullum habet excessum, vel defectum: sitque veluti statua Polycleti, & aliorum omnium *μετρίους*, & regula.

1 Dub. Gal. videtur mutilus, dum proponit solum tria signa moderatæ temperaturæ: Auic. enim secunda primi doct. 3. cap. 3. & 4. plura alia signa proponit desumpta ab extrinsecis alterantibus, à somno & vigilia, ab operationibus naturalibus &c. ergo vel Auicennas superfluous, vel Galenus diminutus existimandus est.

Respondetur, Gal. proposuisse signa indicantia habitum totius, id est temperaturam musculorum: quamvis verò in bono & temperato habitu musculorum necessariò concurrat bonæ viscerum temperaturæ, dicimus Gal. egisse superius de signis pertinentibus ad interna viscera, unde quisque mediocritatem signorum colligere potuit. Præterea ex iis à Gal. propositis sufficienter bona & mediocris temperatura

comprehenditur: quare non mutilus.

Norandum, quod sicuti moderatus habitus corporis ex Gal. in cap. superiori insequitur temperaturam cordis, & hepatis moderatam: sic si non cognouerimus ex signis propositis habitum totius esse moderatum, statim dicemus, cor quoque & iecur esse moderatissimæ temperaturæ, & eorum actiones esse moderatas. Immo omnia signa ostendentia intemperiam cordis, vel iecoris si absque excessu, vel defectu considerentur, possunt quoque indicare optimam temperaturam musculorum, seu habitum totius corporis.

Errarent tamen valde qui ex optimo habitu musculorum necessario vellent colligere perfectionem actionum animalium principium: quia optima musculorum temperatura non insequitur optimam cerebri vel testium temperaturam, sed solum cordis & iecoris, ut superius ostensum est: potest enim contingere ut temperatissimus homo quo ad musculos sit intemperatissimus in ratiocinando, & coëundo: nunquam tamen continget, ut aliquis habeat musculos temperatissimos, & cor, vel iecur sint intemperata.

CAPITIS LII.

De signis calidæ temperaturæ habitus corporis.

Textus 60.

Quæcumque autem in caliditate à medio recedunt, non tamen in humiditate, & siccitate: hæc quantum ad carnosum genus attinent, de hoc enim præsens est sermo, videntur quidem tangentibus calidiora tantum quantum, & eorum temperatura calidior. Tanto verò magis hirsuta sunt quanto & calidiora,

diora, & minus pinguedinis habent, colorem autem rubrum, & capillos nigros habent.

GALENUS in hoc capite proponit quatuor signa indicantia habitum totius corporis calidiore: per habitum totius intelligens carnosum genus, siue musculos, qui oculis subijciuntur, vt Galenus superius docuit.

Primum signum. Hæc temperatura totius tantum calidior erit, quantum tactu calidior percipietur.

Ratio est, quia agitur hic de calore musculorum, qui statim sub cute iacent, quare tactu actualis: & naturalis eius caliditas percipietur: diximus, quod naturalis caliditas percipietur: quia si quis per accidens, vel ob causas procaciticas veluti ob motum, vel cibum qualitate, vel quantitate peccantem incalesceret, ex illo calore non colligemus habitum corporis esse calidiorem habitu moderato.

¹ Dub. Galenus proponit octo temperaturas: quatuor simplices & quatuor compositas: Auerroës tamen in colligit: immo Galenus lib. de temperamentis negat, dari quatuor simplices separatas: quia simplex non datur sola, ergo.

Responsio facilis est: quia medicus vocat simplicem: dum vna sola excedit moderatum temperamentum: quod cum Gal. dicat dari simplicem temperaturam calidam, intelligit secundum caliditatem solam excedere: reliquas verò qualitates esse temperatas, & non excedere: quare omnes philosophi & medici concedunt non dari simplices qualitates ab aliis omnibus separatas.

² Dub. Gal. videtur diminutus: quia superius nos docuit habitum totius corporis esse tactu præcognoscendos,

non solum ex calore, sed ex duritie, mollitie, crassitie, vel tenuitate, de quibus ne verbum quidem in hoc capite.

Argentarius nesciens hunc nodum soluere Gal. reprehendit, dicitque eius doctrinam esse insufficientem.

Reijcitur, quia Gal. in hac re est laudandus, & ad sydera extollendus: quia mira arte procedit: loquitur enim in hoc cap. de excessu solius caloris, supponendo aliorum omnium qualitatum mediocritatem: Quare cum ad duritiem efficiendam concurrat etiam siccitas, & ad mollitiem humiditas: ita vt solus caloris excessus, neque duritiem, neque mollitiem, neque crassitiem, vel tenuitatem efficere possit, maxime errasset, si de illis secundis qualitatibus mentionem fecisset: dum enim agit de calidiori habitu, supponit quod ad siccitatem & humiditatem, habitum esse moderatissimum: Hinc Galen. loquens cap. 16. de temperatura calida & sicca ait, habitum esse durum & tenue: in 57 de calida, & humida ait, habitum esse molliorem, & carnosorem: eadem obseruantur in aliis capitibus. Demum durities per se insequitur siccum, & non calidum, & mollities humidum: non erat igitur opus, vt Gal. villo modo de his secundis qualitatibus in hoc cap. mentionem faceret.

³ Secundum, tanto magis erunt hirsuta, quanto & calidiora.

Ratio est, quia à caliditate per se fuligines fiunt: fuligines sunt materiæ pilorum: Hinc corpora calida necessario pilosa sunt. quomodo autem fiat pili, superius disputauimus.

⁴ Tertium calvus minus pinguedinis habent.

Ratio est, quia Galen. 2. de temperamentis cap. 4. ait, materiam pinguedinis, quæ est quodam oleosum, tenue, & leue, quod in sanguine reperitur, à

temperamento calidiori conuerti in alimentum: quod non accidit frigidioribus. Causa igitur, cur calidi non sint pingues, est, quia materia pinguedinis conuertitur in alimentum.

3. Dubitatio videtur, quod habitus calidiores debeant esse pinguiore: quia oleosum, & tenue, quod est in sanguine, promptius à calidioribus musculis attrahitur, quam à frigidioribus.

Respondent nonnulli, materiam pinguedinis in calidis esse abundantiorē, quam in frigidis: sed dicunt, causam efficientem deficere, id est frigiditatem, quæ congelat pinguedinem. Galenus tamen 2. de temperamentis cap. 4. videtur respondere, illud oleosum, quod est materia pinguedinis, in calidis resolui in alimentum: in frigidis verò concrefcere & cōseruari.

Quantum, habent colorem rubrum.

In habitu temperatissimo musculorum color erat ex albo & rubro commixtus: in habitu verò calidiori color ruber apparet in cuti: quia musculi ratione caloris attrahunt sanguinem tenuiorem, seu bilem rubram, quæ promptè confluit ad partes calidas, ideo isti sunt rubicundiores, quā sint teporati.

4. Dubitatio in habitu calidiori magis abundat bilis: sed bilis est flauicoloris, ergo calidi potius flauī, quam rubri esse deberent.

Solutio facilis est ex Galeno lib. de atra bile, ubi multę enarrantur species bilium, pallida scilicet, flaua, vitellina, porracea, æruginosa, rubra, & nigra exedens: his suppositis respondemus, Gal. hic loqui de habitu calido sanorum, & non ægrorum: in sanis solum pallida bilis, & rubra dominantur, quæ colorem rubrum efficiunt: si verò flaua insidat corporibus sanis, illa est in cysti fellea, & inde per ductus à natura institutos ad pilorū præcipuè excurrit, gratia expurgandi faeces intestinorum.

Quintum, capillos nigros habent.

Ratio est, quia habitus, quo calidior, eo copiosiores & adustiores fuligines in ipso sūt: Hinc nigri capilli. 5. Dub. Galenus reposuit capillos nigros in numero signorum cerebri, iecoris, & cordis calidi: similiter in hoc loco vult capillos nigros indicare temperaturam calidam musculorum, ergo per signa communia incedens labitur in paralogismum secundæ figuræ ex duabus affirmatiuis: Ratio est, quia medius terminus est nigredo capillorum, quæ est vniuersaliōr, quam sit temperatura calida musculorum: nunquam enim in recta arguendi forma medius terminus potest esse vniuersaliōr prædicato conclusionis.

Solutio facillima est: quia signa temperaturarum à Galeno proposita solum valent dum collecta per syndromen sunt: seorsum verò expensa, vel sunt communia, & ex his nihil inferri potest, quia sit paralogismus in secundæ figura ex duabus affirmatiuis, vel conueniunt secundum partem, & sit argumentum in prima figura cum maiori particulari.

QVÆSTIO LXXVI.

De pinguedine.

SVb nomine pinguedinis amplectimur quoque adipem, sebum, & omnia ex his parata: hæc enim non forma, & natura, sed qualitate accidentali inter se differunt. Aristot. 1. de hist. animal. cap. 17. ait, adipem differre à sebo, quia est liquidior; similiter 2. de partibus animal. cap. 5. sebum fieri à sanguine crassiori: ideo adipem esse liquidiorē: Galen. verò loquens de pinguedine 3. de facultatibus naturalibus cap. 11. ait, adipem esse tenuiorem pinguedine: idem dicit 11. de simplici med. Dicas igitur sebum esse

se crassius omnibus, deinde sequi adipem, & ultimo pinguedinem, quæ est aliis liquidior: adeps enim mediam naturam inter pinguedinem & sebum conseruat: neque in his Galen. differt ab Aristot. Præterea conuenit Galenus cum Aristotele, quod ad materiam, ex qua pinguedo fit: putant enim oleosum & æreum quod est in sanguine, esse pinguedinis materiam. Aristot. 2. de generatione animal. capite 2. docet, pinguedinem non ex aqua & terra; sed ex ære fieri: quia supernat: ecce quod ex Aristotel. pinguedo fit ex parte oleosa sanguinis: similiter tercio de historia animal. capite 16. ait, ex sanguine carnem fieri: ex parte tamen oleosa pinguedinem: eandem opinionem sequitur Galenus 2. de temperamentis cap. 5. ubi ait, pinguedinem fieri ex eo quod in sanguine est oleosum, fluxile, pingue, tenue, & leue: similiter 2. de temperamentis habet hæc verba, cum oleosum, quod est in sanguine, peruenit ad frigidum locum, veluti circa membranas, conrescit & fit pinguedo. Colligimus itaque conuenire Galenum cum Aristotele in materia pinguedinis, quod scilicet sit quid oleosum, & æreum in sanguine, quod sane non potest dici frigidum, id est frigidius temperato: quia oleosum & æreum est temperatissimum. Cæterum difficultas non est de materia pinguedinis: quia esto, quod sit calida, vel frigida, non propterea sequitur, quod forma quæ educitur, necessario sit calida, vel frigida: oportet enim videre, an causa efficiens pinguedinis sit calida, vel frigida: quia forma genita sequitur naturam generantis, & non materiam: qui enim non admittunt hæc, adeant iterum libros physices, & deinde huc accedant: Hinc Gal. 2. de differentiis febrium respiciens ad materiam pinguedinis ait à parte pin-

guiori sanguinis fieri bilem: Aristot. verò primo de generatione animal. ait, eandem esse materiam pinguedinis & seminis: non tamen sunt eiusdem temperamenti cum pinguedine: immo inter se natura, & qualitate valde differunt. Difficultas igitur est: an causa efficiens, & forma pinguedinis sit calida vel frigida: non enim valet consequentia, materia ex qua fit pinguedo est calida, ergo & pinguedo: quia ex Galen. 2. de differentiis febrium cap. 12. bilis flaua fit à parte pinguiori sanguinis, & est calidissima: pinguedo verò, quæ similiter fit ex parte pinguiori sanguinis non est huiusmodi; quia bilis flaua est calida ratione efficientis, & non ratione materiæ: non valet igitur materia est calida, ergo, quod ex illa generatur est calidum, requiritur enim efficiens disponens, & introducens formam in materiam. Quando igitur probabitur, causam efficientem esse calidam tunc quoque liquido constabit, pinguedinem esse calidam. His constitutis, videamus quid dicant Aristot. & Galenus.

Arist. 3. de par. animal. cap. 9. lib. 2. cap. 6. & 3. de hist. animal. cap. 19. putat adipem, siue pinguedinem esse calidam, & fieri ab efficiente calido: vriturque tali argumento: finis probæ concoctionis est adeps, & sebum: sed sic est quod concoctio proba ab agente calido fit: ergo & pinguedo calida erit: genitum enim semper insequitur naturam generantis. Præterea 1. de partibus animal. cap. 2. ait, pinguis omnia calida esse: quia celeriter in actum ignis mutari possunt.

Argenterius in hoc loco, & Veiga, Valesius, & Laurerius Iobertus in Parado: similiter sustinent, adipem esse calidum, & non frigidum. Rationes, quæ illos mouent, hæc sunt. Concretio fit à frigido actuali, at nullum est frigidum actuale

actuale in viuentibus; ergo pinguedo non per concretionem, sed per concoctionem crassescit: quod verò in viuentē nullum sit frigidum actuale, probant; quia ossa sua natura frigida, sunt actu calida in viuentē. Secunda istorum ratio est: si pinguedo à frigido fieret, in valde senibus quam maxime generaretur, quod non videtur. Tertia ratio: si à frigido generaretur pinguedo, non fieret circa cor & renes, quæ loca calidissima sunt. Quarta ratio pinguedo est pars animata, non à frigido, sed à calido fieri debet. Postremo probant auctoritate Galeni 2. aphorism. 35. & libris de usu par. vbi loquens de pinguedine ait, pinguedinem, & hypocondria pingua iuuare ventriculi coctionem: inde inferunt, si pinguedo esset frigida, coctionem iuuare non posset.

Gal. opinio videtur esse omnino contraria opinioni Arist. & istorum Neotericorum: quia 2. de temperamentis cap. 4. ait, quicquid in sanguine pingue, leue, & tenue est in calidioribus esse alimentum: in frigidioribus seruari & cum transmittitur ad membranas, quia frigida sunt, concrescere: ecce quod pinguedo à frigiditate membranarum sit. Hanc opinionem sequuntur Fernelius, & alij percelebres Medici, Vesalius, s. Falopius, Valuerde & omnes Anatorastæ: rationes quibus illam confirmant breuibus subnectendæ sunt.

Ratio potissima, cur pinguedo sit frigida, id est minus calida quam temperatum, est, quia pinguedo debet esse eiusdem naturæ cum causa generante: si igitur membrana est frigida, & generat pinguedinē, frigida quoque erit pinguedo: dū portio sanguinis aërea & oleosa, quæ sua natura calida est, exudat, & peruenit ad membranam, quæ est frigida, & ex rubra fit alba, & in omnibus qualitatibus insequitur non

solum membranarum albedinem; sed etiam earum frigiditatem: Hinc facinæ, vt plurimum sunt pinguiore viris ob frigiditatem: Hinc vbi membrana est fortior & densior, ibi potentius in pinguedinem portionem sanguinis oleosam conuertit: Quo fit vt Aristoteles 4. de partibus animalium cap. 3. loquens de omento dicat, circa omentum generari pinguedinem, quia densas habet membranas.

Præterea ex omnium consensu hæc tria concurrunt ad generandam pinguedinem: materia quæ est pars aërea & oleosa sanguinis: membrana circa quam generatur: & calor proprius seu temperatūra propriæ membranæ, quæ est causa efficiens pinguedinis. Omnes concedunt calorem proprium membranæ esse inferioris gradus, quam calor temperatus: quando dicimus membranam esse frigidam ex omnium philosophorum & medicorum consensu intelligimus esse minus calidam, quam sit temperatissimus calor: idèd optima ratione dictum est à Gal. pinguedinem immediate fieri à causa efficiente frigida, id est minus calida, quam sit temperatissimus calor.

Ad primam rationem, quæ erat quod Aristoteles dicat, pinguedinem & sebum esse finem probæ coctionis: probamque coctionem fieri à calido, & per consequens pinguedinem esse calidam. Respondemus nihil concludere: primò, quia dum Gal. est ab Arist. diuersus non decet disputare contra Galenum, argumento desumpto ab auctoritate Aristotelis: quia Gal. fortassè negaret finem coctionis esse pinguedinem: secundo argumentum non est contra Galenum: quia ille quoque admittet, pinguedinem fieri à calido: oportet probare hoc calidum, quod est opifex pinguedinis esse calidius temperato, vel æquè calidum, quod

negatur

negatur à Galeno, calor enim proprius membranarum pinguedinis auctor est minoris intensiōis, quam calor temperatus. Demum proba coctio potest fieri in animalibus & plantis frigidissimis: cui dubium, quod dum plantæ frigida, vt papauer, & mandagora nutriuntur, sit in ipsis optima coctio: atamen in illis coctio sit ab efficiente calido, sed adeo distante à temperato, vt in eius comparatione dicatur frigidum in quarto gradu.

Ad secundum argumentum desumptum ab Arist. 2. de partibus animal. ubi ait, quod omnia pingua sint calida: quia celerrimè in ignem mutantur, non reluctatur Gal. quia ipse quoque censet, pingua esse calida, sed non ita, vt quæ sunt temperatissimi caloris. Præterea omnino negamus quæ in ignem celerrimè mutantur esse calida: quia palea, pili, ligna, quæ frigida sunt celerrimè quoque ignescunt.

Ad tertium, dum dicit Argentærius, concretionem non posse fieri in viuentē: quia in ipso non est frigidum actuale: additque in com. concretionem neque à tepido calore, neque à leui frigore, sed à vehementi fieri. Respondetur pinguedinem esse adeo crassam, vt à tepido calore quoque concreseat, quod patet experientia, dum cœnemata ex sebo hircino liquefacto iniiciuntur in rectum intestinum, ibi enim statim concrescit, & ita concretum excernitur: nemo sanè negabit in recto intestino tepidum adesse calorem: ecce quod pinguedo etiā ob tepidum calorem concrescit, & non ob vehementem: dicimus tamen, tepidum calorem parum recedere à temperatissimo, & eius collatione tepidum esse frigidum. Præterea in viuentē pinguedo non est concreta vt multi putant, videtur enim concreta ob membranulas, quibus secundum quamlibet particulam obvoluitur.

Hinc dum secatur vena, aliquando in pinguioribus corporibus egreditur è foramine liquida pinguedinis paucillimum.

Ad quartum, quod si pinguedo à frigido fieret, in valde senibus quam maximè generaretur. Respondetur in primo senio præcipuè generari, quia in eius generatione requiritur illa frigiditas perexigua, quæ dicitur calor proximè accedens ad temperatissimum, qui à membranis senum exhalauit.

Ad quintum argumentum, quod non fieret circa cor, si à frigido fieret. Respondetur, quod vbicunque sunt membranæ, seruetur earum natura, quæ est frigida: ideo cum cor ex membranis plurimis constet, secundum partes solidas erit frigida temperata.

Præterea non vident, frigiditatem dupliciter considerari, scilicet, vt est potentialis, vel actualis: supposito hoc diorismo, asserimus, quamlibet corporis viuētis partem carere actuali frigiditate, non tamen potentiali: exempli causa vera proprietas aquæ est interna frigiditas, quæ dum aqua calefit, non amittitur, quia non esset eius proprietas: quod illam non amittat, patet, quia ex se actualiter frigida redditur, quæ de superius fusæ egimus; sed ne ab argumento reuellamur, dicimus, membranam non solum in viuentē esse frigidam facta collatione ad calorem temperatissimum, sed etiam cerebrum, ossa, & cartilagine.

Ad sextum, dum dicunt, pinguedinem esse animatam, & ideo calidam, est omnium argumentorum ineptissimum: quia falsissimum est, omnia animata esse calidiora temperatissimo calore; quæ enim sunt minus calida temperatissimo appellantur frigida secundum communem medicorum, & philosophorum loquendi vsum. Præ-

terea falsissimum est, pinguedinem esse animatam: ratio est, quia vertitur in alimentum: Gal. verò, dum sexto de placitis cap. 8. dicit, adipem edere actionem, & quæ edunt actionem, viuere; Respondemus per actionem intelligere vsum, quem sæpè cum actione confundit: similiter in capite de differentiis partium, dum collocat adipem in numero earum, quæ à se ipsis gubernantur: omnes boni Interpretes respondent lato modo vsurpassè nomen patris: sicuti Galenus alibi vocauit corporis partes pilos, vngues, & sanguinem: neque valet dum dicunt, pinguedinem esse partem proprio modo sumptam, quia nutritur: negamus enim pinguedinem nutriri, & quamuis crescat, dicimus eo modo crescere, vt sanguis, pili, & vngues, quæ per iuxta propositionem, & non veram nutritionem crescunt.

Ad septimum, quod pinguedo sit calida, quia ex Gal. 3. aphoril. 35. & libro de vsu partium iuuat coctionem. Respondemus iuuare coctionem intelligi dupliciter, vel per se, vel per accidens: concedimus pinguedinem per accidens, quatenus scilicet prohibet, ne calor exhalet, iuuare coctionem: vel iuuare quatenus pinguedo est similis tunicæ ventriculi, quæ similiter est membranosa. Itaque concludimus, pinguedinem fieri à temperamento membranarum, quod est inferioris caloris, quam temperatissimum: idèò vocari frigidam: errare quæ Argenterium, qui putabat ob membranæ densitatem, & non ob temperaturam pinguedinem concrefcere.

CAPITIS LIII.

De signis frigida temperatura totius habitus corporis.

Textus 61.

Frigidioris autem temperatura in-

dicia sunt pilorum carentia, pinguedo, & frigiditas, quæ tangentibus obuiat. Color autem vna cum capillis rufus, & ubi frigiditas excefferit, liuidus quodammodo existit, quem nonnulli medici colorem plumbeum appellant.

VINOVE proponit signa indicantia frigidam temperaturam totius habitus corporis.

Primum signum est pilorum carentia. Ratio huius est, quia à temperatura frigida, non eleuantur fuligines, quæ immediatè efficiunt pilos: fuligines enim à temperatura calida & sicca fiunt: superius fusè egimus de causa pilorum.

Secundum signum est pinguedo. Ratio huius est, quia portio sanguinis pinguis & oleosa in temperatura calida musculorum resoluitur: in frigida verò affigitur membranis, & inde à calore proprio membranæ vertitur in pinguedinem, quæ est eiusdem coloris cum membrana: cum igitur calor proprius membranarum sit mitior, quam sit temperatissimus, qui est regula calidorum & frigidorum, idèò dicitur frigidus, & pinguedo, quæ à membranis similiter generatur, frigida, per frigidum intelligendo minus calidum, quam sit temperatum.

Tertium: *tangentibus frigida sentitur.* Verus index tangibilium qualitatum est sensus tactus ex Gal. 2. de temperamentis cap. 2. vola enim manus temperata est paulò calidior pinguedine: idèò manu potest sentiri frigidiuscula, id est minus calida.

Dubitatio. Gal. videtur mancus, quia debebat addere habitum corporis tangentibus sentiri durum: habitus enim frigidus duritiem inducit.

Solutio facilis est: quia durities à simplici

simplici frigida temperatura, de qua hic agitur non fit, sed à frigida & sicca. Notandum hic Galenum vsurpare frigidum loco frigidioris: quo loquendi modo sæpè vitur, præsertimque libris de pul. vbi sumit pulsum magnum, velocem, & frequentem pro maiori, velociori, & frequentiori: similiter, dum ait, sentiri corpora frigida, intelligimus frigidiora, quam illa quæ habent habitum calidum.

Quarum signum: *habent colorem rous cum capillis ruffum*. Color ruffus est fuluus color, & est pallidior, quam flauus: ecce quod qui sunt frigide temperaturæ ex Gal. sunt fului coloris: in Græco enim codice legitur *πυρρότερον* quod de ruffo colore intelligitur, qui non est obscurior flauo, vt plurimi interpretatur, sed pallidior: vnde fulgidus crines dicitur, *πυρρότριχον*, qui magis ad album vergit, quam flauus.

Quintum: *vbi frigiditas excesserit color liuidus, & plumbeus erit*.

2. Dub. non videtur, quod in sanis, de quibus hic agitur, possit inueniri color liuidus, seu plumbeus: quia Gal. in historia adolescentis decumbentis in foro mendacij, habet, colorem liuidum duorum alterum significare, vel inflammationem interiorum viscerum, vel extinctionem natiui coloris: quare videtur quod liuiditas non conueniat his corporibus.

Respondetur in text. Galenum non absolute asserere liuidum colorem his conuenire, sed quodammodo tamen: quia color absolute liuidus extinctionem caloris indicat: quodammodo liuidus indicat excessum frigiditatis, sed in latitudine sanitatis adhuc contentæ: Ratio vero, cur intemperies valde frigida liuorem inducat est, quia spiritus influentes, & natiui non possunt rarefacere, & effundere sanguinem, qui frigidus & crassus est, vnde plumbeus color redditur.

Quod verò frigida intemperies liuorem inducat, docet Hippocrates 5. sectione aphorif. 17. vbi dicit, frigidum conuulsiones, tetanos, & liuores adfert: in eadem sectione 2. frigidum ait vlceribus mordax: quo infert tandem nigrorem inducere: 2. prognosticorum 8. Hippocrates habet hæc verba: *si corpus adeo est graue, vt ungues quoque, ac digiti liuidi sint, expectanda mors continuo est*: Gal. in com. habet liuorem significare virtutis extinctionem: adde quod dicitur à Galeno in casu adulescentis decumbentis in foro mendacij, mortem à liuore prænuñciatam oriri, vel ab inflammatione viscerum, vel ab extinctione caloris natiui.

CAPITIS LIV.

De signis sicca temperatura.

Textus 61.

Siccior autem temperatura tanto gracilior est, & durior bona temperatura, quanto maior est siccitas. In reliquis autem eodem modo se habet.

SICCITAS est duum generum: alia iungitur frigiditati; alia verò caliditati: ignis est siccus, & terra est sicca: tradit Galenus signa siccioris temperaturæ in communi: dicit igitur temperaturam siccam tanto gracilior & durior reddere corpus, quanto magis in siccitate recedit à bona temperatura, notandum in hoc habitu sicco paucam carnem, & perexiguam pinguedinem generari.

1. Dubit. non videtur, quod gracilitas sit signum temperaturæ siccioris:

Eoe 2.

quia

quia gracilitas sequitur paucitatem carnis, pinguedinis, & ossium : ossium autem paruitas sequitur paucitatem materiæ : quare male facit dum per gracilitatem vult nos manuducere ad dignoscendam siccam temperaturam.

Argenterius hanc dubitationem proponit contra Galenum, sed est valde insulsa : putat enim, quodlibet signum temperaturam conuenire temperaturæ per se primo: neque vnquam animaduertit Gal. propositum quod consistit in explicanda exactissima signorum communium syndromæ temperaturas indicante. Præterea dubitatio facile tolli potest : quia dum dicit, gracilitatem sequi paucitatem carnis, & ossium : peto, vnde oriatur paucitas carnis : necessariò respondebit, vel à sicca temperatura, & sic habeo quod volo : vel à gracilitate parentum, quæ gracilitas necessariò respondebit siccitati. Demum esto gracilitatem per accidens quoque conuenire siccæ temperaturæ: nonne hoc accidens inseparabiliter temperaturæ siccæ conuenit: quod cum non possit negare, cogitur fateri, gracilitatem perpetuò indicare siccam temperaturam. Sed quod superat omnem admirationem est, quia non videt, accidentia quoque communia per syndromem artificiosam collecta habere vim indicandi temperaturas : neque videt Galenum summo artificio in quolibet cap. syndromem signorum communium proposuisse.

Præterea maximè decipitur Argenterius, dum negat, sana corpora ea non posse vocari dura, quia non possent flecti: putat Galenus intelligere de duritie lapidea, vel ferrea : dura enim dicuntur & mollia facta collatione ad temperatissimum, quod est in medio, estque aliorum corporum regula: nec dicit Galenum vsurpassè durum pro tenso : quia tensum est in ha-

bitu plethorico, in carne scilicet humoribus plena : durum verò est vbi pars caret plenitudine.

In reliquis autem : in his verbis Galenus docet in reliquis qualitatibus hanc temperaturam siccam, de qua loquitur, supponere statum temperatissimum : tangit enim solum excessum siccitatis, supposita in omnibus aliis qualitatibus symetria : ecce quod Galenus dum de vnicâ qualitate sermonem habet, semper supponit secundum alias qualitates, corpus esse temperatissimum, quod suppositum quimèntè conceptum non possidet, ab hac contemplatione recedet : sicuti recessit Argenterius qui neque hoc suppositum, neque hunc tractatum de signis temperaturarum vnquam intellexit.

Dubitatio, ait Galenus gracilitatem sequi temperaturam siccam, quod videtur falsum : quia qui est quoque temperaturæ humida, vel frigida, vel calida, si insigni mœrore fuerit vexatus, vel nimio coitu vsus, vel nimio exercitio resolutus fieret gracilis: quare gracilitas non indicabit temperaturam siccam.

Respondetur, si humida natura fient graciles ob coitum, vel alias causas, dicimus ex humida in siccam illas esse conuersas, neque amplius humidas esse: deinde dicimus in istis, qui ob coitum fiunt graciles, illorum gracilitatem pertinere ad corpora decidentia, vel esse morbosam, quæ conuenit ægris, & non sanis, de quibus hic agitur. Demum respondere possumus, vnum signum pro declaratione temperaturæ non sufficere : sed multa requiri: quia præter gracilitatem requiritur quoque durities, sed talis quæ in latitudine sanitatis sit : quare dubitatio est nulla.

CAPITIS LV.

DE SIGNIS HUMIDITATIS
de temperatura.

Textus 63.

Et humidior etiam in reliquis quidem eodem modo se habet: melius autem carnosa, & mollior, & quidem secundum coniugationem qualitatum primarum, facta in temperatura compositam habent indiciorum formam.

IN hoc cap. duo facit: primo tradit duo signa humiditatis temperatura. Secundo dat regulam inferuentem omnibus temperaturis compositis.

Primum signum temperaturæ humidæ est *habitus carnosior*, Galenus hoc signum etiam proponit 2. de temp. c. 4. ubi ait: si calor sit temperatus, & humiditas sanorum sit acuta tunc multo liberalius adaugere carnem, quam pinguedinem.

Secundum signum, habitus est *mollior*, oppositorum enim ex Aristotele 1. top. cap. 8. eadem disciplina: si durities indicat siccam temperaturam; molli- ties indicabit humidam.

1. Dubit. videtur. Galenus mancus, ut putat Argenterius, quia omittit signum à iuuantibus & lædentibus: hæc enim temperatura humida, cum sit naturalis, à siccis læditur: similiter color albus, & pili recti indicant humiditatem: de quibus ne verbum quidem.

Respondetur, Galenum breuitati studentem proposuisse pauca signa, sufficientissima tamen: ideo si cætera tetigisset, fuisset superfluous; valet enim hæc consequentia, habitus est mollior,

& carnosus: ergo temperatura musculorum est humida: causa erroris Argenterij fuit: quia non penetrauit Galeni mentem, quæ erat perquirere temperaturas per signorum syndromem sufficientissimam breuissimamque: Demum ut omnino Argenterij temeritas conuellatur, dicimus Gal. cap. 59. proposuisse quædam loca communia, inter quæ sunt iuuantia & lædencia, eo fine ut ybique non reperantur, quod caput si animaduertisset Argenterius, non ita temere in Galenum inuexisset.

Quo ad secundam partem dicimus, Galenum tradere regulam obseruatione dignam, pro dignoscendis compositis temperaturis: quæ est, quod omnia signa simplicium temperaturarum simul, considerata nos facile docere possint compositas temperaturas: exempli gratia frigida temperatura, & signa sicce indicabunt temperaturam compositam ex frigida & si. ca temperatura: idem de alijs.

2. Dub. si signa temperaturarum simplicium vnita facile indicant compositas: ergo superfluous est tractatus de temperaturis compositis, de quibus Gal. hic agit.

Respondetur, quod licet signa simplicium vnita indicent temperaturas compositas: attamen temperaturæ compositæ alia edunt signa diuersa, quæ ab ytraque simul oriuntur: ideo de illis erat agendum. Hinc Arist. 7. metaph. text. 60. dicit syllaba non esse ipsa elementa: nec idem quod B & A: sed aliquid aliud: similiter 8. metaph. text. 15. totum non esse quasi coacervationem partium, sed aliquid aliud præter partes, & 12. metaph. 22. ait formas simplicium esse alias à formis compositorum: hæc sunt principia, quæ nos docent, cur à partibus ad totum non valeant consequentia: quæ si Argenterius intellexisset, non
Ecc 3 fuisset

fuiſſet ita facilis ad reprehendendum Galenum.

CAPITIS LVI.

DE SIGNIS CALIDAE

& ſicca temperaturæ.

Calidior ſimul, ac ſiccior eſt hirsuta magis; ac calida, & dura exiſtit, & pinguedine caret: tenuiſque eſt, & capillos nigros habet. Si verò multum in caliditate excedat color niger quoque illi adeſt.

N hoc cap quinque ſigna à Galeno proponuntur. Primum ſignum eſt corpus hirsutum, ſive piloſum. Quod hoc ſignum inſequatur temperaturam calidam & ſiccam facile pater: quia fulgines, ex quibus pili ſunt, ſua natura ſunt calidæ & ſiccæ, dum igitur viderimus vniuerſum corpus eſſe piloſum, dicemus, muſculos omnes, vel totum corporis habitum eſſe calidum & ſiccum.

1 Dub. videtur Galenus ſuperfluus, dum agit de ſignis totius corporis: quia egit ſuperius de corde, & hepate, quæ totum corpus gubernant: docuitque quando, & quomodo totum corpus poſſit eſſe calidum & ſiccum propter cor, vel iecur: quare non erat hic agendum de ſignis totius.

Reſpondetur, Galenum clarioris doctrinæ gratia egiſſe de ſignis habitus corporis: immo Ariſtotelis imitatione 8. Phyſicorum cognito primo principio, ſeu primo Motore, iterum à Primo Motore ad motus æterni declarationem ſe tranſiit: vnde enim conuenit Philoſopho, vt ab effectu ad cauſam procedat; quia cognito propter quid, poſt factam aliquam men-

talem conſiderationem, exactius penetrat effectus: hunc philoſophandi modum Galenus hic obſeruat: in primis docet principia, per quæ habitus totius torporis alteratur: mox medietatur hunc effectum, & poſt quandam mentalem contemplationem exactiſſimè dignoſcit, cur habitus totius corporis talis ſit. Non erat igitur hoc arcanum, Argenterio tamen incognitum, à Galeno omittendum.

Secundum ſignum, tactu cutis calida, & dura ſentiuntur. Hæc duo ſigna ſunt ſimplicium; caliditas cutis prouenit immediatè à temperatura calida; durities verò à temperatura ſicca.

Tertium: carent pinguedine, & ſunt graciles:

Ratio eſt, quia caliditas abſumit materiam pinguedinis, quæ eſt illud acereum, & oleoſum, quod eſt in ſanguine: abſumit, vel in alimentum conuertendo, vel illud liquefactum in faeces excernendo, vel inſenſibiliter perſpirando. Ratio verò, cur temperatura ſicca efficiat homines graciles, & excarnes deſumitur ab argumento à contrariis: nam ſicuti humiditas concurrat ad carnis generationem, ſic ſiccitas oppoſitum efficit. Præterea tanto magis ſunt excarnes & graciles, qui præditi ſunt temperatura calida & ſicca, quanto calor iunctus ſiccitati magis abſumit, & reſoluit carnis pabulum.

2 Dub. non videtur in temperatura calida, & ſicca homines eſſe ſæpè excarnes: experientia enim obſeruat, homines eſſe piloſos cum maxima cutis duritie, qui carent pinguedine: tamen tantum abeſt, vt ſint excarnes, vt totus habitus ſit carnoſus.

Reſp. ſigna propoſita per ſyndromen expenſa ſolum eſſe perpetuæ veritatis; ſeorſum vero conſiderata vt plurimum eſſe vera, ſed non ſemper: cauſa verò, cur aliquando calidi & ſicci ſint carnoſi, & non pingues, eſt, quia pingue

pinguedo facilius resoluitur, quam sanguis alens carnes: portio enim sanguinis carnis generationi dedicata, ut alteretur, & exiccetur, magnæ debent præcedere alterationes, & magni labores; quia pabulum carnis non est æereum, ut pinguedinis: sed terreum, solidum, & viscidum.

Quartum: *habent capillos nigros*: ratio est, quia aduruntur fuligines: quæ enim ex adultis fiunt nigra sunt.

Quintum signum, *si in caliditate excedant, cutis quoque redditur nigra*. Ut cutis fiat nigra, non requiruntur fuligines adultæ, sed aliqua in humoribus alimentalibus adustio: cutis enim illis nutrita refert humorum adustorum colorem.

Argentarius reprehendit Galenum, quod præter hæc proposita signa non proposuerit sanguinem crassum & siccum, abundantiam bilis, latitudinem venarum, pulsus magnos, veloces, & frequentes, & signa à iuuantibus & lædentibus: hi enim læduntur à calidis, & siccis, & iuuantur à frigidis & humidis: illum quoque reprehendit, cur non dixerit, hos genitos esse à calidis & siccis parentibus, & sub astris calidis.

Hic vir, dum verbum contra Galenum profert, statim in quamplurimos incidit scopulos: Errat enim primo: quia non videt turpe, & indignum esse philosopho procedere per plura, dum pauciora, & æquè bene effici potest: Declaraturus enim Galenus signa intemperaturæ calidæ & siccae proponit signorum syndromen, quæ subrogatur signo propriissimo quod conuersim de calida & sicca temperatura prædicatur: ideo valet hæc, corpus est hirsutum, cutis calida, & dura sine pinguedine gracile, capillofque nigros habet, & cutim ad nigredinem vergentem, ergo illius habitus est calidus, & siccus: ad quid ergo alia

erant adiungenda signa? Præterea sanguis crassus & siccus, abundantia vtriusque bilis latitudo venarum, pulsus magni pertinent ad syndromen signorum indicantium hepar, & cor, & non musculos, de quorum temperaturis agitur hic. Demum signa à iuuantibus, & lædentibus desumpta cum aliis quibusdam communibus signis conferentibus ad cognitionem temperaturarum proposuit c. 59. eo fine ne in omnibus capitibus repetantur: quod caput non obseruauit Argentarius. Dum verò proponit, an sub astris calidis quis genitus sit, ad hoc ut cognoscatur temperatura musculorum, videtur lymphari: nonne sub astris calidis oriuntur temperaturæ calidæ, frigidæ, humidæ, & siccae? non erant igitur contra Galenum hæc ineptissima proferenda.

CAPITIS LVII.

DE SIGNIS CALIDAE & humidæ temperaturæ.

Textus 64.

Calidior autem, & humidior temperatura mollior, & calidior, & carnosior tanto est bona temperatura, quantum & vtriusque qualitibus aucta fuerit, quod si plurimum augeatur, cito à putridis corripitur morbis; quoniam & humorum vitio promptè laborat. Si verò parum quidem humidior sit, multo verò calidior, molliores quidem parum huiusmodi sunt his, qui bonam habent temperaturam, & magis carnosius non parum verò hirsutiores, & tangentibus non parum

param calidiores; nigri verò eis capilli, & caro pinguedine caret. Si verò paulò quidem calidior multo verò humidior, mollis his caro est, & multa: & color commixtus est ex albo, & rubro, & tangentibus paulo calidiores. Et ut summam dicatur, in omnibus temperatura coniugationibus semper super excedentis qualitatis indicia eminebunt.

R I M V M signum huius temperaturæ calidæ & humidæ est habitus mollior, & calidior temperatissimo. Ratio huius est, quia mollities pendet ab humido & calido.

Secundum signum: tanto carnosior est bona temperatura, quantum erit calidior & humidior. Ratio est, quia ubi est calor naturalis adauctus cum humido proportionato fit multus sanguis, & multa caro: à caliditate enim attrahitur alimentum, & facile concoquitur, & in sanguinem facile cedit non solum ratione caliditatis, sed etiam humiditatis.

1. Dub. dum est aucta caliditas, multa bilis, & non sanguis generatur, quomodo ergo multa bilis reddet homines carnosiores? Respondetur, dum iungitur copioso calori multa humiditas, tunc multum calorem non generare bilem: quia humiditas est frænum caloris: concoctio enim fit à calido, & humido: si humidum non esset calori proportionatum, non concoctio, sed affatio, seu bilis generatio succederet.

(Quod si plurimum) docet in his verbis Galenus, si multum augeatur humiditas & caliditas; ita ut valde recedant à temperatissimo, necessario in

morbos putridos hanc temperaturam prolabi. Idem superius Gal. loquens de corde & hepate calido & humido protulit: idem quoque confirmat 6. de tuenda sanitate, & 11. methodi cap. 8.

Si verò parum, hic utitur mirabili dictione dicens, si humiditas erit pauca, & caliditas multa, habitus erit paulò mollior, & carnosior, quam sit bona temperatura, erit tamen magis pilosus, & tactu sentietur non parum calidior temperato: ratio distinctionis ex dictis superius patet, mollitiem scilicet, & multam carnem ab humiditate prodire; pilos verò, & caliditatem cutis à calida temperatura.

Tertium signum: nigri capilli.

2. Dub. nigri capilli à calido & sicco fiunt, & non à calido & humido, ut hic dicit Galenus.

Respondetur, Galenum hic loqui de multa caliditate, & de pauca humiditate, ubi enim æquè abundat caliditas & humiditas, pili non possunt esse valde nigri.

Quartum: caro caret pinguedine. Ratio desumitur à Galeno 2. de temperamentis cap. 4. qui dicit portionem oleosam & pinguem quæ est in massa sanguinea, si peruenierit ad membranas, quæ sua natura frigidæ sunt, con crescere in pinguedinem: si peruenierit ad carnes, quæ calidæ sint, resolui & non con crescere: Hinc si temperatura carnis erit calidior, erit etiam sine pinguedine.

Quintum signum: si fuerit paulo calidior, quam sit temperatus habitus, & multo humidior: caro erit mollis, & multa. Si calor esset multus, caro nec mollis, nec multa fieri posset: quia à multo calore, sanguis absorbetur, & resolvitur. Præterea multus calor reddit sanguinem acrem, qui excitat expultricem musculorum ad expellendum, & non concoquendum. Demum ubi caliditas est mu. lta

multa, sanguis fit amarus: ex Galeno, omne concoctum est dulce & omne dulce, si nimium calefit, amarescit. Hinc fit, quod multa caliditas turbat coctionem & impedit, ne multa caro fiat.

Sextum signum: color est ex albo & rubro commixtus.

3 Dub. non videtur, quod huic temperaturæ calidæ, & humidæ conveniat color commixtus ex albo & rubro: quia hoc signum convenit temperaturæ moderatæ, quæ est aliarum omnium regula.

Respondetur, ubi traduntur multa signa illa non esse propria, quæ conuersim dicantur: quia non multa proponerentur, sed vnum tantum. Præterea color commixtus ex albo & rubro, cum sit qualitas, suscipit magis & minus; quare dicimus, in hac temperatura calida & humida non posse esse colorem æquè commixtum ex albo & rubro; sed magis ex albo, quam ex rubro: quia proponit in hoc loco temperaturam multo humidam, & parum calidam: ab humido enim albus, à calido vero ruber color fit.

Septimum signum, tangentibus, sentiuntur calidiores: supple, quam sit bona temperatura. Postremò dat regulam communem aliis temperaturis compositis, quæ est, quod qualitatibus signa, quæ sunt in maiori excessu, sint, quoque magis eminentia, & sensibus notis clariora.

augeatur pilis nuda est, & alba, & mollis, & crassa, & pinguis. Si verò magis excefferit, reliqua quidem sunt secundum proportionem augmenti qualitatum. Color autem vnà cum capillis rufus, quemadmodum si plurimum utraque augeatur, linidus. Si verò qualitatum augmentum fuerit inæquale, eius quæ super excefferit indicia eminebunt.

CTVRVS de signis frigidæ & humidæ temperaturæ tria facit in hoc cap. In prima parte tradit quinque signa frigidæ, & humidæ temperaturæ, parum recedentis secundum utramque qualitatem, id est, frigiditatem & humiditatem à temperatissima. In secunda parte admonet, quando utraque qualitas, id est frigiditas, & humiditas multum recedunt à temperatissimo, dicens, tunc signa augeri secundum proportionem: dum enim parum augetur ait, colorem capillorum, & cutis fieri rufum. Dum multum augetur, fieri colorem cutis liuidum. In tertia parte inquit, si recessus à temperatissimo non est secundum utramque qualitatem, ita ut frigiditas multum, & humiditas parum recedat, tunc signa indicantia illam qualitatem, quæ excedit, ait esse intensiora, & magis dominantia. Hæc est huius capitis expositio.

Quo ad temperaturam parum, & æquè recedentem à temperatissimo secundum frigiditatem & humiditatem quinque sunt huius temperaturæ signa.

Primum signum: cutis est pilis nuda. 1 Dub. non videtur, quod in habitu frigido cutis sit pilis nuda, omnes enim in cap. & superciliis habent pilos.

CAPITIS LVIII.

DE SIGNIS FRIGIDÆ & humidæ temperaturæ.

Textus. 65.

Frigidior autem & humidior temperatura, si parum quidem utraque

Sanctorij Sanctorij Pars II.

FFF

Responde

Respondemus, Galenum loqui de illis partibus, in quibus pili ex natura loci generantur, non autem providentia Creatoris: hæc distinctio traditur à Galeno 11. de usu part. capite 44. & diffusè declaratur: ibi enim disputat, cur in fronte non gerentur pili, proponitque opinionem Mosis, & Epicuri, magisque laudat opinionem Mosis, reprehendit tamen Mosem, quia nulla facta consideratione dispositionis materiæ semper dicebat, sic Deo placuit in fronte scilicet, vel naso pilos non gigni, in palpebris vero gigni, sed rectos: putabatque quod Deus, si vellet efficere equum, & bouem ex cinere, id repente posset. Hanc sapientiam nunquam est adeptus Galenus: quia non Hippocrat. vel alius humanus intellectus fuit auctor: sed spiritus paraclytus æternus, immortalis, qui ex nihilo extemplo sexcentos mundos creare posset: cuius altissimam sapientiam solus qui lege euangelica, seu diuino spiritu est afflatus capere potest. Miseri Hippocrates, Aristoteles, & Galenus hoc diuino lumine orbat, locuti sunt de Deo, ac de aliquo probò viro, qui regimini totius vniuersi assisteret: Galenus enim loco citato duo attribuit Deo: alterum quod semper faciat quod melius est: alterum, quod materiæ delectum habeat: idè dixit, Creatorem fecisse pilos palpebrarum rectos, quia illos affixit corpori cartilagineo, quod est durum: additque, *si molli substantia infixisset non Mose modo, sed etiam malo Imperatore esset inertior, qui murum in palude erigeret.* Excusandi planè sunt Hippocrates, Aristoteles, & Galenus: quia non per rationes naturales: sed per fidem, quæ est donum Dei intelligimus esse illius potentia, quia dixit & statim facta sunt omnia. Sed redeuntes vndè digressi sumus, dicimus, cutem carere pilis, intelli-

gendo in illis partibus, quæ non à Creatore, sed à natura factæ sunt tales.

Secundum signum, *cutis alba*. Ratio est, quia in frigida & humida temperatura abundat pituita, quæ est albi coloris.

Tertium signum, *cutis mollis*. Hæc mollities non à frigiditate, sed ab humiditate provenit: quamvis hæc frigiditas, de qua hic agitur, parum recedat à temperato, cum non habeat vim indurandi.

Quartum, *crassa & pinguis*. Ratio est, quia ubi est humiditas, ibi crassities. Præterea est quoque crassities, ubi est frigiditas, quæ prohibet corpora dissiliari. Similiter dicimus in hac temperatura abundare pinguedinem: quia pingue & æreum, quod est in sanguine, ut dicit Galenus. secundo de temperamentis capite quarto, facile peruenit ad membranas, & ad carnes, & non resoluitur, sed concrescit: magis tamen concrescit circa membranas, quam circa carnes, inspissantur tamen carnes, & incrassantur: quia multum humoris, quod resoluitur in calida temperatura, in frigida detinetur, & crassities efficitur.

Quo ad secundam partem ait, si frigiditas & humiditas fuerint in aliquo excessu, color cutis, & capillorum rufus fiet: si verò in maximo excessu, tunc color non rufus, sed plumbeus, seu liuidus apparebit.

2 Dubitatio, color liuidus ex Galeno in casu adolescentis decumbentis in foro mendacij significat, vel inflammationem internorum viscerum, vel calidi natiui extinctionem: quare hoc signum desumptum à liuido colore non pertinebat ad hunc locum, ubi de sanis agit, & non de agris.

Responsum fuit huic dubitationi in expositione capituli 53. ubi Galenus dixit,

dixit, colorem quodammodo liuidum conuenire frigida temperaturæ. Eodem modo in hoc cap. dicimus, Galenum per colorem liuidum intelligere colorem vergentem ad liuidum: quot sunt homines sani, qui vel circa oculos, vel ungues, liuorem aliquem patiuntur: liuidus enim color suscipit magis, & minus: dum verò significat inflammationem viscerum, vel mortem caloris natiui, liuiditas est valde intensa: dum temperaturam frigidam & humidam, parum intensam.

3. Dubitatio, ait in hac temperatura frigida & humida, cutim, & pilos esse rufos, quod non videtur: quia rufus color pertinet ad bilem.

Respondetur per rufum in codice Græco legi *αυξητα*, quod significat fulgidum colorem, qui est remissior, quam flauus: vergit enim ad album: quate non est præter rationem, quod in temperatura frigida & humida & pituitosa, colores capillorum & cutis sint fulgentes, vergentes scilicet ad album.

Quo ad tertiam partem attinet, Galenus dat normam, quam in fine capitis superioris quoque proposuit: estque dum vna qualitas magis altera recedit à temperato, eius signa esse intensiora & fortiora.

4. Dubitatio, auctor videtur diminutus: quia omittit potiora signa temperaturæ frigida & humida: veluti dum omittit, hanc temperaturam esse obnoxiam morbis pituitosis: lædique à frigidis & humidis: iuuari à calidis & siccis: habere venas paruas, & pulsus paruos & raros.

Argenterius proponit hanc dubitationem: eamque non soluit; sed Galenum valde reprehendit, quod proposita signa non proposuerit. Nos dicimus, Galenum illa non proposuisse: quia fuisset superfluous: ea enim su-

perius proposuit in declaratione temperaturarum iecoris, & cordis. Præterea supponitur, quando iecur est frigidum & siccum, habitum totius quoque esse frigidum & siccum. Insuper mens Galeni est syndromen signorum sufficientem perquirere, non diminutam, non superfluum. Probat Argenterius, signa proposita à Galeno non sufficere: quod tunc eius argumentum videbitur efficax, dicimus videbitur, quia in hoc libro non semel Galen. admonuit, signa esse desumenda à iuuantibus & lædentibus pro qualibet temperatura dignoscenda: causa verò cur insulis & vanissimis argumentis in Galenum sæpe inuehat, est quia nunquam intellexit mirum huius tractatus artificium consistere in colligendis signis communibus: quare quoties Argent. probat aliquod signum à Gal. propositum pro dignoscendis temperaturis non esse proprium, toties vacillat. Præterea quis Philosophorum vnquam fuit, qui tam vanam, & stultam opinionem habuit, quod syndrome, de qua hic agitur sit conflata ex signis propriis: dum enim habetur vnicum proprium, vanæ redduntur omnes syndromes.

CAPITIS LIX.

PARTICULA I.

DE SIGNIS FRIGIDAE & sicca temperaturæ.

Textus 66.

Si autem frigiditas vna cum siccitate æqualiter augeatur, natura durum ac tenue, ac glabrum corpus habent, & tangentibus frigidum; pinguedo tamen ipsis (et si graciles sint) per carnes dispersa. Capilli autem, & color frigidus

*igiditatis modum, ac proportionem
sequuntur.*

N hoc text. proponit se-
ptem signa temperaturæ
æquæ frigida & sicca.

Primum signum est,
corpus natura durum. Ra-
tio est, quia non solum corpus frigi-
ditate induratur, verū etiam siccitate:
frigidity autem indurat cogendo, vt
in pernionibus obseruatur. Siccitas
verò exiccat fibras, quæ deinde dimi-
nutè attrahunt; vnde pars exiccata
dura tactu sentitur.

Argenterius inuehitur contra Gale-
num: quia dicat corpus à temperie sic-
ca fieri durum, negatque, siccum in
corpore viuente habere virtutem in-
durandi: reddit rationem, quia partes
omnes abundant humoribus, quibus
flectuntur, & molles sunt.

Vacillat hic vir: quia durities, quæ
est in parte viuente non consideratur
respectu ferri, vel lapidis, sed corporis
temperatissimi: molle enim & durum
sunt relatiua: ossa respectu corporis
viuentis sunt durissima, sed respectu
ferri, seu adamantis sunt mollissima;
parietes similiter sunt durissimi respec-
tu lignorum; sunt tamen mollissimi
respectu adamantum, vel bombardarum
impetus: dum igitur Galenus ait,
in temperatura frigida, & sicca cor-
pus esse durum, dicimus intelligere
respectu corporis temperatissimi, quod
mollius est. Quod enim in Argente-
rio mouet risum, est, dum dicit in cor-
pore nos accipere tensum & solidum
pro duro: & flaccidum pro molli:
negatque durum tangi posse, de ten-
so verò, id concedit: videtur aliam
non concipere duritiem, quam tensi
penis: ille enim non durus, sed ten-
sus, & tensior aliquantulo, quam par
sit, quod aliis patribus non ita eue-
nit: censerque, duritiem esse passionem

partis similis: Nos verò dicimus,
similarem partem non tangi, sed so-
lum multas simul vnitas: cæterum si
perpendantur verba Argenterij dici-
mus quod sunt, tot esse errata: nega-
mus enim, durum conuenire solum
simplici, & similari corpori: nonne
ossa sunt dissimilaria? nonne habent
cauitatem? nonne cranium, & dentes
tangi possunt? ergo durum conuenit
dissimilari, & tangi potest; sed vt ex-
actè intelligatur quid sit durum, con-
fugiendum est ad Aristotelem 4. me-
teor. summa 2. cap. 1. vbi dicit, durum
esse, quod non cedit in seipsum secun-
dum superficiem; ergo dentes, cum sint
huiusmodi erunt duri. Similiter Ari-
stoteles eodem cap. ait, durum & mol-
le ad tactum determinantur, excedens
enim ipsum dicitur durum, deficiens
molle: ecce quod cutis si excedet ta-
ctum, dicitur dura; si deficiet, mollis:
durities igitur est quid comune ten-
sioni, repletioni, & congelationi:
Hinc Aristoteles secundo de generat.
text. 13. ait, durum esse, quod conge-
latum est: congelatum verò siccum
esse, cuius duri species in pernio-
nibus obseruatur: erat igitur proban-
dum ab Argenterio, duritiem esse
passionem solius corporis simplicis si-
milaris, & non id sumere ad conclu-
dendum, cuius illi nihil conceditur.
Quod verò durities à tribus causis fie-
ri possit, nos docet Galenus 5. simplic.
capite quinto, vbi dicit, duritiem fieri
vel à Scyrrho, vel à congelatione, vel à
plenitudine. Si igitur Auctorum lo-
quendi modum imitari conueniet, ex
dictis colligemus durum tum simila-
ribus, tum dissimilariis partibus
conuenire posse.

1. Dub. ab Expositoribus proponitur,
eo quia 2. de temperamentis cap. 6. ait
Gal. si à principio habitus est frigidus
& siccus, habitum corporis esse mol-
lem: in hoc cap. verò oppositum dixit.
Respon

Respondetur, & rectè Gal. loco citato reiicere quorundam opinionem, qui dicebant, excrementa esse similia naturali temperiei: ibique Galenum subnectore temperaturam frigidam & siccam, quia non rectè concoquit, pituitam generare, quæ est actu humida, & non sicca: pituita enim ex cibis, tanquam ex materia, & non ex corpore nostro generatur. Dum dixit esse molles, intellexit id per accidens, id est ratione pituitæ euenire, dum verò in hoc loco docet, esse duras, intellexit facta comparatione inter temperamenta: frigidum enim & siccum respectu temperatissimi, & aliarum temperaturarum erit corpus durum: frigidum, verò & humidum facta comparatione cum frigido & sicco erit molle.

Secundum signum, corpus est tenue, id est gracile. Ratio est, quia ubi est siccitas, ibi pauca caro: pauca vero est caro: quia fibræ siccae parum attrahunt.

2. Dubitatio, non videtur, quod ubi est siccitas, ibi corpus sit tenue & gracile: quia ossa sunt sicca: attamen possunt esse crassa, & non tenuia: hæc instantia est Argenterij contra Galenum.

Solutio facillima est, quia Gal. hic loquitur de temperatura frigida, & sicca ab ortu naturæ, ut omnes ferme interpretantur: fac igitur ut sit siccitas in prima generatione, sine dubio ossa non erunt crassa, sed tenuia: potest tamen contingere, quod ab intemperie frigida & sicca aduentitia corpora fiant secundum carnem gracilia: sed de primigenia (ut dictum est) Galenus intelligit.

Tertium signum, corpus est glabrum, id est sine pilis. Ratio est, quia ubi corpus est frigidum & siccum, non fiunt fuligines, ex quibus pili immediate oriuntur.

3. Dub. non videtur verum, quod à frigiditate, & siccitate corpus reddatur glabrum: habet enim Galenus in ijs quæ de temperamentis ubi de pilis loquitur, siccitatem concurrere ad generationem fuliginum, ex quibus pili fiunt.

Respondetur, siccitatem dupliciter considerari, vel iuncta cum caliditate, vel frigiditate: primo modo dicimus, concurrere ad faciendas fuligines: secundo, modo, negamus: frigidum enim, ubi dominatur, sit quantavis siccitas, impedit, ne fuligines fiant.

Quartum signum, corpus tangentibus frigidum sentitur.

4. Dubitatio non videtur hoc signum vniuersaliter verum: quia si (causa exempli) fuerint duo homines frigida temperatura, semper frigidior sentiet alium calidum: quomodo igitur ab illo frigidum sentietur?

Respondetur signum esse verum, facta comparatione ad temperatum hominem: si igitur temperatus tangeret hominem frigida temperatura, sentiet illum actu frigidum: similiter qui est calidior temperato, si tetigerit temperatum illum persentiet actu frigidum.

Quintum habent pinguedinem per carnes dispersam. Ratio est, quia in frigida temperatura ob caloris paupertatem pinguedo necessario concrescit: corpus enim calore spoliatum non attenuatur, ut resoluit portionem pingui, quæ est in sanguine.

5. Dubitatio, videtur Gal. sibi contradicere: supra enim dixit, corpus esse gracile: hic verò dicit, in carne esse sparsam pinguedinem: quomodo igitur corpus frigidum, & siccum erit gracile, & pingue?

Respondetur, Galenum non dixisse frigidos, & siccos esse pingues: sed pinguedinem solum esse per carnes dispersam, quod significat, pinguedi-

nem esse in pauca quantitates; quia ita pauca semper comitatur sanorum hominum gracilitatem, de quibus hic agitur.

6 Dubitatio, dicit Galenus, aliquam pinguedinem per carnes dispersam indicare habitum frigidum & siccum: hoc signum videtur vanum: quia est ille qui penetrare potest, an corpus gracile habeat hanc pinguedinem per carnes dispersam? nemo sanè: quia hoc non potest videri, nisi viuens scetur.

Respondetur, musculos corporum gracilium, si sint aliquantulum terretes, habere pinguedinem per carnes dispersam, vt experientia anatomiae percipitur: si verò nullo modo sint terretes, sed exiles, & flaccidi, nulla per carnes pinguedo inspicitur.

7 Dubitantur in aliquibus, qui sunt frigidi & sicci, carnes, quæ nullam habent pinguedinem dispersam: Quare Gal. inter signa habitus frigidi & sicci potius debebat collocare carnes flaccidas & sine pinguedine, quam cum pinguedine.

Respondetur illos qui habent carnes sine vlla pinguedine non collocari in sanorum numero, de quibus agit hic Galenus, sed in numero corporum conualescentium, vel decidentium, de quibus non agitur hic.

8 Dubitatio, debebat asserere in temperatura frigida & sicca, multam esse pinguedinem non solum in carne, verum etiam circa membranas, vbi enim est maior frigiditas, ibi est copiosior pinguedo: quia à frigiditate fit.

Respondetur, falsum esse assumptum, quod scilicet vbi maior est frigiditas, ibi copiosior fiat pinguedo: immo in valde senibus ob nimiam frigiditatem pinguedo amittitur: ex Galeno enim 2. de temperamentis, portio sanguinis pinguedinem efficiens est aërea, & temperata, calida scilicet &

humida: ideo homines quo magis senescunt, eo magis hac portione aërea, & pingui priuantur. Ad argumenta dicimus, in frigidis & siccis paucam esse pinguedinem: quia est pauca portio sanguinis aërea quæ calida & humida est: quæque in his magis concrefcit in carne, quam in membrana: quia membrana ob eius nimiam frigiditatem impedit ne fiat coctio, & pinguedo: omne enim quod fit à simile fit: pinguedo est calida & humida: ideo in membranis frigidioris & siccioris corporis non ita fiet, sicuti in carne quæ in omni habitu sua natura magis participat de calido & humido, quam membrana: Similiter sicut in valde senibus, seu in parte nimium frigida non fit pinguedo ob dissimilitudinem generantis, & reigenitæ, sic in iis qui nimium calidi sunt, fieri non potest: Hinc Galenus quinto de temperamentis circa finem ait, pinguedinem in parte præcalida non coire.

Sextum: *capilli, & color sequuntur proportionem frigiditatis*: Nonnulli arbitrantur, frigidos, & siccis, quia sunt melancholici, esse brunos quo ad cutem, & pilos; quod repugnat Galeno 2. de temperamentis cap. 6. vbi ait, frigidorum, & siccorum corpora esse alba, mollia, & debilia, quia in ipsis ob coctionem diminutam, dominatur pituita: in omni enim corpore debili sit siccum, vel calidum, vel humidum: multa pituita accumulatur, quæ deinde efficit colorem album; licet, vbi multa sit frigiditas color albus fiat lividus: vbi pauca, pili (vt superius dixit Galenus,) & cutis rufi coloris: legitur enim in codice Græco πυρρότης, quod verbum significat fulgidum colorem, qui non est albus, vergit tamen magis ad album, quam vergat flauus: Præterea in frigidis & siccis totum corpus est glabrum: in partibus tamen, vbi pili generantur ex Galeno.

Galeno capite de temperatura frigida & sicca cerebri pili pauci, & rufi sunt.

CAPITIS LIX.

PARTICULA II.

Textus 67.

vbi verò calida, & sicca temperatura in tempore decrementi, & in frigidum, & siccum labitur habitum, tunc hi graciles fiunt, & duri, atque atra bilis in eis dominatur, & ob id nigri simul, & hirsuti euadunt: vbi igitur altera qualitas plurimum dominatur, altera verò parum à mediocritate recedit, superabunt eius, quæ dominatur, exilia autem erunt alterius qualitatis indicia.

N hoc text. duo facit: primo tradit signa temperaturæ frigida & sicca, quæ talis facta sit tempore decrementi ex permutatione calida & sicca temperaturæ: secundo dat præceptum commune inferuiens cæteris temperaturis compositis: hocque est: vbi altera qualitas temperaturæ compositæ multum prædominatur, id est multum à temperatissimo recedit, & altera parum, signa prædominantis qualitatis ait superare, quia intensa & magna sunt: signa verò qualitatis non dominantis esse exilia.

Primum signum temperaturæ frigida, & sicca ex permutatione calide, & sicca habitus fiunt graciles.

Temperatura frigida & sicca illorum senum qui in iuuentute fuerunt calidi & sicci, efficit corpora magis gracilia, quam si fuissent temperaturæ frigida & sicca: ratio est: quia calidi-

tas, & siccitas impedit, ne generetur pinguedo: frigiditas verò nullo modo impedit: sed fauet, non enim potest fieri pinguedo sine proba coctione: quo fit vt rectè dicat Aristotel., 3. de historia animal. 19. pinguedinem esse finem probæ coctionis: at quomodo potest fieri proba coctio in corpore frigido & sicco, quod antea calidum & siccum fuerit?

Secundum signum: sunt duri: ratio est: quia frigiditas & siccitas ad efficiendam duritiem concurrunt.

Queritur tamen, quinam sint duriores: an illi qui à natiuitate frigidi & sicci sint, vel illi qui ex permutatione temperamenti calidi, & sicci in senectute facti sunt frigidi & sicci? Responderi potest hoc modo: qui sunt tales ex permutatione temperamenti calidi in frigidum, esse duriores, quam frigidi & sicci à natiuitate: in iis enim qui natura frigidi, & sicci sunt, pituita multa generatur, quæ deinde mollitiem aliquam præbet, vt docet Gal. 5. de temperamentis circa finem, quod aliis non accidit.

Tertium signum: in his dominatur atra bilis. Per hoc signum distinguuntur illa corpora frigida & sicca, quæ in iuuentute fuerunt calida, à corporibus frigidis & siccis ab ortu naturæ, in quibus atra bilis non dominatur.

1. Dub. ostendimus superius ex Galeno lib. de atra bile, 3. de locis affectis cap. 7. & alibi, quod melancholia seu atra bilis sit trium generum, alia est naturalis, quæ est frigida, & sicca; quæque est fæx sanguinis, diciturque à Galeno humor niger: alia est melancholia naturalis, sed adusta: alia verò atra bilis, quæ fit ex adustione bilis flauæ: non videtur quod intelligat de hac atra bile furiosa excedente, quæ fit à bile flaua adusta: quia hæc in senibus: de quibus hic loquitur, non dominatur: neque videtur quod intelli

intelligat melancholiam naturalem, quæ est frigida & sicca, tum quia Galenus hanc non appellat atram bilem, sed nigrum humorem: tum quia hæc corpora frigida non distinguerentur ab illis, quæ ab ortu naturæ frigida & sicca sunt: neque videtur, intelligere melancholiam naturalem adustam, quia in corporibus frigidis & siccis hæc adustio non vrget.

Responderem, Galenum hic per atram bilem intelligere illam, quæ ex facie sanguinis adusti fit: nullum viuens caret melancholia naturali, quæ est pars crassior sanguinis: immo si animal ea horæ tractu careret, non viveret, vt ex Hipp. lib. de natura humana alibi probauimus: hæc tamen naturalis melancholia in calida, & sicca temperatura aduritur: inueniturque semper in illis corporibus frigidis & siccis à permutatione, & non in illis, qui ab ortu naturæ talia sunt: hæcque longo tempore conseruatur: quæ est illa quæ homines hypocondriacos facit, à quorum corporibus difficillimè eradicari potest: vidi multoties senes factos frigidos & siccos, qui in iuuentute erant calidi & siccæ, qui hac facie adusta quam maxime vexabantur.

Quartum ob id *nigri & hirsuti eadunt.*

Hoc signum insequitur atram bilem, id est faciem sanguinis adustam: hæc est sua natura nigra: efficitque cutim nigram, & pilos multos & nigros: huiusmodi sunt, qui in carceribus diuissimè degunt: portio enim sanguinis crassioris ob mæiores, & timores, & ob perspirationes veritas aduritur, vnde fuligines copiosæ, à quibus pili multi, & nigri fiunt.

(*Vbi vero*) Gal. repetit hic præceptum superius traditum pro dignoscendis qualitatibus remissioribus, & intensioribus compositarum tempe-

raturarum dicens, qualitatem valde recedentem à temperato prædominari, & omnia signa qualitatis parum recedentis superare.

CAPITIS LIX.

PARTICULA III.

Textus 68.

In omnibus verò de quibus supra diximus, & postea dicemus, commune est temperatura indicium, si membrum facile frigesit, vel frigiditatis, vel raritatis. Si verò non facile vel caliditatis, vel densitatis. Si verò à desiccantibus offeudatur, & aridum, & siccum, & non facile mobile fiat, siccitatis, quemadmodum & si ab humectantibus grauitè se habeat, humiditatis.

N hoc text. docet, quomodo possint dignosci temperatura: per iuuantia, & la dentia: diuiditque textum in duas particulas: in prima ostendit quomodo corporis partes refrigerentur, vel calefiant: in secunda quomodo exiccentur, & humectentur.

Quo ad primam partem ait, corporis partes bifariam posse facile frigesieri, vel calefieri: primò ob temperaturam frigidam illius partis: secundo ob raritatem: potest enim contingere, quod corpus calidum sit adeo rarum, vt facillimè ab externo frigore refrigeretur: similiter ait, aliquam partem difficile frigesieri, vel ob caliditatem illius partis, vel ob densitatem: potest enim esse pars temperaturæ frigida adeo densa, vt frigus illam non

non penetreret. Hinc piscatores tempore frigidissimo ob illorum cutis densitatem ab externo frigore vix læduntur: similiter, qui in delitiis viuere consueuerunt, si fiant heremitæ, nudisque pedibus incedant, primis diebus, antequam cutis calo obducatur, frigore torquentur: assueti tamen nullum frigus amplius patiuntur: eandem causam refert Gal. libro de assuetudine dicēs, frigus astringere, & adeo densare poros, vt calor, qui è corporibus viuentibus exhalare solet, detineatur, & detentus crescat, vnde pars primo calefiat, deinde à calore exsicceat. Eadem eueniunt iis, qui diu sub sole degunt: calore enim radiorum prius exsiccantur, quo fit, vt non ita ab externo calore calefiant: tota hæc doctrina est Galeni loco citato: nos quoque de hac re fusè egimus lib. 4. methodi nostræ vitandorum errorum capit. 6.

His hunc in modum constitutis non valebit amplius dicere, pars corporis facile frigescit, ergo est temperaturæ frigida: quia pars rara, quæ vt plurimum calida est, facile frigescit: similiter non valebit, pars corporis difficile frigescit, ergo est temperaturæ calida: quia potest esse temperatura frigida cū pororum densitate: quod diximus de frigiditate idem dici potest de caliditate: Ex his colligimus locum à iuuuantibus & lædentibus pro dignoscendis temperaturis non esse inter propria, sed communia signa collocandum. Similiter hic animaduerti potest, quam inexcusabilis sit Argenterij temeritas, dum in quolibet cap. Gal. reprehēdat, quia non proposuerit locum à iuuuantibus & lædentibus: Nec miser animaduertit, Galenum hic, & aliis in locis admonere in omni intemperatura dignoscenda esse obseruandum locum à iuuuantibus & lædentibus tamquam communem omnibus intemperaturis:

si Galenus hæc loca ita communia in quolibet cap. proposuisset, nonne fuisset hæc tam frequens eiusdem rei repetitio vana? voluit tamen in hoc postremo capite colligere hæc communia præcepta, inter quæ est locus à iuuuantibus, & lædentibus, neque amplius de illo mentionem facere.

Præterea erat rationi consonum, vt Galen. antequam de iuuuantibus & nocentibus verba faceret, distingueret iuuuantia, & nocentia per se, ab iis quæ iuuuant & nocent per accidens quod facit in hoc c. docet enim Arist. 1. Celi text. 110. & Galen. 2. de differ. pul. cap. 3. omne multiplex prius esse distinguendum, quam definiendum. Similiter lib. de constitutione artis medicæ cap. 14 ait Galenus, medicos plures errare, dum non distinguunt quæ per se, ab iis quæ per accidens calefaciunt: habet enim ibi hæc verba, spectabit ad medicum ne in eum illabatur errorem, in quem, qui putant frigidam aquam in omnibus quæ refrigeratione egent conuenire, & calidam in iis, quæ calefactione, ignari ex accidenti fieri sæpè, vt frigida calefaciant, calida verò refrigerent.

Ex dictis à Galeno in text. colligimus, has duas conclusiones, primam si quis facile sentiet frigus, & corpus non sit rarum, corpus esse temperaturæ frigida; secundam, si corpus facile sentiet calorem, & sit densum, esse temperaturæ calida.

Quo ad secundam partem duo dicit; primum, quomodo corpus lædatur ab exiccantibus: secundum quomodo ab humectantibus: Ait primo si particula aliqua corporis ab externis exiccantibus facile lædatur, illa esse temperaturæ sicca: docensque quomodo cognoscatur, quando ab externis exiccantibus aliquod membrum lædatur, ait, tunc lædi, quoniā in motu corporis particula ita exsicceat, vt ac-

quirat hanc læsionem, vt difficile flecti possit. Valebit ergo hæc cōsequētia, ab externis exiccātibus membrum aliquam læsionem in motu acquisiuit, ergo illius partis temperatura facta est siccior. Præterea in hoc text. docet, quando corpus ab externis humectantibus lædatur: aitque, si pars aliqua grauabitur ab humidis externis, inde colligendum, corpus esse humidæ temperaturæ.

QVÆSTIO LXXVII.

CVR A QVA CALEFACTA citius congeletur.

QUOD aqua calefacta citius ab externo frigore congeletur est ab omnibus receptum, & præcipuè ab Aristotele, qui primo meteor. summa 3. cap. 2. ait, aquam præcalefactam citius congelari: quia citius infrigidatur: similiter in eodem cap. subdit: aqua si primo soli exposita fuerit, citius deinde infrigidatur: causa vero istius quæsti non est ita facilis: Aristoteles enim ait, citius congelari; quia citius infrigidatur, sed quæstio est, cur citius infrigidetur.

Alexander Aphrodiseus lib. 1. naturalium quæst. cap. 6. habet hæc verba, aquam calefactam, & postea frige factam esse magis tenuem, & subtilem quam antea: putat igitur tenuitatem esse causam, cur frigus citius penetret.

Albertus Magnus de passionibus aëris censet, aquam calidam facilius congelari: quia frigus facilius ingreditur.

Curtius ait, aquam calidam facilius congelari, quam frigidam: quia postquam æquè frigida reddita est, & æquè densa, fiant porositates, per quas aër facilius ingreditur, & citius con-

gelet. Reijcitur hæc opinio: quia aqua non est porosa.

Oddus in hoc com. ait, aquam calidam citius congelari: quia dum est calida, aër frigidus ad interiora aquæ statim penetrat, quod non conueniet aquæ frigidæ non antea calefactæ.

Ego autem puto, aquam frigidam antea calefactam fuisse redditam tenuem, & minus resistentem, & oppugnantem externo frigori: citissima enim est agentis victoria, si patiens parum resistat: quod verò aqua cocta sit tenuior, patet ex citissima penetratione, & ex leuiori pondere.

CAPITIS LIX.

PARTICULA IV.

Textus 69.

Inspicere autem oportet si eandem omnes musculi seruant temperaturam, vel minimè eandem, atque in omnibus animaduvertere subiectorum ossium quantitatem. Nunquam enim gracile videtur membrum, cum tamen non sit gracile, quo ad musculos attinet, sed propter ossium tenuitatem tale videtur, sic & crassius quibusdam plerumque apparet, non ob ossium amplitudinem, sed ob multitudinem carnis, quæ vel aucta, vel comminuta, vel durior aut mollior effecta, siccius, aut humidius membrum, ostendit. Pauca igitur, ac dura siccius: multa autem, & molli, humidius. Sic & inter media spatia similarium corporum, vel plus, vel minus humida substan-

tie in seipsis continent, & vel crassius, vel tenuius, vel humidius, vel siccus membrum ostendunt. Humidius quidem ubi subtilior, & plurima est humiditas, siccus vero ubi crassior, simul, & minor. Ipse enim solida corporis partes quæ verè solida sunt, ac prima, nullo modo possunt effici humidiores; at satis est, si quis eas celerius exiccari prohibeat. Intercepta autem in ipsis spatia, hac vel illa humiditate complere possibile. Hac verò est proprium partium simularium alimentum, quod ex appositione fit, & non per vasa attrahitur. Communis autem hac ratio & omnium partium existit. Et iterum in salubrium, atque insalubrium causarum doctrina repetetur: nunc autem ea quæ ordinè sequuntur attingamus.

ACTENVS Galen. tradidit signa pro cognoscendis omnibus totius corporis habitibus, vel musculorum temperatu-

ris. In hoc text. verò dat nobis quatuor documenta observanda. ne in dicta contemplatione decipiamur. Primum est desumptum ab uniformitate, & proportionem musculorum omnium. Secundum ab ossibus. Tertium à duritie, vel mollitie carnis: dura enim indicat siccitatem; mollis verò humiditatem. Quartum ab humiditate, quæ est in ipsa carne.

Primum documentum, quod pertinet ad musculos, est, ut videamus, an omnes musculi servent eandem temperaturam, ad est proportionatam, & aliis respondentem: Ratio, cur Gale-

nus tradat hoc documentum, est; quia non licet ex temperatura aliquorum musculorum totius corporis habitus temperaturam colligere: non enim valet consequentia à parte ad totum: argumentum enim est vitiosum, explosumque ab Aristotele secundo perihermenias, vocaturque à diuisis ad coniuncta: quod argumentum est in prima figura cum maiori particulari, rejiciturque ab Aristotele secundo priorum: quia in ipso medius terminus continetur à minori extremo, quod est monstruosum. Hinc Galenus secundo de temperamentis cap. 6. reprehendit nonnullos, qui ex temperatura vnius partis, ex caluitio scilicet inferebant temperaturam totius esse siccam: aliquando enim contingit, pericraneum esse siccum, totum verò corpus humidum: non valet igitur Socrates habet caluitium, ergo secundum totum habitum est siccus: merito igitur. Diuissimus Galenus, cui nihil defecit, admonet in prima parte textus inspiciendam esse temperaturam, & similitudinem, seu proportionem omnium musculorum: quia partes, quæ sunt dissimiles non indicant totius temperaturam: multi enim habent crura sicca & faciem, & collum crassum: vel manus & brachia carnosæ, & cætera gracilia: ex his facit quomodo se habeat totum non ad discimus: sed ex consensu & proportionem omnium musculorum.

Secundum documentum, quod pertinet ad quantitatem ossium, est dum pars aliqua corporis est gracilis ob tenuitatem ossium: & non ob musculos, ab ossibus non impediri cognitionem temperaturarum musculorum. Admonet igitur hic Galenus, esse distinguendam gracilitatem, quæ pendet ab ossibus, ab illa quæ à musculis: gracilitas enim pendens ab ossibus non indicat siccitatem: similiter

contingere potest, aliquam partem esse crassam & magnam ob carnis copiam, & non ob ossium magnitudinem: quo casu magna humiditas indicatur. Inde colligit Galenus pro tertio documento, quomodo pauca, vel multa caro indicet temperaturas: dicitque carnem imminutam, vel duriorum esse factam siccum indicare temperamentum; carnem verò multam, & mollem, temperamentum humidum.

1 Dubitatio, Galenus videtur diminutus: quia dixit, paucam & duram carnem indicare siccissimum temperamentum: multam verò & mollem humidissimum: nihil tamē dixit, quid indicet multa & dura caro.

Respondent Expositores, quod repugnat dari multam, & duram carnem: quia de ratione carnis est mollities. Responsio hæc non probatur: tum quia, si de ratione carnis esset mollities nihil dixisset de pauca & dura carne: tum quia experientia comprobatur, carnosos aliquando ob aliquam ægritudinem fieri duros carne.

Responsio verior est, quod Galenus loquatur de corporibus in latitudine sanitatis permanentibus: idē negamus dari carnosos sanos exiccatos: esto igitur, quod ob ægritudinem carnosus duras carnes acquirant, dicimus, quamdiū duritie præditi sunt, illorum corpora extra latitudinem sanitatis contineri, de quibus hic non est agendi locus.

Terrium documentum explicat, dum dicit, intermedia spatia, id est meatus internos similium corporum, id est carnis, & partium spermaticarum, prout in ipsis humiditas in maiori, vel minori copia continetur, indicare omnes musculos, seu habitum totius corporis, quod idem significat, esse crassiores, vel tenuiores, humidioresque, vel sicciores: quare docet,

tunc musculos, vel habitum totius esse humidiores, quando partes similes omnes plurima tenuique humiditate erunt imbibitæ: esseque sicciores, quando partes similes erunt crassiores, & pauciores humiditatis. In hoc loco duo sunt notatu digna: primum, quod per partes similes intelligat carnes & spermatica omnia. Secundum, quod Galenus per humiditates non intelligat sanguinem, quia in spatiis carnum non est, sed in vase communi; sed humiditates primigenias, quæ quatuor humiditatibus fouentur: de his Auicennas prima primi, & Galenus in methodo mentionem faciunt, & vocantur secundæ humiditates, quæ quatuor sunt: prima existit in extremitatibus capillarum: secunda est ros, id est humor, qui iam est egressus è venis capillaribus: tertia cambium vocatur: quarta glutem. Notandum per rorem intelligi humiditatem, quæ à venis capillaribus exudat, & recipitur in mediis spatiis, siue in meatibus internis similium partium: deinde partes solidæ hoc rore implentur, tuncque non rorem, sed cambium vocari: demum cambium fit glutem, dum assimilatur: sed de his paulo infra disputabimus.

Quartum documentum desumitur non ab humiditate, quæ est in meatibus siue in spatiis, quæ humiditas vocatur ros, sed ab humiditate quæ est in carne, & in partibus spermaticis: loquendo igitur de hac humiditate, valet dicere, humiditas est tenuior, & multa in spermaticis, ergo temperatura est humida: similiter humiditas hæc est pauca, & spissa, ergo temperatura est sicca.

2 Dubitatio, videtur, quod Galenus incidat in manifestissimam principij petitionem: quia probat, temperaturam esse humidam per medium ignotum

ignotissimum, id est, quia in spermaticis humiditas est tenuior & multa: at sic est, quod quando est talis humiditas in internis partibus an sit tenuis & multa est ignotissimum, ergo: Probat similiter ex ignotis temperaturam esse siccam: quia in partibus humiditas sit pauca, & spissior, quod similiter est ignotius qualito.

Solutio facilis est, quia facile dignoscimus multam esse humiditatem in spermaticis, quando non leui de causa, & cito exsiccantur: sunt nonnulli, qui sunt huberes & crassi, attamen leuissima de causa fiunt graciliores: isti non dicuntur humidi quo ad solidas & similes partes, sed potius sicci. Aliqui quoque sunt, qui videntur graciles, tamen post multos labores non exsiccantur, sed in eodem statu perseverant: tales humiditatem intrinsecam in spatiis (sicuti est ros, & cambium) multam, & spissam habent: hæc igitur est illa humiditas, quæ indicat humidam musculorum temperaturam: humiditas verò externa, quæ reddit hominem tuberculum, non indicat temperaturam musculorum humidam: sicuti accidit hydropicis, quorum carnes sunt humiditate externa refertæ, sunt tamen siccissimæ quo ad humiditatem substantificam.

Notandum, Galenum loqui hic de partibus corporis, quæ veræ solidæ sunt, & primæ: per verasque solidas & primas intelligere omnes spermaticas, & non ossa tantum, ut Curtius interpretatur: de his igitur partibus Galenus ait, non posse effici humidiores, intelligendo de humiditate primigenia acquisita in prima constitutione, quæ radicalis dicitur. Prudens Medicus poterit prohibere, ne hæc humiditas radicalis celerrimè exsicceetur conservando & retinendo in tenuissimis meatibus radicalem humiditatem, qui (ut dictum est) non est sanguis,

qui per venas transfertur ad has partes spermaticas, sed ros, cambium, & gluten, quod est harum partium similitudinem proprium, & immediatum alimentum: Qui igitur diutissime vivere cupit prohibeat, ne hoc pabulum resoluatur, id. n. efficiet roborantium usum. Quod verò diutissime protrahi possit vita: patebit ex mirabili historia à Galeno relata libello de macie, ubi refert suis temporibus fuisse Philosophum summæ exultationis, qui librum edidit de admirabili Agerassia, in quo docebat, quomodo humana corpora non solum reddi possint maxime longæva, sed etiam immortalia & insenscentia: neque Galenus illum irridebat, sed summis laudibus extollebat, quinimo tantum abest, ut putaret quæsitum esse chimericum, ut dicat se in libris de demonstratione probasse hoc principium, omne genitum esse corruptibile non esse necessarium, sed inter limites probabilitatis contineri: Scopi quibus præcaueri, & præservari possent corpora, ne moriantur, vel saltem, ut diutissime vivant duo sunt: primus, ut quod amittitur quotidie refarciatur ab humiditate contenta in spatiis, de qua re Galenus libro sequenti agit: Secundus, ut prohibeatur, ne celerius exsicceetur humiditas nativa, de quibus scopis fusius agemus in libro sequenti.

3 Dubitatio, Galenus in text. appellat quasdam partes vere solidas, & has inquit esse spermaticas: quare caro & pinguedo, quæ inter spermaticas non collocantur, non erunt verè solidæ: relinquitur ergo, ut sint humores, vel spiritus: quia ex Hippocrate 6. epidem. & Galeno 12. methodi cap. 2. omnes partes corporis sunt, vel contenta, id est partes solidæ, vel contenta, quæ sunt humores, ut vel ait, *ἐμῶντα*, id est imperum facientia, quæ sunt spiritus.

Responsio est facilis : quia Galenus dum in text. dicit , solidas verè partes (addit) & primas : at sic est , quod spermaticæ solæ sunt verè solidæ & primæ : caro verò , & pinguedo sunt partes solidæ , sed non primæ : quia post primas generantur.

4 Dub. Galenus inter spatia similarium ait , dari humiditates : hoc videtur suis principiis repugnare : quia lib. 7. methodi cap. 2. concedit tantum quatuor humiditates : primamque esse in capillaribus : secundam esse instar roris : Tertiam cambium : Quartam vt gluten. De his Auicenna 1. 1. cap. de humoribus fusè quoque loquitur. Quod hæc humiditas , quam Galenus ait esse in spatiis , non sit aliqua ex quatuor , patet , quia non est prima : hæc enim est in venis capillaribus , non secunda , tertia , & quarta , quia hæc sparsæ sunt per similarium substantiam : ergo vel Galenus fallitur : vel dabitur quinta humiditas.

Argenterius proposuit hanc dubitationem , eamque vt carpat Galenum , reliquit vt insolubilem , sed non parum vacillat : quia dicimus , hanc humiditatem esse illam , quæ instar roris est : roremque esse dispersum per substantiam similarium , esseque in meatibus , & porositatibus illarum partium : spatia enim similarium sunt : earum porositates : quæ partes similes non habent alia spatia præter porositates.

QVÆSTIO LXXVIII.

An moderata temperatura semper edat operationem perfectiorem.

aliis temperaturis , & magis resistat.

Multi putant esse Galeni sententiam , quod moderata temperatura edat operationes perfectiores , & magis externis offensionibus resisten-

tes quam singulæ aliæ octo intemperantiæ. Fundamentum illorum est desumptum à cap. 8. huius libri , & à lib. const. art. med. vbi ex perfectione operationum Gal. colligit optimam & moderatam temperaturam. Quomodo verò sit intelligendus Galenus inferius declarabitur.

Reliciuntur , qui ita communiter , & sine aliqua limitatione de hac re loquimur ; quia eorum opinio aduersatur experientiæ , rationi , & Galeno. Experientiæ , quia bruta , quæ ex Galeno non sunt ita temperata , vt perfectissimus homo , perfectiores edunt operationes : si enim de visione loquamur , aquila acutius videt ; si de odoratu , sunt vultures qui vt refert Aueroës 2. de anima olfecerunt corpora occisa in bello Troiano : procul ad quingenta milliaria : similiter canes mirabili olfaciendi virtute venantur suos dominos : si de fortitudine loquamur , leones superant omnia animalia , ergo perfectiores operationes non conueniunt homini temperatissimo.

His experimentis in contrarium adductis sunt qui respondent , quod aquila , quamuis acutius videat , & vultures , & canes melius olfaciant , tamen nec aquilam , nec vultures perfectiori modo videre , & olfacere. Quid verò intelligant per hunc modum perfectiorem nesciunt se explicare. Qui tamen clarius loquuntur dicunt , aquilam non videre : in omni distantia , & cum paucis , & multo lumine , vt vident homines : sed solum cum quodam lumine sibi proportionato. Hæc responsio est mera fuga : immo aduersatur Galeno , vt infra patebit.

Ex altera parte ratione comprobari potest temperamentum æquale aliquando minus resistere externis offensionibus , quam intemperatissimum : age , nonne temperamentum æquale

æquale est vicinius calori ardenti & febrili, quam frigida tēperatura? ergo temperatissimum erit magis dispositum ad febrem, quam frigida intemperies. Quod diximus de dispositione ad calidos affectus, idem dici potest de dispositione ad frigidos: nōne temperatissimum est vicinius frigidae intemperiei, quam calida intemperies? quare temperamentum, quod est in medio extremorum non tantum resistet, quantum extrema inter se.

Demum est Galeni, Hippocratis, & Aristotelis auctoritas, Gal. enim 8. metho. cap. 8. ait inter octo temperamenta inæqualia quatuor promptius in febrem illabi, quam æquale, & quatuor multo minus: quia temperamentum frigidum & humidum non tam promptē febre corripitur, quam æquale: idem etiam dicit de temperamento frigido & sicco. Similiter lib. de optima corporis constitutione ait temperamentum siccus moderato ab humectantibus minus offendi, quam æquale & moderatum: temperamentum verò humidius moderato minus quoque lædi à siccis, quā moderatum Hippocrates pari modo libro de aëre locis, & aquis dicit, homines degentes inter Asiam & Europam esse temperatissimos, quia regio illa est temperatissima; sed ait non esse verisimile ut virilitas, laboris tolerantia, & audacia illis innascantur: ecce quod temperatissimo homini non conueniunt plurimæ operationes inesse perfectiori: immo videtur, quod si vnica conueniat perfectissima, cæteræ imperfectiori modo conueniant. Aristoteles quoque videtur referre perfectiores operationes ad excessum, quam ad moderatum, ait enim lib. de mem. & re. benè illos memorari, qui in excessu sunt siccis: benè apprehendere, qui sunt in excessu humidi: ecce quod perfectiores operationes videntur potius

conuenire intemperatis, quam temperatis. Idem confirmatur auctori tate Galeni text. 1. 2. huius, vbi habet, siccus magis valere memoria, quam temperatos: atque primo de sanitate tuenda, & 6. ait, operationes naturales esse perfectiores in aetate distemperata, ut in pueritia, quam in temperata, ut in adolescentia.

Hugo Senensis videns tot difficultates meditatus est responsionem, quæ deinde in ore studiosorum sapè auditur: dicebat enim operationes in homine temperatissimo considerari dupliciter, vel collectiue, id est multas simul, vel diuise, id est vnica scorsum ab aliis: posita hac distinctione inquit in homine temperatissimo operationes collectiue esse perfectiores, sed non diuise.

Impugnatur hæc opinio Hugonis à Iacobo de partibus: Nos similiter eam reiicimus, eo quia negamus, plures operationes collectiue esse absolute perfectiores in temperatissimo: quia ex dictis superius patet in recedentibus à temperatissimo plures operationes collectiue sumptas gradum perfectiorem obtinere.

Nos pro resolutione dicimus, duo hic quærenda esse: primum an temperatissimum magis resistat aliis: Secundum, an temperatissimum edat operationes perfectiores. Quo ad primum an scilicet magis resistat externis incursionibus, dicimus faciendam esse comparisonem inter ea quæ sunt eiusdem generis, id est extrema inter se, & media inter se: quo posito dicimus, temperamenta quæ non sunt in medio parum resistere causis eiusdem generis: temperamentum verò quod est in medio multum resistere: exempli causa temperatura frigida, cum qua vita minimè stare possit, sit A, maxima caliditas, cum qua homines non viuunt, sit B: dicimus temperamentum medium

medium inter A & B resistere, quam quæ vergunt versus A & B. Conceditur, facta illa consideratione, an magis temperatura média resistat A, id est calori, quam resistat B, id est frigus ipsi A, quod tunc tantum intemperaturæ magis resistent: sed parum iuuat: quia qui sunt frigida temperatura à frigidis, qui calida à calidis facile vitæ priuantur: sola enim temperatura æqualis maximè omnium resistit extrinsecis offensionibus, inæquale enim paucis: æquale pluribus resistit: ecce quod temperatissima magis resistent, quam corpora vergentia aliquod extremorum.

Quo ad secundum, an scilicet temperatissima edant operationes perfectiores, facile à Galeno declaratur 1. lib. de temperamentis c. vlt. vbi ait, in homine temperatissimo, & in leone temperatissimo non esse omnes & singulas operationes perfectissimas, sed illas quæ conueniunt speciei; subdit Gal. homini temperatissimo summum robur: Oui temperatissimæ conuenit vt sit mitissima: non conueniet igitur temperatissimo homini vt sit velocissimus, sicuti sunt cerui, fortissimus sicuti leo, & calidissimus, vt cantharis. Similiter dicimus conuenire aquilæ acutissimam visionem; vulturi acutissimum olfactum: cantharidi temperatissimæ, vt cito comburat: ecce quod operationes multæ perfectissimæ, seu collectivæ sumptæ, vt dicebat Hugo, non possint conuenire homini temperatissimo, & meritò, quia vnus rei vnica est proprietas, & non plures. Hac ratione Galenus loco citato dicebat, homini temperatissimo, vt talis, conuenire sapientiam & non alias operationes: his igitur suppositis dicimus hominem temperatissimum semper esse sapientiorē, quàm sit homo intemperatus.

QVÆSTIO LXXIX.

An temperamentum æquale sit longioris vitæ, quam alia temperatura.

Galeni est sententia 6. de tuenda valet temperamentum calidum, & humidum esse longioris vitæ, quam temperamentum æquale: quia dicit, qui maximè sunt humidi esse maximè longæuos.

Primum argumentum est tale, mors naturalis superuenit, dum resoluitur caliditas, & humiditas naturalis: sed tardius resoluitur in temperamento calido, & humido: ergo temperamentum calidum & humidum proportionatum, de quo est quæstio, erit longioris vitæ, quam temperamentum æquale.

Secundum desumitur à plantis & animalibus; sunt enim multæ arbores longiores vitæ quam homines temperatissimi: ergo longæuitas non proficiscitur ab æquali temperatura. Similiter multa animalia vt elephantes, cerui, & corui diutius viuunt, quam homines; ergo temperatissimum corpus non erit magis longæuum intemperatis. Conueniunt Galenus, & medici omnes, humanam speciem esse absolute mediam, & in ipsa dari aliquod indiuiduum temperatissimum, quod aliis animalibus, & plantis non conceditur.

Vt igitur veritas breuibus eluscat, confugiendum est ad Aristotelem lib. de longitudine, & breuitate vitæ, vbi docet corpora, quæ magis contrariis constant, & magis sunt excrementosa minus esse longæua. Cæterum nemo est, qui nesciat, temperamentum calidum, & humidum esse magis excrementosum, & per consequens magis const

constare contrariis : quia ubi est excessus humiditatis, ibi plurima excrementa : temperamentum verò æquale certum est carere omnibus excrementis, & minus constare contrariis, quia cum sit in medio, est æquale, & non est extremorum particeps : calidum verò humidum habet duo contraria, frigidum scilicet, & siccum, quæ medio temperato non conueniunt. Quod verò temperatissimum careat excrementis patet, quia Galenus in hoc libro cap. 85. & 2. de tuenda sanitate cap. 7. ait, quod temperatissimum corpus non indigeat præside, & tantum appetat, quantum concoquat : quare tale corpus excrementa colligere non potest, & per consequens magis erit longæuum quam cætera omnia temperamenta, quæ non ita concoquunt, ut moderatum, & æquale.

Astrologi censent, longitudinem & breuitatem vitæ insequi cæli influentias, & non temperaturas. Horum opinio est omnium vanissima, quia nec auctoritatè, neque ratione, neque experimentis confirmatur. Repugnat enim Aristoteli, qui docet cælestia corpora agere in hæc inferiora lumine, motu, influentiis, & figura. Repugnat rationi, quia supponit quædam principia, quæ rationi auctoritati & experientia, reluctantur : dicunt enim figuram, seu aspectum quadratum, & oppositum stellarum esse malos : trigonum & sextilem esse bonos : quis illis hoc dixit ? Præterea dicunt, primam domum vitæ continere, secundam lucro, tertiam fratribus : quartam parentibus, quintam filiis, sextam valetudini, septimam vxoribus, octauam morti, nonam religioni, decimam regno, undecimam benefactoribus, & duodecimam carceribus, & ærumnis : Hæc & alia plurà vanissima assumunt principia quorum his nihil conceditur, & experientia non re-

spondent : Ego enim multorum annorum cursu, dum his fidem præstarem, omnia Astrologorum principia esse falsissima, à veritate alienissima post diutinam experientiam agnouit : sed ex mille argumentis afferam contra illos hoc solum : nonne duo mares ex matre eadem, vel diuersa eodem tempore orti sortiuntur contrarios fines ? nonne sæpe obseruatur duorum alterum post annum quinquagesimum posse creari Papam ? alterum verò laqueo suspendi, quod cum experientia obseruetur, non erit amplius dubitandum de Astrologorum stultitia : Verum, quia hic non est locus reiiciendi Astrologos, ideo eos mittamus : qui tamen cupit argumenta contra illos videre perlegat Piccum Mirandulanum & fratrem Hieronymum Sauonarolam, qui ediderunt tractatus contra Astrologos, ibi enim videbit plurima argumenta efficacissima & insolubilia.

Ad primum argumentum, quod ostendit, temperamentum calidum & humidum esse longioris vitæ, quam temperatissimum, eo quia mors naturalis fit per refrigerationem, & exiccationem. Respondetur, calorem facilius extinguï, dum resoluitur per putredinem, quod contingere solet temperamento calido & humido : hoc enim magis est obnoxium putredini, quam temperamentum æquale. Præterea temperamentum calidum & humidum, quod est magis excrementorum ferax, quam temperamentum æquale facile per suffocationem ab excrementis extinguï potest. Dum verò Galenus loco citato dixit, calidos & humidos esse maxime longeuos, rectè dixit, supposito hoc, quod humidum & calidum temperamentum non corrumpatur ab excrementis, vel à putredine, quod quidem, cum sit impossibile, ut in excessu humiditatis non congregentur, erit

quoque impossibile, vt calidi & humidi sint magis longæui, quam temperatissimi: Præterea temperamentum æquale non solum est magis longæuum temperamento calido & humido: sed etiam magis longæuum calido & sicco, & frigido & sicco: quia temperamenta sicca citius exsiccantur, & tabescunt. Demum æquale est magis longæuum, quam frigidum & humidum, quia facile per refrigerationem hoc extinguitur.

Ad secundum respondemus, comparisonem esse faciendam in eadem specie: longæuitas enim, vt dicit Aristoteles secundo post; de illa auium, pedestrium, & plantarum æquiuocè dicitur; ibi enim Aristoteles ait, longæuitatem auiibus accidere ob paucitatem excrementorum: pedestribus ob vires: plantis ob densitatem fibrarum, quæ impediunt calidi & humidi exhalationem.

QVAESTIO LXXX.

De secundis humiditatibus.

Quoniam Galenus locutus est de humoribus, qui sunt in spatiis carnium: ideo de his paucis in hoc loco agendum est.

Auicennas prima primi cap. de humoribus ait præter quatuor humores dari alios quatuor, quos vocat secundas humiditates: quarum prima est sanguis tenuissimus, qui in extremitatibus venarum capillarium cõtinetur: secunda est sanguis tenuis iã egressus capillaribus, qui dicitur ros, quia instar roris solidas partes madefacit: tertia est cambium, quod est humor magis congelatus rore, & est imbibitum in ipsis carnibus: quarta humiditas est gluten, quod assimilatur, & per quod partium continuïtas conseruatur.

Multi putant, Auicennam fuisse primum inuentorem harum secundarum humiditatum: sed errant toto celo: quia à Galeno & ab alijs philosophis, quauis non nominentur hisdem nominibus, proponuntur: Galenus enim. 7. methodi secundo, & sexto præcipuè loquitur de quatuor speciebus siccitatis, & de quatuor humoribus ipsis respondentibus: Auicennas ait, primam humiditatem esse in extremitatibus exilium venarum: Galenus verò definit siccitatem respondentem primæ humiditati dicens, aliam esse siccitatem, quæ in exilibus venis, & arteriis consistit: Auicennas dicit secundam humiditatem esse instar roris: de qua loco citato similiter Galenus mentionem facit: Auicennas ait, tertiam humiditatem esse cambium, id est humorem congelatum, Galenus verò loquens de hac humiditate, quæ dicitur cambium, definit esse humiditatem in humore concreto consistentem, vt pinguedo, & adeps. Demum est humiditas, qua conseruatur continuïtas partium, hæcque ab Auic. & Gal. appellatur gluten.

Argenterius reprehendit Galenum, quod præter quatuor humores propositos lib. 7. methodi cap. 2. proponat quintam humiditatem omnino diuersam à sanguine capillarium tenuissimo, à rore, à cambio, & glutine: probatque in commentarijs ar. med. com. 59. non dari hunc quintum humorem: quia si daretur, esset illa secunda humiditas, quæ est instar roris: sed sic est (ait) quod hæc non potest esse: Quia ros non continetur inter spatia similarium, sed est dispersus per substantiam; ergo erit quintus humor.

Reiicitur Argenterius: quia negatur, quod ros non sit inter spatia similarium: per spatia enim intelligere

gere debemus potos insensibiles: quando igitur dicitur, quod ros sit dispersus per substantiam, intelligemus esse in porositatibus & meatibus insensibilibus simularium partium.

CAPITIS LX.

De signis ventriculi sicc.

Textus 70.

Ventriculi indicia eius quidem, qui natura siccior existit si celeriter sitibundi fiant & paucus ei sufficiat potus à plurimo autem aggrauentur. Fluctuationibus infestentur, aut supersint id quod abundat, & cibus delectentur siccioribus.

INCEPIT Gal. agere de signis eorum viscerum, quæ non pendent à quatuor principiis superius declaratis: prius tamen agit de ventriculi, deinde de pulmonis temperaturis: hæc enim viscera ex semetipsis gubernantur, & exercent publica officia: ventriculus enim parat alimentum iecori, & uniuerso corpori: Pulmo vero parat aërem cordi pro generatione spirituum vitalium inferuentium uniuerso corpori: Exorditur à temperaturis passivis id est à sicca: quia præcipuum accidens ventriculi est sitis, & per se conuenit temperaturæ sicca: idè prius de signis siccaæ temperaturæ: vel dicimus prius de passivis, ultimo loco de activis: quia activæ temperaturæ ventriculi conueniunt cum signis activarum temperaturarum pulmonis, de quibus statim loquetur Gal.

Tria proponit signa indicantia sic-

cum ventriculum, & non quatuor: Tertium enim signum reddit rationem, cur, qui sunt sicco ventriculo, paucio potu indigeant.

Primum signum siccæ ventriculi esse sitibundos. Ratio est, quia sitis ex Aristot. 2. de anima tex. 28. & Gal. lib. de réperamentis est appetitus humidi & frigidi: lib. de inæquali intemperie ait, sitim fieri ex defectu substantiæ humidæ: vbi verò stomachus est siccus promptius excitatur appetitus humidi, quam si esset frigidus, vel humidus: intus enim apparens ex Arist. 3. de anima prohibet extraneum.

1. Dub. si sitis fieret, ut dicit Gal. locis citatis, ex defectu substantiæ humidæ: & fames ex defectu sicca, sequeretur quod sitis semper antecederet famem: quia substantia humida citius consumitur, quam substantia solida & sicca: sed hoc repugnat experientiæ: ergo falsum erit assumptum, quod scilicet sitis fiat ex defectu humidæ.

Nonnulli medicorum nescientes soluere hoc dubium dixerunt, sitim fieri ob intemperiem siccam, & non ex defectu humidæ: dixeruntque Gal. lib. de inæquali intemperie esse locutum secundum opinionem antiquorum: quia 1. de causis sympt. c. 7. vbi ex propria sententia loquitur de siti, ait, sitim ab intemperie sicca provenire. Quæ responsio est vanissima: tum quia Gal. lib. de inæquali intemper. loquitur ex propria sententia: tum quia libro de causis sympt. loquitur de siti, vbi est symptoma, quod sine dubio supponere solet siccam vel calidam intemperaturam: Præterea Gal. loquitur hic de corporibus sanis in quibus sitis nullam supponit intemperiem.

Conciliator differentiarum 18. videns propositam dubitationem ait, quamvis humida substantia facilius dissolvitur, quam sicca: tamen quia humiditas est multo plus, & in vivente semper ad

ventrem confluit: ideo prius excitatur fames, quam sitis: Quæ responsio est longè accommodatior, quam superior.

Vallesius lib. 5. cap. 7. controuersiarum ait, prius excitari famem, quia potus ad nullius substantiæ corporeæ reparationem est, nisi id ex accidenti eueniat, eo quod in qualibet substantia, quæ ingeritur est cibus, & potus: sed potus est vehiculum ferens nutrimentum, in vino enim est cibus & potus, immo nullus cibus appetitur, in quo non sit potus, id est non sit ali-quod vehiculum ferens corpoream substantiam.

2 Dub. non videtur, quod sitis indicet ventriculi siccitatem: quia Gal. 1. de simp. med. cap. 3. ait, sitim partim ab humoris inopia, partim à caloris copia prouenire, ergo non indicat solam siccitatem.

Respondetur, hoc argumentum nullius esse roboris: quia Gal. in declarandis temperaturis proponit signorum syndromen, ita ut vnicum signum nullum sufficiat, sed solum omnia simul vnita.

3 Dub. actio celeris non prouenit à qualitate passiuâ, ergo sicci ventriculo non fient celeriter sitibundi.

Responsio facilis est, si animaduertatur Galeni artificium, dum tractat de excessu vnius qualitatis: supponit enim reliquas qualitates non excedere, & summè temperatas esse. Hinc dum dicit, siccos esse sitibundos intelligit siccos in excessu cum temperamento calore celeriter esse sitibundos, celeritas enim à calore temperato cum excessu siccitatis prouenire facile potest.

4 Dub. non videtur, sitim indicare ventriculum siccum: quia ex Hipp. in Epidemicis sitis significat caliditatem pulmonis.

Respondetur, signa ista omnia vni-

ta indicare temperaturam siccam, & non vnum solum consideratum. Præterea dicimus quod sitis sit in sanis vel ægris, semper indicet penuriam humidi in ore ventriculi: hæc verò penuria modo est in ore per essentiam, modo per consensum à pulmone, vel ab alijs partibus: sed de hac re hic non est agendi locus: tractauimus tamen hanc materiam exactius lib. 2. methodi nostræ cap. 7.

Secundum signum: & paucus eis sufficiat potus. Ratio est, quia qui sunt sicco ventriculo ex pauca consumptione humidi paucam humiditatem requirunt: fibræ enim oris ventriculi, cum sint natura siccæ, non possunt multa imbibi humiditate: ideo pauca imbibita facillè absumitur, & iterum excitatur appetitus humidi: sed paucus potus sufficit, quia os ventriculi paucò imbibitur: hæcque est causa cur à plurimo potu grauentur, fluctuationibus, & clydone infestentur, & supernatent excrementa.

5 Dub. non videtur, quod in ventriculo sicco paucus sufficiat potus: quia in causone ventriculus est siccus, tamen Gal. 3. in tertium epid. 34. ait sitim ob exurentem calorem potationibus non posse sedari, & 1. de sympt. causis cap. 6. refert his verbis hunc casum: noui quendam ardenti febre laborantem, qui aquam frigidam liberalliter bibens sanari non potuit, donec moreretur: ecce quod neque multus potus aliquando pro tollenda siti sufficiens est.

Responsio facilis est: quia Gal. loquitur in hoc loco de iis, qui sunt in latitudine sanitatis. Præterea non loquitur de siccitate ventriculi pendente à febre, vel ab alia causa externa, sed de siccitate ventriculi ab ortu naturæ acquisita.

6 Dub. non videtur, quod paucus sufficiat potus in sicco ventriculo: quia

quia supponitur in hac temperatura, calorem esse temperatum: quare calor temperatus cum excessu siccitatis maxime resoluit, eo quia siccitas solet esse lima caloris: quare non sufficit paucus potus.

Respondetur, paucum sufficere potum pro vice: sed ob citam resolutionem celerrime iterum fieri sitibundos: sicca enim fibra humore rorido cito priuantur, ideo saepe & paucopotentia sunt restaurandi.

7. Dub. aii Gal. multum potum sicco ventriculo valde nocere: non videtur rationi consonum: quia agitur hic de intemperie sicca, quæ si debeat tolli, vel saltem moderari, id non paucopotentia, sed multo potu fiet: contraria enim contrariis curantur.

Nos pro solutione dubij diu cogitauimus: quia alij nobis non satisfecerunt, dicimus igitur in primis, hanc temperaturam siccam, quatenus recedit à temperatissimo, esse contrariis transferendam ad æqualitatem: sustinemus quoque (vt alibi probauimus) illam sententiam, similia similibus cõseruanda, solum intelligi in temperamento æquali: cætera verò temperamenta recedentia ab æqualitate contrariis esse tractanda: sed hæc contraria in parte præseruatrice (vt ait Galenus) in libro ad Trasylab. ab illis, quibus vtitur in curatrice differunt secundum magis, & minus: vtitur enim Galenus his verbis (differunt in quanto, & non in quali) infra ostendemus, omnem mutationem fieri ex cõtrario in contrarium: si ventriculus siccus sitiat, non liberabitur siti exiccantibus, sed humectantibus: differunt tamen similia: quia non sunt contraria ita euidentia: quinimo ventriculus temperatissimus dum sitiet, recederet quoque ab æquali, & tunc eius sitis non poterit nisi contrariis tolli. Ad argumentum respondemus, multum

potum valde nocere siccis, non ratione ventriculi sicci inepti ad concoquendum, atque amplectendum cibum: fibra enim in sicco ventriculo sunt debiles, & non attrahunt ad intima multum potum. Præterea non attrahunt potum ad ima, quia sicci male concoquunt: ex Aristotele enim 4. meteororum cõcoctio est elixatio, fitque à calido & humido: quare nulla qualitas magis cõctioni, est rebellis, & resistens, quam siccitas. Hæque est causa cur potus paucus, & repetitus saepe ventriculo sicco dandus sit. Hincque est, quod Galenus dixit siccis celeriter fieri sitibundos, & paucopotentia pro vice indigere.

Tertium signum, *cibis delectentur siccioribus*. Ratio desumitur ex communissimo illo principio, similia similibus cõseruantur: Galenus enim 6. de tuenda val. habet hæc verba, *si temperamentum seruare studeas, dabis naturæ humidis humidum cibum, siccis siccum*. Ratio verò, cur similia iuuent sanos, est, quia quæ sanis dantur, eo dantur, vt concoquantur, & deinde conuertantur in substantiam nutriti: sed sic est, quod inter symbolica facilius est transitus, quam inter ea quæ genere differunt, ideo euenit, vt sicci siccioribus, & humidi humidioribus delectentur, iis tamen qui præter naturam sicci sunt, non dantur similia: quia nõ dantur vt coquantur, sed vt expellant, & inter hæc non debet seruari symbolum: quia inter similia non excitatur pugna, quam desiderat pars curatrix.

QVÆSTIO LXXXI.

AN SIMILIA SIMILIBVS

cõseruentur.

Dubitat. magna exoritur ex dictis Galeni, ait enim ventriculus

siccum gaudere cibus siccioribus: quod sibi ipsi, rationi, & experientiae vestrae aduersari. Sibi ipsi, quia in hoc libro cap. 2. loquens de oculis sanis habet hæc verba: *a similibus causis sua temperaturæ facile offenduntur, inuatur autem a mo. loco contrariorem usu:* additque, *hoc quidem commune in omni temperatura cuiusque partis oportet meminisse:* ecce quod in oculis sanis, & in omni temperatura partis sanæ vult esse procedendum contrariis, & non similibus: quomodo igitur venterculus gaudebit cibus siccioribus?

Præterea Gal. lib. ad Traſyb. ait, *partem conseruatricem differre a curatrice in quanto, & non quali,* quasi dicat, vitia sanorum sunt perexigua: ægrorum verò maxima: itaque possunt quoque sani pati intemperies, in alas compositiones, & solutas vnitates: quamuis non ita magnas, vt ægrorum: sani tamen dicuntur: quia operationes non sunt euidenter læsæ. Similiter Arist. 10. prob. 58 ait, animalia natura sicca humidum magis concupiscunt, & quæ sunt humida siccū appetunt. Demum Gal. paulò infra loquens de pulmone habet, pulmonem offendi ab aëre inspirato, si similis sit: pulmo enim calidus gaudet aëre frigido: frigidus calido: ecce igitur quomodo ex Gal. & Arist. non solum in curatrice, sed etiam in conseruatrice medicinæ parte contrariis sit incedendum.

Rationi quoque aduersatur: quia id appetimus, quo caremus: sed hæc non sunt similia, sed contraria, quare contrariis, & non similibus sana conseruabuntur. Præterea ex Arist. Plat. & Gal. omnis mutatio est e contrario in contrarium: Arist. enim 3. phy. tex. 47. & 5. phys. tex. 6. & 19. ait, omnem mutationem esse e contrario in contrarium: 8. phy. tex. 16. dicit, mutationis termini necesse est vt sint contrarij in quibus fit: nihil enim in infinitum mouetur: Porro 1. phy. statuit, tria esse prin-

cipia generationis: materiam scilicet & duo contraria. Similiter Plato in Lyſide vult, in omni generatione tria esse necessaria appetens, appetibile, & eius contrarium: dum verò consequimur appetibile, pellitur contrarium. Itidē Gal. 1. de temp. cap. 2. & alibi habet, generationem, & alterationē esse mutationem ex contrariis in contraria: constat igitur auctoritate & ratione, illud medicinæ principium, quod similia similibus conseruentur, esse à libris quoque de tuenda sanitate omnino reiiciendum.

Experientia confirmatur, sana corpora contrariis & non similibus esse conseruanda: Dum enim frigesimus non gaudemus frigidis, sed calidis, niuemque & glaciem abhorremus: neque dum caleſcimus appetimus caleſcētia, sed refrigerantia. Simili modo qui sunt frigido venterculo non debent, vt docebit Gal. in seq. cap. gaudere refrigerantibus, nisi velint se ipsos destruere, neque qui est humido debet appetere humida: sequitur ergo quod nullo modo videatur vera Gal. sententia in hoc cap. proposita, quod venterculus siccus delectetur cibus siccioribus, & humidus humidioribus.

Argenterius non soluit, sed augeat propositum dubium: reprehenditque Gal. quia dixerit siccum venterculum gaudere cibus siccioribus: negat enim hoc famosum principium, similia similibus conseruanda: putatque in omni mutatione, quæ fit tam in iis, quæ sunt secundum naturam, quam præter naturam, medicum & naturam debere contrariis, & non similibus progredi.

Solutio propositi dubij colligitur ex variis locis: Adest locus pulcherri- mus 8. meth. c. 9. vbi ait, duplex in iis, qui sani sunt, nobis proponitur finis, vel corpus sanum in pristina temperie tueri, quod sit similibus, vel etiam hæc tem-

temperiem meliorem reddere, quod non similibus sed contrariis fit: ibi citat Hipp. de victu acutorum dicentem, naturam gaudere consuetis: si igitur cognouerimus, pristinam ventriculi temperaturam esse siccam, & sanam, nos siccis vtetur; si verò viderimus eam recedere à temperatissimo, voluerimusque temperaturā meliorem reddere, tunc vtetur contrariis, sed interim Hipp. loco citato nobis consulit, satius esse, vt sanam temperaturam similibus conseruemus, quam eam ad meliorem statuū trāferamus: quia natura gaudet consuetis; Adest pro solutione alter Galeni locus 1. de sanitate tuenda cap. 15. vbi ait, omnem mutationem aut quantitate, aut qualitate fieri, qualitate vt dum animal incalescit, aut frigescit, aut siccessit, aut humectum redditur: in quantitate, dum alitur, repletur, aut inanitur: mutatione factam in qualitate dicimus fieri per contraria positiua; mutationem verò in quantitate, vt dum fit nutritio & inanitio, fieri per similia. His positis, dum dicunt ex Arist. Plat. & Gal. omnem mutationē fieri ē contrario in contrarium, respondemus esse intelligendum de contrario priuatiuo & non positiuo; sicuti dicitur ex non musico fit musicus. Ad est alter Galeni locus 6. de tuenda sanitate, vbi habet, sana corpora posse considerari dupliciter, vel vt alteranda, vel vt conseruanda; primo modo dicimus per contraria esse tractanda; secundo per similia: qua posita distinctione: dum Gal. dixit pulmonem, & oculos calidos lēdi à calido aēre; Respondemus has partes considerari quatenus sunt alterandæ, & non nutriendæ & conseruandæ. Quod verò probatur de vna parte, de toto quoque probatum esse, intelligitur: Arist. enim primo Celi tex. 19. ait, quod probatur de parua gleba terræ, de tota terra intelligitur esse probatū: si igitur oculi

sani contrariis tractantur id fieri dicimus, quia indigent alteratione, seu expulsiōe alicuius malæ qualitatis, contentę tamen inter sanitatis limites. Ad locum Arist. desumptum à problematibus: respondemus locutum esse philosophū de corpore sano, vt alterandū, non vt conseruandū. Postremo, dū dicit, si calescim⁹, gaudemus frigore, &c. admittimus omnia esse vera intelligēdo de qualitate aduentitia in contrariū alteranda, & non de naturali: dum verò Gal. ait, siccam tēperaturam vētrici gaudere siccioribus intelligit de tēperatura sanorū non aduentitia, sed primigenia, quæ est similibus conseruanda: Hinc dicimus cum Gal. ventriculū sanū, frigidū ab ortu naturæ nulla facta qualitatis aduentitiæ consideratione gaudere cibis frigidioribus, supple quam requirantur in ventriculo temperato: Ratio desumitur ab Arist. libris de gen. quia in symbolicis faciliior est transitus: propterea ex terra ignis promptius fit: quia terra est sicca vt ignis, sola frigiditas est superanda: Hinc Gal. 3. de alim. fac. cap. vltimo habet hæc verba, *animalibus naturalem temperiem inculpatam quidem seruantibus similia suis naturis cibaria conueniunt: iis verò que paruam temperiem, aut ab initio sunt sortiti, aut post acquisitionem non similiam sibi ipsis essus sed contrariorum est utilis.*

Ad obiectionē Argenterij, quod pars præseruatric medicinx æquē ac curatrix procedat per cōtraria, & non per similia, ostēdit se non intelligere quid per simile intelligant Arist. & Gal. si enim senerē sumatur simile, est verissimum, simile non agere in simile, quod enim est omnino simile in gradu seu in essentia non agit in simile: Hinc Arist. 1. de generatione & corruptione 48. ait, simile non agit in simile, intelligendo de omnimoda similitudine, nec dissimile patitur à dissimili intelligendo de omnimoda, seu

seu generica dissimilitudine: quo fit vt Arist. text. 53. dicat agentia & patientia esse similia in genere: si enim essent genere dissimilia, essent inter se impassibilia. Adest alter locus apud Arist. 10. metaphys. tex. 11. vbi declaratur quid intelligat per similia, *similia dicuntur, quæ non sunt simpliciter eadem, nec secundum substantiam subiectam in differentia, sed secundum speciem eadem sunt, & quæ eandem speciem qualitatis habent*: ecce quod simile multipliciter dicitur aliquod habens eandem substantiam, seu essentiam, sicuti quartus gradus caloris non aget in quartum gradum caloris, quia habent eandem speciem qualitatis, & conueniunt in essentia: hocque simile non agit in simile. Cætera verò similia agentia si agant, & patiantur, differunt natura specifica & gradu, vel mansione qualitatis: conueniunt tamen genere, quia nisi conuenirent inter se, essent impassibilia. Hinc Simplicius in prædicamentis habet, similia sub eadem communitate reducuntur, quamuis non eandem habeant naturam. Albertus Magnus libro de morte & vita loquens de hoc simili, quod eandem habet essentiam, ait, similia non agere, & pati, sed contraria, eo quod non est eis potentia vna agendi: Gal. verò paucis declarat quid sit simile, & quid contrarium lib. de inæquali intemperie c. 6. aitque similia ea vocari, quæ sunt amica: contraria verò inimica. Nos tamen per similia intelligimus similia secundum eandem speciem qualitatis, seu gradum vt nos docuit Philosophus superius: quia similia genere & non specie, seu gradu sunt contraria: immo omnia contraria eo sunt contraria, quia sunt in eodem genere, vt docet Arist. 1. phy. & simplicius in prædicamentis: sic albus color aduersatur nigro, in genere tamen coloris conueniunt, suntque similia: differuntque &

sunt dissimilia, quatenus in eodem genere valde distant, & secundum speciem qualitatis opposita sunt.

CAPITIS LXI.

DE SIGNIS HUMIDI
di ventriculi.

*Humidioris autem, si neque sitibundi
fiant, & superabundans humidum
facile tollerent, & cibis gaudeant
humidioribus.*

GI T in hoc cap. de ventriculo humido: quia supra egit de sicco: opposita enim iuxta se posita magis elucescunt. Tria proponuntur signa indicantia humidum ventriculum.

Primum signum est, non esse sitibundos. Ratio est, quia os ventriculi humidi, semper est torida humiditate irrigatum: ex Arist. enim 3. de anima in principio intus apparens prohibet extraneum.

1. Dub. hydropici sunt humidi secundum omnes corporis partes: attramen sunt valde sitibundi: ergo non conueniet humido ventriculo, vt non sint sitibundi.

Respondetur, Gal. hic loqui de sanis, & non de egris: Præterea in hydropicis humor aquosus, ita imbibitus non est naturalis, sed extraneus: propterea ob moram fit salsus, & vt salsus excitat sitim: ex Galieno & Auicenna probauimus in libro nostro de humorum misturis, humores aquosos extraneos ob moram salsos facile fieri: humor enim proprius, & internus, qui toridus dicitur ob moram, non fit salsus, sed maiorem gradum dulcedinis ob coctionem acquirit: fit enim ex rore cambium, & ex cambio gluten, de quibus

quibus humiditatibus in quaestione superiori egimus.

Secundum signum, superabundans humidum facile tolerant. Ratio est, quia in symbolicis facilior est transitus: tunc. n. aliquis facile tollerat, quando facile concoquit: humida temperatura melius potum concoquit, quam sicca; tum quia concoctio est elixatio, quæ fit calido & humido; tum quia humida potio est ei familiaris.

2 Dub. superius diximus temperamentum æquale vsu similium gaudere; quomodo igitur, qui sunt humido ventriculo facile tolerabunt humidum superfluum?

Argent. nesciens soluere hunc nodum, Gal. lacerat: cuius audacia, sen potius insolentia non est ferenda: si quis veller in leuissimis auctores reicere, posset quodlibet Aristotelis, & omnium Philosophorum verbum reicere: insulse tamen: sed dum hoc præstant, neque interpretis, neque probi viri officium agunt.

Pro solutione, dum Gal. loquitur de humida temperatura dicimus, quod argumento ex oppositis miro artificio perquirat signa temperaturæ humidæ: quia infert, si in sicca temperatura sunt atibundi, in humida nequaquam; si in sicca à plurimo potu grauantur: in humida plurimum potum facile tollerebunt. Præterea Gal. supponit in temperatura humida cæteras qualitates esse æquales & temperatissimas: idco si similibus gaudet, posset hoc defendi, id fieri ratione æqualitatis trium qualitatum. Nos tamen dicimus cum Galeno non solum æqualem temperaturam similibus tractandam esse, sed etiam inæqualem sanam, quæ ab ortu naturæ fuerit talis: Gal enim 8. meth. c. 9. habet hæc verba, *duplex nobis proponitur finis in his, qui sunt sani, vel corpus suum in pristina temperie meri, vel hanc temperiem meliorem reddere: primo*

modo sit similibus: secundo contrariis, ibique laudat Hipp dicentem lib. de ratione victus., naturam gaudere consuetis: ecce quod non solum temperatura æqualis, sed etiam illa quæ est cum recessu, dummodo sit ab ortu naturæ talis, & sanæ similibus tractanda est, non negat tamen, si quis veller eam meliorem reddere, quod contrariis possit efficere: laudat tamen, vt conseruetur similibus: si igitur Argentarius respondisset hæc diuina Galeni præcepta, non ita celeris fuisset in reiciendis eius arcanis.

5 Dub. dicit Gal. ventriculum humidum tollerare potum facilius, quam ventriculus siccus: quod videtur reluctari Hipp. 2. aph. 34. vbi habet in morbis minus periclitari, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam, quibus nihil istorum congruat: quare ventriculus humidus non solum facile tolerabit humidum superabundans, sed magis lædetur, quam si ventriculus siccus eo vteretur.

Pro solutione dicimus, Gal. intelligere humidum esse superabundans non respectu ventriculi humidus, de quo loquitur hic, sed superabundans respectu illius, quod conueniret temperamento æquali: quicquid enim dicitur à Gal. in his capitibus de temperaturis, intelligitur cum relatione ad temperatissimum.

Tertium signum, *ventriculus humidus gaudebit cibis humidioribus*: Ratio est, quia natura gaudet consuetis: notanda duo sunt: alterum Gal. declarare temperaturas ab ortu naturæ tales: quia humidæ temperaturæ aduëtitia si humidis tractarentur, inciderent in cachexiam: humida ea de causa iuuant, quia sunt consueta, & natura gaudet consuetis, quæ à prima generatione in ceperunt: alterum quod per humidiora intelligat humida substantifica, quæ

in substantiam nutriti conuertuntur
 4 Dub. Gal. in temperatura sicca dixit, temperaturam siccam reddere homines sitibundos: debebat ergo dicere, temperaturam humidam reddere homines famelicos: oppositorum enim ex Arist. 1. top. 8. eadem est disciplina: cum igitur nihil dixerit, videtur diminutus.

Respondetur primo, famem, & sitim non esse opposita, sunt enim appetitus naturales pro indiuidui conseruatione. Præterea de ratione oppositi est ut sit tale respectu vnius & eiusdē, ad idem secundum idem eodem modo, & eodem tempore: omnes conditiones deficiunt: sitis enim fit ex consumptione humidi roridi: fames ex ventriculi euacuatione: ita & ut affectus, & eorum subiecta diuersa sint.

CAPITIS LXII.

De signis calidi ventriculi.

Textus 71.

Calidior verò à natura ventriculus melius quidem concoquit, quam appetat, & multo magis quacunque dura sunt, & non facile alterationem suscipiunt, nam quæ facile alterantur in ipso corrumpuntur, gaudetque calidis potibus, ac cibis: neque à frigidis ullā percipit noxam, si modice ipsis utatur.

PROPONIT quatuor signa, quæ indicant ventriculi caliditatem: & licet ab aliis plura alia proponantur, sunt omnia superflua: quia hæc quatuor à Gal. proposita sufficiunt, & simul vnita sunt conuertibilia. Primum signum est, quod ventriculus calidior (supple) quam sit temperatus, melius concoquit, quam appetat: Ratio cur melius concoquat desumitur

ab Arist. 4. meteor. vbi dicit, coctionem esse opus calidi: eam sic loco citato definit: concoctio est perfectio à naturali proprio calore secundo de anima tex. 5. ait calidum operari concoctionem: quare temperatura ratione coloris concoquit. Notandum tamen Gal. hic non intelligere ventriculum calidiorem melius concoquere, ut censet Oddus, quam ventriculus temperatus: sed addit melius concoquere, quam appetere: quia calidus ventriculus parum appetit: omnes enim cum Gal. conueniunt, frigidum ventriculum magis appetere, quam concoquere; temperatum verò æquè appetere & concoquere: calidūque magis concoquere, quam appetere: Ratio verò, cur non possit dici, quod calidior ventriculus magis concoquat, quam temperatus, ut dicit Oddus & multi alij, est, quia concoctio fit à symmetria quatuor qualitatum: ex Arist. 4. meteororū concoctio est elixatio: requiritur ad probam coctionem, ut tantum sit de calido, quantum de humido: Hinc Philosophus 4. meteor. ait, coctionē fieri ab eo igne, qui est in humido: quare quo temperatius fuerit humidū cum calido, eo melior fiet coctio: quo fit, ut temperatura calidior non possit melius concoquere, quam æqualis & temperatissima.

1 Dub. Gal. 2. præd. 35. 6. de tuenda sanitate in principio, & 1. de alimentis cap. 1. dicit, qui sunt calidiores melius concoquere, quod est contra nostram conclusionem, quæ est temperamentum æquale melius coquere, quam temperamentum calidum.

Respondetur cum Galeno, concoctionem dupliciter sumi, vel pro conuersione alimenti in substantiam nutriti: vel pro digestionem: quod cum ita sit, dicimus, digestionem non significare transmutationem in substantiam, sed alimenti transmissionem ex vna in aliam partem: dum igitur dicit Gal.

Gal. calidiores melius coquere, intelligit per concoctionem digestionem, & non conuersionem in substantiam: quod verò hæc distinctio sit Galeni, sufficit ex multis locis vt proponamus locum 12. method. cap. 13. vbi recitat hanc sententiam: somnus concoquit, vigilia digerit: cōcedimus igitur, calidiores melius digerere, quam temperatissimos, sed non melius cōcoquere.

2 Dub. si ventriculus calidus melius concoqueret, quam appeteret, vt dixit Galenus. sequeretur, quod ventriculo calido esset quoque aliquid cibi dandum quando non appeteret, alioquin totum animal quam citissimè destrueretur: viuientia enim donec appetunt, comedunt, & nihil ultra.

Respondetur, Galenum, dum dicit, ventriculum calidum melius concoquere, quam appetere, comparisonem facere inter cōctionem & appetitum: idè dixit calidum ventriculum plus concoquere, quam appetere, quantum opus est: frigidus enim ventriculus plus appetit, quam opus sit: ex his medici colligunt, plus cibi esse dandum in stomacho calido respectu appetitus, quam in stomacho frigido: isti enim post sufficientem assumptionem cibi appetere quoque solēt. Præterea apud Galenum, Auicennam & omnes Medicos, appetitus, seu fames dupliciter sumitur: primo modo à Galeno 1. de causis symptomatum sumitur, quando fit ob alimentum penuriam: venæ enim exinanitæ à ventriculo sugunt, & succus generat appetitum, de quo intellexit Hippocrates, dum protulit illū aphorismum, vbi fames, ibi laborandum non est, & de hoc appetitu Galenus in text. intellexit, dum dixit, in calido ventriculo maiorem esse appetitum, quam in frigido: quia in calido citius vasa redduntur exinanita: Secundo modo intelligitur de appetitu, qui non à ventriculo per se oritur, sed

ab humore melancholico à liene in ventriculum reiecto, qui humor est frigidus & siccus, & acidus: quod, cum magis abundet frigidus ventriculus magis appetet absolute, quam concoquet: de hac fame locutus est Galenus quinto de vsu partium quarto, & primo de symptomatum causis 7.

3 Dub. si esset verum, quod stomachus frigidus magis appeteret, sequeretur, quod senes, qui sunt stomacho frigido, magis appeterent quam iuuenes robustissimi, quod est ridiculum.

Respondetur, Galenum, dum dicit, ventriculum frigidum magis appetere, quam concoquere, comparasse appetitum frigidi ventriculi cum cōctione frigidi, & nequaquam appetitum frigidi cum appetitu calidi ventriculi: idè dubitatio est nulla. Præterea si aliquando inueniantur qui sint stomacho frigido, debiles, qui magis appetunt, quam calidi, soluere possumus hoc modo: ventriculum frigidum appetere non ratione penuriæ alimentis: sed quia in ventriculum à liene multus succus melancholicus acidus reiectus est, qui famem excitat immoderatam.

4 Dubitatio videtur, quod ventriculus calidus magis appetat potum, quam concoquat: ergo non est verum, quod ventriculus calidus magis concoquat, quam appetat.

Solutio facilis est, & est. ferè communis, quod Galenus intelligat de cibo, & non de potu.

5 Dub. supra dictum est, temperamentum æquale edere operationes perfectiores, quam omnes aliæ temperaturæ recedentes à temperatissimo, ergo Galenus non poterit defendi, dum ait temperamentum calidius, temperatissimo, melius concoquere.

Respondetur cum expositoribus, negando temperamentum æquale

semper edere actiones perfectiores. Ego tamen sustinui contra multos, temperamentum æquale melius concoquere, quam quodcunque aliud temperamentum; quia coctio bona & peroptima oritur à symmetria exactissima quatuor qualitatum, quæ in æquali temperamento tantummodo inuenitur.

Secundum signum: *ventriculus calidus multo magis concoquit dura, & quæ non facile alterantur.*

Galenus 1. de alimentis cap. 1. quærit, cur nonnulli melius concoquant carnem bubulam, quam pisces saxatiles. Respondet, quod in istis bilis adeo copiosa à iecore ad intestina transmittitur, vt ad ventriculum regurgitet: ibi enim si inueniat dura, concoquit: neque lædit ventriculum: si verò inueniat quæ facile alterantur, & concoquuntur, duo mala statim sequuntur: Primum, conuertuntur cibaria in bilem: agens enim potentius transmutat in suam naturam, quod est debilius: secundum, bilis acrimonia mordet ventriculum vnde nidores, & mordicationes fiunt.

1 Dubit. si ventriculus calidus dura facilius concoquit, quam mollia, & tenuia: ergo febricitantibus dura cibaria, & non attenuantia, & coctu facilia danda erunt: quod est absurdum omnibus conspicuum.

Respondetur, cibum, qui facile alteratur, esse duum generum, vel obnoxium corruptioni, vel optimæ coctioni: si fuerit obnoxius corruptioni, vt lac, non dabitur febricitantibus: si verò cibis non corruptioni, sed optimæ transmutationi erit obnoxius, arbitror dari posse; quia mirifice conferret.

Argenterius in hoc loco maxime lymphatur, dum putat iis; qui sunt ventriculo calido cibum non necessario esse exactè comminuendum, & dentibus conterendum: quia duriora

digerunt, vt dicit in tex. sed Galenus per coctu dura non intelligit non esse dentibus comminuenda: nullus enim ventriculus inuenietur, qui integram amygdalam digerat, nisi dentibus illam prius comminuet: sed intelligit per dura, quæ postquam dentibus comminuta sunt, non ita facile in chylum conuertuntur, sicuti est caseus, caro bouina, & alia id genus. Laudatur potius in hoc com. Argenterius, dum reprehendit illos medicos qui putant oua esse maximè obnoxia corruptioni: patet enim experientia, oui album & vitellum magis, quam carnes, resistere putredini: quis non videt mensium spatium, oua conseruari, quod carnibus, nisi sint salitæ non conuenit: Laudatur similiter dum ait, febricitantibus non conferre frequentem ouorum vsum: quia crassum exhibent nutrimentum, quod repugnat Galeno, qui in curandis febribus inter cætera præcepta laudat attenuantium vsum: errant itaque Nostrates, dum febricitantibus, tria & quatuor oua diei spatium concedunt: duo tamen ad summum recentia non essent febricitantibus (me iudice) interdicenda.

Tertium signum: *gaudet calidis potibus, ac cibis*: ratio est; quia temperamentum sanum appetit similia: ventriculus sanus pro potu magis iusculum pulli actu calidum, quam vinum actu frigidum appeteret: adde quod melius conseruabitur potu calido, quam frigido: quia antequam potus conuertatur in alimentum est operæpretium, vt prius calefiat; dictum est superius ex Aristot. inter symbolica transitum esse faciliorem.

2 Dub. in multis calido potu augetur sitis: ergo qui sunt calidi ventriculo non gaudebunt calido potu.

Respondetur, sitim dupliciter considerari, vel ratione siccitatis, vel caliditatis, primo modo dico, potum calidum

dum desiderari: secundo modo potum frigidum: sitis enim naturalis humiditate tollitur, sed longè melius portione actu calida, quam frigida. Præterea prisci potum actu calidum sibi parabant summo cum beneficio: inuauit deinde consuetudo potus actu frigidi, qui nullo modo iuuare potest, tunc quia frigidum est naturæ inimicum, tum quia ventriculus antequam potum frigidum digerat, prius debet laborare in expellendo actualē frigiditatē.

Quantum, à frigidis non læditur, si modicè illis utatur. Ratio desumitur à Gal. 8. meth. cap. 9. ubi habet, duplicem in iis, qui sani sunt, nobis proponi finem: alterum est corpus sanum in pristina temperie tueri: alterum hanc temperiē reddere meliorem: qua posita distinctione dicimus, si velimus calidas tēperaturas reducere ad equale temperamentum, quod est omnium temperamentorum regula, frigidis esse procedendum.

Ait Galenus, quod frigidis ventriculus non læditur, si modicè illis utatur. Acachias, per illud verbum (modicè) intelligit sensim, & non subito esse illos refrigerandos: quia in omni subita mutatione aliquod suboritur incommodum. Argenterius loquens contra Acachiam concedit, in actionibus animalibus subitas mutationes esse omittendas, negat tamen in actionibus naturalibus esse paulatim procedendum, dicit enim, si quis vehementer sitiat, statim, & non paulatim esse bibendum, id tamen esse faciendum modicè, id est pro excessu caloris, sed affatim, & non paulatim. Nos verò dicimus, si velimus illum conseruare & tueri in pristina temperie, modicè, id est paulatim, & non subito esse pro illo excessu refrigerandum: si verò ad meliorem statum velimus illura reducere, non paulatim, sed subito, ut dicit Argenterius esse procedendum,

neuter enim illorum considerauit Galeni locum 8. meth. 9. à nobis propositum de duplici scopo in sanis obseruando.

QVÆSTIO LXXXII.

De causa appetitus.

Quæritur hic, quænam sit causa appetitus: Ego apud Galenum, & Auicennam duplicem appetitus causam inuenio: penuriam alimenti, scilicet de qua loquitur Galenus primo de causis symptomatum; & in explicatione illius aphorismi, ubi fames laborandum non est, & primo de simp. med. cap. 32. ubi loquens de siti ait, fieri vel ob humoris inopiam, vel ob caliditatis copiam, quo fit ut de fame idem dici possit, fieri scilicet vel ob alimentum inopiam, vel ob acidi humoris copiam: alteram causam famis dicimus esse acidam melancholiam, quæ nulla existente penuria alimenti, famem excitare potest. Auicennas lib. 1. doct. 5. cap. de anatomia venarum portarum loquens de fame, quæ ab humore melancholico fit, ait, humorem melancholicum mitti à liene per venam, quæ inseritur ventriculi orificio gratia appetentiæ: eius enim aciditate excitatur fames: quæ si excedat, non tollitur alimentorum exhibitione: sed ut dicit Hippocrates secundo aphor. 21. thorexi, id est meri portione: quanto igitur quis fuerit calidior, tanto minus eius ventriculus hac melancholia, quæ sua natura frigida & acida est, abundabit.

A Curtio, & Leonardo Fuchsio reijcitur Auicenna: à Curtio, quia Gal. tertio de locis affectis cap. 5. ponens differentiam inter melancholiam naturalem, quæ à liene ad ventriculum mittitur, & atram bilem, ait, atram

bilem esse acidam, & non melancholiam naturalem : quare si melancholia naturalis non fuerit acida, non excitabit appetitum : hæc ferè sunt Galeni verba: alia est melancholia naturalis, quæ est veluti sæx sanguinis, quæ est spissa, & sæcibus vini haud absimilis : alia est tenuior, quæ vomentibus acida videtur : ecce ex Galeno, atram bilem esse acidam, & non melancholiam naturalem.

Reijcitur Curtius, quia Galenus lib. 5. de usu partium c. 4. censet, melancholiam splenis, quæ sua natura est frigida & sicca, esse quoque acidam.

Leonardus Fuchius reprehendit Auicennam: quia Galenus loquens de usu melancholiæ naturalis quinto de usu partium ne verbum quidem profert, quod ab illa excitetur appetitus: ibi enim habet per hanc faciem melancholiam lienem expurgare sanguineam massam: deinde eandem faciem in ventriculum remittere: loquens verò Galenus de eius usu habet hæc verba, *Melancholia hæc facalis ventriculi intendit & contrahit in se ipsum, coigitque cibos ad unguem complecti, & retinere donec coquantur*: ecce quod Galenus ne verbum quidem habuit quod humor melancholicus facalis appetitum excitet.

Oddus hic & Valesius in controuersis tuentur Auicennam dicentem, humorem melancholicum à splene mitti in ventriculum, inferuireque non solum pro ciborum retentione & coctione, verum etiam pro excitanda fame. Confirmatur Auicennæ sententia loco illo primo de symptomatum causis c. 7. ubi Galenus loquitur de canina appetentia, ibi habet hæc verba, *Redundantia frigidi, & mali succi excitat appetentiam vitiosam*: inferunt ex his, si redundantia frigidi & sicci humoris excitat famem vitiosam: ergo quantitas moderata, & naturalis hu-

ius humoris excitabit famem & appetitum moderatum & naturalem: quæ consequentia est adeo necessaria, vt non possit negari. Ostensum est à Galeno lib. de atra bile, & alibi tres esse melancholicorum succorum differentias, primam esse faciem sanguinis, quæ sua natura est frigida & sicca, & acida, quæque à liene attrahitur ex sanguinea massa, & in ventriculum mittitur gratia non solum retinendi cibum, sed etiam excitandi famem: secundam esse hanc faciem adustam; tertiam esse atram bilem factam ex flauæ adustione: de his speciebus melancholicorum succorum nos fusè egimus libro 6. Methodi nostræ vitandorum errorum, & superius in quæstione propria.

1. Dubitatio, dictum est faciem melancholicam à liene in ventriculum missam excitare famem, quia sit acida: omnia enim acida famem excitant. Quod non videtur verum: quia ex Galeno sexto de locis affectis cap. 1. atra bilis est acida, excitat tamen, vt dicit Galenus, summam inappetentiam: immo Auicennas lib. 3. fen. 13. tract. 1. cap. 1. ait, ex atra bilis præsentia in ventriculo magnos fieri dolores: quomodo igitur aciditas excitabit famem?

Solutio facilis est: quia illa aciditas famem excitat, quæ non mordet. Ad dubium dicimus, atram bilem non solum esse acidam, sed valde mordere: ideo ob morsum famem auferre: Gal. quinto de V. P. cap. 4. ait, humorem melancholicum frigidam, & siccum esse acidum, sed non ita, vt atra bilis: dum igitur Galenus sexto de locis affect. ait, atram bilem sua aciditate efficere inappetentiam: atque ex Auicenna efficere dolores in ventriculo, non intelligit de melancholia naturali frigida & sicca acida: sed de atra adusta, quæ mordet, & dolores excitat.

2. Dubitatio, Galenus lib. de inæquali intemp. loquens de fame & siti, ait, famem fieri deficiente substantia sicca: sitim, humida. Similiter Aristoteles secundo de anima tex. 28. ait, famem esse appetitum calidi & sicci. Quod videtur falsum: quia effectus positiui habent causas positiuas, & non priuatas: famēs & sitis sunt effectus positiui: ergo causæ famis & sitis non debent esse defectus seu appetitus, quod idem est.

Quidam Neotericus respondet, Galenum loco citato locutum esse secundum opinionem Antiquorum, & non propriam: ideo primo de causis symp. cap. 7. referens causam sitis posuit causam positiuam, id est caliditatem, vel siccitatem stomachi. Reijcitur hir vir, dum dicit, Galenum non fuisse locutum ex propria sententia: quia non profunde considerauit naturam famis & sitis. Sciendum igitur quod de fame loquendo, vel considerantur symptomata, quæ necessario quodam ordine se consequuntur: vel considerantur causæ famis: nunquam in medicina, (vt quoque probauimus libro nostro vndecimo Methodi vitandorum errorum) vnum symptoma generat aliud symptomata: ex Aristotele enim 4. Meth. 14. accidens non est accidentis accidens, sed eius cui primo inhaeret: ad rem si considerentur symptomata, quæ concurrunt in famis vel sitis productione, quinque à Galeno primo de symptomatum causis, capite septimo proponuntur, quæ necessario hoc ordine se consequuntur; primum est inanitio seu defectus alimenti: deinde statim oritur appetentia naturalis, tertio suctus, quarto sensus suctus, & quinto appetentia animalis: secundum igitur hanc considerationem dicimus, famem esse defectum, & merito Galenum dixisse loco citato fieri

deficiente substantia: quia defectus est primum symptoma, & non causa, dixitque substantiæ defectum; quia ex Aristotele primo de gen. & corrupt. tex. 21. alimentum, vt substantia nutrit, & vt quantum auget, ideo famēs est appetitus substantiæ. Si verò consideremus causam famis, tunc dicimus esse frigidum seu acidum humorem: causam verò sitis esse caliditatem, vel siccitatem, vt docet Gal.

QVÆSTIO LXXXIII.

PER QVAS VIAS ACIDITAS FERATUR À LIENE AD STOMACHUM.

A Vicennas lib. 1. doct. 5. cap. de Anatomia pulorum dicit, mitti acidum succum à liene per venam, quæ inseritur orificio ventriculi.

Anatomistæ referunt non inueniri in omnibus cadaueribus hanc venam, quam Auicennas ait, in stomachum inferi. Præterea, quia Galenus de hac vena nihil dixit, ideo plurimi putant eam esse imaginariam, & non realem.

Galenus tertio de fac. nat. cap. 13. docet, per quas vias humor melancholicus mittatur à liene ad ventriculum: habetque ferè hæc verba: melancholicus succus mittitur à liene in omentum, & ex hoc in lactes, & deinceps ad tenuia intestina, & per hæc ad pylorum, & demum ad ventriculi fundum gratia retentionis, nihil tamen dixit, quod gratia appetentiæ mittatur, quamuis id primo de symp. caus. cap. 7. facile colligi possit.

Ego autem de rebus anatomicis maiorem fidem semper præstiti anatomicis, quam Galeno, qui primo de anatomicis administrationis capite secundo ingenuè fatetur.

Se toto vitæ suæ cursu duo tantū humana cadauera, eaque imperfecta vidisse: Ego tamen ex anatomicis experimentis obseruavi ab interna splenis regione venas exoriri, quæ deinde excurrunt ad ventriculi fundum: moxque versus orificium, hoc sine scilicet vt transmittant succum melancholicum acidum ad excitandam famem.

CAPITIS LXIII.

DE SIGNIS FRIGIDI

Ventriculi.

Frigidus verò natura ventriculus, ad appetendum quidem plurimū viget, ad concoquendum aut minime, tales præsertim cibos qui frigidi sunt, & non facile alterationem suscipiunt. Citò itaque in ipso acescunt, atque ideò acides eructationibus talis ventriculus plurimum abundat, & gaudet quidem frigidis, sed facile ab eorum usu immodico offenditur, ita & ea quæ extrinsecus frigida occurrant, nequit tolerare, quemadmodum neque calidus, calida.

QUINQUE proponuntur signa frigidi ventriculi.

Primum est, quia ad appetendum plurimum viget, ad concoquendum autem minime. Explicat Galenus statim, quid intelligat per cibos, qui non concoquuntur à frigido ventriculo: ait, duas habere condiciones; alteram, vt sint frigidi: alteram verò, vt non facile alterationem suscipiant: dantur enim frigida, quæ facile alterantur, veluti sunt cerasa, prissana, pisces saxatiles, & alia id genus de quibus non intelligit. Caterum, quia oppositorum ex Arist. 1. top. cap. 8. eadem est disci-

plina, ideò si ventriculus calidus plurimum concoquit, & parum appetit, merito frigidus plurimum appetet, & parum concoquet, vt hic dicit Gal. Causa cur parum concoquat est caloris penuria: ex Aristotele enim 4. meteororū ostendimus ectionem fieri à calido: Ratio verò cur multum appetat est, quia abundat humore frigido melancholico reiecto à liene ad ventriculum, qui sua acetositate famem facit. Per quos verò ductus feratur ad orificium ventriculi diximus superius in quæstione de causa appetitus.

1. Dub. non videtur ventriculum frigidum, qui parum concoquit, multum appetere: quia omnes conueniunt, appetitum sanorum excitari ob alimenti defectū, qui hoc modo fit: venæ ambitus corporis, dum sunt alimēto priuata id trahunt à vena cava: hæc ab hepate: hepar à porta & meseraicis: hæc ab intestinis, & hæc à ventriculo: cum igitur orificium ventriculi non trahat ab aliis, & habeat duas propaginas nerueas à sexto pari prodeuntes quibus animaduertit propriam dissolutionem: ideò appetit (non potens tuto ab aliis partibus succurri) cibum: dicimus non posse tuto succurri: quia dum ventriculus est omnino cibo priuatus, & est vacuus, se conuertit ad meseraicas, & trahit malos succos, illisque deinde repletur: quia quælibet corporis pars, quod optimum est retinet, quod est crudum, exhibet aliis partibus: posita hac theoria, quomodo ventriculus frigidus, qui malè concoquit, qui semper cibo incocto abundat, magis appetet, quam calidus: ventriculus? qui plurimum concoquit, & semper est vacuus? Respondent ferè omnes medici, frigiditatem ventriculi habere vim constringendi, & exprimendi alimentum, quod est in orificio, vnde appetitus. Hæc responsio rejicitur, & rectè ab Argentario,

Argenterio, quia orificium ventriculi est actu calidum: dum nominamus ventriculum frigidum, non intelligimus ventriculum actu frigidum, sed minus calidum, quam sit temperatus, omnes enim corporis viuents partes, quæ appellantur frigide, tunc actu calidæ: cum igitur caliditas actualis non possit exprinere, & constringere, vana erit hæc opinio communis, quod frigidus ventriculus appetat multum ob frigiditatem expellentem, & constringentem: quare potius dicendum est cum Argenterio, in frigido ventriculo appetitum plurimum esse, quia acidis abundat: acida enim constringunt & corrugant & expellunt ab orificio succum alimentalem. Nos igitur superius ex Galeno & Auicenna ostendimus, appetitum esse duum generum: alterum factum ab alimenti penuria: huncque dicimus esse maiorem in calido, quam in frigido: calidus enim melius euacuatur ob meliorem coctionem. Alterum excitari à melancholia reiecta à liene vsque ad stomachum, quæ vt acida excitat famem, quamuis ventriculus cibo plenus sit. Dum igitur Galenus ait, frigidum ventriculum magis appetere, id intellexit de appetitu prodeunte ab humore melancholico, & non ab alimenti penuria.

2. Dub. si stomachus frigidus magis appeteret calido, sequeretur quod ventriculus senum melius appeteret, quam iuuenum, quod est ridiculum.

Solutio tradita est superius, facilisque est, quia non facit Galenus comparisonem inter appetitum stomachi calidi & frigidi, sed inter appetitum & concoctionem: cui dubium, quod iuuenum stomachus melius appetit: dicit enim Galenus, stomachum frigidum magis appetere, quam concoquere: neque absolute dicit, quod magis appetat, quam stomachus calidus: po-

test enim contingere, stomachum frigidum magis appetere, quam calidum, quando esset melancholia naturali refertus, quæ valde famem excitat: si vero appetitus excitabitur non à succo melancholico, sed à penuria alimenti, dicimus, vbi in sano est maior penuria, ibi maior est appetitus, & talem esse in stomacho calido, & in iis, qui multum digerunt, vt sunt Lupi, Aquilæ, & Leones.

3. Dub. ex Gal. 1. de symptomatum causis capite 10. & ex Auicenna 13. tertij tractatu 1. frigiditas excitat appetitum, quia vnit & constringit tunicas stomachi: quibus constrictis statim mouetur fames: sitis vero fit à caliditate liquefaciente humores: quo posito sequitur, quod caliditas mitiget, & non excitet sitim: quia liquefaciendo merito liquoris, sitis deberet tolli: frigiditas vero coarctando humorem alimentalem, famem sedare deberet, quod reluctatur iis quæ dicta sunt, & experientia: quia caliditas facit sitim; frigiditas vero famem.

Solutio facilis est, quia caliditas liquefacit: si caliditas solum liquefaceret, & nullo modo resolveret, & excicaret, esset verissimum, quod caliditas sedaret sitim. Similiter frigiditas cogendo cutim exprimit, & non resoluit: idèd sedat sitim: excitat vero famem; quia frigiditas vel acetositas succi melancholici constringit tunicam stomachi, exprimitque succum alimentalem; vnde oritur fames: eoque maior excitabitur, quo magis constringetur os ventriculi: virtus enim vnita fortior.

Secundum signum, est frequens acida eructatio: Ratio est, vt Galenus dicit primo de locis affectis cap. 4. & alibi, quia acida eructationes à frigida causa oriuntur, & primo de alimentis cap. 16. ait, ob calorem lac fie-

ri nidorosum, ob caloris verò inopiam acetosum.

4. Dubitatio, Auicennas lib. 3. fen. 13. tract. 1. cap. 17. & Alexander Tral. lib. 7. cap. 14. dicunt aliquādo acidam eructationem à calore prodire: dicitque Tralianus, multum laborantes acidis eructationibus vsu frigidorum aliquando fuisse liberatos: additque, hos à calidis valde lædi: Hæc Traliani sententia videtur consona doctrinæ Hippocratis, quia 6 aphor. 1. Hippocrates ait, ructi acidi superueniente lienteria, bonum: quia significant aliquem calorem esse in stomacho, vt dicit Galenus in com. Ecce igitur acidus ructus indicare calorem: quare malè Galenus, dum ait, acidam eructationem indicare vetriculi frigiditatem.

Solutio colligitur à Galeno 4. de simplic. med. cap. 11. & capitibus sequentibus, vbi dicit, acetum fieri à caliditate, & frigiditate: ibique rejicit opinionem quorundam credentium, vinum à sola caliditate accescere: ait enim acetositatem oriri à calore diminuto, qui mutat, sed non vincit: à calore enim moderato fieri optimum chylum: ab immoderato nidorosos ructus. Dum verò Auicennas & Tralianus dicunt, aliquando acidam eructationem à calore fieri, & vsu frigidorum auferri, non malè sentiunt: quia potest id contingere per accidens, quatenus scilicet in stomacho imbecillo sint materiæ biliosæ, vel aliquis ardor præter naturam ab hepate ortus, & simul acidam eructatio vel ab imbecillitate ventriculi orta, vel à cibis difficillimæ coctionis; quibus possitis certum est, non posse curari acidam illam eructationem, nisi vsu frigidorum moderantiuin ardorem, & euacuantium materiam biliosam: quo circa Tralianus non malè dixit aliquando vsu calidorum lædi, qui habet acidam eructationem. Præterea Gale-

nus 8. methodi cap. 5. loquens de calido, & sicco temperamento ait, cruditates ob vsu cibi difficillimæ coctionis in acidissimam eructationem mutari: in hoc casu similiter non conueniret vsus calidorum; quia stomachus calidus & siccus est: prius igitur esset stomachus euacuandus, & deinde refrigerandus, & hac ratione defendi posset opinio Traliani, quem Valeſius lib. 6. controuersiarum cap. 8. vbi de hac re egit summopere reprehendit.

QVÆSTIO LXXXIV.

DE ACETO.

Alexander Tralianus lib. 7. cap. 14. videtur asserere, acetum à causa calida fieri: ructusque acidus tolli posse frigidorum vsu; cuius opinio ab omnibus Medicis rejicitur: neque potest defendi, nisi dicamus, ructus acidus ex accidenti à causa calida prodire: & hac ratione vsu frigidorum aciditatem tolli posse: sicuti dictum est à Gal. 8. methodi cap. 5. de calido & sicco temperamento cruditatibus referto, quod incidere solet in acidissimam eructationem; stomacho vero frigido cruditate onusto non contingeret eructatio, sed potius lienteria, quod symptoma est longè peius: quia dum ructus acidi superueniunt lientericis ex Hipp. 6. aphor. 1. optimū signum est: quod verò frigidorum vsus ex accidenti posset auferre ructus acidus, patet, eo quia causa efficiens ructus est calor diminutus, hique facile tollitur, sed maximo cum detrimento: Vidimus in Hungaria nonnullos, qui, dum passione collica flatulenta valdè lacerarentur, hauriebant portionem frigida glacie paratæ; quæ extinguebat calorem diminutum, qui requiritur pro faciendâ sensatio-

ne, quo extincto, dolores cessabant, summa cum illorum pernicie: eadem ratione frigida possent, sed summo cum detrimento ructus acidus auferre.

Galenus non improbat, acetum esse frigidum: primo enim de simpl. med. cap. 19. proponit euidentissimum experimentum, quo probat in aceto predominari facultatem refrigerandi: habetque hæc verba, *nos ut experiremur aceti potentiam, illinimus tibias multis in locis thapsia, ubi post quatuor, vel quinque horas inflammari cepissent: huic parti ego aceto: Alij rosaceo inunxerunt: Alij alia, atque alia, quæ aut acrimoniam hebetare, aut refrigerare creduntur, applicauerunt: eorum omnium comperimus, acetum in refrigerando esse efficacissimum: ex quibus verbis clarè pater ex Galeno acetum non parum refrigerare. Insuper Galenus libro de marcore cap. 8. in febribus, & affectibus calidissimis laudat acetum cum lactuca, pauco tamen aquæ admisto, quod non laudaret, nisi refrigeraret: abeant ergo qui omnino acetum in febribus prohibent. Præterea lib. 4. de simp. med. cap. 12. laudat opinionem Aristotelis docentis, acetum esse frigidum per se, ibique Galenus admonet ad hypochondria ardentia succum omphacij esse præstantiorem aceto: ait enim acetum habere violentam frigiditatem: sed libeat Galeni verba asserre, etenim ad hypochondria ardentia præstantior est succus omphacij, quam ipsum acetum, quod nec violentiam, ac ferientem habeat frigiditatem, nec eam admistam mordaci caliditati; ex quibus verbis tria colligi possunt: primum acetum inflammatis partibus prodesse: secundum febricitantibus acetum cum lactuca cocta, & eius aquæ paxillo posse concedi, & præcipuè, dum valde ægrotantes illam exoptant. Tertium in ardoribus magis conuenire omphacium, quam acetum. Quomodo autem fiat aciditas, Ga-*

lenus 4. de simpl. med. cap. 15. his ferè verbis declarat: aciditas fit à calido mutante, & à frigido vincente, ut ructus acidi ostendunt, qui fiunt ubi cibi semicocti sunt: itaque, ut fiat aciditas, requiritur vis calcificandi, quæ moueat tantum, & vis refrigerandi, quæ vincat & superet: Hinc Galenus 2. de temperamentis capite 6. ait, acidus ructus indicare calorem imbecillum, & talem, ut moueat, sed non vincat: Hinc quoque fit, quod 3. de simp. causis cap. 1. docet, aciditas corruptelas ex cibis frigidioribus fieri: & primo de locis affectis cap. 4. habet, si cibi in nidore transleant, causam efficientem esse calidam, si acecant, frigidam. Præterea 4. de simp. med. cap. 12. docet, si vinum refrigeretur acefcit, refrigeratur à calore resolvente portionem calidam, sed non vincente; quia tunc fieret amarum: Hinc si vinum, igne coquatur, non acefcit, sed potius amarescit: quia ignis semper vincit: si verò in tepido loco conseruetur, ut dicit Gal. libro de antidotis cap. 3. promptè acefcit; quia vinum à tepore ambiente commouetur, & non vincitur.

Experientia quoque docet, aciditatem fieri à frigiditate vincente, & à caliditate tantum mouente: quia videmus dulcia, dum vincuntur à caliditate semper amarescere, dum verò vincuntur à frigiditate acefcere: Hinc fit, quod succi herbarum, qui conseruantur in officinis, nisi vasa oleo obturentur, primo à calore tepido ambientis commouentur, deinde ebulliunt, facta ebullitione eorum calor resoluitur, quo resoluti refrigerant, & deinde acefcunt; itaque duo requiruntur, ut aliquid acefcit calidum mouens & frigidum vincens: Galenus enim 4. de simplici. med. capite 18. ait, nisi calor moueat non fiet acidus sapor: Hinc ait, hyeme ob frigus, lactis ptisanæ, & reliqua difficilius acefcere, quam

aestate, similiter crassa, & frigida nunquam fiunt amara, sed acetosa: quia frigiditas, & non caliditas in ipsis dominatur. Hinc 10. methodi capite 9. loquens Gal. de usu aceti docet, acetum habere virtutem refrigerandi, esseque tenuissimarum partium, & habere admixtam sibi aliquam caliditatem: additque acetum corpora siccare, quamuis ad imaginationem humidum sit: quo fit (ait) ut ad eos affectus, quos humectare, & refrigerare expedit solo, eo non utamur, sed tantum aquae frigida admixtione, ut bibi possit: Deum lib. 8. de simplic. med. capite de aceto docet, acetum esse magis frigidum, quam calidum, & tenuium partium, siccumque in tertio gradu.

QVÆSTIO LXXXV.

ACIDITAS CUI PER se conueniat.

Videndum est, quibus aciditas per se conueniat: quoniam aciditas non solum prædicatur de humore melancholico, sed de pituita acida, de vitrea, de quibusdam ventriculi cruditatibus: par igitur est, ut inuestigemus à quo humore per se prodeat aciditas: quia vnum, ut vnum ab vno & non à pluribus per se prodit: hoc suffultus principio Aristoteles inuenit primo Cæli quintam essentiam, & 2. post. ostendit quid solum haberi posse per vnicum instrumentum logicum, & non per plura.

Quod verò acidus sapor per se non conueniat pituitæ, patet: quia de ratione pituitæ est, ut per se humida: aciditas verò, cum sit qualitas sicca, non poterit à pituita prodire: eadem ratione non conueniet crudis humoribus: quia cruda per se humida sunt. Præterea neque conueniet adustæ me-

lancholiæ: aciditas enim est qualitas sicca & frigida: conueniet ergo melancholiæ naturali, quæ est sæx sanguinis: quod verò melancholia, quæ est sæx sanguinis, sit frigida & sicca: patet ex Gal. lib. de tremore & palpitatione cap. 7. & libro ad Glauconem, ubi agit de melancholia.

1. Dub. non videtur, quod aciditas per se conueniat melancholiæ naturali, quia omnia acida sunt tenuium partium: melancholia verò est crassarum.

Solutio facilis est: quia aciditas consistit in parte serosiori melancholiæ: nullus enim humor magis abundat ichore, quam melancholia: Hinc Gal. 3. de locis affect. ex sententia Dioclis refert, hypochondriacos esse sputorum abundantes, & à potu abstinentes: 6. verò epid. com. 2. tex. 38. ait, sanguinem melancholicorum esse serosum: Arist. 9. problem. 5. inquit melancholiam delectari serositate, 2. de partibus animal. 4. asserit, corpora sanguinem dilutum habentia esse timidiora: quare & melancholia: timor enim arguit melancholiæ dominium: Hippocrates 4. de morbis ait, lienem esse aquæ locum, & libro de genitura vocat melancholiam aquam: lib. de internis affectibus vult pro lienosis remedia esse diuretica: 2. epid. 2. citat historiam Bionis habentis splenem elatum & durum: refertque euasisse, quia multum minxit: similiter secundo epidemior. 3. ait, quartanas iudicari sudore.

Hactenus patet, acidam qualitatem pituitosis humoribus, per accidens conuenire. In præsentia videndum est qua ratione per accidens: dicimus igitur aciditatem tribus modis per accidens humoribus conuenire posse, primo quia pituita est dulcis, & sua natura frigida, talia enim omnia promptè acescunt: quia dulcia habent caliditatem mouentem, & frigiditatem vince

vincentem, secundo fit acida, quando ichor sanguinis sua natura dulcis permiscetur pituita: Tertio acescit, quando ichor acidus melancholice in ventriculum mittitur, & pituita miscetur. Sed interim duæ occurrunt dubitationes magni momenti.

2 Dubit. non videtur, quod aciditas, quæ est melancholice naturalis proprietas possit aliis humoribus per accidens conuenire: Rerum enim proprietates, & definitiones aliis nec per se, nec per accidens conueniunt: hinnibilitas conuenit equo: aliis vero speciebus nec per se, nec per accidens vnquam conueniet.

Respondetur, aliquando rerum proprietates esse communicabiles: quia eorum subiecta permiscuntur, & aliis communicantur hac ratione aciditas communicatur aliis: similiter quia melancholice serum quod est aciditatis subiectum pituitæ, & crudis succis communicatur, ideo eos acidus reddit: Equus vero non commiscetur altis speciebus, ideo hinnibilitas nec per se, nec per accidens aliis conuenire potest.

3 Dub. non videtur, quod semper pituita ob permissionem feri melancholice acida fiat: quia pituita dulcis, quæ est semisanguis ob simplicem ebullitionem sine alia permissione acida per se fit: idcirco falsum est, quod dictum est superius.

Responderi potest, aciditatem factam post ebullitionem pituitæ pendere à terreo, & sicco humore, qui est melancholicus, quique ob leuem ebullitionem resoluente calidum, & humidum in pituita generatur, hancque pituitam participare succum melancholicum, qui in ipsa post ebullitionem exoritur: Hinc Gal. lib. de plenitudine cap. 10. docet pituitam acidam reddere homines famelicos: quare nisi esset frigida & sicca, & per conse-

quens melancholia non excitaret famem. Hac ratione non est Auicenna omnino improbandus, dum ait, pituitam posse conuerteri in melancholiam: decipitur tamen, dum censet, melancholiam à pituita ortam esse quartum genus melancholice: mihi enim cum Galeno tria genera melancholice sufficere videntur: quia melancholia dispersa per acidam pituitam est eadem cum facali: eadem quoque sunt proprietates: Hinc Galenus 3. de locis affect. 7. refert post pituitosas febres fieri quartanas: absumpta enim pituita, quod relinquitur est melancholia. Neque Argumenta Manardi libro 9. epistol. 2. & Valesij, quod nullo modo ex pituita possit fieri melacholia, aliquid roboris habent: Duo sunt illorum argumenta: primum hoc est, quæ extremè distant, non possunt in se inuicem transire, nisi per medias commutationes; at pituita est huiusmodi: ergo non potest conuerteri in melancholiam. Respondetur, pituitam vt est pituita in melancholiam non conuerteri: sed in ipsa esse aliquas terreas portiones, quæ post ebullitionem, & euaporationem humiditatis & dulcis substantiæ remanent, & prædominantur; quæ ad nullum ex quatuor humoribus reducuntur, nisi ad melancholiam. Secundum argumentum contra Auicennam tale est: pituita non est vitioni apta: quia si coniiciatur in ignem, non vritur: ergo non potest conuerteri in melancholiam. Hoc argumentum est vanissimum; quoniam neque bilis adusta, vomitu reiecta, si statim in ignem iniiciatur, est vitioni apta: omnes enim humores corporis viuents ignem extinguerent. Quænam igitur sit illa succorum substantia, qua obeunte, illico succi acescunt, exemplo vini facile percipitur: Galenus secundo de facultatibus naturalibus cap. 9. & 4. de simplici med. ait, vinum habere qua-

tuor partes, quatuor elemētis proportionē respondētes: quod in omni mixto obseruari potest: prima vini portio est fæx: secunda flos, qui supernatat, & aeti respondet; tertia est vini substantia, quæ aquæ; quarta est aqua vitæ, quæ igni respondet: itidem in succis herbarum obseruantur fæx, flos, propria substantia, & aqua vitæ: vt igitur penetremus, quomodo vinum fiat acetum, standum est experientiæ: omnes enim destillatores conueniunt, in aceto faciem vini, & aquosam, seu vinosam substantiam, & florem inueniri: aquam vitæ verò solum abire: sequitur ergo, acetum fieri, quando aqua vitæ euolat: patet hoc, eo quia ex aceto destillatores nihil aquæ vitæ hauriunt: patet similiter, quia vt acetum cito bonum fiat in loco calido ponitur, quia ibi cito aqua vitæ, seu vini spiritus exhalat, & vinum accescit.

Hac posita veritate colligimus, acetum esse frigidum: quia priuatum est igneo spiritu, habet tamen aliquam acrimoniam, quia nihil accescit sine illa ebullitione, quæ fit à calore extraneo: habet tenues partes, & valdè penetrantes: quia lentor vinosæ substantiæ à calore ebullitionis diffecatur: habet vim astringendi: quia siccum & terreum permixtum habet: estque siccum, quia ob præcedentem ebullitionem abiit humiditas vitalis. Ex his facildè colligete possumus, quid sit acetum, vnde fiat, & quibus humoribus per se conueniat: eius enim subiectum principale est melancholia fæcalis, vt probatum est: ad æquatum verò caret nomine, quia sicca, & terreæ portioni, quæ remanet post ebullitionem pituitæ, vel succorum herbarum, imponere nomen nullus philosophorum sciuit vnquam.

Tertium signū: *gaudet quidē frigidis.*

Ostensum est, superius contra Ar-

genterium similia similibus esse conseruanda: inter cætera proposuimus locum Galeni 8. methodi cap. 9. vbi admonet, in sanis duplicem nobis esse propositum finem: alterum tuendi pristinam temperiem: qua ratione stomachus frigidus similia frigida exposcit, quæ tamen non excedant, sed talia vt facildè conuertantur: alterum reducendi hominem sanum ad meliorem temperaturam, & hac ratione non similibus, sed contrariis procedendum est.

Quantum: *ab immodico vsu frigidorum ventriculus frigidus offenditur.* Ratio est, quia similia debent esse in qualitate, & in aliquo gradu: ea enim esculenta, quæ sine labore à ventriculo frigido conuertuntur, sunt similia quoque in aliquo gradu: hæcque sunt symbolica, & illorum facilius est transitus: facilius enim fit ignis ex aere, quam ex aqua: quia in aere adest caliditas, quæ est igni similis: relinquitur ergo in aere vna qualitas sola superanda: Hinc est quod, si frigidus esset immodicum respectu temperaturæ ventriculi, sequeretur aliqua læsio in ventriculo.

Argenterius improbat Galenum dicentem frigidum ventriculum gaudere frigidis: dicitque hoc reluctari experientiæ: quia qui acidis etuctationibus infestantur, & frigido sunt ventriculo, appetunt calida qualia sunt piper, & alia aromata. Præterea, qui sunt ventriculo frigido, refrigerantia extrinsecus in regione ventriculi apposita valdè lædunt: quare concludit, Galenum quam maximè errasse.

Soluantur facillimè ineptissimæ Argenterij instantiæ: quia Galenus considerat cibos, vt sunt vitales & idonei transmutationi, & conuersioni in chylum: & nequaquam, vt alterantes in contrarium: cui dubium, quod piper & similia calida vt alterantia in-

contra

contrarium frigidus ventriculo iuuabunt? non tamen iuuabunt vt concoquentia & apta trāsmutationi: si cibus enim debet transire in optimum chylum, oportet vt sit aliquod symbolum, id est, vt in cibo, sit aliqua qualitas similis ventriculo trāsmutati, aliter trāsmutatio esset quam maximè difficilis: piper igitur iuuabit, vt remediū curatorium, non vt vitale. Dum verò Argenterius citat Aristotelem in libro de respiratione, sic loquentem, *qui calore excellunt, in frigido positi melius seruantur: contra qui frigore in calido*, non reluctatur Galeno, qui pro fundamento totius medicinæ posuit contrariis alterandum esse: Cæterum mirari debemus Argenterium, qui in rebus leuissimis & notissimis (non dicam) Galeno, sed circulatoribus & tonsoribus, ausus sit tam diuinum virum lacerare: nullus enim est è populo qui nesciat contraria esse auferenda contrariis: similiter omnes rudiores medici per Argenterium sciunt distinguere indicationes vitales à curatorijs, abeat ergo cum suis nugis, tricis apinis, & si quid vilius istis.

Quintum, *sed à frigidorum usu immo- dico offenditur ventriculus*. Frigidus ventriculus à nimio frigidorum usu læditur, non solum in parte curatrice artis medicæ, verum etiam in parte de tuenda sanitate: Hinc Hippocr. 2. sectione aphorif. 5. 1. admonet, omne nimium naturæ inimicum.

Sextum signum, *frigida externa ventriculus frigidus nequit longiori tempore tollerare, neque calidus calida*: causa, cur ventriculus gaudeat cibus frigidis, & non possit tollerare frigus externum, neque ventriculus calidus calidum externum, est quia cibi frigidi facile coquuntur & conuertuntur in substantiam nutriti: frigus verò externum alterat, & non conuertitur in substantiam: similiter calor externus auget calorem,

quia non vincitur, sicuti vincuntur ea quæ concoquuntur.

4 Dub. frigida difficillimè coquuntur, sicuti cochilia, ostreae, & alia id genus: ergo frigidus ventriculus non poterit iis gaudere, & iuuari.

Respondetur non omnibus frigidis cibus gaudere ventriculum frigidum, sed solum illis, vt superius dixit Gal. quæ alterationem faciliè suscipiunt.

CAPITIS LXIIL

PARTICULA II.

Textus 72.

Male verò temperatura quæ morbi ratione ventriculum occupant, hoc differunt ab his, quæ naturales existunt, quoniam contraria, non autem similia appetunt, quemadmodum naturales.

ALENUS in his verbis dat commune præceptū omnibus temperaturis: dicit igitur malas temperaturas esse in duplici differentia, aliquas esse morbificas, quæ lædunt propriam operationem: aliquarum verò esse malas temperaturas naturales, quæ dicuntur malæ intemperaturæ: quia non sunt æquales: sed recedunt ab æquali, quæ est regula aliarum: non tamen dicuntur morbosæ: quia conueniunt sanis; operatio enim sensibilibiter non est læsa: posita distinctione, ait Galenus, temperaturas naturales sanorum appetere similia; temperaturas verò malas, id est morbosas, quæ lædunt operationem propriam contraria appetere.

1 Dubitatio non videtur, quod intemperies morbosæ & præter naturam appetant contraria, vt admonet Galenus in text. quia pica est affectus præter naturam prodicens à redundantia prauorum humorum: nihilominus stomachus

stomachus pica correptus appetit similia, & non cruda: Similiter mulieres vtero gerentes primis mensibus appetunt eludia pessimi succi. Præterea, qui sunt morsus à cane rabido non aquam, quæ est contraria siccissimæ rabi ei appetunt, sed potius sicca, quæ sunt similia.

Respondetur, intemperiem vel esse factam, vel adhuc fieri: posita hac distinctione dicimus, quod intemperies dum fit, appetit contraria, vt ad statum naturalissimum perueniat: dum verò est facta appetit sui conseruationem, quamuis sit præter naturam: Hinc dicimus intemperiem, quæ efficit picam esse factam, ideò edulia cruda appetere, quibus talis conseruari potest: similiter grauidæ dum appetunt cruda, stomachus illis imbibitus efficit intemperiem: Idem dicimus de rabie, dum adest hydrophobia, tunc rabiem esse in facto esse, ideo rabidos non appetere contraria sed similia: vel dicimus cum doctissimo Rudio rabidum abhorreere aquam, non vt contrariam, sed vt similem, & sibi perniciosam: quæ enim rabidum sanant non humida, sed siccissima sunt: Hæc est nostra responsio, alia tamen à Vallesio lib. 5. c. 7. proponitur: sed quia videtur omnino dissona, huc illam asferre noluimus.

2. Dub. videtur, quod temperaturæ naturales appetant contraria, & non similia: quia sicuti pulmo calidus appetit ærem frigidum: similiter stomachus calidus appetit potum frigidum.

Solutio dubitationis colligitur ex Gal. lib. 8. meth. c. 9. vbi docet duplicem nobis in sanis proponendum esse finem: alterum, vt tueamur pristinam temperaturam, quod fit similibus: alterum vt temperaturam sanam reducamus ad meliorem statum, & sic appetimus contraria. Ad dubium dicimus, pulmonem non desiderare per se, & ratione sui ærem frigidum: sed ra-

tione cordis vt eius igneus ardor auferatur, quòd contrariis fit: similiter stomachus calidus, si est inter limites sanitatis, & appetant calida, dicimus ea appetere, vt reducantur ad meliorem statum.

3. Dub. famelicus & siticulosus, quauis ambo essent temperatissimi, & in puncto medio, quod est mensura cæterarum temperaturarum, appetunt tamen contraria: Siticulosus enim est siccus, & appetit humidum: famelicus est frigidus, & appetit calidum: ecce quod sani homines cõtrariis cõseruantur, & non similib. vt docet Gal.

Soluitur variis modis hæc instantia: Quidam dicunt cum Galeno 4. de simpl. med. famelicos & siticulosos esse in statu præter naturam: ideò appetere contrarium, id est cibum & potum, vt reducantur ad statum suum naturalem: quæ responsio accipi potest. Alij negant famelicos & siticulosos appetere contrarium: quia appetunt per se primo non externum cibum, sed id quod immediatè conuertitur in substantiam nutriti: dicuntque illud esse simile, & non contrarium, & rectè respondent, quia cambium vel gluten nobis sunt omnino similia.

CAPITIS XLIV.

PARTICULA I.

De compositis temperaturis ventriculi.

Mala autem temperatura in ventriculo coniugata, ex compositione simplicium cognoscuntur.

GALENVS breuitati studens omisit signa temperaturarum cõpositarum, neque tamen est diminutus: quia lectores cognitis simplicibus facile intelligent cõpositarum

positarum temperaturarum signa. Hocque libentius omisit: quia superius nobis tradidit methodum dignoscendi compositas: prius enim consideramus caliditatem & siccitatem cum pari mensura: deinde cum impari & inæquali: idem dicimus de aliis temperaturis. Demum indicia debent considerari, an sint mitiora vel intensiora: quia sic considerata indicant maiorem vel minorem excessum vnius vel alterius qualitatis.

QVAESTIO LXXXVI.

An ventriculus nutriatur chylo.

A Verroës 2. coll. 9. censet, ventriculum nutriri chylo, & non sanguine: eandem opinionem secuti sunt Argenterius in expositione capitis 3. huius libri: Valesius in quaestione propria, Veigha, & Laurentius Ioubertus, & quamplurimi alij.

Fundamenta istorum desumuntur ab auctoritate Gal. à ratione, & ab anatomia. Ab auctoritate, quia Galenus lib. 3. de facultatibus naturalibus cap. 7. & præcipuè capite 13. 2. aphor. 18. & 4. de tuend. sanit. in fine libri ait, ventrem partem cibi conuenientem in chylum conuertere, apponere, vnire, & assimilare: ecce dicunt, ex Galeno ventriculum chylo nutriri propriissima nutritione, & non illa, quam vocant qualitatiuam: A ratione, quia si stomachus chylo non nutriretur, sequeretur quod ingestis cibo & potu, non illico cessarent fames, & sitis: Ab anatomia Valesius, & Veigha hoc desumunt fundamentum, dicunt ventriculum non habere ramos venæ cavae, sed solum portæ, in qua chylus continetur, & adhuc non est factus sanguis: quare inferunt ventriculum nutriri chy-

lo intelligendo de vera, & propriissima nutritione.

Reiiciuntur proposita fundamenta: quia Galenus locis citatis intelligit de imperfecta quadam nutritione, & non de perfecta, quæ sit per assimilationem sanguinis & non chyli, vt paulo infra ostendetur: Præterea qui recte expendet Galeni verba locis citatis non intelliget de vera nutritione, sed de ventriculi voluptate & fruitione, quam concipit in amplexu cibi, qui coqui nullo modo potest, nisi tunica ventriculi apponatur, vnatur, & assimilletur: Hinc sicuti tunica illæ albæ sunt; similiter chylus albus fit; quare per assimilationem non intelligit ventriculi nutritionem: dum igitur Galenus aphor. 18. habet hæc verba, *ventriculum cibi frui, familiarem sibi succum ex illis attrahere, & suis apponere tunicis, mox ubi est saturatus, tunc ipsos emittere vt permeent*: ecce ventriculum frui cibi, quia qualibet pars in suo obeundo munere valde delectatur: similiter familiarem succum ventriculum attrahere, & apponere tunicis non pro nutritione, sed pro conuersione: omne enim agens per contractum agit: Denique, dum dicit, ubi est saturatus, tunc ipsos emittere, vt permeent, clarissimè docet ventriculum nullo modo nutriri chylo, sed illum totum emitte- re, vt permeat ad intestina, & hep- par. Postremo si Gal. intelligeret, ventriculum chylo verè nutriri sibimet aduersatur: quia 3. de temperamentis cap. 2. vult, nutrimentum quod conuertitur in substantiam nutriti per tres concoctiones esse elaboratum.

Quo ad fundamentum desumptum à ratione, quæ est, si stomachus non nutriretur chylo, cibis & potus ingestus non auferrent famem & sitim: nihil valet, tum quia cibis vertitur in chylum, post quinque vel sex

horas: & ultra, & non illo temporis momento, quo cessat fames ab assumpto cibo, & sitis ab assumpto potu: tum quia rude illud alimentum, quod statim ingestum tollit famem, est obiectum nutritionis adeo imperfectum, improporcionatum, & remotum à substantia & natura nutriendæ particulæ, vt sit assertio omnino ridicula illorum, qui putant ventriculi tunicas illico, & statim chylo eo modo nutriri, & in earum substantiam conuerti, sed paulo infra ex Gal. auctoritate & natura rei intelligemus quam inepta sit istorum opinio.

Quo ad illud quod dicebant Veigha & Valesius, ventriculum scilicet nutriri chylo, & non sanguine, quia non est contextus surculis venæ cauæ; sed solum ramis portarum, in quibus chylus, & non sanguis continetur, est erratum insigne, quod merito ab Anatomicis nostris reiiicitur: quia ventriculus & intestina præter venas à porta prodeuntes multis ramulis venæ cauæ intertextus est. Postremo sanguis portarum non est chylus, sed sanguis secundum omnes qualitates à chylo diuersus.

Secunda opinio est Auicennæ 1. 1. doct. 5. tract. 5. cap. 2. qui censet, tunicam exteriorem ventriculi nutriri sanguine: interiorem verò chylo. Reiiicitur, quia statuit Gal. 3. de temperamentis cap. 2. nutrimentum non conuertitur in substantiam nutriti, nisi perficiatur à tribus coctionibus, quarum prima fit in ventriculo: secunda in hepate, & tertia in qualibet parte nutrienda.

Tertia opinio est quorundam Arabum, qui putant, partem superiorem ventriculi ali chylo, inferiorem verò sanguine: hæc quoque reiiicitur eodem modo, quo reiectæ sunt duæ superiores opiniones, sed addenda est ratio, qua audita aduersarij nec loqui,

nec hincere possunt; quæ est, quod ventriculus factus existentis in vtero matris, non chylo, sed sanguine materno nutriatur per vmbilicalem ductum: ergo omnium vanissima est opinio dicentium, stomachum non posse, nisi chylo nutriri.

Vera igitur est opinio communis, quod ventriculus non chylo, sed solum sanguine alatur: quod confirmatur auctoritate, & ratione: Gal. n. 3. de temperamentis c. 2. ait, nutrimentum corporis non nutrire, nisi per tres coctiones elaboratum sit: chylus enim 1. digeritur in ventriculo: mox per surculos portæ ad hepar peruenit, deinde excurrit per surculos cauæ ad omnes corporis particulas, quæ deinde ex sanguine perfectè cocto alliciunt quod est sibi familiare. Insuper adest ratio allata desumpta à fætu, cuius ventriculus non chylo, sed puro sanguine delato per vas vmbilicale alitur: neque valet quod somniauit Valesius, ventriculum factus nutriri crassiori sanguine respondente chylo: quasi quod sanguis crassior non sit sanguis. Demum si ventriculus nutriretur chylo, sequeretur, quod transeunte chylo à stomacho ad hepar, vehementior esset fames: quia tunc est maior inanitio in ventriculo, quia relinquatur vacuus.

Causa verò, cur statim ingestio cibo & potu cesset fames & sitis, est inuentu difficillima: neque hætenus inueni, qui mihi satisfaciant, quare cum diu meditarer, incidi in hanc opinionem, famem statim repleto ventriculo tolli, quia à repletionem tenduntur venæ, quæ ventriculum nutrant, quæ antea ob vacuitatem subsidebant: quibus tensis statim sanguine replentur: vnde statim nutritio & expulsio famis & sitis: nunquam mihi illorum opinio placuit, qui dicunt ventriculum cibo rudi & indigesto statim ali, non quantitatiua, sed qualitatiua nutritione: quia

quia qualitas sine quantitate est quid chimericum, quod non potest conuer-
ti in substantiam nutriti. Alij inue-
niant meliorem solutionem, illam
enim nos amplectemur, & ad sydera
extollemus.

QVÆSTIO LXXXVII.

*An chylus magis à ventriculo, quam
à visceribus illum circum-
stantibus fiat.*

Conueniunt medici ad primam
coctionem comparandam, non
solum tunicas ventriculi, verum etiam
membra omnia circumiacentia con-
spirare, tum suo calore, ac si essent fo-
ci, & carbones, tum hypochondrio-
rum crassitie, & pinguedine, quæ ex
Gal. 2. aphor. 35. valde iuuant primam
coctionem; pinguedo enim, seu crassi-
ties regit; prohibetque ne calor pro-
prius ventriculi exiliat: deinde pin-
guedo cum sit calida & humida, est
valde coctioni proportionata: coctio
enim fit à calido & humido. Quod ve-
rò hæc membra circumiacentia ex
Gal. valde iuuant ventriculum, patet
ex 3. de facult. natural. c. 7. & 4 de vsu
part. 8. & 9. vbi inquit naturam consti-
tuisse ventriculum vt lebetem, cui in-
star focorum circumstantia membra
sint: Hepar in parte dextra, lien in sini-
stra: cor in parte superiori, septum pau-
lò infra omentum in parte anteriori;
venæ & arteriæ maiores in parte po-
steriore, colum intestinum, quod est re-
fertum pinguedine in parte inferiori:
horum igitur beneficio ventriculus
efficit chylum: quare si ventriculus
erit sicuti lebes, & membra circums-
tantia vt carbones igniti, dicendum est
non à lebere, sed à focus & carbonibus
ignitis fieri coctionem. Accedit quod
sicuti Galenus voluit ventriculum esse
veluti lebetem: sic Aristoteles 2. de

partib. animal. vult esse sicuti præsepe
in quo bruta comedere solent, & ve-
luti terra, vnde radices nutrimentum
hauriunt, quare chylicatio non à
ventriculo, qui est solum præsepe, id
est cibi conceptaculum: sed potius à
visceribus ipsum ambientibus fieri vi-
detur. Hinc Gal. 2. aphor. 35. potius re-
fert malam coctionem in hypochon-
dria tenuia, quam in tunicas ventricu-
li, quare videtur quod chylicatio ma-
gis proueniat à membris circumstan-
tibus, quam à tunicis ventriculi.

Respondent nonnulli ad propositas
instantias hoc modo: cibi transmuta-
tionem dupliciter considerari, vel ab-
solutè, vt scilicet est cibi transmutatio:
vel vt hæc transmutatio cibi est chyli-
ficatio: dicunt cibi transmutationem
primo modo consideratam magis fieri
à membris circumstantibus, quam à
ventriculi calore: secundo modo ma-
gis à calore ventriculi.

Reiciuntur, quia transmutatio cibi
absolutè, & transmutatio cibi in chy-
lum idem omnino est, idè non plures,
sed vnicam habet causam formalem à
qua prouenit, tam cibi transmutatio,
quam transmutatio in chylum quod
in idem recidit: secundo enim post.
causa, quæ dat quid, dat consequentia
quid. Præterea chylicatio non fit à
calore, vt calor est: quia omnis calor
eam efficere posset: sed à calore ventri-
culi innato, & insito, qui conuenit so-
lo ventriculo, & non aliis: calor verò
membrorum circumstantium est in-
fluens, calor ventriculi est proprius: ca-
lor membrorum circumstantium est
sicuti calor solis in generatione homi-
nis: calor insitus ventriculi est sicut
homo hominem generans: simpliciter
impossibile est vt cælum generet ho-
minem sine homine: sed non est sim-
pliciter impossibile, vt homo generet
hominem sine cælo.

Nos respondemus ad primā instan-
tiam,

tiam, solum concludere hypochondria esse adiuvantia coctionem, & non efficientia: oporteret prius probare, hypochondria primam coctionem efficere, & deinde chylum magis à membris circumstantibus fieri: instatia igitur extra questionem est.

Ad secundam instantiam de similitudine lebetis, & præsepj. Respondemus, similitudinem seu analogiam non arguere identitatem specificam: idè Aristoteles loco citato concedit, ventriculum habere calorem suum insitum & naturalem, quo concoquit & conuertit cibum in chylum, quippe qui non est in præsepjo: similiter Galenus lib. de facult. naturalibus, & alibi ostendit differentiam inter lebetem, & ventriculum: quia ventriculus amplectitur cibum, mox illud atterit, comminuit, & conuertit in albedinem sibi similem, quod lebes non efficit: idem dici potest de præsepjo.

CAPITIS L XIV.

PARTICULA II.

Textus 73.

Oportet autem eas quæ iam sunt dicta diligenter advertere, easdem ab his quæ dicentur, distinguentes. Non solum enim ventriculos sitibundos, & minus sitientes facit, & frigidi, calidive potus appetentes; sed ea quoque viscera, quæ in thorace sunt ut cor, & pulmo.

V I D E N S Galenus quod signa indicantia temperaturas non seorsum accepta; sed solum in syndromem collecta habeant vim indicandi temperaturas: idè antequam ageret de pulmone, cuius temperaturæ manifestantur, quoque per

aliqua signa tradita in capitibus de temperaturis ventriculi, voluit in hoc loco tradere nobis præcepta, quibus possimus distinguere signa temperaturarum ventriculi à signis temperaturarum pulmonis: sumitque in exemplum sitim, quæ non solum indicare potest caliditatem & siccitatem ventriculi: verum etiam aliarum partium, ut cordis, pulmonis, & iecoris: potest enim contingere: ut in habente stomachum frigidum & humidum sitis sit intensa, non tamen sit à stomacho causata, sed à iecoris, vel cordis caliditate, quod quidem sæpè contingere potest: immo Gal. 6. de locis affect. c. 3. ait, sitim magnam aliquando nasci, dum pars sima iecoris inflammatur: quare si iecur est inflammatum, quamvis ventriculus sua natura sit frigidus & humidus, nihilominus sitis suboriri potest, quod dictum est de hepate, idem dici potest de corde, & aliis visceribus circumstantibus.

1 Dub. ex Gal. 1. de sympt. causis 7. sitis sit à causa calida & sicca, similiter in hoc loco ait à calore pulmonis, vel cordis sitim oriri: Arist. 27. sect. probl. 30. ait sitim nasci excalescente corpore. Hæc doctrina videtur suspecta, ne dicam falsa, quia hydrops, qui est affectus frigidus & humidus mouet intensissimam sitim: ergo sitis non solum à calida & sicca causa proueniet.

Respondetur humiditatem in hydropico ob moram fieri falsam, unde oritur siccitas, quæ sitim facit: immo quia hæc falsa humiditas tunicis ventriculi adhæret, idè illorum sitis positionibus auferri non potest. Præterea hydropici quamvis humoribus abundant, attamen partes solidæ sunt omnino priuata humiditate rorida & substantifica, quæ est illa, quæ internam sitim tollit.

2 Dub. sitis à nulla causa positiua fit, ergo calor vel alius humor non efficit

ciet sitim : patet assumptum : quia Hipp. 4. aphorif. 19. ait qui purgantur, finis purgandi non fit, donec situerint : quare à summa vacuitate, à causa videlicet priuatiua efficitur sitis, & non à positiua.

Respondetur ex Gal. 1. de simpl. med. cap. 32. sitim duplici de causa fieri posse, vel ob caloris copiam, vel ob humoris inopiam : quo pacto verò fiat sitis, docet Galenus 1. de simpl. causis dicens in facienda siti quinque concurrere accidentia, seu symptomata : primum est euacuatio partium : secundum, postquam exhaustæ sunt particulae, sequitur suctus & tractus, qui cessat in ore ventriculi : Tertium post tractum sequitur ipsius oris diuulso : ex diuulsione sensus : ex sensu appetitus bibendi : dum igitur absumitur partium corporis humiditas rorida substantifica, hæc trahitur à partibus vicinis stomachi : hæc verò à stomacho & stomachus ab œsophago & œsophagus ab exteriori, vnde sitis : dum igitur generum est sitis : alia à caliditate irritante sensum stomachi : alia verò à vacuitate, quæ est naturalissima, causa tamen positiua in omni siti est oris ventriculi diuulso.

3. Dubitatio, si caliditas est causa sitis, ubi erit maior sitis : sed hoc non est perpetuò verum ; quia senes frigidi, & pituitosi magis sitiunt pueris calidissimis.

Respondetur, senes magis carete humido rorido, quam pueros : idè magis sitire. Præterea sitis est duum generum, alia pendet à vacuitate humidi, alia ab humore salso irritante, dicimus pituitam in senibus hærentem stomacho ob moram reddi salfam, vnde sitis : postremò dicere possumus obiectum sitis sumi dupliciter, vel propriè, quale est lac & similia humida, vel communiter pro humore qui bibitur, qui potest esse obiectum

calidum & siccum sicuti est vinum, vel aliæ portiones calidæ : sic dicimus senes ob eorum frigiditatem magis vini potum desiderare : quam pueros : Hinc Arist. 28. sect. probl. 5. respiciens ad hoc obiectum sitis, ait, sitim esse libidinem potionis & cibi, & tale est vinum : famem verò esse libidinem vnus tantum, cibi scilicet.

4. Dub. datur aues rapaces, qui nunquam sitiunt, nec bibunt : immo expertum est ob aquæ portionem illis exhibitam illicd interire : quare neq. caliditas, neque humidi roridis consumptio erit causa sitis.

Respondetur ex Aristotele libro 3. de partibus animal. c. 6. aues rapaces carere siti : quia habent pulmonem raram & fungosum : idè aère adeo refrigerari, vt potu non egeant, sunt qui dicunt, potum non appetere, quia ex carnibus crudis abundè explètur, quæ humida & rorida substantia affluunt.

5. Dub. non videtur, quod caliditas, siccitas, vel consumptio humidi roridi sitim excitent : quia Galenus primo de simpl. med. cap. de aceto ait, acetum aliquando sedare sitim, quomodo ergo siccitas causabit sitim, si acetum sua natura siccum tollet sitim ?

Respondetur, acetum tunc solum auferre sitim, quando sitis fit ab aqua inter cutim, quæ est salsa, vel à bile amara : acetum enim retundit amarorem bilis, & falsedinem pituitæ : Hinc Gal. 1. de simpl. med. c. 30. ait, *at si quando in vinum coeant humiditas, atque caliditas, eiusce quidem sitis optima medela acetum est, addit, in aqua inter cutem, in pituita falsa, & in febribus ardentibus, acetum cum aqua mixtum sitim auferre : tunc sedatur & quia acetum est frigidum, aqua quæ ei permiscetur, humida.*

6. Dub. nō videtur, quod in siti & fame concurrant illa quinque accidentia proposita à Galeno de symp. causas capite septimo, quæ sunt venarum

inanitio, appetentia naturalis, suctus qui desinit in ore ventriculi: sensus suctus, & appetentia animalis: quia in athletis nunquam esset sitis, quod est contra experientiam, quod verò venæ athletarum sint adeo plenæ, ut imminet quoque periculum disrptionis venarum, Galenus id affirmat 1. aphor. com. 3.

Respondetur, quinque illa accidētia proposita inferuire siti naturali, & non deprauatæ & mendosæ: In athletis dicimus, contingere posse sitim mendosam ob malam consuetudinem acquisitam, & non naturalem.

7. Dub. videtur contradictio in Gal. quia lib. de inæquali intēp. ait, sitim fieri deficiente substantia humida: primo tamen de simpl. med. cap. 29. ait, qui vino inebriantur valdè sitire: sed quomodo in iis qui vino sunt repleti dicere poterimus substantiam roridā deficere.

Respondetur primo sitim naturalem fieri deficiente substantia humida: sitim verò non naturalem, qualis est in ebris fieri, quamuis non deficiat substantia rorida. Secundo, respondemus humiditatem roridam in ebris exiccare à caliditate & siccitate vini, idēd sitim incrementum.

8. Dub. Arist. 2. de anima 28 ait, sitim esse appetitum frigidi & humidum: famem verò calidi & siccis: quomodo acetum sedabit aliquando sitim, ut dicit Gal. 1. de simpl. med. c. 30. & quomodo iusculum pulli & butyrum humidum sedabunt famem?

Respondetur Arist. intelligere de appetitu naturali, & non morbofo; dum verò inquit famem esse appetitum siccis, intelligit respectu sitis, quæ liquidissima requirit: pars enim crassior in liquido dicitur sicca respectu obiecti sitis.

9. Dub. non videtur quod sitis sit appetitus frigidi & humidum, ut dicit

Arist. loco citato, quia Gal. 1. de simpl. causis c. 6. refert casum cuiusdam habentis sitim inextinguibilem; habetque hæc verba, *Navi quendam ardenti febre laborantem, qui incrementum calido morbo aquam frigidam bibens satiari non potuit, donec moreretur*: quare dari potest sitis, quæ non potest à potationibus frigidis & humidis neque extinguui, neque sedari.

Respondetur, duplicem esse famem & sitim, aliam esse oris ventriculi: hancque dicimus extinguui potationibus: aliam esse pulmonis & cæterorum viscerum, quorum calidæ temperaturæ & siccæ talem sitim excitant; ut potationibus illam auferre est impossibile. Hinc fit, quod qui putat febricitantibus auferri sitim potationibus, valdè à veritate recedunt, nisi illæ potationes prius tollerent, vel minuerent intemperiem calidā & siccam.

CAPITIS LXV.

De signis calidioris pulmonis.

Sed qui ob horum sitiunt caliditatem plus inspirant, & longius expirant, atque æstum in thorace sentiunt, non sicuti qui ventriculi ratione in illis caliditatem patiuntur, & cum potauerint non statim sedatur sitis, & magis cum frigidum hauserint, quam calidum nimis. Refrigerat autem eosdem, & frigidi aeris inspiratio, quæ nihil eos inuat qui ventriculi ratione sunt sitibundi.

POSTQUAM Galenus docuit, sitim non solum oriri à stomacho, sed etiam à visceribus, quæ sunt in thorace, id est à caliditate cordis, vel pulmonis: in hoc loco tradit signa indicantia caliditatem pulmonis, & per consequens indicantia

tia sitim exoriente à pulmone calido. Quinque proponuntur signa calidi pulmonis.

Primum signum est *maior inspiratio, & longior expiratio*: supple, quam sit in tēperato pulmone. Ratio, cur maior sit inspiratio in pulmone calido, est caliditas, quæ eget maiori refrigeratione: Ratio verò cur expiratio longior sit, inde sit, quia qui sunt calidi duo expirant, aërem ante inspiratum, & fulgines, quæ in corpore calidiori continuo generantur. Notandum expirationem thoracis fieri contractione: quia extra mittitur aër inspiratus, inspiratio verò sit thoracis distensione in latum & non in longum. Errant tamen plurimi ob anatomie imperitiæ, credentes in inspiratione diaphragma descendere, & in expiratione ascendere, quod quam sit falsum sciunt anatomici, & qui semel saltem viderit agnum vel hædum mactare: hoc animaduertere voluimus, quia nuper indicimus in medicū famosū qui putabat in inspiratione diaphragma descendere.

Secundum signum: *sentiunt æstum in thorace*, longè maiorem, quam in hypocondriis quod accedit ob caliditatem ventriculi.

Notandum, thoracis caliditatem nō solum sentiri in parte interna thoracis, verum etiam in externa: index istius est tactus manuum. Ratio, cur maior caliditas scētiatur, facillima est, quia in thorace adest cor, à quo vnice pendet viuientium calor.

Dub. ait Gal. in tex. ventriculum posse inducere caliditatem in hypocondria: hoc videtur falsum: quia ventriculus sua natura est frigidus, estque membranofus: omnis enim membrana est cute frigidior.

Respondetur ventriculum frigidiorē temperare calorem viscerum circumstantiū, & præcipuè sub diaphragmate existentium: diaphragma enim

sua duritie impedit, ne ventriculi frigiditas cōmunicetur cordi & pulmōni: dum verò ventriculus est temperatus intelligimus, quod inducat caliditatem in hypoco-ndria ex accidenti quatenus sua frigiditate non amplius possit æstum, seu ardorem viscerum circumstantium contemperare.

Tertium, qui sitiunt ob caliditatem thoracis *non statim potu sedari eorū sitim*. Ratio est, quia sitis, quæ provenit à caliditate pulmonis, aëris inspiratione, & non potione tollitur, nisi post aliquod temporis spatium: quia antequā potio frigida pulmonem refrigeret, oportet, vt alteretur in ventriculo, & deinde mittatur ad hepar, & tandem ad cor, & pulmonem perueniat, & sit post multas coctiones, & tractū tēporis: dū verò sitis provenit à caliditate vētriculi statim potu tollitur

2 Dub. non videtur verum, quod potu non tollatur sitis causata à caliditate pulmonis: quia caliditas pulmonis, dū sitim excitat calefacit, & exiccat ventriculi orificium, vbi sitis sedes locata est: ergo potus transiens per stomachum statim auferet sitim, quāuis causata sit à pulmone.

Respondetur sitim, quæ oritur à pulmone dum bibitur, remitti, sed statim redire: quia tunc affectio oris ventriculi est in fieri, quæ non indicat, quæque insequitur caliditatem pulmonis, vt umbra corpus, quod enim est in fieri nullo remedio tollitur, nisi illo, quod auferat causam. Hinc sitis febricitantium potionibus non potest sedari: sitis causa est in stomacho in fieri: in corde verò & iecore in facto esse: ideo nisi portio febris facta extingatur, sitis auferri non poterit.

Quartum signum: *cum frigidum potum hauserint magis refrigerabuntur, quā dum calidum*. Ratio est facilis: quia caliditas pulmonis tollitur refrigerantibus, & non calefacientibus.

3 Dub.

3. Dub. videtur non solum sitim ortam à caliditate pulmonis tollendam esse refrigerantibus: verum etiam sitim naturalem, & sitim à quacunque causa ortam: quia sitis est appetitus frigidi & humidi, & non calidi: cur igitur Galenus dixit magis refrigerari potu frigido, quàm calido: quasi quod quis possit refrigerari potu calido.

Respondetur, sitim naturalem sedari ab humido rorido, & substantifico, quod nunquam est frigidum actuale, sed est frigidum potenziale: immo potus refrigerans tanto citius refrigerabit, quanto citius conuertetur in humidum roridum substantificum: sed sic est quod potus actu calidus citius conuertitur in humidum roridum, quàm potus actu frigidus, ergo potus pro naturali siti auferenda conuenientior fuerit actu calidus, quàm frigidus: Hinc mihi valde probatur priscorum consuetudo bibendi actu calida: dum Gal. dixit frigidum potum magis refrigerare, quàm calidum intellexit de frigido & calido potenciali, & non actuali.

Quintū, aeris frigidi inspiratio refrigerat calidū pulmōem: tollitque eius sitim; sitibundi verò ob ventriculi caliditatem aeris inspiratione nullo modo iuuantur. Ratio est, quia frigida inspiratio ad pulmōem peruenit: ideo tollere potest eius æstum, qui sitis auctor est.

4. Dub. si aeris inspiratio frigida tollit caliditatem pulmōis, & eius sitim: cur eadem aeris inspiratio non auferret sitim ortam à stomachi caliditate: nonne aer inspiratur æquè benè per œsophagum potest peruenire ad ventriculum, sicuti per tracheam ad pulmōem?

Respondet Oddus, paucam quantitatem aeris peruenire ad stomachum: ideo eius sitim inspiratione non sedari. Reijciunt, quia œsophagus est amplius & continuo aer illum tangit. Ego

puto hanc esse veram solutionem: pulmō est rarissimus, aerque inspiratus penetrat per omnes particulas pulmōis, quod non accidit stomacho qui est valde densus. Præterea est attractus cum impetu, & statim aëre impletur, ideo aeris frigidi beneficio tollitur, quod stomacho non contingit.

CAPITIS LXVI.

De signis frigidi pulmōis.

Ita & hi qui contrario modo se habent à frigida inspiratione sensibilem sentiunt affectum. Et hoc maximum sit frigidi pulmōis indicium: ut verò frigidum inspirantes manifestè dolorem sentiunt & frigiditatem, ita & caliditas est ipsis amica, sed & pituitæ excrementa cum sreatu, & tussis expuunt.

ROPONIT Galenus tria signa pulmōis frigidi. Primum signum qui sunt frigidiore pulmōe, quàm sit temperatus, à frigida inspiratione sensibilem læsionem sentiunt: contrariorum enim eadem est disciplina: sicuti enim calidior pulmō iuuatur à frigida inspiratione, sedaturque eius sitis, sic pulmō frigidior ab eadē inspiratione frigida læditur. Hinc inualecente frigore his qui pulmōe sunt frigido ex Hipp. sect. 3. aph. 23. solent accidere tussis sicca, pleuritides peripneumoniæ, & laterum dolores.

1. Dub. si frigida inspiratio sensibilibiter læderet illos, qui sunt frigido pulmōe, ut ait Gal. sequeretur, quod in regionibus frigidissimis non inuenirentur homines pituitosi qui frigido sint pulmōe, quod reluctatur experientiæ: quia in Moscovia, & Noruegia, & vbique locorum frigidissimum

inueniuntur senes, & mulieres quæ sunt frigidioris pulmonis.

Respondetur, extremum frigus constipare, & densare: quare qui densi sunt pulmone à frigore non penetrantur: densitas enim pulmonis aëris frigidi maleficium compenfat: superius enim ex Galeno dictum est, partes corporis ob raritatem non resistere externis offensionibus, sicuti ob densitatem. Ad dubium dicimus, in regionibus frigidissimis pulmones fieri densiores.

Secundum signum, *sicuti frigida inspiratione, iis, qui frigidus sunt pulmone, excitatur dolor & frigiditas sentitur: sic caliditas est ipsis amica.* Ratio est, quia si frigidum nocet, calidum iuvat.

2 Dubitatio, si inspiratio calida erit amica: quomodo pulmo erit cordis flabellum, seu ventilabrum, omnis enim inspiratio debet esse frigida, & non calida, si cordis amica debet esse.

Respondetur Galenum intelligere de inspiratione calida comparatiuè respectu, scilicet inspirationis, quæ conuenit pulmone calido, & non absolute.

Tertium signum: qui sunt frigido pulmone, *expiunt pituitosa excrementa cum tussi & sreatu.* Ratio huius desumitur tum à pulmonis imbecillitate, ob quam parum fuliginum resoluitur: tum à destillationibus pituitosorum excrementorum quæ procumbunt ad pulmonem tanquam ad partem debiliorem. Notandam materiam pituitosam, si continebitur in bronchiis pulmonis per tussim moueri, si in tracheæ principio, per sreatum.

3 Dub. non videtur in pulmone, quia sit frigidus, excrementa pituitosa ab aliis partibus mitti: quia frigidi est repellere: Hinc dum volumus aliquam partem à fluxione excrementorum tueri, timor apocrusticis, id est frigidis repercutientibus.

Sanctiorij Sanctiorij Pars I I.

Respondetur, si pulmo est frigidus, esse quoque imbecillum: quare ut imbecillus & rarus aliarum partium excrementa suscipit. Hinc Gal. lib. de causis morborum cap. 6. habet hanc sententiam, *naturam depellere id quod abundat in partes imbecilliores.* Præterea pulmo redditur excrementosus, dum frigida inspiratio dolorem aliquem excitat, ut superius docuit Galenus: adeo enim partes ob dolorem redduntur imbecilles, ut dicat 5. methodi 4. nihil esse, quod magis profluuium excrementorum proritet, & phlegmones augeat, quam dolor: adde, partem omnino sanam, quod est ei superuacuum deponere in aliam partem debiliorem: pro qua re Gal. 3. de naturalibus facultatibus cap. 13. habet hæc verba, sicuti inter se particula altera ab altera nutrimentum trahunt, ita altera in alteram, quod superuacuum est à se deponit, & sicuti trahentium ea vicit, quæ erat valentior, sic à se deponentium: subdit deinde, ubi aliqua particula affectus, cuiuspiam occasione imbecillior est reddita, ex omnibus in illam quæ superuacua sunt confluere est necesse, namque quæcunque pars valentissima est in vicinas omnes reponit, & rursus earum singula in alias, quæ ipsis sunt imbecilliores, & rursus in alias, donec omnium imbecillissimam inueniant, ecce quomodo pulmo debilis permanens ob frigiditatem naturalem non solum esse possit excrementosus: quia non resoluit excrementa propria, sed etiam, quia in ipsum, ut in cloacam partes quoque sanæ excrementa pellant.

4 Dub. non videtur, quod tussis sit de genere signorum indicantium temperaturam pulmonis: quia Gal. 2. de symp. causis loquens de vomitione, ait, vomitionem esse symptoma facultatis naturalis: tussim vero symptoma facultatis animalis: quare Gal. in hoc

M m m loco,

loco, dum vult tussim indicare temperamentum pulmonis videtur errare, quia actio animalis non indicat temperaturas.

Respondetur tussim esse actionem mixtam ex naturali & animali: esseque animale, quia musculorum opera perficitur; naturalem, quia expultrice in pulmone irritata sit: ideo Galenus loco citato ait sternutamentum, tussim, singultum, oscitationem esse affectus naturales.

5 Dub. Gal. 5. de loc. aff. ait tussim, sternutamentum & singultum esse affectus naturales: idem dicit 2. de symp. causis, attamen lib. de tremore & palpit. ait tussim esse affectum præter naturam.

Respondetur, tussim dupliciter considerari, vel ratione facultatis naturalis, & sic vocatur affectus naturalis: vel ratione causæ morbificæ, & sic est præter naturam.

CAPITIS LXVII.

PARTICULA I.

De signis pulmonis sicci.

Textus

74.

Pulmonis autem siccitates excrementis vacant, & pituita, & vocem claram efficiunt.

N hoc tex. agit de pulmone sicciore, quam sit temperatus, tradit duo signa.

Primum signum est, pulmonem siccum carere excrementis, & pituita. Ratio est, quia similia similibus gaudent, pulmo est siccus, ideo nutrimento sicciore gaudet, unde pauca excrementa, & pauca pituita colligitur.

1 Dub. non videtur, quod parenchyma pulmonis natura siccum careat excrementis: quia si est natura siccum, ergo imbecillum, si imbecillum, ergo excrementosum. Quod verò siccitas sit qualitas imbecillis, & minimè actiua nemo est qui nesciat. Quod verò omnis pars imbecilla sit excrementosa, Gal. 3. de facult. natur. c. 13. clarissimè docet.

Respondetur, pulmonem siccum esse densiorem, & ideo excrementa aliarum partium non suscipere. Præterea, dum Gal. agit de sicco pulmone, supponit secundum omnes alias qualitates esse temperatissimum, solumque excedere in siccitate, quare neque imbecillis dici potest.

Secundum signum: *vocem claram faciant.* Ratio facilis est: quia excrementa pituitosa sunt impedimento, ne vox clara fiat: cum igitur hic pulmo siccus sit sine excrementis, & per consequens aspera arteria sit omnino peruia, necessario vox clara fiet.

CAPITIS LXVII.

PARTICULA II.

Quemadmodum humiditates obscuram reddunt, ac raucam: & cum vehementius aut acutius loqui studuerint, tunc intercidunt excrementa.

N hoc text. proponit duo signa humidioris pulmonis. Primum signum est *vox obscura & rauca.* Oppolitarum eadem est disciplina: si in sicciore pulmone vox est clara: in humidiori erit obscura & rauca.

Secundum signum est, quando vehementius loquuntur excrementa pulmonis reiciuntur in tracheam. Ratio est, quia in pulmone humido colliguntur

tur, excrementa in furculis arteriarum pulmonis, & in ipsis bronchiis: dum igitur aliquis vehementius loquitur, vel canit, tunc per expulsionem reiciuntur excrementa ad tracheam. Hinc qui humido sunt pulmone, si concionentur, vel alio modo, vehementer & acutè sermocinentur, liberant se omnibus morbis, qui ab excrementis pulmonis oriuntur, sicuti sunt phthisis, peripneumonia, & similes affectus: Hinc memini omnigenæ virtutis, singularisque eruditionis præclarissimum virum Iacobum Barozium, in iuuentute pulmonis humiditate ingenti vexatum, huiusque phthisis labi obnoxium fuisse, sed cum inde ingenuarum artium, nobilissimarumque scientiarum palestræ diuinam eloquentiam adiungeret, eamque cum admirabili facundia, & incredibili sententiarum vbertate comitatur, vehementi, & ingenti voce exercebat, singulisque diebus publicè peroraret pulmonem (ut Galeni verbis utar) ab omnibus excrementis immunem reddidit, conualuit, & ad virium robur, eumque prosperæ valetudinis gradum conscendit, ut omnibus (quod est mirabile dictu) nunc iunior appareat, quam ante 25. annorum interuallum, prout ex eius effigie tunc temporis confecta, conspici licet.

1. Dub. pulmo sanguine subtili & calido nutritur: quomodo igitur excrementa pulmonis erunt pituitosa, viscosa, & crassa?

Respondent Expositores pulmonem: quia est laxus, & mollis, idè facile fieri receptaculum excrementorum pituitosorum.

2. Dubit. Galenus videtur mancus, quia declarans temperaturas pulmonis solum de rauca & clara, voce mentionem facit: omisitque magnam, paruum, acutam, grauem, asperam, lenem, & clangosam.

Respondetur, quod in cap. sequent de his mentionem faciet: clara enim humiditatem: rauca verò siccitatem pulmonis indicat.

QVÆST. LXXXVIII.

AN PULMO SIT CALIDUS & HUMIDUS.

Multi putant pulmonem esse naturæ frigidum & siccum. Plurimi quoque esse frigidum & humidum. Nonnulli alij calidum & siccum: vera & germana Hippocratis, Aristotelis & Galeni sententia est, ut infra ostendetur, quod pulmo sua natura sit calidus, & humidus.

Albertus Magnus lib. 12. de animal. tractat. 1. cap. 2. ex illis est qui censent pulmonem sua natura esse calidum & siccum. Prima ratio Alberti est, quia nutritur sanguine calidiori: argumentaturque hunc in modum: ex iis nutrimur, ut docet philosophus, ex quibus constamus: sed ex Galen. 4. de v. p. & ex Auicenna prima, primi, pulmo nutritur sanguine bilioso, & cholerico, qui est calidus & siccus, ergo pulmo erit calidus & siccus. Secunda ratio istorum est, quia ex Hippocrate & Galeno in epidemicis, & in hoc libro duplex est sitis focus, stomachus scilicet & pulmo: sed sitis à calido & sicco provenit, ergo talis quoque erit pulmo.

Ad primam rationem Alberti respondemus pulmonem nutriri sanguine tenui aëre imbuto, qui est calidus & humidus, & non siccus. Causa erroris Alberti & Auicennæ est, quia putabant pulmonem nutriri sanguine per arteriam venalem prodeunte, quod est falsissimum; quia Anatomici conueniunt per arteriam venalem restitui fumos in pulmonem, & non sanguinem gratia ipsum nutriendi: cum

igitur pulmo sanguine alatur procedente à dextro ventriculo, qui nullo modo est siccus, ratio Alberti redditur ineptissima.

Ad secundam dicimus, sitim factam à pulmone supponere affectum præter naturam. Nos verò hic tractamus de temperamento pulmonis naturali.

Auicennas fen prima, primi doct. 4. cap. de temperamentis membrorum & alibi, nihil dicit de pulmone; fuit tamen dubius, an sit calidus vel frigidus: quia nihil de actiuis qualitatibus pulmonis dixit: consensit tamen esse magis humidum, quam sit hepar: est sanè ita varius, ut videatur in hac re non sibi constare: quia mox ait pulmonem non esse humidum humiditate vehementi: qui aliter sanguine colerico: demum ait, non esse per se humidius hepate, sed per accidens: quia hepar est humidius, quod ad naturalem humiditatem: ex quibus verbis colligimus, Auicennam fuisse varium & inconstantem: comparatio enim fieri debet, an pulmo sit humidus, vel calidus respectu cutis, & non hepatis: cutis enim est regula temperaturarum: quia si pulmo erit calidior cute dicetur calidus: si humidior humidius.

Tertia opinio est quorundam dicentium, pulmonem esse frigidum. Prima ratio istorum est: quia componitur pulmo ex arteria cartilaginosa, vena arteriosa, & arteria venosa, quæ constant ex tunicis duris & frigidis.

Secunda ratio, pulmo scatet pituitosis excrementis, quæ frigida sunt, & affectibus frigidis est obnoxius, ut dyspnæa, tuberculis, cussis, & similibus, ergo est frigidus.

Tertiam rationem desumunt ab Hippocrate libro de corde, ubi dicit pulmonem esse frigidum, & à Galeno lib. de anatomia viuorum, ubi habet hæc verba, *pulmonem esse album ob aqua*

& frigidi prædominium: deinde sedem aquæ appellat pulmonem.

Ad primam rationem respondetur, argumentum illud esse à partibus ad totum, quod non valet, ut docet Aristoteles in lib. de interpretatione: Præterea sicuti ostendimus lib. 3. methodi nostræ cap. 10. cor frigidis partibus constare, & secundum totum esse calidissimum: sic dicimus de pulmone esse scilicet calidum secundum totum, secundum verò nonnullas partes esse frigidum.

Ad secundam, quod scilicet pulmo vexetur frigidis affectibus. Respondemus id nasci à cerebri destillatione, & non à pulmone.

Ad tertiam respondemus Hippocratem dixisse, pulmonem esse frigidum facta collatione cum corde: vel esse frigidum: quia est flabellum seu ventilabrum cordis. Ad Galeni librum de anatomia viuorum. Respondemus librum non esse Galeni.

Quarta opinio est nonnullorum dicentium si consideretur temperamentum pulmonis innatum esse frigida & humida temperatura: si verò consideretur pulmonis temperamentum per influentem virtutem cordis actuatum, esse calidum & non frigidum.

Dum verò dicunt pulmonem esse natura frigidum, quia est fungosus, mollis albus, & exanguis. Respondemus reflectendo in ipsos argumentum, pulmonem scilicet esse fungosum, leuem, & mollem, quia est temperamentum calidi: nullum enim leue dici potest frigidum: cerebrum enim est molle, non tamen leue: vocatur à Galeno pulmo veluti spuma sanguinis. Dum verò dicunt pulmonem esse exanguem dicimus, errorem esse inexcusabilem: Aristoteles enim in de historia animalium c. 17. ait, errant enim qui sanguinis vacuum pulmonem esse arbitrantur & ceteri, scilicet conspectu eorum pulmonum, quos

quos dissectis detraxerint animalibus, quorum sanguis illico effluit vniversus: ecce quod ipse Aristoteles reprehendit eos, qui putabant pulmonem esse exanquem.

Vera opinio est, quod pulmo sit calidus & humidus: prima ratio defumitur à Galeno 4. de v. p. vbi dicit pulmonem nutriri sanguine calido & humido elaborato in dextro cordis ventriculo, qui cum sit semper aëre plenus, non siccus, sed humidus dici debet, ex iis enim constamus, ex quibus nutrimur, & viceversa. Secunda ratio, caro pulmonis est leuissima, similis aëri: sed aër est calidus & humidus: quare & pulmo. Tertia in pulmone præparatur aër, vt subinde efficiatur spiritus vitalis: erit igitur calidior cute, si esset frigidior, natura faceret saltum à frigido ad calidissimū, quod in naturæ operibus nunquam admittitur: debetque esse humidus; quia si esset siccus, spiritus fierent adeo sicci, vt animal non conseruarent, sed destruerent. Demum Gal. 2. de temperamentis cap. 3. ait, pulmonem esse humidum, & primo de temp. cap. vltim. mollitiæ eius indicare humiditatem. Neque vera est Auicennæ sententia prima primi doct. 4. cap. de cõplexionibus, quod scilicet pulmo mollis sit ex accidenti, quatenus continuo à cerebri destillatione madefit: quia pulmo post expressionem omnium excrementorum est quoque mollis, leuis & aëreæ naturæ.

QVÆSTIO LXXXIX.

De motu pulmonis.

Varitur in hoc loco quomodo moueatur pulmo. Tres sunt opiniones quas breuissimè dilucidabim⁹. Prima est Arist. qui 3. de partibus animal. cap. 6. censet, motum pulmo-

nis à corde pendere: ratio quæ illum mouet est, quia sicuti cor refrigeratur motu pulmonis, sic illius motus origo, & causâ efficiens est cor: hæc sunt Arist. verba, pulmo spirandi officio delegatus est, qui originem sui motus à corde accipit. Reijcitur Aristoteles: quia nullum est instrumentum à corde prodiens, quod possit pulmonem mouere, motus enim pulsationis arteriæ est longe diuersus à respiratione, & inspiratione.

Secunda opinio est Auerrois 2. de anima tex. 89. & 2. coll. vbi dicit motum pulmonis moueri propria virtute: Reijciturque Galenum dicentem moueri à thorace ad vacui fugam: Ratio, qua mouetur Auerroës est, quia si à musculis thoracis moueretur pulmo ad vacui fugam, sequeretur quod daretur motus violentus perpetuus: quod est inconueniens. Reijcitur Auerrois ratio, negando quod pulmonis motus, si moueretur ad motum thoracis esset violentus: quia quod mouetur ad motionem alterius, non est violentum: hac ratione possent dici ossa vniuersa moueri quoque motu violento: quia ad motum muscutorum mouentur. Demum pulmo si ex se moueretur, quo instrumento, quo neruo, quibus fibris: quare inepissima est ratio, & Auerrois opinio.

Tertia opinio est Galeni, & Medicorum omnium, pulmonem moueri ad vacui fugam: quia dum dilatatur thorax, dilatatur pulmo: dum constringitur, & pulmo constringitur, & sic per dilatationem thoracis attrahitur aër, & per constrictionem aër vnâ & fuligines expelluntur: vnde pendet vita, & eius conseruatio.

CAPITIS LXVIII.

DE VOCE.

Textus 77.

Non tamen ipsa vocis magnitudo à caliditate, sicuti neque paruitas à frigiditate inest, sed altera quidem aspera arteria latitudinem sequitur, & vehementiorem efflatum, paruitas verò à contrariis aduenit causis. Quare neque semper, neque primum, sed ex accidenti, & solas naturales temperaturas non autem aduentitias vocis magnitudo, aut paruitas sequitur. Quoniam etenim talia instrumenta temperatura ratione sunt facta, ad hæc consequitur huiusmodi vox. Idcirco contingit ex voce de naturali temperatura ratiocinari.

ONNECTITVR hoc caput cum superiori à Plusquamcommentatore hoc modo: postquã egit Gal. de signis temperaturarum pulmonis, erat rationi consonum, vt agerèt de signis indicantibus temperaturas tracheæ arteriæ: hæcque signa desumuntur à vocibus. Reijcitur hæc continuatio vt à Galeni mente aliena, & inartificiosa: vt aliena, quia non est Galeni intentio agere primo & per se de trachea: multæ enim sunt partes in viuientibus nobiliores trachea; de quibus Gal. ne verbum quidem fecit. Insuper voces non collocantur in numero signorum indicantium temperaturas: quia potius indicant instrumenti seu tracheæ cõpositionem: est quoque inartificiosum: quia qua arte, quo fine agat de vocibus, non exprimit.

Ego autè puto, Gal. in hoc loco re-

spondere tacitæ obiectioni, qui in c. superiori dixit vocẽ claram indicare siccitatem pulmonis: raucam verò humiditatem: quis posset sic insurgere contra Gal. nõne vox conformatiõnem, seu cõpositionem tracheæ indicat? quo pacto igitur vis vt voces indicent temperaturas pulmonis? ideo Gal. respondens huic obiectioni ostendit in hoc c. voces magnas, & paruas, & reliquas omnes non indicare per se primo caliditatem vel frigiditatem. Quod verò Gal. eligat signa quæ per se primo non indicant temperaturas, pertinet ad huius libri artificium, in quo inquiruntur tẽperaturæ, non per signa propria, quæ vel non sciuntur, vel si sciuntur pro qualibet temperatura dignoscenda vnicum sufficeret: sed per syndromen cõmunium signorum, quæ semper in quaq; re nobis obuia sunt. Hinc dicimus, voces indicare temperaturas, quatenus ingrediuntur artificiosam aliorũ signorum communium syndromen. Quod artificium si Argenterius animaduertisset, non ita temerè in Gal. inuexisset: quinimo dicimus, si Gal. putasset signa ab illo proposita fuisse propria, & multa simul proposuisset, omnium philosophantium ineptissimus & insanissimus fuisset; quia vnus temperatura vnicum, & non plura propria dantur, elegitque communia, tum quia propria latent nos, tum quia communia simul vnita eadem vim, quam vnicum signum propriissimum habent.

Diuiditur hic tex. in duas particulas, in prima respõdet tacitæ obiectioni, dum ait, non tamen ipsa vocis magnitudo à caliditate sit, quasi dicat, licet superius proposuerimus, vocẽ claram indicare siccitatem pulmonis, & raucam humiditatem; tamen quia intentio nostra est, cõmunium signorum syndromen proponere, possumus quodque vti signis, quæ ex accidenti conueniant

niant pulmoni sicco : dat exemplū de voce magna & parua: quia maximē videtur conuenire voci magnæ & paruæ, vt indicent caliditatem & frigiditatem : quasi dicat, si vox magna non primo & per se indicet caliditatē, tanto minus vox clara indicabit siccitatem pulmonis. In secunda particula ait, voces indicare temperaturas naturales ex accidenti, & non per se: dicimus non per se, quia vocis magnitudo insequitur per se compositionem.

Expositores nonnulli censent magnitudinem vocis per se primo sequi latitudinem tracheæ: latitudinemque necessariū sequi temperaturam calidā: angustiam verò frigidam. Reijciuntur, quia aduersantur Gal. in hoc loco, vbi ait, *neque semper*: similiter 1. lib. de temperamentis cap. vltim. vbi vult compositionem nō semper sequi temperaturam, sed aliquando rem diuinā. Præterea aduersatur Gal. in hoc loco, quia dicit, magnitudinem vocis duo indicare, latitudinem tracheæ, & vehementiorem efflationem: ergo non primo: quia quod primo indicat, vnū indicat, & non duo. Aduersantur quoque rationi analyticæ, quia quod primo alicui conuenit, conuertibiliter prædicatur, vt docet Arist. 1. post. c. de per se: at non valet magnitudo vocis indicare latitudinem tracheæ, ergo latitudo tracheæ edet vocem magnam, id enim non necessario fit, nisi concurrat vehemens efflatio, quæ pulmoni, & non tracheæ conueniat.

1. Dub. Hipp. 6. epid. ait, calidos maximā vocem habere, frigidos paruam: Arist. 5. de gen. animal. & 11. particula probl. 4. Auicennas 10. tertij dicunt, caliditatem esse causam magnitudinis vocis, & frigiditatem paruitatis. Ergo non latitudo tracheæ magnam, angustia paruam vocem efficiet.

Responsio est facillima: quia non agitur hic, an caliditas magnas voces

efficiat, sed an per se primo: calidum enim per se primo deberet efficere latitudinem tracheæ: deinde vocis magnitudinem: ecce quod per se primo magna vox non indicat caliditatē, nec parua vox frigiditatem. Præterea Aristot. locis citatis ait, magni uocæ esse illa, in quibus quod mouetur est simpliciter multum; hoc verò quod mouetur est aër efflatus à pulmone, ergo magnitudo vocis præter latitudinem tracheæ indicat efflationem: quare inter tracheæ latitudinem & vocē magnam nō intercidit illa necessitas primaria, quæ supponit conuersionē propositionis, de qua hic intelligitur.

2. Dub. ait Gal. quod ex voce contingat de naturali temperatura rationari: quare vox non erit signum necessario indicans temperaturam, sed contingens.

Respondetur, vt dictum est, signa propoſita à Gal. pro dignoscendis temperaturis, esse contingentia; seu communia, & non propria, vt superius multoties probatum est: quod vox sit signum commune tracheæ, pulmoni & aliis instrumentis nos docet Gal. 1. de locis affectis & lib. de v. p. vbi dicit, laringem, tres cartilagineſ, & earum musculos, neruos in ipsis insertos, pulmonem, & eius exufflationem factam à musculis inspirationi dicatis, qui sunt 89. inseruire voci: Demum ait epiglottidem dentes, linguam, labra ad meliorem saltem vocem edendam cōspirare: quo pacto igitur dicere poterimus, vocem primo indicare temperaturam pulmonis, si quolibet ex enarratis instrumentis læso & alterato, alteretur vox? dicimus igitur pulmonem calidum cognosci ex voce magna, & ex aliis signis propositis, scilicet quod sit maior inspiratio, quam expiratio, sentiantque caliditatem in thorace: sitiant & ex potu non liberentur siti: ex frigido verò

verò potu refrigerentur, & eorum sitis tollatur aëris frigidi inspiratione : isti si habuerint vocem magnam haud dubiè erunt calido pulmone.

3 Dub. ait Gal. dum aderunt hæc duò, latitudo scilicet asperæ arteriæ, & vehemēs efflatio, statim fieri vocem magnam, quod non videtur verum : quia inueniuntur qui præditi sint latitudine asperæ arteriæ & vehementi efflatione, tamen vel quia ex morbo gallico gorgulionē amiserint, vel habent palatum perforatum, vel nares clausas, voces edunt paruas. Præterea accidit aliquando, vt vulnerato vel lēso alterutro ex nervis reuersiuis homines reddantur semiuocales : quia media pars cartilaginum vocem efficientium motu priuatur. Nos vidimus canem, cui abscisus fuerat neruus reuersinus in vna parte, qui dimidiam vocem amiserat.

Pro responsione dicimus, Gal. in hoc loco sermonem habere de temperaturis sanorum, & non de corporibus malè constitutis.

4 Dub. ait Gal. vocum magnitudinem non indicare caliditatem, sed latitudinem trachæ, quod è diametro aduersari videtur Aristoteli 11. sect. probl. 4. vbi docet, calidos homines vocem magnam edere, habetque hæc verba, *Cur homines qui natura sunt calida magnam vocem emittere solent ? an multum in his aërem feruidum inesse est : vis enim caloris facile ad se & spiritum trahit, & aërem : eoque amplius id agit, quo amplior est, vox autem magna tunc oritur, cum aëris multum agitur.*

Respond. ex Arist. non solum concurrere caliditatem pro magna voce formanda : sed etiam latitudinem trachæ, vt dicit Gal. quo latior enim est, eo maior aëris agitatio fit, vt ait philosophus. Præterea non omnis calor concurrat ad efficiendam vocem magnam, sed solum natiuus, qui à pri-

ma generatione potuerit tracheam dilatare : Hinc qui causone & magno ardore torrentur non habent vocem magnam : quia hoc caloris genus tracheam non dilatat : Qui rectè perpendet Aristotelis verba intelliget non solum calorem natiuum, & latitudinem trachæ concurrere ad efficiendam vocem magnam, sed etiam exufflationem, quæ est materia proximæ vocis, quæ fit ab aëre immisso in pulmonem, sed compresso à thorace & ab incuruatione septi transuersi versus thoracis cavitatem : pro maiori igitur vel minori dispensatione huius efflationis, maior vel minor vox efficitur : pro maiori autem clausula, vel apertione orificij laryngis maior & minor efficitur vox : prout aspera vel lenis est trachea, vox aspera vel lenis efficitur : ex his facilè cuique patebit Galenum non aduersari Aristoteli.

CAPITIS LXVIII.

PARTICULA II.

Nam & lenis vox, arteria lenitatem consequitur, sicuti & asperitatem : lenitas igitur arteria moderatam sequitur temperaturam ; asperitas verò siccitatem ; asperitas enim fit ab inæqualitate duri corporis. Arteriam verò duram simularium partium ex quibus constat, siccitas efficit ; inæqualem verò dispersa in eisdem humiditatis defectus : eodem modo neque acuta vox natura sine angustia faucium, neque gravis sine latitudine fieri potest : angustia igitur ab insita, atque innata nascitur frigiditate : latitudo autem à caliditate : differentiis igitur naturalium vocum hæc, quæ ex affectu aliquo sunt, sunt proportionales ; quæ

& ipsa indicia sunt causarum, à quibus oriuntur, de quibus in libris de voce sufficienter distinxi.

IN hac particula duo facit Galenus, primo agit de voce leni & aspera, de acuta, & graui: ostenditque à quibus causis fiant voces, & quomodo indicent temperaturas. Secundo se excusat, quod hic non agat de vocibus præter naturam: tum quia hic non est locus agendi de his; tum quia in libris de voce sufficienter disseruit.

Dicit itaque, quod levis vox primario consequitur lenitatem arteriæ: aspera verò asperitatem. Declarat deinde à quibus causis fiat vocis lenitas & asperitas: inquit lenitatem sequi temperaturam moderatam tracheæ & pulmonis, cuius trachea est pars: asperitatem verò indicare siccitatem duritiem & inæqualitatem tracheæ.

Dubitatio asperitas fit, ut dicit Aristoteles in prædicamento qualitatis, dum vna pars aliam supereminet: asperitasque vocis fit, quia humiditas tracheæ neque vniformiter, neque æqualiter est dispersa, ita ut vna pars sit magis supereminens, quam alia: quo posito, quomodo aspera vox, quæ fit ab hac tracheæ humiditate, indicabit siccitatem & duritiem?

Respondetur humiditatem non esse æqualiter dispersam ratione inæqualitatis ortæ ab humiditate, sed tracheæ, quæ sua natura cum sit aspera, est sicca, dura, & inæqualis.

Subinde de acuta & graui voce verba faciens Galenus ait; vocem acutam indicare faucium angustiam; gratem non fieri sine latitudine: quasi dicat Galenus sicuti diximus magnam & paruum vocem immediatè indicare amplitudinem, seu paruitatem organis, & nequaquam temperaturas: idem de graui & acuta dicendum, quod im-

mediatè sequantur eandem latitudinem, vel paruitatem faucium: Subdit, angustiam & paruitatem naturalem oriri ab innata frigiditate sibi à prima generatione comparata, latitudinem verò à caliditate. Hic colligimus, dari innatam frigiditatem positiuam: omnesque qui putarunt cum Cardano frigiditatem non esse qualitatem positiuam, maxime fuisse deceptos, quia angustia instrumentorum referenda sunt ad innatam frigiditatem, ut Galenus in text. docet: quæ non potest esse priuatiua.

In secundo membro particula, Galenus se excusat, cur hic non agat de vocibus non naturalibus: ait enim se egisse distinctè in libris de voce. Accedit quod hic agat de signis sanorum, & non ægrorum. Præterea dat hoc præceptum, voces omnes non naturales proportionem quadam respondere iis, de quibus hic agitur: exempli causa, sicuti vox aspera naturalis significat inæqualitatem tracheæ, & siccitatem: similiter aspera dependens ab affectu præter naturam indicabit inæqualitatem & humoris siccitatem: similiter ut vox ab ortu naturæ rauca humiditatem naturalem tracheæ indicat: ita rauca ob morbum indicabit humiditatem præternaturam: idem de aliis dici potest.

2. Dubitatio, ait Galenus vocem asperam à siccitate fieri: videtur quod fiat ab humiditate: multi enim qui catarrho vexantur reddunt asperam vocem.

Respondetur, vocem illorum qui catarrho vexantur, dici raucam, ut docet Gal. libro de voce cap. 3. & non asperam: rauca enim vox ab aspera non valde differt: aspera enim opponitur planæ: rauca verò clara voci, vox rauca est cum obscuritate: aspera verò, quæ fit ex siccitate est cum claritate.

3. Dubitatio ait Gal. vocem asperam fieri ex siccitate: ergo lenis quæ est

contraria, fiet ab humiditate : contrariorum enim eadem est disciplina: quare si vox quæ fit ab humiditate est rauca, lenis vox erit rauca, quod est contra Galenum.

Respondetur, lenem vocem esse inter asperam & raucam, quemadmodum virtus est inter duo extrema: sicuti enim liberalitas contrariatur auaritiæ, & prodigalitati: sic lenis vox opponitur asperitati, & raucedini: aspera nimiam indicat siccitatem: rauca verò nimiam humiditatem: Hinc Galenus libro de voce, & septimo de vsu part. ait, si humectatur membrana ambiens tracheam vel à catarrho, vel à nimio potu raucedinem fieri: Hinc est quod ante cibum vox semper clarior fit.

4 Dubitatio, Galenus hic ait, vocem asperam fieri ab arteriæ asperitate: lenem à lenitate, quod videtur aduersari Hippocrati 2. epid. sectio. 1. text. 17. qui docet, causam vocis asperæ esse linguam asperam, & non arteriam.

Respondetur, Hippocratem non negasse asperam vocem fieri ab asperitate arteriæ: sed dixisse, asperam vocem fieri quoque posse à linguæ asperitate. Hinc Galenus 1. epidem. com. 2. text. 78. non solum adscribit tracheæ asperitatē vocis, sed gutturi, faucibus, gargareoni, palatui, & linguæ: quini-
mò dicimus nos (cum vox ab auribus sentiatur) quod ad efficiendam vocem asperam, magnam vel parvam non solum concurrat larynx, sed etiam medium, per quod fertur vox. Hinc Arist. sect. 11. probl. 7. & 25. inquit, cur domus nuper illita magis resonet: ecce quod extrinseca quoque obiecta alterent vocem: quid multa? nonne dantur instrumenta, quæ dum ori apponuntur, voces grauiiores, & maiores fiunt? Quare non est mirum si Hippocrates dixerit vocem asperam à lin-

gua quoque subaspera fieri posse.

5 Dub. Gal. in hoc loco docet asperitatem fieri à siccitate: Arist. tamē 11. sect. proble. 22. ait, asperitatem vocis à duplici causa fieri, ab humiditate, & à calore: ab humiditate veluti contingit iis, qui noctu vigilant, quibus cruda in faucibus redundant, vnde vocis asperitas: à calore exiccante, & exasperante vocalia instrumenta: Hinc ibi Arist. ait, neque febricitantes rectè cātare possent: quia ex calore fauces redditæ sunt asperæ: neque statim ab ingestis cibo optimè canunt: quia ex nimia humiditate vox aspera redditur: ecce quod vocis asperitas non sit solummodo à siccitate: vt in hoc loco docere videtur Galenus.

Respondent nonnulli, quod in hoc loco Gal. non referat omnes causas asperæ vocis. Sed hæc responsio non accipitur, quia taxat auctorem. Alij dicunt, Galenum hic solum considerasse asperitatem, quæ consequitur naturale temperamentum, & hæc nobis probatur: dicimusque asperitatem, quæ fit à catarrho, vel ab aliis affectibus præter naturam, non pertinere ad hunc locum: quia agitur hic de temperamentis ad sana corpora pertinentibus, vel dicimus Galenum remittere lectorem ad librum de voce, vbi plenè de ipsa agit.

6 Dub. habetur in text. latitudinem tracheæ efficere vocem grauem: angustam & acutam: hoc experientiæ aduersatur, quia vituli reddunt vocem grauiorem, quam tauri.

Respondent nonnulli, Galenum hic non referre omnes causas vocis grauis. Dicimus nos ex Galeno duo concurrere ad efficiendam vocem grauem, organi latitudinem, & exufflationem: sed non omnem exufflationem, sed illam, quæ (vt ait Aristoteles 3. de gen. animal. cap. 7. & Galenus lib. de voce cap. 2.) tardè mouetur: valet enim
con se

consequētia, aër exiit per fissuram laryngis tardè, ergo grauis vox: non potest fieri acuta vox cum tarda exufflatione. Ad dubium dicimus organa vocalia esse latiora in tauro, quam in vitulo: dicimus tamen exufflationem in tauro esse velociorem: Hinc Aristoteles 11. sect. probl. 17. ait hyeme voces esse grauiore, quam æstate: quia aër frigidus, cum sit crassior, tardius mouetur, idè grauior vox: ecce igitur, quod vna ex præcipuis causis, cur vox sit grauis est tarditas motus, & cur acuta, est velocitas: Hinc Aristoteles 11. probl. 15. non vnicam, sed tres affert causas, cur pueri habeant vocem acutiorem hominibus, prima est motus aëris velocior: secunda quia sunt calidiores: tertia quia poros habent strictiores: quando igitur vna causa ex his magis concurrat, quam aliæ, illa magis potest: sicuti euenit de vitulis, qui tardius mouent aerem inspiratum, quam Tauri.

7 Dubitatio, si esset verum, quod vox acuta fieret, dum aer velociter mouetur, sequeretur quod animal, quo robustius, & velocius, moueret aerem, & acutiorem redderet vocem, quod reluctatur experientiæ: quia valde senes, & valde debiles vocem acutiorem reddunt.

Respondetur in debilibus exufflationem esse debilem, & perexiguam: idè velociter moveri, non ratione validæ virtutis, sed ratione perexiguae exufflationis: senes, dum acutam vocem efficere incipiunt, in statum debilem ob vitalis caloris paupertatem redacti sunt: idè pauco egent refrigerio: & paucum aerem inspirant: vnde fit, vt pauca exufflatio celeriter egrediatur, & vox acutior reddatur.

8 Dubitatio, ait Galenus, grauem vocem fieri non posse sine latitudine

tracheæ: quod non videtur, quia iuuenes dum perueniunt ad pubertatem, spermaque emittere incipiunt, illicò reddunt grauem vocem: deinde non multo post iterum suauiore vocem sibi conciliant: nō tamen videtur, quod tam cito trachea sua natura, & cartilaginea dilatari & constringi possit. Præterea non videtur, quod trachea habeat talem consensum cum genitalibus, vt facta alteratione in genitalibus vox statim mutetur.

Pro declaratione consensus testium & vocis laborarunt Hippoc. Arist. Gal. & Anatomici nostrates: Hipp. 2. epid. sect. 1. ait, quod tussis diuturna solet cessare superueniente testiculorum tumore, & tumor, superueniente tussi: similiter 2. epidem. sectio. 5. text. 3. ait vocis gracilitatem solum solui à testiculorum varice. Aristoteles 5. de historia animal. capite 14. inquit ex vocis mutatione, & testium magnitudine innotesci tempus pubertatis: septimo de histor. animal. capite primo ait, dum iuuenes semen emittunt, vocem mutare incipiunt, in asperiores non tamen digniores, idem nono de histor. animal. capite quinto dicit, in gallinaceis castratis cristam pallefcere: quinto de generat. animal. 5. ait esse venas māmarias descendentes per mūsculos rectos abdominis, eocuntesque cum venis ascendentibus ex vtero: quia per venam, cuius origo est ex corde seruatur consensus inter genitalia & vocem: cap. septimo ait, exectis testibus laxari vires neruorum, sicuti in stamine, sublato pondere accidit: Galenus libro secundo, de temperamentis capite quinto, & 6. epidem. 4. text. 17. habet, dum incipiunt pubescere adolescentes, testes increfcere & mutari voces: Anatomici nostrates non solum referunt hanc vocis mutationem in venas māmarias, verum etiam in neruos

sextæ coniugationis : quia ab hac oritur surculus , qui peruenit ad testes : & alij duo qui perueniunt ad epiglotidem , qui vocantur nerui recurrentes , à quibus vox fit. Præterea propago illius nerui , qui per latera costarum excurrit , fertur quoque ad testes. Similiter vena ab azygo oritur , quæ permeat septum transversum , & deinde fertur ad renalem , à qua spermatica vena exoritur. Demum arteria venosa fert spiritum in sinistrum sinum cordis , & ab hoc in aortam , & in eius ramos , per quos pus pleuriticorum , peripneumonicorum , & empyicorum expurgatur aliquando per urinam : ecce quod seruatur consensus pectoris cum testibus , tum ratione neruorum , tum venarum , & arteriarum : non erit igitur mirum , si alteratis testibus , alteretur vox : neque mirum videbitur , si tussis diuturna (vt ait Hippocrates) cessare soleat , superueniente testiculorum tumore , vel si vocis gracilitas soluatur à varice testiculorum. Ad dubium primo negatur , quod vox aspera , quæ accidit iis , qui sunt in pubertate , dici debeat grauis , vt docuit nos Aristoteles locis citatis : concedimus tamen post pubertatem vocem grauem fieri , & tracheam quoque latiorē factam esse , crescunt enim adulescentes vsque ad annum 22. circiter : asperitatem verò à siccitate in pubescentibus fieri : siccitatem verò oriri , quia humiditas recurrentium neruorum & venarum per quas seruatur sympathia inter tracheam & testes descendit ad testes , & ob hanc communicantiam , facta alteratione in genitalibus , sequi tracheæ siccitatem.

CAPITIS LXIX.

CVR DE TEMPERATURIS
aliarum partium corporis nil
dicat.

Textus 76.

Reliquæ verò partes animalis interioriores exilia habent temperatura indicia ; tentandum tamen ea ex iuuantibus , & nocentibus agnoscere : ac præterea naturalium potentiarum operationes. Dictum verò est in tertio de causis accidentium , quod cuiusque potentia virtus , & vitium temperatura principalis existat temperaturarum , itaque indicia iam explanauimus.

POST QUAM Gal. superius egit de temperaturis omnium viscerum , & partium principaliū corporis. In præsentī cap. inquit de temperaturis aliarum partium minus principalium , vt sunt intestina , mesenterium , vterus , peritoneum , omentum , & cæt. se non velle ob duplicem rationem , sermonem habere : altera est , quia cum sint interna , habent signa suæ temperaturæ exilia : altera , quia hæ partes per duplicem signorum fontem dignosci possunt : alter desumitur ex iuuantibus , & nocentibus ; alter ex alteratione naturalium operationum , de quibus , cum distinctè in 3. lib. de causis symptomatum egisset , non erat opus hic acta repetere : operationes verò naturales , quæ cuilibet corporis particulæ conueniunt , ex Galeno primo de facultatibus naturalibus cap. 5. tres principes sunt , id est generatrix , nutritrix , & auctrix ; His tribus hæ quatuor famulantur , attractrix ,

atrix, retentrix, expultrix, & cōcoatrix: ex his temperaturas omnium partium exploramus: tēperatura enim est causa principalis omnium dictarum virtutū: calida enim & sicca temperatura causa est bonæ attractionis: calida & humida optimæ concoctionis & expulsionis; Hinc Auicennas prima primi doct. 6. c. 3. dicit in pueris, quāuis melior sit coctio, quam in iuuenibus, atamen non ita digerunt dura vt iuuenes; quia non retinent, sed expellunt.

1 Dub. ait Gal. in tex. cæteras corporis particulas pernosci ex iuuantibus & nocentibus: quem cognoscēdi modum Auic. 22. 3. tract. 2. cap. 6. rejicit: quia ex iuuantibus & nocentibus ali- quod signum stabile, & certum colligi non potest: nō valebit enim dicere, frigida nocuerunt: ergo calida iuuabunt; quia frigida fortasse nocuerunt calefaciendo ex accidenti: quia dum à causa frigida obstruuntur pori, calor augetur: idem dicimus de calidis: quare inquisitio per iuuantia & lædentia non videtur tata.

Respondetur, Galenum non solum per iuuantia & nocentia docere, esse incedendum in dignoscendis internis temperaturis: sed etiam per operationes naturalium potentiarum, quæ non possunt dignosci, nisi ab exercitato anatomico: idē Gal. 1. de locis affectis primo habet hæc, *quæ in imo corpore latent, exercitata cognitionis virum, & præsertim in arte anatomicâ desiderant.* Nos in 2. libro methodi nostræ docuimus, quomodo virtute anatomica possint penetrari internæ ægitudines oraniū musculorum, & neruorum: similiter in sequenti libro per decem conditiones partium, declarauimus vniuersas alterationum species: ad hanc artem tamen non accedat anatomia orbatus: quia nihil intelliget.

2 Dub. dictum est temperaturas cuiusque particule per quatuor opera-

tiones naturales dignosci, quod videtur impossibile, quia retentio est contraria expulsionī: quomodo igitur duo contraria esse poterunt simul in vnica particula?

Respondetur in quaque particula esse fibras rectas, transuersas & circulares: quare operationes cōtrariæ, non sunt in vna particula considerata secundum easdem fibras: rectarum enim fibrarum officium est attrahere, vt dicit Gal. 4. de v. p. cap. 17. & lib. 6. cap. 8. officium transuersarum retinere: obli- quarum exprimere. Videtur tamē Gal. aliquantulū differre ab Auic. quia prima primi doct. 6. cap. 3. ait fibras trās- uersas retinere: Gal. verò 4. de v. p. cap. 17. ait expellere, similiter 6. de vsu part. cap. 8. ait, obliquas retinere: & Auicē. loco citato dicit retentricem fieri virtute fibrarum transuersarum.

3 Dub. dictum est ex Gal. 1. de fac. naturalibus cap. 5. non dari, nisi quatuor facultates ministrantes, quæ sunt concoatrix, attractrix, expultrix, & retentrix, ex quarum læsione consurgunt symptomata primi ordinis: nihilominus Galen. aliter sentire videtur 3. de causis sympt. circa finem, vbi præter quatuor propositas agit de facultate distributoria, & de secretoria, & de earum symptomatibus: aitque, atrophiam fieri ex defectu distributionis: morbum regium verò ex defectu secretionis, quæ symptomata non videntur quod possint reduci ad læsionem expultricis, vel aliarum facultatum. Præterea Gal. 3. de elem. cap. 1. videtur connumerare potentiam segregatricem inter naturales facultates. Demum Auerroës his quatuor propositis facultatibus aperto Marte certat, & probat secretoriam facultatem differre ab expulforia.

Respondetur, distributoriam & secretoriam reduci ad illas quatuor facultates propositas: quia distributoria

reducitur ad attractiuam, & expulsiuam, & concoctiuam: sic atrophiam supponit læsam attractiuam & concoctiuam, & addamus nos, & expulsiuam facultatem: dum enim alimentum est probè coctum, si est redundans expellitur, & quatenus vtile ab aliis partibus attrahitur: ecce quod secretoria fit ab expultrice, & attractrice: idem dicimus de distributrice. Quando igitur Galenus vt diuersam proponit distributoriam, & secretoriam: dicimus eatenus esse diuersam, quatenus est composita ex illis quatuor: quando verò Auerroës aperto Marte contra alios sustinet, secretoriam esse omnino diuersam ab expultrice, dicimus à veritate recedere, vanissimisque rationibus in medicos inuehere, quæ non sunt dignæ, vt huc transferantur. Nonnulli sunt qui præter duas propositas potètiās addunt facultatem affigendi alimentum partibus nutriendis, & facultatem dilalandi, & appetendi: quæ re vera non pertinent ad facultates, sed ad quoddam naturæ munus: calidi enim est dilatare: quare vis dilalandi non erit facultas, sed caloris effectus. Eodem modo dicimus non dari facultatem affigendi: quia quodlibet ceræ affigitur ex se sine ope alterius virtutis. Similiter si pars appetit, dicimus quoque grauiā appetere centrum, & læuiā sursum, & cæt. amoris igitur illis quatuor. dicimus non dari alias ministrantes, sed ad illas vniuersas reduci.

CAPITULI LXX.

DE SIGNIS MALÆ COMPOSITIONIS SANORUM.

Textus 77.

Circa magnitudinem verò, vel formationem, vel numerum, vel situm, quæcunque quidem sensibus subiiciuntur errata, cognitu facil-

lima sunt: quæ autem sensu percipi nequeunt, quædam cognitionem habent difficilem, quædam verò facilem. Capitis igitur magnitudo, ac figura, & cerebri simul in propatulo sunt, & de his antea diximus: sic & quæ thoracis sunt, & quæcunque ad scapulas, & humeros, vel brachia, vel cubitos, vel extremas manus, vel coxas, vel femora, vel tibias, vel pedes attinent non est difficile agnoscere, siue secundum formationem, siue secundum magnitudinem, ex his aliquid non rectè se habeat, siue secundum numerum vel partium ex quibus constant, compositionem, singularum etiam operationis detrimenta facile patent.

HACTENUS in hac secunda sectio. libri egit de signis temperaturarum sanorum corporum, recedentium tamen à temperatissimo. In præsentia vult agere de signis malæ compositionis non ægrorum, sed sanorum corporum. Plurimi enim sanitate fruuntur, quâuis eorū mēbra magnitudine, figura, numero, vel situ ab homine sanissimo aliquatulum recedat.

Textus est adeo clarus, vt non egeat explicatione: ait enim, errata mēbrorū secundum magnitudinem, figuram, numerum, vel situm, si sensibus subiiciuntur esse cognitu facillima: sicuti si capitis magnitudo solitum morem excedat: vel figuram habeat inconcinnam: vel magnitudo & figura thoracis, scapularum, vel humerum non seruent terminos naturales. Idem de brachiis, de cubitis, manibus, de coxis, & femoribus, tibiis, vel pedibus, si mala figura, magnitudine, numero, vel situ à statu saluberrimo hæ partes recedant, quisque

quisque facile dignoscet: quia sensibus subijciuntur: si verò hæc vitia partibus internis conueniant, vt non videantur, cognoscantur vel ex vitiis propriarum actionum: vel ex tactu, si tangi poterant vt hepar, splen, ventriculus, & intestina: vel ex pondere ab ægrotante animaduerso.

I Dubitatio, Galenus hîc agit de signis malarum dispositionum partium organicarum hominis sani, & non ægri, videlicet de magnitudine aucta, vel diminuta, de numero deficiente, vel superfluo, de situ, & de mala conformatione: quomodo hæc morborum species pertinere poterunt ad hominem sanum cum sint præter naturam?

Respôdetur propositas species morbis easatenus dici morbos, & quid præter naturam, quatenus vt dixit Galenus superius, sensibiliter lædunt aliquam operationem: Hinc capitis magnitudo, quamuis excedat temperamentum hominem, non vocabitur morbus: Idem nasi simitas, vel aduncitas, oculi concauitas, vel prominentia, dorsum planum, vel rotundum, sextus digitus & alij innumerabiles affectus, qui non lædunt operationes naturales, animales, vel vitales, nullo modo in morborum catalogo à Gal. collocantur.

CAPITIS LXXI.

De ventriculo paruo & rotundo.

Quæ autem intra corpus sunt, non omnia possunt cognosci. Cuiusdam enim ventriculum adeo paruum, & rotundum, ac primum secundum hypochondria situm habentem inspexi, vt manifestè ex circumscriptione propria, & vi-

dentibus, & tangentibus appareret.

IN hoc cap. duo facit Galenus. Primo dicit, quæ intra corpus sunt, non omnia cognosci posse. Secundo nos docet quando quis habeat ventriculum paruum, & rotundum.

Quo ad primam particulam ait, quæ intra corpus sunt, non omnia cognosci, an scilicet magna, vel parua sint: an numerus partium sit superfluous, vel diminutus: an figura, & situs vasorum sit naturalis, nec ne. Quis penetrare poterit an pulmo, intestina ventriculi, cordis, vel cerebri excedant, vel deficiant in magnitudine, numero, & figura, & an sint in situ optimo & naturali? Hæc sanè non possunt certa scientia, sed solum quadam coniectura assequi, quæ desumi potest tum ex his quæ dicta sunt in hoc libro, & libro de locis affectis; tum ex optima exercitatione in anatomia, sine cuius cognitione est omnino impossibile aliqua, quæ intra corpus sunt, penetrare. Galenus verò antequam perficiat hûc tractatum de mala sanorum corporum constitutione, proponit nonnulla exempla pertinentia ad ventriculi paruitatem, & rotunditatem: ad vesicam paruum & prominentem. Ad hepar paruum, & ad poros felleos vario situ dispositos: harum internarum partium imitatione excitat nos ad penetranda sanorum vitia interna, eadem coniectura desumpta ab Anatomia.

Quod ad ventriculum paruum, & rotundum sanorum hominum attinet, sciendum primo, rotunditatem ventriculi esse vitium comparatum in prima generatione: quia perfecta ventriculi figura ex Gal. 4. de v.p. 7. non est rotunditas: ibi enim Galenus ait, quod ventriculus sit oblongus refe-

rens cucurbitæ longæ similitudinem. Figuræ partium internarum cognitio Medico est omninò necessaria, quia modus medicandi à figura quoque sumitur, vt docet Gal. 7. methodi capite ultimo: ex ventriculi enim figura, quæ assimilatur longæ cucurbitæ colligimus, quæ forma cærata ventriculo applicari debeant. Ex hepatis figura imitante semilunium, quomodo extrinseca auxilia debeant hepati applicari: Ex figura rectorum musculorum non solum addiscimus si tensi sint, sed etiâ quomodo cærata illis sint affigenda: non desunt ignari anatomix, qui dum vident hanc oblongam duritiem in parte dextra, putant esse hepar induratum: in sinistra splenem. Similiter ex figura splenis coniectari oportet, quomodo sint topica splenetica applicanda; splenis enim exigua pars occupat partem supernam: hæcque sola topicis tractare potest, interna verò nequaquam: figura partis supernæ splenis imitatur plantam pedis: si igitur nesciueris hanc quomodo poteris topica applicare? Quod diximus de his, de aliis omnibus est dicendum.

Si de situ oris ventriculi loquamur, dicimus nisi exactè præcognoscatur, nullo modo posse iuari: Medicorum vulgus putat os ventriculi statim sub mucronata cartilagine situm esse, quod quam sit falsum, nos experientia anatomix & Galenus docent, sed quod pessimum est, huius rei ignari medendo valde lædunt patientes: quia si vocentur pro cardialgiæ curatione, applicant calida fomenta statim sub mucronata cartilagine, ubi est iecur, illud incendunt, & inde truciorem reddunt affectum, quod erratum est maximè detestandum: Hinc Galenus in omni re exactissimus præuidens hanc medicorum incuriam libro. 13. methodi cap. 17. docet, quando os ventriculi obsessus est phlegmone, cataplasma

imponendum esse versus spinam dorsæ regione respondentem stomacho: ibique inquit, locum esse viciniorem, & maiorem fructum os ventriculi esse consecuturum. Si de situ ventriculi loquamur, credimus cum Anatomicis nostris, ventriculum vergere magis ad partem sinistram, quam dextram, quod non videtur cognouisse Gal. 4. de v. p. 7. sed cum dixerit libro de anat. admini. cap. 2. se non vidisse nisi duo cadavera humana imperfecta, dignus est excusatione: neque ab iis qui liberè philosophantur, & qui sensibus magis quam rationi deferunt, defendi potest. Similiter reijcimus numerum additum à Galeno ventriculo: putabat enim circa infernum orificium ventriculi esse glandulam, quam nemo anatomicorum, quod sciam, vidit unquam: non est mirum igitur si concepta hac fictitia glandula in multa subinde errata incidant, qui illam admittunt: aliquos enim audiui, qui putabant illam esse sedem multarum ægritudinum: qui que pro fictis morbis pellendis varia ficta, & vana medicamenta proposuerunt.

CAPITIS LXXII.

DE VESICA PAUCA & prominente.

Sic & cuiusdam vesicam contigit intruere, ita expositam, ac parvam, vt si quando vrinam tardius excerneret, tumor quidam circumscriptus manifestè cerneatur: non tamen aliud ex interioribus quicquam mihi unquam manifestum præbuit inditium.

DIXIT superius Galenus, non dignosci omnia, quæ intra corpus sunt, quia internarum partium figuræ,

figura magnitudines, situs, & alia conditiones superius à nobis propositæ sensibus non subiiciuntur: idcirco solum coniectura assequi possunt. Verum, quia nonnulla ex internis visceribus tactu percipi possunt, Galenus exemplo ventriculi parui & rotundi, & vesicæ parvæ & prominentis, voluit nos docere, quomodo in aliis perquirendis incedendum sit: In cap. superiori declaravit quomodo dignoscatur ventriculus parvus, & rotundus: in hoc cap. verò de vesicæ parvæ & prominentis in his duobus casibus Galen. notat duo sanorum vitia, alterum est in magnitudine diminuta ventriculi & vesicæ: alterum in figura.

Ait Galenus vesicam parvam dignosci, quando in iis, qui tardius urinam excernunt, tumor in parte hypogastrica observatur, qui tamen post redditam urinam repente evanescit: in his vesicæ & parvæ & prominens est. Refert in fine capituli ex interioribus partibus non aliud quicquam sibi manifestum præbuisse indicium.

Præterea multa digna animadversione de situ vesicæ expendi possent: quia aliquando Anatomistæ celebres lapsi sunt in errata, sicuti lapsus est Columbus lib. 5. suæ anatomici c. 26. agens de muscoli colli vesicæ situ, ubi habet hæc aliquando à Lithotomo, qui situm vesicæ ignorat, musculus cervicis transversum incidi, & inde novum morbum induci, quoniam dicit secto hoc musculo urinam non amplius posse contineri, quam sententiam licet fuerit Anatomici eruditissimi, puderet me: refellere: quia si semel Columbus inspexisset Lithotomum secantem, mutasset sententiam: quia collum vesicæ incidi non potest, cum distet à vulnere Lithotomi dimidij palmi interstitio circiter. Iam tunc illud vulnus solum peruenit ad fistulam, qua defertur lotium, neque ultra

Sanctorij Sanctorij Pars I I.

penetrare potest: quia impeditur à syrinx prius à Lithotomo immissa: quod cum non viderit Columbus, non est mirum, si in errorem inexcusabilem incidit. Sed quod peius est ex vno errato in alia labitur maiora: quia dum supponit collum vesicæ à Lithotomo secari, inquirens cur dicat Hipp. secta vesica esse mortiferum dicit sectum collum vesicæ non esse mortiferum: quia est carnosum, quod erratum est maius priori: quia in ceruice est maior nervorum arteriarum, & venarum implexus, quam in quavis vesicæ parte, & per consequens maius periculum. Postremo defendimus contra communem opinionem 3. lib. methodi nostræ, collum vesicæ nullo modo carnosum esse, si aphtopsiæ sit adhibenda fides: fateor me neque in brutis, neque in humanis cadaueribus unquam in collo vesicæ vidisse unicam carnis fibræ: unde non potui non laudare Auerroem dicentem musculus non esse adæquatum organum voluntarij motus: quia sine carne collum vesicæ retinet urinam, & lingua exercitur sine musculis: sed de hac re egimus superius in propria disputatione.

CAPITIS LXXII.

PARTICULA II.

Tentare autem oportet quam maxime fieri potest virtutem, ac virtutum ipsorum, & si non certissima scientia, artificiosa saltem coniectura comprehendere: veluti exempli gratia in hepate.

GALENVS in text. superiori dixit, partes internas, an peccent in magnitudine, figura, numero, vel situ, certa scientia non posse pernosci: quia neque tangi neque videri

videri possunt: Excipit tamen duos casus, qui possunt videri: alter est de ventriculo paruo & rotundo: alter de vesica parua, & prominente: In hoc text. vero concludit quod partes internæ, quæ nullo modo videri, vel tangi possunt, non certa scientia, sed solum artificiosa quadam coniectura comprehendantur: qua vero coniectura sit incedendum, in sequentibus capitibus exemplo hepatis nos docebit.

I Dub. nonne Galenus superius docuit dispositiones omnium internorum viscerum per signa certissima? nonne docuit temperaturas cordis, pulmonis & cerebri, itaque internæ sunt, vt sensibus nullo modo subiciantur? quare nos fallere videtur, dum de internis visceribus, dicit, solum ventriculum & vesicam pernosci posse.

Responsio est facilis: quia Galenus hic non loquitur de temperaturis, sed de affectibus in magnitudine, figura, numero, & situ: Dicimus, hos affectus non certa scientia, an partibus internis conueniant, sed artificiosa coniectura pernosci: quia actiones, quæ indicant interna viscera, immediate procedunt à temperatura, & non à parte organica: quare per actiones eleuamur ad cognoscendas temperaturas: an cor verò sit magnum vel paruum, an renes sint magni vel parui, magis vel minus oblongi, an dexter sit superior sinistro, non ab actionibus dependet: ideò sola coniectura artificiosa incedendum: Quomodo verò sit incedendum artificiosa coniectura, in sequenti capite Galenus sumens in exemplum hepar, nos declarabit.

CAPITIS LXXIII.

DE HEPATTE PARVO.

Vidi enim aliquos, & quidem quam-

plures quibus vena erant angusta, & totum corpus colore priuatum, quod si plusculum cibi assumpsissent, qui præsertim flatibus excitandis aptius esset, & crassus, ac tenax: nonnulli quidem veluti pondus quoddam insidens atque suspensum in profundo dextra illorum partibus sentiebant: nonnulli verò quandam cum dolore tensionem. In his quidem verisimile est hepar esse paruum, atque angustos meatus habere.

DOCUIT Galenus superius, quod mebra interna mala aliqua compositione prædita non possint certa scientia dignosci, sed solum artificiosa coniectura: in hoc capite vero exemplificat de hepate paruo cum angustis meatibus: aitque his signis se tale hepar cognouisse.

Primum signum: venæ erant angustæ. Secundum, corpus non erat coloratum: vbi enim venæ sunt exiles paucus est sanguis, & corpus relinquitur sine colore. Tertium signum indicans paruitatem hepatis, & meatus angustos, ait dignosci post assumptionem cibi flatulenti, vel crassæ substantiæ, quia in his in hypocondrio dextro pondus, vel dolor tensius per sentitur: valebit igitur hæc consequentia, plusculum cibi flatulenti, vel crassi efficit quoddam pondus in regione hepatis, vel dolorem tensionum, ergo hepar est paruum, & per consequens angustos meatus habet.

Dixit ex venis angustis, & corpore colore priuato artificiosa coniectura non certa scientia cognosci hepatis paruitatem: quia potest contingere, aliquem priuari colore ob alias causas, similiter possunt externæ venæ esse angustæ, & exiles ob hepatis frigiditatem,

tatem, & non paruitatem: Itidem cibus flatulentus, & crassus potest illud pondus & tensionum dolorem producere, non ob angustos meatus, & hepatis paruitatem, sed ob cibi copiam, vel ob alia dispositione: quare recte dixit Gal. hepatis paruitate, & angustos meatus ex signis propositis dignosci artificiosa coniectura, & non certa scientia.

Si verò proposita signa indicantia paruitatem hepatis perseverarent à puericia vsque ad senectutem, arbitror, quod syndrome trium signorum non coniecturam, sed certam scientiam de iecoris paruitate nobis afferret.

1. Dub. ait Galenus non dari signum indicans hepar vel alia interna viscera, quod ex tactu cognoscatur: quod quidem videtur falsum: nonne multi scyrrho hepatis laborant, quorum scyrrhosa durities tactu percipitur, ergo hepar durum tactu cognoscitur, quod Gal. non videtur admittere.

Respondetur, Galenum, hic non agere de corporibus insalubribus ut nunc, id est de ægris: sed de vitiis sanorum corporum: in quibus vitia in magnitudine, figura, numero, vel situ internarum partium tactu non dignoscuntur, exceptis tamē ventriculo paruo, & rotundo, vesica parua & prominente.

CAPITIS LXXIV.

Alterum vidi cuius totus habitus pituita præ se ferebat, quotidie tamē bilem ruffam euomebat. Censui igitur inspicienda alui excrementa, in quibus minimum bilis apparebat. Quare coniectura quadam comprehendere eum meatum qui biliosum egurgitat humorem non minimam eiusdem partem ad imum ventriculi locum, quem Gracii pylorum, id est, ostium vocant, effundere, ut in quibusdam

apparet animalibus. Ex quibus id constat, quod plurimum ad eorum latent sensum, cōfert cognitionem, ea quæ ex sectionis inspectione habetur peritia, & operationum, atque vtilitatem inuentio. Quicunque igitur facultatem dignoscendi huiusmodi corpora quæ ita lapsa sunt consequi cupit: oportet ipsum in sectionibus, ac in operationum, atque vtilitatum inuentionibus exercitari. Scripsimus verò de omnibus seorsum in tractatibus aliis, de quibus in fine libri omnino preposuimus facere mentionem, ut discendi cupidi intelligat quacunque discere optauerint, ex quonam possint haurire tractatu, sed tamen de hisce satis.

IN præsentī cap. Gal. duo facit: primo proponit aliam artificiosissimam coniecturam, quæ ipse solitus erat agnoscere, quando porus felleus erat delatus ad fundū ventriculi. Secundo admonet, has coniecturas pro dignoscendis internis dispositionibus assequi non posse sine Anatomie peritia, ex qua internarum partium operationes, & vsus penetrantur: de quibus Gal. vlr. c. huius libri fatetur se diligentissime scripsisse tum in lib. de Anatomicis admini. tum in lib. de v. p. & de locis affectis.

Coniecturam artificiosam, quo Auditor dignoscebat, quando porus felleus perueniebat ad fundum ventriculi à tribus signis simul vnitis desumebat. Primum erat habitus pituitosus. Secundum quotidianis vomitus bilis ruffæ seu pallidæ. Tertium alui excrementa pituitosa. Valebit igitur consequentia: habitus est pituitosus: bilisque quotidie euomit, aluique excreta

creta sunt pituitosa: ergo porus felleus extenditur vsque ad fundum ventriculi. Agnoueris habitum illum esse pituitosum, si faeces per aluum excretae fuerint pituitosae: posset enim contingere, aliquem sanum hominem euomere quotidie bilem non ob peccatum in situ pori fellei, sed ob nimiam copiam bilis prodeuntis à bilioso habitu.

Notandum Galenum, de hac re secundo de ratione victus in ac. 29. & 2. de temp. cap. 6. loquentem, vsum similiter fuisse exemplo Pauli Rhetoris, & Eudemi Philosophi: ibique ostendit, quomodo ob varium situm pori fellei ambo dici poterant picrocholi: Paulus, quia porus felleus perueniebat ad eius fundum ventriculi, & quotidie vomiebat bilem, dicebatur *πικρόχολος*, erat tamen natura pituitosus, pallidus, & alui faeces pituitosas excernebat: Eudemus philosophus, qui sua natura erat biliosus, nec vomiebat bilem, nec dolore capitis tentabatur, vt Paulus: Ratio est quia ductus felleus perueniebat ad intestinum ieiunum; ideo eius faeces excernebantur biliosae, vocabaturque *πικρόχολος κατὰ*: ecce quomodo ob varios situs pori fellei pituitosus potest vocari biliosus, & viceuersa. Notandum ex Gal. 2. de temper. cap. 7. vt plurimum vinicum esse ductum seu porum felleum: huncque peruenire ad duodenum: aliquando tamen ait esse duos, quorum maior ad duodenum; minor verò ad fundum ventriculi excutrit: atq; tamen in hominibus raro contingere, quod canalis maior perueniat ad fundum ventriculi: solet enim esse maior in animalibus rapacibus tam volatilibus, quam terrestribus: quia haec animantia egent in prima coctione multa bile, pro duris & crudis cibis attenuandis, & concoquendis.

Argenterius inuehit in Galenum,

quia dicit bilem, quae per vomitum eiicitur à picrocholo ferri in ventriculum per canale felleum; putabat Argenterius non per canale, sed per venas insertas ventriculo: nullam tamen contra Galenum, affert rationem, vel experimentum certum, quod quidem est certum temeritatis indicium, quia non decet contra Galenum, qui est totius medicinae lumen, inuehere sine aliqua euentissima ratione, seu experimento. Præterea reiecit Galenum, quia dicit in animalibus rapacibus esse duos canales felleos: Argenterij fundamentum est, quia ex assidujs sectionibus boum, vitulorum, caprarum, leporum & ceruorum canalis felleus, qui peruenit ad ventriculum, non inuenitur: hoc fundamentum sanè est vanissimum, quia hæc animalia non sunt rapacia: demum reiecit Acachiam, qui de accipitre & quadrupedibus, quæ carnibus crudis vescuntur, affirmet hos duos canales felleos inueniri: Respondet Argenterius, falsam esse Acachiae opinionem, tum quia Aristoteles in libris de animalibus nil dicat de duobus his canalibus felleis: tum quia non inueniuntur in lupo, atque in vulpe. Hæc sanè neque relictantur Galeno, neque Acachiae, non Galeno; quia non dicit in omnibus animalibus rapacibus esse hos duos canales, sed vt plurimum inueniri: quare si Argenterius illos non inuenit in lupo, quem secavit, non propterea absolute negandum est in rapacibus inueniri. Postremò inuehitur contra Galenum, quod dicat 1. de temper. porraceam bilem gigni solum in ventriculo, quod quidem est falsissimum, quia in Galeno duas species bilis porraceæ inueniet: quarum altera ex oleis, herbisque viridibus gignitur, & hanc inquit Gal. solum in ventriculo gigni: altera verò fit ex mistione pituitæ cum bile æruginosa, ex qua

mistura

mistura resultat porracea, quæ non solum in ventriculo, verum etiã in qualibet parte corporis gigni potest: sicuti nos fusè probauimus lib. 7. methodi nostræ, quem quisque legere potest.

CAPITIS LXXV.
TRACTATUS DE SIGNIS
corporum agrotantium.

Textus 78. & 79.

Quæcunque verò ut nunc insalubria sunt, hoc est, quæ iam aggritudinem patiuntur, dignoscere & hæc ipsa oportet. Quæ quidem subiiciuntur sensui, ex eorum quæ ipsis insunt, secundum naturam permutatione, in magnitudine, colore, figura, & numero, & situ, & ea quæ est secundum duritiem, & molliem, & frigiditatem, & caliditatem differentia. Quæ autem visum effugiunt, ut summatim dicam, ex operationum lesionibus, aut his quæ excernuntur, aut doloribus, aut tumoribus, præter naturam, aut horum quibusdam, vel omnibus.

N principio huius libri post explicationem secundæ partiæ 3. cap. enu-merauimus omnia artis capita exorientia à medicinæ definitione: erantque septuaginta duo: Tria enim capita exoriebantur à salubri, quæ erant salubre simpliciter, salubre semper, & salubre nunc: tria quoque oriebantur ab insalubri, quæ erant salubre simpliciter, semper, & ut nunc: deinde quia etiam quatuor erant neutrorum significata, & euilibet significato conueniebant simpliciter, semper & ut nunc, idèò resultabant capita 18. verum quia salubre, insalubre, & neutrum prædicantur de corpore, signo,

& causa, conseruante, & efficiente sanitatem, ut docet Gal. cap. 2. & Aristot. 4. metaph. tex. 2. idcirco capita quater multiplicata ascendebant ad duo supra septuaginta.

Cum igitur Gal. egerit superius de corporibus salubribus, insalubribus, & neutris omnibus, & de signis simpliciter semper, & de salubri nunc. Reliquum erat ut ageret in hoc loco de signis corporum insalubrium, ut nunc, id est de corporibus actu habentibus ægritudines, relinquens tractatum de causis in 3. parte huius libri.

I Dub. non videtur, quod corpus insalubre nunc significet corpus actu ægrum: quia, si (ut dicit Gal. cap. 2.) insalubre simpliciter est *σώμα ἐν ἰσότητι τῆς υἰαίας*, id est corpus susceptiuum sanitatis: & quod non est actu ægrum: ergo corpus quoque insalubre nunc non erit actu ægrum: quod enim est simpliciter tale, est etiam ut nunc tale, & non viceuersa.

Respondetur, quod valeret consequentia à simpliciter tale, ad nunc tale in vniuocis, vel in iis quæ habeat eadem significata: sed in æquiuocis non valet: ex Aristotele 4. metaph. tex. 2. & in cap. de æquiuocis, ex Gal. lib. ad Trasylb. c. 8. & lib. de sectis ad introducendum c. 1. salubre & insalubre sunt æquiuoca: quare non valet consequentia insalubre simpliciter est sanum, ergo & insalubre nunc est sanum: quia insalubre simpliciter dicit potentiam, insalubre verò nunc dicit actum à potentia separatum, quod vero insalubre nunc sumatur à Galieno pro corpore actu habente ægritudinem, id docuit in secundæ partiæ quinti capitis huius libri.

Nonnulli, ut acachias censent per hoc nomen salubre intelligi sanum, & per insalubre ægrum: vnde facile respondent; quia dicunt insalubre simpliciter & insalubre nunc indicare

corpora ægra, & sic dubitatio non habet locum : sed quia auctoritate Gal. in quæst. propria reiecit horum explanationem, non est, ut iterum acta agamus : solum dicimus, Galeni artificium consistere in æquiuocatione horum trium nominum salubre, insalubre, & neutrum : recitata enim definitione medicinæ statim recordamur duorum capitum supra septuaginta exorietium ab illis tribus nominibus, ita ut illorum nominum æquiuocatio constituet hanc doctrinam definitiuâ, quæ mirificè nobis inseruit pro recordatione omnium capitum artis medicæ.

Argentarius videns horum nominum æquiuocationem iniuste reprehendit Galenum, quod non declaret, in qua significatione sumat insalubre nunc : hæc sunt eius verba, Debebat ergo in hoc loco Gal. dicere, quæcunque insalubria sunt in eo significato, in quo ægra intelligimus dignoscere, & hæc ipsa oportet, quis non intelliget ex his verbis Argentarium esse oscitantia & temeritatis crimine inutendum? nonne Gal. idem dicit quod desiderat Argentarius? audiamus Gal. verba, Quæcunque verò ut nunc insalubria sunt, hoc est quæ iam ægritudinem patiuntur, nonne Gal. clarissime exprimit in his verbis quid intelligat per insalubre nunc, nonne idem quoque explicauit cap. 5. huius libri? ad quid ergo in re tam clara & penitente inuehitur in Auctorem? Rudiores Tyrones non incidissent in errorem tam puerilem. Præterea in hoc com. Argen. duas alias instantias vanissimas contra Galenum proposuit: prima quod omiserit pro dignoscendis internis affectibus locum à iuuantibus & lædentibus. Secunda quod Gal. omiserit locum qui desumi possit à similitudine illorum affectuum, qui passim crassantur. Quoad primam instantiam dici-

mus, Argent. non legisse caput 69. huius libri, ubi clarissime proponit, duos locos communes pro dignoscendis internis temperaturis, quorum alter desumebatur à iuuantibus & lædentibus : alter à propriis operationibus. Quoad secundam instantiam, Respondemus locum à similitudine esse ineptissimum: nulla enim est hæc consequentia, vagantur febres malignæ, ergo, & ista continua est maligna: quia hic transitus à simili est analogismus empiricorum reiiciendus: Præterea locus à simili est argumentum à particulari ad particulare: caditque in tertiam figuram cum conclusione vniuersali, quod est contra arcana analytica quæ supponunt hoc principium, omnem ratiocinationem fieri à contentibus ad contenta: particularia, cum non possint aliquid continere, ex illis nihil inferri seu colligi potest: sed de hac re egimus tum libro 12. qui est de analogismo & falsa experientia, tum in 6. lib. methodi nostræ cap. 1. contra hunc locum Argentarij à similitudine, idèò non est ut acta toties repetantur.

Diuiditur hoc cap. in duas partes, in prima tradit signa omnium illorum affectuum, qui sensibus subiiciuntur: in secunda proponit signa indicantia illos affectus, qui oculorum aciem effugiunt, & nullo modo sensibus subiiciuntur, sunt magnitudo, color, figura, numerus, situs, durities, mollieties, frigiditas, & caliditas: Quæ verò visum effugiunt à læsis operationibus, ab exercitiis mutatis, doloribus & rumoribus.

Dubitatio exoritur circa primam particulam: quia docet Galenus, ægritudines, quæ sensibus subiiciuntur ex iis agnoscì, quæ insunt secundum naturam quæ sunt substantialiter inherencia, operationes & casus: sed sic est, quod Galenus

Galenus tangere solum videtur substantialiter inhærentia & casus, omit- tendo operationes: ergo est mancus. Quod verò tangat substantialiter inhærentia patet, dum mentionem facit de magnitudine, numero, situ, & figura, quæ pertinet ad malas compositiones, & dum loquitur de frigiditate, & caliditate, quæ indicant temperaturas: substantialiter enim inhærentia prædicantur de compositione, & temperatura: Denique per mollitiem & duri- tem explicantur casus: de operationibus ne verbum quidem, quasi quod morbi, qui subijciuntur sensibus, qui sunt partium externarum, non lædant operationes.

Respondetur, symptomata esse ex Galeno diuisa in tres ordines, aliqua esse primi ordinis, & sunt operationes læsæ: aliqua secundi, & sunt exeuntia mutata & immodicè retenta, & aliqua tertij ordinis, quæ sunt qualitates mutata: supposito hoc dicimus, qualitates mutatas supponere exeuntia, vel retenta immodicè, hæcque ex necessitate supponere operationem læsam.

Ad dubium dicimus, Galenum sub nomine coloris intelligere symptoma in qualitate mutata, quæ non potest mutari, nisi prius moueatur aliquis humor à parte interna ad externam; sicuti euenit in icteritia: flauities enim fit à bile diffusa per vniuersum corpus, quæ non diffunditur, nisi prius aliqua operatio læsa sit: color igitur supponit exiens mutatum, & exiens operationem læsam. De horum symptomatum ordine nos cumulatissimè egimus libro primo Methodi cap. 6. ubi declarauimus artem, qua quisque ex symptomatibus peruenire possit ad id quod est in facto esse, & quod primo indicat.

Quod ad secundam partem Galenus proponit quatuor genera si-

gnorum indicantium morbos partium internarum: quorum primum desumitur à læsione operationum: secundum ab exeuntibus mutatis, quæ dicuntur symptomata secundi ordinis, quia omnia exeuntia mutata supponunt actionem retentricem diminutam, vel ablatam. Quærendum deinde est vltèrius, si radicem penetrare velimus, an scilicet hæc retentrix diminuta, vel ablata sit læsa per se, id est ob læsam constitutionem, id est intemperiem humidam: vel per accidens, id est ob læsam expultricem: sapissimè enim exeuntia mutantur, sed non à læsione retentricis, sed expultricis irritatæ, scilicet ab obiecto mordaci, quod tandem ab alteratrice vt plurimum hepatis deprauata exoritur. Tertium genus signorum Galenus desumit à doloribus: dolores enim morbos internos & locos affectos indicare solent: Hinc dolores pungitiui indicant affectam esse membranam: quia nulla est corporis pars sensu prædicta, quæ densior illa sit, idèò humores membranas penetrantes excitant puncturas. Dolores verò qui fiunt in carne, non sunt pungitiui, sed laceratiui: quia humores faciliè penetrant humores faciliè penetrant carnem, idèò non pungunt; lacerant tamen, quia fibræ subtilissimæ carnis à causa soluente continuum lacerantur, quod non accidit membranis. Dolor verò pulsatorius fit circa arterias. Grauius fit circa arterias exiguò sèsu præditis, sicuti sunt cerebrum, hepar, lien, pulmo, & renes: pondus enim grauitatis animaduertitur à ligamentis, quæ viscera sustinent. Dolor frangitiuus conuenit periostijs. Quia causa soluens continuitatem ossium, quæ sunt durissima & sensu priuata animaduertitur à periostio, quod circumuoluit ossa. Denique dolor conuulsiuus indicat neruosum genus

genus soluit: plenius tamen egimus de hac re lib. 3. methodi nostræ cap. 1. ubi videri potest, unde specificæ differentię non solum dolorum, sed omnium aliorum affectuum prodeant. Quartum genus signorum indicantiū morbos internos, ait Galenus, esse tumores præternaturam, qui visu, vel tactu agnoscuntur; sicuti sunt tumores hepatis, lienis, vetriculi, intestinorum, vteri, vesicæ, mesenterij. & cæt.

2 Dub. Galenus videtur diminutus; quia inter signa internarum ægritudinum collocavit operationes, & exeuntia: nihil tamen dixit de qualitate mutata.

Respondetur, qualitatem mutatam indicare morbos externos, & non internos, idè illam omisit. Præterea potest responderi, omnem qualitatem mutatam supponere exiens aliquod mutatum, vel immodicè retentum; quare cum proposuerit exiens mutatum, non erat opus vt de qualitate mutata mentionem faceret: quia qualitas mutata sequitur exiens, vt vmbra corpus.

3 Dubitatio, videtur mancus Gal. quia inter signa indicantia morbos internarum partium omisit substantialiter inhaerentia, id est temperaturas & compositionem, quæ prædicantur de magnitudine, figura, numero & situ.

Respondetur, substantialiter inhaerentia ex Galeno solum tactu & visu dignosci: tactu temperaturæ: visu, auctæ vel diminutæ magnitudines, malæ figuræ, malus situs, & numerus superfluus vel diminutus; sat igitur erat Galeno vt internas ægritudines doceret, per hæc quatuor signorum genera, scilicet per læsas operationes, per exeuntia, per dolores, & tumores, vel per horum omnium signorum syndromen, vel aliquorum tantum.

4 Dubitatio ex Rasi lib. 17. & Auicenna

na 2. 1. doct. 3. cap. 1. & 14. 2. tract. 1. ait, breuitatem manus indicare paruitatē iecoris: longitudinem verò indicare eius magnitudinem: ecce quod ex magnitudine membrorum exteriorum possumus quoque interiorum viscerum magnitudinem dignoscere, ergo magnitudo non erat à Gal. excludenda à signis indicantibus internas passionēs.

Respondet Auer. 4. coll. 4. irridendo Auic. qui putauit, longitudinē manus indicare magnitudinem hepatis: multi enim breues manus habent, qui iecur magnum habent & multi longas, qui paruum, vt experientia anatomica visum est. Præterea Galenus non negaret, quod artificiosa coniectura possint penetrari interni affectus per signa desumpta à substantialiter inhaerentibus. Demum esto, quod longitudo manus certò indicaret magnitudinem hepatis, quid tum? magnitudo hepatis acquisita ab ortu naturæ non est internus morbus, quorum in secunda particula huius capituli Galenus tradidit hæc quatuor signorum genera. Quorum primum desumitur à læsis operationibus. Secundum ab exeuntibus mutatis. Tertium à doloribus. Quartum à tumoribus.

Q V Æ S T I O X C.

An dolor sit operatio læsa.

Galenus in hoc cap. proponit quatuor fontes signorum indicantiū internas ægritudines: in quorum primo collocat operationes læsas: in secundo exeuntia: in tertio dolores: & in quarto tumores. Alibi tamen vt primo de locis affectis, & l. de diff. symp. & pluribus in locis inquit, dolorē esse operationem læsam, deprauatamque: quare alterum duorum sequi videtur, vel ter

vel tertium fontem hic propositum esse omnino superfluum: vel, ubi docuit dolorem esse actionem depravatam ipsum fuisse deceptum.

Argenterio hæc dubitatio nullum fecit negotium: quia putat dolorem formaliter non esse actionem læsam: immo contra Galenum præter actiones diminutas, ablatas, & depravatas, actionem auctam, tristē, & voluptuosam instituit.

Probatur primò, dolorem non esse actionem depravatam: quia dum sensus sentit dolorē illo modo, quo est, & non decipitur circa obiectum dolorificum, actio nō potest esse depravata. Postremò probat, dolorem non esse actionem auctoritate Arist. & ratione: auctoritas est lib. 10. Ethicorū, ubi Philosophus refellit quosdā, qui nesciebāt distinguere actionem ab eo quod est in actione. Similiter 6. Topicorum ait, dolorem esse molestiā, seu passionem, quæ agendo percipitur, ergo si agendo percipitur, non erit formaliter ipsa actio. Probat demū ratione, quia si dolor formaliter esset actio ederet aliquod opus, sicuti cæteræ actiones.

Reiicitur Argenterius: quia dum ait, dolorem non esse actionem depravatam: quia facultas non decipitur circa obiectum dolorificū, videtur obloqui & vanissima proferre: in passione enim colerica, & in qualibet diarrhæa expultrix irritata ad expellendum ex omniū medicorū cōsensu appellatur depravata, tamē non decipitur, sed rectè indicat: Quare depravatio est penes violentiam illatam in actionem, & non penes deceptionem. Sexcenta alia possent afferrī exempla depravatarū operationum, quæ circa obiectum suum non decipiuntur. Dum verò ex Arist. 10. Ethicorū, & 6. Topic. probat dolorem formaliter non esse actionem; quia quod est in actione ab actione distinguitur, ostendit se non intellexisse Aristotelem: nemo enim Philosophorū, & medicorum est, qui nesciat, actionem esse distinguendam ab eo, quod est in

actione: cui dubium, dolorem esse actionem, & esse in actione: nōne ex Arist. dolor est actio, & passio: passio enim ut passio non est actio, est tamen semper in actione; actio dicitur ratione facultatis sensitivæ cognoscētis; passio ratione partis sensu prædita; eodem modo dicunt Philosophi, sentire & intelligere ratione diversorum esse actionem & passionem: atque qui tandem non distinguunt in dolore partem agētē à patiente, neque poterunt penetrare naturam doloris, neque anodyna: concludimus ergo, dolorem ratione violentiæ illatæ in facultatem cognoscentem dici actionē depravatam: ratione subiecti esse passionē, quæ semper dicitur esse in actione. Standum igitur est divisioni symptomatū traditæ à Galeno lib. de diff. sympt. ad quam omnia symptomata, quæ imaginari possumus reducuntur: hæcque est omnia symptomata vel sunt actiones læsæ vel qualitates mutatæ, vel exuentia mutata, vel retenta immodicè: præter hæc non dantur alia genera: Actiones triū sunt generum: naturales, vitales, & animales: naturales hæc quatuor sunt, attractrix, retentrix, alteratrix, & epultrix. Et qualibet harum potest depravari, diminui, vel auferri: actiones verò tristes, vel voluptuosæ, vel auctæ, si sint præter naturā ad depravatas referuntur: Quod non intellexit Argenterius. Vitales pertinent ad pulsū rārū. Animales vel sunt actiones quinque sensuum exteriorum, vel sunt actiones motrices, vel rectrices, quæ pertinet ad memoriam, discursum, & imaginationē: neque aliæ inveniuntur symptomata, quæ non reducuntur ad hæc proposita.

1. Dubitatio ex dictis oritur, quia non videtur, quod omnis actio possit lædī, vel ablatē, vel diminutē, vel depravatē: quia memoria est actio princeps celebri: tamen dari nō potest memoria depravata: inueniemus homines, qui memoriam diminutam, vel ablatam, seu extinctam habeant, sed depravatam, non reperiemus:

similiter non videtur, quod dari possit ratiocinatio, visio, & respiratio deprauata, sed solum diminuta, vel ablata. Ergo non omnis actio potest esse vel diminuta, vel ablata, vel deprauata. Præterea visio est actio, tamen vel tollitur, vel diminuitur: ergo malè Galenus dum docuit & in hoc lib. & lib. de diff. sympt. omnium partium actiones posse diminui, auferri, vel deprauari.

Respondetur, actiones læsas hoc modo diuidi, & est Gal. lib. de differentiis sympt. actiones, vel vix fieri, & hæ sunt diminutæ: vel nullo modo fieri, & hæ sunt ablata: vel fieri corruptè, vel deprauatè. Ad dubium dicimus, dum aliquantulum amittitur memoria dicitur diminuta: dum verò valde diminuitur, dicitur esse vitata, vel corrupta, vel deprauata: de ratione deprauationis est insignis læsio, sit vel per intensionem, vel remissionem: Hinc, dum al. quantulum amittitur visio, dicitur visio diminuta: si valde amittitur, quamuis sit per remissionem, dicitur vitata, seu deprauata: similiter dum ratiocinatio parum amittitur, dicitur diminuta, si valde amittitur sicuti in phrænesi dicitur deprauata. Idem visio si parum amittitur dicitur diminuta, si valde vitatur sicuti in iectericis dicitur deprauata: Eodem modo respiratio parè libera dicitur diminuta, si verò multum amittitur dicitur vitata, seu deprauata: causa erroris multorum fuit: quia non potuerunt intelligere, quod dentur actiones deprauatæ per remissionem. Sed ne reuellamur à prima dubitatione, videndum est quid alij dicant.

Secunda opinio est Conciliatoris dicentis dolorem pertinere ad tertiam speciem qualitatis, id est, ad passionem, & passibilem qualitatem: ideo inquit, Galenum distinxisse dolorem ab operationibus læsis; quæ à passionibus differunt genere, & per adicamento.

Relicitur à nonnullis, qui dicunt, dolorem non esse passionem: quia Aristenu-

merans omnes passionem sensu nostro, & obiecta sensus tactus nihil de dolore, & voluptate dixit: inter hos qui reiciunt Conciliator est Oddus, qui valde decipitur: quoniam necessario admittere oportet cum Conciliatore, dolorem esse passionem: omnes enim actiones præter naturam sunt quoque passionem collocandæ in tertia specie qualitatis: & in hoc sensu sententia Conciliatoris non potest infringi.

Tertia opinio est quorundam, qui dixerunt, dolorem esse appetitum fugiendi; vel propulsi aduersa: & non esse actionem: ideo Galenum proposuisse dolorem, ut rem destitutam ab operationibus. Reiciuntur; quia antequam exciteretur appetitus ad fugam, præcedit tristis sensatio, quæ immediatè fit à solutione continui, quæ tamen non est appetitus ad fugam, quamuis subito ferè exciteretur.

Quarta opinio est nonnullorum, qui cum Aueroë 1. de anima com. 2. c. putant dolorem esse tristem sensationem solius sensus interioris & non sensus tactus: ideo differre ab actione: probant ex Aueroë, dolorem pertinere ad sensum internum; quia si animal anulofum in duas partes diuidatur, dicunt, utramque partem non solum sensum exteriorem habere, sed etiam interiorem, qui est ille qui iudicat, quid fugiendum sit. Demum confirmant ex Hippocratis aphorismo: si mens agrotat dolores non sentiri: ecce dicunt dolorem pertinere ad sensum internum, & non ad actionem. Reicitur hæc opinio: quia dolor est sensatio deprauata sensus tactus: quod vero requiratur sensus internum, non negatur. Præterea esto, quod dolor pertineat ad sensum internum, nonne dantur actiones internæ principes? ergo adhuc dubitatio remanet in suo robore, quod scilicet dolores sint actiones; & propterea non esse ab illis separandos, ut fecit Gal.

Quinta opinio est Oddi de Oddis, qui affirmat, esse veram hanc communem sententiam Galeni, quod dolor sit tristis sensatio

fatio sensus exterioris : & sit actio laesa sensus tactus, sed non diminuta, nō oblata, neque corrupta : quia apprehendit obiectum dolorificū eo modo, quo est, & non decipitur; sed addit, dolorem esse unum lationis modum distinctū ab illis tribus: idē Galenū dolores ab operationibus separasse. Reicitur, quia non est necessariū ad hoc ut actio sit corrupta, vel deprauata, ut facultas decipiatur: imō in nulla ferē deprauata actione facultas expultrix decipitur: exempli causa, expultrix intestinorum irritatur à bile mordacissima, inde excitatur alui fluor; cui dubium, facultatem apprehendere illam bilis mordacitatem, ut noxiam, & hostilem: idem de aliis deprauatis actionibus dici potest.

Sexta opinio est Hieronymi Capiua-gei, ubi agit de dolore capitis : ibi enim idem dubium proponit his verbis; *Obi- cere autem potest quis ex 75. cap. artis me- dica, quod dolor omnino à laesa actione diffe- rat: actiones enim sunt in primo fonte: dolo- res in tertio. Respondet, Gal. eo loci loqui de actione propria: dolorem verò esse actionem communem.* Hæc responsio non tollit omnino dubitationem : quia quod uni est commune, est alteri propriū, & con- uersim de eo subiecto dicitur: dolor est passio propria sensus tactus : quare cum sit actio deprauata debebat Galenus do- lorem collocare inter actiones.

Ego autem puto, dolorem considera- ri dupliciter, vel ut est actio, vel passio: dicimus, quando Galenus distinxit do- lores ab operationibus laesis consideras- se dolorem, ut est passio : duo enim requiruntur ad dolorem efficiendum, mens interna, ut optimē nos docuit Hipp. & Auer. loco citato, & pars nervi insignita : si consideretur dolor ratione mentis, vel ratione radiorum spirituum, quod idem est, dicimus esse actionem: si verò consideratur respectu partis sensi- tiuæ, dicimus esse passionē. Dicere quo- que possumus ad dubium, Galenū exem-

pli causa proposuisse nonnulla signa in- dicantia affectus internos, & non omnia: quia præter quatuor fontes propósitos omisit qualitates mutatas & immodicē retenta, quæ sunt admodum necessaria in cognoscendis internis affectibus. Re- cipias igitur vel primam responsionem, quod scilicet dolor differat ab actioni- bus, quia respectu partis patientis non est actio, sed passio, vel quod Galenus noluerit in fine huius capitis exactissimē de hac re verba facere, quia utramque nos approbamus.

CAPITIS LXXVI.

De signis cerebri patientis.

Textus 80.

Particularim autem quæ quidem sunt in cerebro agra dispositiones, aut dementia speciebus, aut sensuum, vel imaginationum lationibus, aut actuum qui secundum electionem sunt, aut ex his quæ excernuntur per palatum, vel nares, vel aures, aut horum qui ei dolores eueniunt differentis.

N Cap superiori tradidit methodū pro dignoscen- dis internis egritudinibus: methodus constabat ex quatuor signorum gene- ribus: desumebantur enim ab actionibus laeis, ab exeuntibus, à doloribus, & tu- moribus : in hoc cap. incipit eam appli- care cerebri egritudinibus: primo igitur enumerat actiones laesas cerebri: secun- do excrementa, & tertio dolores, omisit tamen tumores; quia in speciebus de- mentia, quæ consistunt in functionibus laeis cerebri, contineri solent tumores inflammatorii;

Incipit ab actionibus læsis cerebri, quæ obtinent principatum, ut sunt discursus, & imaginatio: deinde tangit actiones læsas pertinentes ad quinque sensus: & demum actiones motiuas, quæ secundum electionem fiunt: ex his omnibus colligi possunt signa indicantia cerebri ægitudines. Verum: quia quælibet actio potest esse vel ablata, vel diminuta, vel deprauata, idè omnes actiones his tribus modis læsæ ostendere poterunt varias atque diuersas cerebri ægitudines.

Incipit à speciebus dementis, quæ sunt actiones principes cerebri deprauatæ, quæ indicant calidam ægitudinem cerebri cum tumore inflammatorio membranarum. Tres sunt species dementiæ: prima est, dum imaginatrix facultas deprauatur, sanò manente discursu: hanc dementiam declarat Gal. lib. de symptomatum causis cap. 3. in persona Theophili Medici, qui dum hac phrenitide vexabatur, imaginabatur se videre in angulo cubiculi tibicines, & cantores: immodum conualuit, recitabat hæc illi apparuisse. Secunda species dementiæ, seu delirii fit, dum discursus deprauatur manente tamen illa læsa imaginatrice, hanc dementiam patiebatur ille phreneticus, de quo Gal. mentionem facit libris de locis affectis, qui cum cognosceret puerum, & vasa quod essent vitrea, nihilominus ambo per fenestras protegit: læsus enim erat discursus, & non imaginatio. Tertia species est dum deprauantur discursus, & imaginatio.

1 Dubitatio. Galenus videtur mancus, quia agens de internis actionibus cerebri tangit actiones læsas pertinentes ad discursum, & ad imaginationem: de memoria quæ est quoque actio princeps, ne verbum quidem.

Argentarius non soluit hoc dubium, sed mordet Galenum, quod nihil dixerit de memoria; causa dubitationis Argentarii fuit; quia non intellexit Galeni

mentem, quæ est in hoc libro methodum superiorem applicare cerebro, neque est eius intentio de omnibus actionibus læsis cerebri tractare: hoc enim pertinet ad librum de differentiis symptomatum, vel ad methodum. Possunt quoque respondere quatenus in speciebus dementiæ continent obliuio, non omisisse quæ ad memoriam pertinent.

2 Dubitatio ait Galenus in text. dementiæ species indicare ægitudines cerebri: quod non videtur verum: quia sæpissimè ægrotantes delirant, & sunt dementes per consensum à partibus infernis, aliòquin sanò existente cerebro.

Solutio facilis est: quia intentio Galeni est componere syndrömen multorum signorum, quæ non sola, sed simul unita indicant cerebri ægitudinem: quare dum Argenterius reprobans Galenum ait, delirium non ex necessitate indicare affectionem cerebri, ostendit se neque artificium huius libri, neque artem medicam penetrasse: etenim si vnicum signum sufficeret, nonne Galenus fuisset fatuus in hac breuissima arte multa proponere? multa verò proponit, quia signa propriissima nos latent: quare cerebri ægitudinem, non solum ex speciebus dementiæ, sed ex aliis quoque signis à Galeno propositis dignoscenda sunt.

3 Dubitatio. Galenus per species dementiæ intelligit actiones cerebri deprauatas, quæ prædicantur de phrenitide, mania, melancholia, & vertigine: omnes enim isti affectus sunt actiones deprauatæ: omnesque vel pertinent ad discursum, vel ad imaginationem deprauatam: videtur tamen Auctor diminutus; quia omisit actiones cerebri ablatas ut caros, & opoplexia; & diminutas ut coma.

Respondetur, Galenum non enumerasse in hoc loco omnia symptomata; quia hoc pertinet ad libros de differentiis sympto. Hic verò solum declarat methodum, qua inuenire possimus cerebri ægitudines: idè ait, ex læsionibus sen-

fas & motus voluntarij esse procedendum : neque diuidit actiones sensitivas in ablatas, diminutas, & deprauatas : quia eius mens est in communi eas proponere, vt sciamus ex actionibus læsi in perquirendis morbis esse procedendum. Alibi enim docuit ad motum ablatum pertinere catochon, paralyism, & alios similes : ad deprauatum conuulsionem, tremorem, sternutationem, & similes.

4 Dub. ex Gal. in quolibet sensus organo, quindécim sunt symptomata : exempli gratia, in oculo sunt quatuor actiones naturales; quælibet verò potest esse diminuta, ablata, vel deprauata : deinde visio potest esse diminuta, ablata, vel deprauata : idem dici potest de auditu, & aliis : Quare symptomatum quinque sensuum numerus perueniet ad 75. Quo posito videtur Gal. dignus reprehensione; dum de actionibus naturalibus cerebri, quæ tot sunt, quæ tam varias indicant cerebri ægritudines, nihil dicat. Præterea augetur dubitatio; quia, si non omisit exeuntia per palatum, nares, & aures, tanto minus erant symptomata actionum naturalium à quibus exeuntia dependent, omittenda.

Respondetur, Galenum fuisse vsum summo artificio; quia symptomata secundæ ordinis quæ sunt exeuntia supponunt ex necessitate actiones esse læsas : valet enim, est exiens mutatum, ergo reuertitur est læsa, vel per se, vel per accidens : per se, si ob nimiam humiditatem membra flaccida, & laxa reddita sint : per accidens, si reuertitur patitur à læsione expultricis : quæ similiter potest esse læsa per se, vel per accidens : per se ratione intemperiei calidæ; per accidens ratione humoris copiosi, vel mordaci qualitate effecti, qui similiter vel mordax est factus ab alteratrice læsa, vel ab externis causis non naturalibus : qui igitur in perscrutandis morbis internis hoc examen omittunt non intelligunt Galeni arcana hinc tra-

ditæ. Ad dubium dicimus, quod satis erat Galeno proposuisse exeuntia per palatū, per nares, & aures : quia ab exeuntibus procedendum est ad actiones læsas, quæ sunt symptomata primi ordinis, & ab his primas radices, quæ indicant remedia. His sic constitutis Argenterij ineptiæ facile ab omnibus agnoscentur : quia dum in hoc com. reprehendit Galenum, quod omiserit signa, quæ apparere solent in facie, dicimus neque artificium neque verba tēx. intellexisse, non artificium : quia si apparuerint in facie qualitates mutatae, vel exeuntia; dicimus omnia resolui in actiones læsas illo ordine, quo super ius docuimus. Præterea non pertinet ad hunc locum de omnibus symptomatibus verba facere; quia quæ apparent in facie, vel sunt exeuntia mutata, quæ in tēx. non omisit, vel ab exeuntibus dependent. Dum verò mordet Galenum, quod omiserit signa indicantia internos morbos ab externis causis desumenda; veluti à vulnere capitis, quod indicare potest cerebri ægritudinem, adeo vacillat, vt non videatur medicinæ Professor : videtur enim nescire, quod vulnus sit ægritudo in facto esse, & non symptoma ægritudinis indicans. Amplius vulnus capitis vel tangit cerebrum, vel non : si tangit facta est ægritudo, quæ non coniectura agnoscitur, sed certitudine : si non tangit, erit incertum, an cerebrum læsum sit, ergo vulnus non erit signum artificiosum ægritudinis cerebri : sed quæso attēdit quanta insulse & ineptè refellat Galenum, ait primo ex speciebus dementiæ colligi ægritudines membranarum, & non substantiæ cerebri : idē inter signa ægritudinum cerebri dementias non esse collocandas : deinde reprehēdit Galenū, quod inter signa indicantia morbos cerebri, non posuerit ea quæ apparent in facie, & qui ab externis causis caput lædentibus eueniunt. O Argenterij quid magis indicare potest ægritudinem cerebri inflammatione membranæ, an quæ apparent in

facie, quæ ut plurimum à subiectorum nigrorum consensu gunt; vel vulnus aliquod capitis minimè penetrans: nemo, nisi sit insanus dicet, demantias minus indicare cerebri morbos, quam accidentia faciei, & læsiones externæ.

Causa erroris Argenterij fuit: quia ab initio antequàm legeret artificiosissimum hunc libellum sibi constiitit contra Galenum contemere nugæ: idè dum in aliquem labitur errorem, in plurimos incidit: dum enim Galenum reprehendit, quia non proposuerit omnia signa indicantia ægritudines cerebri, putat in hoc loco Galenum acturum de omnibus symptomatibus, & non de communissimis intentionibus, ut dictum est: similiter Galen, exemplificat de speciebus demantia, ut nobis ostendat ex actionibus læsis esse incedendum: ille statim refellit Galenum, quod non enumeret alias actiones læsas, quasi quod Galeni propositum sit agere de omnibus læsis actionibus particularim, & non de communissimis intentionibus. Idem Galenus sub nomine exeuntium, declarat modum perquirendi ægritudines non solum per exeuntia, sed per qualitates mutatas, & actiones læsas, quia exeuntia supponunt actiones læsas, qualitates verò mutata supponunt exeuntia, quæ comprehendunt omnia symptomata in facie, apparentia: ad quid erant proponenda, quæ apparent in facie?

In postremis verbis text. Galenus proponit ex differentiis dolorum dignosci posse internas cerebri ægritudines: alibi à nobis ostensum est, dolores pungitios indicare inflammationem membranarum; grauium copiam humorum grauium viscera, exiguo sensu prædicta: pulsatiuum inflammationem circa arterias, laceratiuum indicare humores lacerantes carnosas fibras: frangitiuum periostia: conuulsiuum nervos; stupidum, dentes: ex his dolorum differentiis, & ex aliis propositis signis ægritudines cerebri, & aliarum partium dignoscuntur.

CAPITIS LXXVII.

De signis cordis patientis.

Textus 81.

Quæ verò in corde sunt ex difficilis anhelitus speciebus: & tremulis motibus qui ipsi contingunt: ex pulsibus quoque eius, & artierarum; & ab excalescentis ire celeritate, aut tarditate: à febris, & refrigerationibus: & in calore differentiis accis, qui eueniunt ipsis doloribus.

Proponit octo signa indicantia cordis ægritudinē.

Primum signum colligitur ex speciebus difficilis anhelitus. Ratio est, quia

anhelitus factus est primo eo fine, ut eueniret calor cordis. Secundo, ut expellantur fuligines. Tercio, ut aer inspiratus nutriat spiritus vitales: Hinc est, quod quocunque modo lædatur anhelitus, semper indicetur cor etiam lædi.

Dubitatio non videtur, quod anhelitus difficilis semper indicet læsionem cordis, quia ex Gal. 5. methodi. & alibi difficilis anhelitus fit, al quando læsis musculis thoracis: vel nervis spinæ, qui dictis musculis dant motum, vel illis nervis cervicis, qui septo transverso inseruntur, & dant illi motum. Aliquando læditur etiam ob læsum cerebrum, ut in epilepsia, in phrenitide, in asthma ob læsum pulmonem, & in angina: aliquando ob passionem bilericam, ob inflammationem splenis, ventriculi, & hepatis: præcipue tamen ob phrenitidem: ecce quod difficilis respiratio non est primum signum cordis patientis.

Respondetur, quod ex quacunque læta respiratio semper læditur cor, vel per se, vel per consensum. Hinc dicimus quocun-

quocunque modo, & à quacunque causa reddatur difficilis anhelitus, semper cor pati: an verò sedes illius passionis sit in corde, vel alibi, non ex hoc solo signo agnoscemus, sed ex quinque à Galeno superius & primo de locis affectis propositis.

Ratio verò, cur ob tantā morborū varietatem lædatur anhelitus, ex eo pēdet: quia ad expirationem efficiendam tria concurrunt. Primum est usus, seu necessitas ouentandi calorem & nutriendi spiritum. Secundum, instrumenta, quæ sunt musculi, nervi, pulmo, artēriæ, & plura alia, quæ à Gal. 4. de locis affectis 3. enumerantur. Tertium est virtus animalis, id est cerebrum, nervi spinæ inseruientes musculis thoracis, & septo transuerso: virtus animalis deficit læso cerebro ob apoplexiā incubum, &c. deficit ob læsionē ceruicis, & spinæ dorsī: ceruicis; quia ibi oriuntur tres nervi, qui vniti inseruntur septo; quibus semiobstructis, respiratio læditur: spinæ dorsī; quia inde oriuntur nervi, qui dāt motum musculis thoracis. Demū deficit respiratio; quia in ipso diaphragmate aliqua sit imbecillitas, de qua Galenus loquens 4. de locis affectis 4. & 1. de locis affectis recitat quodque duos casus: alter erat de quodam homine, quē equus in præcordiis calcitrauerat: quinque postquā inciderat in septi inflammationem, dū spirabat non poterat mouere thoracē sine musculis intercostalibus: alter casus erat de athleta secundo, qui in septo transuerso summā percipiebat imbecillitatē: potest igitur cōtingere, q̃ difficilis respiratio proueniat ob læsā virtutē animalē in cerebro, vel ceruice, vel dorsī spinæ, vel septo transuerso.

Secundum signum, *sunt tremuli motus cordis*. Gal. 5. de locis affectis cap. 1. ait, tremulos motus cordis non solum prouenire à mala tēperatura, & à sanguinis feruore; sed etiam à nimia aqua pericardij. Dum enim nimia est, cor non potest atrolli: vnde statim motus tremuli fiunt;

refert ibi Gal. contigisse cuidā simile motus tremulos; quam deinde aperuit, & inuenit multum aquæ in capsula cordis: quod vitium si videris in hominibus poteris illum anteuertere phlebotomia, tenuissimo victu, & potu.

Argenterius hīc decipitur, dum ait, motus tremulos solum fieri in palpitatione; quia ex Gal. 5. de locis affectis 1. ex feruore sanguinis, & ex nimia aqua pericardij fiunt. sicuti experientia cognouit Galen. similiter Auicennas 1. 3. tract. 2. cap. 1. ait, tremulos motus cordis non solum à sanguinis feruore fieri, sed etiam ab aliis causis. à malitia scilicet complexionis, ab apostemate. à sanguinis resolutione, à morsu animalium venenosorum, & à sensu vehementi. Ego autem puto, quod omnia quæ valdē lædunt cor possint tremulos motus efficere. Dico igitur cor tremore affici, vel ob læsam facultatem, quæ prædicatur de dispositione simularium, & dissimularium cordis: vel ob errorem externum valdē lædentem cor: vel ob diminutam virtutem talem redditam ob quamuis intemperiem; vel ob externum obiectum.

Tertium, *pulsus cordis & artēriarum*, indicant affectiones cordis.

Hoc signū desumitur à proprio fonte: nā pulsus immediatē proueniūt à corde: Hinc pulsus febricitantiū inæqualis præclara nos docet: si enim pulsus inæqualis in vnica pulsatione obseruetur secundum diuerfas partes nō artēriæ, sed illius dilationis ostēder febrē esse putridā, vt docet Gal. 1. ad Glauconem cap. 6. & 4. de causis pul. cap. 14. 1. verò ad Glauconem 2. ait, nisi hæc inæqualitas adsit in vnica pulsatione febris, illa ex necessitate est ephimera, & non putrida; ecce quomodo inæqualitas in vnica pulsatione ostendit cor à fuliginibus putridis alterari: in quare, nisi medici se optimē exerceāt, nūquā sciēt distinguere in prima die, vel secūdā, an febris sit putrida, vel ephimera. Præterea, si illa inæqualitas obseruabitur, quæ

quæ dicitur systematica, seu collectiua, quæ scilicet in pluribus pulsationib. animaduertitur, vt in magnitudine, celeritate, velocitate, vehementia, vel mollitie: id est, si obseruabitur vt vna pulsatio non sit alteri pulsationi æqualis in magnitudine, celeritate, velocitate, vehementia, & mollitie, tunc ille pulsus indicabit, cor febre putrida esse correptum: ecce quam mirabilem fructum in cognoscendis ægritudinibus cordis pariat pulsus: ceterum innumerabilia à Galeno dicuntur, quæ in propriis libris debent ad disci. Nostrium enim non est hic de pulsuum differentiis, quæ vniuersas cordis ægritudines significant verba facere.

Quartum, *magna ira celeritas, vel tarditas* indicat passionem cordis. Ira celeris indicat passionem cordis calidas, tarditas, frigidas, causæ calidarum passionum ex Gal. lib. de causis morborum quinque sunt, motus scilicet, adhæsus rei calidæ, spiritio, alimentum, & putredo. Nos vero lib. 6. methodi nostræ ostendimus animi passionem calefacere ratione motus: ex nimia enī spirituum agitatione ab animi passionibus facta incenduntur. Causa verò, cur ira indicet passionem cordis est, quia ex Gal. 3. de locis affectis 4. & lib. de placitis facultas irascibilis suam sedem habet in corde.

2. Dubitatio non videtur, quod ira celeritas indicet passionem præter naturam: sed affectus naturales, qui sanis conueniunt, & non ægris.

Respondetur ad dignoscendas passionem præter naturam requiri subiecti dispositionem, sine qua ex Galeno nec gladius scinderet, nec ignis, combureret: id est si velimus internas cordis ægritudines peroscere, non solum signa sunt desumenda ab actionibus, id est, à pulsibus, à febribus, à motibus tremulis, & à difficultate respirationis, sed etiam à dispositione subiecti, dicimusque ira celeritatem, vel tarditatem indicare cor vario modo esse dispositum: celeritatem scili-

cet ad calidos: tarditatem verò ad frigidos morbos: Hinc dicimus, si quis solito more celerius irascatur, necessario illum esse magis dispositum ad morbos & fortasse tunc ingressum esse limina morborum. Hinc sæpe videmus antequam quis in lethalem affectum incidat, paulò ante ad iram esse magis pronum. Ad dubium dicimus, ira celeritatem, si cetera quoque signa à Gal. proposita respondeant indicare morbos calidos cordis, illamque extrarationis limites excedere etiam esse præter naturam, & non affectum naturalem.

Quintum, *febres indicant passionem cordis*. Ratio est, quia definitio febris, est calor extraneus accensus in corde, vt docet Galenus lib. de sectione venæ, & alibi. Præterea sicuti secur est officina, in qua perficitur nutrimentum: & cerebrum in qua virtus motiua & sensitiva: similiter cor est officina caloris, qui fit à motu systoles, & diastoles: à nullo enim alio membro calor de nouo fit, quam à corde: quare omnis calor accensus significat cordis æstum.

Sextum, *refrigerationes totius corporis* indicant cordis læsionem.

3. Dubitatio non videtur, quod refrigerationes proueniant à corde quia opposita non proueniunt ab eodem, quare si à corde prouenit calor, ergo non frigus. Respondetur, dari duplex frigus, alterum positium quod cõceditur à Gal. & Arist. & hoc nos lib. 6. nostræ methodi cõtra Cardanum dari probauimus) alterum esse priuatiuum. Hoc posito, respondemus, Gal. in hoc loco intelligere de priuatiuo, & non de positiuo: à corde enim non oritur frigus positium, sed priuatiuum, quod accidit quando calor cordis calore, quasi priuatum frigescit perinde ferè ac esset sine corde. Notandum tamen refrigerationes aliquarum partium non indicare cordis passionem, sed refrigerationes totius corporis: ita vt hæc valeat totum frigescit secundum internas, & exter-

nas partes, ergo illius morbi radix est quoque cor.

Septimum, *colorum differentia* indicant cordis passiones.

Calor cordis præter naturam efficit colorem rubrum: frigiditas cordis plumbeum. Præterea calor cordis si emoritur similiter plumbeum colorem efficit, & totius frigiditatem: Hinc Gal. in casu adolescentis decumbentis in foro mendacium ait, extrema liuida, & plumbei coloris alterum duorum significare, vel emori natium calorem, vel inflammationem viscerum.

4 Dubitatio. Si color plumbeus, seu liuidus ex Gal. in casu adolescentis decumbentis in foro mendacium, significabit vel calidum natium emori, vel inflammationem: ergo non indicabit solū frigiditatem cordis, ergo signum est admodum imperfectum. Præterea colores indicant humores, & hepatis complexion- nes, ergo non cor.

Respondetur, signa à Gal. proposita simul vnita, & non quolibet seorsum expensum habere vim indicandi cor. Præterea negamus, colores non indicare etiā cor: nonne calor cordis influit in sanguinem, illumque viuidiorem reddit: quare colorum varietas à corde quoque pender. Demum dū emoritur calidum natium, id accidit, vel per resolutionem caloris, vel per inflammationem viscerum: utroque modo concurrit cor: quia dum resoluitur, eò resoluitur, quia calor influens à corde non suggerit pabulum, ut opus est. Similiter si ob inflammationem viscerum suffocatur, id accidit, quia impeditur, ne calor influens à corde nutriat natium; ecce quod colores non solum hepatis complexionis, verum etiam cordis indicare valent.

Octauum, *dolores cordis* indicant eius passiones. Exigui dolores fiunt in corde, quia neruus irrigans cor est tenuissima propago sextæ coniugationis. Præterea dolores cordis non possunt esse vehemē-

tes; quia cor non potest sufferre magnam vnitatis solutionem: magna enim solutio antequam in corde fiat, sequitur mors: idèd exigui dolores in corde fiunt. Hinc Gal. 5. de locis affectis 1. ait, cor non posse pati insignem solutionem continui: similiter Arist. 3. de partibus animalium cap 4. ait, cor nullum vitium graue pati posse; quia si principium corrumpitur, nil est, quod cæteris, quæ inde pendent præbere auxilium possit; similiter 4. de partib. anim. cap. 2. ait, cor nullum pati violentum: quare in viuentis corde exigui dolores & non maximi fiunt. Hinc Albertus explicās quid intelligat Arist. per vitium graue, ait non solum intelligi de soluta vnitate; sed de mala compositione, & de intemperie graui. Plinius de corde ait, cor non diu morbis macerari.

CAPITIS LXXVIII.

DE SIGNIS HEPATIS

Patientis.

Textus. 8 2.

Que autem in hepate, ex defectu humorum, atque abundantia, & ad id quod præter naturam euerfione, & colore malo, ac præterea ex permutatione natura, in his qua ad alimenti deductionem, aut superfluitatum attinent excretionem: sed & ex grauitatibus; & tumoribus; & doloribus non modo his qui in eo ortum habent, verum & in illis qui compatiendi ratione proueniunt, quemadmodum in aliqua, vel spiritus grauis, vel tussis specie.

ETIAM proponuntur signa à Gal. indicantia ægri-
tudines hepatis. Primum
est humorum defectus, vel
abundantia.

1 Dubitatio non videtur, quod abun-
dantia humorum, vel defectus indicent
hepatis ægri-
tudines; non abundantia,
quia Athletæ cum summa abundantia
humorum ad summum bonitatis tem-
peraturæ perueniebant; non defectus;
quia aliquando ob ieiunium non mini-
mum emolumentum hepar sibi com-
parat.

2 Respondetur, Galeni sententiam in-
telligi, eadem seruata victus ratione: ita
ut neque abundantia oriatur à nimio esu,
neque defectus à nimio ieiunio. Hæc
solutio est Gal. lib. de plenitudine. Præ-
terea abundantia, & defectus duum ge-
nerum esse possunt, quia vel continentur
inter limites naturales; vel non: primo
modo non indicabunt hepatis ægri-
tudines: secundo modo dicimus, abun-
dantiam indicare suffocationem, vel vena-
rum rupturam, & exitum repentinum:
defectum verò præter naturam indicare
maiem, & senium Philippi.

3 Dubitatio non videtur, quod hoc
primum signum conueniat hepati ægro,
sed sano, ergo non est proprium signum.

Respondetur, quoad faciendam syn-
dromem signorum indicantium hepatis
ægritudinem esse necessarium aliquod si-
gnum tradere desumptum à subiecti di-
spositione: sicuti nos probauimus 1. lib. &
6. methodi nostræ vitandorum errorum.
Ad dubium dicimus, humorum defectum
vel abundantiam indicare hepatis dispo-
sitiones ac ægri-
tudines: deinde verò di-
cimus, requiri alia signa, quæ possint ostē-
dere ægritudinē hepatis, quæ desuman-
tur ab antecedentibus, & consequenti-
bus: nos declarauimus signa anteceden-
tia desumi à causis externis, à dispositio-
ne subiecti, & à causis ægritudinum: cō-
sequentia signa à symptomatibus, quæ

sunt actiones læsæ, excrementa, & qualita-
tes mutatæ, & demum à locis affectis, &
à iuuantibus, & lædentibus.

Secundum signum, ex conuersione hu-
moris naturalis in humores præter naturā
ait indicari ægri-
tudines hepatis. Si pars
tenuior sanguinis conuertitur in bilem,
& crassior in atram bilem, dicendum est,
hepar esse ægritudine calida & sicca ve-
xatum: si verò sanguis conuertitur in hu-
mores aquosos, dicendum est frigidam
& humidam pati temperaturam.

Tertium, ex colore malo cognoscitur
hepar ægrotare. Hipp. 1. de humorib. 1.
habet hanc sententiam: color humorum,
vbi non est humorum reciprocatio, veluti
efflorescit. Gal. in com. ait, colores exter-
nos faciei esse similes humoribus, nisi
humores ob timorem, mœstitiam, rigor-
es, & similes externas causas retrocesse-
rint ad internas corporis partes: dum igitur
ob aliquam causam colores non mu-
tentur, dicit, Gal. in com. colorem palli-
dum significare amarā bilem, candidū
pituirā, liuidum melācholiā, rubrum
seu floridum sine mœstitia sanguinem:
rūbrum verò cum mœstitia sine causa
indicare atram bilem: ait enim Galenus
valde rubrum esse ad melācholiā
pronom, quia vbi est magnus rubor, ibi
est magnus calor, qui exurit, & exuren-
do atram bilem facit: vel dicimus, vbi est
magnus rubor floridusque, est multus
sanguis: vbi est multus sanguis, ibi multa
fex, quæ est melācholia naturalis. Quid
verò indicent colores nigri turbidi & ni-
gri splendidi, & quid colores punicei, vi-
tellini, æruginosi, & saturati, quales erant
in Sileni excrementis. Ego abundē de-
clarauī lib. 5. nostræ methodi cap. 3. &
in propria quæstione in hoc lib.

4 Dubitatio, non videtur colores
semper indicare ægritudinem hepatis;
quia aliquando sanguis aliqua lue infici-
tur, nulla in hepate facta læsione: recitat
enim Gal. 5. de locis affectis 7. historiam
serui à vipera demorsi, cuius cutis similis

porro facta est, nulla adhuc latione in hepate existente.

Soluitur dubium, quia nullum signum ex propositis si seorsum ab aliis consideretur, habet vim ad indicandum, sed solum iunctum cum aliis omnibus, vel aliquibus.

Quod color valde possit in indicando malam, vel bonam hepatis dispositionem, docet Galenus, dum §. de locis affectis 7. nobis proponit historiam Stephani, quem medici putabant abscessu hepatis affligi: cuius hepar cognouit ex solo colore faciei esse illa sum; inuenitque abscessum non in hepate, sed inter musculos transversales, & oblique ascendentes factum fuisse.

Quartum signum est *lasa distributio sanguinis per corpus*. Læditur distributio vel per se, vel per accidens: per se, vel ob lasas temperaturas, vel ob malam compositionem, id est, obstructionem hepatis; per accidens, vel ob lasas temperaturas partium attrahentium sanguinem pro sui nutritione, vel ob alimenti præuitatem, id est, crassi, seu viscidit.

Hepar imbutum sanguine ab eo cocto prius eo nutritur, deinde ad eam venam illum distribuit, & inde ab omnibus corporis partibus attrahitur: distributio, seu expulsio sanguinis ab hepate ad venas tripliciter lædi potest, ut docet Galenus lib. de causis symp. vel deprauatè, vel diminutè, vel ablatè: deprauatur à nimio calore, & inde assatur quo fit, ut à commode non possit distribui: diminuitur à causa frigida, vel à cibo supra modum crasso & viscido, unde tardè ab expultrice hepatis ad venam eam transmittitur; & tandem diminutè attrahitur à corporis particulis: hæc igitur mala distributio sanguinis indicat hepatis ægritudinem. Si verò auferatur distributio, vel alia functio, ut est attractrix, vel nutritrix, ut dicit Galen. in rex. tunc succedit atrophia, & mors.

Quintum signum læsi hepatis colligitur

ab excrementis, ut ab urina, & fecibus, &c. Notandum alui excrementa indicare posse concavam hepatis partem, & non extimam seu gibbam: hæc animaduersio est Galeni, ubi recitat historiam mulieris decumbentis apud Pantimidem. Similiter 14. Methodi, & alibi dicit, alui sedimina ostendere statum meserei, & concavæ partis hepatis; urinam verò conditionem sanguinis in giba hepatis existentis.

4. Dubitatio non videtur, quod signa desumpta ab alui excrementis & urinis, ostendant ægritudines hepatis, exempli causa, Gal. §. de locis affectis 7. ait, excrementa alui similia aquæ in qua mactata caro sit abluta, indicare imbecillitatem hepatis: quæ tamen imbecillitas non semper fit à frigida intemperie, ut multi medici putant: sed etiam à calida, & ab obstructionibus: quomodo igitur hæc alui excrementa indicabunt hepatis ægritudines cum modo indicent viam, modo aliam longe diuersam hepatis ægritudinem? Præterea potest contingere, quod alui excrementorum fluores fiant ob apesiam ventriculi, & origo istius sit à lie-ne non mittente humorem melancholicum qui est quoque dicatus coctioni ventriculi: unde tandem trahatur hepar in consensum eiusdem imbecillitatis. Galen. enim lib. 8. de medicamentis localibus cap. 6. ait, sicut in ventriculo adest apesia, id est, ablata coctio, & bradipepsia, id est, diminuta, & dyspepsia, id est, deprauata; similiter in hepate hæmatosis aufertur, diminui, & deprauari potest: unde fit, ut alui excrementa sepius, & multis modis fallere possint: similiter urinam modo indicat hepatis, modo renū, modo splenis, & modo vetriculi affectione.

Solutio facilis est, quia propositus nodus aliorum signorum syndrome dissoluitur: tota enim medicina huius est conditionis, ut interni affectus declarentur per signorum syndromen, & non per propriissima, quæ nunquam, vel admodum

raro inueniuntur. Ad dubium dicimus excrementa alui similia carnis toturæ indicare intemperiem frigidam, vel calidam, vel hepatis obstructionem; facto tamen prius examine aliorum signorum, quæ desumuntur præcipuè à læsis actionibus: Similiter, si iecur lædatur ob læsā ventriculi concoctionem, quærendum est, an protopathia sit in ventriculo, vel tiene: quod facillè dignoscitur ex iis, quæ à nobis tradita sunt in 2. lib. methodi nostræ, vbi tradidimus methodum dignoscendi quales affectus sint principales, quales proprii, & quales per consensum, Quomodo verò vrina ostendat iecur laborare, & quam efficaciam habeat, diximus superius in digressionē de vrinis.

Sextum, *ex gravitate circa regionem hepatis* colligitur eius ægritudo. Hæc gravitas, vel pondus circa hepatis regionem, vel sit à tumore, vel à materia viscosa existente in venis parenchymatis hepatis, quæ sunt capillares, suntque innumera- biles: dum enim non sunt refertæ succis pituitosis, vel crassitie, tunc ita bene euentatur iecoris calor, & ita perfecta fit hæmatosis, & distributio sanguinis, ut tunc peroptima sanitate iecur fruatur. Arbitror verò putredinem tunc præcipuè fieri, quando capillares venæ hepatis crassitie, vel tenacitate, vel sanguinis nimietate sunt occlusæ.

Septimum, *ex tumoribus hepatis* colligitur eius ægritudo. Notandum tumores partis concavæ hepatis tactu percipi non posse: solum enim pars gibba tangi potest. Notandum similiter, quod supra iecur, & peritoneum statim sequuntur musculi transversales, in quib. aliquando sit apostema, quod videtur esse hepatis; an verò iecur patiatur; ex colore dignoscitur; quia dum læsum est iecur, color valdè recedit à statu naturali, quod nō eueniet in apostemate musculorum. Hinc Gal. 5. de locis affectis 7. per historiam Stephani affecti abscessu horum musculorum abdominis, nos docet ex colore

parum recedente à naturali nullam læsionem fuisse in hepate, licet eam regionem occupasset: ecce igitur quod Gal. non ex vniço signo colligit internarum ægritudinum differentias; sed ex multis simul vniçis: ideo superius pro internis affectibus dignoscendis non solum proposuit tumores, sed etiā dolores, excutia; & actiones læsas: valeat ergo Argenterius, dum tot verbis inuehitur contra Galen. quia proposuerit signa non propria: quia nos hæcenus defēdimus, quod Galen. fuisset fatuus si habuisset vnicum proprium signum, & multa proposuisset; multa tamen communia eo ordine proposuit; quo simul vniça habeant in indicando tantam efficaciam, quantam vnicum proprium conuertibile.

Octauum signum, *dolores hepatis per essentiam, vel per consensum eius ægritudinem indicant.* Gal. 4. aphor. com. 53. ait dolores vehementes hepatis fieri, vel ob inflammationem fortem, vel ob flatum; dolores verò mites cum sensu gravitatis ait 5. de locis affectis, 6. & 7. fieri ab obstructione parenchymatis.

5. Dubitatio non videtur, quod dolor fortis possit in hepate sentiri quia hepatis parenchyma caret sensu: solum enim externa tunica irrigatur nervæa propagine sexti paris, quæ ob suam paruitatem sensum quoque exiguum hepati impartitur; ergo dolor fortis in hepate sentiri non potest.

Respondetur, iecur alligari costis nothis membranæ vinculo, cuius ratione dolor fortis fit. Accedit, hanc membranā esse pleuram, quæ maximo sensu prædita est; ideo in hepatis inflammatione dolores peruenire ad iugulum cui alligata est, & fieri similes doloribus pleuriticorum: differunt verò, ut docet Galenus 1. aphor. com. 12. quia in pleuritide dolor est pungitius: in inflammatione iecoris grauatiuus; in pleuritide est tulsis cum materia; in hepatis inflammatione sine materia; utriusque tamen est febris con

continua, & difficilis respiratio. Additur
tamen alia signa à Galen. & Auicenna,
quibus distinguitur hepatis ægrotudo à
pleuritide: Galenus enim 2. de locis af-
fectis 9. ait in vinculorum hepatis in-
flammatione pulsus esse vndosum; do-
lorem grauium; tussim sine sputo; &
colorem faciei citrinum, quod in secoris
ægrotudine perpetuum est; ab Auicenna
similiter fen 3. lib. 3. cap. proprio propo-
nuntur pulsus vndosi, dolores grauiui,
facies citrina, tussis sicca, egestio hepati-
ca, & vrina similis vrinæ hydropicorum.
Notandum quamuis inflammatio nō sit
in vinculo; sed in corpore iecoris, quod
ratione ponderis comunicatur vincu-
lis: sed hoc discrimine, quod in gibba
sit maior dolor; quia vinculum est vicini-
us; similiter maior difficultas in respi-
ratione, & maior tussis, quia ibi compri-
mit diaphragma, quod non euenit in
parte concaua: hancque hepatis partis
gibbæ inflammationem patiebatur Me-
dicus Siculus, cuius historiam Galen. 5.
de locis affectis 7. recitat. In concaua
verò parte inflammata signa proposita
sunt longè mitiora; sed quia pars hæc
concaua est magis vicina stomacho, idē
excitatur nausea; vomitus biliosus, &
sitis insignis: ratio est, quia ventriculi
inferna pars alligatur hepati, & venula
quedam valdè apparens recto tramite
mittit humores biliosos paulò supra py-
lorum, qui & nauseam, & sitim insi-
gnem facit.

CAPITIS LXXIX.

DE SIGNIS ÆGRI ventriculi.

Textus 83.

*Sic & ventriculi affectus cognoscitur,
ubi in concoctione delinquitur: &
appetitu humidi, vel sicci alimen-
ti: vel superfluitatum excretionē*

*delinquitur: ita etiam ex singulis-
bus, eructationibus, nauseis, &
ipsis eorum, quæ euomuntur specie-
bus, & doloribus.*

PRIMUM signum indicans
læsionem esse vetriculum est
læsa chylicatio: Galen. lib.
de differ. symp. ait, chyli-
ficationē lædi trifariam, vel
quando est ablata, & communiter dici-
tur *anæstia*, id est, cruditas; vel quando
est diminuta, & vocatur *spadusia*, id est,
tarda coctio; vel quando est deprauata,
quæ dicitur *duonia*, id est, dum cibis
corruptitur. Affectus verò lædentes
chylicationem ex Galeno 7. methodi
cap. 12. tres esse possunt, vel quando so-
lidæ partes ventriculi afficiuntur quacū-
que intemperie: vel quando humores
sunt affixi tunicis; vel quando sunt in vē-
triculi cavitare subditque, aliquando pri-
mum affectum cum secundo, & secun-
dum cum tertio, vel omnes simul copu-
lari. Præterea chylicatio potest lædi vel
per se, id est, per proprios morbos ventri-
culi, vel per accidens, id est, vitio aliorum
viscerum, vt nos docet Galen. 5. de loc.
affect. cap. 1. hæcque sunt eius verba. *Con-
geruntur excrementa in vetriculo, quæ tur-
bant coctionē tum eius vitio, tum vitio alio-
rum viscerum.* Subdit, male habente lieno
*sapē ichores melancholicos fluere in vetricum
& symptomata melancholica inde excitare.*
Similiter Galenus 1. de loc. affect. 3. lo-
quens de deprauata chylicatione, seu
de corruptela ciborum ait, non ab vnica
sola causa cibū corrumpi, sed modo ob
propriis morbos ventriculi; modo ob
alias causas; hæcque sunt eius verba. *Tres
ait dari primas, & generalissimas corruptio-
nis ciborum differētijs, vnam per proprios
morbos ventriculi; secundam à vitiosis hu-
moribus in ipso accumulatis; tertiam ab ali-
mentorum qualitate prodire.* Valeant igitur
qui in qualibet læsa ventriculi co-

ctione confugiunt ad imbecillitatem ventriculi; potest enim ventriculus esse suauissimus habens tamen deprauatam coctionem propter morbos splenis, vel alterius visceris. Hinc Galen. 7. methodi acriter reprehendit Medicos sui temporis, qui in laesa actione ventriculi vim putabant esse intentionem, quæ erat, ventriculum corroborare: dabant enim cibos astringentes, calidos, amaros, vinum de absinthio, de cotoneo, applicabât cærata, & vnguenta calefaciētia; & astringentia, perinde ac vnicus tantum esset ventriculi morbus; nec videbant; nec vidēt nostratum plurimi, astringentia & calefacientia, dum vitio aliorum viscerum leditur chylicatio, quam maxime nocere; quia ichores melancholici sunt mordaces, & vt tales non indicant calefacientia & astringentia, sed refrigerentia, & laxantia; quare, nisi distinguamus affectus per consensum ab iis, qui sunt per essentiam: de re medica actum est. Gal. verò loco citato in laesa ventriculi coctione ob calidas causas protulit, se quosdam oppressos ventriculi labore frigidas, potionem libenterasse, ecce quod, nisi distinguantur affectus proprii ventriculi ab iis qui per consensum est omnino impossibile, vti uitate possimus ventriculo.

Quod verò chylicatio lædi possit ab omnibus causis non naturalibus, nos sepiusq̃ admonet Gal. lib. 3. de symptomatum causis cap. 1. enumerans externa, quæ lædunt coctionem ventriculi, dicit esse cibum, excrementa retenta, paucum somnum, nimium exercitium, &c. ait. verò cibum lædere mala qualitate, vel copia, *κατὰ πλῆθος*, id est, inordinata ciborum ingestione, similiter 3. de symptomatum causis capit. 1. ait, excrementa calida si inueniantur in ventriculo, cibum corrumpere, & efficere chylum nidorulentum: si verò excrementum frigidum cibus permisceatur, ait, oriri in chilo aciditatem, si verò non permisceatur, ait, aciditatem non fieri, imminui tamen coctionem. Si

de somno loquamur Gal. 11. methodi cap. 3. ait, somnum moderatum cruditatem auferre; subdit deinde somnum concoquere, & vigilias digerere: causa verò, cur somnus concoquat & vigilie digerant, traditur à Galen. 4. in 6. de morvul. tex. 14. his verbis: in somno calor ad internas partes reuocatur, & melior coctio fit; similiter 4. de tuenda sanitate cap. 4. ait, somnum & quietem sermicoctis humores optime coquere.

Ceterum quia ventriculi coctio tripliciter læditur, vel quia est diminuta, vel deprauata, vel ablata: hæc læsiones facile dignoscuntur, quia tunc dicentur esse ablata, quando cibi nullam suscipiunt mutationem; diminutam, dum tardam vel admodum imperfectam; deprauatam, quando ructus acidi, vel nidorosi sunt; Hoc tamen scitu dignum non est prætereundum, quod ructus acidi tunc indicet deprauatam chylicationem, quando procedunt à chilo; quia quando à cibo, tunc à coctione diminuta procedunt:

Præterea chylicatio aliquando læditur non per se; sed ratione læsionis aliarum facultatum ventriculi attracticis scilicet vel complexus, vel retentricis: attractrix sit merito fibrarum rectarum: cognoscimus verò fibras rectas esse læsas, dum cibus descendit cum difficultate, vel sine vlla voluptate: læsa enim attractrice cibus ad fundum ventriculi non peruenit: idèò diminutè coquitur. Præterea leditur chylicatio ratione complexus: de quo complexu loquens Gal. lib. 3. de facultatibus naturalibus cap. 4. ait, si sentitur solus flatus, tunc complexus est diminutus: si verò fluctuatio, tunc complexus est ablatus: præterea prius quod, hoc ex errore incibus non oritur: si verò vitio retentricis coctio lædatur, tunc dicimus in ablata retentrice fieri lenteriam, in diminuta fieri celiacum affectum, in deprauata, multa sequi symptomata.

Secundum signum læsi ventriculi est *læsa appetitio succi cibi, vel humidi potus.* Sic.

Sicuti officium inæ partis ventriculi est coctio: coctioque læsa indicat ventriculi fundum esse læsum: similiter læsus appetitus edendi, vel bibendi indicat os stomachi esse læsum, quia ad hanc partem ventriculi fames & sitis pertinent.

1. Dubitatio non videtur, quod fames, & sitis sint affectiones propriæ oris ventriculi: quia Gal. lib. de symptomatum causis capit. 7. ait, in excitanda fame, vel siti quinque conspirare symptomata, quæ se consequuntur: quorum primum est vacuitas corporis: secundum appetentiæ naturalis illarum partium, quæ vacuæ sunt: Tertium venarum suctio, in qua, si iungitur caliditas, fit sitis, si frigiditas fames: Quartum est sensus suctus, qui fit in ore ventriculi: Quintum verò est appetentiæ animalis, quæ fit in cerebro: quod verò concurrat cerebrum ex eo patet, quia si quis videret manum humanam coctam, vel caput in mensa, vel audiret loquentem horrida, appetitum statim amitteret: ecce quod fames, vel sitis non solum ad vacuitatem corporis, ad appetentiæ naturalem, ad suctum venarum, ad sensum suctus oris ventriculi, sed etiam ad discursum, qui fit in cerebro, quique vel per sensum visus, vel auditus, vel per alios pertinet; ergo fames & sitis non erunt solum affectiones propriæ oris ventriculi; ut innuere videtur Gal. in hoc loco.

Respondetur, os ventriculi esse causam immediatam appetitus; ceteras verò propositas causas mediatas & remotas: sicuti enim homo immediate, sol verò remote ad generationem hominis concurrat: sic os ventriculi mediatè efficit appetentiæ: ceteræ verò partes remote, & mediatè, sed quidquid sit de causis remotis, omnes tamen necessariò concurrunt ad affectus productionem; ideòque ex Arist. 1. post. causæ remotæ semper dant quod. Præterea concedimus, læsionem appetitus non esse signum propriissimum malæ affectionis oris ventriculi; quia

causa sitis, vel fames potest esse in cerebro: & potest esse in sexto pari nervorum cerebri, qui dant sensum ori ventriculi: sæpè enim vulnerato cerebro statim excitatur vomitus, & tollitur appetitus ob consensum inter cerebrum & ventriculum per sextam verborum coniugationem: similiter aliquando fames, vel sitis ob corporis plenitudinem, aliquando ob læsa appetentiæ partium, quæ legeat alimento, & aliquando ob læsos partium suctus: ecce igitur quod in dignoscendis passionibus stomachi, vel aliarum partium, non vnicum signum, sed multa simul vnita indicandi efficaciam habeant.

2. Dubitatio ait Gal. signum læsi ventriculi esse appetitum humidum, vel siccum alimenti, in hac re videtur Gal. errare, quia appetitus humidus, vel siccus alimenti indicat stomachum rectè se habere.

Respondetur, Galenum in text. intellegere de appetitu non naturali alimentum siccum & humidum; hic appetitus tripliciter reddi potest non naturalis vel quando aufertur, vel diminuitur, vel deprauatur, aufertur, cum omninò tollitur sensus functionis, ut docet Gal. 2. aphor. 20. & 1. aphor. 11. ob summam aliquam intemperiem, idè Auicenna confirmat, virtutè scilicet oris ventriculi auferri non posse, nisi à summa aliqua intemperie, similiter à soluta vnitatè, & à mala compositione si intensæ sint, itidem potest auferri à morbis aliarum partium, & præcipuè cerebri, quando non influit, vel malè influit in stomachum virtutè sensitiuam, ut euenit in apoplecticis, & phræneticis, quorum cerebrum vel non influit, vel malè influit in stomachum radios sensitiuos: Diminuitur, dum quinque motus propositi, qui conspirant ad excitandum appetitum diminuti sunt: Deprauatur, dum os ventriculi est imbibitum adustis humoribus: tunc enim appetunt calcem, carbones. Hinc Galen. 1. de symptomatum causis cap. 7. ait, vitiosum succum excitare appetentiæ simulum; ita ut dum quis calcem desi-

desiderat habeat humorem imbibitum similem calci, & sic de aliis.

3 Dubitat. Galen. lib. de differentiis symptomat. 4. ait, famem & sitim esse actiones naturales; atamen 1. lib. de symptom. cap. 7. ait, esse actiones animales.

Responsio ex dictis superius colligitur; diximus enim ex Gal. quinque accidentia concurrere ad efficiendam famem, vel sitim. Primum, vacuitatem membrorum. Secundum, appetitum eorum naturalem. Tertium, suctum. Quartum, sensum suctus. Quintum, apperentiam animalem. Ad dubium dicimus, secundum tres motus antecedentes famem & sitim esse actiones naturales, secundum verò duos postremos esse actiones animales.

Tertium signum patientis ventriculi est *læsa excrementorum excretio*. læsa enim est excretio, vel quia sit ablata, vel diminuta, vel deprauata; facillè ablata & diminuta agnoscitur; Si verò est deprauata in excrementibus mutatis eam dignoscet; quia si videris exiens, esse mutatum hoc ordine originem istius passionis inuestigabis; Si exiens est mutatum, ergo retentrix est diminuta, vel ablata; hocque accidit vel per se vel per accedens; per se, quando fibræ transuersæ destinatae retentioni vel sunt exesæ, vel humida intemperie affectæ: si per accedens id erit ratione obiecti copiam, vel mordaci qualitate irritatis expultricem, quod obiectum deinde ab hepatis, vel stomachi alteratrice deprauata exoritur: similiter dicendum est de immodicè retento, quod scilicet indicet expultricem diminutam, vel ablatam, vel per se, id est, ratione fibrarum transuersarum intemperatarum, vel imbecillium, vel habentium sensum obtusum: vel per accedens, ratione scilicet angustiae, quæ prædicatur de obstructione, compressione, coalescentia, subsidencia, & occlusionem: Ego diffusè lib. 1. method. vitand.

cap. 6. egi de methodo procedendi à symptomatibus secundi ordinis ad symptomata primi, & ab his ad id quod est in facto esse, quod est radix omnium symptomatum.

4 Dubitatio ex Gal. de usu par. & 5. intestina neque attrahendi, neque retinendi virtutem habent: 3. verò de facult. naturalibus ait, intestina nullas fibras habere præter circulares, quibus facultas expultrix vitur: quem motum non voluntarium, sed communi nomine peristalticum vocant: Ex altera parte est Auicenna. 1. 1. & lib. de animalibus, ubi ruerur non solum chylum expelli à ventriculo ad intestina, sed etiam attrahi ab intestinis, quod negabat Gal. quare aut Gal. aut Auicenna. deceptus est. Præterea quomodo poterit defendi Galen. dum ait, intestina carere facultate retentrice, & attractrice: nonne qua libet pars viuens quattuor facultatibus prædita est? retentrice scilicet attractrice, oltractrice, & expultrice?

Responderetur, dubitationem esse de attractrice & retentrice communi, & non priuata: dum Galenus asserit intestina carere retentrice, aut intelligit de priuata; quia hæc nunquam deserunt partem viuentem; sed de communi; Auicennas verò ponit in intestinis attractricem communem, quæ à Galen. negatur.

Quartum signum ægri ventriculi est, *singultus*: quintum erit, *eructatio*: sextum, *nausea*: septimum, *vomitum*.

Quo ad singulum ex Hipp. 6. aphor. 39. & Gal. 3. de sympt. causis cap. 2. est duum generum: alter ex repletionem, alter ex inanitionem: singultus ex inanitione non est symptoma expultricis, sed retentricis deprauatæ: quia est motus solius morbi: in hoc affectu tunica, seu fibræ stomachi redduntur ob inanitionem factam à nimia enacuatione, vel defectu alimenti adeo sicca, ut non possint distendi; unde se contrahunt circa cibos, con-

conuellunturque & singultum faciunt. Hinc Galenus 7. aphor. 3. ait, ventriculū in singultu eo modo affici, quo musculi in conuulsione afficiuntur: Galenus ibi intelligit de singultu per inanitionem, quem ait Galenus 3. de sympt. causis cap. 2. assimilari exquisitæ conuulsioni ex inanitione factæ, in qua ob siccitatem tunicæ & fibræ conuelluntur.

Singultus verò ex repletionē est symptoma expultricis, & retentricis: vocatur tamen à Galenō 3. de symptom. cau. 2. symptoma expultricis: quia primaria affectio est in expultrice irritata: secunda verò in retentricē.

5. Dubitatio. Hipp. 6. aphor. 1. 3. ait, sternutationē superuenientem auferre singultum: similiter Arist. sect. 3. 3. probl. 1. docet sternutationē tollere singultum; quia rumpit, & dispellit spiritum, qui efficit singultum: quod cum ita reuera sit, quomodo singultus erit veluti conuulsio: conuulsio non potest sternutatione, vel alio motu externo tolli.

Respondetur, Galenum 6. aphor. 1. 3. velle, quod sternutatio tollat illum singultum, qui ex repletionē, & non ex inanitionē fit: similiter 3. de loc. aff. 7. ait, singultum, qui tollitur vomitu, non esse illum, qui ex inanitionē, sed qui ex repletionē fit. Præterea sciendum, nō omnem singultum ex repletionē sternutationē tolli; sed solum illum, qui fit à materia parum adhærente tunicis ventriculi; ubi enim tenaciter adhæret, & imbibita est in tunicis, seu fibris, dicimus, singultum eo nullo modo posse dimoueri: tanto minus sternutatio auferet singultum ex apostemate hepatis, vel ventriculi: immò valde repletiendimus illos, qui in huiusmodi singultus: ad sternutatoria confugiunt: quia sternutatoria agitant, & pars affecta magis repletur. Diximus in tunicis, vel fibris; quia Hieronymus Capiuacensis inquit, singultum conuenire fibris oris ventriculi; nauseam verò tunicis: quæ differentia ridicula semper mihi vi-

sa fuit: quia tunicæ nil aliud sunt, quam fibrarum contextus.

6. Dubitatio, Arist. sect. 3. 3. probl. 1. ait, singultum aceto fieri leuiorem: quomodo potest fieri leuior ab aceto, quod parti neruosa est insensissimum?

Respondetur, Arist. loqui de singultu ex repletionē, & non inanitionē.

7. Dubitatio augetur; quia ex omnium consensu singultus ex repletionē fit, vel à mordaci qualitate penetrante ventriculi tunicas: vel à cibo frigidus: vel ab astringente: astringens enim cibis constringente reddit humores tunicarum mordaciores; unde fit singultus; quæ cum ita sint, acētū & vt mordax, & vt astringens non solum auferet singultum ex repletionē, sed illum augebit: quod verò mordacia tunicis ventriculi imbibita excitent singultum, Galenus docet 3. de loc. affec. 7. ibi enim dicit, piper contritum excitare singultum, quod non efficit integrum, quia vt tale non penetrat; atque refert sibi ipsi piper contritum singultum aliquando promouisse.

Respondetur, acetum duum generum esse: alterum mordax, & acre, quod ex vino generoso fit: alterum acetum non acre, sed verè acidum, quod est longè temperatius. Hac posita distinctione dicimus, hoc postremum aceti genus auferre acrimoniam, & mordacitatē, & iuuare biliosis. Hinc Gal. de hoc aceto loquens 3. de ratione victus in ac. 3. 8. ait, quibus amara bilis exuperat acetum prodesse; quia calor bilis ab ipso dissoluitur, & in pituitam degenerat. Quod verò acetum sua natura frigidū sit. ego lib. 7. methodi vitandorum, ratione, auctoritate, & experientia ostendi acetum refrigerare, & vt tale nunc dico posse singultū auferre.

8. Dubitatio, dictum est ex Gal. 3. de sympt. cau. c. 2. singultum esse symptoma expultricis, attamen videtur potius, quod fit retentricis; quia per singultum læditur cibi amplexus, seu virtus retentrix, ita vt in iis, qui singultu anguntur,

Respondetur, lasam esse retentricem, seu amplexū per accidens, id est, ratione expultricis irritata; quam primum enim auferri posset, mordacitas irritans expultricem, statim cessaret singultus; & inde retentrix optimè suum officium exple-
ret: quare quando dictum est, singultum esse symptoma expultricis, intelligendum est per se primo, & non secundo, & per accidens: quod enim est per se, semper prædicatur de vno.

9 Dubitatio, Gal. 6. aphor. 39. ait, singul-
rum esse morum vehementiorem, quam sit vomitus, quia per vomitum expellun-
tur, quæ continentur in cavitate: per sin-
gultum verò quæ sunt imbibita tunicis
oris ventriculi; ex altera parte Auicen-
nas 13. 3. tract. 5. cap. 19. reprehendit
Galenum his verbis. *Et dixerunt quidam,*
quod motus singultus est fortior motu vo-
mitus: subdit, sed singultus est motus debi-
lior; quia per vomitum non solum eua-
cuantur, quæ sunt in cavitate ventriculi,
verum etiam imbibita in tunicis, ergo
malè Galenus, si vera est ratio Auicennæ.

Solutio non mihi videtur admodum
difficilis; quamvis à plurimis ut insoluta
relicta sit; quia vomitus bifariam consi-
derari potest: vel ut expellens, quæ sunt
in cavitate, & vna cum iis, quæ sunt im-
bibita in ore ventriculi; vel quæ sunt in
cavitate tantum: si consideremus vomitū
primo modo, dicimus esse vehementio-
rem singultu; si verò secundo modo, di-
cimus vomitum non esse vehementio-
rem singultu; quia, quæ sunt imbibita
difficilius mouentur, quam quæ sunt ef-
fusa in cavitate; dum Galenus dixit, sin-
gultum esse motum fortio-rem vomitu,
intellexit de vomitu minus vehementi,
quo, solum quæ sunt in cavitate mo-
uentur, & non de illo vehementi, quo
eliduntur quoque imbibita tunicis, &
sic inter Auicennam, & Galenum nulla
erit discrepantia.

10 Dubitatio, dictum est, mordacia, ut
piper contritum excitare singultum, si-

cuti Galenus expertus est in se ipso, ut
refert 3. de loc. affe. 7. attamen quam sæ-
pissimè comeditur piper, vel alia mor-
datoria, quæ singultum non excitant.

Solutio colligitur ab Alexandro Aphro-
probl. 1. num. 45. ubi habet hæc verba,
qui ventriculum nudum, & sentientem,
& calidum habent, hi celeriter piperis
acritudine mordentur: quo morsu stoma-
chus ad repellendam rem, quæ id efficit
excitatur, & sic oritur singultus; qui ve-
rò ventriculo sunt frigidiore, & pituito-
so, atque hebetiori; hi lentius singul-
tiunt; adde tu, & qui abundant cibis, vel
cruditatibus, horum tunicis tanquam
lorica indutis, morsum mordacium non
sentiant.

11 Dubitatio, non videtur, quod singul-
tus à nausea differat; quia vterque affe-
ctus fit ab expultrice oris ventriculi de-
prauata ob materiam imbibitam; ecce
quod eadem est forma, idem subiectum,
& idem efficiens; quare nausea, & sin-
gultus in idem recidunt.

Respondetur, singultum, & nauseam
fieri ab expultrice deprauata: sed mo-
dum esse omnino oppositum: quia in
nausea, ventriculi fundum coarctatur:
os verò dilatatur, quo fit ut nausea vo-
cet subuersio: in singultu verò ventri-
culi os constringitur, fundum verò dila-
tatur: idè ad fundum ventriculi, & non
per vomitum fit humorum expulsio.
Præterea in singultu humores sunt ma-
gis infixi, quam in nausea, ut Gal. & Au-
cennas locis citatis docent: ecce igitur
quod nausea, & singultus conueniunt
genere, non autem specie.

Quo ad quantum signum indicans
ægrum ventriculum est eructatio.

Eructationis causa materialis est hu-
mor crassus, seu viscidus: causa verò effi-
ciens est calor moderatus, seu imbecil-
lis: Galenus enim hoc docet 9. de comp.
med. per loca capit. 9. ibi recitat modum,
quo fiunt flatūs: dicitque fieri ab humore
crasso, & viscido, & à calore moderato: per

per humorem crassum intelligit melancholiam: per viscidum pituitam: ab aliis humoribus non eleuatur flatus, qui eructationes facere possint. Per moderatum calorem explicat causam efficientem, quæ non potest esse calor insignis: quia resolveret insensibiliter: neque omnino diminutus, quia ut talis non eleuat vaporem, & flatum facit. Hinc Gal 3. de sympt. causis c. 2. ait, flatulentias fieri in ventriculo, dum non admodum frigidus est: Hinc fit, quod nonnulli amentes tamen, ut dolore colico insigni liberentur; confugiunt ad aquæ frigidissimæ haustus. Hi licet repente dolore liberentur; post diem, vel paulo post in paralysem incidunt; hac ratione Gal. lib. de plenitudine habet hanc sententiam, humores calefactos esse, qui vertuntur in flatus: & 12. methodi c. 8. ait, crassa, & glutinosa cum calefiunt, flatuosum spiritum gignere: Hinc obiter illorum erratum notatur, qui pro flatibus curandis prius vtuntur calidis, quam humores crassos, & viscidos euacuent: vñ longè plures efficiunt flatus. Modus generationis flatus colligitur ab Auicenna lib. 3. fen. 14. tract. 2. c. 7. vbi habet hæc verba: dum retinetur vapores, inspissantur; & conuertuntur in flatus: ecce quod ut fiat flatus, vapores retinentur, qui cum sint aliquantulum crassiores, non possunt à calore diminuto ita discuti, & attenuari ut insensibiliter perspirent: Hinc fit, quod retenti eo magis inspissantur; vnde in crassos, & flatuosos spiritus conuertuntur. Quomodo verò sit inquirendum, an ventriculus sit causa eructationis, per se, vel per accidens; egimus de hac re tum in methodo nostra in fine sexti libri, tum superius.

12 Dubitatio, dictum est flatus, & eructationes fieri à calore non insigni, sed diminuto: at tamen experientia contrarium docere videtur; quia castaneæ, & poma igni supposita spirant flatus; ergo non calor diminutus est causa flatus.

Respondent Receniores, calorem dici

diminutum, vel respectu obiecti, vel absolute: dicunt ignem, vel quemuis alium calorem intentum animalis respectu obiecti, siue edulij difficillimæ coctionis, ut sunt castaneæ, & similia dici diminutum. Hæc responsio est ridicula: quia si neque respectu glaciæ debet dici ignis diminuti calor: tanto minus diceretur respectu castanearum, seu pomorum: locutio enim est nimis impropria; omnes enim fateri debent, ignem absolute, & respectiue esse summi caloris.

Ego respondeo, aliam esse causam generationis flatum, aliâ expulsiõis, quo posito dicimus, ignem, vel calorem ventriculi intentum esse causam expulsiõis, & non generationis flatum. Hinc intense calida, quæ flatus expellunt, à medicis vocantur carminatiua, quæ, ut talia non gignunt flatus, sed genitos, & inclusos repellunt: in pomis, & castaneis plurimi, & crassissimi sunt vapores, seu flatus inclusi, qui ab igne, vel à calore intenso non generantur, sed à geniti expelluntur.

13 Dubitatio, non videtur, quod causa materialis adæquata flatum sit materia crassa, & viscida: quia in ventriculo debili excitantur flatus ex cibis quoque tenuissimi succi.

Responderetur, cibum tenuissimi succi respectu caloris admodum diminuti subrogari cibo crassi succi: in his enim ob caloris paupertatem cibis quoque tenuis ita malè discutitur, & attenuatur, ut per insensibilem perspirationem perflare non possit, ideo inspissari, & in flatus degenerari: flatus enim nihil aliud est: quam vapor crassus impermeabilis per foramina insensibilia.

14 Dubitatio, ait Gal. eructationem indicare ventriculum patientem, quod non vident: quia sæpè similè ventriculus est sanus, & robustus, ructus tamen à copia, vel mala ciborum qualitate in ipso eleuantur: si à copia, fiunt acidi, & hi ructus ex Gal. 3. de sympt. cau. in principio indicant dominium pituitæ: si à ciborum

corruptela, fiunt nidorosi, lutosi, piseosi, vel alterius saporis pro varietate corruptelæ; de quibus Gal. loco citato egit; omnes tamen in sano stomacho gigni possunt.

Respondetur, omnia signa proposita indicare ventriculi passionem: sed duo restant examinanda; alterum, an ventriculus cum his eructationibus dici debeat æger, vel sanus; alterum, an sit æger vitio proprio, vel alieno: primum deciditur, an sit æger ex læsa operatione propria: ægritudinis enim primo & per se indicatur à læsione sensibili propriæ operationis; dum igitur chylicatio in aliquo fuerit diminuta, vel deprauata sensibiliter, ille æger vocabitur: secundum, confugiemus ad Galenum 1. de loc. aff. cap. 3. ubi ait, tres primas generalissimas differētiās corruptionis ciborum dari; primā, per proprios morbos ventriculi; secundā, à vitiosis humoribus in ipso accumulatis; tertiā, ab alimentorum qualitate: si viderimus ab aliqua corruptela ex his lædi sensibiliter chylicationem, ventriculus erit æger, sin minus patiens dici poterit, non autē æger.

Quo ad sextum signum patiens ventriculi est, *Nausea*: Ex nausea, quæ vomitu tollitur colligimus humorem instantem stomachum esse in cavitāte; si vomitu non tollitur, humor acris est imbibitus tunicis oris ventriculi, ut nos docet Galen. 2. ad Glauc. cap. 2. Ex nausea verò cum anxietate, & syncope dicendum est in tunicis oris ventriculi humorem imbibitum esse acerrimum.

15 Dubitatio non videtur, quod nausea indicet ventriculi passionem, quia ob cibos laxantes, cuilibet hominum accidere posset; quare non erat ponenda nausea in numero signorum indicantium passiones ventriculi.

Respondetur, vnum signum seorsum ab aliis consideratum nullam habere efficaciam, nisi methodo præcipue diuisua confirmetur: Galen. enim 1. ad Glauc. in principio celebrat Mensurheum Athe-

niensem, quia à generalissimis ad subalternas, & ab his ad specificas differentias descendebat; sic nos nauseam peruestigabimus; dicemus, nauseam, vel fieri ab alimentorum qualitate, vel à veneno, vel à vitiosis humoribus in ventriculo accumulatis, vel à proprio morbo ventriculi, vel à læsione sexti paris nervorum cerebri; similiter dicemus, humores accumulatos, vel pondere ab hepate; vel à liene, vel ab errore externo; exclusis demum omnibus faciliè ad propriissimam differentiam perueniemus, quæ indicabit, an ventriculi vitio, vel aliorum nausea facta sit; quæ autem, & quot sint ventriculi vitia pertinentia ad partes similes, & dissimiles, hinc non est agendi occasio.

Quo ad septimum signum patientis ventriculi est *vomitum*; qui est motus eius deprauatus; differt verò à nausea secundum magis, & minus.

16 Dubitatio, vomitus non videtur indicare passionem ventriculi: quia aliquando excitatur, ut dicit Hipp. & Gal. 6. aphor. 50. à vulnere cerebri, nulla tamen ventriculi ægritudine existente; quare non magis indicabit ventriculum patientem, quam cerebrum. Præterea vomitus fieri potest ob illas causas, ob quas fiunt ciborum corruptelæ; quæ ex Gal. de locis affectis 3. fiunt vel à propriis morbis ventriculi, vel à vitiosis humoribus in ipso accumulatis; vel ab alimentorum qualitate; ecce igitur, quod vomitus non solum indicabit ventriculi morbum, sed etiam alimenta laxantia, vel quæ in bilem conuertuntur. Insuper lib. 5. de locis affectis 1. admonet ventriculum lædi eius, vel aliorum viscerum vitio: ibique subdit sæpè ventriculum lædi, quia à splene confluant in ichores melancholici; similiter alibi dicit, ab hepate biliosa excrementa in ventrem colligi, & vomitum excitare nulla in ventriculo mala constitutione existente; quare inter signa ventriculi patientis vomitus non videtur esse certum signum.

Respon

Responſio facilis eſt, quia oſtendimus ſuperius, Gal. non compoſuiſſe hunc librum, vt ſignis propriis nos doceret artem medicam, ſed nominibus æquiuocis, & ſignis communibus, quæ aliis ſignis declarata ſummam efficaciam habent in temperaturis, & aliis affectibus tam naturalibus, quam præter naturam indicandis. Ad dubium dicimus, vomitum per ſe ſolum non indicare ægri tudinem ventriculi, ſed ſolum iunctum cum aliis ſignis.

17 Dubitatio. Gal. 6. de morbis vul. com. 1. tex. 5. ait, renes, & colon inteſtinum colligari à peritoneo; & ob hanc ſympathiam vomitum materiæ pituitosæ dolori tenum valdè conferre: quo poſito, quomodo vomitus, qui excitatur à paſſione nephritica indicabit paſſionem ventriculi? Dubitatio ſtatim alia exoritur: quia apparet contradicſtio in Gal. 1. enim de humoribus com. 12. ait ſolū ea, quæ in ventriculo continentur eſſe per vomitū euacuanda; nihilque dicit de iis, quæ in inteſtinis; quomodo ergo vomitus iuuabit colo inteſtino, & nephritidis?

Reſpondetur, vomitum mediātè conferre poſſe renibus, & inteſt inis; renibus, quia depleto ventriculo laxatur peritoneum, vnde ceſſat dolor, & renes, & cololum facilius deplentur. Ad ſecundā dubitationem dicimus cū Gal. 1. de humoribus 12. vomitum conferre pro expellendis excrementis inteſtinorum, & locorum magis diſtātium, iis qui ſoliti ſunt euomere cum virium tollerantia; quia, niſi iuuat immediātè, ſaltem mediātè non leue adfert beneficium.

18 Dubitatio non ſolum videtur, quod vomitus indicet ventriculi paſſionem; ſed neque ſingultus. Hippoc. enim 7. aphor. 3. habet hunc aphoriſmum, à vomitu ſingultus, & oculorum rubor, matum: Galen. in com. habet hæc verba. *Qualis paſſio eſt conuulſio muſculis, talis eſt ſingultus ſtomacho; ſubdit, ſi ſingultus & oculorum rubor non ceſſat per vomitum, alterum duorum indicari, vel cerebrū ner-*

uorum principium, vel ventriculū magnam pati inflammationem; ruber namque oculorum utramque diſpoſitionem ſequitur. Ecce non ſolum vomitum, vt probauimus, ſed etiam ſingultum indicare cerebri paſſionem: quomodo igitur indicabit affectum ventriculi?

Reſpondetur, affectus præter naturam ex Galeno 1. de locis affectis in principio, dupliciter conuenire poſſe læſis particulis, vel per idiopathiam, vel per ſympathiam; vbi paſſiones conueniunt per idiopathiam, ibi ſunt in facto eſſe; vbi verò per ſympathiam ſunt in fieri, & nihil indicat: quia illa pars ex ſe ſana eſt. Ad dubium dum ſingultus prouenit à cerebri inflammatione, dicimus in cerebro affectum eſſe idiopathicum, id eſt proprium, & in facto eſſe, & quo ablato ſtatim euaneſcunt affectus per ſympathiam, ſiue per conſenſum quod idem eſt: in ventriculo verò eſſe per ſympathiam & in fieri, & ventriculum ex ſe ſanum eſſe; hæc tamen ſigna à Galeno hîc propoſita non ſola, ſed ſimul vnita habent vim ſignificandi paſſiones proprias membrorum non ſemel probauimus.

Nota in Antiquis codicibus præter propoſita ſigna addita eſſe hæc duo, dolorem, & tumorem ventriculi, quæ re vera ſunt indicatiua paſſionum ventriculi; ſed quia in aliquibus præcipuè in Leoniceno non inueniuntur, ideo de illis mentionem non facimus; paulo infra tamen & ſuperius de doloribus & tumoribus non pauca diximus.

CAPITIS LXXX.

PARTICULA I.

De ſignis patientis thoracis.

Textus. 84. 85.

Ita & thoracis agnoſcuntur affectus
Rrr 3 *expirandi*

expirandi difficultatibus, tussibus, & doloribus, qui in ipso sunt, & ex eorum quæ expuuntur differentia: Sic & aspera arteria ægritudines, difficiles anhelitus, & tusses, & dolor in loco, & quæ expuuntur, & vocis offensiones ostendunt.

IN hoc tex. duo facit: primo proponit quatuor signa patientis thoracis; quæ sunt difficilis respiratio, tussis, dolores, & sputamina. In secunda parte proponit ægritudines asperæ arteriæ, quæ agnoscuntur per quatuor signa proposita: & per læsiones vocis.

1. Dubitatio non videtur, quod signa proposita, id est difficultas respirandi, tussis, dolor, & sputamina indicent ægritudines thoracis; quia ex Gal. 2. de locis affectis, cap. 9. & alibi habetur, hepatis vincula tensa, & inflammata agnoscuntur per tussim, lateris dolorem, & difficilem respirationem: ergo hæc signa non erunt propria thoracis patientis.

Respondetur, quatuor signa proposita simul vnita, & in syndromen collecta habere vim indicandi thoracis ægritudines: quia licet in hepate inflammato sint difficiles respirationes, tusses, & dolores: deficiunt tamen sputamina, quæ cum tussi excernuntur. Præterea hæc signa proposita, dum iecur est inflammatum sunt valde diuersa, quia Galenus 5. de locis affectis, cap. 3. & 1. aph. 1. 2. & 2. de locis affectis 9. ait, sicut in inflammatione pleuræ dolor est pungitiuus, & tussis est cum sputo colorato: sic in iecoris inflammatione dolor erit grauius, & tussis sicca: & sicut in pleura læsa pulsus est durus, & color faciei ruber: sic in iecoris ægritudine pulsus erit vndosus, & color faciei citrinus; valebit igitur hæc consequentia, est difficultas respirandi, tussis non sicca, dolores pungitiui, sputamina colorata, ergo ægritudo est in pleura,

quæ est membrana circumambiens omnes internas thoracis partes.

2. Dubitatio non videtur, quod qualibet ægritudo thoracis dignosci debeat quatuor propositis signis: quia neque musculi externi thoracis læsi excitant tussim, vel sputamina; neque ægritudines cordis vt syncope, & palpitatio agnoscuntur per tussim; neque caro pulmonis vllum excitat dolorem: ergo quatuor illa signa vnita in omni passione thoracis non aderunt.

Respondetur, Galenum proposuisse omnia signa, quæ concurrere possunt in thoracis affectibus præter naturam; quæ tamen non omnia vnita in quolibet affectu inueniuntur; sed modo vnicum ex illis, modo duo, & modo omnia: quare nulla redditur dubitatio.

3. Dubitatio, ait Gale: ægritudines thoracis agnoscuntur ex difficili respiratione, quod non videtur; quia respirationis organum ex Gal. 6. de v.p. cap. 2. est pulmo, & non thorax: ergo pulmonem & non thoracem indicabit.

Respondetur cum Galeno lib. de vilitate respirationis cap. 5. pulmonem considerari dupliciter: vel vt cordi copulatus, & sic est primum organum respirationis: vel consideratur, vt mouetur à musculis thoracis, & sic pulmo est instrumentum secundarium, & à thorace dependens: in quo sensu thorax est primum organum respirationis.

4. Dubitatio non videtur, quod læsa respiratio indieet ægritudinem thoracis: quia tollitur respiratio in apoplexia, quæ est affectus cerebri, & in passione hysterica, quæ est vteri. Præterea ab articulatione quartæ, & quintæ vertebræ cervicis procedunt duo nervi, & tandè se inserunt in partem nervosam diaphragmatis: si igitur alicui contingeret, vt læsio esset in collo circa illas vertebra, respiratio statim maxime læderetur: nulla tamen ægritudo in thorace existente: quomodo igitur læsa respiratio indicabit affectum thoracis?

Respon

Respondetur, non per solam læsionem respirationis agnosci thoracis passiones, sed per alia signa, & simul vnita; prout variae sūt illius passiones: Galenus enim 1. aphor. com. 12. syndrome quatuor signorum ait indicari pleuritidem, videlicet dolore lateris pungitio, difficili respiratione, tussi, & febris; ait, si vnicum ex his deficiat, non esse pleuritidem. Quod diximus de pleuritide, de aliis quoque thoracis affectibus intelligendum. Ad dubium, concedimus læsam respirationem indicare posse in apoplexia morbum cerebri: in passione hysterica vteri: sed hoc dicimus non esse contra Galenum, qui in passionibus thoracis cognoscendis non ex vno, sed ex pluribus signis vult esse procedendum.

5 Dubitatio, ait Galenus, passiones thoracis agnosci per tussim: hoc non videtur vniuersaliter verum; quia dantur plurimi affectus thoracis, in quibus non fit tussis: sicuti in affectibus cordis, id est in palpitatione, syncope, & in intemperiebus sine materia, & pluribus aliis, nulla tussis fit: tussis enim fit solum ab illo affectu qui prohibet dilatari, vel cōstringi thoracem: sicuti est pleuritis, catarrhus, peripneumonia, empyema, & alij similes.

Respondetur, Galenum proposuisse quatuor genera signorum indicantium passiones thoracis; quorum modo omnia, modo aliqua, & non vnum tantum concurrat: & sic dubitatio est nulla. Sciendum tamen, tussim habere illam proportionem cū thorace, quam vomitus cum ventriculo; quod quidem docet Galenus lib. 2. & 3 de symptomatum caus. cap. 3. his verbis, qualis est actio expultricis per vomitum in ventriculo, talis fit per tussim eorum, quæ sunt in pectore, & pulmone: discrepant, quia in tussi concurrat vehemens efflatio: in vomitu verò sola expultrix, quæ in tussi est imbecillima; quia substantia cartilaginea non habet talem expultricem, qua possit contrahi: sicuti habet ventriculus, qui antequam

expellat faciliè contrahitur: caret enim cartilagineis fibris; dicimus tandem, quod sicuti in omni passione ventriculi non concurrat vomitus; sic in passionibus thoracis non concurrat tussis.

6 Dubitatio dictum est, tunc tussim excitari, quando prohibetur thoracis cōstrictio, vel dilatatio ob catarrhum præcipuè in pectus delapsus: quod non videtur vniuersaliter verum; quia Galen. 4. methodi cap. 7. declarat, quādo catarrhus in pectus prolapsus excitat tussim, & quādo non; habetque hæc verba: *Quoad humor vndique iuxta tunicas arteriarum, ceu iuxta murum aqua descendit, tussim vtrique non cit: si quid per mediam viam spiritus incidit tussim statim excitat.* Ex quibus verbis duo scitu digna colligimus; primò modū quo descendit catarrhus in pectus, duplicē esse: alterū per mediā viam: alterū verò iuxta tunicas tracheæ, ceu dum iuxta murum aqua descendit. Secundò quādo catarrhus in thoracem prolapsus excitat tussim, & quādo non excitat.

Respondetur, catarrhū, dū prolapsus est per tunicas tracheæ, eo modo quo aqua iuxta murum, in thorace conseruari sine aliqua respirationis difficultate: idē tūc naturam non tentare expulsionē per efflationem, seu per tussim: dum verò illabitur per mediam viam, tunc vt expellatur, statim vehemens, & multoties repetita confurgit efflatio, & tussis. Ad dubiū respondemus, catarrhum prolapsum per tunicas ceu iuxta murū, nullo modo impedire thoracis cōstrictionē, & dilatationē: nisi affixus catarrhus occupet thoracis cavitatem: tunc enim ex Gal. 1. in 1. epid. com. 1. 2. & 4. aph. 54. excitat tussim, sed vt valde glutinosus; vel vt adeo tenuis, vt in efflatione dilabatur, & dispergatur.

7 Dubitatio nō videtur, quod dolor, qui est tertium signū ægritudinum thoracis, indicet carnis pulmonis ægritudinē, quia aliquando inflamatur: aliquando vlcerē magno sine dolore corripitur: quomodo ergo dolor indicabit passionē pulmonis?

Respon

Respondetur, in pulmone esse sensum exiguum non ratione parenchymatis; sed membranæ pulmonem ambientis, quæ irrigata est neruulo sexti paris neruorum cerebri; exiguusque sensus; quia cerebrum per tam exiguum neruulum tantam non influit sensationem, quanta est sufficiens pro sensu euidenti; ideo pulmo non pungitiuo, sed grauatiuo dolore afficitur.

8. Dubitatio, ait Gal. ægritudines asperæ arteriæ distingui ab ægritudinibus aliarum partiū thoracis per vocis offensiones; ita vt omnis anhelandi strepitus pendeat ab humoribus lentis, & crassis, vel ab alia causā impediēte liberum spiritus transitum per asperam arteriam, quod videtur dubium; quia in Antipatro Medico, vt refert Gal. 4. de locis affectis erat tuberculum in arteriis, quæ lenæ dicuntur, & non in trachea: attamen non solum inæqualitatem pulsus in Antipatro obseruauit; sed etiam difficilem respirationem cum sonitu: ergo sonitus anhelandi non videtur solum ab aspera arteria proficisci, vt ex tex. colligitur.

Responsio facilis est: quia in Antipatro, & in lenis arteriis erat tuberculum: & in aspera arteria humor crassus, qui sonitū efficiebat: sic nulla est dubitatio: valētque semper hæc, offensio est in voce, ergo passio est in aspera arteria.

CAPITIS. XXX.

PARTICULA II.

Textus 86. 87.

Secundum verò eandem proportionem, & in alijs omnibus accidit partibus: nam ex tumore, dolore, & operationum latione, & excrementorum differentia, sumentur indicia. Excrescentia autem non naturales, in inflammationibus du-

risque, ac laxis tumoribus, sunt explorandæ.

OSTENDAM Gal. distinctè proposuit signa indicantia ægritudines hepatis, stomachi, thoracis, & tracheæ. In hoc textu tria facit: primo ait, secundum eandem proportionem, siue secundum eandem methodum qua inuestigauit passiones illorum viscerum dicit esse inuestigandas passiones aliarum partium internarum. Secundo tradit quatuor fontes signorum indicantium passiones reliquarum internarum partium, quæ scilicet habent insitas, & aliunde emanantes potentias. Primum fontem ait, continere humores: secundum dolores: tertium actiones læsas: quartum verò exeuntia: ex his medici internarum partium ægritudines faciliè perquirere possunt. Tertio tangit in hoc textu tumorum differentias, quarum prima est inflammatio, seu apostema, quod fit à sanguine: secunda est tumor durus, qui à melancholia: tertia differentia est decema, quod à pituita: de crisipellate, quod fit à bile, nil dicit, quia inter excrescentias, siue auctam magnitudinem non continetur; quæ verò sint indicia humorum efficientium hos tumores superius nos fusè egimus: dictumque est, inflammationem, seu apostema internarum partium agnosci ex dolore pulsatili: scyrrhum legitimum ex indolentia; œdema verò ex grauatiuo, & ob scuro dolore.

1. Dub. Gal. in hoc loco proposuit quatuor signa indicantia ægritudines internarum partium, quæ sunt tumores, dolores, operationes læsæ, & exeuntia: attamen 2. de loc. aff. c. 9. proponit quinque: quorum primum est actio læsa: secundum excrementa: tertium situs accidentium, veluti situs doloris, caloris, tumoris, vel grauitatis: quartum propria accidentia: quintum dolorum proprietates.

tates: ergo in lib. de loc. affect. est superfluum, vel hic diminutus.

Respondetur, hunc librum (vt Auctor nos docuit) esse veluti compendium; nihil tamen à Gal. in hoc lib. omitti: quia quæ fusa oratione 2. de locis affect. cap. 9. protulit: in hoc lib. illa omnia signa ad quatuor fontes reducit; propria enim accidentia, quæ in lib. de locis affectis efficiunt quantum fontem, reducuntur ad vnum ex his quatuor, id est, vel ad operationem læsam, vel ad ea, quæ consequuntur operationem læsam; quæ sunt vel exentia, tumores, vel dolores: reliqua omnia clarissima sunt.

2. Dubitatio, tumor à Galen. vocatur *oikos*, id est, excrecentia: similiter 13. methodi cap. 1. vocatur magnitudo aucta; atamen lib. de differentiis morborum cap. 5. & 13. & lib. de inæquali intemperie cap. 3. & 9. Gal. tumorem vocat intemperiem cum materiæ fluxione: deinde illum quoque vocat affectum in soluta vnitate; ergo Gal. varius & parum sibi constans esse videtur.

Solutio petenda præcipue est ab Auenenna 2. 1. doct. 1. cap. 5. vbi aduertit, in tumore esse omne genus morbi: quia quatenus occupat partes similes, tumores est mala compositio, seu magnitudo aucta, quæ non fit sine soluta vnitate. Hinc non rectè à Falopio definitur tumor, quod præcisè sit magnitudo aucta; quia exquisitum erysipellam in tumorum catalogo non enumeratur, idè non magnitudo aucta, sed potius intemperies, vt docet Gal. 2. ad Glau. cap. 1. est appellandum. Ego autem magis probo hanc tumoris definitionem; tumor est morbus compositus denominandus ab eo à quo actio læditur; exempli causa; si tumor est in scroto ob prolapsum intestinum, dicitur magnitudo aucta sine intemperie, quia ratione magnitudinis hoc genus tumoris officit: si tumor ob luxatam partem lædit, dicitur in situ, & non in ma-

gnitudine aucta; si lædit figuram dicitur esse figuram vitiatam; si accenditur ob erysipellam calor, dicitur intemperies calida cum materia; omne enim quod est multiplex, seu æquiuocum multas ex necessitate habet definitiones; & non vnam communem, si Aristi in antepredicamentis vbi agit de æquiuocis est fides adhibenda.

3. Dubitatio Galen. inter excrecentias videtur collocare erysipellam: nihilominus ex Galen. loco citato, erysipellata sunt intemperies, & non excrecentia.

Respondetur primò, erysipellata exquisita non esse magnitudinem auctam, sicuti sunt spuria. Secundo dicimus, in codice Græco Galenum nō enumerare inter excrecentias erysipellam, sed solum apothemata, tumores duros, seu scyrrhosos, & œdematosos; in codice tamen antiquo addita fuerunt erysipellata ab iis fortasse, qui putabant genus exquisiti erysipellatis esse magnitudinem auctam.

CAPITIS LXXX.

PARTICULA III.

Textus 88.

Dolor autem quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit, Soluitur autem continuitas incisione, exesione, fractione, & tentione. Alteratur verò substantia à caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate.

RADIT in hoc text. duas causas doloris; altera est solutio continui, quæ fit incidendo, vel exedendo, vel frangendo, vel tendendo aliquam partem corporis sensu

præditam; altera verò causa est subita alteratio introducta cum violentia à caliditate, vel frigiditate, siccitate, vel humiditate. Tres enim requiruntur conditiones in generatione doloris, vt docet Gal. 1. 2. methodi cap. 7. primi, vt alteratio fiat *ab ipso*, id est, subito, & simul tota secunda; vt fiat *subito*, id est, cum violentia; tertia conditio additur à Galeno 1. de symptomatum caus. cap. 6. & à Platone in Timæo, quæ est, quod alteratio sit præter naturam; datur enim alteratio naturalis in coitu subito facta, & cum violentia, quæ non solum est cum dolore; sed est valde delectabilis.

1 Dubitatio statim oritur quia non videtur, quod alteratio facta ab humiditate dolorem efficere possit: tum quia 2. de comp. med. scilicet c. 1. negat his verbis, dolorem fieri ab humiditate, *vehementissimi dolores fiunt ob caliditatem, & frigiditatem: moderati ob siccitatem: ad humiditatem verò nullus est dolor*; tum quia Gal. 1. de symp. caus. cap. 6. & 1. 2. methodi cap. 7. vult, de ratione doloris esse repentinam mutationem factam cum violentia; at humiditas nullam inferre potest violentiam; ergo Galen. hic, vel alibi errare videtur.

Respondemus ex Gal. 1. de natura humana cap. 6. & 2. de comp. med. scilicet cap. 1. & 1. de symp. causis 6. humidam qualitatem dupliciter considerari, vel ex se solam; vel iunctam calori, vel frigori, vel copiosæ materiæ humidæ; Hoc posito: dicimus, humiditatem primo modo sumptam nullum dolorem efficere posse, quia qualitas humida ex se nullam infert violentiam, secundo modo verò sumptam cōcedimus dolorem excitare. Hanc solutionem attulit Conciliator differentia 76. refertque hanc fuisse opinionem Alexandri.

2 Dubitatio non videtur, quod caliditas, & frigiditas ex se dolorem excitare possint, quia Galen. lib. de inæquali in temperie cap. 6. & 3. de fract. 34. loquens

de calido, & frigido, habet hanc sententiam, calidum & frigidum proximè accedunt ad ea, quæ diuelluntur, vt soluant continuum, quare si proximè accedunt, vt soluant continuum, non actu soluant, & per consequens dolorem inferre non poterunt: Ego autem infra ostendam contra Plusquamcommentatorem, & contra Recentiores plurimos, qualitates, quæ dolorem inferunt id quatenus continuum soluant, & non alio modo, efficere.

Respondetur ex Gal. lib. de fract. com. 34. solutionem continui duplicem esse, aliam euidentem, aliam verò ratione cōtemplabilem, dum Galen. ait, calidum, & frigidum proximè accedere vt diuellant & soluant continuum, intellexit de solutione euidenti, & non de ratione cōtemplabili, quasi dicat, caliditas, & frigiditas aliquando tam sæuos excitant dolores, vt proximè accedant ad ea, quæ diuelluntur, & sensibilibiter continuum soluant incisione, exesione, fractione, & tentione, immò Gal. 3. de fracturis citato, ait, morbos qui inferunt dolores posse annumerari vlceribus, vocatque pansionem dolorificam vlcus, mente tamen & ratione perceptibile.

3ª Dubitatio non videtur, quod siccitas dolorem inferre possit, tum quia est passiva qualitas, tum quia Gal. 1. de symp. caus. c. 6. habet hæc verba: *humidum & siccum, si absint calefactio, & refrigeratio, sine violentia corpus contingunt*: quare sicuti humiditas ex se sola non infert dolorem, similiter neque siccitas, quod repugnare videtur Gal. in hoc loco, & 2. de comp. med. per loca cap. 1. vbi fatetur ab humiditate nullos reuera dolores oriri, à siccitate verò moderatos.

Respondetur, siccitatem dupliciter considerari, vel vt est in misto, in quo respectu actiuarū dicitur passiva, quamuis patiendū quod reagat: vel consideratur absolutè, & sic dicimus siccitatem, & humiditatem esse quoque actiuas

qualitates; quoniam à Gal. 1. de temp. cap. 2. & in hoc lib. omnes quatuor qualitates vocantur effectiue. Præterea potest responderi, siccitatem solam ad eò paruam efficere violentiam, vt propterea moderatissimos efficiat dolores; iunctam tamen cum aliqua ex actiuis longè maiores; sicuti etiam caliditas, quæ fundendo humores soluit continuum, & truces facit dolores, & frigiditas valde contrahendo, infert molestiam; si tamen ambo conspirant, altera scilicet contrahendo, & altera fundendo, vt Galenus 1. 2. methodi capit. 7. animaduertit in illis, qui in vehementi frigore iter fecerunt, & subito se calefaciunt, dicit: Hos vehementissimum dolorem circa vnguium radices experiri; similiter dum à sola siccitate fit aliqua coarctatio soluitur continuum, sed ad eò moderatè, vt vix dolores inferant; si verò siccitas participat caliditatem, vel frigiditatem, tunc longè vehementiores dolores mouentur.

4 Dubitatio magna in hoc loco exoritur; quia ex vna parte omnes medici sciunt, quod vnius rei vnica sit causa prima, & non duarum; at tamen Galenus non solum in hoc tex. affert duas causas doloris æquè primas, quæ sunt solutio continui, & subita alteratio: sed etiam lib. de const. ar. c. 8. ait, passionem dolorificam pendere à solutione continui, & ab intemperie: similiter 2. de locis affect. cap. 5. 4. de locis affect. 7. lib. de inæquali intemperie c. 3. & 1. de sympt. caus. cap. 6. sed clarissimè 1. 3. methodi c. 6. posuit has duas æquè primas causas doloris, intemperiem scilicet, & solutionem continui: Immo 1. de natura humana 2. 1. non solum fateretur, duas dari primas causas doloris; sed proponit quoque remedia, dicens, dolorem pendentem à continui solutione tolli vniendo: ab intemperie alterando: quare, vel commune præceptum, quod vnius rei vnica prima sit causa, falsum est, vel Galenus, lo-

cis citatis aberrauit.

Pro responsione sciendum 1. ex Gal. lib. de inæquali intemperie, cap. 6. & 1. 3. methodi ca. 6. vnica esse causam primam, & immediatam doloris, & non plures, hancquæ ex Galeno, & Hipp. esse solutionem continui: immò 1. 2. methodi cap. 7. videns vnica esse causam primam doloris subnecti hæc verba; *An quod calefacit, & refrigerat, efficiat solutionem continui eget longiori inquisitione: subdit ad methodum curandi hoc non pertinere: sed ad quantum librum de sympt. med. cap. 2. in quod lib. clarissimè determinat vnica solutionem continui esse causam doloris: ibique examinat; quomodo frigus sit vlceribus mordax: concludit quatenus continuum soluit, violenter vniendo particulas: quam continui solutionem, Gal. 3. de fract. com. 3. 4. appellat rationem contemplabilem, quæ valde differt ab euidenti solutione, quæ fit fractione, seu incisione: quare Gal. dum calor, frigus, vel siccitas dolorem efficiunt prius soluit continuum, & deinde dolorem excitant, ita vt prima, & immediata causa doloris sit continui solutio. Quod verò hæc sit vera & germana Gal. opinio ex eo patet, quia omnes philosophi, & Medici, qui post Galenum fuerunt eandem opinionem Galeno attribuerunt: Auerroës enim 3. coll. cap. 3. 1. disputans contra Galenum eandem sententiam illi attribuit, quam nos. Itidem Auicennas 2. 1. doct. 2. cap. 19. disputant contra Galenum illi attribuit, quod voluerit vnâ continui solutionem esse causam immediatam omnium dolorum. Demum Mesues cap. de psilio ait, Galenum habuisse hanc sententiam: quod qualitates primæ dolorem excitent, quatenus cōtinuum soluant. Causa verò cur Galen. proposuerit duas causas doloris, fuit, quia Medicus est artifex sensatus: idè placuit Galeno intemperiem violentam, quæ dolorem facit, vocare intemperiem, seu subitam alterationem, & non solutionem*

continui, quia non est sensibus manifestum, quod caliditas soluat continuum: verum dum altius Galenus erigit spiritum, fatetur cum Hippoc. omnem dolorem non solum esse solutionem continui; sed esse vulnus, quare res clarissima est, omnem dolorem immediatè pendere à solutione continui: diuiditur tamen solutio continui ab Hippocrate & Galeno 3. de fract. 34. & alibi in euidentem, & occultam: euidentis sit incisione, excisione, fractione, & tentione: occulta verò est tantum ratione contemplabilis, quia fit ab alteratione quatuor qualitatum.

5 Dubitatio non videtur, quod semper in parte, quam putamus dolore corripitur, sit solutio continui, vel alteratio repentina: audias casum admiratione dignum: Cuidam homini miserabili contigit, vt tota tibia sphacelo esset corrupta: Chirurgus ab illo vocatus, eam totam, ne partes vicinæ inficerentur, inscio patiente volsella amputauit: Miser seruans imaginationes præteritorum dolorum nihil sciens de tibia, & totius pedis amputatione valdè cōquerabatur de pollicis digiti dolore: quomodo igitur partis intemperies, vel solutio vnitatis erunt causæ doloris, si pars non sit, si digiti antea abscissi sint?

Respondetur illius miseri hominis dolorem pēdere quoq; ab aliqua solutione continui, vel violenta alteratione, sed nō facta in parte, qua carebat, sed in neruis aliquantulum superioribus, quorum propagines ante amputationem descendeabant, & sensum afferebant: causa cur deciperetur est, quia sensus non fit sine ratiocinio; quod est causa cur quinque sensus continuò decipiantur.

6 Dub. de ratione doloris à calida qualitate effecti duo sunt: primum, vt qualitas calida inuadat partem sensitivam subito: secundum, vt inuadat cum violentia: quæ conditiones videntur vanissimæ: quia sæpè calor febrilis inuadit subito,

& cum violentia: attamen nullus dolor fit.

Respondetur de ratione doloris, vel solutionis continui esse dispositionem in fieri, & non in facto esse; febris vt intemperies est in facto esse; quare præter has duas conditiones doloris, quod alteratio sit subito facta, & cum violentia requiritur, vt dolor fiat à solutione, & non à soluta vnitatem. Præterea respondemus, febrem esse intemperiem calidam æqualem; dolorem verò fieri ab intemperie inæquali, pars enim sensu prædita, dum æqualiter à calore læditur non sentit dolorem: facultas enim sensitiva iudicans, dum non percipit quid diuersum à semetipsa non potest iudicare vt malum & vt dolorosum.

7 Dubit. non videtur, quod frigiditas subito, & cum violentia introducta excitet dolorem: quia qui refrigerantur ob coitum non patiuntur dolorem: tamen subito, & cum violentia refrigerantur.

Respondetur, frigiditatem dupliciter considerari, vel vt est positua, vel priuatiua, primo modo excitat dolores: sed non secundo modo. Ad dubium respondemus, corpora à coitu refrigerari, quia spiritus vitales resoluuntur, quibus resolutis relinquitur frigiditas priuatiua, id est, relinquuntur partes calore priuata, concedimus nos frigiditatem posituam subito, & cum violentia introductam semper dolorem efficere: qualitates enim dum introducuntur κατ' ἀλυσιν & κατ' αἰσθησιν, quamuis sint posituæ nullum dolorem efficere.

QUESTIO XCI.

De causa prima, & immediata doloris.

PRIMA opinio est Auicennæ 2. 1. doc. 2. sum. 2. cap. 19. vbi ait, duas esse causas doloris æquæ primas, solutionem con

continui, & intemperiem. Auicennam sequuntur deinde Valeriola, Altimarus, Fuschius, Cornarius, & plures alij. Horum opinio videtur esse Gal. in hoc loco, vbi dicit, dolorem, vel indicare solutionem continui, vel subitam alterationem. Idem lib. de const. artis cap. 8. 2. de locis affectis cap. 5. 1 3. methodi cap. 6. & multis aliis in locis proponere videtur has duas causas doloris, solutionem continui, & alterationem subitam, ita ut omnes isti putent, quatuor primas qualitates per se primo, & non ratione solutionis continui dolorem excitare.

Rationes, quæ mouent Auicennam, & sectatores variæ sunt. Prima hæc est, dolor est similium partium: solutio verò continui est dissimilium, quare dabitur dolor in partibus similaribus, non ratione solutionis continui, sed ratione primarum qualitarum. Secunda ratio est, dolor aliquando est vbi nulla est solutio continui; ergo duæ erunt causæ: probant antecedens experimento huiusmodi, si pungatur aliqua particula sensu prædita non solum dolor est in parte soluta, sed etiam ut plurimum in vicina non soluta, ergo dolor est vbi nulla sit solutio continui. Tertia ratio, si primæ qualitates dolorem excitarent ratione solutionis continui, & non per se, ait Auicenna, quod sequeretur, non totam partem frige factam dolere, sed solum in illo confinio, à quo frigus diuiditur, vbi nullum est frigus, quod est ridiculum. Præterea addi possunt hæ duæ rationes Plurquamcommentatoris, quibus pro Auicenna probat, non solum caliditatem, & frigiditatem per se primo dolorem efficere: sed etiam siccitatem, & humiditatem, non ratione qualitarum actiuarum, sed ratione sui, per se primo, & essentialiter. Prima ratio Plurquamcommentatoris, quæ erit quarta in ordine pro hac opinione, hæc est: membra alterari possunt ab humido, ergo etiam vbi humidum dolere possunt, probat an-

tecedens ex Hippocr. lib. de locis in homine, vbi ait, dolorem esse dum membrum alteratur. Secunda ratio, quæ est quinta in ordine hæc est, siccitas, & humiditas possunt esse ex se corruptiue substantiæ membri: ergo possibile est, ut possint dolorem per se primo inferre. Ex his & aliis argumentis minoris roboris plurimi sectatores Auicennæ colligunt, omnes quatuor qualitates sine aliqua continui solutione posse dolorem excitare, ita ut duæ dentur causæ doloris æquæ primæ: altera, quæ conueniat similaribus, altera verò dissimilaribus particulis.

Pro solutione argumentorum ab Auicenna propositorum afferenda est prius illa distinctio à Galen. tradita lib. 3. de fract. com. 34. & aliis in locis: solutionem continui duplicem esse, aliam euidentem, quæ fit per fracturam, puncturam, & cæteras sensibus nostris conspicuas solutiones, aliam esse ratione contemplabilem, quæ non est sensibus aperta, sed occulta, quia si calor fundendo humores subito, & cum violentia dolorem excitat, illam effusionem videre non possumus, similiter frigus & *ἀψύχως*, id est, subito, & *βίαιως*, id est, cum violentia, si comprimat soluit continuum, & dolorem facit, hæc tamen continui solutio oculorum aciem effugit, itidem siccitas coarctando soluit, & dolorem facit: humiditas verò ex se, quia non potest violenter agere, ideò Galen. 2. de comp. med. per loca cap. 1. ait, ab humiditate nullum fieri dolorem, nisi ut ait 1. de sympt. caus. cap. 6. iuncta sit aliis qualitatibus. His positis facile respondemus ad argumenta Auicennæ, quod concludant solum de solutione euidenti, & non de illa, quæ mente percipitur, ideò quoad primum argumentum respondemus, solutionem continui contemplabilem conuenire quoque similaribus partibus. Quo ad secundum, dicimus, dum pungitur pars, & dolor excitatur in vicina parte,

id fieri à solutione continui, quæ ratione contemplabilis est. Ad tertium respondemus, quod magis diuiditur pars, vbi magis frigescit: diuisioque est per compressionem: vbi verò diuiditur à parte sana, dicimus non esse tantam continui solutionem, quanta requiritur ad efficiendam violentiam. Ad quartum argumentum Plusquamcommentatoris respondemus esse in 2. fig. ex duabus affirmatiuis; quia ad causandum dolorem non sufficit quod membrum alteretur; sed requiruntur duæ conditiones propositæ à Platone in Timæo, & à Galeno 1. de symptom. caus. cap. 6. & 12. methodi 7. quarum altera est, vt in dolore alteratio fiat *αθρῶς*, id est, subito & de repente; altera vt fiat *βίαις*, id est, cum violentia; relinquitur igitur vt medius terminus sit vniuersalior quæsito: medius est membrorum alteratio; clarissimum est, alterationem prædicari posse de membro dolente, & non dolente. Ad quintum, dum dicunt siccitatem, & humiditatem esse qualitates substantiæ corruptiuas; idè per se dolorem inferre posse; argumentum est vanissimum; quia opiata corumpunt substantiam; attamen non solum dolorem excitant, sed mitigant.

Secunda opinio est Auerrois 3. col. cap. 31. & lib. 4. cap. 46. quam opinionem sequitur Conciliator, qui putat vnicam esse primam, & proximam doloris causam, & non duas, vt Auicennas, & eius sectatores prodidere: hancque causam non esse solutionem continui, vt probauimus nos ex Gal. sed proximam, & immediatam omnium dolorum esse intemperiam partis dolentis: putabat, enim solutionem continui statim mutare temperaturam, illamque mutatam immediatè dolorem efficere: conuenit tamen Auerrois cum Galeno lib. 4. coll. cap. 46. in hoc, quod humida temperatura ex se sola non possit alium dolorem efficere, quam grauatiuum: duasque præcipuas doloris causas immediatas retulit

esse caliditatem, & frigiditatem: siccitatem verò solam perexiguū dolorem posse excitare.

Prima ratio Auerrois, quæ proponitur etiam à Conciliatore legitur 2. de anima com. 107. 117. 118. & 119. vbi dicit, sensum tactus, qui est index dolorum sentire prius quatuor qualitates tãquam proprium obiectum: quo posito sequitur, dolorem non fieri, nisi quando qualitates tangibiles, quæ sunt proprium obiectum fuerint excedentes, & improprietate, & per consequens intemperatæ: quilibet enim sensus alteratur ab excessu sui obiecti, vt docet Arist. 2. de anima, tex. 123. & non aliorum sensuum obiectorum: color enim neque dolorem, neque delectationem infert auditui, olfactui, tactui, vel gustui. Respondet tamen tacitè illi obiectioni, dum pungitur pars, & statim dolet: ait post illam solutionem continui à punctura factam influere spiritum, & sanguinem, & statim partem illam ex bona in malam temperaturam mutari; à qua primo, & immediatè censet dolorem fieri: à solutione verò continui, siue à punctura non immediatè, sed mediatè dolorem euenire putat. Secunda ratio hæc est, neque solutio continui, neque unitas continui est proprium obiectum sensus tactus: ergo nec solutio continui erit causa doloris; nec unitas delectationis: Tertiam rationem desumit à Galen. qui fatetur temperamentum esse obiectum tactus; dum ait, volam manus non fuisse factam in fine temperamenti, sed in medio, nisi ad apprehendendum contraria; quare excessus temperamenti partis sensitiuæ erit obiectum proprium doloris, & non solutio continui. Quarta ratio, solutio continui non potest esse obiectum doloris, vt docet Gal. quia qualitates tangibiles sunt sensibilia propria sensus tactus, & non solutio continui; aliqui enim reducunt solutionem continui ad numerum: alii qui ad motum; quæ obiecta sunt sensus

communis, & non sensus tactus.

Respondemus ad rationes Auerrois, concedendo, qualitates tangibiles esse obiecta propria sensus tactus: dicimus tamen, dum sensus tactus alteratur ab excessu sui obiecti primo, & per se alterari à solutione continui: aliud enim est sentire, & dolorosè sentire: sentire fit per qualitates tangibiles: dolorosè verò sentire fit per solutionem, seu separationem continui. Idem obseruatur in aliis sensibus: nam color quod est principale obiectum visus; si fuerit valde luminosus disgregabit visum, & disgregando visionem dolorosam efficiet: sicuti enim color viridis veniendo sensorium est causa delectationis: sic causa soluens continuum est causa doloris: similiter sonus est obiectum auditus: vehemens tamen strepitus diuellendo, & soluendo dolorosum efficit auditum: similiter sapor est obiectum gustus, sed si est valde amarus diuidit sensorium, & vnitatem diuellit. Idem de odore dicendum, sed magis propriè de tactu clara res est: quare ratio Auerrois concludit de qualitatibus tangibilibus, & de temperaturis quatenus inter limites naturales continentur, quia dum qualitates excedunt pariunt solutionem vnitatis, quæ est primum, & immediatum doloris obiectum.

Hinc obiter reprehendi potest Plusquamcommentator, dum censet contra Galenum in aliis sensoriis fieri solutionem continui, non ratione propria, sed ratione tactus: Gal. enim 10. de vfu par. cap. 3. probat euidentissimis experimentis, visionem dissolui ratione propria, & non ratione tactus; quia refert historiam Xenophontis de militibus iter facientibus per niues, qui amiserunt visionem ob maximam disgregationem à niue factâ, tactu tamen oculorum manente illæso: refertque tyrannidem Dionysij Siculi, qui vt lucem quibusdam eriperet, prius in obscurissimam carcerem eos detrucebat, & deinde post aliquod tempus in

splendidissimam, parietibusque albißimis ornatam domum eos duci iubebat. Similiter primo de sympt. caus. cap. 6. refert, aliquos auditu priuatos ob vehementissimum strepitum manente aurium illæso tacto: ecce quod subita, & violenta alteratio soluit continuum non in tactu solo, sed in omni sensorio: quamuis in sensu tactus propriissima fieri sollet solutio, & dolor formaliter exciteatur; quia in hoc sensu magis propriè dissipatur, vel dissoluitur proprium temperamentum.

Ad secundam rationem Auerrois respondemus, consequentiam esse falsissimam: quia sicuti obiectum proprium sensus facit bonum sensum: sic obiectum diuidens, & dissipans temperamentum sensorij efficiet sensum malum, & tristem: concedimus & nos, solutionem continui non esse obiectum proprium sensus: immò dicimus esse obiectum soluens, & destruens sensum.

Ad tertiam de vola manus, respondemus argumentum procedere de obiecto sensus, & non de obiecto destruyente sensum, quod omnino diuersum est.

Ad quartam concedimus solutionem continui pertinere ad sensum communem, sed non ad numerum: quia numerus est in facto esse: dolor verò est in fieri, dicimus igitur solutionem continui pertinere ad motum: quia ex quinque obiectis sensus communis solus motus est in fieri: quod enim est entis actus in potentia, vt in potentia non potest esse in facto esse: quia quod est in facto esse est actus entis permanentis in actu, & non in potentia.

Tertia est quorundam præclarissimorum Virorum, defenditurque in expositione huius text. à Marco Oddo. aitque, causam formalem, & immediatâ doloris nõ esse intemperiem: neque solutionem continui, sed esse mutationem repentinam, & violentam: probat non esse intemperiem; quia dum aliquis pungitur, statim

statim dolor introducitur : ait, intemperiem in tam breui temporis spatio non posse introduci : infert igitur, causam formalem doloris nō esse intemperiem, quod enī alicui inest formaliter prædicatur de illo per se : at sic est, quod intemperies neque per se, neque de omni prædicatur de dolore ; quia prædicatio de omni conuenit omnibus, & semper. Probat demum nō esse solutionem unitatis ; quia dolor, qui fit per manifestam solutionem unitatis fit per motum localem : qui verò per intemperiem, per alterationem : at sic est, quod ex Aristot. 1. phys. vbi disputatur contra Antiquos, motus localis segregari potest à motu alterationis, & viceuersa, ergo quod dependet à motu locali separari debet ab illo, quod dependet à motu alterationis ; & ob id dolor qui fit ex alteratione qualitatum, separabitur ab eo, qui ex solutione continui proficiscitur : cum igitur intemperies, & solutio continui sint duo omnino separata non poterunt neque simul vnita esse causas immediatas, & formales doloris, qui est vnica res, neque quodlibet seorsum ab alio poterit de dolore prædicari : concludit igitur causam immediatam, & formalem doloris esse mutationem violentam, & repentinam : conceditque causas mutationis repentinae, & violentae esse has duas distinctas ; sed æquè primas, & immediatas solutionem scilicet continui, & intemperiem ; dixit esse duas distinctas : quia temperatura, quæ in similaribus consistit, & compositio, quæ in dissimilaribus sunt duæ naturæ æquè distinctæ : dicit quoque ob has causas Gal. in hoc text. & alibi, vt 1. de causis sympt. cap. 6. 12. methodi 7. 2. de locis affect. 4. & 2. de ratione vitæ primo proposuisse duas causas doloris immediatas, & æquè primas. Demum Oddus confirmat eius opinionem auctoritate Aëtii lib. 5. cap. 100. vbi hoc modo doloris definit, *ἐκ τῆς ἀπαιτίας τοῦ σώματος ὅταν ἐστὶν ἀδύναμις μεταβολῆς καὶ ἰσχυρὸς ἐν τῇ φύσει*

αὐτοῦ, id est, dolor igitur est repentina temperamenti mutatio, & comprehensa cum solutionis continuitate : ecce quod Aëtius quoque videtur comprobare dictam opinionem, quod scilicet causa formalis doloris sit repentina mutatio.

Reiicitur istorum opinio, quia reluctant Gal. & rationi : Gal. qui 12. methodi cap. 7. protulit hæc verba : *Ἀνὰ πᾶσι καὶ θερμὸν καὶ ψυχρὸν ἐστὶν ἐκ τῆς ἀπαιτίας τοῦ σώματος ὅταν ἐστὶν ἀδύναμις μεταβολῆς καὶ ἰσχυρὸς ἐν τῇ φύσει* : subdit hanc speculationem non ad methodum pertinere, sed ad 4. lib. de sym. med. cap. 2. vbi determinat, solutionem continui esse vnicam, immediatam, & proximam omnium dolorum causam, ibique examinat, quomodo frigidum sit vlceribus mordax, concluditque, mordacitatem efficere, quatenus continuum soluit, id est, quatenus violenter vnit : soluitur enim continuum tam nimium disgregando, quam nimium vniendo. Hinc Gal. 3. de fract. com. 34. ait, dari duplicem continui solutionem, aliam scilicet euidentem, & aliam ratione contemplabilem : euidentem conuenire puncturis, fracturis, &c. ratione verò contemplabilem intemperiebus repente, & cum violentia factis. Quod verò Gal. crediderit solutionem continui esse causam immediatam omnium dolorum fatetur Auic. 2. 1. doct. 2. sum. 2. cap. 19. & Auerroës 3. col. cap. 31. Itidem Mesues, vbi agit de psilio. Cur verò Galen. proposuerit duas causas doloris, intemperiem scilicet & solutionem unitatis superius explicauimus, & paulo infra repetemus. Præterea hæc opinio aduersatur rationi ; quia si mutatio repentina, & violenta esset ratio formalis doloris propositio fieret conuertibilis, valerétque consequentia : est repentina mutatio violenta, ergo dolor, quod est falsum, quia febris est quædam mutatio, quæ repente, & cum violentia inuadit partes sensitivas, tamen non est dolor ; quare nisi præter repentinam, & violentam mutatio-

nem addatur solutio continui, nunquam causa proxima immediata, & conuertibilis cum dolore assignabitur: febris non est solutio continua: quia est intemperies æqualis: solutio continui verò non stat, nisi in intemperie inæquali: non enim soluitur vnitas sine euidenti inæqualitate.

Quarta est opinio verior, & est Gal. quod proximè. & immediata causa efficiens doloris sit vnica, & non duæ: hancque esse solutionem continui. Quod hæc sit opinio Gal. fatentur. Auic. Mesues, & Auer. quamuis diuersam sectentur opinionem. Præterea Gal. 12. methodi c. 7. videns intemperiem calidam; & frigidam efficere dolorem non per se, sed quatenus soluunt continuum habet hæc verba: an quod calefaciat, vel refrigeret efficiat solutionem continui, eget longiori inquisitione: de qua agit 4. de simp. med. cap. 2. vbi apertè dicit, solutionem continui esse vnicam doloris causam; ibique examinat, quomodo frigidum sit vlcibus mordax, atque quatenus continuum soluit: duplicem tamen continui solutionem esse nos docet 3. de fract. com. 34. alterum esse euidentem: alterum verò ratione contemplabilem, & hanc postremam fieri ab intemperie calida, vel frigida, vel aliis qualitatibus, Præterea Arist. 5. præbl. 26. & 6. c. 6. videtur asserere solutionem continui esse causam immediatam doloris. Neque obiciant, Galenum de cuius opinione loquimur multis in locis, sicuti in hoc text. 13. methodi. c. 6. & alibi proposuisse duas, & non vnicam doloris causam, & has esse solutionem continui, atque intemperiem. Responsum enim est superiorius, quod vnus effectus vnica sola sit causa immediata. & non plures: quamuis mediata possint esse multe: est Arist. 2. post. vnum dare vnum, & non plura: similiter est Galeni in methodo, vbi ait, vnum indicari ab vno, & non à pluribus: quod principium lib. 11. methodi nostræ

vitandorum errorum plenissimè confirmauimus. Dum verò Gal. proposuit duas causas doloris, dicimus, id miro artificio fecisse: quia Gal. scopus in hac arte medicinali est inuenire remedia doloris, quæ debent hauriri ab indicantibus notioribus nobis: indicatio enim est argumentum à noto ad ignotum: quare si Galenus proposuisset solam continui solutionem indicantem remedium, protulisset doctrinam studiosis medicinæ inutilem: quia datur solutio cōtinui in cognita & immanifesta, quæ debet declarari per nomina notiora: quamuis indicent causam mediatam, & non immediatam doloris, & hæc esse intemperiem: idè proposuit solutionem continui euidentem, & solutionem immanifestam, quæ sub nomine intemperiei à Gal. proponitur: rectèque hoc facit: quia de ratione indicantis est, vt sit nobis notius indicato. vt docet Gal. 1. meth. c. 5. & 1. de articulis c. 2. vbi ait, ante morbum curandum esse affectum, & locum affectum cognoscendum. Præterea cum indicās nos doceat remedium, nisi esset illo notius, committeretur illa species petitionis principij, quæ ab Arist. 1. post. c. 3. & 2. post. in principio reprehenditur, dum probatur ignotum per ignotius: quibus sic constitutis non poterat Gal. in hoc libello breuissimo, illam solutionem cōtinui asserere, quæ est causa proxima, & immediata dolorum omnium, quæ est illa, quæ prædicatur de solutione euidenti, & ratione contemplabili, quia hæc postrema est adèd difficilis, vt proluxa declaratione indigeat: quæ in hoc libro breuissimo non conuenit: maluit sub nomine intemperierum proponere solutiones ratione contemplabiles: quia 3. de fracturis com. 34. & 4. de simp. med. c. 2. distinctionem solutionis vnitatis distinctè declarat. Modus procedendi Gal. differt ab illo Arist. quia finis medicinæ est sanitas, philosophiæ est causas cognoscere: Arist. in sua philosophia incipit à materia prima, quæ est pars naturalis

ralis corporis: sed quia æquè respicit formā hominis, ac cadaueris; idèd Gal. agēs quoque de partibus corporis spreuit tractatum de materia prima, & incēpit ab elementis, quæ concurrunt ad efficiēdas tēperaturas, à quibus haurire potest medicus indicata, seu remedia pro corporis præservatione, vel curatione: idē exequitur in hoc loco, & in quolibet tractatu particulari: verum indicans remediū doloris est solutio continui: dum verò vult reddere hoc indicans, nobis facillè illud diuidit in solutionē cōtinuam euidentē, & in intemperiem, & non in solutionem continui ratione contemplabilem, quia non pertinet ad hunc librum, qui solum capita clarissima proponit, sed alibi, vt diximus de hac solutione occulta egit.

QVÆST. XCII.

Dolor sentiatur ab aliquo sensu.

Varia proponūtur argumēta ostendentia, dolorem non sentiri: duo tamen sunt præcipua. Primum horum est; dolor est sensus, sed sensus non sentitur à se, neque ab alio; non à se, quia ex Arist. 3. de anima text. 15. intellectus solus se intelligit in se reflectendo; non ab alio, quia si dolor sentiretur ab alio, ille per alium sensum: & ille alter per alium vsque ad infinitum, quod est inconueniens. Secundum arg. dolor non est proprium sensibile alicuius sensus, ergo non sentitur ab aliquo sensu. Cæterum quod dolor propriè sentiatur à sensu tactus est quam quod certissimum: immò est ridiculum audire probantem dolorem non sentiri vel sentiri, quia hoc non indiget probatione. Quæstio est. an dolor à virtute sensitua externa, vel interna cognoscatur.

Hipp. 2. Aphor. 6. videtur attribuere sentiendi officium menti siue internæ potentia, & non eternæ quia communiter profertur aphorismus hoc modo;

quicumque dolentes aliqua parte corporis dolores non sentiūt, ijs mēs ægrotat; neque tamen ex hoc aphorismo colligi potest, dolore sentiri; quia Græca dictiōne non sonant quicumque dolentes, sed *ὁδονοι, πονέοντες*, id est, quicumque laborātes, sicuti Felicianus lib. 7. cap. 6. de placitis Hippoc. & Platonis Latinè vertit: *πόνος* enim significat laborē, & non dolorem: neque dicit in aphor. Hipp. dolorem nō sentiunt, sed *πόνον ἐν αἰσθηνοῖς*, id est, laborē non sentiunt. Præterea dū mens ægrotat non percipitur labor sensitua partis: duo enim requiruntur, vt fiat dolor, particula sensu prædita, & iudicium: vnico deficiēte cessat sensatio, seu dolor; quare ex Hipp. aphorismo neque colligitur, sensum dolorem sentire, nec potentiam sensituiam concurrere ad sentiendū.

Conciliator disse. 77. respondet, dolorem non esse sensum, sed passionem sensus; immò ait dolorem esse passionem, & passibilem qualitatem, quæ est tertia species qualitatis.

Reiicitur, quia passio, seu passibilis qualitas est causa doloris, & non forma, & essentia doloris; ex Gal. enim 2. de locis affectis 7. dolor formaliter est tristis sensatio 7. de placitis Hippoc. & Plat. cap. 6. est vehemens sensus alterationis.

Quidam alij respondent non sentiri dolorem, sed causam doloris immediatam, quæ secundum Auerroem est excessus temperaturæ: secundum Gal. verò est solutio continui, vt probatum est superius.

Reiicitur hæc opinio; quia dolor formaliter est tristis sensus, dependens tamen à solutione continui, vel excessu temperaturæ: quare formaliter sentitur.

Alij respondent, dolorem non esse obiectum proprium sensus tactus, sed obiectum pertinens ad sensum communem: idèd à sensu cōmuni sentiri, & non ab aliquo ex quinque exterioribus. Isti tamē, qui putant dolorem esse obiectum sensus communis sunt diuisi: Quidā enim dicunt

dicunt dolorem reduci ad numerū; quia dolor vt dolor est solutio vnitatis, ex cuius diuisione duo resultant. Quidā verò dolorem reducunt ad motum, quia dolor est continui solutio, & non soluta continuitas: quare cum sit in fieri, motus erit: omnis enim motus vt motus est in fieri.

Decipiūtur, quia non soluunt quæstionem: quærimus enim nos, quodnam sit obiectum proprium in dolore, quod sensus tactus percipit: quāuis enim magnitudo sit obiectum sensus communis: at tamen dum magnitudo inspicitur, nō inspicitur vt magnitudo: sed vt colorata, vel illuminata: similiter dum tangitur, tãgitur non vt colorata, sed vt est obiectum proprium: similiter admittitur, dolorem pertinere ad motum, qui est sensus communis obiectum: possumus nihilominus quærere dum à sensu tacto sentitur, cuius proprietatis ratione sentiatur.

Peripatetici in 2. de anima tractāt hanc quæstionem, supponuntque dolorem esse sensum: sunt tamen inter se discordes. Plutarchus (referente Philosopho) dicebat, dum sensus sentit se sentire, id efficere meritò cuiusdam virtutis, quæ dicitur opinatiua, quam nos vocamus cogitatiua, quæ differt ab intellectu; quia est organica, aliquo modo tamen rationis particeps: hanc putant nonnulli discurrere circa singularia.

Philoponus censet, sensum sentire se sentire non per sensum, sed per virtutem attentiuam, quæ pertinet ad animam rationalem, & non est obligata organo, qua tamen bruta carent: idē putat bruta non sentire se sentire.

Simplicius asserit, sensum sentire se sentire quatenus aliquo modo est rationis particeps: negat tamen bruta propterea sentire se sentire.

Diuis Thomas 2. de anima cēset, sensum se sentire; quia vt fiant sensus, duæ conditiones requiruntur: prima est apprehensio: secunda iudicium: ait ratione

iudicij sensum se sentire. Hanc opinionē D. Thomæ sequuntur Medici; quia dicūt phantasma doloris prius recipi, deinde iudicari; indeque sumpserunt artem mitigandi dolorem, seu inueniendi famosa illa tria anodyna, de quibus agit Galenus 5. simp. 19. atque primū anodynū genus esse calidum in primo gradu digerēs, & tenuiū partiū, quod desumitur ab organi densitate; secundū genus est, quod habet virtutem emplasticam, quod respicit spiritum, in quo est iudicium, illum densando: impedit enim ne spiritus, vel radij illorum non ita penetrent, & per consequens non ita dolorosē iudicent. Tertium genus continet narcotica anodyna, quæ destruunt organum, & spiritum iudicantem.

Caterū omitamus Philosophos; quia nos negamus, dolorem esse sensum: hoc enim destructo cessat hæc quæstio, an sensus sentiat se sentire.

1 Dubitatio tamen inde exoritur, quia videtur, quod dolor cum Philosophis sit sensus: sic enim argumentantur; dolor est tristis sensus: ergo est sensus.

Respondetur ex Arist. 2. perihēr. nō valere cōsequentiam à cōiunctis ad diuisa, quando nō seruator idē sensus: veluti si quis diceret: pituita est sanguis diminutē coctus: ergo est sanguis. Ros est pluuia parua, ergo est pluuia. Similiter dolor est sensus tristis ergo est sensus, quod nō valet, quia dolor est dissolutio, & disgregatio, seu destructio sensus. Itaque ego arbitror, dolorem nō esse sensum: arbitror tamen, quod debeat cōnumerari inter obiecta sensus tactus: censemus tamen, obiectū proprium, & adæquatum sensus tactus esse innominatū quod qui non animaduertit, sapissimē fallitur: sicuti enim est obiectū propriū visus innominatur quia nec color, nec lux, sed quod de vique prædicatur est adæquatū obiectū: Hinc dicimus obiectū tactus adæquatum: neque esse qualitates primas nec secundas: ex multisque experimentis hoc

affertur; dum enim formica supra manum mouetur, non sentitur per qualitatem primam, vel secundam; ecce quod inter obiecta tactus datur aliquod, quod non reducitur ad primam, vel secundam qualitatem; ergo erit quid innominatum, quod deinde prædicabitur de quolibet sub illo contento. Nec dicant motum formicæ pertinere ad sensum communem; quia oportet afferre qualitatem propriam, qua per tactum sentitur formicæ motus; sicuti affertur, dum videmus eam moueri; concludimus ergo dolorem non esse sensum, sed obiectum sensus non adæquatum, quia hoc est innominatum sentiri que à virtute sensitiua, quæ constat ex parte recipientis, & ex parte iudicante, quæ in spiritibus animalibus, vel eorum radiis consistit.

CAPITIS LXXX.

PARTICULA IV.

Textus 89.

Læditur autem operatio tripliciter; aut quia debiliter; aut quia vitiosè; aut quia nullo modo fit.

Declarauit superius, quod signa indicantia ægritudines omnium partium corporis desumantur ab his quatuor fontibus, à tumore, à dolore, à læsis operationibus, & ab excrementis; hætenus egit de tumoribus, & doloribus; in hoc tex. verò resumit signa à læsis operationibus, quæ tripliciter læduntur, vel quia sint diminutæ, vel deprauatæ, vel ablata: quæ enim actio sit animal vitalis, vel naturalis ex Galeni sententia in hoc text. tribus tantum modis lædi potest, vt dictum est; exempli causa, dū iecur gignit

sanguinem pituitosum, vt in hydropico, vel in fluxu hepatico, dicitur actio sanguificatrix diminuta: dum verò gignit sanguinem biliosum, & ardentem, dicitur significatrix deprauata: dum verò nullo modo gignere potest sanguinem, vt in perfecta hydropes; vel in senio philipi, dicitur sanguificatrix albata: idem dicitur de qualibet actione naturali, animali, & vitali.

1 Dubitatio non videtur, quod quilibet læsa actio possit tripliciter lædi, vt docet Galen. quia memoria est quædam actio animalis; tamen non potest tripliciter lædi; quia solum diminuta, & ablata inuenietur: deprauatam verò nec animo concipere possumus.

Respondetur, de ratione deprauatæ, seu vitiosæ actionis non esse intensiorem actionis; sed de ratione actionis deprauatæ esse, quod grauius actio læsa sit: sicuti enim ex Galen. in tex. de ratione diminutæ actionis est læsio debiliter facta: sic de ratione deprauatæ est læsio grauius facta, fiat per intensiorem, vel remissionem actionis adhuc non ablata; similiter 3. de symp. caus. in principio ait, actionem diminutam esse illam quæ vix sit, qualis prius erat; in hoc tex. verò dicit, diminutam debiliter fieri: deprauatā verò vitiosè, id est grauius esse vitiatam, & non debiliter. Item 3. de symp. caus. deprauatā vitiosam vocat: quibus positis dicimus, memoriam diminutam vocari, quando parum deficit; dum valde minuitur vocari vitiatā, seu deprauatam. Idem dicimus de læsa respiratione; dum enim respiratio difficilis facta est, dicitur dispnæa, quæ est deprauata, seu vitiatata respiratio, quod vitium consistit in remissione, & defectu respirationis, & non in intensione: similiter si venter cum difficultate cibum in chylum conuertit, chylicatio vocabitur diminuta: quia illa actio vix sit: si verò medium cibum in chylum, & medium in pituitam viscosissimam, tunc chylicatio vocabitur deprauata,

prauata, quamuis fiat per remissionem. Ratio verò huius doctrinæ desumitur ab hoc altiori principio, quod omnis dyscrasia minuet propriam actionē, actio enim ex Gal. 2. methodi cap. 6. & alibi à temperatura prouenit; quare intendantur, vel remittantur gradus temperaturæ, actiones fiunt vel diminutæ, vel deprauatæ: diminutæ, si parum recedant à statu naturali; deprauatæ, si multum & grauius recedant. Præterea: nonne omnia corpora si ægrotant ex necessitate, ægrotant vel leuiter, vel grauius, vel ferè extinguuntur: si primo modo tunc actiones dicuntur diminutæ: si secundo modo dicuntur deprauatæ: si tertio modo ablata, ablata enim actio est ferè mors partis, vel totius: Hinc valde errant, qui putant omnes actiones deprauatas ex intensiōe actionis sic vocari: cum plurimæ, vt dictum est vocentur deprauatæ ob nimiam remissionem.

2. Dubitatio videtur contradictio manifestissima, quod actio vocentur ablata, quia si est ablata, non est amplius actio.

Respondetur, actionem ablatam intelligi duobus modis, vel quo ad sensum, vel quo ad totalem extinctionem: dicimus, quod primo modo, id est quo ad sensum actio vocetur ablata: secundo verò modo non vocari actionem, sed mortem: à priuatione enim ad habitum non datur regressus. Hinc in apoplexia quo ad sensum actiones principes, & respiratio sunt ablata, non tamen quo ad realem extinctionem, immò tribus experimentis cognoscere solemus, an in apoplecticis sit realiter extincta respiratio. Primum, superponitur pectori aquæ cyathus, tunc si respiratio ex toto non est extincta, aqua in cyatho tremore concutitur. Secundum, si ori apponimus speculum, maculatur. Tertium, si naribus linum, vel quid leuissimum applicetur, videtur moueri ab occulta quadā respiratiōe, quæ licet quo ad sensum sit ablata, non tamē supponitur realiter extinctam esse.

3. Dubitatio non videtur, quod ex operatione debiliter læsa necessario morbus internus colligatur; quia in sanis quoque corporibus inueniri possunt actiones debiliter læsæ.

Respondetur, quod actio debiliter læsa est duum generum, alia est aded sensibilibiter læsa, vt viuens non possit officiorum suorum munera explere; alia est debiliter læsa, sed viuens exercet sua officia, ita ac si esset sanus: quo casu dicimus, operationem debiliter læsam non indicare malam constitutionem. Præterea respondemus, Gal. velle non solum per læsas operationes docere malam aliquam constitutionem; sed per alios tres fontes signorum, id est per dolores, tumores, & excrementa mutata; est enim impossibile, vt sit operatio debiliter læsa, quæ ægritudinem indicet, quin sequatur exeuntia præter naturam, vel immodicè retēta, vel alia symptomata tertij ordinis.

CAPITIS LXXXI.

Textus 90. 91.

Quæcunque autem excernuntur nonnulla quidem sunt veluti partes patientium locorum: nonnulla verò tamquam excrementa. Quæ verò in ipsis naturaliter continentur singula propriam facient indicationem. Dictum est autem de hisce omnibus plenius in tractatu de membris passis, quem nullus ante nos, aut in artem redigit, aut ad absolutam perfectionem deduxit: quemadmodum & in omnibus alijs euenit, quibus initium quidem aliquod ab Antiquis est datum, nō tamen absolutum est opus. Aegrotantium itaque corporum ex tractatu illo inditia sunt sumenda.

*da. Eorum autem qui in agitudine
nem lapsuri sunt, & qui sanitati
restituendi præsens doctrina com-
plectitur.*

Ostquam Galenus desump-
sit signa à tumore, dolo-
re, & operationibus læsis;
ait quoque in hoc loco
esse desumenda ab iis, quæ
excernuntur; excrementa enim, seu excre-
menta præter naturam sunt symptoma-
ta necessariò consequentiæ symptomata
primi ordinis, quæ sūt læsæ operationes.

In hoc cap. tria genera excremento-
rum indicantium internas ægitudines à
Galeno proponuntur. Primum genus ait,
continere portiones, seu particulas loco-
rum affectorum exelas, quæ excernun-
tur, veluti sunt ramenta, cortices inte-
stinorum, quæ indicant affectum dysen-
tericum: similiter, si cum tussi excernitur
bronchium, id est corpus quoddam carti-
laginosum, quod est asperæ arteriæ par-
ticula, dicimus, vlcus esse vel in aspera
arteria, vel etiam in pulmone. Itidem ob-
servatur in Hippoc. 4. aphor. 76. dum ex-
cernuntur exiguae carunculae, aut veluti
pilli, indicari renem vlcus; similiter
aphor. 81. eiusdem sectionis, si quis squa-
mulas meiat, indicari vesicæ vlcus, quod
dictum est de renibus, vesica, intestina, &
aspera arteria de omnibus partibus vlce-
re correptis intelligendam; hoc tamen
supposito, quod si portiuncula excreta
fuerit paruula, paruum affectum; si ma-
gna magnum sit indicatura: Itidem si ex-
creta partiuncula fuerit nigredine, vel
mala alia qualitate infecta maligniorem
ægritudinem enunciaturam dicimus.

Secundum genus excrementorum to-
to genere præter naturam est pus, vel per
vomitum, vel per tussim eiectum: si per
vomitum, dicimus vetriculum, vel œso-
phagum esse vlcere afflictum; agnosce-
mus œsophagum esse affectum, si ante-

quam cibus ingestus sit in ventriculum,
sentiantur puncturæ; si verò post immis-
sum cibum sentiantur, dicimus vlcus esse
in ventriculo. Si per tussim, & puris pau-
xillum egreditur, & puncturæ sentiatur
in trachea, ibi erit vlcus: sin minus, & pus
copiosius sit, vlcus erit in thorace. Simi-
liter si viderimus in lotio pus esse valde
permixtum, tunc dicemus, renes esse af-
fectos: quia maior distantia efficit exa-
ctiorem permissionem: hoc tamen si-
gnum non est omninò certum; quia
etiam pus vlceris gibbæ partis hepatis
vrinæ exactissimè miscetur: sitis igitur
erit, qui tollet dubietatem: nam si dolor
fuerit circa lumbos, in rene: si in regio-
ne hepatis, vlcus erit in hepate. Itidem
euacuatio aquæ similis carnis recens ma-
ctatæ indicabit, iecur esse læsum: & de-
mum citrinus color pariet certissimam
hepatis ægritudinem.

Tertium genus continet illa excreta,
quæ in locis affectis naturaliter collo-
cantur: veluti si vulnerabitur abdomen
in parte epigastrica, & ex vulnere pro-
fluat cibus, ventriculum esse vulnera-
tum indicabitur. Similiter si vulnus fue-
rit circa pubem, & vrina egrediatur, vul-
nus erit in vesica, si egredietur stercus,
intestina erunt vulnerata; & sic de aliis
partibus obseruandum.

Notat Galenus, se egisse de his tribus
generibus: excretorum plenius in tract.
de locis aff. admonetq; neminem ante il-
lum absoluisse, & in artem redigisse tra-
ctatum de cognoscendis locis affectis;
hacque occasione omnes antiquos me-
dicos paruifacere videtur; quia multa
inceperint pertinentia ad artem medi-
cam: nunquam tamen perfecerint. Po-
stremò ait ex libris de locis affectis esse
sumenda signa omnium locorum affe-
ctorum: eorum autem qui in ægitudi-
nem lapsuri sunt, quorum corpora neu-
tra sunt, & qui sanitati sunt restituendi,
quorum corpora sunt actu ægrotantia, in
præsenti lib. de his ait se verba facere.

SEXAGINTA

Sympathiæ, & idiopathiæ humani corporis ex Gal. & anatomix arcanis desumptæ.

DIGRESSIO XCIII.

Athenus Galenus tradidit methodum perquirendi locos patientes per signa desumpta à doloribus, tumoribus, operationibus læsis, & exeuntibus: Hancque applicauit præcipuis, & internis visceribus: omisit tamen alias corporis partes minus principales; quia eadem methodo earum passionibus non difficilè penetrari poterunt. Sed quia ex læsis operationibus medicus in anatomia versatus facile penetrare potest, quibus partibus affectus præter naturam per essentiam, vel per consensum conueniant: & in qua parte sit idiopathia, & protopathia, & in qua sympathia tantum; nos propterea gratia facilitandi hoc negotium applicabimus Galeni methodum aliis partibus omissis; præcipuèque ex læsis partium officiis declarabimus, quando passionibus fuerint primariæ, quando propriæ tantum, & quando per consensum.

Præstat igitur, ut ante applicationem huius methodi ex Galeno declarentur termini: primo enim de loc. aff. cap. 3. distinguit idiopathiam à protopathia his verbis: *Contingit aliquando aliquem simul, & per consensum, & propria affectione laborare: cum in affecta particula per consensum permanens sit dispositio: neque dicemus ipsam affici primario: sed propriè, & secundario*: Ecce quod datur affectio permanens, quæ sit propria, & simul per consensum, similiter 4. methodi cap. 4. ait, si affectus adhuc sit, licet sit permanens, attamen auspicandam curationem à causa fouente. Itidè 7. methodi ait, si duo affectus sint cõiuncti, ut vnus sine altero nõ auferatur, primo illum sine quo alter nõ

tollitur, esse auferendum: ecce quod non sat est, membrum aliquod passionem nõ naturalè pati, sed oportet scire an adhuc fiat, vbi sit primaria affectio, vbi sit saltè propria, & permanens; quia sine his medicus, neque iunctionem leuissimã quidem applicare audeat oportet: Ut igitur huius doctrinæ veritas elucescat, mihi proposui exemplis à Galeno, experiètia, & Acanis anatomix desumptis, eam claram, & omnibus conspicuam reddere.

1 Inter stomachum, & cerebrum consensus obseruatur à Gal. 1. de loc. affect. cap. 6. in casu illo famoso iuuenis Grammatici, qui ob læsionem oris ventriculi in comitalem incidebat: hæc sunt Galeni verba: *Grammaticus quidam iuuenis quoties vehementer doceret, vel cogitaret, vel inediam sustineret, & irasceret, comitiali morbo corripiebatur: addit per consensum ab ore ventriculi id euenisse*; hic iuuenis erat picrocholus; idè protopathia, seu principalis affectio erat in iecore: idiopathia, seu propria affectio erat in ore ventriculi: sympathicus affectus, siue per consensum, quod idem est, erat in cerebro: præseruabatur Galeni iussu à comitiali, stomachum corroborando vsu panis cum vino albo modicè adstringente: sympathia cum ex Gal. libello contra Lycum triplex sit alia generis: alia vicinitatis; & alia operis familiaritatis: hæc oris ventriculi cū cerebro est generis; quia sextum par neruorum cerebri mittit quoque ad stomachum eiusdè generis propaginè nerueam, scilicet qua sensus influit in os ventriculi.

2 Inter septum, musculos intercostales, & neruos consensus obseruatur à Gal. 4. de locis aff. 4. in casu illo famoso de Athletæ secundo, qui ob septi transuersi imbecillitatem sine intermissione mouebat musculos intercostales. ubi ait Gal. esse difficile explicatu, an imbecillitas pertineat ad musculum septi; vel ad neruos, vel ad aggregatũ ex vtrisque: poterat tamen in hoc casu esse protopathia in cervice à qua prodeunt nerui, qui inseruntur diaphra

diaphragmati idiopathia in diaphragmate, & sympathia in musculis intercostalibus; qui tamen abstulisset passionem ceruicis, facile permanentem dispositionem diaphragmatis, cuius esse adhuc erat in fieri superasset; qua ablata confertim cessasset musculorum intercostalium imbecillitas.

3 Inter ceruicem, & digitos summæ manus sympathia obseruatur à Galeno 2. de loc. aff. c. 6. & lib. 3. cap. ult. in casu Pausaniæ sophistæ, qui dum Romam veniret ex casu è vehiculo percussus est circa septimam ceruicis vertebam; unde amisit sensationem trium digitorum: Galenus ait, se coniecturam fecisse, qui circa septimam vertebam ceruicis facta fuerit dispositio scyrrhosa, à qua parte oriuntur nerui, qui sensum digitis afferunt; ideo Galenus ceruici remediis localibus emollientibus applicatis liberauit Pausaniam à stupore digitorum summa cum admiratione omnium illorum medicorum, qui localia applicabant digitis & non ceruici: protopathia erat in ceruice, sympathia in digitis: Neque mireretur quispiam, quod sensus partis deficiat manente illius motu illaeso; non enim valet consequentia, ablatum est motus, ergo sensus deficit; quia in epilepsia sensus tollitur, & non motus; similiter in phræneticis motus sunt vehementissimi, sensus tamen pereunt; similiter dormientes mouentur, & non sentiunt; immò Gal. 2. de motu musc. cap. 4. ait, se somno oppressum integrum ferè stadium dormiendo confecisse: In his obiectum sensus abest, obiectum verò motus, id est, fortis alicuius rei imaginatio adest: Neque neruorum varietas sensum, & motum efficiunt; sed idem nervus præsentem motus obiecto mouet, non sentit verò absente sensus obiecto; idem enim nervus respectu substantiæ medullaris ratione diuersorum obiectorum mouet, & sentit. Neque vera est Fernelij opinio 5. lib. suæ physiologiæ cap. 1. c.

dum ait, omnem motum à cerebri medulla prodire, sensum verò à membranis; hæc enim opinio est contra Galenum 7. de placitis cap. 3. vbi ait, facultatem mouendi, & sentiendi solum in cerebri medulla contineri: membranas verò fuisse institutas ad vestiendam, & nutriendam medullam, idem dici debet de neruis. Quod verò opinio Fernelij reluctetur rationi, alibi egimus, neque hic est huius disputationis locus.

4 Inter instrumenta vocis, & ceruicem consensus obseruatur à Gal. 1. de locis aff. cap. 6. vbi refert, vocem cuidam fuisse ferè amissam ob ceruicis lationem ab extremo frigore factam: hæc sunt verba: *Equidem vocem vitiatam fuisse meminisse, ut penè perderetur infrigidatis vehementer neruis recurrentibus, cum per hyemem in opere quodam Chirurgico ceruix fuisset incisa, quod cum intellexerem caloricis remediis naturalem temperaturam neruis restituens, vocem reuocavi.* Sympathicus affectus erat in vocis instrumentis: proprius, seu idiopathicus in neruis recurrentibus, qui inseruiunt voci; protopathicus verò seu primarius in ceruice; qui verò auferet principalem, id est, frigiditatem ceruici introductam, facile affectum proprium, qui est in neruis recurrentibus non valde permanens, superabit. Modum curationis ait Galenus, fieri per applicationem calefacientium: calefacientia verò sunt illa, quæ auferre possunt frigidam intemperiem ceruicis, & neruorum recurrentium: omnes enim actiones à temperatura solent prodire: ideo Galenus à corrigenda temperatura modum curationis desumpsit: Empirici sanè nunquam iuuissent, ut solent expectorantibus saccharo, videlicet violato liquiritia, & aliis innumeris vocem clarificantibus, quibus Nostratum plurimi sine ratione vtuntur.

5 Inter sternum, & laryngem in anginosi obseruatur consensus ab Hippocrate in prognosticis, & coacis prænot. vbi

vbi hæc profert, si rubet sternum, in angina esse salutare; ratio est, quia larynx sarcina qua premebatur liberatur: neque obstat, quod dictum est ab Hippocrate in Epid. de muliere anginosa decumbente apud Bitonem, quod licet habuerit pectoris ruborem: nihilominus quarto die perierit. Ratio est, quia rubor est salutaris, dum angina non est maligna: dum enim est maligna, & rubor adfit, actum est de vita: malignitas enim non consistit in humorum confluxu, sed in mala qualitate. Rubor circa sternum est affectus per consensum factus: ob musculi, qui à summo sterne oritur, & in latera scutiformis infertur, continuitatem: affectus verò proprius est inflammationis muscularum laryngis: modus curationis desumitur ab inflammatione, & à consensu illo sterni, qui non auferendus, sed confirmandus laxantibus, ut inuiteretur natura ad expulsionem per externam illam partem.

6 Inter cutem capitis, & ceruicæ consensus obseruatur à Galeno in casu illo citato 4. de locis affectis 4. qui est de illo homine, cui defecit sensus pellis capitis, affectione primaria existente in ceruice: ibi Galenus de hoc casu loquens reprehendit medicos vulgares, qui ut restituerent sensum cuti capitis, exulcerabant caput medicamentis calidis, credentes affectum primum esse in pericraneo: hæc sunt verba Galeni: *Vulgares Medici ulcerauerunt caput medicamentis calidis purantes sensum ipsius lesum, calidis posse reuocari; nec sciebant locum primario affectum esse in ceruicæ. Affectus per consensum erat in pericraneo: primarius erat in ceruicæ; quia ex primis vertebrae spinæ quatuor nervi oriuntur, & ascendunt ad caput, à quibus cutis ambiens caput recipit sensum: quod verò in ceruicæ fuerit protopathia, ex eo cognouit Galenus; quia intellexit, patientem sub pluvia, & vento impetuoso ambulasse, & circa ceruicem pallium*

fuisse madefactum, unde ex illo frigore, & madore ceruix passa fuit intemperiem frigidam, & humidam heberantem illorum nervorum sensum. Hinc ait Galenus, sanata ceruicæ topicis calidis, statim quoque pellis sanata est: quia pellis affectio insequabatur affectionem ceruicis primariam, ut umbra corpus, ecce quem fructum ex arcanis anatomie colligere possumus. Qui verò in hac arte semper insistant in genericis, ut nostrarum plures, non est mirum, si neque intelligant, neque sciant morbos curare: in eorum enim discursu semper committitur paradoxismus, in quo ratio est communior quaesito: Dum vident aliquod symptoma perseverare non expendunt, an protopathia sit in aliqua corporis parte externa; sed statim supponunt principalia viscera esse læsa: & inde pharmacis, & phlebotomia miseris ægros inculpatos vexant: quod erratum maximè reicitur à Galeno 5. de loc. aff. cap. 7. in casu Stesiani, qui à Romanis medicis iudicabatur, quod hepatis abscessum pateretur: Gal. verò ex solo colore hepatis illius esse sanum agnouit: deinde ex arcanis anatomie percepit abscessum non hepar, sed transuersales musculos abdominis in Stesiano obfidere.

6 Inter lienem, & ventriculum obseruatur mirus consensus à Gal. 5. de locis aff. cap. 1. vbi habet hæc verba: *Congruntur excrementa in ventriculo, tum eius vitio, tum vitio aliorum viscerum; cum male habente liene ichores melancholici possunt in ventriculum confluere, & symptomata melancholica excitare. Ecce quod in hoc casu à Gal. proposito primaria affectio est in liene: affectio verò per consensum in ventriculo potest tamè ichor sua mordacitate introducere intemperiem in ventriculum: quæ tamè sit morbus partim in fieri, & partim in facto esse: eius tamen affectio primaria sit in liene. Qui igitur hæc symptomata melancholica voluerit curare non applicet ventriculo*

remedia: quia solum curato liene tollentur ventriculi angores, quod fiet humorem præparando, illumque extrahendo eleboro, vel hyrudinibus applicitis, hæmorrhoidibus auertendo.

8 Inter ventriculum, & hepar obseruant consensus dum bilis iusto plus confluit in ventriculum, vel per meatum felleum, vel per aliam viam: affectus proprius, & principalis est in icore; illoque ablato, statim cessare solent ventriculi passionibus: quomodo verò cognoscatur, an hepar primario læsum sit, ex traditis à Gal. in capitibus superioribus, & lib. 1. de loc. aff. c. 5. & 2. c. 9. facillimè dignoscemus; ibi enim dicit, signa locorum affectorum esse actionem læsam, excreta, situm accidentis, dolorum proprietates, & propria accidentia: Ego autem de methodo distinguendi idiopathiam à protopathia fusè tractavi lib. 1. methodi vitand. cap. vndecimo. Confert præterea in affectibus ventriculi dignoscendis ad examen reuocare tres causas corruptionis ciborum à Gal. 1. de loc. affect. c. 3. traditas: quia in omnibus affectionibus ventriculi pernoscendis mirificè inseruiunt: ibi enim Gal. ait, tres esse generalissimas differentias corruptionis ciborum: primam esse, dū cibi corrumpuntur per proprios morbos ventriculi: secundam dum ob vitiosos humores, qui possunt à quolibet viscere in ventriculum mitti: tertiam ob prauas alimentorum qualitates: His positis dicimus, in prima tantū differentia ventriculum indicare curationē: in aliis nihil omnino indicare: immò Medicum applicantem remedia ventriculo aliquin sano importunè ægrum vexare.

9 Inter caput, & hepar obseruatur à Galeno consensus 2. de differ. feb. cap. vltimo, dum loquitur de catarrho: ait enim aliquando caput nil pati: sed catarrhum fieri ob sanguinem vitiatum: tunc si omnia præsidia, quæ humana mens excogitare potest, capiti applicet, tantum abest, ut aliquid opis asser-

res, vt maxima molestia ægrum afficeret.

10 Inter hepatis concavū, & ieiunum intestinum maximus obseruatur vicinitatis consensus: 5. enim de loc. aff. cap. 7. Gal. habet hæc verba: *Hepar afficitur per consensum, vel lienis causa, vel ventriculi, vel intestinorum, & maximè causa ieiunij, & mesenterica vena habituali intemperie refrigerare possunt omnes venas simarum partium hepatis: vnde intemperies peruenit ad totum iecur.* Primo notandum, Galenum admonere, simam iecoris partem maximè causa ieiunij trahi in consensum, quia vt ait 6. methodi c. 4. hoc intestinum iecori est maximè vicinum; & eius tunica est prætenuis, vnde facile eius passionibus iecori communicant: secundo dignum obseruatione est, quod iecur in dyscrasiam secundum vnā partem incidat, alia parte manente sana: potest enim iecoris pars sima affini intemperie frigida per consensum lienis, ventriculi, & præcipuè causa ieiunij, manente tamen parte gibba sana, & omnino illaesa.

11 Inter hepatis gibbam, & diaphragma, renes, & pulmones obseruatur maxima sympathia, quia vnico membro læso, aliud secundum partem viciniorē, primo in similem passionem cadit; deinde totum afficitur: Gal. in 5. de locis aff. cap. 7. habet hæc verba: *Per consensum à pulmone, vel à septo transuerso, vel à rene primo pars hepatis gibba afficitur: & tractu temporis totum iecur, addit, & vtero insciabitur, nisi sit natura contentiosus, & indolens.* Ex Gal. in lib. contra Lycum, tres proponuntur consensus, vicinitatis, operis, familiaritatis, vt qui est inter mammæ, & vterum, & consensus generis, familiaritatis, vt qui est inter ecrucem, & diaphragma per neruos, & inter os ventriculi, & cerebrum per sextū neruorum par.: consensus ille hepatis, condiaaphragmate, & renibus, & pulmone est vicinitatis: omne enim agēs approximātū passio multiplicat

multiplicat quantum potest suam ideam, ut docet Arist. 1. de generatione. Notandum similiter, partem hepatis gibbā posse affici interperie præter naturā sana existente, siua quamuis non diu ob viciniam partium eiusdem corporis possit perseverare sana: Qui igitur iecur per consensum læsum à renibus valet remediis hepatis sanare hepar, tempus conterreret.

12. Inter ventriculū, & manus nullum esse consensum probat Gal. in libello aduersus Lycum; ibi ait, tres esse partium humani corporis consensuum primum vicinitatis; secundum, operis familiaritatis, ut inter vterum & mamas; tertium, esse consensum generis, qui obseruatur in longitudine neruorum, venarū, articularum, & musculorum: probat primo inter stomachum & manus, nullum esse consensum generis, quia nihil à ventriculo exoritur, quod ad manus perueniat: similiter nullum esse inter stomachum, & manus operis familiaritatem; quia homo cui abscissa manus est, optime potest cibum conficere, neque consensum vicinitatis esse potest, ut patet, quare vanissima, & ineptissima fuit sympathia stomachi cum manibus, ut putabat Lycus.

13. Inter cerebrum, seu spinam obseruatur cōsensus cū toto corpore à Gal. 4. de locis affect. cap. 4. dum vitio cerebri, vel spinæ communicatur toti, vel diuersis partibus intemperies: hæc sunt fere Galeni verba: *Imbecillitas interdum cerebri vitio, interdum spina primario laborantis ob intemperiem toti, vel diuersis partibus communicata, quam vulgares Medici non comprehendunt. Sæpiissime accidit, quod summa imbecillitas mortifici facultatis fit introducta, à cerebro, vel spina in musculos mouentes brachia, vel pedes: Rudiores medici tamen non expedientes consensum, quem habet cerebrum, vel spina cū musculis applicant topica brachiis, & pedibus: nec vident, primariam affectionem sæpiissime esse in spina, vel cerebro, & non in musculis; quomodo*

verò possit dignosci, an in spina, vel cerebro sit primaria affectio, facile patebit si viderimus, eandem læsionem non solum pedibus, & brachiis esse communicatam; sed etiam aliis partibus superioribus, quæ iisdem neruis ab eodem loco prodeuntibus irrigatæ sint.

14. Inter cerebrum, & os ventriculi admirabilis obseruatur cōsensus, vulnerato enim cerebro sequitur vomitus; & læso stomacho à bile, vel ab alia mordaci causa sequitur capitis dolor, & aliquando epilepsia, ut Galenus retulit de iuvene illo grāmatico: causa sympathiæ est sexta neruorum coniugatio, à qua prodeit furculus nervæus vestiens orificium ventriculi. Hinc rudiores decipiuntur, dum læso cerebro per cōsensus stomachi applicant stillicidia capiti, per forniculos brachiis; isti enim merito irridentur ab his, qui arcana anatomicæ possident.

15. Inter renes, stomachum, & coxas obseruatur cōsensus generis: quia quando quis patitur affectum nephriticum, statim vomitus, & torpor in coxis consurgunt: consensum renum cum stomacho fit; tum à neruis sexti paris cerebri, qui renes, & stomachū vestiunt, à peritoneo induente renes, & ventriculum: consensum verò renum cum coxis fit per sextum famoris musculum, qui à parte renum subiecta exoritur: dum enim renes præ dolore, vel calore, humoribus implentur aliquantum comprimunt directum musculum, vnde torpor in coxis è directo renis læsi suboritur: Neque rectè sentiunt Lægius, & Iacorius, torporem in coxis nephriticorum fieri: quia venæ, & arteriæ plus iusto replentur, & repletæ comprimunt famoris neruos. Reiciuntur, quia si ob compressionem neruorum famoris fieret torpor, non in coxis solum: sed in toto pede obseruaretur. His positis, si medicus pro auferendo hoc coxarum stupore applicaret inunctiones coxis, nonne medico anatomicæ perito

perito moueret nihil; quia stupor est infieri, & nihil indicat; quia passionem renum insequitur, ut umbra corpus.

16 Inter pleuram, & iugulum est consensus generis, quia pleura iugulo alligatur; idem in pleuritide in iugulo aliquando magnus dolor excitatur, quamuis ibi nullus humor, neque vlla mala dispositio permaneat: dolor enim ibi causatur, quia pleura ab inflammatione violenter distenditur, & dolor ubi est alligata sit: videas quantum à veritate recedant, qui putant, illam sententiam semper esse veram; ubi dolor ibi morbus; vera tamen est potius hæc; ubi sudor ibi morbus, estque Hippocratis in aphorismis.

17 Inter nervos intercostales, & cubitum, immò & digitos summæ manus consensus obseruatur à Galeno 4. de loc. affect. 4. in casu cuiusdam laborantis peripneumonia vehementi; in hoc ægrorante ait, cubitum, & digitos manus habuisse difficultatem in sensu & aliquando in motu: atque has læsiones prodire à læsis nervis, qui inter primum, & secundum intercostale spatium sunt: refertque, hunc hominem cito fuisse sanatum adhibito medicamento: vnde nervi exoriuntur: hic consensus est generis, quia nervi prodeuntes à spina spatia irrigant intercostalia, & deinde ad cubitos, & digitos descendunt: Qui tunc topica applicant cubito, & digitis, quando permanens dispositio est in origine, vel in spatiis intercostalibus importunè id faciunt, & non sine cubiti, & digitorum aliquo sanorum detrimento.

18 Inter renes, & lienem Hipp. & Gal. in casu Bionis melancholici mirum obseruant consensum: peccans enim humor occupans lienem in Bione per urinam euacuatur, & inde melancholia liberatur, causa huius sympathiæ sunt arteriæ, & venæ splenis: adsunt enim arteriæ à liene, quæ emulgentibus inseruntur: quibus expurgantur lienosi: Hinc Gal. 5. de v.p. & lib. aduersus Erasistratum do-

cer, per arterias expurgari serui in renes: non enim arteriæ solum constitutæ sunt gratia vitalium spirituum, verum etiam, ut expurgent per renes serosa excrementa: Nos quoque superius ostendimus ex Hipp. Gal. & Arist. melancholiam abundare serositate, eamque per urinam expurgari; ecce quomodo præcognita hac sympathia inter renes, & lienem facillè diureticorum vsu lienosi sanari possint.

19 Inter renes, & diaphragma maximus adest consensus, quod sit ut aliquando in nephriticis superueniat difficilis respiratio; medicus versatus in anotomia facillè reperiet causam huius difficilis respirationis; quia scit fasciam, seu inuolucrum extimæ superficiiei renum adnecti diaphragmati, quod, dum renes sunt affecti, tenditur, & trahit deorsum diaphragma, vnde non liberè mouetur. Quis hoc consensu ignorato sciet difficilem respirationem nephriticorum curare: auxiliabimur tamen emollientibus, quod fiet exhibitione olei amygdalini, & similibus.

20 Inter vmbelicū, & diaphragma adest hæc sympathia: vasa vmbelicalia post forum editum degenerant in ligamentum, quod suspendit iecur, & vesicam urinariam: quod si exeditur, vel laxatur, vel ferro abscinditur, statim iecur concidit, neque diaphragma amplius attolli potest: vnde statim apnæa fit, & simul repentina mors. Ferunt de Bragadeno Salaminis Præsidi, cui captò Cypro, immanissimi Turcæ exuerunt corium: atque ut aliquo horarum spatio sic, viuum inspicerent vmbelicum non absciderunt: ferunt, quod tandem illo secto, & abscisso exemplo expiraucrit.

21 Inter renes, & intestinum collum consensus declaratur à Galeno 6. de morb. vul. com. 1. ubi ait. *Collum renibus, & renes colo intestino committuntur, ut per peritoneum.* Hinc est, quod dolores renū aliquando trāseunt in colicos, & versa vice.

22 Inter renes, & ventriculum adest quoque consensus (præter illum peritonei, & neruorum) per venulas quasdam prodeuntes, ad adiposa, dum ab emulgente sinistra exoritur, quæ petunt partem ventriculi stomacho proximam, & in quodam cadauere ad fundum peruenire vidi, hinc postea per vniuersam ventriculi regionem anteriorem apertè se dispergere cernebatur, vnde patet, cur Nephritici vomitu molestantur, & quomodo illorū dolores sedari possint. Præterea hæc eadem venarum propagio aliquando solet non in ventriculum, sed in truncum venæ cavae se infingere sub septo transuerso, ad quod ab eadem emulgente dictarum venarum altera loca orta solet migrare, ob cuius consortium forsâ Nephriticis accidit difficilis respiratio.

23 Inter splenem, septum, renes, & ventricum, est consensus, quia à sinistra vena emulgente exoritur furculus, qui perperat illam peritonei partem, quæ sub intestinis iacet: deindeque in multas propagines furculus dirimitur: quarum aliquæ ad septum: interdum aliquæ ad ventriculum, vt dictum est: ab hoc aliquæ ex illis in splenis substantiam sæpè disseminantur: ex hoc consensu patet, cur diuretica aliquando iuuent splenem, septum & ventriculum.

24 Inter pleuram, linguam, œsophagū, & ventriculum adest maxima sympathia; quia pleura peruenit ad linguam; similiter ad linguam, & œsophagum se extendit tunica ventriculi. Propterea morbi, qui sunt in thorace ob pleuræ consensum cum lingua, indicantur à variis linguæ affectibus. Similiter passiones ventriculi, & omnium viscerum, quæ peritoneo sunt circumuestita ex lingua agnoscuntur: Hinc Galenus loquens in cap. 82. huius libri de signis futuræ ægritudinis, inter cætera proponit hoc signum, quod minuatur consueta cibi, vel potus delectatio: idem quoque euenit ob pleuræ passiones.

25 Inter stomachum, & cerebrum Galenus 5. aphor agit de quodâ adolescentē, qui patiebatur conuulsionem per consensum ventriculi; quia in ipso erat materia æruginosa; cuius vapores petentes cerebrum, & maximè lædentes furculos nerueos vestientes orificium stomachi conuulsionem efficiebant: vt primum tamen per vomitumeducti sunt æruginosi succi statim liberatur.

26 Inter partes dolentes, & imaginationem mira obseruatur sympathia: accidit enim, vt sæpè aliquis conqueratur de dolore alicuius partis: nullo tamen dolore existente in ipsa, de qua conqueritur; ratio huius est, quia dum asserimus, partem aliquam dolere, id non sine discursu profertur; quia si mens ægrotat, ex Hippocr. 2. aphor. 6. nec dolores, nec labores sentiuntur. Sed asseramus casum pro hac re admirabilem: Cuidam tibia ob sphacelum fuit abscissa: ægro tamen tunc non admonito, neque post multos dies: Hic miser post tibiam, & totum pedem amotum conquerebatur modo de dolore policis, vel calcanei: ex hoc experimento animaduerti dolorem mente prius concipi; deinde per discursum partem dolentem iudicari esse digitum pollicem, vel indicem: in hoc misero forsitan dolores erant in nervis supra tibiam, qui tamen respondebant, dum sanus erat, tibia, & pedi.

27 Inter brachium, & clunes consensus obseruatur; quia aliquando morbus potest esse circa os sacrum, symptoma verò morbi in brachio: quartus enim musculus brachij, qui oritur à dimidia parte ossis sacri scandens versus axillas parti anteriori ceruicis humeri inseritur; eiusque officium est brachium deorsum trahere: cogita quantum miraretur Empiricus anatomia inscius, si videret Dogmaticum applicantem localia natibus auferre brachij symptomata, arbitror, quod adeo admiraretur, vt fortasse suis ineptiis in posterum non daret fidem.

28 Inter brachium, & thoracis vertebrae est consensus, quia potest esse morbus circa quintam vertebrae, & symptoma in brachio: potest enim contingere, ut brachium non possit adduci ad pedes, quod munus pertinet ad primum par musculorum brachij: officium dicti musculi sit merito nervi prodeuntis à quinta vertebra: si igitur facta fuerit aliqua angustia in nervi radice, brachium erit laesum, & morbus erit circa spinam: quid igitur Empiricus diceret, si Dogmaticus brachium redderet sanum applicando localia quintae vertebrae thoracis?

29 Inter digitos, & cubitum adest haec sympathia, ut digitorum motus amitti, vel diminui possint, causa morbi, non in digitis, sed circa cubitum existente, unde musculi digitorum sumunt initium: Chirurgos Empiricos vidimus, qui applicant haec olea digitis, quos si annorum centum inungerent tempus, & oleum perderent. Quod diximus de summae manus digitis: idem est dicendum de sympathia, quae est inter digitos pedis, & partem circa genu. unde musculi oriuntur.

30 Inter os sacrum, & penem adest conspicuus consensus: Hinc accidit aliquando, morbum in vertebrae ossis sacri, & lumborum, eius symptomate apparente in pene: ratio desumitur ab anatomia; quia à 2. & 3. vertebra ossis sacri, & à secunda lumborum mittuntur ad penem nervi, qui si resolvantur, in exordio circa vertebrae, succedit omnimoda penis intentio. Tunc qui applicaret remedia peni, & non articulationibus ossis sacri, & lumborum nihil omnino proficeret: ecce, quod non sufficit laesae actionis cognitio, nisi sciatur, ubi sit primaria affectio.

31 Inter crura, & vertebrae lumborum adest consensus, quia accidit aliquando, ut morbus sit circa vertebrae lumborum, & eius symptoma in cruribus; au-

diamus Galenum 4. de locis affect. 4. ubi refert, quosdam sanatos fuisse, quibus utrumque crus paululum erat resolutum adaptato remedio lumbis, unde nervi adveniunt cruribus. Adest vir in hac Civitate, cui resoluta sunt crura ob laesionem nervorum prodeuntium à lumbis, nulla in cruribus permanente alia mala dispositione: medici tamen convocati ab illo, applicaverunt tot medicamina cruribus, ut tandem affectus crurum, qui erat per consensum, factus sit per essentialiam, & tandem reddiderunt morbum incurabilem, qui ad aptatis remediis lumbis, facile poterat sanari; ecce quid miseri lucrantur aegroti, dum consulunt medicos anatomiae ignaros.

32 Inter aures, & laryngem observatur mirabilis consensus; quia uno laeso, alter quoque laeditur, neque muti obmutescunt, ut communiter creditur, quia nullam vocem addiscere potuerint: altem enim gemitus, suspiria, & magnos fletus, in quos erumpunt infantes nuper nati, ederent: Causa igitur est sympathia per nervum quinti paris, à quo duo rami oriuntur; alter maior, qui inseruit auditui: alter laryngi: unico vero intrinsece laeso, alter quoque trahitur in consensum; quia vero nervus auditorius est maior, ideo evidentior sympathia; dum primaria affectio est in nervo auditorio, animadvertitur: omnes enim surdi ob laesionem intrinsecam, in prima generatione acquirunt, & non ab externis causis, ut plurimum fiunt; quia ossa constituentia aures sunt densissima, & ideo vocantur petrosa, & sunt adeo dura, ut ab externis laesionibus maxime praeservent nervum.

33 Inter oculos, & musculos temporales est sympathia, quia laeso illo musculo; statim oculi alioquin sani trahuntur in consensum, & versa vice: causa est, quia secundum par nervorum cerebri fertur ad quinque musculos oculus famulantes, & ad duos palpebrarum recludentes.

dentes : & ramuli huius secundi paris similiter inferuntur in musculum temporale : ecce quod ladi possunt oculi causa in temporibus permanente, & versa vice.

34 Inter labia, & iugulum consensus est : Hinc aliquando labia sunt lassa, quia non possunt oblique deorsum trahi ob morbum occupantem iugulum : causa huius symptomatis est latus musculus, qui oritur circa iugulum, cuius officium est trahere deorsum labia : ecce, quod symptoma potest esse in labiis, & causa circa iugulum : sapissimè enim in musculorum exordio potest esse primaria affectio, quamvis non manifestetur, nisi in loco, in quem inferuntur ; & merito, quia ibi musculi videtur sua officia explere : si igitur medici nesciant hæc arcana anatomica est impossibile, ut possint curare ægrotudines.

35 Inter labia, & tertium par nervorum cerebri, & tertiam articulationem cervicis est sympathia : aliquando enim labia non possunt deorsum oblique trahi ob causam existentem, vel in tertio pari nervorum cerebri, vel circa tertiam vertebra cervicis : diximus in tertio pari nervorum cerebri ; quia ramus tertij paris, qui vnitur cum illo ramo quinti paris, qui tortuosum nervum facit, ingreditur latum musculum ; quare illo ramo lasso, statim musculus in obeundo suo munere deficit. Diximus quoque radicem esse posse circa tertiam vertebra colli, quia ab hac prodit nervus, qui ingreditur huc latum musculum. His igitur præcognitis, facile percipitur, quomodo affectio primaria esse possit in iugulo, eius verò symptoma in labiis. Qui exacta cognitione anatomica erit spoliatus quomodo poterit penetrare, quando primaria affectio fuerit in cerebro, vel in cervice ? si nesciuerit à qua radice pendeant officia, & in quot partibus possit esse primaria affectio, quomodo illum curabit ? qua arte, qua methodo ? Audias qua arte, ut omnia penetrentur sit incedendum : si dum fuerit latus musculus, ut suo

officio non fungatur : atque insimul latus musculus temporalis, & musculi frontis, tunc inferre poteris, læsionem pondere à cerebro ; ratio demonstrativa est, quia tertium par nervorum cerebri, antequam pertineat ad latum musculum, irrigat musculum temporalem, & frontis ; demonstratio desumitur à Galeno 4. de locis affect. 4. ubi dicit ; accidit, omnes musculos ladi à communi causa ; fieri etiam potest, ut nervus aliquis, qui musculis illis communis sit afficiatur ; ex multis enim læsis officiis semper est necessarium, ut aliquod primum sit lasso, nervi, scilicet magna propago, vel cerebrum. Si verò videris cum læsione musculi lati insimul ladi musculum dorsi septimum, & octavum, quorum officium est extendere superiorem partem dorsi : & lædatur quoque secundum par musculorum capitis ; cuius officium est trahere caput in partem posteriorem, inde inferas, necessario affectionem lati musculi pendere à tertia colli vertebra ; quia nervi ab hac prodeuntes antequam mittantur ad latum musculum, mittuntur ad septimum, & octavum dorsi, & ad secundum par musculorum capitis. Ecce quomodo Medicus anatomicus in perquirendis morbis, & causis sapè certitudinè mathematicam sibi comparat ; ecce similiter quantum differant, non dico Empirici, sed rudiores Dogmatici à medico anatomico ; tanta enim est differentia, quanta est (ut paucis concludam) inter lucem, & tenebras. Optimus Dogmaticus, si radix affectionis labiorum fuerit circa tertiam vertebra, adiungit ibi caloris, vel quæ auferant scyrrosam dispositionem, & brevi sanabit labia. Rudis Dogmaticus incipit ab ovo : primo purgabit, & repurgabit corpora, laudabit stillicidia, uteretur decoctis, & omnia frustra efficiet ; immo in perniciem ægrotantis curam, diriget.

36 Inter maxillam inferiorem, & Brema consensus est ; aliquando enim inferior maxilla non potest constringi, ob affectio

affectionem permanentem, vbi est bregma; causa est; quia musculus temporalis, cuius officium præcipuum est frangere res duras, enascitur à bregmate vbi est summum ferè capitis fastigium; morbi propè bregma, qui possunt munus hoc maxilla diminuerè solent esse durities relicta post suppurationem alicuius apostematis vel vulnus aliquod transuersum factum ab hoste, vel etiam à tonsoire in-erudito: idè secundum rectam lineam, & non transuersam vulnera dilatanda, & aperienda sunt.

37 Inter maxillas, & cerebrum est consensus, quia aliquando accidit, musculus temporalem, cuius officium est constringere maxillam, & dentibus frangere res duras, suo officio priuari, vel diminui ob morbum non in maxilla, vel in musculo temporali existentem; sed in origine tertij paris neruorum cerebri, vel in origine quinti quando erit in origine tertij, sic cognoscetur: ab hoc pari mittitur prius propago neruea ad musculos oculorum, & deinde ad musculos palpebras recludentes: & tandem idem ramus peruenit ad musculus temporalem, qui exercet officium mandendi, seu constringendi maxillam: His positis sic necessario concludes: si omnes dicti musculi læsi fuerint, necessario eorum origo erit læsa, id est, vbi est tertium par. Probatum denique, vbi est quintum par esse primariam affectionem hac via: primo, prænoscimus, ab hoc quinto pari oriri ramum nerueum, qui flectitur versus anteriorem partem serpentis instar, & ingreditur temporalem musculus; deinde scimus, à quinto pari nasci neruum expansum, qui efficit auditum. His positis dicimus, si cum musculo temporali fuerit læsus auditus, primariam affectionem esse vbi est quintum par neruorum cerebri. Hinc est, quod Gal. 1. methodi c. vlt. dicat, magnam esse sympathiam inter auditum, & dentes; sed de hac fusè egimus 2. lib. methodi vi-

tandorum capite 13.

38 Inter os, & septimum par neruorum cerebri maximus consensus obseruatur; quia aliquando quartus musculus maxillæ amittit suum officium aperiendi os ob laesionem permanentem in origine septimi paris neruorum cerebri, quod cognoscetur, si cum hac maxilla laesione cõcurrat quoque lingua motus; & sensus læsus. Demonstratio huius rei ex eo pèdet; quia neruus inferuiens huic quarto musculo maxillæ, enascitur à septimo pari neruorum cerebri, & deinde per foramen obliquum occipitis egreditur, & scinditur in complures propagines, quarum maior discurret sub maxilla hac inferiori, vt os per musculus aperiatur, & ad linguam quoque perueniant, vt motum, & sensum ei tribuat: hoc arcano concepro, quod scilicet læsio quarti musculi proueniat à septimo pari neruorum, statim penetrans, quod topica in propòsita maxillæ ægritudine sint apponenda occipitio, quæ neruus transit: Hinc nos iuuenem laborantem simili affectione cauterio inusto occipio sanauimus, nihil maxillis applicantes.

39 Inter brachia, & quintam vertebram thoracis consensus est. Nos enim aliquando obseruauimus in brachiis tale symptoma, vt brachia non possent adduci ad pectus; officium adducendi brachia ad pectus pertinet ad primum musculus brachii. Causa huius symptomatici tunc erat circa quintam thoracis vertebram. Via, qua in hanc cognitionem venimus, fuit hæc: obseruauimus, quod præter propòsitum symptoma, non posse scilicet attollè brachia, quod officium pertinet ad deltoideum, id est, ad secundum musculus brachij: similiter non posse trahi scapulas versus pectus, quod officium pertinet ad primum scapulæ musculus; neque brachium deorsum extendi, quod pertinet ad quartum musculus brachij; ex his læsis officiis necessario conclusimus, causam morbi-

eam esse circa quintam vertebram thoracis, hancque cognitionem ex hoc anatomico arcano collegimus: quia à quinta vertebra thoracis egreditur nervus, qui antequam perueniat ad mammillas, id est, ad primum musculus brachij, prius irrigat deltoideum, & primum scapulæ, & quattuor brachij: quibus omnibus læsis necessariò indicatur, radicem læsionis esse circa quintam vertebram thoracis.

40 Inter brachium, & femur mani festa est sympathia ob nervos lumborù: Hinc multoties vidimus eodem tempore aliquem nò posse sine difficultate brachium deorsum extendere, & femur sursum trahere, cæterorum musculorum illæsis officiis: horum symptomatum protopathia sine anatomix studio est omnino impenetrabilis: sic percipitur: quartus musculus brachij, cuius officium est trahere deorsum brachium, oritur à vertebriis lumborum, & ossis sacri, & ab iisdem vertebriis oriuntur nervi qui dant motum huic quarto musculo brachij, & sexto femoris; quare si isti duo muscoli solù lædantur, dicendum est, affectionem primariam esse in origine nervorum promeuntium à vertebriis lumborum; ratio verò cur ibi, & non in capite locata sit protopathia est, quia si esset in cap. non solum sextus femoris, & quartus brachij, musculi vniuersi corporis essent læsi.

41 Inter pectus, manus, & os sacrum, & os ilium consensus est, quia aliquando contingit, primariam affectionem esse in osse sacro, eius verò symptomata in pectore, & manibus apparere, ratio sympathie desumitur ab hoc arcano anatomico: adest quartus musculus thoracis, qui oritur ab osse sacro, & ab interno osse ilium; scadensque per lumborum vertebra adhaeret decem primis costis, quæ huius musculi ministerio arctantur causa constringendi thoracem respirationis gratia; tandemque implantatur septimæ vertebrae cervicis: facta igitur aliqua læsione in exordio istius musculi, vel propter hu-

morum infarctum, vel ob habitum melancholicum, vel ob aliquam scyrrhosam dispositionem, admodum diminutè, hic musculus suum officium explet, unde ita difficulter respirant, vt suffocari videantur. Similiter ob læsionem factam in origine istius musculi manus, & brachia trahuntur in consensum: Ratio est, quia dictus musculus inseritur septimæ vertebrae cervicis, unde oriuntur nervi inseruiètes brachiis, & summis manibus: si igitur musculus fuerit in suo exordio distensus ab infarctu, vel alia dispositione, necessariò comprimentur nervi cervicis, unde statim brachia, digiti semper stupore infestabuntur. Vidimus medicum in simili casu applicasse vñctionem pectori, brachiis, & manibus non sine magno aliquorum meorum discipulorum risu. Propterea vñ illis, qui se committunt medico anatomix imperito: soleo hos comparare illis, qui cum nunquam vidissent internam horologij structuram, vel lent, si motus cessaret consulere quid in ipso agendum esset. Hinc diuinus Galen. lib. de sectis, docet nullo modo internas ægritudines penetrari sine corporum incisione, sine philosophia, & dialectica: similiter lib. de const. art. med. cap. 3. ait, artes aliquas esse, quæ res ipsas conficiunt, vt ædificatoria: alias verò, quæ resarciunt labefactata ædificia: cõcludit ex necessitate quod ab utroque artifice particulæ sint præcognoscendæ, qua substantia content, qua figura, qua magnitudinæ, quo numero, & quam habeant compositionem. Iridem addit, Deum & naturam esse instar illius, qui ædificium fabricatur. Nos verò esse instar illius, qui extructam domum contemplatur, & aliquid resarcit; uterque igitur debet prænoscere qua magnitudine, qua substantia, qua figura, quo numero partes conditæ sint, quæ cognitio solum ex anatomia comparatur.

42 Inter cubitum, & scapulam consensus est per primum musculù cubiti:

aliquando enim symptoma apparet in cubito, primaria affectione in scapula permanente. & merito, quia primus musculus cubiti, cuius officium est flectere cubitum, oritur in processu ancyroide: dum vero accedit aliqua affectio in hac parte scapulæ, eius symptoma apparet in cubito. Rudiores applicant topica cubito; quia non intelligunt aliam partem cubitum mouere, quam ipsummet cubitum.

43 Inter cubitum, & sextam vertebrae cervicis est sympathia per nervos cervicis. Hinc sæpe contingit, ut cubitum non possit flecti ob morbum existentem circa sextam vertebrae: ratio est, quia nervus exhibens motum primo musculo cubiti, cuius officium est flectere cubitum, oritur à sexta vertebra: agnoscemus verò hunc nervum in ceruice esse læsum; quando ceteri muscoli eodem nervo irrigati erunt læsi; cum igitur primus musculus cubiti sit hoc nervo irrigatus, deindèq; idem nervus descendat vsq; ad digitos, & præcipuè secundo articulo pollicis det motum, valebit consequentia, cubitum non potest flecti nulla existente causa manifesta. & insimul cum hoc primo musculo cubiti secundus articulus pollicis non fungitur suo officio, ergo si cubitum non poterit flecti, illud eveniet ob læsum nervum, qui oritur à sexta vertebra cervicis.

44 Inter secundos articulos digitorum manus, & humerum, rete, & collum est sympathia per nervos; ratio est, quia musculus flectens secundos articulos quatuor digitorum manus enascitur ab interno humeri tuberculo. Hinc est quid interno humeri tuberculo vulnerato, vel percussio digiti non possunt flecti: præterea nervi, qui inuestiunt dictum musculum flectentem quatuor digitos pollice excepto, oriuntur à tertio pari nervorum manus, sed antequam ingrediantur hunc primum musculum prius peragrāt

per secundum musculum flectentem cubitum, & deinde inferuntur in istum primum, de quo loquimur: post istum tandè peragunt per musculos flectentes tertia ossa quatuor digitorum, & tertium articulum pollicis. His positis talis formatur demonstratio; non possunt flecti quatuor ossa digitorum pollice excepto, & simul cubitum non flectitur, neque tertius articulus quinque digitorum, ergo morbus causans hæc læsa officia nullo modo poterit esse in digitis, neque in musculo illo flectente digitos; sed in altiori exordio, quod est in capite tertij paris nervorum manuum, quod pars est commune omnibus dictis musculis; oriturque immediatè ab illa nervorum rete, tanquam verò à trunco, vel stipite à ceruice. Eadem methodo Gal. incedit 3. de loc. affectis 10. dum perquirat, cur Pausania sophista amiserit sensum duorum digitorum ob læsam ceruicem: refertque medicos sui temporis frustra adiunxisse localia digitis Pausaniæ, quia erant apponenda ceruici, ut ipse fecit, ipsumque sanitati restituit summa cum astantium admiratione.

45 Inter tertia articula quatuor digitorum pollice excepto, & cubitum, & rete, & tertium, & quintum paria nervorum brachij adsunt cōsensus per musculum, & nervos: inter cubitum, & tertia articula digitorum; quia a parte anteriori, & interna articuli cubiti oritur musculus, qui descendens vsque ad digitos diuiditur in quatuor tendines, qui inferuntur in tertia ossa quatuor digitorum gratia flectendi: Rudiores medici, si tertia articula non possint flecti ob læsionem cubiti à casu, vel ab ictu facta, inungunt digitos oleis lumbriticis, & similibus vanissimis, quæ magnum anatomicis mouent risum. Præterea non possunt aliquando illa tertia internodica flecti causa læsionis existente in nervorum rete, vel in tertio, & quinto paribus nervorum brachij, quod hac demonstra-

tiua methodo ostenditur: si musculi, qui iisdem neruorum ramis prius induantur, quam isti, erunt læsi, sicuti est musculus flectens cubitum, & musculi, qui iisdem neruis irrigantur, sed post istos, de quibus loquimur, qui mouent pollicem, valebit hæc consequentia: non flectuntur tertia internodia quatuor digitorum, ergo morbus potest esse in tertio, & quinto paribus neruorum brachiorum: ergo potest esse morbus in mirabili neruorum rete, vel in vertebrais ceruicis, quo casu non tertiis articulis digitorum remedia erunt applicanda, sed ceruici, vel vbi oriuntur tertium, & quintum par neruorum brachiorum, vel sub iugulo, vbi est rete; quæ cum ita esse possint, quid diceret Empiricus, si videret, quod topica adaptata ceruici, vel vbi est rete, motionem, vel sensationem digitis exhiberent? Hoc dogmaticus non mirabitur, quia idem Galenus præstitit in casu Paulaniæ sophistæ. Methodus verò, qua distinguitur, an primaria affectio digitorum sit in collo, vel rete, vel cerebro hæc est, in collo, dum à collo vsque ad digitos officia musculorum læsa sunt: In rete dum à iugulo infra: cerebro, dum in toto latere ab oculis ad digitos læsio apparet.

46 Inter quatuor digitos, pollice excepto, & externum humeri tuberculum, & quartum par neruorum colli mirificus obseruatur consensus: aliquando enim non possunt extendi quatuor digiti, primaria affectione existente in externo humeri tuberculo. Ratio est, quia ab hoc loco oritur musculus extendens quatuor digitos: præterea aliquando non possunt extendi, quia primaria affectio sit in quarto pari neruorum colli, quod dat motum musculo extendenti hos digitos. Methodus penetrandi, quando digiti non extenduntur ob morbum ceruicis, desumitur à læsis aliorum musculorum officiis; tunc enim erit in ceruice morbus, quando deficient in suo munere muscu-

li flectentes, & extendentes cubitum, quia prius hi musculi neruis prodeuntibus ab hoc quarto pari irrigantur, quam irrigetur musculus extendens quatuor digitos propositos: similiter deficiet in suo officio musculus extendens brachiale, & musculi præbentes motionem pollicis, qui ab eodem neruorum stipite motum suscipiunt: ecce quomodo symptoma esse possit in digitis, eius verò morbus in ceruice.

47 Inter digitum minimum, humerum, rete, & collum obseruatur sympathia mirabilis: potest enim aliquando contingere, vt digitus minimus non possit separari à reliquis digitis, vel ob tumorem existentem in interno humeri tuberculo, vel etiam ob morbum existentem in rete, vel in ceruice, vbi oritur quartum par neruorum: agnosceretur esse ob morbum externi tuberculi humeri, si in digito nullus sit humor, læsioque appareat in tuberculo externo humeri, potest tamen ab humero ad brachiale vbique esse symptomatis minimi digiti radix, quæ poterit externis signis comprehendi: similiter in rete, vel ceruice poterit esse radix, quod cognosces, si videris musculos flectentes cubitum, & musculum extendentem brachiale in suo munere deficere: Ratio est, quia nerui quarti paris neruorum prodeuntium à collo prius dant motum musculis flectentibus cubitum & musculo extendenti brachiale, quam musculo minimum digitum ab aliis separanti.

48 Inter digitum indicem, cubitum, & ceruicem confirmatur hæc sympathia tum experientia, tum anatomia: Experientia, quia aliquando digitus index non potest extendi; causa tamen huius symptomatis aliquando existente in cubito, & aliquando in ceruice. Anatomia, quia tertius musculus externus, cuius officium est digitum indicem extendere, oritur à medio cubito, vbi est linea illa aspera, & oblōga. Hinc læso hoc musculo

in exordio remedia pro digiti læsi sanatione cubito, & non digito sunt applicanda. Præterea in ceruice quoque potest esse causa symptomatis apparentis in indice; quod solus Anatomicus cognoscet; quia optimè nouerit à quarto pari neruorum manus oriri furculos vestientes hunc musculum, qui indicem extendit: atque ab eodem trunco oriri nerueos furculos irrigantes musculos flectentes, & extendentes cubitum & musculos brachialis, & cæteros pertinentes ad extensionem digitorum: quare necessaria erit hæc consequentia: index non potest extendi, & simul cubitum nec flecti, nec extendi potest itidem brachiale in suo officio deficit, ergo primaria affectio est in communi trunco neruorum, in ceruice scilicet vel rete erit primaria affectio: in ceruice si supra iugulum aliqua læsio obseruetur: in rete tantum, si à iugulo infra. Simili modo, dum digitus pollex non potest extendi, potest videri an in cubito, vel ceruice sit primaria affectio. Similiter de læsionibus brachialis eadem methode incedendum est: sed quia exactissimè egimus de his cap. 29. & sequentibus lib. 2. methodi nostræ vitandorum errorum; idèd hæc tanquam acta omittuntur; accedendum igitur est ad officia læsa tibie.

49 Inter tibiam, & ilia, consensus obseruatur experientia, & anatomia: experientia, quia aliquando contingit vt tibiam non possit trahi sursum versus inguem alterius tibie ob morbum factum in ilibus, id est, circa appendicem partis anterioris ossis ilium: causa petenda est ex anatomia: primus enim tibie musculus ille latissimus, & gracilis ab illa appendice exoritur, & tibie inseritur: si igitur ob scythosam dispositionem ob casum ab alto factam: vel ob callum vulneris, vel inflammationis, facta sit primaria affectio in musculi exordio, statim sequitur tibie proposita affectio; qui igitur non animaduertet vnde pendeat hoc officium

trahendi tibiam sursum, nunquam huius symptomatis radicem penetrabit; & per consequens nesciet localibus dictam læsionem auferre.

50 Inter tibiam, & tertiam vertebram lumborum consensus maximus obseruatur; tum experientia, tum anatomia: experientia, quia in tibia potest apparere symptoma, quod scilicet non possit sursum versus inguem trahi ob morbum existentem circa tertiam vertebram lumborum: Anatomia, quia vbi est hæc vertebra, oritur tertium par neruorum lumborum, quod deinde peruenit ad illam implicationem neruorum, quæ retis imaginem exprimit: quodque tandem mittit furculum in primum tibie musculum. Modus verò penetrandi, quando tibie symptoma oritur à tertio pari neruorum est iste; ab eodem trunco oritur neruus, qui dat motum non solum huic primo, de quo loquimur; sed etiam septimo. & nono musculis tibie, quorum munus est tibiam extendere secundum rectam lineam; valebit ergo consequentia: tibia non potest rectè extendi, quod munus pertinet ad septimum, & nonum musculum; & non potest trahi sursum, versus inguem alterius: & præterea nullus ictus, vel vulnus præcessit, ergo causa læsionis tibie erit vbi oritur tertium par neruorum lumborum.

51 Inter tibiam, & partem anteriorem pubis non semel obseruauimus tibiam non posse superequirari, causa huius existere in parte anteriori pubis prope cartilaginem, à qua parte oritur secundus musculus tibie, cuius officium est tibiam supra tibiam deferre: quod solus Medicus anatomicus penetrabit: quia sciet interrogare, an in exordio huius musculi præcesserit aliqua læsio ob casum, vel præcedentem ictum, vel humorum decubitus. Similiter aliquando contingit, causam huius symptomatis esse circa quartam, & quintam vertebram lumborum; quod hac arte cognoscetur: hic neruus

neruus lumborum antequam perueniat ad secundum musculum tibiæ, prius irrigat septimum, nonum, & decimum femoris; deinde mittit surculos ad penem, merito quorum neruorum inest peni morus voluntarius, tum in extramittendo semen, tum in aliis officiis obeundis: & deinde ad secundum hunc tibiæ musculum; quando igitur videris vsus musculi septimi femoris, qui est trahere femur sursum, magis tamen introsum, quam sextus, esse læsum: viderisque, esse læsum vsus noni, qui est femur in gyrum introsum mouere, & decimi, cuius vsus est extrorsum in gyrum vertere, & simul cum his quintum femoris esse læsum, cuius vsus est femur extendere in rectum, vel in latum, & demum videris, penem aliquod officium amittere, tunc certissimè colliges morbum causantem propositum symptoma tibiæ pendere à communi trunco prodeunte à quarta, & quinta vertebis lumborum.

§ 2 Tibiæ, coxendicis, & ossis sacri mirabilis est sympathia; quod quidem probari potest experientia, & vi anatomica: experientia; quia sæpè obseruatur, tibiæ non posse introsum flecti ob morbum coxendicis, vel ossis sacri: vi anatomica, quia tertius musculus tibiæ, cuius munus est introsum flectere tibiæ, oritur ab infima, & posteriori appendice ossis coxendicis: præterea consensus tibiæ cum osse sacro inde pendet; quia quartus neruus pedis, qui est omnium crassissimus, & fortissimus fit ab ultimo neruo lumborum, & tribus sequentibus ab osse sacro prodeuntibus; & ab hoc trunco mittitur ramus ad primum tibiæ musculum, cuius vsus est trahere tibiæ versus inguem alterius, & alios mittit surculos ad hunc tertium musculum, de quo loquimur, & ad quartum tibiæ, qui tibiæ flectit, & alium ramum ad quartum femoris, qui illud extendit, & in latus, & in gyrum mouet: si igitur volueris scire, an hoc symptoma tibiæ,

dum scilicet non potest inflecti introsum, proueniat à trunco crassissimo, cognosces, si enarrati musculi, qui irrigantur eadem neruorum sobole in suis obeundis officiis deficiant; quia certissima demonstratione confirmaberis.

§ 3 Inter tibiæ, coxendicem, & os sacrum consensus alter: aliquando enim tibiæ non potest flecti in rectum: causa symptomaticæ existente in coxendice, vel in osse sacro: in coxendice, quia musculus quartus præstans hoc officium flectendi in rectum oritur à coxendice, & descendens per femoris posteriorem partem inseritur in caput fibulæ; cuius officium est tibiæ in rectum flectere: In osse sacro, quia dictus musculus hanc virtutem flectendi recipit à neruis prodeuntibus à quarto pari neruorum pedis, à quinta scilicet vertebra lumborum, & à tribus foraminibus ossis sacri, vnde crassissimus neruorum truncus exoritur: agnoscemus causas prædicti symptomaticæ esse circa os sacrum; quia cum ab eodem neruorum trunco oriantur quoque rami vestientes musculum primum, tertium, & quintum tibiæ, & quintum femoris, insimul cum hoc quarto erunt quoque læsi, & isti: ecce quod ex læsis officiis facilè radices omnium symptomaticarum indagari possint.

§ 4 Inter tibiæ, & appendicem ilium, & os sacrum: quia aliquando contingit, ut tibiæ non possit in rectum extendi à sexto musculo, ad quem pertinet huiusmodi officium ob morbum existentem in appendice ilium cum extrinsecò latere; vel in osse sacro, in appendice ilium, quia hinc oriuntur musculi extendentes tibiæ in rectum, in osse sacro, quia primum par neruorum pedis, ubi exoritur non solum inuestit hunc sextum musculum tibiæ: sed etiam primum, septimum, & nonum: quare si viderimus primum tibiæ non fungi suo officio, quod est trahere tibiæ versus inguem alterius crucis, & viderimus septimum, & nonum

deficere in suo officio, quod est extendere tibiam per rectam lineam: ex his læsis officiis pernosces in origine primi paris neruorum esse causam huius symptomaticis tibiæ, id est, in osse sacro, vbi exoritur primum par neruorum pedis: sed quia de tibiæ officiis læsis diligentissime egimus lib. 2. methodi nostræ cap. 36. & sequentibus; ideo hæc erat de hac re prescius agendum.

§ 5 Inter femur, & coccygem, os sacrum, & ventrem est mirificus consensus: tum quia aliquando accidit femur non posse extendi ob læsionem factam in coccyge: tum quia primus musculus femoris crassissimus, qui clunes efficit, cuius munus, si operatur secundum omnes fibras, est extendere in rectum femur: si cum superioribus, vel declinioribus modo in vnam, modo in aliam partem extenditur; hic in quâ musculus oritur à diuindia appendice ossis ilium, ab osse sacro, & à coccyge, & inseritur in maius trochanterium: ecce, quod vbi est actio læsa, ibi non est morbus. Præterea potest esse causa, cur non extendatur femur in primo neruorum pari ossis sacri: quia ab hoc neruorum trunco oritur neruus exhibens motum huic primo musculo. Modus verò penetrandi quando in hoc trunco sit causa symptomaticis, desumitur ex læsis officiis: illi enim nerui, qui vestiunt hunc primum musculum, irrigant septimum femoris, cuius officium est trahere femur sursum fortiter, hæc èdo magis interiorum, quam faciat sextus musculus: irrigantque præterea musculos ventris. Quare si videris officia primi musculi, septimi, & musculorum ventris lædi, dicas causam dicti symptomaticis esse circa os sacrum, vbi oritur primum par neruorum pedis.

§ 6 Inter femur, & thoracem, & lumbos consensus obseruatur; quia aliquando femur non potest trahi sursum, & moueri introrsum ob morbum existentem inter vndecimam, & duodecimam

thoracis vertebram, vbi oritur sextus musculus femoris, cuius munus est trahere femur sursum: in læso hoc femoris officio erit indagandum, an in vndecima, vel duodecima vertebris thoracis; vel etiam in prima, & secunda lumborum sit aliqua dispositio scyrthosa ob ictum facta, vel ibi sit infarctus humorum, qui deinde comprimit primum par neruorum, & ob compressionem auferat motum primi, septimi, & noni musculorum tibiæ: Percipietur esse ibi infarctum ex quinque locis superius traditis locorum affectorum.

§ 7 Inter duodecimam vertebram thoracis, & femur, & brachia esse potest consensus; tum quia aliquando accidit, vt sit humorum infarctus circa duodecimam vertebram thoracis; & symptomatica appareant in femore, & brachiis: tum quia anatomia docet enarratam sympathiam: quia si fuerit infarctus, qui premeret super neruum, qui mittitur ad sextum musculum femoris, symptoma apparebit in femore; quod cognoscetur ex læso officio sexti musculi: si verò infarctus humorum premeret quartum musculum brachij, qui oritur ab osse sacro. & inseritur sub axillis, cuius officium est trahere deorsum brachium, apparebit symptoma in brachio: ecce quam incommode medicus non rectè versatus in anatomia potest applicare remedia, & penetrare symptomatum radices.

§ 8 Inter calcaneum, & quartam vertebram lumborum obseruatur consensus, quem quotidie experientia videmus, & studio anatomie cognoscitur; experientia percipitur, quia sæpè contingit, vt calcaneus non possit attolli causa existente circa quartam vertebram lumborum: studio anatomie; quia officium attolendi calcaneum pertinet ad tertium musculum pedis ad primum. ad secundum, & ad quartum: isti tres musculi recipiunt virtutem motricem à surculis quarti paris neruorum pedum. Modus cognoscendi, quam

quando calcaneus læditur ob morbum existentē in lumbis, vel osse sacro, ex eo colliges, quia videbis omnes illos musculos, qui suscipiunt facultatem motricem ab eodem trunco, deficere in suis muneribus, & hi sunt primus, tertius, quartus, & quintus tibiæ, & quintus femoris, & quintus pedis, & illi musculi, qui flectunt digitum. Quid magis hoc exemplo posset confundere medicos imperitos anatomix, quam videre symptoma in calce, & morbum esse circa lumbos?

§ 9 Inter digitos pedis, & lumbos. & os sacrum adest mirificus consensus, quia aliquādo accedit, digitos pedis non posse extendi ob morbum existentem in exordio quarti paris neruorum pedis, id est in lumbis, & osse sacro. Methodus perquirendi hanc sympathiam sumitur ex eo, quod omnes musculi, qui sunt irrigati surculis prodeuntibus à quarto pari neruorum pedum, erunt læsi; sicuti sunt musculus primus, tertius, quartus, & quintus tibiæ, & quintus femoris, & tres primi, qui mouent pedem; de quorum officiis superius egimus: ex quorum omnium musculorum læsione certissimè colligemus, radicem esse in inguine, à qua surculi neruei oriuntur. De aliis quoque consensibus inter digitos, & os sacrum egimus lib. 2. nostræ methodi, idè eos silentio prætere mauius.

60 Inter lumbos, & rectum intestinum hæc obseruatur, quia experientia patet aliquando dolorem persentiri circa lumbos, causa doloris existente in recto intestino, & viceuerfa. Ratio sympathix est, quia mesenterium, quod rectum intestinum, & alia continet alligatur vertebris lumborum.

CAPITIS LXXXII.

PARTICULA PRIMA.

DE SIGNIS NEVTRO- rum decidentia, & conua- lescentia.

Textus 92.

Eorum igitur indicia quibus agitudinis periculum imminet, mediam formam habent inter ea, quæ sanis, & quæ agrotantibus eueniunt: siquidem sanis omnia secundum naturam insunt, præter naturam verò agrotantibus quatenus agrotāt. In consinio autem horum ea, quæ sunt corporum neutrorum indicia, quorum nonnulla quidem sunt ex eorum genere, quæ secundum naturam, sed vel qualitatibus, vel quantitativibus, vel temporibus permutata: quædam autem ex his, quæ præter naturam, ac minora his, quæ agritudinibus adsunt. Atque idcirco hæc quidem corporum dispositiones, quæ in agritudinem casura monstrari, sunt ex neutrorum genere, atque una ea, quæ ipsa indicant signa. Primo enim hæc sanitatem ostendunt, secundo autem agritudinem, & fiunt eadem signa secundum ad aliquid habitudinem neutra, & insalubria, quæ quidem præsentem dispositionem ostendunt neutra, quæ verò futuram præmonstrant insalubria.

¶ V M superius Gal. egerit de signis salubribus, & insalubribus: in hoc cap. agit de signis corporis neutrius ut nunc: neutrum enim ut nunc duplex est, aliud

aliud decidentia: & aliud conualescentia: prius agit de signis neutrius decidentia: deinde verò de signis conualescentia. Hinc errare videtur Leonicens, dum inscribit hoc caput de signis futurae ægritudinis; quia in neutro corpore collocantur quoque signa sanitatis: dum enim corpus neutrum inclinare videtur in ægritudinem dicitur neutrum nunc decidentia; dum in sanitatem dicitur neutrum nunc conualescentia.

In hoc tex. agens de signis decidentia, cum diuidit in tres particulas: in prima ponit hanc conclusionem: signa decidentia esse in medio secundum formam inter ea, quæ conueniunt sanis secundum naturam, & quæ conueniunt ægris præter naturam. In secunda particula ait, signorum neutrorum nunc, quæ sunt in medio aliqua esse secundum naturam, sed cum recessu in quantitate, qualitate, & tempore aliqua verò præter naturam: secundum naturam dicuntur, veluti si quis cibum appeteret in quantitate maiori, in qualitate, & in tempore insolito; hunc dicimus cum Galeno esse in statu neutro declinante: tamen potius ad sanitatem, quam ad ægritudinem: signa verò præter naturam inclinare potius ad ægritudinem: differre tamen ab ægrorum signis; quia hæc neutrorum corporum signa licet desumpta sint ab iis, quæ sunt præter naturam, sunt tamen minora, quam ægrotantium signa: exempli causa, dolor licet sit exiguus est ex se quid præter naturam: verum cum non adeò infestet, ut officiorum munera impediatur, dicetur neutrum nunc decidentia habensque relationem ad ægritudinem. In tertia particula infert signa hæc neutra nunc ob duplicem relationem habere duo significata: primum est, dum habent relationem ad sese: & hoc modo principaliter indicat hanc suam neutralitatem: secundum est, dum indicant ægritudinem futuram: ita ut eadem signa

dici possint neutra demonstratiua, & ægra prognostica.

1 Dubitatio non videtur, quod signa decidentia, quæ sunt quoque neutra nunc sint ex se in medio secundum formam, ut docet Gal. in tex. quia hæmorrhagia in Socrate erit signum decidentia: in Platone, qui erat solitus hæmorrhagiam pati, non erit signum decidentia, sed salutis: idem dici potest de omnibus accidentibus: ergo non sunt in medio secundum formam.

Respondetur, signa decidentia considerari in medio respectu vnius corporis & non diuersorum: dicimus enim esse in medio sui sani, & sui ægri: idem Gal. primo de dieb. crit. ait, vnum signum respectu vnius corporis posse esse neutrum, respectu verò alterius ægri; si igitur hæmorrhagia, fuerit signum neutrum nunc decidentia semper respectu illius corporis erit tale, quod non eueniet, si respectu diuersorum considerabitur.

2 Dubitatio ait Gal. in tex. quæ insunt ægrotantibus esse præter naturam, quod non videtur; quia in ægrotantibus sæpe inueniuntur signa bona naturalia, & salubria, sicuti naturalis appetitus edendi, optimus somnus, &c.

Soluitur hæc dubitatio à Gal. in tex. dum ait, ea quæ insunt ægrotantibus quatenus ægrotant esse præter naturam: dum in ægro est bonus appetitus, hoc signum non cõuenit ægro quatenus ægrotat: sed quatenus in appetitus instrumentum adest sanitas, & non ægritudo: idem dicimus de somno, & de aliis.

3 Dubitatio ait Gal. in tex. corpus neutrum indicare ægritudinem futuram, & neutralitatem præsentem: quod non videtur, quia ex Galeno 4. methodi 3. nihil indicat, nisi sit præsens: cum igitur ægritudo in corpore neutro non sit præsens neque indicabitur: indicatum enim & indicans sunt relatiua, & simul temporales: Præterea indicans vnū ex Gal. 9. methodi 1. 2. 2. methodi 1. 3. & lib. de opt. sect. ad.

ad Trasyb. 45. indicat vnum, & non plura: quare corpus neutrum non indicabit neutralitatem præsentem, & ægritudinem futuram.

Respondet Plusquamcommentator: corpus neutrum indicare ægritudinem futuram, sed non ex necessitate. Reicitur, quia quod ex necessitate non indicat, dici non debet indicans. Respondemus, omnia signa, quæ sunt in neutro corpore per se primo indicare rem præsentem; secundario verò, siue post mentalem aliquam meditationem, futuram.

4 Dubitatio ait Galenus, in corporibus sanis hæc tria signa prædicere ægritudinem futuram; mutationem affectionum in quantitate, qualitate, & in tempore incōgruo: exempli gratia, appetitus vel est solito maior, vel minor, vel est ciborum pessimæ qualitatis; vel appetitus in tempore insolito fit: quod dicimus de appetitu, de omnibus actionibus, excrementis, & qualitatibus est intelligendum. His positis, non videtur, quod omnia signa, quæ præfagiunt ægritudines, ad hæc tria tantum reducuntur; quia vitia in temperatura, & in conformatione morbos præfagiunt: attamen ad illa tria non reducuntur. Similiter mali humores præfagiunt malum futurum, & non reducuntur ad illa tria. Denum sydera infausta sunt, quæ præfagiunt morbos futuros, quare Gal. doctrina videbitur insufficiens, & inepta.

Argenterius nesciens hæc puerilia dubia soluere, Galenum reprehendit. Solutio tamen est facillima; quia dum ait, vitium in temperatura, & structura, indicare morbum futurum, primo dicimus, hanc temperaturam, seu structuram vitiatam dignosci per affectiones mutatas in quantitate, qualitate, & tempore: secundo dicimus, temperaturam, & structuram si sit propter naturam esse ipsamet morbos dignoscendos: tamen per illa tria proposita à Gal. si secundum na-

turam esse ipsamet sanitatem dignoscendam per immutabilitatem illorum trium à Gal. propositorum. Dū verò addit Argenterius, humores malos prædicere ægritudines, tunc dicimus, ex illis futurū morbum dignosci si peccauerint in quantitate, qualitate, vel tempore; ecce quod ab his tribus signis propositis in tex. omnia hauriri possunt. Postremo, dū dicit à syderibus infaustis, vel fauētibus præcognosci morbum, vel sanitatem futuram, delirat: nemo enim Philosophorū fidē præstat Astrologiæ, legat Arist. Platonem, Piccū Mirand. cōtra Astrologos: legatque veros Philosophos, & non insanos, nunquam inueniet, quod à syderibus, & eorum figuris desumant sanitatis, vel futuri morbi euētus; causæ enim vniuersales solum effectus vniuersales, & non particulares efficiunt dato etiam, & nō concessō, quod influxus cælestes sint natura diuersi à luminibus, quod defendi non potest; sicuti nos contra Lucium Bellantium, Philosophorum auctoritate, & ratione probauimus.

5 Dubit. videtur in hac doct. contradictio; quia in 1. lib. Gal. per corpus neutrū intelligit neutrum, quod est mediū inter salubre. & insalubre; in hoc cap. verò accipit neutrum inter sanum, & ægrū: agit enim de neutro nunc conualescentiæ, & decidentiæ, quæ ex Gal. lib. ad Trasyb. mediant inter sanum, & ægrum, & nequaquam inter salubre, & insalubre: iam probatum est superius, insalubre non esse in latitudine ægritudinis, sed sanitatis, quamuis malè sanum sit.

Solutio est facillima, quia neutrū duplex est; aliud mediat inter salubre, & insalubre: aliud verò inter sanum, & ægrū: & sic nulla est cōtradictio; Gal. enim volens totam artem medicam ad vnicam breuissimam definitionem referre, erat necessariū, vt perquireret nomina adeo æquiuoca vt sub se cōtinerent tot significata, quot sufficerent pro explicatione totius medicinæ: Hæcque fuerunt illa

tria salubre in salubre, & neutrum, quæ septuaginta duo significata totam artem continent.

6 Dubit. Gal. in principio huius secundæ partis lib. proponit agendum de signis salubribus, insalubribus, & neutris, demonstratiuis, prognosticis, & memoratiuis: egit superius de demonstratiuis, in hoc loco verò de prognosticis: omisit ergo signa memoratiua, quare dimittitur.

Respondetur, Galenum non egisse de memoratiuis; quia ad conseruandum, & curandum corpus non conferunt. Secundo responderetur, memoratiua signa omnia reduci posse ad hæc tria prædicta futurum morbum, quæ sunt quantitas, qualitas naturalis mutata, & tempus incongruum.

CAPITIS LXXXII.

PARTICULA II.

Textus 93.

Eadem verò ratione, & quacunque ægrotantibus signa salutaria apparent, dicentur quidem salubria; quia futuram sanitatem ostendunt: dicentur etiam ægra, quatenus præsentem ostendunt ægritudinem. Neque in ambiguo est quod quæ sunt vitiorumque indicatina neutra dicentur secundum unum quoddam neutri vocabuli significatum. Neque verò mirari oportet eadem signa tres in diuersis habitudinibus seruare rationes, quæ & salubra, & ægra, & neutra dicuntur.

IN tex. superiori Gal. ostendit, quod signa, quæ sunt in corpore neutro ægrotaturo, possint respectu diuersorum dici neutra & ægra:

neutra quatenus præsentem indicant statum: ægra quatenus futuram ægritudinem præfagiunt. In hoc tex. admonet, quod signa, quæ existunt in ægrogantibus ob variam relationem dici possint sana, ægra, & neutra.

Diuiditur in tres particulas; in prima ostendit dici posse sana prognostica, & ægra demonstratiua: sana prognostica, quia præfagiunt futuram sanitatem: veluti concoctio in ægrorum vrina dicitur signum sanum prognosticum: ægra demonstratiua quatenus præsentem statum indicat. In secunda addit hæc: eadem signa in ægrotantibus dici posse quoque neutra, secundum aliud significatum neutrorum: cum igitur tria sint significata, disputabitur de qua intellexerit Gal. In tertia particula ait, non esse mirum, si signum vnum numero habeat diuersas definitiones, ita ut idem signum possit dici sanum, ægrum, & neutrum: quia vnum respectu diuersorum varias definitiones habere potest: alia enim est definitio hominis ut substantia, alia ut quantus, alia ut pater, alia ut qualis, &c. ecce quod vnaquæque res respectu diuersorum potest habere centum definitiones: similiter vnum signum dicitur neutrum: quia si erit in ægrotaturis erit neutrum: si idem signum præfagiet futuram sanitatem, ut vrina concocta dicitur sanum: Hinc sputum pleuriticum dicitur ægrum: quia indicat ægritudinem, dicitur sanum quatenus sputum est concoctum, indicatque futuram sanitatem.

CAPITIS LXXXII.

PARTICULA III.

Textus 94.

Secundum verò alterum significatum, quacunque his qui à morbo referuntur insunt, signa neutra appellamus, neque

neque in alio significato accipiunt ea quæ senibus insunt, hac quidem omnia pluribus, & conceptibus, & rationibus subijciuntur. Quæcunque verò his qui integra sanitate fruuntur, inter salubria tantummodo computantur. Et quæcunque ægotantibus insunt, neque futuram prænunciant sanitatem, soli & hac ægorum conceptui subijciuntur. Sed de his quidem postea dicetur.

G I T superius de signis neutrius nunc decidit. In hoc tex. agit de signis conualescentiæ. Diuiditur hic tex. in tres particulas: in prima ait sub eodem significato contineri corpora neutra nunc conualescentiæ, ac senes. In secunda, quod omnia supple quæ continent in se indicia futuræ sanitatis cadunt sub pluribus conceptibus, & rationibus. In tertia dicit, quæ sunt perfectè sana esse solum sub vno conceptu, id est, quod sint sana, & non ægra: similiter, quæ sunt adeo ægra, vt nullam spem salutis contineant dicantur solum ægra: illa verò, quæ sunt neutra conualescentiæ sunt cum spe salutis: idè cadunt sub multiplici conceptu: dicuntur enim neutra, quia præsentem dispositionem indicant: sana, quia futuram sanitatem prænunciant: tandem ait in sequentibus tractaturum de illis signis ægotantium, quæ non præsagient futuram salutem. 1 Dubitatio statim oritur sub quo neutrorum significato contineantur conualescentes, & senes.

Plusquamcommentator ait, neutrum conualescentiæ, & senes pertinere ad neutrum nunc primi significati: quia si de conualescentibus sermo fiat ait; antequàm perueniant ad optimam sanitatem transeunt per medium, quod est per abnega-

tionem extremorum, quod significatum pertinet ad primum neutrius: idem dicit de senibus. Reiecta est à nobis eius opinio in propria quæstione; quia neutrum primi significati est in latitudine sanitatis: conualescentes verò & senes, & neutra decidentiæ participant ægritudinem. Præterea Gal. lib. de constitutione artis cap. 19. habet, in neutro decidentiæ esse aliquid causæ morbificæ: similiter dicemus, in neutro conualescentiæ esse aliquid causæ morbificæ desinentis tamen: probatūque est à nobis in propria quæstione in principio libri cap. de neutris, primum significatum neruus esse medium inter saluberrimum, & insaluberrimum, intelligendo per insaluberrimum corpus non ægrum, sed malè sanum: quare cum in hoc loco Gal. agat de neutro, quod mediat inter sanum, & ægrum nullo modo hæc neutra conualescentiæ, & decidentiæ, & senes ipsi reducentur ad neutra primi significati: sed ad secundum. Insuper patet, neutra nunc conualescentiæ, decidentiæ, & senes reduci ad neutra nunc secundi significati, quia participant de extremis, id est, de sanitate, & morbo, vt colligitur etiam in hoc c. Præterea quod corpora conualescentia mediant inter sanum, & ægrum, Gal. nō docet lib. ad Trasib. cap. 7. & 5. de tuenda val. cap. 4. illa enim vocat sana in affectione, & non in habitu: quod verò senes sint neutra nunc vt conualescentes clarissimè Gal. in rex superioris fatetur, vbi dicit sub eodem significato contineri conualescentes, & senes. Valeant igitur qui putant, conualescentes reduci ad neutrum nunc primi significati: sed quia fusius contra Alimarium, Plusquamcommentatorem, & Saluum Selanum egimus superius, idè ne acta agere videamur, hæc omittenda sunt.

Oddus volens interpretari quid intelligat Gal. in hoc tex. per alterum significatum ait, non intelligere aliquod neutrum ex tribus propositis in prima libri

parte ; sed aliquod aliud diuersum : Quod verò sit declarat, dicens dari à corpore ægro ad perfectam sanitatem quatuor dispositiones : primam quarum esse ægritudinem : secundam esse corpora conualescentia, quæ sunt debilia, & indigent refectione; tertiam esse conualescentia corpora, quæ non amplius indigent refectione, non tamen adhuc acquisiuere optimum habitum : Quartum esse perfectum habitum; posita hac distinctione ait, Gal. intelligere neutrum horum significatorum, de quo superius nihil dictum est. Si rectè percepi hanc Oddi explicationem risum mouet : quia quid aliud est secunda, & tertia illa dispositio, quam conualescentia ? quare si conualescentia ex illius sententia participat extrema, erit neutrum secundi significati illorum trium neutrorum : si non participat, erit primi significati : quare nihil noui adfert, nisi melius se explicet.

CAPITIS LXXXII.

PARTICULA IV.

DE SIGNIS DECIDENTIA.

Textus 95.

Nunc quæ futuram præmonstrant ægritudinem, prius exequamur. Cum verò sit eorum differentia duplex, prius ea pertractemus, quæ quantitativis, qualitativis, temporibus, non autem propriis speciebus ab eo, quod secundum naturam, euariant ; veluti ciborum appetentia intenta, vel dissoluta, aut quæ non seruet tempus consuetum, aut quæ ad edulia non usitata feratur, aut excretiones cibi superfluitatum, quæ aut pauciores,

aut plures, aut humidiores, aut duriores existant. Sic humidiorum excrementorum, vel defectus, vel super abundantia præter consuetudinem naturalem, aut in colore, aut in consistentia varietas aliqua, aut in tempore excretionis, & vigilia plures, ac somnus, aut non consueto tempore. Eodem modo potus pluris, aut paucioris, calidi, aut frigidi, insolens appetitus : scuti & circa rerum venerarum usum immodica, aut intempestiva concupiscentia, & plures, aut pauciores sudores, his qui sint oportuni, & ad motus torpor, aut si moueri tentauerint grauitas, aut vehemens exolutio, menstruorum occultatio, vel immodica, aut diminuta euacuatio. Sic & quæ per ora venarum, Græci hamorrhoidas appellant, sit sanguinis effusio, sed non eadem, quæ prius in cibo, potuque voluptas, sunt futura indicia ægritudinis hebetudoque animi non naturalis, aut obliuio quadam inconsueta, aut somni, qui pluribus imaginationibus abundant, quam prius auditis, & odoratus visus vè hebetiores, aut turbulentiores. Et vt simpliciter dicam, quæcunque secundum naturam inerant, hæc quidem augmenta, hæc verò diminuta, hæc verò temporibus quibusdam, aut qualitativis immutata. Si quidem & ipsius corporis moles, aut maior alba, aut magis rubra, quemadmodum liuidior, aut nigrior rutæque, ac

stermua

sternutamenta, & flatus plures, aut pauciores his qui secundum naturam: sic & quaecunque per nares, vel palatum, vel aures, per quos meatus cerebrum expurgatur, vel temporibus, vel quantitativibus, vel qualitativibus immutata. Hac igitur omnia ex genere eorum sunt, quæ secundum naturam.

Proposuit Gal. in text. superiori duos fontes, à quibus hauriuntur signa prædicentia futuras ægritudines: alter est, quod ea, quæ insunt secundum naturam sanis corporibus, si futuras ægritudines indicare debent, mutantur in quantitate, qualitate, & tempore insolito fiant: alter fons, quod ea, quæ insunt sanis, sint præter naturam; sed hac lege, ut sint minora, quam quæ ægrotantibus conveniunt.

In hoc tex. proponit sexdecim signa futuræ ægritudinis, quæ prodeunt à primo fonte, id est ab his, quæ insunt sanis secundum naturam, facta tamen aliqua mutatione in quantitate, qualitate, vel tempore consueto; traditque Gal. tot exempla signorum naturalium mutatorum secundum qualitatem, quantitatem, vel tempus, ut tex. sit clarissimus, & alia non indigeat explicatione: eius tamen artificium in dubiorum solutione explicabitur.

Dubit. Gal. superius docuit signa indicantia bonam, vel malam constitutionem desumi à tribus fontibus, videlicet à substantialiter inhærentibus, ab operationibus, & casibus; in hoc loco tamen, ubi agit de signis futuræ ægritudinis proponit solum signa desumpta ab operationibus, & casibus: de substantialiter verò inhærentibus ne verbum quidem: substantialiter inhærentia sunt,

quæ pertinent ad prædicata primi modi dicendi per se; exempli gratia, caliditas prædicatur de intemperie calida in primo modo: similiter frigiditas de frigida, & sic de aliis: deinde angustia prædicatur de obstructione, coalescentia, subsidientia, compressione, & occlusionone in primo modo: de his signis cum Gal. non egerit, videtur à se ipso valde discrepans, & alienus.

Respondetur, signa desumpta à substantialiter inhærentibus, vel esse clara, & sensibus subiecta, vel non: si primo modo dicimus, illa non meriti, ut in catalogo signorum collocentur: si verò non subiiciantur, dicimus, esse occulta & nullo alio modo posse declarari, quam per operationes, & casus; idè de substantialiter inhærentibus ne verbum quidem fecit: quis est ille, qui in luxato, vel in sexto digito, in polypo quæreret signa? in angustia ex apostemate manifesto? in intemperie feruentissima, quæ tactui est clarissima, quæreret signa? omnia enim hæc sunt substantialiter inhærentia. Præterea potest responderi, quod sub qualitate, quantitate, & tempore insolito omnia tria signa collocentur; dum verò addunt, exempla Gal. solum esse de operationibus, & casibus, dicimus, Galenum non proposuisse exempla signorum substantialiter inhærentium: quia erant ex se conspicua, & manifesta.

Primum exemplum Gal. est de appetitu; ait in tex. si appetitus fuerit solito intensior, vel remissior; vel ad qualitates insolitas, vel tempore insolito, tunc illud corpus ait, appellari neutrum nunc decidentis; quia facile in ægritudinem prolabi potest.

Causa intensioris appetitus attribuitur humori melancholico, vel totius corporis resolutioni factæ à nimia caliditate. Causa remissioris appetitus est debilitas coctionis, quæ vel ob læsam facultatem, vel errorem externum fit; quam

doctrinam nos declarauimus cum Gal. 1. lib. methodi nostræ, & superius: causa cur appetitus fiat ad insolita, colligitur à contraria dispositione: si enim appetimus humidiora, factus est siccus: siccitas enim falsèd nis ichoris in hydropico efficit intensiorem sitim.

2. Dubitatio, appetitus intensus non significat corpus neutrum nunc decidentiæ, sed corpus actu ægrum: nonne pica, & malachia, qui sunt appetitus intensi edendi, sunt affectus præter naturam?

Respondetur, Galenum intelligere intensiorem, & remissionem, quæ non excedit limites sanitatis: pica verò & malachia sunt appetitus excedentes sanitatis limites.

3. Dubitatio, si quis vtetur acidis cibis, intenderetur eius appetitus; non tamen illud corpus vocabitur decidentiæ: in quolibet enim saluberrimo corpore, valdeque distanti à statu neutro, vsu acidorum potest intendi appetitus.

Respondetur in hoc loco intelligi de intensiōe appetitus causata à causis intrinsecis, & non de illa, quæ ab vsu acidorum, & similium externorum sit.

4. Dubitatio non videtur, quod acidam intendant appetitum; Gal. enim 6. de locis affe. cap. j. ait, atram bilem esse acidam; nihilominus appetitum auferre.

Respondetur, aciditatem esse duum generum; quædam enim orta est ab humore melancholico frigido, & sicco: hancque dicimus intendere appetitum: quædam verò ab atra bile, quæ non solum est acidam, verum etiam mordet: de ratione igitur humoris excitantis famem duo sunt: primum vt sit acidus: secundum vt careat morfu.

Secundum exemplum est de sæcum excretionem, aitque, tunc corpus salubre in latitudinem neutrius nunc decidentiæ prolabi, dum fæces, quæ excernuntur sunt pauciores, vel plures: humidiores, vel sicciore; ita vt non seruetur solita illarum quantitas, seu qualitas, vel tempus

consuetum. Similiter Hippo. & Gal. 2. prælag. tex. is aiunt, si excrementum molle, constansque sit, & tempore solito excretum, & pro ratione copiam cibi, ventriculum rectè valere.

Causa verò interna, cur fæces sint solito pauciores, solet esse nimia ventriculi caliditas; quia ex Gal. 2. de potentiis naturalibus concoctio ventriculi augeatur à calore, & fæces exsiccantur. Causa, cur fæces sint humidiores, liquidiores, & copiosiores est frigiditas. Causa denique, quod tempore insolito excernantur est nimia humiditas, quæ laxat intestina. Cæterum causæ horum symptomatum distinctius sunt indagandæ confugiendo ad hanc methodum Galeni, quod omnis actio lædatur, vel ob læsas partes similes; vel ob errorem externum, & quæ sequuntur, de quare fusè egimus superius, & 1. lib. methodi vitædorurum cap. 8.

5. Dubitatio non videtur, quod fæces plures solito præfagient semper futuram ægritudinem, immò aliquando copiosorum sæcum excretio indicat sanitatem firmiorem reddi.

Respondetur, non solum in neutris decidentiæ posse inueniri signa futuræ ægritudinis verum etiam futuræ sanitatis; quamuis Gal. proposuerit sæcem solito copiosorem inter signa futuræ ægritudinis: non tamen credidit, hoc signum sufficere, idèd alia proposuit: in cognoscendis enim omnibus corporibus semper procedit per signorum syndromen: Quinque hoc non percipit, statim incitat oportet in errata, in quæ Argentarius, qui semper supposuit corporum signa à Gal. proposita debere esse propriissima, quod quam sit vanissimum, non semel ostendimus.

Tertium exemplum est de vrina; ait vrinæ defectum, & paucitatem, vel solito copiosorem; vel cum colore diuerso à naturali, & consueto, vel cum crassitie, vel tenuitate diuersa ostendere corpus neutrum nunc decidentiæ.

Causa

Causa paucitatis urinae est vel frigiditas viscerum, vel obstructio, vel sudor, vel insensibilis perspiratio nimium aperta, quae valde urinam diminuit: quomodo verò insensibilis, & libera perspiratio minuat urinam: nos in lib. de statica medicina aded exactè declarauimus, ut nemo sanè percipiet, nisi ad statica principia confugiat. Quod verò urina saepe resoluitur per sudorem, vel inuisibilem perspirationem Galenus facillè declarat 1. de facult. naturalibus, ubi habet hæc: *Id totum, quod bibimus urina fit, nisi quid cum alio exeat, aut in sudorem, aut per inuisibilem perspirationem abeat.*

Causa copiosioris urinae solet esse intensior renum calor, qui vehementer attrahit. Causa crassitie urinae potest esse vel calor resoluens, vel transmittens tenuiorem portionem in alium locum; vel frigiditas coctionem impediens est illa, quae urinam multum sedimentosam efficere potest.

Causa diuersorum colorum internus calor est rubrae, frigus albae; sed de urina, & de causis coloris fusè superius egimus. 6 Dubitatio Galenus censet, urinam solito more copiosiore indicare corpus esse in statu neutro, quod non videtur; quia sapissimè obseruamus corpora saluberrima meiere plus solito summo cum beneficio; quare hæc doctrina Gal. videtur experientiae aduersari.

Respondetur, Galenum intelligere de illa urinae multitudine excitata ab aliqua interna alteratione, & non ab externo aliquo errore; certissimū enim est, quod corpora saluberrima ob potum nimium, & insolitum copiosiore reddant urinam. Demum negamus, quod corpora, quae meiant plus solito ob causam aliquam internam sint saluberrima; ecce igitur, quod mutatio quantitatis, qualitatis, vel consueti temporis in excretionem indicet corpora neutra decidentiae, si ob internas alterationes mutatio facta sit.

Quartum exemplum est de somno, & vigilia: longior enim, vel breuior somnus, seu turbulentior solito praesagiunt praesagiunt ægritudinem. Causa somni est humiditas, & frigiditas; vigiliae siccitas, & caliditas, ut docet Gal. 3. de loc. affect. 4. valebit ergo, somnus sit longior solito; ergo humiditas maior. Item de vigilia dicendum.

7 Dubitatio non videtur, quod somnus solum fiat ab humiditate, & frigiditate; quia Galenus in historia Hermocratis ait, somnum à triplici causa fieri posse, vel ab humiditate, ut in ebriis; vel à frigiditate ut in senibus; vel à virium imbecillitate, ut in Hermocrate.

Respondetur, virium destructionem, vel summam imbecillitatem supponere morbos insignes; Gal. verò hîc agit de somno, & vigilia naturali, & non præternaturam. Præterea virium imbecillitas somnum excitat quatenus in corpore imbecillimo omnia membra, & præcipuè cerebrum redduntur longè frigidiora; ecce quod tandem somnus in humidam & frigidam causam referendus est. Contrarium de vigilia dicendum.

Quintum exemplum, ait, sitim solito maiorem, vel minorem; vel calidarum, seu frigidarum portionum indicare futuram ægritudinem. Causa est, quia nimius appetitus bibendi calida incidat corpus cridis, & frigidis humoribus esse vexatū; bibendi verò frigida indicat cōtrarium.

8 Dubitatio videtur, quod dum sanus appetit contrarium sit signum salutis, & non ægritudinis.

Respondetur ex Gal. in text. vnum signum varia relatione dici posse indicationem sanitatis, & ægritudinis.

Sextum est de immoderato, & importuno coitu: si quis enim tentabitur coitu immoderatiore, quam erat solitus, signum erit (ut ait Gal.) tunc corpus ad ægritudinem disponi: similiter si tempore insolito; exempli causa, si quis solet uti coitu horis matutinis: & hîc tēretur ante coenam,

eœnam, non est signum salutis. Iridem, si quis non amplius coïtu tentatur suis consuetis horis, vel diebus, signum est corpus prolapsum esse in statum neutrum decidentię.

Septimum est de sudoribus; ait Gal. si sudores sint plures, seu pauciores, quam requirat motio, seu exercitium aliquod, indicari corpus tunc disponi ad ægritudinem: similiter si male olent, vel nimium falsi sint. Hipp. 4. aphor. 41. proferit hanc sententiam, *multus sudor aut abundantiam excrementorum, vel nimiam cibi assumptionem precessisse indicat.*

9 Dubitatio, videri non solum plures, vel pauciores sudores esse præter naturam, & indicare futuram ægritudinem: verum etiam sudores moderatissimos; quia Galenus lib. de locis affect. & in com. illius aphor. venter hyeme: laudat Dioclem dicentem, sudores semper esse quid violentum, & præter naturam, & merito, quia sudor est excrementum, quod pertinet ad urinam: addit Gal. quod calidum innatum illud resoluat insensibiliter per cutim, & non per sensibilem sudorem. Præterea videtur Gal. sibi contradicere: quia lib. 10. de simp. med. cap. proprio, & hic ait, sudores peccare, dum plures, vel pauciores sunt; quare non est laudandus Diocles, qui absolute dicit sudores etiam moderatos esse præter naturam.

Solvitur dubium ab aliis vario modo. Ego tamen responderem, sudorem moderatum facta relatione ad corpus salubre semper esse præter naturam: facta verò relatione ad corpora recedentia à perfectissimo, qualia sunt salubria ut multum & neutra, dico quod sudores moderati sunt in latitudine naturali, & non violenta.

Octavum exemplum indicans futuram ægritudinem, est de motus torpore, quod vera sit ob transmissionem diminutam virtutis animalis.

10 Dubitatio, Hipp. 2. aphor. 21. ait,

(qui frequenter sine causa manifesta exoluuntur derepente moriuntur,) quare stupor, seu torpor non solum erit signum neutrum nunc indicans futuram ægritudinem, verum indicabit ægritudinem præsentem, & mortalem.

Solutio colligitur ex Galen. com. 2. aphor. 21. ibi enim docet, tres conditiones requiri ad hoc, ut aphorismus verificetur; quarum prima est quod ægri sæpe patiantur hanc virium exolutionem sine manifesta causa: de hac non intelligit Gal. in hoc loco. Præterea aphorismus est de exolutione omnium virium: sententia verò Galen. hic intelligitur solum de torpore motus, quod pertinet ad facultatem animalem motricem, & non ad alias virtutes.

Nonum exemplum est circa menses; ait enim corpus mulierum esse neutrum decidentię, si menses sint imminuti, vel omnino suppressi, vel immodici. Immodica enim euacuatio indicat vel nimiam apertionem vasorum uteri, vel peccatum in sanguine, in quantitate, vel qualitate mordaci: imminuta verò indicat contrarias affectiones: omnimoda suppressio affectus intensiores, quam imminuta: quo pacto verò occulta uteri ægritudo sit inuestiganda, nos superius proposuimus.

11 Dubit. ex Galeno immodica euacuatio indicat futuram ægritudinem, quod non videtur, quia plenior mensium euacuatio sæpe confert ad sanitatem.

Responderetur, quod immodica euacuatio facta relatione ad morbum præsentem potest indicare futuram sanitatem; facta tamen relatione ad futuram ægritudinem indicare statum neutrum decidentię: quia imminet periculum ne ob nimiam euacuationem aliquid mali succedat. Præterea immodica, & imminuta euacuatio considerantur facta relatione ad solitam consuetudinem: inveniuntur enim mulieres, quæ sunt so-

litæ ex sua natura multum, & quæ paucum sanguinem menstruum euacuare; Hinc Gal. 3. de symp. cau. c. 4. ait esse mulieres, quæ ab ortu naturæ habent vterum durum; aliquæ verò mollem: illæ enim quæ durum habent vasa angusta. & ideo paucam mensium copiam euacuant: quæ humidum, & mollem maiora.

Decimum exemplum est de sanguine hæmorrhoidali nimio, vel pauciori solito: nimius enim minatur hydropem, vel tabem prælagit: omnes enim qui patiuntur effusionem sanguinis hæmorrhoidalis, licet euacuatio sit moderata, indicant eorum naturam esse effeminatam: quia sanguinem colligant, qui non potest dissipari, & insensibiliter resolui; talesque, ut in statica medicina probauimus, minus perspirant.

12. Dubitatio, contrariarum causarum contrarij sunt effectus; quomodo igitur hydrops fieri poterit à nimia fluxione sanguinis per hæmorrhoidas, & à nimia retentione?

Respondetur à causa contraria eodem oriri effectus: sed vnum per se, alterum per accidens, nimia sanguinis fluxio debilitat iecur, vnde hydrops; ob nimiam verò clausuram hæmorrhoidum retinetur sanguis crassius, vnde fit durities in iecore, & destruitur sanguificatrix: Hinc Hipp. 6. apho. 1. 2. ait, à diuturnis sanatus hæmorrhoidibus, si vna non seruatqr, imminet hydrops, aut tabes: qui affectus sunt contrarij; Galenus in com. reddit rationem dicens ob detentum sanguinem fieri duritiem in hepate, vnde hydrops: similiter sanguinem detentum recurrere ad pectus, & tabem efficere, vel adeo inficere, ut partes corporis tabescant.

Vndecimum exemplum ait, quando non sentitur in cibo, & potu consueta delectatio futuram ægritudinem indicari. Causa est, quia lingua, quæ est gustus instrumentum habet sympathiam cum om-

nibus thoracis, & abdominis partibus: thoracis per pleuram membranam, quæ inuestit omnia, quæ sunt in thorace, videlicet cor, pulmonem, diaphragma, costas, &c. versus linguam: Abdominis per peritoneum, quod circumuestit omnia, quæ sunt sub thorace, videlicet ventriculum, iecur, renes, splenem, intestina, & excurrit versus linguam: Hinc omnes defectus omnium viscerum debent linguæ respondere: si igitur deficit solita delectatio cibi, & potus, signum est in subiectis visceribus esse aliquam causam indicantem futuram ægritudinem.

13. Dubitatio, ait Gal. signum quoque futuræ ægritudinis esse, quando non sentitur eadē cibi, & potus delectatio; quod non videtur semper verum; quia ob copiosorem cibum, vel potum præcedentem, semper amittitur aliquid voluptatis cibi, & potus.

Respondetur signum propositum intelligi, dum à causa interna, & non à procacitica fit.

Duodecimum est de hebetudine imaginationis, discursus, memoriæ, & sensuum exteriorum. Causa hebetudinis est, vel sanguinis copiosus, vel pituitosus; Galenus enim libro de natura humana com. si rectè recolo 39. ait, homines biliosos esse acuto ingenio, melancholicos prudentes; sanguineos stolidos; ad pituitam non esse mores, quare, dum sanguis, & pituita abundant, ex necessitate oritur hebetudo ingenij, & tarditas imaginationis, & deinde oblitio, quæ hebetudines prænunciare solent comā, lethargum, & epilepsiam. Notandum tamen, Gal. intelligere de hebetudine discursivæ potentiæ; quia in codice Græco legitur *diavola*.

14. Dubitat non videtur, quod sub diavolæ nomine intelligi debeant aliæ functiones, ut memoria, & imaginatiua. Respondetur quando discursiva hebescit, tunc ex necessitate memoriā, & imaginationem hebescere; quia istæ sunt

functiones subordinatæ, & inferuientes facultati dianoëtica, seu discursiua.

15 Dubitatio non videtur, quod discursus hebes, & tardus indicet futuram ægritudinem; quia qui sunt hebeti ingenio sunt sanguinei, & per consequens alijs saniores.

Solutio dubij colligitur ex text. Gal. qui loquitur de hebetudine non ab ortu naturæ, sed de aduentitia; hæc enim indicat futuram ægritudinem.

Addit somnos turbulentos, auditus, odoratus, & visus hebetiores idem indicare. Causa turbulentæ, & hebetioris sensus sunt vapores eleuati à materia crassa, & sanguinea: aliquando etiam ipsa minera hæc facit hebetudinem: pituita enim & sanguis si occupant organa sensuum exteriorum hebetudinem inducunt.

Tandem Gal. colligit hanc vniuersalem conclusionem: omnia quæ sunt secundum naturam, si aucta, vel imminuta sint, id est, si deprauata, & diminuta sint, vel tempore insolito fiant, collocari inter illa, quæ præmonstrant futuram ægritudinem.

Decimumtertium exemplum est de corporis tumore: etenim, si corpus fiet crassius, vel tenuius solito indicabit futuram ægritudinem.

Ego autem addo, quod probaui experientia, ut patebit in lib. nostro de statica medicina, si corpus fiet ponderis longè maioris, vel minoris incidere in statum neutrum decidentia, indicabitque morbum futurum, nisi præseruetur.

Decimumquartum exemplum est de colore corporis: etenim si corpus fieret albidius, vel solito more rubicundius, aut tunc ad ægritudinem disponi. Hinc vacillant plurimi, dum tristantur, quia palidi sint; illi enim si solito, & antiquo more, tales fierent rubicundiores, inciderent in peiorem statum; quia ex Gal. illi verè sunt sani, qui seruant solum, & consuetum colorem; sit palidus, sit

niger, vel flauus.

Decimumquintum exemplum est de ructibus, sternutamentis, & flatibus; quæ symptomata à flatu oriuntur; dicit Gal. plures, aut pauciores flatus, & ructus indicare futurum morbum.

16 Dubitatio aut Gal. ructus, & flatus plures, & pauciores indicare neutrum nunc decidentia, quasi quòd flatus, & ructus pauciores sint magis periculosi quam flatus moderati; quod non est verum.

Respondetur, omnia signa in hoc cap. à Galen. proposita respicere consuetudinem: consuetudo enim est veluti altera natura, ut nos altioribus principiis probauimus lib. 4. methodi vitandarum: sic igitur est intelligendus Gal. si aliquis solet crepitos & ructus efficere; atque deinde vel pauciores, vel plures efficiat, indicari futurum morbum: pauciores enim indicant retineri flatum; unde collici, & similes affectus fieri possunt, plures solito indicant dyscrasiam ventris frigidam, & humidam, seu imbecillitatem. A quibus verò causis flatus fiant fusè lib. 6. methodi vitandorum tractauimus.

Decimumsextum exemplum est de excrementis cerebri quantitate, qualitate, vel tempore excretionis mutatis; quod indicat futuram ægritudinis periculum; causa est, quia vel cerebri functiones naturales sunt læsæ ob læsam facultatem, id est, ob aliquam dyscrasiam, vel malam compositionem; vel ob externum errorè. Hinc copiosiora excrementa pituitosa excreta per nares, & palatum indicare futuros morbos pituitosos: excrementa aurium solito copiosiora indicare ægritudinem calidam cerebri & iecoris; excrementa verò si sint solito minora, id est, magis solito imminuta indicare, vel imbecillitatem facultatis expultricis, vel excrementorum crassitiem.

CAPITIS LXXXII.

PARTICULA V.

Textus 99.

*Morsus quoque ventris, vel in ore
ventriculi, vel in aliquo intestino-
rum, aut cum aliis subducitur, aut
cum vomitus excitatur, aut cum
mingitur, siue aliquis alius dolor
moderatus ex genere quidē existit
eorum, quæ præter naturam; non
tamen qui ita se habent, egrotare
dicuntur; sicuti neque qui capite
gravantur, aut dolent, aut vigilat:
cum nondum in consuetis impediū-
tur operationibus: Hic enim in hu-
iusmodi dispositionibus terminus
est. Atque idcirco in eo, quod ad
aliquid; eandem dispositionem
egram, atque neutram appellabi-
mus. Nam pro vigore potentie, quæ
vel facile sustinet, vel vincitur,
unaqueque ex his, quas antea di-
ximus, vel morbus est, vel neutra
dispositio.*

N tex. superiori Gal. pro-
posuit signa, quæ desume-
bantur à primo fonte; id
est, ab iis, quæ conveniunt
sanis secundum naturam,
quæ indicare poterant futuras ægritu-
dines. In hoc tex. proponit ea, quæ simili-
ter conveniunt sanis, sed præter natu-
ram; quæque adhuc sunt minora, quam
quæ conveniant ægris. Ex his tamen ma-
gis colligimus signa prælagientia futu-
rum morbum, quam ex signis propositis
in textu superiori.

Dividitur hic tex. in duas partes, in pri-

ma proponit duo signa indicantia futurā
ægritudinem. In 2. respondet tacitæ ob-
iectioni. In prima, ait quod signa præter
naturā, quæ maximè indicant corpora e-
grotatura, quæ tamē nō sunt ita mala, vt,
quæ conveniunt ægris, cū non impediāt
consuetas operationes, sint duū generū:
quorum primum est dolor mordicativus
ventris, oris ventriculi, vel intestinorum,
aut qui fit, dum facēs, vel urina excernuntur, vel qui fit, dum vomitus promo-
uetur: vel dum caput moderatè dolet,
secundum signum est capitis gravitas.

Duo sunt notanda: primum in codice
Græco non inveniri illud verbū, aut vi-
gilant, idēd particulā esse demendā. Præ-
terea vigilia nō est ex iis, quæ conveniūt
corporibus præter naturā, vt est dolor, &
capitis gravitas, sed secūdū naturā, quare
in tex. superiori potius esset ponenda dū
quantitate, vel tempore vigilia peccat.
Secundū docet Gal. morbolas lesiones
illas esse, quæ consuetas impediunt ope-
rationes: quare cum dolor talis sit, vt non
impediat, dicitur pertinere ad neutrum
decidentie: similiter dicimus de dolore
moderatè mordicatio, vel grauatio.

In secunda parte respondet cuidam ta-
citæ obiectioni, quia quispiam dicere po-
terat, anne dolor ventris mordicativus
in aliquibus delicatis hominib. impedit
operationes consuetas: quare dolor mor-
dicativus non erit signū futuræ, sed præ-
sentis ægritudinis. Occurrit, Gal. dicens,
vnā, & eandem dispositionem dici posse
neutram, & ægrā facta comparatione ad
hominem magis, vel minus tollerantem.
r Dubit. ait Gal. signa neutra nunc præ-
ter naturam, sed minora, quam quæ con-
veniant ægris, aliquando ob virium de-
bilitatem reddere hominem actū ægrū,
quatenus consuetæ operationes illius
impediuntur: immo addimus nos, aliquā-
do inveniri corpora adeo robusta, vt co-
runt operationes nō impediātur à po-
tentissimis morbis. Memini me videre
iuvenem fortē maligna febre detectum,

& refertum papulis liuidis per forum ambulanti, & propriis operationibus vacanti: quantum ab illo morbo perierit: quare nec morbi videntur semper impedire operationes: neque impeditæ operationes videntur semper indicare morbos.

Respondemus, dum Gal. ait omnibus morbis impediri operationes non intelligere solum de operationibus externis, ut aliqui putant, sed de internis, quæ præcipue ob morbos læduntur, iuuenis fortis febre maligna correptus licet vacaret externis operationibus, habebat tamen internas valde læsas, ut est sanguificatrix, chylicatrix, vel spirituum genitrix, & aliæ similes, quarum aliquæ in omni morbo necessario læduntur: quare per consuetas operationes possunt intelligi non solum externæ, sed vel animales, naturales, seu virales.

CAPITIS LXXXII.

PARTICULA VI.

Textus 97.

Sic & quæcunque in sensibus: non in eo, quod magis, aut minus inuicem differunt, sed eo quod toto genere sunt præter naturam. Et hæc sunt signa morborum, donec modica fuerint, & nondum, hominem à consuetis operibus sufficiunt amouere; talia verò sunt in gustu quidem, cum vel sulse, vel amare, aut alius alterius qualitatis sapor nobis indicatur, siue in omnibus, quæ bibuntur, aut manducantur, aut præter quod aliquid assumitur, salina talis sentiatur. In odoratu autem quando alicuius unius qualitatis sensum habemus,

nullo odore presente aut quum plura, & differentia naribus admouemus, omnia veluti similia sentimus. Sapius verò nihil sentimus, aut aliquid fatens, etiamsi nihil adsit quod faciat. Quantum verò ad auditum, soni & strepitus ad id quod præter naturam pertinent.

Quemadmodum in usu quæcunque ante oculos apparere creduntur nigra, & atra, & cerulea & ruffa, & flaua, & nonnulla rotunda, nonnulla autem oblonga, quædam gracilia, quædam crassa oculis præterdi videntur. In sensu autem tactus cum inæqualitas aliqua, vel spissitudo, vel grauitas, vel tentio, vel torpida, vel ulcerosa dispositio in toto corporis habitu sentitur, sic & in singulis partibus vel tentio, vel compressio, vel morsus, vel grauitas, quomodo modica fuerint, ac minimè firma, neutram quidè dispositionem adesse demonstrant, futurà verò ægriitudinem prænunciant.

N text. superiori Gal. egit de signis præter naturam, quæ indicant futuram ægriitudinem: ostenditque eadem signa in aliquibus esse neutra in aliquibus verò debilioribus esse vocanda ægra, eo quia consuetas operationes impediunt.

In hoc text. ostendit, omnes quinque sensuum læsiones, eodem modo esse iudicandas; nam si operationes sensuum mutata tamen quantitate, vel qualitate non ita redditæ sint toto genere præter naturam, ut impediunt consuetas operationes, ait Gal. hos paruas læsiones, veluti est nimia humiditas linguæ, esse indicatiuas futuræ ægriitudinis: si verò læsiones sensuum

sensuum fuerint toto genere præter naturam; ita ut impediunt operationes, tunc non esse vocanda signa neutra indicantia supra futuram ægritudinem, sed signa demonstratiua ægritudinis præsentis.

Primo loquitur Gal. de illa gustus læsione, quæ est præter naturam, quando scilicet salua est amara, salsa, vel alterius saporis; estque in causa, ut cibus, & potus amarus, falsus, vel alterius saporis sentiantur: dicit Plusquamcommentator sicuti aer est necessarius in visu; sic salua in gustu: per aerem aut, deferri colores ad oculum mediante lumine, & per saluam sapores ad penitriorem lingue substantiam: pulchra sane est comparatio; sed non omnino vera, quia aer non deferit obiecta visus ad oculos, sed lumen. Præterea non per aerem, sed diaphanum feruntur obiecta visus: diaphanum verò prædicatur de aere, aqua, vitris, celo, & similibus diaphanis. Præterea humiditas illa rorida, quæ est in lingue poris, quæque est saporum vehiculum, non est tantum salua, sed etiam lingue tenuis excrementum ortum à tertia coctione lingue: salua re vera ex Gal. sententia tertio de al. fac. cap. 5. & 12. de v. p. 10. est excrementum, quod à glandulis lingue generatur; cuius usus est ut os humectetur, & sapores excipiat, feratque (ut puto) ad humidum roridum lingue.

Quo ad odoratum Gal. enumerat omnes eius læsiones, quæ indicant futuram ægritudinem; quarum prima est, quando sentiuntur odores nullo existente externo obiecto odorabili; tunc causa huius affectus, vel est humor putridus existens in pectore, aut naso, aut in ventre, vel in cerebro prope processus mammillares, qui sunt verum instrumentum odoratus, ut contra Auerroem aliter sentientem 7. coll. 17. infra disputabimus. Secunda læsio est, quando varia odorata naribus applicamus, & non discernimus exactè illorum differentias. Causa istius

læsionis est diminuta olfaciendi potentia, quæ vel ob angustiam, vel frigidam intemperiem talis sit. Tertia læsio est dum nihil odoris sentimus, causa vel est omnimoda angustia, vel aliqua interna intemperies in organo odoratus.

1. Dubit. Gal. inter signa neutra prædicta ægritudinem futuram collocat virtutem, & potentiam odorandi ablatam; quod non potest concedi; quia actio ablata odoratus indicat ægritudinem præsentem, & non futuram.

Respondetur, hanc ablatam læsionem, si talis sit, ut amoveat hominem à consuetis operationibus, non esse signum neutrum, sed ægrum. Præterea hæc læsio considerari potest dupliciter, vel respectu totius corporis, vel respectu organi odoratus tantum; posita hac distinctione, respondemus, quod primo modo, id est respectu totius corporis, læsio ablata odoratus sit signum neutrum; secundo modo, id est respectu organi odoratus sit signum ægrum; non enim inconuenit, ut docuit Gal. superius vnicū signum respectu diuersorum dici sanum, neutrum, & ægrum; quia ablata læsio odoratus respectu totius corporis est neutrum, respectu organi odoratus est ægrum; vel respondemus Gal. loqui de illa odoratus ablatione, quæ non est perpetua, sed de illa, quæ sæpius, ut verbo Gal. utar, aufertur. Quarta læsio odoratus est, dum factorem, nullo existente obiecto fatido, sentimus. Causa est interna putredo, vel in naso, pectore, vel cerebro.

Hic agitur, quale sit organum odoratus. Arist. 2. de am. ma. tex. 100. & lib. de sensu & sen. ait, organum odoratus tale esse potentia, quale est actu odorabile: ubi tamē sit organum non clarè expressit: idē à Gal. lib. de organo olf. reprehenditur, quod tam obicure loquatur, Auerroës 5. coll. 17. censet, organum odoratus esse nasi interna foramina: primo probat auctoritate Arist. 1. de hist. c. 11. & 2. de par. animal. c. 10. Secundo, ratione

tione hac: si pars cerebri anterior, id est, processus mammillares esset organū odoratus, odores sentirentur per os apertum clausis nariū foraminibus: at nō sentiuntur, ergo. Reiiicitur Auerroës; quia sicuti sine aqueo humore visio non fit; sic sine nasi foraminibus: in his enim odores inueniuntur vehiculum deferens illos ad processum mammillares; sed fusius in propria questione de his egimus.

2. Dubit, videretur Gal. diminutus; quia præter accidentia ab illo proposita proponitur aliud quoddam nouum à Plufquamcommentatore, quod similiter est toto genere præter naturam: estque dum odor malus iudicatur bonus, quod proportionatur comestioni carbonum, quod euēnit propter qualitatem, quæ è diametro contrariatur organo temperaturæ.

Respondetur hoc accidens non esse nouum, sed referri ad quartum à Gal. propositum, dum dixit, aliquid factoris sentiri, quatenus nihil male oleat.

Quoad læsiones pertinentes ad auditum, quæ indicant futuram ægritudinem, sunt sonus, murmura, vel strepitus, quæ sentiuntur nullo existente sono externo: Causa est, quia ubi est aer ingentus colligitur status; qui cum sit præter naturam, ibi agitur, & sonū efficit. Præterea pus ex internis illis particulis vlceratis, si detinetur irritat expultricem, & commouet aërem ingentū, vnde sonus tunc huiusmodi læsis si non amouet nos ab actionibus consuetis, non præsentem, sed futuram indicat ægritudinem, id est, vel frigidam inuēperiem, vel illam malam compositionem, quæ potest omnino auferre auditum.

Differentia inter sonitum, murmura & sibillos est quia sonitus fit à statu crasso, meatu tamen existente amplo: murmur, quale ex aquarum fluxu obseruatur, fit à statu, qui nullo pacto dissilari potest: sibillus fit à vapore, seu statu tenuiori, qui dissilatur velociter, sed per viā angustissimam: hæc igitur sunt signa de-

sumpta ab his, quæ sunt toto genere præter naturam: sunt tamen minora, quam quæ ægris conueniant.

Quo ad læsiones visus indicantes statum neutrum, sunt ea, quæ nobis apparent, & non sunt sicuti dum videmur videre animalia volatilia, nigra, alba, rufa, rubra, vel habentia figuras rotundas, oblongas, &c. Causa horum est condursus vaporum ad humorem aqueum peruenientium: Quare Hipp. in prognosticis ait, qui abundant sanguine, si aliquando ante oculos ruber color obseruatur, indicari futuram hæmorrhagiam narium: similiter in quibus abundat bilis flaua, ut in ictericis omnia apparere flauī coloris: Itidem si atra bilis mittat vapores ad oculos, animalia volatilia nigra apparere. Præterea aliquando contingit, ut causa diuersorum colorum apparentiū oriatur à mutatione diaphaneitatis aquei: colores enim transeuntes per aqueum maculatum induuntur coloribus, seu infectionibus aquei humoris; eodem modo sicuti per specilla rubra omnia rubro colore tincta cernuntur. Quomodo verò fiant colores, & quid sit diaphanum superius declarauimus: reiecimusque Peripateticorum opiniones; qui ad materiæ puritatem, vel raritatem diaphani naturam referunt ostendimusque diaphanum esse paucitatem superficialium: opacum verò multitudinem superficialium; sed hoc exemplis clarissimis id comprobauimus, ut omnes lectores cogantur nostram sententiam amplecti.

Quo ad læsiones tactus præter naturam, quæ tamen non ardeunt à consuetis operationibus, quæque iactant futurum morbum, quinque enumerantur à Galeno; quarum prima est organi tactus, inequalitas non ab externo obiecto introducta, sed à mala dispositione interna proprii organi: hæc inequalitas est, quædo virtus sensitiva tactus inequaliter afficitur, veluti dū corpus rigore, vel horrore premitur. Secunda læsis est spissitudo, seu

seu densitas, quæ fit à copia humorum, & viscositate; vnde prohibetur transpiration, & periculum imminet putridæ febris. Tertia est grauitas, vel tensio; quæ à crassitie, & copia humorum dependet. Quarta est tensio torpida, siue stupor, quæ affectio est mixta, orta ex diminutione motus, & sensus; eius causa est refrigeratio partium, vel compressio: hæc duæ causæ impediunt, ne ad nervos motuos, & sensitiuos virtus animalis liberè transmittatur; hæc affectio minatur paralytum: dum verò à copia oritur, minatur mortificationem. Quinta læsio est vlcerosa læsio, quæ ab humore mordaci oriuntur. Notandum tamen has læsiones sensuum reduci ad illas tres læsiones, de quibus Gal. in com. illius aphorismi; spontaneæ læsiones prænunciant morbos: quarum prima vocatur tensiua; secunda vlcerosa; tertia phlegmonodes; quæ extensiua; & vlcerosa componitur; quæque prænunciat febres putridas.

QVÆST. XCIII.

De organo tactus.

Aristoteles est valde varius: in 2. de anima tex. 116. 117. clarissimè asserit, carnem non esse sensorium tactus; sed esse medium: sensorium verò intus latere: argumentum, quo probat Aristoteles loco cit. carnem non esse sensorium tactus, tale est, sensibile positum supra sensorium non facit sensationem; sed sensibile positum supra carnem facit sensationem: ergo caro non potest esse sensorium tactus. Præterea Arist. lib. de sensu, & sens. cap. 2. ait, iuxta cor esse sensorium tactus: idem dicit lib. de iuu. & senect. cap. 2. similiter 2. de partib. animal. cap. 10. ait, non carnem esse sensorium tactus, sed iuxta cor: dixit iuxta cor, quia putabat cor esse principium nervorum, & in nervorum principio esse tactus sensorium. Hinc Gal. 8. de v. p. cap. 5. habet hæc verba, sensoria omnia prope cerebrum

esse oportet: quia à cerebro ex Gal. nervi habent exordium. Oppositum tamen philosophus asserit aliis in locis, quia 2. de par. animal. cap. 1. & 5. ait, calidi, frigidi, humidi, & sicci, & aliarum qualitarum sensorium esse carnem, & quod huius proportionale, eo quod corpulentissimum sensitiuum existit: per quid proportionale carni in polypis, & sepiis intelligit membranam, & in aliis insectis quid simile: primo verò de historia animal. cap. 4. ait, sensorium tactus esse in hominera parte, puta in carne, aut tali aliquo, & lib. 3. de hist. animal. ca. 11. habet hæc sententiâ: pellis incisa ex se, id est sine carne est insensibilis: ecce quod Arist. censet, carnem esse sensorium: sed si dixeris Arist. intelligere de carne cordis, quæ ex eius sententia est principium nervorum, & omnium sensationum, omnia clara fiunt.

Conciliator putat, carnem cordis radicatus esse sensorium tactus: quia illa est, quæ per se sentit, vt Arist. verba facit 3. de hist. animal. cap. 5. additque Conciliator, partes quoque carnosas externas dici posse sensoria tactus quatenus per aliud, id est per cor sentit.

Temistius 2. de anima impugnât Alexandrum, qui putabat, carnem esse organum tactus: censetque Temistius, sensorium esse in corde, & Arist. per carnem intelligere quid simile, & proportionale carni.

Simplicius supra tex. 116. similiter censet, cor esse sensorium tactus: ceteræ verò, per quæ tactus fit esse media, & hanc putat esse philosophi opinionem, quam confirmat locis superius citatis.

Alexander 2. de anima cap. de tactu. Philoponus supra tex. 116. & Avicenna dicunt sensorium tactus esse carnem.

Auerroës lib. de sensu, & sensibili cap. 2. 2. coll. cap. 8. & 13. (quamvis alibi dixerit, sensorium tactus esse quid intus, & non carnem: eo quia sensibile positum supra sensum non facit sensationem.) mutavit opinionem & dixit sensorium esse carnem: quia

quia sensibile positum supra sensum tactus facere potest sensationem : dum enim pungitur caro, sine dubio sentit.

Hinc clarissime decepti sunt Caietanus, & Fernelijs, dum conantur defendere, quod sensibile positum supra sensum tactus non faciat sensationem : inuenerunt enim varias fugas ridiculas : ait Caietanus dum neruus pungitur, partem, quae pungitur, non sentire, sed proximam. Fernelijs ait, dum neruus pungitur, sentire ratione duarum meningium : sed peto dum meninges neruorum, & pars medullaris nerui punguntur, an ne punctura possit peruadere usque ad sensorium, ponas illud in membranulis, vel in parte medullari.

Ego cum pluribus Philosophis, & Medicis inter quos est Valesius cenfeo hanc propositionem, sensibile positum supra sensum non facere sensationem, non esse veram in sensu tactus ; immo neque in alijs sensibile ut in gustu, neque in oculis, dum precipue videntur rubra oculis obuersantia excitata à vaporibus sanguineis occupantibus humorem aqueum & cristallinum : similiter in auditu fiunt sibilli, aura occupante aëre ingentum, & neruum expansum. Itidem in naribus ; dum in processibus mammillaribus putridi humores ibi existentes sentiantur ; quare non videtur omnino vera hæc positio, quod sensibile positum supra sensum non faciat sensationem.

Gal. lib. de v. p. & 2. de simplici Med. Albertus, S. Thomas, Iandunus, & Caietanus aiunt, carnem esse medium quoddam, & non sensorium ; dicuntque neruum esse adæquatum tactus sensorium. Gal. tamen tam clarè ostendit, tactum à nervis prodire, ut nihil clarius.

Ego autem puto, sensorium adæquatum esse innominatum ; non enim potest esse caro ; quia sensus quoque fit, ubi non est caro, ut in membranulis, & nervis. Similiter non potest esse neruus ; quia sen-

sus sine neruo fit, ut in dentibus ; nerui enim dentium non perueniunt in omnes dentium particulas : in hac re rectè sentit Auerroës 3. coll. cap. 2. ubi habet hæc verba : *videmus quod membra sentiunt etiam in locis, quæ non sunt neruosæ* ; quo circa oportet, ut illud sit adæquatum sensorium, quod prædicatur de carne, de neruo, membrana, & dentium particulis : quod verò hoc sit, dicimus esse innominatum. Hinc Arist. 1. post. docet in scientiis quam sapientissime generasse innominata : similiter 2. de anima admonet, obiectum visus esse innominatum : quia nec color, nec lux esse potest ; sed quod de colore, & luce prædicatur : Hinc videns Philosophus, quod adæquatum sensorium sit innominatum, modo dixit esse carnem intelligendo per carnem quid communissimum, vel proportionale : modo vult sensorium esse quid intus : dum dixit sensorium tactus esse intus, & iuxta eor non intellexit de sensorio in quo formaliter fit tactus ; sed de virtute tractiua, quam putabat à corde prodire, quam opinionem in principio huius libelli reiecit : idcirco videns Auerroës ; Arist. loquentem de tactu esse varium conatus est reddere rationem, cur varius sit : Arist. 1. de anima dixit, carnem non esse organum tactus : in libris verò de partibus animal. & libris de historia docet, carnem esse organum tactus. Auerroës nesciens conciliare hæc loca ait 2. de anima dom. 1. c. 8. & alibi, quod dum Arist. faciebat libros de anima, non fuerit ita versatus in anatomicis, ut erat, dum libros de partibus, & de historia animalium componebat : quare putat, Arist. dicentem in libris de anima esse carnem, errasse : in libris tamen de animalibus dixisse, quid intus iunctum cum ratione. Decipitur Auerroës ; quia non solum in libris de anima, sed etiam in libris de animalibus adsunt loca, ubi dicit carnem esse sensorium. Melius igitur est ut pro Arist. dicamus, per carnem intellexisse

intellexisse quid intus, id est cordis carnem: dum negavit carnem intellexisse de carne externa: quia putabat hanc non per se, sed ratione cordis sentire: vel dicimus quod sensorium tripliciter consideretur, vel quo, vel quod, vel per quod, quo est principium, quo tactus fit & hoc per Arist. est cor, per Galenum cerebrum, quod nos sequimur: sensorium verò quod est illud, in quo formaliter fit, sensatio: & hoc, ut diximus est innominatum; Hinc dicimus, dum Gal. ait, nervos esse sensorium, intelligimus non sensorium vocatum quod, neque quo, sed per quod; dum Arist. dicit cor, intelligimus sensorium quo: sensorium verò quod apud Arist. si de adæquato loquamur est omnino innominatum; sensorium verò per quod convenit cum Gal. esse nervos; discrepat verò, quia Gal. putat nervos à cerebro; Arist. verò à corde prodire; posuimus hæc distinctionem sensorij, quamvis verum sensorium sit illud in quo formaliter fit sensatio, & dicitur quod.

CAPITIS LXXXIII.

PARTICULA I.

Textus 98.

*Atque iam in ægrotantibus signa videntur, ex quibus nonnulla salutem, nonnulla mortem portant; prima quidem salubria, altera verò genere quidem ægra, secundum speciem autem pernicio-
sa dicuntur.*

DECLARATIS signis præfagiētibus futuras ægritudines. In hoc capite docet, methodum præ-noscendi salutem, vel

Sanctorij Sanctorij Pars II.

mortem ægrotantis. Nonnulli conne-ctunt hoc modo; dicunt in cap. superiori Gal. egisse de signis, quæ sunt in sanis indicantibus futuram ægritudinem; in hoc verò de signis, quæ sunt in ægris indicantibus tantum futuram sanitatem. Reijciuntur, quia superius promissit agendum de signis, quæ ægritudinibus insunt, quæ signa non indicant solum sanitatem; aliqua enim indicant etiam mortem; reliquum igitur erat, ut Gal. doceret, quæ signa in ægris sint verè prognostica, & quæ nō; & quæ mortem, vel sanitatem futuram ægrotantis docere possunt.

Cæterum antequam proponat fontes, unde scaturiant signa verè prognostica, prius in hoc tex. distinguit signa quæ portant salutem vocari salubria; quæ verò portant mortem vocari ægra secundum genus, & perniciofa secundum speciem.

Argenterius hic statim reprehendit Gal. quia dicat, signa portentantia mortem vocari ægra; idē ait, si Hipp. modus loquendi servandus est, debebat dicere Gal. signa portentantia mortē secundū genus esse mala, & nō ægra, & secundū speciem perniciofa. Sed miser, dum in iis quæ sunt nullius momenti tempus convertit, non percipit Galeni artificium; quia per ægra intelligit in hoc loco insalubria: quod facile probari potest: quia si signa portentantia salutem vocantur à Gal. salubria: ergo signa portentantia mortem debent vocari insalubria, seu morbosa & ægra: nōne Gal. in principio huius libri admonuit non fore sibi curæ, si quis vocet *vorēdēs* siue *vorēpā*, id est insalubria siue morbosa, & ægra; in tex. Græco legitur, *vorēpā* quam vocem interpretamur insalubria; quia Gal. voluit signa portentantia salutem vocare salubria: coacti igitur nos vocabimus, si oppositorum eadem est disciplina, *vorēpā* insalubria. Galeni

artificium in hoc libro breuissimo in eo consistit, vt conseruentur illa tria nomina definitionis medicinæ à principio vsque ad finem libri : quod scilicet nihil possit in arte dari, quod nomine salubris, insalubris, vel neutrius non nominetur: hæc enim nomina tam magnam possident acquisitionem, & per consequens tot significata sub ipsis continent, quorū solum addiscantur post exactissimam totius artis medicæ declarationem. Sed ne reuelamur ab ineptis Argenterij dicentis Gal. errasse, quia signa ægroratum vocauerit salubria, & non addiderit simul, & ægra, cum nihil sit in ægrotante, salubri, quod non sit quoque ægrum: Respondemus Argenterio, quod salubre, vt salubre, quamuis sit in ægro, nullo modo possit vocari ægrum.

CAPITIS LXXXIII.

PARTICULA II.

Textus 99.

Sumuntur autem, vt vniuersaliter dicamus, ex operationum virtute, ac vitij: secundum partem verò ex particularium operationibus, quarum genera ante diximus. Primum quidem eorum quæ principia existunt. Secundum verò, illorum quæ a principiis ortum habent, & tertium eorum quæ ex se ipsis gubernantur, à principiis autem quasdam derivationes habent. Quartum si quidem genus eorum quæ tunc diximus, ex se quidem ad aliquid prænosendum inutile est: secundum accidens autē, & ex his aliquando præcognitiones erūt, quæ admodum, & ex excrementis sepe: ex his quidē cōpatiendi ratione, ex excrementis autem quoniā cōctio-

nis, & incoctiois signa continent.

IN hoc text. docet signa indicantia futuram mortē, vel salutem esse desumenda ex virtute, & vitio operationum, quæ verò virtus, seu probitas operationum partium vel vitium, seu læsio illarū indicet futurā mortē, vel salutē, patet ex morbi definitione: morbus enim est mala constitutio lædens operationes: ergo operationis vitium, vel probitas nos ad cognoscendū sanitatem, vel morbum manu ducunt; sicuti enim vita nihil aliud est, quam partium corporis bona, & perseverans operatio: sic eius priuatio est mors.

Signa salutis, vel mortis desumuntur ab operationibus partium nostri corporis: has partes ait Gal. in tex. esse quatuor generum, quorum primum continet partes principes, quæ innatæ, & influentem virtutem habent, quales sunt cor, cerebrum, & iecur: ex virtute igitur propriarum operationum horum trium viscerum salutem: ex vitio mortem certius colligemus, quā ex læsione aliarum partium. Secundum genus continet illas partes; quæ immediate pendent ab illis tribus. sicut sunt nervi, arteriæ, & venæ: ex harū læsione, & virtute operationē colligere possumus salutē, vel mortē; sicuti ex nervi punctura oritur convulsio; ex arteriæ punctura aneurisma; similiter ex virtute, & vitio pulsus, quæ sunt partes immediate prodeutes ab illis tribus, colligemus salutē, vel mortē. Itidē ex materia virulenta existēte in venis, quæ ex vrina præcipuè cognoscitur, perniciosum corporis statū prævidemus. Tertiū genus partium est quæ habet proprium regimen, & ab illis tribus præcipuis derivationes quasdam habent, sicuti est ventriculus, lien, intestina, vesicae, & pulmo; sapissime enim ex ista istorum operatione sequitur mors.

Quar

Quartum genus partium est illarum, quæ innatam tamen virtutē habent, & non influentem; neque vllam habent deriuationē à partib. habentibus principatū; tales sunt cartilago, ligamenta, ossa, membranæ, glandulæ, & caro simplex; ab his non desumuntur per se signa salutis, vel mortis; possunt tamen desumi per accidens dupliciter; primo modo per consensum partiū trium generum supradictorū; exempli causa, si hepar patitur, statim eius membrana quoq; patitur, similiter si musculus patitur, eius simplex caro patitur, & ossa quibus muscoli adnectuntur; secundo modo per accidens desumuntur signa ab his, quatenus in se continent aliarum partium principium excrementorum: etenim ex illorum coctione, vel cruditate signa salutis vel mortis colligimus.

Quantum verò attinet ad virtutem, seu vitium propriarum operationum partium principum, idem cordis, cerebri, & iecoris innumera se offerunt signa mortem prædicentia. Si de vitio operationis cordis loquamur Hipp. 2. aphor. 41. habet hanc sententiam: *qui sapē, & vehementer sine causa manifesta animo linguuntur, & derepente moriuntur, sapissimè enim deprehendimus homines; qui incidunt in animi deliquium, & syncopem sine causa manifesta: de his prædicimus certam mortem: similiter qui palpitatione, & tremore cordis corripiantur facile pereunt, quia ob læsionem propriæ operationis neque generantur spiritus, neque geniti influunt ad regendū totū corpus: dū vero cor læditur per essentiā, licet affectus ex se sit exiguus, ifacile moritur.* Hinc Auicennas lib. 3. fen. 11. tract. 2. cap. 2. si cor parua pustulla corripitur, moritur cū egressu sanguinis nigri per nares propter spiritū mortificationē.

Quo ad vitia operationū cerebri operationes sūt vel abolitæ, vel depraua-

tæ, abolita est appoplexia, de qua Hipp. 2. aph. 52. ait, *apoplexiam fortem nullo modo esse curabilem: inter deprauatas operationes est delirium*, de quo Gal. 3. in 3. epid. 75. & 86. ait, si phrænitis prima die inuadit, omnes ferè infra septem dies pereunt: dū verò læduntur operationes principes per consensum, egri non ita periclitantur: dummodo consensus non sit ab alio viscere principe: si. n. ob læsum cor sit delirium, moriuntur; quia Gal. 1. præd. 8. & 9. ait, prælanguentium desipientiæ omnino lethales si tremores sequuntur, quæ fiunt ob cordis affectū: similiter ait loco citato, prauam esse phrænitidem, vbi pulsus sunt languidiores, Idem 3. de loc. affe. 7. & 7. aph. 14. ait Gal. stuporem, & desipientiam esse lethalem, si vrina sit alba, & perspicua: neminemque fatetur vidisse seruātū ob raptum totius bilis ad caput; ecce quod operatio cerebri princeps non est læsa per consensū cordis, vel iecoris mortē quoq; protendit.

Si de vitio operationis hepatis loquamur, dicimus, si fuerit abolita hæmatosis ob hydropem, vel alios morbos, actum esse de vita: Hinc Hipp. 6. aph. 27. ait: *Hydropici si secantur, & aqua vniuersim effluerit omnino moriuntur: similiter si iecoris operatio ob abscessum fuerit abolita sequetur mors.* Hinc 7. aphor. Hipp. docet, quādo in abscessu, seu hepatis apostemate sit tentanda cura, & speranda salus; habetq; hæc verba, *Quibus purulentum iecur adurit: si purū pus effluat, & album: salui sūt: in tunica enim ipsa pus continetur: si verò qualis amurea profluat, intereunt;* Ecce quomodo tempore Hipp. non relinquebatur cura apostematis hepatis intentata, sicuti Nostrates eam relinquunt, & permittūt, vt omnes apostemate hepatis correpti pereāt. Idem Hipp. de hydropico loquēs 7. aph. 55. habet hanc sententiā, *Quibus iecur aqua refertū eruperit in omniū, his vter aqua repletur, atq; moriuntur,*

Sicuti igitur ob operationem abolitam, vel valde diminutam sanguificatricis animal perit; sic quando est deprauata gr̃ni possunt humores adeo æruginosi, & nigri, vt necessario animal pereat: Hinc 4. aphor. 22. *morbis quibus suis incipientibus si atra bilis supra infraue exierit mortale.*

Quantum spectat ad partes, quæ ortum habent à corde, cerebro, & iecore, dicimus, si lædantur, earum læsiones, statim communicari suis principii; immo dum in arteria sit aneurisina, statim communicatur cordi, & pereunt; si in aliqua corporis parte sit gangræna, vel vulnus, & ibi sit euident arteriæ surculus, statim cor valde patitur, & animal citius perit. Itidem dum nerui vulnerantur, si sunt inter euidentiores, fit conuulsio, & mors. Hinc Hipp. 5. aphor. 2. ait, conuulsionem à vulnere esse lethalem; omnia enim hæc eueniunt ob neruorum sympathiam cum cerebro. Similiter de venis dicendum est; quia in venis potest esse humor malignus qualis est æruginosus, qui ob communicantiam venarum cum hepate facile occidit, quod non efficeret, si extra venas esset.

Quantum ad corporis partes, quæ habent proprium regimen, vt est ventriculus, lien, pulmo, intestina, vesica, dicimus, quod si istarum operationes sint abolitæ, certam mortem esse expectandâ: Hinc Hipp. 6. aph. 18. protulit hanc sententiam; Pertusa, perfectaue vesica, cerebro, corde, sepro trasuerso, tenui quopiã intestino, ventriculo, iecore lethale est: ecce quod mors ita sequitur ex punctura vesicæ, intestini tenuis, septi trasuersi, & ventriculi, ac si pungeretur cerebrũ, cor, vel iecur: partes. n. istæ quæ habet propriũ regimen, & publicum officiũ exercent, & vt ait Gal. habet deriuationes à corde, iecore, & cerebro, si earũ officia sint vitiata, vel sint proba, & perfecta maximè con-

ferunt ad notitiam futuræ mortis, vel salutis: Hinc aliqui correpti cardialgia virulenta, quæ stomachũ maximè lædit, derepente aliquando moriuntur; similiter potest accidere vetriculo, vel magna intemperies, vel mala compositio, vel soluta vnitas, quæ certã mortẽ portendant. Eadẽ dici possunt de pulmone, splene, & intestinis; de pulmone læso Hipp. aph. 10. ait; quibus ex angina in pulmonem mali fit conuersio, iis raro dies septẽ moriuntur; si verò hos effugerint purulenti euadũt. De splene læso similiter dicimus, contingere lethales affectus; Hipp. enim 6. aph. 43. habet hunc aphorismum. Qui lienosi difficultate intestinorum corripitiuntur his superueniente longa dysenteria; aqua inter cutẽ, aut leuitas intestinorũ aduenit, & moriuntur. Si de intestinorũ læsione, similiter dicimus Hipp. 4. aph. 26. habent hæc verba; si dysenteria laboranti veluti carunculæ desiccient, lethale; ecce quod lethales morbi proueniunt non solum ob læsionẽ trium principum viscerum; sed etiã ob læsionem illarũ partiũ, qui publicũ exercet officium. Hinc Hipp. 6. aph. 44. habet, quibus à strangurialibus superuenerit intra septem dies moriuntur, nisi febre superueniente copiosa vrina fluxerit; ecce quod ex his, & multis aliis Gal. & Hipp. locis colligi potest, quomodo mors adueniat ob læsiones partiũ habentiũ propriũ regimen, & deriuationes cum partibus obtinentibus principatum; quia istæ partes publicũ exercent officium. Sed quod præcipue est annotandũ, hoc est, à partibus, scilicet quæ officium publicũ habet, præcipue signa mortẽ, vel salutem portendentia desumi; & ne prætermittamus thoracem, & linguam, hæc lubet subnectere; quod si lædatur officiũ thoracis, prout læsio vario modo se ostendit, varia præsagia consurgũt; exempli causa, in Philisco apparuit respiratio magna, & rara;

rara; hæc indicabat mortem futuram; quia cordis, & cerebri magnam affectionem portendebat; tales enim obliuiscuntur respirationis; Itidē respiratio illa laboriosa, quæ nō fit sine euidenti motu scapularū, & pinearū nariū indicat ex Gal. 4. de loc. aff. 7. Si rectē recolo, mortē citō expectandam esse. Similiter signa desumuntur ex lingua, quæ exercet officium animalibus necessarium. Hinc Gale. in Hermocrate febrem maligna correpto, quia nō sitiebat, dixit vel mente nō cōstare, vel calidū natiū emori, ex lingua indicari.

Quo ad partes, quæ habent solū innatam virtutē, & non influentem, seu deriuatiōnē à corde, vt cæteræ partes, nihil indicāt per se de salute, vel morte, sed per accidens, id est vel ratione consensus partium principum, vel ratione excrementorum coctionum, vel crudorum in illas à partibus principibus decumbentium. Ratio cur per se ex istis non colligitur salus, vel mors, est, quia ab operationibus istarum, id est carti lāginum, ossium, ligamentorum non dependet vita totius, etenim non immediatē habent consensum cū partibus principatū obrinentibus: neque ab illis deriuationes. Quod verō à coctione, vel cruditate salus, vel mors indicetur Gal. id docet 3. de crisi- bus cap. 5. his verbis, *sola coctio crisis celeritatem, & salubrem securitatem ostendit.*

1 Dub. Gal. in tex. docet ex coctione, & incoctione excrementorum esse colligenda signa salutis, vel mortis; attamen primo de crisi- bus 14. distinguit signa salutis & mortis à signis coctionis, & cruditatis; ibique dicit, tria esse signorum genera in ægris obseruanda; aliqua, quæ indicant salutem, vel mortem, alia coctionem, vel cruditatem, & alia, quæ critica dicuntur, ecce quod signa coctionis, & cruditatis distinguuntur à signis salutis, vel mortis; quare malè Gal. dum hic agens de signis salutis, & mortis his immiscet si-

gna cruditatis, & coctionis.

Respondetur, signa coctionis, & cruditatis non primario, & immediatē indicare salutem & mortem; sed secundariō, & mediatē, quatenus scilicet indicant operationes viscerum rectē, vel malè se habere: coctio enim animaduertitur in excrementis; excrementaque sunt symptomata secundi ordinis, quæ insequuntur immediatē actiones lēsas tāquā symptomata primi ordinis. 2 Dub. Gal. solum ab operationibus partium corporis desumit indicia salutis, vel mortis; omittitque indicia desumenda à substantialiter inhaerentibus, quare diminutus.

Respondetur, morbum non indicare mortem, vt moribus, sed solum quatenus operationes vehementer læduntur; febris. n. ardens in senē mortem; in iuuenē haudquaquam indicat: quia operationes iuuenis nō ita læduntur, vt senis, multi. n. robustissimi viri corripī aliquando solent morbis pessimi generis: attamen eorum operationes non valde lædūtur, & facillē illis liberantur: ecce quod nō à morbis vt morbi sunt, sed potius à læsis operationibus desumēda sunt indicia mortis. Præterea signa desumpta à substantialiter inhaerentibus non indicant statum futurum, sed præsentem: in ægro vt æger est neque mors, neque salus est præsens; quare signa futuri euentus sunt desumenda ab operationibus.

Argenter. censet contra Gal. signa mortis, vel salutis esse quoque desumenda ab essentia morbi, à causis, à iuuuantibus, & lædentibus, à conditione corporis patiētis, & à similitudine; sed quantum à veritate discedat, res ipsa nos docet; quia morbus malignissimus eatenus mortem portendit, quatenus virtus operationis non est valida, & parum resistens. Nōne in Horophonte fuit febris sua natura malignissima? nōne multa aderant symptomata lethalia, aderant enim vrina nigra; æger

tamen euasit; quia (vt ait Gal.) virtus operationū erat validissima: ecce quod à virtute, vel vitio operationum, & nō ab essentia morbi. Gal. & Hipp. desumebant signa salutis, vel mortis: similiter in Sileno fuerunt papulæ; & alia signa mortalia, & periit: attamen morbus Horophontis erat longè sæuior, quam Sileni; peccē quod non malignitas morbi mortem indicat, sed læsæ operationes, quæ magis, & minus læduntur à morbo sæuissimo, prout vires sunt magis, vel minus validæ: Dum verò addit Argenter. signa esse desumenda à iuuantibus, & lædentibus, & à similitudine: dicimus iuuantia, & lædentia eatenus præfagire salutē, vel mortem, quatenus indicant virtutem, seu vitium operationum, ita vt omnia signa salutis, vel mortis futuræ immediatē desumenda sint à virtute valida, vel inualida operationum. Quo ad similitudinem, seu proportionem, quam ait Argenter. præfagire exitū bonum, vel malum; deimus valde aberrare, quia hæc similitudo, seu proportio per se nihil indicat: sicuti nos fusē contra Argenterium lib. 6. methodi vitandorum ostendimus: quare omnia, quæ indicant futuram salutem à robore operationum, quæ verò indicant futuram mortem ab earū vitio sunt desumenda.

3 Dub. ait Gal. in tex. à virtute, aut vitio operationum principū viscerum, signa salutis, aut mortis desumi; partes verò principes ex Gal. quatuor sunt, cerebrum, cor, iecur, & testes; non videtur, quod à testium virtute, vel vitio signa salutis, vel mortis desumantur: quia possunt abscindi, superstitē animal, quod non euenit de ventriculo, de pulmone, & intestinis.

Respondetur, testes non esse necessarios ad vitā, & vitæ non esse principium, sed propagationis. Præterea arbitramur, testes quoquē influere in totum corpus calorem, seu spiritum: animalia enim, quæ carent testibus frigi-

diora, & sine pilis sunt. Sunt qui putant, testes in corpus ἐνεργῆτικῶς influere, id est virtutem quandam spiritalem; & incorpoream, & non σωματικῶς, id est corporaliter. Quorum opinio non est accipienda, quod scilicet σωματικῶς aliquid à testibus non eleuetur, & diffundatur per vniuersum corpus, quia continuo spiritus, & calor redditus perfectus diffunditur per vasa præparatia ad venas, & arterias maiores, & inde per totum corpus. Accedit, quod signa non spernenda à vitio, seu virtute testiculorū desumantur: Gal. n. 7. de morb. vulgarib. ait ex scroto tractato colligi quoque signa lethalia, possunt. n. testes nō solū, vt signa, verū etiā vt causæ in totū vim aliquā inferre: hæc dicta sint obiter: quia solutio dubij in eo consistit, quod testes non sint principia indiuidui, sed propagationis.

4 Dub. quærens Gal. quod principium magis possit ad indicandam futuram sanitatem, vel ægitudinem, virtus seu vitium cordis, vel hepatis, vel cerebri videtur esse varius, & secum pugnans, quia li. 9. methodi medēdi cōcedit hæc sētētiā prærogatiuā cordi, deinde hepati, & vltimo loco cerebro: nihilomin⁹ li. 11. methodi, vbi de febribus putridis agit, asserit esse quod maximē prospiciendū cōcoctioni, & alijs naturalibus facultatibus: ergo cōcedit prærogatiuam iecori, & non cordi. Præterea videtur, quod cerebrum sit magis prospiciendum, quia ex Gal. ibi resident facultates principatum obtinentes.

Respondetur, pro varietate affectuum concedendam esse prærogatiuam modo cordi, modo cerebro, & modo iecori; cordi vbi de affectibus pertinentibus ad cor agitur: iecori vbi expectanda est coctio: idē Galen. 11. methodi agēs de putredine febrium, quæ nō possunt tolli, nisi coctione, dixit naturales actiones quam maxime esse prospicienda is. Similiter vbi agitur de laesione motus, vel sensus interni, vel

externæ

externi magis cerebrum prospiciendum esse alijs non neglectis: potest enim apoplecticis suffocari constantibus adhuc pulsibus quare in omni actione laesa primario sunt fontes proprii prospiciendi in desumendis signis salutem, vel mortem indicantibus.

5 Dubit. Gal. ex coctione, & cruditate excrementorum colligit signa futurae salutis, aut mortis, quod reprehenditur ab Argenterio, qui faterur, semel toties vidisse febrib. malignissimis correptos cum perfectis coctionis indiciis: immo ait, qui malignis febribus moriuntur, iis coctionis inditia in urinis apparere.

Respondetur, sententiam Gal. hic & in lib. de crisib. traditam esse perpetuae veritatis, quod scilicet nemo mori possit cum signis coctionis: Respondemus tamen hac distinctione: mori cum signis coctionis bifariam intelligi, vel cum coctione alicuius portionis humoris peccantis, vel cum coctione vniuersi humoris: hac posita distinctione dicimus, cum coctione vniuersi humoris nemo vnquam ex putredine mortuum esse: cum coctione alicuius partis concedimus, qui malignissimis febribus corripiuntur e viuus decedere posse: est enim impossibile, quod spatio quinque, septem, vel nouem dierum aliqua portio humoris non concoquatur: quod re vera ita sit facile colligemus ex casu Cleonastidis, quem refert Hipp. in quo obseruabantur, urinam aliquando apparere coctam, & aliquando crudam: Galenus vero in commentarijs ait, ubi urina modo est cocta, & modo cruda, indicari humores alios coqui, & alios manere crudos: ecce, quod non inconuenit, aliquos ex frebre maligna obire, quamuis aliquando apparuerit urina cocta, quae indicat aliquando tamen portionem humoris esse coctam, & non vniuersum humorum peccantem: Hinc Gal. 2. praesag. com. 26. ait, contingere posse, ut aliquis urinam, quae reprehendi non possit, emitat: attamen sequenti nocte aliam reprehendendam reddat, &

rursus sequenti mane bonam: ecce quod non inconuenit, ut illa die, qua quis moritur, coctam urinam emitat. 6 Dub. docet Gal. in tex. signa praesagientia salutem, vel mortem esse desumenda a virtute, seu vitio operationum partium corporis, diuisitque partes in quatuor genera: quarum primum continet tria principia, quae sunt cor, cerebrum, & iecur: secundum quae a principijs ortum habet, quae sunt nervi, arteriae, & venae: tertium continet partes quae ex se ipsis reguntur, & a principijs quaedam derivationes habent, quae sunt ventriculus, pulmo, lien, &c. quartum continet partes, quae innatae, & non influentem virtutem habent, neque derivationem a principijs, & haec sunt cartilago, glandulae, ligamenta membranae, & caro simplex: ab his postremis Gal. ait. in tex. desumi praecognitiones futurae salutis, vel mortis per accidens, & aliquando: deinde in fine textus ait. ex coctione & inconcoctione excrementorum existentium. In his partibus desumi semper praecognitionem salutis, vel mortis: quomodo possunt simul stare aliquando, & per accidens cum particula semper: si aliquando, ergo non semper, ergo Gal. secum pugnare videtur.

Respondetur, excrementa cocta indicare salutem non primo, sed quatenus indicant operationem naturalem esse robustam; dum vero dicit ab excrementis aliquando desumi praecognitionem recte dixit: quia non semper possumus scire an excrementa cocta sint: quauis urina indicet, an cocta, vel cruda sint succi excrementosi in vena caua existentes, attamen per urinam non cognoscemus, an humores, qui sunt in porta, cocti, vel crudi sint; sicuti nos docet Gal. in historia mulieris decumbentis apud Pantimidem: ibi. n. habet haec verba: sed nihil prohibet esse cocta excrementa: & feces id non ostendere: similiter accidit sapissime in magnis agritudinibus non pernosci an succi excrementosi cocti, vel crudi sint; quod facile patebit, si hos duos

aphorismos Hipp. legerimus 7. aphor. 44. & 45. primus est: si empii cum vtantur, aut secantur, purum, & album pus effluat enadunt: si verò subcruentum, sæculentum, & fetidum, pereunt: ecce, quod nisi secentur empj, cognosci non potest, an eorum pus sit coctum, vel crudum. Sed legamus sequentem aphorismum; ex quo intelligemus puris coctionem interni apostematis esse impenetrabilem, quibus purulentum iecur aduritur, si purum pus effluat, & album salui sunt; in tunica enim pus continetur: si verò qualis amurca intereunt: quis posset diuinare, an tequam secetur, an pus sit coctum, nec ne? idè Gal. in tex. dixit quod ab excrementis aliquando tamen præcognoscamus coctionem. Demum rectè dixit ex coctione, & incoctione semper, & per accidens præcognosci futuram salutem, vel mortem, non enim valet: est per accidens, ergo non semper: duplex enim est accidens, aliud separabile, & aliud inseparabile: dixit per accidens, quia eatenus coctio indicat salutem, quatenus per se indicat virtutem robustam concoctricis operationis, quæ deinde primo indicat futuram salutem.

CAPITIS LXXXIII.

PARTICULA III.

Textus 100.

Quare fieri non potest quin omnino significent, aut naturam materiei, aut materiam naturæ, aut neutrum neutro dominari. Salubria quidem signa dicuntur, natura superante: insalubria verò superata, neutra autem quæ pagnas habent æquales. Sed quæ quidem manifestam indicant coctionem ex salubribus sunt: sicut quæ cruditatem, ægra: quæ verò neque coctio-

nem, neque cruditatem ostendunt, ex neutrorum sunt natura. Sunt verò, & neutra quæcunque nunc verò contrarium significant, veluti digiti denigrati. Talia sunt etiam critica, id est, decretoria accidentia, de quibus omnibus in libris de crisibus dictum est: sicuti etiam de his quæ ad unamquamque attinent operationem, in his libris in quibus de causis accidentium agitur. Quare omnem horum singulorum materiam ex eisdem libris colligere oportet. Ego verò prolixitati parcens, hic sermoni de signis finem faciam, transgrediar autem ad illum qui de causis.

N tex. superiori docuit, signa futuræ sanitatis, vel mortis desumi à virtute, vel vitio operationum partium nostri corporis; atque ab excrementis, quatenus in ipsis obseruatur coctio, vel inconcoctio, quæ non primo indicat salutem, vel mortem, sed per accidens, & secundo, quatenus scilicet indicant virtutem concoctricem robustam, vel omnino inualidam.

In hoc tex. in primis docet, quando sumantur signa ab excrementis; atq; si excrementa sint cocta indicare naturam vincere, & superare materiam morbificam, hæc; si excrementa sint cruda ostendere materiam morbificam superare naturam; & hæc dici insalubria; vel demum ab excrementis colligimus, quando corpus est in neutro statu, quod est, quando natura superat excrementa, nec excrementa naturam; tunc ob hanc pugnam æqualem dicuntur neutra primi significati, quia neque sanitatem, neque mortem

rem prænunciant; sed sub iudice adhuc perseverat certamen.

Verum quia neutra sunt trium significatorum; quorum primum est per abnegationem extremorum: Secundum est quod participat: Tertium quod modo vnum, modo alterum extremorum participat; ait igitur Galen. si in excrementis apparuerit, quod modo sanitatem, modo mortem polliceantur; tunc hæc neutra esse tertij significati; datque exemplum Galen. de digitis denigratis; ait in historia Adolescentis decumbentis in foro mendacij digitos liuidos, vel mortificationem caloris, vel inflammationem internorum viscerum indicare: similiter in prognosticis Hippocr. ait. denigrationem digitorum aliquando ostendere ad illas partes transmitti humorem melancholicum per modum crisis; distinguitur tamen hæc denigratio salutaris à perniciofa, & lethali per facilem, vel difficilem ægrotantis tolerantiam; quod igitur Galen. dixit de digitis denigratis, de omnibus excrementis criticè expulsi dicendum est, quod si triticè, & cum tolerantia expellantur, indicetur futura salus; si expellatur humor non criticè, sed symptomaticè, vt plurimum indicatur futura perniciēs; quod verò motus symptomatici sint mali nos docet Galen. in historia Philisici his verbis, *decretoria non indicantia esse lethalia, vel difficilis indicij; lethalia si iungantur cum alio signo lethali: difficilis indicij, si alia mortem non attestentur*; ecce quam acuratè obseruanda sint signa futuri euentus; & quomodo Galenus exemplo digitorum denigratorum nos docet, omnia signa quæ videntur lethalia esse distinguenda inter se per facilem, vel per difficilem tolerantiam, & per motum criticè, vel symptomaticè factum; de his tamen Gal. in libris de crisis, & de causis symptomatum distinctius egit.

Sanctorij Sanctorij Pars II.

1 Dubit. non videtur, quod excrementa cruda, & inconcocta portendant mortem: omnes enim ægri qui sanantur in principio morbi excrementa cruda habent; ergo cruditas, seu excrementorum inconcoctio ex se nihil mali indicabit.

Respondemus ex Galen. 1. de crisis excrementa cruda esse duum generum; aliqua enim significant priuationem coctionis, & hæc salutem, quamuis tardam nobis pollicentur; aliqua verò significant omnimodam negationem coctionis, & hæc si lædant interna viscera, mortem prænunciant; exempli causa vrina alba, & tenuissima substantiæ est cruda; attamen si aliæ conditiones non sint adeo malæ, vt omnimodam negationem coctionis ostendant, nobis hæc cruditas pollicetur salutem: si verò vrina sit nigra non ob transmissionem nigri humoris, sed ob adustionem, dicemus, non cruditatem, & morbi longitudinem indicare, sed citam mortem portendere: eadem dicenda sunt de alui fæcibus, & spuris, quod aliqua habeant priuationem tantum, aliqua verò omnimodam negationem: quæ si lædant aliquod ex tribus principijs, de vita actum est.

2 Dubit. Gal. dixit in text. critica signa esse neutra: quod videtur falsum, quia morbi tunc sunt superati, quando aliqua crisi superantur.

Respondemus, crism duplicem esse, bonam, vel malam: bonam ex Galen. 1. aphor. 20. quinque conditiones habent: prima, vt crisis fiat per euacuationem: secunda, vt euacuentur humores peccantes: tertia, è directo: quarta, vt æger facile tolleretur: quinta, vt fiat die critico: Hac posita distinctione dicimus, Gal. dicentem critica signa esse neutra non intelligere de crisi perfecta.

3 Dubit. Gal. 1. aphor. 12. ait, signa cruditatis esse neutra: in tex. verò superio

B b b b

rio

riori dixit signa cruditatis esse insalubria: ergo vel hic, vel ibi decipitur.

Responderetur dupliciter, primo, quod humores crudi sint duum generum: aliqui enim habent aptitudinem, ut coquantur, & horum signa sunt neutra: & de his intellexit 1. aphor. 12. aliqui verò sunt omnino inepti coctioni, & horum signa sunt insalubria. Secundo sic solet responderi, Galen. 1. aphor. inspexisse ad cruditatem, & non ad naturam dominantem, ideo ibi vocasse signa cruditatis neutra: in hoc verò loco inspexisse naturæ dominium, idè dixit, si natura, dum aggreditur pugnam, vincitur; tunc signa horum succorum dici insalubria: Hinc Galen. 1. aphor. 12. & 1. de crisi- bus 12. ait, signum cruditatis nec salutem, nec mortem indicare, sed cum virtute debili mortem, cum forti salutem portendere: si igitur natura fuerit dominata, & superata, tunc si fuerit cruditas, signum est lethale, si verò fuerit cruditas, & virtus fortis, signum erit salutare.

QVÆSTIO XCV.

An motus symptomatici sint omnino inutiles.

Qui putant omnes symptomaticas euacuationes esse omnino inutiles, nixi sunt auctoritate Hipp. 2. epid. & Galen. 1. epid. comm. 3. ubi historiam Philisci declarat: ibique habet hæc verba, *decretoria non indicantia aut lethalia sunt, aut difficilis indicij: lethalia, si qua eis symptomatica, & signa lethalia accidunt: difficilis vero indicij, si sine his crudorum humorum signa permaneant*, colligunt ex his verbis Conciliator, Plurquamcommentator, & alij plures euacuationes symptomaticas esse omnino inutiles. Similiter 1. aphor. 12. ver-

sus finem Galen. profert hæc verba, *Signa indicatoria non indicantia aliqua mortem, aliqua difficilem indicationem portendere; 4. vero aphor. 2. Galen. habet hæc, quando aliquis incipit morbus, si quid excernitur, nihil tunc excernitur nature ratione: sed sunt omnia casus earum, quæ præter naturam sunt in corpore dispositionum: subdit, ubi adest cruditas humorum, tunc aliquid bene euacuare est impossibile: siquidem oportet coctionem præire: subsequi verò discretionem, & postea euacuationem, ut bona sit indicatio: sed sequentia Galen. verba lucidissimam reddunt Galen. sententiam; quæ sunt; Hæc autem nos ipse Hipp. docuit in 1. lib. epid. ita inquit, *coctiones indicationis celeritatem, salutisque securitatem significare: cruda autem & incocta ad malos abscessus conuersa indicationis carentiam, vel dolores, vel longiitudinem, vel mortes, vel eorundem malorum redditus: subdit, & propter hoc atra bilis, & alius omnis huiusmodi humor, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint bonam significat euacuationem: si verò aliter excernantur sine signis coctionis, exitiale est symptoma, quare cum in morbi principio semper sint signa cruditatis mala, semper eris humorum talium euacuatio: His fundamentis nixi Conciliator, & Plurquamcommentator, & alij putant, motus & euacuationem symptomaticam semper nocere, & nunquam aliquid iuuamenti afferre.**

Secunda opinio est multorum, qui dicunt, motus symptomaticos dupliciter contingere, vel cum virium tollerantia, vel cum molestia, & sine tollerantia: primo modo si fiant motus symptomatici, dicunt, esse laudandos, & valde iuuare; secundo modo dicunt, omnes esse malos.

Tertia opinio est Valesij lib. 5. cap. 13. quam diu secuti sumus, quod omnis euacuatio mali humoris, licet symptoma

matica, sit utilis: hanc his exemplis ægrorum Hipp. confirmabam: primum obseruabatur in Metone, qui die quinta liberatur grauissima febre, cruda, & subnigra existente vrina: illaque die iussu Hipp. fuit lotum caput, vt largius sanguis è naribus efflueret; paulatim enim die quarta fluebat: ecce quod euacuatione symptomatica curatur. Secundum obseruabatur in muliere trimestri fatu grauida: quæ morbo existente crudo per sudorem iudicatur sine vlla coctione: audias Galeni verba in comm. historię huius mulieris: *Paulo ante alius ægrorum per sanguinis eruptionem iudicatus est, & modo mulier, de qua instituta est curatio per sudorem, cum tamen in vtrisque morbus eo die inconcoctus esset; quæ res fecit vt minus absoluta facta sit iudicatio*: Ecce quod si sanitas potest provenire à motibus symptomaticis, qui fiunt dum cruditas adhuc viget, constanter dicendum est, ex moribus symptomaticis posse colligi aliquod beneficium. Tertium obseruabatur in Sileni historia, cuius mors expectanda erat die nona; sed quia die octaua papulæ eruperunt, mortuus est die vndecima, vt Galen. admonet: ecce quod motus symptomatici iuuant. Quartum exemplum obseruabatur in historia Simonis 6. epid. 2. text. 29. qui iuuabatur inunctionibus, & lotionibus calidis trahentibus vi à centro ad circumferentiam; hic motus violentia, & arte factus non ad criticum, sed ad symptomaticum refertur. Postremo probari potest, motum violentum iuuare, eo quia in morbi principio crudis existentibus humoribus medicus iuuat ægros mouendo per vomitum, purgando per aluum, phlebotomando, & aliis violentibus motibus incedendo: quare si medicus iuuat crudo existente morbo, quanto magis iuuabit natura irritata à vi,

& acrimonia crudorum succorum? Insuper, quod euacuationes symptomaticæ, quæ fiunt cruda existente materia iuuent, colligi potest ex Hippocrat. 1. aphorif. 23. vbi dicit; concocta medicari, & non cruda, neque in principiis; modo non tutgeant: quare dum in principio morborum materia turget est purganda: si igitur dum turget in principio, euacuatio est laudanda, ergo motus symptomaticus non erit omnino inutilis.

Ego diu meditatus sum, quid esset dicendum in hac difficultate: tandem incidi in hanc distinctionem, quod euacuatio symptomatica duplex sit: alia enim est euacuatio sincere symptomatica: & hanc dicimus nocere, quia supponit dominium morbi, & naturæ omnimodam prostrationem: noceréque vt signum, & vt causa, vt signum, quia indicat morbi dominium, & naturæ certam perniciem; vt causa, quia dum cruda non quiescunt, in ipsis nullum coctionis vestigium imprimitur: alia verò est mixta ex motu symptomatico, & critico, ita vt crudi humores participant aliquam coctionem. Hac posita distinctione dicimus, in Metone sanguinis fluorem è naribus non fuisse sincere symptomaticum: sed mixtum ex critico, & symptomatico: similiter dicendum est de sudore, quo liberatur mulier trimestri fatu grauida; quia neque in Metone; neque in hac muliere, vt docet Galen. perfecta facta fuit iudicatio: Itidem dicimus de motu symptomatico Sileni fuisse mixtum ex symptomatico, & critico, sed admodum imperfectum. Si enim papulæ fuissent absolute ex crudis eleuata, periisset in principio nona, ita vt ob motum purè symptomaticum pramatura morte fuisset interemptus. Hinc si in motu symptomatico

co mixto humores crudi longè plures sint , quam cocti , maior labor , & maior iactatio , seu virium dissolutio fit : si verò plures sint humores cocti , tunc minor iactatio , & minor labor succedit : si demum longè plures

sint cocti , quam crudi humores , tunc natura indicat , & ægri liberantur : sicuti conyngit Metoni , & mulieri trimestri sætū grauidæ .

Finis secunda Partis.

SANCTO

SANCTORII
SANCTORII
IVSTINOPOLITANI
IN PATAVINO GYMNASIO
Medicinæ Theoricam ordinariam primo
loco profitentis,
COMMENTARIA
IN ARTEM MEDICINALEM
Galen.

PARS TERTIA.

CAPITIS LXXXIV.

DE CAUSIS SALVBRIBVS,
insalubribus, & neutris.

Textus

Quoniam verò & harum hæ quidem
salubres, hæ autem insalubres, hæ
verò neutra, primum de causis sa-
lubribus erit sermo. Quia verò, &
harum nonnulla quidem conser-
uatrices; nonnulla verò effectrices
sanitatis, sunt autem & tempore,
& dignitate priores conseruatri-

ces, incipiendum est à conseruatri-
cibus. Quum igitur non unum
tantum sit sanum corpus, sed plu-
ra, ut supra definiuimus, in eorum
singulis propria erit causa conser-
uatricis. Si quidem omnis causa in
eo, quod ad aliquid existit. Hic
igitur denuo sumendum initium
ab optima corporis constitutione,
ac quæ ei salubria sint consideran-
dum.

Eorum autem inuentionem ipsius rei
natura insinuat. Si enim impati-
bile, atque inalterabile esset corpus,

semper optima constitutio perduraret, neque artis presidio indigeret.

Quoniam verò alteratur, corrumpitur, & vertitur, neque eundem seruat prioris status tenorem, earatione auxilium desiderat.

V M Medicina sit scientia corporum, signorum, & causarum salubrium; insalubrium, & neutrorum, & Gal. in prima parte huius libri egerit de vniuersis corporibus: In secunda de signis: quibus possint omnia corpora dignosci: Sequitur, vt in hac tertia parte agat de causis: sed per causas, non credant lectores, Galen. intelligere causas cognitionis: quia causæ cognitionis corporum sunt signa tradita in secunda parte huius libri, quam explicauimus: neque per causas intelligere morborum, vel sanitatis causas internas; sed remedia, quatenus possunt esse causæ salubres, insalubres, & neutra.

Diuiditur hæc tertia pars libri, vt optimè aduertit Plusquamcommentator, in quatuor partes. In prima, quæ est ab hoc cap. vsque ad secundam particulam capituli 88. agit de causis conseruantibus sanitatem, quæ medicina pars à Galen. lib. ad Trasyb. cap. 30. vocatur *εὐκταία*, id est, boni habitus conseruatix. In 2. quæ peruenit vsque ad caput 99. agit, quib. remediis sint curandi omnes morbi; & hæc est pars Therapeutica. In 3. quæ perficitur in toto cap. 99. docet, quomodo sint præseruanda corpora neutra, ne in ægitudinem cadant, quæ pars à Galen. lib. ad Trasyb. cap. 30. vocatur *προφυλακτική*, id est, præseruatix corporum decidentium. In quarta docet, quomodo sint rescicienda corpora neutra consualescentium, & senum, quæ à Gal. loco citato vocatur *ἀναλυτική*, id est, resumptiua corporum habentium (vt dicit Galen. lib. ad Trasyb. 7.) sanita-

tem lubricam, & in affectione.

Diuiditur hoc cap. in tres particulas: in prima facta diuisione causarum reddit rationem, cur incipiendum sit à causis conseruantibus sanitatem. In 2. dicit esse incipiendum ab illis causis salubribus, quæ conseruant corpus saluberrimum. In 3. respondet cuidam tacitæ obiectioni; quia quis potuisset negare, corpus saluberrimum indigere conseruatione; ideo occurrens ait, corpus quoque saluberrimum non esse adeo inalterabile, vt non egeat auxilio conseruante.

Hic est sensus totius capituli: quia tria sunt genera causarum, salubre videlicet, insalubre, & neutrum: de salubribus dicit esse prius agendum: sed quia causarum salubrium nonnullæ sunt, quæ sanitatem conseruant; nonnullæ verò quæ sanitatem efficiunt, inquit, primum esse agendum de iis, quæ sanitatem conseruant: quia conseruatrices causæ sunt tempore, & dignitate priores effectricibus: prior enim est sanitas, & deinde morbus, quia morbus est priuatio sanitatis: seu vt dicit Galen. 9. metaph. cap. 14. recessus à statu naturali: causæ verò, seu remedia, quod idem est, quæ conseruant, vel efficiunt sanitatem tot sunt, quot corpora conseruanda, & sananda, quia sunt relatiua, & relatiua non solum sunt simul natura, sed etiam sunt numero æqualia: Quot verò sint corpora conseruanda, & sananda ostensum est in prima parte huius libri, decem videlicet & octo: dantur enim corpora salubria vt semper, vt multum, & vt nunc: eandem diuisionem recipiunt insalubria, & neutra: sed quia dantur neutra secundum quatuor significata, & secundum quodlibet significatum corpus potest esse vt semper, vt multum, vel vt nunc, inde fit, vt corporum sint decem & octo genera; tot igitur erunt causæ, seu remedia cunctis his corporibus respondentia, quæ tamen sunt duum generum, aliqua sanitatem conseruantia; aliqua verò

verò sanitatem efficientia: inceptit tamen Gal. à causis conseruantibus spectantibus ad corpus saluberrimum, quod vocatur salubre semper: cognita enim causa, seu medicina saluberrima, ceteræ facillimè innotescunt: docet enim Arist. 1. de anima tex. 81. quod rectum sit iudex sui & obliqui: similiter ex Gal. causa saluberrima conseruatrix est regula omnium aliarum: quia ex illius dignotione quisque colliget conditiones causarum insalubrium, & neutrarum. Ceterum, quia aliquis potuisset obicere, corpus salubre vt semper non indigere præsidi & causa conseruante, idèd Gal. respondet, hoc quoque corpus quamuis perfectissimum indigere conseruatione; quia ex se non est impassibile, inalterabile, vel incorruptibile, sed moriatur oportet: neque ex se potest seruire eundem tenorem; quia omnia mixta etiam temperatissima, perpetuè alterationi sint subiecta, semper ab illo puncto medio saluberrimo, qui est tanquam regula Polyleti, per exiguos aliquos lapsus, siue recessus patiuntur: idèd talia auxilia exoptant pro conseruatione, qualia possint sufficere in corrigendis paruis, & per exiguis lapsibus, seu recessibus, qui continuè in ipsis fiunt; hic est sensus capitis.

Causæ verò, cur corpus quoque saluberrimum non solum alteretur, verum etiam ex necessitate mortale sit, duæ sūt, eæque ineuitabiles: ambæ referuntur à Gal. 1. de elem. cap. 7. & lib. de tabe cap. 4. quarum prima est humidi proprii, & natiui exiccatio, quæ fit à calore non externo, sed interno, & acquisito in prima generatione: quamuis hic calor vsque ad ætatis vigorem exiccet summo cum animantium beneficio: quia exiccando superfluam adolescentium humiditatem, maximum indit robur omnibus corporis viuents partibus: quibus roborati, animal officiorum suorum munera mirificè explet. Ceterum miserrima animantium

conditio ab eodem quoque calore trahit initium: quia post exiccatam humiditatem superfluam, & post inditum robur membris, calor natiuus incipit humidum proprium & radicale depascere, conuoluit exiccando, & absumendo quousque viuens senescat, & præ nimia ariditate moriatur.

Secunda causa mortis, quæ proponitur quoque à Gal. de tuenda val. c. 2. non incipit calorem naturalem, qui exiccat humidum natiuum, quando non indiget exiccatione, sed respicit fluorem totius substantiæ, quæ continuè insensibiliter fluit: quantus verò sit hic quotidianus substantiæ fluor, vix arbitror ab aliis fuisse intellectum sine staticis, quibus nos vtimur, experimentis: causa verò mortis ob hunc fluorem totius substantiæ est, quia non tantum alimentis remittitur, quantum quotidie è corpore euolat: non tantum remittitur, quia calor quotidie exiccat, & indurat prima spermaticarum stamina, vnde senium, & tandem mors succedit.

Auxilia, si inuenirentur pro euitanda morte, duorum alterum respicerent: alterum, quod prohiberet, ne calor natiuus exiccaret humidum radicale: alterum, ne humida substantia natiui caloris non plus efflueret, quam nos sciremus remittere: sed hæc videntur hætenus inuentu impossibilia; quia de ratione caloris est exiccare, & humidum resolvere. Auxilia tamen pro retardandis ambabus mortis causis, à medicis sunt inuenta; quia quod calor naturalis minus exiccet humidum radicale, non est inuentu difficile: quomodo omnia quæ substantiæliter humectant, de quibus inferius agemus, retardant & morantur hanc exiccationem. Similiter Medici sciunt prohibere, ne ob nimium fluorem substantiæ cito exiccet humidum radicale, quod fiet, vt docet Gal. 1. de elementis cap. 7. vsu similium. illa enim quæ sunt humida substantificè, quæ sunt coctu facilia, sunt

sunt verè similia, & prohibent exiccationem, & retardant senectutem.

Causæ igitur, de quibus agit hic Gal. sunt duum generum: aliæ conseruatrices, & aliæ curatrices: hancque causarum distinctionem Galenus desumpsit ab Arist. 4. metaph. text. 2. Hæ igitur conseruatrices, & curatrices, iunctæ corporibus, & signis efficiunt, vt in prima par. lib. ostensum est, septuaginta duo capita amplectentia totam medicinam. Cæterum conuertamur ad dubia (vt noster mos est) quia in eorum solutionibus facilius medicinæ arcana, & huius libelli artificium aperiemus.

1. Dubitatio Gal. ait in text. primum esse agendum de causis salubribus: tamè in hoc libro nullibi agit de insalubribus, & neutris: videtur igitur quod dupliciter erret, primo, quia non agit de causis insalubribus, secundò si Gal. de insalubribus non agit, cur proposuit illud verbum: primum agendum de salubribus.

Respondet Haly, Galenum agere de insalubribus, & neutris per accidens, & non per se: Hæc responsio reicitur, quia tractatus de causis insalubribus, & neutris ad artem medicinalem per se pertinet, in definitione enim non ponitur, nisi quod est per se considerabile: dictum est, medicinam esse scientiam salubrium, insalubrium, & neutrorum. Præterea si de insalubribus, & neutris causis ageretur hic per accidens; sequeretur quod tractatus de insalubribus, & neutris pertineret ad alium artificem: omne enim quod per accidens alicui conuenit, debet per se conuenire alteri: vbi igitur tractabitur per se de insalubribus, & neutris causis, nisi id fiat in arte medicinali.

Plusquamcommentator inquit Galenum per primam, intelligere primum in intentione, non in ordine; prius enim medicus sanitatem, & deinde morbum inspicit: Quæ responsio non omnino mihi probatur; quia quod primario non intenditur, sed secundario, id

non est per se: vel dicimus, quod ab aliquo intenditur secundario, ab alio debet primario intendi: Quis igitur considerabit primario causas insalubres, & neutras? quare cum Haly incidit in eundem scopulum.

Nos respondemus, medicum æque primò considerare causas salubres, & insalubres: sed Gal. qui est breuissimus in hoc libro dicit primum agendum de salubribus, quia cognitis salubribus, statim elucescent insalubres, & neutra causa: cognito vno oppositorum ex Aristot. 1. top. cap. 8. cognoscitur & alterum: Conferamus ad propositum, quæ dicta sunt: causa: salubres stant in recto vsu cibi, potus, somni, & vigiliæ, & reliquarum rerum non naturalium: rectus vsus est moderata quantitas, qualitas, & tempus opportunum: quo cognito statim addiscimus immoderatam quantitatem, qualitatem, & temporis importunitatem efficere causas insalubres. Hæc est causa, cur non egit de insalubribus, quæ similiter primario intenduntur à medico. Simili modo dicimus, non egisse de neutris, quia cognitis extremis media ex se similiter elucescunt.

2. Dubit. agens Gal. de causis proponit causas conseruantes, & efficientes sanitatem: de aliis verò causis, vt de materia, forma & fine ne verbum quidem, quare videtur diminutus.

Respondet Plusquamcommentator, sanitatem, & morbum esse accidentia: accidentia verò nō habere materiam ex qua; & accidentia carere fine & forma.

Hæc responsio, quamvis sit communis, est falsissima, & ridicula; quia omne quod habet causam efficientem, habet materialem, formalem, & finalem: quod verò morbis conueniat finis, patet, quia omnis generatio & corruptio in aliquem finem dirigitur, habetque omnia genera causarum: Præterea morbus est opus naturale; quare vt naturale requirit quatuor causas. Hinc Auicennas, dum

dum agit de subiectis medicinæ, rectè
inquit sanitatem, & ægritudinem, quate-
nus sunt effectus naturales, habere qua-
tuor causas.

Dicimus nos, morbos dupliciter considerari: primo vt sunt species generationis, & transmutationis, & causæ quæ efficiunt transmutationem, & hoc modo pertinent ad Philosophum naturalem, habentque omnia genera causarum: nulla enim causa efficiens est in vniuerso, quæ non agat propter finem; secundo modo consideretur morbi, vt pertinent ad medicum, cuius finis solum dirigitur ad hominem sanandum, vel conseruandum, & non transmutandum, vel de nouo individuum generandum: secundum hanc considerationem si Medici intelligent, morbos carere fine: non decipientur: carent enim fine, quia finis, propter quem à natura morbi fiunt, non pertinet ad medicum, sed ad Philosophum. Duni dicit Plusquamcommentator sanitatem, & ægritudinem esse accidentia, & accidentia carere fine, forma, & materia ex qua, vacillat, quia medicus non considerat sanitatem, & ægritudinem, sed sanum & ægrum, sanum vt est conseruandum, & ægrum vt curandum. Hinc agens in hoc loco Plusquamcommentator de omnibus generibus causarum non immeritò reprehenditur ab Argerterio.

Falluntur fimiliter, qui agentes de morbo tractant de caufarum generibus, & de natura caufarum instrumentalium, quæ dicuntur fine quibus non: quas caufas poft longam difputationem negant deduci ad quatuor genera caufarum; quodquam fit abfurdum, iudicent, qui in Philofophia funt verſati, qui ſciunt non dari plura caufarum genera, quam quatuor; & ad medicum non pertinere tractatum de omnibus generibus caufarum pro cognofcendis, & curandis morbis.

3 Dubitatio non videtur, quod causa

Sanctory, Sanctory Pars III.

effeatrix fanitatis fit falubris, quia phar-
maca, ficuti funt veratrum, fcamonium
& flybium, quamvis aliquando introdu-
cant fanitatem, funt tamen deleteria, er-
go non falubria.

Respondetur, pharmaca, seu causas effectrices sanitatis dupliciter considerari, vel pro illo tempore, quo efficiunt sanitatem, & sic dici possunt salubria, vel considerari pharmaca, dum eorum usus in humano corpore perseveraret: tunc dico, non solum pharmaca, sed omnia remedia, quæ efficiunt sanitatem si perseverarent fore insalubria: immò longus eorum usus efficeret ægritudinem; causa enim quæ efficit ægritudinem est quoque causa conservans ægritudinem: causa verò efficiens sanitatem non est causa eam conservans, immò si perseverat convertit sanitatem in ægritudinem.

4. Dubit. Gal. ait, causarum salubrium, aliquas esse conseruatrices, & aliquas effectorices, quasi quod conseruatrices non sint effectorices: cum igitur ex omnium consensu causæ conseruatrices reducantur ad effectorices, diuiso Gal. videbitur inepta.

Respondet Plusquamcommentator,
causas conseruatrices reduci ad causas
effectrices, sed hac lege, vt causa dicatur
effectrix, dum aliquid efficit: dicatur ve-
rò conseruans, dum perseverat in effi-
ciendo, postquam res facta est: exem-
plum, dum humor dilabitur in aliquem
meatum, & facit oppilationem, dicitur
causa efficiens, dum verò humor ibi per-
sistit, & perseverat dicitur causa efficiens
conseruans ægitudinem.

Reiicitur hæc solutio, quia diuisio debet esse membrorum diuersorum, & non sat est, vt dicamus, vnam causam esse efficientem, & alteram conseruantem, nisi intimius declaretur natura harum causarum efficientium.

Salvus Sclanus ait, causam efficien-
tem consequentem distingui à causa effi-
cienti.

ciente non quia hæc agat, illa verò non agat, sed distingui quatenus causa effectrix introducat sanitatem deperditam, causa verò conseruatix præsentem conseruet.

Reiicitur Sclanus, quia non exactè distinguit naturam effectricis, & conseruatricis sanitatis: ideo oportet specificè declarare, quomodo causa conseruatix sanitatis, & quomodo causa, quæ introducat sanitatem, sint efficientes.

Dicimus igitur nos, efficientes esse duum generum, aliud esse efficiens verum, quod semper est principium vnde motus: aliud verò est genus causæ efficientis, quod ab Auerroë, & omnibus Philosophis vocatur causa efficiens non vera, quæ gerit potius vicem formæ, quam efficientis exemplum, interpositio terræ respectu eclipis non est vera efficiens, quia non est principium motus, vocatur à Philosophis non vera, quia hoc genus causæ, ea quæ efficit sine motu efficit: sic rationalitas est causa efficiens risibilitatis sine motu, diciturque causa efficiens non vera: posita hac distinctione dicimus, Galenum diuidere causas salubres in efficientes veras, & non veras: causas efficientes veras efficere sanitatem: causas verò efficientes non veras esse conseruatrices. Hinc dum humor obstruit, & efficit obstructions, debet vocari causa efficiens non vera ad differentiam efficientium causarum, quæ sine motu nihil efficiunt: qui igitur naturam horum duum generum efficientium non intelligent, numquam diluere poterunt propositum dubium.

5 Dubit. Gal. in hoc lib. cap. 99. facit peculiarem tractatum de causis præseruatuiis, & in fine libri agit de causis resumptuiis, quæ respiciunt corpora conualescentiū, & senum: attamen in proœmio non proponit agendum de causis præseruatuiis; & resumptuiis, ergo mancus.

Argentarius in soluenda hac dubita-

tione non laborat, sed liberè dicit, Gal. in hoc proœmio fuisse diminutum.

Iulius Delphinus responder, Galenum non proposuisse præseruatuias, & resumptuias, quia dicit has contineri in causis conseruatricibus, & effectricibus, quas proponit in proœmio: hæc solutio non est omnino improbanda. Errare tamen videtur in hoc, quia putabat, causas præseruatuias & resumptuias vocari neutras, quia versantur circa corpora neutra: quæ appellatio si esset vera, causæ salubres efficientes sanitatem, quia versantur circa corpora ægra, possent dici ægræ, & non salubres, quod est ridiculum.

Dicimus igitur, præseruatuias & resumptuias esse conseruatuias, quia medici finis duplex est, vel vt ea inueniat, quæ sanitatem introducant, vel quæ eam conseruent: deinde dicimus, resumptuias, quæ respiciunt corpora conualescentiū, & senū, & præseruatuias, quæ respiciunt corpora neutra decidentiæ vocari posse causas neutras, non quia versentur circa corpora neutra, vt dixit Delphinus, sed quia medio modo corrigunt: exempli gratia, quando medicina corrigit insensibiliter, tunc pertinet ad conseruatricem causam; si sensibiliter pertinet ad curatricem: si medio modo, tunc vel præseruat, vel resumat: hoc modo causæ conseruatrices & effectrices possunt dici neutra: concludimus igitur, omnes causas reduci ad illas duas propositas à Galeno, salubres videlicet, conseruatrices, & effectrices; neutras verò vocari posse, dum medio modo agunt.

6 Dubit. dicit Gal. conseruatricem medicinam esse tempore, & dignitate priorem curatrice: idem asserit primo de tuenda val. cap. 1. attamen lib. ad Tra-syb. ait, partem curatiuam fuisse prius inuentam, quam quæ sanitati præest, ergo vel hic, vel ibi Gal. fallitur.

Plusquamcommentator responder, sicut sanitas est prior tempore & dignitate,

re, quam sit morbus: sic pars cōseruatric est prior tempore & dignitate parte curatiua. Similiter nos dicimus, quia sanitas est prior tempore, & dignitate morbo; idēd partem cōseruatricē, quæ agit de sanitate esse priorem tempore, & dignitate morbo. Præterea morbus nil aliud est ex Gal. 9. meth. c. 14. quam recessus à sanitate, nunquam igitur intellegimus quantus sit recessus, nisi præcedat sanitatis cognitio.

Argenterius respondens huic dubio ait, Gal. sibi contradicere; quia etiam 1. de tuenda val. cap. vlt. inquit, medicinam dici à parte prius inuenta, quæ consistit in vsu medicinarum, & deinde per longum otium fuisse inuentam cōseruatricem: quare causam cōseruatricem, ait, non esse priorem tempore, & dignitate curatrice: addit Argenterius, magis laudari medicos, qui ægros liberant à morbis malignissimis, quam, qui sana corpora cōseruant.

Reiicitur, quia non valet consequentia, Ars curatrix fuit prius inuenta, ergo causa cōseruatric non potest tempore præcedere: non enim dicit Galenus partem medicinæ cōseruatricem esse priorem, sed causam cōseruatricē esse priorem curatrice, non enim agitur hic de prioritate inuentionis. Quæ enim pertinent ad medicinæ inuentores Poëtæ multa fabulantur; fingunt enim Apollinem patrem Æsculapi, qui deinde fuit inuentor medicinæ, fuisse primum Auctorem: sed sub fabula aliqua veritas continetur; quia per Apollinem intelligebant Solem, qui præest sanitati, qui vt dicit Macrobius 1. Saturnaliū, est causa salutis intoto orbe, quatenus radiorum virtute resoluit vapores malos, & auertit malignos, & pestilentes morbos, fouetque calorem naturalem viuētium, & cōseruat totum orbem: Ecce quomodo causa cōseruatric, id est, Apollo tempore est dignitate prior, quam causæ curatrices ab hominibus inuentæ. Præ-

terea, quamuis è vulgaribus magis existimantur medici, qui curant morbos acerrimos, quam qui præseruant, censem tamen id iniuste fieri: mihi sanè si præessent duo medici, alter qui sciret mihi prædicere imminentein affectum malignum, eūque, antequam in morbum caderem, de medio tolleret: alter verò qui non præuideret futuram tempestatem, esset tamen idoneus ad superandum sæuissimum illum morbū multis remediis: Ego certè potius eligerem medicum præseruantem, & liberantem me à futura ægritudine: magis igitur facienda est pars cōseruatric, quam curatrix.

7 Dubit. Galenus in tex. dicit, tot esse causas cōseruatrices, quot sunt corpora; quod videtur falsum; quoniam corpus saluberrimum non eget causa cōseruante; ait enim Gal. in c. sequenti, & 2. de tuenda val. cap. 7. corpus saluberrimum non indigere præside, & custode, quia tale corpus tantum appetit, quantum concoquit, & ea appetit, quæ sunt sibi saluberrima; quare hoc corpus, cum habeat naturam, quæ est internus medicus, non indigebit pro illius cōseruatione remediis medicorum: ergo non erunt tot causæ cōseruatrices, quot corpora.

Respondetur, quod quamuis corpus saluberrimum non indigeat medico, tamen non valet, ergo non eget causa cōseruante: quia causa cōseruatric est in se ipso: omnia enim corpora, quamuis saluberrima, mixta sunt ex quatuor elementis, suntque obnoxia perpetuis alterationibus; dum verò alterantur recedunt, vel accedunt ad saluberrimum punctum; idēd semper indigent cōseruatione: causa verò cōseruatric istius corporis corrigit, sed paruos aliquos prolapsus, sed non sensibiles, vt docet Gal. lib. ad Trasylb. cap. 20.

QVÆST. XCVI.

Quomodo natura rei insinuet inuentionem causarum salubrium.

REi natura, seu definitio, vt dicit Gal. in text. insinuat inuentionem causarum tam efficientium sanitatem, quam conseruatiuum. Arist. enim 1. de ani. tex. 11. vult, quod animæ definitione præcognita faciliè cognoscantur internæ affectiones. Hinc primo de moribus, cap. 7. auspicatur à definitione boni. Gal. lib. de optima secta & 9. meth. 12. concludit, quid agendum desumi à præcognitione naturæ non genericæ, sed specificæ. Præterea cognitio naturæ affectus naturalis insinuat conseruationem per similia, de quibus egimus in propria quæstione. Natura verò affectus præter naturam insinuat remedium, quod est contrarium: quod verò vnum contrarium nos doceat aliud, patet, quia cognito vno oppositorum ex Arist. 1. top. cap. 8. statim & aliud elucescit. Insuper remedia, id est causæ conseruantes, vel efficientes sanitatem non desumuntur à natura generica, neque à natura particulari: non à generica, quia quod curatur, vel conseruatur est quid specificum, & non genericum: qui enim vellent curare affectû specificum remedio generico inciderent in illud erratum, quod detestatur in lib. primo analy. dum attributum genericum applicatur specifico: exemplum huius erroris in medicina obseruatur, dum rudiores desumunt remedia intercipientia generica à materia fluente, putant enim, quod possit inueniri intercipientis genericum commune, quod omnibus fluentibus humoribus satisfaciat; cuius intercipientis materia neque à Galeno, neque ab alio hætenus est inuenta: nam si incrassando interciperet velimus, desumenda est indicatio à materia tenui, si astringendo, angustante auxilio vtimur, quod non vt crassificans angustat:

ecce quod non satis est, vt in medicina sciamus, esse intercipiendum: sed oportet vt auxilium intercipientis (cuius materia est occulta) diuidatur incrassificans, & angustans; ad hoc vt illud specificum inueniatur: generica enim respectu specifici indicantis subeunt materiæ vicem: atque sola specifica indicant: quia hæc dant esse rebus; & quamuis prima facie omnes morbi videantur esse indiuiduorum, vt indiuidua sunt: tamen Gal. 9. met. cap. 6. vult, non in indiuiduis esse methodum, sed in vniuersalibus; in particularibus verò solum methodi exercitium: similiter 2. meth. 7. & 1. meth. cap. 1. dicit, artem solum exerceri in indiuiduis; methodum verò solû circa naturas specificas: & ne hoc videatur paradoxû, exemplis illustretur. Socrates febricitat, specifica, quæ indicant conseruationem, erunt eius temperamentum, ætas consuetudo, tale robur, vel talis natura: hæc omnia sût specifica, & infinita indiuidua fuerunt, quæ idem temperamentum, eandem ætatem, idem robur, & eandem naturam sortita sunt: quare conditiones, quæ in Socrate secundû naturam sunt conseruandæ, aptæ sunt, vt aliis innumerabilibus conueniant: similiter eadem febris secundum eundem gradum, & naturam in plurimis aliis inuenietur; ergo non indiuidua & particularia primo sanabuntur, sed specifica, quæ in infinitis indiuiduis esse poterunt: si particularia essent illa, quæ insinuarent causas salubres, vanissima esset ars medica: artes enim & scientiæ ex Arist. 1. post. sunt æternorum: deinde omne remedium, quod aliquem particularem hominẽ potest sanare, & omnes morbi indiuiduorum habent quasdam naturas specificas, atque æternas, quæ infinitis aliis indiuiduis sunt comunicabiles. Insuper si particularia vt particularia curarentur, illorum indicationes non ostenderent nobis remedia, quia non datur progressus à particulari ad particulare: si inductio, quæ procedit

procedit à multis particularibus ad vnum particulare non valet : quanto minus valebit progressus ab vno particulari indicante ad vnum particulare indicatum; nullo igitur discursu, neque procedendo à multis, neque ab vno inuenietur ali-quod indicatum. Natura itaque specifica & non generica, vel indiuidualis insinua-bit inuentionem causarum, seu remedio-rum salubrium.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA I.

Textus 3.

Secundum quot igitur alteratur mo-dos, tot auxiliorum, hoc est causa-rum conseruatricum genera habe-bit, quas ex his, quæ dicta sunt li-quet esse excorrectuarum genere. Sed quia paulatim correctiones faciunt, antequam omnis ingruat noxa non præseruantes à futuro malo, sed presentis status conser-uatrices medici appellant.

VIA dixit superius, cau-sas salubres, id est auxilia desumi à natura rei, idèd colligit Gal. in prima par-te numerum causarum conseruatricum. In secunda respondet cuidam tacitæ obiectioni. Quo ad pri-mam, inquit, tot esse causas conserua-trices, seu auxilia, quod idem est, quot sunt modi alterationis : cuilibet enim modo alterationis opponitur suus mo-dus conseruationis.

Hæc Galeni philosophia dependet ab altissimis methodi medendi principiis, in quibus est comprobatum, vnum indica-re vnum, & non plura: & nos lib. I. I. qui inscribitur de principiis methodi me-dendi à fonte analytico exhaustiendis,

probauimus altiori philosophia, cur in-dicet vnum, & non plura, quod est ve-rum non solum in curatrice, verum et-iam in conseruatrice.

In secunda parte respondet tacitæ ob-iectioni; quis enim potuisset dicere, si causæ conseruantes emendent, vel cor-rigant vitia, quæ ex alteratione sunt, er-go non causæ conseruatiuæ, sed corre-ctiuæ, seu præseruatiuæ à morbo futuro vocari debent; sumitur enim hic tan-quam notissimum, quod causæ conser-uatiuæ pertineant ad corpora saluberri-ma, in quibus nullum est vitium: præ-seruatiuæ à futuro malo ad corpora de-cidentia, & obnoxia ægritudini, resum-ptiuæ ad corpora conualescentium, & senum.

Respondet Gal. causas conseruatiuas vitia quoque corrigere, sed insensibili-ter, & paulatim, vnde ob has causas nun-quam læsio sensibilis accadat. Hinc Ga-lenus lib. ad Trasylb. capite 20. dicit, qui sanitatem conseruant, paruos prolapsus corrigunt: affertque Galenus hoc exem-plum pulcherrimum loco citato, ex quo colligi potest quomodo sani conseruen-tur: accipiantur duo dolia perforata in parte inferna & superna, quæ aqua, seu vino sint referta, & in vno semper per foramen supernum tantum vini adda-tur, quantum ab inferno foramine de-fluat. In altero vero dolio permittatur, vt egrediatur à parte inferna, quo vsque aliqua portio vini effatu digna deficiat: his positis dicit Galenus, quod in primo exemplo indicatur modus, quo fit sani-tatis conseruatio: in secundo, quo fit præ-seruatio: correctio igitur est tum in con-seruatricæ, tum in præseruatricæ: in con-seruatricæ tamen est insensibilis, in præ-seruatricæ verò sensibilis: est insensibilis in conseruatricæ, quia per transpiratio-nem parua vitia tolluntur: sensibilis in præseruatricæ, quia in corporibus neu-tris, quæ indigent correctione sensibili vitia sunt facta sensibilia.

1 Dubitatio non videtur, quod tot sint auxilia, quot sunt modi alterationum; quia præter omnia auxilia adest ipsa natura, quæ ex Galeno 6. epi. com. 5. tex. 1. est omnium morborum medicatrix, estq; auxilium omnium præstantissimū.

Responderetur, quod natura est causa conseruans, & auxilium commune: dum dicitur, tot esse auxiliorum genera, quot sunt modi alterationum, intelligitur de specificis, seu externis auxiliis. Responsio est diminuta, quia natura non solum est causa communis, verum etiam propriissima, & specifica in qualibet corporis parte, & præcipuè vbi conseruat resoluendo per insensibilem transpirationem. Secundo responderetur, & est melior responsio; quod tot sint modi, qui per se corrigunt, quot sunt noxæ corrigibiles: natura sola dixit Gal. 11. meth. cap. 1. per se ipsa operatur: & medicus est naturæ minister, vt dicit 1. de diebus decretorijs, c. 11. & non operator præcipuus, de quibus intelligitur hic: quare modi qui per se corrigunt sunt modi naturæ, & non medicorum.

2 Dub. videtur in Gal. contradictio, quia in cap. 99. ait, causas præseruatiuas esse in triplici differentia, aliquas attinere ad corpora saluberrima, aliquas ad corpora neutra, & aliquas ad actū agra; quare si dabuntur, causæ præseruatiuæ, quæ conuenient corporibus saluberrimis, & integrè sanis, in hoc loco sibi contradicet, dicendo causas attinentes ad corpora integrè sana dici conseruatrices præsentis status, & non præseruatrices à futuro malo.

Responderetur, causas conseruatiuas dupliciter considerari, vel vt conseruant corpus sanum secundum sensum, & sic dici conseruatiuas, vel vt corrigunt paruos errores, & impediunt ne, incidant corpora integrè sana in latitudinem neutram, seu agram: hæcque ratione dici præseruatiuas.

3 Dub. Gal. primo aphor. com. 1. dicit,

artem esse longam, & difficilem: occasionem verò operandi esse præcipitem propter maximam fluxibilitatem humani corporis, quod semper alteratur ab internis, & externis causis, & nunquam in eodem gradu permanet. Hinc rectè Damascenus inquit, corpora esse aded mutationi abnoxia, vt non sit eadem sanitas in sero, & in mane. Seneca elegantius inquit, non solum eadem corpora permutari, sed in quolibet momento mori, & denuò generari: dicit enim præsens momentum esse mortem præteriti: quare causæ conseruantes sanitatem erunt omninò frustratoriæ.

Responderetur à Plusquamcommentatore; quod causæ conseruantes essent frustratoriæ si dirigerentur ad punctualem sanitatem, quæ actu dari non potest; sed quia sanitas habet magnam latitudinem, vt probatum est superius, ided causæ conseruantes respicientes hanc latitudinem sanitatis, quamuis corpus sit obnoxium alterationibus, dantur, possuntque diu conseruare hominem sanum. Præterea respondet, causas conseruantes conseruare sanitatem quo ad sensum. Gal. enim in secunda parte huius libri ait, Medicum esse Artificem sensatum, & ad Medicum non pertinere ea, quæ sub sensum non cadunt, sed considerare actiones, quæ non consistunt in alterationibus contemplabilibus; sed in rebus sensibus subiectis. Potest quis esse proximus puncto saluberrimo, & quis etiam ab illo puncto non parum recedere, ambo tamen possunt esse sani, & in actionibus similes.

4 Dubit. non videtur, quod tot sint modi alterationum, quot sunt causæ conseruantes; quia dantur morbi insanabiles, qui non habent causam conseruantem.

Responderemus, Galenum hic loqui de corporibus sanis, & non aëris. Secundo, responderemus etiam in morbis insanabilibus esse veram propositionem Galeni,

leni, quod scilicet tot sint modi alterationum, quot sunt causæ conseruantes, id est secundum formam, & non secundum materiam, id est quod sunt modi alterationum, tot sint auxilia contraria, sanetur, vel non sanetur æger.

5 Dubit. nōne vnus modus alterationis habet auxilium aliquod specificum, & aliud genericum, ergo plures erunt causæ conseruantes, quam modi alterationum.

Respondetur, dari etiam in modis alterationum genericos, quare tot erunt modi alterationum generici, & specifici, quot erunt causæ conseruantes, id est auxilia generica, & specifica.

6 Dub. Pro quolibet modo alterationis inueniri possunt infinita medicamenta illi modo alterationis respondentia, ergo plures erunt causæ conseruantes, quam modi alterationum.

Respondetur dari plura medicamenta, quam modi alterationum; sed medicamenta non esse auxilia vel causas conseruantes, sed materias auxiliorum, siue causarum conseruantium, quæ materiæ auxiliorum ad methodum non pertinent.

7 Dub. Si tot essent modi alterationum, quot sunt causæ conseruantes, destrueretur Therapeutica, id est pars curatrix medicinæ; quæ procedit curando, & non conseruando.

Respondetur, quod causæ conseruantes salubres non solum conueniunt parti profilacticae medicinæ, sed etiam Therapeuticae, quatenus reddere possunt corpora ægra ad statum salubrem.

8 Dub. Per causas salubres intelligit ex omnium consensu auxilia etiam medicinalia: Tunc sic, medicamenta sunt media inter cibum, & venenum; quare cum medicamenta participant naturam veneni, non debent vocari causas salubres.

Respondetur, medicamenta esse media per negationem extremorum, & non per participationem.

QVÆST. XCVII.

Ostenditur vnum indicare

solum vnum.

Galenus in tex. dicit, tot esse causas conseruatrices, quot sunt modi alterationum; quod quidem præceptum mirifice obseruatur non solum in parte conseruatiua, verum etiam in curatiua. Gal. enim 9. methodi cap. 12. habet, conseruentis indicatum semper esse vnū, & 2. meth. c. 13. vnam semper dari ex quaque re indicationem, & lib. de optima secta ad Trasylb. cā. 45. vnum indicare vnum, quia vni vnum aduersatur.

Sed rationes ab altiori schola desumptæ, quæ cogunt vnum tantum vnum indicare afferantur, declarato prius, quomodo quæsitum intelligi debeat; dicimus igitur vnum indicare vnum quatenus vnū, respectu scilicet vnus & eiusdem, ad idem, & secundum idem, eodem modo, & eodem tempore: quibus obseruatis vnum indicat vnum, alioqui vnum posset indicare duo, tria, & centum: quartana febris est vna; attamen vt est calida intemperies indicat refrigerandum, vt sicca humectandum, vt facta à melancholia euacuandum, quæ vt crassa attenuandum, vt putrida ventillandum, vt apra inuadere principes partes reuellendum: ecce quod plura indicata ab vnico morbo desumi possunt. Hinc Gal. in methodo sepè repetit, tot esse methodos, quot sunt ideæ, simplicēque ideam vnicum indicatum indicare, plures plura.

Hæc sententia, quod vnum indicet vnum, desumitur ab Arist. Philosophia. 1. de generatione & corruptione, & à Gal. 1. meth. capit. 7. vbi apparet in vno genere non esse plura contraria duobus: sic in genere saporum dulce aduersatur amaro: quare vt indicatum sit contrarium indicanti, indicans indicabit vnum, & non plura.

Quod verò vnica tantum sit contrarietas in vno genere, colligitur ex definitione

nitione contrarietatis proposita ab Arist. 10. metaphy. tex. 13. & 14. ubi dicit, contrarietatem esse maximam differentiam eorum, quæ sunt sub eodem genere. Item Timistius 1. phy. 47. habet, contraria esse, quæ eiusdem generis extremas margines obtinent. Lilius Thomas in meteor. dicit, contraria esse duas formas maximè distantes in eodem genere; sicut calidum, & frigidum in genere primarum qualitarum: album & nigrum in colorum genere; quare cum quæ maximè differant in vnicò genere, sint duo maximè extrema, in quolibet genere erunt duo tantum extrema opposita, quæ vnicam efficiunt contrarietatem, quare vnum si indicabit contrarium, non poterit nisi vnum indicare: media verò quæ sunt inter hæc extrema non aduersari extremis, nisi id fiat participatione extremorum. His principiis Philosophus novit, vnum vni aduersari. His primo de cælo inuenit motum circulem non esse naturalem elemento ignis, sed aliundè pendere, ea ratione, quia si esset naturalis, sequeretur primo, quod vni duo essent contraria; videlicet motui circulari ignis, motus rectus deorsum, & sursum: Secundò, quod simplicis corporis duplex esset motus, scilicet rectus & circularis, quod est omninò impossibile; ab vnica enim simplicissima natura duo per se prodire non possunt. Per hæc principia Philosophus alius eleuatus inuenit motum circulem cælo conuenire per se, & ut ait 9. meta. text. 17. non esse timendum, ut aliquando steret: eiusque finem non esse quietem, sed æterno tempore in orbem moueri: quo fit, ut motus cum primo & per se à natura pendeat, coactus sit asserere morum diuersum arguere naturam diuersam, & Cæli essentiam esse quintam: ecce quibus arcanis medendi methodus suffulta docet, vnum indicare vnum.

Amplius confirmatur hoc principium, quod vni vnum sit indicans per principia

analytica; Arist. enim 2. post. in principio colligit definitionem date solum quid, quia vnum dat vnum, & non plura.

1 Dub. non videtur quod vni affectui vnum remedium aduersetur: anne magnitudo morbi indicat venæ sectionem, & pharmacum? ergo vnum indicabit plura.

Respondetur magnitudinem morbi indicare vnum tantum, hoc quæ esse magnum remedium: pharmacum verò & phlebotomiam esse species huius magni remedij, quemadmodum nos fusè lib. methodi vitandorum errorum probauimus.

2 Dubit. non videtur, quod in vnicò genere vnica sit contrarietas: in genere enim primarum qualitarum duæ sunt contrarietates, & per consequens quatuor contraria.

Respondetur, in quolibet genere vnicam esse contrarietatem intelligendo de genere vniuerso, & proximo, infra quod non est aliud genus; sic dicimus in genere primarum qualitarum duo esse genera, alterum actiuarum, & alterum passiuarum: vel dicimus vnicam esse contrarietatem respectu vnius, & eiusdem ad idem, &c. ex his colligimus vnā naturam vnum tantum insinuare remedium, & non plura.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA II.

Textus 4.

Alteratur igitur corpus à nonnullis quidem necessario, à quibusdam verò non necessario: dico autem necessario, quæ nulla est euitandi ratio: non necessario autem reliqua: Nam aërem quidam nos ambientem semper attingere, comedere, ac bibere, & vigilare, & dormire

mire est necessarium. Ensisbus autem, & exitiabilibus feris obuiare non necessarium. Quare circa primum causarum genus versatur ars corporis conservatrix, circa secundam autem minimè.

STENDIT in textu superiori, tot esse causas conservatrices, quot sunt modi alterationum; in hoc verò docet, ea quæ alterant corpus, esse duum generû, quorum primum (ait) continere, quæ necessariò alterant, qualia sunt, aër, cibus, potus, somnus, & vigilia, quarum causarû considerationem Gal. dicit pertinere ad medicum: secundum genus continere, quæ non necessariò alterant, vt sunt arma, ferarum morsus, & similia, quæ non pertinent ad artem medicam.

I Dub. Galenus hic dicit, aërem, cibum, & potum necessariò alterare, quod videtur reluctari iis, quæ dicta sunt primo de tuenda sanitate, cap. 2. vbi habet quæ alterant corpus nostrum duplicia esse, alia inuitabilia, & alia euitabilia: inuitabilia ex Gal. lib. de Marcore, c. 4. esse hæc duo; calorem scilicet qui ab ortu naturæ semper corpora exccat, vnde senectus & mors: & fluorem totius substantiæ, quæ tamen remittitur per cibum; sed non tantum quantum amittitur. Euitabilia verò sunt ea, quæ non sunt congenita, seu ab ortu naturæ acquisita; taliaque sunt alteratio aëris, cibi, & potus, & excrementorum prouentus; dum scilicet non euacuatur, vt par est; hæc enim possunt euitari: si igitur aër, cibus, & potus reponuntur inter euitabilia, non necessariò alterabunt; vt hic dicit Gal.

Respondetur, Galenû locis citatis locum esse non de causis alterantibus, sed corruptentibus animatum corpus: dicimus enim aërem semper & necessariò alterare; quamuis modo salubriter,

modo insalubriter: Gal. ibi dixit, duas esse causas inuitabiles, primâ esse exiccatione inuitabilem, nisi fieret, vt ait Gal. lib. de Tab. c. 4. noua coëlementatio: secundam esse fluorem totius substantiæ, quæ per cibû continuò assumptû reparatur, sed non eo modo, quo erat paulò ante: si quis igitur inueniret modû, quo calor non exccaret animal, vel saltè inueniret modum, quo tota humiditas, quæ quotidie deperditur cibo remitti posset, impediret quoque senectutem, & mortem. Hæc coëlementatio nò videtur impossibilis; quia eam obseruauimus in quibusdam insectis, & præcipuè in illis, qui sunt ex caseosa substantia, quæ aliquando in huiusmodi insecta conuertitur, eaque omnia occidimus, & deinde punctim vnicum ex occisis atramento inficimus. Vidimus tamen non sine admiratione post mensem signatum insectum regeneratum; indeque coniicimus per coëlementationem, vel remissionem dari posse regenerationem eiusdem insecti, quæ si in animalibus perfectis fieri posset indiuidua eadem numero æterno tempore frui posset hac lucis vsura. Philosophus quidam percelebris fuit paulò ante Galenû, vt refertur lib. de Tab.; qui scripsit librum de admirabili agerastia: putabat enim, se inuenisse modû, quo per cibû remittit posset tantum humiditatis, quantum quotidie amittitur. Non fuit tamen hic Philosophus voti cõpos; quia anno ætatis 80. visus est per urbem adeo exccatum, vt oculos haberet concauos, nares acutas, & tempora collapsa; idè, quia antea scripsit de insenscètia, ab omnibus irridebatur: quò fit, vt senectute confectus pro opinionis defensione statim ediderit alium librum, in quo ostendebat modum prohibendi senectutem obseruandum esse in prima adulescètia, & non in aetate 40. vt ipsi illo vsu caput.

Sed his omisiss, dicimus, impossibilitatè agerastie desumi à tribus causis siue

à tribus scopis. Primus est remouere siccitatem humidi radicalis, quæ oritur à continuo fluore totius substantiæ, cuius non tantum remittitur, quantum amittitur.

Secundus est remouere siccitatē, quæ non à fluore substantiæ fit, sed à calore mixti, qui perpetuò humidū depascit, & hæc est inuitabilis, quamuis retardari possit: dicit enim Galenus 1. de tuen. san. c. 7. animal posse ita humectari substantificè, vt non cito senescat, quod præcipuè fieri solet lacte asinino, & similibus humectantibus.

Tertius scopus est, vt nunquam committatur error in expellendis excrementis, quod quidem non est impossibile, sed est valde difficile: ex concoctione enim resultant excrementa, quæ si plus iusto retinentur, putredo, & alia mala excitari possunt, & si nimis citò expellatur, excantur membra; quare vt diu animal viuat, curandum est de optima œconomia, & prouentu excrementorū. Hic scopus est ille, qui subiicitur arti medicæ, & nisi duo primi obstarent, medicus posset auferre agerasiā, & reddere hominem immortalem.

I. Dub. non videtur, quod sex res non naturales, vt aër, cibus, potus, &c. necessariò alterent corpus nostrum, quia si corpora ab his alterarentur, nõ deberent dici causæ conseruatrices; causæ enim conseruantes sunt nobis similes: causæ verò alterantes contrariæ.

Respondet Plusquamcommentator, aërem semper alterare, aliter enim afficit noctu, aliter interdiu, & qualibet hora est varius, & præcipuè ob ventorum varietatem: similiter à cibo, & potu, quauis temperatissimo alterantur corpora. Idem dicitur de aliis, quod cum ita sit, non immeritò Gal. primo de tuenda val. c. 5. negat dari corpus saluberrimū punctuale. Quo posito respondet Plusquamcommentator, sanitatem habere eam similitudinem, quia conseruatio stare possit

cum alteratione sex rerum non naturalium, dummodo actiones sensibilibiter non lædantur. Hinc somnus corrigit errata vigilia, & viceuersa; quies corrigit siccitatem factam à motu, & motus tollit nimiam humiditatem à quiere factam: hæc tamen dicuntur similia, quia actiones similes conseruantur. Dicimus tamē conseruationem non fieri, nisi per alterationem, & omnem alterationem esse inter dissimilia, & contraria: à medico tamen, qui est sensatus artifex, vocari ea de causa similia, quia ipsæ actiones post has alterationes manent quoque similes.

Notandum, quod aër, cibus, potus, & reliqua dicantur non naturalia ad differentiam naturalium, & præter naturam: naturalia sunt illa sex ab ortu naturæ congenita, videlicet temperamenta, humores, membra, facultates, spiritus, & actiones: nonnulli inter hæc ponunt elementa, quæ cum ad Philosophum, & non ad medicum pertineant, inter ista non sunt ponenda: præternaturalia sunt tria, id est, morbus, causa, symptoma. Nō naturalia sunt illa sex, primum aër, secundum cibus & potus, tertium somnus & vigilia, quartum motus & quies, quintum ea, quæ assumuntur, sextum ea quæ excernuntur & retinentur; Venus enim & animi passionēs ad motum referuntur. Notandum tamen has causas à Gal. raro nominari non naturales; quia Arabes hoc loquendi modo vsi sunt: apud Gal. tamen est locus in introductorio de pulsibus, cap. 9. vbi dicit, pulsus mutari, vel à causis naturalibus, quæ sunt elementa, humores, temperamenta, membra, facultates, spiritus, & actiones; vel ab his, quæ præter naturam sunt: vel à non naturalibus, quæ sunt sex proposita: explicantur non naturalia per nomen infinitum, tum quia nomē proprium est ignotum, tum quia non solum sunt causæ salubres, sed insalubres: salubres si recto vsu illis vtamur; insalubres, si malo vsu; de

de quare in sequentibus distinctius agemus.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA III.

Textus 3.

Quæ igitur numero sint ea, quæ ex necessitate corpus alterant distinguentes, propriam in singulis eorum causarum salubrium genus inuenimus. Inest igitur unum quidem ex ambientis aeris adhesionem. Alterum verò ex motu & quiete, & totius corporis, & partium singularum: Tertium ex somno & vigilia: Quartum ex ijs, quæ assumuntur: Quintum ex ijs, quæ excernuntur, vel retinentur: Sextum ex animi affectibus.

ACTVRVS Gal. de causis conseruatricibus, prius ostendit tot esse causas conseruatrices, quot sunt modi alterationum. In hoc tex. verò declarat numerum causarum conseruantium: dicitque esse sex: prima est aer ambiens; secunda motus, & quies: tertia somnus, & vigilia; quarta ea, quæ assumuntur; id est, cibus & potus; quinta quæ excernuntur, vel retinentur, id est, excrementa; sexta animi passionēs. Iste sunt causæ non naturales: quæ si alterando corpus efficiant eius operationes validas, dicuntur conseruatrices & salubres: si verò contrarium efficiant, dicuntur insalubres; hic tamen considerantur causæ conseruatrices vt salubres, & non vt insalubres, & morborum effectrices.

1 Dub. Gal. in hoc tex. omnes causas non naturales reduxit ad sex fontes: tamē in

lib. ad Trasyb. c. 24, & 40. & 5. de tuenda sanitate c. ultimo ad quatuor tantum eas reduxit; quorum primus continet, ea quæ assumuntur: secundus, quæ fiunt animo, vel corpore: tertius quæ excernuntur, & retinentur: & quartus, quæ foris adhibentur: ergo Galenus videtur varius, & non sibi constans.

Respondetur, Galenū in hoc tractatu agere de causis conseruantibus admodum distinctè, idē vtitur nominibus clarioribus, qualia sunt aer, cibus, potus, &c. præterea in hoc loco agit de causis necessariò alteratibus: alibi verò considerat omnia, quæ iuuare possunt pro sanitate conseruanda, quæ non pertinet ad causas non naturales; quia sub primo fonte, videlicet, quæ assumuntur non solum continentur cibus, & potus, sed etiā pharmaca, & omnia alterantia, & bezoartica, de quibus hic non est agendi locus: sub secundo fonte qui continet, quæ fiunt animo, vel corpore, non solum continentur motus & quies, somnus & vigilia, animi passionēs, sed etiā omnia, quæ fiunt, vel fieri possunt animo, vel corpore, quæ amplectuntur alia plura: quare alia intentione ibi, & alia hic Gal. de his causis mentionem fecit.

20 Dub. præter has sex causas non naturales multæ aliæ enumerantur, vt sunt influxus cælestes, ignis, aqua, terra, sexus, & Regionēs: immo Auicennas agens de subiectis medicinæ dicit ætates quoque esse causas sanitatis: quare dum Gal. reduxit causas conseruatrices ad sex enarratas: cum sint plurimæ aliæ, tractatus videbitur imperfectus, & diminutus.

Respondetur. quod ignis, & influxus cælestes reducuntur ad aërem, quia antequā agant, vt conseruent corpus, prius alterant aërē, & deinde aër alterius potest nos conseruare: præterea negamus dari influxus cælestes distinctos à luminibus stellarum: putant enim Astronomi Cælum in hæc inferiora his quatuor

instrumentis agere, lumine, motu, influxu, & figura: Arist. verò, & Philosophi omnes præclari cælum, lumine, & motu solum agere: influxus verò & figuras tamquam rem chimericam reiecerunt: quia prout lumina sunt maiora, vel minora; maior & minor rerum varietas efficitur. De hac materia distinctè egit Ioannes Picus contra Astrologos, & nos contra Lucium Belancium, qui contra Picum quinque libros edidit. Dum verò dicunt aquam, terram, sexum, & ætates esse numerandas, præter sex propositas à Gal. dicimus corpora nostra non à terra, vel aqua circumambiri, sed ab aëre, sed & terram, & aquam omisisse: concedimus tamen si quis vellet agere de causis conseruantibus pisces, quod tractatus de aëre esset superfluous, quia non aëre, sed aqua circumdantur; quo ad sexum, & ætatem dicimus, & sexum, & ætates non agere, nisi ratione temperamenti, quod collocatur in numero causarum naturalium. Regiones verò non alio modo alterare, nisi ratione aëris.

3. Dubit. ad tres fontes reducuntur omnia, quæ tractantur in medicina ex consensu omnium philosophorum, & medicorum; ita ut primus fons contineat seprem causas naturales, id est elementa, temperamenta, humores membra, spiritus, virtutes, & operationes, quamuis re vera elementa pertineat ad philosophum, & non ad medicum; secundus continet causas non naturales, quæ sunt aër, cibus, & reliqua non naturalia. Tertius continet, quæ sunt præter naturam, quæ sunt tria, causa morbi, morbus, & symptoma: quod posito videtur magna confusio; quia sanguine qui est in primo fonte nonne loco cibi utimur; & tamen pertinet ad humores, qui in primo fonte continentur; quomodo igitur sanguis erit in primo, & in secundo fonte? similiter membra sunt in primo fonte, tamè membra animalium pertinent ad cibum; ecce quod non omnis cibus est causa

non naturalis: quomodo igitur dictum est humores, & membra esse causas naturales?

Respondetur, quod sanguis, & membra dupliciter considerantur, vel ut cibus, vel ut sunt partes pertinentes ad corpora viuientia; primo modo dicimus, sanguinem, & membra esse causas non naturales; secundo modo naturales.

4. Dub. operationes omnes sint naturales, animales, seu vitales vocantur causæ naturales: nihilominus somnus, vigilia, motus, & quies, & animi affectus pertinent ad operationes animales; ergo somnus, vigilia, motus, quies, & animi affectus non debent collocari in catalogo causarum non naturalium, sicuti nos docet Gal.

Respondetur, non esse inconueniens causam naturalem diuersimodè consideratam posse vocari non naturalem, & naturalem; somnus enim, vigilia motus, quies, & animi affectus, vel considerantur, ut sunt operationes internæ pendent à suis facultatibus, & hoc modo dicuntur naturales: vel considerantur ut aliquid efficiunt, & ut sunt causæ alterantes, sic dicimus esse collocandas inter causas non naturales.

5. Dub. non videtur, quod animi affectus sint collocandi in numero causarum conseruaticum, quia Galenus 12. methodi cap. 5. dicit ob vehementem timorem, & excessum lætitiæ periisse aliquos homines: quia timor vehemens solet efficere, ut dicit Gal. *ἐκ τῆς φόβου*, id est stuporem, & siderationem: voluptas maxima perichariam quasi excessus gaudij: sed sic est, quod habetur ex Gal. lib. de sem. capite 16. quosdam ex nimia voluptate periisse; legitur quoque, Dionysium Tyrannum, & Sophoclem accipere tragicæ victoriæ nuncio præ nimio gaudio itatim obiisse: similiter Romanam mulierem, cum prius intellexit filium in Canario prælio esse occisum, & deinde illum viderit sanum rediisse domum

mum præ nimia latitia è viuus decessisse; si igitur, præ latitia moriuntur homines, multo magis præ nimio timore, & aliis affectibus credendum est homines incidere in ægritudines; quare affectus animi non videtur, quod possint vocari causæ conseruatrices. Præterea Vega fortasse non perperam dixit, animi affectus, quamuis à natura nobis insint, esse eradicandos, & inter causas conseruatrices non esse collocandos.

Respondetur, affectus vehementes non esse causas conseruantes sanitatem: Iridem dicimus de cibo, & poru, & aliis, dum eorum non seruatur rectus vsus: sic nimius potus, nimius cibus, nimium exercitium, & nimia quies destruunt, & non conseruant. Hinc Hippocrates 2. sectione aphorismorum 51. protulit hanc sententiam: omne nimium naturæ inimicum: quod verò affectus non vehementes possint esse causæ conseruantes sanitatem, habemus Gal. 1. de sanitate tuenda cap. 8. & alibi dicentem, animi affectus esse necessarios ad sanitatis conseruationem: & com. 2. de humoribus tex. 31. dum iucunda videmus animum lætitia perfundi, natiuumq; calorem dilatari. & 4. de causis pulsuum cap. 3. dicit, lætis calorem diffundi per vniuersum corpus, & ex hac dilatatione incendium viscerum moderari, vnde sanitatis conseruatio oritur.

6 Dub. dantur multæ aliæ causæ conseruatrices sanitatis, quæ ad illas sex non reducantur, vt balnea, lotiones, frictiones, vnctiones, ligaturæ, phlebotomiæ, cucurbitulæ, & aliæ præsidiorum materiæ, quæ sunt causæ conseruantes sanitatem, quare hîc tractatus Gal. videtur mutilus.

Respondetur plurimi vario modo: Argenterius admittit tractatum esse diminutum, quia mos illius est, dum nescit soluere dubia, Galenum reprehendere: Baptista Fiera respondet, hanc disputationem de sufficientia sex causarum non

naturalium esse inanem; quia putat plures alias dari, quæ ob breuitatem Gal. in hoc libro prætermisit. Reiciuntur ambo; quia Galenus agit hîc de causis necessariis, & sua natura alterantibus; & non de causis voluntariis, quales sunt balnea, vnguenta, phlebotomiæ, & aliæ id genus.

Dicimus igitur nos, ad has sex reduci omnes causas non naturales necessario alterantes: qui verò dicunt, phlebotomiam, & pharmacum reduci ad inanitionem, & repletionem, valde errant, quia Gal. solum intelligit de illa naturali excretionem, & repletionem excrementorum, quæ post aliquam concoctionem ex tribus resultat: phlebotomiæ, & pharmaca non sunt alterantia necessaria, & inuitabilia, de quibus hîc agitur; dixit enim Galenus in principio huius tractatus, se acturum de causis necessario alterantibus, & inuitabilibus, inter quas nullo modo balnea, lotiones, & reliqua ab illis proposita continentur. Insuper quod phlebotomiæ, & pharmaca non reducantur ad illas sex, patet, quia Galenus agit hîc de causis conseruantibus, etiam hominè saluberrimū: at sic est, quod hominè saluberrimo nec phlebotomiæ, nec medicamenta, nec lotiones conueniunt, ergo.

Numerus verò causarum non naturalium necessario alterantium, colligitur ex seruitio, quod præstant corporis nostri virtutibus, quæ sunt hæ tres; vitalis, animalis, & naturalis: vitalis non potest conseruari, nisi per aeris inspirationem: ideo aer positus est pro causa conseruatrice: animalis, quæ habet virtutem dignoscitiuam, & motiuam indiget ex necessitate, vt conseruetur somno & vigilia, motu & quiete, & animi passionibus: vt verò spiritus animales regenerentur, somnus & latitia necessario concurrunt; deinde vigilia, ira, & motus ne ob nimiam desidiam spiritus corrumpantur. Naturalis facultas, quæ suggerit alimentum aliis facultatibus indiget ex necessitate

cibo, & potu; sed quia facultates non refocillantur, nisi utile ab inutiles per virtutes concoctrices separaretur; ideo in his concoctionibus fiunt excrementa inutilia, quæ necessariò debet excerni, & utilia, quæ necessariò debent retineri. Hac ratione credendum est, ortam esse necessitatem sex rerum non naturalium. Alij tamen dicunt causas non naturales tot esse, quot causæ naturales, quæ ex Galeno, Avicenna, & omnibus Medicis sunt sex temperamenta, scilicet humores, membra, virtutes, spiritus, & operationes. Sed hæc responsio est inartificiofa, & medicinæ arcana non attingit.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA IV.

Ab aëre quidem ambiente, quia aut calefit, aut frig. fit, aut exiccatur, aut humectatur, vel secundum horum patitur coniugationem, aut in tota substantia alteratur.

M inter sex causas non naturales sit aër primo loco collocatus, incipit ab aëre, dicitque corpora alterari, vel quia ab aëre secundum unicam qualitatem alteratur, id est vel calefit, vel refrigeratur, vel exiccatur, vel humectatur, vel alteratur à coniugationibus utriusque qualitatis, id est, ut ab aëre corpora calefiant simul & exiccentur, vel calefiant, & humectentur, vel aliquando contingit corpora alterari ab aëre, quatenus aër sit alteratus secundum totam substantiam.

Duæ sunt verborum textus expositiones, & nos addemus tertiam; prima est Haly. qui censet Galenum, dum dicit, aut calefit, aut frigefit, loqui de alterationibus, quæ formaliter fiunt in aëre, tamquam in proprio subiecto, & deinde cal-

dem alterationes ab aëre, tamquam à causa efficiente, corporibus communicari.

Secunda expositio est Plusquamcommentatoris, & multorum illum sequentium, qui putant, quod, quæ dicantur de aëre, non referantur alterationibus, quæ formaliter fiunt in aëre, ut dicebat Haly, sed alterationibus, quæ formaliter fiunt in corporibus, vel in corpora introducuntur ab aëre diuersimodè alterato: aër enim calidus, & humidus, qui non est putridus potest obstruendo excitare putredinem.

Dicimus nos, has alterationes in text. propositas referri ad aërem, & ad corpora, ita ut & aër, & corpora animata sint capacia alterationum propositarum, quæ sunt secundum primas qualitates, & secundum alterationem totius substantiæ. Hæc expositio videtur verior, quia non solum aër, sed etiam corpus humanum potest calefieri, refrigerari, & secundum totam substantiam alterari; quod verò aër sit capax dictarum passionum, patet ex Gal. 1. de san. tuen. c. 11. ubi dicit, aërem posse alterari in qualitatibus, & in tota substantia. Neq. obstat ratio Plusquamcommentatoris, quod non intelligatur de aëre, quia (ut dicit ipse) raro aër est putridus, quamvis ut calidus, & humidus in excessu excitet in corporibus animatis putredinem. Quia respondemus, non esse necessarium semper aërem communicare corporibus nostris omnes qualitates eo modo, quo infectus est, aliquando enim aëris alterationes agunt per se in corpora nostra, aliquando per accidens: per se quando ut calidus calefacit, & ut putridus excitat putredinem: per accidens, quando ratione humiditatis prohibet perspirationem, & excitat putredinem, quæ non est in aëre. Quæ igitur dicta sunt à Galen. in text. referri possunt ad aërem, & ad corpora nostra ab aëre alterata: immo primario referri ad corpora, in quorum gratiam aë-

ris alterationes declarantur. Præterea quod quæ dicta sint de aëris alterationibus primariò referantur ad corpus nostrum patet, ex dictione Græca *θεμελιώδης*, id est calefactum, quod ad *σώμα*, id est corpus, quod est neutrius generis debet referri, & non primo ad *ἄνθρωπον*, qui est masc. gen. errant tamen qui omninò excludunt aërem, quia non potest negari quin, quæ de aëre dicantur debeant quoque ad aërem referri.

Notandum, aërem permutari ob tres causas, ut refert Gal. 9. meth. cap. 14. & 11. meth. cap. 1. ob regionem, ob anni tempora, & ob calis constitutionem: maior enim & minor altitudo poli potest multum in aërem refrigerando, vel calefaciendo; quamvis adsint nonnullæ constitutiones aëris pendentes à situ terræ, quæ multum possunt in aëris alteratione, veluti sunt loca montibus vicina exposita septentrioni, quæ gaudent aëre frigido, licet pauca sit poli eleuatio: aliqua aëre calidiori, quia sunt exposita meridiei, magna tamen existente poli altitudine: Angli referunt suum Londinum, quamvis poli altitudo sit 52. graduum non excellere in frigiditate aërem Venetum, qui est altitudinis 45. ratio est, quia Londinum non solum est prope mare, ubi spirat Auster, sed montes Septentrionales ab illo maximè distant.

Insuper aër ita faciliè alterat omnes corporis partes, ut nihil reperiatur, quod magis tranet, & peneret. vnde Gal. primo de nat. humana, com. 44. loquens de aëre frigido dicit penetrare ad intimas vsque partes, & in ventriculum ipsum, vnde fit (inquit) ut hyeme faciliè colligantur pituitosa excrementa.

Haly explicans quid Gal. intelligat per aëris alterationem secundum totam substantiam, inquit, intelligere vel aëris putredinem pendentem ex putridis habitibus eleuatis à locis cœnosis, & palustribus; vel quia aër non sit ventilatus, similisque illi sit, qui est in carceribus oc-

clusus: hæc aëris putredo referri videtur à Gal. 2. de natura humana com. 4. ubi dicit, exhalationes, quæ ex paludibus, stagnis, aut locis cœnosis eleuatur, proprietate substantiæ noxias esse: quæ opinio est vera, dum dicit, aërem exhalationibus putridis coinquinari: dum verò censet, alterationem secundum qualitatem esse ipsiusmet aëris putredinem, decipitur, quia aër vi simplex non potest putrescere. Præterea Galenus 2. de nat. hu. non dicit aërem putrescere, sed habitus qui sunt recepti in aëre noxios esse. Insuper nos defendemus paulò infra, alterationem secundum totam substantiam non esse alterationem simplicem, sed mixtam ex infinitis alterationibus.

Plurquamcommentator censet Galenum per alterationem aëris secundum totam substantiam intelligere aëris corruptelam: cuius opinio non consonat doctrinæ Galeni, quia corruptio aëris, ut est corruptio, est transmutatio pertinens ad prædicamentum substantiæ; alteratio verò secundum totam substantiam, cum sit alteratio, erit in prædicamento qualitatis, & non in prædicamento substantiæ. Præterea alteratio secundum totam substantiam est mixta ex infinitis alterationibus, corruptio verò aëris est simplicissima mutatio, ergo per totam substantiam non possumus intelligere corruptelam.

Sclanus ait, per qualitatem secundum totam substantiam non solum intelligi quando aër est putridus, sed etiam quando est crassus, & nebulosus: decipitur, quia crassities est qualitas vocata manifesta, & non occulta, & secundum totam substantiam.

Dicimus nos, alterationem aëris secundum totam substantiam fieri ex multis, & infinitis alterationibus elementorum. A quibus verò principiis id fiat, infra disputabimus. Quod verò alteratio secundum totam substantiam fiat post multas alterationes, restatur Galenus lib. de consti

constitutione artis medicæ c.8. & 4. de simplici med.c.15. dum dicit, qualitates totius substantiæ fieri ex multis, & infinitis alterationibus elementorū: similiter à Galeno 2. de locis affectis.c.8. declaratur, quid sit proprietas totius substantiæ, ait esse qualitatem, quæ ab infinitis alterationibus facta sit: & tertio de temperamentis c.4. dicit, intelligo per vniuersam substantiam temperaturam ortam post multas alterationes, quare alteratio secundum substantiam non indicabit aëris corruptionem, vel putrefactionem, sed qualitatem ex multis, & variis alterationibus ortam. Hinc cōcedimus, post multas malas exhalationes mistas cum aëre, & plurimas alterationes in aëre factas posse contingere, quod tandem generetur qualitas tota substantia peccās, quæ tamen post alterationes, & non transmutationes substantiæ generetur.

1 Dub. aër ex Arist. 2. de generatione sua natura est humidus, dum verò amittit humiditatem, naturam amittit, quomodo ergo erit verum, quod dicit Gal. aërem posse esse siccum? Implicat enim contradictionem dicere, esse aërem, & esse siccum.

Respondetur, aërem, cum sit simplicissimus, recipere vapores, & varias exhalationes, quæ habent virtutem calefaciendi, exiccandi, & putrefaciendi: immò aër potest ob ventos halitibus pestilentibus infectos integras regiones pollueri. Hinc Hippocrates tib. de habitationibus ait, multum confert ad sanitatem scire, quibus ventis loca aspirentur: Aquilo exiccat: Auster humectat. Legitur apud Vitruuium, & Laërtium; Empedoclem animaduertisse, Agrigentum patriam suam à nonnullis ventis insigniter viuari: Philosophus ille præstantissimus occlusis quibusdam montium interstitiis, vnde spirabant venti, patriam liberauit.

2 Dub. dicit Galenus in tex. ob aërem calidū corpora calefieri: & ob frigidum

frigefieri, quod non videtur semper verum, quia ipsemet Galenus 11. methodi cap. 20. dicit, aërem frigidum aliquando calefacere corpora: hæc sunt verba; *Caueant habentes crudos succos in frigido solio diutius immorari; quia transpiratio impediuntur, & prohibita transpiratione augetur corporis calor*; ergo aër frigidus calefaciet corpora.

Respondetur, quod intentio Galeni, dum dicit, aërem calefieri, frigefieri, exiccari & humectari, sit declarare passionem ipsius aëris, vt communicabiles corporibus: potest tamen aër in corpora nostra non solum agere per se, sed etiam per accidens. Hinc aër calidus aliquando resoluendo refrigerat, & aliquando aër frigidus constipando calefacit: tunc medici officium est distinguere, & quæ sunt per se ab his, quæ sunt per accidens. Hinc Galenus l.b. de constitutione artis cap. 14. videns aliquando labi medicos in errata, quia non distinguunt, quæ sunt per se ab iis, quæ sunt per accidens, admonet nos his verbis; *Speclabit ad medicum ne in eum illabatur errorem, in quem, qui putant frigidam aquam in omnibus, qua refrigerationem egent conuenire, & calidam in iis, qua calefactione, ignari ex accidenti fieri sapè, vt frigida calefaciant, calida verò refrigerent*; quæ Galeni sententia est communis non solum corporibus, & aëri, sed etiam omnibus externis causis alterantibus.

3 Dub. non videtur, quod ab aëre calido calefiant corpora, à frigido frigefiant: quia in æstate plurimi refrigerantur, & in frigidas aggritudines incidunt.

Respondetur, Plurimos per accidens refrigerari, quatenus resolutio calidorū ab aëre calido fieri potest: veluti illis accidit, qui liberantur à calore præditiis sudorificis. Præterea vt aër communicet suas qualitates calidas, vel frigidas, requiritur dispositio corporis, sine qua ex Gal. lib. de causis morborum, cap. 2. nec gladius

gladius abscindere, nec ignis comburere possit.

4 Dub. non videtur, quod aer calidus vnquam calefacere possit, nec frigidus frigefacere; quia si aer fuerit calidus resoluatur, unde sequetur refrigeratio: si frigidus, densabitur ut dicit Gal. 11. meth. c. 20. & calefaciet.

Respondetur à Gal. 10. meth. cap. 8. ubi dicit, aerem frigidum inspiratum refrigerare; externum densare, & calefacere; hæc sunt verba; *Aer frigidissimus quatenus inspirando attrahitur est admittendus, ut qui calorem qui est in corde admodum refrigeret, non tamen quatenus extrinsecus agrum tangit, quippe id densat, cogitque curim, ac putridorum humorum effluxum transpirare prohibet.* Non negamus tamen, aerem calidum posse etiam extrinsecus per se agere, hac lege tamen, ut non sit talis, ut resoluatur.

QVÆSTIO XCVIII.

De qualitatibus occultis, quæ agunt tota substantia.

Quia Galenus in text. ait, aerem alterari in tota substantia, ideo conuenit, ut de alteratione à tota substantia agatur, si velimus Galenum intelligere. Diuiduntur qualitates in manifestas, & totius substantiæ: per manifestas, conueniunt omnes intelligi quatuor primas, videlicet caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem, & omnes alias, quæ ab illis quatuor oriuntur, veluti sunt secundæ, & tertiæ: per secundas intelligimus illas, quæ enumerantur à Gal. 1. de usu partium cap. 6. quæ sunt durities, mollietates, lentor, friabilitas, raritas, densitas, asperitas, lenitas, grauitas, leuitas, crassitudo, tenuitas, odores, & sapor: per tertiās intelligimus detergere, incidere, astringere, laxare, & id genus, quæ omnes referuntur ad quatuor primas.

Sanctorij Sanctorij Pars III.

tuor primas, tanquam ad initia, ex quibus factæ sunt,

Fernelius, Argenter. & alij præter has, quæ prodeunt à primis quatuor, dicunt dari qualitates totius substantiæ, quæ nullam omnino communionem habent cum primis. Ratio verò illorum, cur hæc qualitates vocentur occulta est, quia putant, illas esse ipsammet substantiam operatricem, quæ sua natura est omnino incognoscibilis; sensus enim, & intellectus nunquam potest dignoscere substantiam, sed solum accidentia: dicuntur qualitates totius substantiæ; quia substantia ex se est simplicissima, tota simul, & sola operatur, & non medio aliarum qualitatum.

Comprobant experimentis, dicunt magnetem attrahere ferrum non virtute primarum, vel secundarum qualitatum; quia nunquam visum fuit, calida, vel frigida attrahere ferrum: neque vnquam visum fuit, rarum, & densum, vel alias qualitates secundas ferrum attrahere; inferunt ergo, hanc virtutem magnetis esse ipsam substantiam magnetis, quæ primò & immediatè operatur: quod dicunt de magnetem intelligunt de electo, quod paleam trahat, de torpedine, quæ afficit manus piscatoris, & de omnibus medicamentis electiuè soluentibus, & de aliis, quæ scilicet virtute sua substantifica operentur, vel attrahant determinatos humores: addunt, quod in his qualitatibus substantificis fundentur morbi; eosque vocant morbos formæ, & sic instituunt quartum genus morborum, quod sit natura, & genere diuersum ab intemperie, mala compositione, & soluta vnitatem, sub quo genere collocant luem Gallicam, rabiem caninam, & plurimos alios morbos.

Rationes quibus nituntur desumunt ab altiori schola, quam aliqui

E e e e

fortasse

fortasse putant ; quia in libris de anima tractatur , an potentia differant à fundamento, ibique Gregorius Arim. & alij probant contra Diuum Thomam, Ægidium, & Gandauensem subtilissimis argumentis , omnem potentiam, & qualitatem operatricem nullo alio interposito medio instrumento immediate immatione causæ à substantia , tanquam à causa efficiente prodire , ita vt hæ qualitates sint in eodem substantiæ prædicamento.

Primum argumentum aduersariorum desumitur ab Arist. 9. metaphy. & est tale: potentia est principium transmutandi aliud vt aliud : sed forma est huiusmodi , ergo forma est ipsamet potentia operandi ; inferunt, ergo virtus operatrix est ipsamet substantia: ergo tanto magis qualitates occultæ, quæ vocantur totius substantiæ, erunt substantiæ, & per consequens dari poterunt morbi formæ.

Secundum argumentum , & est ad impossibile : si anima, vel aliæ formæ substantificæ edunt operationes per medias potentias , & non immediate, audias quid sequitur, ergo est necessarium , vt forma agens prius agat in ipsas potentias per alias potentias, quia tu dicis , quod substantia nullam edere possit operationem, nisi per medias potentias, ergo antequam agat in potentias, requirit alias potentias , & illæ alias vsque ad infinitum.

Tertium argumentum, si potentia, vt aiunt aduersarij , per emanationem fluunt à fundamento , vt membra à corpore , sequitur , quod in aliquo genere causæ fluant ; non formæ ; quia forma non est principium vnde motus ; non materiæ , cum ipsa sit in potentia, & non in actu: nihil enim fluit, nisi ab eo, quod est in actu ; non à fine, quia finis est quid posterius , ergo ab efficiente ; ergo substantia vt efficiens potest aliquid immediate producere:

non erit igitur illa propositio vniuersaliter vera , quod substantia nil immediate, & per se primò operetur.

Quantum argumentum desumitur ab Aristot. 2. de anima text. 9. vbi dicit, si animal esset oculus , potentia visua esset forma eius , ergo potentia est idem quod anima , ergo potentia poterunt collocari in prædicamento substantiæ. Hæc sunt potiora argumenta ab altiori schola desumpta, quæ Argenterij , & Fernelij sententiæ fauere possunt.

Antequam proponamus fundamenta opinionis par est , vt argumenta proposita reiiciamus.

Ad primum desumptum ex 9. metaphy. vbi definit, potentiam esse principium transmutandi aliud vt aliud. Respondemus Arist. per potentia transmutandi, ibi intelligere agentem potentem transmutare , in quo agente sunt omnia prædicamenta : omne enim agens , quod sub cælo est , non potest transmutare, nisi sit quantum, habeat relationem, nisi sit in loco, nisi agat, & repatiatur , & aliquando id efficiat, & nisi sit substantia.

Nos verò hic consideramus non agentem potentem transmutare, quod est concretum ex omnibus naturis genericis , sed quodnam sit genus proprium , in quo debeant collocari potententia , & virtutes operatrices separata ab alijs generibus.

Ad secundum dicimus, quod aduersatur Diuo Thomæ , qui dicebat potentias esse causas medias, quod negari potest, quoniam potentia naturales sunt subiecti aptitudines , à quibus immediate fluunt vniuersæ operationes ; aptitudines licet inhæreant substantiis , attamen de substantiis non prædicantur , nisi in secundo modo dicendi per se, & per consequens, neque sunt substantiæ , neque immediate prodeunt à substantia ; quoniam omnia

omnia, quæ immediatione causæ prodeunt à substantia, prædicantur de substantia in primo modo, & sunt in prædicamento substantiæ.

Ad tertium respondemus, potentias non pendere immediatè à forma, vel à substantia, neque ut ab efficiente per transmutationem, quia quæ pendent ab hoc efficiente pendent cum conatu, & resistentia; proprietas trahendi ferrum pendet à magnete sine conatu: neque potentiæ operandi pendent à forma, & substantia, ut ab efficiente per emanationem, ut defendit Zabarella; quia saltem esset verum, quod semper eadem manente substantia, eadem quoque esset potentia; quod reluctatur experientiæ; an ne, si quis crystallum in pollinem redigat amittet splendorem, eadem tamen remanente substantia; an ne in cantoribus, si larinx obstruatur catarrho, amittent virtutem canendi, eadem tamen manente substantia? Similiter saltator luxatus illicò amittit vim saltandi, eadem tamen perseverat substantia: credimus enim nos potentias à proportionē, & harmonia partium; scilicet ab earum figura, situ, & meatibus, & nō à substantia prodire.

Ad ultimum, si animal esset oculus, potentia visiva esset forma eius. Respondemus, quod Arist. considerat animam, ut est principium operationum corporis animati, quare sicut alia est natura hominis, ut homo est, alia ut pater, ut quantus; similiter alia est ut efficiens, & sicuti natura hominis ut pater non est in prædicamento substantiæ; sic natura hominis ut efficiens non erit in prædicamento substantiæ. Vera igitur est contraria sententia, quod scilicet qualitates istæ occultæ nullo modo sint in prædicamento substantiæ, & per consequens non datur illud morborum genus, quod vocetur formæ, siue substantiæ, ut pu-

tabant Argenterius, & Fernelius.

Nos igitur sustinemus, qualitates occultas non esse substantias immediatè operatrices; ita ut sint in ipso prædicamento substantiæ, sed dicimus, omnes qualitates occultas esse in prædicamento qualitatē in genere potentiæ: Defendimus præterea has potentias operatrices occultas non pendere ab illis quatuor primis, scilicet caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate, sed esse omnino ab illis diuersas: quo pacto verò hoc possit esse, inferius declarabimus.

Primum argumentum pro nostra opinione, ostendens qualitates occultas, vel totius substantiæ non esse in prædicamento substantiæ, sed in prædicamento qualitatē defumitur ab Aristot. ad quem tanquam ad summum iudicem omnes hoc iudicium deferunt, estque quia potentiæ operandi collocantur ab Arist. in prædicamento qualitatē, quod genus differt natura, & essentia à substantia: nec valet, dum obiiciunt, Aristot. loquentem de speciebus qualitatē in 5. metaph. & 7. phy. non enumerasse potentias, idè magis esse adhibendam fidem iis, quæ traduntur in physica, & metaphy. quam logica, ubi solum crassa minerua adolescentes docet.

Obiectio est nulla, quia doceat quis ruditer prout volet; nunquam debet falsa docere: potest esse diminutus, verum si dum crassa minerua loquatur, esset superfluius, & simul falsa doceret, ille in numero insanorum hominum esset collocandus. Accedit, quod in logica longiori discursu docentur prædicamenta, quam in metaphy. & physica: & meritò quia in metaphy. declarantur quædam nomina pertinentia ad prædicamenta, & non omnes species prædicamentorum. Non erit igitur deroganda fides iis, quæ traduntur ab Arist. in prædicamentis.

Secundum argumentum ostendens potentias differre à fundamento desumitur ab Arist. 3. phy. text. 10. verba Arist. sunt hæc : *Posse valere, & posse ægrotare alterum est, namque ægrotare quidem & valere idem esset: subiectum autem & id quod valet, atque ægrotat, siue humiditas siue sanguis vnum & idem est, quoniam autem non est idem: quemadmodum neque color idem & visibile, possibile quatenus possibile actus manifestum quod motus est.* Ex quibus verbis clarissime patet potentias differre essentialiter à fundamento; quia dicit, quod posse valere, & posse ægrotare alterum est: homo enim potest valere, & potest ægrotare, & hæ potentia, cum differant inter se, differunt quoque essentialiter ab homine: potentia differunt inter se, & vna sine altera stare potest: cæcus habet potentiam audiendi, & surdus olfaciendi: Aduersarij respondent huic argumento sic: potentias istas videri varias; non tamen quod multæ sint potentia essentialiter distinctæ; sed quia eadem substantia varias relationes habet. Quæ responsio est insanissima, quia de ratione relationum est ut sint simul; altero enim destructo cessat relatio; quæ relatio erit inter substantiam, & potentiam, cum possit destrui potentia, eadem illa perseverante substantia? quod igitur de substantia hominis, & de eius potentiis dictum est; de omnibus substantiis, & potentiis intelligendum est.

Tertium argumentum substantia, ut substantia, nihil est contrarium positivum; nec substantia aliis, cum sit simplicissima, reluctari potest: quo posito, quomodo morbi formæ per contraria tolli poterunt? quo pacto lignum sanctum aduersabatur lvi Gallicæ? quomodo cicuta sua qualitate substantifica necabit homines: Doronici canes? & theriaca aduersabitur vene-

no? substantia enim nullis aliis rebus aduersatur, eaque est simplicissima, æquè omnia respicit, & est ex se im- patibilis. Quod cum ita sit sequitur, qualitates occultas, quæ dicuntur totius substantia, non esse substantias.

Quartum argumentum: sequeretur, si qualitates occultæ essent substantia, quod vnum duobus aduersaretur, quod est impossibile, quia lues Gallica, & homini, & guaiaco aduersaretur; venenū homini, & theriacæ; & sic de aliis, quod vnum solum vni aduersetur; ostendimus superius in propria quæstione.

Quod verò qualitates occultæ, quæ dicuntur totius substantia habeant contrarium, Gal. fatetur 12. methodi, & alibi dicens, quod quædam sint contraria substantiis totis, quædam ipsis qualitatibus.

Quod verò qualitates occultæ sint accidentia, & non substantia, patet auctoritate Galeni lib. de constitutione artis medicæ, cap. 8. & 4. de simplici medicina cap. 15. & 2. de locis affectis, cap. 8. ubi dicit has qualitates occultas fieri ex infinitis alterationibus elementorum: addamus nos, sed sic est, quod omnia, quæ fiunt ex alteratione elementorum non sunt substantia, sed temperamenta, ergo non erunt substantia. Demum 3. de temperamentis, cap. 4. declarat Gal. quid intelligat per vniuersam substantiam, dicit se intelligere temperiem ex calido, frigido, humido, & sicco factam, sed non genericā, sed specificā, & post multas alterationes redditam incognoscibilem, & illam vocat Galenus ineffabilem.

Posito, quod omnes virtutes, seu potentia operatrices occultæ sint in prædicamento qualitatibus, & nō in prædicamento substantia; par est, ut videamus, unde, & à quibus principiis prædeant. Supponatur in primis hoc fundamentum certissimum, quod omnes

nes potentia sint aptitudines subiectorum, & quod describi, vel definiri non possint, nisi per illas conditiones, quæ subiectis cōueniunt: sed quia nemo illud negare potest ad alia transeamus: Propria subiecta potentiarum non possunt inueniri, nisi illud communissimum subiectum, cui omnia accidentia conueniunt, in communissimas differentias eousque diuidamus, quo usque in radicem omnium passionum perquiramus: subiectum communissimum est substantia quatenus corporea, quæ sola est tanquam omnium accidentium basis, & ab eius differentijs omnia subiecta passionum oriuntur; sed hanc diuisionem corporis, quæ diuidit principia passionū, colligitur ab Aristotele 8. phys. textus 55. ubi dicit, densitatem, & raritatem corporeæ substantiæ esse omnium passionum principia sunt verba Philosophi, *Omnium passionum principium est densitas, & raritas, etenim graue, leue, durum, calidum, & frigidum densitates videntur esse, & raritates quadam.* Ecce quod maior, vel minor raritas corporeæ substantiæ est origo omnium qualitatum. Quod Aristoteles loquatur ex propria sententia plurimi interpretes fatentur, sed ratio efficacissima, qua vritur quomodo rarum, & densum sint principia omnium passionum longè magis persuadet: præterea 8. phy. textus 77. dicit densari, & rarefieri esse motum secundum locum, & hunc motū alios præcedere motus: Plato etiā 1. o. de legibus ait, rarū, & densum effecante caliditate, & frigiditate & reliquas passionēs similiter Arist. dicit, motū diurnus, antequam ignem gignat, rarefacit materiam: ecce quod rarefactio præcedit caliditatem, & condensatio frigiditatem: Hinc medici diuidunt corpora in similia, & dissimilia, non in calidum, & frigidum: Philosophi verò dicunt proprium omnium qua-

litatum, quæ sunt in prædicamento non esse calidum, vel frigidum; sed simile, vel dissimile, quod simile, & dissimile ostendimus à raritate, & densitate oriri: Hinc Peripatetici sustinent, aliquas potentias oriri à tertia specie qualitatis, id est à passione & passibili qualitate: aliquas verò à quarta, id est à figura, quæ à situ, & raro, & denso oriuntur: temperatura igitur, & figura erunt proximæ origines passionum, & potentiarum omnium: magis remotæ causæ erunt raritates, & densitates. Quomodo verò apparens contradictio in Aristotele saluari possit, quod scilicet calidum, & frigidum sint primæ, & raritates similiter sint primæ, infra declarabitur.

Verum, quia raritates, & densitates sunt accidentia, & accidens ex Arist. 4. metaphys. tex. 14. non est accidentis accidens, sed eius, cui primo inhæret, neque ex Arist. 8. metaphys. tex. 12. accidentia habent materiam ex qua, sed solum in qua, quæ est subiectum, cui inhæret; idè quæredum est primum subiectum cui raritas, & densitas conueniat, quod nisi inueniatur de cognitione huius rei iacta est alia, quia progressus scientificus non est ab accidente ad eius primum subiectum: Hinc Alexander Aphrodisæus dixit, mathematicam non esse vocandam philosophiam eo, quia demonstrat prædicata accidentalia de subiectis accidentalibus; immodò ob eandem rationem reprehenditur Themistius, dum dicit, dari quandam speciem demonstrationis ab effectu ad effectum: propterea quamuis rarum, & densum sint principia passionum omnium, tamen quia raritas, & densitas sunt accidentia alieuius obiecti, idè inquirendum est eius primum subiectum, quod in aliud resolui nequit, si velimus ad primam radicem peruenire.

Aristoteles in prædicamento qua-

litis omnia profundius considerans, dicit rarum & densum pertinere ad situm; definit enim rarum, & densum per ea, quæ prædicamento situs conueniunt, hoc modo: rarum est: cuius partes ab inuicem distant; densum cuius partes sunt propinquæ: ecce quod situs partium facit raritatem, & densitatem, & quæ ab his sunt: Verum, quia situs ab alio quoque pendet, videamus à quo Aris. 8. physic. § 3. refert vniformitatem, & omnium rerum conuenientiam in causam vniformem, id est in vnum simplicissimum motorem, qui est actus simplicissimus: difformitatē, & varietatem, quæ sub Cælo, & in Cælo est ad primum corpus, quia octo differentiis positionis tantam rerum varietatem facit: substantia igitur corporea octo his differentiis positionis facit tam varium situm, & situm variū facere varietatem, & densitatem, raritatem, & densitatem, calidum, & frigidum, durum, & molle, & ab his effici tertiam speciem qualitatis, quæ est passio, & passibilis qualitas, & deinde quartam, quæ est figura; à tertia, & quarta effici potentias, ita vt à primo ad postremum, corpus, vel trina dimensio sit prima radix omnium accidentium. Neque obijciant trinam dimensionem esse accidens, quia cum Philopono defendi potest, corpus, vel trinam dimensionem esse ipsam materiam primam, quæ statim, dum terminatur à forma efficit differentias positionis, vnde situs, vnde raritates, & densitates fiunt, vnde calidum, frigidum, humidum, & siccum, vnde durum, molle & passiones, & potentia, quæ ab accidentium serie perinde, ac ab vna catena omnes tam manifestæ, quam occultæ oriuntur: manifestæ sūt ex paucis, occultæ ab innumerabilibus alterationibus prægressis, quas solus Aesculapius posset explicare. Alij inueniant in negotio hoc difficili prin-

cipia faciliora, eos insequemur & laudibus extollemus ad sidera.

Quod verò potentia operatrices tam manifestæ, quam occultæ oriuntur à varia corporeæ substantiæ figura, & à situs differentiis à Galeno quoque manifestissimè colligitur; quia reduxit potentias, & impotentias, tamquam ad primas radices ad figuram, situm, numerum, magnitudinem, & temperaturas, potentia enim dissimilium consistunt in bona, & proportionata figura, magnitudine, numero, & positione: Impotentia in mala, & improporcionata: vocatur ab illo qualitates, seu potentia manifestæ, quando aliqua, & pauca, eæque cognoscibiles in earum productionem conspiciunt: occultæ quando quamplurimæ, & internæ figuræ, numeri, & situs ita variantur, vt sint incognoscibiles: Hæc doctrina est Gal. lib. de constitutione artis, c. 14. dum dicit, occultas fieri ex infinitis alterationibus, vel ex plurimis nobis immanifestis mutationibus, vel in temperatura, vel magnitudine, numero, situ, vel figura.

Qui igitur sciret, vel oculos lynceos haberet, utiq; videret numerum, figuras, & situm varium corporum efficere qualitates, quas vocant occultas: audias quomodo ob horum inscientiam Cardanus fuit semel hallucinatus: refert 1. lib. commentariorum quadripartiti se vidisse lapillum, qui aderat in manu Papæ Clementis VII. in cuius superficie erat macula, quæ spatio viginti quatuor horarum circulariter moueretur: huius pretiosi lapilli proprietatem Cardanus censet esse occultam: attamen sicuti nos deinde audiuius, lapillus erat artificiosum horologium, erat tamen tali modo accommodatum, vt macula, insipientibus videretur continua: lapillus poterat aperiri: intusque erat rotarum quidam numerus, & speciali quadā figura donatus,

natus, unde motus, & horologium: qui igitur situm, figurā, numerum, & harmoniam partium rerum occultarum posset inspicere, nunquam admitteret qualitates substantificas.

1. Dubit. ex dictis oritur, quia diximus à raritate, & densitate passiones, ut calidum, frigidum, humidum, & siccum, & cæteras, quæ sequuntur prodire, atamen Arist. in libris de generatione statuit, primas qualitates esse calidum, frigidum, humidum, & siccum, & ab his rarum, densum, & cæteras qualitates oriri.

Respondemus, secundum varium considerandi modum non esse inconueniens, rarum, & densum esse principia caliditatis, & frigiditatis, & calidum, & frigidum versa vice causare rarum, & densum: hanc loquendi varietatem obseruare possumus in Arist. in libris de Cælo, ubi videtur vocare gravitatem, & leuitatem formas elementorum: Secundo verò de partibus animalium c. 2. vocat leuitatem, & gravitatem elementorum qualitates, & omnia sunt vera, quia in primo de cælo, ubi considerat elementa, ut principia recti motus, ibi gravitatem, & leuitatem facit formas elementorum, & recte facit, quia motus indicat formas moueri ad medium per gravitatem, à medio per leuitatem: quare elementa dupliciter considerantur, vel ut sunt integrantia mundum, & sic gravitas, & leuitas erunt formæ, vel ut sunt principia generationis, & sic non per gravitatem, & leuitatem sunt principia generationis, sed per caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem: & hac ratione quatuor qualitates vocantur primæ: immò ab Alexandro Aphrodiseo vocantur formæ, consideratæ tamen absolute Arist. eas 3. metaph. text. 17. vocat passiones, & non substantias: nunquam elementa agent, & patientur, eruntque principia generationis, nisi per quatuor qualitates: sic alia est

forma ignis, ut entis gradus, alia, ut recto motu mouetur, alia, ut principium generationis: Similiter alia est forma hominis ut homo, alia ut pater, alia ut quantus, ut philosophus, & medicus: rarum à calore fit, & calor à raritate: exempli gratia destruat rarum, & calidum, supponamusque deinde fieri motum velocissimum: cui dubium, quod materia ob motum prius fieret rara, quam calida? potest tamen etiam caliditas genita suo motu velocissimo causare raritatem. Hinc sub Polis, ubi motus non est rapidus, non est tantus ignis, quantus est sub æquatore: Quod fit ut recte Scaliger, & Zabarella dicant, elementum ignis figuram ouatam habere, quia corpus ignis est sub æquatore crassius ob motum rapidior: sub Polis verò tenuius, unde minor ignis quantitas figuram ouatam facit.

2. Dub. diximus situs varios, variasque partium positiones, raritatem, & densitatem esse originem passionum, & potentiarum, quod reluctatur Arist. & fauet Democrito, & Thesalo, qui ad laxum, & densum, tamquam ad effectuum principia confugebant: Quam opinionem Arist. & Gal. reiecerunt.

Respondemus, nos admittere cum Arist. sub quantitate rara, & densa, & sub aliis situs differentiis formas delitescere, quæ sunt substantiæ, quas Democritus negabat: præterea nos non negamus caliditatem, & frigiditatem esse primas, dum scilicet considerantur elementa ut principia generationis, quod negabat Democritus: Similiter de Thesalo dicimus, quod ille ad duo communia ad rarum scilicet & densum confugebat: neque admitteret ab his genericis fieri specificas, & particulares temperaturas, quæ sunt in facto esse, & quæ diuersimodè indicant: Thesalus enim sequebatur senten-

sententiam Epicuri credentis corpora fieri ex atomis, atomosque esse indiuisibiles, & per consequens inalterabiles, vt refert Galenus 1. de differentiis morb. cap. 2. dicebatque non dari intemperies illorum, sed eodem modo semper manere in sanis, vt in ægris, & morbos omnes solum reduci ad malam compositionem negando intemperiem; quam opinione in sequutus est quoque Asclepiades, qui dicebat corpora constare ex corpusculis compactis, & inalterabilibus: similiter Anaxagoras, & Empedocles (referente Galeno primo de elementis circa finē) dicebat prima principia esse inalterabilia; Anaxagoras tamē ponebat partes similes, & Empedocles quatuor elementa, vterque tamen illa inalterabilia constituebat: Nos verò Aristotelis insequimur, & Galeni 1. de elementis loco citato opinionem his verbis expressam; *Corpora inter se vicina nata sunt, inter se mutuo transmutari, calefaciendo, refrigerando, humectando, vel aliis qualitatibus*; Et omnes morbos ad intemperiem, malam compositionem, & solutam vnitatem, sic Galienus reducit: quare, qui putant nostram opinionem esse similem Democriti, & Thessali opinioni ostēdunt se non intelligere illorū antiquorum sectas: illi enim negabāt transmutationes substantiales, ego autem sine transmutatione nullā qualitatem fieri de nouo posse censeo: illi negabant formas, ego autem puto omnium rerum principia à formis pendere: illi collocabāt totum esse rei in materia; ego autem in forma: putamus tamen transmutationes omnes fieri supposita dispositione materiæ, quæ disponitur prius à raritate introducta à motu velocissimo, illumque motum tandem prouenire à motore, qui est actus, & qui est substantia; quod Antiqui non cognouerunt: De his egimus fusius lib. 8.

methodi vitandorum errorum.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA V.

Ex motu verò, & quiete cum utraque modum exceßerint, aut calefactum, aut refrigeratum, aut humectatum, aut exsiccatum, vel aliquid secundum horum patiens coniugationem. Sic & ex somno, & vigilia ipsum pati est necessarium, secundum eādem rationem, & ex animæ affectibus. Ex his, quæ assumuntur, aut excernuntur, aut retinentur, hæc siquidem omnia partim quidem euidenter, partim verò per alias causas medias alterant corpus, & sanitatem corrumpunt, & de horum singulis seorsum scripsimus in tractatu, qui de salubribus inscribitur.

E G I T superius de aëre, quomodo alteret corpus: in hoc text. agit de aliis causis non naturalibus: Diuiditur hic text. in quinque particulas: hic docet immoderatum somnum, & vigiliam, animi passionem, cibum, potum, & excrementa alterare, & corrumpere sanitatem, partim euidenter, & partim per causas mediatas, quæ vel sunt humores, vel viscerum malæ dispositiones. Si de motu, & quiete loquamur, dicimus, si modum excedant corpora alterare, & sanitatem corrumpere, omnis enim causa non naturalis, si mediocritatem excedat, nocet, si mediocritatem seruet, semper iuuat: quod verò omne excedens noceat, colligitur ex Hippocrate 2. sectione Aphorismorum 51, vbi concludit, omne inimicum esse naturæ inimicum. Quod motus

motus non excedens inueterat, patet ex Galeno 2. de tuenda val. cap. 2. ubi refert tres utilitates ab exercitio oriri, primam, exercitio instrumenta motui dedita fieri duriora, quia affricantur, & inde non ita facilia sunt ad patientium, sed robusta ad agendum: secundam exercitij utilitatem ait esse natui caloris incrementum: tertiam meatuum expurgationem.

Si de nimia quiete loquamur, dicimus, impedire ne excrementa insensibilia euacuentur, & per consequens putredinosum calorem excitare: ecce quod nimius calor potest quoque à nimia quiete prodire.

1. Dub. Gal. lib. de causis morborum cap. 2. refert causas caloris esse quinque, adhæsum rei calidæ, alimentum, motum, stipitationem, & putredinem: in cap. 3. eiusdem libri dicit, causas extinctionionis caloris esse has sex; adhæsum rerum frigidarum, alimentum frigidum, stipitationem, rarefactionem, otium, & motum immodicum: ecce quod ex Gal. motus est causa caloris, & frigoris, quod videtur inconueniens.

Responsio est facillima, quia dum dicit, motum immodicum esse causam extinctionionis caloris, intelligit, ut nos docet Auicenna 2. 1. doctrina 2. cap. 12. dum aded est immodicus, ut resoluat calidum natium: quando verò est immodicus, sed sine resolutione natui calidi, tunc calorem excitat præter naturam, ita ut nullo modo sanitati conferat nimietas motus, vel quietis: Hinc Hippocrates lib. de victus ratione laudans motum, habet hæc; *Homo non fruitur integra sanitate, nisi laboret.* Intellexit de labore moderato: & lib. 6. epi. sect. 4. habet hanc sententiam: *Optimum est studium sanitatis, citra saturitatem vesci, & impigrum esse ad laborem.* Si igitur motus sanitati conferat, eius contrarium, quod est quies nimia, & otium efficiet ægitudinem.

Sanctory Sanctory Pars III.

In secunda particula agit de somno, & vigilia, & merito, quia somnus est quietis species, vigilia verò est motus; ided postquam egit de quiete, & motu, statim de somno, & vigilia eodem modo agit: quod, scilicet si modum exceßerint sensibilibus alterentur, & lædantur corpora: Hippocrates 2. aphorismorum 3. habet hunc aphorismum; *Somnus, & vigilia si modum exceßerint, malum.*

2. Dub. Galenus ponit somnum, & vigiliam immoderatam inter causas alterantes, quasi quod somnus, & vigilia etiam moderata non alteret uiuentium corpora, quod est præter rationem.

Respondetur, quod etiam moderatus somnus, & vigilia alterant: sed has alterationes non efficiere sensibilem læsionem: immò læsio, quæ fit à somno moderato, quæ est re vera à nobis imperceptibilis, corrigitur à vigilia, & læsio vigiliæ corrigitur à somno: & sic læsiones, quæ ab alteratione somni, & vigiliæ moderatæ sunt, nihil mali efficere possunt.

Fructus, & utilitates somni, & vigiliæ varij sunt, Gal. 12. methodi cap. 3. dicit, somnum cruditatem leuare: subdit somnum concoquere, vigiliam digerere, & idem dicit 2. de ratione victus: Causa cur somnus concoquat, Gal. 4. in 6. de morbis vulg. text. 14. habet hæc: in somno calor ad internas partes reuocatur, & melior coctio fit: & 4. de tuenda sanitate cap. 4. dicit somnum, & quietem semicoctos humores optime coquere, & perficere.

Conuenit Arist. cum Galeno, somnum, esse ligamentum, seu quietem omnium sensuum exteriorum, quia virtus sensitua recurrit ad intus: differunt de loco, ad quem recurrant: Arist. non valde versatus in anatomia putabat, cor esse principium quoque neruorum, quod relictatur tibi de tota, &

FFF

putabat

putabatque virtutem sensitivam retrahi ad cor: Galenus ad cerebrum: causam, cur hæc virtus, seu calor sensitivus ad intus retrahatur, Aristot. 2. de partibus animalium cap. 7. dicit esse, quia humiditas fertur ad cerebrum, & inde cerebrum magis gravari, & ob gravitatem humiditatem descendere, & calorem frangere, qui demum cum sanguine ad cor retrahitur, unde somnus: neque expergiscitur animal, nisi prius humiditas illa vaporosa concocta, & dissoluta sit: quo negotio absolute iterum, ait, reddere calorem, seu virtutem sensitivam ad quinque sensus, unde vigilia sequitur.

Galenus verò 3. de causis pulsuum capit. 10. & alibi dicit, virtutem sensitivam, seu calorem quinque sensuum retrahi non ad cor, sed ad cerebrum: causam verò retractionis dicit esse, quia calor exiccatus, & defatigatus recurrit ad cerebrum, ut humectetur, & refocilletur, dum verò est refocillatus, & humectatus dicit, iterum reddere, & vigiliam efficere: Hinc dicit, qui multo exercitio sunt usi, multo somno indigent: ociosi verò, paucio.

3 Dub. experientia comparatum est, somnum etiam moderatum aliquando excitare calorem præter naturam: & aliquando refrigerare totum corpus, ergo à somno certa alteratio non habebitur.

Resolvitur nodus ab Avicenna, ubi agit de somno, si corpora sint boni succi plena, somnum augere calorem naturalem, & auferre calorem præter naturam; si verò in corporibus sint humores acres, & biliosi corpus ob somnum magis inflammari: Hinc in Gal. sæpè repetita est sententia hæc: Somnus in pituitosis tollit sitim, in biliosis eam adauget.

4 Dub. Galenus videtur sibi contradicere, quia 1. de symptomatum causis dicit, causam præcipuam somni esse

humiditatem, non frigiditatem; causam verò præcipuam vigiliæ esse siccitatem, & non caliditatem: libro verò 3. de locis affectis cap. 5. videtur, quod Galenus totum oppositum dicat, quia ait præcipuam causam somni esse frigiditatem: causam verò vigiliæ præcipuam esse caliditatem.

Respondetur ab Expositoribus sic, in 1. de causis symptomatum, ubi dicit, causam somni præcipuam esse humiditatem, loqui de somno, & vigilia naturali: in 3. verò de locis affectis, ubi dicit, causam præcipuam somni esse frigiditatem loqui de somno, & vigilia præter naturam, ut in affectibus soporosis accidit.

5 Dub. Diximus in superiori dubitatione, causam præcipuam somni præter naturam non esse humiditatem, sed frigiditatem, ut dicit Galenus 3. de locis affectis cap. 5. attamen 3. de causis pulsuum cap. 10. ait clarissimè, causam somni præter naturam esse humiditatem, & causam vigiliæ præter naturam esse siccitatem, ergo Galen. vel malè sentit lib. 3. de locis aff. vel malè lib. 3. de cau. pul.

Respondetur, humiditatem nimia ratione suæ quantitatis efficere posse somnum immodicum, & præter naturam: attamen si humiditas non habeat adiunctam frigiditatem, nunquàm efficere somnum valde immodicum: agentes igitur nos de causa præcipua somni præter naturam sustinemus, frigiditatem esse magis præcipuam, quam humiditatem: contrarium dicimus de vigilia: oppositorum enim ex Arist. 1. top. c. 8. eadem est disciplina.

6 Dub. Galenus 3. de loc. aff. c. 5. ait, causam somni præter naturam esse frigiditatem: 1. verò de caus. symp. causam naturalem somni esse humiditatem, quomodo poterit saluari Hippocrates & Galenus 5. in 6. de morb. vulg. text. 32. ubi dicit, somnum multum

tum exsiccare immodicè euacuatum?

Respondetur, corpora euacuata sine cibo, dum dormiunt facilè contabescere, quia calidum natium in somno, cum sit robustius, absumit humidum substantificum omnium partium corporis: ita ut somnus per accidens exiccet, & calefaciat augendo calidum natium: præterea nos ostendimus in nostris staticis experimentis, quod per insensibilem perspirationem duplo magis excrementa resoluantur in somno, quam in vigilia, quod medici fortasse adhuc non audiuerunt: hinc fortasse Antiqui desumpserunt remediū, quo possent corpora obæsa extenuari, dum proponunt, quod obesi post exercitium nullo assumpto cibo eant dormitum, tunc enim tanta fit resolutio, ut ex necessitate amittatur nimia illorum crassities, & obæsitās.

7 Dub. dictum est superius ex Gal. somnum nimium indicare in sanis humiditatem: in ægris frigidos, & crassos humores: attamen in Hermocratis casu, qui somnolentus erat, dicit Gal. in com. Hermocratis somnum indicare mortem: ibique de somno dicit, somnum fieri ab aliqua ex his tribus causis, vel ab humiditate, ut in ebriis, vel à frigiditate, ut in senibus, vel ab imbecillitate, ut in Hermocrate, ergo ex somno nihil certi colligi potest.

Respondetur, ubi est maxima imbecillitas causata ob virium, & caloris natui resolutionem, ut in Hermocrate, quod coincidat cum frigiditate: sed frigiditas duplex est, vel positiva, quæ fit ob carentiam caloris, qualis erat in Hermocrate. Præterea non inconuenit, causam per se humectare, per accidens verò calefacere, refrigerare, & corpus imbecillum reddere.

Quo ad animi affectus attinet Galen. vult, quod eodem modo alterentur corpus, quo aliæ causæ non naturales.

8 Dub. exoritur, quia hic Gal. mentionem facit de animi affectibus, antequam agat de cibo, & potu, & excrementis, tamen à Galeno, & ab aliis sex to loco proponuntur.

Respondetur, quod de animi affectibus agit hic, quia prius egit de motu, & quiete, & deinde de somno, & vigilia, quæ pertinent ad motum, & quietem: merito igitur agit deinde de animi affectibus, qui similiter ad motum pertinent: nullus enim affectus animi fit, nisi cum motu spirituum: cuius verò generis motus sint animi affectus, Gal. nos docet. 1. 2. methodi, c. 5. dicens, animi affectus corrumpere posse spiritus: ecce quod motus, qui fit in vehemēti animi affectu pertinet ad corruptionem spirituum. Ego inuenio apud Galenum duos motus in affectibus animi, quibus lædimur, alter est spiritus corruptela, quæ deinde calorem efficit, & hæc obseruatur, dum aliqui ob iram extra rationis limites excalescunt: in his spiritus adeò vehementer agitantur, ut corrumpantur: Hinc Auicennas 2. 1. doctrina secunda, cap. 14. dicit, omnes animi affectus fieri, dum spiritus, & sanguis agitantur: alter motus factus ab animi affectibus est ebullitio sanguinis, & spirituum ob calorem concitatum aliquādo ob iram, & aliquando ob maiores nimium illos concentrantes, vel ob nimium gaudium, quod concitato motu ad externa spiritus transmittit.

9 Dub. animi affectus ex Gal. lib. 1. de placitis Hipp. & Platonis alterantur: tamen ex eodem Gal. 4. de placitis cap. 2. & ex Arist. & omnium philosophorum sententia sit ira, sit timor, vel gaudium non possunt fieri sine præcedenti cognitione boni, vel mali: ergo cerebrum in animi affectibus alteratur, & non cor.

Respondetur, quod utrunque viscus alteratur, sed magis cor, quam cerebrum.

rebrum, quia cor est calidius: præterea in affectibus animi spiritus vitales sunt illi, qui mouentur ad intus, vel ad extra, & per hos motus calefiunt spiritus vitales: spiritus enim vitales sunt valde annexi animalibus, quia vitales sunt eorum pabulum; non tamen verum est, quod censet Argenterius vitales scilicet coincidere cum animalibus, nullamque esse differentiam: superius enim reiecimus eius opinionem.

10 Dub. Verum ex dictis, quod omnes animi affectus calefaciant, & nullus refrigeret; quod videtur reluctari Gal. qui in tex. proponit affectus animi, vt sunt causæ alterantes secundum omnem intemperiem calidam, scilicet frigidam, & reliquas: quod verò omnes calefaciant, patet; quia Arist. 2. Et hic cap. 3. & c. 5. dicit, ad duos affectus reduci omnes, ad dolorem scilicet, & gaudium, intelligens per dolorem mæstitiam: quia hos duos sequuntur omnes: si igitur ostēderimus, dolorem, & gaudium calefacere, ostēdemus de omnibus; nullus enim potest esse affectus sine gaudio, vel dolore, seu mæstitia; quod dolor, seu mæstitia calefaciat, ex Gal. primo de diff. febrium c. 3; vbi dicit, mæstitiam ratione motus eo vsque calefacere aliquando spiritus, vt illos adeo exagitet, vt exurantur; & inde totum corpus incalcescat: & 4. de causis pulsuum c. 4. in omni mæstitia contrahi calorem ad intus, & temporis spatio exurere; quod verò magna lætitia calefaciat, colligitur ex 4. lib. de causis pulsuum c. 3. vbi dicit, lætis fieri pulsuum maiorem.

Respondetur, dolorem, seu mæstitiam mouere spiritum, & sanguinem ad cor, & in hoc motu intendi calorem cordis: gaudium verò semper refrigerare, Gal. n. lib. 4. de cau. pul. ait, gaudium calorem extra efferre: primo ad Glanconem, gaudium magnum syn-

cōpen gignere: 2. de causis symptomatum dicit; ob pericharia, id est nimium gaudium, quosdam periisse. 12. methodi c. 5. dicit, ob gaudium, & timorem vehementem aliquos homines periisse: ecce, quod animi affectus possunt calefacere, refrigerare, & extinguere calorem natium: quinimò animi affectus adeo efficaciter agunt in corpora nostra, vt Plato in charmide dicat, cuncta ferè mala corpori ab animi affectibus contingere; & alibi quoque dicat, longè maiorem esse commotionem corporis, quamvis iacentis ab animo factam, quàm quauis corporis agitatio violenta.

Eorum quæ assumuntur. Galenus loquitur de hac re 3. de temperamentis c. 2. & Plusquamcommentator proponit hanc triplicem differentiam, dicit eorum quæ assumuntur, quædam alterare corpus, & non alterare, hæcque esse medicamenta: quædam alterari, & non alterare, & esse alimenta; alterant enim quatenus augent sanguinem, vnde corpus calidius redditur: quædam verò alterari, & alterare, vt sunt cibi medicinales, seu alterantia, refrigerantia, & calefacientia; quatenus enim conuertuntur in nutrimentum dicuntur cibi, quatenus alterant dicuntur medicina.

Gal. verò loco citato, quæ assumuntur si alterantur secundum substantiam dicit esse cibos: si verò non possunt alterari secundum substantiam, sed solum secundum qualitatem esse medicamenta: si verò quæ assumunt partim alterantur secundum substantiam, & partim alterant, esse cibum medicinalem; vt sunt serapia alterantia: si verò alterant, & vincant, dicit esse venena: Hinc agit solum de iis, quæ vincuntur, vt sunt cibi alterantes, qui in cœsum causatum salubrium numerantur.

Dub. dictum est, alimentum al-

terari, & non alterare corpus, quod repugnat Arist. primo de generatione, dum dicit omne patiens patiendo reagere, & Gal. 3. de temperamentis, cap. 4. in omni actione agens quoque potentissimum a patiente repati.

Respondetur, alimentum alterari, & alterare; sed medicus, qui est sensatus philosophus non fert, nisi quæ sensibus subiiciuntur. Medicus semper respuit dogma insensibile, Medicus videt corpora cibo refocillari, non dicit corpora a cibo pati: Philosophus tamen dum profundius ista considerat, dicit corpora pati a cibo, & rectè philosophatur, quia ad illum pertinet etiam insensibilia contemplari.

12. Dub. non videtur, quod apud philosophum sit vera hæc sententia, corpora, quæ nutriuntur, pati a cibo, cum quia simile non patitur a simili, alimentum est simile, & ex Arist. 4. de generatione animalium c. 8. alimentum omnibus est quid dulcissimum, & tale non est contrarium, & a tali non patitur: præterea Arist. 2. de anima tex. 45. dicit, alimentum patitur aliquid ab eo, quod alitur, sed non hoc ab alimento, vt nec faber a materia; quare in philosophia non videtur verum, quod patiamur ab alimento, & quod semper patiens patiendo reagat.

Soluit hanc dubitationem Arist. 2. de anima tex. 45. quia, ibi dicit alimentum sumi dupliciter, vel vt indigestum, & sic est contrarium, & natura antequam fiat coctio laborat, & patitur; vel sumitur vt digestum, & factum ita simile, vt nihil remaneat, nisi vltima transmutatio, & conuersio, quæ in instanti fit, quam dicimus fieri sine passione; omnis enim passio in tempore fit.

13. Dub. non videtur, quod ea quæ assumuntur, qualia sunt cibus, habeant vim necessario alterandi, vt in hoc loco docet Galenus, quia ipsemet 3.

de temperamentis c. 4. dicit, alimentum vt alimentum augere substantiam caloris; sed non qualitatem, ergo alimenta vt lactuca, hordeum non erunt alterantia, alterantia enim versantur circa qualitatem, & non circa substantiam.

Respondetur ab aliis, alimentum, vel vt est alterans, dicunt primo modo augere substantiam, secundo verò modo vt alterans dicunt esse medicamentum, & non alimentum. Nos dicimus ex Galeno 3. de temperamentis c. 4. alterantia vt lactuca, & prisana, antequam sint assimilata afficere, & refrigerare: quando verò sunt assimilata, & superata non amplius refrigerare, sed augere calorem nostrum: idem dici potest de omni alterante: ecce quod alterantia antequam sint concocta refrigerant, & post concoctionem calefaciunt. Sed de hac re nos diffusè lib. 4. c. 13. methodi nostræ multa tractauimus huic proposito valde conferentia.

Hinc corpus patitur ab alimento antè assimilationem, & non post: Hinc Gal. lib. 3. de cau. pul. cap. 9. dat pulcherrimam similitudinem, & modum, quo natura patitur ab alterantibus; dicit enim corpus pati ab alimento, vt ignis ab appositione lignorum: ignis a principio, dum scilicet fit, videtur ab ateruo lignorum extingui, deinde verò cum augetur, aded vigoratur, vt a lignis non solum patiatur, sed valde foueatur: idem natiuo calori contingit ab assumpto cibo: videtur enim prius calor opprimi, & corpus refrigerari: immò a corporibus debilioribus persentitur post cibum rigor dorsii, quamuis paulò post calor foueatur, & augeatur: Hinc in debilioribus valde conuenit cibi paucitas, & proba qualitas; quia si vtantur nimia copia ciborum bonæ substantiæ efficient putredinem quoad vires, & non quoad vasa; non

quoad vasa, quia antequam venæ sint valdè refertæ, vires, cum sint debiles, non ferunt copiam sanguinis, sed statim, vel hæmorrhagia, vel humorum putrilago sequitur; incidunt tamen debiliores in plenitudinem quo ad vires, id est congeriem pravorum humorum in venis existentium, quos calor naturalis non potest superare.

Aut quæ excernuntur, aut retinentur; Per ea, quæ excernuntur, & retinentur, intelligit præcipuè excrementa, quæ necessariò, & quotidie fiunt in omnibus, & in modo indebito euacuantur, vel retinentur, hæcque sunt excrementa, quæ prodeunt à tribus concoctionibus: non tamen excludi debent alia excrementa, quæ aliquando in modo indebito retinentur, vel euacuantur, sicuti menstrua, semen, & mucus narium: hæc enim reducuntur ad indebitè retenta, vel excreta: Expositores qui sustinent, quod solum intelligant de excrementis, quæ quotidie fiunt, falluntur; quoniam etiam ista ab aliquo errore trium concoctionum oriuntur; omnia enim ista excrementa si in modo indebito retineantur, vel euacuentur, innumerabiles affectus orientur, sicuti Gal. nos docet 9. de usu partium c. 1. si igitur fæces alui plus iusto, & consueto more detineantur, statim minuetur vis appetendi, sequetur grauius dolor capitis, non liberè excernentur flatus, & alij affectus, qui conveniunt corpori decidentia, sicut: si verò retentio fæcum plus iusto perseveret, corpus decidentia labetur in corpus insalubre nunc, quod corpus est actu ægrum, sicut dolores colici, & aliquando voluulus, quia ileum tunc redditur inflammationi obnoxium: Si fæces expellantur plus iusto, corpus similiter alterari poterit: debent enim fæces, ut dicit Gal. lib. ad Trasylb. esse proportionatæ assumptis: similiter si ca-

tera excrementa indebitè detineantur, vel excernantur varia oriri possunt mala, de quibus hic non est loquendi locus: omnes enim sciunt, urinam nimium retentam, vel excretam, similiter bilem, melancholiam, sudores, & alia indebitè retenta, vel excreta infinitos morbos gignere, de quibus omnibus hic non est agendum.

Quo ad causas medias per quas sex res non naturales alterant, & corrumpunt sanitatem, variæ sunt opiniones, quid videlicet Gal. intelligat per causas medias.

Haly, per causas medias, intelligit corporis dispositiones.

Plusquamcommentator per causas medias, intelligit humores, vel malam aliquam intemperiem, vel compositionem corporis, & rejicit expositionem Haly, quia dicit, dispositionem corporis esse causam materiale, aitque, Gal. agere non de causa materiali; sed de causis mediis efficientibus: ratio Plusquamcommentatoris contra Haly nullius est considerationis, quia dispositiones sunt etiam causæ efficientes: ecce in tractatu enim de syndrome nostra pro dignoscendis internis affectibus ostendimus nullum morbum fieri sine dispositione præcedente præter ephimeram, vel symptoma aliquod trium dierum: quod verò dispositio non solum sit causa materialis, sed efficiens, patet, quia corpus dispositum semper est dispositum per formam, quæ deinde est principium motus, & alio modo non potest admitti rerum generatio, & corruptio.

Demum Gal. in text. dicit se egisse de his causis in libro de tuenda sanitate, quos quisque adire poterit.

QVÆSTIO XCIX.

De numero coctionum, & de illorum excrementis.

Galenus 1. de tuenda valet. c. 12. 3. methodi c. 3. & 9. de vsu par. cap. 1. dicit, tres esse coctiones, primamque fieri in ventriculo: secundam in iecore: tertiam in cæteris partibus corporis; dicitque in qualibet coctione separari duo excrementa, alterum crassum, & alterum tenue. Magna difficultas est de illorum excrementis: omnes tamen concorditer dicunt, tertiar coctionis excrementum crassum esse sordes, & pilos; tenue verò esse insensibilem transpiratum: similiter excrementum secundæ coctionis tenue esse bilem, crassum verò melancholiam: primæ coctionis excrementum crassum esse faeces: quale verò sit excrementum tenue primæ coctionis, quæ sit in ventriculo, non conueniunt medici: Quidam dicunt vt Sclanus, excrementum tenue primæ coctionis esse vrinam: Quidam verò vt Areteus, dicunt esse pituitam: mihi magis placeat sententia Aretei, quæ legitur 1. de diff. vrinarum c. 5. quod pituita aquosa sit excrementum tenue primæ coctionis: non tamen mihi probatur, dum dicit illam pituitam, quæ per vomitum euacuatur, esse hoc excrementum tenue primæ coctionis; quia raro homines sani euomunt excrementa; ea enim, quæ colliguntur post concoctionem, quotidie fiunt; idèò dicimus pituitam aquosam, quæ in chylo separatur, quæ vel per sputum excernitur, vel faeces humidas, & intestina humida, & mollia conseruat, esse excrementum tenue primæ coctionis.

Quod vero vrina non possit esse excrementum tenue primæ coctionis, patet, quia Gal. 1. de tuenda san. c. 12.

dicit, vrinam esse excrementum, quod coaceruatur in venis: & 3. de sympr. caus. c. 2. dicit, in concoctione vinarum triplex esse excrementum, bilem videlicet, melancholiam, & vrinam.

Secunda opinio est Auicennæ, qui censet quatuor esse concoctiones, primam dicit effici in ore: secundam in ventriculo: tertiam in hepate: quartam in membris, quæ nutriuntur. Probat, cibum in ore concoqui; quia dum manduntur cibi, odor ciborum mutatur, quod non accideret sine aliqua concoctione: vis enim concoquendi pendet tum à saliuâ, tum à tunica ventriculi, quæ protenditur ad os, & linguam: de virtute saliuæ, Galen. 10. de simplicium medic. fac. cap. 16. dicit lichenas curare, resolvere sugillata, scorpios enecare, quæ si vera sint, credendum est, in ore fieri aliquam cibi transmutationem.

Reiici tamen potest Auicennas, si credat hanc concoctionem in ore factam esse diuersam à prima; quia eadem est cum prima: sputum enim est excrementum primæ coctionis, & tunica, quæ est aucto, cur cibi adeo alterentur in ore, est ipsiusmet ventriculi; quare dicendum est, hanc non differre à prima coctione.

Tertia est opinio Actuarij primo de different. vrinarum cap. 5. qui putat, quatuor esse coctiones, sed non illo modo, quo Auicennas: dicit enim primam fieri in ventriculo: eius excrementum crassum esse faeces: tenue esse pituitam, quæ per vomitum euacuari solet: si intelligat, quod hoc excrementum tenue per vomitum debeat excerni, errat toto cælo, quia excrementa coctionum quotidie fiunt, & dicuntur à Gal. neque necessario alterantia; quia semper, & quotidie colliguntur, & alterant: si vero intelligat, quod tenue excrementum sit illa pituita, quam excernere potest homo sanus per vomitum, hoc

hoc modo admitteremus eius sententiam. Illis verò, qui dicunt urinam esse tenue excrementum primæ coctionis, nullo modo assentiri possumus: urina enim antequam à renibus attrahatur, experitur concoctionem in hepate, & in renibus ipsis, ut ridiculum sit credere, urinam esse excrementum tenue primæ coctionis, quæ sit in ventriculo. Secundam coctionem, dicit Actuarius, fieri in venis meseraicis, & in concava parte iecoris: eius excrementum crassum esse melancholiam: tenue esse bilem. Tertiam in gibba iecoris, & in venis canis: eius crassum excrementum esse sedimentum urinae: tenue ipsam urinam. Quartam, & ultimam in mēbris ipsis.

Reijcitur Actuarius, quia reluctatur à Galeno, qui nos docet locis citatis, tres tantum esse universales coctiones. Præterea si vis, concoctrix meseraicarum, & concava partis iecoris differant inter se, oportet ut differant per potentiam, & per opus: distinguuntur enim potentia per actiones, & actiones per opera: at sic est, quod secunda coctio Actuarij non differt à tertia per potentiam, & per opus aliquod, quia in secunda adest potentia generandi sanguinem, & opus dependens ab utraque est ispermet sanguis; quare non possunt differre inter se.

Quarta est opinio quorundam, qui credebant quinque esse coctiones; primam fieri in ore, ut dicit Avicenna; secundam in ventriculo; tertiam in concava parte iecoris; quartam in gibba, & venis canis; quintam in mēbris; sed quia reiecta est opinio Avicennæ, & Actuarij, inde quoque & hanc opinionem falsissimam esse colligemus.

Vera igitur est opinio Gal propofita; primam videlicet coctionem fieri in ventriculo, eius excrementum crassum esse faeces: tenue esse pituitam,

quæ cum in sputum resolvitur, tum intestina reddit mollia, & humecta. Quod verò pituita hæc generetur in ventriculo, colligitur ex Gal. lib. de atra bile, ubi hæc dicit: demonstratū est à nobis, pituitosos humores ex pituitosis cibis in prima ventriculi coctione fieri, ut biliosi & melancholici in iecore: Similiter primo de natura humana 39. dicit; pituitam generari in prima mutatione ciborum: idem dicit Gal. 5. de usu partium c. 4. Neque instantia Vallesij valet, dum dicit, pituitam generari in iecore: massa enim sanguinea ex quatuor humoribus constat: in his quoque est pituita in iecore genita: quia nos dicimus, pituitā illam esse alimentalem, & non excrementum; esseque in massa potentia, ut sunt quatuor elementa in mixto: pituitam verò, quæ est excrementum primæ coctionis, non esse alimentalem, sed in sputorum proluuiem conuertere, & in sanioribus ab illa faeces, ventriculum, & intestina reddi mollia.

Secundam coctionem dicimus fieri in hepate: eius crassum excrementum esse melancholiam, quæ ad lienem, & inde ad ventriculum pro retentione cibi, & pro eius fermentatione, & faciliori concoctione transmittitur: tenue esse bilem non alimentalem, sed quæ ad pylorum mittitur pro expurgandis facibus: adest quoque inter excrementa tenuia secundæ coctionis serosum excrementum, quod expurgatur per urinam.

Dub. exoritur, quia Gal. locis citatis dicit, in qualibet coctione duo excrementa separari, alterum tenue, & alterum crassum: tamen tertio de symptomatum causis cap. 2. ait, in coctione venarum triplex esse excrementum, unum esse bilem amaram, aliud esse melancholiam, & tertium serosum excrementum.

Saluus Sclanus, nesciens propo-

tam dubitationem soluere incidit in opinionem quorundam, qui ante illum putabant, quod excrementum serosum esset excrementum tenue primæ coctionis: nihilominus solutio est facillima; quia nos concedimus esse duo excrementa in qualibet coctione, vnum tenue, & alterum crassum; dicimus tamen tenue prædicari de bile, & seroso excremento, & hoc modo erunt duo, & erunt tria; duo, quia alterum est tenue, alterum verò est crassum; tria, quia tenue subdiuiditur: dum verò dicit serosum excrementum gigni in ventriculo, peto an hæc serositas ad hepar transmissa sit alterabilis à calore hepatis: si fateatur esse alterabilem, ergo concoquetur, ergo separabitur vtile ab inutiles, ergo erit excrementum secundæ, & non primæ coctionis: si fateatur esse inalterabilem, ergo neque erit excrementum primæ coctionis; quia maior vis transmutandi est in iecore, quam in ventriculo: concedimus in cibis aliquando humorem adeo crudum inueniri posse, vt nullo modo coqui possit, quod quidem deferretur ad hepar, & inde per vrinam reijcitur: sicuti est hypostasis vrinæ; sed negamus esse excrementum; quia solum id est excrementum coctionis, quod post coctionem separatur.

Tertia coctio fit in membris, eius excrementum crassum sunt sordes, & pili; & omnes conueniunt: tenue est insensibilis perspiratus, de quo nos in staticis aphorismis fusè egimus.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA VI.

Textus 6. & 7.

Omnia igitur nunc dicta genera materia, quadam sunt salubrium causarum. At usu opportuno ad-

hibito cause sunt conseruatrices, atque salubres: sed vbi à modo deliquerint, insalubres redduntur. Vnde etiā liquet ex his non alias præter has, aut salubres, aut insalubres à nobis existimari oportere, at easdem potius quandoque quidem salubres, quandoque verò insalubres, in eo quod ad aliquid esse. Nam vbi motum corpus desiderat, exercitatio quidem salubris, otium autem insalubre: quum verò eget quiete, otium quidem salubre, exercitatio autem insalubris. Eodem modo de cibis, & potibus, & de aliis omnibus statuendum est. Horum enim singula quando, vt necessitas corporis exigit, cum mensura, ac qualitate opportuna adhibentur, salubria sūt, ac cum citra omnem necessitatem, ac præter modum afferuntur insalubria. Atque hæc due sunt circa salubre, & insalubre intentiones, rei scilicet, quæ adhibetur qualitas, ac quantitas.

SUPERIUS Gal. proposuit omnes causas, quæ alterant corpus nostrum: dixitque causarum alias esse mediatas, alias verò immediatas: mediatas esse sex res non naturales: immediatas vt exposuimus cum Haly esse malas corporum dispositiones: causæ enim non naturales nõ efficiunt morbos, nisi corpus prius sit dispositum: quamuis si vehemens præcederet aliquis error in causis non naturalibus: corpus etiam si non esset dispositum aliquem efficere morbum, non diuturnum, & difficilis curationis, sed breuem, veluti est ephimera,

vel aliud symptoma, vt nos docet Gal. in epidemicis trium dierum.

In hoc tex. Gal. duo facit, primo docet, sex causas non naturales dici posse salubres si opportuno, & recto vsu adhibitæ sint: insalubres verò si importuno, & incommodo vsu illis vtamur: docet deinde Gal. idem 2. part. tex. quod iste commodus vsus consistat in debita quantitate, & qualitate: incommodus verò in indebita: dat exemplum de motu, ait: si quis manserit otiosus, & vteretur motu in debito vsu erit causa salubris; idem motus si fuerit nimius, dicetur insalubris: simili modo ait de cibo, & potu: cibus enim illis qui passi sunt ieiunium, vel sunt euacuati, salubris est: idem cibus illis, qui sunt cibo refecti, est insalubris.

In secunda parte, *horum enim singula*, declarat in quò consistat commodus, vel incommodus vsus sex rerum non naturalium, dicitque in debita quantitate, & qualitate consistere: nam si debitam quantitatem, & qualitatem cibi, & potus obseruauerimus, tunc sanitatem non solum conseruabimus: sed illam quoque efficiemus: dum verò committitur error in quantitate, vel qualitate causarum non naturalium, lædent & insalubres causa dicuntur; nulla enim causa ex sua natura est salubris, vel insalubris: immò hac ratione causa non naturales dicuntur materię salubrium, & insalubrium, & non causę salubres; quia sicuti materia ex sua natura est indifferens; similiter hæ causę sunt indifferentes tam ad salubritatem, quam insalubritatem: exempli gratia, si cibus, & potus aliquis esset salubris ex sua natura, esset omnibus, & semper talis: valet enim consequentia ab eo, quod est per se tale ad de omni: neque id dicitur per se tale, quod respectu vnus, & iisdem est tale; Hinc cibus

vnus erit salubris, alteri insalubris, vnus erit remedium, alteri causa morifica: immò vnus qui habet febrē tertianam, erit salubris, eidem cum eadem febre cum iisdem accidentibus in diuerso tempore potest esse causa morifica, immò & venifica, sicuti Gal. docet 5. de tuenda sanitate c. 11.

Notandum circa vltima verba tex. colligi duos modos, quibus causę externę fiant insalubres: primus est dum illis vtimur citra necessitatem, quando videlicet corpus non indiget; Secundus modus est, si vteremur iis, quando corpus indiget, sed in qualitate, & quantitate indebita. Colligimus igitur, corpora indigeant, vel non indigeant alterantibus externis male affici posse; quia si indigeant, committi potest error in quantitate, vel qualitate: si non indigeant, & adhibeantur citra necessitatem, committitur non in quantitate, vel qualitate, sed in tempore importuno, quia corpori, quod non indiget alterante, dicimus cum Plusquamcommentatore, tunc quamlibet qualitatem, & quantitatem alteratam minimā nocere posse.

1 Dub. si esset vera hæc Gal. doctrina, quod quælibet causa externa ex sex non naturalibus respectu diuersorum possit esse salubris, & insalubris: ergo vana esset doctrina de cibis boni, vel mali succi; quam Gal. summo labore inuenit, & tradidit: si dixeris paruum pullum, oua recentia esse salubria, ego dicam hic cum Gal. esse etiam insalubria: nullum enim imaginari possumus ærem, cibum, potum, motum, & quietem temperatissimam, & moderatissimam, nullum moderatum coitum, qui nō possit ex Gal. esse alicui insalubris.

Respondetur, cibos boni, & mali succi, & alias sex res non naturales, nisi coarctentur ad rectum vsum, qui consistit in debita quantitate, qualitate, & tempore opportuno, esse insalubria;

lubria; salubria verò solum in debita quantitate, qualitate, & tempore opportuno: si quis putaret oua, & carnes vitulinas esse ex se salubres, erraret toto Cœlo, quia quibusdam robustissimis ex mente Gal. sunt insalubres; etenim primo de alimentis dicit, bilosos bouinam carnem facilius concoquere, quam pisces saxatiles: ecce igitur, quod nullus cibus ex se salubris est, nisi cum relatione. Similiter coïtus abstinentia aliquibus est salubris, aliquibus valde insalubris; casus dignus obseruatione notatur à Gal. 6. de loc. aff. c. 4. dum refert, quandam lugentem mortem vxoris, & à cōcubitu, quo antea creberrimè fuerat vsus abstinentem, cibi cupiditatem amisisse, ità vt nullum cibum concoquere posset: refert quod ad pristinam consuetudinem coïtus redeuntem, quam celerimè inappetentia liberari: sine dubio tunc coïtus huic viro etiam immoderatus fuit salubris, quod diximus de cibo, & coïtu, de qualibet non naturali causa dicendum est: Hinc fatui sunt, qui componunt libros de cibis sanis, & non sanis, nulla habita relatione, vel consideratione subiectorū; omnes enim causæ vocantur salubres, vel insalubres facta relatione ad commodum, vel incommodum vsum, & tempus opportunum, vel importunum patientis.

2. Dub. Gal. dicit duo requiri, vt causa sit salubris, quantitas, & qualitas debita: attamen etiam alia videntur necessaria; nimirum quomodo, ordo; & tempus opportunum exhibendi alterantia; ergo Gal. est mutilus.

Respondetur, quod omnia, quæ imaginari possumus reducantur ad qualitatem, & quantitatem debitam; modus verò exhibitionis, ordo, & tempus vtendi alterantibus reducantur ad qualitatem debitam; ita respondent

Expositores, & Plusquamcommentator, & rectè: quia omnis bona qualitas cibi dicetur insalubris, si citra necessitatem exhibeatur: requiritur igitur occasio, seu tempus opportunum, quod includitur in debita quantitate, & qualitate.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA VII.

Neque enim est rationi consentaneum etiam temporis occasionem, quæ in his, quæ dicta sunt continetur, veluti tertium aliquod ab eisdem diuersum introducere. Si enim tali, & tanta re allata egeat corpus, nemini dubium quin etiam in tēpore opportuno asseratur occasio.

Textus 8.

Si quidem temporis inde ortum habet, quoniam fluxibile, ac facile mutabile est mortale corpus, ac pro transmutationis modo aliis alio tempore eget auxiliis. Quare non est tertium aliquod præter ea, quæ dicta sunt, tempus. Sapius autem eo tãquam tertio quodam ob eam, quam diximus causam ad docendum vti consueuimus.

N hoc tex. respondet cui-dam tacitæ obiectioni, quia quispiam dicere potuisset, o Galene, alibi præter debitam quantitatem, & qualitatem proposuisti occasionem, seu tempus opportunum; in hoc loco tamen hanc conditionem omisisti, ergo vel hic, vel alibi defecisti. Resp. Gal. tēpus opportunū contineri in debita quātitate, & qualitatē. non

quod tempus opportunum non differat à quantitate, & qualitate; sed quia neque nos imaginari possumus, quod quantitas, & qualitas sit debita, nisi concurrat opportunum tempus, per hypothesim; si quis post horam à prandio comederet cibum, qui censeretur saluberrimus, cui dubium, quod cibis ille diceretur insalubris, quia non exhibetur tempore opportuno; valet enim consequentia, eger usus est debita qualitate, & quantitate cibi, ergo tempore opportuno nutritus est, aliter non fuisset debitus cibis: quare Gal. alibi attulit præter quantitatem, & qualitatem debitam tempus opportunum, dicimus id fecisse facilioris doctrinæ gratia: in hoc loco verò cum paucis de tota arte agat, omittit, quæ subintelligi possunt, idè de tempore opportuno ne verbum quidem fecit.

1 Dubit. Galen. 1. ad Glauconem agit per compendium de actionibus medicorum; attamen ibi addit præter debitam quantitatem, & qualitatem duas alias conditiones, videlicet tempus opportunum, & modum usus: alibi quoque addit ordinem, & ciborum *ἀναρίαν* & 1. aphorism. 19. Galen. præter quantitatem, & qualitatem addit vtendi modum: ergo malè hic habet, dum solum quantitatem, & qualitatem considerandam proponit.

Respondetur, quod non solum tempus opportunum continetur in quantitate, & qualitate; sed etiam vtendi modus; quia si per locum conuenientem medicus non euacuat, illud medicamentum, nec quantum, nec quale oportet fuerit; ecce quod modus vtendi reducitur ad qualitatem. Quo ad illud quod dicebatur, libros, scilicet ad Glauconem esse compendiosos, attamen proposuisse tempus opportunum, & modum usus: dicimus libros illos fuisse compositos in gratiam Glauconis, qui non erat

versatus in arte medica; idè vt rectè se explicaret quid intelligeret per quantitatem, & qualitatem debitam addit tempus opportunum, & modum usus. In hoc loco verò vbi agitur de arte medica artificiosissima, quæ continet solum necessaria, & intrinseca, omisit, quæ poterant afferri facilioris doctrinæ gratia, sicuti erat tempus opportunum. Hinc Galen. lib. de optima secta cap. 39. & 40. videns tempus non esse quid intrinsecum morborum, dicit tempus morborum non esse principale indicans; sed solum indicare intensionem, vel remissionem morborum, & virium, quæ postea vt quales, & vt quantæ principaliter indicant: similiter dicimus *ἀναρίαν* ciborum reduci ad debitam qualitatem, & quantitatem: omnis enim cibus, vel potus si officiat, id solum sua indebita quantitate, vel qualitate facit.

2 Dub. Hippocrates, qui breuissimus semper fuit, 6. epidemiorum, text. 33. com. 2. dicit, in faciendâ euacuatione quinque esse necessaria; primum vt opus est; secundum qualia debent euacuari; tertium, vbi; quantum, quando; & quintum, quantum; hæc sunt illa quinque, quæ in scholis declarantur; & nos 3. lib. methodi nostræ vitandorum fusè explicauimus, & sunt quid, quantum, quâdo, quomodo, & vbi: quid ex omnium ferè consensu desumitur ab essentia indicantis, quantum ab actione, quando à præsentia, quomodo à passione, & vbi ab inhærentia indicantis. Præterea Aristot. de conditionibus bonæ actionis in libris moralium proponit nouem conditiones, id est quis, quid, vbi, per quos, quoties, cur, quomodo, quando, & quantum. Galen. 9. methodi cap. 7. dicit, esse desumendas indicationes à temperamento, ætate, consuetudine, æcere, cæli constitutione, regione, anni tempore, &c. Quod cum ita sit, quomodo poterit

poterit descendi Gal. qui in hoc loco ad hos duos scopos reducit omnes conditiones actionis, videlicet ad debitam quantitatem, & qualitatem?

Argenterius ait Galenum sibi contradicere: sed vacillat summopere; quia ipsemet Galen. 9. methodi loco citato se ipsum declarans inquit, dum multos proponit scopos, præter illos duos ait, illos non esse primarios, sed esse scoporum signa: regio enim, ætas, tempus anni, & cætera sunt signa indicantis præsentis, quæ ex Gal. 3. methodi c. 1. indicans propriè sumptum est illud, quod curatur; quare Galenus non sibi contradicit, ut temerè putat Argenterius. Dum verò reprehendit Galenum, quod in hac arte medicinali proposuerit difficiliora, & spinosiora, ut ait, quam ars postulet: dicimus in aliis libris Galeni omnia esse plana, & conspicua; in hoc verò ob breuitatem multa, esse difficilia, & spinosa, quia præcipuum Gal. studium fuit, ut totam artem ad paucissima verba reduceret, quod sine aliqua obscuritate fieri non potest: ideo in limine huius libri iudicauimus, hunc librum indigere explicatione.

Quo ad dubium desumptum ab Hippocrate, & Arist. dicimus omnes propositas conditiones reduci ad duos scopos, nimirum ad debitam quantitatem, & qualitatem; quando enim sit agendum, & quomodo coarctantur à debita quantitate, & qualitate remediorum; modus enim & tempus agendi erit, dum inuenta est debita quantitas, & qualitas: ut inueniatur qualitas, & quantitas oportet considerare tempus opportunum, rei essentiam, modum, & alia proposita, quæ sunt signa indicantia debitæ quantitatis, & qualitatis. Hinc Gal. 5. de tuenda san. c. 5. dicit, à temperamento, ab ætate, à consuetudine, ab aëre, à cæli constitutione, à regione, à temporibus anni, à na-

tura partis, ab eius formatione, à situs & similibus non sumi indicationem; dicit tamen Galenus, ista valde conferre ad remediorum inuentionem; quæ tunc dicimus esse inuenta, quando debita auxilij quantitas, & qualitas erit reperta. Hinc Gal. 1. de sanitate tuenda cap. vltimo, reduxit omnem mutationem corporis conseruandi (de qua parte conseruatrice hic agitur) ad quantitatem, & qualitatem; quare Gal. semper sibi consentiens, & vni-formis est.

2 Dub. non videtur, quod omnes conditiones agendorum à medico reduci debeant ad qualitatem, & quantitatem, ut hic docet Galenus, quia qualitas pertinet ad vnum prædicamentum, quantitas ad aliud: remanent deinde alia prædicamenta, quæ tanquam conditiones necessariae requiruntur in actionibus: ut situs, quando passio, & substantia; at sic est, quod prædicamenta sunt impermiscibilia: quomodo igitur poterunt omnia reduci ad qualitatem debitam?

Respondetur, quod qualitas ex Arist. 3. metaphys. c. de qualitate, sumitur tripliciter, vel pro qualitate prædicamenti qualitatis, vel pro qualitate substantiali, quæ conuenit solum substantiæ, vel pro qualibet rerum differentia: omnis enim differentia prædicatur in quali: & sic omnis forma, seu differentia cuiusvis prædicamenti dicitur qualitas. Hac posita distinctione dicimus, per qualitatem Gal. intelligere differentias omnium prædicamentorum: & per quantitatem intelligere gradum, seu virtutem auxilij intensiorem, vel remissiorem: quod verò Gal. intelligat per qualitatem etiam illam, quæ non coarctatur ad prædicamentum qualitatis; patet, quia exponendo locum Hipp. 6. epid. com. 2. quid per qualia intelligat, dicit intelligere quæ humorem oportet vacuare, an scilicet

pituita, vel bilis, vel alter humor; ecce quod à Gal. lato modo sumitur qualitas; per quantitatem intellexit specificum gradum, & ultimum, de qua quantitate loquens Gal. i. ad Glauconem c. i. dixit, quod quantum in quaque re Æsculapius solus exquisitè dignoscit.

3 Dub. dantur alterantia secundum totam substantiam, vt superius dixit Gal. de aere, quod scilicet tota substantia aliquando lædat. Præterea medicamenta quoque operantur secundum totam substantiã, quomodo hæ causæ reducuntur solum ad quantitatem, & qualitatem; debebat igitur Gal. præter qualitatem, & quantitatem addere debitam substantiam.

Responsio est facillima: omnes conueniunt substantiam agere per qualitates: ecce quod substantia reducitur ad qualitatem. Præterea nos superius probauimus, non dari substantiam immediatè operatricem, sed omnes potentias agendi reduci ad prædicamentum qualitatis; quod noluit intelligere Gregor. Arim. neque Argent. & Fernell. qui putabant, qualitates occultas esse in prædicamento substantiæ, esseque substantias operatrices, & in ipsis fundari nouos morbos, ab illis vocatos formarum: quam chimeram fusè superius, & diligentius quoque in 8. methodi nostræ vitandorum reiecimus.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULARIUM VIII.

Textus 9.

Quoniam verò in his ipsis intentionibus, & aliæ causæ salubres, & id quod propositum est genus continetur, rursus easdè repetimus causas.

Multæ sunt expositiones huius textus, Plurquam commentator

duobus modis exponit: prima expositio est hæc, Gal. ostendit quod sex res non naturales in debita quantitate, & qualitate efficiantur salubres: in debita salubres: in præsentī text. vult, quod dixit de illis sex rebus non naturalibus, applicare optimæ constitutioni: sed quia in tex. fit sermo de aliis causis; ideo aliam dedit expositionem dicens, superius docuit causas necessariò alterantes in debita quantitate, & qualitate esse salubres, hic Gal. dicit, non solum propositum genus causarum, videlicet necessariò alterantium fieri salubres ab illis duabus conditionibus in debita. s. quantitate, & qualitate, verum etiam aliæ causæ, quæ non necessariò alterant per illas duas conditiones dici salubres; inter quas sunt illæ, quæ non necessariò alterant per illas duas conditiones dici salubres; inter quas sunt illæ, quæ subiiciuntur voluntati nostræ.

Hæc expositio non probatur; quia Galenus reiecit has causas non necessariò alterantes; neque de his vllō modo mentionem facit, & merito, quia causæ non necessario alterantes, vt sunt arbitrariæ, non pertinent ad artificem.

Hieremias alio modo exponit, dicit Gal. hætenus egisse de iis, quæ assumuntur, id est de cibo, & potu: in hoc vero text. vult illas duas conditiones, scilicet debitam quantitatem, & qualitatem applicare quinque aliis causis non naturalibus, vt aeri, morui, quieti, somno, & vigiliæ, &c.

Reiicitur, quia de nulla ex sex causis non naturalibus superius minus legit Gal. quam de iis, quæ assumuntur.

Tertia expositio hæc est; videtur nunc esse communis, & est verior: superius proposuit agendum prius de causis salubribus conseruantibus, & postea de causis efficientibus, & inter conseruantes prius de conseruantibus optimæ corporis constitutione, quæ

quæ est regula cæterarum, quia illa cognita cæteræ facilius cognoscuntur, & merito, quia Aristot. 1. de anima tex. 85. rectum est iudex sui, & obliqui, & Gal. 1. de temper. & 2. c. 4. & c. 3. vult, quod optima, & perfectissima constitutio sit veluti statua Polycleti, quæ est aliorum norma; ideo acturus Gal. in hoc loco de sex causis non naturalibus necessario alterantibus, vult prius illas applicare optimæ constitutioni, & in tex. dicit in his ipsis intentionibus, id est in debita quantitate, & qualitate, tam causæ non naturales efficientes sanitates sanitatem dici salubres, quam conseruantes optimam constitutionem, quam præcipue intendit, ideo Galenus per propositum genus intelligit optimam constitutionem à qua statim in sequenti textu exorditur.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA IX.

Textus 10.

Optime igitur corporis constitutioni, cum circumfusus aer fuerit in temperie positus, & earum rerum de quibus nuper diximus, quietis scilicet & motus, somni, vigilia, & eorum, quæ assumuntur, atque excernuntur quantitas moderata conueniet: cum vero aer à temperie recesserit tantum à mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperatura recessus.

IN CIPIT Gal. in hoc text. docere, quomodo corpus saluberrimum debeat à sex rebus non naturalibus conseruari: & exemplificat de aëre.

Diuiditur text. in duas particulas; in prima docet, quomodo sit proceden-

dum, vt corpus saluberrimum conseruetur, dum aer est temperatus, vel alia causa non naturalis sit moderata. In secunda docet, quid agendum pro conseruatione corporis saluberrimi, dum aer est intemperatus: præceptum quod Galenus applicat aëri est adeo artificiosum, vt possit quoque applicari aliis causis non naturalibus.

Quo ad primam partem dicit pro conseruatione corporis optimè constituti, si aer fuerit temperatus, addas tu, vel quia sit in vere, vel in regione, vel constitutione temperata: dicit igitur, quod si aer fuerit temperatus: in aliis quoque rebus non naturalibus erit querenda similis temperatura, id est quies, & motus debent esse moderati similiter soni, & vigilia, cibi, & potus, & excrementa insequi debet moderationem: omnium enim causarum non naturalium moderatio, & mediocritas requiritur, si velimus conseruare corpus saluberrimum: quonia si per hypothesein aer esset temperatissimus: & cibi, vel potus, somni, & vigilia essent immoderata, tandem corpus saluberrimum potest adeo recedere ab optimo statu, vt inde in pessimam conditionem cadat.

In secunda parte ostendit quid agendum pro conseruatione corporis saluberrimi, dum aer est intemperatus: & dat hoc pulcherrimum præceptum: si aer est intemperatus, debemus pro correctione intemperiei aeris curare, vt alia res non naturales, vt somnus, vigilia, motus, & quies tantum recedant ab optima temperatura, quantum recedit ipse aer: Nec valet instantia Argerterij contra Galenum, quod aliquando vnica causa non naturalis possit temperare alterationes illatas ab aëre, quia nos quoque admittimus, vnicam causam ex non naturalibus posse emendare alterationem: aeris tamen non sic esse procedendum putamus: oportet enim dirigere non vnâ, sed omnes

omnes causas naturales aduersus alterationem factam ab aëre, hoc fine, vt sine violentia corrigant: quoniam, qui vellet calidam alterationem aëris auferre solum cibis refrigerantibus, id efficeret nimia cum violentia: oportet igitur vi, & cibis parum refrigerantibus, & quiete, & somno, & iis, quæ sine violentia possunt nimium calorem aëris corrigere: idèd Argenterius videns oppositionem esse friuolam, illicò se emendat dicens, se non magnoperè repugnare interpretationi propositæ, quæ est communis, & quæ colligitur ex verbis Galeni.

1 Dub. Galenus docet, quomodo corpora saluberrima conseruentur à causis non naturalibus; enumeratque omnes præter animi affectus, qui re vera sunt potentiores omnibus aliis: sapissimè enim passionibus animi sanitatem perturbant, morbos inducunt, & ad mortem homines transferunt.

Plusquamcommentator respondet tribus modis, primo Galenum omisisse animi affectus, quia affectus temperati ex necessitate sequuntur corpus temperatum: est enim Galeni sententia, quod animi mores sequantur temperamentum corporis: quare medicus non debet de re, quæ ex necessitate fit, tradere normam, seu regulam. Secundo dicit Gal. omisisse animi affectus, quia eorum correctio ad philosophum, & non ad medicum attinet. Tertio ait, Galenum omisisse animi affectus, quia sequuntur actus voluntarios, de quibus non potest tradi regula.

Reiicitur, quia tertia ratio aduersatur primæ. Præterea, si omisit, animi affectus, quia insequuntur ex necessitate temperamentum corporis, debebat omittere etiam somnum, vigiliam, cibum, & potum; quia hæc omnia insequuntur temperamentum. Præterea saluberrimum corpus, vt infra docebit

Gal. est sibi met regula, & non indiget medico custode, qui tantum appetit, quantum concoquit; quare dum excipit Plusquamcommentator animi passionibus, & non alias causas non naturales, vacillat: insuper infiniti morbi à causis non naturalibus fiunt: & in hoc libro docet esse cauendum ab immodicis animi affectibus: & in methodo, & aliis libris agit de affectibus prædètib; à nimio gaudio, ab ira, & aliis.

Ego autem puto, animi affectus includi, dum enumerat motum, & quietem: motus enim alius est animi, & alius est corporis: motus excitatus ab animi passionibus ex Gal. 12. methodi cap. 5. duplex est, alter est spirituum corruptela à nimia ira facta: alter est alteratio spirituum sine corruptela: Hinc Plato in charmide scribit cuncta ferè mala corporibus accidere ab animi affectibus.

2 Dub. Gal. dicere videtur, quod aër magis corpus alteret, quam aliæ causæ non naturales, videlicet magis quam cibus, & potus, &c. quod videtur falsum; Arist. enim 1. probl. 13. dicit, mutationem aquæ esse magis molestam, quam sit mutatio aëris. Præterea aquæ frigidæ potu aliquando febris illicò tollitur, quod non euenit per aëris mutationem. Præterea etiam cibus videtur magis alterare, quam aër; quia cibus in aliquibus conuertitur in humores venenosos, vt dicit Gal. 3. de simplici medicina; aër verò quamuis pessimus, nunquam legitur fieri venenum.

Respondetur, Galenum non expressè censere aërem magis alterare, quam potus, vel cibus, vel aliæ causæ non naturales; propterea dicere possumus propositam dubitationem hic non habere locum: verum supposito, quod aër magis in alterando possit; respondemus primò magis posse aërem motu suo continuato, eoque debiliore,

qua n

quam aliæ sex res non naturales, quæ interpellato, & non continuo motu alterant. Hinc dicimus magis alterare, & maiorem molestiam afferre febriculam continuam, quam potentem tertianam, quæ dat aliquas inducias. Secundò respondemus Aristotelem in problemate proposito loqui de aquis malis, quæ sunt graues, & molestæ, quæ non pertinent ad naturales. Tertiò cum sit comparatio inter aerem, & cibum quis horum magis aliteret, quatenus sunt causæ non naturales, & non ut sunt præter naturam, non intelligimus de cibo, ut est venenum, & de aere, ut est pestilens: facta igitur comparatione inter aerem, cibum, & alias causas non naturales possumus defendere, aerem magis alterare: continuo enim inspiramus aerem, & nulla est pars corporis, quæ eo non fruatur; sed quidquid sit de hac re dicimus, Galenum non docere (ut putant plurimi) quod magis alteret aer, quam cætera non naturales causæ.

3. Dub. dicit Gal. superius, sex res non naturales conseruare, vel efficere sanitatem in omnibus, debita seruata earum quantitate, & qualitate: at sic est, quod de aere loquentes, possumus dicere aeris qualitatem solum esse seruandam, & non quantitatem; ergo ambæ conditiones non poterunt omnibus causis non naturalibus applicari.

Respondent multi varia, quæ non tollunt ambiguitatem. Ego tamen puto, seruari quantitatem aeris in inspiratione; angustum enim pectus vnica inspiratione non tantum aeris attrahit quantum pectus latum, & amplius. Præterea Hippocrates tum in conseruandis, tum curandis morbis præcipue quantitatem aeris inspirati perpendebat, ut inde de statu febris, vel aliorum morborum multa penetraret.

4. Dub. dicit Gal. aerem, & cæteras causas non naturales dupliciter con-

siderari, vel ut temperatæ, vel intemperatæ, quod quidem non potest applicari somno, & motui; quia somnus semper reddit corpus humidum, & motus calidum.

Respondetur, somnum, & motum non posse esse temperatos, sed motum cum quiete, & somnum cum vigilia illam efficere posse moderationem, quæ potest conseruare corpus optimæ constitutionis.

5. Dub. Expositores dicunt, Galenum exemplificasse de aere, & non de alijs rebus non naturalibus, quia eius vitia non ita facile corriguntur, ut vitia aliarum causarum non naturalium: læsiones enim factæ à motu per suum oppositum, id est per quietem auferuntur: læsiones vigiliæ per somnum: læsiones per cibum calidum, per frigidum tolluntur, & sic de alijs: de aere autem non sic: similiter Galenus 9. methodi c. 14. dicit, possumus fugere, & deligere cætera materias: aerem verò fugere non licet; sed est necesse uti præsentis Cæli statu: quæ doctrina non videtur vera; quia oppositum dicit Gal. 1. epid. com. 1. in procæmio; dicit enim aer si immoderatus calefiat, refrigeretur: ecce quod vitia aeris possunt facillimè corrigi: Deinde experientia comprobatur, aerem calidum alterari ad frigidum aquis per Euripos cadentibus in folia vitium: si ad calidum, iuniperis: Ego autem inueni facillimum modum aerem alterandi: accipio pilam vacuum, quæ ex ferro, vel ex ære confecta sit: in hac foramen vnicum perexiguum fit: hæc impletur decocto refrigerante, vel calefaciente, vel somnum inducente, quo facto exponitur igni, ut candescat: tuncque decoctum inclusum in pila illa spherica in auram per foramen ad instar impetuosius ventus conuertitur, & magno cum impetu perflat, & replet totum thalamum: auram prædictam, qualitate calida, vel

frigida pro arbitrio : ecce quam facile alterari possit aer, & eius vitia corrigi : quare non videtur vera Gal. sententia, quod aer ab artifice non alteretur.

Respondetur, hic agi de causis non naturalibus, quatenus conseruant sanitatem ; quæ verò proponuntur pro correctione aeris, id fieri in cubiculo, vbi æger decumbit : dum verò dicitur à Galeno, aerem non mutari, intelligitur de sanis, qui per Ciuitatem vagantur : dicimus hunc non posse in contrarium mutari.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA X.

Textus II.

Hi verò sunt mediocritatis termini, in aëre quidem ambiente, vt neque horreat propter frigus, neque sudet propter æstum.

VPERIVS docuit, corpus optimè constitutum esse conseruandum per vsum temperatum sex rerum non naturalium.

In hoc tex. incipit ab aere, aitq; aduertendas, aerem illum fore nobis temperatum, qui neque horrorem propter frigus excitat ; neque sudorem propter æstum mouet : aerem igitur, qui inter hos duos terminos continetur, temperatum appellat.

Notandum, Galenum in codice Græco hos terminos mediocritatis vocare *scopos*; hæc sunt verba, *σκοποι δὲ τῆς σωματικῆς*, id est scopi mediocritatis ; quasi dicat in eligenda aeris mediocritate duo sunt scopi ; primus, vt animaduertamus, ne aer ita calidus sit, vt sudorem moueat ; secundus, ne sit ita frigidus, vt horrorem exciter : maiorem emphasim habet vox Græca *scopus*, quam terminus.

Notandū autem differentiā esse inter horrorem, & rigorem ; dicit enim Gal. 2. de symptomatū causis c. 5. & 6. horrorem esse partium frigus : lib. de rigore, & palpitatione cap. 6. dum vehemens excitatur rigor non solum in cute, sed in subiecta carne, & musculis dici rigorem : si rigor nō est ita vehemens, vt concutatur subiecta caro, sed solū cutis, ille dicitur horror, qui est paruus rigor factus à frigore externo ; quia de hoc intelligit Gal. & non de illo, qui à causa interna prouenit.

Quomodo verò fiat rigor ob frigus ex Gal. lib. de tremore, & rigore c. 6. colligitur, vbi dicit, calidū natiū per se esse semper mobile, & ob eius motū vitā perseuerare : dum verò cessat eius motus, statim sequi mortem, & rigorem fieri à calore potente ; cum igitur hoc calidum natiuum sua natura semper moueatur ad extra, si frigus immoderatū tāgit partē viuētem extrinsecus, statim fugit ad intra : sed tunc valde conatur, vt iterū ad extra perueniat, in quo conatu sequitur horror : si verò nō frigus externum, sed aliquis humor acris est in musculis, tūc mouetur calidū natiuum ad intra, vt expellat, quod noxium est, & tunc maxima excitatur cōcussio, & rigor, vt noxiū propellatur. Dub. Arist. dicit tertia sect. probl. 25. rigorem fieri à caloris imbecillitate, quod est cōtra illud, quod diximus ex Gal. lib. de tremore, & rigore.

Respondetur, Nos cum medicis insequi opinionē Gal. & non Arist. ideo Plusquamcommētor dupliciter errat, primo, quia insequens Arist. putat rigorem fieri ex pugna, quæ sit ex mēbro grauitante deprimente, & à calore debilitante : secundo, quia putat, rigorem fieri nō solum à naturali facultate ; sed etiam ab animali : est enim de ratione tremoris, vt virtus sit debilis, & membrum, quod mouetur sit graue : differt enim

enim tremor à rigore; quia tremor fit, dum membrum voluntariè mouetur, id est à facultate animali motrice; rigor verò non à facultate animali, sed solù ab expultrice naturali fit, quæ irritata sèper expellit, quod est præter naturam.

2 Dub. Gal. 2. de humoribus com. 3. 2. & lib. de tremore, & rigore, c. 2. dicit, rigorem ita accidere partibus corporis, quæ sunt instrumenta motus, vt accidit tremor, & palpitatio: ergo verum erit, quod sustinet Plusquamcommentator, rigore non solù fieri ab expultrice naturali, verù etià ab animali motrice.

Responsio est facillima, quia instrumenta motus animalis omnia sunt prædita facultatibus naturalibus. scilicet expultrice, retentrice, &c. quare rigor non accidit illis partibus animalibus, vt animales sunt, sed vt naturales: eandem doctrinam nos clarissimè docet Gal. 2. de causis symptomatum c. 2. & c. 3. sed quia hæc responsio est communis, & ab omnibus accepta; non est vt fusa oratione eam confirmemus.

3 Dub. Plusquamcommentator probat, rigorem fieri non solum à facultate naturali, sed etiam ab animali hoc modo: non fit rigor: nisi sentiatur rigoris molestia: sed sic est, quod omnis sensus molestus, & tristis dependet à facultate animali, ergo rigor fiet etiam à facultate animali.

Respondetur, argumentum probare, quod sensus molestia, sentiatur à facultate animali: sed non probat, hæc molestiam fieri à facultate animali; cui dubium, quod omnis noxa facultatis naturalis cognoscitur tandem ab animali; tamen dicendum non est ab animali fieri: quæstio est, an rigor fiat à voluntatis imperio, & non, an post factum rigorem cognoscatur à facultate animali: facultas enim naturalis etià sine auxilio animalis est illa, quæ ob virtutem concoctricè superat

omnes morbos, & quæ illos iudicat, vt Gal. testatur 3. de diebus decretoriis, & alibi: quare quauis facultas animalis admirandas virtutes facultatis naturalis pèrnoscat: non propterea est dicendum, illas virtutes prodire ab animali: quare quauis molestia rigoris cognoscatur ab animali, negamus tamen illà molestià fieri ab animali facultate.

4 Dub. dicit Gal. aerem non posse esse temperatum, si in illo corpora sudoribus scatent, quod si ita esset, nullibi inueniretur talis aer, quia vbique gentium, in omni videlicet climate, tantus est calor in æstate, quantus possit sudorem excitare.

Respondetur, Gal. intelligere de sudore promotò à causa externa, & non interna: dicimus igitur cum Galen. 1. aphor. 15. quod in corpore sano habente validum natium calorem nūquam sequatur sudor; quia ob validitatem caloris humiditas rorida perspirat insensibiliter. Hinc Diocles rectè dicit, sudorem semper esse præter naturam, quia nullus sudor fit sine violentia: dum igitur aer est ita calidus, vt excitet sudorem in corpore sano, quod valido nativo calore sit, dicimus excedere temperatum.

5 Dub. Gal. 2. de sanitate tuenda c. 7. Hippocr. lib. de aere, aquis, & locis, & alibi, & Arist. 2. meteororum dixerunt, aerem quarti climatis esse temperatum; quomodo ergo, aer, vbi nec sudor, nec horror excitatur erit temperatus? nonne aer quinti, sexti, & septimi climatis est talis, vt neque horrorem, neque sudorem excitet?

Respondetur, hic non quæri qualis aer sit temperatior, sed qualis sit temperatus: valet enim consequentia, aer est temperatior, ergo est temperatus, sed non viceuersa. Præterea nos disputauimus in explicatione cap. 13. tex. 4. quod clima sit réperatius; ostēdimusq; ex gal. principiis, omnia climata præter

frigidissimum, & remotum à mare esse temperatissima facta relatione ad homines sui climatis. Hinc legimus, omnes laudare suum clima. Arist. 2. meteororum, Gal. & Hipp. dicunt, quartum clima, quia sua Græcia sub quarto climate iacet. Auerroes laudat suum quintum clima, sub quo Corduba describitur: eandem opinionem sequitur Amatus Lusitanus, qui natus erat sub quinto climate. Manardus Ferrariensis lib. 7. epist. epist. 1. sustinet, nostrum sextum clima, sub quo ille erat, habere aerem temperatiorem. Albertus Magnus, cuius patria erat Rarisbona, quæ inter sextum, & septimum collocatur, dicit sextum, & septimum habere aerem temperatiorem. Nos censemus omnia climata, ut diximus, dummodo aer non excitet horrorem ob frigiditatem, vel sudorem ob nimium æstum, ut dicit Galenus in hoc textu esse posse temperatissima.

Notandum Gal. dixisse in hac particula, aerem temperatum non excitare horrorem, non dicit frigus; frigus enim est saluberrimum, & est sine concussione; horror verò non fit sine cutis concussione.

Volo vos admonere mirabilem modum, quo ego quodam instrumento vitreo soleo dimetiri temperaturam frigidam, & calidam aeris, omnium regionum, omnium locorum, & omnium partium corporis, & adeo exactè, ut qualibet hora diei possimus gradus, & ultimas mansiones caliditatis, & frigiditatis circino dimetiri: illudque est in ade nostra Patauina, illudque omnibus libentissimè ostendimus: Nos pollicemur vel breui in lucem daturos, librum de instrumentis medicis non amplius visis, in quo iconem, constructionem, & vsus huius instrumenti proponemus.

CAPITIS LXXXIII.

PARTICULA XI.

Textus 12.

In exercitijs autem, cum primum lassari ceperit corpus, confestim quiescere.

EST superius Galenus de conditionibus aeris, qui conuenire potest corpori temperato: in hoc text. declarat quantum debeat esse exercitium accommodatum corporibus temperatis: & dicit hoc corpus esse eousque exercendum quousque lassari incipiat: Gal. desumpsit hanc doctrinam ab Hippocrate sectione 2. aph. 48. ubi dicit, quocumque modo corpus moueatur, ac laborare incipiat, quies statim lassitudinem leuat: eandem sententiam repetit Gal. 2. de tuenda sanitate cap. ult.

1 Dub. hic magna oritur, quid intelligat Gal. per lassari, quod verbum in Græco codice est *πρὸς τὴν*, quidam, ut Sclanus, dicunt Galenum in hoc loco non intelligere per *πρὸς τὴν*, lassitudinem illam tristem, & dolorosam, quæ sentitur post nimium exercitium; sed intelligere defatigationem sine lassitudine: ratio quæ illos mouet est, quia Gal. 3. de sanitate tuenda cap. 5. dicit, lassitudinem esse peccatum aliquod, quod in exercitatione accidit: si quis enim exercitio non aberrauerit, nunquam incidet in lassitudinem: hac moti auctoritate interpretantur per *πρὸς τὴν* defatigari, & non lassari.

Quæ expositio est omninò à mente Galeni aliena, quia sicuti Gal. desumpsit hanc sententiam ab Hippocrate 2. aphorismorum 48. ut ipsemet Sclanus faretur, sic nos debemus expositionem

nem istius sententiæ ab eodem fonte haurire: hæc sunt verba Gal. in com. secundo aphor. citato, *Verbum πρὸς τὴν i. laborare significat dolere, & fatigari in utroque significatio sermo verus est: si enim membra iam doleant propter plures motus siue sint fatigata, ut vix iam agere aliquid possint; quies statim lassitudinem leuat.*

Ecce quod Gal. semetipsum declarat: quare in hoc loco per πρὸς debemus cum Lioniceno interpretari lassari, & non defatigari, ut tenet etiam Argenterius, dummodo intelligamus, quod illa lassitudo, quæ ab exercitio dependet, sit talis, qualem quies facillè leuet dum verò dicit, lassitudinem esse peccatum in exercitio, intelligitur de illa, quæ per quietem non statim tollitur: idè Gal. ait, dum corpora lassari incipiunt, non vult corpora in exercitio eousque procedere, quousque experiantur lassitudinem, sed solum quædam initia lassitudinis, quam corporis quies statim amouet: illud enim exercitium, quo incidimus in lassitudinem, non potest esse salubre, sed solum dum peruenimus ad lassitudinem exclusiue: aliud enim est lassari, & aliud solum incipere lassari: hanc sententiam confirmat Gal. 2. de tuenda val. cap. vltimo, dum dicit, ab exercitio cessandum, antequam manifesta sequatur lassitudo. Similiter dicit Galenus corpus tam diu esse exercendum, quam diu color floridus in exercitio perseverat, dum enim euanesceat, vel quia pallor, vel nimia rubedo superueniat vult esse quiescendum; quæcunque igitur sit lassitudo sæper est mala.

Lassitudo duplex est, alia à causa interna, de qua Hippocrates 2. aph. 5. dicit, spontaneæ lassitudines prænunciant morbos, alia est à causa externa; ambæ enim sunt in triplici differentia: prima est vlcerosa, in qua puncturæ per carnes sentitur, de ratione cuius est, eliquati humores ab exercitio, vel

à causa interna fiant acres, & mordaces, & pūcturas excitent: secunda lassitudo est tensiva, quæ non accedit corpori cacochimo, & vlcerosa, quia solum humores liquati quatenus copia peccant tendendo, reddunt corpus lassitudine oppressum: tertia est lassitudo phlegmonodes, quæ est mixta ex vlcerosa, & tensiva. Quomodo verò curentur hæc lassitudines Gal. tradidit artem particularem, quæ docet modum tollendi lassitudines, quæ dicitur apothepia, idest ars curandi lassitudinē per frictiones, de qua agit 3. de tuenda valetudine, cap. 5. 6. & 7. Nos verò de apothepia nil dicimus, tum quia Gal. diffusè egit loco citato, tum quia ars illa non est in vsu.

Notandum ex Gal. 2. de tuenda sanitate, c. 2. modum differre ab exercitio, quia si in motu non sit aliqua mutatio, vel alteratio in anhelitu dicitur motus; si verò fiat alteratio & mutatio in anhelitu dicitur exercitium.

Vtilitates exercitij ex Gal. 2. de tuenda san. c. 2. sunt tres; prima per exercitium, instrumenta, motus, id est musculi, qui mutuo affricantur, fiunt duri, vnde difficilè patiuntur, & in agendo redduntur robustissimi: secunda per exercitium fit caloris incrementū vnde spiritus fiunt tenuiores, & celeriores, quo fit ut facultas attractiua, & distributiua augeatur, & coctio, & nutritio melior fiat: tertia per exercitium expurgantur meatus hoc modo: cohibetur per exercitium anhelitus, & spiritus cohibitus pellitur magno cum impetu per totum corpus, vnde egreditur libere, & egrediendo simul rapit excrementa, quæ continentur in exiguis meatibus: idque fit similitudine illius artificis, qui vult per exigua foramina puluere impleta suffitu repurgare. Auicenas verò l. 1. fen. tertia d. 2. 1. dicit, exercitiū prohibere repletionē, quod fieri nō potest

nisi meatus apperiendo. Hinc Auicennas tractatu 4. c. 23. refert tria exercitij iuuenta; primum est ventrem soluere; secundum vrinam ciere; & tertium sudorē prouocare. Hinc Hippocrates 6 epid. com. 4. tex. 22. vocat exercitationem salubrem his verbis, *Exercitatio salubris, non saturitas, & promptitudo ad labores*: & Gal. in com. dicit, hæc duo esse capita conseruandæ valetudinis; primum hominem esse sobrium ad victum; secundum esse impigrum ad laborem: quinimod ex Gal. 1. de tuenda val. c. 3. duo sunt scopi conseruandi sanitatem primus est instauratio eius, quod continuò ob calorem deperditur secundus stat in excrementorum expulsiōe, quæ quotidie post coctiones colliguntur.

Quantum verò esse debeat exercitiū Gal. in tex. declarat, eousque exercitandum corpus quousque incipiat lassari, excludendo tamen actuale lassitudinem: quia dum introducit lassitudo, quies eam non amouet, amouet solum lassitudinum principia: similiter Galenus 2. de tuenda sanit. ca. vlt. dicit, tamdiu corpus esse exercendum, quamdiu color floridus ab exercitio factus perdurat: dum verò color incipit mutari abstinendum esse ab exercitio.

Auicennas 3. primi doctrina 1. c. 3. dicit esse faciendum exercitium vsque ad sudorem vaporalem; addit, dum verò peruenitur ad sudorem fluidum, abstinendum.

Quando vero sit faciendum exercitium nos docet Gal. 2. de tuenda sanitate c. 2. & dicit tunc esse faciendū, quando cibus duplicem confecerit coctionem, in ventriculo. s. & hepate; scribitque id cognosci ex vrinis mediocriter pallescentibus. Hic non omittere, quin valde reprehendam Sclanum referentem hunc Galeni locum, quod. s. tempus exercitij sit post con-

fectam coctionem primam, & secundam, dicitque cognosci, absolutam esse secundam coctionem ex vrina colorationi: & rectè dicit, sed quomodo poterit se defendere, dum dicit, vrinam esse excrementum primæ coctionis, si vrina coloratio indicat secundam coctionem esse perfectam? quomodo vrina non erit excrementum secundæ coctionis, si secundam coctionem ostendit? superius disputauimus de hac re, & diximus post secundam coctionem duo oriri excrementa tenue, & crassum: sub tenui est bilis, & vrina, sub crasso est melancholia.

Insuper 3. de tuenda sanitate inquit, tempus exercitij esse, dum corpus est liberum ab excrementis primæ, & secundæ coctionis, caretque crudis humoribus: ratio est, quia dum crudis corpus est refertum, cruda dispensantur per vniuersum corpus, & efficitur adiapneustria, vnde calor præter naturam putredo, & bilis flauæ augmentum suboriuntur.

1. Dubitatio non videtur, quod statim post primam & secundam coctionem sit tempus exercitationis, sed post tertiam coctionem: quia Auicennas lib. 1. fen. 3. D. 2. c. 7. dicit esse spatium duorum dierum ter comedendum, quare si ante cibum fieri debet exercitium, illud erit post cibum 15. horarum spatium, in quo spatium etiam tertia coctio est completa: duo dies si diuidantur in tres partes, singula pars erit 16. horarum: similiter Argenterius dicit, se non videre hanc necessitatem exercitandi statim post secundam coctionem; sed quia ipsemet paulo infra reddit rationem, quod nisi statim post secundam coctionem iterum edatur, periculum sit, ne dissoluatur ventriculi substantia: de Argenterio nihil dicemus; scpe enim hic homo contradicit, & in prolixo discursu soluit ipsemet contradictiones, quod est proprium illorum homi-

hominum, qui mētiuntur, quique non possent memoria.

Respondetur, Auicenam dixisse ter cursu duorum dierum illos comedere, qui semel in die soliti sint cibari, ita vt bis in prima die, & semel in secunda comedant: quod verò Auicennas non crediderit, exercitium faciendum esse post tertiam coctionem, patet ex libro. 13. trac. 3. cap. 8. vbi dicit, inter cibum, & cibum decem horas interponi, exercitiumque ante cibum esse faciendum, id est post octo horas; quo tempore solum secunda coctio potest esse perfecta.

2. Dub. ex Galeno habetur, quod æquè, omnes partes corporis sint exercendæ: tamen libro 5. de tuenda valetudine, ait, si in corpore fuerit aliqua pars imbecilla non æquè, vt aliæ esse exercendam.

Respondetur, Galenum loqui hic de exercitio homini temperato accommodato, in quo nulla pars est debilis. 5. verò de tuenda sanitate loquitur absolutè de exercitio, quod scilicet omnibus corporibus conuenire possit.

3. Dub. Galenus secunda de tuenda sanitate c. 2. dicit, laborem esse idem cum exercitio: in hoc textu verò distinguit exercitium à labore; quia in Græco codice legitur *πνεῦν*, i. labore: dicit dum quis incipit laborare; siue lassare, quiescendum ab exercitio. Præterea 6. epid. com. 6. Hippocrates habet hanc sententiam; *Labor, cibus potus, somnus, venus omnia mediocria*. Galenus ibi per laborem vult esse intelligendum exercitium; quare non videtur Galenus sibi constare.

Respondetur exercitium duplex esse, aliud cum labore, quod cognoscitur vt dicit Gal. 2. de sanit. tuenda ex auctione, & frequentia anhelitus, aliud sine labore, adest tamē moderata quædā auctio, & frequentia anhelitus, quia sine anhelitus alteratione non datur

exercitiū: seruatur enim hic ordo, primò est motus, qui non alterat anhelitū, & hic non est exercitiū; secundò est exercitium cum alteratione aliqua anhelitus, & hoc propriè dicitur exercitiū: tertio est labor immoderatus cum actuali lassitudine, de quo Gal. non intelligit; qui est præter naturam, & nihil boni efficere potest.

4. Dub. Auicennas lib. 1. fen. 3. doct. 2. cap. 3. dicit qui exercitatur, si est plenus, melius est, quam si exercitetur quando est vacuus; quæ sententiâ relinquitur Hip. & Gal. dicentibus post secundā coctionem esse exercitio vtendum.

Respondetur, quod homo non dicitur vacuus, nisi post tertiam coctionem; imò post secundam coctionem adhuc est succi optimi plenus: laudat tamen Auic. loco citato, quod ante exercitium facies, & vrina euacuentur.

5. Dub. Gal. 3. de tuenda sanitate, cap. 13. & alibi: & Auic. lib. 1. fen. 3. doct. 2. cap. 7. dicit, paruum exercitium esse faciendum post cibum: Galenus tamen libro de cibis boni, & mali succi, c. 3. damnat à cibo omnem motum.

Respondetur, quod Auic. & Gale. laudat à cibo paruum motum, sed non exercitium: diximus ex Galeno superius esse differentiam inter motum, & exercitium: de ratione enim exercitij est alteratio aliqua anhelitus: motus verò paruus, qui fit à cibo, ea de causa fit, vt cibus petat fundum vetriculi.

6. Dub. Galenus proponit exercitium, in hoc loco, vt est causa necessario alterans humanum corpus: tamen Hipp. 6. epid. com. 4. tex. 15. dicit illis, qui sunt calidæ naturæ, conuenire refrigerationem, potum, & quietem. Gal. lib. 5. de tuenda sanit. c. 11. dicit, non omnibus eandem victus rationem conuenire; quia quidam si ab exercitio abstinent, in morbos incidunt; & quidā ob exercitium febricitant; ergo exercitium non erit omnibus necessarium.

Responde

Respondetur, quod Gal. explicans locum Hipp. citatum dicit, calidis conuenire quietem, non motum violentum, concludit otium continuum omnibus nocere.

7. Dub. dictum est ex Gal. & Hipp. quod tempus exercitij debeat esse paulò ante cibum, quod videtur reluctari aphorismo 16. secundæ sectionis, qui dicit: ubi fames laborandum non est.

Respondetur, quod fames vera est post tertiam coctionem, & non post secundam: quo tempore Gal. 2. de san. tuen. c. 2. determinat esse vtendum exercitio.

8. Dub. Gal. docuit, causas non naturales, vt est aër, cibus, exercitiũ, &c. esse salubres propter debitam quantitatem, & qualitatem: in hoc tex. explicare videtur quantitatem, quam seruare debemus in exercitio, dum dicit, cum primum lassari incipiat, ab exercitio quiescendum; de qualitate verò exercitij ne verbũ quidem fecit.

Argenterius damnat Gal. quod de qualitate exercitij, nil dicat: sed quomodo id iniuria fecerit paulo infra videbimus.

Nonnulli alij respondent Gal. omisisse qualitatem exercitij, tanquam notam: quæ est, quod qualitas sit temperata, & moderata: quoniam agitur hic de exercitio corporis temperati. Reiciuntur, quia de qualitate aliarum causarum nil debuisset dicere, si sufficeret vt sciremus, quod qualitas sit moderata; quia agitur de corpore temperato.

Respondemus Gal. non omisisse qualitatem exercitij, quia quid aliud est dum corpus incipit lassari, quam quædam certa species, seu qualitas exercitij: plenius tamen Gal. de qualitate exercitij, lib. de tuen. val. egit. Præterea infra declarat Gal. quod omnes partes æqualiter debeant exerceri, quam consideratio pertinet ad

qualitatem exercitij.

9. Dub. est Hipp. sententia à Gal. lib. de san. tuen. non semel citata, quod scilicet cibus statim sequatur exercitium: hæc sunt verba Hipp. *Labor, cibus, potus, somnus, venus*. Per laborem intelligit exercitium. Hæc sententia Hipp. ita laudata à Gal. videtur falsa; quia sæpè, qui nimio vtuntur exercitio, sunt defessi; & propterea antequam cibum sumant, debent prius quiescere: lassitudo enim corporis valdè lædit ventriculum, qui ob lassitudinem cibum, & post exercitium expedit, vt mediet quies. Præterea Gal. lib. de san. tuen. laudat post exercitium vsum balnei frictionum, & vnctionum: quare cibus non statim sequetur exercitium. Insuper in tex. Gall. dicit, cum corpus lassari incipiat esse quiescendum, & non comedendum; ecce quod statim ab exercitio non est cibus sumendus, ergo sententia Hippocratis est alteranda hoc modo, labor, quies, cibus, potus, somnus, & venus.

Respondetur de ratione exercitij, esse motum, de ratione verò motus esse terminum ad quæ, idem quietem; & licet corpus totum ab exercitio statim quiescat, secundum spiritus tamè adhuc est in motu: ideo valde errant, qui statim ab exercitio comedunt, quia tunc virtus est defessa, & cibo non reficitur; sed potius obruitur. Similiter si quis animi passione insigni detineatur, vt ira, magno gaudio, vel timore, tunc spiritus distribuuntur in alias partes, vnde cibus in ventriculo non arctè comprehenditur; quare cibus non est sumendus, nisi corpus ex toto quiescat; diximus ex toto, quia non solum motus corporis, verum etiam motus insignis animi stomachum valdè perturbat.

10. Dub. dictum est cum Gal. 2. de tuen. sanit. c. 2. post secundam coctionem esse vtendum exercitio: perficitur enim

enim secunda coctio post nouem, & in aliquibus post decem horarum, & deinde dictum est post exercitium esse quiescendum, ne corpus ita defessum comedat; quare ante cœnam non dabitur locus exercitio, cum post nonam, vel decimam horam à prandio sequatur cœna.

Respondetur, quod propterea prandium debeat esse moderatum, & non ita liberale, ut cœna; quia re verà in prandio largiori, exercitium si fiet ante cœnam, erit importunum, & nocebit; idè in prandio cibus debet esse facilioris coctionis, & ante cœnam exercitium debet esse moderatius, cœna verò debet alimentis solidioribus costare; quia somnus sequitur, & longior temporis cursus, in quo commodum quoque exercitium ante futurum prandium fieri potest; ecce quod cibus in prandio debet esse parcius, ut possit fieri exercitium ante cœnam, in qua cibo, & copiosiori, & solidiori uti possumus. Hinc Auicennas lib. 1. fen. 3. D. 2. cap. 7. dicit exercitati grossa alimenta magis tolerant.

CAPITULUM LXXXV.

PARTICULA XII.

Textus 13.

In cibus autem coctionis perfectio, & excrementorum modus in quali, quantoque conueniens (equalis vero quodammodo in his coctioni appetitus.) Quare neque Præsides egent, qui singulorum, quæ assumuntur quantitatem metiatur, optima si quidem natura quatum appetit, tantum etiam concoquit.

Cum egerit in tex. superiori de exercitio, par est, ut in hoc tex. de cibo, & potu instituat sermonem.

Continuatio desumitur ex Hippocratis sententia trita, quæ est labor, cibus, potus, somnus, & Venus, id est post laborē sequitur cibus, post cibum somnus, & deinde Venus. Præterea dicta ratio, quia ut optime notat Plusquamcommentator post exercitium indigemus restauratione, quæ cibo, & potu fit.

In hoc tex. Galenus desumit à cibus quatuor signa indicantia bonam, & optimam temperaturam. Primum signum est perfecta coctio ciborum: addas tu, quod in corpore temperatissimo omnes coctiones debeant esse perfectissimæ. Secundum est debita quantitas, & qualitas excrementorum trium coctionum. Tertium est, quia appetitus est quodammodo æqualis coctioni. Quartum dicit Gal. temperaturam optimam non indigere medico præside, qui dicat, eligas hanc ciborum quantitatem; & ratio est, quia corpus saluberrimum non appetit, nisi illam quantitatem cibi, quæ iuuat.

Dub. circa primum signum occurrat, quia non omnes concedunt Galeno tres tantum dari coctiones; ut ipsemet faterur primo de tuenda sanitate cap. 12. & lib. de cibus boni, & mali succi cap. 5. & 3. methodi c. 3. & 9. de usu partium cap. 1. quibus in locis docet, in corpore tres tantum fieri coctiones: primam in ventriculo: secundam in iecore: tertiam in cæteris corporis partibus: Auicennas tamen dixit, quatuor fieri coctiones, primam in ore: secundam in ventriculo: tertiam in iecore: & quartam in aliis corporis partibus. Actuarius sustinet fieri quatuor coctiones, sed differt ab Auicenna, quia vult cum Gal. primam fieri in ventriculo; secundam putat fieri in venis meseraicis; tertiam in iecore; quartam verò in cæteris corporis partibus. Alij sustinent, quinque esse coctiones; primam, scilicet in ore; se-

cundam in vetriculo; tertiam in concaua parte iecoris: quartam in gibba, & vena caua; & quintam in aliis partibus; sed quia nos post explicationē text. quinti huius cap. ex Gal. probauimus non dari plures coctiones tribus, quia ter tantum alimentum mutat speciem, & naturam, non est, vt iterum eadem repetamus; supponatur igitur hoc fundamentum, quod tres tantum sint coctiones, & cum Plusquamcommentatore primam, & secundam ordinari ad nutritionem totius corporis, quæ sit per tertiam; & quod hæ tres coctiones sint inter se aded respondentes, vt corporis compositio assimilet, vt dicit Damascenus, referente Plusquamcommentatore consonantiæ numeri, & harmoniæ; Nos verò lib. 2. methodi nostræ, cap. 6. assimilauimus testudini, vel fidibus, in quibus si vnica corda, nimium tendatur, vel laxetur omnium eueritur harmonia; ad eundem modum læsa prima coctione ventriculi aliæ læduntur, & error seu dissonantia primæ coctionis in aliis est incorrigibilis; similiter secunda coctio seruat suum concentum non solum per relationem ad alias coctiones, sed etiam ad se ipsam; quia natura in venis posuit humores acutos, & graues, quasi modularetur sanguineam massam, ita vt harmoniam, quælibet ex se efficiat, & omnes inter se relatæ coctiones, Hinc Gal. 6. epid. comm. 4. text. 25. dicit, tunc perfectam esse primam coctionem, quando chylus ita perfecte præparatus est, vt iecur illum recipiens conuertet in optimum sanguinem; secunda vero coctio sit perfecta, quia præparat sanguinem ita perfectum, vt in nutritionem facile conuertatur.

2. Dubit. dicit hic Galen. in optima temperatura fieri in cibis coctionis perfectionem; in c. 62. ait calidiorē naturam ventriculi melius concoque-

re, quam appetat. Præterea ex Arist. 4. meteororum colligitur, naturam calidiorē melius concoquere, quam tēperata, quia ibi inquit Philosophus, concoctionem esse opus calidi; similiter 2. de anima text. 50. habet hæc verba; *calidum operatur coctionem*; quare non optima temperatura melius concoquet, sed calida, id est quæ est calidior temperata; optima verò temperatura non potest dici calida, vel frigida; quia in medio qualitatum constituta est.

Respondetur, quod Galenus cap. 62. non dicit, calidam temperaturam ventriculi magis concoquere absolute, sed magis concoquere, quam appetere; dum verò dicit Aristoteles, calidum operari coctionem, intelligit de illo calido, cui æquæ mixta est humiditas, quod calidum est temperatum. Hinc quarto meteororum de concoctione loquens, dicit, concoctionem esse elixationem, quæ fit à calido, & humido non recedente à temperato, sed habente symmetriam quatuor qualitatum. 3. Dubitat. Gal. 2. prædictionum 33. & 6. de tuenda san. in princ. dicit, qui sunt calidiores melius concoquunt, ergo perfectio coctionis in cibis non erit signum optimæ temperaturæ, sed recedentis ab optima.

Responderi potest in Galeno concoctionem sumi dupliciter, vel pro concoctione conuertente alimentum in substantiam nutriti: vel pro digestionē: per digestionem intelligimus alimenti translationem ex vna in aliā partem; quod verò concoctio ex Gal. differat à digestionē, patet ex lib. 12. methodi cap. 13. vbi protulit hanc sententiam: somnus concoquit, vigilia digerit: quare dicimus, quando Galen. inquit, corpora calidiora melius concoquere, quod pro concoctione intelligat digestionem; digeritur enim cibus, dum ferrur, seu digeritur ab

ab vno ad alium locum : nemini dubium est, quod natura calidior magis digerat, quam conuertat in substantiā.

Quantum attinet ad secundum signum, quod videlicet in optima temperatura obseruetur debita quantitas, & qualitas excrementorum trium coctionum, si de quantitate loquamur, Hippocrates 2. prognosticorum text. 13. docet, quod faeces debeant habere quantitatem respondentem ingestis cibis. Quænam verò sit hæc debita quantitas excrementorum respondentium cibis, nemo quod sciam, tractauit. Ego tamen in mea statica medicina post longam obseruationem inueni in corpore moderatori, in quo coctiones, & non corruptelæ sunt, crassa excrementa primæ coctionis respondere ingestis in vigesima proportionem : si ingesta per hypothelium fuerint centum vnciarum, alui faeces si fient compactæ, erunt quinque ad summum : de liquidis facibus nil dicimus, quia sunt præter naturam : lotium respondebit in quadrante, verbi causa si ingesta fuerint centum vnciarum, lotium erit triginta trium vnciarum circiter : varietas tamen aliqua sit, prout variæ sunt naturæ, anni tempora, & ætates ; insensibilis vero perspiratio, vt ostendemus in staticis theorematibus, excedit omnium excrementorum quantitatem ; quia ea sola in quolibet solet esse longè plenior omnibus sensibilibus euacuationibus simul unitis ; quia si cibus, & potus quo vtrique vnica die fuerint ponderis octo librarum, perspiratio insensibilis solet ascendere ad quinque libras, quamuis pro varietate temperaturarum, vt diximus aliqua sit varietas : si verò alicui faeces essent pauciores cum Gal. 1. de crisib. c. 10. dicendum est, vel cibos fuisse solito pauciores, vel faeces esse detentas in colo intestino : vnde colici dolores ex fecum retē-

tione oriri solent : similiter si vrina fuerit paucior, id accidet, vel quia potus fuerit solito paucior, vel quia sit retenta serofitas in vehis ob læsā facultatem renū, quæ læsa facultas prædicatur de mala constitutione partium similariū, & dissimilariū ; vel est retenta ob errorem externū, id est ob humorum crassitiem ; vel in sudorem abiit. Itidē perspiratio insensibilis, si fuerit paucior, & statica arte exactissimè quolibet die cognoscere possumus, erit vel ob angustiam pororū, vel ob crassitiē alimenti. Quæ verò alimenta, & quæ causæ externæ perspirationem impendant, & quantum impendant, neque ante Gal. neque post Gal. & scia fuerunt Auctores, qui hoc docuerūt : ego tamē hanc rē clarissimè docui in li. aphorismorū pertinētū ad statica experimēta, vt in hoc negotio, nisi me fallat opinio, nihil desideretur.

Quo ad qualitatem excrementorum attinet, si de alui excrementis loquamur ex Hipp. & Galeno 6. epid. com. 5. text. 15. nec duriora, nec liquidiora ; neque calorem ciborum ingestorum seruantia, neque admodum fatida debent esse ; duriora enim significant caloris excessum, vel fuisse nimium retenta, vel præcedentem cibum fuisse paucum : liquidiora verò contrarium indicare : oppositorum enim eadem est disciplina. Hinc Hippocr. & Galen. dicit, excrementa, vt probam indicent coctionem hora consueta esse excernenda ; quia si citius egredientur, indicabunt acrimoniam, seu corruptelam, vel abundantiam irritantem expultricem, vel indicabunt lenitatem intestinorum : si tardius, indicabunt calorem præter naturam faeces exiccantem, vel etiam imbecillitatem aliquam vetriculi, vel cibos duros : sed in corporib. reperaturis ista nō obseruātur.

Tertium signum optimi ventriculi dicit Galenus in tex. quod appetitus sit quodammodo aqualis coctioni,

id est tantū appetat, quantū cōcoquat.
4. Dub. dicit Gal. 2. de tuenda sanitate c. 7. & in hoc tex. corpus simpliciter salubre non indigere custode, seu arte conseruatrice, sed esse sibi met regulam, & tantum appetere, quantum concoquit: nihilominus in hoc tertio signo Gal. dicit in corpore salubri simpliciter non absolute esse æqualem cōctioni, sed esse quodammodo æqualem, ergo non videtur sibi constare.

Respondet Plusquamcommentator, Galenum dixisse quodammodo, quia cōctio, & appetitus sunt actiones, & æqualitatem non conuenire actionibus, sed quantitati: vera enim proprietas quantitatis ex Aristot. in prædicamento est, æqualem, vel inæqualem dici.

Reijcitur Plusquamcommentator, quia nō penetrauit proprietatum prædicamentorum conditionem, & naturam: æqualitas enim, & inæqualitas licet sit proprietas quantitatis, tamen æqualitas, & inæqualitas non sunt in prædicamento quantitatis: in logica enim, & metaph. est axioma, quod scilicet proprietas non sit in illo prædicamento cuius est proprietas: sic risibile nō est in prædicamento substantiæ, in quo est homo, risibile n. est in prædicamento qualitatis in secunda specie.

Respondetur, cum appetitus sit actio animalis, & cōctio naturalis, rarissime accidere, vt hæ actiones sibi inuicem respondeant: quia dato, quod inueniatur eucratum saluberrimum, scilicet & punctuale temperamentum, dico tale à cibo voluptuoso decipi posse. Præterea ex Hipp. 6. epid. com. 4. tex. 22. habetur in bona, & optima valetudine hæc duo requiri, non satiari, neque impigrum esse ad laborem: hæc sunt verba; *Studium bonæ valetudinis est non satietas cibi, & impigras ad labores.* Quare potest contingere, quod vir optimæ temperatūræ

aliquando omiserit exercitiū ante cibum, & tunc appetitum non esse æqualem cōctioni: idē dicit esse æqualem quodammodo.

Quantum signum optimæ temperatūræ est, quod non indigeat Præsidi, quia tantum appetit quantum cōcoquit: omnes temperatūræ, quæ recedunt à temperatissima, appetunt magis, vel minus debito, quam concoquant, vt probauimus cap. 61. & sequentibus huius artis.

Notandum Galenum 2. de sanitate tuenda c. 7. repetere hoc signum optimæ temperatūræ, quod scilicet tantum appetat, quantum concoquat: immō sententia non solum est vera de quantitate, sed etiam de qualitate, & tempore opportuno. Præterea extenditur etiam ad omnes causas non naturales, id est homines temperatos tantum somni, exercitij, coitus appetere, quantum iuuare potest, & nihil ultra: appetuntque cibum horis opportunis, seruato Hippocratis ordine post exercitiū videlicet, & non ante; post cibum appetunt somnum, & non ante; post somnum coitum, & non ante: & omnia moderatè: immō in tex. sequenti de somno loquens Gal. idem testatur, quod scilicet optima temperatūra tunc excitetur à somno, quando corpus ampliori quiete non egeat.

BREVIS DIGRESSIO

De Vrini.

QUESTIO C.

DACTATVRVS de vrina, quæ est excrementum secundæ cōctionis, vt probauimus contra nonnullos modernos, qui putabant esse tenue excrementum primæ

coctionis, tria considerabimus, vrinæ colorem, substantiam, & contentum.

Si de coloribus loquamur ex Hippocrate, & Gal. omnia ad vrinam pertinentia colligemus. Hipp. num. 2. progn. rex. 30. & sequentib. & Gal. 1. de crifibus cap. 12. dicunt, si vrinæ sint intensioris coloris, quam fit subflauus, & subrufus indicant excessum caloris: si verò sint remissioris coloris indicant calorem imbecillum.

Ex Actuário cap. 12. de iudiciis vrinæ albæ, & copiofæ in fanis indicant multam vini portionem: albæ non copiofæ cum hypoftafi significant frigidam intemperiem hepatis, & aliquando obftructionem vifcerum, si tenues sint: si fuerint albæ, & lucidæ ex Hippocrate 4. aphor. 72. audias quid mali indicent: hæc eft Hippocratis fententia: albæ, aquofæ, & lucidæ vrinæ prauæ, & præfertim in phreneticis, quia vrinarum turbidum, & craffum caput inuafit. Hinc Hippocrates 3. epidimiorum fectione 2. loquens de ægro 4. dicit; *Secundo die furfus cum vrinis albis tenuibus, & pellucidis hic æger delirauit, & quinto die moritur.* Similiter ex 3. epid. fectione 3. dicit, quod æger quartus cum vrinis tenuibus, & albis quarto die phreneticus moritur: ad eundem modum vxor Dealcis cum tenuibus, & albis vrinis die 20. periit phrenetica: si igitur in ægris albæ vrinæ, & lucidæ tam malæ sint, in fanis vrinæ folum albæ non poterunt falubrem statum indicare, quamuis in fanis albæ indicent incoctionem potius, quam feperationem contentorum, vt in ægris: fimiliter vrinæ, quæ sunt intensioris coloris, quam subflauæ, & subrufæ indicant calorem in fanis, & ægris, & præcipuè si ad nigrum colorem vergant: habemus enim in Hipp. 4. aphorifmorum 21. omnem deiectionem nigram prauam effe, obferuandam tamen effe differentiam inter

nigrorem liquoris, & fedimenti, quia in vrinis nigris, si nigredo eft in fedimento, & liquor vrinæ non fit niger, dicimus, quod illa vrinæ eft falubris; si verò liquor poft depofitionem fedimenti conferuat nigredinem, dicimus, quod Hipp. 2. prognosticorum 32. de iftis intelligit, dum fcilicet dicit, vrinæ nigræ omnium peffimæ, sunt & lethales magis.

Si de substantia vrinæ loquamur dicimus, tenuem vrinæ substantiam in fanis inconcoctionem fignificare; immodò de ægris loquens Hippocrates 2. prognosticorum 30. inquit, vrinam tenuem fignificare morbum incoctum; & in coacis ait, vrinam tenuem, & vix fedimentum habentem, tum quæ modo in melius, modo in peius mutatur, diuturnitatem morbi prænunciare. 2. verò prognosticorum 34. Hipp. habet hæc verba; *Qui tenuem, crudamque vrinam diutius mingunt, oportet expectare abfcelfus in partes diaphragmati inferiores.* Præterea in ægris, dum morbis liberantur vrinæ tenui perfeuerante recidiva fempè timenda: quod quidem declaratur ex Hermocratis hiftoria, quia 14. die liberatur à febre, & 17. vrinæ tenues apparuerunt: & 20. moritur. Differunt tamen inter fe vrinæ tenues fanorum, & febricitantium; quia tenues fanorum indicant imbecillitatem: febricitantium calorem, vel feperationem fedimenti perentis caput, vel alias partes.

Vrinæ verò mediocriter crassæ sunt bonæ; quia ex Arist. 4. meteororum coctio fit incrassando: & ex Hipp. 2. prognost. 16. habetur omne excrementum, dum superatur morbus, crassescere.

Crassiffimæ verò vrinæ sunt malæ; quia indicant permifceri prauos humores. Hoc tamen de vrinis crassis dignum eft obferuatione, quod si vrinæ claræ mingantur, & deinde turbentur,

indicant aliquod principium coctionis: si turbata mingantur, & deinde clarescant, ostendunt naturæ victoriam; si permaneant turbata, vt iumentorum, indicat magnam agitationem, humorum, & ambiguitatem certaminis. Hinc Galenus 4. aphorismorum 70. habet, Vrinæ, vt iumentorum, fieri à materia crassa à calore agitata: Hasque à caliditate in spiritum solui, vt bitumen, pix, & resina: subdit Gal. spiritus flatuosus cum calore promptè fertur ad caput, & dolorem facit: sicuti enim resina, pix, & bitumen ex igne euaporant, simili modo vrinæ crassæ ob spiritus flatuosos calidos dolorem capitis excitant. Inquit similiter Galen. de vrinis subiugalibus, *Nonnulla vrina longo tempore manent perturbata; nonnulla citò sedimen crassum habent, & citò morbum solutum iri significant; quæ verò non resident, si affuerint vires, ostendunt longum morbum; si imbecillitas aderit mortem significant.* Hinc febricitantes cum vrinis subiugalibus vt plurimum in delirium incidunt. Hippocrates de vxore Philini, quæ filium pepererat cum vrinis turbatis, delirauit, & deinde mortua est. Similiter famula Eualcidæ phrenetica periit, quæ toto morbo vrinas subiugales habuit. Polyphantus cum similibus vrinis tandem moritur conuulsus.

Si de contentis vinarum loquamur; contenta in vrinis tria præcipua sunt: hypostasis, quod petit fundum: *ἐναίοσημα*, quod est in medio, & hoc contentum est salubrius: tertium contentum vocatur *νεβέλη*, i. nubecula, quæ ad summitatem vergit: si de hypostasi loquamur, ex Hippocrate quatuor sunt conditiones, alba, scilicet læuis, æqualis, & moderatè crassa: secundo prognosticorum 26. dicit Hippocrates, hypostasim moderatè crassam indicare morbi securitatem, & breuitatem; in historia Philisci dicit, inæqualitatem

hypostasis significare coctionis difficultatem, & hypostasim inæqualem vocat variegatâ: dicit enim de Philisco quo dminxit variegatâ, & nigrans & sexto periisse. Similiter nubecula, quæ est ençorima debet esse alba læuis, & æqualis: si verò est rubra, nō est alba, sed nigra, est mala, si verò est rubra, non est mala, quinimò post album colorem nō datur color salubrior rubro. Hinc Hippocrates 2. prognosticorum 27. de nubecula rubra dicit, morbum salutarem significare, sed diuturnum, & 4. aph. 71. habet hæc, *Quibus septimo morbi indicantur, ijs vrina die quarta rubram nubeculam habet;* Idem hypostasis, seu ençorima debet esse læue, id est quod non habeat substantiæ diuersitatem, sed æqualiter sit confectum; quia dum est diuulsum indicatur, naturâ non in omni parte esse dominam. Demum debet esse æquale, non quod substantia sit æqualis; quia substantiæ æqualitas idem est, quod læuitas, sed dicitur æquale, id est quod omni tēpore æqualiter appareat, quod nonnulli non intelligunt: alia quoque de ijs, quæ sunt in vrinis, & alia de substantia, & continente dici possent: nonnulla tamen pertinentia ad hunc tractatum diximus, quia Actuarius fusa, & eleganti oratione omnia explicauit.

Q V Æ S T I O C I.

An Cæna sit Prandio liberalior.

Hippocrates omnium Medicorum Princeps primo de ratione vict. in ac. textus 25. docet magis esse nutriendum in cæna, quam in prandio: profertque hanc sententiam, *Mane sorbitionem dabis; vespere autem ad cibaria te conferes.*

Galenus 7. meth. cap. 6. probat similiter ratione, & experientia plus esse cænam

cenandum, quam prandendum. Ratione, quia à cæna ad prandium intercidunt somnus, quies, & tempus diuturnius, quam à prandio ad cænam. Probatque deinde experimento ab Athletis desumpto, atque Athletas, qui sani sunt, & qui ad summum bonitatis statum perueniunt vsum copiosiores cibos sumendi in cæna, quam in prandio, ratione, & longa experientia comprobasse. Dictum est largius esse cenandum ob longiorem quietem, & somnum, quæ succedunt: coctio enim ex Hippoc. quiete fit, & quod longior quies, eo perfectior coctio fit. Neque intelligimus, ut nonnulli putant, somni quietem solum convenire animalibus facultatibus, & non naturalibus: dicunt enim in somno facultates naturales esse vegetiores, quia virtus coctrix vegetior est, quasi quod non dentur aliæ facultates naturales præter coctricem; certissimum enim est expultricem, attractricem, & retentricem omnium partium in somno magis quiescere, quam in vigilia. Hinc Galenus 3. de ratione victus, & alibi loquens de attractrice, & expultrice dicit, somnum coquere, & vigilias digerere: in somno enim facultas distributiva languet, & in vigilia viger.

Nonnulli alij putant, in prandio esseandum plus cibi, quam in cæna; rationes, quæ illos mouent sunt, quia ex copiosiori cæna fiunt destillationes & catarrhi; intumescunt hypochondria, eo qui alimenta non distribuuntur, dicuntque cum somnus plus duret, quam prima & secunda coctio alimentum non distribui, neque excrementa expelli, quod non accidit à tempore prandij vsque ad cænam.

Reijcitur horum opinio auctoritate à Gal. proposita 7. methodi ca. 6. & de ratione victus in acutis tex. 23. Præterea si fiat comparatio inter pran-

dium, & cenant illorum, qui catarrhū, & morbos capitis patiuntur, dicimus victum in his esse eligendum moderatissimum: cænam tamen Galenus paulo liberaliorem prandio in his esse eligendam censet: ille enim solus cibus, qui manet inconcoctus, est, qui euolat ad caput, & in catarrhum couertitur: cibus verò qui in ventriculo rectè coquitur nullum catarrhum gignere potest. Insuper dicimus, tempus distributionis fieri post somnum horis matutinis.

Tertia opinio est nonnullorum dicentium infirmis in cæna esse plusandum: sanis verò in prandio. Ratio istorum est, quia infirmi habent facultatem concoquendi infirmam; ideo illis plus cibi dandum in cæna: in illo enim diuturniori tempore concoctrix debilis potest coctionem absolueret: sanos verò dicunt magis resolvere interdiu, quam noctu: ideo in prandio plus cibi dandum.

Reijciuntur similiter, quia reluctantur auctoritati, & rationi Galeni locis citatis, vbi in agris, & in sanis dicit esse plus cibi dandum in cæna, quam in prandio. Quod ad illorum rationem dicimus, ipsimet reluctari, quia valet hæc, magis resoluantur corpora interdiu, quam noctu, ergo plus dandum in cæna, quia tunc est magis nutriendum, quado maior præcedit resolutio, sed sic est, quod per illos maior fit resolutio ante cænam, quam ante prandium; ergo plus cibi dandum in cæna, quam in prandio.

Quarta opinio est quorundam dicentium, pituitosis plus cibi dandum in prandio, biliosis plus in cæna: quæ opinio est contra Galenum locis citatis, vbi docuit absolute esse plus dandum cibi in cæna omnibus tum pituitosis, tum biliosis: ibi enim loquitur de temperamento sicco, & deinde de humido, dum exemplo Athletarum confirmat,

confirmat, esse plus cœnandum, quam prandendum.

Quinta opinio est nonnullorum, qui dicunt, in hac re esse seruandam consuetudinem; quare inferunt, si fuerint soliti largius prandere, quam cœnare, solitum, & consuetum vsum esse obseruandum. Referunt ex Aristot. 1. rhetor. c. 45. consueta, esse quasi naturæ insita: & ex Gal. 3. de simplici med. cap. 18. confirmant per historiâ Vetulæ, quæ ob esum, & vsum continuum cicutæ summum beneficium sibi comparauit. Similiter Hipp. 2. sect. aphor. 50. de vi consuetudinis hæc habet, consueta deteriora minus molesta esse insuetis melioribus: & demum Gal. 5. de tuenda san. c. 10. ait, in debilibus, & senibus. non esse mutandam consuetudinem: inferunt ex his, consuetum morem esse seruandum: idem iis, qui soliti sunt plus cibi sumere in prandio, quam in cœna, plus esse dandum in prandio: iis verò, qui in cœna, plus dandum in cœna.

Reijciuntur, quia falsum est quod consuetudo sit altera natura; vt nos fusè probauimus lib. 4. methodi vitandorum, c. 7. Præterea si eorum, qui naturaliter sunt intemperati, licet corrigere vitia, dummodo paulatim id fiat, vt nos admonet Gal. 5. de sanit. tuen. c. 11. quanto magis licebit corrigere malam aliquam consuetudinem, quæ neque est natura, neque incipit ab ortu naturæ? demum esto, quod in valde debili diu assueto in prandio copiosioribus cibis non sit vsum mutandus: quid tum? nonne dicere possumus, consuetudinem illam esse prauam, esseq; fugiendam, quod est illud quod queritur.

Sexta opinio est Valelij lib. 6. controuer. c. 7. qui putat decisionem questionis pendere ex robore coctricis, & ex vasorum amplitudine; per quæ fit alimenti distributio: dicitque si co-

ctionis robur maius sit, quam facultas distributiva, plus esse prandendum, quam cœnandum: si minus sit, aut æquale, plus dicit esse cœnandum, quam prandendum. Ratio illius est, quia à prandio fit melior distributio, quam à cœna.

Reijcitur, quia implicat contradictionem dicere post prandium distributionem esse validiorem; post cœnam verò esse validiorem facultatē coctricem; quia distributio insequitur coctionem; idem horis à somno matutinis distributio est optima: à prandio verò non est alimenti distributio, sed potius excrementorum distributio: valet enim consequentia, post cœnam horis nocturnis per somnum; & quietem fit melior coctio, ergo & melior distributio, sunt vasa ampla, vel angusta: quod enim est coctum non solum penetrat per vasa, sed etiam per fibras.

Ego autem puto cum Gal. locis citatis, in cœna plus dandum esse, quam in prandio: ratio potissima desumitur ex quiete, somno, & tempore diuturniori, quæ mediant inter cœnam, & prandium: dum enim disputatur, an in prandio, vel cœna sit plus dandum, supponimus cum Galeno à prandio ad cœnam intercidi nouem, vel decem horas: reliquum verò temporis, quod est 14. horarum, mediat inter cœnam, & prandium. Quo supposito ego puto, quod in omni corpore, in omni ætate, in omni regione, in omni aëris cōstitutione, in omni temperatura, sit biliosa, pituitosa, vel melancholica, & in omni consuetudine, & in ipsis agris, dummodo aliquis paroxysmus nō prohibeat, plus esse dandum in cœna, quam in prandio. Fundamenta huius conclusionis sunt desumpta à Galeno locis citatis.

Dubi si in somno, & quiete nocturna cibus liberalior melius digeritur, quam cibus parcior prandij in vigilia,

vigilia, sequitur quod etiam otiosi, qui semper dormiunt, & vitam ducunt sedentariam melius digerant, quod est falsum.

Respondetur, in cœna esse plus dandum, non solum ob quietem, & somnum subsequenter, sed ob longius tempus, ob vigiliam, & exercitationem, quæ fit ante prandium: quia nos admittimus, quod cibus data paritate temporis magis digeratur in prandio, quam in cœna, non tamen admittimus, quod magis conquatur: est enim Galeni 3. de ratione victus, & alibi, somnum concoquere, vigiliam verò digerere. Colligimus igitur in cœna semper plus cibi dandum, quam in prandio, nisi aliquid prohibeat.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA 13.

Textus 14.

Sic & somno modum ipsa natura præfinit, his qui optimam corporis constitutionem sunt sortiti, & tunc a somno excitantur, cum corpus ampliori quiete non egeat.

In tex. superiori dixit de corpore optimè constituto, quod tantum cibi appetat, quantum concoquat: in hoc text. inquit, quid idem corpus optimè temperatum tantum etiam dormiat, quantum illi opus sit; docetque non indigere præside, vel medico, qui doceat, quantum debeat dormire; optima enim constitutio est sibi met regula, non solum in quantitate, & qualitate ciborum, sed etiam, ut nos docet Galenus hic, & 2. de tuenda sanitate c. 7. in sibi præscribenda quantitate, qualitate, & tempore opportuno coctus, somni, exercitij, & om-

Sanctorij Sanctorij Pars III.

nium pertinentium ad sex res non naturales.

Notandum in tex. Græco non esse illam dictionem, *Ampliori quiete*, hæc enim sunt verba tex. *ὅταν μὲν δέται τὸ σῶμα*, id est, cum non amplius corpus eget, scilicet somno: addita enim est à Leonicensio dictio ampliori quiete, sed præter rationem, quia amplior quies supponit defatigationem corporis, quæ hic non habet locum.

1 Dub. non videtur, quod solum corpus optimè constitutum excitetur à somno: quando eò non amplius eget: sed omnia corpora quantumvis recedentia, dicimus, ab optima constitutione excitari à somno, quando eò non amplius egent: ergo Galeni præceptum alicui videbitur vanum.

Respondetur, quod appetitus animalis corporis malæ constitutionis non est rectus iudex, an somnus fuerit sufficiens, tum quia non proportionatur coctioni; tum quia somnus est institutus ad instaurationem spirituum tum animalium, tum vitalium, dum enim exacta harmonia non servatur inter facultates animales, vitales, & naturales, appetitus non est rectus iudex: in vigilia spiritus omnes valde dissipantur, debentque ob coctionem, quæ fit in somno, resarciri: constitutio verò frigida, vel calida non exactè iudicat; immò neq; resarcit, sicuti optima constitutio: idè calida, vel frigida indiget præside, qui imperet, quantum sit dormiendum, ut resarciantur spiritus: calida enim breui somno, frigida verò longiori indigent.

2 Dub. hæc proponitur à Plusquamcommentatore, Galenus præscribi quantitatem somni optima constitutione: de quantitate verò vigiliæ, nil dicit: ergo videtur diminutus.

Respondet, Galenum reliquissè quantitatem vigiliæ, ut quid notissimum, dicitque ex Arist. lib. de somno, & vigilia cap. 2. finem animalis esse sentire, & sapere,

K k k k

quæ

quæ vigilando exercentur, tanto magis natura quantitatem in vigilia prælinite debet: dicit enim, somnum dirigi in vigiliam: & fusa oratione de hac leuissima dubitatione multa explicat.

Responsio est facillima, quia cognita somni quantitate, tempus, quod relinquitur est vigilia, ideo nil dixit. Inter somnum, & vigiliam non datur medium; animal enim, vel vigilet, vel dormit: si somnus in vnica die naturali erit octo horarum, vigilia quæ sequitur erit sexdecim.

3. Dub. si optima constitutio in quantitate, qualitate, & tempore somni præscribendo non indiget præside, vt quid Hippocrates sæpè dat præcepta obseruando in recto vsu dormiendi? 2. prognosticorum tex. 1. docet inter diu esse vigilandum, & noctu dormiendum, & Galenus 8. de simplici medicina, & alibi docet, quomodo & quibus auxiliis sit somnus conciliandus.

Responderi potest, præcepta tradita ab Hippocrate de somno præscribendo non conuenire iis, qui fruuntur optima constitutione, sed aliis. Præterea Galenus in comm. 2. prognosticorum dicit, præceptum Hippocratis esse verum ex ipsa rei natura, & non ex consuetudine: multi enim assueti inter diu dormire colligunt aliquid beneficii: quia longa consuetudo efficit veluti quandam naturam aduentitiam, quæ reuera est reprehensibilis; eamque si in robustis sit, paulatim arbitror esse tollendam; in debilibus verò, & senibus nequaquam. Sed vera ratio, cur somni diurni non ita iuuent, vt nocturni, est, quia spiritus animales sunt lucidi, & dum ad intra ob somnum retrahuntur, à lumine solis interdium disperso per orbem auocantur: quare somnus diurnus fit cum maiori violentia: spiritus enim animales interdium maiori cum violentia in parte interiori cerebri continentur, quam in nocturnis horis: accedit quod noctu aer est frigi-

dior: ideo, facile calidum innatum retrahitur ad intra, & ibi conseruatur, vnde somni nocturni sunt quietiores.

Notanda varia sunt circa hanc considerationem: primum est de tempore somni, quod scilicet desumi debeat à corpore saluberrimo: si igitur cognoueris ex signis superius traditis, corpus esse optimè constitutum, percipies illud corpus tantum dormire, quantum requiritur; illud enim corpus est aliorum regula.

4. Dub. dictum est corpus optimè constitutum non egere præside, qui doceat somni quantitatem; attamen Gal. 6. de tuenda val. c. 5. loquens de hoc corpore ait, somni quantitatem esse septem, aliquando octo, & aliquando nouem horarum; vt quid præscripsit somni quantitatem, si non egeat præside? Præterea corpus vt tale non eget diuersa horarum quantitate: quia ex Aristotele 8. phys. habetur hæc sententia; *idem manens, idem semper est natum facere idem.*

Responderi potest, quod corpus optimæ constitutionis pro maiori, vel minori varietate ciborum, somno diuturniori, vel breuiori indigere: si in cæna comederit multum lactucæ, longius dormiet, si multum aromatum parcius: ecce quod corpus saluberrimum non ratione sui eget præside, sed ratione varietatis ciborum.

Notandum præterea non statim à cæna esse dormiendum, quia est Auicennæ præceptum traditum tertii primi, doctrina 2. cap. 9. non esse dormiendum, nisi cibus prius ad fundum ventriculi peruenerit. Hinc Galenus 4. aphorismorum 67. habet, somnum statim à cibo caput replere: admonetque 6. de sanitate tuenda cap. 17. ante somnum leues deambulationes præcederet.

Præterea leues deambulationes ante somnum debent præcedere non solum hoc fine, vt cibus petat fundum vetriculi, sed etiam vt corpus aliquatulum defatig-

tigeretur, quia calidum nativum defatigatum recurrit ad intus, & hac occasione corpus humectatur. Qui verò statim à cibo eunt dormitum vaporibus obruuntur, & somnus redditur potius comatus, quam naturalis: quo pacto verò somnus fiat, Galenus primo de symptomatum caus. cap. 8. & alibi docet, fieri hoc modo: calidum nativum defatigatum, & exiccatum ob præcedentem vigiliam ait recurrere ad internas cerebri partes, ut humectetur, & inde roboretur; calidoque nativo roborato ait, statim recurrere ad externa; Aristoteles verò lib. de somno, & vigilia dicit, somnum fieri hoc modo: humiditatem scilicet alimenti ferri ad cerebrum: & deinde ob sui gravitatem descendere, & calorem, & virtutem sensitiivam ad cor propelli: putabat enim calorem qui causat sensum non à cerebro, sed à corde oriri. Dum verò humiditas illa gravis est dissoluta, calorem iterum ad sensus exteriores redde- re, & fieri vigiliam: idè à Philosopho lib. de somno, & vigilia somnus vocatur vinculum primi sensitiivi: ab Auerroë 3. colligit cap. 4. vocatur profundatio sensus communis ex cerebro ad cor. Quare & secundum opinionem Galeni, & Aristotelis ante somnum debent præcedere leues deambulationes, ne à nimia humiditate obruatur calidum nativum: ex Aristotele enim qui statim eunt dormitum illorum cerebra plus debito humiditate replentur, quia dicebat, somnum fieri, dum cerebrum gravatur humiditate, quæ ad cor calorem repellit: ex Galeno idem colligitur, quia ipse ait, cerebrum in somno repleri humidis vaporibus; unde spiritus animales illis obruuntur: requiruntur igitur leues deambulationes, ne cerebrum gra- vetur.

5. Dubit. non videtur, quod natura, modum, seu quantitatem somni certam, & determinatam præfinierit corpori sa- luberrimo, quia Hippocr. primo apho-

rismorum 15. dicit, somnos deberi lon- giores in hyeme, & vere, quam aliis tem- poribus: immò dicit, somnos hyeme, & vere esse longissimos. Præterea si som- nus fit, ut recreentur spiritus animales, quia exiccati, & defatigati sint in vigi- lia, sequitur quod in æstate somni de- beant esse longiores, quia vigiliæ sunt longiores, & spiritus ob æstum magis de- fatigantur. Convenit Aristoteles cum Galeno, quod somnus fiat, ut recreen- tur spiritus animales, lib. enim de som- no & vigilia habet hæc: omni vigilanti necessario somnus fit; alioquin spiritus languescerent, & corrumperentur: idem quoque dicit Galenus locis superius ci- tatis.

Respondetur, somni longitudinem non desumi à spiritu languore, sed à concentratione spirituum ad intra: quan- do est fortis concentratio, tunc somnus est longior: hyeme vero ob externum frigus fit fortior concentratio: idè som- nus longior; verè tamen sunt longiores, quam æstate, & autumnò ob sanguinis dominium: sanguis enim est humor sua- vis, & sine acrimonia; idè somni lon- giores: humores enim dum sunt acres, quales sunt biliosi, & melancholici vigi- lias excitant. Hinc febricitantes, qui ha- bent spiritus valdè defatigatos, quamvis egeant quiete, sunt tamen propter acri- moniam vigiles.

6. Dubit. non videtur, quod somno certus sit dandus terminus, ut facit Ga- lenus, quia dum sunt longissimi possunt hoc beneficium præstare, ut auferant in- temperiem siccam cerebri: quare abso- lutè somni longissimi non debent re- prehendi.

Responsionem Galenus desumit ab Hippocrate lib. 2. de ratione victus in ac. com. ultimo, & 2. sect. aphorismorum 3. ibique reprehendit nonnullos creden- tes, somnum longum, & modum exce- dentem non dari: dicebatque quando somnus modum excedit esse comatosam

dispositionem; ait Galenus in comun. somnum longum differre à comatosa dispositione, quia comatosus somnus habet difficilem expergefactionem: somnus verò longus non difficilem, dicitque somnum longum præter modum esse morbum, ut signum, & ut causam: ut signum, quia indicat nimiam cerebri humiditatem: ut causam, quia ex Galeno tria hæc mala efficit; primum dissolvit vires animales: secundum prohibet evacuationem excrementorum per alium, & urinam; tertium prohibet quoque insensibilem perspirationem, differentia enim inter somnum longum, & comatosam dispositionem est, quia longitudo somni fit ob humiditatem tantum: comatosus verò somnus ex Galeno 3. de locis affe. c. 5. fit ob humiditatem, & frigiditatem.

7 Dub. Galenus 12. methodi c. 3. ait, somnum moderatum cruditatem auferre: subdit, somnum concoquere, vigiliam verò digerere: & 4. in 6. de morbis vulgaribus text. 14. dicit, somnum concoquere, quia calor in somno ad internas partes reuocatur, & melior coctio fit: 4. de tuenda sanitate cap. 14. dicit, somnum, & quietem semicoctos humores coquere, & perficere, nihilominus Galenus totum oppositum dicere videtur 2. sectione aphorismorum comm. 1. ubi ait, in principiis accessionum non esse dormiendum, quia ob somnum permanent humores incocti.

Solutio colligitur ex Gal. in eod. com. dicit enim in somnis à causis naturalibus ortis humores coqui, in somnis verò, qui excitantur à principiis paroxysmorum impediri coctiones: quia tanta copia humorum in principio accessionum ob somnum excitatur, & promouetur ad inferiores ventres, ut natura adeo suffocetur, ut nullo modo eos coquere possit: ecce igitur quod Galenus prohibet somnum in principiis accessionum, tum quia per somnum calor natiuus vergit ad pro-

fundum, & inde febres vix ad consistentiam (ut dicit ille) perueniunt, tum si forte adesset aliqua inflammatio circa viscera ob somnum, ait, maxime augeri inflammationem.

8 Dubit. quomodo natura præfinit modum iis, qui sunt temperatissimi, si ipsam corpora temperatissima, dum se tradunt somno statim ab exercitio lauduntur? Hippocrates lib. 2. de diæta profert hanc sententiã, à matutinis deambulationibus, somnus maxime siccatur, quare etiam hominibus temperatissimis non erit præfinitus à natura certus, modus dormiendi, omnia enim corpora ab exercitio sunt somno procliuia.

Responderetur, temperatissima corpora, dum veniunt nimio exercitio, aliquantulum recedere à statu temperatissimo: idè dicimus, temperatissimum non indigere Præsidi.

9 Dubit. Galenus dicit, corpora optime constituta non indigere Præsidi in præscribenda somni quantitate: attamen Aristoteles in æconomicis præscribit hanc legem temperatissimis, & omnibus corporibus ante lucem surgendum esse. Solutio facilis est, quia Aristoteles considerat æconomia finem, qui pertinet ad regendam domum: Galenus verò considerat corpora ut salubria, & ut conferuentur arte, vel natura, quare instantia est nullatio.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA XLV.

Textus 15.

Cumque talem victus rationem adhibuerint, nullum est in eorum excrementis delictum, quæ vel per ventrem, vel per urinæ meatus, vel per totum corpus egeruntur, Nam

Nam priora quidem ex modo eorum, quæ assumuntur temperantur, totum verò corpus salubriter persflari facit exercitij vsus moderatus.

UPERIVS docuit, naturam hominis temperatissimi non indigere præside, qui præscribat somni quantitatem.

In hoc text. verò docet, dum natura temperata servat debitam quantitatem, & qualitatem in sex rebus non naturalibus, nullum in excrementis triū coctionum sequi errorem. Ratio cur, agat in hoc text. de excrementis est, quia in text. superiori egit de somno, à quo, ut dicit Galen. 12. meth. cap. 3. omnes concoctiones fiunt; at sic est, quod de ratione concoctionis est. segregare excrementa; ideò de excrementis. Quod verò de ratione concoctionis sit segregare, & expellere excrementa, nos docet Galenus 4. sectione aphorismorum 22. ubi dicit, de ratione concoctionis tria esse; primò. transmutare, seu convertere in substantiam nutriri alimentum; secundò. secernere vile ab inutili; & tertio expellere excrementa, quæ sunt inutilia.

Sensus verborum est; servata debita quantitate, & qualitate in victus ratione (per victus rationem intelligit non solum cibum, & potum, verum etiam omnes alias res non naturales) nullum sequitur peccatum, in excrementis pertinentibus ad tres coctiones: fæces, quæ excernuntur per alium, pertinent ad primam coctionem: vrina, ut probauimus superius ad secundam perspirationes insensibiles, & sordes ad tertiam; dicit Galenus, priora excrementa, id est, fæces, & urinam esse salubria, si quæ assumantur sint salubria. Similiter perspirationem insensibiles salubriter reddi, quando exercitium moderatum præcedit.

Circa perspirationem insensibilem factam à moderato exercitio nos varia scitu digna, & noua lib. 5. de statiea medicina natura scripsimus. Printo probauimus, corpora magis perspirare in aurora post octo horas à cibo, quamuis corpus in lecto quiescat, quam si violento corpora nostra vterentur exercitio. Secundo apud nos adest modus, quo experientia euidentissima probamus, dum quis in lecto quiescit ultra decem horas, tunc corpora incipere minus perspirare quam ante. Tertio docuimus, quomodo vnusquisque possit quotidie dignoscere in quouis corpore excrementa, quæ insensibiliter exalant, esse maioris quantitatis, & ponderis, quam sint omnes excrementorum euacuationes sensibiles simul vnita. Sed lector esset mente captus si his adeò nouis fidem adhiberet, nisi experiretur: experiendi modum Deo fauente, vel breui in lucem promemus. Quod verò eandem habuerint opinionem Hippocrates, & Galen. de hac magna fluxibilitate, & persflatione corporis viuientis pater, tum ex primo methodi, c. 3. ubi Galenus laudat Hippocratem dicentem totum corpus esse *συνπνεύον & συψπνόν* id est, conspirabile, & confluale: similiter 8. meth. cap. 3. videns euacuationem hanc insensibilem, esse plenissimam habet hæc *communis est consilium in sanis, & agris corpus reddi debere vndique fluxile, & transpirabile*, & 11. methodi cap. 8. docet, à prohibita perspiratione putredinem habere originem; idem dicit 1. de differentiis febrium, cap. 3. & Auicennas 1. quarti doc. 2. quod scilicet putredo, & omnia ferè male habeant exordium à prohibita perspiratione: ecce quam utilis, & necessaria est cognitio huius euacuationis insensibilis. Ego tamen septem libros in forma aphoristica composui, qui agunt de hac insensibili perspiratione dignoscenda per certa, & euidentissima experimenta statica.

1 Dubitatio Galenus in text. inquit,
K k k k 3 • prio

priora excrementa, id est, fæces, & vrinam mutari, & temperari ex iis, quæ assumuntur, id est, ex cibo, & potu: quod præceptum videtur falsum; quia fæces, & vrinae alterantur, & mutantur non solum ex cibo, & potu; sed etiam ex vitio viscerum, nullo existente errore in cibo, & potu.

Responsio est facilis, quia Galenus in hoc loco loquitur de corpore saluberrimo, in quo nullum in visceribus est vitium: quare si in his corporibus saluberrimis fæces & vrinae mutantur, id solum est referendum iis, quæ assumuntur, & non alicui vitio internorum viscerum.

2 Dub. Galenus loquens in text. de excrementis dicit, si debita qualitate, & quantitate excernuntur, indicari corpus esse optimè constitutum: de excrementis verò quatenus immodicè retineantur, ne verbum quidem fecit: quare videtur mancus: excrementa enim dupliciter peccant vel, vt immodicè excernuntur, vel retinentur.

Respondetur, quod Galeni intentio, sit tradere signa corporis saluberrimi, vt inde regula colligi possit pro dignoscendis corporibus à saluberrimo recedentibus: sed sic est, quod ab excrementis retentis nullum signum colligitur pro corpore saluberrimo dignoscendo; quia, dum excrementa immodicè retinentur, corpus non est saluberrimum; sed est omnino insalubre: ergo.

3 Dubitat. Hippocrates in historia Cleonactidis, ait in illo ægro aliquando obseruasse vrinam coctam, & bonam, quamvis laboraret febre exitiosa; ergo ab vrina, & ab aliis excrementis non poterit colligi; an corpus sit saluberrimum.

Respondetur, Galenum in tex. nos admonere, signa indicantia corpus saluberrimum desumi ab omnibus excrementis trium coctionum, & non ab vrina sola. Præterea Galenus in comm. illius histo-

riae refert, non sufficere vrinam esse vno die coctam, alio crudam; sed requiri coctionis perseverantiam: Hinc Aëtius lib. 5. cap. 28. dicit, vrinam tunc esse bonam, quando quotidie talis conspicitur, & non quæ vna die cocta, altera vero cruda: Insuper de vrina, quæ conueniat corpori saluberrimo, Galenus 1. de crisi bus c. 12. ait optimam vrinæ substantiam, esse mediam inter crassam, & tenuem, coloremque habere fulvum, aut subflavum; perseverantem, & quantitati potius respondentem: sedimentoque albo, tenui, & æquali: De fæcibus verò optimis Galenus 2. Prognost. 13. & Auicennas 2. primi, & alij Auctores proponunt varias condiciones optimarum fæcum quæ per aluum excernuntur; prima, vt fæces sint continuæ æqualiter vnitæ; & sine flatu, secunda vt fæces, vt dicit Cornelius Celsus lib. 2. cap. 3. sint molles, sed figuratæ; Tertia vt exeant sine dolore, & difficili compressione: Quarta, vt color illarum sit proximus citrino, id est, sint aliquantulum pallidæ: Quinta, vt non sint admodum fetidæ: Sexta, vt sint spumæ expertes: Septima, vt exeant hora solita & vt dicit Hippocrates 2. prognosticorum hora prima lucis, quo tempore in corpore saluberrimo omnis coctio perfecta est.

4 Dub. Hippocrates 2. prognosticorum 15. laudat illas fæcum egestionem, quæ bis, terve in die, & semel in nocte deiciuntur secundum consuetudinem: Galenus tamen ibi reprehendit Hippocratem; quia dicat quod satis fuisset Hippocrati, si dixisset, egestionem debere esse secundum consuetudinem.

Hieronymus Mercurialis lib. 2. de excrementis cap. 7. respondet, Hippocratem nos docuisse numerum ægestionum in ægrotantibus, & comatulentis esse seruandum secundum consuetudinem sanitatis: apposuit Hippocrates illas conditiones, vt bis, terve in die, & semel in nocte fæces excernantur, vt de-

monstraret, neque in iis, qui morbo contagialescunt, hunc numerum esse paruum, neque excedere limites salubritatis, dummodo consuetus sit; vel dicimus fuisse Græcorum peculiarem consuetudinem egerendi fæces ter in die, & semel in nocte: quæ quidem responsio videtur accommodata, quia hodierna die Græci referunt in suis regionibus ferè omnes his, & ter in die, & semel in nocte fæces excernere.

5 Dubit. dictum est superius ex Galeno, stercora corporis saluberrimi nec liquida, nec dura esse debere; nihilominus 2. prognosticorum 14. contrarium legitur: ibi enim dicit, liquida stercora sine strepitu statuoso exeuntia, & cum ordine bona esse; ergo liquida non erunt mala.

Respondetur, Galenum superius docuisse conditiones fæcum corporis saluberrimi. 2. verò prognosticorum 14. docuisse conditiones fæcum, quæ criticè excernuntur; nunquam enim euacuatio critica est cum fæcibus duris.

6 Dub. dictum est superius ex Galeno, vrinam, quæ est media inter tenuem, & crassam esse optimam. & indicationem coctionis; quod quidem videtur relictari Arist. 4. meteororum c. de coctione, ubi dicit, coctionem fieri in crassando; quare crassities indicabit concoctionem, quod est contra Galenum primo de crisi cap. 12. negantem, vrinam crassam indicare coctionem.

Respondetur ex Galeno 4. aphor. 47. & crassiorem, & tenuiorem vrinam esse cruditatis argumentum. Et Aristor. dum loquitur de fructibus immaturis dicit, fructus, dum sunt crudi, esse crassos; ecce quod etiam ex Aristotele in coctione non requiritur summa, sed media quædam crassities; Hinc Aristor. 4. meteororum cap. 2. profert hæc: illa vrina, illud stercus, & illa excrementa sanitatem indicant, quæ monstrant humidum nativum à proprio calore regu-

lari, hoc est optimam coctionem fieri: sed sic est, quod quæ regulantur à proprio calore non pariant excrementa nimium crassa, sed media inter tenuia, & nimium crassa, quare ex dictis apparet nullam esse differentiam inter Galenum, & Aristotelem.

7 Dub. docet Galenus in tex. quando nullum est delictum in excrementis, tunc statum esse optimum, & saluberrimum: sed quomodo cognoscere poterimus delictum seu vitium aliquod in excrementis insensibilibus, quæ per occultos meatus perspirant?

Ego diu cogitavi, ut perquirerem aliquam viam, quæ posset hæc tam difficillima aperire, & tandem post longam meditationem incidi in statica experimenta, quæ docent evidentiissimè quanta quotidie, & qua hora magis fieri solet perspiratio excrementorum insensibilium: docentque quibus de causis impediatur, & quando: similiter, cur aliquando largius & aliquando parcius moveatur, quod, qui ignorant, nescio quo pacto in curandis, & præservandis corporibus, à putredine, & ab infinitis aliis morbis medici officium explere possint. Nos autem Deo fauente hanc novam artem, quam post diuturnam staticorum experimentorum cognitionem comparauimus, in lucem breui promemus.

CAPITIS LXXXV.

PARTICULA XV.

Textus 16.

Liquet autem ab ipsis caneri oportere omnes animi immodicos affectus, videlicet, ira, tristitia, furoris, timoris, inuidia: hæc enim alterant, atque à naturali statu corpus auerunt.

N hoc tex. docet esse præcauendum ab immoderatis affectibus, videlicet ab immoderata ira, tristitia, furore, timore, & inuidia; quia, immoderati affectus alterant; & corpus saluberrimum ab optimo statu permutant.

Argenterius decipitur; quia credit, Galenum absolute damnaſſe in corpore saluberrimo affectus propositos, Galenus enim solum immodicos affectus damnat, & non moderatos.

Pluſquamcommentator, duas dat expositiones; Prima est, corpus temperatum se debere abſtinere ab immoderatione affectuum animi, quia ira, timor, & cæteri affectus propositi, si immoderati ſint, corpus alterant; dicitque, quod iuxta hanc expositionem solum leues animi affectus conseruent corpus saluberrimum. Secundam expositionem proponit, quæ est, quod pro conseruatione corporis saluberrimi ſint vitandi immodici animi affectus; per immodicos verò affectus intelligit propositos ſcilicet iram, timorem, tristitiam, furem, & inuidiam; quasi, quod alij affectus vt benignitas, gaudium, clementia, misericordia, & ſimiles valde conſerant pro corpore saluberrimo conseruando. Laudat Pluſquamcomm. vtramque expositionem, ſed magis ſecundam. Ego autem magis primam probarem; quia gaudium, si est nimium, non ſolum conſeruat corpus saluberrimum, ſed deſtruit, vt de pericharia dictum est à Galeno 12. methodi cap. 5. Quod verò animi affectus mediocres valde conſerant pro conſeruatione saluberrimi corporis patet ex Galen. 1. de ſanitate tuenda cap. 8. vbi habet, ſanitatem corporis conſeruari mediocribus motibus tum corporis, tum animi, ibique damnat excessum affectuum animi, & defectum.

Præterea qui carent affectibus ex Galeno ſunt pituitosi; lib. enim de natura

humana comment. 39. de affectibus animi habet hæc: *animi aciem, & intelligentiam bilem indicare: prudentiam, & constantiam melancholiam: Simplicitatem, & ſoliditatem sanguinem: ad pituitosos verò non eſſe mores*: si igitur de ratione corporis saluberrimi est, vt perfectissimas habeat operationes principes, non est dicendum, quod pro conſeruatione corporis saluberrimi affectus temperati non iuuent: quia, vbi non ſunt affectus, ibi pituita prædominatur, & non perfecta humorum harmonia.

1 Dubit. corpus saluberrimum non indiget præſide, vt dixit Galenus in hoc c. 85. ergo neque pro eius conſeruatione medicus debet ei præſcribere affectus moderatos.

Respondetur, Galenum ſuperius dixiſſe, corpus saluberrimum non indigere præſide externo; id est, medico; non negabat tamen non indigere præſide interno, qui poſſit corrigere errores inſenſibiles, qui quotidie ſiunt; ſed ſic est, quod præſides interni inter cæteros ſunt motus, & affectus animi, ergo.

2 Dubit. quæritur, an animi mores pertineant ad medicum, vel ſolum ad philoſophum. Pluſquamcomment. dicit, conſiderationem de animi affectibus pertinere ad philoſophum, dicit tamen, medicum à philoſopho deſumere quid ſint animi affectus, & quomodo ſiant; additque ad ſolum medicum pertinere, an affectus iuuent, vel noceant corporibus.

Hæc, contra quem digreditur Pluſquamcommentator cenſet, nullo modo ad medicum pertinere conſiderationem de animi affectibus; ſed ſolum ad philoſophum, ita vt quæ ſciuntur à medico de moribus, id à philoſopho deſumptum ſit.

Verior opinio est, quod affectus animi pertineant ad medicum, & philoſophum: ſed ſub varia conſideratione: ad medicum pro comparanda, & conſeruanda

uanda sanitate: ad Philosophū moralem pro virtute consequenda: quod vera sit hæc opinio patet ex Galeno primo de tuenda sanitate c.8. vbi dicit: sanitatem corporis conseruari moderatis motibus, tum animi, tum corporis: quare si animi affectus sunt causæ conseruantes sanitatem pertinebunt ad medicum.

3 Dub. Galenus proponit quinque animi affectus in text. Aristoteles vero primo Ethicorum c.8. proponit longè plures: cupiditatem scilicet, iram, excandescen-
tiam, timorem, fiduciam, inuidiam, gaudium, amicitiam, odium, desiderium, æmulationem, misericordiam, & tandem eos omnes quos voluptas, & dolor consequuntur: ergo vel Galenus, vel Aristoteles decipitur.

Respondetur, Galenum enumerasse nonnullos affectus immoderatos, exempli causa; non negat tamē dari alios immoderatos: duo primi tamen, ad quos omnes reducuntur ab Aristotele 2. Ethicorum c.3. proponuntur, & sunt dolor, & voluptas: Varij varia de affectuum numero dixerunt; Stoici statuebāt nō duos esse generales affectus, ad quos omnes reducuntur, sed quatuor, voluptatē, scilicet, dolorem, timorem, & cupiditatem: & hanc opinionem ex his principiis colligebant: omnes affectus oriuntur, ex opinione boni, vel mali: opinio boni presentis efficit voluptatem; mali presentis dolorem; opinio boni futuri cupiditatem: mali futuri timorem: omnes tamen commodè cum Aristotele loco citato possunt reduci ad duos, ad dolorem scilicet, & voluptatem: malum enim, & bonum vel præsens, vel futurum est tale, quia reducitur ad dolorem, vel voluptatem.

4 Dub. quæritur quomodo affectus animi immoderati lædant. Expositores dicunt, iram, furorem, lædere calefaciendo: mærorem, & mæstitiam refrigerando. Nos vero cum Galeno primo de differentiis febrium dicimus, non solū iram, verum, etiam timorem, & mærorem ca-

Sanctory Sanctory Pars III.

lesacere, imò prolixa rationū serie probauimus 6. methodi nostræ c.8. omnes animi passiones ad motū reduci: & omnem calorem semper à motu gigni. Insuper est famosa historia relata ab Hippocrate de muliere tetrica, quæ ob nimios animi mærores auxit humorum adustionem: modus, verò quomodo mæstitia adurit, traditur à Galeno 4. de cau. pul. c.3. & 1. de hum. com. primo, vbi dicit, mæstitiam calefacere, quia contrahit calorem ad internas partes: quò contracto aduritur sanguis, & spiritus: Hinc Galenus 12. methodi cap. 5. dicit, animi affectus corrumpere spiritus: corpora enim nostra læduntur à passionibus animi duobus modis: alter modus est per spiritum corruptelam, quæ deinde efficit calorem: alter ob calorem, qui concitatur, vel ab ira, vel à mærore, dum concentratur: Plato in Charmide dicit, animi passiones tantum posse in alterandis corporibus, vt ab animi affectibus cuncta ferè mala corporibus accidant: nos tamen addimus cuncta mala, quæ proueniunt ab animi affectibus esse, vel quia adurant, vel quia corrumpant spiritus vitales, & naturales: nullus enim affectus, est affectus, nisi prius cognitio præcedat, in qua cognitione perturbantur spiritus animales; illisque deinde perturbatis commouentur vitales, qui ob commotionem adeo calefiunt, vt adurantur: ita vt si hæc commotio insignis perseveret corrumpantur.

CAPITIS LXXXVI.

PARTICULA I.

Textus 17.

Venerorum verò iuxta Epicuri sententiam, nullus est vsus salubris: re vera autem confert, si tantum interualli in eorum vsu adhibeatur,

*ut neque resolutio aliqua sentia-
tur; & ipse seipso homo quodam-
modo leuior factus, ac melius spi-
rare videatur.*

A **V** **S** **A** necessario alte-
rantes, si debito modo ad-
ministrantur, dicuntur à
Galeno causæ salubres
conseruantes corpus sa-
luberrimum: causæ verò necessariò alte-
rantes à Galeno superius propositæ
erant aër, cibus potus, somnus vigilia,
motus, quies, excrementa, & animi affe-
ctus: verum quia inter prædictas causas
non continetur coïtus: idèd non videtur
quod coïtus inter causas necessariò alte-
rantes poni debeat: attamen ex Gale-
no clarissime patet, coïtum pertinere ad
motum, quia lib. ad Trasil. c. 40. & pri-
mò de tuenda sanitate, c. ultimo colloca-
uit coïtum inter ea quæ fiunt: sed sic est
quod ea quæ fiunt pertinent ad motum,
ergo in hoc cap. agens de coïtu de ipso
agit, vt de re pertinente ad motum: do-
cètque quis nam sit debitus vsus coïtus,
qui possit esse causa salubris conseruans
corpus saluberrimum in sua optima
symmetria.

Sensus huius textus est: iuxta Epicuri
sententiam vsus coïtus non est salubris,
sed semper insalubris: attamen secundù
Galeni opinionem coïtus est saluberrimus,
quando inter vnũ, & alterum coï-
tum tantũ interualli adhibeatur, vt nul-
la post coïtum sequatur resolutio, dum
enim semen est superfluum, & excerni-
tur, tantum abest, vt fiat resolutio, vt cor-
pus sarcina seminali exoneratũ, maiores
vires acquirat: Si verò euacuetur semen,
quando non redundat, tunc facultas ex-
pellit illam seminis portionem, quæ est
destinata nutritioni vasorũ feminalium,
vnde vasa hæc euacuata violenter attra-
hunt à superioribus visceribus spiritus
vitales, & materiam seminale, id est, pin-
guem, & oleosam, vnde summa debilitas

viscerum suboritur. Verũ, Galenus non
poterat docere, quantũ interualli debeat
esse inter vnum, & alterum coïtum, tum
propter naturam, tum propter ciborũ va-
rietatem; propter varietatẽ naturæ; quia
calida, & humida natura citius semẽ re-
generat, quam calida, & sicca: & calida &
sicca citius quam frigida & sicca: propter
varietatem ciborum, quia qui capones,
gallos indiacos, ostrea, capas coctas, &
alia id genus comedunt citius parantur
ad coïundum, quã qui lactuca, & bras-
sica aluntur: idèd Galenus tradit in hoc
text. duo præcepta, quibus vnusquisque
in se ipso experiri poterit quantum in-
terualli in posterum requiri debeat inter
vnum, & alterum coïtum.

Primum præceptum: si homo post coï-
tum seipso leuior quodammodo sit factus,
id est, agilior, & aptior ad omnia munera
obeunda, tunc interuallum inter præ-
cedentem, & præsentem coïtum erit
opportunum, & naturæ admodum vti-
le: & in posterum erit obseruandum.

Secundum præceptum est, quod post
coïtum homo melius, & facilius inspiret:
dum enim semen copiosum retinetur
suffocat calorem, & suffocando minuit
operationes animales, vitales, & natura-
lia, & præcipuè respirationem reddit
pigram; quia in respirationis munere
obeundo concurrunt 89. musculi.

1 Dubit. superius proposuit Galenus
sex causas tantũ eorum, quæ necessariò
alterant corpus nostrum: Prima est aër.
Secunda, motus, & quies. Tertia, sonus,
& vigilia. Quarta ea, quæ assumuntur.
Quinta, quæ excernuntur, & retinentur,
& Sexta, animi affectus: de coïtu ne ver-
bum quidem dixit: attamen hic fusã ora-
tione agit de venereis.

Respondent nonnulli, coïtum reduci
ad excreta, & retenta: quod non potest
negari: Galenus enim 7. de locis affectis
cap. 5. proponit ob retentionem seminis
sex mala contingere, videlicet grauitatẽ
capitis, cibi fastidium, febris periculum,
coctiorem

coitionem diminutam, torporem, & timorem. Deinde 8. de morbis vulgaribus 38. referens mala nimij coitus, dicit, quendam satyrum ob nimiam seminis euacuationem fuisse factum tabidum.

Ego tamē lib. 6. methodi nostræ probavi coitum reducendum esse ad motum, id est, ad ea, quæ fiunt: quod colligitur ex Galeno primo de sanitate tuenda cap. ultimo, ubi dicit veneris usum inter ea quæ fiunt esse reponendum: similiter lib. ad Trasib. cap. 40. coitum inter faciendi collocat.

2 Dub. quomodo ab Epicuro omnino reprehenditur coitus, cum ipsemet in voluptatibus posuerit felicitatem?

Respondet Conciliator, hunc non esse Epicurum Philosophum, sed esse quendam Epicurum medicum asseclam Democriti, & Leucippi, qui dicebant per coitum educi atomos constituētes corpus: idē coitum semper nocere. Decipitur Conciliator tum quia de hoc Epicuro nunquam, quod sciam. Galenus loquitur, tum quia Epicurus Philosophus famosus erat ille, qui non admittebat coitum: ille enim in indolentia collocabat felicitatem: eratque tepetissimus: & putabat coitum perturbare humanam felicitatem. Admittimus & nos Democritum Philosophum coitum semper nocere arbitrari esse; Galenus enim refert 3. epid. com. 1. sententiam Democriti dicentis, coitum esse quandam parvam epilepsiam.

QVÆST. CII.

Dubitationes, an coitus conferat.

PRIMA Dub. Galenus testatur in hoc loco, coitum conferre: nihilominus senibus podagricis, & nephriticis non confert; dum enim nephritici coeunt, trahunt humores pituitosos ad renes, & ibi conglobantur, & lapilli fiunt; Dein-

de innumeri sunt homines debiles, qui ob coitum etiam moderatum incidunt in ægritudines lethales.

Responsio est facillima, quia Galenus in hoc loco sibi proponit agendum de corpore saluberrimo, quod ut tale non admittit podagram, vel nephritim, vel seniū; & merito de saluberrimo intelligit, quia hoc corpus est norma, & regula aliorum. An verò senibus coitus sit concedendus, vel nephriticis, vel podagricis dicimus, quod particulatim est de natura istorum agendum: quia si senex est robustus potest contingere, ut illi aliqua venus moderata possit conferre: similiter dicimus de robustis podagricis, & nephriticis consuetis veneri, quod post longum aliquod intervallum coitus conferre possit.

2 Dub. videtur vera sententia Epicuri, etiam de corpore saluberrimo, quod nunquā coitus conferat; quia abbreviat vitam; in seminis euacuatione euacuantur spiritus vitales, qui sunt vitæ thesaurus, ut patet ex Galeno lib. de semine c. 16. & ex Arist. 1. de generatione animalium c. 20. ubi dicit, voluptatem coitus provenire non solū ab euacuatione seminis, verum etiam spiritus; immō videmus in gonorrhæa nullam voluptatem persentiri, quia semen sine spiritu egreditur: quod cum ita sit quomodo coitus poterit conferre amittendo spiritum vitalem, qui est vitæ thesaurus?

Respondetur, tunc coitum conferre corpori saluberrimo, quando semē peccat quāitate: per semen intelligimus humorem seminalem, & spiritum: dum verò spiritus quantitate peccat, & continetur in arteriis, si non potest exire, calorem suffocat illo modo, quo signis à fumo clauso extinguitur: quo extincto generantur ægritudines frigida, ut in temperatura frigida cerebri, cordis, hepatis, & totius corporis, & in mulieribus passionibus hystericis: quæ affectiones non purgantibus medicamentis, vel aliis

alterantibus prædiis possunt tolli; sed solum venero vsu, vt sapissimè in actu practico in viduis, & similibus cognouimus: quod verò semen peccare possit copia & quantitate, patet ex Galeno 5. methodi, & lib. de constitutione artis cap. 19. vbi dicit, omnia excrementa, siue vtilia, siue inutilia peccare posse, vel quantitate, vel qualitate, vel vtroque modo: immò etiam humores alimentales, vt est sanguis, qui est etiam vitæ thesaurus, si peccat copia, nisi euacuetur corpus incidit in apostemata, & alios morbos lethales: dum igitur excrementa vtilia, vt lac, & semen quantitate peccant, dicimus quod sex illas ægritudines efficiunt, quæ proponuntur à Gal. 6. de locis aff. c. 5. Si verò qualitate peccant, tunc generant intensissimas passiones, vt apoplexiam, & catalepsiam; quia dum corrumpitur semen, mittuntur eius vapores venefici ad viscera, & illa corrumpunt: Causa verò, cur semen corruptum, lac, & sanguis congelatus tam saeuissima accidentia pariât, inde patet, quia sicuti ex probo semine, sanguine, & lacte vigor exoritur: sic ex eorum corruptela succedit oppositum, quod est maximum malum: contraria enim sunt, quæ in vno genere maxime distant ex Aristotele 1. metaph. tex. 13. Hinc Galenus lib. 6. de locis affectis. c. 4. habet hanc sententiam; *nirandum est, quomodo sanguis, qui est tam nobis familiaris si congeletur, & vertetur in thrombon corrumpatur, & perinde ac venenū interficiat.*

3. Dub. nemini videtur cōferre coitus, quia ex Aristotele lib. de longitudine, & breuitate vitæ c. 3. dicit, quod Mulus, quia coitu non vitur, diutius viuît, quam Equus, & Asinus, à quibus generatur; & concludit, animalia salacia citò senescere, & esse breuioris vitæ: addit, & propterea passeres masculos esse breuioris vitæ fœminis: fœminæ enim non sunt ita salaces, vt mares: quod cum ita sit, falsa erit sententia Galeni dum dicit in tex. contra Epicurum, coitum re vera conferre.

Respondetur, quod coitus sine debito vsu semper nocet: Hinc passeres, quia vtuntur nimio coitu sunt breuioris vitæ, quam passeres fœminæ: Similiter Equus, & Asinus ob indebitum coitus vsu citius pereunt, quam Mulus, qui non coit: quando igitur Galenus dicit, coitum re vera conferre, intelligit de debito illius vsu: conditiones verò debiti vsus sunt, vt exerceatur à somno: Galenus enim docet 2. de sanitate tuenda, cap. 2. post exercitium sequi cibum, & potum, deinde somnum, & post somnum coitum: & hac lege post coitum homo facilius inspirat, & semetipso videtur esse leuior factus; quo animaduerso facile quisque cognoscet an quotidie semel coire debeat, an alternis, vel quaternis diebus, vel post plures dies.

4. Dub. excrementa redundantia, ex Galeno 6. de tuenda sanitate c. 4. habetur, tolli posse exercitio, & victu tenuiori; ergo coitus pro conseruatione indiuidui non erit necessarius, cum sufficiât pro auferendis excrementis exercitium, & victus tenuis: Præterea eodem cap. dicit, venerem esse inimicam omnibus, qui sicco temperamento sunt, & præcipuè iis, qui supra siccitatem sunt quoque frigidi: & deinde addit venerem esse innoxiam illis tantum, qui sunt calidi, & humidi; quare si solum calidis, & humidis est innoxia, non debet sic absolute collocari in numero causarum salubrium.

Respondetur, quod materia ex qua conficitur sperma, potest exercito, & tenuiori victu minui; sed postquam est genitum, dicimus, esse omnino impossibile, vt alio modo minuatur, quam per exitum à pudēdis: fœces enim per aluum, & non per cutim excernuntur: similiter semen per colem, & non per alias regiones excernitur: hac de causa Diogenes Cynicus omnium hominum in victu moderatissimus, & temperatissimus, vt ait Galenus 6. de locis affectis, non potuit se continere, quin aliquando admo-

ueret manus ad pudenda, vt excerneret sperma: Alma parens natura constituit, vt vasa spermatica in gratiam conseruationis speciei generarent superfluum sperma. Hinc quoque Galenus lib. 14. de vsu partium c.x. & 1. de semine 14. dicit omnes partes spermaticas generare semen, sed eo nutriri, vasa verò spermatica tantum generare, quantum pro eorum nutritione, & pro speciei conseruatione sufficiat: dum verò dicunt ex Galeno coitum conferre solum humidis, & calidis, dicimus Galenum addidisse in eodem capite non solum Venerem esse innoxiam calidis, & humidis, verum etiam iis quibus sperma abundat: dicimus igitur quod in qualibet natura sana potest contingere, vt abundet sperma. Præterea respondemus Galenum absolute asserere coitum reuera conferre, intelligendo de corpore saluberrimo, quod in hoc cap. Galenus sibi ante oculos vt regulam, & normam aliorum corporum collocauit.

5 Dub. Galenus 2. de tuenda sanitate c. 2. dicit, causas non naturales, rerem scilicet cibum, & potum, somnum, &c. esse communes omnibus ætatibus; coitum tamen solum adolescentibus conuenire: immò addimus nos, quod Venus neque adolescentibus possit conuenire: quia adolescentes sunt in corporis augmento, quo tempore non licet ab illis detrahere, quod pro augmentatione corporis debet apponi.

Conciliator respondet, dum Galenus dicit, coitum in solis adolescentibus conuenire; intelligat de fine adolescentiæ, dum scilicet perfecta est adolescentia. Quæ responsio est vanissima, tum quia Venus moderata in principio adolescentiæ, id est, à 14. anno vsque ad 21. mirifice confert, tum quia iuuentuti, & virilitati apprimè necessaria est iudicanda.

Dicimus igitur nos, Galenum non dixisse, Venerem esse adolescentium, vt in antiquo codice legitur; sed dixisse Ve-

nerem esse ætate florentium: hæc sunt verba, *Venus ætate tantum florentium est*: addimus nos, sed sic est, quod ætas florens est in adolescentia, in iuuentute, & virilitate, quæ vsque ad 49. annum peruenit: ibique incipit primum senium à quo tempore raro, vel nunquam coitus iuuat; concludimus igitur, coitum esse ætate robustorum hominum, quia quocunque tempore sunt robusti dicuntur florere, quamuis, vt plurimum ultra 49. non floreat.

6 Dub. Galenus dicit post debitum interuallum inter vnum, & alterum coitum, hominem quodammodo fieri leuiorem; videtur quod particula quodammodo sit superflua; quia homo post coitum factus est reuera leuior, tum quia minus perpendit, vt in staticis videri potest; tum quia homo fit agilior post moderatum coitum; quare nullo modo erat addenda particula quodammodo.

Respondit mihi quidam famosus medicus nostri temporis Galenum dicere quodammodo, quia respexit ad leuitatem, & agilitatem quam homo persentit, & non ad illam realem leuitatem, quæ statim percipi potest; ait quia sperma est refertum spiritu, qui efficit ratione suæ igneitatæ corpus leuius; inde, putabat semper post seminis euacuationem corpus effici grauius, quamuis homo sentiat se leuiorem.

Hæc opinio est falsissima; quia relutatur staticis experimentis, quæ adeò sunt certa, vt sint in primo gradu certitudinis; meritò igitur huius staticæ experientię cognouimus semper post coitum corpus minus perpendere; nullus enim est spiritus, quantumuis leuissimus, qui pondere, & grauitate sit destitutus.

Dicimus ergo nos Galenum dixisse quodammodo, quia illico post remissionem spermatis animal aliquam pigritiam, & tarditatem corporis experitur; sed paulo post animaduertit esse factum leuius, & agilius, idè dixit quodammodo; quia re-

nera post debitum interuallum, vsus coitus reddit hominem leuiorem quoad agilitatem, & quoad realem leuitatem; corporis enim pondus est quid æquiuocum, quia stare potest, vt in primo libro staticæ nostræ probauimus, hominem esse solito onerosiorem, & se persentire leuiorem; & versa vice, corpus scilicet esse factum minus graue, & se persentire grauiorem.

CAPITIS LXXXVI.

PARTICULA II.

Textus 18.

Tempus verò ad vtendum opportunum cum omnium in rerum circumstantium exquisita mediocritate corpus fuerit constitutum: Cum scilicet neque supra modum plenum, neque vacuum extiterit, aut in calore, aut frigore, aut siccitate, aut humiditate exceßerit corpus. Quod si aberrare contigerit, paruus si error, melius autem illi calefacto magis, quam in frigidato, & pleno, quam vacuo, & humectato potius corpore, quàm exiccato, uti veneris.

Nex. superiori docuit, interuallum inter vnum, & alterum coitum pro conseruatione corporis saluberrimi. In hoc tex. docet particulatim tempus ad vtendum coitu opportunum.

Textus diuiditur in duas partes, in prima docet tempus opportunum coeundi; in secunda, docet si exquisitè tempus coeundi non potest obseruari, quando magis, & quando minus coitus lædat.

Quo ad primam partem dicit tunc esse tempus opportunum coeundi, quando corpus est in exquisita mediocritate re-

rum circumstantium; declarat statim Galenus quid intelligat per res circumstantes, dicens, tunc corpus esse in exquisita mediocritate, & tunc esse vtendum coitu quando corpus, neque est supra modum plenum, neque vacuum; neque est nimium calidum, quia 6. epid. 5. text. 23. coitus suo motu calefacit; neque frigidum, quia loco citato Galenus dicit, coitum resoluendo spiritus refrigerare; neque nimium siccum, quia ex Galeno 3. de tuenda sanitate cap. 11. coitus exiccat; neque nimium humidum, quia per coitum augetur cruditates, & pituitosa excrementa; ecce quod tempus coitus desumitur à statu mediocri corporis, vt scilicet neque plenum, neque vacuum, neque habens aliquem excessum, in aliqua ex primis qualitatibus.

Norandum, quod licet Galenus exemplificauerit de cibo, & de caliditate, siccitate, frigiditate, & humiditate; supponit tamen excessum omnium aliarum causarum necessario alterantium in vsu coitus esse maxime fugiendum. Hinc passionibus animi, quamuis de his nil dicat, si in vsu coitus excedant, quam maxime efficiunt; immò vix illi, qui dum est passionibus animi occupatus, se tradit coitus blanditiis, quia nihil magis iacternas vires cordis, & omnium viscerum opprimit; quam motus oppositi; motus enim, qui sunt ab animi passionibus, sunt oppositi motibus, qui sunt in agitatione coitus, quia passionibus animi concentrant spiritus, & concentrando quam maxime calefaciunt cor, & interna viscera; coitus verò auocando spiritus maxima cum agitatione à corde ad corporis superficiem non solum calefaciunt interna, sed ex his motibus oppositis, spiritus destruantur. Similiter post nimium exercitium, & laborem quisque fugiat coitum, quia vires iam à nimio exercitio defessæ in coitu exolui possunt. Iidem post nimiam vigiliam, vel post somnū comatosum coitus interdicitur; post nimiam vigiliam, quia spiritus pauci sunt: post, somnū comato-

comatosum, quia nimium refrigerati sunt spiritus, quo tempore coitus adhuc maiores induceret refrigerationes: Quando verò, & quo tempore sit coeundum, in propria quaestione paulò infra declarabitur.

Quod si aberrare contigerit. Hæc est secunda particula, in qua docet, quando magis, & quando minus nocet coitus; quasi dicat Galenus, postquam exquisita mediocritas vix est reperibilis, inter duo mala minus est eligendum: id est esse minus malum vti coitu, dum corpus est parum calefactum, quam dum multum: Aristoteles in problematibus de coitu querit, cur nuditas pedum obest rei venereæ. Respondet, corpus concubiturum debere intus esse calidum, & humidum: dicitque nuditatem pedum refrigerare, & exicare: ecce quod ex Aristotele, & Galeno coitus valdè conferat, dum corpus est calidum, & humidum. Similiter minus malum est, dicit Galenus in tex. vti venere, dum corpus est plenum, quam vacuum: calidum, quam frigidum: humectatum, quam exiccatum; quo circa neque errant, qui post moderatissimam cænam vtuntur coitu, quamvis tempus illud non sit omnium opportunissimum.

1 Dub. Galenus superius dixit, in causis salubribus sufficere duas condiciones, debitam scilicet quantitatem, & qualitatem: in hoc tex. tamen addit tertiam, id est tempus opportunum; quam conditionem superius dixit esse superfluum, ergo vel male hic, vel ibi.

Respondemus cum Plurquamcommentatore esse verissimum, quod tempus opportunum includatur in debita quantitate, & qualitate; dicimus tamen Galenum addidisse tempus opportunum ad maiorem claritatem certum est, quando non est tempus opportunum, quod tunc non servatur debita quantitas, vel qualitas: erat autem addendum tempus quia sæpissimè à coitu decipimur pelle-

ti ab illius blanditiis, atque illecebris, quæ sunt infinitæ.

2 Dub. Galenus ait, minus malum esse vti coitu corpore existente pleno, quam vacuo quod non videtur, quia est sententia Hippocratis à Galeno expolita. 2. de tuenda sanis. quod tempus opportunum coitus debeat esse à somno post excretionem fecum, & vrinæ, quo tempore ventriculus, & corpus est vacuum.

Respondetur per corpus plenum non intelligere ventriculum plenum cibis, sed plenum succo, non adhuc in tertia coctione concocto, sed solum post concoctum in prima, & secunda coctione. Hinc Auicenas 2. tertij tractat. 1. cap. 20. dicit, tempus opportunum coeundi esse quando est completa prima, & secunda coctio: sit enim tertia coctio etiam in tunicis ventriculi, & in ventriculo: dum completa est tertia coctio dicitur vacuus, dum verò est incæpta tertia, dicitur plenus; facta igitur comparatione inter corpus plenum succi concocti in prima, & secunda, sed non in tertia, & inter corpus vacuum, id est, post completas omnes coctiones, & post resolutionem trium humiditatum, dicit Galenus, satius esse vti coitu corpore existente pleno, quam vacuo: nocet etiam dum est plenum, quia imminet apoplexia, podagra, nephritis, & destillationes: opportunissimum enim tempus est, dum tertia coctio est progressa; quia post tertiam coctionem fit cambium, quod est proxima materia seminis.

3 Dub. inquit Galenus in tex. Venerem minus nocere corpori calefacto, quàm refrigerato; attamen 6. epid. com. 5. text. 23. habetur, coitum conferre morbis pituitosis: & Aristoteles primo problematum num. 51. habet hæc verba, *Cur morbis, qui contrahuntur à pituita libido immodica profuit?* Respondet an quod semen genitale excrementi cuiusdam detractio est: ideo naturâ præ se fert pituita, quod igitur multum pituita concubitus detrahat iunare idcirco potest.

potest. Idē ferē dicit Aristoteles sect. 4. prob. 17. quærens, cur Venus immodica morbis pituitæ commoda est: Conciliator in com. huius problematis dicit, venerem immodicam esse commodam morbis pituitosis, quia semen est quid pituitosum.

Respondetur, coitum valde conferre pituitosis, si virtute valida præditi sint; quia coitus reducitur ad motum; ut dictum est: motus verò liquefacit pituitam, eam discutit, & attenuat; si verò pituitosi sint debiles, & viribus exoluti, ut ferē semper accidit, coitus valde nocet; An verò semen pituitam participet, ut dicit Aristoteles, medicorum plurimi sunt, qui negant; attamen nos dicimus, semen fieri ex spiritu, & sanguine; partem verò sanguineam obsidere aliquā crassitiem, & viscositatem; negamus tamen esse pituitam; sed ut dicit Aristoteles problem. citato præ se ferre naturā pituitæ; quod enim à tertia coctione fit pituita esse non potest. Hinc Conciliator errat dicens, semen esse pituitosum; erratque Sclanus, dum putat, Aristotelem arbitrari semen esse pituitosum, quia Aristoteles solum dicit, semen præ se ferre naturam pituitæ, & esse excrementum vile.

QVÆST. CIII.

De tempore opportuno coeundi.

EX coitu opportuno summum beneficium nobis Hippocrates, & Galenus pollicentur: redditur enim homo ex eius recto usu audacior, & minus iracundus. Insuper confert pituitosis, ut dicit Aristoteles, si robusti sint; somnum conciliat; prohibet inflammationes inguinum; tollit gravitatem capitis, & plurima alia efficit, ut docet Galenus 6. de locis affectis, cap. 5. & alibi. Dum verò non seruetur rectus usus, sed importune homines illo utuntur, innumerabilia se-

quantur mala: in primis enim vitam abbreviat, accelerat senectutem, memoriam minuit, ventriculum, cerebrum, & cor refrigerat; calefacit iecur, & renes, & alia plura mala efficit, quæ à Galeno, & ab aliis Auctoribus referuntur. Immo Aëtius lib. 3. in vnico capite colligens detrimenta importuni coitus, inter cætera dicit, exoluere vires, aggregare cruditates, efficere sensuum hebetudinem, obliuionem, tremorem, dolorem articulorum, nephritim, morbos vesicæ, oris graueolentiam, dentium dolores, gurgulionis inflammationem, sanguinis sputum, & alios plures affectus pro varia corporum dispositione. Par est igitur, ut videamus, quo tempore, & qua hora conferat; quia variæ sunt opiniones.

Paulus lib. 1. cap. 5. dicit, opportunum tempus coeundi esse à cibo moderate assumpto, & ante somnum: asseritque duas rationes: Prima est, à cibo ante somnum debemus uti coitu, quia venus minuit vires, & solum per somnum subsequenter, & non per sequentem vigiliā, & laborem resarciuntur: ergo post cænam ante somnum quisque potest coitu uti: Secundam rationem, quam asserit, desumit à prole, & est, si mulier post cænam coit, per somnum subsequentem fortius concipit: Eandem sententiam sequitur Oribasius lib. 6. circa finem suarum aggregationum.

Reiicitur hæc opinio; quia dum dicit, coitum minuere vires, falsum dicit intelligendo, de recto veneris usu: quinimò ex Galeno in text. coitus est adeo salubris, ut post ipsum homo melius inspiret, & leuior, & agilior reddatur: quare si tempore opportuno fiet, tantum abest, ut minuet vires, ut potius virtutem sopitam, & suffocatam excitet. Præterea post somnum, peracta prima, & secunda coctione, semen fit, ante verò somnum post cænam semen quod fieri debet à cibo prandij, & cæna non est factū; quia nil fit in tertia coctione, nisi quod coctū sit

fit in prima, & secunda, quæ solum post somnum fit. Ex Galeno 12. method. cap. 3. somnus concoquit, vigiliæ verò digerunt.

Ad secundam rationem Pauli desumptam à prole dicimus, non esse ad rem, quia agit hic de cōseruatione indiuidui, & non speciei. Sed esto, quod agatur de cōseruatione speciei, dicimus à somno coitum magis conferre proli, quia tunc semen est magis concoctum, & tenacius adhæret: concedimus tamen à coitu mulieri esse vtilissimum, vt quiescat, & aliquantulum dormiat.

Aëtius lib. 3. c. 8. putat, tempus coeundi opportunissimum esse post moderatam cœnam; sed addit, ante concubitum parum esse dormiendum. Reiecitur, quia reluctatur Hippocrat. 6. epidemiorum, sec. 6. vbi legitur hæc sententia; labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia medicocria, id est, post exercitium sequitur cibus, & potus; post cibum somnus, post somnum venus. Similiter reluctatur Auicennæ, qui dicit vigesima tertij, cap. de horis coitus post primam, & secundam coctionem esse tempus concubitus, quod est post somnum. Præterea dum dicit, parum esse dormiendum ante coitum, errat, quia nō post paucum somnum est facta coctio prima, & secunda, sed post multum.

Celsus lib. 1. cap. 1. dicit, concubitum interdiu peiorem esse: noctu verò tutiorem: addit hac tamen lege seruata, vt neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor sequatur: ecce quod Celsus post coitum prohibet cibum, & motum; quare solum ante somnum post cœnam cōcedit coitus vsum. Quæ opinio aduersatur auctoritatibus Hippocratis, Galeni, & Auicennæ locis citatis, & rationi, quia tunc debet esse hora coitus, quando semen est perfectum: estque tale post somnum id est, post peractam primam, & secundam coctionem.

Franciscus Valeriola conatur conciliare

Paulum, Aëtium, Oribasium, & Celsum cum Hippocrate, & Galeno, atque Hippocratem, & Galenum egisse de hora perfectissima, & opportunissima coeundi, quæ est post moderatam cœnam ante somnum. Paulum verò, & alios propositos Auctores fecisse comparationem inter coitū immoderatum factum pleno victu, vel vacuo: dixeruntque satius esse pleno, quam vacuo.

Errat Valeriola, quia si de Aëtio loquamur, dicimus, quod vsus est hoc modo loquendi; *Commodissimum coeundi tempus esse post cœnam*. Quare ex opinione Aëtij nullum tempus est isto commodius; ecce quod Aëtius absolutè, & non respectiue fatetur post cœnam ante somnum tempus esse omnibus aliis temporibus commodius in coeundo.

Similiter dici potest de Paulo, nam, vt optimè, & doctè notat Valesius, Paulus habet hæc verba, *ἡσυχία καὶ ἀσκήσις καὶ ἡσυχία καὶ ἀσκήσις*, scilicet tempus opportunū, vtile, seu conueniens est post cibum, & ante somnos; dictio *ἡσυχία καὶ ἀσκήσις*, significat esse conuenientem, & vtilem; quare ex sententia Pauli, coitus post cœnam ante somnum est absolutè vtilis, & non facta comparatione, vt dictum est superius. Itidem dicimus de Celso, qui non vult post coitum sequi motum, ergo non post somnum, vt dicit Hippocrates, & Galenus, Celsus vsum coitus laudabat.

Aliqui conciliant alio modo, videlicet, coitum dupliciter cōsiderari, vel pro cōseruatione indiuidui, vel pro filiorum generatione: dicunt primo modo post somnum esse tempus coeundi, vt docet Hippocrates, & Galenus; secundo modo dicunt ante somnum; quia in somno melior, & fortior fit conceptus. Cæterum isti multipliciter errant, primo, quia Hippocrates, & Galenus considerabant tempus opportunum coitus pro cōseruatione indiuidui, & non pro generatione filiorum; secundo errant, quia etiam

pro generatione filiorum, vt probauimus coitus post somnum est opportunior, & vtilior; semen enim est melius coctum, & aptius ad prolem.

Plusquamcommentator in hoc loco putat, quod coitus debeat à somno exceri, sed hac lege, vt post coitum sequatur alius somnus; Multi post coitum matutinum, antequam è lecto surgant, parum dormiunt. Ego autem non probo Plusquamcommentatoris opinionem, quia si seruetur rectus vsus coitus, post illum vires non languent; facilius enim inspiramus, & reddimur leuiiores; idè somno non indigemus. Præterea si post coitum dormimus, caput repletur, & fæces fiunt duræ, vt experientia quisque potest animaduertere. Ego autè insequor opinionem Hippocratis, Galeni, & Auicennæ. Hippocrates enim in principio sectionis sextæ 6. libro de morbis vulgaribus profert hanc sententiam; Labores, cibi, potus, somnus, venus, omnia mediocria, id est, post laborem moderatū, seu mediocrem sequitur cibus, & potus: deinceps somnus, & tandem venus. Similiter Galenus 2. de tuenda sanitate exponens prædictam sententiam Hippocratis præcipit à somno esse coitum exercendum. Simili modo Auicennas vigesima tertij tractatu 1. cap. 12. de horis coitus loquens habet hæc verba; *Oportet, vt fiat coitus, cum cibus descendit à stomacho, & completur digestio prima, & secūda: addit nec sunt audiendi, qui dicunt post completam coctionem terriam: addit, oportet, vt fiat coitus à desiderio sano, quod nō excitat aspectus pulcher: aut pruritus, sed multitudo spermatis.* In capite verò 11. eiusdem libri sen. 20. cap. 1. dicit fieri yrinis, & fæcibus excretis; subdit quoddam præceptum obscænum, & falsum, quod coitus cum infantibus magis & minus noceat coitu naturali: dicit magis nocere, quia in ipso natura indiget plurimo motu, antequam semen egrediatur: quod est falsum; quoniam qui hac vtuntur libidine capti po-

tius amoris furore, quam rationali, illico eiuculantur, & minori, & breuiori motu id efficiunt. Dicit deinde Auicennas minus nocere, quia sperma non expellitur plurima expulsionem, sicut fit in mulieribus, quasi dicat, quod vulua attrahat spermam constringendo colem; quod dici posset quoque de maribus illis, qui ex Aristotele 4. problematum 27. cum voluptate patiuntur muliebria, vel ob meatus anteriores obcæcatos, vel ob consuetudinem, vel ob spirituum abundantiam; horum enim muliebria constringunt perinde, ac vulua: sed mittamus hæc obscæna, & concludamus, coitum semper à somno esse exercendum.

I Dubit. non videtur, quod coitus conueniat à somno ante scilicet exercitium; quia coitus est labor; quare si labori addideris laborem, erit verendum de indiuidui salute.

Respondetur, coitum nimium, & immoderatum esse reuera laborem; moderatum verò esse laboris leuamen. Hinc rectè Galenus in tex. dicit, post moderatum coitum hominem reddi agiliorem: & Celsus habet hæc verba; Moderatus concubitus est, quem neque languor corporis, neque dolor sequitur.

CAPITIS LXXXVI.

PARTICULA III.

Textus 19.

Horum autem singulorum quæ dicta sunt, qualitas in optima corporis constitutione est eligenda; exercitij quidem in quo totius corporis partes æqua proportionem mouentur, ita vt non alia quidem ultra modum fatigentur, alia verò citra: cibi autem, & potus optimam habeant temperiem. Sunt enim

natura conuenientiores, quæ optima fuerint prædita temperatura. Eadem in reliquis etiam est ratio adhibenda.

DIXIT Galenus superius, quod de ratione causæ salubris hæc duæ solæ sunt conditiones, debita quantitas, & debita qualitas: hætenus egit de debita quantitate causarum necessario alterarum; quæ possunt conseruare corpus saluberrimum in suo statu. In hoc tex. agit, quomodo debeat seruari debita qualitas: & exemplo exercitij, & cibi eam declarat.

Hic est sensus verborum text. optima qualitas causarum non naturalium est eligenda in optima corporis constitutione: eaque similis esse debet: ratio est, quia saluberrimū corpus similibus gaudet, & conseruatur: dat exemplum Galenus de qualitate exercitij, cibi, & potus: incipitque ab exercitio, quod scilicet tunc sit qualitas temperata exercitij, quando partes corporis æqua proportionemouentur; si verò aliquæ partes in exercitio fatigantur vltra modum, aliquæ verò non fatigantur, vt contigit illis, qui ambulat, in quibus crura tantum exercentur, & non brachia; vel illis, qui artes manuales sedendo exercent, dicit Galenus in his non seruari debitam exercitij qualitatem; quoniam aliquæ partes fatigantur, & aliquæ non: Galenus in lib. de lusu paruæ pilæ laudat exercitium, quod in illo fit, quia omnes partes fatigantur. Præterea innumerabilia sunt exercitia, in quibus totum corpus æqua proportionemouetur. Nos tamen de speciebus exercitij non agimus, quia hic non est locus.

Demum Galenus, vt pernoscat, quænam sit debita qualitas in cibo & potu, dicit, cibum & potum debere esse temperatissimum, quia corpori saluberrimo æquè respondeat, cibis, & potus tempe-

ratissimus: ratio, cur cibis temperatissimus conueniat, est, quia pro conseruatione corporis saluberrimi similia sunt eligenda, & non contraria. Postremo Galenus dicit, quod dictum est de exercitio, & de cibo, & potu, dicendum est de omnibus aliis causis salubribus, vt de aëre, somno, & vigilia, & de animi passionibus, &c.

I Dub. inquit Galenus, quod illa qualitas pro conseruatione corporis saluberrimi est eligenda, quæ est similis constitutioni corporis; quia similibus, & non contrariis conseruatur: at sic est, quod motus semper calefacit, & somnus humectat: ergo non poterit inueniri somnus, qui non sit dissimilis corpori saluberrimo: corpus enim saluberrimum est in medio constitutum, neque est calidum, vel frigidum, neque humidum, vel siccum: aliquid enim dicitur calidum, quia est calidius saluberrimo, quod est aliorum regula: dicitur frigidum, quia est frigidius, humidum, quia est humidius saluberrimo, seu temperatissimo.

Respondetur, corpus temperatissimum, seu saluberrimum non esse purè actualiter tale, sed habere quandam latitudinem, in qua sunt extrema: idè dum illud conseruamus, corrigimus errores quosdam perexiguos, & insensibiles: ita vt causæ salubres, quæ dicuntur conseruantes, sint tantum conseruantes quo ad sensum, quia non conspiciuntur lapsus corporis saluberrimi sensibiles; sed reuera, si considerantur secundum naturam, sunt causæ corrigentes, sed quia corrigunt, quæ insensibilia sunt, non dicuntur corrigentes, sed conseruantes: cui dubium, quod cibis in se temperatissimus antequam nutriat est omninò dissimilis, & contrarius corpori saluberrimo nutriendo; patet, quia si esset similis sine alia coctione statim nutrirer: immò eatenus indiget coctione antequam nutriat, quatenus est dissimilis: & quanto pluribus coctionibus eget,

tanto magis est dissimilis : cum igitur egeat tribus coctionibus antequam nutriat, alia in ventriculo, alia in hepate, & tertia in membris nutriendis debet esse maximè dissimilis : Sed quia, dum cibus assimilatur, nulla ad sensum sit apparens mutatio, ut in alterantibus, & pharmacis observatur: ideo dicitur cibus causa conservans, & non corrigens. Similiter exercitium, dum non imprimit aliquam novam, sed sensibilem qualitatem, & corpus post exercitium maneat, ut erat ante, dicitur temperatam obtinere qualitatem.

2 Dub. Videbitur Galenus alicui diminutus, dum hic de temperato exercitio agit; quia debebat hic repetere, quæ ab illo dicuntur secundo, & tertio de tuenda sanitate, ubi dicit, exercitium fieri debere medio motu inter celerem & tardum, vehementem & debilem, frequentem & raram.

Argenterius reprehendit Galenum, quod id non præstiterit: sed laudandus est, quod in libello perexiguo non tractaverit, quæ fuse ab ipso tractata sunt secundo, & tertio de tuenda sanitate: agit enim hic de exercitio in communi corporis, & animi quo ad rectum usum: & quamvis de animi exercitio nil dicat: subintelligitur, quod de ratione temperati exercitij animi sit, ut nimium non exciteretur, vel torpescat, sed moderatis motibus utatur.

3 Dub. Galenus declarans, quæ pertinent ad ciborum qualitatem, quæ conveniunt corpori saluberrimo mentionem facit solum de primis qualitibus dicens, quod cibi, & potus debeant esse optima temperatura præditi: omittit tamen, quæ sunt summi momenti, an scilicet cibi, & potus sint tenues, vel crassi, an friabiles, vel viscosi, an sint faciles, vel difficiles coctionis; quare videtur mancus.

Responderetur, quod Galenus egit de cibis, & potibus causa exempli: neque

erat necessarium, ut in hoc loco ageret de cibis: satis enim erat Galeno, ut hic doceret debitam qualitatem ciborum, quæ corpori saluberrimo conveniat: qui autem sint cibi accommodati secundum omnes qualitates corpori temperatissimo, à Galeno tractantur in lib. de cibis boni, & mali succi, & alibi: quare in hac re Argenterius iniuste mordet Galenum; quia si Galenus ubi nominat exercitium, faceret de exercitio tractatum completum, & ubi nominat cibum, tractatum perfectum de cibis, & ubi nominat aërem de aëre, & sic de singulis hic tractatus Galeni esset valde ridiculus, & Gal. in numero infaniorum hominum esset collocandus: ecce quam vanæ sunt nugæ Argenterij contra Galenum propositæ,

4 Dub. dicit Galenus in reliquis causis non naturalibus, ut in aëre & aliis eandem esse rationem adhibendam in perquirenda optima temperatura: at dicimus esse impossibile, ut optima aëris temperatura quo ad gradum, qui omnino sit similis corpori saluberrimo inveniatur: aëris enim temperatura est adeo facile mutabilis, ut sit imperceptibilis: ergo non est verum, ut dicit Galenus, quod eadem ratio possit adhiberi in perquirendis omnibus causis salubribus quo ad gradum.

Plusquamcommentator respondet, qualitatem aëris quo ad gradum nos coniectura consequi, & non certa scientia: sunt quoque, qui dicunt, illam esse aëris optimam temperaturam, quæ relata ad corpus saluberrimum illud conservat, quod non coniectura, sed certa experientia dignoscitur.

Addimus tamen nos, quod temperatura aëris non solum dignosci possit quatenus refertur ad corpora, sed etiam in se: ita ut medium inter temperaturam valde calidam, & frigidam aëris exactissime percipi possit. Nos enim habemus instrumentum, quo metimur non solum aëris caliditatem, & frigiditatem: sed omnes gradus caliditatis, vel frigiditatis om

omnium corporis partium, quod Patavi ostendimus auditoribus nostris, eiusque vsus docuimus: quam nouitatem nō sine magna ipsorum admiratione intellexerūt. Insuper nos inuenimus modum certissimum pro dignoscenda aëris humiditate, quanta videlicet quotidie sit: & talis est, fumimus tartarum combustum, quod à vulgo dicitur alumen facis: hoc exponitur aëri, sed antequam exponatur exactissimè perpenditur; & deinde mane iterum perpenditur: semper enim expositum aëri magis ponderat: nos enim pro varietate ponderis dicimus maius pondus maiorem humiditatem, & minus minorem in aëre dominari: ex his igitur vltimos gradus actiuarum, & passiuarum qualitarum exactissimè percipere possumus.

CAPITIS LXXXVI.

PARTICULA IV.

Textus 20.

At si quod ab optima constitutione defecerit corpus, non autem vehementer, & hæc quæ ipsius sanitatem causa conseruant, proportionem mutabuntur. Sed cum multa sint huiusmodi corpora, per singula genera seorsum dicendum. Quod igitur in temperatura euariat, instrumentarum autem partium seruat commoderationem, duplicem habet salubrium causarum formam: alteram quidem earum, quæ ipsius conseruant temperaturam, alteram verò eam, quæ ad optimam transferunt. Quæ iaque ipsius temperaturam conseruant, tantum à causis optimè temperata natura

distabunt, quantum & totius corporis temperatura ab illa euariabit. Calidiora si quidem corpora calidioris victus rationem exposcunt. Frigidiora autem frigidioris, & sicciore sicciore, & humidiora humidioris, ac secundum coniugationem calidiora, ac sicciore, calidioris, ac sicciore, eadem in reliquis etiam coniugationibus proportionem seruata.

V S QVE ad hunc textum exclusiue Galenus in hac tertia libri parte egit de causis salubribus conseruantibus optimam corporis constitutionem: hæc pars libri dicitur *βιβλίου*, id est, boni habitus conseruatricis. In hoc text. verò incipit agere de causis salubribus conseruantibus corpora, quæ sunt sana, recedunt tamen, sed non vehementer ab optima, & perfectissima constitutione.

Sensus verborum text. est; si corpus recedit ab optima constitutione, sed non vehementer, causæ quoque, quæ hoc corpus conseruant, debent secundum eandem proportionem recedere: hæc est regula pulcherrima; quia si corpus temperatum, quod tamen non sit temperatissimum, aliquis medicus vellet conseruare cibo, & potu temperatissimo, & aëre temperatissimo, valde erraret; quia cōseruatio fit similibus in gradu, & nō dissimilibus: omnia enim diuersa, & dissimilia participant aliquam contrarietatem. Pergit Galenus dicens, quod causæ, quæ conseruant hæc corpora temperata, quæ tamen recedunt à temperatissimis, sunt duum generum, aliquæ conseruant corpora in eodem statu, & in eodem gradu, exempli causa calidum, quod recedit à temperatissimo per vnum gradum, conseruatur à calido, quod recedit

à temperatissimo similiter per vnum gradum; aliquæ verò causæ dicuntur conseruantur, quia sana corpora ad melius reducunt: & hæ non per similem qualitatem efficiunt, sed per contrariam: exempli causa, corpus calidum vt vnum, si debet reduci ad temperatissimum, id fiet per frigidum vt vnum: ecce quod non solum causæ conseruantur, seu remedia conseruantia quæ per similia procedunt, æquè distant à temperatissimo, perinde ac corpus conseruandum; sed etiam causæ reducuntur, id est, remedia reducuntur ad melius æquè distant temperatissimo, vt distat corpus, quod reduci debet: frigidum enim vt vnum æquè distat à temperatissimo, perinde ac calidum vt vnum.

Dat exemplum Galenus de corpore, quod in organicis habeat optimam constitutionem: in similibus verò habeat aliquem excessum, id est, temperaturam sanam, sed recedentem aliquantulum à temperatissimo corpore: dicit Galenus quod iste recessus, vel hæc temperatura aliquantulum, seu non vehementer recedens ab optimo, & perfectissimo dupliciter possit conseruari, vno modo conseruando tale corpus sanum, quamuis non sit perfectissimè sanum in eodem statu, in quo est, quod per similia eiusdem gradus fit; alio modo potest hoc corpus lapsum conseruari, illud reducendo ad melius, id est, ad temperatissimum; Hicque modus est perfectior, & non per similia, sed per contraria reducitur, id est, calidum vt vnum conseruatur frigidum vt vnum, intelligendo per conseruationem reductionem.

Quod Galenus dixit de vna simplici temperatura, ab vnica scilicet qualitate facta, idem de coniunctis quoque intelligit: Hinc dixit, calidiora, & sicciora corpora per vnum gradum recedentia, si ad melius sunt reducenda, exposcere vitium frigidiora, & humidiora per vnum gradum. Similiter loquendo de cau-

sis conseruantibus in eodem gradu dicit, calidiora, & sicciora exposcere cibum, & potum calidiora, & sicciora: similiter aërem calidiora, & sicciora: animi affectus calidiores, & sicciores; & omnes alias causas non naturales calidiores, & sicciores, in gradu tamen similes.

Notandum tamen, Galenum admonere lib. quinto de tuenda sanitate, cap. 10. & 11. quod non ita facile corpora reducuntur ad melius; sicuti corpora in eodem gradu per similia conseruantur: immò dum volumus corpora sana reducere ad melius, oportet expectare vt homines non sint negotiis impediti: idem quoque dicit Auctor in tex. 7. huius capituli, Quæ animaduersio non requiritur, dum corpora aliquantulum lapsa similibus sunt conseruanda; quia conseruatio quotidie, & omni tempore fieri potest.

1. Dub. dicit Galenus, causas salubres corporum non vehementer recedentium à temperatissimo æquè, ac corpora lapsa distare à temperatissimo: quod quidem non videtur artificiosum, quia hæc regula Galeni de æquali distantia causarum, & corporum lapsum vera est etiam in curandis ægrotantibus, qui admodum vehementer distant à temperatissimo; ergo regula non erit propria sanis tantum, vt Galenus ab initio pepigit. Præterea Galenus loquitur de corporibus, quæ similibus conseruantur; & talia non sunt corpora ægrotantium.

Respondetur, quod Galen. intelligat de corporibus existentibus in latitudine sanitatis, quæ possunt, & debent duplici modo conseruari, id est, in eodem statu, & per contraria reduci ad melius: corpora enim ægrotantium, vel neutra nunc decidentia, seu conualescentia debent reduci ad melius, & non in eodem statu conseruari. Regula tradita est proposita, quia hæc corpora sana conseruantur, & reducuntur ad melius, quod non conuenit ægrotantibus.

2 Dub. dicit Galenus corpora non vehementer recedentia, existentia tamen in latitudine sanitatis duplici modo conseruari poffe. Primo modo fimilibus eiuſdem gradus, ſecundo modo contrariis reducentibus ad melius: quod præceptum vt plurimum videtur pernicioſum, quia ſi quis vellet conſeruare corpora inſalubria ſimpliciter, quæ ſunt quoque in latitudine ſanitatis, & quæ ſunt illa, quæ non vehementer recedunt à temperatiſſimo, ſimilibus illa deſtrueret, vel in ægri tudinem pelleret: exempli cauſa ſi daretur corpus frigidum & humidum ſanum, ſed peſſime ſanum, tunc uſu frigidorum, & humidorum ſimilium non conſeruaretur ſanum, ſed in cachexiam incideret; ergo non omnia corpora ſana ſimilibus erunt conſeruanda, vt docere videtur Galenus. Dignum igitur eſt conſideratione, vt perquiramus in hoc loco, an omnia corpora, quæ ſunt in latitudine ſanitatis egeant ſimilibus pro eorum conſeruatione.

Pluſquamcommentator per corpora non vehemēter recedentia intelligit ſalubria vt multum, quia hoc ſolum corporum genus debet in eodem ſtatu ſanitatis per ſimilia conſeruari: corpora vero neutra, & inſalubria non debent in eodem ſtatu conſeruari; ſed ſemper pro eorum conſeruatione medicus debet vt remediis reducentibus ad meliorem ſtatum.

Reiicitur Pluſquamcommentator, quia Galenus clariſſimè dicit, corpora frigidiſſima, & ſicciora expoſcere frigidiorem, & ſicciorē victus rationem: ſimiliter calidiſſima, & ſicciora calidiorem, & ſicciorē: quare cum iſti exceſſus per ſimilia ſint conſeruandi, erunt quoque corpora neutra, & inſalubria, quæ ſunt in latitudine ſanitatis, per ſimilia conſeruanda. Præterea Galenus in text. dicit, multa eſſe huiuſmodi corpora; ſi igitur per non vehementer recedentia intelligeret ſolum ſalubria, vt

multum, non eſſent plura.

Quidam alij dicunt per corpora non vehementer recedentia à téperatiſſimo, Galenum intelligere non ſolum ſalubria vt multum, verum etiam neutra corpora: putant enim, quod ſolum inſalubria vt multum ſint illa, quæ vehementer recedant ab optima conſtitutione.

Decipiuntur, quia ſi eſt verum, ſicuti eſt veriſſimum, quod corpora ſana ſimilibus ſint conſeruanda, ergo etiam inſalubria ſana per ſimilia erunt cōſeruanda: nec valet, quod dicūt, inſalubria vt multum, veluti eſt corpus ſanum, ſed valde frigidum, ſi tractaretur frigidis, incideret in cachexiam; quia ſi tractaretur frigidis omninò ſimilibus non alteraretur: alteratio enim fit per diſſimilia: fateor tamē, tutius eſſe corpora frigida cōſeruare per ſimilia frigida, vel quod ſint aliquantum minus frigida: non negamus tamen, quod ſi ad vnguem poſſemus inuenire omninò ſimilia, quod eſſet melius, ſed quia Æſculapius ſolus percipit manſiones vltimi gradus, idcō curandum eſt, vt tutius agatur, ne ſaltem noceamus, vt nos docet Hippocrates.

3 Dub. Gal. in text. dicit, calidiſſima corpora expoſcere calidiſſimæ victus rationem: frigidiſſima frigidiſſimæ: Hippocrates tamen in lib. de ſalubri diætâ, & lib. de aqua, aëre, & locis ait, omnem exceſſum per contrarium tolli, & corpora humida, & pituiſſima bene ſe habere in ſicca aëris conſtitutione: ſimiliter 1. epidemiorum comm. 2. ait, quod corpora humida in conſtitutione ſicca, tantum abſit, vt ægrotent, vt longè melius ſe habeant, quam prius; & ratio eſt, quia liberantur illo exceſſu: ſimiliter 1. de alimentorum facultatibus cap. 1. & lib. 3. cap. vltimo ait, corpora intemperata in contrariis benè ſe habere; malè verò in ſimilibus. Præterea Galenus loquens de oculis c. 23. huius libri dicit, ſignum intemperaturarum oculorum eſſe, quod facile lædantur à ſuo ſimili; & inueniuntur à con

à contrariorum moderato vsu.

Responderetur ex Galeno in text. conseruationem non solum fieri à simili in eodem gradu, verum etiam à contrario reducete ad melius: dicimus, pituitosa corpora à constitutione sicca reduci ad meliorem statum. Præterea dum dicit, corpora intemperata sana malè se habere in similibus, per simile intelligit simile in genere, & non in gradu: exempli causa biliosi homines læduntur à vino maluatico, tunc si maluaticum esset simile in gradu, non læderet: lædit quia est calidius homine bilioso, & quatenus est calidius est contrarium in gradu, & non simile: aqua enim tepida respectu feruentis dicitur frigida: similiter calor primi gradus habet vim refrigerandi calida secundi gradus: dicimus igitur nullum corpus lædi à suo simili in gradu, posse tamen lædi à suo simili in genere, veluti minus calidum à maiori calore.

4 Dubit. conseruatio per similia ex Galeno lib. ad Traſyb. cap. 19. & 28. est quædam correctio insensibilis, at sic est quod simile, vt simile nihil agit, agens enim ex Aristot. in contrarium, seu dissimile agit.

Responderetur ex Galeno 3. de simplicibus medicina: cap. 11. & 12. quod simile tripliciter sumatur, scilicet, simile minus, simile æquale, & simile maius: posita hac distinctione dicimus, simile æquale esse omnino eiusdem mansionis, & hoc esse omnino ineptum ad agendum, & corrigendum; simile enim hoc eiusdem mansionis, quod est idem quo ad temperaturam per se non agit, auget tamen eandem molem: quo fit, vt corpus magis resistat contrariis, & hoc modo dicimus, simile æquale per accidens conseruare. Alij inueniant meliorem solutionem: nos illos ad sydera extollemus, & mutabimus opinionem.

5 Dub. videtur quod neque corpora lapsa, neque temperatissima debeant similibus conseruari, vt nos docet Gal.

in text. & plerisque aliis in locis: ratio dubitationis est, quia Galenus lib. ad Traſyb. cap. 19. & 28. cenſet, totam artem medicam esse correctiuam: & correctionem semper fieri per contraria, & non per similia.

Responderetur similia dupliciter quod considerari, primo modo, vt sunt similia in qualitate, vel in eodem gradu, & mansione: & hoc modo dicimus, quod hæc similia in eodem gradu, & mansionem per se non possint corrigere, videlicet, neque sensibiliter, neque insensibiliter, secundo modo considerantur similia quatenus eadem corpora per maiorem molem multiplicata diutius resistunt: & interim naturam corrigunt insensibiliter, & sic intelligimus, quod similia possint conseruare corpora lapsa.

6 Dub. Galenus in text. dicit, corpora calidiora conseruari calidioribus, frigidiora frigidioribus: contrarium tamen habetur lib. 6. de tuenda sanitate. cap. 3. vbi dicit, corpora calida, & frigida conseruari per contraria, sicca verò & humida per similia.

Responderetur, Galenum loco citato non absolute asserere calida, & frigida per contraria conseruari, sed tutius esse vt conseruentur corpora calida, & frigida per contraria: sicca verò, & humida tutius per similia: ratio est, quia committitur error in actiuis similibus: imminet periculum, ne in morbum cadat corpus: exempli causa, si calidum volueris conseruare calidis paulò intensioribus, facile calorem intendendo febrim efficias: idem dicendum de frigidis, de humidis verò, & siccis qualitatibus id non euenit; quia si volueris conseruare humidum temperatum paulò humidiori qualitate, nil.

7 mali efficias.

CAPITIS LXXXVI.

PARTICULA V.

Textus 21.

Rectè si quidem causarum utetur materia, qui naturales earum potentias agnouerit, veluti quod motus, defectus alimenti, vigilia, excretio, & omnes animi affectus corpus exiccant, at qua his contraria existunt, humectant. Ita verò & calefacientia, & refrigerantia vita instituta, & ciborum, ac potuum, atque ut simpliciter dicam omnium, qua corpori afferuntur, materias quis noscens, atque potentias, salubribus utetur causis, similia similibus afferendo: si quidem eius propositum fuerit in eodem in quo acceperit, corporis seruare temperaturam.

N tex. superiori Galenus dixit, corpora lapsa, vel esse conseruanda in eodem statu per similia: vel reducenda ad melius,

quod sit per contrarium aequè distans à saluberrimo, ut declaratum est superius.

In hoc tex. dicit, Medicum tunc rectè uti materiis auxiliorum, quando cognoscit virtutes causarum salubriū: per materias auxiliorum intelligit sex res non naturales, aërem scilicet, cibum, & potū, somnum, & vigiliam, excreta, & retenta, animi affectus, motum, & quietem, quasi dicat Galen. qui optimè cognouerit quātū, & quomodo sex res nō naturales calefaciant, refrigerent, humectent, & exiccant, sciet tum conseruare corpora lapsa, tum reducere ad meliorem statum.

Sanctorij Sanctorij, Pars III.

Eandem sententiā habet Galenus 7. methodi c. 3. dicit enim optimam curationem fieri, præcognita copia materierum, scilicet remediorum, & recto vsu, qui consistit in debita quātitate, & qualitate materierum remediorum. Idem repetit Galenus 1. de tuenda sanitate, capite vltimo, vbi habet hanc sententiā: necesse est, si medicus vult mederi, ut pernoscat virtutes causarum salubrium, & dextrum illarum vsū, id est, tempus opportunum, & modum vsus.

1 Dub. non videtur, quod quantum sex res non naturales calefaciant, refrigerent, exiccant, & humectent sit percipibile; quia solum Æsculapius quantum agendum, ut dicit Galenus primo ad Glauconē in principio, potest penetrare.

Respondet Plurquamcommentator, & rectè, quod à sex rebus non naturalibus corpora calefiant subiectiue, & non effectiue: exempli causa, corpus quiescendo redditur humidius iusto; quia dū corpus quiescit non alteratur, vnde sua humiditate fruitur: ecce quod quies humectat nō effectiue, sed subiectiue, quia à quiete, neque ab aliis causis non naturalibus non introducuntur effectiue passionēs calidæ, vel frigidæ, humidæ, vel siccæ: dubitatio igitur non videtur ad rem facere: Hinc ab Hippocrate causæ externæ non vocantur causæ, sed solum occasiones disponentes subiectum.

2 Dub. dicit Galenus, Medicum rectè uti materiis auxiliorum, si naturales virtutes, & potentias agnouerit, quasi quod sine vlla cognitione causarum accidentalium salubrium medici sciant mederi: quod quidem dici non potest, quia ut plurimum causæ disponentes ad morbos tam conseruantes, quam curantes virtute & potentia ascititia, & accidentali operantur: videmus enim quod aperiencia, & calefacientia refrigerant virtute accidentali, quatenus scilicet calefaciendo aperiunt, & aperiendo tollunt prohibitam perspirationem. Similiter

N n n n Gale

Galenus 11. methodi cap. 20. habet hæc verba; *Caveant habentes crudos succos in frigido folio diutius immorari; transpiratio impeditur, & prohibita, augetur calor*: ecce quod à causis frigidis fit morbus calidus. Idem Gal. lib. de causis morborum 2. dicit, quod motus, adhæsus, & alimentum calidum per se habent potentiam calefaciendi, per accidens verò quatenus scilicet resolvunt, habere potentiam refrigerandi; quare tot erunt causæ, quæ virtute accidentali operantur, & fortè plures, quam causæ quæ operantur per se, & per naturalem potetiam: ergo cum Galenus non fecerit mentionem de causis non naturalibus, quæ potentia accidentali possunt & conservare corpora sana, & ea ad melius reducere, erit mancus, seu diminutus.

Argenterius non solvit dubium, sed videtur reprehendere Galenum, quod scilicet de potentiis ascititiis nil dicat: nos verò dicimus nomine virtutum naturalium intelligere etiam ascititias virtutes, & accidentales: nonne nimius calor habet potetiam naturalem resolvendi, & per consequens refrigerandi? Similiter quæ habent vim obstruendi, habent quoque vim prohibendi perspirationem, & hæc habent naturalem vim putrefaciendi: immò Aristoteles 2. physicorum dicit, quod causæ accidentales sint quidam recessus à naturalibus, easque fundari in naturalibus: quare nimius motus, postquam calefecit, resolvendo refrigerat: quod dicimus de motu, de aliis quoque causis non naturalibus dici potest, quod scilicet quæ per accidens ab illis fiant, fiant per potentiam, & virtutem earum naturalem.

3. Dub. dicit Gal. quod defectu alimenti exiccatur corpus; quia calor naturalis, dum non agit in alimentum depascit humidum naturale, vnde siccitas: cæterum defectu alimenti corpora biliosa calefiunt, quia tunc biliosi humores magis accenduntur, & pituitosa temperantur.

Respondetur, Galenum considerare causas non naturales respectu temperatissimi; corpora enim biliosa, & pituitosa recedunt à temperatissimo, idèò dubitatio est nulla.

4. Dub. non videtur, quod defectus alimenti semper exiccat: immò Hippocr. 7. aphorismorum 9. dicit, carnes humidæ habentibus famem præcipere oportet: si igitur fames, seu alimenti defectus iuvat, non iuvat exiccando, sed concoquendo, & fundendo, & demum corpora secundum internas partes substantificæ melius humectando.

Responderi potest alimenti defectum per se exicare: per accidens vero humectare posse.

5. Dub. dicit Galenus vigiliam exicare, quod non videtur: quia ob vigiliam augentur cruditates, & humiditates.

Respondetur ob vigiliam augeri humidum extraneum, & non radicale, & substantificum, de quo loquitur Galenus. Hinc 12. methodi cap. 3. & alibi docet, somnum concoquere, & vigiliam digerere: concoctio est elixatio ob quam humectatur: digestio verò est euacuatio, vel humorum transpositio à centro corporis ad circumferentiam: vnde dum fit digestio interna viscera exiccantur: dum verò fit concoctio humectantur; Hinc Hippocrates 6. epid. com. 4. tex. 23. dicit, vigiliam esse edacem, quia exiccat humidum corporis substantificum.

6. Dub. dicit Galenus, quod euacuatio exiccat, quod est falsum, quoniam ob nimiam hæmorrhagiam semper fit cachexia, & hydrops, id est, nimia totius corporis humiditas.

Respondetur, in magna hæmorrhagia euacuari spiritus, & vires amitti: vnde hæmatosis, seu sanguificatio debilitatur, & inde non sanguis fit, sed aqua, quæ, cum non attrahatur à toto corpore, relinquitur in abdomine, & fit hydrops, quippe per accidens sequitur, & non per se.

7 Dub. dicit Galenus, omnes animi affectus exiccare, quod non videtur, quia gaudium humectat, & non exiccat.

Respondet Plusquamcommentator, & rectè, omnes immodicos animi affectus exiccare; quare si pericharia, id est, nimio gaudio aliquis afficitur, putat, quod etiam gaudium exiccet.

Reiicitur à Sclano, qui dicit, dari aliquos affectus immoderatos, qui nō exiccant; sicuti est nimia animi desidia, quæ ex Galeno 1. de sanitate tuenda c. 8. refrigerat, & non exiccat: sed reuera errat Sclanus; quia nimia animi desidia reducitur ad nimiam corporis quietem, & non ad animi affectus. Præterea maxima desidia non est affectus immoderatus, sed diminutus, ne dicam ablatus.

Sclanus respondet, Galenum per omnes animi affectus intelligere illos, de quibus fecit mentionem, qui sunt ira, tristitia, furor, timor, & inuidia. Quæ expositio est sine ullo artificio, atque est voluntaria: quoniam Galenus mentionem facit, & in hoc libro, & alibi de aliis animi affectibus.

CAPITIS LXXXVI.

PARTICULA VI.

Textus 22.

Quod si permutare, atque ad melius traducere statuerit, alterum est hic salubrium causarum genus, his quidem quas nuper diximus contrarium: aequaliter verò declinans ad alteram partem à benè temperatis, & medijs, quæ optimis conuenire naturis dicebamus, calidior si quidem, ac siccior temperatura, à calidioris, ac siccioris victus ratione exactissimum bonæ temperaturæ habitum minimè transfertur.

At talium erit usus necessarius, quæ tantum eis, quæ bene temperata existunt, frigidiora sint, atque humidiora quantum & natura naturam in caliditate, & siccitate superabat.

VPERIVS Galenus docuit, quomodo corpora sana, sed recedentia à temperatissimo similibus possint in eodem statu conseruari.

In hoc tex. docet, quomodo hæc corpora lapsa, seu recedentia possint cōseruari ea transferendo ad meliorem statum.

Sensus verborum tex. est, si medicus voluerit corpora sana traducere ad meliorem statum: non debet vti causis similibus, sed contrariis: quæ tamen tantum distent ab optima constitutione, quantum distant corpora lapsa: exempli causa, calidum vt vnum, si debeat reduci ad temperatissimum ex Galeno requiritur frigidum vt vnum: sed sic est, quod tantum distat calidum vt vnum à temperatissimo, quantum frigidum vt vnū; quare sepe erit verissima regula Galeni, quod causæ, quæ sanant, vel conseruant æquè distant à temperatissimo, deinde ac corpora sananda, vel conseruanda, nūquam enim dicit Galenus, temperaturam calidioris, ac siccioris à victus ratione calidioris, & siccioris reduci ad exactissimum habitum bonæ temperaturæ: sed à victus ratione frigidioris, & humidioris, quæ æquè distant ab optima constitutione.

1 Dub. proponitur à Plusquamcommentatore, quæ est, naturalia temperamenta recedentia ab optima cōstitutione, sana tamen non debent transferri ad optimam; quia temperamenta naturalia, vt dicit Damascenus, sunt inseparabilia: citatur quoque Aristoteles 2. ethicorum, cap. 1. vbi dicit, quod est à natura, aliter non assuescere, dicit enim si quis

millies sursum proiiceret lapidem, numquam assuesceret. Præterea Galenus primo de usu partium cap. 9. dicit, temperamentum esse substantiam partium, & 3. de temperamentis cap. 4. habet hæc verba, idem dico temperamentum, & vniuersam substantiam. Similiter Auenennas prima primi doct. 3. cap. 1. ait, si propria complexio mutetur, aut morietur æger, aut sanus non conseruabitur; quibus positis non erit vera Gal. doctrina, dum docet, quid temperamenta propria, quamuis sint lapsa, debeant mutari, & transferri ad meliorem statum, qui sit omnium perfectissimus. Præterea experientia confirmatur, dum aqua feruescit, quæ sit prout vis ardens, si naturæ propriæ derelinquatur, paulo post ad pristinam frigiditatem conuerti: ecce igitur, quod est impossibile, vt temperamenta naturalia sana, qualia ab ortu naturæ originem habuerunt, non possint reduci ad optimam, & omnium perfectissimam constitutionem. Postremo si temperatura possent ad melius mutari, sequeretur quoque, quod senes fieri possent iuuenes: quia qui senem frigidum reddere posset calidum, & humidum, illum quoque posset reddere iuuenem, & immortalem, quod est ridiculum.

Solutio est facillima, si distinxerimus temperamentum aliud videlicet esse primigenium, & naturale, quod nunquam mutatur dum homo viuit: aliud verò esse aduentitium: qua posita distinctione, & à nobis fusè declarata 4. methodi vitandorum errorum in principio asserimus, originale & primigenium quo ad eius naturam, & essentiam esse impermutabile: idem Galen. 2. aphorismorum 34. dicit, temperaturam scilicet, quæ ex primis elementis fit, vocari naturam, & formam corporis: quid enim est in viuente impermutabilis, quam natura, & forma corporis? similiter 6. epid. 5. tex. 1. Hipp. dū dicit, naturam esse morborum medicatricem, intelligit per naturam originale

temperamentum, quod est in corpore ægro, & sano semper impermutabile est: que insertum partibus spermaticis; & sicuti frigiditas est ita aquæ inserta, vt reddita ab igne feruentissima nunquam amittat potentiam donec est aqua, refrigerandi; similiter originale temperamentum, dum viuit animal, semper perseverat; quare dum Galenus docet in tex. temperamentum esse reducendum ad melius, intelligit de temperamento aduentitio, & non de primigenio. Similiter de senibus dicimus, eius temperamentum aduentitium calefaciendo, & humectando mutari, non tamen primigenium.

2. Dub. dicit Galenus, corpora lapsa, sanæq; reducenda esse ad optimam constitutionem per contraria. Quod quidē si esset verū sequeretur, quod nulla esset differentia inter curationem ægrorum, & reductionem sanorum ad meliorem statum.

Responderetur, in curatione respici statum præter naturam, in reductione statum naturalem.

3. Dub. ab æqualibus non provenit actio, ergo calidum vt duo non superabitur à frigido vt duo: quare falsa videbitur esse Galeni regula, quod scilicet causæ salubres reducentes corpora lapsa ad meliorem statum a quæ distent à temperatissimo.

Responderetur, mutationem esse duum generum, aliam respicere mixtionem, & per mixtionem ad mediocritatem tendere, & hanc solum ab agente æquali fieri; quia calidum vt vnum cum frigido vt vnum miscetur, & per mixtionem mixtum temperatum seu mediocre fit: Aliam esse mutationem, quæ pro fine non habet mixtionem temperatam seu medicrem, sed victoriam, quæ requiritur in generationibus, & hanc non posse fieri ab æquali virtute, quia in hac requiritur victoria. Præterea in prima mutatione, quæ respicit mixtionem, & mediocritatem, & quæ fit ab agente æquali per

per iteratas vices, frigida vt duo applicatur calidis vt duo, & sic sensim introducit temperatura mediocris.

4. Dub. ex Aristotele in post prædicamentis cap. de oppositis dicit, dum alicui secundum naturam vnum inest, fieri non potest, vt illi alterum oppositum insit: exempli gratia, igni inest caliditas, frigiditas, quæ est opposita caliditati, nunquam inhærere poterit: similiter temperatura sicca non fiet humida, ideo non mutabitur qualitas, & introduceretur alia; quare reductio ad melius non fiet per contrarium.

Respondetur, dum introducuntur proprietates, & qualitates nouæ, id euenire, quia mutatur subiectum. Biliosa corpora sunt calida, si verò euacuabitur bilis, & refrigerabuntur viscera, resultabit nouum subiectum, quod est frigidum, & nouæ emergent qualitates: in viuente tamen debet introduci temperamentum contrarium paulatim, quia violentia semper tendit ad viuents destructionem.

5. Dub. Galenus dicit, quod causa salubris, quæ reducit corpus lapsum ad optimum statum æquè distat à temperatissimo; quod non videtur verum, quia causæ salubres temperatæ quoque iuuant: patet ex Galeno 3. de simplici medicina. temperatissimum, si applicetur corpori calido, aliquantulum refrigerare: si igitur multoties iterabitur, vel applicabitur calidum vt vnum alicui subiecto, illud reducetur ad temperatissimum.

Respondetur, vt dictum est superius, applicationem causarum salubrium reducentium corpus ad optimam constitutionem non reducere per victoriam agentis, vt euenit in generationibus; sed per mixtionem tendere ad mediocritatem: quod cum ita sit, nunquam calidum vt vnum fiet temperatum per causam salubrem temperatissimam: mixtum enim ex temperatissimo, & calido vt vnum semper erit calidius temperatissimo: quod

dictum est de calido vt vnum, de omnibus temperamentis dici potest.

CAPITIS LXXXVI

PARTICULA VII.

Textus 23.

Nam tale causarum genus naturales corrigit intemperantias, alterum verò de quo supra diximus temperaturam conseruat. Est autem vtriusque vicissim apud medicos vsus necessarius: nam cum plurimum suppetit otij, corrigere oportet, ac sensim ad meliora transferre. Neque enim natura patitur eas, quæ subito fiunt alterationes: hominem autem necessariis occupationibus districtum, in eodem præstat habitu conseruare.

N hoc text. tria facit: in prima parte reddit rationem illius, quod dixit in fine text. superioris, cur scilicet dum volumus transferre corpus calidum & siccum, exempli gratia vt duo ad temperatissimum, id fiat per causas frigidas, & humidas vt duo: ratio, quam affert in principio huius text. est, quia tale causarum genus corrigit naturales intemperaturas per contrarium: & quia vni vnū est contrarium, vt fuisse probauimus cū Galeno in hoc lib. & in lib. 11. methodi nostræ: videt solum frigidum, & humidū vt duo erit contrarium calido, & sicco vt duo: frigida enim vt tria, neque vt quatuor, neque temperatissima vnquam poterūt reducere corpora calida & sicca vt duo ad mediocritatem.

In secunda parte dicit, quod in corporibus lapsis pro eorum conseruatione debeamus vti modo similibus, & modo

contrariis in eodem gradu: In tertia parte docet, quando vti debeamus pro conseruatione remediis similibus; & quando remediis reductiuis ad temperatissimum, dicit igitur, nos semper similibus vti posse: non tamen semper reductiuis remediis; sed solum quando fuerit homo districtus occupationibus, & negotiis, quia sensim, & cum maxima præmeditatione est faciendum: natura enim non patitur saltus, nec transitus repentinos ab vno ad aliud extremum: Hinc rectè dicit, conseruationem esse semper faciendam per similia, sit homo quantū uis occupatus: sed per contraria non sic: idè Galenus 5. de tuenda sanitate cap. 10. & 11. dicit, qui ad melius debet reduci, vitam agat liberam, vt possit propriæ sanitati indulgere, possit comedere, dormire, & quiescere quando oportet.

1 Dub. dicit Galenus, corpus lapsum esse reducendum ad temperatissimum, quod præceptum non videtur vniuersale; quia Galenus 5. de tuenda sanitate cap. 10. docet, consuetudines vitiosas in senibus, & alibi ait, in debilibus, non esse mutandas. (Nos de hac re fusè egimus lib. 4. de consuetudine) quod cum ita sit, Galeni præceptum non erit vniuersale, quod scilicet corpora lapsa ob malam consuetudinem sunt semper reducenda ad melius.

Respondetur, præceptum esse vniuersale, scilicet non solum corpora lapsorum senum, & debiliū esse reducenda ad melius, sed etiam corpora ægrotantia debilia, & annis obsita; sed cum hoc non possit fieri sine vitæ periculo, idè reductio non est tentanda: est Galeni præceptum 2. ad Glauconem cap. 2. his verbis prolatum; *Videas ne incidas in illum sermonem, morbus curatus est, homo autem perit*; Hæc est causa cur malæ consuetudines, & temperamenta aduentitia in senibus, & debilibus non sint mutanda: sæpe enim, dum remediis tentamus debilem; vel senem reducere ad melius,

adeo illorum vires læduntur, vt prius pereant, quam mutantur.

2 Dub. dicit Galenus in tex. quod natura non patitur eas alterationes, quæ subito fiunt: idem dicit Hippocrates 2. aphorismorum 51. his verbis: plurimum, atque repente euacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, vel quomodolibet mouere periculosum; quia omne nimium est naturæ inimicum: Galenus in com. dicit, naturam consistere in quadam symmetria, & mediocritate: subitanæ verò mutationes evertunt symmetriam; nihilominus contrarium obseruatur, quia in plethora aliquādo sanguis euacuatur vsque ad lipothymiam: in peracutis morbis confert tenuissimus victus. Præter ea crises repentinas natura tolerat summa cum delectatione.

Respondent nonnulli, in hominibus sanis, repentinas mutationes esse periculosas, & non in ægris; quia ægri transeunt à statu præter naturam ad secundum naturam: sed non tollunt dubium, quia vbi magnum frigus excitat dolorem in digitis, subita excalefactio est ingratisima: similiter si in ægris derepentè vtamur victu tenuissimo, id fit sine delectatione ægrotū, & sine transitu ad statum naturalem; idè dicimus etiam in ægris esse malum, fierique has repentinas mutationes, vt euitentur alia mala magis periculosa. Hinc in morfu serpentis derepentè abscindimus partem; in gangræna vrinus; in lithiasi vescicæ inter testes & anum sectionem subito facimus; ecce quod multa medicus perpetrat gratia euitandi mala maiora; concluditur ergo & in sanis, & ægris repētinas mutationes in se consideratas semper esse malas; eas tamen effici, vt maius euitetur malum.

3. Dub. Galenus superius docet, corpora lapsa esse reducenda ad optimam constitutionem per contrarium à diametro oppositum; in hoc tex. verò inquit, alterationes subito factas naturam non parit, sed sic est, quod mutatio inter contraria à diametro

è diametro non sensim fit, sed cum violentia & subito; ergo sibi contradicit.

Respondet Plusquamcommentator ad hanc Galeni apparentem contradictionem, vario modo, primo dicit, dum reducimus corpus lapsum per contrarium è diametro oppositum, sumi contrarium in minori gradu; sed illud continuando sensim efficere, quod æqualia in gradu fecissent: secundo ait, sumi quæ sunt contraria in minori gradu; deinde sensim augeri gradus, donec corpus assuescat: tertio dicit, quod sumantur contraria æqualia, sed non subito applicari; sed per inducias, & interualla: quia sic natura assuescet: quarto quod contraria sumantur in eodem gradu, sed ea applicari in pauca quantitate, ne violentet, & subito mutant. Quæ Plusquamcommentatoris præcepta optimè consentiunt Hippocrati, & Galeno 6. epid. com. 2. tex. 26. ubi docet, contraria esse adhibenda, & mox interquiescendum: exempli causa, si quis quotidie coïtu vtatur, sed propter ætatem, vel imbecillitatem nullo modo iuuet, non debet statim se in posterum à coïtu omninò abstinere, sed praua consuetudo debet sensim auferri: in primis solum alternis diebus semel coïtus exercetur; deinde quaternis, & deinceps octonis, & denique semel in mense; & tandem poterit omninò omitti: eodem modo Hippocrates, & Galenus docent esse procedendum, dum dicit, nos interquiescere, & sensim naturam assuescere.

CAPITIS LXXXVI.

PARTICULA VIII.

Textus. 24.

Quo pacto igitur, & hoc ipsum primum causarum genus conseruatiuum appellamus? nam forte magis alteratiuum, & curatiuum, & naturalium defectuum correctiuium voca-

re conueniat. Quoniam ad vniuersum sanitatis genus referentes, non ad eas, quæ secundum speciem differentias quacunque sanos, conseruant; conseruatiua omnia vocamus: siue præter id, quòd sanitatem conseruant ad melius, totam traducant temperaturam, siue pristinum tantummodo habitum tueantur; atque deteriore statu efficiunt, insalubria.

Vperius declarauit, corpora lapsa ab optima constitutione duplici causarum genere posse conseruari: vno reducendo per contraria ad melius: secundo conseruando in eodem statu per similia. In hoc tex. Galenus proponit dubitationem, & eam soluit.

1 Dub. Galeni est; quomodo primum genus causarum salubrium, quod scilicet per contraria reducit corpus lapsum ad melius potest dici conseruatiuum? anne procedit alterando per contraria? anne corrigit defectus naturales alterando in contrarium? quare potius debet dici curatiuum, quam conseruatiuum: curatio enim per contraria: conseruatio verò per similia procedit.

Soluit Galenus dubium, quod causæ salubres reductiuæ dupliciter possint considerari, vel respectu totius generis sanitatis, id est, totius latitudinis sanitatis, vel respectu alicuius specificæ differentię sanitatis: dicit Galenus, quòd primo modo, id est respectu totius latitudinis, causæ reductiuæ ad melius, dicantur conseruatiuæ, & non curatiuæ, quatenus scilicet conseruant corpus lapsum in sanitatis latitudine genere discrepante à latitudine ægritudinis.

2 Dub. Galenus lib. ad Trasylb. cap. 30. docet, totam artem medicam esse correctiuam, ergo nulla eius pars vocanda erit conseruatiua.

Solutio

Solutio colligitur ex Galeno cap. 19. & 20. eiusdem libri, ubi dicit totam artem esse correctiuam. Sed quando per artem medicam corrigimus errores insensibiles dici conseruatiuam: quando verò corrigimus errores sensibiles, dici curatiuam, quando verò correctiua dicitur, dum conseruat in eodem statu corrigendo errores insensibiles, Galenus declarat exemplo vnius dolij, quod sit aqua vel alio liquore plenum, & per totum, vndique paruulis foraminibus pertusum; ait si quantum egrediatur, tantum per supernum orificium imponatur, dolium conseruari semper plenum: tamen hæc est conseruatio; & fit nihilominus corrigendo.

Differentia inter curationem per similia, & reductionem per contraria est, quia curatio fit confestim, & cum aliqua violentia; reductio verò fit sensim, & sine violentia. Similiter reductio fit in eadem latitudine: curatio fit per contraria, quæ transferunt corpus è latitudine ægritudinis ad latitudinem sanitatis.

3 Dub. dictum est superius, Galenum per insalubre intelligere male sanum, sed non ægrum, & hanc opinionem esse communem; eamque nos laudauimus; Galenus tamen in hoc tex. dicit, quæ deteriore statum efficiunt, & introducunt ægritudinem esse insalubria; quare hoc nomen insalubre dicitur contineri in latitudine ægritudinis; ergo insalubre non dicit solum actu male sanum, sed significat quoque actu ægrum.

Solutio nostra est, quod in doctrina definitiua sumpta fuerunt tria nomina, id est, salubre, insalubre, & neutrum, quæ sunt æquiuoca; quia significant multas, & varias naturas causarum, corporum, & signorum: modo enim insalubre sumitur pro eo, quod est actu sanum, sed male sanum; modo pro eo quod & actu ægrum; idem dicimus de causis, modo sci-

licet significare causas modo sanas, & modo non sanas.

CAPITIS LXXXVI.

PARTICULA IX.

Textus 25.

Quacunque igitur similem habent in omnibus corporis partibus intemperiem, eadem egent pro curatione, quæ verò dissimilem, dissimili. Nam fieri potest ut ventriculus frigidior sit quam oporteat, caput verò calidius, atque vtrūque propriis egeat auxiliis, ac ratione eadem singula alia partes cum fuerint, aut præter modum humidiores, aut sicciores, aut calidiores, aut frigidiores suæ intemperiei victum exigunt accommodatum. Neque igitur modo eodem omnes tales corporis partes exercebimus, neque æqualiter humectabimus, aut exiccabimus, aut tale aliud quippiam agemus. Plenius verò de his diximus volumine illo, quod de salubribus inscribitur.

E G I T in textibus superioribus de corporibus lapsis in temperamento ab optima constitutione. Sed cum hæc corpora intemperata, quæ sunt quoque sana, habere possint vel lapsum similem in omni corporis parte, vel dissimilem, ut videlicet in vna parte corporis sit vnus lapsus, in alia alius, & egerit de modo conseruandi corpora, quæ sunt lapsa lapsu simili secundum totum corporis; ideo in hoc tex. declarat, quomodo sint conseruanda corpora,

corpora, quæ lapsu dissimili sunt intemperata.

Sensus tex. est, corpora, quæ habent lapsum similem, seu intemperiem similem in omnib. corporis partibus, eadem egent cōseruatione: exempli causa, si totum corpus, & partes eius inclinant ad calidam, & siccam naturam, hoc corpus cum suis partibus, vel conseruamus in eodem statu similibus æqualibus. id est, eiusdem gradus, vel reducimus sensim ad melius per causas contrarias, tantum distantes ab optima constitutione, quantum distant corpora reducenda. Si vero corpora habent lapsum dissimilem, utimur dissimili cōseruatione, vel reductione ad melius; quia vna pars erit iusto frigidior, alia calidior; vna igitur erit cōseruanda vno modo, alia alio. Deinde Galenus dat exemplū, quomodo corpus habeat dissimilē lapsum. & dicit, fieri posse, ut ventriculus frigidior sit quā oporteat: & caput sit calidius tunc utrūque. id est, caput, & ventriculus indigent propriis auxiliis; quia auxilia pro ventriculo debent esse calida pro capite frigida. Pergit deinde Galenus admonens, quod dictum est de ventriculo, & capite, eodem modo dici de qualibet corporis parte.

Neque igitur modo eodem. In hac secūda parte declarat modū, quomodo conseruari debeant hæc corpora habentia lapsum in temperamento ab optima cōstitutione; dicitque, si corpus totū inclinat ad frigidum, utimur moru, & exercitio: Sed vario & dissimili, si vari, & dissimiles sint affectus, exempli gratia: Si ventriculus est frigidus, exercitium, quod fit equitando est convenientius, quam deambulando, quia sedendo cōtrahitur abdomen, & omentum ad pylorū & ventriculum; vnde, & ab exercitio. & a partibus circumiacētibus calefit ventriculus. Item si pulmo sit frigidior, quā oportet, utimur cantu, vel sermone aliquo vehemēti, quali cōcionatores, vel Oratores vii solent. Similiter si mammilla

sint frigidiores. & debiles ad promptius, & perfectius lac generandum, iuuantur, si vtantur exercitio brachiorum, vel abluendo indumenta, vel alio exercitio, quo brachia exerceantur. Sed de his dicit Galenus se plenius egisse lib. 6. de tuenda sanitate cap. 2. & 9.

1 Dub. docet Gal. qui habent similem, seu proportionalem statum, in omnibus corporis partibus eadem egere conseruatione: hoc tamen videtur esse cognitu impossibile, quia quis est, qui temperaturam cuiusque ossis, carnis, fibraum, venarum, &c. cuiusque indiuidui dignoscet: nemo sanè: ergo vanum videtur Galeni præceptum.

Solutio colligitur ex Galeno 6. de tuenda sanitate c. 2. & 9. vbi habetur, quod status inæqualis humani corporis triplex sit, & triplex quoque sit corporis cōpositio: primus status conuenit compositioni partium similarium, quarum compositio pendet ex elementis: secundus compositioni partium organicarum, quæ immediatè ex similaribus fiunt: tertius est cōpositio totius corporis facta ex organicis, & de hac Galen. loco citato dixit, quod facile possit cognosci, & conseruari: secunda est difficilioris cognitionis, & cōseruationis: prima est cognitu, & conseruatu omnium difficillima; particulæ enim facile labuntur, quia facile alterantur; deo omiſſis duabus primis Galenus amplectitur tertiam, quæ & cognosci, & præseruari potest; & de hac intelligit in hoc tex. & non de fibris, de carnibus, vel ossibus: hæc enim compositio constat ex ventriculo cap. corde, iecore, & cæteris; dicit igitur Galenus, dum hæc corporis compositio est inæqualis, & dissimilis, inæqualem præcautionem exposcere.

Insuper summa cura est tractādū corpus, dū adest hæc inæqualitas, quia Gal. 7. meth. c. 1. habet, dum inæqualis, & dissimilis est intēperies in cerebro, ventriculo, corde, iecore, corpus reddi quam maximè morbis obnoxium.

CAPITIS LXXXVII.

PARTICULA I.

DE CAUSIS SALUBRIBVS
partium Organicarum.

Textus 26.

*Instrumentariarum autem partium
cause salubres, quemadmodum &
hic ab optima constitutione delin-
quitur, ita & inuicem distabunt.
Aliæ enim sunt salubres, qui in
formatione consistunt, aliæ his qui
in magnitudine, vel numero, vel
positu.*

OSTQVAM egit Galenus de causis salubribus conseruantibus corpora lapsa in intèperie simplici, & composita, æquali, & inæquali: in hoc tex. incipit de causis salubribus conseruantibus corpora lapsa in compositione.

Sensus tex. est, sicuti corpora secundum compositionem multipliciter ab optima compositione deflectunt; ita & causæ horum corporum conseruantia, & reductiue erunt inter se differetes. Hæc regula tradita est superius, quod tot sint causæ, quot corpora. Similiter causæ tantum distare debent ab optima constitutione, quantum ipsa corpora. Pergit deinde dicēs, quatuor esse causas salubres, quia in compositione secundum quatuor genericos modos corpora deflectunt ab optima cōpositione, videlicet, vel in figura, vel magnitudine, vel numero, vel situ: hæc enim sunt quatuor genera morborum malæ compositionis; sed Galenus non considerat errata in figura, magnitudine, numero, & situ præter naturā; sed errata corporum lapsorū adhuc existentiū in latitudine sanitatis: lib. verò de diffe-

rentiis morborum, c. 4. proponit eadem quatuor genera morborum compositionis; & sub figura vitiata ponit cavitatem, meatus, superficies asperas, & lenes; sub numero ponit superabundantem, & deficientem; sub magnitudine auctam, vel extenuatam magnitudinem, scilicet sub situ luxationem, vel indebitam siccitatē.

I Dub. Galenus tractando de causis salubribus conseruantibus corpora lapsa in temperamento, egit de causis conseruantibus per similia, & de causis cōseruantibus reductiuis, quæ reducunt corpora intemperata ad melius; in hoc loco agens de causis salubribus conseruantibus corpora lapsa, in compositione non agit de causis conseruantibus per similia in eodem statu, sed solum de reductiuis per contraria: ergo Galeni discursus est diminutus, & imperfectus.

Respondent Expositores, Galenū non tractare de causis conseruantibus corpora lapsa in compositione per similia in eodem gradu; quia illæ causæ, quæ conseruant corpora lapsa in temperamento, conseruant etiam in eodem statu corpora lapsa in cōpositione; & quia de conseruantibus temperamentū lapsū egit superius, non est vt in hoc loco de his iterum agat; quæ enim conseruant temperamentum, conseruant etiam compositionem.

CAPITIS LXXXVII.

PARTICULA II.

Textus 26.

In formatione igitur plures contingunt errores: nam & figura partis, & si qua in ea cavitatis est secundum naturā, vel meatus, vel orificium, vel asperitas, vel lenitas, quando à naturali mediocritate recesserit. Si quidem parum hoc patiantur: salubrium

salubrium corporum retinent appellationem: si verò amplius, insalubrium. Quòd si tantus fuerit recessus, ut operationi afferat detrimentum, iam agrotare dicentur. Secundum quantitatem autem excessus, atque defectus ad easdem ducit differentias. In numero verò, siue una, siue plures quæcunque ex similaribus partibus fuerint, aut deficiant, aut superabundent. Ex hoc genere etiam sunt quæcunque in nobis substantia præter naturam consistunt. Reliquum est aliud genus, quod ad situm cuiuslibet simplicis attinet partis, in quo & ipso quatuor sunt omnes differentia: prima quidem quæ optima existit: secunda verò, quæ parum euariat. atque idèò salubre adhuc efficit corpus: & tertia quæ insalubre, quando amplius à modo recesserit: & quarta quæ iam agrum recessu plurimo reddit.

GALENUS enumerat in hoc tex. omnes species errorum, qui esse possunt in conformatione, magnitudine, numero, & situ: notat prius, quod in qualibet specie compositionis tria errata contingere possint: Primum erratum est paruum; secundum maius, quæ duo tamen errata non sunt extra latitudinem sanitatis; paruum, cum sit insensibile, facit salubre ut multum, quod insensibiliter recedit à saluberrimo, ut dicit Galenus cap. 8. si tamen erratum est maius sine manifesta læsione operationis efficit corpus simpliciter insalubre, quod habet sanitatem, sed admodum imperfectam; tertium demum est erratum in qualibet specie ex propositis,

quid actiones sensibilibus lædit, quod indicat ex Galeno corpus actu agrotare.

Diuidit prius conformationem in suas species, scilicet in figuram, cavitatem, meatus, orificium, asperitatem, & lenitatem; per figuram intelligit, quod si exempli causa figura per naturam sit rotunda, deinde facta sit quadrata; vel ex recta sit facta curua, vel alterius figuræ; per cavitatem intelligit eam figuram, quæ est in vtero, vesica, ventriculo, thorace, & aliis similibus; quæ cavitates, cum sint amplæ, non possunt dici meatus, vel orificia: per meatus intelligit cavitatem angustam, quæ potest facile obstrui; idèò per meatus vel intelligit porositates, vel ora capillarum venarum, & arteriarum. Per orificia intelligit vasorum terminos, & fines.

1 Dub. videtur Galeni tractatus diminutus, quia Galenus facit mentionem de salubribus, & insalubribus; omittit tamen neutrum statum.

Respondet quidam Modernus, non fecisse mentionem de neutris; quia omne neutrum est chimera. Reicitur, quia Galenus non ita diligenter de neutris superius egisset, si neutrum esset chimera.

Plusquamcommentator melius respondet, Galenum, scilicet non fecisse mentionem de neutris simpliciter, quia mediant inter simpliciter salubria, & insalubria simpliciter, cognitis enim extremis media ex se innotescunt. Similiter non fecit mentionem de neutris, ut nunc, quia mediant inter sana, & ægra, quare cognitis corporibus sanis, & ægris ex se illa neutra innotescunt.

2 Dub. Galenus in hoc loco proponit quinque species conformationis, videlicet cavitatem, meatum, orificum, asperitatem, & lenitatem: alibi verò lib. de differentiis morbi. capite 4. ponit tres, id est, figuram, cavitatem, & superficiem.

Solutio facilis est, quia per asperitatem, & lenitatem intelligit superficiem, quæ est genus asperitatis, & lenitatis: lenitas enim in superficie ventriculi efficit lienteriam: in superficie ossis efficit cavitatem, quia caro non potest adnecti. Præterea, dum omittit meatum, & orificium non omittit cavitatem, quæ est tamquam genus meatus, & orificij.

Quo ad compositionem secundum magnitudinem, duæ sunt species, magnitudo scilicet diminuta, & aucta: in his speciebus tres similiter contingere possunt differentiæ lapsuum, parvus scilicet qui pertinet ad corpus salubre ut multum: maior qui pertinet ad corpus simpliciter insalubre, quod adhuc tamen est sanum: magnus qui, cum actiones sensibiliter lædat, pertinet ad corpus, quod actu ægrotat.

Quoad compositionem partium instrumentaliū secundum numerum, duæ similiter sunt species, numerus scilicet auctus, & diminutus; quæ duplici modo dicuntur deficere; primo vel adest defectus insensibilis, qui corpus efficit salubre ut multum, ubi dicunt Auctores in hoc loco, qui habent sextum digitum, & tertium testiculum, optimam tamen in omnibus aliis partibus habentes constitutionem, collocari in numero corporum salubrium ut multum: Secundò vel adest aliquis defectus sensibilis, sed talis, ut non lædat sensibiliter actiones, ut dum sunt lumbrici; sic corpus est simpliciter insalubre: quamvis, si lædant os ventriculi, & epilepsiam efficiant, corpus dicatur actu ægrum: idem dicitur de omnibus morbis in numero, quod videlicet si lædant actiones sensibiliter corpus vocetur ægrum: Idem dicimus de lapillo in vesica, & renibus, de prerygio, & aliis morbis, qui si non lædant actiones, efficiunt corpora insalubria simpliciter.

3 Dub. non videtur, quod lapis in vesica, vel lumbrici, vel mola in vtero sint morbi in numero; quia Galenus in tex.

dicat, morbos in numero esse quando pars aliqua similis deficit, vel superabundat: sed sic est, quod neque lapis, neque lumbrici, vel mola, vel cataracta sunt partes similes, ergo. Præterea Galenus lib. de differentiis morborum in principio ait, morbum illis partibus convenire, quibus sanitas: sed sic est, quod sanitas neque lapillo, neque molæ, vel lumbricis convenire potest, ergo neque morbus.

Argenterius respondet, lapidem in vesica esse causam remotam morbi, & non morbum; idem dicit de mola, & de aliis.

Modernus quidam ait, non lapidem in vesica esse morbum, sed lapidis præsentiam, & lapidis absentiam esse sanitatem: quia is est morbus, qui ad se curam trahit, & qui lædit actionem: idè Argenterij rationes contra Galenum alibi dicentem, lapidem esse morbum in numero, sunt nullius vigoris.

Dicimus nos cum Galeno, lapidem in vesica, lumbricos, & alios similes affectus esse morbos in numero: dum verò afferunt Galenum in hoc tex. dicentem, morbos in numero esse quando pars aliqua similis deficit, vel superabundat; Respondemus, Galenum in eodem tex. hæc verba addere; *Ex genere scilicet morborum in numero non solum esse partem additam, vel ablatam sed quæcunque in nobis substantia præter naturam consistunt*; In quibus verbis, & lapis in vesica, & mola, & cataracta, & lumbrici, quæ non sunt partes corporis viuentis continentur.

4 Dub. dicit Galenus, substantias quæ in nobis consistunt præter naturam, pertinere ad compositionem in numero, atque huiusmodi esse sextum digitum, & tertium testiculum sed sic est, quod non videtur, sextum digitum, & tertium testem, & alia id genus, quibus nascimur, esse dicenda præter naturam. Præterea corpora habentia sextum digitum, & tertium testiculum pertinent ad corpora salubria

salubria vt multum: immò non solum corpora salubria vt multum sunt secundum naturam, cum sint ab ortu naturæ talia, verum etiam insalubria simpliciter, vt probatum est superius: dictum est enim insalubre non dicere actu ægrum, sed corpus valde obnoxium ægritudini suscipiendæ, accedit quod salubre vt multum ex Galeno est temperatum in simplicibus, & bene commenturatum in organicis.

Plusquamcommentator respondet, Galenum intelligere præter naturam id, quod non est secundum intentionem naturæ: natura enim non intendit sextum digitum, vel tertium testem: Dicit præterea tres esse differentias lapsus in numero, quarum prima est defectus paruus: secunda differentia lapsus est maior sensibilis, non lædens tamen operationem; & tertia adhuc est maior lapsus lædens operationem sensibilibus, hæcque conuenire corporibus salubribus vt multum, & corporibus insalubribus simpliciter secundum aliquam proportionem; ita vt in corporibus salubribus, & insalubribus non sint illæ tres præter naturam differentiæ à Galeno nominatæ, sed tres proportionem respondentibus: ambæ enim expositiones sunt probandæ.

Quo ad situm partium organicarum dicit Galenus, similiter ultra optimum situm organi contingere posse tres defectus; paruum scilicet, qui pertinet ad corpus salubre vt multum: defectum manifestum sine læsione operationum, qui pertinet ad insalubre simpliciter; & tertium defectum, qui est cum manifesta læsione operationum, & pertinet ad corpus ægrum.

¶ Dub. Galenus lib. de constitutione artis, cap. 12. inquit, si particula integra organi obtruncabitur, morbus erit in numero: si pars partiulæ, & non tota particula, erit morbus in magnitudine diminuta: in lib. verò de differentiis morbo-

rum capit. 8. ait, quando particula tota, vel eius pars obtruncatur, esse morbum in numero.

Respondetur, quod particula ab organi parte diuisa dupliciter considerari potest, vel ratione organi, vel ratione sui: primo modo oritur morbus in magnitudine diminuta: secundo modo in numero: exemplum, si particula ossis separatur à craneo, dicitur respectu cranei morbus in magnitudine diminuta; sed respectu partiulæ separatæ dicitur in numero; deficit enim numerus numerandus.

CAPITIS LXXXVII.

PARTICULA III.

Textus 28.

Quæcunque igitur partes in figura delinquant, veluti quæ blæsa, varæ, & obliquæ appellatur: hæc quum nuper natus & adhuc tenellus est, formatione, atque alligatione, ad naturalem traducuntur habitum, quod si iam aucto infante ad duritiem peruenerint, emendari non possunt. Sic errores quidem qui ad cavitatem attinent, cum adhuc augeri perseuerant, correctionem admittunt: cum autem iam ad ultimum peruenerint, nullus est remedio locus. Cavitates igitur, quiete, atque alligatione, parue redduntur: magna verò partium operatione, & spiritus retentione: sic & quæcunque foramina oraque.

Eclaraui superius defectus, seu lapsus partium organicarum corporis sani: in hoc textu agit de remediis dictos defectus auferentibus: primo ostendit defe-

etum in figura quandoque esse corrigibilem, & quandoque non : & quibus remediis corrigi possit : secundo idem dicit in defectibus cavitatis foraminum vasorum, & orificiorum esse obseruandum.

Dat exemplum de defectibus in figura crurum, dum crura habet figuras blasas, & varas, quæ figuræ in puerulis ob imbecillitatem, & intempestiuam deambulationem contingere solent : figura blasæ crurum est, dū crura sunt ita obliqua, ut genibus ferè se tangant, & pedes admodum inter se distent : vara dum vice versa, pedes scilicet se tangant, & genua distent : dicit Galenus, in puero tenello posse emendari hunc defectum : in adulto nequaquam. Reconcinnatio fit alligatione ferulis, & fasciis facta : quod in Nepote meo expertus sum : habeat enim erura vara, iussi per litteras, ut fasciis, & ferulis lana molli inuolutis crura alligerentur, quod quidem non à chirurgo, sed à sorore mea, quæ appellabatur Diana, ingeniosissima sanè, quæ licet numquam viderit similes ligaturas, adeò diligenter omnia præstitit, ut ego & præstantissimi chirurgi eius ingenium mirati simus, quomodo potuerit puerum quatuor annorum, spatio quatuor mēsum ad figuram naturalem perducere : dum vero sint magis adulti, ossaq; duriora effecta sint, nō reducuntur ad figuram naturalem : totā negotiū est in ossibus : illa enim si sint contrita, musculi, & omnia vasa contorquentur : insequuntur enim ossium figuræ : si ossa sint dura, nulla arte possunt mollia reddi, & vitium redditur inemendabile : in puerulis tamen nuper natis, sicut Galenus 2. de tēperamētis, ossa esse mollia, veluti sunt casei recēter cōgelati.

Quo ad errores in cavitare, asserit cavitatem, si est in corpore, quod adhuc augetur corrigi posse : quia dum augetur, recipiat aliam figuram : cavititas tamen si est in corpore, qui non amplius augetur est vitium inemendabile : maxima enim

est differentia inter curationem figuræ & cavitatis, quia figuræ partiū corporis mutantur in tenellis pueris vsque ad quatuor annos circiter, ut ego in Nepote meo experientia cognoui : cavitates verò etiam in adolescentibus, qui adhuc augentur, mutantur ; quia figuræ partium pendunt ab ossibus, & solum ossa, cum tenella sint, reconcinantur manibus, vel ligaturis : cavitates verò insequuntur alias partes, ut musculos, membranas, &c.

Remedia, pro cavitatibus magnis corrigendis, duo à Galeno proponuntur, quies scilicet & alligatio per fascias : magnæ enim cavitates reddi poterunt parua, si fuerint ligatæ hac arte, ut in loco ubi est cavititas, strictius ligentur, & sine dolore : in parte verò sana, laxius. Remedia verò pro corrigendis cavitatibus paruis duo sunt, operatio, vel exercitium partis habentis eam parua cavitatem ; & spirituum retentionem, quo ad primū dicit Galenus, quod operatio, seu exercitiū dilatat, causa est, quia ob exercitium augetur calidum natium, quod est auctor auctoris, & dilatationis partis ; asseritur exemplum de ventriculo ab ortu naturæ paruo, qui alio ingenio non potest dilatari, quam multorum ciborum, & potionum vsu : quod certè mihi contigit, dum cursu quinque annorum medicinam facerem in Panonia, ubi præter cōsuetudinem, cum coactus liberaliores portiones ingererem, inde factus est ventriculus capaciore, quod agnoui, quia deinceps ventriculus difficiliter ieiunium tolerabat : causa est, quia omnē cauium & vacuum implēri desiderat. Similiter de cavitare thoracis in adolescentibus dictū est : fieri enim potest maior, sed longè maiori cum beneficio, quam de ventriculi cavitare dictū est : Adolescentes dilatabunt thoracem, si se exercuerint in edendis magnis vocibus canendo scilicet, vel concionando, vel orando, vel in sono tubæ, vel cornicinis se exercendo ;

ex quorum instrumentorum vsu ipsemet aliquam adeptus sum thoracis dilatationem. Simili modo mammillæ laccando fiunt maiores. Itidem de parua cavitare vteri dicendum; iuniores enim mulierculæ, si pluries vtero gestabunt, fient vteri maioris. Adultæ vero iuuenes dum nubunt, si paruo sunt vtero, euadunt steriles. Itidem dilatantur ventriculi cerebri meditando, quia ex Hippocrate in epid. lib. 6. sect. 5. t. xj. meditatio hominibus est animi exercitium.

Similiter cavitares, dum est debito maior, ligatione corrigitur: dantur tamen partes, quarum cavitares, si maior sit, est inemendabilis, sicuti vterus, vesica, ventriculus, intestina, venæ, arteriæ quædā. Dantur similiter cavitares maiores, quæ possunt ligatione corrigi, veluti dum in scrotum descendit peritonæum, illo meatu reddito maiori, vel ob nimios clamores, vel fletus, tunc ne succedat hernia ligatione proportionata prohibetur. Itidē sunt, qui patiuntur laxitatem arteriarum pertinentium ad penem, qui facile corripuntur priapismo. Hi perbellè curantur ligatura, & alstringentibus medicamentis pectini appositis. Aliqui etiam patiuntur ob laxitatem vasorum seminalium, gonorrhœa perpetuam, quæ alstringentibus extrinsecis, & ligaturis tolli potest. Ad eundem modum quæcumque foramina, siue ora, vel oscula vasorum duobus remediis propositis, scilicet cohibitione spiritus, & exercitio illius partis possunt reddi latiora: vbi verò latiora sūt, plura possunt fieri angustiora auxilio opposito, videlicet quiete, & ligatura.

1 Dub. Galenus superius dixit, corpora conseruari per causas necessario alterantes: & has causas esse aërem, cibum & potum, somnum & vigiliam, motum & quietem, repletionem, euacuationem, & animi affectus; Galenus tamē in hoc loco pro corrigendis vitiis in figura, & cavitare vtitur aliis remediis, scilicet ligatura, exercitio partis, & spiritus cohibitione.

Argenterius, vt sui moris est, Galenū reprehendit: nec miser videt Galenum, dicit conseruari corpora per causas necessario alterantes, intellexisse de obseruandis corporibus recedentibus ab optima constitutione in temperatura, & non in compositione: Lippi enim viderent huius ineptissimi dubij solutionem.

2 Dub. Plurimi sunt affectus præter naturam in cavitare, figura, & superficie, de quibus Galenus ne verbum quidem dicit; quare tractatus iste videtur omnino diminutus.

Respondent Expositores, & rectè, quod de affectibus, seu morbis pertinentibus ad cavitatem, figuras, & meatus agi debeat in arte curatiua, & non hîc: quia in hoc loco agitur solum de causis conseruantibus, & corrigentibus vitia, quæ ob imbecillitatem formatricis, vel defectum materiæ accidunt, vel ob errorem commissum in puerulis tenellis.

3 Dub. Galenus tradens remedia pro tollenda angustia, seu paruitate cavitatis dicit esse duo: Primum esse partium illius operationem, seu exercitium: secundum spirituum cohibitionem. In Tibicine enim fit spiritus cohibitionem, impletur venæ frontis, facies tora, & pectus: tradens verò remedia pro magna cavitare corrigenda dicit esse duo, videlicet quietem, & ligaturas: errare videtur, quia si oppositorum eadem est disciplina, debebat Galenus tradere opposita; quare si in angustia ex Galeno iuuat exercitium, in maiori cavitare iuuabit quies, & hætenus rectè Galenus; si in angustia iuuat spirituum cohibitio, in maiori cavitare iuuabit libera spiratio, & non ligatura.

Respondetur Galenum tacuisse, quod subintelligitur. Præterea parua respiratio, non potest angustiam efficere, quia minor respiratio quam conueniat non est in nostra potestate; ideo Galenus addidit ligaturas. Præterea pro auferendis maioribus cavitatib. variarum partium varia

varia sunt remedia; sic ventriculus, red-
detur minoris cavitatis ieiunio: & vasa
seminaria fient minora coitus abstin-
entia: & sic de aliis.

4 Dub. dicit Galenus, foramina in-
sensibilia, & orificia maiora, vel minora,
quam par sit iisdem remediis, quibus
cavitates maiores, vel minores corrigi,
scilicet quiete, & ligaturis, partium ope-
ratione, seu exercitio, & spirituum cohi-
bitione: attamen proponuntur alia re-
media à doctissimo Acachia pro corri-
gendis foraminibus, & orificiis longè
præstantiora, qualia sunt adstringentia
ex vna parte, & deobstruentia ex alia,
quæ sunt propria.

Respondetur, quod adstringentia, &
deobstruentia sunt remedia pertinentes
ad artem curat. uam: in hoc loco Galen.
tradit causas conseruantes, seu corri-
gentes vitia corporum in compositione
lpsorum, sanorum tamen; & præcipuè
vitia, quæ in tenellis corporibus com-
parantur: quare Acachias non rectè
sentit.

Argentarius inuclit contra Galenum,
dum docet per spiritus cohibitionem
dilatandas esse cavitates: dicit, non de-
bebat Galenus tradere hoc præceptum
tanquam vniuersale remedium; quia in-
seruit solum pulmone, & vasis quæ sunt
in pulmone.

Decipitur Argentarius, immò in hoc
loco animaduerto, illum nō penetrasse,
vel noluisse penetrare vasorum omnium
progressum, & omnium partium corpo-
ris sympathiam, & alia anatomia arca-
na: quia veritas est, quod ex spiritus co-
hibitione non solum pulmones, & vasa
illorum, & thorax totus, sed venæ fron-
tis, totius cerebri, genæ, tota facies, &
omnes venæ, & arteriæ, & ventriculi
cordis dilatantur: ratioque istius magni
consensus ex eo pender: quia vnicò
trunco dilatato, ceteri omnes surculi, &
propagines per quandam continuatio-
nem dilatantur: non erit igitur verum,

quod in spiritus cohibitione solum pul-
mones, & illorum vasa dilatentur.

CAPITIS LXXXVII.

PARTICULA V.

Textus 29.

*Et quidem, quæ naturalem magnitu-
dinem partes exuperant, quiete, ac
commoda alligatione minores red-
duntur, augentur autem & natu-
rali motu, & frictione moderata,
& quibuscumque alijs plus sangui-
nis attrahere natura aptis. Defi-
cientes verò partes quæcunque ex
sanguine ortum habuerint, corrigi
quidem non est impossibile: quæ
autem ex semine, propemodum
impossibile existit: licet tamen ali-
quando eorum alia facere, quæ
usum haud dissimilem præsent.
Earum verò omnium natura opi-
fex est, Medicus autem minister.
Quæ verò numero excedunt, his
ablatis causa salubris existit: inspi-
cere verò oportet in quibus id fieri
possit: nam si impossibile appareat
transponere tentandum est. Eadem
est & eorum, quæ in situ vitia sunt
emendatio.*

EXPLICAVIT sup-
rius, quibus remediis cor-
pus sanum, lapsum ta-
men in confirmatione ad
melius reddi possit: in
hoc text. explicat remedi corporum sanorum
lapsorum in magnitudine, numero, & situ.
Quo ad defectus in magnitudine
tria docet: primo quomodo pars maior
reddi

reddi possit minor : secundò quomodo minor possit reddi maior : tertio quomodo corrigantur mutilata.

Quo ad primum, quomodo scilicet pars maior reddi possit minor : refert hæc duo remedia : quietem, & ligaturam : per quietem enim calor obtunditur, & parū concoquit, parūque attrahit nutrimenti ; vnde pars minor redditur : per ligaturam verò sine dolore tamen administratam non concurrat sanguis, vnde emaciata redditur, & minoris magnitudinis. Quo ad secundum, quomodo scilicet pars minor possit reddi maior, dicit Galenus, id effici motu naturali, id est, exercitio illius partis, & frictione moderata : quo modo verò pars minor reddi possit maior, docet Galenus, tria esse remedia : primum est motus, seu exercitium partis extenuatæ : exercitio enim illius partis alimentum attrahitur, & assimilatur, & pars minor redditur maior : secundum remedium est moderata frictio ; quia immoderata non solum attrahit alimentum, sed ipsum quoque resoluit : tertium remedium sunt illa emplastra, quæ habent vim attrahendi sanguinem ad partem, vt fiat maior, quæ fiunt ex pice, quæque adhærent : & dum sæpè auferuntur, pars sanguine refertur, quia rubore suffusa conspicitur.

I Dubit. non videtur, quod pars minor, seu extenuata reddi possit maior per remedia à Galeno proposita, scilicet per motum, seu exercitia, & per moderatam frictionem : quia videtur quod qui es potius conducat ad reddendas partes magnas, & amplas : quiete enim omnia animalia euadunt pingua, & carnosa. Similiter sues domestici, & otiosi sunt pinguiore siluestribus : ergo Galenus videtur errare, dum dicit, per motum partes minores, & extenuatas reddi maiores.

Argenterius non soluit ; sed occasio-
ne huius dubi mordet Galenum : facili-
mè tamen soluitur dubitatio, quia Ga-

Sanctorij Sanctorij Pars. III.

lenus loquitur de magnitudine partium organicarum : pinguedo verò non est pars viuens, sed alimentum, seu quædam portio sanguinis oleosa, quæ vertitur aliquando in alimentum ; quod quidem facile probatur, quia animalia, dum inedia torquentur, statim pinguedinem amittunt : causa est, quia in nutrimentum conuertitur : dum verò dicunt, in otio carnes quoque augeri, dicimus nos, quod nisi præcedat aliqua motio moderata, caro gigni non possit : Hinc animalia, quæ sunt moderato motu destituta, otiosaque sunt, redduntur valde pingua, carnes tamen eorum sunt admodum extenuatæ : Hinc sues siluestres minus pingues sunt, quam domestici, sunt tamen magis carnosissimi.

Deficientes verò partes. Hæc particula tex. vario modo exponitur : Expositores sunt diuisi, quidam censent, Galenum loqui de modo corrigendi magnitudinem mutilatâ, cui scilicet deficiat aliqua particula. Quidam verò dicunt, Galenum loqui de corrigendis defectibus in numero : quæstio tamen est de lana caprina, quia si magnitudo est mutilata, vt deficiat particula, est morbus in numero : si est mutilata, vt non deficiat tota particula, non erit in numero : ait igitur Galenus, quod pars quæ deficit, vel habet originem à sanguine, vel à semine : primo modo vitium est corrigibile : secundo modo est propè modum incorrigibile, quia spermaticæ partes non possunt regenerari : dicit autem Galenus propè modum impossibile, quia in puerulis vena aliqua, vt docet primo de semine c. 13. potest regenerari : in adultis verò nullo modo, dum tamen spermaticæ partes sunt diuise, natura generat callum, quem vocat porum sarcoïdem, quo colligantur, & vsum non dissimilem præsent : dicit tamen huius operationis opificem esse naturam : medicum verò, quatenus remouet impedimenta, & subministrat alimentū crassum aptissimum pro gene-

rando callo, esse naturæ ministrum.

Quæ verò numero excedunt. Incipit hic de modo corrigendi lapsus in numero aucto, seu superabundanti, ut est sextus digitus, & tradit duo remedia, quorum primum est ablatio; secundum verò est transposito; dicit igitur Galenus numerum auctum, si fieri potest, esse auferendum; si verò fieri non potest, esse transponendum; quæ auferuntur vel ferro, vel igne, vel medicamento auferuntur; sic sextus digitus, & tertius testiculus ferro ignito auferri solet; vermes verò aloë necantur, & auferuntur; veruæ ferro, vel igne, sed melius est filo serico, ut eosque constingantur, quousque arescant; quia sine dolore inde separantur. Transpositio verò varia est pro varietate partis transponendæ; sic catarracta transponitur acu, lapis in vesica, si exitum urinae impediatur, cum catetere transponitur à collo vesicæ ad fundum. Quomodo verò lapis vesicæ auferatur, & quæ pars secetur à Lithotomo, & qua de causa aliquando pereant calculosi, nos lib. 3. methodi vitandorum errorum fusè de his egimus; immò schema proposuimus, ubi contra Columbum ostendimus à Lithotomo non posse incidere collum vesicæ. Hactenus non sunt inuenta remedia, quæ lapidem vesicæ, vel catarractam dissoluant; idèò catarracta, & calculus transponuntur; Ego tamen diu laboravi, ut perquirerem, quomodo lapis in vesica posset comminui; Ego syringam composui trifurcatam, quæ immissa in vesicam aperiri potest, & aperta, & dilatata per vim vacui lapidem comprehendit, quo apprehenso per subtilissimam terebram potest comminui; quamvis in hoc obeundo officio ob syringæ curvitatē in calculis durioribus deficiat. Aliud quoque excogitavi instrumentum, quo posset extrahi calculus vesicæ, de quo in lib. de instrumentis medicis non amplius visus agimus; hoc enim instrumentum ad syringæ instar præcipuè paruulos lapillos

amplectitur, & sine alia comminutione illico foras transponit.

1 Dub. Galeni propositum est agere de corporum lapsorum, quæ adhuc sana sunt, defectibus; attamen videtur agere in hoc loco de defectibus corporum ægrotantium, & non sanorum, id est, de morbis, qui vel ablatione, vel transpositione tollantur, quales sunt catarracta, lapides in visca, pterygium, & similes, quem transitum de genere in genus Aristoteles ut vitiosum damnat.

Argenterius non soluit dubium, sed inde sumit occasionem reprehendendi Galenum, quamvis facillimè defendi possit, summo enim artificio dicimus id fecisse, quia præceptum de defectibus corporum sanorum amplificat ad morbos in numero: indicatio quæ proponitur ab Auctore est, quod omne superfluum sit auferendum, idèò sextus digitus, & tertius testiculus ob hanc communem indicationem est auferendus; hoc præceptum est commune pterygio, catarractæ, calculo vesicæ, idèò hoc amplificando dixit esse morbos in numero auferendos, vel si non possint auferri, transponendos: potest enim contingere, quod numerus auctus non sit morbus, sicuti perexiguus lapillus renum, qui spontè egreditur, vel lumbrici in intestinis, dum non lædunt actionem aliquam.

2 Dub. Galenus dicit, partes spermaticas, quæ à semine oriuntur esse propemodum impossibile, ut regenerentur, ait, propemodum, quia lib. 1. de semine c. 13. admonet venulas aliquas in pueris regenerari posse; Argenterius tamen in comprobatur contra Galenum, non solum venas, & arterias regenerari in puerulis, sed etiam in decrepitis, qui cauis ulceribus afficiuntur, & deinde sanantur, tunc & venulæ, & membranæ, & arteriæ, & nervi in cavo ulcerum regenerantur. Præterea Argenterius argumentatur contra Galenum hoc modo, quælibet pars spermatica nutritur semine, quod in ipsis

ipsis gignitur; dicit igitur, si semen sufficiat ad nutriendas partes spermaticas, sufficere etiam ad regenerationem.

Reiicitur Argenterius, quia refer Galenum 1. lib. de semine cap. 13. dixisse venas, & arterias aliquando regenerari, quod quidem est falsissimum; quia Galenus loco citato aperto ore negat, arterias ob earum duritiem regenerari: factetur tamen in pueris, venularum regenerationem non esse impossibilem: idque ob venularum tunicarum molliorem. Sed mirandum est, quomodo quoque Valisius lib. 2. contr. cap. 8. referat, Galenum lib. 1. de semine capite citato, dixisse se non solum venam, sed etiam arteriam regigni; cum ibi Galenus apertissime illud neget: dicit enim arteriam ex sententia Herophili esse sextuplo crassiores, quam sit vena, & regeneratam visum non fuisse unquam. Ad dubitationem dum dicit Argenterius in cavis ulceribus senum regenerari arterias, venas, membranas, & nervos, valde decipitur, quia in cavis ulceribus sanatio fit per calum, qui præstat eundem usum, & non per regenerationem. Dum verò sic argumentabatur: Si semen sufficiat ad nutriendas partes spermaticas, ergo & ad regenerandas. Respondemus argumentum esse à positione consequentis ad positionem antecedentis: esseque in secunda figura ex duabus affirmatiuis; quia omne quod habet vim regenerandi, habet vim nutriendi; sed non viceversa: medius igitur est vniuersalior prædicato conclusionis. Dum verò Argenterius profiteretur, se inuenisse causam, cur spermaticæ partes, ut nervi; venæ maiores, ossa non regenerentur, sed callo copulètur, dicit, quod virtus generatrix est in opifice, & opificem esse semina parentum. Dicimus hanc causam esse Galeni, quamvis fingat Argenterius, se illam non vidisse, Galenus enim 1. de semine, cap. 13. habet hæc verba: *Nusquam enim tantam seminis copiam simul collectam inuenire est, quam ad regenera-*

tionem sufficit: addit, quia carne iam incremente, supprimitur: Ecce, quod spermaticæ partes non colligunt tantum seminis, ut possint regenerari, quia carne incremente, supprimitur. Addit deinde Galenus; At in ipsa prima ex semine generatione, tum vniuersus humor adhuc collectus est, tum duplex fabricatrix vis adest, seminis, & conceptaculorum vteri, quibus semen proiectum adhaeret: in ulcerationibus est inopia seminis, & deest effectrix vis. In utero verò est copia seminis, & adest creatrix virtus, qua non solum materiam tangit, sed pertransit, & permeat per ipsam totam. Hinc celeriter in utero formantur spermaticæ; Ecce, quod Galenus vult opificem spermaticarum partium esse constitutum in semine parentum. Ecce Argenterium omnia delumpisse à Galeno, vel hoc caput propositum non vidisse; quia Galenus clarissime docet, quomodo partes spermaticæ in ulceribus non regenerentur, sed callo obducantur.

Causæ verò, cur spermaticæ non regenerentur, tres ex Gal colliguntur 1. lib. de sem. cap. 13. prima est imbecillitas partium spermaticarum: secunda est illarum siccitas: tertia est caro vicina, quæ antevertit coalitum. Si caro in cavitate maxillæ esset, sine dubio neque dentes in pueris possent regenerari.

3 Dub. dictum est, nervos non regenerari; quia ex semine sunt, & sunt siccissimi: attamen in callo magnorum vulnervum, & ulcerum senum est sensus, ergo est nervus.

Respondetur, non esse verum, quod ubi est sensus, ibi sit nervus: quia sequeretur, quod totum corpus esset nervus: anne dentes in omni parte sentiunt; attamen non ubique est nervus, sed solum in radice: satis est, quod virtus, seu irradiatio à nervo prodiens perveniat ad partem, quæ nervo caret; quia per irradiationem permeantem particulam sensatio fit.

4 Dubit. dentes regenerantur, ergo tanto magis venæ, arteriæ, & membranæ, quæ sunt molliores regenerantur.

Plurquamcommentator dicit, dentes ob sensum tactus habere potius naturam carnis, quam ossis: duros tamen fieri, quia ex ossium foraminibus procedunt: decipitur, quia potius debebat censere, dentes hebere ob sensum tactus, quo donati sunt, naturam nerveam: à nervis enim, & non à carne sensus oritur. Reicitur quoque à Galeno hæc opinio lib. de ossibus in principio his verbis; *Dentes in ossium numero habendi sunt, licet nonnulli sophista secus arbitrentur*: Pergit deinde, & probat esse quandam ossis speciem; mittamus igitur opinionem Plurquamcommentatoris tanquam sophisticam.

Respondemus, dentes regenerari, quia conseruatum est opifex regenerationis in cavitatibus maxillarum. Præterea pars seminalis dentium, quæ continuo gignitur etiam à qualibet parte spermarica pro eius nutritione, à carne circumdante non absumitur, quia in cavitatibus illis mandibularum conseruatur, ut augeantur. Insuper non negamus in auper natis, cum ossa sint adeo mollia, ut possint regenerari; sed in adolescentibus, & in cæteris ætatibus dicimus esse omnino impossibile, ut docet quoque Galenus 6. methodi cap. 5. & cap. 91. huius libri.

QVÆSTIO CIIII.

Ad quod morbi genus reducatur lapis in vesica.

PLurimi, inter quos est Argenterius, putant, lapidem in vesica non esse morbum, sed morbi causam: rationes varix ab illo afferuntur: Prima hæc est; morbus ex Galeno est mala constitutio, immediatè lædens operationes; at lapis

in vesica neque est mala constitutio, quia lapide ablato statim cessant vesicæ symptomata; neque immediatè lædit operationes; quia lapis prius obstruit, & deinde sequuntur vesicæ symptomata, ergo non erit morbus. Secunda ratio: si lapis in vesica, qui impedit urinæ transitum, est morbus; ergo humor crassus, & viscidus, dum obstructionem efficit, erit morbus, quod reluctatur Gal. lib. de differentiis morborum cap. 7. ubi dicit, humorem facientem obstructionem esse causam, & non morbum: similiter cap. 8. ait Galenus, germen in naribus, quod facit polypum esse causam, & non morbum: ergo & lapis in vesica angustans urinam erit causa morbi, & non morbus. Tertia ratio morbus ex Aristotele in parvis naturalibus est viventis affectus: at lapis caret vita, ergo non erit morbus; quare si non erit morbus, erit causa. Similiter dicunt catarractam in oculo, & similes morbos esse causas morbi, & non morbos. Alias plures rationes affert Argenterius, quas omnes distinctè reicit Iulius Alexandrinus in defensione suorum antargentericorum; nos autem paucis in fine huius questionis diluamus argumenta.

Secunda opinio est nonnullorum, qui fatentur, lapidem in vesica esse causam contentiæ: mouenturque hac ratione, quia ad ablationem lapidis statim aufertur morbus vesicæ. Similiter dicunt tumoris causam contentiæ esse humores, quibus ablatis statim omnia cessant; idè dicunt de catarracta: ea enim transposita, cessat visionis impedimentum: causa enim contentiæ est illa, qua posita ponitur, & qua ablata aufertur, & quæ se habet per modum formæ, vel causæ efficientis (ut aiunt) non veræ: sicuti dicunt Logici, quod interpositio terræ respectu eclipsidis, & rationale respectu risibilitatis sunt causæ efficientes; quibus positis ponantur, & quibus ablatis auferantur effectus. Confirmant dari hanc causam contentiæ

tentium auctoritate Galeni in lib. contra Iulianum cap. 7. ubi dicit, dari morbos, qui statim remouentur, dum causa amouetur, quæ causa continens, seu contentiua vocatur.

Tertia opinio est nonnullorum, & defenditur quoque ab Oddo, & est, quod lapis in vesica non sit morbus, sed lapidis præsentia. Quæ opinio nullo modo probatur, tum quia idem est lapis, & sua præsentia; tum quia præsentia est accidens rei præsentis, estque in fieri, semperque dependens: quod omnino destruit morbi naturam, de cuius ratione est, ut sit in facto esse.

Quarta opinio est Salui Sclani, qui censet, lapidem in vesica esse morbum in cauitate, & non numero, quod quidem probat ratione, & inductione: ratio præcipua illius est, quia omnis cauitas, vel est magis iusto repleta, vel impedita, vel exinanita: lapis quatenus impedit cauitatem vesicæ immediatè excitat symptomata. Similiter dicit, pus in thorace esse morbum in cauitate; quia, quatenus cauitas est impedita, immediatè respirationem lædit: itidem dum ob nimium cibum ventriculus ita est repletus, ut non concoquat, ait, illam ventriculi læsionem immediatè pendere à morbo in cauitate. Immo hinc sumit occasionem disputandi contra Argenterium, qui negabat, omnem actionem læsam (ut nos docet Galenus) à morbo pendere: ratio præcipua Argenterij erat, quia coctionem ventriculi læsam à nimia ciborum plenitudine in homine sano nemo dicet pendere ab aliquo morbo; sed à causa, id est, à nimio cibo, ergo non omnis actio læsa à morbo dependet.

Sclanus respondet Argenterio, quod actio læsa ventriculi à nimio cibo non pendeat immediatè à cibo, sed à morbo in cauitate à nimio cibo facto: assert Sclanus alia exempla pro confirmatione suæ opinionis; sibi que proponit hominem sanum cui venenum sit nuper

exhibitum ait, anne ut primum exhibetur, excitatur expultrix ventriculi ad vomitum? anne actio ventriculi expultrix deprauatur? quem igitur morbum dicemus actionem illam ventriculi deprauatam insequi, cum homo alioquin sit sanus? quare nisi dicamus venenum statim exhibitum efficere in ventriculo morbum in cauitate, nemo inueniet alium morbum ad quem primo, & immediatè reduci possit hoc symptoma à veneno excitatum: pergit deinde amplificando hoc genus morbi in cauitate, & dicit disruptionem venarum, vel suffocationem in Athletis esse symptomata immediatè prodeuntia à morbo in cauitate, id est, à nimietate sanguinis occupante venarum cauitatem. Præterea adeo magnificat hoc genus morbi, ut omnia ferè morborum genera ad cauitatem reducat, dicit enim epilepsiam, & vertigines esse morbos in cauitate ventriculorum cerebri. Insuper dum ante oculos videntur muscæ volitantes ait esse morbum in cauitate factum à vaporibus existentibus in cauitate, quæ est inter Ragoidem, & Chrystalloïdem. Similiter humorem flauum in oculis isticorum dicit efficere morbum in cauitate: Et dum sit syncope, dicit illam fieri à morbo in cauitate; quia cauitas sinistri ventriculi cordis exinanitur. Postremò, ut melius roboret suam opinionem, recitat Pulcherrimum casum à Galeno citatum 7. de placitis capite 3. de vulnere capitis penetrante vsque ad cerebri ventriculos: quo casu ille miser vulneratus statim sensu, & motu priuabatur: dicit tamen Galenus, quod adductis vulneris labiis iterum spiritus regenerabantur, & inde patiens iterum aperiebat oculos, & motum, & omnes sensus acquirebat; vulnere tamen deinde aperto iterum amittebat sensum, & motum: cui dubium, addit Sclanus, quod hæc symptomata à morbo in cauitate ventriculorum immediatè dependent: concludit

ergo si propositi affectus vocari debent morbi in cauitate, quod lapis quoque in vesica similiter possit vocari morbus in cauitate.

Hæc opinio si sobriè fuisset à Sclano tractata inter probabiliore esset censenda, sed cum illam adeo amplificet, tot absurda profert, vt illam reddat aliis deteriore, quia supposito eius discursu, omnes morbi, qui humanum corpus vexant, possent reduci ad morbum in cauitate: omnes enim morbi fiunt, vel quia cauitas aliqua est repleta, vel impedita, vel exinanita, immò & hæctica febris talis est, quia si cauitates in hæctico neque essent impeditæ, neque exinanitæ hæctica non esset. Dum dicit, pus in thorace esse morbum in cauitate, miror quod pluritidem quoque non vocet morbum in cauitate, quia à pleura exudat pus ad cauitatem, & respirationem lædit. Præterea sæpissimè catarrhus in pectore collectus occupat maiorem cauitatem, quam occupet pus, tamen non dicitur morbus in cauitate, sed symptoma. Non negamus aliquem affectum præter naturam respectu diuersorum vocari posse symptoma, morbum in cauitate, intemperiem, solutam vnitatem, & aliis pluribus nominibus: sed dicimus affectum esse illo nomine appellandum quo facilius ab omnibus intelligatur; idè quis est ille, qui intelligeret illum medicum, qui diceret hominis benè sani ventriculum non potentem illa die, sed sequenti duntaxat, nimietatem ciborum digerere morbum in cauitate pati? Similiter dum venenum in ventriculo exciat expultricem; cur Sclanus non vbeat causam? omnis enim affectus præter naturam est vel morbus, vel causa, vel symptoma. Hinc lues gallica, rabies canina vocantur causæ. Similiter nos dicimus, venenum in ventriculo primo non esse morbum, sed causam, neque vilo modo posse dici morbum in cauitate, vt sentit Sclanus, quia cauitas, vel nimis plena, vel nimis

vacua non à mala qualitate, sed à defectu, vel superabundantia corporis læditur. Hinc rectè sentit, dum in Athletis putat, nimietatem sanguinis in venis parientem suffocationem, vel disruptionem, esse morbum in cauitate. Dum verò dicit, epilepsiam, & vertigines esse morbos in cauitate ventriculorum cerebri confundit symptomata cum morbis, quia epilepsia, & vertigo primo denotant actionem læsam, & non morbum. Præterea Auerroës docet, epilepsiam non fieri solum ab humoribus crasis occupantibus, vel obstruentibus ventriculos, sed dicit epilepsiam non fieri sine aliquo morfu humoris, scilicet pungentis, & vellicantis cerebri ventriculos. Idem, dum flauitiam ictericorum, & muscas ante oculos volitantes dicit esse morbos in cauitate, quam maxime decipitur, quia ista sunt symptomata, & non morbi: qui enim non distinguunt morbos à symptomatibus, methodum confundunt, & Galeni doctrinam destruunt: eamque reddunt inutilem, & vanam, quia inter symptomata dantur ea, quæ sunt secundi ordinis, vt sunt qualitates mutatae, sicuti est flauities ictericorum: medicus verò arte excultus, vt inueniat morbos indicantes remedia, procedit à symptomatibus secundi ordinis ad primi, & ab his ad morbos qui trahunt ad se curam; sicque procedit, est flauities, ergo est aliquod exiens, mutatum, bilis scilicet mutata ex vno ad alium locum: deinde omne exiens supponit retentricem læsam, quæ dupliciter læditur, vel per se, vel ratione expultricis irritata ab obiecto genito à concoctrice deprauata, vel ab obiecto extra suum locum existente: ecce quod in hoc processu, qui fit à symptomatibus secundi ordinis ad symptomata primi, medicus potest perquirere indicantia, & indicata, & nisi distinctas symptomatum series has intelligeret actum esset de re medica. Postremo dum attulit casum capitis vulnerati vsque

que ad ventriculum cerebri, dicimus illud vulnus primo indicare solutam unitatē, deinde morbum in cavitatē. Itidem dicimus syncopē esse symptoma in actione vitali ablata, vel diminuta, & non morbum in cavitatē, nisi velimus ab affectibus præter naturam amovere symptomata: quare symptomata cum morbis non sunt confundenda.

Quinta opinio colligitur ex Galeno lib. de differentiis morborum, & alibi, quod lapis in vesica sit morbus in numero, & quamvis ex Arist. in parvis naturalibus, & ex ipso Gal. multis in locis de ratione morbi sit, ut morbus conveniat partibus viventibus; nihilominus lapis in vesica, quamvis careat vita, dicetur morbus in numero à Gal. sumendo morbum lato modo, sicuti etiam dum dicit cataractam esse morbum in numero.

Sexta opinio est Galeni, & nos illam sequimur, quod scilicet lapis in vesica primo sit morbus; quia immediatē impedit dilatationem, & constrictionem vesicæ: non inconuenit tamen, quod morbus ratione diuersorū possit esse causa, symptoma, & vrgens; quatenus igitur obstruit est causa: quatenus excitat dolores insignes est vrgens; quatenus aufert ratione ponderis constrictionem, & dilatationem vesicæ, erit morbus: quatenus verò illo posito ponitur vesicæ affectus, & illo ablato aufertur, est causa contentiua; quatenus implet cavitatem, & vrina pauca continetur, est morbus in cavitatē: quatenus ob lapidis additionem sit morbus dicitur in numero; ecce quod respectu diuersorum, lapis in vesica potest dici morbus, causa, & vrgens: & vario modo consideratus varia nomina suscipit. Neque rationes in contrarium adductæ probantes lapidem in vesica non esse morbum sunt alicuius valoris: non prima, quia fatemur, lapidem non esse malam constitutionem: sed vesicam esse malè constitutam: de ratione enim morbi in numero satis est, ut mala consti-

tutio sit in organo: non secunda, quia dicimus, lapidem in vesica immediatē lædere actionem, & constrictionem vesicæ: non tertia, quia dum dicebatur morbum esse affectum viventis, concedimus lapidem in vesica esse viventis vesicæ affectum.

CAPITIS LXXXVII.

PARTICULA V.

Textus 30.

Neque in obscuro est, quod duo sapius, aut tria vitia eandem partem possunt occupare, sicuti in eo qui ventriculum paruum simul, atque rotundum, atque aduersus septum habuit incumbentem. In ipso etenim, magnitudo, formatio, ac situs erant deprauati, temperatura quoque frigidior existerat, hic nullo artificio ad naturalem habitum transferri poterat: at ne adeò infestaretur erat remedio locus; nam quoniam repleto ventriculo difficultate spirandi premebatur, minus cibi, at magis alimento opportuni; & qui non difficulter subduceretur, ter in die assumebatur.

UPERIVS egit Galenus de simplicibus affectibus præter naturam partium organicarum in conformatione, scilicet numero, magnitudine, & situ: in hoc tex. incipit agere de compositis, quādo videlicet vitia in mala compositione duo, vel tria, vel quatuor occupant eandē partem. In hoc tex. vetriculi cuiusdam hominis exemplo declarat hæc vitia permixta, & complicata; quæ cum sint ab ortu naturæ, nec curari, nec

nec transponi, sed solum accommodatis prædiis possunt ita mitigari, vt patiens non ægrotet. Exemplum est cuiusdam hominis habentis ventriculum paruum simul, atque rotundum, & versus diaphragma incumbens; frigidæque intemperie laborantem; dicit enim Galenus, in hoc homine erant coniuncti omnes affectus, magnitudo scilicet diminuta, figura vitiata, situs malus, & intemperatura frigida: qui affectus connaturales, vt auferantur, est impossibile: mitigari tamen possunt symptomata inde orta: primum symptoma est, si postquam ventriculus mediocri cibo repletus sit, statim difficultas respirandi suboritur: ratio est, quia etiam ventriculus incumbit versus septum, & occupat locum, in quem respirando diaphragma dilatatur: secundum symptoma, cibus in flatu conuertitur ratione frigidæ intemperaturæ: tertium, ob flatu eo magis extenditur; Hic homo subleuari tamen potest paucis, sed boni succi alimento ter, vel quater in die partito: paucus enim cibus non opprimit septum; citò concoquetur, & in flatu non conuertetur.

Reprehendit Galenus ventriculum paruum, & rotundum; quia vt in anatomia videtur, & lib. 8. de vsu partium cap. 11. confirmat Galenus ventriculum hominis sani esse figuræ rotundæ, sed similem cucurbitæ oblongæ, ita vt superior pars sit strictior, inferior verò latior, atque nullo modo incumbens versus septum, ne lædatur respiratio: sub iecore tamen ex vna parte collocatur, sed magis vergens ad læuam, quam ad dextram partem, quod non cognouit Galenus qui putabat vergere magis ad dextram, quam ad læuam: excusandus sanè est, quia fatetur primo de anatomicis administrationibus, cap. 2. se solum duo humana cadauera admodum imperfecta vidisse; neque ab hoc errore Vesalius, & alij Anatomici potuerunt Galenum

vindicare, vt nos quoque ostendimus, lib. 3. methodi nostræ.

Ratio cur Galenus exemplificat de ventriculo paruo, rotundo, aduersus septum inclinante, & frigido, est, quia hoc exemplo, summo artificio declarat omnes modos complicationum morborum; quia ventriculus vt paruus, obseruatur ventriculi magnitudo diminuta, vt parua cavitatis, & rotundæ, læsiones in figura, vt inclinans versus septum, morbus in situ, vt frigidus, morbus in intemperie: Morbi verò complicati ex Galeno secundo de crisi, capite septimo, vel sunt eiusdem speciei, vt tertiana cum tertiana; & figura parua cavitatis ventriculi cum figura rotunda; vel morbi complicati sunt eiusdem generis, vt tertiana intermittens cum quotidiana continua, quæ hemitritæum faciunt, vel figura rotunda ventriculi cum malo situ inclinante versus septum transuersum. Vel morbi complicati sunt diuersorum generum, vt febris putrida cum hectica, vel morbus ventriculi in magnitudine cum morbis in figura, situ, & intemperie frigida, vt in hoc loco fecit Galenus: ecce igitur quam diuinitus Galenus in hoc text. doceat exemplo affectuum ventriculi omnes morborum complicationes.

CAPITIS LXXXVII.

PARTICULA VI.

Alii verò, cui obstructio in hepate ob vasorum angustiam sapius contingebat, extenuans victus pro remedio inuentus est.

In hoc text. proponit alium morbum, qui nec tolli, nec transponi potest: sed solum remediis potest mitigari: morbus, quem proponit est venarum iccoris natu

naturalis angustia; dicit quod mitigabitur iste affectus usu attenuantis victus.

1 Dub. dicit Galenus, victum attenuantem esse remedium pro auferenda hepatis obstructions; quod remedium videtur insufficiens; quia si obstructio fiet à copia sanguinis, remedium erit phlebotomia, si fiet à lentore pituitæ non cibus attenuans, sed detergens iuuabit: quare Galeni præceptum videtur diminutum.

Respondetur, Galenum in hoc loco loqui de obstructione hepatis prodeunte ab angustia venarum hepatis; in hepate enim sunt venarum capillarum myriades, quæ si sua natura nimium angustæ sint, nisi cibus his exhibeatur attenuans, facile incident in cachexiâ. Quæ verò indicant hanc venarum capillarum hepatis angustiam solent esse durities, & tensiones in regione hepatis. Causa verò duritiei, & tensionis iecoris est cibus crassus, qui in venulis firmatur, dum in primâ concoctione non est exactè attenuatus. Annis elapsis Aloysius Regozia inter Venetos Chirurgo facile Princeps, summa industria has venularum myriades à parenchymate hepatis separauit, quos omnes furculos vni trunco coherentes in pollubrum aqua refertum immisos distinctissimè omnes conspiciere poterant: quibus propaginibus obstructis tensiones, & durities suboriuntur, aderat quoque Hieronymus Theobaldus Medicus Venetus percelebris, qui considerans hanc hepatis structuram animaduertit, quomodo obstructis venis hepatis capillaribus, hæmatis infirmetur, & hydrops suboritur.

2 Dub. in hoc capite Galenus proposuit agendum de vitiis corporum lapsorum sanorum: tamen exempla proposita de ventriculo rotundo, paruo, incumbente versus diaphragma, frigido; & exemplum de angustia venarum hepatis pertinent ad corpora ægrotantia, & non ad sana: quare non immerito hæc Gale-

ni doctrina alicui confusa videbitur.

Respondetur Galenum egisse de vitiis corporum lapsorum salubriū: in hoc loco verò proposuit illa duo exēpla pertinentia ad corpora simpliciter insalubria, quæ sana sunt: illud enim corpus est simpliciter insalubre, quod est sanū, sed malè sanum, quia facillimè in morbum labitur; habet enim ab ortu naturæ tales defectus, vt omnino tolli non possint, possunt tamen mitigari, sicuti de ventriculo rotundo, & paruo dictum est; Dum verò dicebatur, quod duo proposita exēpla pertinerent ad corpora ægrotantia, & non ad sana, negatur assumptum; quia & qui habent naturalem angustiam venarum hepatis possunt conseruari sani usu attenuantis cibi: & qui habent ventriculum paruum, & rotundum, dicimus, si paruum, & ter in die, cibi boni succi sumpserit, optimè conseruari posse in latitudine sanitatis sine difficili, & laboriosa respiratione.

De huius tex. expositione litigant inter se interpretes: Haly enim in hoc hepate cum vaporum angustia, de quo in hoc cap. loquitur Galenus, animaduertit duo vitia, primum est nimia paruitas hepatis, & venarum; secundum est obstructio, quam in defectibus in numero collocat; quia in illo adest, quod non adesset, si iecur esset secundum naturā. Plurquam commentator sustinet contra Haly, Galeni intentionem non esse de obstructione verba facere, quia obstructio est extra limites sanitatis; hic dicit agi de vitiis sanorum corporum in compositione, & non ægrotorum; dicit igitur Plurquam commentator, in hepate proposito duo à Galeno notari vitia, primum in magnitudine diminuta; secundum in intemperie: putat enim, omne hepar paruum esse quoque sua natura frigidum. Oddus censet, in hepate proposito à Galeno obseruari tria vitia; primum in magnitudine; secundum in numero, vt dicit quoque Haly, & tertium in intemperie; am-

plectitur enim opinionem Haly, & Plurquamcommentatoris. Ego autem puto Galenum considerasse vnicum tantum vitii hepatis, id est, angustiam venarum: si enim velimus omnia vitia, quæ ab hac venarum angustia proueniunt, enumerare, essent longè plura tribus: non enim par est addere in expositione, quæ ab Auctore non proponuntur. Postremo, dum Haly dicit, obstructionem illam hepatis esse vitium in numero ob hanc rationem, quia adest in illo, quod secundum naturam non adest, dicimus rationem Haly esse vanam, quia omnes morbi essent vitia in numero, cum adueniant partibus, quæ secundum naturam illis vitii carent.

CAPITIS LXXXVIII.

PARTICULA I.

DE SOLVTIONE
continuitatis.

Textus 31.

Reliquum igitur id morbi genus est, quod & similaribus, & instrumentarijs partibus commune existit: solutio, scilicet continuitatis, quam quispiam forte his vnquam adesse negaret, qui integra sanitate fruuntur, quoniã semper sit passio: quem sanè latet eandem in omnibus generibus fore dubitationē. Nisi enim operationis lesio sensibilis sanitatē ab agritudine separet, sed qualitatem tantummodo dispositionis introspeciamus, perpetuæ passibilitatis dogma necessariò recipiemus, cum nullus sit, qui omnes operationes optimas habeat. Sed de hoc

quidem, ut quod ad logicam potius pertineat contemplationem, seorsum consideretur.

GIT superius de defectibus partium similarium saniorum in intemperie, & de defectibus partium dissimilarium, id est, in mala compositione. In hoc c. agit de vitiis, quæ conueniunt partibus similaribus, & dissimilaribus sanorum, id est, agit de solutione continuitatis: Galenus igitur dicere videtur, quod detur quædam solutio continui, quæ conuenit sanis, quia in ea operatio sensibiliter non læditur: aliquis enim sanitate præditus carie derinebitur, vel vlcusculo, vel pustula in aliqua corporis parte, is tamen nō vocabitur æger; ratio est, quia non habet operationem corporis sensibiliter læsam, sed vacat suis negotiis; immò horum affectuum minimorum sæpè obliuiscimur: conclusum igitur merito est à Galeno in hoc loco, & alibi per operationem sensibiliter læsam distingui sanum ab ægro; & nō per qualitates nostris sensibus immanifestas, nisi dicere velimus ad medici considerationem pertinere dogma perpetuæ passionis, quod non ad medicum, sed ad contemplatiuos Philosophos pertinet: quodlibet enim viuens, si Philosophice loqui velimus, vnus diei tractu milles patitur, nunc in vna, nunc in alia corporis parte: nullusque homo sanus inueniri potest, qui in similaribus, vel dissimilaribus partibus varias passiones non suscipiat; quas passiones medicus non contemplatur, quia ex Galeno 1. de tuenda sanitate cap. 5. medicus est artifex sensatus, iudicaturque, an aliquis sit sanus, iudicium deferendo ad sensibilem læsionem operationum.

I Dub. Galenus agit in hoc loco de causis salubribus reducentibus defectus ad melius: agit tamen in hoc cap. de solutione continui sanorum: attamen de causis

causis salubribus corrigentibus paruas solutiones continui nil dicit: idè est diminutus.

Respondetur, Galenum inferius esse acturum de causis curantibus solutionem continui: qui igitur sciet amovere maiores continui solutiones, sciet quoque minores Vel dicūt Expositores, paruas solutiones continui sanorum ipsam naturam sine medico auferre posse. Ceterum prima solutio est melior: quia exempli causa, aderit caries in homine sano in lingua, scilicet illam nunquam natura, sed medicus tollet alumine, vel oleo calcantino, vel similibus.

2 Dub. Galen. in tex. & alibi inquit, solutionem continui esse morbum communem familiaribus, & organicis partibus. Auerroës tamen deridens Galenum dicit continui solutionem conuenire similibus partibus: solutionem verò contrigui conuenire organicis: Auerroëmque sequitur Plusquamcommentator.

Respondemus pro nunc, Galenū accipere continuū lato modo. Sicuti Philosophus primo meteororum ubi dicit, oportet mundum hunc esse continuum superioribus lationibus: ibi Aristoteles sumit continuum pro contiguo.

3 Dub. Argenterius disputat contra Galenum, & probat solutionem continui conuenire solum dissimilibus partibus per se. Similibus verò per accidens: argumentum Argenterij tale est: morbus est illius partis, cuius actio læsa est; sed solutio continui lædit actionem dissimilariū, & non similariū per se, ergo solutio continui conueniet per se dissimilibus, & non similibus.

Respondetur esse falsissimum, quod actiones similariū partium non lædantur per se à solutione continui: anne soluta carne per se illicd læditur optima carnis concoctio, retentio, & expulsio? Præterea dum gangræna partē similariē occupat, anne omnes virtutes similariū per se amittentur, quare non est, ut cum

Argenterij nugis, in quibus totus est volutatus, tēpus teramus. Nos enim in hoc lib. c. 8. tex. 3. de hac materia contra Argenterium egimus; & deinde c. 90. post tex. 1. contra Falopium, qui fuit eiusdem opinionis agemus, idè Lectores remittimus ad capita propria.

CAPITIS LXXXVIII.

• PARTICULA II.

Textus 32.

Salubres verò causas, ut his quos nemo dubitat agrotare, deinceps percurramus, à mala tēperatura exordium facientes. Hic verò prius distinguamus, quæ omnes ferè Medici prætermittunt, alias quidem esse salubres causas eius intemperatura, quæ iam facta est, alias autem illius, quæ & adhuc fit, sicuti etiam alias eius, quæ futura est.

ACTENVS Galen. agit de causis, seu de remediis salubribus conseruantibus, & reducentibus corpora lapsa ad melius. In hoc loco incipit de causis, seu de remediis efficientibus sanitatem: verum, quia remedia efficientia sanitatem sunt triplicia, alia videlicet, quæ auferunt ægritudinem, & de his agit ab hoc tex. vsque ad caput 99 exclusiue alia verò sunt remedia præseruatiua, quæ præseruant ab imminente morbo, & quæ tollunt malam dispositionem corporum neuroorum decidentia: & alia sunt remedia resumptiua, quæ auferunt malam dispositionem neuroorum ut nunc, conualecentia scilicet, de quibus agit Galen. à tex. 78. vsque ad finem libri.

Incipit igitur in hoc tex. à remediis remouentibus intemperiem morbosam ; sed quia omne multiplex ex Aristotele 1. Cæli text. 110. est prius diuidendum , quam definiendum , prius Galenus diuidit : & dicit, tot esse remedia, quot intemperies: remedia enim, & morbi sunt relatiua, & relatiuorum eadem est ratio: dicit igitur, quod alia etunt remedia pro auferenda intemperie facta : alia pro intemperie, quæ adhuc fit, & alia pro futura : immò Galenus reprehendit antiquos Medicos, qui tractantes de intemperie præter naturam non animaduertunt hanc diuisionem apprimè necessariam: ignorata enim hac distinctione ruit methodi artificium : quia remedia pro intemperie facta sunt omninò diuersa, ne dicam contraria intemperiei, quæ fit & intemperiei futura: remedia pro auferenda intemperie futura sunt præseruatoria ; pro intemperie quæ adhuc fit curatoria, tum præseruatoria : curatoria ualeat pro tollenda intemperie facta, præseruatoria pro fienda.

1. Dub. dicit Galenus, intemperiem aliquam esse in facto esse: aliam adhuc fieri, quod reluctatur iis, quæ ab illo dicuntur 3. methodi c. 3. & lib. de differentiis symptomatum capite 1. ibi enim inquit, morbos omnes esse in facto esse; affectus uero, qui sunt in fieri esse symptomata, & passionibus perpetuò à morbis dependentes, quæ uocantur pathè, siue pathemata, 1. passionibus quæ per se semper sunt in fieri.

Montanus respondet, per morbos in facto Galenum intelligere morbos in statu; alios uero morbos, qui non sunt in statu, dicit esse in fieri. Reiiçitur, quia hecica febris primo die est in statu; tamen illa dicitur in facto esse. Præterea Galenus hîc non considerat tempora morborum, sed comparat morbos, qui non amplius sunt cum illis, qui adhuc sunt.

Argenterius dicit, Galenum per mor-

bos, qui adhuc sunt, intelligere morbos, qui augentur. Decipitur, quia etiam hecica febris intenditur, & augetur, dum de primo in secundum gradum transit. Per intemperiem reuera, quæ adhuc fit, intelligitur morbus, qui partim est factus, & partim fit: potest enim inueniri aliqua febris in declinatione, quæ non amplius augeatur: tamè noui paroxysmi fiant: ecce quod per illud uerbum fieri non debet intelligi augeri; quia dum intemperies minuuntur, fieri quoque possunt.

Dicimus igitur nos per morbum factum intelligere illum affectum, qui non amplius pender à causa: per fientem intelligere affectum pendentem à causa, & qui ex se nullum habet esse permanens, & nihil indicat, quia tollitur ad ablationem causæ.

2. Dub. non uidetur, quod illi morbi uocentur in facto esse, qui non amplius dependent à causa; quia intemperies præter naturam dependeat uel non dependeat à causa, sunt, alterationes, & motus. Si alterationes, & motus, ergo in fieri; quia erunt actus entis in potentia, ut in potentia: immò dicimus etiam febrem hecicam esse in fieri, quia sunt motus quidam, & alterationes continuæ.

Plurquam commentator censet, hecicam febrem ita esse facto esse, ut non sit in fieri; quia dicit febrem hecicam esse calidum natuum omninò conuersum, & mutatum in igneum.

Reiiçitur, quia fuit deceptus ab antiqua translatione, in qua definitio febris sic legitur; febris est calidum natuum conuersum ad igneum: uera tamen, & germana translatio est hæc: febris est conuersio naturæ caliditatis ad igneum, in tex. enim Græco in prima sect. aph. 16. Galenus in com. habet hæc uerba, ἡ δὲ γὰρ τριπλὴ ἐστὶν, ἡ μὲν γὰρ διαφανὴς ἐστὶν τὸ πυρρὸν, id est: est enim conuersio naturæ caliditatis ad igneum, non dicit conuersum, sed legitur τριπλὴ, id est conuersio, quæ

quæ est motus, & est in fieri: & hac ratione omnis febris sit hectica, sit ephimera, est motus: quod verò est conuersum, est terminus motus, & est in facto esse.

Nonnulli putant ephimeram esse in fieri; hecticam verò esse in facto esse; sed vacillant: quia omnes motus partim sunt in fieri, & partim in facto esse.

Dicimus igitur nos, omnes motus respectu termini ad quem acquisiti esse in facto esse. Sed addimus, terminum ad quem acquisitum dupliciter considerari, vel ut est actus entis in potentia, ut in potentia; vel ut est actus entis in potentia, ut in actu. Respondemus, quod terminus ad quem consideratus, ut est actus entis in potentia ut in actu, est in facto esse, nullam habens ab aliqua causa præsentem dependentiam: & hoc modo ephimera, & hectica sunt in facto esse: si verò consideratur terminus ad quem, ut est actus entis in potentia ut in potentia, dicimus quod ratione actus est in facto esse: ratione verò potentia, ut est in potentia, est in fieri, quia habet causam à qua perpetuo dependet, & hoc modo & febres putridæ, & omnes morbi, quatenus fouentur à causis efficientibus sunt in fieri: ratione verò actus acquisiti sunt in facto esse; quando igitur Galenus dicit, morbos esse in facto esse, intellexit affectum non pendentem à causa: quando verò dixit esse in fieri, intellexit affectum pendentem à causa: Neque in hoc errat Plurquamcommentator, dum dicit, quod morbus fiens, sitidem, quod passio, & nullo modo sit qualitas firma, & permanens; erratque valde Sclanus, qui illum confutat, dum ait, morbos fientes ratione partis factæ esse morbos; ratione partis futuræ, passionem; quia implicat contradictionem dicere, morbum fieri ratione partis factæ, & futuræ; sequeretur enim quod illud, quod fit, haberet partes factas, & actu haberet futuras, quod est ridiculum.

3 Dub. ex Gal. 1. methodi, & 3. cap. 3.

& lib. de differentiis symptomatum cap. 1. habetur, quod pathos differat à morbo; quia pathos, seu passio est in fieri; morbus verò in facto esse, quod non videtur, quia omnis passio est partim facta, partim fit, & partim fiet; quia omnis motus ratione termini ad quem est factus: ratione termini à quo fiet; omnis motus alterationis fit in tempore; & quælibet pars temporis est diuisibilis, habetque præteritum, quod factum est, præsens quod fit, & futurum quod neque est factum, neque fit.

Respondetur, quod sit verissimum, omnem passionem esse motum, & habere rem factam fientem, & futuram, sed ad hoc, ut id, quod factum est indicet, requiritur ut lædat actionem, ut permaneat ex se, & sit mala constitutio, lædens immediatè operationes, id est aliquod, quod factum est; quare sustinemus hanc conclusionem, omne quod est in fieri, ut est in fieri, non esse morbum, quia ut tale non actu, & per se lædit, nihilque indicat, sed tollitur ad ablationem causæ; & ut tale, est alteratio, & pathos, & non morbus.

4 Dub. Gal. in tex. diuidit temperaturas factas, & quæ fiunt; similiter 8. methodi c. 1. & 2. diuidit febrem in factam, in febrem quæ partim est facta, & partim fit, & in febrem, quæ solum fit; tunc sic argumentabimur; de ratione morbi specifiçi, sit intemperies, sit febris, super de ratione morbi est, ut sit in facto esse, ut docet Galenus in methodo, at sic est, quod intemperies, vel febris est morbus; ergo non dabitur intemperies, vel febris, quæ solum fit.

Solutio, quæ mihi satisfacit est, quod nullo modo affectus, qui fit, possit vocari morbus fiens, quia non est, potest tamen vocari fiens morbus, & futurus, & non econtra: Immo arbitramur, quod implicet contradictionem dicere esse morbum, & quod fiat.

5 Dub. non videtur, quod detur morbi,

qui pendeant à causa, vt febres putridæ, & aliæ intemperaturæ cum materia; & sint in facto esse; quia ablata causa statim cessant febres, & aliæ intemperies à causa prodeuntes: quare Galeni distinctio intemperiei in factam, & sientem videtur irrita, & vana. Præterea patet experientia, quod ablata putredine, quæ efficit febrem putridam, statim cessat intemperies: idem accidit in tumoribus, ablati enim humoribus illos efficientibus, statim tollentur tumores. Idem evenit in obstructionibus, si enim auferantur humores obstruentes, illic cessant obstructiones. Similiter Hippocrates 2. aphorismorum 22. idem confirmat, quia dicit, morbos qui fiunt à repletionem, euacuatione curari. Quare non dabitur intemperies siens à sua causa, quæ sit in facto esse.

Respondent nonnulli, quod illæ intemperaturæ, seu morbi, qui semper fiunt à causa, qua remota ipsi remouentur, causam habeant contentiuam. Sed non solunt nodum, quia adhuc erit verum, quod non sint in facto esse.

Dicimus nos, quod morbi, qui post ablatam causam cessant, sint duum generum: aliqui sunt semper in fieri, vt tumores, qui ablata causa statim cessant: aliqui verò sunt etiam in facto esse, sed quod est factum, est paucillum, ita vt natura statim illud superet. Hinc in febre putrida ablati humoribus efficientibus hanc intemperiem, natura ex se sola eam vincit: aliquando verò post omnimodam euacuationem humorum putridorum relinquuntur intemperies in corde, & hepate; & inde rursus generantur biliosi, & æruginosi succi, vnde iterum fit.

6 Dub. Galenus, loquens de intemperie in communi, eam diuidit in partem factam, sientem, & futuram; quod quidem non conuenit omnibus intemperiebus: morbi enim qui fiunt, habent causam à qua fiunt, & dependent: sed sic est, quod ephimera, & hectica post eorum

principium, & postquam factæ sunt, non amplius habent causam, à qua fiunt; ergo, dum vexant homines nullo modo fiunt. Probatur auctoritate Galeni lib. de optima secta c. 35. & 37. vbi asserit, quod morbi, qui fiunt, habent quatuor tempora, principium scilicet, augmentum, statum, & declinationem: dicitque quatuor tempora fieri ob variam causam motionem: quare ablata causa auferitur pars siens morbi, & auferuntur quatuor tempora; ergo pars siens non conueniet omnibus temporibus.

Respondent nonnulli, quod non solum putridæ febres sint illæ, quæ habent causam, & fiunt; sed etiam ephimera, & hectica: negantque, quod in ephimera, & hectica sit omnino causa ablata, à qua continuo dependent, & fiunt: ratio quæ illos mouet, est, quia dicunt, sicuti lapidi proiecto communicatur à proiciete virtus, quæ continuo lapidem propellit, similiter causa, quæ prius excitauit ephimeram, licet recesserit, communicauit tamen spiritibus illa efficientibus febrilem violentiam: ita vt ephimera non sit sine causa, & sine quatuor morborum temporibus.

Plurquamcommentator reiicit propositam similitudinem de proiectis, quia virtus communicata à proiciente nunquam mouet violentius, dum longè distat à principio motionis, sed maior violentia est, quando incipit motus projectorum: at in febre non sic se habet, quia augmentum est violentius, quam principium: nemini dubium est, quod in progressu febris semper maior sit caliditas, quam in principio: quamuis in principio causa sit præsens.

Respondet Plurquamcommentator, & rectè, in morbis, in quibus causa non est præsens, non dari quatuor tempora: confirmatque Galeni auctoritate lib. de optima secta, c. 35. & 37. vbi dicit, morborum tempora fieri à diuersa motionis causæ efficientis: Hinc in ephimera,

mera, vel hectica, cum causa, quæ illas excitauit, sint ablata, non esse mirum, inquit, si quatuor morborum tempora non obseruentur: & primo de crisib. capit. 17. loquens de principio morbi. Galenus dicit, morbi principium eoque perseverare, donec nullum coctionis signum appareat: augmentum verò eoque perseverare, quousque conspiciantur signa coctionis, imperfecta tamen: statum verò adesse, dum perfecta signa coctionis apparent: declinationem, dum quæ cocta sunt, expelluntur: ecce, quod quatuor morborum tempora desumuntur à coctione causâ conoquenda; quæ causa est efficiens: & omnes morbi, qui carent hac causa apta, ut concoquatur, sicuti est ephimera, & hectica, carent quatuor morborum temporibus.

7 Dub. dictum est cum Galeno ephimeram febrem carere quatuor temporibus; attamen Galenus primo de differentiis febrium cap. 7. 2. de crisibus c. vlt. & lib. de totius morbi temporibus c. 3. docet, omnes morbos salutes habere quatuor tempora: ergo & ephimera, & omnes morbi curabiles erunt huiusmodi.

Respondetur, quod tempora morborum dupliciter sumi possint: primo pro partibus, siue ætatibus morborum; sicuti de viçente dicimus, prius incipere, deinde augeri, & mox esse in statu, & demum in declinatione: & in hoc sensu omnes morbi salutes dicimus habere quatuor tempora. Hinc quoque Plato in ultimis ferè verbis dialogi, de natura habet, morbis singulis conuenire suas ætates, & fatales temporum cursus. Secundo modo sumuntur quatuor tempora, quatenus talia, & tot fiunt à causis efficientibus morborum; dum scilicet ista causæ vincuntur, & superantur à natura: & secundum hanc intelligentiam, causa, siue humor, dum est crudus, efficit morbi principium: dum imperfecta signa coctionis incipiunt, & perseverant, efficitur augmentum: dum verò incipiunt signa

perfectæ coctionis incipit status: & demum, dum natura post factam coctionem incipit expellere, incipit declinatio. Per hanc distinctionem soluitur dubitatio.

8 Dub. sunt nonnulli morbi adeò veloces, ut in illis nullo modo obseruentur quatuor tempora; ut in apoplexia, in febre homotona, acmaistica, & paracmaistica, in syncope, & aliis.

Respondetur, quod in apoplexia sunt quatuor tempora: sed principium, & augmentum citissimè pertranseunt: quia statim ferè ad vigorem, seu statum accedit. Similiter in febre homotona; quæ est ferè tota in vigore; principium autem augmentum, & declinatio sunt adeo breuia, & obscura, ut sint imperceptibilia. Similiter in acmaistica solum percipitur augmentum, principium verò, status, & declinatio non percipiuntur; in paracmaistica percipitur declinatio, & non tria alia tempora: negamus tamen, quod, quamvis non percipiantur, non sint: Hinc tollitur apparens contradictio in Galeno; lib. enim de optima secta disputat contra methodicos, & negat, omnes morbos habere quatuor tempora; lib. verò de totius morbi temporibus, & primo de differentiis febrium, cap. 7. affirmat, omnes morbos habere quatuor tempora. Soluitur apparens contradictio, quia quatuor tempora dupliciter considerantur, vel in se, & sic nullus datur morbus, qui non habeat has quatuor ætates, principium scilicet, augmentum, statum, & declinationem: secundo vel considerantur quatuor tempora secundum sensum, & hoc modo solum illi morbi, qui habent causam efficientem internam præsentem, habent quatuor tempora sensibus manifesta, vel immanifesta.

9 Dub. non videtur, quod morbi, seu intemperies, quarum causæ efficientes sunt ablata, possint habere quatuor ætates, seu tempora, quia ablata causa calefaciente, quæ efficit ephimeram, statim incipit,

incipit, sensim tamen, calor dimiui, & auferri: quod cum ita sit, sequitur, ephemeram non habere quatuor ætates, sed solum duas, id est, principium, & declinationem.

Respondet Plusquamcommentator in principio febris ephemeræ calorem esse maiorem intensiue: in augmento verò esse maiorem extensiue; calor enim in augmento dilatatur, & extenditur ad corporis superficiem. Hæc solutio non mihi probatur; quia calor introductus in spiritus, ita est dilatatus in principio, vt in augmento.

Ego igitur puto, in febribus omnibus calorem augescere, non solum ob causas efficientes, & introducetes calorem; sed etiam ob certamen, & conatum, quæ habet natura cum morbo; natura enim semper summis conatibus insurgit contra morbum, & in hoc conatu calor augetur; neque opinionem Tralliani, & Veignæ dicentium, in febribus ob naturæ conatum, calorem accendi, omnino despiciamus; quia natura dum expellit noxia, sine conatu id non efficit; despiciamus tamen illorum sententiam, quia putant totum calorem febrilem inde proficisci; calorem enim, & à putredine, & à naturæ conatu oriri credendum est.

10 Dub. dictum est ex Galeno primo de differentiis febrium c. 7. & 2. de crifib. cap. ult. omnes salubres morbos percurrere quatuor tempora, nihilominus Plusquamcommentator profiteretur ex Hippocrate, & Galeno colligi posse, quod dentur duodecim, vel saltem octo morborum salutariū tempora: quatuor morborum tempora dari ratione essentiae morbi, & quatuor ratione symptomatum, & quatuor ratione coctionis, & eruditatis: dicitque differre tempora morborum à temporibus symptomatum: quia aliquando morbi sunt ferè in principio declinationis, nihilominus tunc symptomata habent suum augmentum: similiter tempora concoctionis non obseruan-

tur in iisdem temporibus, in quibus obseruantur tempora morbi, & symptomatum: morbus enim potest esse sæuus, & symptomata mitia. Similiter symptomata possunt esse sæuissima cum signis coctionis: differt igitur augmentum coctionis ab augmento symptomatum. Similiter tempora morbi, & symptomatum inter se differunt, quia morbus in principio est acerbissimus, symptomata verò in morbi principio sunt mitissima: quod quidem probatur auctoritate Hippocratis 2. aphorismorum 30. vbi leguntur hæc verba; *Circa initia, & finem morborum remissiora sunt omnia; in vigore vehementiora*; Addit Plusquamcommentator, sed sic est, quod in vigore morborum salubrium morbus est mitior, ergo Hippocrates non ratione essentiae morbi intellexit aphorismum, sed ratione symptomatum: ideo dicit, quod qui veller distinguere tempora morborum salubrium ratione essentiae morbi, diceret, vigorem morbi esse in principio: in augmento verò incipere declinationem: quia natura incipit vincere: addit tamen, quod in lethilib. morbis tempora distinguuntur non solum ratione symptomatum, sed etiā ratione magnitudinis morbi: quia quanto vltius ager progreditur, tanto morbus maior efficitur: quia vires in dies magis in morituris opprimuntur: probat deinde Plusquamcommentator, quod distinguantur tempora ratione symptomatum, & non ratione morbi, quia Gal. in com. 2. aphorif. 30. dicit, morbus dum consistit in his, qui saluantur est melior, quam in principio: sed sic est, quod secundum statum morbus sæper est maior ratione symptomatum, ergo alia erunt tempora symptomatum à temporibus morbi: confirmat etiā ex Gal. 3. de ratione victus in ac. cap. ult. vbi dicit, quod in statu sæpè morbus est mitior, & tamē symptomata sunt magnat: paret quoque experientia, aliquando febres malignissimas videri adeo paruas,

ut medici celebres aliquando eas parui-
faciant; quæ inde cum magno eorum de-
decore improviso ægros perimunt; inde
igitur concludit, quod symptomata ali-
quando sint sæuissima, & morbus mitis-
simus; & aliquando symptomata sint mi-
tissima, & morbus mortalis; concludit-
que, tempora symptomatum esse omni-
nò diuerfa à temporibus pendentibus ab
essentia morbi.

Respondemus, Plusquamcommenta-
torem à Galeno, & à veritate quam ma-
ximè recedere, quia nec verba Galeni in-
tellexit; neque ea quæ pertinent ad mor-
bi naturam. Galenus enim 3. de crifib. c.
4. dicit, quatuor esse illa, quæ pertinent
ad morbum, primum esse ideam, quæ ex
propriis symptomatibus cognoscitur, se-
cundum esse morbi magnitudinem, quæ
ex magnitudine propriorum symptomatu-
rum percipitur, tertium esse morem, qui
ex superuenientibus symptomatibus ma-
nifestatur, quartum esse motum, qui ex
particularibus accessionibus significatur:
cui dubium, quod morbus ratione ma-
gnitudinis potest esse in statu vehemens,
ratione verò mali moris mitis: multæ
enim sunt febres quoad magnitudinem
mitissima; quò verò ad morem pestife-
ræ, quando igitur Hippocrates dicit, cir-
ca initia omnia remissiora, in statu vehe-
mentiora, intellexit de magnitudine, &
non de benignitate: quia certissimum est
in morbis salubribus, de quibus agitur,
in statu morbum esse mitiorem, & beni-
giorem, quam in principio, non tamen
minorem ratione magnitudinis morbi.
Similiter dum lib. 3. morborum acuto-
rum, c. ult. dicit Gal. sæpè in vigore mor-
bum esse mitiorem, symptomata verò ef-
se magna, intelligimus esse mitiorem ra-
tione moris, & non ratione magnitudi-
nis: semper enim ob oculos pònda sunt,
quæ dicuntur à Gal. 3. de crifib. cap. 4.
quod quatuor spectent ad morbi natu-
ram, quæ sunt inter se diuersa. Idea scilicet,
magnitudo, mos, & motus, quod au-

tem hæc sit vera intelligentia verborum
propositorum, 3. de ratione victus in acu-
tis, c. ult. possunt afferri verba Græca, quæ
evidentius idem declarat: & hæc sunt,
πολλοὺς γὰρ ἢ ὡς διὰ θανάτου αὐτῆς, καὶ ὡς νο-
σῶσιν, ὁπότε εἴτερα γινώσκαι, τὰ ἤτοι μακροτάτα
αὐξάνεται, id est: sæpè enim ipsa dispositio,
qua ægrotant benignior fit; sympto-
mata autem crescunt, ecce quod potest
contingere, ut crescant symptomata, &
morbus fiat benignior, non tamen dice-
tur minor, quia symptomata magna, &
vehementia indicant magnitudinē mor-
bi, & nō malignitatem: sed quia illa qua-
tuor sunt inter se diuersa, Idea scilicet
magnitudo, motus, & mos, idèò deceptus
est Plusquamcommentator, magnitudi-
ni enim conuenit vehementia, & parui-
tas, mori verò benignitas, & malignitas,
quare non est mirum, si morbus possit
esse parvus, & malignus: vehemens &
mitior, & salubrior: ἢ ὡς ὁ γὰρ ὁμοῦ

CAPITIS LXXXVIII.

PARTICULA III.

Textus 33.

Huius itaque postrema, hæc quidem in
preservatiua artis parte continen-
tur, hæc verò in salubri. Prime au-
tem inter omnes in curatiua tan-
tūmodo, sed eius quam mediam
inter utramque locauimus in pre-
servatiua, & curatiua. Tam enim
factam, atque existentem agri-
tudinem curare oportet: sed quæ non-
dum quidem adest, at futura est,
prohibendum est ne fiat ab ea, quæ
est in corpore, dispositione. Eius an-
tem, quæ adhuc fit, quod quidem
factum est curare opus est, quod au-
tem futurum, prohibere ne fiat.

DECLARAVIT superius remedia, alia esse pro auferenda intemperie facta: alia pro intemperie, quæ fit: & alia pro futura. In hoc text. verò missis aliorum expositionibus docet, ad quam partem medicinæ reducantur remedia intemperiei futuræ, factæ, & fientis.

Hic est ferè, sensus: remedia futuri morbi sunt duplicia, aliqua præservatiua; aliqua conservatiua, pertinentia scilicet ad libros salubrium, id est, de tuenda sanitate. Remedia verò intemperiei factæ sunt solum curatiua: remedia verò factæ, & fientis sunt curatiua, & præservatiua: sed exemplo ista declarentur: homo, si sit omninò sanus, eget conservatiione per similia: si verò est sanus cum aliquo lapsu à temperatissimo, eget quoque conservatiione per similia, ne cadat in futurum morbum: si verò sit sanus, sed tamen immineat morbus, tunc eget præservatiione: si verò factus sit morbus, eget solum curatione per contraria: si partim sit factus, & partim adhuc fiet, eget curatione, pro auferendo morbo facto, & præservatiione ne adhuc fiat. In hoc loco notatur error Mótani, qui per affectum in facto esse intelligit morbos in statu: & per morbos in fieri intelligit morbos, qui nò sunt in statu, quæ opinio alibi est à nobis reiecta: verior enim opinio est, quod per fieri intelligi debeat augeri, ut optimè quoque putat Argenterius.

1. Dub. insurgit Argenterius contra Galenum dicentem, futuras intemperaturas egere non solum præservatiione, sed etiam conservatiione; quia corpora si sana sint, non habent potentiam ad morbum futurum: si habent potentiam ad morbum futurum, tunc egent præservatiione per contraria, & non conservatiione per similia.

Solutio propositi dubij facilis est, quia corpora, vel de longinquo, vel de propinquo sunt in morbum futurum causa-

ra: si primo modo, dicimus, egere conservatiione, & non præservatiione: exempli causa aderit corpus sanum, sed calidum in primo gradu: aderit quoque constitutio aëris calidissima, tunc ne cadat in futuram intemperiem calidam, prohibemus omnia, quæ sunt calidiora, iis quæ sunt in primo gradu: & hoc modo similibus conservabimus: quare Argenterij in Galenum argumentum est omninò vanum: si verò secundo modo, id est, si corpora sint casura in futuram intemperaturam, quia de propinquo instat intemperatura, ita ut iam sit aliquod vestigium futuri morbi impressum, tunc non ad artem cōservatiuam; sed ad præservatiuam, quæ per contraria procedit, pertinet.

2. Dub. dicit Galenus in tex. quod intemperies, quæ fit, habet aliquam partem factam, quam dicit curandam, quod videtur incōveniēns: quoniam omnia, quæ fiunt, tolluntur ad ablationem causæ: affectus verò, cum non sit factus, non curatur, quia nihil indicat.

Ego autem pro dubij solutione distinguo fientes morbos in tria genera: aliqui enim fiunt, qui habent portionem factam, sed imperceptibilem, sicuti sunt tumores, qui pendent immediatè ab humoribus; ablatis enim humoribus è vestigio tumores (quamvis sint morbi, & non symptomata) cessant. Aliqui habent portionem factam, sed adeò exiguam, ut natura sola post ablatam causam possit, sed non illico, eam vincere: huius generis exemplum legitur 1. de loc. aff. cap. 2. ubi asserit, si humor acris vellicat intestina, & vlcuscula, & dysenteriam efficiat; ablata tamen causa, id est, humoribus erodentibus, natura ex se sola sine medico citissimè vlcusculam sanat. Aliqui demum sunt morbi fientes, qui habent partem factam, quæ cum non statim tollatur ad ablationem causæ, oportet remediis contrariis partem factam curare: exemplum istius affectus fientis tradit Galenus 8.

methodi cap. 1. vbi dicit, quod febris facta curatur refrigeratione, quæ sit per causæ ablationem: si verò nullo modo sit facta, non est morbus, sed parthos, id est, affectus in fieri, de ratione enim morbi est, vt sit in facto esse: quæ verò partim est facta, & partim fit, & præseruatione, & curatione. eget, vt Galenus in tex. docet.

3. Dub. in tex. Galenus dicit, intemperies, quæ neque sunt facta, neque sunt futura: sed adhuc fiunt, egere præseruatione, & curatione. Non vestra, quod egeant curatione, quia omnes morbi, qui per consensum in aliqua parte tales sunt, tolluntur ad ablationem alterius & nulla egent curatione, exempli causa, Galenus 5. de loc. aff. cap. 1. dicit, male habente liene confluunt ichores melancholici in ventriculum: vnde excitatur symptomata melancholica: læditur, scilicet chylicatrix, & excitatur vomitus, cui dubium, quod hæ actiones ventriculi læsæ supponunt non solum causam, id est, ichores melancholicos, verum etiã morbum factũ in ventriculo pendere à vitio splenis: quem, si medicus vellet auferre, auferendo scilicet malam ventriculi constitutionem, quæ semper pendet, & semper est etiam in fieri, fieret ridiculus, & frustra vexaret ægrum, quoniã curatio esset applicanda spleni, & non ventriculo: quare morbi, qui fiunt, non videntur, quod egeant curatione, vt dicit Galenus, sed solum præseruatione, quæ dirigitur ad tollendam causam illius affectus.

Similiter Galenus 2. de differentiis febrium cap. ultimo loquens de catarrho ait, aliquando caput nil patit, sed catarrhum fieri ob sanguinis vitium: nemini dubium, catarrhum tunc fieri ob læsionem alteratricis cerebri: tamen si quis vellet curare cerebrum, nullo adhibito auxilio pro auferendo sanguinis vitio, tempus tereret: quare affectus qui fiunt per consensum non videntur, quod egeant curatione, sed solum præserua-

tionem, causas scilicet auferendo.

Idem Galenus 1. de locis affect. c. 6. recitat historiam iuuenis Grammatici, qui ob læsionem oris ventriculi in epilepsiam incidebat: refertque se illum statim liberaffe, dando aliquid panis recte parati, & vinũ album modicè astringens, gratia corroborandi os ventriculi: cui dubium, quod actiones cerebri principes læsæ immediatè non ab ore ventriculi, sed à læsa constitutione cerebri pendent? oportet igitur, vt mala constitutio cerebri sit non solum in fieri, sed etiam in facto esse: nulla enim actio læditur immediatè, nisi eius subiectum læsum sit: nihilominus Galenus epilepsiam Grammatici non tractauit curatione, sed præseruatione, auferendo scilicet causam, quæ erat in ore ventriculi. Caterum, quia post explicationem primi text. cap. 75. tractauimus, quomodo cognoscantur morbi interni per arcana anatomica, ibique plurimis exemplis morbos per sympathiam explicauimus, non est, vt hoc loco illa repetantur: satis nobis sit, quod proposita dubitatio per proposita exempla reddita sit difficilior.

Responderi potest, & aliam meliorem responsonem nõ inuenimus, quod morbi per consensum habeant aliquid in facto esse, aliter non essent morbi, sed parthos. Dicimus præterea, quod sæpè illud quod est in facto esse, sit adeo pauxillum, vt remota causa, natura illico illud superet, vt in exemplis propositis ostendimus: aliquando tamen morbi, seu intemperies: quæ partim fiunt, & partim factæ sunt, quæ scilicet egent, & præseruatione, & curatione, illud quod habent de facto esse non est adeo paucum, vt natura ex se sola possit illud auferre: vidimus enim aliquando, qui febribus ardentibus opprimebãtur, quibus euacuationes tales fuerunt adhibitæ, vt nihil remaneret, quod amplius accèderet intemperiem calidam, & siccam: nihilominus ob relictam portionem factam intem-

perici iecoris, iterum genita est bilis, & ex bile aucta fuit ardens febris: Idem potest contingere, ut amota constitutione lienis perseveret mala constitutio ventriculi, quæ deinde egeat curatione: similiter catarrhus potest à mala cerebri constitutione pendente à sanguinis vitio prodire, quamvis fuerit ex toto vitium sanguinis paulò ante superatum: Idem dici potest de historia Epileptici Grammatici: aliquando epilepsia per consensum longo temporis cursu fit per essentiam: & tunc non solum partim morbus sit, & partim est factus, sed totus factus est quo casu, licet ablata sit causa, adhuc perseverare potest epilepsia: quòd diximus de his exemplis, de omnibus similibus posset dici.

auferendo causam antecedentem: sed quid intelligat Galenus per causam antecedentem varij varia dicunt. Plusquamcommentator inquit, causam antecedentem improprie à Galeno dici dispositionem; putat enim, quod causa antecedens potius dici debeat disposnens, quam dispositio; quia in corporibus dispositio, & ægritudo oriuntur à causa antecedente: videtur igitur Plusquamcommentator reprehendere Galenum, quod vocaverit causam antecedentem, id est, humores peccantes, dispositionem. Reijci enim potest Plusquamcommentator; quia Galenus 2. methodi cap. 3. & alibi docet, dispositionem prædicari de morbo, & causa: credimus tamen optima cum ratione Galenum vocasse causam antecedentem dispositionem; quia antecedentes causæ tunc possunt efficere morbos, quando habent vim disponendi viscera ad futurum morbum suscipiendum: si quis, exempli causa, haberet in ventre collectam bilem, quem per alium, vel vomitum reiicere solitus sit: bilis illa nunquam vocabitur causa antecedens; quia non est eo loco retenta, quo posset disponere corpus ad ægritudinem: merito igitur Galenus gratia prohibendi futurum morbum vult, ut antecedens causa tollatur, quæ est dispositio, quia nisi corpus sit dispositum, quamvis haberet vir sanus centum libras biliosorum succorum, nunquam in morbum caderet: Hinc Galenus lib. de causis morborum cap. 2. dicit, sine dispositione subiecti nec gladius absunderet, nec ignis combureret. Similiter loquens in epid. de Sileno, qui periit ob malignam febrem, dixit, utique non incidisset in morbum gravissimum ob errores externos, quos commisit, nisi antea præparatum fuisset eius corpus. Hippocrates verò videns esse necessariam dispositionem ad concipiendos morbos lib. 4. de morbis cap. 4: dicit, morbos non statim concipi, sed

CAPITIS LXXXVIII.

PARTICULA IV.

Textus. 34.

Prohibetur autem sublata ea dispositione, quam sequi natura apta est. Talis verò dispositio causa antecedens appellatur. Facta autem ægritudo curabitur soluta ea dispositione à qua primum, ea quæ secundum naturam leditur operatio, quam quidem & ipsam morbi essentiam dicimus esse.

SUPERIUS dixit, intemperiem factam esse curandam, & futuram prohibendam, & fieri esse curandam, & præservandam; quia fiens componitur ex facta & futura: in hoc text. duo facit, primo docet, quomodo est prohibenda futura intemperies: secundo quomodo facta sit curanda. Quo ad primum dicit, futuram intemperiem prohiberi

dicat, post longam dispositionem concessos statim *εκλάμπειν*, id est, erumpere: sed quid multa: anne Aristot. qui altius omnia excogitauit 8. physicorum text. 23. reiiciens Heraclitum dicentem omnia semper moueri, probat nullum motum dari sine præuia dispositione: primo probat de motu augmentationis, & diminutionis, exemplo guttæ aquæ cadentis excauantisque lapidem dicens, quamplurimas guttas prius disponere; & deinde aliquas pauca excuare; dat deinde exemplum in generatione arboris nascentis ex lapide; dicit, arborem prius disponere, & deinde post aliquod tempus scindere durissimum lapidem; dat quoque exemplum in alteratione dum dicit, congelationem non illico fieri, sed prius aquam disponi; postremo dat exemplum de ægroto in sanitatem tendente, ait, non semper alterari, & sanari, sed prius disponi, & deinde alterationem efficientem sanitatem introduci. Nos lib. metho. vitandorum 6. multum laborauimus in perquirendis causis antecedentibus; constituimusque syndromen ex sex fontibus, in qua hic fons pro cognoscendis dispositionibus corporis exactissime declaratur. Interim colligimus, Galenum per causam antecedentem intelligere illam, quæ est cum dispositione viscerum, sine qua causæ antecedentes non possunt vocari causæ, quia quæ non habent potentiam causandi morbos, causæ morbi dici non possunt.

In 2. parte Galenus inquit, ægritudinem, quæ est facta, curari soluta, seu ablata ea dispositione, quæ primo lædit operationem.

Quid autem intelligat Galenus per hanc dispositionem, quæ primo lædit operationem, varij varia dicunt, pro ut quoque vario modo legitur Græcus codex.

Leoniceus non legit, ut antiquissimus codex, quem, & Latini, & Arabes habebant; in quo legebatur, dispositio-

nem lædentem primo operationem esse morbi *αιτιαν*, id est, causam; Leoniceus enim legit dispositionem, quæ primo lædit operationem; esse morbi *αιτιαν*, id est; essentiam; & hanc opinionem sequuntur plures Moderni, inter quos est Oddas; Reiicitur hæc expositio, & merito, quia non conuenit, ut Expositores mutant verba antiquissimi codicis Græci.

Plurquamcommentator exponit hoc modo: quàm scilicet actionem Etiam dicimus esse ægritudinis causa, id est, causa ægritudinis (in ablatiuo) actio læditur: negat enim, quod morbi facti habeant causas, non enim tolluntur per causæ ablationem, sed per suum contrarium: hæctica, quæ est morbus factus, non tollitur auferendo causam, quia illam non habet. & quando causam haberet, tunc in cura hæctica febris, non simplex, sed composita methodus conueniret. Si quis diceret, hæcticam habere causam formalem, hanc omnes concedent, sed hæc non efficit methodum compositam: illi qui ponunt causam contentiuam; ideo vacillant, quia putant, contentiuam causam esse causam efficientem morbi.

Expositio Plurquamcommentatoris est vera, sed non explicat Galeni intentionem: quoniam in codice Græco sic legitur (dispositionem lædentem operationem esse *αιτιαν*, id est, causam, & non *αιτιας*, id est, causa in datiuo): Græci enim non habent ablatiuum; sed eius loco vtuntur datiuo: Excusandus tamen est, quia & Græcum, & Latinum codicem habuit deprauatum.

Argenterius, & ante illum Haly legunt causam, & non essentiam: putant enim morbos factos habere causam fouentem, quam vocant coniunctam, quæ non præseruatiuis, sed curatiuis auxiliis tollatur: dicunt omnem morbum esse vitium, quod immediatè dependet ab immoderatione qualitatum: immodera-

tionem verò exempli gratia ab alia causa, id est, à calore; calorem à prohibita perspiratione, prohibitam perspirationem ab obstructionibus, & obstructiones à crassis humoribus pendere: colligunt, causam coniunctam, seu contentiuam, quæ tollitur curatorijs auxiliis, & non præseruatorijs, non esse morbum, sed aliquam immoderationem: aliasq; causas esse remotiores, ac rãdem obstructiones non esse morbos, sed causas: credit enim Argenterius, causam contentiuam esse illam, quæ actionem primo lædit, & non morbum primo lædere actionem; immò sustinet ad illius curationem morbum tolli, eamque insequi, vt vmbra corpus.

Reiicitur Argenterius, quia non peruenit ad cardinem inquisitionis de causa contentiua. Nullus enim Medicus, vel Philosophus inuenitur, qui neget causam contentiuam, intelligendo per causam contentiuam formalem causam; quia omnis morbus habet causam formalem. Similiter & nos admittemus cum Argenterio, immoderationem qualitatum esse morbum; & cum Gal. esse malam constitutionem: & spiritus flatulentos in bullis esse ex Galeno 7. aphorismorum 34. causam contentiuam, & formalem bullarum: atque rationalitatem esse causam contentiuam hominis, sed non risibilitatis, quis Philosophorum, seu Medicorum vnquam de hoc dubitauit? quæstio est, an præter causas præcatorias, & antecedentes detur morbi causa aliqua efficiens contentiua, quæ indicet, & non sit ipse morbus, de qua loquentes cum optimis Medicis, & Philosophis asserimus, non dari aliam causam efficientem, præter antecedentes: & qui in morbis factis, sicut in hectica & similibus dicunt, dari causam contentiuam, dicimus quod si per contentiuam intelligant formalem, recte dicant, si intelligant, hanc causam contentiuam esse causam efficientem, vacillent: Dum verò

Argenterius asserit, immoderationem quatuor qualitatum esse morbum, nos concedimus, hanc esse causam formalem morbi in intemperie; prædicatque de morbo in primo modo dicendi per se: dum dicit hanc immoderationem fieri à calore, & calorẽ à prohibita perspiratione, & hanc à crassis humoribus, dicimus, has causas esse efficientes antecedentes: neque esse inconueniens, obstructionem esse causam, & morbum; quia non solum morbi, sed ipsa symptomata, vt probauimus lib. 15. qui est de indicantium æquilibrio, sapissimè modo subeunt rationem causæ, & modo vrgentis: & qui hæc non percipiunt, methodi arcana non attingunt. Concludimus ergo, Galenum admittere causam contentiuam tanquam formalem morbi, & non efficientem.

Saluus Sclanus putat, non esse mutandum verbum *astriar*, quia illa vox erat in antiquissimis codicibus Græcis: sed ait, Galenum esse locutum secundum opinionem Antiquorum, qui putabát actionem læsam esse morbum: dicebat enim 2. metho. & alibi, cæcitatem, & claudicationem ab Antiquis vocari morbos, & non actiones læsas: idcò Galenus antiquum insequens loquendi vsum per causam intelligit causam morborum, id est, actionum læsarum: quia omnes Medici fateantur, quod morbi sint causæ actionum læsarum.

Reiicitur hæc sententia, vt alijs, deterior, & ridicula, quia Galenus, vbique reiicit Antiquos, quia actiones læsas vocent morbos: quomodo igitur Galenus in hac arte medicinali summo artificio exulta per morbum intelliget actiones læsas, Sclanus in cominuclit in Marcum Oddum his verbis dicit, *miror de Marco de Oddis, qui putat hanc opinionem esse ridiculam*; Ego verò valde miratus sum Sclanum, qui in hac expositionem adeo à Galeni mente alienatus incidit.

Nos autem putamus, non esse mutandam particulam *εἰς*, id est, causam: quia eodem modo legebatur apud Arabes, & Latinos antiquissimos: dicimusque dispositionem, quæ primo lædit operationem; esse causam in duplici genere causæ: formalem, scilicet morbi, & efficientem læsæ operationis: dum dicit, morbus est dispositio: hæc propositio est in primo modo dicendi per se, quia dispositio est genus: omnia enim genera de speciebus prædicantur formaliter, & in primo modo; Dum dicimus, dispositio morbo lædit operationem, propositio est in secundo modo dicendi per se, quia dicit potentiam agendi: dum dicimus, morbus est dispositio, dicimus actum, & formam, in primo enim modo quinque sunt prædicata, genus remotum, & sic qualitas prædicatur de morbo, genus proximum quod est dispositio, quæ prædicatur de morbo, differentia remota quæ est dispositio præter naturam, proxima quæ est illa dispositio, quæ dicitur mala constitutio similium, vel dissimilium: quare miratus sum tot celebres Auctores, qui vt vendicarent Galenum à contradictione, eo perducti sint, vt putent, textum esse deprauatum, anne dispositio lædens operationem, vt probauimus, respectu actionis læsæ est causa efficiens? qui hæc arcana analytica negarent, in omnibus contemplationibus deficerent: quare potuit Galenus optima ratione vocare dispositionem lædentem operationem causam efficientem, non morbi, sed actionis læsæ.

1 Dub. datur intemperies fiens, quæ nihil facti habet; quia omne, quod fit, primum habet in quo fit, vbi est nihil facti, & deinde est vltimum in quo desinit, vbi nihil fiens est; de hac intemperie, quæ solum est in fieri, & nihil facti habet, ne verbum quidem in hoc loco Galenus, ergo diminutus. Præterea antequam aliquid sit generatum, & factum, nonne facit transitum à generatione ad rem factam, & genitam? quare dabitur

intemperies fiens tantum, de qua nil dicit Galenus.

Responderetur, partem fientem, seu generationem intemperiei esse quandam alterationem accidentalem de prædicamento qualitatis; omnemque alterationem fieri in tempore: & omne tempus esse diuisibile, & nunquam hanc generationem incipere, nisi particula aliqua statim facta sit. Præterea per fiduciarium reprobationem respondemus, esto scilicet quod fiens intemperies detur, dicimus, illam non esse morbum, sed passionem; omne enim quod est in fieri ex Galeno in methodo, lib. de loc. affectis, & multis in locis est pathos, & non affectus permanens.

2 Dubit. Argentarius reprehendit Galenum, quod non fecerit mentionem de causis procatacticis; quia inquit, causas procatacticas, vt sunt ira, tristitia, ephemeræ, & alias febres excitare posse.

3 Respondetur ex Hippocrate, & Galeno, quod procatactica causa Græcè dicitur *προκατακτικὴ*, id est, occasiones morborum, & non causæ; causæ enim antecedentes internæ calidæ calefaciunt, frigidæ frigefaciunt; istæ verò externæ, & procatacticæ non sic; aliquæ enim quæ sunt calidæ frigefaciunt, & frigidæ calefaciunt. Hinc Galenus 3. de temperamentis secundo dicit, vinum copiosum, licet per se calidum sit, tamen generare vitia frigida. Similiter tempore æstiuo in flumine frigido aliqui se lauant, & inde frigesunt, & ob adiapneustiam febricitant: aliqui verò nihil febricitant; sed fiunt attriti sicuti contigit Alexandro Magno (referente Galeno libro de causis procatacticis) se abluenti in Cydno Ciliciæ flumine; quomodo igitur vis, vt procatacticæ vocentur causæ efficientes ægritudinum? Neque aliquis obijciat, Nos hæc dicentes incidere in sententiam Erasistrati asserentis, causas procatacticas non esse causas, qui à Gale-

no libello de causis procatarteticis quoque reprehenditur. Differentia inter Galenum, & Erasistratum est, quia hic dicebat, causas procatarteticas absolute non esse causas; Galenus vero eas negabat esse causas, dum ad subiectum non dispositum referuntur, maluit enim in aliquibus febre excitat, in aliquibus paralyticum. Hinc Galenus, in historia Sileni videns illum incidisse in morbum gravissimum post nimiam potationem, & exercitium dicit, utrique Silenus non incidisset in tam gravem morbum ob externos errores, nisi antea fuisset preparatum corpus: quare cum incerti effectus prodeant post errores externos, Galenus in numero causarum efficientium intemperiem, noluit illos in numero causarum collocare, sed quia nos lib. 1. & 6. methodi nostrae diffuse ostendimus, externos errores non esse causas, non est ut hic omnia acta reperantur.

3 Dub. probant nonnulli, dari morbos tantum fiens, qui hic à Gal. omittuntur, citant Galenum 8. meth. cap. 1. & 1. de loc. aff. cap. 4. ubi hæc proferit; *At qua in generatione febris est sola ablatione efficientis causa cessat*; Ergo dabitur febris, quæ nihil facti habet, & cessat statim ablata causa.

Solvitur, quia nos non negamus, quod febris dum est febris, non habeat partem genitam, implicat enim contradictionem dicere, febre esse in generatione, & non habere aliquid illius esse. Similiter implicat dicere, esse febre, & non habere aliquid illius in facto esse; quia febris est qualitas, & quale; & omne quale est in facto esse. Insuper siens morbus, ut est siens ex Galeno 3. de causis symptomatum non est in genere qualitatis, sed in genere passionis, ideo à Galeno affectus, qui solum fit, & non est factus, dicitur pathos, & non affectus permanens. Præterea quod est solum siens, & non est factum, non est qualitas; quia qualitas ex Arist. in

prædicamento qualitatis est secundum quam quales dicimur; sed sic est, quod nos secundum affectum in fieri non dicimur quales; ergo: quod non dicamur quales patet, quia, dum quis habet febrim in fieri, non dicitur febricitans, quia qui febricitat, febrim habet in actu, & in facto, & non in fieri, seu in sola potentia.

4 Dubit. multi videntur esse morbi solum in fieri, & non in facto esse, sicuti fuit ille affectus, quem recitat Galenus 1. de loc. aff. cap. 6. qui contigit Paulinæ, dum veniret Romam, qui ob casum è vehiculo percussus circa septimam vertebram cervicis amisit sensum trium digitorum; affectus digitorum erat solum in fieri; quia adiunctis à Galeno emollientibus septimæ vertebræ cervicis illud digiti sanati sunt. Similiter aliquando vulneratur cerebrum, & inde statim excitatur vomitus; qui fit ob consensum cuiusdam surculi nervi ambientis stomachum à sexto pari prodeuntis: omnes admittunt, affectum ventriculi causatum à læsione cerebri, solum esse in fieri, & nihil facti habere. Ad eundem modum propter communicantiam, quæ est inter renes, & os ventriculi per sextam nervorum coniugationem in nephriticis, vomitus excitatur. Idem inter renes, & coxas ob muscolum sextum femoris, qui sub renibus habet principium, talis est consensus, ut nephritici stuporem in coxis patiantur. Simili modo Galenus 5. aphorismorum recitat casum cuiusdam Adolescentis, qui patiebatur convulsionem, quia in ventriculo aderat materia æruginosa, inquit Galenus, quod materia æruginosa per vomitum, euacuata, statim & vapores infestantes nervorum radices, & convulsiones cessarunt; ecce quot sint affectus, quorum esse solum in fieri consistit. Sed qui desiderat alios plures, videat digressionem nostram de sympathia post explicationem capituli 8. huius libri; ibi 49. casus similes observare poterit notari dignos.

Responderetur his, & pluribus aliis exemplis, quæ possent adduci de affectibus in fieri; quod affectus quatenus sunt in fieri, nullo modo sint morbi; si verò in illis aliquid facti perexigui sit, dicimus, naturam illud perexiguum statim corrigere, & vincere sine vlla Medici operis, sicuti Galenus nos admonet loquens primo lib. de locis aff. c. de dysenteria incipiente, in qua animaduertit, aliquando fieri vlcuscula à materia acri, quæ si omnino euacuetur, inde ait naturam statim vlcuscula sanare. Itidem dici potest de exemplis propositis. Quod ad casu Pausanæ dicimus, sensum prodire à neutris; & læsionem factam in digitis oriri ab angustia facta in radice neruorum ceruicis, qua ablata facultatem sensitiuam illico ad digitos confluere. Quo ad Adolescentem cõutulum ob æruginosam bilem occupantem ventriculū, dicimus, ablata bile cessasse conuulsionem, quia nihil morbi facti in neruis aderat: si enim fuisset aliquid factum, id non fuisset ablatum auferendo causam: quia quod factum est non causæ ablatione, sed contrariis auxiliis curandum est: idem de aliis est dicendum.

CAPITIS LXXXIX.

PARTICULA I.

DE COMMVNISSIMA intentione curatiua.

Textus 25.

Curatio verò vnā precipuam, ac communissimā habet intentionē, ad id, quod est dispositioni auferendæ contrarium. Ex hoc si quidē genere sūt causæ illæ omnes, quæ sanitatem efficiunt. Secundū partem verò, ex vnicuique dispositioni contrarijs. Calido igitur affectui

causa frigida contraria existit, frigido autem calida; eademque in ceteris proportionē. Etenim si omne immoderatum est præter naturam, moderatum verò secundum naturam, necesse est omnino, ut immoderatum ab immoderato contrario ad mediocritatem redigatur.

VPERIVS declarauit modum, quo intēperies factæ; & intemperies, quæ partim sunt factæ, & partim fiunt, & quomodo futuræ tractentur. In hoc tex. tria facit; primo proponit communissimam intentionem curatiuam, quæ inseruit intemperiei factæ: Notandum tamen hanc intentionem communissimam, non solum ad intemperiem factā, sed ad omnes affectus auferendos, qui sunt præter naturam, & in facto esse, transferri posse: hæc communissima intentio est tamquam dignitas, seu axioma in tota medicina, & est, quod contraria contrariis curētur: docuit enim Galen. lib. de constitutione artis, c. 2. & 3. methodic. 3. duo esse axiomata in arte medica: alterum, quæ sunt secundum naturam similibus conservari: alterum verò, quæ præter naturam contrariis auferri: de hoc postremo principio in medicina notissimo hic loquitur.

Secundò in hoc tex. docet, intentionem communissimam, quæ est, ut omnes affectus præter naturam per contraria auferantur, sæpè esse vanissimam, nisi secundū partem applicetur, id est, secundum particularem, & specificam considerationem affectibus applicetur; causa verò, cur non sufficiat intentio communissima proposita, nisi ante applicationem secundum partem consideretur, est, quia contrariū genericū quā maximè distat à specifico; contrarium enim, quod tollit

S s s s febrem,

febrem, vt est febris, valde differt à contrario, quod tollit febrem vt tertiana, & vt talis tertiana; [vt probauimus lib. 1. 1. methodi vitand. ex Galeno 1. ad Glauconem c. 1. vbi diximus; Medicos dupliciter in eligendis contrariis pro pellendis affectibus in facto esse, aberrare posse: primo, quando sumunt contrarium aliquod generalissimum, & illud applicant affectibus specificis: secundò, quando sumunt contrarium subalternum, illudque applicant similiter affectibus specificis; hanc cognitionem, nisi medici perfectè consequantur, in facienda medicina vt plurimum falluntur. Galenus enim lib. de sectis ad eos, qui introducuntur cap. 13. valde reprehendit methodicos, qui ab affectibus generatim, & non speciatim sumunt indicationes; sed hanc cognitionem specificam contrariorum methodici ob medicinæ difficultatem fortàsè despiciabant; refert enim Galenus c. 14. lib. de sectis, methodicos obiurgasse Hippocratem, quia dixerit, artem esse longam; Methodici enim persistentes in communissimis, & generalissimis indicationibus artem medicam breuissimam faciebant; sed toto cælo aberrabant, vt infra ostendemus. Similiter errabat Thessalus, quæ Galenus 1. methodi cap. 3. reprehendebat, quia diuidebat morbos in generalissima, & in generalissimis differentiis quiescebat, quod erratum est inexcusabile, quia affectus curantur indicatis, id est, remediis specificis, & non genericis.

Hanc artificiosissimam medicinam hausit Galenus ab Analyticis fontibus, primo enim posteriorum capit. 5. dicit Aristot. vnum ex tribus erroribus, qui committuntur circa vniuersa esse, dum quod conuenit superiori applicetur inferiori: febris, gratia exempli, indicat humectandum, & refrigerandum; sed cum non sit curanda febris in vniuersali, sed talis vt specifica, idè si calor fuerit vt duo, verum remedium erit frigidum vt

duo, & non frigidum vniuersaliter sumptum, quod potest esse vt vnum, vt tria, &c. immò ex omnibus refrigerantibus, quæ sunt sub orbe lunæ, vnicum tantum inuenietur, qui possit hanc febrem calidam vt duo depellere: & erit, vt dictum est, frigidum vt duo: cætera omnia erunt vel superflua, vel diminuta, & minimè conferentia: superflua, quia non solù depellent morbum, sed nouum introducent: diminuta verò erunt vana. Præterea, qui vtetur contrario generico pro tollendo morbo specifico, incidet in paralogismum secundæ figuræ ex duabus affirmatiuis. Arist. num. 2. poster. tex. 12. consequentiam à genere ad speciem explodit, quia semper supponit petitionem principij: exèpli causa, si quis vellet pleuritidem curare, & desumeret indicatum, id est, remedium à pleuritide, quatenus est inflammatiò, & deinde pleuritidi illud applicaret, committeret transitum à genere ad speciem. Insuper reluctaretur Galeno 1. ad Glauconem, qui valde reprehendit eos, qui in genericis persistunt. Idem aduersaretur Gal. lib. de opt. sect. lib. 9. methodi c. 12. & 2. methodi c. 13. vbi dicit, vnum indicare vnum, & non plura. Insuper quemadmodum contraria generica non possunt auferre affectus específicos. Similiter contraria particularia non poterunt auferre affectus específicos; quamuis verò omnes morbi prima facie videantur esse indiuiduorum, tamè neque indicationes possunt hauriri ab indiuiduis, nec indicata, vt talia inueniuntur, quæ vni soli apta sint iuuare; quia de singularibus, nec methodus, nec ars, nec scientia datur; scientia enim ex Arist. 1. posteriorum est æternorum; quare omne remedium, quod aliquem particularem hominē potest sanare, & omnes morbi indiuiduorum naturas quasdam específicas, & æternas habent; nulla igitur medicina sanabit affectum alicuius particularis hominis, quæ id non efficiat virtute aliqua specifica sub qua infinita possunt esse

esse indiuidua ; & nullus morbus potest esse adeo particularis, qui non sit specificus, & qui non prædicetur de infinitis indiuiduis: Hinc indiuidua, nec indicantia, nec indicata esse possunt. De indiuiduis enim non habetur, nisi hic, & nunc: unde Gal. hæc Philosophia percitus sustinuit à loco, & tempore non sumi indicationes, atque tanto minus ab hoc loco, & ab hoc tempore, quæ sunt conditiones indiuiduorum.

Sed quia de his nos lib. 11. fusè egimus, ostendimusque artem medicam in perquirendis indicationibus descendere vsque ad specifica, & ibi quiescere, idè non est, vt iterum acta diffusè agamus.

Postremò in hoc text. Galenus reddit rationem, cur remedium curatorium debeat esse contrarium: supponitque duo: primum, quod est secundum naturam esse moderatum: secundum, quod est præter naturam esse immoderatum; quibus suppositis, dicit necessariū esse, quod immoderatum redigatur ab immoderato contrario ad mediocritatem; moderatum enim non habet vim introducendi sanitatem; sed solum conseruandi, vt notat Plusquamcommentator.

1 Dub. dicit Galenus immoderatum esse contrarium immoderato: quod si esset sequeretur, quod vni duo essent contraria, quod est inconueniens. Primū esset, dum immoderatum est contrarium alteri immoderato; secundum, dum immoderatum est contrarium moderato: veluti dum morbus, qui est res immoderata contrariatur sanitati, quæ est res moderata; ita vt si quis morbo calido in tertio gradu vexetur; primum contrarium erit frigidum immoderatum. in tertio gradu; secundum contrarium erit moderatum, quæ est ipsa sanitas, quæ est contraria morbo.

Solutio facillima est. quia immoderatum est contrariū immoderato, & habet medium: sanitas verò, quæ est res moderata non est contraria morbo; sed oppo-

sita priuatiuè; opposita enim ex Arist. in post prædicamentis quatuor sunt, & inter se valdè diuersa: alia enim sunt contradictoria; alia contraria, & hæc habent medium; alia priuatiua, & alia relatiua, quæ carent medio.

2 Dub. Galenus in text. inquit immoderatum ab immoderato ad mediocritatem redigiratio desumitur à Galeno 3. de simplici medicina c. 12. vbi ait, remedium debere esse in gradu æquali; quia si aderit affectus calidus, vt duo, & ei propinetur potio frigida vt tria, introductur frigidus affectus præter naturam; si verò propinetur potio frigida, vt vnū, remedium erit insufficiens; quare si remedium debet esse æquale, illud erit moderatum, & non immoderatum, vt docet Galenus.

Solutio facilis est: quia immoderatum consideratur dupliciter: vel immoderatum respectu corporis sani, vel respectu morbi; quæ posita distinctione dicimus, quod primo modo est immoderatum: secundò verò modo est æquale, quia calidum, vt duo, tolli debet per suū æquale contrarium, quod est frigidum vt duo.

3 Dub. Galenus dicit 8. meth. c. vlt. esse metiendum affectum præter naturam per recessum ab habitu naturali, quæ quidem doctrina est verissima, confirmaturque auctoritate Hippocratis 2. aphorif. 34. vbi protulit hunc aphorismum, *Ægri minus periclitantur, quorum natura, aut habitui, aut ætati, aut tempori magis congruit morbus*, ratio est, quia vbi morbi sunt similes naturæ, habitui, & ætati, paucus est recessus, veluti ardens febris, dum accidit iuuenibus in tempore æstiuo: Ex alia parte Gal. 11. meth. in calce tertij capitis habet hæc verba, magnitudinem morbi duplicem esse, vel ratione propriæ substantiæ, vel ratione recessus à naturali habitu; quare, non omnis morbus erit metiendus per recessum ab habitu naturali, ergo, vel malè hic, vel locis superius citatis.

Respondet Sclanus, semper esse metiendum recessum ab habitu naturali: sed dicit esse verum, quod quo ad nos aliquando morbi magnitudo melius cognoscatur metiendo recessum à naturali habitu, & aliquando melius cognoscatur considerando magnitudinem secundum propriam essentiam, sicuti dum in iuvene consideramus febrem ardentem, eam melius (vt inquit ille) intelligimus considerando essentiam, id est, ardorem, acrimoniam, & alia accidentia, quam illam dimetiendo ab habitu naturali. In sene verò melius intelligimus naturam ardentis febris, & eius magnitudinem metiendo recessum ab habitu naturali, qui frigidus est, quem considerando naturam, & essentiam febris.

Reiicitur, quia supponit magnitudinem morbi duplicem esse, sed non duplicem respectu rei, sed vnam magnitudinem esse respectu rei, & aliam respectu nostræ cognitionis, quod reluctatur Galeno, qui docet duplicem esse magnitudinem respectu rei tantum, & non aliam respectu rei, & aliam respectu cognitionis.

Dicimus itaque nos magnitudinem morbi duplicem esse aliam ratione recessus, aliam ratione propriæ essentiæ: exempli gratia, aderit aliquis vir natura debilis, frigidissimæ naturæ: Hic incidit in hydropem, anne recessus est paucustamen moritur: in hoc viro morbus est magnus ratione propriæ essentiæ, & non ratione recessus: negamus nos, omnem magnitudinem metiendam esse per recessum ab habitu naturali. Præterea inuenietur vir fortissimus sua natura frigidus potius, quam calidus, incidet in ardentem febrem: hic morbus ratione propriæ substantiæ, quamuis recedat; tamen non est adeo magnus: quare rectè cum Galeno dicemus, duplicem esse magnitudinem, vnam ratione recessus, aliam verò ratione propriæ essentiæ.

4 Dub. Argenterius ex tex. colligit, remedia curatoria non pugnare contra morbum, sed contra causam coniunctam: dicitque ad ablationem causæ, morbum tolli, idè morbum nihil indicare; quod destruit artificiosam Gal. methodum, argumentum Argenterij tale est: ex Gal. immoderatum ab immoderato contrario ad mediocritatem regitur; sed sic est, quod immoderatum non contrariatur morbo; quia quod contrariatur morbo est sanitas, quæ est res moderata ergo ex ipso Gal. remedia dirigi debent ad causam contentiuam morbi, & non ad morbum.

Responsio est facillima, quamuis Argenterius putet, argumentum propositum in confirmanda causa contètiua esse demonstratium, oppositio enim ex Arist. quatuor modis accipitur, vel vt est contradictoria, vel contraria, vel relatiua, vel priuatiua: dum igitur Argenterius ait, immoderatum non esse contrarium morbo, quia sanitas est, quæ contrariatur morbo, dicimus, sanitatem non esse oppositam morbo oppositione contraria, vt remedia scilicet debeant morbo aduersari, sed esse oppositam morbo priuatiuè, quod etiam admonet Arist. c. de oppositis: ibi enim dicit, morbum esse priuationem sanitatis, & cæcitatem esse priuationem visus: dum igitur Galenus ait, immoderatum esse contrarium immoderato, tunc dicimus, vnum immoderatum esse remedium, aliud verò immoderatum esse morbum, & non causam coniunctam: Nec dicat, vnum qualitatis excessum esse contrarium alteri, qui efficit morbum; quia excessus causæ antecedentis, quæ efficit excessum, quem vocat causam coniunctam, vel contentiuam, erit intemperies similarium, quæ est morbus, & non causa, & ab hoc morbo immediatè læduntur actiones; quare dicimus, causam contentiuam separatam à morbo esse puram chimeram. Præterea dum dicit Argenterius, actiones lædi à causa

causa contētiua, & non à morbo, ostēdit se non intellixisse arcana analytica; apud Arist. enim actiones propriæ numquam ab aliqua causa pender, sed à subiecto, & per subiectum definiuntur: quia omnes actiones propriæ sunt in secundo modo dicendi per se, in quo non causa, sed subiectum propriæ passionis collocatur: quo posito, cui dubium, quod mala constitutio similium sit subiectum actionum læsarum, & à constitutione immediate pendeant actiones? ergo mala constitutio indicabit immoderatum, & non causam malæ constitutionis; quia mala constitutio est illa, quæ immediate lædit actionem; illa igitur est tollenda, & præter illam non datur alia causa, quæ immediate actionem lædat.

§ Dub. ex Galeno in tex. habetur, morbum tolli à suo contrario immoderato, dicit immoderato, quia vnum vni est contrarium, vt probauimus superius: cæterum non videtur, quod contrarium à suo contrario tollatur; quia ex Hippocrate conuulsio facta à pituita tollitur frigida perfusione; & ex Galeno habetur, maniam mediocrem extasi, id est, vehēmenti mania tolli, ergo non à contrario remedio, sed à simili morbi tolli possunt.

Respondetur, morbos tolli à suo contrario, semper esse per se verum, per accidens tamen affectum frigidum à frigido remedio auferri, exempli gratia conuulsio, quæ sit à frigida pituita ab aqua frigida perfusa tollitur, quia ob perfusionem frigida concentratur calor, qui concentratus, & redditus maior vincit, & superat frigidum: Ego non semel colicum dolorem à frigidis flatibus factum in his, qui habitu sunt carnoso, perfusione frigida illico sanauit. Similiter mania mediocris extasi aliquando tollitur, sed per accidens, quatenus scilicet in vehēmenti mania excitatur expulsiua facultas ad expellendum id, quod non potest expelli in mania mediocri.

¶ Dub. non videtur, quod semper mor-

bis tollatur à suo contrario immoderato: curatur exempli causa apostēma, dum pungitur, & pus egreditur: non tamen videtur contrarium immoderatum. Similiter membrum luxatum reponitur in suum locum: repositio tamen non est contrarium immoderatum.

Respondet Argenterius, Galenum loqui de intemperie, & non de aliis affectibus: dicimus tamen nos ad omnes affectus præter naturam transferri posse hoc Galeni præceptum, quod scilicet ab immoderato contrario tollatur affectus morbificus, quia vni contrario vnicum est contrarium, & illud vocatur immoderatum; cur verò vnum tantum sit hoc contrarium, quod est remedium, & non plura, fusè egimus lib. II. methodi nostræ; ostendimusque quam maxime aberrare, qui arbitrantur non esse necessarium, quod contraria remedia inter se plurimum distent. Ad exemplum de pure respondemus, euacuationem puris esse remedium immoderatum, & contrarium plenitudini: repositionem verò membri luxati esse remedium contrarium membro luxato, vt luxatum est.

Præterea est præceptum Hippoc. 2. de natura humana tex. I. his verbis expressum; *Præterea, quæ dicta sunt, nosse oportet morbos, quos repletio gignit, euacuatione, quos euacuatio, repletionem, quos labor, quiete, quos nimium otium, labore curari. In summa debet Medicus scire instantibus & morbis, & formis, & temporibus, & atatibus obistere, & contendencia laxare, & laxa contendere, hac enim potissimum ratione quod molestum est sedaretur; atque hoc ipsum mihi videtur esse curatio.* Ex his verbis Hippocratis clarissime ostenditur, curationem omnem fieri per contraria: & quamuis possem testimonia alia innumera ex Hippocrate, Galeno, Aui-cenna, & Aristotele afferre de hac re, nolo tamen in re tam manifesta tempus conterere.

CAPITIS LXXXIX.

PARTICULA II.

Textus 36.

At manifestum est, quod secundum potentiam, non autem imaginationem, & calefaciens, & refrigerans, & quaecunque alia huiusmodi oportet assumere. Voco autem secundum potentiam quod re ipsa verè tale existit, quale esse dicitur. Secundum imaginationem autem, quod ex prompto quidem sensu tale esse imaginamur, cum tamen verè tale non sit. Sed qua sint hæc ratione distinguenda, diximus in libris illis, in quibus de simplicium medicamentorum facultatibus agitur.

IN tex. superiori ostendit, quod curatio fieri debeat per contrarium: in hoc tex. verò docet, quodnam sit hoc contrarium, quod in curandis morbis sufficiat: & dicit, contraria, quæ habent vim curandi esse talia secundum potentiam, id est, quod re ipsa talia sint, siue operentur per se, siue per accidens, nihil enim refert, dummodo sanent: & non secundum imaginationem, id est, secundum apparentiam, quæ plebei, & stolidi homines mouentur.

Quid verò intelligat per talia secundum potentiam, quæ re ipsa talia sunt: variæ sunt opiniones.

Acachias per talia secundum potentiam intelligit, quæ ita sint à natura facta: excluditque ea, quæ sunt asciticia qualitate prædita.

Reiicitur, quia omnis asciticia qualitas potest contrarium summe tollere: aqua, quæ sua natura est frigida, si asciticiam

qualitatem ligni sancti, vel falsæ per decoctionem acquireret, exiccabit; attamen aqua sua natura non habet vim exiccandi.

Plusquamcommentator, Sclanus, & alij multi intelligunt per re ipsa tale, quod per se est tale: per secundum imaginationem tale intelligunt quod per accidens est tale.

Reiiciuntur, quia Medicus sapissimè superat morbos per ea, quæ per accidens sunt talia: exempli causa, conuulsio facta ex pituita, tollitur, si est in iuvene bene carnosio perfusione frigida, vt dicit Hippocrâtes 5. aphorif. 21. similiter colicus dolor à flatu exortus, si fuerint in habitu carnosio, perfusione frigida illico tollitur: ecce quam benè in medicina ea, quæ per accidens agunt, conferat.

Oddus putat, illa esse re ipsa, & secundum potentiam talia, quæ deprehenduntur talia à sensu tactus, & gustus: quæ verò ab odoratu, visu, & auditu deprehenduntur, esse secundum imaginationem talia. Hinc dicit calcem, & niuem, quæ candida sunt à sensu visus non deprehendi, quia nix est frigida, calx verò potentiam exurendi possidet: ineptus igitur est visus (ait ille) pro dignoscendis qualitatibus. Similiter dicit de odoratu, dum ex odore iudicamus temperamentum: itidem de auditu: colligit ergo, gustum, & tactum deprehendere quæ re ipsa talia sunt, reliquos verò sensus deprehendere quæ sunt secundum imaginationem. Postremò comprobat suam sententiam auctoritate Galeni 3. de temperamentis c. 4. vbi dicit, *Attendere quam maxime oportet, & discernere ea quæ per se sunt ab his, quæ sunt per accidens, non solum in calidis, & frigidis, sed in humidis, & siccis: quæ enim sicca sunt, sicuti as, ferrum, largo calore liquata, humiditatis phantasiam præbent: Ecce dicit, quod per secundum phantasiam, seu imaginationem Galenus intelligit, quæ sensu visus cognoscuntur, & non tactus, vel gustus.*

Reiicitur,

Reiicitur, quia omnia medicamenta, quæ possunt curare, habent potentiam curandi, & re ipsa talia sunt: sed sic est, quod non solum, quæ per se talia sunt, habent potentiam curandi, sed etiam quæ nullo sensu deprehenduntur; ergo non est verum, quod per secundum imaginationem intelligantur solum, quæ auditu, visu, & odoratu percipiuntur: similiter non est verum, quod re ipsa talia sint, quæ tactu, & gustu cognoscuntur. Quod verò multa, & innumerabilia sint, quæ re ipsa talia sunt, & nullo sensu percipiuntur, patet sexcentis exemplis: anne frigida perfusione curatur colicus? certum est, quod hæc virtus aquæ, quæ tollit colicum à causa frigida prodeuntem, nullo sensu percipiatur; ergo hæc distinctio de sensibus in hoc tex. mihi videtur ridicula: quamvis in se sit vera.

Argenterius interpretatur per re vera talia, quæ habent vim calefaciendi, vel refrigerandi, vel aliud faciendi in corpore, siue id propria, siue ascititia facultate, quæ vel per accidens, vel per se id efficiant: putatque illa dici secundum imaginationem, quæ non habent talem vim, qualem aspectu iudicamus: emplastra enim dantur mollia, tamen non habent vim emolliendi: quia aliqua quamvis sint mollia exiccant, & indurât, &c. Hæc sententia videtur probabilior, quia, qui diceret, quod ea quæ sunt per accidens, non includantur in iis, quæ talia existunt secundum potentiam, excluderet ab arte Medica quæ ex accidenti operantur, quæ infinita sunt, ut dictum est superius.

I Dub. videtur quod Galenus per ea quæ re vera talia existunt, & secundum potentiam operantur, & non secundum imaginationem intelligat ea, quæ per se operantur; quia in tex. habet hæc ferè verba, *Qua ratione sint distinguenda, quæ operantur secundum potentiam. & secundum imaginationem distinximus in lib. de simplici medicina.* Addunt: at sic est, quod in 1. lib. & tertio de simplici med. egit de

modo distinguendi, quæ operantur per se ab iis quæ per accidens: ergo per quæ re vera talia sunt, intelligit ea, quæ per se operantur: & per ea quæ sunt secundum imaginationem intelligit ea, quæ operantur per accidens.

Propositum argumentum est multorum expositorum, sed est vanissimum: nõ enim valet dum dicunt, in hoc tex. Galenus ait, se egisse de modo distinguendi ea, quæ secundum potentiam operantur ab iis, quæ secundum imaginationem, in lib. verò de simplici medicina tradit modum distinguendi ea quæ operantur per se, ab iis, quæ per accidens, ergo idem quoque intelligit hîc: valeret si solum traderet in libris de simplici medicina modum distinguendi ea quæ habent virtutem per se, ab iis, quæ per accidens: sed cû tradat virtutes simplicium operantium per se, & per accidens: neque reprehendat optimas operationes, quæ à causis per accidens fiant, sed solum illas, quæ nec per accidens, nec per se agere possint, quæ sunt secundum imaginationem, quas virtutes solum plebei, & stolidi sequuntur, non est dicendum, ut hîc Galenus intelligat per secundum imaginationem ea, quæ per accidens operantur: Prudens enim Medicus sæpius utitur iis, quæ per accidens sanant, quam quæ per se: & ratio dicitur, quia quodlibet indicatum per se vnam actionem solam habet, per accidens verò infinita. Ego sanè si ægrotarem æquè gratum esset mihi remedium, quod per accidens me sanaret, ac illud quod per se: ecce quam ridicula est expositio dicentium solum illa esse contraria, quæ morbos per se sanât. Insuper dictæ expositionis vanitas confirmatur auctoritate Hippocratis, & Galeni. Hippocratis 5. sect. aphor. 21. vbi convulsionem à causa frigida in iuvene carnoso larga profusione frigida sanari dicit: ecce quod aqua frigida cōcentrādo calorē sanat per accidens morbum frigidum. Eadem ratione, Galenus 3. de temperamentis, c. 5. dicit

ה'תש"ח

PARTICVLA III.

Textus 37.

In text. superiori dixit Galenus esse eligendas causas salubres contrarias, quæ re vera habeant potestatem tollendi ægritudinem factam. In hoc tex. duo facit primo, dicit pro ægritudine facta esse eligenda illa contraria, quæ re vera habent potestatem vincendi morbum factum, ad differentiam illarum causarum, quæ secundum imaginationem videntur contraria, veluti si nimio calore quis opprimeretur, indeque vino niue refrigerato uteretur: hoc contrarium esset secundum imaginationem, & non secundum veritatem: homines enim vulgares, & plebei imaginantur pro nimio calore extinguendo optimum fore vinum in excessu niue frigefactum, quod ratione vini calefacit, & ratione nimij frigoris obstruentis meatus, per quos ventilatur calor naturalis, exurit. Secundo docet in hoc tex. eadem via esse incedendum in ægritudine, quæ partim fit, & partim est facta, veluti sunt febres putridæ: in his quoque oportet eligere causas salubres curantes

curantes febrem factam, & præseruâtes partem fiendam, tollendo, scilicet causam antecedentem, quæ facit febrem: Hancque viam eligendi causas salubres nos quoque docuit Galenus multis in locis, sed præcipuè in libris de simplici medicina.

CAPITIS LXXXIX.

PARTICULA IV.

Textus 38.

Esto enim si ita contigerit in humoribus putrescentibus accendi febrem. Indicatio in huiusmodi est euacuatio, atque alteratio, hæc quidem quæ putredinem finiat manente adhuc substantia, euacuatio verò, quæ totam ex corpore substantiam ducat.

SUPERIUS dixit in morbis, qui adhuc sunt, procedendum esse non solum contra morbum factum, sed etiam contra causam generantem morbum, qui adhuc fit: Cæterum, quia febris putrida est morbus, qui partim est factus, & partim fit: ideo in hoc text. exemplo febris putridæ docet, quæ remedia conueniant pro auferendis humoribus putridis, qui sunt causæ generantes, per quos febris adhuc fit; dicitque duo esse remedia: quæ & futuram febrem inhibent, & auferunt causam illam generantem: horum alterum dicit, in euacuatione consistere: alterum verò in alteratione. Deinde definit quid sit alteratio, & quid euacuatio, inquit igitur, alterationem esse, quæ putredinem finit manente adhuc substantia, quasi dicat, quâuis humores incipiant putrescere, tamen eos alterando ad benignum, & pristinum statum naturalé reducere possumus,

ita ut nullo modo substantia humorum corrumpatur, sed maneat, & conseruetur. Quæ verò sint hæc alteratia, quæ putredinè prohibent, Gal. docet 11. methodi cap. 13. quatuor esse opposita putredini, euacuatione, quæ tamen non pertinet ad alterationem, refrigeratione, ventilatione, quæ fit aperientibus; & semipuridorum coctionem: secundò definit quid sit euacuatio, quæ respicit quod putrefactum est, & non quod est in putrescere. Dicit euacuationem esse, quæ totum humorum substantiam à corpore educit; dicit totam substantiam, quia est in putrefacto esse, & nullo modo ad benignum, & pristinum statum potest reduci.

Notandum in morbis, qui adhuc sunt, semper esse auspicandum à causa; ideo Gal. proponit in febre, quæ est morbus, qui partim fit, & partim est factus: à causa, id est, ab humorum euacuatione, & alteratione esse auspicandum: quia euacuatio, & alteratio respiciunt causam febrilem, id est, humores putridos, & non febre: eandem doctrinam habet variis in locis 8. enim methodi c. 1. dicit, si causa efficit febrem, à causa esse curationem auspicandam: si non amplius fiat, sed sit factus morbus, tunc non esse opus, ut medicus de auferenda causa cogitet. Similiter 3. meth. c. 9. docet, in vlcere phlegmonoso non esse exordiendam curationem ab vlcere, sed ab inflammatione, quæ est præcipua causa vlcis. Idem 4. meth. 4. dicit, dum morbus adhuc fit, à causa esse exordiendum. Insuper 10. meth. c. 1. & 12. nisi prius causa remoueat, quæ morbum facit, morbum non posse curari: & in hoc cap. paulò infra dicit, commune præceptum esse, ut prius rescindamus causam, & deinde agnitudinem, quæ ab illa dependet.

1. Dub. dicit Galen. 3. methodi cap. 9. si in vlcibus phlegmonosis superueniat conuulsio, prius esse tollendam conuulsionem, quam inflammationem, quæ est præcipua causa, ergo non semper à causa erit incipienda cura.

Solutio facilis est, quia dum dicimus, à causa prius esse exordendam curam, intelligimus facta cōparatione inter causam, impedimentum, & morbum, id est, semper prius à causa esse exordendam curam, quam ab impedimentis, & à morbo, dicimus tamen ex Galeno sēper esse faciendā cōparationem inter causam, & vrgens; quia semper Galenus admonet prius esse incipiendam curam ab vrgente, quam à causa; quare quamvis inflammatio sit causa conuulsionis, cura tamen est incipienda à conuulsione, quia conuulsio est vrgens, & ex Hippocrate ei, quod magis vrget, semper est attendendum. Hinc Galenus 3. methodi c. 9. & 7. methodi c. 12. summo artificio, & miro ordine reduxit omnia indicantia, quæ præcedunt indicationem, quæ desumitur à morbo, vt morbus est, ad tria, scilicet ad vrgens, ad causam, ad impedimentum hac lege, vt prius vrgens, si adsit, tollatur: secundo, causa principalis: tertio, impedimenta. Nos lib. 15. de indicantium æquilibrio, de ordine, & potestate indicantium, quæ desumuntur ab vrgentibus, causis, & impedimentis fusè egimus, & Lectores ad illum sermonem remittimus.

2 Dub. inquit Galenus in tex. febrem accendi in humoribus putrescentibus, quod non videtur; quia febris in solidis accenditur, & Galenus 10. methodi eam vocat accensionem cordis; & Auicennas in definitione febris ait, febrem esse accensionem cordis, & mediante spiritu diffundi per vniuersum corpus, ita vt cor sit subiectum principale febris, & totum corpus sit adæquatum: quare malè Galenus dum in tex. dicit, febrem esse accensionem factam in humoribus,

Respondet Plusquamcommentator, esse legendum febrem accendi ex humoribus, & non in humoribus. Relicitur, quia non est officium commentatoris mutare verba Auctoris antiqua. Ego autem dicerem, febrem accendi in humo-

ribus quō ad causam, & originem; quia humor putridus est principium quo, & non quod ipsius febris. Vel dicerē, sientem febrem, de qua loquitur hic Galenus, & non factam esse accensionem in humoribus: facta enim est accensio in solidis. Hinc Galenus loquitur in hoc loco de præseruatione à futura febre, quæ nō est in facto esse; & proponit duo remedia, alterationem, scilicet & euacuationem, quæ respiciunt febrem futurā, & sientem, & non factam: Quod verò hæc duo remedia respiciant partē futuram febris, patet, quia vocantur à Galenio remedia præseruatoria, & non curatoria; quod verò præseruatio exigit alterationem, & euacuationem, patet similiter ex Galeno lib. de constitutione artis c. 19. vbi habetur, corpora præseruari à futuro morbo alteratione, & euacuatione. Modus verò, quo corpora alterantibus præseruamus à futura febre triplex est, alius, qui procedit refrigerando; alius ventilando, & coquendo; & alius, qui procedit euacuando: euacuatio enim à putredine præseruat: nam Gal. 11. methodi cap. 3. dicit, quatuor esse opposita putredini, refrigerationem, ventilationem, semiputridorum coctionem, & euacuationem.

3 Dub. Galenus ait, alterationem auferre putredinem, manente adhuc substantia; quod non videtur; quia putredo ex Aristotele, & Galeno est corruptio: sed in corruptione non remanet substantia: corruptio enim est mutatio totius in totum.

Respondet Plusquamcommentator, Galenum per putredinem intelligere solum alterationē. Nos tamē distinguimus putrescibile ab eo, quod est in putrescere, & ab eo, quod est in putrefacto esse: posita hac distinctione, dicimus, quod virtute alterantiū prohibemus, ne quod est in putrescere, perueniat ad putrefactum esse, atque hoc ex Gal. 11. meth. ca. 3. fiet triplici alterantium genere, re-

frig cran

frigerantibus, ventilantibus, & iis, quæ semiputrida coquunt; hinc Gal. 1. 1. meth. c. 8. dicit, eadem arte nos tollere putredinem humani corporis, quæ extra corpus; quia dum aliquid incipit putrescere, & adhuc non est putrefactum, prohibemus, ne putrescat, refrigerando, vel ventilando, æti; scilicet libero corpora exponendo. Quod verò est omnino putridum non alterantibus, sed euacuantibus, quæ substantiam humorum totam per alium, vel per urinam, vel alias partes educant, ut supra.

Causæ verò putredinis quor sint, colligi quoque possunt ex remediis, quæ aduersantur putredini: oppositorum enim eadē est scientia: remedia, quæ sunt opposita putredini, diximus ex Galeno esse quatuor, videlicet, refrigerantia, ventilantia, semiputridos humores coquentia, & euacuantia: quatuor erūt quoque causæ, quæ efficiunt putredinē: dicimus igitur, refrigeratio naturalis iuuet, & inhibeat putredinem, calefactionem non naturalem externam, vel internam causare putredinem: si ventilatio prohibebit putredinem: ergo prohibita perspiratio conspirabit in putredinis productionē. Hinc Galenus 1. 1. meth. c. 4. & 2. de differentiis febrium c. 2. dicit, potissimam causā putredinis esse prohibitam perspirationē, quæ solum fit ab angustia, & angustia à coalescentia, subsidentia, compressione, occlusionē, vel obstructione: obstructionem deinde à viscidis, crassis, vel copiosis humoribus: auferas igitur causas efficiētes angustia, & præcipuē obstructionē, tunc ventilabis; & arcebis egros à putredine: Si semiputrida non poterunt coqui, putrida fient: oportet igitur roborare vires, ut possint semiputrida coquere: ergo vires debiles putredinē causari possunt. ecce quod ex remediis putredinis dignosci quoque possunt causæ putredinis. Quomodo verò roborētur vires collapsæ totius, vel partiū legas librum quintumdecimum methodi nostræ, ibi

intelliges quomodo roboventur. Similiter dignoscimus plenitudinem: quatenus adiapneustiam efficit, causari putredinē, quia euacuatio prohibet, & tollit putredinem. Notandum tamen, euacuationem non solum prohibere putredinem, sed etiam tollere putrefactum esse; per putrefactum esse intelligimus humores incineratos. Arist. enim 4. meteororum, cap. de putredine dicit, finem rerum putridarum esse cinerē, qui pertinet ad putrefactum esse; sciendum tamē, euacuationem respicere putrefactum esse, quatenus substantiam tollit, ut dicit Galenus in text. respicere quoque putrescibile, non quatenus tollit substantiam, sed quatenus tollit illos humores, qui apti sunt, ut quam citissime putrescant. Hinc quando Gal. 1. 1. methodi cap. 15. dicit, venæ sectionem esse remedium saluberrimum in omnibus putridis febribus, intelligit non solum pro inhibitione putredinis; id est pro auferenda occasione, & dispositione humorum putrescibilium, sed etiam pro eradicatione humoris, qui est in putrefacto esse, id est, pro eradicatione cineris, qui in venis febricitantium colligitur. Quod verò venæ sectio conferat quoque ventilationi, patet ex Galeno 8. methodi cap. 4. ubi ait, ob venæ sectionem putridum perspirare: arbitror per putridum non intelligere cinerem, quia cinis non eget ventilatione: Quomodo verò post sanguinis euacuationē putredo in humoribus non ita officiat; puto inde pendere, quia vapores putridi soliti ad cor excurrere, non ita in cor inclinant, sed in venarum vacuitatem reditum ob præsentem phlebotomiam maiorem, atque hæc est causa cur phlebotomia, licet fiat per euacuationem optimi sanguinis, iuuet.

4. Dub. ait Galenus, putredinem tolli duobus remediis, alteratione, scilicet & euacuatione: videtur diminutus; quoniam nil dicit de phlebotomia, quā in auferenda putredine tantum percelebrat

Galenus 11. methodi c. 15. Similiter Galenus 1. aph. 22. dicit pharmaca electiue purgantia esse illa, quæ putridum euacuant: erantigitur prædicta duo remedia proponenda.

Respondemus, non solum hæc duo proposita reduci ad euacuationem, sed plura alia diuersimode conferre ad euacuationem: phlebotomia enim iuuat, quia exonerata sarcina natura, quod reliquum est, melius concoquit: pharmaca verò euacuant per aluum illum cinerem, qui potest per aluum euacuari: euacuant quoque putrescibile, & tollunt causas, & occasiones nouæ putredinis.

5 Dub. Galenus in tex. pro auferenda putredine refert duo remedia, vacuationem scilicet & alterationem; quod præceptum non videtur vniuersaliter verum, quia dum humores sunt putrefacti non egent alteratione, sed omnimoda euacuatione.

Respondetur, in putridis humoribus semper esse putredinem factam, sientem & futuram; qua posita distinctione dicimus, pro putredine facta nullum alterans remedium iuuare; quia, quod est in putrefacto esse non est ad benignum reducibile, ideo euacuatione solum eger: dum Galenus proposuit alterationem, & euacuationem, considerauit non solum humores, qui sunt in putrefieri, verum etiam qui sunt in putrefacto esse. Notandum tamen in putridis humoribus, euacuationem esse duum generum; alteram esse, quæ inhibet putredinem; alteram, verò, quæ educit, quod est omnino putrefactum; dicimus in vtroque casu alterationem præcedere euacuationem: debet enim præcedere euacuationem humorum semiputridorum, quia, nisi illi humores concoquantur, non possunt electiue purgari: secundum hanc intentionem Hippocrates 1. apho. 22. protulit hunc aphorismum, *Concocta medicari, & non cruda*. Concoquuntur enim humores, dum redduntur ab alterantibus liquidi. Simi-

liter ante euacuationem humorum, qui sunt in putrefacto esse, requiruntur alterantia, quæ sunt aperientia meatus pertinetes ad renes, & ad furculos venæ portæ, quia per has regiones euacuantur cineres putredinis: humores enim qui sunt in putrefacto esse nihil aliud sunt, quam veluti cineres. Demum fac memineris ante euacuationem, quæ fit per lenientia mollia, & blanda, quæ euacuant primas vias, vt non præcedant alterantia: imò alterantia serapia, nisi primæ viæ sint euacuatæ, potius efficiunt, quia illa excrementa impediunt transitum alterantium, & eorum virtutes retundunt.

QVÆST. CV.

Digressio de putredine.

QVæritur in hoc loco, an putrefactio in humoribus sit putredo diuersa ab illa proposita ab Arist. 4. meteororū c. 2. & an putrefactio in humoribus sit putredo, quam vocat Arist. simpliciter, vel sit illa, quam vocat secundum partem. Vt hæc rectè intelligatur, videndum est, quid dicat Arist. de natura putredinis.

Arist. 4. meteororum c. 2. sic definit putredinem; putredo est corruptio propria caliditatis in vnoquoque humido ab aliena caliditate, quæ est ambientis; deinde subdit, & à propria rei putrescentis frigiditate. Quo ad causam formalem putredinis dicimus, esse corruptionem, & totalem, & absolutam; quia finis putredinis est incineratio; Nec valet, dum obiciunt, si caliditas omnino, & absolute corrumperetur, animalia, quæ ex putri materia fiunt, non generarentur; quia propria caliditas extinguatur; & ex noua materia nouus calor fit, illo modo, quo in candela fit lumen, quod semper destruitur, & semper nouum ex materia accensa generatur. Quo ad causam materiale putredinis dicimus esse vnumquodque humidum proprium, sicuti enim putredo est

est corruptio propriæ caliditatis, & non alienæ: sic hæc corruptio fit in humido proprio, & non alieno. Quo ad causam efficientem ait, esse alienam caliditatem ambientis: illa enim euocat calorem proprium: nos enim intelligimus per ambientem non solum caliditatem, quæ est in aëre, & aqua; sed etiam in fuliginibus retentis per adiapneustiam: quia prohibita perpiratione, retinentur fuligines: quibus retentis, non ventilatur calor ab aëre per inspirationē, vel per diastolem pulsus attracto: vnde incalescit, & destruitur propria humorum caliditas: ecce igitur, quod causa efficiens est etiam calor fuliginū, quatenus euocat proprium calorem, & illum corrumpit. Dum verò Arist. subdit, putredinem quoque prodire à propria rei putrescentis frigiditate, sic intelligendus est, quod scilicet calor proprius ab externo calore ambiētis euocetur, egrediaturque cum humido proprio; accidentia enim non transmigrant sine subiecto: egressoque calore, statim interna frigiditas suboritur, ita vt perexiguus calor naturalis, qui relinquitur non possit amplius humidū cum sicco retinere; vnde terreus pulvis, seu cinis relinquatur oportet, quo fit, vt Arist. 4. meteororū dicat; cinerē esse finem putredinis. His positis facilē est videre, cur aëre existente frigido, sicuti dū spirat aquilo, difficiliter mixta putrescant: è contra in locis calidis. Similiter dum humidū dominatur calori, eo citius mixta putrescūt: quo fit, vt Galenus 1. de tēperamentis c. 4. dicat, humiditatem esse putredinis matrē. Hinc si arcendi sint fructus à putredine, humiditas abundans, vel igne, vel sole siccat, vt calor illorum proprius, qui erat ab illa oppressus fortior redditus magis resistat externæ caliditati ambientis: ecce igitur quod definitio Arist. nō solū cōuenit omnibus mixtis, sed etiā humoribus, qui putrescunt in venis.

Quærebatur quid Arist. 4. meteororum intelligat per putredinem simpli-

citer, & quid per putredinem secundum partem: Medici enim disputant, an putredo februm putridarum sit, quæ dicitur secundum partem, vel sit, quæ dicitur simpliciter.

Albertus Magnus per putredinem secundum partem intelligit putredinem elementorum. Erasius intelligit formæ interitum, sed non vsque ad elementa: illam enim putredinem vocat vniuersalem, & simpliciter. Archangelus Mercenarius disputat contra Erasium, dicitque putredinem secundum partem non esse interitum formæ, sed solum alterationem qualitarum. Iacobus Zabarella censet, putredinem secundum partem modo esse interitum formæ, veluti dum animal corrumpitur, & fit cadauer, vel dum vinum putrescit, & fit vappa: modo dicit, esse alterationem qualitarum, veluti dum vinum incipit putrescere; attamen diligentia practantium transponentium vina ex dolio in dolum reduci ad pristinam bonitatem: hanc putredinem vocat Zabarella secundum partem, quamvis sit in solis qualitatibus: hancque opinionem recipimus.

Sequitur, vt modo quæramus, an humores in febribus putridis putrescant simpliciter, vel secundum partē: Mercenarius, Zabarella, & alij putant, putredinem humorum efficientium febrem esse secundum partem, & non simpliciter: censet enim Mercenarius, putredinē humorum esse alterationem, & non formæ interitū: Zabarella verò asserit, aliquando esse formæ interitum, aliquando vero solam alterationem qualitarum: datque exemplum, dum sanguis mutatur in bilem, vel alium humorem toto genere præter naturam, dicit esse cum interitu formæ sanguinis: dum verò ob putredinem humorum alterantur solum qualitates, non corrumpi formas humorum: dicitque tunc medicum auferēdo occasionem, aperiendo scilicet euacuando, & refrigerando posse humores, qui incipiunt

putrescere, ad pristinam temperaturam transferre. Ego arbitror, Galenum velle putridos humores non solum putrescere secundum partem cum interitu formæ, sed etiam putrescere simpliciter: & ratio est, quia portio putrida resoluitur vsque ad elementa, & ad cinerem: tunc enim putredo est simpliciter putredo, quando illius finis est cinis. Quod verò humores putridi resoluantur in cinerem est Gale-
ni 2. de differentiis februm, & 3. præsa-
giorum 3 2. ubi habet hæc verba, *Si na-
tura illum veluti cinerem supra modum
adustorum vacuare non antequeretur, ille
rursus in corpore manens, & concalescens
magna quandam ad putredinem propensio-
nem contrahit.* Quare si causa, cur putre-
dines excitentur sit, cinis humorum adu-
storum, putredo febrilium erit simpliciter,
& non secundum partem: apparet enim
hic cinis in vrinis in fine putridorum mor-
borum: & præ se fert speciem ætenuarum
perexiguarum: differt autem ab arenulis,
quia hæ in fundo matellæ colliguntur,
cinis verò in nubeculis dispersus conspi-
citur. Dum verò Zabarella dixit, putre-
dinem, quæ est in solis humorum quali-
tatibus tolli per leuam medicinam: pu-
tredinem verò cum interitu formæ hu-
morum nullo modo corrigi, vel reduci
posse ad pristinum statum: eius pace dis-
tinctio est vana; quia nulla putredo per
leuam medicinam corrigitur; hæc tria
sunt natura distincta; putrescibile, pu-
tredo, & putrefactum: putrescibile alte-
ratione, & euacuatione tollitur; vt dicit
Galenus lib. de constitutione artis cap.
19. & in hoc loco corpora scilicet præ-
seruari à futura putredine, seu à futuro
morbo alteratione, & euacuatione: pu-
tredo verò solum est in fieri, putroque
esse fumos, seu exhalationes putridas,
quæ neque sunt putrescibiles, neque ad-
huc omnino putrefactæ sunt; putrefa-
ctum esse est cinis, qui debet euacuari,
ne ad instar fermenti in humoribus no-
uam excitet putredinem.

1 Dub. Galenus 11. methodi cap. 8.
comparat putredinem humorum putre-
dini iumentorum, & fructuum, pomorū
videlicet, & carniū: sicut enim quod
putridum est in inanimatis amouere, vel
amputare par est, & quod relinquitur
flabellatione corrigi: sic fieri debet in
humoribus putridis efficientibus febrē,
quod putridum est subito euacuare, &
quod tendit ad putredinem flabellatio-
ne, & libera perspiratione inhibere ne
putrescat; quæ posita similitudine sequi-
tur, sicut statim quod putrefactum est in
carne indicat sui amotionē abscindendo
quocunque modo; sic quod putrefactum
est in humoribus statim purgandum; er-
go prima die, id est, post primum paro-
xysmum, & non post concoctam mate-
riam corpora erunt purganda.

101 Respondent nonnulli, hanc putredi-
nem non esse similem putredini inani-
matorum. Quæ responsio non accipitur;
quia sicuti in inanimatorum putredine
cinis est finis; sic in humoribus putridis;
Dicimus enim quod est simillima, & si
posset amoueri quod putrefactum est,
statim post primum paroxysmum; opti-
mum esset, sed non est possibile; est enim
naturæ officium separare putredinem à
non putrido, & deinde illud euacuare;
quod vt fiat requiruntur multi dies: nos
tamen interim vitium aperientibus, diu-
reticis, incidentibus crassitiem, & deter-
gentibus viscositatem; quibus omnibus
peractis mox natura incipit putridos hu-
mores propellere, & medicus naturæ
imitator eo illos ducit, quod natura ver-
git; & tandem illos à corpore expellit.

CAPITIS LXXXIX.

PARTICULA V.

Textus 39.

*Sed dicta quidem alterationis species
il corcoctio existit, quam ubi inue-*

nerimus

nerimus à quibusnam causis fieri contingat, tunc utique eorum, quæ hoc pacto salubria sunt scientiam tenebimus.

IN tex. superiori dixit, quod duo sint remedia pro humorum putredine auferenda: alterum est alteratio, alterum est euacuatio. In hoc tex. ait, se intelligere per alterationem concoctionem: secundo, quod si inuenerimus ex quibus causis coctio fiat, nos statim scire quæ fuerint causæ salubres, quæ conferunt ad melius, & promptius concoquendum. Quæ autem iuuant coctionem, ut infra dicemus, ex Gal. 1. epid. 2. com. 43. sunt quies, moderatè calida, frictio, & balnea; addas solum, aperientia meatus, & alia, de quibus in dubiis diligenter tractabitur: hæc est continuatio, & sensus verborum textus.

1 Dub. à Gal. 1. methodi cap. 13. etiam proponuntur alterantia, quæ inhibent putredinem, ventilatio scilicet refrigeratio, & semiputridorum coctio, ergo malè hîc Galenus, dum per alterationem inquit se intelligere concoctionem, quia omittit ventilationem, & refrigerationem.

Respondent nonnulli huic difficultati, interpretando verba text. hoc modo: sed dictæ quidem alterationis species est coctio, id est, quod coctio sit quædam species alterationis; sed hæc expositio non explicat vim verborum Grecorum, quæ sic se habent, ἀλλὰ τὸ μόνον εἰρημένον εἶδος τῆ ἀλλοιώσεως πέφικε ἐστίν. id est, sed dicta quidem alterationis species coctio est: non dicit dictæ alterationis in genitiuò, sed dicta, ita ut videtur, quod Galenus dicat alterationis unicam esse speciem, & hanc esse concoctionem.

Responderi igitur potest, unicam tantum esse speciem illius alterationis, quæ putredinem finiat, manente substantia:

& hanc esse concoctionem, quia natura sine concoctione nunquam semputrida vincet; dum verò dictum est, præter concoctionem esse refrigerationem, & ventilationem; dicimus, hæc esse iuuantia concoctionem, & in unicâ concoctionem dirigi: idèd Galenum dicere dictæ alterationis species est coctio, & non dictæ: Quæ autem iuuant coctionem sunt, quæ vires roborant, ut somnus, quies, & debitis vsus aliarum rerum non naturalium: in quibus continentur quoque refrigerantia, & ventilantia, quæ inseruiunt ad debitum vsum causarum necessariorum alterantium.

2 Dub. dicit Galenus, inhiberi putredinem alteratione, & per alterationem interpretatur coctionem, quæ coctio quomodo fiat, non videtur Galenus sibi constare: quia 8. methodi c. 3. docet, aquæ portionem corporibus biliosis iuuare coctionem; nihilominus 3. de ratione victus, com. 29. ait, calidum semper iuuare coctionem; frigidum verò nocere.

Respondetur, quæ iuuant coctionem duplicia esse aliqua per se; & hoc dicimus esse robur virium: aliqua per accides, quæ sunt illa, quæ tollunt impedimenta: dicimus aquæ portionem iuuare per accides; quatenus refrigerat intensum calorem: quo refrigerato, inde naturam alacrius aggredi suorum officiorum munera inter quæ præcipuum est coquendi officium: Hinc plura sunt, quæ per se nocent coctioni, & per accides iuuant, sicuti narcotica, quæ sunt inimica coctioni, tamè quatenus somnum inducunt, iuuant. Hinc quando Galenus 2. in 6. epid. com. 9. docet, coctionem effici per contrarias qualitates, inielligit, contrarias qualitates iuuare, quatenus minuunt morbum, qui impedit coctionem: omnis enim morbus, & omnis labor coctioni sunt impedimento.

3 Dub. Galenus 4. de ratione victus 44. & 1. epid. 2. com. 43. docet, coctionem iuuari à moderatè calidis, frictione, quiete, & balneo, quod non videtur, quia si quies

quies iuuat, frictio, vel balnea non iuuabunt; sunt enim quieti opposita.

Respondetur, coctionem dupliciter sumi, vel pro conuersione nutrimenti in substantiam nutriti, vel pro digestionem: Quod verò concoctio, & digestio differant inter se, nos docet Galenus 3. de ratione victus, & 12. methodi cap. 3. vbi protulit hanc sententiam: somnus concoquit, vigilia verò digerit: digestio enim nil aliud significat, quam translationem humorum ab vno ad alium locum: posita hac distinctione dicimus, quod sumēdo coctionē pro conuersione, quietem moderatam, caliditatem, & somnum iuuare coctionem: si verò per coctionem intelligamus digestionem, dicimus, frictionem, balneum, & exercitium coctioni suffragari.

4 Dub. Si concoctio est ex Galen. in tex. alteratio, & est naturæ opus, ergo non pertinebit ad medicum alterare; patet enim ex Aristotele 4. meteororum c. 3. primæ summæ, vbi dicit, coctionem à propria, & naturali caliditate fieri, ergo non à virtute medicorum.

Respondetur, coctionem immediate à calore proprio fieri; auxilia verò medica iuuare naturam, vel auferendo impedimenta, vel virtutem corroborando; quare Aristoteles loco citato fatetur, concoctionem iuuari ab alterantibus à medico propositis, & non fieri: hæc sunt verba Philosophi: *Concoctio & si ab aliquo exteriore auxilium sumpsit, ut per balnea, & per alia talia, tamen principium eius est caliditas propria.* Ecce, quod à balneis, à frictionibus, à serapiis incidentibus, & detergentibus, à somno, & ab aliis natura sumit auxilium; quo calor proprius facilius concoquat; & affimilet.

5 Dub. Galenus 11. methodi de curatione febris putridæ inquit, duplici ingenio tolli putredinem in viuīs, & in mortuis: primo, separando id quod est putrefactum à bono; secundo, reducendo,

quod est in putrefieri ad symmetriam motibus moderatis, refrigeratione, & perspiratione: de concoctione verò ne verbum quidem: quomodo igitur in hoc tex. Galenus docet, alterantia, quæ emendant putredinem, esse solam concoctionem?

Respondetur, quod Galenus in methodo egit de auxiliis, quæ adiuuant coctionem: quia eius intentio est ibi tradere auxilia per indicationem; sicuti sunt aperientia, quæ tollunt prohibitam perspirationem; refrigerantia, quæ minuunt calorem febrilem; & motus moderati, seu frictiones, quæ poros aperiunt; quæ omnia mirifice ad concoctionem perficiendum conferunt. Hic verò non de adiuuantibus coctionem, sed de ipsa coctione.

6 Dub. Galenus 11. methodi dicit, eodem modo in viuīs; sicuti in mortuis tolli putredinem, quod non videtur, quia in mortuis nulla sit cōcoctio, neque euacuatio; quia quod est putrefactum in mortuis separatur, & non euacuatur; quod est in putrefieri, cum vita careat, non habet vim concoquendi, quod contrarium euenit in viuīs; quia putrefactum à virtutibus naturalibus separatur, & euacuatur; & quod est in putrefieri concoquitur.

Respondemus, dum putrescunt solida, & sit gangræna in parte externa, vt sunt in putrefieri, euentantur, & exiccantur oxymelite, tonsorum lixiuio, eodem modo, quo exiccantur carnes, vel pisces, sale, vel aceto, ne putrescant: quæ verò sunt iam putrefacta, separantur igne, vel ferro; quare seruatur eadem similitudo in viuīs, & mortuis; dum verò humorum putredines sunt in fieri, euentantur, & refrigerantur, vt natura vincat incipientem affectum: si verò sunt putrefacti, sunt euacuandi humores medicamento proportionato: sed hac lege, vt sint cōcti, & vincti à natura; ecce quam bene Galenus asserat, eandem esse rationem in

in tollenda putredine in uiuis, vt in mortuis.

7 Dub. videtur, quod esset vtilius ante concoctionem humores putridos euacuare, quam post factam coctionem, quia non inficerent alios, & statim cessaret inquinamentum.

Responderi potest duobus modis dubitationi. Primo, quod si possent euacuari humores, qui sunt in putrefieri, ante coctionem, esset longè vtilius: causa verò, cur non possint euacuari, est crassities, & visciditas humorum obstruentium meatus, per quos pharmacis educuntur; idèò tunc dicimus esse putridos humores coctos, quando meatus sunt aperti, & tunc vi pharmaci educi posse prauos humores. Secunda responsio, & est melior, & artificiosior, est, quod putrefacta excrementa ante coctionem nullo modo possint euacuari, quia, non sunt adhuc excrementa: excrementa enim eo sunt excrementa, quia præcessit aliqua coctio, & deinde subsecuta est aliqua separatio; quare cum in principio morbi nulla sit facta separatio vtilis ab inutili, vel boni à malo, excrementa euacuanda non aderunt; & hæc est vera, & legitima ratio, cur Hippocrates i. aphorismorum 22. dixerit, concocta medicari, & non cruda: non quod non possint educi, sed quia ante coctionem, id est, separationem non dantur excrementa, neque putrida, neque non putrida: de ratione enim coctionis ex Gal. in aphorismis tria sunt; primum est transmutare, seu vincere: secundum separare vtile ab excrementis; tertium expellere; quod si natura non potest, medicus eius minister esse debet.

8 Dub. dicit Galenus in text. quod alteratio, qua vitimur pro cohibenda putredine sit concoctio. Similiter Hippocrates 2. de ratione victus text. 44. nominat biliosorum humorum concoctionem: nihilominus ex multis Gal. locis colligimus, alterationem humorum non

esse concoctionem: primo enim de differ. febrium cap. 6. dicit, illud, quod subsidet in vrinis, ostendit quæ in venis, & arteriis continetur, proportionem respondere puri; sed sic est quod puri non conuenit concoctio, sed putrefactio, vt dicit Galenus 4. simplicium, cap. de pus mouentibus. Similiter humorum alterationi, quæ cognoscitur ex vrina, non concoctio, sed putrefactio conuenit, quia ex Galeno i. prognosticorum cap. vlt. & 3. de præsagiis ex pul. cap. 6. habetur, quod in partibus inflammatis est pus, illud in vrina esse sedimentum: ecce quod si concoctio non conueniat puri; neque conueniet alterationi humorum in venis putrescentium, qui ex vrina cognoscuntur.

Auctores, qui tractant hanc difficultatem sunt bipartiti: Aliqui sustinent, alterationem humorum putrescentium à natura superatorum esse vocandam concoctionem; Aliqui putrefactionem; Qui verò eam vocant concoctionem, sic respondent dubitationi proposita, concoctionem duplicem esse, perfectam & imperfectam: dicunt hanc humorum alterationem esse concoctionem imperfectam, & non perfectam, quare quando in Galeno legitur esse putrefactionem, & non concoctionem, intelligunt non esse perfectam, sicuti est illa, in qua fit assimilatio, & conuersio in substantiam nutriti. Præterea, dum Hippocrates primo prognosticorum, capite ultimo dicit, sedimentum album, læue, & æquale concoctionem perfectam indicare, dicunt, intelligi perfectam respectu morbi, & non absolute, id est, in vrina, dum sedimentum est album, læue, & æquale, in illo morbo non dari perfectiorem concoctionem.

Valesius libro quinto contra. cap. 3. soluit dubitationem, sustinens alterationem humorum putrescentium esse mediam quandam motum participem concoctionis, & putrefactionis; colligitque hanc

hanc opinionem ex Galeno 1. prognosticorum, ubi habet hæc ferè verba, Si natiuus calor propria temperie plurimū excesserit, ut in cadauere, sanguis putrescit: Si vero corpus habet vim cōtra humores malos, dicitur mutatio quēdā mixta ex causa præter naturam, & secundum naturam. Similiter Gal. 2. aphor. comm. 47. ait, pus semimalam accipere commutationem: mala enim simpliciter est quādo putrefactio est olida, sicuti simpliciter bona est nutritio, at quæ pus generat medium inter has obinet locum; neque à solo calore extra naturam; neque à solo secundum naturam; sed mixtus ex utrisque est calor inflammationis; ex his Galeni verbis clarissimè patet, alterationem humorum putrescētium, & pus esse medium quandam naturam, quæ à calore mixto ex utroque prodit.

Nos autem putamus, hos Auctores non esse discordes, quia qui dixerunt, alterationem humorum putrescētium esse coctionem, rectè dixerunt, sumendo coctionem non solum pro victoria putridæ qualitatis; sed etiam pro aliqua assimilatione; putridi enim humores subacti in sedimento ostendunt assimilationem; albedo enim sedimenti indicat humores redditos esse similes venarum, & articularum rupiis, quæ albæ sunt; leuitas, & æqualitas indicant non solum esse superatos; sed etiam separatos; de ratione enim coctionis tria sunt, ut superius ex Galeno loc. cit. diximus: primum est victoria actiuarum qualitarum supra passivas; secundum separatio mali humoris à bono; tertium euacuatio. Similiter pus, cum fiat ex sanguine, dum inter tunicas spermaticas continetur, si alteratrix particularum partium spermaticarum vincit, fit album. Qui verò dixerunt esse putrefactionem, intelligendo medium putrefactionem inter absolutè putrefactū, & absolutè coctum, rectè dixerunt: distinctius tamen Valesius ex Galeno declarauit, alterationem humorum putres-

centium esse mutationem quandam medium inter perfectam coctionem, & perfectam putrefactionem; quod verò concoctio duplex sit, alia perfecta, & alia imperfecta, perfecta est, quæ conuenit alimentis, patet ex Galeno 3. de facultatibus naturalibus cap. 7. ubi eam definit sic; concoctio est alteratio in propriam eius, quod nutritur qualitatem; alia verò imperfecta, quæ conuenit coctioni excrementorum, & puris; & hæc à Galeno vocatur maturatio; quam Galenus 1. epid. com. 2. 44. sic definit; maturatio morbi est concoctio eorum, quæ sunt præter naturam; differunt hæc duæ coctiones secundum maiorem, & minorem assimilationem, quia coctio alimenti habet omnimodam assimilationem, puris, & excrementorum coctio habet paucam, albedo enim puris, & sedimentum in vrinis æmulatur tantum albedinem spermaticarum partium, quæ pus, & excrementa continent.

9. Dub. non videtur, quod concoctio cohibeat putredinem humorum efficiētium febres putridas, quia bilis, & melancholia ex Galeno non coquuntur, 4. enim de tuenda sanitate dicit, citra, & infra sanguinem esse pituitam, dicitque hanc coqui posse, addit supra sanguinem esse ytramque bilem, id est, flauam, & melancholiam, quæ non coquuntur, immo Galenus 5. de vsu partium dicit, supra sanguinem non solum esse ytramque bilem, sed etiam serum, quæ sunt excrementa, quæ non coquuntur: Ad quid ergo Galenus ad, cohibendam putredinem excrementorum dicit iuuare coctionem?

Respondent nonnulli, dum expectatur coctio in tertianis, & quartanis, non expectari coctionem bilis, vel melancholiz, quia dicunt hæc excrementa esse inepta, ut coquantur: sed dicunt expectari coctionem illarum materialium, quæ ex debilitate caloris naturalis crudæ manent: & has vocari materias com-

munes, id est, cruditates: Reiciuntur isti, quia tota ars medica rueret: Hippocrat. enim vult concocti medicari: intelligitur quæ de omnibus excrementis, & non de pituita tantum.

Respondetur ex Galeno 2. de ratione victus com. 44. coctionem esse duum generum: quandam perfectam, & propriam, quæ omnino assimilatur, & hanc dicimus conuenire alimentis: quandam impropriam, quæ assimilatur quantum potest, vt pus reddatur coctum, & assimilatum in colore: excrementa verò putrida victa, & superata assimilari tunicis venarum, & arteriarum, sicuti in sedimento albo, læui, & æquali vrinæ conspiciuntur: secundo enim de ratione victus 44. Galenus ait, excrementa biliosa eo modo coqui, quo pus.

10. Dub. non videtur, quod cohibenda sit putredo concoctione, quia concoctio fit incrassando, vt docet Arist. 4. meteororum c. 2. Medicum tamen dum volunt iuuare concoctionem vtuntur attenuantibus, & incidentibus. Præterea Hippocrates 1 aphor. 2. 2. dicens, concocta purgari, & non cruda, declarat, quid intelligat per concocta, 2. aphor. 9. & ait, esse liquida, & fluida, his verbis: *Corpora cum quis purgare voluerit oportet fluida facere.* Similiter Galenus libello quos, & quando purgare oportet dicit, oportet prius crassos humores attenuare, & secare lentos, & meatus per quos trahuntur aperire, primo aphor. 24 dicit, Galenus oportet humores reddere quam maxime fluxui paratos: quomodo igitur erunt positæ auctoritates intelligendæ?

Respondet Galenus huic difficultati in com 22, 1. sec. aphor. naturam, & medicum contrario modo operari: naturam scilicet incrassando, medicum verò attenuando: quare errant Auicennistæ, dum vtuntur alterantibus incrassantibus: quæ nullo modo cōueniunt, nisi catarrho tenui in pectus dilabenti, & non humoribus putridis: Hinc errat Auicennas, dum

lib. 4. fen. 1. c. de curatione vniuersali febrium putridarum dicit, humores non rectè præparari syrupis, quando ad mediocritatem reducuntur, vt scilicet tenuies reddantur crassiores, & crassi tenuiores: in putridis igitur febribus, si doctrinam Galeni, & Hippocratis insequi velimus expedit, vt alterantibus humores attenuemus, & nunquam incrassemus.

11. Dub. non videtur, quod coctio fiat incrassando, vt dicit Arist. 4. meteororum cap. 2. quia chylus fit ex cibo, qui crassior est: & ex sanguine fiunt spiritus, qui sunt tenuiores. Insuper lotium, quando est nimium tenue, & nimium crassum est crudum, ergo concoctio non fit incrassando: sed fit dum reducuntur humores ad mediocritatem, vt docet Auicennas loc. cit.

Respondent Auicennistæ, quod alimenta quæ cōcoquuntur, aliqua debent conuerti in partes crassas, vt in ossa: aliqua in mediocres, vt in carnes: & aliqua in tenues: hoc supposito fundamento dicunt, partem alimenti, quæ in ossa conuerti debet, semper coctione crassescere: & de his tantum putant, Arist. & Galenum intelligere, dum inquit, coctionem fieri incrassando.

Reiiciuntur, quia Arist. 4. meteororum vniuersaliter intellexit, omnem concoctionem fieri incrassando, quia si causa efficiens est caliditas, oportet, vt tenuissima ob calorem exhalent, & quod relinquitur, crassescat.

Nos respondemus ad dubia, chylum esse tenuiorem cibo, quia secernitur à cibo fax: coctus dicitur chylus, & non cibus: al. id enim est coctum, & aliud secretum: dum dicunt, vrinam crassiorem connumerari in numero crudorum. Respondemus, dum dicitur, quod crassa vrina sit cruda, intelligimus vrinæ liquorem esse crudum, & non illam crassitiem sedimentosam, quæ est materia non pertinetis ad vrinam: inspicienda igitur est vrina post depositionem materiæ, sedi-

mentosa, quia sedimentum crassum, & turbidum non pertinet ad naturalem, & proprium contentum; quare concoctio fit incrassando in re, quæ concoquitur, & non in materia ex qua generatur sedimentum.

QVÆSTIO CVI.

Quid sit concoctio.

Quoniam variaz sunt opiniones circa definitionem concoctionis, ideo par est, ut brevibus illas expendamus, & quæ videtur melior proponatur. Quidam definiunt coctionem sic; Coctio est separatio boni à malo. Reiiicitur, quia Galenus lib. de potentiis naturalibus hanc separationem boni à malo attribuit facultati expultrici, & non concoctrici: sed quia dum fit concoctio expultrix exercet hoc officium separandi bonum à malo, non erit omnino aliena.

Iulius Delphinus dicit, concoctionem esse reductionem caloris ad temperamentum: Hæc est imperfecta definitio, quia solum explicat illud, quod post coctionem sequitur: facta enim coctione calor naturalis temperatur; proponitur tamen hæc definitio à Galeno 6. epid. 5. text. 6. Argumenta, quæ ab Argenterio contra hanc definitionem sunt proposita, videntur hostilia, quia Argenterius non amore perquirendi veritatem, sed odio percitus in Delphinatē inuehitur.

Manardus affert tres definitiones concoctionis; aliam, quæ convenit alimentis, aliam humoribus putridis, & aliam humoribus, qui non sunt putridi: coctionem alimenti dicit, esse alterationem in qua alimentum omnino assimilatur: coctionem putridorum esse alterationem, quæ facit cessare putredinem: coctionem humorum non putridorum esse alterationem, in qua quadamtenus quod concoquitur, assimilatur.

Reiiicitur ab Argenterio, quia si multiplicabuntur coctiones debent etiam multiplicari expultrices, & alia facultates: sicuti enim eadem est expultrix facultas, quæ expellit copiosius alimentum, & medicamentum, seu venenum; Similiter vnica debet esse coctio, quæ alimentum, quæ putridos humores, & quoscunque alios coquit: addunt autem vnam esse causam efficientem coctionis, id est, facultatem: coctionisque vnum esse instrumentum, calorem scilicet nativum, & vnum esse finem, assimilationem scilicet saltem aliqualem: vnica igitur erit definitio quædam communis concoctionis: illa enim facultas, quæ concoquendo tollit mordacitatem, & calorem, illa eadem frigiditatem vincit, illa eadem incrassat, assimilat; illa eadem pus conficit, & vincit putredines. Si verò ob materiæ diversitatem natura non consequitur omnimodam assimilationem, non tollitur, quin sit concoctio.

Hæc dicuntur ab Argenterio contra Manardum: non tamen tollit, quin tres sint concoctiones: non enim negabat Manardus, dari genericam definitionem, seu descriptionem, quæ respiciat tres propositas; sicuti est illa à Galeno proposita 6. epid. 5. text. 6. quæ est: concoctio est adductio ad mediocre temperamentum: similiter, & illa quæ 1. epid. text. 6. com. 2. & 1. aphor. 13. & 2. acutorum text. 44. à Galeno proponitur, illa scilicet vocari concocta, quæ à calore, & à natura sunt superata, & victa, quæ definitio est communis omnibus tribus speciebus: Quare non inconuenit dari expultrices, & attractrices varias, id est, varios modos attrahendi, & expellendi, qui differant inter se definitione, cui dubium, quod expultrix facultas, quæ facies naturales expellit vario modo definitur, quam definitur expultrix, quæ venenum, & putridos humores expellit? anne homo, quatenus est causa
effi

efficiens motus, licet vtatur eodem instrumento vario modo definitur: audias, anne homo, vt causa efficiens generationis, vt causa alterationis, motus localis, vectionis, vt causa motus vertiginosi, vario modo definiti debet, nihilominus idem efficiens, & idem instrumentum, quod est calor naturalis concurrit; dum dicit, sine coctionis esse assimilationem, dico quod est valde diuersus: hæc enim assimilatio suscipit magis, & minus; facultas enim coctrix non intendit putridos humores omnino assimilare: quare Argenterij argumenta contra Manarum parum firma esse videntur.

Fernelius lib. de purgandi ratione dat hanc communem definitionem concoctionis; concoctio est mutatio substantiæ in conuenientiore statum, caloris vi: dicit hanc definitionem esse communem alimento, puri, & omnibus humoribus, qui aliquo modo concoquuntur. Verum hæc definitio est nimis communis, quia etiam generatio est mutatio in conuenientiore statum, caloris vi. Similiter assatio, & nutritio. Præterea hæc definitio non explicat concoctionum officium; quod est assimilare quantum possit.

Galenus proponit definitionem concoctionis vndeque perfectam, quæ conuenit concoctioni alimentorum, puris, & humorum putridorum, & non putridorum; quam definitionem Argenterius, qui ferè semper Galenum mordet, ad sydera extollit: traditur autem à Galeno hæc definitio 8. de comp. med. s. l. cap. de affectibus iecoris, & hæc est; cōcoctio est alteratio, quæ eousque procedit, donec in similitudinē partis, quod concoquitur sit transmutatum. Hæc definitio conuenit alimentis; quia tunc dicuntur cocta, quando sunt assimilata; conuenit puri, quia tunc dicitur coctum, quando est album, & redditum simile spermaticis partibus, minimumque factoris habeat: idem dicendum est de se-

dimento vrinæ, quod ostendit, si est læue, album, & æquale, humores esse assimilatos tunicis venarū, & arteriarum. Præterea hac definitione concoctionis tradita à Galeno distinguitur concoctio à nutritione, quia nutritio est vnio eius, quod est assimilatum: concoctio verò est assimilatio: distinguitur à generatione, & mixtione propter assimilationem, quæ est eius finis: illæ enim alterationes non seruant similitudinem.

1. Dub. dictum est ex Galeno 4. de tuenda sanitate, & 5. de vsu partium, humores qui sunt supra sanguinem, vt est bilis, & melancholia, non esse capaces concoctionis, ergo definitio tradita non poterit conuenire humoribus biliosis, & melancholicis putrescentibus.

Soluitur, quia concoctio duplex est, alia perfecta, & alia imperfecta: quando Galenus dicit, humores, qui supra sanguinem sunt, vt est bilis, & melancholia, non concoqui, intellexit de perfectissima concoctione, in qua fit conuersio alimenti in substantiam nutriti; pituita verò, cum sit infra sanguinem, & dicatur semisanguis, eo quia per vltiorem coctionē fit sanguis, & conuertitur in substantiam nutriti, idēd pituita quoque debet collocari in numero eorum humorum, qui perfectissimè concoquuntur. Quod verò humores omnium generum possint esse crudi, & cocti, patet ex Gal. 2. de victu acutorū, vbi ait, bilem acriorem quoque concoqui, & lib. de const. ar. dicit, humorem melancholicum difficillimè, & post illum bilem admittere coctionem. 1. epi. 6. com. 2. dicit, scirrhusas dispositiones, quæ à pituita crassa, vel ab humore melancholico sunt, concoqui; immò lib. 6. de simplici medicina, cap. de aristolochia docet, status cōcoqui; quare prius vincit, deinde temperat, & postremo assimilatur quantum potest; quod non solum de pituita, & de sanguine, sed de omni contento verificatur: crudum enim dicitur, dum per

aliquam qualitatem est valde dissimile: dum vero redditur simile, dicitur concoqui; & hac ratione omnes humores, qui possunt aliquo modo assimilari, & vinci à natura, dicuntur concoqui, sit bilis, sit melancholia, sit flatus, sint putredines cuiuscunque gradus, qui apti sint, vt à natura superentur, dum sunt superati. possunt dici cocti.

CAPITIS LXXXIX.

PARTICULA VI.

Textus. 40.

Euacuationes autem sunt, & per sanguinis missione, & clysteris usum, & per vrina vias, atque eam, quæ per cutem fit transpirationem, ac præterea per eam, quæ fit ad partes oppositas attractionem, atque ad alias propinquas derivationem. Nam & ad hoc idem genus pertinet citare menstrua, atque ora venarum, quæ Græci hæmorrhoidas appellant, aperire, ac per palatum, naræque expurgare. Cum igitur & hic materias inuenerimus, quibus in qualitate, & quantitate, & modo usus adhibitis, euacuatio fit in ipsa artis parte salubria inueniuntur, atque eorum omnium inuentio traditur in eo volumine, quod de arte curatiua inscribitur.

EIT superius de causis salubribus alterantibus, & cohibentibus putredinem. In hoc text. agit de euacuantibus, quod putridum est. Diuiditur hic tex. in duas partes: in prima commemorat nonnullas species

euacuationis, quæ possunt & prohibere ne augeatur putredo, & euacuare quod putridum est; quæ species euacuationis hæ sunt: sanguinis missio, clysteres. euacuatio per vrinam, per cutim, per reuulsionem, quæ ad oppositas partes, per derivationem, quæ fit per partem propinquam, per menstrua, & per hæmorrhoidas. Actuarius inter antiquos tercio suæ methodi cap. 3. refert, si ora venarum hæmorrhoidaliū sint obcæcata, esse ad mouendas hyruidines. Præterea Galenis inter species euacuationis proponit illas, quæ per palatum, & per nares fiunt. In secunda parte dicit, quod salubres erunt prædicatæ euacuationes, si eas in debita quantitate, & qualitate, & modo usus adhibeantur: omittit tamé multas alias euacuationes, vt quæ per balnea, per frictiones, & per pharmaca electiuè purgantia fiunt; tum quia hic non est locus de omnibus speciebus euacuationum verba facere; tum quia potentia continentur sub propositis, anne sub reuulsione, & derivatione, quas nominat in text. possunt contineri omnes aliæ euacuationes? Similiter nonne ad euacuationem, quæ fit per cutim, possunt reduci cucurbitulæ, balnea, & frictiones? sed in dubitationum solutionibus distinctius percipiemus Galeni intentionem.

1 Dub. Gal. in hoc tex. vult proponere euacuationes, in quibus euacuatur quod putridum est: at sic est, quod sanguinis missione ex Galeno 1. 1. methodi cap. 1. 4. nec putredo, nec obstructio tolli possunt, ergo in hoc loco non erat à Galeno sanguinis missio proponenda pro putredine euacuanda.

Respondemus Galenum hic agere de iis, quæ iuuat quoque per accidens; sicuti est sanguinis missio, quæ non iuuat, quia euacuet putredinem, sed quia naturam roborat tollendo sarcinam, quæ premebatur: quam doctrinam habemus 11. methodi capite 15. vbi Galenus protulit hanc sententiam; *In omnibus puri-*

dis febribus euacuare sanguinem est saluberrimum (addit) lenata namque, quæ corpus nostrum regit, natura, exonerataque eo quo veluti sarcina premitur, haud agere quod reliquum est vincet. Ecce quo pacto sanguinis missio iuuat putredini. Præterea iuuat, quia vena, quæ distat à corde dum euacuatur, redditur magis vacua, & per consequens capaxior; unde suscipit aliquid illius putredinis, quod ante phlebotomiam inuadebat cor: & quia beneficium ex sanguinis missione vel maximum colligitur; idè Galenus, quamuis per accidens iuuat, phlebotomiam aliis euacuationibus anteposuit: Denum potest quoque defendi, quod per sanguinis missionem possit egredi quod putridum est: habemus enim 2. de ratione victus, text. 10. si pleuritidis dolor vergat ad superiora, quod sanguis euacuari debeat, si vires permittant, donec in sanguine mutatio appareat; ecce igitur, quod vult Galenus per sanguinis euacuationem aliquid putridi occupantis partem affectam egredi posse.

2 Dub. Argenterius insurgit contra Galenum multis modis; primo, quia dum agit de euacuationibus in hoc loco non tangit omnes species euacuationum per quas putredines tolluntur; secundo, quia sine methodo ait, Galenum de his agere; probat quod non tangat omnes euacuationes, eo quia omittit euacuationem per vomitum, per suppositoria, per cucurbitulas, per sudorifica, & per incisionem partis suppuratæ; dicitque omittere euacuationes, quæ fiunt per inediam, per vigilias, & per motiones animi, & corporis: Insuper mordet Galenum, quia sine methodo agat de his, quia debebat diuidere, inquit, euacuationes in sensibiles, & in insensibiles, in vniuersales, & particulares, in æquales, & inæquales, & demum in euacuationes per se, & per accidens, quas omnes debebat ordine, & methodo proponere.

Respondemus, quod qui libros componunt in vnico tex. nec debet nec possunt inferere omnia, quæ dici possent de illa materia, si Galenus voluisset omnes species euacuationum considerare illo modo, quo proposuit Argenterius, hæc ars medicinalis non esset veluti compendium, & paruus, sed crassissimus liber. Præterea Galenus in vltimo cap. huius libri, citat omnes suos libros, in quibus fuisse egit de his, quæ paucissimis verbis hic aguntur, doctrina enim definitiua non patitur digressiones. Insuper respondemus, Galenum nomine euacuationis, reuulsionis; & deriuationis omnes alias euacuationes subintelligere.

3 Dubit. Galenus nihil dicit de euacuationibus, quæ per electiuè purgantia sunt, quæ in putredine auferenda mirificum auxilium præbent, ergo diminutus.

Respondent nonnulli, quod in codicibus quibusdam leguntur quoque electiuè purgantia: sed quia non adferunt tex. aliquem Græcum, antiquum, vel modernum idè responsio non est tuta. Aliqui respondent Galenum omisisse electiuè purgantia, quia sunt calida, & sicca, & putridum calorem augent, dicit enim Gal. 2. de ratione victus, com. 1. 1. tutius in febribus putridis nos eligere venæ sectionem, quam pharmaca, quia hæc suo calore febrem incendunt, & augent. Respondemus nos Galenum noluisse omnes species euacuationis sigillatim enumerare, quia hic non est locus de omnibus verba facere, quod verò pharmaca habeant locum in putridis febribus, patet ex Galeno. 1. 1. methodi capite 8. & 9. vbi pro euacuatione humoris putridi inter cetera commendat euacuationem per aluum factam medicamento electiuè purgante: sed maxima cum præmeditatione ait, esse faciendam: si igitur tempore Galeni fuisset cognitus vsus cassiæ, manniæ, & similium, quæ apud nos mirificum vsum præbent, forsitan in hoc

hoc loco, licet vtatur paucis verbis, de illis mentionem fecisset.

4 Dub. Pro euacuatione illius, quod putridum est, proponit vsum clysteris, qui videtur omnino vanus, quoniam inter cœcum, & cœcum intestinum adsunt valvulæ, quæ omnino impediunt, ne clysteres ascendant: quomodo igitur illud putridum; quod efficit febres, quod re vera supra crassâ intestina continetur, per clysteres euacuabitur? quod verò nihil clysteris permeet ad supernas partes propter valvulas, anno elapso Aloysius Regocia Anatomicus diligentissimus secuit humanum cadauer, & deinde sumpsit illius intestina, quæ nuper erant è cadauere euulsâ, & ab aliis repurgata: & per rectum intestinum aquam imposuit, quæ descendens ad colli vastitatem, nihil inde aquæ potuit vltra valvulas ad tenuia intestina excurrere; è contra tamen fuit imposita aqua per pylorum, & statim præcipitans ad tenuia, & deinceps ad crassâ intestina sine vlllo impedimento per rectum intestinum celeriter egressa est. Aderat Henricus VVotonus Legatus Regis Magnæ Britaniæ ad Rempubicam Venetam, Vir eximiæ virtutis, & in omni doctrinarum genere vsquequaque præfulgens: & alij percelebres Barones, in cuius gratiam ego fusa oratione de anatomiaë arcanis sermocinabar: si igitur aqua sincera immissa per rectum intestinum euersum ad partem supernam non potest excurrere, quanto minus clysteres id efficient?

Respondetur, clysteres intestinorum crassorum faeces euacuare, quibus redditis vacuis, iterum impleri; natura enim ad vacua loca facili, quod noxium est, propellit; & hac ratione clysteres per accidens depellere possunt putredinem. Notandum tamen, quod clysteres debent esse ita efficaces, vt possint omnes faeces, quæ occupant intestini colli capacitatem, euacuare; debent igitur præter

saccharum, oleum cum sale addere iusculum; in quo senæ semiuncia ebullierit, addendo lenitiui vnciam, quæ in euacuandis intestini colli recrementis efficaciam habet; immò Hippocrates 4. de ratione vict. text. 20. loquens de angina, & pleuritide admonet, clysteres alternis diebus febricitantibus esse iniiciendos.

5 Dubit. non videntur, quod diuretica iuuent ad expellendam putredinem febricitantium, vt docet Galenus, quia diuretica sunt calida, & sicca: febris verò putrida indicat refrigerandum, & humectandum.

Respondetur cum Galeno 6. de simpl. med. cap. 13. & 23. diuretica esse duum generum, aliqua intensè calida: aliqua verò moderatè calida, vt asparagi, & semina melonum, quæ non vt frigida habent virtutem diureticam, sed vt leuem calorem participantia: Galenus 2. prognosticorum 26. vsque ad 38. commendat, si ex vrina animaduertitur, naturam per illam partem materiam peccantem propellere, diureticorum vsum. Similiter 1. ad Glauconem cap. 15. in curatione tertianæ laudat diuretica: & lib. de tuenda sanitate, vbi loquitur de valetudine senum conseruanda, proponit diuretica, si senum corpora serosis humoribus scatere videantur. Ego tamen postquam expertus sum omnium generum medicamina cursu 29 annorum, agès, dum hæc scribo anno salutis 1611. annum 50. vix animaduerti, quod diuretica, quæ per vrinam promptè transeunt, euacuent excrementa plus solito more; dum quis comedit asparagos, eorum odores sentiuntur; asparagi tamen vix cient lotium in maiori copia, quam quod natura sine diureticis excernat. Similiter, dum quis cantharides sumit, tota die summum in mēiendo ardorem patitur, dum vrina stillatim egreditur; vrinæ quantitas tamen vix excedit consuetam lotij euacuationem. Similiter aquæ thermarum diure

diuretica transeunt per vrinam, sed non mouent præter se ipsas aliquam maiorem vrinæ quantitatem: esset sanè felicitatis nummus, si ea quantitate, qua expurgantur fæces medicamenti, posset diureticis euacuari vrina.

6 Dub. Galenus hic proposuit, quod putrefactū est, per cutim esse euacuandum: at quod est putrefactum est cinis, & cinis est quid terreum, quod per vrinam solet euacuari; & non per cutim; ergo malè Galenus.

Respondetur, non valere, cinis euacuatur per vrinam, ergo non per cutim: Auicennas enim lib. 4. vbi de febribus putridis agit, inquit, caliditatem in materia putrida conclusam seiungere humiditatem à parte cineritia, & in febribus intermittentibus illam foris per cutim facilè propellere: quia materia putrida est extra venas; in continuis verò, quia materia est in venis, difficilior: num verò cinis quoque per cutim possit popelli, Auicennas fuit dubius. Galenus tamen 3. prognosticorum com. 27. dicit, aliquando cineritium putridarum febrium in sudorem exolui, si moderatè humores in cinerem conuertuntur; si verò putredo sit magna, tunc non posse totum cinerem, qui est finis putredinis, per sudorem egredi, sed commodius per vrinam: experientia enim sæpè videmus, cineres moueri per vrinam, & in nubes dispersos, nunquam petentes fundum, conseruari: tuncque cum vrina egreditur, quando putredo est in venis, quia inde mouetur ad emulgentes, & deinde ad renes, & demum ad vesicam. Quod verò per cutim aliquando euacuatur cinis, pater experientia, quia indusia nigro, & terreo colore inficiuntur. Præterea in statica nostra probatum est, ex nouem partibus cibi & potus quinque partes circiter perspirare; quare non est mirum, si cum sudore subtilissimus cinis post factas crises perspiret.

7 Dub. superius dixit Galenus, de ratione optimi remedij esse duas conditio-

nes, scilicet debitam quantitatem, & qualitatem: nihilominus in hoc tex. præter debitam quantitatem, & qualitatem proponit modum vsus remedij. Augetur dubitatio, quia 1. ad Glauconem in principio proponit Galenus præter debitam quantitatem, & qualitatem tempus opportunum, ergo vel malè hic, vel ibi.

Respondetur, occasionem, seu tempus opportunum, quod idem est, & modum vsus reduci ad debitam quantitatem, & qualitatem; remedia enim non dicuntur esse in debita quantitate, & qualitate, nisi in tempore opportuno, & recto vsu administrentur: quare dum Auctor superius dixit, sufficere duas condiciones, quantitatem scilicet & qualitatem rectè dixit: dum verò 1. ad Glauconem addit tempus opportunum, & in hoc tex. modum vsus, id ea arte fecit, vt admoneret in debita quantitate, & qualitate contineri non solum tempus opportunum, sed etiam rectum remediorum vsum.

Vt verò dignoscatur, quæ sit hæc debita quantitas, & qualitas remedij; pendenda sunt conditiones propositæ à Galeno secundo ad Glauconem cap. 2. & ab Hippocrate 1. aphorismorum 2. quæ sunt natura ægrorum, ætas, anni tempus, regio, morbus, constitutio præsens, robur, habitus, consuetudo; atque expendenda sunt conditiones traditæ ab Auicenna 4. primi cap. 3. & alibi, quæ sunt ars solita, causa, locus, symptomata, similes morbi vagantes, proprietates morbi, mos, motus, repletio, pulsus, excrementa, animi mores, figura, iuuantia, & lædentia, habitus corporis, & vires: ad rem dicimus, si natura ægrorum fuerit debilis, pauca quantitas medicamenti requiretur: si ætas grauis, tempus calidissimum, paucillum medicamenti dabimus: quisque igitur Medicus poterit expensis conditionibus præuidere, cui paucum, & cui multum medicamenti conueniat. Itidem de loco

per quem, duæ præcipuæ sunt conditiones, prima colligitur à natura humorum peccantium; secunda ab anni tempore: Hippocrates enim in aphorismis dixit, melancholicum succû per inferiora, biliosum verò per superiora esse euacuandum. Similiter hyeme non per superiora, sed per inferiora; æstate tamen ait optimè conducere vomitum bilosis: sed hæc paucis sint hic proposita: fusa enim oratione de his, & certa methodo egimus lib. 12. nostræ methodi vitandorum errorum.

8 Dub. Galenus definiens in hoc tex. reuulsionem, dicit, esse attractionem ad oppositas partes: In hac definitione videtur esse duo defectus: primus est, quia attractio non est genus proximû reuulsionis; datur enim reuulsionem, quæ non sunt attractiones, sed expulsionem; dicit enim Galenus 13. methodi c. 3. causas fluxionum non solum posse esse partes recipientes, quæ attrahunt: verum etiam partes mittentes, quæ expellunt: Hinc Galenus 4. de loc. affecto c. 2. dicit se hominem quendam suffusione affectum nullo adhuc vitio in pupilla existente per litteras curasse exhibitione hieræ: hæc est reuulsio per expulsionem; quia humor existens in ventriculo petès oculos, reuellitur à stomacho ad pylorû virtute hieræ expellentis: secundus defectus huius definitionis reuulsionis est, quia ex ipso Galeno 13. meth. cap. 11. & alibi non vnica est conditio reuulsionis, quam solum proponit, videlicet ad oppositas partes auertere humores; sed quatuor aliæ magni momenti; quarum prima est, vt fiat auersio secundum rectitudinem; secunda per distantissima: tertia, vt trahantur humores versus originem; & quarta, vt reuulsio fiat per vasa communia.

Respondetur ad primum defectû hic Gal. non definire reuulsionem: quia dum illam definit c. 99. huius libri, & 5. methodi c. 3. ait, reuulsionem esse antispa-

sim, id est, auersionem in contrarium, & non attractionem; deriuationem verò esse parocheteusim, id est, auersionem ad proximam; auersio enim est genus, quod prædicatur de reuulsionem, & deriuationem. Ad secundum defectum dicimus in hoc loco Galenum tetigisse conditionem reuulsionis, quæ per se conuenit reuulsionem, quæ est in oppositas partes auertere; sed quia de his fusi lib. 14. methodi nostræ egimus hic paucioribus agemus: ibi enim ex professio reiecit attractionem non esse genus proximum reuulsionis: disputauimusque de hac re contra Horatium Eugenium.

QVÆSTIO CVII.

An auersio per distantissima sit conditio, quæ conueniat per se reuulsionem.

PRima Dub. Gal. in tex. dicit, reuulsionem esse attractionem ad oppositas partes; disputat in hoc loco Expositores, an sit de ratione reuulsionis, vt fiat per distantissima. Curtius lib. de mittendo sanguinem, Fuschius, Acachias, & Marnardus putant, dū affectus est levis, vel chronicus, vel dum præseruamus, reuulsionem esse faciendam per distantissima: Dum verò curamus, & affectus est acutus, per propinqua. Laurentius Ioubertus dicit, per propinqua, & nunquam per distantissima esse faciendam reuulsionem. Petrus Brisotus in lib. apologetico de pleuritide dicit, in principio esse reuellendū per proxima; in fine verò per remota.

Ego autem puto, quod auersio per distantissima non sit conditio, quæ per se conueniat reuulsionem; quia non conuenit semper: valet enim cōsequentia, hoc non conuenit alicui semper, ergo neque per se. Qui enim per hæc analytica arcana in arte medica nō incedit, si aliquid veri, & artificiosi percipit id bonæ fortunæ referendum est. Dum verò probabimus quod

quod reuulsio non fiat semper per distantissima erit certum, quod hæc conditio non conueniet per se reuulsioni.

Quod verò reuulsio fieri possit per proxima, patet ex Gal. 5. methodi c. 14. qui applicat commissuræ coronali ceratum ex thapsia, vt fiat reuulsio ab intima cerebri parte ad pericraneum, ne pituita falsa in pectus procubat. Præterea Hippocrates 2. in 6. epid. tex. 31. habet hæc verba: in oculorū fluxu in fauces reuellere oportet, & Galenus in com. habet hæc: hoc vnū est remediorum reuellentium genus, vt diurnas fluxiones ad fauces reuellamus acribus medicamentis: quid clarius?

Ratio verò, cur reuulsiones ex Galeno sapissimè fieri debeant per distantissima, non est ob affectum, qui indicat reuellens; sed ob prohibens: prohibēs verò est redundantia excrementorum, quæ ad locum affectum facillè confluere solet: iminò dum impendet periculum, ne copiam excrementorum recipiat læsa pars, tunc reuulsio aded per distantissima fieri debet, vt spernatur quoque diuisio, quam fecit Hippocrates, & Galenus infra renes, & supra renes: Hinc sapientissimus Galenus, si morbus sit in genu, & adsint plura excrementa, docet 2. ad Glauconem 2. sanguinē ex brachio esse mittendum: neque dicit ex altero pede, & in eodem capite idem admonet his verbis: retrahes à locis muliebribus, si eas, quæ in cubito sunt, secueris venas; aut iuxta mammas cucurbitulas appoueris: ecce quod genu, & vterus sūt sub renibus; tamē reuulsio fit supra renes: & ratio est, quia ad genu, & vterum prauè affecta facillè excrementa, si in corpore redundant, confluunt.

Causa, cur in omni reuulsione debet seruari rectitudo, est, quia linea recta est omnium breuissima: ratio, verò cur per lineam breuissimam debent auerti humores, est, vt citius curentur ægri: audias Gal. lib. de ratione curandi per sam. c. 15.

Si venas secueris gratia reuulsionis in directe oppositis paribus citissime vtilitatem afferes; si contra feces, nil profeceris; Quare non solum de ratione deriuationis, sed etiam reuulsionis, & omnium remediorum est, vt citissimè operari debeamus, nisi quid prohibeat: omnes enim medici amplexi sunt Asclepiadis consiliū, quod scilicet citò, tutò, & iucundè sit medicandum. Hinc Gal. dum non est magna redūdantia, quæ prohibeat, seruat diuisionem antiquā infra, & supra renes: Hinc laudat 3. in 6. de morbis vulgarib. 22. Sabini sententiam, dum in fluxu sanguinis è naribus venam cubiti, quæ est vicina, gratia reuulsionis, secatur. Similiter Gal. 5. meth. c. 8. dum rumpitur aliquod vas in pulmone, dicit, tunc venam cubiti protinus esse secandam bis, & ter reuellendi gratia, libro verò de curandi ratione per sanguinis missionem c. 6. ait, in pleuritide venæ sectionem factā in cōtrario latere, vel obscuram, vel post multū tēpus aliquam vtilitatem asserre: ecce, quod per proxima, & non distantissima reuulsio fieri debeat: verum, quia fusè hanc opinionem confirmauimus 14 meth. nostræ c. 6. non est, vt omnia ibi dicta, & probata transferantur in hunc locum.

Quantum attinet ad Curtium, Acachiam, Fuschium, Manardum, & Petrum Brisorum, qui dicunt reuulsionem modo fieri per distantissima, modo per proxima, dicimus, quod faciunt naturam variabilem, & inconstantem, quod est omnino inconueniens; quia de ratione vnius naturæ vnicus debet esse procedendi modus, & non plures: de qualibet enim re simplissima debet fieri vniuersalis propositio, vniformis, & veritatis æternæ: quare de natura reuulsionis est, vt talis semper per distantissima, vel per proxima per se debeat fieri: quia si reuulsio ratione prohibentis, id est, redundantie humoris debet fieri per distantissima, non est ratio sui: quando igitur Galenus dixit, reuulsionem esse faciendā per distant

distantissima, id debet intelligi ratione prohibentis, ne scilicet humores confluant versus locum affectū; quia ubi non imminet hoc periculum, per proxima fit.

Laurentius Ioubertus 1. deca, parad. 10. non recte tamen sentit, dum dicit, semper per proxima esse reuellendum: dat exemplum, dum Galenus 2. in 6. epid. 9. ita dicit, reuellens locale est retrahens ad proxima, & non ad remota; quod Galenus per proxima reuallat, quia non apponitur locale reuellens, nisi corpus antea sit purgatum: ideo cum non adsit prohibens, conuenit, ut reuulsio fiat per proxima: recte sentiret Ioubertus, si putaret, de ratione reuulsionis esse, quod fiat per proxima: per longinqua vero ratione prohibentis: errat tamen, dum absolute tenet, semper per proxima, quāuis sit excrementorum redundantia, esse reuellendum; quia nihil magis prohibet esse reuellendum per proxima quā excrementorum, seu humorum plenitudo.

QVÆST. CVIII.

Quid per rectitudinem seruandam in reuulsione intelligi debeat.

Petrus Brisotus in libro apologetico de pleuritide, Curtius, Ioannes Fernelius 2. metho. c. 5. per rectitudinem intelligūt longitudinem respectu partium, quæ sursum, & deorsum sunt, negantque à dextris ad sinistras, ab anterioribus ad posteriores, & ab internis ad externas partes fieri reuulsionem: de causa verò litigant inter se. Brisotus, & Fernelius dicunt, fieri solum secundum longitudinem sursum, & deorsum; quia humores trahuntur à fibris rectis, quæ in longum solum sunt exporrectæ: Altimarus reiecit hoc commentum de fibris rectis; tenet enim sanguine egredi virtute vacui, Argenterius purat, sanguinem è venis egredi à dolore sectionis, vel vinculorum brachij; Recentiores arbitrantur egredi

sanguinem, ut est grauis, quæ opinio est omnibus deterior; quia vulnerato pericraneo in homine stante nihil exiret; Ego verò ob spiritum infusum in omnes partes venarum, & ob arteriarum motum sanguinem effluere censeo; quam opinionem certissimis experimentis, & instrumentis fluentium aquarum confirmauimus lib. 14. methodi nostræ c. 5. ubi reieciimus aliorum chimeras.

Reiiciuntur Brisotus, & Fernelius, qui dicunt, reuulsionem fieri secundum longitudinem sursum, & deorsum ob fibras rectas, quia innumerabiles sunt venæ extensæ à dextro ad sinistrum latus, ab anteriori ad posteriorem partem; sic vena porta ab hepate ad splenem mittit propagines; similiter vena caua à centro ad circunferantiam; quare Brisoti, & Fernelij opinio est omnino vana.

Præterea Galenus 5. meth. c. 3. dicit, reuulsionem fieri non solum à partibus supernis ad infernas, sed etiam ab internis ad externas, & à dextris ad sinistras partes; quare vanum est dicere, quod reuulsio solum conueniat longitudini, quæ est sursum, & deorsum; fatemur tamen reuulsionem ut plurimum fieri secundum longitudinem; quia ut plurimum vasa sunt hoc modo exporrecta.

Quod verò per rectitudinem Galenus intelligat omnes differentias positionis, legamus librum 3. de fracturis 10. ubi interpretatur *καὶ ἔξω*, secundum rectitudinem, id est è regione; anne dextrum brachium respicit sinistrum è regione; auricula dextra è regione alterâ respicit? Insuper Galenus 4. meth. c. 6. loquens de fluxu sanguinis è naribus dicit, quod pars anterior, ita posteriori aduersatur, ut superior inferiori; hæc sunt verba; *Aduersatur ei, quod supra est, id quod infra. & ei quod post habetur, id quod ante.* Præterea Galenus c. 98. non dicit, quod reuulsio fieri debeat à loco superiori ad inferiorem, vel viceuersa, sed dicit ad oppositas partes, id est, secundum omnes positionum

positionum differentias. Amplius Aui-
cennas loquens de pſoris, & lepra ait,
poſſe tolli purgantibus; hæc-reuulſio eſt
ab externis ad internas partes. Similiter
Præctificantes prohibent ſomnum à miſ-
ſione ſanguinis, quia ſanguis per ſomnū
retrahitur ad interna, vnde incæpta re-
uulſio, à phlebotomia excitata non per-
ſeuerat; quare, & ratione, & auctoritate,
& experientia patet, reuulſionem fieri
ſecundum omnes differentias poſitionis;
atque in ſuo genere ita eſſe perfectam
reuulſionem ſecundum differentiam
ſuſum, & deorſum ſicuti alia ſunt; ita vt
Argenterius erret, dum putet, perfectiſ-
ſimam reuulſionem eſſe inter partes, quæ
ſuſum, & deorſum ſunt: eam verò, quæ
intus, & extra fit, eſſe minus perfectam;
dicimus nos, ſi dolores vteri non poſſint
tollī phlebotomia, ſed pharmaco, hanc
reuulſionem ab externis ad interna eſſe
perfectiorem, quam illa per phleboto-
miam, quæ eſt ſecundum longitudinem
ſuſum & deorſum.

QVÆST. CIX.

*Quid intelligendum ſit, dum di-
cimus reuulſionem fieri per
vaſa communia.*

Galenus lib. 13. c. 11. docet, reuulſio-
nem eſſe faciendam per vaſa com-
munia: omnes Auctores conſentiunt, hæc
conditionem per vaſa communia con-
uenire reuulſioni perſe: niſi enim eſſent
communis, nihil euacuaretur; quid verò
ſit intelligendum per vaſorum commu-
nionem Auctores diſſentiunt.

Currius lib. de venæ ſeſione; & alij
plures per vaſa communia, per quæ fit
reuulſio, dicūt eſſe venas: quia nulla par-
ticula eſt ſine venis; omnes enim habent
ſocietatem cum porta, vel cauā venā: &
hæ ab hepate, vt à primò fonte proce-
dūt. Confirmant auctoritate Galeni 2.
ad Glauconem cap. 2. vbi declaratur à

Galeno comuniſſimus venarum con-
ſenſus his verbis, *Retrahes à locis mulie-
bribus, ſi cubitum ſecueris, aut iuxta mam-
mas cucurbitulas appoſueris, & deinde de-
rinabis, ſi poplitibus, vel coxis applicaueris
cucurbitulas.* Ecce dicunt à qualibet par-
te reuulſionem fieri poſſe ob venarum
communione.

Reſicitur hæc opinio, quia præter ve-
nas plurimi ſunt canales vt inteſtina, vē-
triculus, vterus, vteteres, arteriæ, ſpacia
varia inter carnes, nerui, muſculi, mem-
branæ, &c.

Ego autem puto non ſolum venas eſſe
vaſa communia; ſed etiam omnes partes
inter ſe conſentire per vias latentes, &
nobis incognitas: Galenus enim habet
hæc verba ſeptimo aphoriſmorum. 54.
*Hippocrates opinatur, naturam validam
ſemper inuenire viam materiæ, licet ſint
quam maximè craſſæ, & debeant per angu-
ſta foramina permeare.* Hinc Galenus 1.
methodi, c. 2. habet hæc alia verba; *Hip-
pocrates rectè affirmat totum corpus eſſe, vt
Græcè dicitur οὐρανὸν καὶ οὐπὲρ, quaſi
conſpirabile, & confluxibile dictum.* Quis
vias, quæ ſunt inter proceſſus mammilla-
res, qui ſunt inſtrumēta odoratus, & vte-
rum penetrabit? anne continuò obſerua-
tur ſympathia inter vterum, & illos pro-
ceſſus? anne odores gratiſſimi alliciunt
vterum ad partes ſupernas: mali verò
odores propellunt illum deorſum? Ariſt.
1. de hiſtoria animalium c. 23. dicit, odo-
re extinctæ lucernæ aliquando ſequi
abortum: quid multa? vanum igitur erit
dicere, quod per vaſa communia ſolum
venæ intelligantur.

Demum ſunt experimenta quamplu-
rima, quæ docent præter venas eſſe alias
vias latentes; veluti dum iſchias acri cly-
ſtere curatur: quis mihi oſtendet vias, per
quas pituitæ vitræ ab iſchiade ad inreſti-
num rectum virtute clyſteris auertun-
tur? Similiter quis oſtendit, dum aura di-
ra, atque ſceleſta à pedis digito conſcen-
dens efficit epilepſiam, quā fit eius iter

ram velox? Ad hæc Hippoc. 2. aphorif. 32. & lib. primo coac. habet hæc: quibus in febribus dolores lateris fiunt, iis aluo multa aquosa bile permifta deiciente remedio eft: ecce quod natura per viam ignotam à pleura ad inteftina mouet, & foluit: alibi quoque ex Hipp. habetur, pleuritidem, & peripneumoniam per vrinam folui: de quo confenfu in cap. de internis affectib. ex anatomia arcanis defumptis egimus. Præterea 3. de crifibus, Galenus & Areteus dicunt, pleuritidem, & peripneumoniam fluxu fanguinis è naribus folui: quo pacto, verò materia fanguinea in pleura, & pulmone exiftens in venas regrediatur, & inde per nâres, eft penetratu admodum difficile: Valeriola lib. 4. obferuationum, obferuatione prima, refert, mulierem pleuriticam fanatam fuiſſe fudore abſque alia tuſſi: Hippocrates 6. epid. & libro de humoribus ſcripfit, pleuritidem per hæmorrhoides folui: & 2. ſeſtione aphor. 38. & lib. 5. coac. prano. ait, peripneumoniam folui parotidibus: Quis igitur anatomicorum poterit diſtinctè vaſa perquirete, per quæ ſeruantur huiusmodi ſympathiæ? Ego multas obſeruauit communionẽs, eaſque propoſuimus in digreſſione de ſympathicis affectibus: ſed hîc non omitram, quin hiftoriam ſatis notam ſubnectam; contigit puellæ Venetiis acum magnum deglutienti, qui poſt aliquot menſes in veſicam deſcenderat; vbi cum diu conſtitiffet, calculus circa illum eſt adauctus, & tandem à lithotomo fuit tranſpoſitus: Quis inueniet viam, qua acus ille magnus potuerit tranſire ſine iecoris læſione. Hinc colligimus multa eſſe vaſa nobis occulta; quæ tamen ſunt naturæ apertiſſima; quæque in cadaueribus ſunt inuentu impoſſibilia; per hæc tamen ſeruatur conſenſus, & non per venas tantum, vt Curtius, & alij arbitrati ſunt.

QVÆST. CX.

An auerſio humorum ad originem ſit conditio, quæ conueniat per ſe reuulſioni.

Galenus 1. ad Glauconem c. 14. docet, eſſe retrahendos humores in reuulſione ad fluxionis originẽ; habetq; hæc verba, *In aduerſum trahere oportet, aut ad communia membriſ patientibus, aut ad ea, in quibus eſt fluxionis origo.* Experimentis à Galeno deſumptis idẽ confirmatur; quia catarrhus ſalius, ne in pectus deſcendat, ceratum ex thapſia commiſſuræ coronali applicatur. Similiter Galenus 2. ad Glauconem 2. docet, in cruris inflammatione eſſe ſecundum cubitum eiſdem lateris, quæ retractio eſt ad originem.

Vnde ego non nego, reuulſionem ſapiffimè fieri retrahendo humores ad originem; nego tamen hoc conuenire ſemper, & per ſe reuulſioni, quod quidẽ facile probari poteſt ex Galeno 5. methodi c. 3 vbi dicit, quod reuulſio fieri poſſit ſecundum omnes poſitiones, ſed nemo dicit, quod ab omni differentia poſitionis humor poſſit trahere originem, ergo in reuulſione hæc auerſio humorũ ad originem non erit cõditio neceſſaria. Insuper Hippocrates 5. aphor. 68. docet, ſecta vena frontis tolli laborem partis poſterioris capitis; Quis dicit frontẽ eſſe originem fluxionis? Similiter eacurbituræ, & frictones trahunt humores ad curin, vbi non eſt fluxionis origo. Præterea iecur inflamatur: tunc, ne maiori inflammatione opprimatur, ſanguis retrahitur ad cubitum, vbi non eſt origo fluxionis. Quare, dũ Curtius, & alij propoſuerunt quatuor conditiones tãquam neceſſarias reuulſionis, ſi putent, illas per ſe conuenire reuulſioni, aberrant toto callo: Hactenus nos oſtendimus, duas tantũ conditiones ex propoſitis conuenire per ſe optimæ reuulſioni: quarum altera eſt, et reuulſio

reuulsio fiat per vasa communia, altera, vt fiat secundum rectitudinem : alias duas, videlicet ad distantissima, & ad originem trahere, esse conditiones accidentales, & quæ non conueniunt semper reuulsioni. Non negamus tamen reuulsionē, vt plurimū retrahere humores ad originem; sicuti deriuationi conuenit, vt longius ab origine humores abducantur.

QVÆST. CXI.

In quibus conueniant, & in quibus differant reuulsio, & deriuatio.

Conuenit reuulsio cum deriuatione; quia vtraque est auersio. sed reuulsio, vt plurimum est per distantissima: deriuatio verò per proxima: quod verò aliquando deriuatio fiat per longinqua, inueniemus apud Galenum centum exempla. Secundò enim in sextum epid. tex. 7. dicit, quod renibus vitiatis optimum sit per aluum deriuare; magis distant renes ab aluo, quam dexter cubitus ab hepate, inter quas partes est locus reuulsionis. Insuper 2. ad Glauconem 2. dicit, cucurbitam applicatam mammis ab vtero reuellere, & sectam venā tali ab vtero deriuare: cum igitur magis distet vena tali ab vtero, quam mamillæ, sequitur, quod aliquando deriuatio fiat magis per longinqua, quam reuulsio: Quod reuulsio sæpè fiat per longinqua non penderet, vt ostendimus, à natura reuulsionis; sed à prohibente: ostendimus enim ob duplicem causam prohiberi, cur semper per proxima non fiat reuulsio, & deriuatio: quarū altera est, quando non est locus aptus sectioni, qui proximus sit, per quem humores auerti possint, veluti si vena tali in coxa, vel inguine appareret, nos eam secaremus; & deriuatio ab vtero melior, & velocior fieret: altera causa, quæ prohibet est, ne ad locum affectum, vel ad partes vicinas excurrant redundantes humores, qui possent reddere curam

difficiliorem; quæ cum ita sint, dicere possumus, quod reuulsioni, & deriuationi, nisi adsint impedimenta, per se conueniat, vt per proxima fiant.

Discrepat reuulsio à deriuatione; quia sicuti reuulsio conuenit magis fluentibus, quam fluxis, & fluxuris, sic deriuatio magis fluxis. Discrepat, quia deriuatio sequitur motū, & inclinationem: reuulsio contrarium. Præterea reuulsio vt plurimum retrahit humores ad originem fluxionis, deriuatio longius ab origine abducit. Conuenit, quia causa efficiens reuulsionis æque, ac deriuationis est æquiuoca: modo enim sit deriuatio attrahentibus, modo expellentibus, & modo vtrisque virtutibus, vt ostendimus superius. Conuenit, quia vtraque fit per vasa communia, & secundum rectitudinem. Quid autem intelligi debeat per vasa communia, & secundum rectitudinem superius declarauimus. Conuenit, quia non solum humores fluxi, sed etiam fluentes, & fluxuri apti sunt, vt deriuentur, & reuellantur, vt paulò infrà probabimus. Quod verò deriuatio conueniat fluxus omnes concedunt. Quod verò possit conuenire fluxuris patet: dum enim supprimuntur menses, quia cava vena est sanguine referta, tunc si volueris deriuare per talum, promptè defluēt menses, qui antea erant fluxuri. Similiter patet, quod conueniat fluentibus, quia dum diminutè fluunt, si venam tali secabimus, indè promptius fluent: ecce igitur, quod non solum deriuatio conuenit fluxis, verum etiam fluentibus, & fluxuris.

QVÆST. CXII.

An reuulsio conueniat non solum fluentibus, verum etiam fluxis & fluxuris humoribus.

QUOD verò possint quoque reuelli humores non solum qui sunt in fluxu, sed qui sunt fluxi, & flu

& fluxuri, patet: patet inquam quod fluxi possint reuelli, quod est contra Currium, & Manardum; quia cum omnes humores possint deriuari, poterunt quoque moueri; si poterunt moueri; ergo non erit impossibile, quod à facultatibus naturalibus, vel à medicamentis possint aliquando in contrarium auerti. Præterea patet auctoritate Hippocratis, qui 2. de ratione victus tex. 10. loquens de pleuritide dicit, sanguinem esse euacuandum, donec liuidus exeat: quare euacuabimus humorem fluxum: liuidus enim est fluxus. Videns Curtius, & Manardus hunc locum interpretatur, quod pro reuellere legi debeat deriuare: ô pulchram interpretationem, ô mirabilem, & reconditam artem soluendi omnia dubia: non negant in codice Græco esse verbum reuellere, attamen volunt conuertere, vt defendant suas nugas, verbum reuellere in deriuare: Ad hæc Galen. 4. de ratione victus tex. 30. habet hæc verba: *Medicamenta circumposita ceruici in angina reuellent humorem, qui in partem anteriorem fluxit.* Si igitur fluxos medicamenta reuellerent, ergo reuulsio poterit quoque conuenire fluxis humoribus. Amplius 5. methodi cap. 14. Galenus applicat commissuræ coronali ceratum ex thapsia, vt reuellat: cui dubium, quod catarrhus reuellendus ibi quiescit: Demum patet argumento efficacissimo, reuulsionem conuenire posse humoribus quiescentibus, qui sunt, vel fluxi, vel fluxuri, quod negant aduersarij: argumentum est, an humores petentes exempli causa partes supernas possunt reuulsorijs auxilijs deorsum trahi? quod conceditur: at sic est, quod inter moriones oppositas mediat quies; ergo reuulsio, si conueniet humoribus, qui sunt in motu, conueniet quoque humoribus quiescentibus, qui possunt esse fluxi, & fluxuri, quod est contra illorum sententiam; sed quia fusius de hac re egimus lib. 14. methodi nostræ, ideò

paucis hic hanc rem tractamus.

QVÆST. CXIII.

A quo indicetur missio sanguinis.

QVoniam in tex. superiori Galenus dixit, per sanguinis missionem tolli causam putredinis: ideò agendum breuibus, à quo indicetur missio sanguinis. Prius aliorum opiniones in medium afferemus; deinde nostram, quæ ab alijs omnino est diuersa.

Prima opinio, quæ est communis, & videtur esse Hippocratis, & Galeni, quam multi, & præcipue Massaria in suo libro de scopis mittendi sanguinem, defendit, est, quod scopi mittendi sanguinem sint tres, magnitudo morbi, virium robur, & ætas florens: hosque colligunt ex Hippocrate 4. de ratione victus in ac. 19. vbi hæc leguntur; In acutis morbis sanguinem detrahes, si vehemens morbus videatur, florueritque ætas, & virium robur adfuerit: Galenus verò in illo comm. & 7. methodi cap. 2. ad eò percelebrat hos tres scopos ab Hippocrate propositos, vt miretur, cur illos inter aphorismos non posuerit: habetque hæc verba; *Miror, quod Hippocrates eam sententiam de scopis scilicet mittendi sanguinem inter aphorismos non scripserit, quia in paucis verbis vis magna continetur, quod aphorismorum est proprium;* Dicit quod vis magna continetur, quia tota doctrina de missione sanguinis continetur his tribus verbis, in mobi, scilicet magnitudine, robore, & ætate florenti: vbi enim hi tres concurrent, summa cum vtilitate quisque poterit sanguinem mittere. Similiter Galenus lib. de missione sanguinis habet hanc sententiam; *Tria sunt, quæ continent dignotionem mittendi sanguinem; morbi magnitudo, ætas præsens, aut imminens, ætas vixens; & robur virium;* Repetit Galenus eandem sententiam

sententiam 4. methodi c.6. & plerisque aliis in locis.

In hoc loco meritò Argenterius reprehenditur dum putat Hippocraté, per morbum magnum intelligere solú acutum; cum Galenus morbum magnú non solum ad acutos, sed ad diurnos, & ad imminentes extendat: 6. n. aph. 47. Galenus inter morbos, qui anteverti possunt vsu phlebotomiæ, connumerat morbos quoque articulares, qui sunt chronici, seu diurni, & non acuti.

Quid verò intelligat Hippocrates per morbum magnum, Galenus 4. methodi c.6. declarat dicens, morbum magnum trifariam dici; primò, ob afflictæ partis præstantiam; secundo propter affectus magnitudinem: tertio ob cacoëthiam.

Quid verò intelligat per virium robur rectè interpretantur, qui de vitali præcipuè dictum esse arbitrantur: Galen. n.7. meth. 7. c. vlt. dicit, maximam esse cordis actionis dignitatem, & ægrotis maximè omnium necessariam: Hinc ex Galeni sententia 6. aphorismorum 47. habetur, per phlebotomiam præcaueri quoque apoplexiam, quæ supponit facultatem animalem esse ferè extinctam. Similiter dum naturalis est valdè læsa, dummodo virtus cordis permittet, poterit extrahi sanguis.

Quo ad ætatem, Galenus 9. methodi c.17. & 11. methodi cap. 14. docet, pueros non indigere ante decimumquartum annum missione sanguinis, quia habent ex se vnde euacuentur, id est, per insensibilem perspirationem; docetque nec senem post 70. annù pati posse phlebotomiam. Quod verò Auenzoar sanguinem miserit filio suotrium annum, ut refert Auerroës 7. colligit c. 1. dicunt esse contra Galenum; qui aliis quoque in locis admonet non esse sanguinem mittendum ante decimumquartum annum: quam Galeni sententiam, nos interpretamur ut plurimum esse veram: vel esse intelligendam de euacuatione

sanguinis copiosissima; quia pueri decem, & duodecim annorum, & etiam iuniores (exceptis tamen infantibus) sæpè liberantur à diuturnis morbis per hæmorrhagias è naribus: tanto magis Medicus imitator naturæ poterit simili uti remedio. Fernelius, Valeriola, & Fuschius dicunt, Galenùm pueris interdixisse venæ euacuationem, plenam veteribus vsitatem, & non moderatam; Ego autem puto, sententiam Galeni, ut plurimum esse veram, concedoque illorum sententiam, qui hoc negotium non limitant annorum cursu esse veram: potest enim contingere, ut puer duodecim annorum sit firmioris habitus, quam puer decem & octo. Similiter senex 70. annorum potest inueniri robustior, senex sexagenario, & iuvene iusto debiliore; Accipienda igitur est Celsi sententia lib. 2. c. 10. ubi dicit; *Firmus puer, robustus senex, & valida mulier utroque gerens tuio curatur*: Hinc Galenus lib. de sectis volens à missione sanguinis excipere senes, & pueros habet hæc verba; *Nec senectute confectis, nec admodum pueris etiam si plenitudine laborent, vena est secanda*; Nemo sanè intelliget per admodum pueros, puerum quatuordecim annorum; quia admodum pueri sunt quatuor, vel quinque annorum: Hinc Galenus consideras, ætatem potius conferre ad cognoscendum, an robur adsit, quam quod ætas sit scopus mittendi sanguinem: dicit enim lib. de missione sanguinis c. 9. scopos mittendi sanguinis admodum præcipuos esse duos, scilicet magnitudinem morbi, & robur; primo de ratione victus in ac. 4. s. dicit, Hippocratem adiicere ætatem, quia ætas confert ad cognoscendum, an robur adsit.

Reiicitur hæc prima opinio à Trincauellio, & à multis præstantissimis Medicis, qui negant magnitudinem morbi per se primo indicare missionem sanguinis; eorum argumenta hæc sunt. Primum est tale, & est efficacissimum; morbus

magnus

magnus per se primo indicat magnum remedium : ergo non venæ sectionem ; patet consequentia ; quia vnum primò, & per se indicat vnum : & vnū, vt vnum indicatur ab vno, quia indicans, & indicatum sunt contraria, & vni vnum est contrariū, & non plura, vt docet quoque Galenus 2. methodi c. 13. quare, si magnum remediū est magno morbo contrarium, non erit venæ sectio primo, & par se contraria magno morbo ; magnum enim remedium prædicatur de purgatione, de venæ sectione, & de aliis pluribus.

Secundum argumentū contra illos, qui sustinent, magnitudinem morbi indicare venæ sectionem, est hoc, & est insolubile ; magnitudo morbi cum robore virium, & ætate florenti non solum indicat venæ sectionem, sed etiam purgationem ; ergo hi tres scopi propositi pro mittendo sanguine erunt vani.

Tertium in tex. superiori Galen. proposuit euacuationem sanguinis pro tollenda causa, quæ efficit morbum futurum, qui adhuc non est factus, sed solū fit, & nullam habet permanentiā ; qui affectus ad causæ abscissionē tollitur, & causam insequitur, vt umbra corpus ; quia euacuamus sanguinē, vt inhibeamus morbum ; sed sic est, quod morbus imminens non est præsens, adest tamē præsens eius causa, quæ illum efficere potest ; quare missio sanguinis si morbus nō est factus, semper respicit causam, & non morbum ; si vera est Galeni doctrina 4. methodi cap. 3. quod ab eo, quod non est, nulla sumatur indicatio ; & 4. methodi cap. 3. vbi ostendit de ratione indicantis esse, vt sit præsens.

Quartum argumentum : Gal. 9. methodi 14. dicit non esse in diuisione indicantium transeundū de genere morborū in genus causarum ; ac qui dicunt, morbum magnum indicare missionē sanguinis transeunt de genere morborū in genus causarū ; ergo patet maior aucto-

ritate Aristot. 2. posteriorum tex. 19. vbi dicit, quod quid est nō posse inueniri, nisi facta diuisione in eodē genere ; si igitur inuenire velimus remedium, oportet vt diuidamus genus vsque ad vltimas differentias ; in quibus inueniemus indicās, & indicatum, quia sunt cōtraria, & contraria stant sub eodē genere ; dū verò sit transitus de genere in genus non poterit inueniri vnquam remediū ; quia nūquam contrariū vnius generis potest esse contrarium alterius ; quia ex Aristotele. prædicamenta, & eorum differentia, & proprietates sunt impermiscibiles.

His motus principiis Gal. 9. meth. c. 14. dicit, quod nullo modo morbus debet diuidi in causas. Hinc remedium causæ non potest conuenire morbo. Hinc, qui perquireret remediū in alio genere, si centum annorum tractu inquireret, illud nunquam inueniet ; causa est, quia vni cōtraria vnica sola est contrarietas ; alia igitur non inuenirentur. Quo fit, quod qui putant magnitudinem in morbi per se primo indicare pharmacum, & venæ sectionem videntur multis modis peccare ; primo enim cum vni vnica sit cōtrarietas, errant quia putant venæ sectionē, & pharmacum æquē aduersari morbo magno : secundò, quia transeunt de genere in genus ; morbus magnus est vnum genus, venæ sectio verò, cum euacuet, primo respicit causam, & est aliud genus ; tertio errant, quia morbus magnus est differentia subalterna, in qua nō est persistendum : Quartò si remediū magnum est indicatum, quod à morbo magno per se indicetur : ergo venæ sectio per accidens indicabitur à morbo magno, quia quod vni per se, alteri per accidens conuenit : sed quia fusè de hoc errore egimus lib. 11. meth. nostræ c. 3. non conuenit, vt omnia huc transferantur.

Verum, quia dictū est ab Hippocrate, & Galeno locis citatis, quod magnitudo morbi indicet venæ sectionem : Respondent Hippocratem, & Galenum proposuisse

fuisse magnitudinem morbi cum virium robore, & ætate florenti indicare missionem sanguinis tanquam signum veri indicantis, id est, dum morbus est magnus, & est virium robur, tunc signum esse quod indicans sit præsens: Quodnam sit hoc verum indicans, variae sunt sententiae. Nonnulli dicunt esse plenitudinem sanguinis. Alij morbum magnum cum plenitudine, vel cum fluxu. Alij magnum peccatum sanguinis, & alij aliud dicunt; Ego verò infra proponam meam opinionem, quæ erit (si fallor) auctoritatis Galeni, & veris Philosophiæ principis valde consentiens.

Secunda opinio est satis communis: & est Trincavellij, & aliorum multorum, & Salui Sciani, quod indicans missionem sanguinis sit plenitudo sanguinis, quæ excitat, vel excitare potest morbum magnum.

Primum istorum fundamentum hoc est: contraria contrariis curantur: & plenitudo sanguinis, & missio sanguinis sunt contraria: ergo plenitudo indicabit per se primo missionem sanguinis: roborant argumentum auctoritate Hippocratis 2. aphorismorum 22. vbi habetur hæc sententia: morbi, qui ea repletionem sunt, euacuatione curantur: & quicunque ex vacuatione oriuntur, repletionem; & Galen. in com. dicit, plenitudinem sectione venæ auferri.

Secundum fundamentum desumunt à Galeno 4. methodi c. 6. vbi habentur hæc verba: sicuti missio sanguinis propter ipsius plenitudinem, vel propter morbi magnitudinem: ita purgatio, & propter abundantiam alterius iucci, & propter vim adhibetur.

Tertium fundamentum desumunt à Gal. 9. methodi cap. 11. & lib. de curandis ratione per s. m. cap. 11. dicente, sectionem venæ competere duobus præcipuis scopis, euacuationi videlicet humorum in venis redundantium, vel auersioni humorum fluentium, quæ fit reuellendo, vel de-

riuando: dicuntque magnitudinem morbi iuuare ad cognoscendum, quando indicans verum sit præsens: quia quavis magnitudo morbi per se primo non indicet venæ sectionem, dicunt tamen esse accidens inseparabile; quia nunquam se offert occasio mittendi sanguinem, nisi sit morbi magnitudo præsens, vel imminens cum virium robore.

Reiicitur hæc opinio, quia est à veritate, & à recto loquendi modo aliena. Primò reiicitur, quia videtur aduersari Galeno 9. methodi, c. 11. vbi dicit, oportet rectè administrare euacuationem sanguinis; quia est naturæ valde utilis; subdit, sit inutilis, vel dum non seruat exactè qualitatem, vel si nimis crescit multitudine, ecce quod euacuari potest sanguis non solum dum copia peccat, verum etiam qualitate; ergo plenitudo ex se non indicat missionem sanguinis. Præterea Auicennas lib. 1. fen. 4. c. 2. dicit, unusquisque phlebotomatur aut propter sanguinis multitudinem, aut propter malitiam, aut propter utranque: ecce quod non plenitudo sola indicat missionem sanguinis.

Secundò Galenus 8. methodi cap. 4. dicit in diaria ex obstructione facta à vitiosis humoribus, vbi nulla adsunt signa plenitudinis, esse phlebotomandum, ne diaria in putridam transeat: additque ibi Galenus hæc verba: *Si obstructionibus liberandis prius quam vacuaueris studeas, metus est ne ipsas magis impingas.* Dicit enim Galenus, non posse inhiberi putredinem, nisi tollatur prohibita perspiratio: hæc verò non tolli, nisi remoueatur obstructio: Similiter obstructionem auferri non posse, nisi eius causa auferatur: causa autem est, vel crassities, vel viscositas, quæ incidentibus, vel detergentibus tolluntur: & demum incidentia, & detergentia non possunt ægrotantibus exhiberi, nisi corpus euacuetur: quia hæc apertientia reddunt humores aptos, & pronos, ut confluant in partem obstructam.

Tertio, & est ratio demonstratiua; in hæmorrhagia è naribus, quando, ferè totus sanguis est egressus, ne ille paucus, qui est relictus, etiam egrediatur, secatur vena, vt ratione reuulsionis illa paucitas sanguinis detineatur; Hoc argumentum conuincit illos, qui putant dari duplicem plenitudinem, communem scilicet & partialem; quia in hac hæmorrhagia nulla omnino esse potest plenitudo, non solum ratione totius, sed neque ratione alicuius partis.

Quarto Galenus s. methodi cap. 14. proponit duos ægros; Socratem, qui paucum; & Platonem, qui multum sanguinem habet; statim accepta indicatione à magnitudine morbi dicit, vtrique esse mittendum sanguinem; video tamen aduersarios respondere, Socratem non habere plenitudinem sanguinis communem; habere tamen propriam, id est respectu alicuius partis læsæ, in qua magnus sit morbus: sed non video, quomodo possint respondere ad argumentum desumptum ab hæmorrhagia insigni, quam superius proposuimus.

Quinto Galenus 4. metho. c. 6. & lib. de s.m. c. 8. similiter lib. de plenitudine, & alibi reiecit Empiricorum, & Menodoti plethoricam syndromen; dicitque non esse mittendum sanguinem in omni plenitudine; ratio est, quia balneo, inedia, exercitio, & similibus plenitudo tolli potest. Præterea Galenus probat, his ferè verbis, plenitudinem non indicare missionem sanguinis; *Si quis cadat ab alto, & prorsus sit redundantie sanguinis expertus, tunc confugimus ad sanguinis euacuationem.* Ecce, quod dicit, profusus nec valet, dum dicunt Aduersarii, plenitudinem in hominæ, qui ab alto cadit, esse respectu partis contusæ, & non respectu totius corporis: talis enim plenitudo respectu partis, vocata partialis est nimis metaphorica, ne dicam, chimerica: quoniam posita hac distinctione de plenitudine respectu totius, & respectu partis posset quoque.

Menodoti opinio defendi, adhibita præcipuè distinctione de syndrome plethorica respectu totius, & respectu partis; Insuper si Galeni mens fuisset, quod plenitudo respectu partis indicaret sanguinis missionem, anne Galenus semel saltem hanc plenitudinem, dum disputat contra Menodotum, vel dum hanc materiam fusissimè tractat, nominasset? Demum qui admittet hanc plenitudinem respectu partis poterit quoque dicere, quod in pituitoso sit plenitudo bilis; quia est impossibile, quod in aliquo pituitoso, & hydropico in aliqua particula non sit redundancia bilis respectu alicuius particulæ; quo casu, qui bilem euacuaret pessimè ageret.

Sexto Galenus lib. de sanguinis missione c. 9. determinat plenitudinem non indicare missionem sanguinis: habet enim ferè hæc verba; *Scopi mittendi sanguinem in se primo plenitudinem non complectuntur, sed suspicionem eius, qui adhuc sit, morbi, quia sanguis in magno morbo euacuatur, quamvis nulla plenitudinis nota sit;* Ecce, quod Galenus nullo modo vult admittere, plenitudinem indicare sanguinis missionem; sed potius ad magnitudinem morbi confugiendum esse.

Quo ad fundamenta responderi potest; quod ostendunt plenitudinem indicare missionem sanguinis; sed non per se primo: dicimusque missionem sanguinis, & plenitudinem non esse contraria: quia mittitur sanguis à Galeno dum nulla quoque plenitudinis adest nota.

Tertia opinio est Horatii Eugenij, qui censet, magnitudinem morbi factam à sanguinis plenitudine, & à fluore indicare missionem sanguinis: ratio potissima est, quia nullus vnquam casus mittendi sanguinem accidit in quo, vel sanguinis plenitudo, vel fluor adsit.

Reiicitur, quia vnum indicatur ab vno, vt superius ex Galeno ostensum est: at magnitudo morbi, plenitudo, fluor sunt multa, & non vnum. Præterea si dum euacuatur

euacuatur sanguis, necessariò concurrit, vel plenitudo, vel fluor: atque dum euacuatur sanguis necessario concurrit magnitudo morbi præsens, vel imminens cum virium robore, satius est defendere cum Hippocrate, & Galeno magnitudinem morbi esse indicans verum, quam plenitudinem, & sanguinis fluorem.

Quarta opinio est Valesij, & aliis superius citatis probabilior. lib. n. 7. controuer. c. 2. dicit venæ sectionem non esse vnicum remedium: negatque dari vnum affectum, qui per se indicat venæ sectionem; quia modo fit gratia euacuationis: modo reuulsionis: & concludit, quod ille affectus indicet venæ sectionem, cui missio sanguinis contraria est: exempli gratia plenitudini venæ sectio est contraria: quod dicitur de plenitudine, de aliis affectibus intelligit: non tamen explicat quismam sit hîc affectus indicans venæ sectionem; sed sub dubio inextricabili illud relinquit: solum asserit, magnitudinem morbi cum virium robore ex accidenti indicare missionem sanguinis; fatetur tamen numquam sanguinem mitti, nisi adsit magnitudo morbi, & viriû robur. Prima ratio Valesij est, quia morbo magno non aduersatur venæ sectio; sed remedium magnum; accidit tamen, quod hoc magnum remedium sit venæ sectio. Secunda ratio Valesij (omissis aliis) quam nemo soluere potest, est, si sola magnitudo morbi, & virium robur essent scopi propriissimi; tunc indicarent per se venæ sectionem, & non indicarent purgationem: quia, quod est propriissimum non solum conuenit semper; verum etiam soli.

Reiicitur Valesius à Massaria hoc modo; Galenus magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem vocat scopos *πρωτάτους*, id est Principes, ergo isti tres scopi non per accidens indicabunt sanguinis missionem, sed per se primo. Præterea sectio venæ indicatur à plenitudine, sed non omni, ergo non, vt

est plenitudo. Similiter indicatur à phrenitide, à syncho, sed non primo, sed à morbo, vt magnus est.

Ego tamen arbitror Massariam non infringere rationem Valesij: quia oportet probare, quod magnitudo morbi per se indicet venæ sectionem: quod non est probatum; quia, quod per se indicat sui ablationem debet esse contrarium; & contrarium debet esse vnum: quare dum sanguis mittitur, semper à suo contrario indicatur, quod non est magnitudo morbi, quia si morbus magnus sit à plenitudine, plenitudo, & non magnitudo indicabit euacuationem. Similiter sanguis petit vulnus capitis, & in contrarium auertitur: tunc contrarietas seruatur per differentias positionis, & non per magnitudinem morbi.

Ad secundam rationem Valesij varij varia respondent. Quidam dicunt maiorem magnitudinem requiri in sectione venæ, quam in purgatione. Alij dicunt, Galenum, & Hippocratem proposuisse tres scopos indicantes venæ sectionem, non tamen impedire, quin illi tres scopi propositi alia remediorum genera possint indicare: Nonnulli alij sic diluunt: magnitudinem morbi indicare venæ sectionem, & purgationem, sed prius sectionem venæ, deinde purgationem. Massaria explicat hoc modo, tres sunt scopi mittendi sanguinem, scilicet magnitudo morbi, robur, & ætas, scopi vero, qui indicant purgationem, præter hos tres sunt hi alij considerandi, scilicet morbus, causa, & temperamentum. Hæc omnes responsiones allatæ sunt adeo vanæ, & fuitiles, vt non solum tollant nodum propositum à Valesio, sed Lectori confusio-nem, & tandem risum moueant. Nos putamus argumentum Valesij esse insolubile. Propterea dicimus, magnitudinem morbi, virium, robur, & ætatem florentem non esse id, quod per se primo indicat missionem sanguinis. Valdestamen miror Valesium, dum dicit magni-

tudinem morbi robur, & ætatem perpetuò indicare venæ sectionem, & viceversa; quia quod est conuertibile est proprium, quod non conuenit aliis; quomodo igitur secundum opinionem Valesij magnitudo morbi, virium robur, & ætas florens indicabunt purgationem?

Quinta opinio est Hieronymi Capiuacei, qui cogitauit, quod indicans venæ sectionis sit vehemens peccatum sanguinis, sed triplici modo sumptum: primo modo vt sit peccatum secundum formam; secundo modo secundum quantitatem; tertio modo secundum motum: posita hac distinctione dicit, si sanguis peccat secundum formam indicat eradicans; si secundum quantum indicat, minuens: si secundum motum dicit indicare renellens; quæ opinio quamuis videtur methodo accommodata, tamen est à veritate aliena.

Reiicitur, quia non conceditur Capiuaceo, quod dum humores murando formam per putredinem, vel alio modo, possint indicare venæ sectionem: quoniam hoc peccato secundum formam oportet purgare, & non sanguinem mittere. Præterea, dum sanguis peccat secundum formam, vias erunt omnino languidæ: bi enim sanguis caret sua forma, non potest amplius nutrire; quo fit, vt statim vires langueat: dū addit esse eradicandum: hoc nomen significat esse totum euacuandum sanguinem: si verò solum, quod peccat intelligit esse eradicandum, hoc est factu impossibile, quia dum euacuamus sanguinem, egreditur bonus, qui est fluidus: dum verò dicit, vt peccat quantitate esse minuendum, non rectè explicat, quia sanguis dicitur quantitate peccare non solum quando est abundantior, verum etiam dum est iusto parior; quo casu non est sanguis minuendus; quare debeat addere vt peccat quantitate nimia; & hoc modo quoque errasset, quia incidisset in opinionem Menodori à Galeno adeo explosam.

Præterea si venæ sectio est vnum remedium, indicans deberet esse vnum, & non plura; quare proposita distinctio secundum formam, secundum quantitatem, & secundum motum, non probatur.

Mea opinio, iis qui in philosophia sunt parum versati, qui non vident, quam sæpè philosophantes incidunt in genera innominata, videbitur omnibus deterior: puto igitur, quod verum indicans venæ sectionis sit innominatum: huius verò innominati indicantis illa tria verba, id est magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem esse descriptionem: Quod verò in Philosophia, & Medicina sæpissimè contingat, vt genera, & multa alia, quæ inquiruntur sint innominata, possumus in Philosophia Arist. facillimè obseruare: Hinc quarens Philosophus 2. de anima obiectum adæquatum visus dicit, non esse colorem; quia lux quoque cernitur, quæ non est color: dicit igitur, quod obiectum adæquatum, quod prædicatur de colore, & luce sit innominatum. Similiter Arist. 1. post. c. 5. dicit, nos sæpissimè errare, circa vniuersale, quando genus est innominatum, quis est ille, qui sciret nominare genus, cui passionibus communes Asino, & Equo adæquatè conueniant? Idem ex mille differentiis vix vna percipitur, quia nos latent: Hinc Hippocrates sapientissimus videns quod humanus intellectus adhuc non potuit nominare specificum indicans missionis sanguinis, cogitauit tria nomina siue tres scopos *κρυπτάς*, id est Principes, qui describerent indicans proprium, & specificum, quod est innominatum: quasi dicat Hippocrates 4. de ratione victus 19. quando videris morbum esse magnum (magnum vocat, vel quando pars corporis præstantissima est læsa, vel quando morbus est malignus, vel quando est magnus, quia affectus sit in summa intentione) & esse robur virium, & floridam ætatem, tunc sanguinem detrahare poteris; quia certissimum.

scitum est, tunc indicans, quod est innominatum, esse præsens, hoc verò indicans innominatum est adeo multiplex, ut neque ante Hippocratem, neque post Hippocratem inuentus sit philosophus, qui vnicò nomine illud nominare potuerit: si obiectum visus, quod prædicatur solum de colore, & luce, neque Aristoteles, neque Optici sciuerunt illud nominare, quanto minus sciemus nos attribuerè vnicum nomen propriissimo indicanti venæ sectionis, quod prædicatur non de duobus tantum, sed de multis aliis, ut plenitudine, de vitio sanguinis secundum motum, de magnitudine morbi cum vitium robore, & de multis aliis: quare nihil videtur esse magis æquiuocum, quam hoc indicans. Hinc qui voluerunt assignare certum, & determinatum indicans in re tam varia, & indeterminata fuerunt decepti, quia qui dixerunt hoc indicans esse magnitudinem morbi, non potuerunt respondere ad hoc dubium: quod est verum indicans indicat vnum: at magnitudo morbi indicat duo, id est venæ sectionem, & purgationem, ergo magnitudo morbi non erit verum indicans. Similiter, qui putant plenitudinem sanguinis indicare primo, & per se, non potuerunt diluere illum nodum, dum quis ita patitur hæmorrhagiam, ut totus sanguis ferè sit egressus ex venis, attamen aperta venâ statim cessat fluore: ecce, quod sectio venæ iuuat illos, qui sunt exangues: quomodo ergo plenitudo sanguinis erit verum indicans? Hinc Valerius prudentissimus non potens explicare quodnam sit hoc propriissimum indicans venæ sectionis; postquam omnes opiniones reiecit, dixit, illum affectum indicare, missionem sanguinis, cui missio sanguinis est contraria: putatque hunc affectum ob eius naturam multiplicem esse inexplicabilem; quia modo est plenitudo, modo est motus, modo est calor viscerum, modo sunt plagæ, & vulnera, &c.

Neque opinio doctissimi moderni dicentis missionem sanguinis à nullo indicari, eo quia missio sanguinis non sit indicatum, sed materia indicati, assert aliquid noui; quia omnes per celebres auctores superius citati simul conueniunt, quod, dum agitur, an missio sanguinis indicetur à magnitudine, vel plenitudine, vel magno peccato sanguinis, vel ab aliis indicantibus, non intelligatur de illa particulari missione sanguinis à chirurgo facta: quæ reuera est materia indicati, & non indicatum: sed per missionem sanguinis intelligunt virtutes & facultates, quæ continentur in missione sanguinis, quæ sunt euacuare, reuellerè, deriuare, refrigerare: quæ sunt vera indicata, & de his omnes quærunt à quo radicante indicentur. Concludimus ergo, quod indicans missionis sanguinis sit innominatum: sed qui vult videre qua arte possit inueniri indicans venæ sectionis per analogismum, legat librum nostrum 12. meth. vitandorum, cap. 4. ubi de hac re fusè egimus.

CAPITIS LXXXIX.

PARTICULA VII.

Textus 41.

Eadem ratione in aliis tribus intemperaturis, si vnum commune præceptum obseruabimus, ut vnamquamque prius, quæ efficit causam, rescindamus, deinde ita ad illam, quæ ab eadem causa facta est agitudinem accedamus causarum salubrium inuentionem faciemus.

Vperius docuit, intemperiem factam contrariis tolli: intemperiem futuram tolli iis, quæ auferunt causam: hientem, quæ est composita ex parte facta, & futura, docuit partem factam tolli
contra

contrariis, futuram tolli auferendo causam. Sed quia præceptum hoc applicauit febri putridæ, quæ pertinet ad intemperiem calidam: Idem in hoc tex. duo facit; primo idem præceptum applicat aliis tribus intemperaturis, quæ ex causa aliqua fiunt, quasi dicat, si intemperies frigida pendet à causa, tunc vt facta tollitur contrariis, vt futura tollitur auferendo causam; vt siens partim tollitur contrariis, reducendo ad benignum statum, quod est reducibile, & partim euacuando, quod est irreducibile: idem dicitur de intemperie humida; & sicca, quæ à causa fit. Secundò dat aureum præceptum obseruandum non solum in omni intemperie, quæ à causa fit, sed in omnibus morbis, qui à causa fiunt, quod videlicet semper prius causa sit auferenda, quam affectus siens, vel factus; qui tamen à causa adhuc pendeat. Ablata causa, tunc tempus est, vt accedamus ad partem factam, si tamen morbus factus differt à causa: quia in febribus putridis præcipue aliqua remedia, quæ conueniunt causæ, conueniunt etiam febri, vt est pars facta: aliqua verò, quæ conueniunt causæ non conueniunt febri, vt est pars facta, exempli causa: in quotidiana remedia auferentia causam debent esse calida, & sicca, auferentia verò febrem frigida, & humida: in febribus verò biliosis, remedia, quæ aduersantur bili sunt calida, & sicca, similia quoque sunt, quæ aduersantur febri, vt est pars facta; non tamen in omni biliosa febre remedium respiciens omnem causam respicit febrem; putredo exempli gratia indicat exiccans, quod febri, vt est pars facta non conuenit: hoc exiccans, quod respicit causam, est euacuans: attenuans, aperiens, detergens, incidens, quæ omnia vel calefaciunt, vel exiccant: ecce quod in febre quoque maligna, vel ardenti remedium causæ non solum est diuersum à remedio morbi, vt est pars facta, sed est omnino contrarium. Hinc valde

errat Argenterius, dum putat, quod remedia semper dirigantur in causas, & nunquam in morbos: dicebat enim nulla remedia auferre primo, & per se morbos, sed solum causas: illisque ablatis, morbos semper, & statim cessare: dicit enim si fiat intemperies febrilis, illa fiet à calore, & calor erit causa: cui respondemus in calida intemperie non solum dari calorem facientem intemperiem, sed cum agens naturale semper multiplicet suam ideam, intendi calorem proprium similiarium partium, qui constituit intemperiem, quæ non est causa morbi, sed est morbus, qui deinde est causa symptomatum.

1 Dub. Galenus in hoc loco dicit, in omni intemperie, quin immò in omni morbo, qui à causa fit, curam prius esse à causa auspicandam: Idem dicit 4. methodi cap. 4. loquens de vlceribus; ait enim in vlceribus, quæ à causa fiunt, si causa adhuc manet, à causa prius esse auspicandam curam. Simiter 7. methodi c. 12. habet hanc sententiam, impossibile est, vt aliquis affectus sanetur, manent adhuc ipsa, vnde natus est, causa. Insuper 10. meth. cap. 1. ait, in morbis dependentibus à causa, indicationem, quæ sumitur à causa, esse primam: deinde factum morbum esse abscindendum. Amplius 8. methodi primo dicit, si causa efficiat morbum, à causa exordiendam curationem. Hæc admiranda Galeni doctrina videtur pati aliquam dubitationem; quia 3. methodi cap. 9. & 7. methodi cap. 11. dicit, omnia indicantia ad tria, ante morbum curandum, reduci, videlicet ad vrgens, ad causam, & ad impedimentum: dicitque prius esse attendendum vrgenti, quam causæ: qua ratione igitur in hoc loco, & locis citatis dixit, prius esse attendendum causæ?

Responsio est facillima; quia dicimus, Galenum non fecisse comparisonem inter vrgens, & causam: sed supposuisse, vt notissimum, quod vrgenti prius sit vacandum,

vacandum, quam causæ: exempli gratia, vlcus fiet ob humorum confluxum, accideatque conuulsio: cui dubium, tunc prius conuulsioni esse attendendum, quam humoribus efficientibus vlcus?

2 Dubit. non videtur, quod præceptum Galeni sit perpetuo verum, dum docet, semper à causa prius esse curam incipiendam, quam à morbo: quia si quis vulnerabitur in abdomine, & egrediantur intestina, vulnus erit causa prolapsus intestinorum: tunc cura non erit auspicanda à vulnere, quamuis sit causa prolapsus intestinorum, sed prius reducenda sunt intestina in proprium situm; & deinde vacandum est vulneri abdominis.

Respondemus, prolapsum intestinorum esse morbum reuera pendente à vulnere, sed dicimus se habere per modum vrgentis: nisi enim reponerentur in suum locum, putrescerent, & animal interiret, vel propter voluulum, vel propter gangrænam. Præterea semper prius est attendendum symptomatici, quod potest auferre vires, quod re vera dicitur vrgens, quam causis, & morbis. Hinc Galenus 6. epid. 3. comm. 43. dicit in medicina esse supponendum tanquam notissimum, quod prius viribus sit attendendum, quam causæ, & morbo.

3 Dub. aliquando Medici prius vacant symptomaticis, quamuis non vrgent, quam causis, & morbis: exempli causa Socrates lue gallica corripitur imminetque periculum alopecie: tunc Medici, ne Socrates depiletur, vtutur astringentibus, spreto morbo, & virulentia, quæ est morbi causa.

Soluimus hoc dubium lib. 15. methodi nostræ: vbi proposuimus quatuor classes vrgentium: prima quarum continet vrgentia, quæ illico minantur exitum, seu vitæ extinctionem, vt conuulsio, syncope, & apoplexia, &c. secunda continet vrgentia, quæ non subito vitam tollunt, sed prius vires prosterunt, vt sunt

fluores sanguinis, & dolores insignes

Tertia continet vrgentia, quæ respiciunt affectuum longitudinem: de his Galenus 4. methodi cap. 2. habet hæc verba; *Sunt nonnulli homines, qui dummodo citius sanentur, sunt parati quiduis subire: sunt qui malunt pati, vt testiculus tumidus euellatur, & pracidatur, quam toto vitæ curriculo illud pondus sufferre.* In his ægrotantibus Medicus despicit causam, & vacat breuitati curationis: Quarta classis continet vrgens, quod pertinet ad decorationem: & in hac continetur depilatio: quare dicimus, quod aliquando vrgentibus huius quartæ classis prius sit attendendum, quam morbis, & causis: ideo Medicus in his, licet vtatur astringentibus, ne depiletur æger, & astringentia officiant, prius affectibus, quam eorum causis aliquando esse attendendum putat.

4 Dubit. non videtur, quod ablata causa debeat Medicus morbo vacare: quia ablata causa statim videtur morbus cessare: sic Galenus 3. methodi cap. 9. inquit, quod ablato vrgente, & causa principali, & causa sine qua non, statim vlcus cauitas impletur, & vlcus ex se sanatur. Similiter tumores statim cessant ablatis humoribus illos efficientibus, & sic de aliis.

Responderetur, morbos pendentes à causa esse duum generum: aliquos ablata causa statim ipsammet naturam sanare: Aliquos verò egere Medico: sic dicimus, aliquando naturam ablata sorditie implere cauitatem, aliquando verò naturam indigere sarcoticis, & exiccantibus vlcus. Hic notatur error Chirurgorum, qui primis diebus, ante videlicet ablationem causæ principalis, & causarum sine quibus non, applicant vlcibus exiccantia, & de hoc errore multa animaduertimus lib.

15. methodi nostræ
cap. 6.

QVÆST. CXIV.

De ordine, & potestate Indicantium.

Galenus in tex. superiori dedit commune quoddam, & aureum præceptum, quod scilicet in morbis, qui habent causam, curam sit auspicanda à causa: deinde amota causa ad morbum, qui ab ea factus est, sit accedendum: eandem doctrinam nos docuit lib. 8. methodi cap. 1. lib. 4. methodi cap. 3. 7. methodi cap. 1. 2. & 10. methodi c. 1. Verum quia sæpius in ægrotantibus non vna, vel duæ se offerunt indicationes, sed adeo plures, ut decem & quindecim, & ultra aliquando obseruentur affectus complicati; ideo præstat, ut harum indicationum ordinem, & potestatem breuibus hic declaremus.

Loquens igitur Gal. de numero indicantium, quæ occurrunt ægrotantibus ante curationem morbi, docet lib. 3. meth. c. 9. & 7. meth. c. 1. 2. omnia indicantia reduci ad tria: ita ut primum sit vrgens: secundum sit causa principalis: tertium causa sine qua non, id est, impedimentum: tractet enim medicus ægrotum, qui centum habeat affectus ante morbum curandum, non inueniet plures indicationes tribus: lib. enim 3. meth. c. 9. proponit vlcus cum inflammatione, sorditie, cauitate, & immodico sanguinis profluuium, docet esse prius attendendum profluuium sanguinis, quia est vrgens, & imminet periculum, ne vires destruantur; secundò loco esse attendendum causæ vlceris, id est, inflammationi: tertio sorditiei, quæ est causa sine qua non: nunquam enim cauitas implebitur, nisi auferatur sordities: quibus omnibus ablatis statim vlcus, vel ex se, vel breui spacio exiccantibus sanatur.

Quo ad vrgens, id est, quo ad illum affectum, qui minatur virium casum, dicimus, illi primo esse vacandû; quia Ga-

lenus 9. methodi c. 1. 3. asserit, virtutem omnium primam esse custodiendam; quia à viribus pendet viuere: addit Galenus viram, vel esse ipsas vires, vel earum actiones. Hinc si esset febris ardentissima, & vires valde deficerent ad vinum confugimus: immò Galenus 10. methodi c. 3. proponit casum cuiusdam iuuenis, quem ob virtutem prostratam in ipsamet accessione nutriuit: hic æger erat temperamenti calidi, & sicci, & febre continua torquebatur. Huic dedit Galenus tres cyathos cremoris ptisanæ, & duos cyathos vini albi diluti, & tenuis; de quo casu refert hæc verba: *Æger qui antea sine voce, & sensu iacebat sustulit oculos, & tum audire, tum loqui, tum presentes nosse cepit.* Ecce, quod spreta febre, & eius causa Gal. virtuti vacans, in accessione cibum, & vinum præbet.

Hinc Galenus 9. methodi c. 1. 3. habet primum indicatum desumi à virtute: deinde ab effectu: additque, si indicantia quoque essent paria, similiter primo à virtute, & deinde ab effectu indicata esse desumenda: exempli causa, si aliquis affectus valde perturbet, & virtus ita deficiat, ut medicus æquè de virtute, ac de morbo dubitet, addit, ut tutius agatur, primum à virtute, & deinde ab effectu esse auspicandam curationem: per affectum intelligimus causam, vel morbum. Hinc Gal. 10. methodi cap. 1. habet, si virtus est robusta, febrem, & causam profligare oportet: quo fit, ut Gal. 9. methodi c. 7. dicat, virtutem robustam esse despicendam, & mediocrem mediocriter conseruandam; ut hinc errent valde nonnulli, qui statim in morbi principio virtute existente robusta ouis, & pullis plenè nutriunt. His motus rationibus Gal. videns semper esse prius attendendum virtuti 12. methodi cap. 1. docet, si aliquod symptoma vrgeat mutari curationem, & symptomati prius attendendum spreta causa, & morbo: & 9. methodi cap. 1. 3. dicit, dum virtus est collapsa; tunc

tunc nullum remedium, quod affectum sanet exhibendum: habetque hæc verba; *Tempus quo vires rescimus, eorum, quæ affectum sanent, nihil planè agrotanti exhibemus: ubi verò eo roboris eas peruenisse coniungimus, ut nihil, vel parum ex vacuando sint ledenda, tunc ad affectus curationem est accedendum.*

Quo ad causam principalem, tunc dicimus ei esse attendendum, oculosque dirigendos, quando vrgens non adest: causa enim principalis ante impedimentum, & morbum est auferenda: Chirurghi Empirici frustra in vlcerebus vtuntur exiccantibus, quæ sanant vlcera: & frustra vtuntur lotionibus deterforiis, quæ eluunt sordes, frustra que sarcoticis, quæ cauitatem implent; nisi prius demant causam principalem, id est, intemperiem partis circumstantis, vel humorem fluentem, & confluxum circa vlcus.

Quo ad impedimenta, quæ à Gal. 7. methodi c. 12. vocantur causæ sine quibus non; dicimus, nunquam vlcus sanari, nisi prius causa principalis auferatur: si in vulnere exempli causa ensis frustrum relinquatur, vel ossis fragmentum, vel sanies, vel sordes, vel sanguis in thrombum versus, vel alia impedimenta, prius non auferantur, vulnus nunquam sanari poterit. Hic notatur erratum quorundam Chirurgorum, qui volunt in omni vulnere citò, quando impedimenta non sunt ablata, vnire vulnus, quod quam sit detestabile, experientia miserorum sæpius detegitur. Quod Galeno magnæ curæ fuerit auferendi prius impedimenta, quæ causas, patet ex prolixo sermone, quem habuit aduersus Thessalum 6. methodi cap. 2. vbi reprehendit Thessalum quendam medicum, qui imposuit emplastrum supra nervi puncturam ex farinis; emplastrum enim claudens vulnus inter septimum diem hominem reddidit conuulsus, eumque iugulauit: ibique Galen. docet, vulnus nunquam esse vniendum, dum nervus punctus est; tum

propter vrgens imminens, id est, conuulsionem, tum propter causam principalem, quæ non ita facilè superatur, tum propter impedimenta, id est, saniem, quæ detenta illico conuulsionem facit; ibique mira arte docet, quo pacto sit vulnus apertum conseruandum, & quo pacto sanies è profundo vulneris trahenda; admonetque si habitus ægri fuerit mollis, tunc nos vti debere terebinthina, si durus habitus, tunc cum terebinthina paululum euphorbij admiscendum, videas quam varia cura sit in curatione vnus affectus, videasque quantum recedant à recta medendi norma, qui non penetrant hæc methodi arcana, non enim sat est scire indicantium ordinem, & potestatem, sed oportet naturam affectuum, & distinctionem habituum penetrare.

Si verò affectus non solum sint complicati: sed etiam confusi, varij, & inter se omnino distincti, & contrarij, tunc dicimus, illum affectum esse prius tollendum qui est maioris momenti, id est, qui actionem magis præcipuam lædit. Præterea semper memoria tenendum est Galeni præceptum traditum primo de compositione medicamentorum secundum genera c. 16. vbi dicit, si in affectibus complicatis habueris remedium, quod possit ratione vnus affectus multum iuuare: possit tamen lædere ratione alterius: & ex altera parte habueris remedium, quod possit, sed non adeo iuuare ratione vnus, sed non possit lædere ratione alterius, iubet esse eligendum illud, quod non potest lædere: quia semper seruandum est præceptum Hippocratis 1. epid. com. 2. tex. 5. vbi dicit: *Videas ne saltem noceas*: Quod quidem non est ita facile, vt obseruetur, quia ex centum remediis, quæ iuuant, nonaginta nocent: ideo optimo initio consilio, & examine eligenda sunt remedia, quæ non noceant, satius est, vt eligamus remedium quod parum inuenit, & nihil noceat, quam

quod valde iuuat, & parum noceat: Equidem putò, medicos, qui statim in occasione non vrgenti multam sanguinis copiam euacuant: vel abundè electiue purgant à præceptis Hippocratis, & Galeni recedere, qui iubent Medicos ita tuto procedere, vt non noceant ægris. Dum verò vrgens est præsens, causa conseruandæ vitæ, quodvis damnum inferimus ægris, dum modo viuant: Hinc qui lapide vesicæ laborant à Lithotomo permittuntur secari non sine euidenti vitæ periculo; qui sphacelo anguntur his pedes, brachium ferro candenti secantur.

Colligimus itaque, quod si fiet comparatio inter vrgentia præsentia, & imminencia, semper vrgentibus præsentibus prius sit attendendum, si inter vrgentia, & causas, ab vrgentibus semper exordienda cura: Si verò inter causas principales fiet comparatio, dicimus potentiori esse attendendum: plures enim in ægrotante possunt esse morbi ùque separati, plures per consequens possunt esse causæ principales: Hippocrates enim de pythione loquens in libris de morbis vulgaribus, habente pectoris affectionem, & febrem dicit, in illo homine duas fuisse causas principales, alteram fuisse catarrhum in pectore collectum, alteram fuisse humores putridos: vnica die apparuerunt sputa subcocta, & vrina tenuis, sputa cocta ostendebant causam principalem affectionis esse à natura domitam, & superatam, vrina tenuis humores efficientes febrim esse adhuc crudos: In his separatis causis est semper expendendum, quæ ex illis magis possit, quod fiet hoc modo, debet videri, quænam ex illis sit magis reducibilis ad vrgentia primæ, vel secundæ classis, quæ scilicet citius, certius, & potentius vires opprimere possit, exempli causa in Pythione erat catarrhus tenuis in pectore collectus, & in venis putridi humores: dicimus, quod magis poterant putridi

humores vires opprimere, quam catarrhus, quia in pectore nulla aderat inflammatio: magis igitur humores putridi erant reducibiles ad vrgentia, quia putredo viribus magis est inimica, quam tenuis catarrhus: idèò medicatio incipienda erat à putredine, non tamen spreto catarrho: si verò catarrhus fuisset salus, vel admodum crassus, vnde phthisis, vel suffocatio immineret, tunc curatio esset à catarrho incipienda.

Si fiet comparatio inter causas principales, & impedimenta, à causis cura erit inchoanda: si inter causas, & morbos, semper à causis: si demum fiet comparatio inter causas, & partes roborandas, similiter à causis incipienda cura: non potest enim pars debilis roborari, nisi humorum concursus in ipsam partem prohibeatur. Sed si voueris omnium indicantium comparationes exactè penetrare, adire poteris librum 15. meth. nostræ, vbi videre poteris plura, & magni momenti pertinentia ad hoc negotium.

CAPITIS LXXXIX.

PARTICULA VIII.

Textus 42.

Secundum verò compositas intemperaturas ex simplicibus compositio commonstrabit salubria præcepta, cum hic quoque studuerimus pro magnitudine intemperatura eadem conueniens inuenire remedium: veluti si ita contigerit, quod in decem quidem numeris ad caliditatem maiorem ea; quæ naturæ conueniat, decidat corpus, septem verò ad siccitatem maiorem: tunc salubrem causam in huiusmodi

modi affectibus esse oportebit, decem quidem numeris frigidiorum, septem verò humidiorum.

POSTQUAM Galenus superius docuit modum curandi intemperiem simplicem quo ad partem factam, & scientem: In hoc tex. admonet, quod cognitio intemperierum simplicium nos disponat ad cognoscendum, quomodo composita intemperies sit curanda: dicit igitur, quod sicuti in simplici intemperie requiritur remedium habes hæc duo attributa; primum, quod morbo sit contrarium: secundum, quod sit æquale. Similiter in composita intemperie requiritur remedium contrarium, & æquale magnitudini intemperaturæ: hocque exemplo clarissimo Galenus id patefacit: si corpus sit intemperatum in calore per decem numeros: & in siccitate per septem, tunc, si velimus hæc compositam intemperiem curare, oportet, ut eligamus remedium contrarium, & æquale, quod erit frigidum per decem, & humidum per septem. Eandem doctrinam docuit Gal. 3. de simplici medicina cap. 1. 2. & 9. methodi cap. 15. dum dicit, contrarium esse trium generum: primum est, contrarium maius, & hoc non solum aufert morbum, sed novum introducit: exempli causa si intemperies excedat in calore per decem gradus, cui dubium, quod si eligerimus remedium frigidum per duodecim, quod non solum superabit calorem per decem numeros, sed introducet frigidam intemperiem: secundum est remedium contrarium minus: & hoc non potest auferre morbum: tertium verò est contrarium æquale, quod solum potest auferre intemperiem.

1 Dub. (omissis nugis ab Argenterio in hoc commento contra Galenum propositis, cuius argumeta sunt adeo in hoc loco puerilia, ut ostendant illum, neque

grauem, neque syncerum philosophum extitisse) non videtur Galenus sibi constare, quia hic supponit dari decem numeros, seu gradus caloris, tamen alibi ex omnium Medicorum consensu in quatuor gradus totam latitudinem qualitatum diuisit.

Respondent Haly, & Plusquamcommentator, Galenum per numeros intelligere mansiones: in quolibet enim gradu sunt tres mansiones: erunt igitur in quatuor gradibus duodecim mansiones; propterea non esse mirandum, si Galenus septem & decem numeros nominet. Nos tamen dicimus Gal. exempli gratia accepisse illum numerum, & non ita strictè intellexisse, ut seuerè interpretes putant. Hinc si Galenus etiam dixisset centum, non propterea sibi contradixisset. Demum dicimus, non solum vnum gradum diuidi in tres mansiones: sed probauimus alibi vnam mansionem adhuc diuidi in alias: nullumque esse peccatum, si quispiam sustineret vnum gradum diuidi in tres mansiones; & tres in nouem, easque cognoscibiles. Præterea pro varia consideratione graduum primarum qualitatum varij varia dicunt: Philosophi enim putant non quatuor esse gradus primarum qualitatum, sed octo, quia incipiunt numerare gradus à principio latitudinis, & non à medio ut medici; quod enim secundum medicos est calidum in primo gradu, erit secundum philosophos in quinto: medici tamen, dum dicunt esse in primo gradu, intelligunt respectu temperati, id est, esse calidius, quam sit temperatissimum per vnum gradum. Hinc Galenus 2. de simplici medicina cap. 3. dicit, quod quando quærimus, quæ sint calida, & frigida, inquirimus quæ calefaciunt, & refrigerant, humectant, vel exsiccant corpus temperatissimum.

2 Dub. dicit Gal. in tex. quod remedium contrarium debeat esse proportionatum, id est, contrarium æquale, ut docet
Zzzz 3 Gal.

Gal. 3. de simplici medicina c. 12. si enim intemperies erit calida vt duo, remedium debet esse frigidum vt duo: Hæc doctrina videtur reluctari vniuersæ philosophiæ, in qua est hoc axioma, ab agente æquali non prouenire actionem, & merito, quia calor vt duo nunquam permittet, vt vincatur à frigido vt duo.

Respondetur, quod dum medicus vult remedio frigido vt duo auferre intemperiem calidam vt duo, non vult vincere, sed ad mediocritatem reducere; quia si vinceret, destrueret naturale temperamentum: dum enim accipitur aqua calidissima, & miscetur frigidissimæ, resultat temperatissima per mixturam, seu contemperatorem, & non per victoriā: si frigidissima vinceret calidissimam aquam, tunc non tepida; sed in suo excessu conseruaretur: quo fit, vt medici, qui putant remedia vincere, & superare intemperaturas per modum pugne, & victorie, & non per reductionem ad mediocritatem, à veritate quam longissime distent; & ex hoc supposito errore in alios plures labantur.

3 Dub. Gal. in hoc rex. & alibi vult, quod remedium pro depellenda intemperie sit contrarium æquale: calidum enim vt duo non potest vinci, nisi à frigido vt duo: attamen 8. methodi non videtur hoc præceptum obseruasse: ibi enim dixit, si febris sit in corpore calido, & sicco, in regione, & tempore calido & sicco, & victus præcesserit calidus & siccus, non esse exhibendum victum directe contrarium, sed temperatum: ecce igitur quod Gal. in eadem sententia non persequerat; ergo vel hic, vel ibi nos decipit.

Argenterius cum nesciat respondere huic dubitationi, Galenum reprehendit, quod sanè non conuenit illis, qui interpretis officio funguntur; & præcipuè, dum dubia facile solui possint.

Respondemus igitur nos, semper esse faciendam comparationem inter indi-

cans vitale, & curatorium: dicimus igitur ratione indicantis curatorij esse certissimum, quod remedium proportionatum pro auferenda intemperie debeat esse contrarium æquale: Concludimus tamen, dum virtus hoc æquale contrarium prohibet, tunc esse eligendum remedium minus: In casu proposito dicimus, quæ sunt temperata, respectu calidi se habere per modum frigidi, sed minoris, quam requireret intemperies calida: Dum verò dictum est, quod ea, quæ sunt minoris virtutis nūquam possint ad mediocritatem reducere, quod est maioris virtutis Respondemus ex Gal 7. meth. c. 7. & 3. de simpl. mēd. c. 12. quod hæc contraria minoris virtutis multoties repetita post aliquod tēporis intervalum posse ad mediocritatem restituere, quod est intemperatum: gutta enim cauat lapidem non bis, sed sæpè cadendo. Similiter planta exorians à marmoreo lapide temporis intervallo illum scindit, & diuidit in plures partes.

4 Dub. Gal. 8. methodi c. vlt. inquit, quod in senē febris ardēs sit maior, quam in iuuenē; quia in senē est cum maiori recessu à statu naturali: si igitur esset vera regula Galeni hic, & alibi tradita, quod scilicet remedia debeant esse contraria, sed in æquali gradu, vt scilicet calidum vt duo requirat frigidum vt duo; tunc remedia frigida pro remouenda ardente febre senis extinguunt calorem naturalem senis, & sic frigida non erunt remedia, sed deleteria.

Respondetur, in omni ægrotante esse faciendam comparationem inter prohibentia, & indicantia; quia si magis possit prohibens, quam indicans, tunc non debet medicus indicanti satisfacere; quod igitur prohibet, ne medicus vtarur magno refrigerante, est paucitas natui caloris senum. Eadem ratione Gal 9. meth. cap. 5. non exhibet hæctica febrī frigida potum; exhibet tamen iis, qui ardenti febre corripiuntur, quia paucitas caloris

natiui heſtici prohibet; quare regula Galeni, quod curatio fiat per contrarium in eodem gradu, intelligi debeat, dum aliquid non prohibeat, dum enim eſt aliquod prohibens, tunc ſumimus contraria minora, quæ tamenſi non ſanent citò, longioris tamenſi temporis curſu id efficiant, vt probauimus ex Gal. in ſuperiori dubij ſolutione.

CAPITIS LXXXIX.

PARTICULA IX.

Textus 43.

Si igitur ipſi particula patienti admoveatur tale remedium: tanto erit frigidius, atque humidius, quantum exigit partis affecta indicatio. Quod ſi particula affecta in penitioribus locis ſcita ſit, machinari oportet inſuper tale inuenire ſalubre remedium, cuius vis nequaquam in itinere antea ſoluatur. Si itaque calidius eſſe oportuerit, eo quod eſt moderatum, non ſolum tantam habeat caliditatem, quantum exigit morbus, ſed ultra eandem meſuram tantum adijciatur, quantum ex ſitu, vt pertingere poſſit ad locum patientem, ſit neceſſarium. Si verò frigidius: non ſimpliciter tantum frigiditatem oportet augere, ſed & materia quoq; prius eſt animaduertenda. Si enim craſſa ſit, non admodum poterit ad profunda penetrare, at potiùs contrarium præſtabit effectum, ſpiſſando ſuperficiem, atque denſando. At ſi tenuioribus partibus conſtet, poterit ſanè plurimum ſubire profundum. Idem in humectantibus, atq; exic-

cantibus accidit, in quibus craſſitudo, atq; ſubtilitas partium ſubſtantia eſt inſpicienda.

Text. 44. *A ſitu quidam coci, vt nuper dixiſimus, inuenit indicatio ſalubre remedium.*

UTRIUS Galen. docuit, quod remedia debeant eſſe ita contraria morbo, vt neque maiora, neque minora ſint, ſed æqualia: Galenus enim 3. de ſimpl. medicina c. 12. & 9. meth. c. 18. dixit, remedia, quæ aduerſantur intemperiebus eſſe triplicia, aliqua maiora, id eſt, quæ habent maiorem vim, quam requiratur: aliqua minora: & aliqua æqualia: cõcludit, quod erant eligenda æqualia, quia hæc citò reducant corpora intemperata ad veram mediocritatem, maiora enim non ſolum curant morbum præſentem, ſed nouum introducant: minora verò non poſſunt, niſi poſt diutinam applicationem ſanare.

In hoc tex. agit de applicatione remedij ad particulas affectas: dicitque ſi pars affecta ſit in corporis ſuperficie: tunc remedia omnino æqualia eſſe applicanda: ſi verò ſit in penitioribus locis, vt in renibus, pulmone, & ſimilibus partibus à corporis ſuperficie, & ventriculo diſtantibus, ait, quod remedium tantum excedere debeat æquale, quantum illius virtutis in itinere conſumitur: ita vt peruentum remedium ad partem affectam redditum ſit æqualis virtutis: quod quidem præceptum in omni intemperatura inquit verificari: ſed clarioris doctrinæ gratia afferamus exempla. Sint igitur, quibus frigida, & flatulenta pituita inhæreat cõlo inſtino: his, ſi per os remedium propinetur, debet eſſe calidius, quam ſi eadem materia frigida, & flatulenta eſſet in vetriculo: tanto verò debet eſſe calidius, quanto poſtquam peruenit ad cõlum inſtinum excedentem cali

caliditatem amiserit; & in se retineat virtutem æqualem, sed contrariam morbo.

Deinde Galenus dat singulare præceptum observandum in remediis frigidis, humidis, & sic. quando ad partes remotas debeant deduci: præceptum est, quod & frigida, & humida, & sicca eligantur tenuium partium, & non crassarum: & præcipue in remediis frigidis; quia omne frigidum est penetrationi inimicum: si verò frigidum adiunctam habuerit crassitiem, tunc erit impossibilis penetrationis: Hic est sensus textus, qui clarissimus est: & miror illos expositores: qui illum diuidunt, & deinde subdividunt, & rem claram obscuram reddunt.

1 Dub. Galenus 3. de simplici medicina cap. 12. & superius tradidit hoc præceptum, quod remedium debeat esse æquale morbo; exempli causa, si morbus sit frigidus ut tria, eius remedium erit etiam calidum, ut tria: at sic est, quod hæc cognitio quantitatis remedij ex ipso Galeno est imperceptibilis: ergo præceptum traditum videtur vanum. & irritum: quod cognitio quantitatis remedij sit imperceptibilis, Galen. 1. ad Glauconem in principio inquit, si quantum agendum perciperem, talem me esse putarem, qualem fuisse ferunt Æsculapium: & 3. methodi 3. dicit, *Si quidem (ut sæpè diximus) nulla est in arte medica nec res, nec medela, quæ specie dicibilis non sit, sed quod nec dici, nec scribi, nec omnino percipi potest, id quantitas in quoque est;* Ecce igitur quod quantum est omnino incognoscibile, & quod Galeni præceptum de quantitate remedij est vanum.

Respondetur, quod certa scientia quantum non potest sciri; sed solum coniectura: sicuti Galenus 3. methodi cap. 7. admonet, quomodo in coniectura progredi oportet: ibi enim docet, in primis esse sciendum, quantus sit recessus à naturali statu aduentitio; de qua re nos egimus lib. 4. nostræ methodi: morbus enim

ex Gal. 9. methodi c. 13. tantus est, quantum est recessus à naturali habitu: deinde scire oportet conditiones partium affectarum, quæ sunt meatus, figura, situs, compositio, exordium, substantia, temperatura, numerus, progressus, & officium; de quibus Galenus lib. de usu partium: & lib. de constitutione artis medicæ cap. 6. & nos integrum librum, qui est tertius nostræ methodi fecimus: exempli gratia, si affectus calidus esset in cerebro, nervo, vel membrana, quæ partes sunt sua natura frigida, maior esset recessus, quam si affectus calidus esset in hepate, in corde, & in aliis partibus calidis: Hinc Hippocrates dicit, dum morbi non valde recedunt, sed sunt similes naturis ægrotantium, non esse adeo periculosos: Hinc febris, ardens in senes est periculosior, quam in iuvene, quia est magis dissimilis seni, quam iuveni, qui sua natura est calidus: sententia enim est Hippocratis 2. aphorismorum; *In morbis minus periclitantur, quorum natura, aut etati magis convenit morbus;* Deum adest apud nos instrumentum, quocum circino metimur recessum caloris omnium partium externarum corporis, & aëris, quo quotidie quantum magis vel minus recedimus à temperatissimo, certissime animadvertimus: Adest præterea aliud instrumentum, quo non coniectura, sed certissima scientia cognoscimus quantum recedant pulsuum motiones ægrotantium à statu suo naturali, de quo instrumento egimus in lib. de instrumentis medicis non amplius visis: & in lib. 5. nostræ methodi editæ. Postremo habemus certissimum modum, quo metiri possimus aëris humiditatem, quanta qualibet hora sit in aëre: His igitur modis, quam maxime ad illud quantum adeo difficile cognitu accedimus.

2 Dub. Galenus hic asserit, quantitatem remedij indicari à situ partium affectarum, quod est contra id quod dicit 3. metho.

metho. c. 1. ubi habet indicans esse, quod curatur. Præterea indicata desumuntur, vel ab essentia, vel à consequentibus essentia, sed locus affectus, neque est morbi essentia, neque pertinet ad ea, quæ cōsequuntur essentiam: ergo nō indicabit: pars enim affecta modo calida, modo frigida ægritudine afficitur. Demum locus affectus indicat simile, ut conseruetur, & non contrarium; ut in hoc loco nos docet Galenus, & nos idem probauimus altioribus principiis 11. lib. methodi nostræ c. 11.

Respondetur, quod indicans sumatur dupliciter, vel pro affectu cui primo relictatur indicatum, vel pro signo indicante affectum præter naturam, quod indicans non indicat primo, & per se remedium; sed indicat, qualis sit natura affectus, quia natura rectè præcognita statim remedij quantitas elucescit; quare non à situ, sed à natura affectus desumitur quantitas.

3 Dub. ex Arist. omnes propriæ passionis collocantur in secundo modo dicendi per se, quo fit, ut debeant definiri per subiectum; sed sic est, quod ægritudines sunt propriæ passionis. locorum affectorum, ergo debent definiri per locos affectos, ergo loci affecti erūt de ratione ægritudinum; ergo si ægritudines indicabunt contrarium, etiā loci affecti idem indicabunt. Hinc idem morbus, & eadem causa genericè considerata faciēt affectus specie diuersos, ratione diuersorum locorū affectorum: erysipelas enim consideratum in pleura efficit pleuritidem; in dura, vel pia membrana efficit phrenesim. Similiter bilis si in vniuerso corpore redundet ex Galen. 3. de sympr. causis cap. 2. efficit icterum; si in parte erysipelas, & sic de aliis affectibus præter naturam Ad eundem modum ob varios situs partium corporis variatur quoque habitus naturalis; scribit enim Galenus 2. de ratione victus in acutis 29. de Paulo Rhetore, & Eudemo Philoso-

pho, quod ob varios situs canalis vesicæ felleæ varius esset habitus Pauli ab habitu Eudemi: Paulus enim habens ductū, per quem fertur bilis, infertum fundo ventriculi vomebat bilem, & propterea vocabatur, *πικρόχολος ἀνὴρ*: Eudemus, cū ductum ferentē bilem haberet implantatū ieiuno, vocabatur *πικρόχολος κατὰ*: his & quam plurimis aliis exēplis lib. 3. metho. nostræ c. 2. ostendimus ob variationem situs partiū corporis, affectus específicos fieri varios atque diuersos: ecce igitur, quod situs indicat remediū, quod est, & contra illud, quod probatum est, & contra Galenum, qui 10. meth. cap. 2. docet, non dari plura indicantia tribus, quæ sunt morbus, causa, & virtus.

Respondetur locum affectum dupliciter considerari, vel communiter, vel secundum differentias específicas, id est, secundum conditiones propositas, videlicet secundum temperaturam, situs, meatus: & cæteras superius propositas: si igitur consideretur communiter, & sine limitatione, dicimus, locum affectum esse omninò separabile ab affectibus præter naturam: sic accedit pleuræ inflammatio: potest enim stare pleura sine pleuritide: Si verò consideretur locus affectus secundum illas específicas differentias, per quas formantur affectus: sic pars affecta conuertitur cum affectibus: & pars affecta fit proprium subiectū, quod definit passionis, seu ægritudines proprias, quæ in secundo modo dicendi per se prædicantur: pleura enim affecta secundum tales meatus, talem figuram, talem situm, & talem temperaturam, & reliquas conditiones dicitur subiectum pleuritidis, ita ut ablato hoc subiecto auferatur pleuritis: & versa vice: sed quia fusè de hac re egimus lib. 3. nostræ methodi, si lectoris mens adhuc versetur in ambiguo, illuc poterit adire, ubi quam plurimis exemplis redditur hoc negotium clarum atque prænitens.

Totum enim medicinæ artificii

A a a a

consistit in perfecta cognitione anatomiae: reliqua non pertinentia ad anatomiam, seu distinctam cognitionem partium affectarum sunt facillima: quo fit ut Galenus 13. meth. c. 20. habeat hanc sententiam: si ab arte medica auferantur indicata, quae sumuntur à distincta cognitione partium affectarum, tota ars addisci posset non solum sex mensium spatio, ut dicebat Thessalus: sed sex diebus. Hinc si Medici aliquando aberrant, id ex eo pendet, quia non omnia anatomiae arcana penetrantur: Hinc Vesalius, & alij Anatomici ausi sunt contra Galenum multa summa cum ratione in lucem promere, causa est, quia Galenus non erat valde in anatomia humana versatus: primo enim de anatomicis admini. cap. 2. fatetur, se toto vitae suae cursu duo tantum vidisse humana cadauera admodum imperfecta: quorum alterum post aliquot menses sepultum à cuiusdam fluvij impetu fuit ad ripam quandam delatum: alterum erat latronis cadauer à corvis biduo dilaniatum: quae cadauera erant imperfectissima: ideo nonnulla de humano cadauere pertinentia ad situm (omissis aliis erratis pertinentibus ad alias eruditiones locorum affectorum) non videtur percepisse: sicuti dum asserit dextrum renem, & dextram emulgerem esse altiore sinistram: cum revera, & ren, & emulgens sinistra sit prominentior dextra: quamvis in brutis horum situs sit eo modo, quo Galenus de hominibus putabat. Simili modo dum de situ ventriculi agit, decipitur; quia 4. de usu partium cap. 7. putat, ventriculum magis esse in dextro latere, quam sinistro: quod sanè repugnat *anatomia*, seu propriae inspectioni: sed de his pertinentibus ad situm, quam plurima diximus lib. 3. meth. nostrae, quae non sunt huc transponenda.

CAPITIS LXXXIX.

PARTICULA X.

A formatione autem, & situ simul, quando effluxus sensibiles, atque ad alium locum foraminibus patentes habuerint, aut his omnino caruerint. Quos enim effluxus ad principales deferri partes cognoverimus, auertemus, atque ad illas impellemus, quae nullum habent principatum.

UPERIVS docuit à temperatura, & à situ partium affectarum colligi quantitatem remedium; à temperatura, quia tantus est morbus; quantus est recessus à statu naturali: à situ, quia quo profundior est situs partium affectarum, tanto maior quantitas remedij adhibenda est, quia in itinere remedii amittit aliquid virtutis; quantum verò amittat in variis distantis experientia nos docet; de qua re superius in dubiorum solutione sumus locuti.

In hoc tex. docet, à formatione unita cum situ partium adhuc melius colligi posse quantitatem remedij: quia si partes affectae tali modo, & tali situ sunt à natura formatae, ut habeant meatus, & foramina patientia, per quae medicamenta facile penetrant, tunc sine dubio minor medicamenti quantitas eligi debet; Si verò meatus non erunt patentes, sed insensibiles, tunc maior medicamenti quantitas exigetur, & tanto maior, quanto pars interiacens sit densior, & durior. Si verò non solum pars affecta caret patentibus meatibus; sed sit inter praecipuas, ut est iecur, cor, cerebrum, tunc utimur ea remedij quantitate, quae potest auertere in contrarium humores, eos impellendo ad partes minus nobiles; Hac ratione mori Medici trahunt

trahunt humores virtute frictionum, & cucurbitularum ad partes ignobiliores; Hac ratione conueniunt phænigmata, & synapismi, & alia id genus attrahentia medicamenta; & Galenus 3. de compositione medicamentorum per loca c. 3. ait, quod in principio parotidis liceat vti medicamentis attractoriis; & si hæc non sufficiant, laudat cucurbitulas.

Notandum, quod natura plures grauiores, & maligniores superat ægritudines transponendo humores malos à partibus nobilibus ad partes ignobiles, quæ euacuando per vias patentes; quia dum natura valdè excrementis grauatur, vt plurimùm excrementa sunt in loco, à quo per canales patentes nō possunt euacuari; facile sanantur homines si ad ignobiliores partes humore; excrementitij propellantur; quod quidem non semel in Hippocratis ægrotis obseruatur, & præcipuè in virgine in vestibulo templi decumbente, quæ erat correpta delirio; refert enim Hippoc. quod pedes illius virginis vigesima die dolere cœperunt, & mox delirium cessauit; similiter refert casum illius ægri qui in Dealcis porto iacebat, & febre maligna oppressus cum vrinis, & stillis è naribus nigris liberabatur, quia ad pedes humores confluxerunt: Refert ex alia parte casū Larissæ calui, in cuius pedes confluxerunt humores, sed quia humores retrocesserunt, caputque inuaserunt, ait Larissam periisse. Idē quoque in Critone obseruatur. Hic enim maligna febre corripitur cum pustulis nigris, deinde toto pede doluit; cūque pes totum humorem non caperet, inde delirium, & mors suborta est. Ecce dum humores transmittuntur ad partē ignobiliorē, quæ sit capax, vel reddatur capax virtute frictionum, oleorum laxantium, cucurbitularum, & vesicantium, quod morbi malignissimi curabiles fiant.

Verū si Medicus non percipiat societatem, & consensum partium corporis nihil sanè ægris proficere potest, cum non in-

telligat, vbi sit morbus: Ego autem superius caput composui, in quo quā plurima anatomie arcana proposui: quibus cognitis poterunt interni affectus & eorum sympathie faciliè dignosci.

CAPITIS LXXXIX.

PARTICULA XI.

Textus 45.

Illud verò manifestum, quod earum, quæ intemperaturam efficiunt causarum, curatio sit per euacuationem; nam ipsa intemperatura sola alteratione curantur.

N hoc tex. qui est finis huius capituli duo cōcludit Gal. primū quod curatio causarum, quæ efficiunt intemperaturas, fiat per euacuationem: secundum, quod intemperatura, quatenus, scilicet factæ sūt, nō curētur euacuatione, sed sola alteratione.

Argentarius aduersatur Gal. dicitque non esse vniuersaliter, & perpetuò verū, quod causæ efficientes intemperaturas euacuatione tollantur, quia aliquādo fiūt febres ab animi affectibus, qui sine humoribus putrescentibus perseverantes illas foueant, efficiant, & augeāt: quare si voluerimus euacuatione curare animi affectus, erit ridiculū: addit Ardentarius, febrem diariam, & synochum sine putredine fieri à constipatione: attamen constipationem non euacuatione, sed rarefactione tolli. Similiter fieri posse febrem ab obstructione, quæ non euacuatione, sed incidentibus, & detergētibus auferatur, & similibus remediis. Ex his colligit Argentarius contra Galenum, quod non omnis causa, quæ efficit febrem, tolli debeat euacuatione.

Haly putat, Galeni sententiam esse omnino vniuersalem: ita vt omnis causa interna

interna efficiens febrem euacuatione sensibili, vel insensibili auferatur.

Marcus Oddus insequens interpretationem Haly respondet Argeterio, quod licet animi affectus non curètur euacuatione; tamen humores, qui mali fiunt ob animi affectus ait, esse illos, qui debent euacuatione curari; ratio est, quia animi affectus, antequam morbum aliquem efficiant, prius conturbant, & vitiant humores, qui deinde alteratione, & euacuatione curantur. Simili modo respondet de constipatione dicens, licet constipatio rarefactione adimatur, tamen ait, humores facientes constipationem euacuatione sanari. Itidem de obstructione asserit, quod scilicet quamuis aperientibus auferatur, aliquid tamen attenuatum euacuatione saltem insensibili euacuari; ita ut secundum Oddi expositionem hæc Gal. sententia sit verissima, & vniuersalissima, causam scilicet morbi per euacuationem sensibilem, vel insensibilem semper auferendam esse.

Reiicitur Oddus, quia Galenus superius ne verbum quidem de euacuatione insensibili habuit; dum enim loquitur de euacuatione, semper de sensibili intellexit.

Plurquamcommentator melius explicat dicens, Galenum concludere in hoc tex. quod euacuatio pertineat ad causas; alteratio verò ad intemperiem, quasi dicat, aduertat, quando in morbis sit aliqua euacuatio, illam semper fieri ratione causæ, & non ratione morbi; quia morbus est factus, & formaliter est constitutio partium viuentium, quæ constitutio non euacuatione tractatur; sed sola alteratione; atque hoc modo regula à Galeno proposita erit perpetua veritatis.

1. Dub. dicit Galenus causas efficientes intemperaturas sanari euacuatione; intemperaturas verò sola alteratione; quod vtrunque videtur falsum; primo, quia causæ, quæ efficiunt intemperaturas non solum tolluntur euacuatione,

verum etiam alteratione; anne dicimus, bilem efficientem febrem, quatenus calida est, esse refrigerandam? Secundo non videtur, quod intemperaturæ alteratione sola curentur; quia etiam euacuatione sine vlla alteratione aliquando sanantur.

Respondetur, veram & germanam expositionem verborum Galeni esse, quod curatio per euacuationem solum competat causis efficientibus intemperiem; & non quod curatio causarum efficiatur per euacuationem, quasi quod causæ non egeant alteratione; dum verò dictum est, intemperaturas sola alteratione curari. Respondemus primo, quod intemperaturæ dupliciter considerantur, vel ut fientes, vel ut factæ; quo posito, censemus, ut fientes nullo modo tolli, ut docuit Gale. superius, nisi per causæ abscissionem, ut verò sunt factæ, solum alteratione: Dum verò dictum est, per euacuationem aliquando sanari intemperaturas, dicimus id fieri per accidens, & non per se; per accidens, quia illud, quod auferitur ad alterius ablationem, per accidens, auferri dicitur, & non per se; quando igitur Galenus docuit intemperaturas sola alteratione tolli, dicimus intellexisse de remedio, quod per se cōueniat alterationi: atque hoc modo, nos cum Galeno concludimus, intemperaturas nullo remedio tolli per se, nisi alteratione.

CAPITIS XC.

PARTICULA I.

Textus 46.

Continuatis autem solutionis curatio, intentionem quidem habet vniouem, quæ in partibus quidem instrumentariis impossibilis est: in similibus verò non semper possibilis. At quandoque, sicuti in carnosissimus

*sanitas conglutinatione perficitur:
nil verò differt, neque si coalitum
appellaueris.*

IN Cap. superiori Galenus egit qua arte, seu quibus remediis intemperaturæ possint curari. In hoc cap. verò tractat, qua arte curari debeant solutiones continui.

In hoc tex. duo facti: primo ait, solutionem continui, ut est solutio, indicare unionem: secundo admonet hanc unionem in partibus organicis diuersis, seu solutis, veluti quando à toto separatur oculus, vel nasus, vel digitus, esse omninò impossibile: addit unionem in similaribus non semper, sed solum aliquando esse possibilem, caro enim & adeps si diuidantur, vel soluantur, ob earum molliem conglutinatione secundum primam intentionem vocata perficiuntur. Cæteræ verò partes spermaticæ, quæ duræ sunt, non uniuntur secundum primam intentionem, id est, per coalitum, sed per callum, qui fit per secundam naturæ intentionem. Notandū, Gal. in hoc cap. in sequenti, & alibi docere, duplici modo partes solutæ uniri posse, vel *κατὰ πρῶτον σκοπόν*, id est, secundum primam intentionem, quæ non per callum fit, sed per medium eiusdem speciei: vel uniuntur *κατὰ δεύτερον σκοπόν*, i. secundum intentionem secundā, quæ fit per callum, qui est diuersæ speciei: callus enim qui fracta ossa vnit, non est os: nec qui vnit cartilaginem, est cartilago; sed quid tertium: non sic verò est in carne, & adipe, quæ uniuntur secundum primam intentionem; quia dum caro soluta vnitur, per carnem eiusdem speciei vnitur, & hæc unio dicitur fieri secundum primam naturæ intentionem.

1 Dub. Galenus agit hîc de solutione continui, antequam agat de affectibus partium organicarum, quare videtur, or-

linem peruertere; quia cognitio solutionis continui præsupponit cognitionem organicarum, solutio enim unitatis est communis partibus similaribus, & organicis: accedit, quod Gal. in hoc lib. agens superius de causis conseruantibus unitatem, primo egit de causis conseruantibus temperaturas: secundo loco de causis conseruantibus organicas partes: tertio verò de causis conseruantibus unitatem. Præterea lib. de differentiis morborum agens de morbis, prius agit de intemperaturis; secundo de mala compositione; tertio verò de solutione unitatis: ergo & hîc debebat secundo loco agere de mala compositione, & non de solutione unitatis.

Argenterius proponit hanc dubitationem, sed non, ut eam soluat; sed ut aliquo modo carpat auctorem, sicuti sui moris est: tanta enim est in hoc homine contradicendi libido, ut in leuissima quaque re, dum se offert illi contradicendi occasio, velit latrare.

Quidam respondent, Galenum exoriri ab illis morbis, in quibus natura alterando, & concoquendo est primum efficiens, & deinde Medicus: talesque morbi præcipuè sunt intemperaturæ: deinde solutiones continui: postremo verò sunt malæ compositiones; quippe sola ope medici, & non naturæ curantur; sicuti in luxatione, & ossium fractione non natura, sed medicus reponit; & in fractione malè tractata à Chirurgo, callum perfringit; quod natura facere non potest. Hanc responsionem contra Argenterium sequitur Oddus, quæ mihi non displicet, quamuis alio modo simus nos responsuri.

Sclanus putat, hac de causa, Galenus 2. loco mentionem fecisse de solutione continui; quia superius eligebat indicationes à parte affecta; ad quam cognitionem summopere conferebat, ut quæ dicta sint applicarentur morbis in solutione unitatis: idèd Galenus ra-

tione solutionis continui dicit esse vniendum; ratione verò partium dicit aliquas posse vni, & aliquas non posse; quæ quidem responsio non est improbanda.

Ego autem non laudo Expositores, qui in diluendis his leuissimis difficultatibus tempus conerunt: dubitatio enim est leuissima, quia non est Galeni mens in quolibet suo libro ponere ordinem inter morborum genera, sed ea offerre lectoribus, quæ promptius, & facilius addiscuntur: præceptum enim est Arist. 5. metaph. rex. j. illum ordinem esse obseruandum, vnde quis facilius discat. Similiter Galenus in methodo medendi incepit à solutione continui; quia est affectus facilior, & sensibus nostris euidentior: simili modo, cum diuiserit Gal. in hoc loco morbum in partem factam, fientem, & futuram; quia diuisio hæc erat intemperiebus accommodatissima, & facillima, idè in hoc libro prius applicauit intemperiebus: verum, quia supradicta distinctio est magis accommodata morbis in solutione continui, quam in mala compositione: idè prius egit de solutione continui. Quod verò consideratio partis fientis, & factæ magis accommodetur solutioni continui, quam morbis in mala compositione, facile patere potest: dantur enim luxati, qui sunt in facto esse, & non in fieri. Similiter lapis in vesica, lumbrici, pterigium, & alij plures affectus in mala compositione. Inat solum in facto esse, & non in fieri: his igitur de causis Galenus statim post intemperaturas consideratas secundum partem factam, fientem, & futuram egit de solutione continui; in qua non solum est pars morbi facta, sed fient, & futura: quod in morbis malæ compositionis non est ita conspicuum.

2 Dubitatio Galenus docet, intentionem curandi solutionem continui esse vnionem, quæ quidem intentio est adeo

nota, vt nulla sit muliercula, quæ illam nesciat; quare Galenus non debebat in arte medicinali breuissima, & artificiosissima hæc vûlgaria proponere.

Responder Galenus huic dubio 3. methodi c. 1. quod quamuis indicatio hæc generica omnibus nota non mereatur in arte reponi; tamen quia est tamquam carcer, à quo methodus sumit initium, atque est tamquam ἐμπνευστικόν, id est incitamentum pro hauriendis artificiosis, & specificis indicationibus, idè non erat eius consideratio omninò omittenda. Præterea indicationes quoque genericæ, quamuis sint notissimæ, quia conueniunt omnibus subalternis, & specificis differentiis, idè erant ante oculos studiosis obiciendæ hoc fine, vt hoc præsciant, quod nisi aliquid impediat, & prohibeat, illis statim satisfaciendum sit; accedit, quod tanto magis hæc intentio communis vniendi, quod diuisum est confert, quanto sapissime occurrit, quod Chirurghi huius præcepti obliuiscantur; Ego autem sapissimè obseruaui hoc erratum in Chirurgis, qui curantes vulnera simplicia conseruant vulnus apertum, & non vniunt, quemadmodum Galenus docet in omni simplici vulnere esse faciendum, nisi aliquid prohibeat.

QVÆST. CXV.

*Disputatio contra Falopium, Trincauellum, & Argenterium:
De solutione continui.*

PRima Dub. Galenus libro de differentiis morborum capit. 11. & in hoc libro & alibi supponit, solutionem continui esse morbum communem similibus, & organicis partibus; Contra Galenum ex vna parte est Auerroës, qui 3. colligit 14. putat, solutionem continui conuenire solum similibus partibus; solutionem verò contigui organicis.

ganicis; Quam opinionem superius reieci-
mus; & paulò infra aliquid dicemus.
Ex altera parte est Falopius, & Argen-
terius qui censent solutionem continui
nullo modo conuenire similaribus; sed
solum dissimilaribus siue organicis;
paulò infra reiciemus Argen-
terij ratio-
nes; præstat tamen, vt contra Falop-
ium disputemus, qui libro suo de vul-
neribus cap. 1. his efficacissimis vtitur ra-
tionibus.

Prima ratio Falopij, qua probat con-
tra Galenum, solutionem continui non
conuenire similaribus partibus, hæc est;
Ea ratione, qua aliquid competit vni per
se primo; non potest competere alteri;
ergo, si solutio continui competet per
se primo similaribus, non conueniet
organicis.

Reiicitur hæc prima ratio Falopij;
quia est certissimum in logica, quod per
se primo competit vni, aliis nunquam
per se primo competere; dum verò ad-
dit, solutionem continui per se primo
conuenire organicis; vel similaribus.
Respondemus, solutionem continui
conuenire per se primo similaribus, ne-
que organicis seorsum consideratis: cui
dubium, quod habere tres angulos non
conueniat per se primo isosceli, vel sca-
leno, sed triangulo, vt triangulus est:
sic dicimus solutionem continui non
conuenire per se primo similaribus, ne-
que organicis; sed communi generi,
quod est continuum, quod de simili-
bus, & organicis sine dissimilaribus præ-
dicatur.

Secunda ratio Falopij, qua probat, so-
lutionem continui non conuenire simi-
laribus per se, hæc est: Nulla pars simi-
laris, vt similis in solutione continui
amittit propriam actionem, nisi alter
morbus oriatur, per quem amittatur
actio: probat sic: quia secta carne, caro
nutritur, concoquit, attrahit &c. ergo
continui solutio non est affectus simi-
larium.

Hæc secunda ratio est nulla; quia li-
cet non amittantur functiones, dimi-
nuuntur tamen: sed melius, dicimus,
quod propria actio, quæ læditur in so-
lutione continui non debeat esse nisi
vna; quia vnus subiecti vnica est pro-
prietas, & vicinosa: qui verò hæc fun-
damenta non intelligunt, neque intelli-
gent medicinam: ideo dicimus, subie-
ctum commune, quod conuenit parti-
bus similaribus, & dissimilaribus esse
proportionatam continuitatem viuientis,
hocque subiectum ex necessitate habere
aliquam actionem, quæ primo, & per se
illi competit, & talem esse innominatam:
quæ actiones innominatæ in Philoso-
phia, & Medicina, cum sint innumera-
biles, reddunt scientiam difficillimam:
sic Philosophus 2. de anima probat dari
genus innominatum, quid prædicatur
de luce, & colore; & 1. post. cap. 5.
docet esse errorem communem, qui fit
circa vniuersale, dum genus est inno-
minatum: immò 2. postremo valdè la-
borat philosophus in docendo quo-
modo ritè problemata proponantur,
dum subiecta sunt innominata: sed
hæc paucis non possunt logicæ impe-
ritis communicari: par est enim, vt ac-
cedant ad arcana analytica, si in scien-
tiis, quæ occulta sunt, velint pene-
trare.

Quare valde miror non solum dispu-
tationem Falopij, sed ipsius Trincauellij,
qui vt defenderent cum Gal. solutio-
nem continui esse affectum communem
similaribus, & organicis, inciderint in
paralogismos.

Primum autem Trincauellij argu-
mentum probans solutionem continui
conuenire similaribus hoc est in vulnere
regignitur caro, & fit pus, ergo solutio
continui est affectus similarium; quia ca-
ro est similis. Respondet Falopius Trin-
cauellio, quod illa affectio, per quam pri-
mo, & per se in carne soluta fit pus, fit in-
temperies carnis, & non solutio cōtinui.

Hæc sanè mihi videtur cæcorū pugna: errat enim Trincauellius, quia nec carnis, nec puris generatio pertinet primo, & per se ad solutionem continui; errat quoque Falopius, quia non separabat solutam continuitatem genericam, quæ prædicatur de continuitate similarium, & organicarum partium à specifica; neque putabat, hanc genericam habere actionem suam genericam, quæ est sibi propriissima, quæque est innominata. Aristot. non solum vult speciem quamcunque habere suum proprium; sed genus generalissimum, & transcendens. Hinc primo de Cælo tex. 5. asserit, corpora naturalia sumpta vt naturalia vnicam habere proprietatem, quæ est localiter moueri. 5. metaphysices in principio proponit proprietates entis vt ens est: & in Topicis doctius definiens proprium, quam Porphyrius, qui putabat proprietates solum speciebus conuenire, ait, proprium esse, quod conuersim dicitur de eo cuius est proprium, sic nos dicimus, continuitatem solutam quatenus prædicatur de similaribus, & dissimilaribus habere suam actionem conuertibilem, quæ est innominata.

Secundum argumentum Trincauellij relatum à Falopio, quod ostendit dari solutionem continui, quæ conueniat solum similaribus partibus, est tale: pungatur neruus, tunc statim fit dolor, & solutio continui, quæ non conuenit parti organicæ, sed solum simili, id est, neruo, qui solus dolore afficitur: ergo.

Respondet Falopius, dolorem, qui accidit in punctura, duplicem esse, alium, dum acūs est in neruo; alium, qui succedit solutioni continui nerui. Quæ posita distinctione, respondet, primum dolorem, dum, scilicet acūs est in neruo, non conuenire neruo, vt est pars similis, quia quo maior esset solutio continui in neruo, eo maior esset dolor; quod tamen experientiæ aduersatur: quia remedium præsentaneum pro auferendo

magno dolore puncturæ nerui est per transversum neruum ex toto secare: quæ facta sectione, statim cessat conuulsus dolor. Similiter neque secundus dolor conuenit neruo, vt pars similis; sed vt dissimilis, & organica: dolor enim vt sentiat, requirit organum, quod non solum recipiat; sed etiam dignoscat: ecce quomodo in percipiendo dolore non vnum, sed plura requirantur organa: Falopius sanè optimè diluit argumentum; sed neque ipse intelligit, quomodo dolor pertineat ad solutionem continui. Primum enim dicimus, solutionem continui esse symptoma, & non morbum. Præterea supposito, dolorem esse solutam vnitatem, & in facto esse, quod est falsum, dicimus, in dolore esse varios morbos, & non vnum; primo dum pungitur, est soluta vnitas; dum dolet, est symptoma: dum alteratur neruus, est intemperies; dum intumescit, est magnitudo acta, &c. Quare dicimus, solutam vnitatem esse communem similaribus, & dissimilaribus quatenus soluit illam proportionatam continuitatem, quæ primo, & per se pendet à similaribus, & dissimilaribus simul sumptis, & non seorsum consideratis.

2 Dub. dicit Gal. in carnosissimis partibus fieri conglutinationem secundum primam intentionem, id est, per medium eiusdem naturæ, quod non videtur; quia caua vulnera, quæ sunt in carne, non possunt agglutinari per primam intentionem, & ratio est; quia cum deficiat caro, labia non possunt adduci, unde fit callus heterogeneus, qui pertinet ad secundam intentionem, & non ad primam.

Respondetur, Gal. in tex. docere vulnera carnosissima agglutinari secundum primam intentionem, si simplicia sint: at sic est, quod caua vulnera non sunt simplicia, sed composita, quæ vniuntur per cicatricem, id est, per callum, seu medium heterogeneum, qui fit *καὶ δὲ τὸ ποῦ*
σκληρὸν.

σκοπῶν, id est, per secundam intentionem.

3 Dub. Gal. dicit in tex. esse impossibile, quod partes instrumentales, & organicae diuise possint agglutinari; attamen 2. de semine, & lib. 13. methodi medendi, dicit, venas, & arterias puerorum sectas posse agglutinari; quod verò venarum, & arteriarum sint partes instrumentales, Galen. id affirmat lib. de differentiis morborum cap. 4. ergo sibi contradicit.

Respondetur, partes instrumentales esse duum generum, alias concurrere ad compositionem aliarum partium organicarum, ut sunt venarum, & nervi: alias esse organicas per se, & non concurrere ad compositionem aliarum; sed solum ad totius: ut pes, oculus, manus, &c. quae posita distinctione dicimus, Gal. dum inquit esse impossibile, ut partes instrumentales, siue organicae agglutinentur, intellexisse de instrumentalibus concurrentibus ad compositionem totius, & non de aliis: vel respondetur in hoc tex. Gal. loqui de iis, quae agglutinantur per primam intentionem, id est, per medium eiusdem naturae, & speciei, quae agglutinatione in carne fieri solet, & admodum raro in spermaticis, quia solū fit in pueris, vel in spermaticis partibus exilibus; hancque agglutinationem, de qua in tex. loquitur, vocare cap. 99. huius libri κλάσιν, id est, agglutinationem factam per idem medium, si est in carne fieri per carnem, in osse puerorum per os, si in venis per venas.

4 Dub. non videtur quod solutio continui semper sit communibus partibus similaribus, & dissimilaribus; quia aliquādo videtur conuenire solum dissimilaribus, siue organicis: veluti dum os ab osse separatur; vel pars aliqua carnosa à sua membrana: tunc partes similes nullam continui solutionem habent: sed solum continui solutio est respectu organicarum partium.

Sanctory Sanctory Pars III.

Respondetur ex Galeno lib. de differentiis morborum, hanc solutionem continui, quae pertinet ad organicas partes, dum scilicet vnus tendo in musculis separatur ab alio illaesis partibus similaribus, dici ἀπόσπασμα, id est, auulsionem, quae re vera non est solutio continui; est enim morbus, vel in figura, vel in situ; neque medicus, vel natura intentionem habet; ut auulsa eo modo vniuntur, & deducantur ad σύμφωσιν, id est, ad coalitum, quo vniuntur vulnera carnis simplicia, quae ita vniuntur, ut deducantur ad perfectissimam ἔνωσιν, id est, unionem: docet enim Galenus in tex. mediū in auferenda solutione continui pro scopo, & intentione habere veram ἔνωσιν, quae non conuenit partibus instrumentalibus, sed solum similaribus mollioribus, ut est caro, adeps, & in pueris aliquando venarum, & arteriolarum: quare dum vnus tendo separatur ab alio, non curatur per σύμφωσιν, neque per ἔνωσιν: σύμφωσις enim significat reditum ad eandem naturam: ἔνωσις verò reditum in vnum factum non per callum, sed per medium eiusdem speciei; ita ut σύμφωσις significet motum: ἔνωσις verò terminum ad quem ipsius motus, quae non conueniunt auulsioni partium organicarum. Nec propterea Auerroës, dum 3. colligit cap. 14. asserit contra Galenum solutionem continui conuenire solū similaribus, & non organicis, & solutionem contigui organicis ipsi aduersatur: immò ostendit se non legisse Galenū, qui lib. de differentiis morborum c. 11. se declarat, quid intelligat per continuum, dicens, lato modo continuum sumere, prout scilicet praedicatur de continuo, & contiguo; immò ipse Arist. aliquando, ut in primo meteorum, sumit continuum pro contiguo, habetque ibi haec verba: *Oportet mūdum hunc inferiorē esse superioribus latioribus cōtinuū*. Nemo est qui neget, Arist. sumere continuum pro contiguo; quare non erat Gal. ab Auerroë reprehendendus.

5 Dub. dicit Galenus in tex. vnionem solutionis continui partium organicarum esse impossibilem: attamen 6. methodi, & in sequenti c. dicit, in pueris ossa aliquando regenerari ob eorum humiditatem, & mollitiem. Similiter 1. de semine c. 13. & 5. methodi c. 7. dicit, venas in pueris regenerari; Hæc videtur contradictio manifesta, quia venæ, & ossa sunt partes organicae, & non similes: quomodo igitur dixit in tex. vnionem solutionis partium organicarum esse impossibilem?

Respondetur huic argumento duplici modo: primo Galenum in tex. dum dicit vnionem partium instrumentalium esse impossibilem, intelligere per partes instrumentales membra composita, vt est oculus, manus, digitus, & similia, quæ dum sunt separata à corpore, nō amplius regenerantur: non autem intelligere particulas componentes, vt sunt venæ, arteriæ, ossa, quæ in catalogo similiarum enumerari possunt, quia particula ossiū, & venarum retinent idem nomen, & eandem definitionem, quod est proprium partium similiarum. Secundò respondetur Galenum, dum negat in text. partes instrumentales vniri posse, intelligere de partibus instrumentalibus in adultis, & non in pueris: demum possumus etiam dicere non vniri partes instrumentales secundum primam intentionem, id est, per medium eiusdem naturæ sicuti vnitur caro per carnem; sed vniri per secundam intentionem, id est, per callum, id est, per medium alterius generis, ita vt si vniantur ossa, vniantur per callum, qui non est os: sic venæ, & arteriæ similiter per callum, qui non est vena, vel arteria: hoc enim vinculum vocatur heterogeneum.

6 Dub. Galenus 5. methodi c. 7. & 1. de semine 12. dicit, neruos, & venas regenerari in pueris ob humiditatem, & mollitiem partium: in senibus verò omnino negat neruos regenerari posse;

quod quidem aduersatur experientie, quia in cauis vlceribus senum, quæ sanantur, locus impletus non caret sensu; ergo nerui sunt de nouo regenerati; vbi enim est sensus, ibi est neruus. Argenterius videns hanc difficultatem sumpsit occasionem mordendi Galenum qui docuit in senibus non regenerari neruos; sed quantum aberrauerit, ex solutione dubij animaduertes.

Respondetur, non valere consequentiam; vbi est sensus, ibi esse neruum: dentes enim in omni parte sentiunt; tamen neruus dentium non est dispersus per totum dentem; sufficit enim vt sub dente, id est, in radice sit neruus, quia sensus sit per irradiationem prodeuntem à neruo, & peruenientem ad locum, vbi est sensus: quia si valeret, vbi est sensus, ibi est neruus, sequeretur quod totum corpus ferè esset vnus neruus; sic dicimus de callo, vel poro sarcoide, neruum non se extendere ad callum, sed solum irradiationem.

7 Dub. videtur quod partes instrumentales possint vniri; quia abscissæ aures, & nasi, Chirurgica virtute aliquando vniantur, ergo falsum, quod dictum est à Galeno in tex. quod partes instrumentales non possint vniri.

Acachias respondet, Galenum intelligere de organicis omnino abscissis, & separatis à corpore; tunc enim vt rectè sentit Tagaultius abscissis venis, & arteriis spiritus quam citissimè exhalant, vnde facultates naturales amittuntur, quod non euenit in plantis abscissis: quia earum calor non ita exhalat; sed tenacissimè adhæret plantarum glutini, quo fit, vt abscissæ iterum regenerentur: si verò in plantis essent ductus, & canales, per quos calor plantarum in humore fluxili contineretur, sicuti in arteriis euenit, sine dubio abscissa planta non amplius regeneraretur.

Ego autem puto, Acachiam non assequi mentem Galeni, quia omnibus est notum, non

non amplius vniri partes organicas, si omnino sint separatæ; quia hoc verificari potest etiam de similibus omnino reparamis, quod scilicet non regenerentur: quare dicimus, intentionem Gal. esse, organica, quatenus sunt organica, non vniri per primam intentionem, sed per secundam, id est, per callum. Præterea, si partes quoque similes ex toto quoque sint abscissæ, non amplius regenerantur, quod Hippocr. 6. aphor. 19. docet: ibi enim protulit hanc sententiam; *Cum diffissum fuerit os, aut cartilago, vel nervus, aut gena particula tenuis, vel præputium, neque augetur neque coalescit.* Gal. in com. interpretatur particulam, neque augetur, id est, neque generatur aliqua substantia, qualis est abscissæ; sicuti in cauis vlcibus caro germinare videtur, neque coalescit, sed callo vniuntur; quem callum, dicit Galenus, si abaseris, conspicias fracturæ profundum glutinatum.

8 Dub. videtur, quod pars organica omnino diuisa, & separata possit regenerari; quia nasus totus abscissus regeneratur; & hoc modo Chirurghi illum ab integro efficiunt: excitatur prius vulnus in radice nasi, & in cubito, & statim ligatur illa pars cubiti cum nare vulnerato, & sic vnita spatio 40. dierum conseruatur: quo tempore fit nati, & cubiti conglutinatio; deinde ligatura soluitur, & caro, quæ vnit brachium cum nare eo modo inciditur, vt priusquam cubitum separaretur à naso, relinquatur noua nasi forma adnexa, quæ deinde cicatrizantibus exiccatur. Hanc operationem annis elapsis executus est summa gloria Tagliacotius Bononiensis; & de hac re librum in lucem edidit.

Respondetur, hanc nasi compositionem, non esse regenerationem partis organice, sed esse factam regenerationem carnis, quæ est pars similis, & non organica; quia illa caro, quæ agglutinatur naso non efficit nasum organicum, sed similem, & valde assimilatur illis ca-

runculis, quæ vocantur mariscæ.

9 Dub. dicit Galenus in carnosissimis partibus carnem regenerari, quod non videtur perpetuo verum; quia aliquando muscoli patiuntur vlcera concaua, & quamuis os non sit laceratum, tamen cavitates post agglutinationem remanet, ergo caro soluta non regeneratur: dum excuantur ossa, & fit callus, omnes sciunt respondere supra callum ossis non regenerari carnem; quia callus est resinanimatus, & supra inanimatum caro animata fieri non potest. Hinc Hippoc. 6. sect. aphorismorum 45. dicit; *Quacunque vlcera annua sunt, in his os abscedere est necesse, & cicatrices cauas fieri;* sed magna difficultas est, quando vlcera sunt caua, & os est illæsum: & tamen cavitates post agglutinationem relinquitur; cur igitur natura non regenerat carnem illam perditam, si in carnosissimis partibus secundum primam intentionem, & per medium eiusdem speciei, & nequaquam per cicatricem, seu per callum vnitur?

Ego cogitavi, quod foueæ in carnosissimis vlcibus relinquuntur non ratione carnis, sed ratione cicatricum membranae carnosæ arteriarum, & venarum partis carnosæ; quare cum in hoc negotio sit quamquam principium notissimum, quod callus, seu cicatrix sit res mortua. & quod supra rem mortuam non possit caro regigni: causa cavitatis, seu foueæ relicta erit, quia non est regenerata caro ob subiectas cicatrices membranae carnosæ.

10 Dub. statim ex dictis exurgit quomodo callus, seu cicatrix sit res mortua: an nutritur, alitur, & crescit?

Responderi solet cicatrices non verè augere, sed iuxta positionem coagmentari, sicuti vngues, & pilis: verò accidat vt in callo sit sensus, eo modo est quo in vnguibus, in quibus ratione radicum sensus est.

CAPITIS XC.

PARTICULA II.

Textus 47.

Ipsam verò antecedit, quando vulnus maius extiterit, partium applicatio distantium, quæ ex formationis genere existit. Vt autem hæc ipsa firma, ac stabilis fiat, & alligatio cogens in vnum, quæ distant, & fibula, & sutura utiles sunt.

N^o tex. superiori dicit Gal. intentionem in solutione continui esse vnionem, & in carnis similibus esse possibilem secundum primam intentionem, quæ fit per medium homogeneum, seu eiusdem speciei: in reliquis verò partibus spermaticis docuit, vnionem non esse possibilem secundum primam intentionem; sed secundum, quæ fit per cicatricem, seu per mediū heterogeneū, seu diuersæ speciei.

In hoc tex. (quia solutio continui, vel est simplex, vel mixta cum aliis affectibus impediētibz vnionem) incipit agere de remediis curantibus simplicem continui solutionem, & præcipue illam, quæ in carne fit; In tex. verò sequenti proponit quatuor intentiones pertinentes ad medicum, & non ad naturam: prima est, vt partes distantes simul alligentur: secunda vt ligatæ, & in vnum commixtæ firmæ, & stabiles conferuentur: tertia vt curet medicus, ne aliquid cadat inter labia vulneris: quarta vt tota pars vulnerata, vel continui solutione correpta conferuetur salubris.

In hoc tex. incipit de vulnere simplici carnis, quod statim indicat vnionem; quia est morbus simplex, & simpliciter habet indicationem, quæ fit per agglutinationem. Sensus huius tex. talis est: an-

tequam fiat vulneris agglutinatio, oportet, vt antecedit partium distantium re-
cta adductio, & applicatio, dum scilicet vulnus est magnum; quia de hoc loquimur, dum indigemus pro adductione labiorum manibus medicis: quia in paruo vulnere natura est illa, quæ vnit, & agglutinat: dicitque Gal. labiorum distantium applicationem pertinere ad vitium in conformationem; quia ob continui solutionem vitata est forma, & figura partis vulnerata: quare vt tollatur conformatio, seu mala figura, & tandem vulnus sanetur, Gal. duo recitat requisita; primum vt labia adducantur in vnum, & rectè committantur: Secundum, vt adductio firma, & stabilis diu conferuetur. Demum docet, quod tribus remediis labia vulnerum vniantur: primum est ligatura; secundum sutura; tertium fibula.

Quo ad ligaturas ex Hipp. & Gal. in iis quæ sunt in med. & ex Auicenna 4. quarti tractatu 1. c. 3. habetur, ligaturas esse triū generum: alia ligatura dicitur retentiua, quæ grātia retinendi medicamenta in vulneribus capitis vtuntur Chirurghi: alia dicitur glutinatoria, quæ per fascias vnit labia, & vnita conferuat; de qua intelligit in hoc loco Gale. hæcque vtimur, quando vultura non sunt admodum profunda: alia est ligatura, quæ vocatur expulsiva, quæ habet vim comprimendi, illaque vtimur, vbi sunt sinus, gratia expellendi excrementa retenta.

Quo ad suturam: similiter, & ipsa adducit labia vulnerum; & adducta conferuat; hæcque ex Guidone, & Tagaultio est triū generum: prima est sutura glutinatoria quæ adducit labia, & cōseruat, eaque vtimur in vulneribus: Secunda est sanguinis suppressoria, estque dum Chirurghi consuunt eo modo quo faciunt, qui pelles cōsuunt: sed hæc non vtimur; quia vno laxato puncto, cetera laxantur. Tertia est sutura retentiua, quæ vtimur, dum in vulneribus caro deficit, vt labia eo meliori modo, quo fieri possit, post aliquod

aliquod temporis interuallum adducantur. Præterea glutinatoria futura secundum opinionem Guidonis sub se habet quinque species: sed de his ad hunc locum minus pertinentibus nihil dicemus, quia pertinet ad Chirurgos de his distinctius verba facere, videlicet, quæ futura sit melior, de numero, & de loco punctorum, de filo, quamdiu permittenda sit futura, & de aliis similibus; ideo libens hæc omittimus.

Quo ad fibulas, quæ similiter labia vulnerum adducunt, & conseruant; Auctores inter se dissident: Orbasius lib. de machina: c. 4. dicit, fibulas fieri ex ære, ferro, auro, & habere formam circuli: Guido fibulas vocat hamos; sed hami isti pungentes non admittuntur esse fibulæ, quia excitarent fluxiones, inflammationes, & affectus, sæuiore vulneribus. Montanus putat, quod fibula sit illud bitumen, seu gluten, quod tenet labia unita; quæ opinio merito ab omnibus medicis reputatur ridicula. Falopius verò putat, fibulæ esse illud genus futuræ, quo communiter nostri Chirurgi vtuntur in magnis vulneribus: sitque, vt Celsus nos docet lib. 5. c. 26. ex acia molli non nimis torta, per quod genus futuræ labia aliquantulum attrahuntur, & non vniuntur, vt communis futura efficere solet: differentia enim inter fibulæ, & futuram est, quia fibula in lateribus vulneris fit ex acia cum semicirculo, quæ vulgo *asola* dicitur, quippe in simplici futura non fit. Hinc valde errat Argenterius, putans nos ignorare, quid essent Antiquorum fibulæ.

Præter ligaturas, futuras, & fibulas adducit glutem, quod est tutum, & sine dolore, & à Modernis inuentum, & vario modo fit: accipiuntur videlicet lineæ glutino oblinita; & applicantur cuti, gratia adducendi labia; sed non ligantur: nisi prius cuti valde adhererent, quod fit spatium sex horarum.

Glutem fit ex albumine oui, bolo armenico, thure, sarcocolla, sanguine draconis

maſtiche, farina volatili, fuliginē fabrorum, gypſo, tragacantho, & reſina pingui, & conficitur ad craſſitiem mellis, quod gluten eſt valentiſſimum. Fit quoque ſimpliciſſimum quod ab omnibus commendatur ex gypſo cum oui albumine, quia ita adhæreſcit corpori, vt non malè Rhafis dicat, non niſi lima auferri poſſe: Gluten commune optimum quoque eſt: accipiunt albumen oui, & cum puluere tenuiſſimo calcis conquaſſatur, ſed illico applicatur, aliter amittit vim agglutinandi: puluiſque calcis redditur tenuiſſimus antequam cum albumine permisceatur, alioquin exuteret. Chirugi vtuntur glutino præcipuè in vulneribus faciei, & non futuris, vel fibulis, ne punctorum veſtigia derurpent. Similiter, dum in longis vulneribus factæ ſunt futuræ, vtuntur etiã glutino: ratio eſt, quia antequam vulnera agglutinentur ſolent rumpi puncta, & glutinatio impeditur. Præterea magis eſt laudandus glutinis vſus, quam futurarum, quia dum ſiunt futuræ, dolores excitantur: immò dū factæ ſunt, ſilum mordet cutim, & maior ſuboritur ſanies, vnde glutinatio tardior fit: quare glutem magis conſert, quam futuræ, ſed quammaximè cōferet, ſi loco glutinis pro adducendis labiis eſſent manus periti Chirugi, quibus detinerentur partes unitæ, donec aliqua conglutinatio fieret, quem modum vniendi laudat in hoc loco Argenterius, & multi alij, quorum opinionem nos valde approbamus.

Ligatura ex Galeno lib. 3. meth. c. vlt. eſt imbecillior, quam futura, & futura eſt debilior fibulis, vt dicit Celsus lib. 5. c. 3.

Modus verò vniendi vulnera hinc eſt: ſi vulnus eſt minimum, & ſimplex, tunc natura illud ſanat, ſed oportet ad hoc vt citiſſime ſanetur cum petia ligare, vt conſeruetur vnitum: quia ſpatio vnus diei erit ſanatum. Errant Chirugi, dum dicunt, parua vulnera non indigere ligatura, quoniam experientia quoque

comprobatur, paruula vulnera sine ligatura tardius sanari; quamuis Galenus dicat in magno vulnere per ligaturam esse partes distantes vniendas, non negat tamen, ligaturam non posse iuuare vulnera quoque paruula. Hinc Galen. si vulnus sit paruulum, sed non ita minimum secundo ad Glauc. c.8. vel imponit aliquod glutinans, aut telam aranei eo fine, quo vniatur, & vnitum conseruetur, & citissime sanetur: vnitumque non potest conseruari sine aliqua ligatura. Si verò vulnus sit longum, tunc præter ligaturam indigemus quoque sutura. Si verò sit magnum, transuersum, & profundum, & labia multum à se distent; tunc non solum requiritur ligatura; sed etiam sutura cum fibulis: Sed norandum, si vulnus sit profundum, relinqui foramen in parte decliuiori. vt sanies expurgetur. Si verò non sit profundum, tunc totum est suendum; quia tunc non est opus carnis regeneratione; sed sola agglutinatione; quare Chirurghi, qui relinquunt foramen in vulneribus non profundis, in quibus nulla regeneratione carnis egemus, pessimè agunt; quia cicatricem turpem relinquunt, causa est, quia vulnus cum foramine in parte decliuiori redditur tamquam cloaca, & sentina excrementorum.

1 Dubi. Gal. pro agglutinandis vulneribus proponit ligaturas, suturas, & fibulas; omittit tamen glutinum, quod est adeo vtile in agglutinandis vulneribus, vt hactenus non sit alter modus vtilior inuentus.

Respondetur ex Gal. 3. meth. cap. 4. quod glutinum valde conueniat in partibus duris, & siccis; talis pars non est caro, de cuius vulnere loquitur Gal. in præsentia.

2 Dubi. Gal. hic agit de vulnere vt est morbus simplex sine vlla affectuû complicatione; attamen videtur, quod agat de affectu complicato, dum dicit, in hoc vulnere habente labia distantia esse etiam

morbum in mala conformatione; ergo vulnus de quo agit erit affectus mixtus, & complicatus, & non simplex; ergo methodus quoque medicandi erat ab illo proponenda mixta, & non simplex.

Respondetur, conformationem ex accidenti conuenire vulnere; quia tollitur ad ablationem vulneris; & propterea nihil indicare: morbi enim qui nihil indicant non dicuntur complicati, nec methodum mixtam faciunt, sed simplicem; illa enim est methodus simplex quæ vnicam indicationem continet, quemadmodum vulnus magnum in quo solum caro sine aliis vasis maioribus incisa sit.

CAPITIS XC.

PARTICULA III.

Textus 48.

Coalescere autem facit ea, quæ inuicem distant, ac pristinam restituit vnitatem ipsa natura. Nostrium verò opus est, vt diximus, applicare extrema distantium partium, atque ita vt in vnum coacta sunt, conseruare: & tertio loco canere ne quid labris vlcereis intercidat: & quarto ipsam partis substantiam conseruare salubrem.

N hoc rex. declarat, quid faciat natura pro sanatione simplicis vulneris: & quid debeat efficere medicus. Quantum attinet ad opus, seu officium naturæ, dicit Gal. quod reducere labia vulnerata ad vniorem, seu σύμψαν, pertineat ad ipsam naturam: Modus verò, quo natura vtitur, talis est: sanguine nutriuntur labia vulneris, sed ante nutritionem sanguineus ros spargitur; deinde ros fit vilcosior, & fit secunda humiditas, quæ dicitur

etur cambium; & demū fit tertia, quæ dicitur gluten, cuius virtute dum labia se tangunt conglutinantur, & fit vnio, quæ dicitur (si vulnus simplex fit in carne, vel adipe) *κατὰ πρῶτον σκοπόν*, id est secundum primam intentionem, quæ fit per medium homogeneous, & non per cicatricem: cicatrix enim est medium heterogeneous, quæ solum in spermaticis fieri solet.

Quantum attinet ad officia medici dicit Galenus quatuor esse: primum applicare, & cogere in vnum partes distantes: secundum coactas in vnum conseruare: tertium cauere, ne quid labiis vulnorum intercidat: si enim & pilus intercideret numquam sanaretur, nisi medicus, vel natura illum secerneret: Immo 3. meth. c. 4. si rectè recoło, dicit, labia esse ita adducenda, vt nihil aëris in vulnus penetret; quia & aër ipse prohibet, ne fiat agglutinatio: quartum conseruare partem salubrem in suo temperamento; quia ratione salubris temperamenti efficitur bona nutritio, & bona agglutinatio.

Notandum facultatem naturalem, vt dicit Gal. 1. de locis affectis c. vlt. esse connatam omnibus corporis partibus, eo modo, quo vis attrahendi ferrum est connata magneti: Hinc valde errat Plusquamcommentator, qui putat, facultatem naturalem non esse connatam corporis particulis, sed à iecinore communicari, quod est falsissimum; quia à iecore non facultas, sed alimentum comunicatur, quo innata facultas naturalis omnium partium quotidie refarcitur: Verissimum tamen est, vt ex Gal. & Hipp. in 1. lib. fusè probauimus, facultatem vitalem, & animalem non esse omnibus partibus connatam; sed influere vitalem à corde, & animalem à cerebro, quam opinionem sequitur quoque Plusquamcommentator, & omnes boni medici, & Philosophi.

1 Dub. dicit Gale. in tex. esse cauendum, ne quid labiis vulnorum interci-

dat, quia impediretur agglutinatio: quod est contra experientiam, quia nostrates Chirurghi intra labia vulnorum immittunt pulueres summo cū beneficio.

Respondent nonnulli non esse inmittendos pulueres in vulnus, nisi prius supra labia vulneris superponatur linteam, & deinde supra linteam pulueres: Quorum animaduersio est irritanda, quia omnis actio fieri debet per contactum: si pulueres non tangant labia, nihil efficient. Ego puto pulueres in superficie vulnorum, & non in profundo esse inspergendos, vt nos admonet Auerroës 3. colligit: vel si opus sit, vt in profundo inspergantur, immittantur in locum, vbi possint commodè pulueres linteis à Chirurgo auferri.

CAPITIS XC.

PARTICULA IV.

Textus 49.

Sed quo pacto, & primum, & secundum impleamus officium, dictum est. Tertium verò in cogendo in vnum partes distantes exequemur, si nihil extrinsecus indicere permittamus, quoniam saepius vsu euenit, vt pilus, aut olcum, aut aliqua alia humiditas interueniens, earum, quæ copulanda sunt, partium unitatem impediat. In eo autem quod sequitur tēpore per subfluxiones tertia intentio retinetur. Ipsam verò subfluxionem ex eiusdem, & contrarij loci diuisione, & figura opportuna comparandum. Partis autem substantiam salubrem cum mediocriter exiccantibus conseruabimus.

In tex. superiori docuit, quomodo exequi debeamus primum, & secundum præceptum, quæ

quæ pertinent ad Medicum : primum præceptum erat, vt labia vulneris adducantur : Secundum, vt adducta conseruentur: In hoc tex. duo facit, primò agit de tertio præcepto, quod est, vt prohibeatur, ne quid labiis vulneris intercitat: in secunda parte agit de quarto præcepto, quod est, vt substantia partis vulneratæ conseruetur salubris : docetque vnico verbo, partem salubrem conseruari exiccantibus.

Quantum attinet ad tertium præceptum, quod est, vt prohibeatur, ne aliquid intercitat labiis vulnerum, duo docet Galen. primo quid sit faciendum, vt prohibeamus, ne aliquid intercitat in principio, quando adducimus in vnum partes distantes : Secundum quid post adductionem sit faciendum : in principio dicit, non esse permittendum, vt aliquid extrinsecus in vulnus cadat, sicuti pilus, oleum, & præcipue aliqua humiditas quia Gal. 3. meth. c. 4. dicit, ichorem maximè impedire agglutinationem; idè, vt ichor sanguineus, qui impedit vnionem, auferatur, Chirurgi ante adductionem labiorum vulneris linamentis siccis auulsis ex panno lineo ita exiccant, vt nihil alterius generis in vulnere relinquatur. Ratio verò, cur quæ intercitant prohibeant vnionem, est; quia vnio, & agglutinatio fit mediante glutine carnofo; si igitur vna pars, ita est diuisa ab alia vt inuicem non se tangerent, quomodo fiet agglutinatio? nunquam sanè, nisi prius vtrique pars simul iuncta sit: Hinc est, quod non solum pilus, oleum, spina, arena, & similia possunt impedire agglutinationem; verum etiam, vt dicit Gal. 3. meth. 4. & Plusquamcommentator in hoc loco, aer ipse si inter vniam, & alteram partem sit inclusus; ecce igitur quam accuratè debeant esse Chirurgi in principio vulnè in adducendis in vnum eorum labiis; aer namque ipse potest & penetrare inter labia, & impedire vnionem.

In reliquo verò tempore, postquam scilicet adducta sint in vnum labia, dicit Gal. prohibendum esse ne à partibus internis fluant humores ad labia adducta; quia si fluerent, vel in pus conuerterentur, vel in aliam putrilaginem longè maiorem. Accedit quod pars quamprimum vulneretur, illicò, vt docet Gal. 3. meth. 3. fit imbecillis; quare tunc medicumunus est impedire defluxum humorum, ne pars læsa reddatur omnium corporis excrementorum sentina; prohibebit medicus, ne humores fluant ad partem vulneratam, reuellentibus. Similiter curabit, vt materia fluxa inter labia egrediat per aliquod decliue foramen; vterque ligaturis expressoriis, de quibus superius egimus; ligaturæ enim exprimunt continuò influxam materiam, & quando sine dolore administrantur mirificum exhibent beneficium.

Quod verò pars vulnerata ob imbecillitatem attrahat excrementa aliarum partium nos docet Gal. lib. 3. de naturalibus facultatibus cap. 13. vbi habet hæc verba; *Sicuti inter se particula altera ab altera nutrimentum trahit, ita altera in alteram quod superuacuum est à se deponit; & sicuti trahentium ea vincit quæ erant valentior, sic & à se deponentium;* Subdit; *Vbi aliqua particula affectus cuiuspiam occasione imbecillior est reddita: ex omnibus in illam, quæ superuacua sunt, consuere est necesse, namque quacunque pars valentissima est in vicinis omnes reponit, & rursus earum singule in alias, quæ ipsis sunt imbecilliores, & rursus in alias donec omnium imbecillissimam inueniant:* Ecce quomodo ex Galenò dicendum est, in partem vulneratam, vt imbecillissimam concurrere totius corporis excrementa.

QVÆST. CXVI.

De hyporrixi, siue de subfluxione.

IN eo autem, quod sequitur tempore. In hoc loco Galenus declarat quando est.

est faciendā, *ὀπποῖς*, id est, subfluxio: diciturque fieri dū in vulnere sanies non liberē egreditur: nihil enim magis agglutinationem impedit, quam pus retentum: ut igitur pus genitum, & in posterum generandum liberē expurgeretur, dicit procedendum esse per diuisionem eiusdem, & contrarij loci, & aptam figuram, id est, si orificium vulneris nō esset in parte decliui, vel eius orificium esset angustum: tunc ait aliud in contraria parte esse faciendum, in parte, scilicet magis decliui, vel si esset angustum foramen, esse dilatandum hac lege, ut Chirurgi secundum longitudinē fibrarum incidant: hæc enim incisio est secundum figurā opportunam: Ego verō de sectione faciendā in quamplurimis musculis longis secundum opportunam figuram egi lib. 2. meth. quem librum si perlegeris, plurima non spernenda in secandis apostematibus percipies.

1 Dub. Gal. dicit, primū præceptum pro agglutinatione vulneris contineri in adducendis labiis: secundum, adducta conseruare: tertium, ne quid intercidat labiis vulnerum. Hic Galeni ordo videtur reprehensione dignus; quia tertium præceptum debet esse primum, & non tertium; quia non oportet prius labia adducere, & adducta conseruare, & deinde prohibere ne aliquid intercidat labiis; sed par est, ut primum præceptum in curandis vulneribus sit auferre, quod inter labia vulneris continetur: secundum ut partes diuisæ vniantur, quod Galenus non videtur obseruasse.

Argenterius proponit hanc dubitationem contra Gal. eamque non soluit, sed Gal. reprehendit: ceterū meritō ab omnibus Expositoribus Recentioribus reprehenditur, quia Gal. in tex. quamuis dicat esse tertium officium, seu præceptum medicum, ut prohibeatur ne aliquid extrinsecus in vulnus cadat; non propterea intelligit esse solum post primum, & secundum, & ante quartum exequendum;

Sanctiory Sanctiory Pars III.

sed dū alia quoque exequimur, quia hæc sunt verba Galeni: tertium verō in cogendo in vnum partes distantes exequimur: ecce quod exequi debeamus hoc officium, seu præceptum tertium in cogendo, id est, dum ad vnū partes distantes adducuntur quo tēpore exequimur etiam primum, præceptū: ecce quod non intelligit primum, secundum, vel tertium secundum prioritatem temporis, ut putabat Argenterius: posuit tamen tertio loco, hoc artificij: quia & ante, & post omnia præcepta Chirurgus quotidie, mane scilicet & vesperi debet prohibere, ne aliquid extrinsecus intercidat labiis vulnerum. Præterea Gal. non collocauit tertium præceptū primo loco; quia agit de vulnere simplici, in cuius principio neque fragmenta ossiū, neque pilæ plumbeæ, vel ferreæ per sclopetos immisæ, possunt esse; quia hæc efficerent vulnus compositū, & nō simplex. Hinc Argenterius agēs de his permittet vulnus simplex cum cōposito, de quo Gal. hic non loquitur; immō hæc est causa, cur Gal. solum mentionem faciat de pilo, oleo, siue alia humiditate, quæ in vulnus incidere possunt, & non de fragmentis ossium, vel de pilis plumbeis, quæ dum in vulnus proiectæ sunt, non statim adducuntur labia distantia ad vnum, ut nos docet Gal. in hoc loco, quia sunt vulnera admodum composita.

2 Dub. dicit Gal. in tex. partem vulneratā exiccantibus esse conseruandam; quod non videtur conuenire vlceri, quia exiccantia, vel sunt sarcotica, vel cicatrizantia; sed neutra istorum habēt vim agglutinandi; nō sarcotica, quia hæc habent duo officia: primum, ichorem, qui est excrementum tertiæ coctionis, exiccandi: secundum officium sorditiæ, quæ similiter est excrementū crassum eiusdē coctionis, detergendi; ea verō, quæ habēt vim agglutinandi vulnus simplex, non debent detergere, sed solum astringere, & exiccare. Similiter cicatrizantia non debent

debent agglutinare simplex vulnus; quia de ratione cicatrizantium est absumere non solum humiditatem influentem, & ichorem, qui est excrementum tertiæ coctionis, sed propriam humiditatem.

Respondetur, exiccantia, quibus in vulnere vtimur esse trium generū, alia esse sarcotica, & hæc habere vim exiccandi moderatissimam; supra ista esse agglutinantia, quæ vniunt labia vulneris; & hæc habere vim exiccandi, & astringendi: differentia inter sarcotica, & agglutinantia labia simplicis vulneris est, quia agglutinantia paulo magis exiccant: ratio est, quia non solum debent exiccare ichorem, qui est excrementum tertiæ coctionis, sed debent aliquantulum astringere, ne concurrant humores, qui deinde possint impedire agglutinationem. Præterea sarcotica habent virtutem detergendi sorditiem, quæ est excrementū crassius tertiæ coctionis, quæ virtute, agglutinantia prædita non sunt: tertium genus exiccantium sunt cicatrizantia, quæ magis exiccant, quam agglutinantia; quia sua virtute exiccantia conuertunt carnem in rem duram, id est, in cicatricem, quæ non est eiusdem generis cum agglutinantibus. Ideo Galenus in tex. docet, conseruandam esse partem vulneratam salubrem cum mediocriter exiccantibus: dicit mediocriter, quia agglutinantia mediât inter sarcotica, & cicatrizantia: sarcotica enim ex Galen. in methodo sunt sicca in primo gradu; agglutinantia verò sunt frigida, & sicca in secundo: cuiusmodi sunt, vt dicit Hippo. lib. de vlcerebus, spōgiæ. Præterea est ceratū barbarum, quod describitur à Galen. 2. de compositione medicamentorum per genera c. vlt. cicatrizantia sunt sicca in tertio: hanc doctrinam ferè totam desumpsimus à Gal. 3. methodi, cap. 4.

3 Dub. Gal. dicens in tex. exiccantia cōseruare partem vulneratam salubrem, videtur errare; quia dum exiccantia ad-

hibentur, vt auferant humiditatem superfluum vulneris, curant, & non conseruant: contraria enim contrarijs curantur: hanc dubitationem proposuit Plusquamcommentator.

Respondeo id curari, quod lædit aliquam actionem; sed sic est, quod illa humiditas in vulnere simplici non lædit actionem; ergo non est curanda, sed conseruanda: ostendimus ex Gal. superius, naturam in conseruando semper corrigere, & emendare, auferendo. s. contrarium, sed dum actio non est læsa, dicitur conseruatio, & non curatio.

4 Dub. Gal. 3. methodi 3. & vlt. & alibi inter exiccantia ponit thus, quod tamen in nauta, seu robusto homine, & in parte sicciori ex Galen. pus mouet: quomodo pus mouebit si exiccat? Similiter in vlcerebus, sedis, & penis vtitur pro exiccante conseruante partē læsam carta combusta, cadmia, pini cortice, quæ sunt valde exiccantia: quomodo, si sunt valde exiccantia, defendi poterit Gal. dum dicit in hoc tex. esse procedendum moderatis exiccantibus?

Responsio est Galeni, quia exiccantia dicuntur moderata, & immoderata pro vt magis, & minus recedunt à parte conseruanda: cadmia, & carta combusta sunt exiccantia immoderata respectu carnis mollis puerorū, & mulierum quia multum recedunt à temperamento molliori: respectu verò habitus hominis robustissimi, vel partis duræ dicuntur exiccantia moderata.

5 Dub. non videtur, quod sufficiant illa quatuor præcepta ad Chirurgum pertinentia pro explenda cōmunissima intentione, quæ consistit in adducendis in vnum labijs, in illis conseruandis, in prohibendo, ne quid intereidat, & in conseruando partem salubrem: Guido. n. præter illa quatuor addit, quod opus sit, vt medicus curet, ne dolor superueniat vulnere, vel sanguinis fluxio, vel aliud quod aliud symptoma; ergo non sufficient

cient quatuor proposita à Galeno.

Falopius respondet, hæc proposita à Guidone reduci ad illa quatuor proposita; at errat toto cælo; quia dolor superueniens, & fluxio sanguinis nullo modo pertinent ad communissimam intentionem sanandi vulnus, quam Gal. in hoc loco proposuit: Fluxio enim copiosissima sanguinis, & magnus dolor semper à vulnere composito, & non simplici proueniunt.

6 Dub. Gal. loquens in tex. de hyporhysi, vel subfluxione dicit, semper esse faciendam, dum pus in vulnere retinetur, & liberè non egreditur: quod non videtur vniuersaliter verum; quia hyporrhysis in faciei vulneribus simplicibus, de quibus hic agitur, nullo modo est admitenda; quia efficit tandem turpissimam cicatricem: immò nullus inuenietur optimus Chirurgus, qui in simplici vulnere faciei hyporrhysim efficiat, vel torrundas, vel linamenta in vulnus imponat, & merito; quia ista deinde causant, vt dictum est, turpissimam cicatricem; ergo falsum est quod in omni vulnere simplici sit facienda hyporrhysis in parte magis decliui, vt in tex. Gal. docet.

Respondemus Gal. laudare hyporrhysim in vulneribus, quando aliquid puris, vel alterius humoris non egreditur: non tamen docet, in omni vulnere eam esse faciendam: ratio est, quia omnia Gal præcepta in curandis morbis debent esse subiecta huic examini, an præter vulnus curandum sit aliquod ex tribus indicantibus, quibus medicus prius vacare debeat, quam vulnere: quorum primum est vrgens: secundum est causa: tertium est impedimentum: Hæc doctrina est Gal. 3. meth. 9. & 7. meth. c. 12. vbi dicit, omnia indicantia ante morbum curandum ad hæc tria esse reducenda, ad vrgens, scilicet causam principalem, & impedimentum: exemplum huius obseruationis est intentissima febris cum virium prostratione, in qua occasione vinum ratione

virium vrgentiū concedimus, & febrem spernimus. Similiter in vulnere simplici faciei, quod periculo vacat loco vrgētis est turpis cicatrix; idè ne hæc turpitudō in facie relinquatur, omittimus torrundas, linamenta, puncturas, & hyporrhysim, vel subfluxionem, quæ in aliis partibus simplici vulnere afflictis administratur. Notandum hyporrhysim esse faciendam in parte decliui non solum occasione puris, sed etiā alterius humoris partem aliquam inflāmantis exurentisque; sicuti his diebus in muliere præclarissima, cui, cum esset inguina vsque ad genua inflammata, corpore prius repurgato, Zacharias à Puteo in omni doctrinarum genere præstantissimus, cuius supremæ laudes in hoc paucorum verborum contextu exprimi non possunt, consuluit duo cæuteria supra genua inurenda: quibus inustis cepit hyporrhysis non sine euidentissima scelestissimi, & antiquissimi affectus imminutione.

7 Dub. Gal. in tex. docet, quod ante adductionem labiorum vulneris extrahenda sint, quæ intercidunt labiis vulnerū: Similiter Galenus 3. methodi c. 4. docet ante agglutinationem esse remouenda, quæ sunt in vulnere, & impediūt sanationem; attamen hoc præceptum aduersatur experientia, quia sæpe agglutinantur vulnera, quamuis relictæ sint glandes plumbeæ, vel osium squammæ, vel sagittæ. Albucasis lib. 2. cap. 94. citat quatuor, qui suprauixerunt, quibus non fuerūt extractæ sagittæ; & tamē vulnera fuerunt agglutinata: immò citat casum cuiusdam, cui post septem annos exiuit sagitta longè à vulnere. Falopius refert se è thorace cuiusdam hominis eduxisse laminam ferream satis insignem; quæ per nouem annos in cavitare mansit; sed quid multa? nemo Chirurgorum est, cui aliquando non contingit obseruasse, vulneratos sanatos, telo, vel plumbeis glandibus intus relictis; Accedit, quod aliquando sagitta alicui parte insigitur,

quæ tamen ab illa parte non sit extrahenda, immò sit conseruanda, quia dum extrahitur, statim succedit mors: veluti dum est infixæ cordi, hepatis, pulmone, septo transuerso, vel arteriæ magnæ, tunc enim si extrahitur illico homo moritur; sed cum omnino debeat mori, sunt sagittæ, vel arma relinquenda; quia diutius uiuit, & dum moritur culpam in Chirurgum non referunt: immò si sagittæ, vel arma infixæ sint uenis, vel arteriæ maioribus si extrahantur, illico moriuntur; si uero relinquuntur, superuiuere possunt; quia natura interim id potest efficere, quod Chirurgus efficere non potest, quando uero sagittæ subito extrahendæ sint paulò infra docebimus.

Respondetur; Gal. dum docet ante agglutinationem esse amouendos pilos, vel oleum, aut alia id genus, loqui de vulnere simplici, & non composito. Præterea medicus debet sibi ante oculos semper obicere hæc duo Hippocratis præcepta aliis digniora; primum quod semper attendere debeat ei, quod magis urget: secundum ut videat, ne saltem noceat. Quando uero tela, vel glandes plumbæ sint extrahendæ, scias, id esse faciendum tribus occasionibus; primo quando dolor est intensissimus; secundo quando arma relictæ in vulnere sunt venenata; tertio quando telum acutum est infixum in principio musculi, & imminet periculum, ne descendat in cavitates musculorum: quando enim telum esset larum, tunc nullum immineret periculum, quod scilicet in cavitatem musculorum descenderet: Arma uero extrahuntur dilatando vulnera: si uero sint venenata confugiunt etiam ad ferrum candens.

8. Dub. Quartum præceptum pro sanandis simplicibus vulneribus dictum est cum Gal. esse cum mediocriter exsiccantibus conseruando partem salubrem: similiter 3. meth. ca. 9. docet temperaturam loci habere rationem futurorum; quia illa est opifex omnium buborum:

sanat enim & inhibet tempestatem futuram. Itidem Hipp. lib. de ulceribus dicit, siccum sano uicinius esse; humidum uero non sano. Contra Galen. & Hipp. est Celsus lib. 5. c. 149. qui curat uulnera superimposita spongia ex aqua frigida expressa. Præterea omnes boni Chirurghi illiniunt partem vulneratam oleo: quomodo igitur solum mediocriter exsiccantia iuuabunt?

Respondetur primo ad Celsum, laudandam esse aquam frigidam in uulneribus paruulis; & non in magnis. Cæterum liberè optimi Chirurghi reprehendunt frigidæ usum, quia plurimi usu frigidæ in gangrænam incidunt. Quo ad oleum, dicimus, olea quæ non habent vim exsiccandi, uel per se, uel per accides nullo modo conuenire: oleum enim rosatum quatenus refrigerat partem, & auferat dolorem, ex accidenti exsiccatur: ratio est, quia ablato dolore, & calore partis non amplius excrementa confluunt in partem læsam: similiter dicimus, oleum Hispanum per se exsiccare, quia eius compositionem ingrediuntur exsiccantia.

9. Dub. Gal. 3. præ sag. 29. docet, humores confluxos in partem debilem nunquam per excretionem insensibilem iudicari, sed solum per conuersionem in pus: quare cum pars vulnerata sit debilis, & humoribus referta, ei non conuenient remedia sicca: sed humida, & suppurantia: quare vulneratis humida, & non sicca debent applicari. Hinc Gal. 4. methodi c. 5. dicit, dum cupimus pus in uulnere, non esse exsicandum.

Respondetur esse uerissimum, quod uulneribus, & partibus debilibus conueniant exsiccantia, ut docet Gal. in text. & Hipp. lib. de ulceribus, quia sano uicinius est siccus, id est, illa conueniunt exsiccantia, quæ reddunt partem vulneratam siccam, & eam liberant ab excrementis; at sic est, quod suppurantia liberant partem ab excrementis, quatenus conuertunt in pus, & euacuantur, ergo: quare dum

Gale.

Gale. laudat exiccantia, laudat omnia exiccantia, quæ vel per se, vel per accides exiccant, vt efficiunt suppurantia, quæ sunt humida, sed per accidens exiccant: intentio enim Gal. est partem vulneratam liberare excrementis, quia illis euacuatæ natura agglutinat, & est sanitatis opifex; virtus enim agglutinandi vulnus non in remediis, sed in parte circumstante residet. Hinc D. Thomas, qui medicam artem non tractat 2. de anima supra tex. 58. sententiam præclaram magno philosopho dignam his verbis protulit, *Sanitas si alicui reddi debeat, oportet vt ei sit aliqua pars sana.* Similiter nos cū Gal. dicimus, quod nisi pars, quam circumdat vulnus fuerit sana, nunquam sanabitur vulnus; sana verò præcipuè redditur, dū ea confluxus humoribus liberatur, qui præcipuè suppurantibus, & non digerentibus tolli possunt. Hinc Gal. 1. 1. meth. c. 12. videns suppurantia pro curandis vlcerebus sæpissimè conuenire, habet hæc verba; *Si vlcus canum iunctum sit cum inflammatione partis circumstantis, nisi inflammationem seu tumorem, vel materiam imbibitam prius curaueris, vlcus efficiens sordidius, & inde magis canum;* Quid igitur erit faciendum pro auferenda materia imbibita; certè, nisi humida, suppurantiaque adiungamus parti vulneratæ, vel vlceratæ est omninò impossibile, vt vlcus sanetur; pars enim circumstans sana habet vim generandi carnem, agglutinandi, & cicatrizandi.

10 Dub. Gal. 1. de compositione per genera c. 18. ait, vlcera vel esse cacoëthica, quæ sunt, quando pars vlcerata est adeò intemperata, vt influentē humorem (licet sit succus benignus) corrumpat; vel esse dysepulora, quæ sunt, quando humores, qui confluunt peccant copia, vel qualitate, nulla existente in parte affecta virtute corrupendi fluentes humores; nos dicimus moderata exiccantia, neque cacoëthica, neque dysepulotica vlcerebus conuenire; non cacoëthica, quia huic ge-

neri vlcere conuenit ignis actualis, vel potentialis, quid non conseruat partem salubrem; sed eam destruit, non dysepulotica, quia si humor influxus quantitate peccat, est suppurantibus, quæ humida sunt, tollendus; si qualitate, suo contrario, quod non est solum siccum: potest enim esse frigidum, humidum, & calidum; ergo in vlcerebus non est incedendum exiccantibus.

Respondetur, quod omne vlcus, vel cacoëthicū, vel dysepuloticum est compositū, & non simplex: Galenus verò hinc loquitur de simplici, & non de cōposito: curatio verò in composito vlcere non exorditur ab vlcere; sed, vt docet Gal. 11. meth. 12. & alibi, à causa, & deinde ab impedimentis: nunquam enim sanabitur vlcus, nisi eius causa prius auferatur; & deinde impedimēta: Hinc Gal. 3. de fracturis 43. in vlcere cum inflammatione non vtitur exiccantibus, sed iis, quæ leniūt ne inflammatio incrementū suscipiat: ea verò quæ leniunt non siccant, sed humectant, & vlcus sordidius efficiunt. Similiter Gal. 4. meth. c. 5. dicit, dū cupimus pus in vlcere non esse exiccandum: quomodo igitur in vlcerebus, vel vulneribus erit exiccantibus procedendum? Ideò dicimus Gal. voluisse, vt exiccentur partes circumstantes, vulnerum, vel vlcerebus; quia partis circumstantis salubritas est illa, quæ sanat: at sic est quod tūc pars circumstans est salubris, quando est sicca, id est, priuata humoribus præter naturam: quare omnia remedia, quæ auferent humores influxos impediētes salubritatē partis circumstantis dicuntur exiccantia, sint suppurantia, vel sint digerentia; quia suppurantia si per se non exiccant, per accidens exiccabūt: effectus enim dummodo benè succedant, tum à medico, tū ab ægrotante æquè laudantur, nec inde disputant an per se, vel per accidens id euenerit. Quod verò suppurantia iuuēt partem salubrem, patet experientia, & auctoritate: experientia; quia per puris

euacuationem maximè iuuantur ægri, & merito, quia tollitur humorum crudorum sarcina: auctoritate, docet enim Gal. 5. aphorif. 2.2. his verbis; *Pus in vlcere esse maximum securitatis signum: superata enim inflammatione breui spatio epuloticis ad sanitatem reducitur*; Ego autem lib. 1. 5. meth. c. 7. ostendi quot modis errent, qui in sanandis vlceribus putât exiccantibus sèper esse procedendû.

CAPITIS XC.

PARTICVLA V.

Textus 50.

Hec quidem est soluta continuitatis curatio, cum ipsa sola seorsum in carnosa parte constiterit. Quod si alicui alteri morbo coniungatur, plures sunt indicationum intentiones: quas in compositorû, vel complicatorum, siue, ut cuique appellare libuerit, doctrina deinceps trademus: In præsentem autem sermonem ad reliquas vnitatis solutiones accedendum.

IN huius capituli epilogo Gal. ait se egisse de curatione simplicis vulneris, quæ solû per primam intentionem in carne fit, & non de vulnere complicato cum ossis fractura, vel cavitatè, vel apostemate, vel sorditie, dolore, vel cum humorum affluxu, vel cum alio vrgente symptomate: de quorum affectû complicatione docuit in metho. lib. 3. c. 9. & 7. meth. c. 12. vbi omnia inpicantia ante vlcus curandû Gal. ad tria reduxit; ad vrgens videlicet, causâ principalem, & causam sine qua non, id est impedimentû. quod in idem recidit: docuitque prius esse attendendum vrgenti, non spretis aliis: deinde amoto vrgente docet secundo loco esse attendendum causæ principali, qua amota, esse auferē-

da impedimenta, quibus omnibus ablatis tēpus sanandi vlcera se offert: quam doctrinâ clarissimis exēplis lib. 1. 5. meth. nostræ ex Galeno desumptis illustrauimus.

CAPITIS XCI.

PARTICVLA I.

Textus 51.

Fractio igitur est continuitatis in osse solutio: quæ quantum ad intentionem primam insanabilis existit: quo ad secundam verò quodammodo sanabilis fit. Prima igitur intentio est coalitus partium, qui ab ossis duritiem fieri non potest. Secunda alligatio quæ fit callo supernato partes fractas alligante. Calli autem generatio, quæ quidem ex materia, & à natura fit, est & ad alia communis: Quæ verò formam ossis vicinam habet, ex eiusdem fit alimento: Molle verò, & puerile os coalescere potest.

N cap. superiori tradidit modum curandi solutionem continui in carne: In hoc docet modum curandi fracturam, id est solutionem continui in osse: quod enim dicitur vlcus in carne: in osse ex Galeno 3. methodi, cap. 1. dicitur cata-gma, id est fractura.

In hoc tex. duo facit, primo ait fracturas ossium per callum sanari: secundo docet, quomodo generetur callus. Sensus huius text. est iste: Fractura nihil aliud est, quam solutio continui in ossibus, quæ nullo modo ob eorum duritiem κατὰ τὸ πρῶτον σκοπεῖν, id est secundum primam intentionem, quæ fit per medium eiusdē generis potest vni; sicuti vnitur soluta caro per medium eiusdem naturæ, id est per carnem ipsam: ossa verò fracta sanantur.

nantur, & vniuntur *κατὰ δευτερον οὐκ ὄν*, id est per secundam intentionem, quæ fit per callum, qui dicitur medium diuersi generis, quia callus in ossè non est os, sicuti quod vnit carnem solutam, est ipsa caro; ideò Galen. in tex. vocat agglutinationem ossis *δέσμη*, id est alligationem factam per callum, qui nullo modo esse potest os: Hinc Gal. hanc ossis fracti sanationem merito dicit esse quodammodo sanabilem; quia vnio non est secundum profundiores partes; sed solum secundum externas; ita, vt sit callus admodum imperfectus. In 2. parte text. docet, quod callus, vniens ossa quatenus à natura fit, vt efficiente, & fit à materia alimentali, communicat cum aliis corporis partibus, quæ similiter à natura, & ab alimento fiunt; quatenus verò callus fit à virtute nutritiua ossis; & ab alimento ossis, sic non communicat cum aliis partibus, sed habet naturam distinctam; addit quod callus ita fit à virtute, vt si dicam, ossifica, & ab ossis alimento, vt si in adultis essent mollia, sicuti in pueris coalescerent secundum primam intentionem, id est callus in ossè esse os; & hoc modo in ipsis fieret agglutinatio secundum primam intentionem. In hoc loco errat Argenterius dicens, non esse credendum, ossa ab infantibus fracta coalescere secundum primam intentionem; & reprehendit Gal. sed experientia conuincit illum; quia in infantibus conglutinantur ossa sine callo; quia sunt mollia; immò in infantibus sunt 86. ossa quæ adhuc sunt cartilagines, & non ossa, scilicet duo ossa bregmatis, quæ adhuc sunt cartilagines, quatuor ossa coccygis, 48. sesamoida, 8. tarforum, & 16. corporum, & duæ patellæ, quæ adhuc ossa non sūt.

1 Dub. Gal. in tex. dum dicit, ossa fracta quo ad secundam intentionem quodammodo sanabilia esse, videtur errare; quia, quæ agglutinantur per callum, verè agglutinantur, ergo non debebat dicere quodammodo per callum agglutinari;

omne enim quod agglutinatur, id fit vel per primam intentionem, id est, per coallitum, & symphysim, vel per alligationem factam per callum, sicut ossa fracta ligantur, ergo non quodammodo per callum sanantur.

Respondetur ex Gal. 6. aphorif. 19. vbi docet ossa verè per callum non agglutinari; ibi enim habet hæc verba; *Inquirunt nonnulli perspicue videri ossa fracta agglutinari: sed aberrant, vt doceri possunt in bruiis, quorū pars aliqua fracta contraxit callū: hac enim seu viua seu mortua, si quis velit inspicere diffecando, videbit manifeste à callo veluti vinculo quodam circumducto partes ossium discissas esse constrictas, quas si abraferint, fractura profundum videbunt non agglutinatum*: Ecce quod ossa in superficie callo agglutinantur, sed non in profundo; & hac de causa dicuntur ossa fracta quodammodo per secundam intentionem sanabilia.

2 Dub. videtur Gal. dum agit de ossis fractura, diminutus: quia agit solum de officiis naturæ, veluti dum dicit per callum ossa fracta quodammodo sanari, quod opus ad naturam pertinet: de officiis verò pertinentibus ad medicum, quæ sanè sunt admodum necessaria, ne verbum quidem fecit.

Respondetur, Gal. in hoc loco omisisse officia pertinentia ad medicum, quia in capite superiori distinctè agens de solutione continui in carne proposuit quatuor præcepta pertinentia ad medicum, quæ mirifice inseruiunt in curatione fracturæ: primum præceptum erat, partes vulneratas in vnum adducere; secundum, adductas conseruare; tertium prohibere, ne cadat in vulnus aliquid; quartum, partem vulneratam salubrem conseruare, quæ omnia æque curationi fracturarum applicantur. Præterea Gal. 6. methodi cap. 5. de iis, quæ pertinent ad medicum in curandis fracturis expressè egit: veluti, quod ossa fracta sint adducenda, adducta conseruanda, impedimenta quæ remouenda,

remouenda, & temperies partis seruanda; & alia accidentia prohibenda.

Primum præceptum, pertinet ad medicum pro adductione seu coaptatione ossium fractorū in suum locum, sic obseruatur: oportet prius extendere membra fracta, quia in fractura redduntur omnia breuiora: ratio est, quia muscoli semper trahūt ad suum principiu: quando verò non adducuntur per debitā extensionem in suum locum, eminentiæ ossis franguntur, & fractæ impediūt coaptationem: immò illæ eminentiæ solent pungere tendines, vel neruos, vnde conuulsiones, & mortes succedunt: Hinc Hippoc. loquens de fracturis, admonet, quod partes ossis fracti adduci debeant per antistasis, id est, per tractionem partium fractarū ad partes oppositas; ne in reductione eminentiæ, seu extatiæ vnus cum extantiis alterius se tangant, & collidantur; secus sequerentur puncturæ, inflammationes, & conuulsiones. Medicus igitur, si vocetur prima diē, potest validius extendere: sed si secūda, nullo modo propter humores cōfluxos debet, vel potest validam efficere extensionem, vt nos docet Celsus lib. 8. c. 10. quia fieret inflammatio; Cognosces membrum fractum esse rectē coaptatum his tribus signis: primum, membrum fractum respondet in figura sano; secundum, nullam habebit cavitatem, asperitatem, eminentiam, vel inæqualitatem: tertium, dolor erit mitigatus.

Quoad secundum præceptum, quod est adducta ossa conseruare; dicimus per quietem, & per ligaturas, & ferulas, vel per laminas ligneas prohiberi ne humores fluant; & fluxi exprimantur, hac lege tamen seruata, vt fascia super partē fractam magis stringatur, quia hoc modo ab humoribus fluentibus defenderetur. Nunc præcipue est obseruandum, quod omnia administrentur cum bona laborantis tolerantia.

Quoad tertium præceptum, quod est,

vt prohibeamus, ne in partem fractam ossis, scilicet fracti cadat aliquid, oritur hæc intentio, vt præuideamus ne extantiæ, vel ossis eminentiæ intercitant in fracturam; quia nunquam ossa fracta agglutinarētur, nec posset fieri callus: Quo casu oporteret aperire carnem summo cum vitæ discrimine, & amouere ossis fragmentum, quod impedit agglutinationem.

Quo ad quartum præceptum, quod est conseruare ossis substantiā salubrem, dicimus, eligenda esse astringentia defensiva, ne excrementa confluant in fracturam: inter defensiva ab Hippocrate, & Celso vinum nigrum austerum commendatur: adduntur tamen alia valentiora, prout corporis habitus est firmior, & durior. Præterea sunt eligenda anodyna, quæ prohibent fluxionem, dolorem auferendo.

Quinto loco generandus est callus, quod est faciendum, postquam timor inflammationis recesserit: quia vt plurimū calli circa diem septimum fieri incipiūt. Cum igitur callus fiat ab alimento ossis, quod exudar à labiis fracturæ: idē cibos pro calli generatione eligimus, quales sunt oryza, farrum, pedes vituli, & similia esculenta crassa, & viscida. Notandum tamen, quod ante septimum diem æger vti debeat cibo tenui: immò sāguis euacuatur, corpusque purgatur, ne inflammatio succedat: prohibitaque inflammatione tūc incipimus proposito victu crasso vtī. Sed qui vult distinctē dignoscere symptomata, quæ superueniunt fracturis legat Hipp. lib. de fracturis, & Gal. 6. meth. & alios Chirurgos, qui integros ediderunt libros de fasciis, de splenis, vel ferulis, vbi plura alia intelliget. Notanda similiter est differentia inter curam fracturæ propositam ab Antiquis, & Modernis. Antiqui enim ante septimū diem non vtebantur ferulis timētes inflammationē. Nostrates verò moderni nulla habita consideratione huius timoris

timoris prima die ferulis vtuntur, parum de inflammatione facientes. Nos verò dicimus, primis diebus ligaturas, fascias, & ferulas esse administrandas cum tolerantia patientis; quia dolores possunt excitare fluxiones, & inde lethalia symptomata.

3 Dub. Gal. in hoc loco, & 6. methodi, & in libris de differentiis morborum vocat solutionem continui in ossibus catagma, id est, fracturam, quod reprehenditur à nonnullis, & præcipuè ab Argenterio, qui dicit solutionem continui ossium aliquando à rebus incidentibus fieri: aliquando in ossibus fieri rimulas, quæ non sunt fracturæ, neque callo sanantur, ergo non omnis solutio continui in ossibus est fractura.

Respondetur, nunquam ossis continui solutionem posse alio modo accidere, quam fractura, incidat quis, quouis instrumento incisorio os semper frangitur: sic rimulæ ossium sunt fracturæ, & per callum sanantur, & non alio modo: de ratione enim rerum durarum est, vt solum fractura soluantur: causa verò, cur hoc Argenterius non intellexit, fuit philosophiæ imperitia.

4 Dub. dicit Gal. ossa non coalescere ob eorum duritiem: videtur potius, quod non coalescant (vt quidam dicunt) ob eorum siccitatem, quia priuata sunt alimento.

Respondetur, transire per ossa venas magnas, quæ tantum alimenti ferunt, quantum, si materia ossium esset mollior, sufficeret pro agglutinatione; quæ verò impediunt callum varia sunt, & non siccitas tantum: aliquando enim est motus continuus partium, qui impedit unionem, vt euenit in soluta unitate septi transuersi, & pulmonis: natura enim quiete priuata non concoquit, & per consequens non vnit. Aliquando impeditur unio ob tenuitatem membri; sicuti accidit in vesica, vel aliquo intestino pertuso, quod accidit, quia paucus

sanguis concurrit: excipimus tamen duram, & tenuem membranam cerebri, in qua ob venarum multitudinem sanguis abundat; quapropter callus, ibi facile fit. Aliquando dum soluitur vas, si ab illo egrediatur aliquid, quod careat exitu, vt sunt intestina, vesica, venæ maiores, & viscera interna, non fit agglutinatino. Causa verò, cur ossa non agglutinentur secundum primam intentionem, id est, per medium eiusdem naturæ, non est carentia alimenti, sed eorum durities. Notandum si in fractura eminentiæ aliquæ, quæ vocantur extantia, separarentur ab ossibus, & pungerent neruofam partem, & conuulsionem excitarent, vt dictum est, tunc non esse expectandam agglutinationem, quia spes salutis consistit in apertione, caustico, & ferro faciendâ, qua possit manus chirurgica extrahere extantias, siue fragmenta ossis, quæ impediunt unionem: illis enim non ablatis, non solum non agglutinatueros, sed quod pessimum est, inflammationes, conuulsiones, & mortes succedunt; idè Chirurgus in prima coaptatione debet obseruare præcepta superius proposita; ægrotus verò debet in perpetua quiete fractum os conseruare, donec videlicet solidus callus genitus sit.

CAPITIS XCI.

PARTICULA II.

Textus. 52.

Sed perraro fit talis affectus, quin cum altero societur. Magna enim ex parte musculi adiacentes vna corporibus alijs, fractis ossibus, patiuntur. Quare & curationis intentio oritur duplex, quarum altera quidem circa ossa, altera verò circa corpora adiacentia versatur,

Dddd

sed

sed hæc quidem in carnosarum partium complicatis dicitur affectibus. Nunc verò de fractionibus dicendum.

Idens Galenus causam externam, quæ frangit ossa, lædere quoque partes circumstantes, idèd dicit, in fractura indicationes oriri duum generum: aliud ab ossè fracto: aliud verò genus à partibus circumstantibus, quales sunt carnes, nerui, membranae, venæ, & aliæ, quæ circundant ossa: dicit tamen Gal. hic se de simplici fractura verba facere: de complicatione verò cum aliis affectibus inquit, paulò infra esse locuturum.

I Deb. non videtur, quod rectè dicat Gal. fracturam raro inueniri sine complicatione aliorum affectuum: debebat dicere, quod nunquam detur fractura sine complicatione affectuum partium, quæ circundant os fractum. Immò Argenterius contra Gal. dicit, mente excogitari non posse, quod detur fractura sine læsione partium circumstantium.

Respondetur, dari posse fracturam sine læsione partium circumiacentium, sicuti dum ex saltu quis in fracturam incidit: Ego autem vidi iuuenem robustissimū, qui erat frater mei cymbatoris parua pila ludentem, qui in terram figens palmam sinistrae manus, vt dextra reñceret pilam, cubiti radium fregit sine vlla aliarū partium læsione. Hic iuuenis post coaptationem valde intempestiue caput mouere cubitum, vnde extantiæ, vel eminentiæ ossis adhuc non obducti callo, extra suum locum exierunt, vnde secutæ sunt puncturæ, & spatio vnius diei conuulsus obiit; neque Chirurgi eum potuerunt liberare: omnia enim fecerunt præter apertionem cutis, & carnis, quæ est vera via auferendi extantiæ, vel iterum coaptandi: sed veriti ne succedente obitu illis adscriberetur mors, suū officium

apprimè necessarium omiserunt. Illius miseri iuuenis exemplo fui admonitus in conuulsionibus factis ab aculeis fragmentorum ossium nullam spem concipi posse, nisi in apertione vsque ad os, quæ caustico prius applicato fiat, & deinde ferro: nisi enim fragmentum vellicans auferatur, actum est de vita. Ad dubitationem verò respondemus, non solum dari simplicem ossium fracturam, sed etiam puncturam nerui simplicem; quia licet aliqua læsio fiat in carne, nō tamen indicat suam curationem, immò sui dilationem. Quo ad Argenterium respondemus, ipsummet in hoc com. concessisse fracturam simplicem ex motu aliquo violento; sed ille vir dum inuehitur contra Galenum, propriorum dogmatum sapissimè obliuiscitur, quo fit vt illius dubia vt vana & irrita à medicorum schola existimentur.

CAPITIS XCI.

PARTICULA III.

Textus 53.

Quoniam enim harum sanitas callositate procuratur, vt callus generetur, proprij ossis alimentii superfluitatem natura suggerere oportet. Hanc verò superfluitatem in qualitate, & quantitate seruare modum est necessarium: vnde & ratio victus est adhibenda: quæ tantum, ac talem influere ossibus sanguinè præparet, qualis & quantus generando callo fit opportunus. Quoniam verò perfracti ossis cauernas idem effunditur sanguis: eiusdem qualitatem & multitudinem animaduertere oportet, atque ita vel sicciorē, vel humidiorē victum

*viſum inſtituere; ſed hac omnia in
libris, in quibus de curandi ratione
tractatur, plenius ſunt explicata.*

N text. ſuperiori docuit fracturam offis non ſanari καὶ ὁσώτων σκεπών, id eſt ſecundum primam intentionem, quæ eſt per medium homogeneous, & eiufdem ſpeciei, ſed per callum, quod eſt medium heterogeneous, id eſt diuerſi generis, quam ſit os: callus enim offis differt genere ab offe. In hoc text. agit de generatione calli, docetque alimentum pro generatione calli eſſe proportionatum, id eſt quod in quantitate, & qualitate alimentum ſeruet modum; neque enim quantitas maior eſſe debet, quia antequam perueniat ad generandum callum debet pertransire primam, ſecundam, & tertiam coctionem; ideo cibis eligi debet illius quantitatis, qui poſſit à natura in concoctionibus commodè digeri: cibi verò, qui conferunt ad callum generandum, ſunt humidi, craſſi, & terreſtres; de quibus egit Gal. 6. meth. c. 5. ſi cibi erūt proportionati generationi calli, eo citius fiet callus: quælibet enim pars corporis trahit portionem ſanguinis ſibi magis familiarem, ſicuti docet Gal. lib. de facultatibus naturalibus, c. 5. pulmoni enim qui componitur ex tenui ſubſtantia, pro eius nutritione magis confert ſanguis tenuis, & cholericus. Similiter oſſa, quæ terreſtria ſunt ſanguinem craſſum in ſui nutritionem aſſumunt; quare ſi in ſanguine multa erit craſſities, citius callus generabitur; quod vero alimenta debeant eſſe ſimilia, & eiufdem naturæ nos docet Ariſtot. corpora ex iis nutriri, ex quibus conſtanus. Notandum maiorem copiam ſanguinis craſſi requiri in fractura puerorum, & adoleſcentium, quam eorum, qui ſunt adultæ ratione eſt, quia puerorum, & adoleſcentium oſſa debent non ſolum nutriri, ſed etiam augeri: Adulti verò, qui non creſcunt, mi-

nori copia ſanguinis terreſtris egent. Notandum ſimiliter, quod ſumma diligentia medicus uti debeat in præſcribenda viſtus ratione iis, qui fracturam patiuntur, quia ſi ſanguinē copioſum, & aptum pro generatione calli non habeant, tunc non in callum ſanguis conuertitur, ſed in carnem oſſi vicinam, quæ ſuſcipit, & rapit pro ſui nutritione illud alimentum, hoc quidem non euenit, ſi ſanguis ſaltem iuſto craſſior ſit. Hinc Galen. 1. de ſemine, c. 13. docet cauſam, cur ſpermatice partes non regenerentur, eſſe, quia requiritur multum temperis pro earum generatione, interimque carnē vicinam attrahere illum ſanguinem, qui erat deſtinatus pro ſpermaticarum, quod non accidit in regeneratione dentium puerorum, quia in cavitare maxillarum non eſt caro, quæ abſumat dentium alimentum; cum igitur oſſa paucum habeant alimentum, illo aluntur, & pro generatione, vel augmentatione calli, quod reliquum eſt non ſufficit.

I Dub. non videtur, quod callus fiat ab alimento emanante ab offe, & à virtute oſſis: quia Galenus infra nos docebit, callum eſſe de natura carnis, & non oſſis: at ſic eſt, quod caro, & oſſa differunt inter ſe & alimento, & virtute aſſimilatiua, ergo: Hinc callus dicitur poros ſarcoidos, id eſt carnoſus vbicunque fiat.

Reſpondetur, quod in principio callus videtur eſſe de natura carnis, quia eſt mollis, in fine tamen de natura oſſis: ſed re vera, neque de natura carnis, neque oſſis eſſe poſeſt: quia callus in viuente eſt res mortua, oſſa verò, & carnes ſunt partes viuentes: callus non augetur, neque nutritur; ſed ſolum maior fieri poſeſt per iuxta poſitionem quæ nec carnibus, nec oſſibus conuenit: dicitur tamen de natura carnis; quia aſſimilatur carni, & quia ad eius generationem concurret temperatura carnis circumſtantis, & oſſis; ideoque callus dicitur de natura carnis eo modo, quo ſemen eſt de natura ſper-

maticarum, & pus de natura membranarum illud continentium, & hypostasis de natura tunicarum venarum.

2. Dub. Gal. in libris de fracturis dicit, in principio fracturarum tenuem, & paucum cibum requiri; in hoc loco tamen dictum est, copiosorem, & crassorem requiri, ut generetur callus, & nutriantur ossa.

Respondetur, fracturam non esse affectum simplicem, sed cum dolore, & magnæ inflammationis periculo; respiciens igitur Gal. in principio fracturarum ad id, quod magis vrget, ad dolorem scilicet & ad imminentem inflammationem admonet, cibo tenui, & parco esse procedendum, ut fluxiones arceantur, & callus melius fiat. Hinc in iis, qui inflammationem, & dolores patiuntur, callus ex necessitate debilis fit, quia malè concoquunt; quod verò male concoquitur non attrahitur; quod verò non attrahitur non pertransit ossium foramina, & ad callum generandum non peruenit; hac de causa in senibus, & debilibus callus tenuis, & parum fortis fieri solet; quia ob concoctiones diminutas sanguis redditur ineptus ad penetrationem.

CAPITIS XCII.

PARTICULA I.

Textus 54.

Nervi, & tendonis punctura propter sensus vehementiam, & quoniam hac pars principio continuatur, prompta est ad neruorum conuulsionem excitandam: ac tum praesertim cum nihil extrorsum expirat, obocacato cutis vulnere. Aperiendum est igitur, atque exiccandum substantia tenui, qua usque

ad ima nervi offensi possit penetrare. De his verò exactè diximus in libris de arte medendi conscriptis.

Text. 55. *In simplicibus quidem huius generis affectibus, salubrium causarum forma talis existit.*

N cap. superiori egit de curatione fracturæ. In hoc cap. verò de punctura nervi, & tendonis. Incipit à continui solutione carnis, quæ est affectio tuta, & facilis; deinde egit de solutione continui ossium, quæ est difficilior; Hic verò de punctura neruorum, & tendonum, quæ est aliis periculosior.

In hoc text. tria facit; primo docet, neruorum, & tendonum puncturas ob tres causas esse periculosissimas; in secunda docet quomodo puncturæ neruorum, & tendonum sint curandæ; in tertia duo facit: primo refert, se egisse de hac materia in lib. de arte medendi, id est, lib. 6. methodi c. 2. deinde epilogat dicens, se egisse de solutione continui simplici: ager enim in sequenti cap. de continui solutionibus compositis.

Quo ad primam partem: prima causa cur nervi, & tendonis punctura sit admodum periculosa est vehemens sensus neruorum, & tendonum: ubi est sensus adeo acutus, ibi quælibet causa acris, & mordax continuum soluens efficit dolores truces, & scelestos. Secunda causa est, quia nervi continuantur immediatè cerebro, vel mediatè per spinam: ita ut ille dolor insignis statim communicetur cerebro cum euidentissima partis animalis perniciæ; causa tanti mali est, quia cerebrum consentiens cum nervis tentat expellere, quod noxium est, & id non potest efficere, nisi conuellendo: accedit, quod in partem dolentem concurrunt humores, unde inflammationes non

non solum, vbi sunt puncturæ, sed etiam in cerebro sunt ob maximam cerebri agitationem. Tertia causa, cur nerui, vel tendonum puncturæ excitare possunt conuulsionem, est, quia puncto neruo, cutis, & carnis foramen obcæcatur, vnde ichor, qui statim fit in neruo, vel tendone puncto non potest excerni, & fit acris, vnde vellicat, & lacinat tali pacto neruum, vt radices nerui puncti conuellantur ad expellendum retentum illum ichorem, & propterea sunt conuulsiones.

Quo ad secundam partem Galenus proponit paucissimis, & clarissimis verbis curationem puncturæ, dicens, si obcæcatur punctura in cute, & carne; ita, vt ichor qui generatur in neruo non expiret, neque extrorsum propelli possit, tunc aperiendum est, vt liberè totus ichor egrediatur: alter præter istos non datur modus sanandi hoc conuulsionis genus. Præterea docet non solum esse aperiendum, sed exiccandum tenui aliqua substantia, quæ tamen sit temperata; quia calida mordent, & frigida astringunt: Quæ verò pertinent ad neruum punctum, ratione tenuitatis aperiunt vulnus, ratione verò siccitatis roborant neruos, & exiccant ichorem, qui est causa omnium malorum; sed de his Gal. egit plenius 6. meth. c. 2. vbi laudat, si vulnus nõ est apertum, resinam terebinthinam, & deinde larinam, & abietinam: si vero punctura sit in homine robustissimo, & sit cæca, addit pauxillum euphorbij, quod tamen, si vulnus esset apertum, quammaximè noceret.

1. Dub. puncturis neruorum, & tendonum deberent conuenire frigida similia, quia omnia similibus conseruantur: attamen vbique gentium frigida in neruis prohibentur: Hippocr. in aphor. habet, frigida inimica esse neruis, & ossibus: & lib. 3. de compositione medicamentorum per genera cap. 2. citat casum cuiusdam, qui, cum ex ner-

ui vulnere primis diebus recte se haberet, quia per loca frigida ambulauit, ob aërem frigidum inciderit in conuulsionem.

Respondetur huic difficultati, quod frigida similia conuenient solum neruis sanis, & temperatis, & non intemperatis: exempli causa nerui erunt frigidi vt vnum; si quis applicabit frigidum vt duo, neruis omninò nocebit: Hinc aër frigidus ex Hippocr. est inimicus neruis, non quia similis, sed quia dissimilis: ex Gal. n. lib. 8. de vsu par. c. 2. & 3. cerebrum, & nerui sunt calidiores aëre æstiuo, quare aër frigidus erit omnino dissimilis, sicuti dissimilis est hyems ab æstate.

2. Dub. Gal. agens de neruorum, & tendonum solutione continui agit solum de punctura: nihilominus vario modo continuitas neruorum, & tendonum solui potest: modo enim casum, modo per longitudinem, modo per transversum vulnerantur, modo per contusionem, & modo ex toto abscinduntur: ergo agens Galenus solum de punctura est diminutus.

Respondetur, Gal. intentionem esse de simplicissimo affectu neruorum, & tendonum agere: dicimurque solam puncturam esse affectum neruorum simplicissimum: quia cutis, & carnis punctura, dum pungitur neruus, tantum abest quod indiget curationem, vt pro remedio puncturæ, Gal. dicat esse aperiendum, & dilatandum cutis, & carnis vulnus: Præterea quomodocunque vulneretur neruus, semper est timenda conuulsio ob rationes à Gal. relatas in text. id est, ob sensus neruorum vehementiam; & ob sympathiam neruorum, & tendonum, quam habent cum cerebro. Accedit, quod in punctura neruorum vulnus obcæcatur, vt nihil extrorsum expiret; quo fit, vt sit dilatandum: ecce quam mirabili artificio Gal. progreditur in hoc libro breuissimo: vidit enim

quod omnia , quæ sunt consideranda in omnibus non solum vulneribus neruorum, & tendonum, sed etiam in quacunque læsione in vna punctura reluceant: quocunque enim modo lædatur neruus ob sensus vehementiam , & ob consensum , quem habent cum cerebro imminet periculum cōuulsionis, & tanto magis , quanto ichor factus in vulnere nerui, vel tendonum expirare extorsum nō potest, quod in punctura præcipuè accidit: colligas, quam temerè, & oscitanter Argenterius in hoc loco occasionem summat mordendi Gal. quod solum de punctura neruorum, & tendonum egerit, & non de aliis neruorum solutionibus, de quibus egit distinctè lib. 7. metho. ad quē locū nos quoque remittit; sæpissimè iste vir, quando Gal ad sydera esset extollendus ob summum scribendi artificium, non percipiens. Auctoris arcana incipit Gal. lacerare, & mordere: quomodo poterat Galenus melius, & diuinius pertinētia ad omnes solutiones continui neruorum, quam sub cōsideratione vnius puncturæ proponere omnia necessaria pro cognitione, & curatione vulnery in inflictorum in neruos, & tendones quocunque modo: Demū in hoc paruo libello non sunt inferenda, quæ fulissima oratione ab illo 6. meth. acta sunt, quia ab initio Gal. pepigit se per modum compendij omnia capita artis proponere, & eaque ab vnica definitione medicinæ colligere.

3 Dub. Galenus agens de vulnere carnis prohibet oleum, quia patredinem gignit, & vnionem impedit: 6. verò methodi, & alibi laudat oleum pro neruorum, & tendonum punctura.

Respondet Argenterius, quod Gal. 6. methodi c. 2. laudet oleum in punctura nerui, & tendonis, non ratione vulneris, sed ratione præseruationis ab imminētibus symptomatibus, id est vt mitiget acrimoniam, ne dolores, & cōuulsiones suboriantur.

Alij verò melius respondent dicentes

Gal. laudare oleum nō tamen quodcunque sed tenue subantiquum, quod non habeat vim putrefaciendi, sed exciccandi; quod non solū præseruabit, sed etiam vulnus curabit: Hinc Gal. in text. dicit, in punctura esse exciccandum vsque ad ima aliquo tenui auxilio, quale est oleum rutaceum, costinum, de castoreo, de scorpionibus, vulpinum: Rhasis verò commendat præ cæteris lumbricatum: Gal. 6. methodi laudat summopere succum cyrenaicum, & sulphur viuum cum oleo communi.

4 Dub. Galenus asserit, quod in punctura nerui imminet cōuulsio ob morsum ichoris, qui generatur in pūcto neruo: ex altera parte 6. methodi c. 2. & alibi in punctura nerui vitur euphorbio, quod nihil esse potest mordacius, ergo.

Respondetur, euphorbium in minima quantitate aliis permixtum habere vim penetrandi sine morsu, & tali pacto Gal. in methodo & lib. 3. de compositione med. per genera illud permiscet; Recipe ceræ partem 1. euphorbij partem 12. terebinthinæ, picis, ana partē dimidiam: ecce quod Gal. laudat euphorbium non solum permixtum in minima quantitate, sed permixtum cum pice, ita vt adhæreat picis, & ceræ, & sit istis ligatum, vt solum eius qualitas inueniet per partem post partē pro apertione foraminis, vnde sequitur exitus saniei, vel ichoris existentis in neruo puncto, quod est illud quod desideratur; maior tamen, & minor quantitas euphorbij in compositionem ingreditur pro habitus, & naturæ corporis varietate: in habitu enim molli non conuenit euphorbium, quia sufficit vsus terebinthinæ, vel eius olei: in robusto verò quantitas proposita præscribitur: in robustissimo verò potest aliquantulum augeri vsus euphorbij. Aliud à Gal. 3. methodi cap. 2. proponitur medicamentum, quod habet vim mitigandi dolores, & attrahendi extorsum saniem, quod fit ex cera, oleo, & arugine: ibi dicit Galenus

nec ceram, nec oleum siccare: nec ambo simul, nec æruginem solam conferre, quia immodicè siccatur; sed omnia simul accommodatissimè exicare.

5 Dub. frigida ex Hipp. in aphorismis sunt neruis inimica: nihilominus frigida perfusione dicit Gal. 5. aphor. 21. se curasse iuuenem conuulsus: conuulsio enim est neruosi generis affectio.

Respondet, conuulsionē frigida perfusione tolli ex accidenti, quatenus scilicet concentrat calorem, qui deinde tollit conuulsionem factam à causis frigidis. Similiter dolor maior ex accidenti dicimus, quod tollat minorem; eodem modo colicus dolor in habitu carnosio à frigida perfusione certissimè aufertur.

6 Dub. Gal. docet, in puncto neruo paucum ichorem retetum ob eius mordacitatem conuulsionem efficere posse; quod non videtur verum, quia omnis conuulsio vel est per inanitionem, vel repletionem, vt docet Hipp. 6. aphor. 39. & Gal. in com. probat exemplo fidium, quæ ob duas causas conuelluntur, vel quia humectantur, vel quia nimium exiccantur, & non alio modo. Præterea 2. de causis sympt. 2. & 8. de composit. med. 1. l. cap. 3. habet hæc verba: *Ego verò in conuulsione tertiam aliquam causam supra euacuationem, & repletionem nondum reperi.* At sic est, quod mordacitas ichoris puncti nerui efficit conuulsionem, nec id efficit per repletionem, nec euacuationem, ergo non sunt tantum duæ causæ conuulsionis, vt nos docent Hippocrates & Galenus.

Respondetur, conuulsionem dupliciter sumi, stricto modo, vel lato modo: primo modo dicimus, duas tantum esse conuulsiones, alteram ex repletionem factam, & alteram ex inanitione; secundo modo verò sumpta, dicimus quatuor esse causas conuulsionis; vt dicit Galenus 12. meth. in fine ult. cap. inanitionem, scilicet repletionem, humorem mordentem, & frigus; vel dicimus Galenum lib. de

compos. med. cap. 3. & alibi dixisse duas esse causas conuulsionis, intelligendo de conuulsione, quæ per essentiam in neruis fieri possit: nulla facta consideratione conuulsionum pendentium à causis externis, vt à mordacitate humorum, & à frigore.

7 Dub. Galen. in text. dicit puncturam nerui minari conuulsionem, omisit tamen alios affectus neruosos, qui ex neruorum vulnere oriri solent, quales sunt paralysis, tremor, & stupor, de quibus erat aliquid dicendum.

Respondetur ex Galeno lib. 1. de motu musculorum, cap. 1. substantiam neruorum esse similem substantiæ cerebri, neruumque esse densatum, & durum quoddam cerebrum: lib. num. 8. de vsu partium, c. 6. dicit, neruum esse paruum cerebrum resiccatum, & durum: & lib. 7. de placitis cap. 3. docet, neruum constare ex triplici substantia ex medullari, & ex duabus tunicis: medullaris à cerebro originem habet, & per hanc substantiam facultas, & iudicium mittitur, caret tamen sensu, vt cerebrum; ad sunt præterea duæ tunicæ altera à pia, & altera à dura meninge cerebri originem trahentes: in hisque exquisitissimus sensus viget. His positis dicimus, in punctura nerui lædi duas tunicas, quæ circundant substantiam medullarem nerui, doloreque truci, & conuulsivo vexari: substantia verò medullaris, dum læditur, statim amitti sensum, & motum; quia perit iudicium. Præterea dum hæc medullaris substantia repletur humoribus, tunc si integra fiat obstructio, oritur paralysis in partibus infra, & non supra; si semiobstructio fiat, tunc stupor, & tremor fiet: cæterum paralysis, stupor, & tremor magis fiunt, dum cæsum, quam dum punctum vulneratur neruus; quia punctura non occupat totam substantiam medullarem. ita vt non possint radij facultatis animalis penetrare; dum verò cæsum vulneratur neruus, dicimus

dicimus si totus abscindatur, infra sectionem fieri paralyſim, si pars non paralyſim, ſed ſtuporem, & tremorem. Verum quia agitur in hoc loco de organo tactus quòdnam ſit, nos hanc quæſtionem omittimus, quia ſuperius aliquid diximus de hac re.

CAPITIS XCII.

PARTICULA II.

Textus 56.

In compositis vero, complicatur ulceribus prima quidem cavititas, quam non alterum affectum, ſed ulceris differentiam eſſe arbitrantur. Eſt autem non differentia huiusmodi res, ſed alterum aliquod totius ægritudinis genus, in quo ipſius ſubſtantia iactura facta eſt. Et quidem curatio in duplici morbo, duplicem exigit intentionem. Nam continuitatis ſolutio, unitate: ſubſtantie autem iactura, generatione indiget; paulò verò ſupra generationis intentiones expoſita ſunt.

GI T ſuperius de cauſis falubribus, ſeu de remediis ſimplicis ſolutionis continui carnis, oſſium nervorum, & tendonum.

In hoc textu incipit agere de remediis ulcerum complicatorum: vlcus enim complicari poteſt cum cavitare, quæ eſt affectio ſeparata, cum tumore, intemperie, & inflammatione.

Explicatio verborum hæc eſt, dicit Gal. primam affectionem, quæ ſimplex vlcus reddit compositum, eſſe cavitatem: ratio, cur cavititas ſit prima, eſt, quia in omni ulcere ſimplici ex neceſſitate ſit

pus, quod putrefaciens carnem, cavitatem facit. Præterea pars caua, cum infirma, & debilis ſit, non poteſt rectè conuertere in ſui ſubſtantiam ſanguinem, unde aliquid magnitudinis ob defectum bonæ nutritionis amittitur, & cavititas ſit: aduertit tamen Gal. cavitatem in ulcere non eſſe differentiam quandam vlceris, vt putabant Antiqui, quia indicationes, quæ deſumuntur ab ulcere, vt vlcus eſt, omninò differunt à cavitare, cavititas enim eſt morbus in mala compositione, in magnitudine ſcilicet diminuta, vlcus verò eſt in ſoluta unitate, ita vt vlcus, & cavititas non ſolum differant ſpecie, ſed etiam genere ſupremo: tria enim ſunt morborum genera ſuprema intemperies, mala compositio, & ſoluta unitas: cavititas igitur non erit vlceris differentia. Præterea de ratione differentie eſt, vt de ſua ſpecie prædicetur in primo modo dicendi per ſe: ſed ſpecies vnius nunquam poteſt per ſe prædicari de ſpecie alterius generis, quia ſpecies omnes ex ſe ſunt omninò impermiſcibiles, & præcipuè illæ, quæ ſunt ſpecies, ſeu differentie diuerſorum generum. Hinc Ariſtoteles protulit in antepredicamentis hanc ſententiam: diuerſorum generum non ſubalternatim poſitorum diuerſas eſſe ſpecies, & differentias: quare cum ſoluta unitas ſit vnum genus, & mala compositio aliud, eorum generum ſpecies, & differentie variæ erunt, & differentia vnius non erit differentia alterius, ſi igitur cavititas eſſet differentia vlceris, prædicaretur per ſe de ulcere, & cōſtitueret vnum; ita vt vlcus cauum eſſet vnus affectus, & non duo, & indicationes, quæ deſumuntur à cavitare, & ulcere in vnam inciderent, & per conſequens vna eſſet curatio, quod non ſolum eſt falſum, ſed valdè ridiculum, quia ſolutio unitatis indicat vnionem, cavititas verò indicat carnis regenerationem. Quo pacto verò regeneretur caro ſuperius ex Gal. agente de calli regeneratione.

ratione, dictum est. Ibiq; statuiamus carnis regenerationem non solum ad naturam pertinere; sed etiam ad medicum, quatenus scilicet virtute sarcoticorum remouet impedimenta, quæ sunt excrementa tertie coctionis; quorum excrementorum tenue est ichor; & crassum est sordes: quia sicuti sanguis crassus, & multus confert ad calli generationem; sic moderatus à victu moderato prodiens est proportionatissimus ad gignendam carnem.

I Dub. dictum est, cavitatem vlcis pertinere ad magnitudinem diminutam, quod videtur falsum, quia cavitatis est morbus in mala conformatione; sub genere enim malæ conformationis est figura, cavitatis, meatus, superficies aspera, vel lenis.

Respondet Plusquamcommentator disputans contra nonnullos, qui credebant, cavitatem vlcis esse morbum in mala conformatione, si cavitatis esset morbus in conformatione, sequeretur, quod cavitatis naturalis præcederet, dum enim cavitatis minuitur, vel augetur, morbus fit in conformatione: in vlcis verò cavitatis nulla præcessit cavitatis, neque forma illius partis naturaliter caua erat; quare morbus in cavitatis vlcis est in carnis defectu, & diminutione, & non in conformatione. Neque alij possent obiicere cavitatem esse morbum in numero diminuto; quia morbus in numero diminuto est quando deficit aliquod totum, veluti si totus digitus deficiat, dicitur affectus in numero: si verò pars digiti solū dempta sit, à Gal. lib. de constitutione artis, c. 12. non morbus in numero, sed in magnitudine diminuta, vocatur.

affectum oporteat sanare, demum unitatem restituere tentare, ipsa rerum natura commonstrat. Cum itaque repletum quidem fuerit cauum, vlcus verò ad aequalitatem perductum, alteram intentionem aboleri contingit. Nam media existente inter labia vlcis ea carne, quæ nuper est genita, partes quidem distantes vniri est impossibile, vnde fit vt alia sit intentio perquirenda. Intentionem autem consequemur ex ea, quod est secundum naturam ipsi parti comparando, erat autem eidem cute obduci naturale.

Quare hoc ipsum à nobis procurandum, aut si hæc intentio effectum sortiri non potest simile aliquid cuti, carnem, scilicet quæ cutis natura vicina sit, instaurandum. Est autem huiusmodi, quæ & sicca, & calli similitudinem præ se fert. Ad cicatricem igitur obducendam necessaria erunt exiccantia, ac sine mordacitate adstringentia medicamina.

N text. superiori exemplo vlcis caui caput de morborum compositorum remediis verba facere: In hoc text. quod etiā facit tertio meth. c. 3. ostendit, quo ordine vlcus cauum sit curandū, atque prius cavitatem esse implendam carne, quia cavitatis est causa sine qua non, id est non potest vlcus sanari, nisi hoc impedimentum, quod est cavitatis, auferatur: tollitur enim cavitatis generatio carnem, quod est officium naturæ, & medici, quatenus scilicet medicus tollit impedimenta sunt duo excrementa tertie coctionis, ichor scilicet & sordes, quæ plus debito abundare solent in omnibus partibus debili-

CAPITIS XCII.

PARTICULA III.

Textus 57.

Quod autem primum quidem hunc
Sanctorij Sanctorij Pars I.II.

E c c c c bus,

bus inter quas sunt partes cauo vlcere affectæ: tollunturque exiccantibus, & detergentibus: exiccantia absumunt ichorem, qui est excrementum tenue tertie coctionis: digerentia eluunt sordes: hæc enim exiccantia, & detergentia sunt sarcotica, & eliguntur intensiora, & remissiora pro varietate habitus corporis; in robustissimis hominibus eliguntur sarcotica, exiccantia in secundo, & tertio gradu: in moderatis in primo: quæ autem sint ista inferius declarabimus. Sed redeûtes unde discessimus, dicimus in cauo vlcere esse duos scopos, primum carnem generare: secundum, illam carnem genitâ tegere, quod fit exiccando, & indurando superficiem carnis regenitæ: vt quid simile cuti efficiatur. Hic notatur error Delphini, & Acachiz, qui putant præter duos scopos dari tertium, qui est agglutinare, ita, vt primus sit carnem generare, secundus, carnem regenitam aliquo, quod simile sit cuti, tegere, tertius agglutinare: quæ tertium scopum reiciimus: quia vera carnis agglutinatio solum est per adductionem labiorum, vbi non relinquitur in medio aliquod vinculum apparatus. quod verò in vlcere cauo sufficiat carnis regeneratio, donec vlcus ad æqualitatem sit perductum, & quod superficies carnis genitæ exicce, & induretur si solutionem cutis suscipiat, non solum hic Gal. nos docet, sed etiam 6. aph. 19. quod scilicet fiet exiccantibus, & adstringentibus. quæ careant mordacitate, de quibus nos paulò supra egimus.

1. Dub. non videtur, quod in cauis vlceribus senû caro regenerari possit. quia in illis vix sit nutritio; augetur dubitatio, quia si in vlceribus senum regenerarentur caro, in illis nerui quoque, & arteriæ regenerarentur, quod est contra Galenû lib. de semine, & alibi, vbi negat, in senibus neruos, & arterias regenerari posse: quod verò nerui, & arteriæ regenerentur in senibus, patet, quia caro in illis regenita sentit, & viuít, & sensus non

est sine neruis, nec vita sine arteriis.

Respondetur, quod in macilentis senibus regeneratur caro in cauis vlceribus; quia natura magis sollicita est de vnione, quam de nutritione: huius rationem reddit Plusquamcommentator, qui dicit, quemadmodû, ne in mundo detur vacuum, grauius ascendunt, & leuia descendunt: idem natura in viuente efficit, dum aliqua pars est vacua: tunc enim magis est sollicita de vnione, quam de nutritione: Hinc, vt vacuum repleatur, partes vicinæ perperam nutriuntur, immò emaciatae relinquuntur: dum verò addebat in cauis vlceribus senû regenerari neruos, & arterias, nos negamus, quia non valet illorum consequentia, vinit, ergo est arteria totum enim corpus esset arteria. Similiter non valet, sentit, ergo est neruus quia quælibet pars dentis sentit, non tamen totus dens est neruus: ratio verò, cur dictæ consequentiæ non valeant, est, quia per neruos, & arterias sicut irradiationes ad loca, vbi non est neruus, vel arteria: sic dicimus, carnem regeneratam in cauo vlcere sentire per irradiationem factam à neruis vicinis ad callosam carnem, quæ neruis caret, & est res mortua: sed quia fufius superius de hac re egimus; ideo hic paucis illam absoluiamus.

2. Dub. Gal. 3. meth. c. 9. & 7. meth. c. 12. docet ante curandû vlcus, & quenuis morbum tria prius esse auferenda indicantia, si adsint; quorum primum est vrgens: secundum causa principalis: tertium causa sine qua non, id est impedimenta: Gal. tamen in hoc text. ante vlcus sanandum, proponit vnicum solum indicans, id est cauitatem, quæ videtur pertinere ad causam sine qua non: omisit igitur vrgens, & causam principalem vlceris; vrgens enim in vlcere potest esse conuulsio, causa verò principalis vlceris potest esse humorum affluxus: ergo Gal. videtur mancus, & in hac re magni momenti sibi ipsi deficiens.

Responder. Plusquamcommentator, quod à Gal. sub affectu sine quo non comprehendantur vrgens, & causa principalis: ideo Gal. agens de vlcere proponit cavitatem, quæ est affectio sine qua non, sub qua cætera omnia indicantia debent contineri: sic dicit, vrgens esse affectum sine quo non tollitur morbus: causam verò principalem esse affectum sine quo non tollitur vlcus.

Oddus resp. ondet intentionem Galeni esse agere de morbis complicatis: sicuti est vlcus, & cavititas: vlcus enim est morbus in soluta vnitate: cavititas verò in magnitudine diminuta: ecce ait, Galenum non velle in hoc loco de causis, & vrgentibus verba facere.

Ego autem puto, vtramque solutionem posse sustineri: dico tamè Galenum egisse in vlcere de cavititate: quia est primus affectus, qui accidit vlceri, vel vulneri simplici: intentio tamen Galeni est tractare de complicatis, & non de omnibus indicantibus: incipitque ab vlcere cù cavititate, quia cavititas est primus affectus, qui adoriatur vlcus simplex, quia sanies simplicis vulneris semper excauat: & in parte vulnerata, vel vlcera ob eius debilitatem generantur copiosissima excrementa tertiæ coctionis, quæ necessario putrescunt, & putrefacta excauant, ideo de cavititate, & non de vrgentibus, & de causa principali hic egit: quor verò possint accidere affectus vlceri, & quis illorum magis possit, & quo ordine in eorum curatione sit incidendum superius in explicatione text. 7. cap. 89. fusè egimus. In hoc loco verò non est de alio affectu tractandum, nisi de illo, qui ex necessitate complicatur vulneri, vel vlceri simplici, & talis est cavititas, & non conuulsio, quæ est vrgens, vel humorum affluxio, quæ aliquando esse potest causa principalis, sed affluxus num perpetuo complicitur, ne verbum quidem fecit Galenus in hoc textu. quamuis in text. sequenti de omnibus aliis affectibus, qui

insequi solent vlcus, mentionem faciat.

3 Dub. Gal. text. pro sanando vlcere cauo duos scopos proponit: quorum primus est carne cavitatem replere; secundus, exiccare superficiem carnis regenitæ epuloticis: per hos duos scopos nos docet, quomodo sint curanda vlcera caua, videtur tamen diminutus, quia quatuor sunt scopi, & non duo: primus est dum vtimur concoquentibus: secundus detergentibus; tertius, sarcoticis, quibus cavititas carne repletur: quartus epuloticis, id est cicatrizantibus, quæ cutim superficialem valde siccant, & adstringunt.

Responderetur, Galenum loqui solum de cavititate iuncta cum vulnere simplici, dum igitur applicatur concoquentia; dicimus concoquentia non respicere cavitatem, vel vlcus, sed humores confluxos, qui nisi digerantur, & concoquantur euacuari non possunt: dum vero applicantur detergentia, dicimus, hæc reduci ad sarcotica, quæ similiter detergentur: quare duo tantum erant scopi pro vulnere, vel vlcere cauo curando, & non quatuor. Conditiones sarcoticorum variae sunt pro varietate habitus corporis: etenim in habitu forti, & tempore hyberno valentissima conueniunt, qualia sunt vnguentum isidis, vel apostolorum: in ætate verò, & in habitu molliori vnguentum de tutia, vnguentum de betonica, basilicum, vnguentum de cerussa, quod refrigerat: vel tale, Recipe resina, terebinthina vnc. 4. cera vnc. 1. thuris, mastiches ana vnc. mediam, olei communis drachmas 10. misce ad ignem secundum artem: sed de his nos alibi fusi: Quæ verò sint epulotica id est cicatrizantia, quæ quid simile cuti inducunt (dicimus enim simile cuti, quia vera cutis, cù sit spermatica, solum in vtero matris sit à natura) dicimus esse ceratum de minio, linamentum siccum, diapalma, aqua vitæ, oleum de calcanrho, & de sulphure, quæ sunt potentissima. Præterea

cadmia, æ vſtum lotum, & emplaſtrum diacalciteos, & alia id genus; ſed niſi Chirurgus ſciat diſtinguere varietatem habitus, vt poſſit iſta propoſita applicare nihil boni efficiet, omnia enim non ſunt omnibus accommodata. Galenus enim 3. methodi, c. 5. in naturis humidioribus, vt in pueris; & mulieribus laudat gallam immaturam, & corticem granatorum; in robuſtioribus verò lib. 5. ſimplicium, c. 15. laudat maximè æ vſtum lotum, & cetera ſimilia propoſita: ratio diuerſi vſus horum medicamentorum eſt, quia munus cicatrizantium: eſt abſumere humiditates naturales partis, quare prout pars eſt magis, vel minus robuſta, epulotica, quæ applicantur, debent quoque eſſe maioris, & minoris virtutis: idèd Galenus modo dicit, epulotica eſſe ſicca in ſecundo; modo, vt lib. 4. de compoſitione med. per genera, cap. 1. eſſe ſicca in tertio.

Verum quia ſæpè accipit in cicatrice aliqua deformitas, idèd oritur indicatio tollendi deformitatem: ſciendum igitur, quod in ætate adulta inclinante non poſſe emendari eius cavitās; in ætate verò robuſta, & inclinante, ſæpè emendatur, ſcarificando ipſam cicatricem; & deinde ſuperponendo vnguentum de ſucco betonicæ ſine pulueribus. Si verò cicatrix eminentior iuſto ſit, ſimiliter ſcarificatur, & ſupra applicatur epuloticū. Si cicatrices ſint aloidiores, Celfus lib. 5. c. 26. ſuperponit plumbeam laminam, & elaterium: ſi nigriores laudat æruginem. & plumbum lotum paris portionis; deinde omnis cicatrix, vel rugoſa, vel eminentior tollitur ſcarificatione, & epuloticis. Quomodo verò prohiberi poſſit, ne cicatrices augeantur, dicimus, vt optimè notat Pluſquamcōmentator ante, æquationem ſuperficiæ, id eſt quando adhuc reſtat aliquid augendum de carne. applicandum eſſe cicatrizans; ſed in forma liquida: quia hoc modo carnes augeri non poſſunt ſupra cutim ſanam.

CAPITIS XCII.

PARTICULA IV.

Textus 58.

Ita & ſi ſordities aliqua fuerit adnata, intentio quidem erit abſtergendi, & erit medicamen ſalubre abſterſiuum. Eorundem verò materiam in libris, in quibus de medicaminibus agitur, ſcripſimas. Et quidem ſi aliqua inflammatio, vel attritio, aut tumor pradurus, vel mollis, & laxus cum vlcerè fuerint, prius eorum curationi intendere oportet, eas ſequendo vias, ac rationes, quas prius expoſuimus. Sic & ſi aliquid vlceri illabatur, ad illabentium rationem intendendum: Eodem pariter modo ſi aliqua intemperies vlceratum locum obſederit, ad euſdem intemperiei remedia antea veniendum. Sed de his quidem ſatis.

OCVIT ſuperius quid agendum ſit in ſolutione continui cum cavitare cōiuncta; in hoc text. verò duo facit, primò proponit alios plures affectus, qui coniunguntur cū ſolutione continui: ſecundo dat quoddam præceptum vniuerſale mirificæ vtilitatis, & eſt, quod quando affectus coniunguntur cum vlcere, prius eorum curationi ſit attèdendum, quam vlceri: quod quidem præceptū alibi ſæpè reperit, & præcipuè lib. 3. meth. c. 9 & 7. meth. c. 12. ibi enim docet, quod ante vlcus curandū, ſint remouenda illa tria indicantia, ad quæ omnes affectus, qui coniunguntur cū vlcere, reducuntur: vrgēs ſcilicet cauſa principalis, & cauſa ſine qua non, id eſt impedi-

menta:

menta: nullū enim affectū mente fingere, vel imaginari possumus, qui cōiunctus cū vlcere non reducat ad aliquod ex illis tribus, ita vt omnis affectus, qui solutioni continui iungitur, sit vrgēs, vel causa vlcis, vel impedimentū, sine quorum ablatione vlcus non est sanabile. Notandum tamen hoc præceptum dilatarī ad omnes morbos: Medicus enim semper debet ante morbum curādum reducere indicantia ad illa tria, si adsint, id est ad vrgens, ad causam principalem, & ad impedimenta; quia istis ablatis natura ex se vt plurimum morbum tollit: & tantō dignius est hoc præceptum, quanto medici vulgares vt plurimum illud non intelligunt: dum enim vocantur, vt morbum aliquem auferāt sæpissimē, nullum examen faciunt de vrgentibus, de causis principalibus, & de impedimentis: sed solum animum dirigunt in remedia respicientia morbum, quæ solum vltimo loco semotis aliis affectibus iuuant.

Affectus igitur, qui complicatur cum solutione continui ex Gal. in hoc text. sunt sordities, inflammatio, tumor durus, mollis, vel latus, humorum affluxus, & intemperies partis circumstantis.

Quo ad sorditiē dicimus, quod reduci-
tur ad causam sine qua non, id est ad impedimentum sanationis vlcis; quia nisi auferatur sordities, nunquā sanari potest vlcus: quomodo verō auferatur sordities, Gal. docet, absterfuius remediis cōmodē tolli; de materiis verō absterfuiorū Gal. egit in lib. de simplici med. suntque mel, terebinthina, farina fabarū, hordei, lupinorum: de quorum absterfuiorū natura est, vt mundificent, & tollant crassitiem, & viscositatem hærentem porositatibus carnis vlcera: istæ enim viscositates, & crassities sunt impedimento vlcis, ne sanetur. Quomodo verō cognosci possit, an vlcera sint sufficienter absterfa, dicimus si rubeo colore tincta videbuntur sufficienter esse absterfa: si verō vlcera essent ita profunda, vt Chirurgus ea non

possit inspicere, nos docet Gal. 4. de compositione med. per genera capite secūdo, his verbis an alia indigeant absterfione; *Purum vlcus est, si medicamenta incipiant sensum mordicationis inferre*; Tunc igitur abstinendum est ab vsu absterfuiorum, quando mordicatio incipit perferri; nisi enim ab illis absterferemus, non generaretur caro, sed humorum affluxus excitaretur.

Quo ad inflammationem dicit Galen. impediri vlcis sanationem ab inflammatione; idē prius esse attendendū inflammationi partium vlceraatarum, quam vlcis: multi enim Chirurgi hanc Galeni admonitionem non obseruantes, vlcus cum inflammatione partis circumstantis, & cum aliquo affluxu humorum abluūt vino, apponuntque cerata exiccātia, quæ augment inflammationē, & affluxum; vnde valdē lædunt: eandem doctrinā Gal. repetit 11. methodi, c. 12. his verbis: *Si vlcus cauum iunctum est cum inflammatione partis circumstantis, nisi inflammationem auferes, vlcus fiet sordidius, & magis cauum*: Curanda igitur est inflammatio, quod fiet prius amouēdo causam fouentem, seu mandantem sanguinem ad vlcus. Sed sciendum prius est à parte mandante non semper mitti humores, quia ipsa pars sit imbecillis, sæpissimē enim mittuntur humores à parte mittente, nō imbecilli, sed robusta ad partē recipientem debilem, & infirmam: quam doctrinam nos docet Gal. 3. de naturalibus facultatibus, c. 13. his verbis: *Vbi aliqua particula affectus alicuius occasione imbecillior est reddita, ex omnibus in illam, quæ superuacua sunt consuere est necesse, namque quacumque pars valentissima est, in vicinas omnes reponit, & rursus in alias, donec omnium imbecillimam inueniat*; Si igitur fluit sanguis ad partem vlceraatā ob imbecillitatem partis recipientis, & non ob vitium sanguinis, tunc à Chirurgis laudantur fasciæ imbutæ aliquo corroborante, & repercutiēte, quale est vinum austerum,

& similia, quæ mirificè iuuant: dum verò inflammatio amplius non fouetur, tunc humor fluxus non potest digerentibus absumi; quia Gal. 3. prælagiorum 29. docet, in parte debili, qualis est vlcera, non digerentibus, sed suppurantibus esse incedendum: Hinc Gal. 4. methodi 5. dicit, dum vlcus est cum apostemate cupimus pus, quia vlcus sanari non potest, nisi apostema sanetur; sanabiturque, si humores conuerterentur in pus: quod quidem ex Galeno 5. aphorism. 2. 2. comprobatur, quia dicit, in vlcere pus apparens est magnum securitatis signum: si verò vitium est in sanguine fluente, tunc sanguinem euacuantibus, & reuellentibus, eiusque qualitatem malam corrigentibus vlcus sanatur.

Quo ad attritionem, quam Gal. dicit prius esse tollendam, antequam vlcus curetur, dicimus, per attritionem Galenum intelligere contusionem: duo enim mala parit contusio, primum, corrumpit propriam temperaturam membri contusi: secundum, excitat humorum affluxum in partem contusam: Hinc Gal. 12. methodi, c. 7. dicit contusionem, ruptionem, & erosionem efficere solutionem continui, & corrumpere propriam membri naturam: quare non licet aggredi curationem vlcis, nisi prius tollatur intemperies introducta ab attritione, & affluxu: immò pertinet ad Chirurgum, ut statim expendat, an magis possit affluxus, vel intemperies, & cui magis sit attendendum: quod hæc via penetrari poterit: si viderimus, humorum affluxum solum à parte contusa esse excitatum, nulla existente læsione in aliquo viscere: tunc magis erit attendendum parti contusa: quam affluxioni: contra verò, si aliter obseruabitur. Verum si in parte contusa sint dolores, & tumores, semper primo vacandum est doloribus, quia in numero vigentium collocantur. Similiter obseruandum est, si in contusione nervus læsus sit, tunc nullo modo applicanda esse

pus mouentia, quia impediunt perspirationem, & inde humores adeo acres fiunt, ut conuulsivos pariant dolores; idem in læsione nervi laudantur aperientia, ut superius agentes de punctura neruorum diximus: si verò sunt tumores, qui impediunt sanationem membri contusi, dicimus, pro varietate tumorum, varia esse remedia adhibenda: tumores enim sanguinei tolluntur suppurantibus: scyrrhosi emollientibus: & œdematosi exiccantibus.

Quo ad fluxionem humorum dicimus, impediri vlcis sanationem ob continuum humorum affluxum, & hæc vlcera, quæ habent causam fouentem in affluxu, & non in partis circumstantis intemperie, vocari *fluxionales*, id est cum difficultate ad cicatricem peruenientia, vlcera verò quæ habent causam fouentem in humoribus influentibus & in partis circumstantis temperatura, vocantur à Galeno lib. 4. de compos. med. per genera supra modum maligna, seu cacoëthica: si verò vitium est in parte vlcera, & non in humoribus fluentibus, sunt maligna; sed non ita perniciofa: his positis dicimus, quod si volueris, cacoëthica vlcera curare, expediet prius amouere malam temperaturam partis, per quam humores quoque benigni, qui inseruiunt partis læsæ nutritioni, vitiantur; si verò curare volueris vlcera dyssepulora, debes auertere fluxionem, & humores corrigere, & temperare.

Signa vlcis dyssepuloti quinque proponuntur: primum, si remedia, quæ curant vlcus, nihil proficiunt: secundum, si semper plus dilatetur: tertium, si vlcis labia tumida appareant: Quartum, si maior copia saniei egrediatur, quam sit pro magnitudine vlcis: quintum, si vltimum vlcus sit dolorosum.

Signa vlcis cacoëthici tria sunt: primum, caro vlcera est squallida, & sicca, ut nulla ferè ichorosa sanies effluat quod ex Galeno colligitur lib. 4. methodi, c. 2. secundum

secundum signum, pars vlcera est asperior, & durior: tertium, sumitur à causis siccitatis progressis, veluti si medicamenta nimium siccantia ab imperitis Chirurgis prius essent applicata: vel, si illud corpus; & membrum vlcera tum esset temperaturæ siccæ.

Curatio vlcis est per causæ ablationem; quare si impeditur sanatio à membri vlcera ti siccitate oritur indicatio humectandi partem exiccatâ trahendo alimentum picatione, & fomento aquæ calidæ parti circumstanti applicandæ bis, vel ter in die, donec pars rubescat; quod remedium nos docet Gal. 4. metho. c. 2. Similiter, si vlcus est nimium siccum, quia totum corpus est siccum, oritur indicatio substantiæ humectandi totum, & partem circumstantem vlcus.

Si verò impediatur sanatio vlcis ob intemperiem humidam, quod dignoscetur ex superflua humiditate, & ex mollietate partis vlcera tæ, oritur indicatio exiccandi: quo casu Gal. lib. 4. de compositione med. per genera, cap. 1. laudat cadmiam, æruginem, alumen, veluti. Recipe cadmiæ scr. 5. æruginis aris cõbusti ana scr. 1. aluminis scissilis scr. 5. ceræ nouæ pinguis vnc. 5. m. ad ignem: hoc medicamentum exiccat, & detergit peroptimè; docetque Gal. quod hoc medicamentum est valentissimum: addit tamen si cerâ in minori quantitate ponatur, medicamentum reddi mite, veluti si ceræ vnciæ decem ponerentur, cerâ enim mitigat acrimoniam aliarum materialium. Præterea in hunc usum proponitur laudanum cum aqua vitæ, & multa alia, de quibus hic non est tractandi occasio.

Si intemperies partis fuerit calida quod cognoscetur ex colore rubicundiori vlcis, & ex tactu calido, & à sensu laborantis dux orientur indicationes, altera refrigerandi, altera repellendi; quia calor semper attrahit: in huiusmodi vlcere vnguentum sandalinum extra vlcus iuuabit. Idem facit refrigerans Galeni: si

verò ratione vlcis voluerimus exiccare, & refrigerare, optimum erit vnguentum de tutia, de cerusa, extra vlcus superponendo linimentum simplex: si verò intemperies fuerit intensè calida, vnguentum populeum mirificè iuuabit. Præterea cum duum generum sint repellentia, alia scilicet frigida, & alia adstringentia; idè præter prædicta valebit spongia ex vino nigro austero, in quo ebullierint balaustria, gallæ, semina acaciæ, vel alià id genus expressa, & superposita: Auicennas commendat solanum cum bolo ar. & aceto, sed si plura volueris poteris adire Gal. in lib. de compos. med. & alibi, vbi de materiis remediorum sermonem habet.

Si verò frigida intemperies partis vlcera tæ impenderit sanationem vlcis, ea tollenda erit contrariis; agnoscemus verò hanc frigidam intemperiem ex colore vlcis albicante, ex tactu Chirurgi, & ex sensu frigido laborantis; & demum ex beneficio calidarum rerum; quare intemperies, vt frigida, non solum indicabit calefacientia, sed relaxantia, & poros rarefacientia: ratio est, quia ibi frigida est intemperies, vbi statim suboritur densitas, & durities partis: In paruo vlcere cum frigida intemperie minimissimum medicamentum applicatur, quale est spongia madefacta in vino albo: deinde in vlcere maiori vitum vnguento apostolorum, vel isidis in proportionata quantitate; parti verò circumdanti vlcus, applicatur vnguentum de heronica: si verò intemperies esset intensè frigida, tunc sumimus loco vini albi maluaricum, quò partem vlcera tam abluimus, vel vitum oleo de spica: extra verò vlcus fomento ex lixiuio, aqua vitæ, & similibus. Curatis his intemperiebus, deinde vlcus tractatur exiccantibus, & tandem epuloticis: colligas igitur, quæ impediunt sanationem esse sorditiem, inflammationes, tumores, humorum affluxus, & intemperaturas, ad quæ impedimenta omnia alia

alia redigi possunt, vt propterea valde errer Argenterius, dum sustinet, Gale- num in hac contemplatione esse dimi- nutum; quia præter supra dicta ait Argen- terius, dari gangrenam, putredinem, can- cros, erysipelata, & herpes; sed fallitur, quia omnia reducuntur ad proposita: gan- græna enim & putredo possunt reduci ad sorditiem: cancri vero, erysipelata, & herpes ad intemperies, & ad tumores.

I Dub. proponitur ab Argenterio in hoc text. contra Galenum, quod non sit verum, in vlcibus concauis semper esse detergendam sorditiem; quod probat auctoritate Hippoc. lib. de vlcibus, vbi proponit in sanandis vlcibus exiccantia, & non abstersiua, seu detergentia, ibi enim dicit siccu esse vicinius sano, quam humidum: de abstersiuo nil dicit; immò ipsemet Galen. lib. de composit. med. per genera, & alibi laudat dictam Hipp. sen- tentiam, quod in vlcibus exiccantia, & non abstergentia conueniant. Præterea Argenterius probat experientia, sorditiem non esse excrementum vlcis, vt vlcus est, sed potius fieri in curia Chirur- gorum, quia in vlcere cauo humida, & ichorosa sunt in principio; in progressu verò est sanies, & non sordities: infert ergo, in cauo vlcere non semper esse sor- ditiem, nec semper esse ichorem, & per consequens ichorem, & sorditiem non esse duo excrementa propria, & natura- lia vlcis, quia si essent propria, essent per se & semper, quod est falsum.

Respondet quidam modernus; & Oddus, crassum & tenue excrementum non fieri in simplici vulnere; sed solum in cauo: quando verò Hipp. in princ. lib. de vlcibus laudat exiccantia, & nil dicit de abstersiuis pro sanandis vlcibus respondent, Hipp. ibi loqui de vlcibus simplicissimis, & non de compositis; inter quæ est vlcus cauum. Reici debet hæc responsio, quia dum dicit, non gene- rari in simplici vlcere crassum excremen- tum, id est sorditiem, est dogma arti me-

dicæ nimium repugnans, quod probatur hoc argumento: si colliguntur sordes in cute temperatissimorum, & sanorum ho- minum, quanto magis in parte vlcerata, quæ est pars magis excrementosa, colli- gentur? an in qualibet concoctione colligitur excrementum crassum, & te- nue? an in parte vlcerata est aliqua nutritio, & concoctio? dicant mihi qua- liam sint excrementa tertiæ conco- ctionis? nemini dubiu, quod excremen- tum tertiæ concoctionis crassum ex om- nium Medicorum consensu est sordities; quare & in parte vlcerata sordities erit perpetua, immò post factam cicatricem adhuc sordities perseverabit.

Dicimus igitur nos nemine contradi- cente, excrementum tenue, & crassum in omni concoctione concurrere: in pri- ma tamen dicimus fæces, & ichorem fa- cum: in secunda bilem, vrinam, & melan- choliæ; in tertia sordes; & quod insen- sibiliter perspiratur: quæ quidem perspi- ratio insensibilis, vt superius probauimus ex Galeno in debili in sudorem cedit: sic dicimus in omni vlcere, ichorem, & sor- des fieri, quæ si à Chirurgo nõ munden- tur, vlcera fieri longè maiora, & sordi- dora; quare ridiculum est, quod dicit Argenterius, experientia scilicet patere, non inueniri perpetuò sorditiem in vl- cere; quia non semper videtur: non enim valet, non videntur, ergo non sunt: quo- niam in ambitu totius corporis perpetuo generantur sordes, tamen non semper conspiciuntur: sed quod valde mouet ri- sum, est, dum Argenterius primo videns vlceras particulas ex necessitate nutri- ri post nutritionem necessario colligi ex- crementa: deinde tamen respondet: ex- crementa facta in nutritione vlcis non euacuari per labia, & cavitates vlcis, sed per superficiem externam partis cir- cunstantis: quod subterfugium est quo- que admodum vanum, & puerile: Hinc videns Argenterius se in paradoxum in- cidere, addit hæc verba: hæc defendimus

vt vera, aut veris maximè vicina, quasi quod non sint vera, sed solum veritati vicina, ergo falsa: qui enim non attingit veritatem, sit vicinus, vel toto Cœlo distans, & quæ illam non percipit; quidditas enim est obiectum intellectus, & quidditates ex Arist. in metaph. non sunt partibiles, sed sunt sicuti numeri impartibiles. Quo ad auctoritatem Hippoc. quod exiccantia sint illa, quæ conferant vlcerebus: Respondemus non esse contra nos; quia remedia quoque abstergentia sunt exiccantia. Præterea non valet consequentia, laudatur ab Hippoc. exiccantia, ergo detergentia, seu abstergentia vlcerebus non conferunt: alibi Hippocr. & Gal. 1. laudant pro vlcere sanatione abstergentia, qualia sunt mel, linamenta sicca, & alia id genus, quæ abstergentibus subrogantur. Ratio verò, cur cautitas vlcere non sanetur, nisi tollatur sordities, est, quia hoc sordidum viscosum, & crassum excrementum adeo hæret vlcerebus partibus, vt cautitas vlcera non possint nutrire, & per consequens non possit non possit noua caro regenerari: impedit enim hæc regeneratio ob malam sordities qualitatem, quæ adeo inficit, vt sanguis destinatus vlcere nutritioni reddatur ineptus; atque hæc est causa, cur vlcera indigeant sarcoticis, quæ absumant humiditatem ichorosam, & auferant sordities.

2. Dub. nō videtur, quod in omnibus cauis vlcerebus cōueniant sarcotica; quia aliquando vsu suppurantium humor impediens sanationem conuertitur in pus, quo omnino cōuerso ex se generat carnem, & perfectè vlcera sanat: ergo sine sarcoticis vlcera caua poterunt sanari; ergo indicatio, quæ oritur à sordities indicante sarcoticum, de ratione cuius est abstergere, non erit necessaria.

1. Respondetur, dum suppurantibus sanantur vlcera caua; pus coactum virtute suppurantium habere mirificam virtutem abstergendi sordities quia pus exiccat, incidit, & detergit, & in nume-

ro sarcoticorum optimorum debet collocari.

3. Dub. Galenus loquens de sacorticiis dicit, esse exiccantia in primo, vt absumere possint redundantem humorem, qui impedit carnis regenerationem. Quæ quidem doctrina ab Argenterio reicitur, eo quia humiditatem vlcerebus ait, tolli posse non solum iis, quæ habent potentiam siccandi in primo gradu; sed alijs materiis; quæ sunt destituta potentia, exiccandi, veluti sunt filamenta, linamenta ex cannabe: immò & aquæ ablutione auferri potest vlcerebus humiditas.

Respondetur, quod Gal. non negaret, humiditatem absumi posse linamentis, & petiis ex lino, vel cannabe, & aquæ ablutione; Argenterius debebat probare, quod sarcotica non habeant talem potentiam absumendi ichorè vlcerebus, & non afferre alia, quæ ex accidenti idem faciunt: immò nos Argenterio concedimus, quod omnia, quæ exiccant vlcera, exiccent per se, vel per accidens; habeant potentiam exiccandi: Nos enim docet Arist. libello de somno in principio hoc perpetuæ veritatis dogma, eiusdem esse actum, cuius est potentia, & viceversa, quare si aqua exiccabit vlcus, ei non denegabitur potentia exiccandi; quomodo verò vlcerebus cauitatem exiccet, dicimus id efficere, quatenus in ablutionis motu aqua secum auferat, & admodum vlcerebus excrementa.

4. Dub. non videtur, quod cauis vlcerebus semper sint applicanda abstergentia; quia humores excrementosi imbibiti circa vlcerebus cauitatem non possunt tolli, nisi suppurantibus: Gal. n. 30. præfag. 29. dicit, humores detentos in parte debili nunquam iudicari per excretionem insensibilem, sed solum per conuersionem in pus; quare non remedia sicca, vel detergentia, vel suppurantia conuenient vlcerebus cauo. Ego quamplurimis cauo vlcerebus correptis, qui non poterant

terant sanari ob multitudinem humorum imbibitorum in parte vlcus circumdante, præscripsi remedia suppurantia, quæ in bonum pus totum humorem imbibitum transmutarunt, & deinde nullo alio adhibito auxilio natura perfectè illos sanauit; ergo caua vlcera sine absterfuiis sanari possunt.

Respondetur, quando Galen. dixit, vlceri cauo esse applicanda deterforia, considerasse vlcus vt cauum, & non vt inflammatum, vel vt habens humorem confluxum aptum suppurati. Hinc Galen. 1. meth. cap. 1. 2. & alibi docet, si vlcus cauum iunctum sit cum inflammatione partis circumstantis, vel cum tumore, vel materia imbibita, prius esse tollendam inflammationem, vel materiam imbibitam, quam vlcus: humor verò imbibitus suppurantibus in pus conuertitur. Similiter Galen. 4. meth. cap. 5. dicit, primam vlceris vt vlcus est, indicationem esse mediocrem siccationem: addit, si vlcus sit cum alio affectu iunctum, esse illius affectus indicationem priorem; mox & ipsius vlceris; addimus nos, quod suppurantia ex accidenti habeant vim absterfuiam, quatenus conficiunt pus, in quo est vis abstergendi, & exiccandi ichorem, & sorditiem, quæ in cauo vlcere generantur.

5 Dub. in tex. Galen. & alibi dixit, in omni vlcere esse exiccandum; & Hippocr. in 1. lib. de vlceribus habent, sic cum sane proprius esse; humidum verò non sano; immò Galen. 3. meth. cap. 6. habet hanc sententiã, nullum humectas, vel primario, vel ex accidenti vlceribus commodum esse: nihilominus 4. meth. cap. 2. dicit, vlcera cum intemperie sicca eousque fouenda aqua tepida, quousque pars incipiat colore aliquo rubro tingi, quare dantur saltem nonnulla vlcera, quibus conuenient humida, quod est contra illud, quod dixit Hipp. & Gal. locis citatis.

Solutio facilis est; quia Galen. uteba-

tur aqua dulci tepida, non ratione vlceris, vt vlcus est, sed ratione intemperiei sicca partis circumstantis. Hinc Galen. 4. methodi cap. 2. aquam in vlceribus curandis damnat, quamuis ibi loquatur de vlcere cum intemperie humida: nocet enim humida intemperiei, & vlceri, vt vlcus est.

6 Dub. Gal. in hoc cap. proficitur de omnibus affectibus, qui cum solutione continui complicantur, verba facturum; idè egit de sorditie, cauitate, inflammatione, tumoribus, humorum affluxu, & de intemperiebus partis circumstantis: omisit tamen affectum magis præcipuum, qui sæpissimè complicatur cum vlcere, & vulnere: & est dolor, à quo attrahuntur humores, vlcera recrudescunt, fiunt erysipelata, conuulsiones, & mortès: affectum igitur huius momenti non debebat omittere.

Respondetur, Galenum in hoc libello loqui de iis quæ non ab omnibus sciuntur; quod dolor in omni affectu prius sit auferendus, quam alij, patet enim quia dolor inter vrgentia collocatur: omnes enim sciunt ei, quod magis vrget, prius esse attendendum: quo fit, vt Galeni intentio sit in hoc loco agere de complicatione causarum, impedimentorum, & morborum, & non vrgentium, quod verò prius sit attendendum impedimenti, quam vlceribus, & prius causis, quam impedimenti, non ita omnes sciunt: Vulgares sciunt in omni complicatione affectuum dolorem, conuulsionem, synopem, & alios perniciosos prius esse auferendos, non tamen sciunt prius esse attendendum intemperiei partis circumstantis, quam vlceri; prius inflammationibus, tumoribus, & humoribus fluentibus, quam vlceri, & prius esse tollendam carnem mollem, vel laxam, vel crescentem, quam Græci vocant hyperfarcosim, & deinde vlcus esse exiccantibus sanandum.

CAPITIS XCIII.

DE SPECIEBVVS MOR-
borum in conformatione.

Textus 59.

Nunc verò transeundum est ad formationis genus, quod in plures secatur differentias. At ab eo, quod euidentissimum existit, exordium est sermonis faciendum, quod ex figura permutatione contingit. In his igitur qui adhuc crescunt, possibile est plurium partium figuram emendare: in his autem qui iam aucti sunt, minimè. Intètio tamen quoad fieri potest, curationem adhibere ad cōtrarium euersionis adducendo. Si verò fractiōne aliqua non rectè conformata, alicuius mēbri figura fuerit vitiata, cui substantia callosa innasci prauenerit, siquidem hac adhuc recens extiterit, perfringere oportet, ac rursus rectè efformare, deinde callum superinducere.

POST QUAM Galen. agit superius de causis salubribus, id est, de remediis intemperierum, & solutæ vnitatis tum simplicis, tum complicatæ; Hic incipit de remediis malæ conformationis; rationem huius ordinis superius tradidimus; verum, quia sub cōformationis genere quinque species continentur, meatus scilicet cavitates, superficies, orificia, & figura: immo dicit Gal. in hoc c. esse incipiendū à figura tāquam à notiori; læsio enim figuræ oculis nostris illico subiicitur; meatus verò, cavitates, orificia, & superficies non ita sunt conspicua.

Tria in hoc c. scitu digna paucissimis verbis admonet; primum, quod in iis, qui crescūt sit possibile, vt læsiones in figura plurium partium emendemus: dicit plurium partium; quia aliquando in pueris demitur ossis portio, tamen seruetur eadem figura, in iis verò, qui non amplius crescunt, & sunt adulti, dicit plurium partium figuras non emendari.

Secundum, admonet intentionem, seu modū curationis prauæ figuræ, fieri per deductionem in partem oppositā mēbri malè figurati; oportet enim membrum distortum in partē oppositā distorquere tensione, vel expulsionē, eousque deducendo donec æquetur, & æquatum conseruetur, & sustentetur ligaturis, & puluillis, obseruando ea, quæ dicta sunt superius de fracturis; ac prouidendo, ne apostema, pruritus, vel siccitas in cura dislocationis, vel fracturæ succedat.

Tertium præceptum dat, dum causa imperitorum Chirurgorum ossis figura non rectè conformetur, & ad pristinum statum reducatur; dicit, si callus sit recēs, & figura malè cōformata optimus Chirurgus iterum callum frangit, & deinceps illico reducit ossa ad locum proprium, & naturalem, ita, vt nulla tortura remaneat; & postremo curat, vt superinducatur nouus callus; Si verò callus sit inueteratus non poterit frangi sine periculo doloris conuulsiui, & apostematis musculorum superiacentium; sicuti contigit cuidam seni, cuius historiam refert Hali; qui volens quoddam os rectius conformari, quando callus erat iam inueteratus, perit ob nimios dolores, & alia accidentia; melius igitur est, vt in callo inueterato relinquatur figura distorta, & imperfecta. Aderat nuper in comitatu Bergomeni quidam versatissimus in frangendis callis fracturæ malè figuratæ, & in illis reducendis ad bonam figuram; audias, qua arte semel vsus sit, vt patiens in frangendo callo nullo seuè vexaretur dolore; cæpit cū patiente

spaciari, & multa sermone cinari: Interim, dum videt patientem mente distractum, confertim extrahit ensen fingens se adoriri patientem; tunc non ense illum percutit; sed pede callum tibiæ vetustum frangit; quo peracto, enseque projecto, osculatur patientem, & cum illo lætatur de peracta calli fractione, quam sine ullo patientis dolore executus est; deinde reposuit ossa ad pristinam figuram naturalem.

Malæ figuræ fiunt ob luxationes; luxationes verò sunt trium generum; primum, quando ossa, quæ erant iuncta, dehiscunt, quæ ex Celso lib. 8. c. 10. contingunt, vel quando os latum scapulari ab humero disjungitur, aut radius à cubito, vel sura à tibia. Cognoscitur hæc luxatio; quia crassities membri est maior reddita. Secundum genus luxationis est, quando ossa elongantur propter molliorem ligamentorum; non est tamen vera luxatio; quamvis os possit excidi à suo sinu cognoscitur hæc luxatio, quia si os comprimitur redit in suum sinum, & pedit veluti filo appensum, & huc, & illuc inordinatis moribus mouetur; hæc autem duo genera à causis internis fieri solent. Tertium genus dicitur propria luxatio, & est quando caput ossis excidit à suo sinu; si perfecte excidit, dicitur dislocatio; si verò imperfecte, vocatur à Rhasi distortura; sciendum tamen omnes articulos ob viscositatem capitum ossium pati posse distorturam, exceptis articulis femoris, & humeri; quia horum capita quasi in puncto tangunt supercilia: ideo probabuntur ex toto, & nullo modo efficere possunt distorturam, ut alij articuli.

Signa dislocationis quatuor afferuntur: primum, amittitur motus articulorum: secundum est concavitas insolita, ubi est articulus, & eminentia in loco opposito: tertium membrum brevius fit; quia musculi semper trahunt ad suum principium: quartum, membrum luxatum fit dissimile sano in figura, & situ.

Cura luxationis tota à manu Chirurgi dependet: quatuor tamen sunt scopi, extensio scilicet repositio, deligatio, & collocatio, ut docet Gal. 2. de fracturis com. 5. 2. & 53. Requiritur extensio, quia de ratione musculorum est trahere os prolapsum ad suum principium, unde semper membrum luxatum redditur brevis: sed hic quatuor sunt valde notanda: primum est, ut videamus in extensione, ne caput musculi sit in parte interna, & finis in externa; quia excitarentur dolores insignes, & inflammationes, quare miror, quod multi luxatione correpti audeant accedere ad imperitos anatomiz, in hoc negotio re vera pertinente ad optimum anatomicum. Secundum notandum est, quod dum reponitur os luxatum cavendum sit, ne fiat capitis ossis circumrotatio; quia facile frangi posset supercilium: tertium, quod reposito osse fiat ligatura, & superponatur ceratum barbarum, oxycroceum, & alia, quæ adstringunt, misceantur: si vero adsint dolores insignes, oleo rosato, vel alio anodyno mitigentur: quartum, membrum repositum, & ligatum debet conservari per quatuor dies immotum; si verò adsit pruritus, locus aqua calida profundè dūdus est: plura tamē Gal. & Hipp. lib. de articulis, & fracturis, & Celsus advertunt, quæ similiter ab aliis Chirurgis traduntur, de quibus particulatim hic non est agendū.

¶ Dub. Gal. superius loquens de conformatione reducenda ad melius, dixit in pueritia, & infantia figuram conformari posse: in hoc loco verò non solum docet, esse verum de infantia; sed etiam de adolescentia; ergo Galenus est varius, & non sibi constans.

Respondetur, dum superius dicebat in pueritia recte confirmari posse malam figuram, intelligebat de illis, qui ab ortu naturæ, vel statim ab ortu in figura vitiuntur; & de iis est dicendum, quod possint reduci ad bonam figuram; quia ossa habent mollia, & fluxilia: in hoc loco verò

co verò loquitur de illa figura, quæ in diuersis ætatibus vitiatur; & de hac inquit in iis, qui crescunt; si callus est recens, posse figuras plurium partium emendari.

QVÆST. CXVII.

De generatione morbi.

Prima Dubit. non videtur, quod praua figura sit connumeranda in morborum catalogo; quia morbus est in prima specie qualitatis, in habitu scilicet & dispositione: praua figura verò est in quarta specie: Quod verò morbus sit habitus, vel dispositio, pater auctoritate Arist. in prædicamento qualitatis. Præterea nonne adest morbus in quantitate diminuta, vel aucta, & in numero? quomodo ergo genus remotum morbi erit qualitas, & proximum genus dispositio, & habitus?

Respondet Plusquamcommentator, quod non omnis ægritudo sit in prima specie qualitatis: additque, non dari vnum commune genus ægritudinum: idè inquit, quod Galenus definiens morbum, non dixit esse habitum, & dispositionem, sed esse compositionem, præter naturam lædentem operationem, dicitque compositionem videri vnionem, & vnum non esse in genere, sed esse transcendens omne genus: sed misere adeo tergiversatur, ut tandem eo veniat, ut dicat, genus commune morborum esse situm.

Leonardus Fuschius videns Gal. lib. de differentiis morborum dicentem morborum aliquos consistere in qualitate: aliquos in quantitate, aliquos in substantia, negat dari commune quoddam genus ægritudinum, putatque aliam ægritudinem esse in prædicamento substantiæ, aliam in quantitate, aliam in qualitate, quæ genera non habent vnum commune genus.

Alij putarunt genus commune ægritudinū esse prædicamentum relationis, quia dicunt Gal. lib. de differentiis morborum definire morbum per ametriam, sanitatem verò per symmetriam: hanc ametriam dicunt esse relationem realem, quia ea de causa est ametria; quia talem habet relationem ad ægotantem. Præterea confirmant suam opinionem auctoritate Arist. 7. physicorum tex. 17. vbi habet hæc verba, *Virtus autem omnis, & vitium eorum, quæ ad aliquid sicut sanitas quidem calidorum, & frigidorum commensuratio quædam est.* Quare si sanitas per Arist. & morbus sunt ad aliquid, morbus non erit qualitas.

Verior opinio, & in scholis ferè ab omnibus recepta est, quod genus morbi sit qualitas, primo patet auctoritate Arist. in prædicamento qualitatis, vbi clarissimè docet genus proximum morbi, & sanitatis esse habitum, & dispositionem. Similiter Gal. semper diuidens morbos docet aliquos morbos esse in habitu, ut hectica febres aliquos in dispositione, ut putridæ. Præterea lib. de differentiis morborum c. 4. habet hæc verba, *Age sint prima elementa numero quatuor, calidum, frigidum, humidum, & siccum, quibus inuicem moderatè confusis sanū sit animal, immoderatè verò agrotum: erunt continendæ, & prima ægritudines quatuor, prima calor, qui naturalem exceßerit modum, secunda frigus, tertia humor, & quarta siccitas.* Ecce igitur, quod qualitates, dum excedunt, sunt morbi: Hinc Gal. 2. methodi c. vltimo definiens febrem dicit, febris est calor tantus, quantus possit actionem lædere: Nec valet, dum dicunt, qui putant morbos esse relationes, quod calor non sit febris, sed causa febris: quia operationes, quæ læduntur à febribus, immediatè prodeunt à calida, & sicca intèperie: si calor esset causa febris esset sua natura à febre separabilis, quod est imperceptibile.

Errant, qui dicunt, morbos esse relationes, quia relationes ex se non habent

actiones; & per consequens non possunt lædere actiones, immò est ridiculum asserere, quod qui nullam habent potentiam agendi agere possint. Præterea agendi potentia nullibi est, nisi in categoria qualitatis, & non in omni specie, sed in sua specie determinata; ita ut neque habitus, neque dispositio, ut tales, habeant potentiam operandi, nec figura, nec passio, & possibilis qualitas, ut tales; quamvis habitus, & dispositio dum agunt, agant per potentiam, & non alio modo. Quod cum ita sit, quomodo dicere poterimus, relationes agendi potentiam habere? Ceterum qui vult profundè intelligere, unde agendi potentia prodeant legat librum octauum methodi nostræ, ubi disputauimus contra Gregorium Ariminensem, & omnes illos, qui putarunt potentias agendi esse in categoria substantia: ibi enim proposuimus nouam, & hætenus inauditam seriem, & ordinem qualitatum omnium, eas omnes redigendo ad prima sua certa, & determinata initia.

Quo pacto verò de medio tollantur instantia illorum, qui putant, morbum esse in prædicamento relationis, & eorū, qui putant, morbum non habere propriam categoriam, non mihi videtur difficile; sed conuenit, ut paucis eas diluam; quia hic non est locus agendi de his: immò nisi Plusquamcommentator in hoc loco de hac re egisset, quamuis admodum ruditer, ne verbum quidem dixissem.

Ad Fuschium, & Plusquamcommentatorem respondemus, morbos, qui sunt in quantitate, in substantia, in situ non esse formaliter quantitatem, substantiam, vel situm; sed tantum materialiter, quatenus scilicet in quantitate, substantia, & situ fundatur illa mala dispositio, vel mala constitutio, quæ non est una ut transcendens, sed est natura quædam specifica, & determinata, quæ ab Arist. & Gal. in qualitate, in habitu scilicet & dispositione collocatur.

Ad illos qui probarūt ex Arist. & Gal. morbos, & sanitatem esse relationes, responsio est facillima; quamuis Valesius lib. 4. cap. 1. contr. longo discursu conetur illorum nugas diluere; concedimus nos, morbum, & sanitatem esse ad aliquid: sed medicum, dum considerat morbum, ut lædit operationes, dicere non debere esse relationem, sed esse qualitatem aliquam efficientem; & hæc dicimus esse quoque habitum, sed dispositionem, seu malam constitutionem: Dum verò ab Arist. 7. physicorum tex. 17. morbus, & sanitas vocantur relationes, concedimus esse relationes secundum dici, sed non secundum quidditatem: nullus enim est philosophus, qui non admittat omnia prædicamenta esse posse relatiua secundum dici. Hinc dum Galen. vocat morbum ametriam, & sanitatem symmetriam, dicimus præter relationem secundum dici, morbum & sanitatem esse qualitatem, quæ habent vim mouendi secundum naturam, vel præter naturam. Quod verò relatio nullam habeat vim lædendi, probat Arist. 3. phys. ubi dicit, in relatione non esse motum: quare relatio non poterit esse genus morborum, vel sanitatis, quorum natura in motu consistunt, id est in bonis, vel malis operationibus naturalibus, vitalibus, vel animalibus.

CAPITIS XCIII.

PARTICULA I.

Textus 60.

Est verò & obstructio ex eodem genere egritudinum, quæ quidem ex lentis, & crassis humoribus fit, unam & ipsa habens inextirpationem morbo contrariam: dico autem apertionem. Causa verò salubres sunt abstergentia, atque incidentia medicamina.

IN capite superiori capit agere de remediis morborum in mala conformatione, egitque de remediis prauæ figuræ; quia figuræ læsio est euidentissima, omnibusque conspicua: semper enim Gal. à notioribus auspicatur.

In hoc cap. verò vult agere de remediis auferentibus malas conformationes, quæ dicuntur in cavitare; sed quia cavitates prædicatur de meatibus exiguis, de ventre, & de quolibet loco capaci, & de orificiis vasorum; incipit in hoc tex. ab obstructione, quod cavitatis vitium notissimū est; occupatque meatus exiguos.

In hoc tex. duo facit, primo proponit remedium quoddam cōmune omnibus obstructis cavitatibus dicitque esse aperitionem: secundo descendit ad remedia auferentia obstructionem magis specifica, & docet esse medicamina abstergentia, & incidentia: abstergentia esse illa, quæ abstergunt, eluunt, & remouent à meatibus humores lentos, & viscosos. Incidentia quæ humores crassos attenuant, vt attenuati facilius illorum meatuum angustiam penetrant. Hinc si cavitates est laxa, & adsint humores crassi non indigemus incidentibus; sed sufficiunt abstergentia; sicuti, dum ventriculo adhæret materia viscosa, & crassa, tunc vtimur absterfuiis, sicuti est mel rosatum. Hinc notatur illorum error, qui vtuntur pro amouenda materia pituitosa adhærente ventriculo oxymelitis, & præsertim scillitico, quia in hoc casu sufficiūt absterfuiua: incidentium enim officium est attenuare humores, vt melius penetrant; ad quid ergo his attenuantibus in magna cavitare vtuntur?

1 Dub. Gal. agens de morbis in cavitare agit de morbis in angustia; de morbis verò in dilatatione ne verbum quidem fecit, ergo mancus.

Respondetur, quod breuitati studens id omisit, & merito, quia oppositorum eadem est disciplina, vt docet philosophus

1. top. c. 8. cognitis enim remediis auferentibus angustiam, facile patebunt remedia auferentia dilatationes.

2 Dub. Gal. proponens remedia pro auferendis obstructionibus refert hæc duo, abstergentia, & incidentia: omisitque attenuantia quæ videntur differre ab incidentibus; quia attenuantia respiciunt humorem crassum, & melancholicum: incidentia, vt docet Auicennas, respiciunt humorem viscosum; putat enim Auic. attenuantia reddere humorem subtililem: incidentia verò penetrare sine attenuatione.

Plusquamcommentator proponit hæc dubitationem, & eam soluens dicit, Galenum sub nomine incidentium intellexisse etiam attenuantia, seu subtiliantia, quæ respiciunt crassitiem humorum: dicit enim de ratione incidentium esse penetrare inter duas superficies, id est, inter superficiem humoris viscosi, & meatum in quo continetur viscositas: de ratione verò attenuantium esse reddere subtiles humores crassos, quod non faciunt incidentia: quæ verò attenuant, dicit esse hyssopum, camomillam, & eupatorium; addit tamen in eupatorio non solum esse virtutem attenuandi; verum etiam incidendi; de ratione verò absterfui non esse attenuare, vel incidere, sed amouere humorem à loco, vbi est inuisatus; hancque doctrinam desumpsit ab Auicenna; neque omnino relici debet, vt faciunt moderni: potest enim Auicennas cum Gal. concordari dicendo, quod incidentia sint duum generum, alia penetrantia inter duas superficies, vt superius dixerunt: & alia attenuantia, seu subtiliantia (vt aiunt) ipsam humorum crassitiem: hocque modo dubitatio soluitur, & defenditur ab aculeis Argenterij, qui iniuria illum reprehendit, quod nihil dixerit de attenuantibus.

3 Dub. Gal. pro tollendis obstructionibus proponit incidentia, & abstergentia, quæ remedia pro auferendis omnibus obstructio

obstructionibus non videntur sufficere; quia si densabitur cutis ab externo frigore non conuenient incidentia, vel detergentia; sed rarefacientia; quæ calefaciendo agunt: si cutis exiccabitur à solis feruore, si constringetur ab aquis aluminosis, si à copia humorum obstruetur, tunc non incidentibus, & abstergentibus erit procedendum; sed aliis contrariis remediis: sententia est ipsius Galeni I I. methodi cap. 8. densitatem curari per ea, quæ rarefaciunt; constrictionem per ea, quæ fundunt: abundantiam per ea, quæ euacuant, crassitudinem per ea, quæ difficant: lentorem per ea quæ detergent.

Respondetur, Gal. hic agere solum de obstructionibus propriè sumptis, quæ re vera, vel à lentis, vel à crassis humoribus fiunt: neque loquitur de densitate, & angustia in communi. Hinc Galen. 3. de san. tuen. cap. 10. dicit, dum cutis adstringitur, vel à refrigerantibus, vel ab aquis aluminosis fieri affectum in densitate: obstructionem verò dici dum à crassis, vel lentis humoribus ad cutim irruentibus fit. Præterea in tex. Galen. proponit intentionem communissimam, in curandis obstructionibus: dicitque esse aperendum, sub qua intentione omnia continentur, quæ per se, vel per accedens aperire possunt; quinque enim à Galen. lib. de differentiis morborum, species angustia numerantur, obstructio, compressio, coalescentia, subsidentia, & conclusio.

4. Dub. Galen. 9. meth. cap. 1. & 3. de tuend. val. cap. 1. c. dicit, obstructionem fieri à crassis, vel à glutinosis, vel à copiosis succis: in hoc loco tamen refert obstructionem fieri à crassis, vel glutinosis; nihil verò dicit de obstructione, quæ fit à copiosis succis: ergo vel hic mancus, vel locis citatis superfluous.

Responsio facillima est, quia licet in hoc primo tex. nil dicat de obstructione, quæ fit à multitudine humorum, tamen

in tex. 4. huius capitis refert obstructionem fieri quoque ab humorum copia, & multitudine, quæ obstructio à multitudine non potest esse, nisi à sanguinis copia, quoniam cæteri humores pituitosi, videlicet & melâcholici non obstruunt, nisi ut viscosi, & crassi.

Q V Æ S T. XCIV.

PARTICULA II.

Quæ verò fit à stercore duro, quod intersepit intestinum, primum quidem habebit duritie remedium ex humidis, pinguibusque clysteribus, demum ex acribus euacuationem exposcet.

DA T Galen. aliud exemplum de affectu in cauitate, dum scilicet intestinum aliquod à duro stercore constipatur; & fit quædam species colici doloris: proponitque remedia; quorum primum est, ut iniiciantur clysteres humidi, & pingues, qui fieri solent à nostratibus ex oleo, butyro, & ex iusculo, in quo ebullierint malua, blitum, & alia emollientia id genus: emolito verò stercore, dat secundum remedium, quod consistit in clysteribus acribus, qui electiue quoque soluere possint. Nostrates imponunt per clysteres electuarium diaphinicon ad vnciam: aliqui verò hieram ad semiunciam: alij semiunciam senæ in infusione paratæ, quæ maximè iuuat ad euacuandam pituitam, & alia excrementorum genera.

Hinc maxima sunt digni reprehensione, qui in aluo apprimè constipata in dolore colico à duro stercore prodeunt: illic acribus clysteribus vtuntur, & alijs calidis fomentationibus, vel inunctionibus,

bus, quæ omnia magis exiccant, & magis cōstipāt: docet enim Gal. prius emollientibus, & deinde acribus euacuationibus incedendum. Ego præteritis diebus incidens in ægotantē, cuius aluus à duro stercore erat cōstipata, & dolorem ventris patiebarur, illi exhibui prius decem vncias olei amygdalini, & die sequenti iussi, vt enema ex amygdalino, & hiera iniiceretur: quibus peractis omnia excrementa ab oleo liquata, & emollita, virtute hieræ euacuata sunt. Præterea ego in doloribus colicis ortis ab induratis fæcibus, vel à quacunque alia causa, quam plurimos magnis doloribus liberaui, illis spatio vigintiquatuor horarum exhibens 30. vncias olei amygd. dul. hoc ordine, vt manē vncias decem; vesperi alias decē sine permissione diluri, & sequenti diluculo alias decem: hæc olei quantitas certissimè peruenit ad locum dolentem, inungitque omnia intestina, & certissimè dolorem sedat: neque alium cibum hoc tempore exhibemus: quia oleum sufficienter nutrit; dum verò nostrates vtuntur sex, vel septem vnciis olei, redditur opus vanum; quia hæc pauca olei quantitas non ita peruenit ad locum dolentem, vt commodè emollire possit; sed quod mouet risum est, dū volentes dolorem sedare permiscēt cū dulci oleum amygdalinum amarū; quod remedium nullo modo potest esse anodynum. Facta emollitione excrementorum, acres clysteres, qui à Galen. proponuntur in tex. summopere iuuare poterunt.

Notandum; quod constipatio, de qua Gal. in tex. loquitur, non potest intelligi, nisi de constipatione, quæ fieri potest in intestino colo, & recto; quia clysteres nō possunt peruenire ad alia superiora intestina ob valuularum impedimentum, quod inter cæcum, & colum est. Ego in anatomia pluribus ostendi per humani cadaueris intestina separata, & mundata, per rectum scilicet intestinum, infusam aquā ob valuulas nullo modo penetrare.

Sanctorij. Sanctorij. Pars III.

ad tenui intestina; ostendi quoque quod iniecta aqua per pyloron, illic descendat ad colum, & rectum intestinum. Itaque dū Gal. de cōstipatione intestini à stercore duro loquitur, intelligit de constipatione coli, vel recti: non ilei, ieiuni, vel pilori, quia clysteres essent vanissimi, cū illuc non perueniant: Insuper fæces durescere incipiunt in colo, & non in renuibus; in quibus adhuc sunt liquidæ, quia chylosi adhuc non sunt destitutæ.

I Dub. nō videtur, quod semper intestinum stercore duro cōstipatum iuuetur clysteribus: debebat enim Gal. dū stercore duro tenuia intestina cōstipantur, proponere emollientia sumenda per superiora, & non per clysteres propter valuulas, quæ impediunt, ne perueniant supra crassa intestina.

Respondetur, Gal. per constipationem à stercore duro innuere dolorē ventris occupantem colum intestinum: quia admodum raro intestina tenuia à stercore duro cōstipantur; quia in illis fæces sunt liquidæ, & facile cum in colum intestinum descendant, ibi durescunt: quod verò Gal. quoque animaduertat modo per superiora, modo per inferiora esse exhibenda medicamenta, paulò infra declaratur: quare instantia est nullius momenti.

CAPITIS XCIV.

PARTICULA III.

Quæ autem à lapide sit in vesica, in presenti quidem transpositionem requirit: integrè verò sanitatis causa incisionem, & extractionem.

RADIT in hoc tex. Gal. duo remedia, alterū quid agendum sit, dū lapis vesicæ claudit meatum vrinarium, & impedit vrinæ exitum: alterum quid agendum pro in-

Ggggg tegra

tegra sanitate calculosi summa vtens in tanto negotio breuitate: quasi dicat Gal. si lapis efficit morbum in cauitate, & impedit meatum vrinarium, ne vrina exire possit, tunc lapis est ab illo meatu ad altum locum transponendus; quod fieri solet siringa, vel saltu patientis: Si verò integrè velis calculosum sanare, oportet, vt inueniatur Lithotomus peritissimus, qui incidat, & extrahat lapidem.

Ceterù hic notatur communissimum quoddam erratum omnium ferè Expositorum, videlicet Plusquamcommentatoris, Argenterij immò, & Colùbi Anatomici lib. 5. suæ anatomix c. 26. qui putat Lithotomum, dum incidit gratia extrahendi lapidem, incidere quoque collum vesicæ; quod vulnus dicunt nò esse lethale, quia collù est carnosum; Opinio est falsissima: qui enim semel vidit Lithotomum secantem, vt nos multoties vidimus, & semel saltem vidisset in anatomia vesicæ situm, non incidisset in huc errorem; quia collù vesicæ distat à vulnere, quod fit à Lithotomo medij palmi circiter tractu: vulnus enim Lithotomi est solum in fistula, qua defertur vrina, neque vltra penetrare potest; quia impeditur à magna quadam siringa, quæ imponitur, & sectio supra ipsam fit, & quæ est vulneris terminus: ita vt sit ridiculum arbitrari, quod hoc externum vulnus à Lithotomo factum penetraret vsque ad ceruicem: sed nos in 3. lib. methodi nostræ cap. 6. proposuimus schema, in quo quisque videre potest, vbi incidit Lithotomus: quare non est, vt in hoc loco plura dicamus, cum plenè lib. nostro citato de hac re dictum sit.

Secundum erratum est dum plurimi exponunt illum aphorismum Hipp. 6. sec. aph. 18. scilicet pertusa, perfectaq; vesica, cerebro, corde, &c. esse lethale, intelligi de vesicâ, & nò de collo: quia collù est carnosum: quæ expositio est omnino falsa: quoniam in collo vesicæ est maior neruorum, venarum, & arteriarum im-

plexus, quam in qualibet vesicæ parte; & per consequens maius periculum: surculi enim sexti paris neruorum cerebri irrigant vesicam, & in ceruicem tãquam in centrum excurrunt, & in vnũ simul coeunt: vnde exquisitior sensus: Itidem venæ, & arteriæ in ceruicem desinunt, vnde maius periculum inflammationis suboriretur, si secaretur collum, quam vesica.

Tertium erratum, idque communissimum est, dum Nostrates putant, collum vesicæ esse carnosum, quod reluctatur sensui, quia neque vnica fibra carnea ibi conspicitur; quare qui malunt credere auctoritati, quam *autoψia*, seu inspectioni propriæ, possunt sustinere in collo non solum esse has fibras carnosas, sed quidquid imaginantur: sed qui sensui, & inspectioni maiorem adhibent fidem, si Lynceos quoque oculos haberent, non viderent fibras si non sint: Credimus sane, quod qui omittunt sensum, & quarunt rationem, habeant, vt dicit Arist. 8. phys. tex. 2. intellectum imbecillum: sed qui magis auctoritatibus, quam sensibus fidem adhibent, puto esse omninò insanos.

Hinc putamus cum Auerroë, musculum vt musculum non esse organũ adæquatũ motus voluntarij, quia videmus insecta edere motus spontaneos sine musculis: & in animalibus omnibus linguam exeri sine musculis illam foras attrahentibus. Similiter totam dorsì spinam flecti, & curuari, & non dari talem musculum, neque omnes vnitos, qui hoc efficiant: quare potius credendũ est, neruum esse partem principem musculorũ, quam caro; quia non datur motus voluntarius sine neruis; datur tamen sine carne: in hoc loco obiter reprehendi potest opinio Veigæ, qui dicit, tendonem esse partem magis principalem organi motus voluntarij, quia dantur musculi sine tendone, vt sunt musculi laryngis, ani, &c. quod verò musculus sit præcipuum organum

ganum libertatis, videtur esse Gal. lib. de plenitudine cap. 5. quamvis diuersimodè aliis in locis loquatur.

Causa verò, cur pereant aliqui, qui à Lithotomis secantur, est; quia post sectionem immittunt forcipem, & vt videantur peritiores, & in operatione tanti momenti velociore, violenter collum dilatant, & dilantant, & sic laceratum in gangrænam incidere solet, vnde mors: si verò Lithotomus sit peritus, & summa cum dexteritate fungatur suo officio, est ferè impossibile, vt inflammatio, & gangræna sequantur.

Sed vnum volo obseruatione dignum admonere, quod dum Lithotomi secant, adeò lædunt musculos duos penis, quorum officium est sperma expellere, vt inde eorum officium amittatur: quo amoto coeundi tempore semen spontè in vesicam defluit; & deinde cum vrina elabitur, & infæcundi redduntur.

Quomodo verò fiat incisio inter testes, & anum post immissam siringam; & quomodo cum forcipe Lithotomus extrahat lapidem non est vt declaremus; quia nisi quis semel inspiciat, est impossibile, vt ex lectione rectè percipiat.

1. Dub. Gal. superius, & alibi dixit, lapidem in vesica esse morbum in numero. Hic verò dicit esse morbum in mala conformatione: ergo hic, vel ibi errauit.

Respondetur, quamlibet rem respectu diuersorum consideratam posse esse in omnib. prædicamentis: homo vt substantia est in prædicamento substantiæ, vt quantitas in quantitate, vt pater in relatione, &c. Similiter lapis quatenus occludit, vel obstruit meatum vrinarium est morbus in mala conformatione, & vt tali morbo remedio est transpositio; vt verò grauatur vesicam, dici potest morbus in numero, & vt talis eget incisione. Quomodo verò lapis in vesica sit morbus in numero superius egimus.

2. Dub. Galenus pro lapidis vesicæ curatione proponit solum incisionem; quod est contra iusiurandum Hippocratis, qui decreuit non esse ad huiusmodi remedium vnquam accedendum. Præterea videntur multa alia remedia à Græcis, & Latinis Auctoribus proposita, quæ comminuere possunt calculum vesicæ: ergo Galenus diminutus.

Respondeo, quod ex hoc tex. cognoscitur diuinum Galeni ingenium, quia re vera omnia remedia pro comminuendo calculo vesicæ per os assumpta sunt vanissima: sicut sunt electuarium ex vitro, decoctum saxifragiæ, cinis scorpionum, hirci sanguis, & alia, quæ Arabes proponunt, & à Plurquamcommentatore, & à quamplurimis aliis medicis laudantur: hæc enim si haberent vim comminuendi lapidem, antequam peruenirent ad renes, & vesicam, comminuerent, seu exederent ventriculum, iecur, & omnia viscera lacerarent, & exanimarent. Similiter omnia remedia extrinsecus appositae pro comminuendo lapide sunt vanissima. Hic non possum omittere erratum, ne dicam facinus à quodam medico nostrate perpetratum, qui vt comminueret lapidem vesicæ in præclarissimo viro vsus est electuario ex vitro: & dum putabat calculum comminuere, effecit dysenteriam, quæ deinde patientem præmatùrè exanimauit; sed quia hoc erratum reieciimus lib. 13. meth. nostræ cap. 4. non est, vt hic pluribus verbis vtamur. Audias similiter casum præclarissimi viri lapide vesicæ laborantis à circulatore famoso scelestissima morte perempti. Hic circulator porrexit illi valentissima diuretica, quæ reddiderunt lotia sæculentissima; quia viscosam, & lubricam pituitam, quæ erat tanquam calculi puluinar, à calculo vsu diuretici separarunt, & illico miser ita melius habuit, vt putaret se iam liberum: circulatorè laudibus, & præmiis statim exornauit: verù post paucos dies calculus nudus

& asper redditus caput vel licare, & te-
re brare vesicam, mox facto vlcere eoque
gangranoso, vt vidimus post sectum ca-
dauet, tot panis lacerabatur, vt fatear me
nunquam vidisse hominem truciore, &
crudeliori morte peremptum: Ecce quā
pessimē agant diuretica, & lapidem com-
minuentia; ecce quam melius fuisset, si
se Lithotomo tradidisset; & licet Hippo-
crates iureiurando decreuerit se non in-
cisurum calculosum; non tamen negat in
tanto discrimine esse ad Lithotomum
confugiendum: colligimus igitur omnia
diuretica, omniaque remedia pro calculo
vesicæ esse omnino vana: immo & pro
calculo renali, arbitror valde errasse Pri-
scos, & Modernos, qui putarūt calculum
renalem frangi posse: fateor tamen are-
nulas, & paruos lapillos ab aquis diureti-
cis loco dimoueri posse, eo modo, quo
lutum ab aquis decurrentibus abstergitur;
sicuti sunt aquæ minerales B.M. Vir-
ginis, Lucenses, Porretanæ, & aqua mon-
tis Catini quæ primum tenet locum; quia
est salior, & magis deterforia: dosis ha-
rum aquarum est duodecim circiter li-
brarum actu calidarum.

3 Dub. admonet Gal. dum à lapide ve-
sicæ impeditur transitus vrinæ, lapidem
esse transponendum: quomodo transpo-
ni poterit, si tenacissimè hæret ceruici
vesicæ, vel fundo?

Respondetur, opinionem multorum,
& præcipuè Argenterij, credentium la-
pidem hære vesicæ tenacissimè, esse
falsissimam; quia non posset transponi à
candela mollissima de loco ad locum.
Præterea Lithotomi dum extrahunt lapi-
dem non inueniunt ipsum hære vesicæ,
nec tenacissimè, nec tenaciter, nec
villo modo; quare valde miratus sum
hanc Argenterij, & aliorum inanitatem:
Hinc in expositione huius tex. Argente-
rius in quatuor errata inexcusabilia in-
cidit: primum, dum dicit lapidem vesicæ
collo tenacissimè hære: secundum,
sibi manifestissimè contradicit, quia

prius dixit lapidem tenacissimè hære;
deinde à candela tenuissima loco dimo-
ueri: tertium putat in sectione, à Litho-
tomo incidi collum vesicæ; quod osten-
dit illum nunquam vidisse Lithotomum
incidentem: quartum commendat diure-
tica in calculo vesicæ, quæ vt ostendimus
superius, sunt perniciosissima.

CAPITIS XCIV.

PARTICULA IV.

*Humiditatis autem quæ præter natu-
ram continetur sanatio in omnimo-
da euacuatione consistit quemad-
modum etiam in suppuratis. Im-
modica autem repletio immodica
euacuatione curatur, vt cum san-
guis intra venas redundat.*

N hoc tex. Gal. duo facit,
primo proponit remedium
pro constipatione pertinen-
te ad cauitatem: secundo pro
constipatione pertinente ad venas facta
ob nimiam sanguinis repletionem: primo
tamen exemplificat de suppuratis, id est,
de empyematicis, qui dicuntur suppurati:
pus enim, quod colligitur in pectore,
impedit respirationem; quia non potest
pectus, & pulmo commodè dilatari: Re-
medium verò horum morborum in ca-
uitate consistit in omnimoda euacuatio-
ne; dicit in omnimoda; quia pus est toto
genere præter naturam; ideo totum est
euacuandum, & eradicandum, quod ta-
men non conuenit immodicæ repletioni
venarum; quia nimia copia est minuenda,
& non eradicanda. Notandum tamen per
suppuratos Galenum non intelligere so-
lum empyematicos: sed omnem affectū,
qui est in cauitate pure referta: sæpissimè
enim solet inflammari iecur, & eius tu-
nica ab illo separari, & magna puris co-
pia ibi contineri. Similiter renes, & me-
senterium,

lenterium, cuius abscessum hoc anno in Illust. Antonio Ceruino nobili Veneto curauimus; cæteris Medicis nomine Primatibus mihi reluctantibus illum affectum esse mesenterij abscessum: immò neque ipsemet patiens mihi fidem adhibuisset, nisi mea opinio paulò post fuisset experientia confirmata, & deinde ab omnibus medicis, qui videbant medicamenta à me proposita valde profecisse, laudata omnes igitur corporis partes internæ eo modo, quo in externis videre solemus, bubones, & abscessus varios pati possunt.

Quo pacto verò pus suppuratorum empyematicorum è thorace auferatur: dicimus, quod curatio per apertionem thoracis sit facillima: quamuis raro inueniantur Chirurgi, qui audeant eam aggredi: pus enim per tussim ob eius tenuitatem non potest aliquândo expelli; tunc relinquitur solum, vt thorax aperiatur, vt Aëtius, & alij ante, & post ipsum sunt executi; duobus modis foramen fieri potest, vno modo secando inter secundam, & tertiam costam; ad locum enim decliuem pus defluens, sperandum est, totum egresurum cum certa salutis spe, nisi aliquod vlcus à pure fuerit relictum in pulmone, vel in pleura, quod ex se insanabile est. Alio modo fit foramen non inter costas, sed fit terebrando ipsam costam, applicato prius caustico, vt cutis possit commode sine dolore incidi, & separari; secundum hunc modum res tutior erit: quia nullus musculus secatur, & nullus neruus, vena, vel arteria lædi potest.

Quo pacto verò in iecore suppurato possit pus collectum euacuari, nos docet Hippocrates 7. sect. aphor. 46. his verbis: *Quibus purulentum iecur adurit, si purum pus effluat, & album, salui sunt: si verò subcruentum, & faculentum ac fetidum pereunt;* Ecce igitur, quod diuinus Hippoc. nos docet, quomodo purulentum iecur possit sanari: Quod sanè Nostrates, quod sciam, numquam tentarunt; sed omnes,

qui putulento iecore afficiuntur, iudicant deploratos, & conclamatos. Curatio sanè non est, vt puto adeo difficilis, vt non possit cum aliqua salutis spe tentari; sed ægri, & astantes eam non permittunt. Præterea medici timentes, ne pus subcruentum, & fetidum inueniatur, quo casu certo pereunt, verètur, ne ipsis mortis culpa adscribatur, quod re vera vel sæpissimè mirificas medicorum operationes impedire solet: Ego elapsis mensibus visitaui Scipionem Oliuetum Romanum, cuius iecur inflammatum, & purulentum statim iudicaui. Alij verò febre maligna vexari crediderunt: idèò bezoarticis illum tractarunt; quæ in hoc casu omninò vana, & irrita fuere. Ego putabam secandum esse locum è regione, vt pus egredi posset; quod remedium cum fuerat derisum, die decima septima obiit: post obitum iussi, vt aperiretur locus, quem miser, quando adhuc lucis vsura frueretur, digito ostendebat summa torqueri afflictione; idque factam fuit ab Aloysio Regozia Chirurgo percelebri: inuenimusque iecoris tunicam à parenchymate separatam, & inter illud spatium quinque libras puris albi, sicuti prædixi; magnum sanè est miserorum ægrotantium infortunium, quod astantes, mulieres, consanguinei, & illorum amici sæpè auocent medicorum animum à vera medendi arte, sicuti in misero Oliueto contigit, in cuius casu desperato non sine aliqua fiducia boni euentus proposui eius purulentum iecur eo modo curare, quo nos docet Hippocrates 7. aphor. 46.

1 Dub. Galenus proponit remedium pro suppuratis, & empyematibus, quod est omnimoda euacuatio: at sic est, quod non medicus, sed natura sola sibi parat iter, modo per tussim, modo, vt dicit Gal. 6. de loc. aff. cap. 4. per alium: admonet enim Hipp. in coacis præ. *Empyicis à pulmone pus duci per alium, lethale:* & 6. aphor. 16. habet, *Pleuritiide, aut peripneumonia*

monia detemo diarrhœa interueniens, malum: modo per abscessus partium inferiorum, vt femorum, crurum, &c. vt dicit Hipp. in coacis his verbis; *Qui ad crura descendunt abscessus in peripneumonia omnes utiles sunt*; Ecce quod natura, & per vrinam, per aluum, & per abscessus partium inferiorum euacuare soleat pus thoracis: & modo per vterũ, vt dicit Aretæus lib. de morbis: quomodo igitur Galenus in hoc tex. admonet medicum vt omnimodè euacuet hoc pus?

Responsio facilis est; quia Galen. non admonet, nisi casu, quo medicus naturam iuuare possit. Præterea dicimus in hoc tex. non loqui de empyematicis, nisi gratia exempli: vel dicimus, si contingat, vt empyici pleuritici, & peripneumatici expurgentur per tussim; tunc medicum expectorantibus iuuare. Similiter si per vrinam, diureticis, si per aluum loricantibus, ne intestina à pure vellicentur, & iis quæ iuuant ad exitum; si per abscessum, illum aperire; conseruareque foramen apertũ, donec omnimoda euacuatio puris facta sit: ecce quod medicus opportunissimis auxiliis naturæ iuuat. Per quas vias verò à pectore ad vrinã, vel ad aluũ pus moueatur, paulò infrà declarabitur.

2. Dub. Galenus docet in tex. quod suppuratis conueniat omnimoda euacuatio: nihilominus contrarium asserit Hipp. 6. sect. aphorif. 27. & Galen. in eodem commento: iste est aphorismus; *Quinque empyi, aut hydropici vruntur, aut seceantur, si pus, aut aqua vniuersim effluxerit, omnino moriuntur. Quomodo igitur conueniet suppuratis omnimoda puris euacuatio? dum enim vnica vice pus euacuatur, simul egrediuntur multi spiritus non sine vitæ periculo.*

Responsio facilis est, quia quauis Gal. dicat conuenire omnimodam euacuationem, non intelligit, quod hæc euacuatio omnimoda subito fiat; sed per vices, prout vires permittere possunt, sed quia suppurati languidi, & debiles sunt, ideo

si fiet sectio inter secundam, & tertiam costam, parum pro vice euacuandum est: eadem norma obseruanda in paracentesi hydropicorum. Hinc errant nonnulli Expositores, qui dicunt cum Plusquamcommentatore, Galenum per omnimodam euacuationem intelligere quo ad vasa, & non quo ad vires, quia etiam in repletionem quo ad vasa, sicuti in athletis, non conuenit omnimoda euacuatio. Gal. enim 1. aph. 3. dicit immoderatam euacuationem esse fallacem; ibi de repletionem, quo ad vasa intelligebat.

3. Dub. Gal. dicit hîc, sanguinis redundantiam indicare immodicam euacuationem: minorem redundantiam minorem euacuationem indicare: & 7. meth. c. 2. & Hipp. 4. de ratione victus 19. dicunt, non redundantiam sanguinis indicare immodicam missionem sanguinis; sed magnitudinem morbi.

Respondetur, quod non valet hæc: immodica repletio sanguinis indicat immodicam euacuationem sanguinis vsque ad animi deliquium: ergo redundantia, seu plenitudo sanguinis est indicans adæquatum: concessimus superius in propria quæstione, scilicet statim post tex. 6. capit. 8. plenitudinem sanguinis indicare, sed non adæquatè: dicimus magnitudinem morbi cum virium robore adæquatè indicare, vt signum, & non vt indicans: indicans verò adæquatum; quod est illud quod curatur; & quod non est signum alterius indicantis, esse innominatum, & prædicari de plenitudine, de humoribus fluentibus, de magno peccato sanguinis secundum formam, secundum quantitatem, & de aliis quoque magis specificis.

QVÆST. CXVIII.

Per quas vias pus Empyicorum expurgetur per vrinã, aut per aluum.

IN tex. superiori dixit Gal. suppuratos esse omnimoda euacuatione tractandos;

dos; verum, quia ex Hipp. & Gale. probauimus, empyicos per vrinam aliquando expurgari: quaritur per quas vias pus feratur ad renes, & ad vesicam.

Communis opinio est, quod in viuens omnia sint peruia, & quod per vias latentes, & nobis incognitas non solum possit euacuari pus, verum etiā humores crassi: Hinc Gale. 7. aphor. 54. dicit, Hippocrates opinatur naturam validam, & fortem semper inuenire viam materibus, licet sint quammaximè crassæ, & debeant per angusta foramina penetrare: Hippocrates verò 2. epid. dicit, naturam moliri abscessus per ossa, aquam hydropticorum in concavitate existentem penetrare porositates intestinorum, & per aluum euacuari, aliquando penetrare vesicam, & per vasa vrinæ expurgari. Similiter Gal. 1. meth. c. 3. dicit, ex Hippocrate totum corpus esse *σύνθετον & σφύρουν*, id est transpirabile, & conflatile: nos 1. 2. methodi nostræ egimus de omnium partium corporis sympathia, quæ sit per vias nobis incognitas, quæ naturæ tamen sunt apertissimæ.

Erasistratus putat, quod pus existens in thorace recipiatur à sinistro ventriculo cordis, & deinde per venam cauam ad renes, & ad vesicam prolatur; dicit enim prius exurgere à carne rara pulmonis, & mox ingredi in venam arteriosam, quæ nutrit pulmonem; inde à vena arteriosa duci ad sinistram ventriculorum cordis, & ab eo in truncum venæ cauæ, indeque ad emulgentes, & renes, & demum ad vesicam. Negabat Erasistratus, quod posset pus ingredi in arterias, vt ostendimus voluisse Galen. qui putabat in arteriis solum spiritus contineri, quæ opinio est falsissima.

Reiicitur Erasistratus, quia à vena arteriosa in dextrum ventriculum cordis nihil potest penetrare ob membranulas impediētes, & dato quod penetraret in sinistram ventriculum cordis, dicimus, nihil à corde per venam cauam egredi

posse ob valvulas: verum qui dicunt, corpus esse ita transpirabile, vt ossa quoque à pure penetrarent, & humores crassi per meatus nobis insensibiles sibi parēt iter, despiciunt has rationes: Nos tamen eas magni facimus; quia nisi vasa ista separata impedirent, & non separarent contentorum naturas frustra fuissent condita.

Mesues agens de pleuritide censet, hanc expurgationem puris fieri aliquando à thorace ad venam chyli, vel ad partem concavam iecoris: & sic posse aliquando per aluum euacuari: & aliquando per conuexam ad emulgentes, & inde per vrinam.

Reiicitur, quia hæc viæ, per quas dicit, pus ferri ad venam cauam, sunt difficiliore, quam si pus penetraret diaphragma, emulgentes, & renes.

Fallopium in anatomica institutione nouam viam profiteretur se inuenisse, à vena scilicet sine pari enasci, quendam furculum, qui prius interualla costarum excurrat; & deinde septum transversum penetrans inseratur venæ cauæ, & ei coniungatur supra exortum emulgentis: dicitque à nullis anatomicis antea fuisse hanc viam obseruatam, qua pus in thorace contentum ad vrinæ vasa transferri possit.

Hæc opinio Fallopii aliquam difficultatem patitur, quia petere ab illo possumus, vt nos doceat, qua via pus contentum in cavitatem deferatur intra venas vocatas sine pari: pulmo qui est rarus; quique est in perpetuo motu, exigere potest aliquid à venis; sed quod venæ ipsæ, quæ habent tunicam quoque densam, à cavitatem thoracis recipiant aliquid in suam cavitatem, quod sit quoque ipsis insuauē, non videtur possibile.

Bartholomæus Eustachius lib. de structura renum c. 16. refert, quod vena, quæ sinistram renem adit, tandem spargat quosdam furculos in septum transversum; vnde pus in pectore collectum ad renes mittatur, & per vrinam reiiciatur: lib.

lib. verò de renum administ. cap. 46. dicit, si Galen. agnouisset coniunctionem venarum emulgentium cum ramis venę sine pari; & pariter agnouisset propagationem venę portę vñiri cum venis septi, veram etiã viam intellexisset, quã pulmo, & thorax aliquando expurgari per vrinam, & intestina possint: ecce quomodo quotidie ab Anatomicorum solertia inueniantur vię patentes: quare puto ego multas alias quoque humana diligentia inueniri posse, & naturam non vnicam viam semper obseruare; sed innumerabiles, pro vt humor, vel pus est magis in vnã partem, quam in aliã propensum.

Galenus lib. 6. de loc. aff. cap. 4. videtur amplecti opinionem Dioclis, quod scilicet leuis arteria pulmonis prius suscipiat pus collectum in thorace; deinde per læuẽ arteriã pus deferatur ad sinistrum cordis ventriculum, indẽque ad arteriam magnã, & demum ad arterias emulgentes, & ad vasa vrinę. Ego autem puto. quamlibet opinionem ex propositis aliquando posse verificari: puto tamẽ hanc Galeni, quamvis à multis non admittatur, non esse impossibile: qui eam non admittunt, putant quod pus inficeret cor, & spiritus, eo modo, quo venenosę qualitates inficere solent. Verum pro Gal. dicere possumus, quod quemadmodum pus abscessus renum excretum cum vrina non faceret, vt pus vesicę: sic dicimus pus contentũ in thorace, antequam perueniat ad cor, esse adeo domitum, & euictum à natura, vt nullam cordi inferre possit noxam: quod quidem hoc sit verũ patet quoque in externis bubonibus. rectẽ suppuratis, quorum pus nec malè oler, nec mordet, neque vllum excitat dolorem. Accedit, dum pus non quiescit, sed loco dimouetur nihil mali adferre posse. Similiter dicimus de qualitatibus venenatis à natura superatis, quod nullam noxam inferre possint: ecce igitur quod pus quoque re-

cipi possit à leui arteria pulmonis, & deinde ad sinistrum cordis ventriculum, & ad magnam arteriam, & inde ad arterias emulgentes, & renes penetrare.

CAPITIS XCIV.

PARTICULA V.

Sic, & quibuscunque, vel in ventriculo, vel intestinis, vel aspera arteria, vel pulmone, pus, aut sanguis continetur, integra euacuatio est necessaria: superflui autem cibi, aut potus adhuc recentis assumptio ab euacuatione corrigitur.

IN hoc text. Galen. completur omnes constipationes pertinentes ad ventres: verum, quia causę constipantes sunt duum generum, alię sunt toto genere præter naturam, vt est pus, & sanguis extrauenatus: Alię pertinent ad superfluum cibum, & potum recentem assumptum; quasi dicat Gal. quamvis diximus superius, dum sanguis redundat in venis, modica conueniat euacuatio; non tamen omnimoda; quia sanguis in venis non est toto genere præter naturam; dum verò pus; & præcipuẽ sanguis extrauenatus est in aliquo loco collectus, vt in ventriculo intestinis, aspera arteria, vel pulmone; dicit Galen. indigere omnimoda, seu integra euacuatione: diximus quod præcipuẽ sanguis extrauenatus omnimode sit eradicandus, quia nullum pus est adeo inimicum naturę, vt est sanguis extrauenatus, & in trombon conuersus: ratio: cur sanguis extrauenatus sit longè perniciosior, quam pessimum pus, est, quia pus primo est res domita aliquantulum à natura: secundò pus est tenue, & facile penetrat meatus nobis.

nobis quoque incognitos; quæ conditiones non conueniunt sanguini congelato: cæterum quamuis pus sit minus perniciosum, tamen pus non minus est omnimode euacuandum; quam sanguis extrauenatus.

Cibus verò, & potus superfluus recentè assumptus in ventriculo non indicat omnimodam euacuationem: sed solum abeuacuationem: in Græco codice legimus *ἀβευακίωσις*, id est abeuacuationem, id est minutionem euacuationis, ad differentiam omnimodæ, & integræ euacuationis: dicit Gal. recentis cibi; quia cibus ingestus ante sex, vel septem horas non debet minui vomitu, sed vel statim à cibo, vel post duas, vel tres horas plus minùsve prout ventriculus est validioris, vel inualidioris chylicificatricis.

I Dub. vult Gal. in tex. quod sanguis extra venas collectus in al. qua concauitate debeat omnimoda euacuatione eradicari; quia extra venas citò putrescit, & in venenum cōuertitur, omnia enim quæ extra suum locum sunt, in corruptionem tendunt: Hinc ex Arist. de ratione loci est conseruatio locati: contra tamen hoc præceptum adsunt nonnulla: primo in corde conseruatur sanguis extrauenatus, & tamen non putrescit, immò est perfectissimus. Similiter in torculari cerebri continetur sanguis; ibique conseruatur extra suas venas, ergo sanguis extra venas non indicabit euacuationem, neque abeuacuationem.

Respondent nonnulli, quod sanguis extra venas putrescit, quia spiritus, qui est in sanguine, & qui illum conseruat, euanesceat, & idè à natura derelinquitur, & putrescit: at in corde, & torculari cerebri non euanescent spiritus; sed ibi cum sanguine conseruantur, idè non putrescit.

Ego aliò modo soluerem dicendo, in corde, & in torculari sanguinem nō morari; quia statim ibi cōuertitur in spiritus: si enim moraretur, & in spiritus quo-

tidie non conuerteretur, sine dubio putresceret; quare propositio erit vniuersaliter vera; videlicet, quod extra venas sanguis non possit diu morari sine corruptione, sit in corde, vel in torculari.

CAPITIS XCIV.

PARTICULA VI.

Quæcunque igitur in pulmone, aut pectore continentur, cum tussi educuntur, aut à medicamentis extenuantibus.

VPERIVS docuit, quod ea, quæ continentur in cauitate aliqua, vt pus, & sanguis extrauenatus omninò sint euacuanda, vel eradicanda: aliqua verò solum sint minuenda, vt est sanguis in venis copia peccans. In hoc text. docet per quas vias sit facienda euacuatio eorum, quæ continentur in pectore, vel pulmone. Sensus text. est clarissimus: dicit, quæ sunt præter naturam, si sint in pectore, vel pulmone, per tussim virtute expectorantium esse euacuanda: Notandū tamen, quod quæ sunt in pulmone, vel sunt in substantia pulmonis, vt est pus, vel in asperis arteriis pulmonis, vt est sanguis concretus, humor puitosus; vel si aspera arteria est vteratæ eiicitur per tussim particula tunica asperæ arteriæ: si verò vlcus est maius, eiiciunt quoque, vt notat Gal. de loc. affect. bronchia, id est annuli cartilaginei, quibus aspera arteria conformata est.

I Dub. dicit Gal. in tex. quæ continentur in pulmone per tussim esse euacuanda. quod nō videtur, quia quæ continentur in venis, & arteriis leuibus, non possunt euacuari per tussim; quare Gal. præceptum nō videtur vniuersaliter verum.

Respondet Argenterius, quæ sunt in arteriis leuibus, & venis ipsis nō per tussim,

H h h h

sim,

sim; sed solum per cor; vt ex anatome colligitur, posse euacuari. Hæc expositio mihi non probatur; quia si in pleuritide à pulmone exugitur materia contenta in pleura, quæ est membrana dura, & densa; quanto magis pulmo suo motu poterit exugere quæ continentur in venis, & leuibus arteriis; & deinde expellere ad asperam arteriam, & per tussim euacuare? Præterea si materia crassa in pleura contenta per porositates pleuræ transmittitur per resudationem ad cavitatem thoracis, & à pulmone sua natura spongiosa suguntur, non debemus igitur cum Argenterio sustinere, quod solum ichorola instar roris penetrent tunicas arteriarum, sed humores ipsi, si vires validæ sint: dicit enim Galenus 7. aphorism. 54. naturam in iuuenibus inuenire vias materieb, quamuis maximè crassæ sint: quare dicendum est, quod natura omnia quæ continentur in pulmone, sint in substantia, sint in venis, vel arteriis leuibus, si non sit viribus destituta, per tussim expellere possit.

2 Dub. Galenus tradit in text. duo remedia euacuantia ea, quæ sunt in pulmone, vel pectore; primum est tussis; secundum sunt medicamenta extenuantia; videtur tamen Galen. diminutus, quia præter medicamenta extenuantia sunt quoque remedia incrassantia: immò dum humor est tenuis, efficitque ob suam tenuitatem tussim siccam, extenuantia nocent; & incrassantia, vt diacodium, farina amyli, & alia id genus maximè iuuant; quia redduntur humores crassiores, & natura statim per tussim illos potest propellere, quod efficere non potest, si sint tenues, quia dum mouentur, scinduntur, & diuiduntur, & iterum deorsum per asperam arteriam delabuntur.

Argenterius, qui proficitur Gal. doctrinam reiicere, proponit hoc dubium tanquam insolubile; sed nec eius iudicium magni facimus; quia etiam dubia facillima contra Galenum ab aliis quo-

que proposita semper in catalogo insolubilium collocat. Oddus responderet, Argenterium non possidere Galeni mentem, quia obstructio in pulmonibus, vel pectore, de qua loquitur Galenus in hoc loco, solum fit à crassis, & viscidis humoribus, & non à tenuibus; idè remedia proposita ab Argenterio, quæ sunt tussis mouentia, & extenuantia humorum crassitatem, dicit esse sufficientissima.

Hæc responsio Oddi non mihi omnino probatur; quia licet verum sit Galenum loqui in hoc loco de obstructione, non potest tamen negari, quod obstructio fieri quoque possit ab humore copia peccante, qui possit esse tenuis.

Ego igitur responderem, incrassantia remedia non posse conuenire pulmone, vel pectori; quia ad illum locum non penetrant, quare dum vtimur diacodio, & aliis incrassantibus, non exhibentur eo fine, vt humores tenues existentes in pulmone, vel pectore illorum virtute incrassentur; sed qui sunt in ore, vel in larynge, vt commodè expui possint, & ne labantur in pectus; quare cum incrassantia non sint remedia pectoris, vel pulmonis, neque de illis Galenus debebat mentionem facere.

3 Dub. dicit Galenus per tussim euacuari quæ sunt in pectore, id est quæ sunt in concanitate, quæ est inter pectus, & pulmonem; ac non videtur, quod quæ sunt extra pulmonem per tussim possint euacuari nulla enim est via à concanitate, quæ est inter pectus, & pulmonem ad asperam arteriam: quare tussis non poterit expurgare, quæ sunt in pectore.

Respondetur, quod in viuentis meatus à pectoris concanitate ad asperam arteriam sunt patetissimi; patet experientia; quia pleura inflàmata, quæ est membrana succingens costas, quæque est densa, à motu pulmonis fugitur, & recipitur eius humor purulentus, & crassus; quare quanto facilius pulmo poterit sugere humo

humores contentos in cavitare pectoris: causa verò, cur tussis excitetur ad expellendum humores contentos in pectore; & pulmone, est, quia ab humoribus ibi contentis impeditur respiratio, unde natura magno conatu excitatur ad expellendum aërem inspiratum, quo omnes canales pulmonis mundificantur: & dum dilatantur per magnam inspirationem, pulmonis tunica adeò rara, & subtilis redditur, ut ad instar spongiæ exurgat humores contentos in cavitare thoracis: deinde expirando magno conatu propellit aërem inclusum, & cum illo impetu aëris sursum per asperam arteriam ascendunt humores, qui antea erant in cavitare, & per tussim foras eiciuntur: hæc enim actio est mixta ex voluntaria, & naturali, videlicet expultricis pectoris, & pulmonis irritata.

4. Dub. Gal. lib. de loc. aff. & alibi docet, quæ sola expuitione eiciuntur ostendere morbos oris, vel palatis; quæ verò eiciuntur, excretionem dicit faucium morbos ostendere: quæ leui tussi ait, indicare lationem asperæ arteriæ secundum illam partem, quæ in ceruice continetur, quæ verò per tussim veram eiciuntur ostendere à pulmone exire; quod non videtur semper verum; quia experientia aliquando docet sine tussi aliquid à pulmone, vel aspera arteria exire: immò Argenterius refert casum suæ vxoris, quæ expuit sanguinem à pulmone procedentem, sine tussi: habet ferè in suis commentariis hæc verba: quæ à pulmone eiciuntur non semper cum tussi expuuntur: & hoc meo magno malo didici. Quia vxor mea dilectissima in Autumno caput sanguinem excreando sine tussi expuere. Ego verò adhibens fidem Galeni, doctrinæ non putabam, quod aliquid à pulmone sine tussi expui possit: nihilominus paulò post caput pituita, & pus sine sanguine cum tussi reiecere: & in mense Maij ex tabe inspirauit: infert ex hoc casu Argenterius, quod non valeat consequentia,

est à pulmone, ergo cum tussi, quia vxor sua erat phtisi affecta, & sanguinem viceris pulmonis expuit excreando sine tussi, ergo.

Nonnulli respondent: experimento proposito hoc modo: quod quæ continentur in pectore, vel pulmone per tussim eiciantur solum quando obstruunt, & anhelitum impediunt, at sic est, quod sanguis in exigua quantitate non impedit anhelitum: quare non debet reici per tussim: tussis enim sit ab irritata expultrice naturali, & voluntaria: dum verò sanguis est paucus non sufficit ad expultricem irritandam, & propterea potuit vxor Argenterij sine tussi sanguinis paucillum excernere à pulmone.

Ego potius supra dicto experimento responderem, sanguinem prius fuisse reiectum ab vxore Argenterij in limine morbi per excreatum sine tussi, quod non à pulmone, sed à capite in fauces fuit prolapsus: miror quod Argenterius non referat pro suæ opinionis confirmatione, an sanguis ille esset spumofus secundum omnes partes: quia est indicium ferè certum, dum est ita totus spumofus, quod non à faucibus, sed à pulmone sit reiectus: dicimus ferè certum: quia 1. lib. nostræ methodi, cap. 2 §. probauimus, communem opinionem non esse semper veram, est spumofus ergo à pulmone: phtisici enim ut plurimum fiunt: quia à capite procumbunt humores falsi, vel sanguis acer, mordax, qui exedit pulmonem. Nos quoque cum Galeno concedimus, non omnes humores, qui continentur in aspera arteria, tussim excitare: est enim Galeni sententia in methodo, & aliis in locis, catharrum duplici modo à capite ad pectus per asperam arteriam descendere, vno modo ad instar aquæ per muros descendens: atque ita non impedire anhelitum, nec tussim facere: alio modo dum descendit per cavitatem tracheæ, & non per tracheæ parietes: & hoc modo minimam catarrhi portionem

posse excitare rissim: Dum igitur Gal. inquit, quæ sunt in pectore, vel pulmone, eici per rissim, intelligit de iis, quæ sunt in pectore, & pulmone, & in cavitare asperæ arteriæ, quæ faciunt obstructionem; & de his in hoc loco Galenus intelligit, quia eius intentio est hic loqui de malâ conformatione, & de constipatione cavitatum thoracis.

CAPITIS XCIV.

PARTICULA VII.

Quæcunque verò in hepate, vel venis, vel arteriis, vel renibus, aut per urinam, aut per ventrem: sed per urinam quidem, ab his, quæ vehementer extenuant: per ventrem verò, ab his, quæ attrahendi, aut aperiendi ora vim habent.

IN hoc text. Gal. duo nos docet: primum per quas vias euacuetur ea, quæ hepar, venas, arterias, & renes constipant: dicitque esse duas, aliam per urinam; aliam verò per ventrem: Secundo docet, quibus remediis id fieri debeat: ait remedia mouentia per urinam esse vehementer extenuantia, & talia esse incidentia, & abstergentia remedia verò mouentia per ventriculum, siue per aluum esse duo, attrahentia scilicet & aperiëntia meatus: attrahentia ex Galeno 3. de potentiis naturalibus sunt duum generum, alterum quod fit successione illius, quod euacuatur; alterum quod qualitatis convenientia fit, ut dum magnes trahit ferrum: & rhabarbarum bilem. &c. Sed quia ex solutionibus dubiorum melius intelligitur vera, & germana Gal. intentio, ad dubitationes illico descendemus.

Dub. Gal. in hoc loco ex omnium Expositorum sententia loquitur de humoribus efficientibus obstructionem in

hepate, venis, arteriis, vel renibus, dicitque hos humores esse vacuandos per vasa urinæ virtute eorum, quæ vehementer extenuant: at sic est, quod hæc humorum transpositio à vasis maioribus ad vasa angustiora renum est periculosa, & à Galeno valdè reprehensa; quare pro euacuandis humoribus crassis per urinæ vasa hæc diuretica vehementer extenuantia nullo modo convenient.

Respondetur, nullum crassum, & viscidum per urinam, vel per aluum euacuandum esse, nisi prius præparetur: est enim præceptum Hip. & Gal. 2. aphor. 9. quod corpora cum quis purgare voluerit, debeant fluida fieri: quare Gal. sibi consentiens dixit, si humores crassi, & visceri existentes in venis, arteriis maioribus, & in renibus per urinam debeant euacuari, oportet ut vehementer extenuantibus, quæ incident, & præparent, antequam propellantur per urinam. Sciant Lectores non dari, quæ ita purgent per urinam, sicuti dantur, quæ purgant per aluum; quia illud dicitur diureticum, quod per urinam mouetur: non video tamen, quod diureticum secum ferat purgamenta: aquæ enim thermæ vocantur diuretica, quia ipsæ transeunt: immò raro inveniuntur diuretica, quæ omnino & ex toto euacuentur per urinam: si enim quis sumat decem libras aquarum thermalium, & per urinam exeant novem, vel decem libræ, illæ erunt diuretica optima: non sic dicimus de pharmacis; quia medius scrupulus diagridij euacuabit centum scrupulos & ultra excrementorum. Idem dicimus de aliis: asparagi enim odor transit per urinam; sed parum, vel nihil aliorum excrementorum fert: immò cantharis quæ valentissimè lorium mouet, excitat ardores propellendo solum aliquas urinæ guttas, & non urinam copiosam, vel alia excrementa: esset sanè felicitati nostræ munus, si in officinis haberentur diuretica, quæ

quæ non solum se ipsa, sed alia plura excrementa in venis contenta per vrinam euacuarent: quia expedite omnia mala, quæ in venis sunt, superarentur. Sed redeamus ad dubitationem, pro qua dicimus, Galenum proponere vehementer extenuantia, quia ablata humorum crassitie per incidentia, inde fluidi fiunt, & liquidi, & tunc naturam ex se illos mouere per vrinam.

2 Dub. Gal. in text. dicit, ea quæ mouent vrinam esse vehementer extenuantia: Argenterius Galenum reprehendit, ait enim multa esse diuretica, quæ non extenuant, sicuti semina melonum, vina aquosa, semina plantaginis, terebinthina, cassia, rhabarbarum, aquæ thermæles, quæ mouent vrinam, & non extenuant; ergo Galenus decipitur.

Respondetur, Galeni mentem in hoc loco esse agere de obstructione, quæ est morbus, in conformatione; obstructionemque fieri ab humoribus crassis, qui ut crassi sunt extenuandi: & miror Argenterium, qui in explicatione huius tex. fatetur Gal. loqui de humoribus in venis, arteriis, & renibus, quatenus efficiunt obstructionem; nihilominus statim reprehendit Gal. quod in humoribus per vrinam euacuandis solum proponat vehementer extenuantia: ecce quomodo, qui nimia contradicendi libidine sunt volutati, sint omnino mente cæci: nonne Galenus, ut ipse Argenterius fatetur, loquitur de obstructione? nonne obstructio fit ab humoribus crassis, & viscidis? ergo extenuandi, quod non fiet per semina melonum, per vina aquosa; sed per semina apij, petroselinij, fæniculi, & per similia.

Secunda responsio (quam aliàs, dum interpretabar hunc locum proponebam) est, quod sub vehementer extenuantibus omnia diuretica contineantur: quia extenuans prædicatur de incidente, detergente, & tenui, sicuti sunt vina aquosa, quæ mouentur per vrinam, non ut in-

cidentia, vel detergentia, sed ut tenuia, & familiaria, & amica renibus.

3 Dub. Gal. dicit, quæ sunt in hepate, venis, arteriis, vel renibus esse, vel per vrinam, vel per aluum purganda: contrarium habetur 13. meth. c. 15. ubi dicit, simam iecoris per aluum; gibbam vero per ea, quæ modice vrinam mouent.

Respondetur, Gal. in hoc tex. disiunctiue loqui, quasi dicat, quæ sunt in hepate, scilicet in sima, vel in gibba, in venis, scilicet in porta, vel in caua esse euacuanda per vrinam, aut per aluum, id est quæ sunt in porta, & in sima hepatis per aluum; quæ in gibba, in venis cauis, arteriis maioribus, & renibus per vrinam: non erat igitur occasio contradicendi Galeno in hoc loco ita facili, & conspicuo.

4 Dub. dicit Gal. humores existentes in hepate, venis, arteriis, & renibus esse educendos per ventrè, vel vrinam: tamen 2. aph. 29. Gal. habet. dum morbus coquitur, id est dum est in statu, nec purgationem, nec venæ sectionem conuenire; ergo illi humores per aluum non debent educi.

Respondetur, purgationem esse duum generum, aliam esse cathartica, quæ electiue soluit, & hanc nullo modo conuenire, nisi appareant signa coctionis; aliam esse purgationem lenientem, ut sunt cassia, tamarindi, & alia id genus, hæcque dicimus adeo conuenire, ut neque obstructiones villo modo auferri possint, nisi hæc præcedat: Idem Gal. 8. meth. c. 4. docet his verbis: *Si obstructionibus liberandis priusquam vacuaueris studeas, metus est, ne ipsas magis impingas.* Secundo respondemus, dubitatione non facere contra Galen. qui negat in statu morbi esse purgandum; quia re vera, tunc natura maxime laborat, estque in singulari certamine cum morbo; neque est impedienda medicinis, vel syrupis: immo neque cibis, nisi tenuissimis, quod non cognoscunt mulieres, quæ in statu præcipue plenos cibos ægrotantibus non sine pernicio, & maxima ægrorum clade exhibent.

QVÆST. CXIX.

Digressio de virtute attractrice per substantia similitudinem.

QVaritur quid intelligat Gal. dum dicit, quæ sunt in hepate, venis, arteriis, & renibus attrahi per ventrem, seu per alium virtute medicamentorum attrahentium, & aperientium meatus vasorum: Gal. s. simp. med. docet, duplex esse genus medicamentorum attrahentium; alterum calidum, & tenuius partium, alterum vero, quod attrahit similitudine substantiæ.

Argenterius contra primum medicamenti genus inuehens, dicit non dari medicamenta quæ purgent, seu attrahant humores ratione caloris, & partium tenuium: quia si daretur, sequeretur, quod etiam anodyna, quæ sunt calida, & tenuium partium electiue purgarent, seu attraherent humores, quod est falsissimum: anodyna enim potius rarefaciunt, & discutiunt, quam attrahunt, seu purgant humores per ventrem.

Respondetur, medicamenta calida attrahentia, quæ sunt tenuium partium esse longè calidiora, quam anodyna: anodyna enim non excedunt primum gradum caloris, sicuti excedunt attrahentia: quare mirandum est, quomodo Argenterius tam leuissimis instantiis contra Galenum insurgat.

Præterea Plusquamcommentator, & ipse Argenterius negant, medicamenta attrahere, & purgare ratione similitudinis, ut docet Gal. probat Plusquamcommentator hac experientia: gartanium, & vrtica attrahunt phlegma: attamen, neque quo ad actiuas, vel passiuas qualitates, neque quo ad accidentia habent similitudinem cum phlegmate. Similiter dicit aloë, attrahere, & purgare choleram, & phlegma: nihilominus aloë non potest esse similis duobus omnino diuersis, id est phlegmati, & cholera: insertum

ergo contra Gal. aloë, vel alia medicamenta non attrahere ratione similitudinis; quæ Plusquamcommentatoris rationes sunt omnino à veritate alienæ: immò neque ille, neque Argenterius, neque alij plurimi Expositores intellexerunt quid sibi velit Gal. per similitudinem substantiæ.

Respondetur Plusquamcommentatori; supponendo prius cum Arist. 1. de generatione text. 30. simile non agere in simile, neque pati à simili in specie, sed in genere, id est in materia: sic dicimus, cartamum, & vrticam cum phlegmate differre specie, & conuenire in materia quadam communi, quæ tamen non est materia prima, vel genus generalissimum; sed proximum: quodnam vero sit, dicimus carere nomine: quare valde mitior Plusquamcommentatorem, qui volens similitudinem inter vrticam, cartamum, & phlegma, dicit hæc non esse similia quo ad actiuas, vel passiuas qualitates, neque quo ad accidentia: quia ea quoque, quæ sunt eiusdem speciei sæpè non sunt similia quo ad qualitates actiuas, vel passiuas: nonne inter homines dantur calidissimi, & frigidissimi; siccissimi, & humidissimi nonne dantur nigri, & albi in eadem specie: dum vero dicit, aloë purgare cholera, & phlegma, & non posse esse similem substantiæ cholera, & phlegmati; primo, negamus, aloë purgare cholera, & phlegma: quia ex Gal. & omnium consensu aloë est medicamentum stercorearium. Secundo, admittatur aloë purgare duos humores, quod re vera est falsum, cum vnus rei vnica sit operatio, & vnum det vnum, & non plura: ut alibi or Gal. & Aristot. probauimus, dicimus tamen, aloë esse quid dissimulare, & ratione diuersorum diuersa purgare posset vel dicere possumus in aloë esse communem quandam virtutem respondentem cholera, & phlegmati.

Ratio verò Argenterij contra Gal. de centem lib. 3. & 3. de simplici medicina medi

medicamenta purgare humores ratione similitudinis substantiæ, hæc est: si medicamenta ratione similitudinis attraherent, seu purgarent, sequeretur, quod etiam humores attraherent medicamenta: ergo non ratione similitudinis sed ob alias causas, *ergo non alii illi illi*

Hæc ratio est vanissima, & indigna Philosopho: quia ad hoc ut agens attrahat non sufficit similitudo: sed requiritur, ut sit maioris virtutis, quam quod attrahitur: hanc doctrinam desumimus à Galeno 3. de simplici medicina, cap. 24. ubi dicit, quod attrahens est efficacioris virtutis, quam quod natum est attrahi.

Argenterius, ut destruat hanc Galeni propositionem, quod medicamenta attrahant similitudine totius substantiæ dicit, anæ cassia, tamarindi purgant bilem flauam? tamen nulla est similitudo inter cassiam, & bilem, cassia enim est frigida, bilis calida: cassia est nigra, bilis est flaua. Similiter magnes trahit ferrum, & electrum festucas, tamen inter se nulla est similitudo: infert ergo contra Galenum medicamenta ratione similitudinis non attrahere humores, neque magnetem ferrum vel electrum festucas. Præterea quia aliquis pro defensione Galeni posset dicere, medicamentum attrahere humores, non solum ob similitudinem: sed quia sunt calidiora humoribus: idem Argenterius instat, cassiam attrahere bilem, & esse frigidiorum bile.

Decipitur valde Argenterius, primo, quia supponit quoddam falsissimum, quod scilicet cassia, & tamarindi purgant electivè, vel similitudine substantiæ: quia ex omnium medicorum consensu ista euacuant leniendo primas vias, & non electivè purgando: Secundo errat: quia non sibi constat: primo enim putat medicamenta attrahere humores propter virtutem cælestem infusam, deinde vult calorem bilis proportionari cassiæ.

Ioannes Meisus, cuius opinionem lau-

dat Argenterius, censet omnia constare duplici virtute, cælesti scilicet & electrometari: dicit de ratione cælestis esse purgare, urinas mouere, esse venena: purgatque omnes proprietates individuales provenire à sua forma, & non à temperatura, illasque cognosci solum à Deo: demum concludit omnia medicamina secundum suam formam, quæ est cælestis, purgare, quæ sunt in hepate, venis, & renibus.

Ego hanc opinionem Meisus, & Argenterij reieci lib. 8. nostræ meth. & in propria questione post explanationem text. 4. c. 8. huius libri: Nulla sanè est opinio deterior ista, quod scilicet mixta ex quatuor elementis habeat in se inclusas portiones cælestes: cælum enim cogitet quis centum annis non inueniet, quod alio modo agat, quàm lumine, & motu ut nos docet Arist. in lib. de cælo: ideo vacillant Astrologi, dum putant, cælum non solum lumine, & motu agere in hæc inferiora: sed influxu, & figura: sed hæc inanitatem reiecit Picus in tractatu contra Astrologos, & Sauonarola. Præterea dicendum est cælum concurrere in productionem omnium inferiorum qualitatū, quas vocant occultas, non ut subiectum ex quo, sed ut efficiens, & principium quo: Qui perciperent analytica: arcana nunquam admitterent proprietates prædicari de principio quo, sed de principio quod, quia per illud definiuntur: risibile enim definitur per hominem, & non per rationale: proprietates igitur occultæ non poterunt definiri per cælum, neque poterunt esse portiones cælestes, ut Meisus, & Argenterius dicunt.

1. Dub. videtur ex sententia Galeni, quod forma mixti sit cælestis: quia lib. de simplici medicina circa finem, ubi loquitur de temperatissimo corpore, quod est aliorum regula, dicit, præter optimam temperaturam, corpus hoc habere formationem, quæ fortasse est diuinior, habereque supernam originem, à cælo

à cœlo videlicet, ergo ex Gal. forma mixti est cœlestis.

Respondetur Gal. non intelligere hanc formam mixti habere originem cœlestem, tamquam principium ex quo, id est quod formæ istæ, vel qualitates occultæ sint, ut dicit Mesues, portiones cœlestes, sed sint cœlestes, ut habent principium à cœlo, & non ex cœlo: omnia enim, quæ sunt sub cœlo tanquam à causa efficiente dependent à cœlo, & à Deo ipso, ut nos docet Arist. 1. de cœlo, text. 100. ubi dicit, quod à primo principio omnibus tributum sit esse, aliquibus quidem clarius, aliquibus verò obscurius.

Quod vero Gal. intelligat per qualitates occultas, quæ agunt similitudine substantiæ, nos fuisse, lib. 8. meth. nostræ; & in hoc lib. post explicationem text. quarti, cap. 85. disputauimus: ostendimusque qualitates occultas non esse cœlestes, sed elementares: non prodire tamen à primis quatuor: neque esse substantias immediate operatrices, ut Gregorius Ariminensis, Argenterius, & Fernelius, & plurimi alij censent, sed esse in prædicamento qualitatis quomodo vero fiant, ibi omnia distincte Gal. & Arist. auctoritate examinauimus. Precorque Lectores, ut meam sententiam ibi fuisse explicatam perlegant, & reiiciant; quia ego quoque aliorum opiniones reieci: neminem sane adhuc audiui, qui, non dico lucide; sed neque sub nube de generibus proximis, & remotis proprietatum occultarum tetigerit.

QVÆSTIO CXX.

*Quid intelligat Galenus per
Anastomatica.*

Galenus in text. præcedenti concludit, quæ sunt in hepate, venis, arteriis, vel renibus, vel per urinam euacuariis, quæ vehementer extenuant; vel per ventrem, iis, quæ attrahunt, vel quæ habent virtutem anastomaticam, id est quæ

habent vim aperiendi ora: Queritur quæ sint ista medicamenta, quæ habent vim aperiendi ora.

Argenterius dicit, per anastomatica non esse intelligenda aperiencia ora vasorum; quia hæc sanguinem effundunt, sed intelligi illa aperiencia, quæ obstructas venas ab humoribus aperiunt.

Reiicitur, quia anastomatica significant aperiencia ora: dum dixit, aperiencia ora sanguinem effundere, vacillat; quia aliud est aperire ora venarum, dilatando venarum ora, & aliud auferendo, quod obstruit venas.

Nonnulli alij per anastomatica intelligunt medicamenta acria, quæ euacuant humores hærentes intestinis, & sic aperiunt ora venarum meseraicarum.

Reiiciuntur, quia Gal. dicit, quæ sunt in venis, & renibus, vel tolli attrahentibus, vel aperiētibus anastomaticis; quomodo quæ ora meseraicarum aperiunt, iuuabunt renes? Præterea Gal. per anastomatica non intelligit euacuantia; quia ex Gal. euacuantia pertinent ad attrahentia, & non ad anastomatica, quæ per Gal. distincta sunt ab attrahentibus. Insuper non solum acria aperiunt, sed etiam aperiencia acredinis expertia, ut semina melonum, aquæ Lucenses, Calderianæ, & alia innumera acrimonia destituta sunt, quæ aperiunt.

Oddus per anastomatica intelligit omnia, quæ aperiunt oscula venarum, siue sint medicamenta purgantia, siue sanguisugæ, siue cucurbitulæ, siue alia aperiencia. Hæc opinio Oddi est aliis omnibus deterior; quia, si per anastomatica intelligi debent euacuantia, Gal. non debebat præter anastomatica addere attrahentia, quæ sint euacuantia; quia & ista sub anastomaticis continerentur.

Ego autem puto, quod per anastomatica, id est aperiencia ora intelligat præparantia aperiencia, quia non conuenit euacuare, nisi prius præparentur humores, id est reddantur fluidi. Hippoc. enim

2. aphorif. 9. habet hunc aphorifmum; *Corpora cum quis purgare voluerit oportet fluida facere.* Gal. in eo cōmento inquit, quæ reddūt corpora fluida eſſe incidentia, & detergentia, quæ aperiunt meatus, per quos euacuantur euacuanda: inter aperientia verò ſunt iuſcula alterata, oxymel, & ſyrupi, quibus vtimur, qui ſūt anatoſmatici, quia quod aufert viſcoſū, & craſſum, & adhærēs oriſiciis vaſorum dici debet aperiens: vt hinc erret Oddus dicens, vſuales ſyruſos aperientes, incidentes, & detergentes non eſſe anatoſmaticos. Demum ſi ea, quæ per ventrem euacuantur indigeant his duob. remediis, id eſt, attrahentibus, & anatoſmaticis; atque ex Galeno, Hippo. & omnium medicorum conſenſu duo ſint adminiſtranda pro completa curatione, alterū, quod eſt euacuans; & alterū præparans; atque per attrahentia, vt omnes concedunt, intelligantur euacuantia; ergo per anatoſmatica ex neceſſitate debemus intelligere præparantia, quæ ſunt ſyrupi alterantes, aperientes, detergentes, & incidentes.

CAPITIS XCIV.

PARTICULA VIII.

Quæcunque verò in ſuperiori ventre comprehenduntur, per vomitum; quæ verò in inferiori, per ſubductionem.

Valibet medicorum ſecta Aſclepiadis conſilium amplexa eſt, quod videlicet citò, tuto, & iucundè ſint medicorum ſcopi; ita vt hi tres fines Aſclepiadis ſint de ratione omnium medicarū operationum: quanto enim citius, tutius, & iucundius medicaberis, eò melius; idcirco Gal. in tex. ſtatuit, quæ in ſuperiori ventre (per

ventrem intelligens ventriculum) continentur, per vomitum expurganda, quæ in inferiori, id eſt, in inteſtinis, per alui ſubductionem; quia medicatio citius fit, quanto magis per proximiora fit.

1. Dub. Gal. loquens de cura inſlammationis lib. 13. meth. c. 11. habet hanc ſententiam; Ad partes, quæ maximè longinquæ ſunt ſemper facies reuulſionē. Quæ poſita Gal. admonitione ſequeretur, quæ continentur in ventriculo, non per vomitum; ſed potius per loca aliqua diſtantia eſſe euacuanda. Præterea humores non ſunt ad locum affectum attrahendi, ergo humores contenti in ventriculo non erunt euacuandi per vomitum, vt Gal. in tex. docet.

Reſponſum fuit huic dubitationi in tractatu noſtro de reuulſione, quod conditio per diſtantiſſima non cōueniat per ſe reuulſioni, ſed per accidens, ratione ſcilicet prohibentis, & non indicantis: ſtatutum enim eſt ex Gal. de ratione reuulſionis eſſe, vt quanto citius humores reuellantur, & naſt. 14. id eſt, ſecundum rectitudinem, quæ fit per lineā rectam, quæ eſt omnium breuiſſima: ſtatutūque eſt diſtantiā loci duplicem habere reſpectum, vel ad locū læſum, vel ad humores in locum læſum irruentes, atque diximus, reuulſionem ſemper habere reſpectum ad humores irruentes, qui ſunt proximi loco euacuationis; & non ad locum affectum: exempli gratia inſlammatio eſt in crure; humores verò irruentes in crus ſunt in vena cauā; auxilium reuulſoriū eſt phlebotomia cubiti: ecce quod cubitum eſt valde proximū humoribus in vena cauā exiſtētib. ſed in quæſtione propria fuſius hæc declarauimus. Quo ad illud, quod dictū eſt, non eſſe ad locos affectos trahendos humores, non eſt ad rē, quoniam hic Gal. non ſupponit, dum humores ſunt euacuandi per vomitū, os ventriculi eſſe læſū: quia tūc nullo modo conueniret vomitus: ſicuti nō conuenit in cardialgia. Gal. enim in hoc cap.

proposuit agendum de amouendis humoribus efficientibus obstructionem in venis, hepate, & renibus: dicitque si humores isti propulsi sint in ventriculum, quod per vomitum sint euacuandi.

• Dub. Hipp. 4. sect. aph. 4. & 6. & 7. admonet, hyeme esse humores mouendos per aluum, æstate verò per vomitum; quomodo igitur Gal. sententia erit perpetuæ veritatis, quod quæ sunt in ventre superiori per vomitum euacuentur: quid agendum igitur erit si fuerit hyems? Præterea Hippoc. 4. sect. aph. 9. docet, melancholicos infra vehementius purgabis, ergo non per vomitum.

Respondetur, non vnâ Hip. sententiâ efficere optimū medicum; sed omnes simul rectè expensas, & cōsideratas. Hinc Hippo. 1. aphor. 2. sic admonet; Inspicere oportet non solum tēpus, sed regionem, ætatem, & morbos, in quib. conueniant, aut non. Similiter 1. aph. 21. habet hunc aph. Quo natura vergit eo ducere oportet, & per loca cōferentia: si natura nullo modo inclinaret per vomitum, non esset per illam viam tentāda euacuatio. Præterea consuetudini ex Hipp. est condonandū: quare si aliquis nunquā esset consuetus vomitionibus, & illas valde abhorreret, tunc vomitus non esset tentandus. Amplius methodi medēdi principium indemonstrabile est, quod de ratione optimi medici sit perpendere, an magis possit indicans, quam prohibens. Demum verò, quod præ cæteris est obseruandum est illud Gal. 3. methodi 9. & 7. methodi 12. quod ante morbum curandum ita sint auferenda; vrgens scilicet prius, deinceps causa principalis, & postremo impedimenta. His optimè expensis medicus sciet mederi, & soluere quoque ex se proposum dubiū, & alia similia infinita: causa verò, cur medicinō euacuant per vomitū melancholiam præ cæteris hæc affertur, quia melācholia vt grauis, & deorsum inclinans facilius per aluum, quam per vomitum euacuatur.

CAPITIS XCIV.

PARTICULA IX.

Sed quacunque sub cute per sectionem vel ignem, aut per medicamina adurentia. Sic verò aliquando quacunque in aliqua naturali cauitate, vt in thorace.

Vo admonet in hoc text. primo materiam sub cute obstructionem efficientem tolli vno ex triplici remedio, sectione, seu incisione, quæ sit à Chirurgo. Secūdo igne actuali, qui ferro candente aperit cutim. Tertio igne potentiali, id est, caustico. Nota, errare Argenterium credentē Galenū in hoc loco intelligere de abscessibus, qui sunt in musculis cuti subiectis. Quæ expositio est vanissima; quia in inflammationibus, gangrænis, cancris, & in omnibus affectibus cutis, si materia crassa, & inepta resolutioni contineatur, vtimur ferro, vel igne: misereor Argēterij, quod ita malè fortunatus sit in Galenum, quia dum illum interpretatur, semper eligat pessimam interpretationem: dum verò illum reprehendit, in re apertissima semper cæcutiat.

Secundum admonet, in omni cauitate, & præcipuè in thorace, si contineatur aliquid, vt pus, vel sanguis congelatus, qui diu retentus in venenum conuertitur, esse aperiendum ferro, vel igne: per ignem intelligendo ferrum candens, vel causticum.

Notandum, si in empyemate pus per sputum non expurgatur, duobus modis, siue duobus locis posse fieri apertionem: primo fieri inter secundam & tertiam costam, adhibitio prius caustico exurere, ne ferri incisio dolorosa sit: secundo rebratur os costæ secundæ, vel tertiæ, facta

facta tamen ante terebrationem cutis
extinctione caustico : sic nullum subest
periculum lædendi venā, vel arteriam;
atque inde commodè per foramen tere-
bra factum pus egreditur: si verò in tho-
race sit sanguis concretus iniicitur prius
mulla, quæ illum dissoluat: inde enim
egreditur facilius.

Notandum similiter, per foramen igne
paratum, ubi est hepar, si aliquo aposte-
mate têtatur, posse eius pus euacuari; ni-
sique hoc modo paretur, neminem, qui
apostemate hepatis correptus sit, euade-
re posse: est enim omninò necessariū, vt
tales intereant; quod verò hepatis pus
hoc modo euacuetur, nos docet Hipp. 7.
sect. aphor. 45. his verbis; *Quibus puru-
lentum iecur aduriur, si purum pus effluat,
& album, salui sunt: in tunica enim ipsis
pus continetur: si verò qualis amurca pro-
fluat, intereunt.* His tamen tamen tēpori-
bus nemo audet hanc purulenti hepatis
curationē aggredi: ideo omnes, qui apo-
stemate hepatis vexārur necessariò mori-
untur, causa cur medici, & Chirurgi
percelebres, nec tempore Galeni, neque
post, vsque ad hæc tempora tentarunt
hanc curā, fortasse est, quia si post rectam
quoque administrationem apertionis æ-
gri intereant, vel quia pus, qualis est
amurca, defluat, quod est signum lætha-
le: vel ob alias causas: astantes, amici, &
consanguinei mortis causam referunt in
medicum, quod est iniustum.

Similiter aqua hydropicorum in ca-
uitate abdominis per paracetesim, id est,
per puncturam prope umbilicū, vt docet
Gal. 14. meth. cap. 14. auferitur: sed si fiat,
debet parum pro vice auferri: quia si to-
ta simul euacuabitur, simul cum aqua
egredietur spiritus, & vita: quāuis, si pa-
rum pro vice auferatur, vt plurimum in-
tereant. Ego omīssā paracētēsi pro aqua
hydropicorū euacuanda vtor viciis tri-
bus succi ireos cum duabus viciis man-
næ dissolutæ in aqua è floribus citi: in
hūc vsū radix salapæ nup̄ ex India de-

lata ad drachmā mirificā efficit euacua-
tionē: tutiūsq; his euacuārī poterit aqua,
quā paracentesi. Ad eundē vsū paratur
vinum medicatū ex salapa iucundissimum
in auferenda hydropicorum aqua; in eo
cōficiendo vtor opera, & diligentia Al-
berti Stechini pharmacopei ad Signum
Strutij, qui in hac, & in aliis præparadis
medicinis adeo eruditus, & diligens est,
vt hætenus summas laudes in amplissi-
ma hac Ciuitate meritus sit.

1 Dub. Galenus agens de humoriz-
bus sub cure existētibus proponit aper-
tionem, quæ ferro, vel igne fit, omittit
verò discutientia, seu resoluētia, quæ
sunt tutissima, & iucundissima, ergo di-
minutus.

Respondent nonnulli, Gal. omīssisse
discutientia, seu resoluētia: quia studuit
brevitati: sed hæc responsio est omnino
indigna: vel, resoluētia sunt necessaria
in absumendis humoribus sub cute exi-
stentibus, vel non; si sunt necessaria, vt
omnes farentur, notī erant omittenda.

Respondemus nos, resoluētia nullo
modo esse necessaria: quia humores, de
quibus Galenus agit hic, sunt qui efficiūt
obstructiones, & tales sunt tenaces, &
crassi, qui non per resoluētia, sed per
aperientia cutim tolluntur.

2 Dub. Gal. 13. meth. dicit, nō statim
vomicas esse aperiendas, sed prius esse
tentandam resolutionem; ergo Gal. non
debebat hic admonere, vt in omni in-
flammatione sit confugiendum ad fer-
rum, vel ignem. Præterea in inflam-
mationibus puerorum vtimur resoluēti-
bus, & sanamus sine aliqua aper-
tione.

Respondetur, quod Gal. in hoc c. sibi
ante oculos proposuit agendū de obstru-
ctione, quæ à crassa, & viscida materia fit,
quod cum ita sit, dicimus, dū accidit in
pueris similis materia, eam non posse re-
soluētibz auferri: sed apertione ferro,
vel igne facta: aliquādo enim vtimur fer-
ro candente, tū quia magna est faciēda

apertio, tum ne sanguis totus effluat; per
clearam enim commodè id prohibetur.

Notandum admonere Argenterium,
quod non solum purulenta thoracis sint
per incisiones inter costas, vt dictum est
superius, educenda, sed etiam facienda
sit incisio in pleuritide: multi enim pe-
reunt ex pleuritide, qui per incisionem
(vt ait) saluarentur: quia inflammatio,
quæ musculos thoracis, & membranam
interiorem occupat, tutò admittit sectio-
nem: quare admonet, vbi vires con-
stent; & sputum ita sit cohibiturum, vt ni-
hil per tussim egrediatur, sectionem esse
tentandam. Argenterius sane est vir satis
solers; sed libenter ab illo percunctarer,
quoties expertus sit cum pleuriticis bene-
ficio hanc sectionem: non par est, quæ
experiri non audemus aliis consulere, vt
experiantur: Accedit, quod hæc sectio
facienda in pleuritide est vanissima: quia
pleuriticis qui pereunt, dum sputum co-
hibetur, pereunt, vel quia materia est ita
glutinosa, vt per nullum foramen egre-
di possit, vel pereunt, quia pleura gan-
granosa sit: quare sectio proposita ab
Argenterio in pleuritide nullo modo iu-
uaret: propterea non fuit vnquam ab
Hippocrate, Galeno, & aliis præstantis-
simis Medicis pro sananda sæuissima
pleuritide proposita.

CAPITIS XCIII.

PARTICULA X.

Textus 61.

*Et vt summam dicam, quicquid
præter naturam in aliquibus par-
tibus continetur, sanationis inten-
tio est ablatio: quæ si fieri non pos-
sit, transpositio. Quæ verò non sunt
ex genere præter naturam, at quã-
titate damnantur, in his intentio*

*est abeuacuatio. At inuentio eorum,
quæ ad ipsorum sanationem perdu-
cunt, partim quidem ex affectu,
sed præcipuè ex ipsis affectis parti-
culis sumitur.*

N hoc tex. tria facit Galen.
primò concludit ea, quæ in
aliqua cavitare sunt toto ge-
nere præter naturam, du-
plici ingenio auferri posse; ablatione, ve-
luti dum lapis est in vesica; & dum catar-
racta inter corneam & chrySTALLINUM oc-
cupat pupillam: si verò hæc non possint
omniñò auferri, dicit, esse transponenda;
sic dum lapis obstruit collum vesicæ, &
impedit vrinam, eum cum siringa im-
pingimus in cavitatem. Similiter trans-
ponimus cataractâ acu, eâ scilicet deor-
sum flectendo, vt visionē non impediat.

Secundū, quod dicit Gal. est; quæ non
sunt toto genere præter naturam, sed so-
lum quantitate nimia peccant, veluti est
nimius sanguis, in venis tolli ab euacua-
tione, quæ fit tollendo portionem super-
fluum humoris peccantis.

Tertiò, vt tolleret omnes scrupulos,
dat præceptum vniuersale docetque ex
quibus fontibus haurienda sint remedia
pro auferendis propositis affectibus: di-
cit igitur veram intentionem eorum, quæ
ad sanitatem perducunt, à duplici fonte
desumi, ab affectibus, & præcipuè à locis
affectis: Hinc ex Gal. probauimus, quod
ab essentia morbi generica remedia de-
sumantur; remedia verò specifica à locis
affectis: sic dolor vt dolor dicitur affectus
genericus: vt verò est in membrana red-
ditur specificus, pungitius videlicet: in
carne laceratiuus; in nervis conuulsiuus:
in periostiis frangitiuus: si vlcus, vt vlcus,
est affectus genericus, vt est sub genu
potest esse cauterium, quod vlcus salu-
bre est; vt est in pulmone efficit perniti-
osam phthisim. Similiter frigida intem-
peries in cerebro obliuionem facit, in
hepate hydropē, in ventriculo lieteriam.

Notandum

Notandum tamen, adstringentia, & omnia remedia esse varia pro varietate partium: exempli causa si velimus corroborare cerebri substantiam eligimus mitiora adstringentia; quia sua natura cerebrum est molle. Similiter si consideretur eius temperatura, quæ frigida est, oleum rosatū ex Gal. erit concoctorium; quamvis in aliis corporis partibus sit repercutiens: Hinc Gal. 5. metho. cap. ultimo reprehendit methodicos, qui dicebant cognitionem partium corporis esse ad inuentionem curationis inutilem: loquens enim ibi Gal. de vlcerebus statuit, partes sicciores indicare sicciora remedia; dicitque vlcerebus penis esse applicanda sicciora remedia, quam carnis: immò addit in ipsomet pene mutanda esse remedia; quia in postrema parte requiruntur sicciora remedia; & in cute ipsius penis adhuc minus sicciora, quam in pene. Præterea refert Gal. loco citato, quod dum quam citissimè sanaret vlcus penis potentissimis exiccantibus, aderat quidam medicus ex secta methodica, qui miratus tam celerem sanationem dixit, non tantum fuisse lætatum de salute hominis, quam tristatum, quod in mala disciplina secta fuerit educatus; quo fit, vt Gal. 7. meth. c. 3. dicat quod, qui in secta prauæ doctrinæ alitur; geminum tempus requiratur, alterum in quo prauas opiniones discat, alterū in quo melioribus se exerceat: colligimus igitur ex Gal. 1. de locis affect. in principio, & alibi, quod partes affectæ sint illæ, quæ curationem morborum variant: lib. v. c. 13. meth. c. 16. in arte medica ait, nullam esse maiorem difficultatem, quam perfectè cognoscere indicationem desumendam à locis affectis; addique hanc verissimam sententiam, qui adimeret indicationem sumptam à parte, medicinam sex diebus addisceret. Insuper 1. de loc. affect. in principio laudat Erasistratum, qui dicere solebat, oportere hominem esse exercitissimæ considerationis, si voluerit affe-

ctum, & locum affectum probè dignoscere: ex alia parte 1. meth. Gal. vituperat Thessalum, qui dicebat spatio sex mensium totam medicinam addisci posse: additque Galen. quinimò ablata contemplatione à partibus affectis desumenda, vt Thessalus volebat, spatio sex mensium totam medicinam addisci: qui enim stat in genericis facillimè potest discurre; sed qui ad specifica cuiuslibet partis descendit, non potest, nisi post longum interuallum artem adipisci: Thessalus totam artem ad laxum, & densum, vel mixtum ex his referebat, & ex his colligebat tantum tria remedia, quæ dicebat sufficere pro auferendis vniuersis affectibus præter naturam: Cæterum hæc vanissima sunt, & qui vult vanitatem Thessali altius penetrare, legat lib. 1. & 2. methodi medendi, vbi Galenus exactissime illum conuincit.

1 Dub. Gal. in tex. asserit, quod ea, quæ non sunt ex genere præter naturam, & quantitate damnantur, in his intentio sit ablatio: de qualitate verò, quæ est toto genere præter naturam, vt est lentor, & crassities, quæ obstructionem efficiunt nil dicit; ergo videtur diminutus.

Hali responder, quod quantitas dupliciter sumatur, alia est quantitas qualitatis, alia est quantitas molis. Quæ responsio mihi videtur ridicula quia genera, seu prædicamenta sunt impermiscibilia. Præterea Gal. hic loquitur de superflua euacuatione; ergo nullo modo sub quantitate continetur qualitas.

Respondemus cum Plusquamcommentatore Gal. epilogare solum ea, quæ dicta sunt de humoribus quantitate peccantibus, & non omnia, quæ enarrata sunt in toto capite.

2 Dub. Gal. in methodo docet, locum affectum non indicare sui curationem, sed solum sui conseruationem: quando igitur Gal. asserit, intentionem eorum, quæ ad sanationem perducunt, præcipuè à membris affectis esse sumendam?

Præterea affectus est accidens separabile loci affecti, veluti pleuritis respectu pleuræ est accidens separabile, & sic de aliis omnibus.

Respondemus, locum affectum dupliciter considerari, vel communiter, vel secundum differentias, & conditiones specificas: primo modo affectus est accidens separabile: secundo modo nequaquam: sic dicimus hominem respectu animalis esse accidens separabile; quia animal potest stare sine homine; consideratus verò homo secundum differentias specificas est substantia animalis. Similiter quilibet specificus affectus respectu loci affecti absolute, & communiter considerati accidit loco affecto: sic inflammatio accidit pleuræ: si verò confederetur locus affectus secundum specificas differentias, in quolibet affectu locus affectus redditur conuertibilis, & sit proprium subiectum, quod definit prædicatum, ut faciunt omnia subiecta, quæ ingrediuntur secundum modum dicendi per se: sic pleura affecta secundum tales meatus, talem figuram, talem situm, & reliquas differentias locorum affectorum est inflammatio pleuræ, & viceversa; quod diximus de pleuritide, de omni affectu intelligimus.

3 Dub. ex Gal. 9. meth. 1. 2. & 2. methodi 13. vnum indicat vnum, & vnum ab vno indicatur: tamen Gal. hic proponit duo, quæ indicant vnam sanationem, id est morbum, & membrum affectum.

Respondent nonnulli, membrum affectum esse signum indicantis, & non verum indicans. Nonnulli alij dicunt, locum affectum indicare conseruationem, & non curationem. Nos tamen dicimus vnum indicare plura ratione diuersorum: morbus enim consideratus sine parte affecta indicat quid genericum; consideratus verò ut est in parte affecta quid specificum: sed alibi, & superius fusè declarauimus, quomodo id intelligatur.

4 Dub. dicit in tex. quod intentio sana-

tionis præcipue ab affectis partibus sit sumenda, eas videlicet corroborando. 2. methodi verò c. 15. inquit, adstringentia esse illa, quæ roborant partes. Hæc doctrina videtur contraria methodi arcanis, docet enim Gal. quando agendum à præsentia indicantis, & absentia prohibentis desumi: quod cum ita sit, numquam pars affecta corroborabitur: quia in parte affecta morbus impedit: si enim Chirurgus veller in vulneribus uti adstringentibus, non ablatis ossium fragmentis, & aliis impedimentis carne adhuc non regenerata, materiaque illa: confluxa adhuc non superata, valde noceret. Similiter qui roborant ventriculum absynthio, miua, mastiche, & similibus ante omnimodam euacuationem excrementorum lædunt perinde, ac qui in proprio domicilio hostem occultant, qui inde sumpta commodiori occasione hostilibus armis trucius ferit.

Respondetur, quod adstringentia non sola sed permixta aliis remediis curatiuis concedantur, hac tamen lege, ut astringentia sint talis virtutis, ut non superent, sed superentur à viribus aliorum simplicium, & talia non occultant, arma hostilia.

CAPITIS XCV.

PARTICULA I.

DE ASPERITATE, ET lenitate.

Textus 62.

Quæcunque partes verò ob id, quod exasperate naturalem amiserint habitum, his lenitas naturalis est restituenda, ossa quidem lauigando, arteriam autem, & linguam leniendo, humidis quæ nihil mordeant, & lentorem habeant. Sed quibuscunque lenitas inest non naturalis, asperitas

asperitas est reuocanda medicamentis, quæ sufficienter abstergant, & parum astringant.

N hoc cap. agit de remediis asperitatis, & lenitatis, quæ sunt duæ species morborum in mala conformatione, & de remediis specierum angustia; & merito de his affectibus loquitur post obstructionem communiter consideratam, quia obstructio est affectus præcipuus in conformatione: asperitas verò & lenitas sunt affectus tantum superficiei membrorum.

Natura effecit quasdam partes asperas, & rugosas; sicut est ventriculi fundum, & intestina, vt chylus moretur; & non diffuat, vt accidere solet in affectibus lientericis. Similiter natura quasdam alias partes effecit lenes, sicuti sunt venæ, arteriæ, ossa, lingua, & œsophagus, & aliæ plures, quarum lenitatem, vel asperitatem, si aliqua causa præter naturam demat, tunc in illarum superficie statim consurgit morbus: in ventriculi fundo & intestinis si sua naturalis asperitas à lubrica aliqua humiditate dematur, chylus nō potest detineri, sed defluit, & oritur lienteria: sic, si in ossa introducitur asperitas, vel à vulnere, vel ab aliqua corruptela caro non potest generari, & affligi ossibus. Notandum tamen, quod quælibet corporis pars potest pati asperitatem, & lenitatem, & quæ sua natura aspera & lenia sunt, possunt iusto magis, vel minus aspera, vel lenia reddi; vnde lēditur actio, & morbus fit: Quæ verò asperitas, & quæ lenitas unicuique parti conueniat nemo percipiet, nisi videat anatomiam, & partium asperitatem, & lenitatem tangat.

In hoc tex. Galenus duo facit, primo proponit remedia pro auferenda asperitate, & exemplificat in ossibus, in aspera arteria, & lingua; secundo dat remedia pro auferenda lenitate non naturali.

Remedia auferentia asperitatem duo sunt; primum est abstersium læuigans, quod ossibus asperis conuenit; & hoc duplici modo administratur; vel ferro abradente, & læuigante; vel pulueribus, & foliis fici, mirobalano, & similibus: hoc enim modo tolli solet asperitas palpebrarum, quæ ex humore nitroso aliquando fit: nisi enim tollatur nimia asperitas ossis causata vel à putrefactione, vel à vulnere, est impossibile, vt supra os caro noua, & sana gignatur. Secundum remedium, quod tollit asperitatem non est abstersium, sed quod lenit, & humectat: tale enim remedium, ait Gal. habere tres conditiones: prima est, vt sit humidum: secunda, vt careat morsu: tertia, vt habeat quendam lentorem: talia sunt, quæ asperitatem vocis, & tracheæ auferre solent, vt sunt penidia, polychrestum, ptisana, allium elixum, mucilago seminum cotoneorum, & psyllij, porrum, & capæ elixæ, &c.

Remedia verò auferentia nimiam lenitatem, dicit Gal. habere duas conditiones, primam vt sufficienter abstergant: secundam vt parum astringant, sicuti in lienteria accidit: fit enim dum nimia viscositas cooperit, & tegit naturalem asperitatem fundi ventriculi, & intestinorum; quæ asperitas cibum retardat, & detinet in ventriculo, donec coquitur: quando enim est coctus, fit chylus, qui assimilatur succo ptisanæ, quique est ex se adeo fluidus, vt rugositas, seu asperitas ventriculi illum detinere non possit.

Remedium verò pro auferenda hac nimia lenitate primo consistit in auferendo lentora, seu viscositate virtute auxilij deterforij: secundo in roboranda parte correpta lenitate.

Colligimus ex Galeno, duplicem esse asperitatem, & lenitatem: alteram à causa interna, & alteram ab externa; quod verò lenitates sint duum generū, patet ex verbis Gal. quia duo proponit remedia, alterū est detergens, alterū est moderatè astringens;

astringens; quando enim fit lenitas externa, id accedit, quando naturalis rugositas, seu asperitas impeditur à lento, & viscoso humore. Afferamus pro faciliiori intelligentia duo exempla; primum est, quod solet accidere in lientericis, in quibus lenta pituita cooperit asperitatem fundi ventriculi: hæc lienteria tollitur solis detergentibus: quando verò fit lenitas, non ob pituitam; sed ob læsam facultatem retentricem partis, dicimus, quod hæc nullo alio modo separatur, nisi roborando fundum ventriculi, iis, quæ modicè astringunt; sicuti nos docet Galen. 2. methodi cap. 15. & 16. ubi docet in lienis affectibus semper esse admiscenda astringentia, eo fine, ut roboretur lien, ne amplius suscipiat excrementa: secundum exemplum est, dum mulieres fiunt steriles: quia uterus ob lenitatem præter naturam non potest continere semen viri; quæ lenitas similiter duplici de causa fieri potest, vel ob retentricem facultatem ablata, vel diminutam: vel ob causam externam, id est, ob lentam pituitam obvallantem uterum, & eius os: si ob læsam facultatem accidat, tunc modicè adstringentibus utimur; si ob causam externam, id est, ob lentorem, semen non potest contineri, docent Plusquamcommentator hic, & Hali 4. aphor. 28. quod ille lentor tolli debeat per lanam liquore aphronitri ablutam immisam in uterum, gratia scilicet abstergendi pituitam: natura enim efficit in ore uteri rugositatem, gratia continendi semen viri.

Quod verò asperitas similiter fieri debeat à duplici causa, externa scilicet, & interna, patet; quia contrariorum eadem est disciplina, patet quoque, quia, si lenitas fit à causa humida, asperitas fiet à sicca, & dura, seu inæquali: si lenitas fit à retentrice ablata exorta ab humida intemperie; asperitas fiet à retentrice deprauata; quæ à sicca intemperie ortum habet.

Hinc rectè animaduertitur quod dictum est ab Hippoc. & Galen. 1. de ratione victus in ac. com. 28. ptisanam scilicet mirificè conferre febricitantibus; quia calor febrilis parit in vniuerso corpore quandam inæqualitatem. & asperitatem præter naturam, quam sola ptisana mirificè auferre potest; quia de ratione remedij auferentis asperitatem tria sunt; primum ut sit humidam: secundum ut careat morsu: tertium ut habeat quandam lentorem, & talis est ptisana. Hinc Hipp. ibi dicit, ptisanam in acutis morbis esse præponendam, quia eius viscositas est lenis, & continua, & non astringit. Galen. verò in com. air ex Hipp. viscositas ptisanæ est lenis, & lene exasperanti opponitur; exasperant autem acria, acida, & adstringentia. Ex his colligitur, cur ptisana ab antiquis in acutis febribus tam valde celebretur: qui enim putant ea de causa solum præberi febricitantibus, quia refrigeret, & humectet, nõ percipiunt Hippoc. & Galen. mentem; quia præcipua causa, cur febricitantes iuuet, est, quia tollit asperitatem introductam à calore febrili in vniuersum corpus. Hinc quoque colligitur, cur acetum, quamuis frigidum, non conferat febricitantibus; causa enim vera, cur illis non conceditur, est quia exasperat, & inde febris curatio redditur difficilior.

Sed redeamus vnde digressi sumus: dicamúsque, quod asperitas sit duum generum, alia quæ in osse fit, quæ tollitur per abradentia, & hæc vel est externa, ut est illa, quæ à vulnere facta est: vel interna, dum scilicet per putrefactionem, vel intemperiem siccam, & calidam, ut in lingua, & aliis particulis corporum febricitantium: alia verò asperitas conuenit asperæ arteriæ: quæ est inæqualitas à dilabente catarrho effecta, quæ humidis continuantibus, ut dictum est, tolli debet.

in Dub. Gal. cap. 68. huius libri, ubi agit de voce, asserit, lenitatem sequi moderatam

moderatam temperaturam; asperitatem verò insequi temperaturam sicca; quod nō videtur, quia lenitas, & asperitas sunt affectus superficiei membri, quare non indicabit temperaturam. Præterea ossa omnia sunt lenia, tamen sunt sicca; ergo asperitas, vel lenitas non sequuntur temperaturam. Insuper ossa non mutata temperatura modo sunt aspera, modo lenia, ergo non sequuntur temperaturam.

Respondetur duplici modo: primo in temperiem, vel considerari in superficie, & sic asperitatem indicare temperaturam siccam superficiei tantum: secundo responderetur, asperitatē non esse signum proprium temperaturæ siccae Gal. enim in hoc libro, ubi agit de temperaturis, adfert plura signa, vt simul vnita indicent temperaturas; quare ex vnico tantum nihil certi colligitur. Hinc miror Argenterium, qui nesciens soluere hunc nodum leyem sanē, qui quoque proposuit est multo ante à Plusquamcommentatore, reiiciat Galenum, qui ad sydera in omni contemplatione medica est extollendus.

2 Dub. asperitas vocis fieri aliquando solet à catarrho dilabente in tracheam arteriam ergo asperitas indicabit humiditatem, & non siccitatem, vt dicit Galenus c. 68. huius libri, ubi agit de voce.

Respondetur, quod asperitas ob catarrhū fiat; quia in superficie tracheæ humiditas non est continuata: ideo, quia deficit in aliquibus particulis humiditas, dicitur, quod asperitas indicet siccitatē. hæcque est causa, cur Gal. pro auferēda asperitate proponat humida glutinosa, quæ sunt illa, quæ continent, & quæ à Plusquamcommentatore dicuntur applanatiua: hanc verò virtutē continuandi, seu leniendi habet pīfana, vt docent Hippocrates, & Gal. i. de ratione victus in ac. tex. 18. habeturque ibi, iusculum malux, à triplicis, ficus siccas oua sorbilia sine sale & aceta, pro tollendo aspe-

Sanctōry Sanctōry Pars III.

ritate aliquid opis afferre: ibi enim Gal. docet acetum, & omnia acria exasperare.

3 Dub. asperitas palpebrarum, vel osium, auxiliis absteruis tollitur: ergo absteruis non debent conuenire lenitati, vt in tex. nos docet Galenus.

Respondet Plusquamcommentator, & rectē, quod absteruis conueniāt alicui asperitati ratione causæ tantum; lenitati verò ratione causæ, & morbi. Præterea dicimus: absteruis dupliciter posse considerari, vel per se, vel per accidens; per se, omne absteruis est exasperatiuum; per accidens verò habet vim leniendi, quatenus, scilicet tollit, quod est asperum.

CAPITIS XCV.

PARTICULA II.

Textus 63.

Quæ verò, vel obstructions, vel angustia meatuum alias sequuntur ægitudines, ab illarum curatione prius est incipiendum. Ostensum siquidem est in libro de differentiis morborum, quod & inflammationibus, & duris, laxisque tumoribus, & siccitatibus, aliquando immodicis, ac præterea vitiosis partium continentium figuris, ea quæ nuper diximus sæpius adueniunt: sicuti, & quibusdam tumoribus eorum, quæ sunt in ambitum corporum.

OSTQVAM Gal. egit de asperitate, & lenitate, quæ sunt vitia pertinentia ad superficiem: in hoc tex. transit ad declarandū quid sit agendum, si fortē fortuna obstructions, & angustia meatuum in-

Kkkkk

que

querentur alios morbos: exempli causa, dicit Gal. si fieret tumor præter naturam ab humorum confluxu; statim fieret angustia meatuum: vel si ob nimiam siccitatem constiparentur meatus, ut dum in febre ardente ob siccitatem nimiam impeditur deglutitio, vel ob vitiatam figuram, ut in luxatis; quodcumque clausi essent meatus, admonet Gal. hic, & lib. de differentiis morborum, curam esse inchoandam non ab obstructione, vel angustia; sed à morbis illas efficientibus: quia illæ obstructiones, & angustia non sunt morbi; sed symptomata, quia tolluntur ad ablationem aliorum morborum: etenim si aliquis tumor comprimatur, & angustiam meatuum efficiat, tumore ablato statim angustia tollitur: miror valde Argenterium, qui sumit occasionem reprehendendi Gal. in rebus leuissimis; primo enim dicit Gal. negligentia vitio condemnari; quia superius proposuit agendum de morbis in cavitare, tamen solum de obstructione egit; quod quidem falsum est, quia superius egit de morbis in cavitare, ut legentibus patet. Secundo addit Galen. inordinatissimum esse; quia hic text. de obstructione erat proponendus antequam sermonem haberet de asperitate, & lenitate: sed miser vacillat; quia Gal. debebat proficere tractatum de morbis in mala confirmatione; asperitas enim & lenitas, quæ pertinent ad membrorum superficiem, sunt quoque morbi in mala confirmatione: in hoc text. verò non agit de obstructione, & angustia, ut sunt morbi; sed ut sunt symptomata insequentia quamplurimos alios morbos, docetque; dum insequuntur alios morbos, nihil indicare, quia tolluntur ad ablationem alterius. Deinde decipitur valde, dum dicit Gal. abuti nomine obstructionis, quia obstructio fit à materia occupante internam cavitatem; compressio verò angustiam efficit, & non occupat internam cavitatem: defenditur enim Galen. dupliciter; primo, quia intel-

ligit de materia faciente tumores, & simul occupante internas cavitates: nemini dubium est, quod in omni tumore non solum est angustia à compressione prodiens; sed etiam ab obstructione: secundò potest responderi, quod *εὐσπαχίς* aliquando sumatur pro qualibet angustia: sed prima expositio mihi magis probatur: quamvis enim non agatur de omni angustia: hic tamen non est locus, ut sigillatim enumerentur omnes species angustiarum, quia subintelligitur, quod angustia, & quicunque alius morbus si dependentiam habeat, & sit solum in fieri, quod illud sit symptoma, & non egeat remediis; quia tollitur ad ablationem alterius, quam doctrinam fusè superius declarauit. Demum docet Gal. obstructionum, vel angustiarum meatuum, quæ sunt ab aliis morbis, ut à tumoribus, curam esse incipiendam à tumoribus; quasi dicat, si obstructiones, & angustiae fiant à tumoribus, curam esse incipiendam à tumoribus: non solum, quia tumores sunt in fieri, & semper pendentes, sed etiam quatenus sunt affectus facti: idem dicimus si angustia fierent à siccitatibus, vel à morbis in figura, esse scilicet à causa auspicandam curationem.

1 Dubi. Gal. in hoc text. loquens de morbis in angustia quatenus insequuntur alios morbos non nominat omnes species angustiarum; sed solum tres, videlicet obstructiones, compressiones, & constipationes pororum à siccitate factas: nihilominus non tres, sed quinque species continentur sub angustia, scilicet coalescentia, subsidencia, oclusio, compressio, & obstructio. Præterea varij quoque sunt affectus in cavitare, de quibus nil dicit; ergo diminutus.

Respondet Plurquamcommentator, Gal. in hoc text. reducere ad duos affectus omnes qui ad cavitatem pertinent, scilicet vel ad illos qui proveniunt à causa existente in cavitare, quæ alio modo vocatur obstructio, sit lapis in vesica, vel

vel carnositas, vel verruca, & alia huiusmodi, quæ obstructiones vocantur: vel ad illos, qui fiunt à causa extra cauitatem existente, qui reducuntur quoque ad angustiam.

2 Dubit. Gal. agens hic de angustia videtur omisisse angustia, quæ fit à stercore duro, de qua superius: aliquando enim à facie indurata dolores colici, & plurima symptomata oriuntur: memini, me agrum nouisse, qui tumore quodam duro in parte sinistra sub plene spatio duorum annorum valde opprimeretur: Medici vnctionibus, & fomentationibus illum continuo tractarunt sine vlllo beneficio; tandem aliis superuenientibus symptomatibus, interijt. Ego desiderans antequam esset funeratus, intueri locum affectum, iussi, vt Chirurgus illius cadaueris tumorem vsque ad imum incidere, incisioque peruenit vsque ad intestinum ileum, facta apertione inuenimus causam illius antiqui tumoris esse, (quod risum valde mouit) stercus quoddam durissimum: deinde causam cur aliquando ille miser excerneret per aluum, globulos quosdam virides, & durissimos inuenimus: fæx enim ob pondus deorsum grauitans secundum aliquam portionem conuertebatur in globulum, qui quotidie virtute enematis excernebatur, & deinde ob incendium magnæ arteriæ, quæ prope erat, iterum noua fæx illi massæ applicabatur, & exiccabatur, vnde ex his & aliis causis non exigua symptomata exoriebantur. Ex præcognitione prædicti casus alios similes non paucos sanauimus oleo amygdalarum dulcium ad duas uncias mensis cursu quotidie sumpto, quatuor horis ante cibum: sed vnde digressi sumus redeuntibus respondemus ad dubium, quod fæx dura efficiat illam angustia speciem, quæ dicitur, oclusio, sicut dum verruca aliquem meatum ocludit, vel dum lapis, collum vesicæ.

CAPITIS XCV.

PARTICULA III.

Quod si nonnulla ex proximè dictis inuicem complicantur, varias habebunt indicationes: sufficiet autem in vno exemplo habuisse sermonem, quoniam de omnibus in libris de arte curandi plenius sumus exequuti.

Tex. 64. Supponatur cuiuspiam particula multitudine sanguinis influi, adeo vt intendatur in ea vena, non maiores tantum, sed etiam parue, quæ prius sensum effugiebant: nunc verò iam plena visu comprehenduntur, sicuti plerumque in oculis ob tunica albedinem manifestissime patet: par siquidem est, quod & alia vasa, quæ latent sensum, iam plena dispendantur, nondum & ipsa ob paruitatem visui manifesta: & iam periculum imminet, ne quod ex vasis exudat, ad spacia vacua, quæ in medio sunt, effundantur, aut ne iam paucum aliquod sit effusum.

Tex. 65. Huius quidem affectus sanatio intentione habebit euacuationem, aut, vt manifestiori vocabulo utamur, abeuationem: siquidem morbus erat immoderata partis repletio.

N text. Superiori docuit, dum obstructiones, vel angustia sunt facta à causis, seu tumoribus comprimantibus, vel ab aliis affectibus. quod cura sit auspicanda ab illis affectibus, qui angustias efficiunt; docuit Gal.

fusè in metho. lib. 3. c. 9. & lib. 7. c. 12. omnes indicationes, antequam medicus aggrediatur morbi curationem reduci ad tres, videlicet ad vrgens, ad causam principalem, & ad causam sine qua non: Nos quoque edidimus lib. 15. meth. vitandorum errorè qui est de indicantium æquilibrio, vbi omnes indicationum comparationes enumerauimus, & mox quæ primum locum, quæ secundum, quæ tertium obtrineant ex Galen. sententia declarauimus.

In hoc tex. Gal. supponens doctrinam de indicantium ordine esse explicatam in arte curatiua, id est, in methodo, hîc breuissimè, & clarissimè docet exemplo multitudinis sanguinis in aliquâ partem confluxi, quod semper sit auspicanda cura à sanguinis multitudine; & à quouis affectu, qui cæteros efficere solet.

Textus potest diuidi in tres partes: in prima docet, in affectibus complicatis oriri indicationes complicatas: in secunda, quod in hoc lib. compendiofo satis fit, vt indicationes exemplo angustiae factae à multitudine sanguinis declarentur; quia plenissimè de his egit in methodo: in tertia parte duo facit; primò proponit pro exemplo fluxionem sanguineam, deinde quomodo secundum intentionem communem sanguinis confluxi multitudo curetur: Gal. considerans sanguinis confluxum in aliquam partem, dat nobis occasionem considerandi, quomodo fiat apostema; quamuis Galeni intentio in hoc loco non sit, vt omnes Expositores falluntur, agere de apostemate, immò neque de nomine apostematis fecit mentionem; concedimus tamen, quod ex hoc loco colligi possit, quomodo fiat apostema, sit enim vt docet in tex. dū sanguis à maioribus venis in minores fertur, easque replet: ob nimiam enim repletionem non solum aperiuntur illarum orificia; sed sanguis in spatia effunditur, mox per diapedesim, id est, resudationem factam à tunicis venarum spatia

implentur; & deinde sanguis à spaciis ad partium substantiâ effunditur: dum enim sanguis, vel sanguinea serositas est effusa inter spacia, adhuc nō est factum apostema: immò accidere solet, vt sanguis inter spacia contentus aliquâdo non penetrèt partium porositates; & per consequens non fiat apostema, sed solum abscessus; differt enim abscessus ab apostemate, quia in abscessibus humor peruenit ad spacia, quæ sunt inter partes, & non ad porositates; apostema verò fit dum humor sanguineus non solum à maioribus venis ad minores, & à minoribus ad minimas, & capillares, sed ad spacia, & porositates partium trāsfertur. Docet deinde Gale quæ sit communissima intentio: dicitque esse euacuationem, aut vt manifestiori vocabulo nos docet abeuacuationem id est, diminutionem sanguinis; differētia enim inter *κένωσις*, i. euacuationē, & *ἀποκένωσις*, id est abeuacuationē, est, quod euacuatio amplectitur totalem euacuationem; abeuacuatio verò solum partem redundantē humoris euacuandi.

1 Dub. Gal. intentio in hoc tex. videtur esse, quod proponat sub exemplo apostematis varias angustias, in quibus variæ oriantur indicationes nihilominus non videtur, quod apostema contineat in se plures species angustiae; quia omne apostema solum comprimēdo efficit angustiam, non obstruendo, vel alio modo.

Responderetur, in apostemate contineri omnia affectuum genera: & varias species angustiae: quod verò apostema constet ex omnibus morborum generibus; ex eo patet, quia primo apostema est magnitudo aucta; quæ est species malæ cōpositionis: secundo est intēperies calida, & humida partium similiarium apostemate correptarum: tertio est soluta unitas. Præterea qui vellet percurrere omnes species morborum inueniet in parte apostemate obfesa omnes species ferè morborum contineri: Quod hoc verum sit patet, quia præter compressionem ad-

est quoque obstructio venarum, spaci-
rum. & pororum inflammatae particulae;
quod verò in multitudine sanguinis trās-
missi in aliquam partem corporis obse-
sam inflammatione sanguis transmissus
sit à maioribus venis ad minores, & ab
his ad minimas, Gal. probat exemplo
venarum capillarium oculorum, quæ in
ophtalmia conspiciuntur rubrae, & re-
pletae, quod accidit ob albedinem tuni-
cæ adnatæ: quod igitur accidit in inflam-
matione oculorum, idem contingit in
omnibus corporis partibus inflammatio-
ne obsessis; quantumvis capillares aliarum
partium tumidae & rubrae, cum internæ
sint, fugiant oculorum obtutum.

2 Dub. videtur, quod Gal. nos decipiat;
quia exemplo apostematis vult mixtos. &
complicatos affectus considerare: tamen
exemplum est de affectu complicato
cū suis causis, id est, de apostomate cum
sanguinis multitudine illud generante.

Respondetur, quod agens Gal. de cō-
plicatione affectuum non excludat cau-
sas generantes quia causæ quoque à Gal.
vocantur affectus. Præterea non agit in
hoc loco de apostemate, immò neque il-
lud nominat; sed solum sub exemplo
multitudinis sanguinis ostendit compli-
cationem omnium ferè morborum; quia
primo multitudo sanguinis conflua ex-
ficit aliquam magnitudinem auctam: se-
cundo intemperiem calidam, & humi-
dam: tertio solutam vnitatem: quarto an-
gustiam in compressione, & in obstru-
ctione, quatenus capillares venæ, spacia,
& porositates musculorum sunt repletae.
Hinc valde errat Argenterius, dum oc-
casionem huius leuissimi dubij Gale. repre-
hendit, qui magno artificio vsus est, quia
declarauit vnico exemplo multorum af-
fectuum complicationem: si quis enim
percurreret omnes affectus præter na-
turam, non inueniret alium, qui esset
cum tanta complicatione, quanta est af-
fectus, qui sit à copia sanguinis conflui
in aliquam partem.

3 Dub. Gal. proponit sub exemplo mul-
titudinis sanguinis conflui in aliquam
partem affectus complicatos: tamen in
tanta complicatione vnicum proponit
scopum curationis, id est, euacuationem,
seu abeuacuationem; quomodo igitur
affectus erunt multi, & complicati, si
unicus tantum sufficiet scopus?

Argenterius occasione huius dubij ait,
Gal. parum sæliciter de scopis morbo-
rum complicatorum egisse, quia in com-
plicatis affectibus non vnicus, sed multi,
& inter se diuersi proponuntur scopi.
Quæ omnia conceduntur Argenterio,
quia Gal. multos. & varios quoque sco-
pos in textibus sequentibus proponit, vt
infra patebit: indeque modo coniciamus,
& coniciemus, quam oscitanter Argen-
terius interpretatus sit Galenum, quia
recitat eius opinionem antequam tex.
sequentes percurrat, in quibus tradit
Gal. varios scopos, seu intentiones, quas
desiderat Argenterius in complicatis af-
fectibus; & quod venia sit indignus, pa-
ter, quia ostendit, se fuisse hominem om-
ninò memoria destitutum: dum enim ex-
posuit sequentem textum, in quo legun-
tur, quæ ab illo desiderantur debebat se
corrigere, & presentem expositionem
contra Gal. obliterare. Neque potest au-
ctor, quæ in quolibet tex. sunt inserta, &
feliciter declarata, in hoc vnico ex-
plicare: demum in hoc libello non potest
sèper plenissimè de qualibet re sermonè
institui: quia in hoc libro continentur
capita artis, sed non eo modo, quo in
aliis libris à Gal. sæliciter explicantur.

Respondemus nos, quod in hoc tex.
Gal. vnicum proponat scopum, & in se-
quentibus alios: nōne dicet in sequen-
ti tex. quod superfluitas retrocedens sit
euacuanda per patientem particulam: nōne
declarat modos retrocessus, & modos
quibus per patientem particulam sit eua-
cuandum: & deinde in aliis textibus, nōne
omnes scopis summo ordine declarati
sunt: Præterea Gal. proponit multitudi-

nem sanguinis in aliquam partem confluxi: cui dubium, quod hinc affectus est communis, indicatque ab euacuationem, quæ multitudini satisfacit: neque agit hinc de affectibus prodeuntibus à sanguine mala qualitate peccante: quæ enim fiunt à sanguine mala qualitate peccante sunt, ut ædemata, quæ à pituitoso vel scyrrihi, quia à melancholico; vel erysipelata, quæ à bilioso sanguine fiunt: hi tumores non solum euacuationem, sed alterationem variam pro affectuum varietate indicant: demum licet multitudo sanguinis conflua vnum solum scopum habeat, id est, ab euacuationem, tamen quatenus est conflua, inde multi suboriuntur scopi, qui à Gal. traduntur, quia vel repellentibus vel digerentibus, vel curim aperientibus esse procedendum docet.

4 Dub. Gale. in tex. videtur errare, quia effusionem sanguinis factam in aliqua parte dicit fieri per diapedesim, id est, per exudationem: de apertione verò osculorum venarum capillarium nil dicit, quod repugnat generationi apostematis, quod ut fiat non solum est necessarium, ut sanguis ichorosus è tunicis venarum exudet; sed etiam ut sanguis perfectus ab orificiis venarum influat ad spacia, & porositates.

Respondetur esse verissimum, quod apostema fiat non solum à sanguine, qui exudat, sed etiam ab illo, qui per anastomosim, id est per apertionem orificiorum minimarum venarum effunditur. Ratio verò cur Gale. nil dicat de sanguine per anastomosim transmissio, est, quia loquitur de sanguinis multitudine fluente in patientem particulam à maioribus venis ad minores, & à minoribus ad spacia per diapedesim, & non per anastomosim: ut propterea maxime errent Expositores, qui putant, Gal. in hoc tex. uti exemplo apostematis: quomodo igitur agit de apostemate si solum mentionem facit de sanguine qui exudat è tunicis? hic certe non conuertitur in pus, sed solum digerentibus tollitur: Tunc de suppurantibus

nil dicit, quæ remedia sunt propria apostematis.

5 Dub. indicatio sumpta à causa dicitur præservatio à morbo, curatio: at sic est, quod multitudo sanguinis influxi in patientem particulam est causa, & non morbus, ergo erit vocanda præservatio, & non curatio.

Respondetur, quod in codice antiquo sic legebatur, huius affectus curatio. In Leonicensi verò legitur, huius affectus à *causa*, scilicet sanatio, sanatio enim prædicatur de curatione, & perservatione.

6 Dub. dicit Gale. in tex. quod si multitudo sanguinis influat in patientem particulam, quod eius sanatio sit ab euacuatione; quod non videtur semper verum: quia sapientissime influit sanguis in aliquam particulam: attamen per insensibilem perspirationem, quod influxum est, absuitur.

Respondetur multis modis: primo dicimus, per excretionem insensibilem medicum quoque digerentibus euacuare: secundo respondemus, dum multitudo sanguinis influit à venarum ostiis usque ad spacia, & ad porositates, tunc per suppurationem euacuari, & de hac fluxione non est locutus Galenus, sed de illa, quæ per exudationem è tunicis venarum ad spacia, & ad porositates transmittitur, quæ materia digerentibus facile euacuatur. Modos verò cognoscendi quomodo influxus digerentibus sit euacuandus; & quomodo suppurantibus; & demum quomodo est in abscessum conuersurus, est colligendus ex Gale. lib. 3. progn. 29. ubi hæc omnia distinctissime docet his verbis; *Si vires valide sint, & humores calidi, per excretionem fit indicium, id est, per insensibilem perspirationem: addit, si humores frigidi sint, & vires robuste per abscessum fit indicium; similiter si sunt calidi, & vires debiles per abscessum quoque indicantur*, addit, qui verò vires debiles, & humores frigidos habent, vel moriuntur, vel vix longo temporis intervallo humores concoquunt. Ecce quam diuinitus

Gal. docet, quando per insensibilem perspirationem, quando per abscessum, id est, per suppurationem humores sanantur; & quando in corruptelam, & gangrænam desinunt: dum enim humores sunt frigidi, & vires partis sunt debiles, tunc virtus partis ab humoribus superatur, & inde moritur; vel saltem fiunt abscessus, ateroma scilicet steatoma, vel meliceris.

7. Dub. non videtur verum, quod frigidi humores in parte debili non possint suppurari; quia experientia aliquando obferuamus empyematicos debiles catarrhum frigidum in pus conuertere.

Respon. ex Hipp. & Gal. 1. præd. 35. tumores factos à frigidissimis humoribus in parte calida posse spacio 60. dierum suppurari: quare non est mirum, si humores frigidi in empyematicis conuertantur in pus, quia cavitates thoracis est prope fontem caloris: dum igitur Gal. dixit, frigidos humores in parte debili non suppurari, intellexit de parte frigida, quæ paupertate sui caloris non valeat incidere materias viscosas, & eas in pus conuertere.

CAPITIS XCV.

PARTICULA IV.

Textus 66.

Necessarium igitur est, ut aut superfluitas retrocedens euacuetur, aut per ipsam patientem particulam. Retrocedet autem, vel impulsæ, vel attractæ, vel transmissæ, vel horum uno aliquo modorum, vel omnibus. Per locum verò patientem euacuabitur, partim quidem manifestè, & sensibiliter, partim verò in vapores resoluta. Si igitur vniuersum corpus plus, æquò plenum fuerint per patientem locum minime euacuandum.

Nam si scarificationibus, aut sectionibus sensibiliter euacuabimus, plus ratione excitati doloris attrahemus. Si verò calefacientibus dispergere tentabimus, plus erit id, quod vi caloris ad partem attrahetur quam dispersum. Quod si in eo elaborabimus, ut quod influxit retrocedat corpus plenum non admittet.

Extus iste continet præcepta artis præcipua; quæ vt distinctè percipiuntur, Gale. in hoc tex. tria facit: primo docet quot modis fiat humorum retrocessus: secundo quot modis per partem affectam euacuentur humores: tertio si corpus est plenum nullo modo partem affectam esse euacuandam.

Sensus igitur talis est; diximus superius, quod sanguinis multitudo in partem aliquam influxa à maioribus venis ad minores, & deinde ad spacia, & porositates vnico remedio sananda sit, euacuatione scilicet. In hoc loco verò duos modos docet, quibus fieri potest hæc euacuatio, alter est per retrocessum; id est, vt sanguis influxus recurrat ad originem vnde defluerit: alter modus euacuando per patientem particulam: deinde statim docet, retrocessum tribus modis fieri posse: primo, per impulsione, quæ fit repellentibus frigidis, seu astringentibus: secundo per attractionem, quæ fieri potest phlebotomia, cucurbitulis, ligaturis, balneis, frictionibus, clysteribus, & pharmacis, sicuti dum cucurbita mammis apposita attrahit sanguinem menstruum, dum immodicè fluit. Similiter phlebotomia attrahit sanguinem confluxum ad venas capillares pleuræ, ne maior fiat inflammatio: simili modo ligaturæ, & balnea pedum trahunt humorem confluentem ad partes supernas: Itidem pharmaca trahunt humores confluentes ad cutem, eosque aduertunt ad intestina: Tertio modo

modo retrocessus fit per trāsmiſſionem, quæ fit ab expultrice facultate naturali: Medicus ſolum eam roborat, nō tamen aſtringentibus rhypticis, ſed moderatis; ſicuti eſt vinum nigrum; vel parat vias; quemadmodum dum in pleuritico vtitur expectorantibus; quorum auxilio natura facilius expellit materiam exiſtentem in pleura: vel medicus irritat expultricem: ſicuti dum vtitur inunctione hydrargyri, cuius beneficio natura trāsmittit ad os luem gallicam per vniuerſum corpus diſperſam: Hic modus non eſt impuſſio, ſed tranſmiſſio: quia impuſſio eſt opus ſolius medici: tranſmiſſio verò medici, & naturæ: arbitror, argentum viuum non ex ſe ſolummodo impetum facere ad os, ſed etiam virtute facultatis expultricis: aliter ſi mortua corpora inungerentur, fieret in iſſis quoque hæc impuſſio ad os, quod à nemine conceditur.

Hic notatur error Argenterij, qui putat per impelli intelligi impuſſionem factam à facultate expultrice naturali: per tranſmitti verò intelligi tranſmiſſionem factam à virtute medicamentorū aſtringentium; quod repugnat veritati: quia impuſſio eſt motus violentus: quare debet virtute medicamentorum fieri, & non expultricis naturalis: tranſmiſſio verò eſt naturæ opus: naturæ enim facultatis expultricis eſt ab vno in aliū locum tranſmittere. Præterea verbū Græcum *ὀΐω* ſignificat expello, & impello, ſed cum violentia: quare id non ab expultrice naturali fiet, ſed à vi medicamentorum: colligimus igitur tranſmiſſionem conuenire naturæ, & impuſſionem medicamenti contra Argēterium, qui contrariam ſententiam ſuſtinebat.

Declarat deinde duos modos, quibus euacuatur, quod eſt in parte affecta per inflammēt partem affectam: primus modus eſt, per euacuationem ſenſibilem: ſecundus per inſenſibile: ſenſibilis euacuatio fit, vel ſacrificando, vel ſudando:

inſenſibilis fit vſu digerentium; quæ in vapore conuertunt materiam conſluam, quæ euacuatio tanti eſt momenti, vt in ſanis corporibus ſit abundantior cæteris omnibus ſenſibilibus, vt nos in ſtaticis experimentis probauimus: ibi enim quiſque videbit, quod ex octo partibus cibi, & potus natura ſpacio viginti quatuor horarum, quinque partes circiter inſenſibiliter reſoluat.

Postremò Galen. dat aureum præceptum, quod ſi corpus totum eſt plenum plus iuſto, nullo modo debeat euacuari per partem plenitudine affectam: quia ſi fieret euacuatio ſenſibilis, quod fieri ſolet ſcarificationibus, vel ſectionibus, vel aliis modis dolorem efficiētibus, tunc ratione doloris fieret maior attractio, quam euacuatio: ſi fieret euacuatio inſenſibilis per partem affectam, quæ fieri ſolet digerentibus, tunc ratione caloris fieret maior attractio, quam euacuatio. Simili modo ſi vluerimus curare, vt humores virtute medicamentorum retrocedant: tunc corpus cum ſit plenum, non admittet retroceſſum, neque per impuſſionē, neque attractionem, neque tranſmiſſionem: ſed ſi corpus plenum admittet, quod medicamentum impellens, vel tranſmittens poſſit obrudere, & tranſmittere, tunc humores petunt viſcera, & ſequitur mors: exempla apud Hippocratem huius retroceſſus in corpore pleno varia ſunt, adeſt illud Chritonis, de quo loquens Hippocrates habet hæc verba. *Chritoni toto pede doluit: ſed cum pes totum humorem non caperet, retroceſſit, vnde delirium, & mors*. Simile eſt illud Lariffæ calui, qui habebat dolorem in femore, femurque dolore deſiit; quia humores retroceſſerunt & caput petierunt, & inde periit. Præterea qui hydrargyri inunctione ſepè vtuntur, optimè ſciunt, quod niſi corpus prius habeant omnino expurgatum medicamenti, & decocto guaiaci ſaltem per viginti dies, eueniat, vt tanto cum impetu humores retrocedant.

dant, & pétant caput, & guttur, vt aliquando suffocentur.

1 Dub. Gal. videtur supponere in hoc text. quod humores, qui sunt extra venas possint retrocedere iterum in venas: quod videtur falsum: quia ipsemet Gal. loquens de pleuritide dicit, sanguinem qui à venis excidit, non amplius in venas reassumi, sed per sputum, vel euaporationem educi, quamuis verò iubeat esse faciendam in pleuritide euacuationem vsque ad mutationem coloris, illud indicat, euacuari sanguinem non contentum extra venas, sed illum, qui continetur in venis vicinis pleuritidi.

Respondetur, Gal. in hoc loco non asserere sanguinem extrauenatum posse retrocedere in venas; sed intelligere de sanguine existente in venis capillaribus, quæ ita replentur, sicuti illæ, quæ in oculis illorum, qui patiuntur ophthalmiam. Præterea est notandum, Gal. in hoc text. pro exemplo non proponere apostema, vt omnes Expositores putant, sed multitudinem sanguinis influxam in aliquam partem, vbi venæ sint tumidæ, & adhuc nihil synceri sanguinis extrauenatum sit; sed solum exudauerit ichor, qui amplius in venas non reassumitur: sed tollitur per insensibilem perspirationem. Hinc valde decipitur Argenterius, qui putat, sanguinem extrauenatum à remediis comprimibus posse iterum in venas resumere: quia sanguis extrauenatus statim naturam propriam amittit: quoniam vel in thrombon conuertitur, vel putrescit. Præterea sanguine extrauenato statim venarum ostiola cohsidunt, vt nihil sanguinis ingredi possit, & nunquam aperiuntur, nisi dum sanguis egreditur attractus, vel expulsus: nec valet, quod obijciunt, sicuti pus pluritidis, & thoracis per vias latentes aliquando ad vasæ vrinæ penetrat: similiter dicendum de sanguine extrauenato, quod rectum in venas ingredi possit; quia argumentum est vanissimum: pus enim est summe tenue, sanguis verò cras-

sus, & fibrosus; valeret enim argumentum si sanguis esset tenuior pure, vel saltem æquè tenuis; sed cum sit crassior, argumentum redditur vanum.

2 Dub. Gal. dicit in text. si totum corpus est plenum per patientem partem non esse euacuandum; hoc videtur reluctari experientiæ; quia si hirudines applicentur hæmorrhoidibus tumidis, quamuis corpus sit plenum, iuuant. Præterea ex Galeno à quocumque loco euacuetur sanguis, minuitur plenitudo.

Respondetur, quod non solum oportet sententias Gal. intelligere: sed rationes, quibus mouetur ad illas proponendas, penetrare: rationes quæ mouet Gal. ad dicendum, quod, si corpus sit plenum, non conueniat per partem patientem euacuare, sunt, vel dolor excitatus à sectionibus, vel calor à calidis medicamentis, quæ habent vim excitandi euaporationem: at sic est, quod hirudines applicitæ hæmorrhoidibus, neque dolorem, neque calorem excitant; ergo à Gal. non excluduntur, quamuis applicentur corpori existenti pleno: Arbitror tamen ego, quod sanguisugæ in corpore valde pleno non possint tuto applicari: quia semper maior sit attractio, quam sanguinis euacuatio. Præterea hæmorrhoides dupliciter considerantur, vel vt curant morbum superiore, vel vt ipsæ dolentes debent sanari: primo modo semper hirudines applicatæ iuuant: secundo modo nunquam; quia semper succedet maior attractio, quam euacuatio, & fient circa hæmorrhoides sæuiores symptomata. Ex his colligimus præceptum obseruatione dignum, quod vbi est dolor in parte aliqua laborante, semper prius sit attendendum dolori, quam cæteris symptomatibus: quia dolor in vrgentium catalogo reponitur: si verò plura essent vrgentia, sicuti si præter dolorem esset aneurisma, vel conuulsio, tunc primus dolor spernitur: quia vrgetiori prius est attendendum: quot verò sint vrgentium classes, & quæ sint, & quibus primo

fit attendendum, nos fusè egimus lib. 1. 5. meth. nostræ, qui inscribitur de indicantium æquilibrio.

3. Dub. dicit Gal. in text. in corpore pleno non esse euacuandum per partem patientem, nec sensibiliter, quia excitatur dolor; neque insensibiliter, quia excitatur calor, & fit maior attractio: reddit igitur Gal. duorum effectuum specie diuersorum vnica causam, quæ est plenitudo; quod aduersatur Philosophiæ; quia vnus rei vnica debet esse causa, & multorum effectuum multæ causæ.

Responderetur, quod multorum effectuum vna potest esse causa remota; sicuti Sol est causa efficiens effectuum innumerabilium: quinimò hic obseruatur mirabilis ordo resolutius in primam causam: nam si quis quæreret cur in pleno corpore non conueniat scarificatio, ei responderetur, quia excitatur dolor: si quæreret, cur non est excitandus dolor, responderetur, quia dolor plus attrahit, quam sit id, quod euacuatur. Similiter si quis quæreret, cur dolor magis attrahat: responderetur, quia corpus est iusto plenius, & hæc est causa postrema, in quam aliæ resoluuntur. Similiter si quis peteret, cur digerentia non sunt alicui parti applicanda, quando corpus est plenum, responsio est, quia resoluentia calefaciunt; si quis quæreret, cur quæ calefaciunt nocent, responderetur, quia attrahunt plus, quam euacuant, si quis demum peteret, cur magis attrahunt, quam euacuant; vltima responsio est, quia corpus est plethoricum; & hæc est causa in quam omnia resoluuntur: quæque est remota, & multorum effectuum causa.

4. Dub. dicit Gal. quod tres sunt modi, quibus retrocedunt humores; primus est impulsio, secundus est attractio, & tertius est transmissio: Galenus autem omittit quartum modum, dum scilicet humores spontè mouentur ad partes inferiores ratione grauitatis.

Responderetur ex Gal. 2. de differ. fe-

brium, cap. vlt. humores videlicet non fluere à se ratione grauitatis, aliter omnes ad inferiora mouerentur, & in hominibus sanis pedes semper essent tumidi, & caput sanguine careret, sed vel mouentur à parte mittente, vel recipiuntur à parte attrahente: patet experientia in illis, qui stant, & currunt, caput & faciem sanguine repleri: proinde in venis sanguis nec grauis, nec leuis est sicuti in proprio loco elementa, nec graua, nec leuia sunt.

5. Dub. dicit Gal. in text. retrocessum fieri tantum tribus modis, omisitque vacuum, ratione cuius fiant celerissima attractiones.

Respondemus, vacuum nihil esse, idè ex se nihil agere; atque attractiones non fieri à vacuo, vt à causa efficiente; sed quia, vbi est vacuum, ibi est pars omnium imbecillima, vel ibi nulla est resistentia; idè excrementa à quauis corporis parte expulsa facile ibi recipiuntur; quare vacuum non per se, sed per accidens attrahere dicitur. Hinc Gal. lib. de causis morborum, cap. 6. dicit, naturam semper depellere id quod abundat in partes omnium imbecilliores; loca verò imbecilla dici vacua: quia nulla est resistentia: quinimò ego lib. 10. metho. sustinui, calorem attrahere quatenus rarefacit partem, & eam reddit capacem ad suscipiendum; calor efficit hanc capacitatem; tum quia rarefacit poros, tum quia conuertit materiam crassiorem in vaporosam auram: calor enim ellychnij non alio modo sursum attrahit oleum, nisi quia illud prius efficit subtilius, & vaporosius, de ratione cuius est ascendere, simili modo arbitramur, nutritionem fieri in qualibet viuientis particula; primo enim ratione sui caloris attenuat alimentum; deinde attenuatum, & factum subtile, & vaporosum redditur aptissimum vt ascendat, & tranet quamlibet partem, vel densam, vel in parte superiori collocatam; calor tamen, qui est efficiens, & attrahens est insertus fibris

fibris partium viuentium. Hinc fit, quod si alimentum est nimium crassum, vel viscidum, difficulter penetrat, & concoquitur, valde enim distat à natura tenui, & vaporosa.

6 Dub. non videtur, quod humores solum illis tribus modis à Gal. propositis retrocedat, quia humores quoque retrocedunt à parte affecta, quando non possunt detineri: exempli gratia aliquando in calore æstiuo liquefiunt humores, qui sunt in cerebro, & vt liquefacti descendunt, quia non possunt detineri à retentrice cerebri.

Respondetur, quando dicimus, humores non posse retineri, non tamen excludimus, quod à facultate expultrice non transmittantur: dum enim ob nimium æstus liquidus catharrhus descendit, tunc concurrunt quoque facultas expultrix (quod nonnulli Medici non intellexerunt) quæ expellit liquidum, & tenuem catharrum: in cadauere sanè, quamuis liquidissimus esset catharrhus non fluere.

7 Dub. aliquando contingit, vt facultas retentrix cerebri sit ita imbecillis, vt non possit detinere humores aptos nutritioni, quo casu retrocedunt humores à cerebro ad partes subiectas, ergo præter tres modos retrocessus dabitur alius, qui est propter imbecillitatem.

Respondetur, Gal. enumerasse tres modos retrocessus pertinentes ad Medicos, id est quibus medicus potest efficere, vt retrocedant humores à parte affecta: primus est per transmissionem: secundus per attractionem: tertius per transmissionem: hic modus per transmissionem conuenit naturæ expellenti, potest tamen medicus iuuare naturam, vt melius expellat: modus verò retrocedendi humores, qui sunt in cerebro, propter imbecillitatem non pertinet ad medicum: quia medicus quando veller reddere cerebrum imbecillius, interficeret, & non mederetur: potest tamen externas corporis partes reddere imbecilliores cauterio, nectionibus laxanti

bus: sed tunc humores non retrocedunt: sicuti ob imbecillitatem cerebri accidere solet: quomodo verò partes imbecilles recipiant excrementa, nos docet Gal. 3. de naturalibus facultatibus, c. 13. & 13. meth. c. ult. id scilicet nasci non à facultate attractrice, sed expultrice sanarum partium, & non imbecillium.

8 Dub. Gal. in tex. dicit, in patiente particula duos esse modos euacuandi: alterum sensibiliter, secundo scilicet, vel quocunque modo aperiendo cutim: alterum per insensibilem perspirationem: quæ doctrina præsentis proposito non conuenit: quia dum fiunt apostemata, nisi factum sit pus non conuenit sectio, vel apertio: dum verò est factum, non est amplius apostema, sed abscessus: ergo male facit in hoc loco dum proponit pro curatione apostematis sectionem, & apertionem. Præterea Gal. 13. methodi, & 2. ad Glauconem non vult, in curatione inflammationis vt sectione, & scarificatione: quia id solum fit in gangrænis, & carbunculis: de quibus hic Galenus non agit: Hæc dubitatio proponitur ab Argenterio contra Galenum, sed quam leuis sit, iam ostendemus.

Respondetur, quod in hoc tex. non agitur, an conueniat in apostemate apertio: antequam pus factum sit: sed agitur de modis euacuandi partem affectam: Medicus deinde debet videre, quis ex duobus conueniat. Præterea nos negamus, quod Galenus pro exemplo in hoc textu proponat apostema: immò hæc expositio Argenterij, & aliorum Expositorum est radix multorum errorum: quia solum Gal. considerat multitudinem sanguinis influxam in patientem particulam, & de facto apostemate ne verbum quidem facit: sed esto quod Gal. in exemplum summat apostema, dicimus, quod etià in apostemate liceat (antequam pus factum sit) aliquando sensibiliter euacuare, dum scilicet magis potest indicans, quam prohibens: exempli gratia aderit apostema in inguine

occasione luis gallica, & ab illo eleuantur vapores ad caput, qui dolores truces efficiunt; tunc quamuis in hoc apostemate pus non sit factum, tamen ita crudum aperitur, vt euacuetur aliquid sensibilibiter, & reucllatur materia cruda, & virofa: quia per hanc reuulsionem statim dolores capitis, & sanantur, & inde alopecia euitari solet: proinde Argenterius non penetrans methodi arcana non intellexit Galeni præcepta.

9 Dub. dicit Gal. in tex. quod per patientem particulam non sit euacuandum insensibilibiter, neque sensibilibiter, si corpus plus æquo plenum fuerit: quod est contra medēdi vsū: quia Medici, quamuis corpus nō sit plēnū plus æquo, sed sit mediocriter plenum, non applicant localia, nisi prius corpus purgerur: poterat igitur Gal. dicere, non esse euacuandum per partem affectam, si corpus plenum sit; nec debebat addere plus æquo plenum.

Respondetur, quod licet vti digerentibus medicamentis ante euacuationem totius, quamuis corpora sint mediocriter plena: ideo admonet, quod non liceat vti digerentibus, vel sectionibus, si corpora plus æquo plena sint: Quod hoc sit verū, pater ex historia Larissæ calui proposita ab Hip. in epid. in qua Gal. habet hæc verba: *Si ex antecedenti victus ratione nulla colligitur plenitudo statim vinum possumus localibus humidis, scilicet fomentis: & addit, si per hac non sedetur dolor, tunc corpus erit euacuandum.* Idem obseruatū in historia Anaxionis proposita ab Hipp. & declarata à Gal. in qua Hip. pro sedando dolore pleuritico vsus est fomentis, antequā sanguinem euacuaret, & totum corpus purgaret: & hæc est causa quod Gal. in hoc loco dixit, localia non esse applicanda in corpore plus æquo pleno; quia in mediocriter pleno applicari potest localia ante totius purgationem: quæ verò sint hæc localia ex dictis colligimus, esse nō solum digerentia, & resoluentia per insensibilem perspirationē, & anodyna, sed etiam

repellentia, quæ in corpore mediocriter pleno, sunt particulæ affectæ defensiuæ sine euidenti interiorū viscerū læsione.

CAPITIS XCV.

PARTICULA V.

Vt hac igitur ambo fieri possint, totum corpus euacuare oportet; vel omnino ad contraria loca retrahere, quod patietur particula insluit: Quo perfecto opere, prius à parte repellendum, mox dispergendū: quāto enim per maiora sit, tanto expeditior est euacuatio.

IN text. superiori Gal. dixit, dum multitudo sanguinis insluit in aliquam partem à venis maioribus ad minores, & tandem ad spacia, quod si corpus sit iusto plenius, non sit conueniens, vt fiat retrocessus humorum confluxorum, neque conueniat euacuatio per partem affectam, quia corporis plenitudo ob rationes superius allatas est impedimento.

In hoc tex. tradit ordinem, quid vide licet primo, quid secundo, quid tertio, & quid quarto loco sit agendum pro curatione incipientis apostematis in corpore plethorico considerari. Dicit igitur (hæc ambo) id est retrocessus, & euacuatio per partem affectam non fient, nisi totum corpus prius euacuetur: hæc indicatio est prima in executione, & postrema, vt ostendimus superius, in speculatione.

Nonnulli disputant, an per euacuationē totius Gal. intelligat phlebotomiam, vel inediā, vel alias euacuationes: sed res est adeo clara, vt nō egeat lōgo discursu, quia eū loquatur Gal. in hoc loco de corpore habente sanguinis multitudinē, non potest intelligere aliam euacuationem, nisi illam, quæ per phlebotomiam fit: phar-maca enim, & inedia nō euacuant promptē & per se sanguinis multitudinem.

Secunda indicatio; post scilicet euacuationem totius est retrahere, & reuellere ad opposita, & contraria loca humorem fluentem: exempli causa humores confluunt ad oculos, ut efficiant ophthalmiam: tunc medicus primo loco debet totum euacuare; secundo retrahere humores ad contraria loca, quod fiet per cauterium in occipitio inustum, vel per cucurbitulas in hoc loco esset de natura reuulsionis agendum; sed quia satis fuisse egimus post explicationem tex. 16. c. 86. ideo nihil hic est dicendum; solum admoneo, retractionem per loca contraria esse proprietatem, quae conuenit per se reuulsioni.

Tertia indicatio, post scilicet euacuationem totius, & post factam reuulsionem, consistit in usu repellentium, quae particulae affectae sunt applicanda. Quod vero repellentia prius applicentur, quam digerentia, quae est quarta indicatio, nos docet Gal. 13. meth. c. 6. ubi habet, inchoatibus inflammationibus frigida, & adstringentia magis conuenire, quam digerentia.

Quarta indicatio consistit in usu digerentium: digerentia enim nunquam parti obfessa multitudine sanguinis applicantur, nisi prius totum euacuetur, & deinde humores, qui sunt in motu reuellantur, & mox repellentia applicentur; quia in corpore plus aequo pleno digerentia, quae sua natura sunt calida, magis attraherent, quam resolverent, & per consequens magis nocerent, quam iuarent.

Reddit rationem Gal. cur uti debeamus apocruisticis, seu repellentibus, quam digerentibus, videtur asserere, quod ea de causa antecedat, quia repellentia pellunt humores, qui sunt in venis minoribus ad maiores, quod contrarium efficiunt digerentia; quia haec dispergunt humores, qui sunt in venis minoribus, & trahunt ad vasa longe minora: quare, cum euacuatio per maiora vasa sit expeditior, & faciliior, erit prius illa tentanda, quam quae per minora fit. Notandum Expositores esse diuisos; quia nonnulli interpretantur alio

modo, quam nos proposuimus in tex. atque hoc modo legunt text. Gal. *quanto enim per minora sunt, tanto expeditior est euacuatio*, & in text. Leonicensi legitur *ὅτι μείων*, id est per minora, quae doctrina reluctatur veritati; quia euacuatio redditur expeditior, quando fit per vasa maiora, & non per minora; ideo plurimi alij Expositores legunt *ὅτι μείζων*, id est per maiora; rationeque consona est haec expositio; neque desunt codices antiqui, in quibus legitur *ὅτι μείζων*, id est per maiora.

1 Dub. Gal. dicit in curatione incipientis apostematis post factam euacuationem totius, & post factam reuulsionem esse utendum repellentibus, quod non videtur semper verum; quia saltem octo sunt casus, in quibus nullo modo uti debemus repellentibus in curatione incipientis apostematis: primus desumitur a Gal. 3. de medicamentis localibus. c. 2. ubi dicit, non esse utendum repellentibus, dum humor fluit ad emunctoria cutis, axillarum, & inguinis: secundus casus est dum fluit materia venenosa in partes externas: tertius, in motu critico similiter non repellimus: quartus dum pars est adeo imbecilla, ut immineat periculum, ne calor partis extinguatur, & hic casus proponitur a Gal. 6. de med. loc. c. 7. quintus, dum in parte obfessa sanguinis multitudine est vehemens dolor. Gal. n. 2. ad Glauc. 2. dicit, semper prius esse leniendum dolorem, quam alia applicentur localia: sextus est dum fluit materia ad partem vicinam parti principi; veluti si in facie esset erysipelas; ibi enim repellentia propellerent ad cerebri humores biliosos. Similiter non licet in anginis uti repellentibus: septimus, dum humores sunt in spaciis, & non amplius in venis; quia non datur retrocessus ab extrauenis ad intrauenas: hic casus est Gal. 13. meth. c. 6. octauus dum humor factus est per congestionem, & non per affluxum.

Respondetur dubitationi, quod vera sit sententia Gal. in omni cura apostematis

incipientis, dum verò prohibetur repercutientia, id fit ob prohibens magis potens. Similiter quando ob nimiam virium imbecillitatē corpora non possumus euacuare, non præterea dicendū est, corpus plenius iusto euacuationem nō indicare: Medici enim officiū duplex est, aliud dū proponit indicationes, aliud vero dū perpendit indicantia, & prohibētia, eligitque quod magis potest, quæ est dignior consideratio: non valet consequentia, in hoc casu non est repellendum ob prohibens, ergo humor non indicat repellens: dubiū est adeo debile, vt nō sit dignū solutione: dum verò dictum est, non esse repellendum, dum humor est in spaciis, ego superius probaui esse verissimū: addimus iterum, in hoc loco Galeni non sumpsisse in exemplum apostema, sed solum multitudinem sanguinis confluxam in aliquam partē, in qua non sit adhuc expulsus sanguis per orificia venarum ad spacia, sed solum per porositates tunicarum serositas egressa sit, quæ digerentibus facillimè tolli possit: neque Gal. vnquam nominauit in textibus superioribus apostema.

2 Dub. dicit. Gal. in curatione sanguinis confluxi in aliquam partem corporis esse prius repellendum, quam digerendū, seu dispergendum, quod non videtur verum: quia dum quis ab alto cadit, & percutitur, in partem percussam cōfluit sanguinis multitudo, & statim nos pro sedando dolore vtimur anodynis digerētibz, & nō repercutiētibz: immò si vteremur primo repellentibus, dolor fieret longē maior. Præterea est sentētia Auicennæ, q̄ si volueris retrahere in oppositas partes humores. primo debes dolorem sedare.

Respondetur, Gal. loqui de incipiente apostemate, quod adhuc factū non est, & quod à causa interna fit, id est à multitudine sanguinis confluentis in aliquā partē, & non de apostemate pendente ab externo accidente. Præterea in omni occasione prius est dolor anodynis auferendus, quā sint repercutiendi humores con-

fluxi: quia anodynum est remedium vrgentis; repercutiens vero est remedium causæ; vrgentia enim tenent primum locum, causæ verò secundum, vt docet Gal. 3. methodi 9. & 7. methodi 12.

3 Dub. dixit Gal. superius corpore existente pleno non cōuenire retrocessum; attamen in hoc tex. ait, antequam vtamur repellentibus, vel digerentibus opus esse, vel totū euacuare, vel ad cōtraria loca humores fluentes retrahere, quasi quod ante vsum repellētium sufficiat reuulsio sine totius euacuatione: quod relictatur principiis medicinæ, quia non possumus humores retrahere ad cōtraria loca, nisi totū prius sit euacuātū: non debebat igitur Gal. dicere ante vsum repellentium, vel totū esse euacuādū, vel humores esse retrahendos ad loca contraria: sed primo totum euacuandum, secundo vero reuellendum, & tertio repercutiendum.

Acachias, qui vidit hanc difficultatem; non accepit interpretationē Laurentiani, neque Leonici: sed aliam, quam à codice quodam Græco antiquo desumpsit, in quo non legebatur, vel euacuandum totum, vel retrahendum ad contraria loca, loco ꝯ, id est, vel legebatur ὅτι; quod significat deinceps: ita vt sic legeretur, totū corpus euacuare oportet, deinceps ad contraria loca retrahere, quod patienti particulæ insinit: quo perfecto opere prius à parte repellendum, mox dispergendum: & meritò secundo loco docet esse reuellendum: quia in corpore æquo pleniori non conuenit reuulsio: nisi prius totum euacuetur. Hæc responsio Acachias potest admitti.

Respondemus tamen nos, nullam facientes in codice Græco Leonici verborū mutationem, quod ante repellentia, & dispergentia sit euacuandū, vel retrahendum ad contraria, intelligendo de reuulsione facta cū euacuatione: reuulsiones enim sunt duum generum, aliæ sensibilibz euacuant, vt venæ sectio, curbitulæ scarificatæ, hirudines, &c. aliæ verò

verò non euacuât, vt vincula, frictiones, balnea, &c. qua posita distinctione dicimus, dum Galenus dixit esse euacuandum totum, vel reuellendum ante vsum repellentium, intellexisse de reuulsione facta cum euacuatione, quæ optimè conuenire potest ante aliam euacuationem: quia ipsamet euacuationem facit: atque ita nulla redditur dubitatio: quamcumque igitur accipias expositionem poteris Galenum defendere.

Non tamen potest defendi Argenterius, dum dicit Galenum in hoc textu intelligere per euacuationem, quando humor extra corpus educitur, per retractionem humoris ad contraria, quando humor non euacuatur, sed solum retrocedit in alias corporis partes, quod fit per frictiones & vincula: quia nos dicimus, hanc reuulsionem sine sensibili euacuatione corpore existente pleno nullo modo conuenire posse: quia nulla corporis pars admittet (vt probauit Galenus superius) humores, qui retrahentur, cum vbique locorum sit plenitudo: quod verò Galenus loquatur de corpore, in quo omnes partes sint sanguine repletæ, patet ex textu Galeni, vbi exemplificat de corpore, quod æquo plenius, sanguine sit, cui semper ante reuulsionem conuenit euacuatio.

Hinc Gal. 3. meth. c. 19. & 11. meth. 8. & 7. Auicennas, Paulus non vno in loco; Aërius sermone 3. c. 2. Oribasius, & plurimi alij volunt, vt applicentur cucurbitulæ in principiis morborum; neque in corpore repleto: omnis enim scarificatio cuiusvis particulæ supponit totius euacuationem ob rationes superius allatas.

CAPITIS XCV.

PARTICULA VI.

Textus 67.

A patiente verò loco adstringendo, ac

refrigerando, repellemus: sed exinanita loca attrahunt ad se ipsa quacunque reperiuntur. Hoc si quidem ostensum est in eo volumine, in quo de potentiis naturalibus agitur, & vasa præterea vigore ex medicamentis adstringentibus addito, à se ad alia remittent.

N text. superiori admonuit, non conuenire per partem patietem euacuare, neque vti repellentibus, nisi prius totum euacuetur; & deinde statim reuellantur humores fluentes ad partem affectam.

In hoc text. tria facit, primo docet, quibus remediis debeat humor sanguineus cõctus in parte affecta repelli: dicitque hæc remedia esse refrigerantia, & astringentia: de ratione enim frigidi, & astringentis medicamenti est cõstringere, & exprimere humores, qui sunt in venis minoribus, vt redeant ad maiores, vnde defluerunt: materiam huius remedij sunt portulaca, semina acaciæ, balauſtia, gallæ immatura, & alia id genus, & demum acetum, quod eum his ebullierit: quod verò frigida repellant, patet loco à contrario: calida enim attrahunt, ergo frigida repellent.

Secundo dicit Galenus facta euacuatione totius, tunc vasa maiora, quia sunt exinanita, & vacua ad sese trahere humorem reperiuntur: quare nisi totum esset euacuatum, repellentia essent vanissima: duo igitur requiruntur, vt dicit Gal. in hoc textu vt fiat retrocessus humorum à venis capillaribus partis affectæ ad maiores, & deinde ad maximas: primum vt totum sit exinanitum virtute phlebotomiæ, secundum vt repellentia applicanda parti affectæ sint frigida, & astringentia: quod verò vasa exinanita, & vacua habeant vim attrahendi dicit Galenus se ostendisse in lib. de potentiis naturalibus: quo pacto verò vacuum attrahat, superius

superius ostendimus, & lib. 10. methodi nostræ longè plenius.

Tertio dicit Gal. in fine text. partem affectam circumdatâ medicamêto astringente vigorem suscipere, & fortius expellere: virtus enim expultrix roboratur à siccitate repellentium: idem dicit Gal. 2. meth. cap. 15. astringentia scilicet roborare partem affectam, & roboratam valentius expellere.

1 Dub. non videtur, quod astringentia medicamenta repellant, quia roborât facultatem expultricem, quoniam lib. de symptomat. causis 3. Gal. ait, astringentia roborare facultatem retentricem: quomodo igitur roborabunt expultricem, quæ est opposita retentrici? quare si astringentia augebunt retentricem, credendum est, quod minuent expultricem.

Respondetur, astringentia esse duum generum, alia esse astringentia roborantia, & hæc non applicari, nisi euacuata materia peccante; alia verò esse astringentia exprimentia materiam peccantem, de quorum ratione est vnire partes, quæ sic vnitæ deinde exprimantur ad instar spongiæ aqua imbutæ, si manu exprimantur. Ad dubium dicimus Galenum hic non loqui de roborantibus tantum, sed de repellentibus exprimentibus, quæ non solum roborant, sed etiam expriment.

2 Dub. dicit Galenus in text. exinanita loca interna per euacuationem præcedentem attrahere quoque humores, qui repellentium virtute retrocedunt ad venas maiores: at non videtur, quod loca exinanita, & vacua habeant vim attrahendi: vacuum enim cum nihil sit, nullas habet actiones attrahendi: quomodo igitur poterit defendi Galen. dum dicit, loca vacua attrahere?

Argentarius asserit partes euacuatas per sanguinis missionem; vel alio modo parum conferre ad euacuandum, & attrahendum humorem, qui repellitur; quia si partes istæ internæ vacuæ indi-

gerent humore, eum traherent ab hepate, & ventriculo, & non à partibus affectis, vbi humores in excrementa conuertuntur. Primo reiicitur Argentarius, quia non legit Gal. 2. de ratione vic. com. 44. vbi admonet ob inediam ventrem impleri ichoribus; hoc enim est insitum partibus viuientibus vt naturaliter desiderent suam plenitudinem. Hinc dum ventriculus ob nimiam inediam est vacuus, nisi cibis ingeratur, trahit à mesentericis, & ab hepate non bonum, sed deteriore succum; quia qualibet pars conseruat pro se, quod est melius. Secundo verò reiicitur, quia loca exinanita attrahunt quod est in venis capillaribus partis patientis, & non quod est extra venas; quia superius probauimus, sanguinem extrauenatum non esse amplius sanguinem; & non dari hunc sanguinis regressum ab extrauenis ad intrauenas.

Respondemus nos ad dubium, esse verissimum, vacuum vt vacuum non habere positiuas operationes: negamus tamen, quod in vasis, in quibus est vacuitas non sit virtus attrahendi. Hinc diximus alibi, causam efficientem, quæ mouet ea, quæ creduntur à vacuo moueri, esse duum generum, aliam esse in parte continente, sicuti dum ventriculus est vacuus ob nimiam inediam, qua occasione ex Gal. loco citato impletur malis ichoribus; virtus sanè attrahendi non provenit à vacuitate, sed à naturali desiderio plenitudinis, quod est insertum tunicis ventriculi; vasa enim omnia, & ventres viuentium euitant quantum possunt subsidentiam tamquam morbum, & quid præter naturam perniciosissimum; Aliam verò causam esse in aëre, qui semper grauitat, & omnia, quæ videntur ratione vacui contingere, ab aëre grauitante, vt tali mouentur; sed de his fusius egimus 10. lib. & 13. meth. nostræ.

3 Dub. non videtur, quod frigida astringentia conueniant in apostemate incipiente; quia si in vulneribus non conueniunt

ueniunt astringentia, nisi auferantur impedimenta, quæ sunt sordities, pili, sanguis in thrombon conuersus, tanto minus in apostemate incipiente, à quo nihil expurgatur.

Respondetur, repellentia frigida, & astringentia non dari solum roborandi gratia, sed exprimendi materiam à capillarib. venis ad maiores, & ad loca exinanita. Præterea astringentia roborantia sunt modicè astringentia; experimenta verò sunt valde astringentia; quâuis pro varietate partium roborantia, & exprimentia varia esse debeant: Gal. 5. meth. c. vii. reprehendit methodicos, qui dicebant, cognitionem partium corporis esse inutilem ad inuentionem curationis: ibi enim docuit Gal. exiccantia variari non solum ratione diuersitatis partium, sed in eadem parte corporis varia remedia requiri; dicitque in postrema glâdis parte sicciora esse medicamenta applicanda, quam in pene ipso: immò in cute glandis requiri minus sicca, quam in glande.

4 Dub. dicit Gal. in tex. repellentia frigida, & astringentia addere vigorem facultati expultrici: contrarium tamen dicit 1. de facultatib. naturalibus, & alibi, frigida scilicet labefactare expultricem, & omnes alias facultates naturales.

Respondetur primo, Gal. in fine text. statuere, quod astringentia, & non frigida addant vigorem expultrici facultati. Secundo dicere possumus, quod frigida per accidens valde possint iuuare expultricem, & alias facultates, quatenus scilicet concentrant calorem, eumque roborant.

5 Dub. non videntur conuenire apostemati repellentia refrigerantia, & astringentia; quia apostemata, quæ à sanguinis multitudine pendent, debent suppurari: immò augetur dubitatio, & videtur Gal. valde diminutus, quia debebat post euacuationem totius, & post reuulsionem proponere suppurantia, quæ sunt præcipua apostematis remedia.

Sanctory Sanctory Pars III.

Respondetur, Gal. non proposuisse in hoc loco exemplum apostematis, ut omnes interpretes putant; quia neque hæc instantia, neque multæ aliæ possent de medio tolli; sed proposuisse exemplum de sanguinis multitudine confluxa à maiorib. venis usque ad minores cum aliqua humoris ichorosi exudatione à tunicis venarum. quæ materia non per suppurantia, sed solum per digerentia tollitur, quare mirò artificio quoque proposuit quatuor genera remediorum pro multitudine sanguinis confluxa, ne efficiatur apostema: primum est totius euacuatio, si corpus est æquo plenius: secundum est reuellens à parte patiente: tertium est repellens: quartum est digerens remedium: cui dubium, si Gal. in exemplum proposuisset curam apostematis, quod si omisisset suppurantia non potuisset excusari.

6 Dub. Gal. 13. meth. c. 16. & Auic. 4. primi doc. 5. c. 25. dicunt, in augmento apostematis stiptica, seu repellentia esse minuenda, & superaddenda digerentia; & in statu dicit conuenire æquam portionem repellentium, & digerentium: alibi tamen Gal. 13. meth. 5. c. 9. dicit, in statu solum emollientia, & digerentia, & non repellentia conuenire.

Respondetur, quod apostema vel sit à materia crassa, & sic in statu resoluentia, & digerentia solum conueniunt: vel si apostema non fiat à materia crassa, tunc æquam portionem repellentium, & discurientium, siue digerentium in statu morbi eligimus.

CAPITIS XCV.

PARTICULA VII.

Textus 68.

*Si igitur hac via superfluum omne re-
trocefferit, bene se res habet. At si
aliquid fuerit in parte retentum, con-
iecturandum erit id lentum, ac crassum*

M m m m m

existe

existere; atque ea ratione iā coactū, astrictum, ut cū difficultate solui possit, fieri autem potest, etiā si non eius natura sit, ut ad spatia quæ in in medio, sit effusum: in quo casu tunc ad id veniendum esse tempus suadet, ut hoc ipsum quod reliquū est per patientem locum euacuemus, imponendo supra iacentibus partibus ea, quæ influentem humorem repellendi vim habent. Maxime verò euacuabis, si in spatiis intermediis aliquid contineri coniectura assequeris, & scarificationum auxilio, & medicaminum, quæ vim habeant dispergendi.

Epè dum sanguis in aliquam partem influit, facta euacuatione, reuulsione, & applicatis repellētibus auxiliis parti affectę prohibetur ne fiat apostema: si verò his propositis auxiliis non prohibeatur, in hoc text. Gal. docet, quid deinde faciendum sit.

Hic est sensus: si vsu repellentium retrocedet humor sanguineus, qui in venas capillares, confluit, bene se res habet, id est, erit ablata occasio faciendi apostema: si verò repellentium non erit totus sanguis confluxus ad interiora vasa repulsus, tunc vel coniecturandū est, in venulis partis affectæ esse retentum aliquod lentum, & crassum, quod difficile potest vsu repellentium retrocedere, vel aliquid sanguinis esse effusum à venulis ad spatia: quo casu dicit id per patientem partem esse euacuandum.

Quæ verò sint remedia euacuantia humorem lentum, & crassum, qui non potest repelli; & remedia, quæ euacuant humorem qui est in spatiis effusus, respondet Gal. esse duo; primū, apertionem factam per scarificationem: secundum, medicamenta dispergentia, seu digeren-

tia, & conuertentia humorem ichorosum in vaporē insensibilem. Admonet tamē, antequā fiant sectiones, seu scarificationes, quod debeamus superponere repellentia, seu defensua, quæ impediunt nouum confluxum sanguineum; sectiones enim dolores excitāt, & dolor excitatus cōtrahit nouā materiā: quæ ne noua fluxio fiat ob scarificationes paulò supra locū affectū debent esse apposita repellentia, quæ sint defensua apta, ut nouā fluxionē prohibeant: Cæterū, dum in venulis pars crassa, & lēta humoris sanguineis est retenta magis conuenit scarificatio, quam medicamentū digerens. Dū verò humor est effusus in spatiis, magis cōuenit medicamentum digerens: omnis enim humor, qui à capillaribus venis in spacia effunditur, est sua natura tenuis, & ut resoluitur insensibiliter, apertissimus: immò nullo modo indiget scarificatione.

I Dub. videtur Gal. mancus, & diminutus: quia non distinguit curā humoris fluentis in partē patientē, ratione diuersorum temporū morbi; quia in principio morbi, ut dicit Gal. 13. meth. 16. applicantur solum repellentia, & in fine solum digerentia, in mediis temporibus, id est, in augmento, & statū permiscetur repellentia cum digerentibus.

Respondetur, Gal. hic proponere illa indicantia, quæ primo & per se indicāt: immò dictū est, quod sanguis, ut fluxus in venas capillares, sit reperiendus; ut effusus digerendus: tēpora verò morborū ex se nihil indicare: ideo de his à Gal. nihil erat dicendū: Hinc in methodo disputans cōtra Thessalū tēpora morborū nō indicare: ideo docet, vulnera non indicare ex eo, quod sint recētia, vel vetusta, sed id solū indicare (ut expressè docet 3. meth. c. 1.) quod curatur: tempora enim morborū sunt accidentia. & sūt in fieri, & nō pertinent ad essentiā morborū, vel causarū, neque vllam curationē postulant. Ad dubiū dicimus, nō tēpora morborum, sed naturam diuersam humorum

morum esse illam, quæ indicet, efficiat
que morborum tempora, quæ semper
sunt in fieri, & nunquam in facto esse.

2 Dub. dicit Gal. in tex. si fuerit lentū,
& crassum, & ita coactū, quod defluxit in
partē affectam, ut non possit vsu repellē-
tium repelli ad intus: tūc suprapositis de-
fensiuus esse scarificandū, vel resoluē-
dū quod non videtur conueniens; quia
crassi, & lenti, & coacti humores in vno
loco efficiunt affectū scyrrhosum: sed sic
est, quod scyrrhosus affectus debet tolli
per emolliētia, & nō per scarificationes,
vel per resoluētia: quare non videtur,
quod Gal. possit defēdi: accedit quod re-
soluētia ex Gal. resoluūt tenuius, quod ve-
ro relinquitur sit lōgē crassius, & durius.

Respondetur Gal. nobis proposuisse
exemplū de sanguinis multitudine con-
fluxa à venis maiorib. vsque ad capilla-
res alicuius partis, quare cū de sanguinis
cōfluxu agat, non intelligit per crassum,
lētū, & coactū, quod à pituita, & humo-
re melācholico fit, sed quod à sanguine;
at sic est, quod in sāguine nunquā potest
esse tanta crassities, & tantus lentor, qui
emollientib. egeat; sed solū resoluētib.
vel scarificantib. præsidiis: ostendimus
enim superius ex Gal. lib. de simp. med.
duritiē esse triū generū, aliā esse scyrrho-
sam, & hāc emollientib. indigere; aliam
esse duritiē ob plenitudinē, & hanc dici-
mus euacuatione indigere, de qua intel-
ligit Gal. in hoc loco; aliā verō esse duri-
tiē per cōgelationē, ut sunt pernitiones, &
hāc calefaciētia postulare: si igitur Argē-
terius, cui hęc dubitatio tantum facessit
negot. ū intellexisset Gal. propositum, &
medicinæ arcana, certē occasione huius
facillimæ dubitationis nō reprehēdisset
Gal. quodd. si nihil dixerit de emollientib.
nihil magis fuisset dictū à suo proposito
alienum: Dum verō addit Argenterius,
quod per resoluētia crassum, & lentum
fiat crassius, dicimus hoc verificari in
crassitie melancholica, & terrestri; sed
non in crassitie sanguinea, quæ nun-

quam in scyrrhum conuertitur.

3 Dub. Gal. hic docet, nisi sanguis
confluxus post factam totius euacuatio-
nem, & reuulsionem omninō tollatur à
repercutientibus, tunc esse deuenien-
dum ad resoluētia, vel ad scarificatio-
nes: oppositum tamen docet 14. meth.
cap. 13. vbi inquit, si non iuuant re-
pellentia, & resoluētia, esse ad suppu-
rantia accedendum, & non ad scarifica-
tiones: accedit, quod scarificationes
conueniant in gangrenis, & non in apo-
stematē, de quo agere videtur Gal. in
hoc loco: ergo, vel male hic, vel ibi.

Respondetur, quod radix erroris Ar-
genterij, qui hanc instantiam contra
Gal. proposuit, & relinquit insolutam,
est, quia non intellexit Gal. propositum:
supponit enim Gal. tractasse in hoc cap.
de cura apostematis, quod quidem est
falsissimum; quia de apostemate nē ver-
bum quidem dixit: solum enim agit de
sanguinis multitudine in partē aliquam
corporis confluxa, non quod per orificia
capillarium exeat sanguis, sed solum
per porositates tunicarum aliquid icho-
rosi humoris exudet: hoc sanē non est
apostema; quia caracter apostematis
est, v: sanguis ab orificiis venarum ca-
pillarium effundatur in spacia, & ad po-
rositates; agitur ergo hic de confluxu
sanguineo sine effusione ad spacia, qui
quidem affectus non indicat suppuran-
tia, sed resoluētia serositatem: vel si
serositas est copiosa, quæ resoluētib.
non superetur, scarificatione superetur:
quæ cum ita sint facile quisque intelli-
get, cur Gal. de suppurantib. nihil dicat:
patet similiter, quia in arte in arte Medi-
cina ab omnibus est concessum, quod
donec sanguis ab orificiis venarum non
egrediat, nunquā possit fieri apostema:
sint igitur quantūvis venæ capillares tu-
midæ, & sāguine repletæ, eleuentq; in
tumorē particulā læsam, nunquā nisi ab
orificiis capillariū sāguis egrediat, po-
terit in pus cōverti. Ad dubiū dicimus,

Quod 14. meth. c. 13. agat de cura apostomatis, quæ est omnino diuersa ab hac, vt probauimus.

CAPITIS XCV.

PARTICULA VIII.

Textus 69.

Sed quoniam discutientia vires calidas habent, eiusdem verò temperaturæ affectus est mordere, quando caliditatis modum excesserint, cauenda ex eis sunt vehementissimè calida, actum præsertim, cum patiens locus in superficie fuerit: Neque enim paruus excitabitur dolor, si præter proprium affectû in super mordetur, omnisque præterea dolor fluxiones commouet. Quod igitur mediocrem caliditatem obtinet, in his sensum doloris non inuehit; atque eo amplius omni dolore vacat, si humidum extiterit. Et quidem quicquid per summa haret, potens est id medicamen dispergere, quod etiam validas non habuerit ad dispergendum vires.

V M in tex. superiori Gal. dixisset, discutientia conuenire pro absumendo humore effuso inter spacia per insensibilem perspirationem. In hoc tex. duo facit, primo affect duplicem considerationem discutientium siue digerentium, quæ in idem recidunt: altera consideratio discutientiu est ratione suæ naturæ; altera ratione partiu, quibus, applicari debent: secundo docet in hoc tex. quæ sint bona, & optima discutientia, aptaque, vt applicentur partibus existentibus in corporis superficie.

Quo ad digerentia, seu discutientia considerata in se ratione scilicet suæ naturæ, & sine relatione ad partem aliquam corporis determinatam, dicit Gal. habere validas virtutes, quia ex necessitate sunt calida: caliditas enim est omnium qualitatum actiuarum prima. Si verò considerentur digerentia non in se, sed cum relatione ad partes, quibus applicantur, dicit Gal. si excedant modum caliditatis, ita vt mordeant, esse omnino cauenda; & præcipue dum applicantur parti existenti in superficie corporis: quia ob doloris morsum, & ob calorem vehementem noua fluxio excitabitur: vnde natura à noua fluxione grauata minus poterit insensibiliter resolvere: quia locus plenus, & humoru sarcina oppressus, doloreque correptus longè magis attrahit, quam resoluat insensibiliter: Hæc doctrina est medicis notissima; sed qui in staticis experimentis se exercuerit, vt nos cursu multorum annorum inuisitauimus, exactissimè scire poterit, quanto insensibiliter corpus aliquantulum vacuum plus resoluat, quam plenum.

In secunda parte tex. quod igitur Gal. docet de ratione optimi discutientis, seu digerentis, & in vaporem resoluentis remediij duas esse proprietates: prima, vt discutiens sit mediocris caliditatis: mediocritas enim non excitat dolorem; secunda, de ratione discutientis est, vt cum mediocri caliditate iunctam habeat humiditatem: dum enim mediocris caliditas iuncta est cum humiditate, nullo modo potest inferre dolorem; & merito, quia sicuti siccitas ex Auerroë est lima caloris, sic humiditas est eius frænum: ecce, quod Gal. nullo modo admittit illa digerentia, quæ habent validas vires, vel sint calida supra mediocritatem, vel non habeant coniunctam humiditatem: quia cum sint applicanda partibus existentibus in corporis superficie, quæ sint malè affectæ, debent esse moderata: agētia enim quo proximiora sunt passio,

eo melius agunt: Hic notatur error multorum, qui dum vtuntur digerentibus in resoluendis humoribus confluis eligunt calida, & sicca, quæ mordent, quo fit vt inde exciteretur maior humorum attractio, quam resolutio.

Quæritur hîc, quid intelligat Gal. per mediocrem calorem: Respondent Hali, & Plusquamcom. vel esse similem caliditati membri patientis, vel non excedere quantitatem vnius gradus: Quod debeant esse similia calori membri, mihi nullo modo probatur; quia hæc similitudo pertinet ad concoctoria, & non ad discutientia, seu digerentia: Dum verò dicunt excedere per vnum gradum libenter admittimus, dummodo tantam habeant humiditatem, vt ita contemperetur ille caloris gradus, vt non mordeat.

1 Dub. non videtur, quod de ratione caloris excedentis necessario sequatur morsus, vt in tex. dicit Galen quia 5. sect. aph. 20. dicit, frigidum esse vlceribus mordax; quare si frigidum, ergo non calidum efficiet mordacitatem.

Respondemus cum Gal. citato aph. dum dicit, frigidum esse mordax vlceribus, id euenire; quia refrigerat narium calorem; quo refrigerato, prohiberi distillationem insensibilem, illamque retentam efficere dolorem, vel mordacitatem; quare calor excedens per se mordet, frigidum verò per accidens, quatenus obstruit, & distillationem prohibet; vel dicimus cum Gal. 4. de simpl. med. c. 2. & in prædicto commento, quod mordacitas à frigore fiat, quia contrahuntur particulae, & contractæ diuiduntur, & continuum soluitur, vnde consurgit dolor mordacitarius.

2 Dub. Gal. in hoc cap. docuit, ante digerentia, & ante scarificationes tria prius obseruanda; primo, totum corpus esse prius euacuatum: secundo factas esse reuulsiones à parte affecta; tertio applicata esse repellentia; quibus peractis,

scarificationes, & remedia discutientia, ait, habere locum: Nihilominus Hippoc. 2. de ratione victus in principio; & in casu Anaxionis pleuritici vtitur discutientibus antè euacuationem totius: in Anaxione enim sexta die Hipp. applicauit lateri fomenta discutientia, seu digerentia; octaua verò die secuit cubitum: ergo ex doctrina Hipp. possumus ante euacuationem totius corporis vtj discutientibus: ergo, vel malè Gal. vel Hipp.

Respondet Alexander Trallianus l. 5. vbi agit. de pleuritide, Hipp. vsum fuisse fomentis in pleuritico dolore, vt videret, an corpus illud esset plethoricum: dum enim post vsum fomentationum cessant dolores, dicendum est in pleura non esse inflammationem, & per consequens non conuenire totius euacuationem. Si verò dolores post fomentationum vsum non cessent, ex sententia Hipp. illud corpus iudicandum est plethoricum: Quæ Tralliani responsio non est bona, quomodo plethorica dispositio ex aliis signis facile dignosci potest: non enim par est, vt Medicus addiscat cum læsione patientis, quando in arte, alia est via dignoscendi pleuritidem ex inflammatione.

Oddus, & alij respondent, quod in pleuritide attendimus dolori: quia dolor est symptoma virtutem prosterbens: Hæc solutio, quamuis videtur esse Gale. 13. meth. c. 2. Auicennæ tamen non est illa, quæ ab arcanis methodi colligi potest.

Ego igitur colligo ex Gal. 3. meth. 9. & lib. 7. c. 12. quod ante morbum curandum tria sint tollenda: primum est vrgens: secundum est causa principalis; tertium sunt impedimenta: quæ Gal. doctrina supposita dicimus, dolorem esse ex numero vrgentium, quatenus tollit vires: deinde quoque dicimus, dolorem reduci posse ad causam principalem, quatenus ratione doloris noua sanguinis fluxio excitatur, quæ lethale quoque pleuritidem efficere potest: ipso Hipp. in Anaxione exorsus est à fomentationibus.

Dum verò Gal. docet in hoc c. discutientia esse postremo loco applicanda, intelligit de humore confluxo, quatenus neque est vrgens, nec causa principalis. Similiter si humor confluxus esset ita copiosus, vt calor partis ob nimiam copiam inciperet suffocari cum euidentissimo gangrænæ periculo, tunc vbi est humor confluxus, ante totius euacuationem, reuulsionem, & percussionem, esset scarificandum; quia hoc casu humor confluxus se habet per modum vrgentis, quod maximè omnium vocat manus medicas: quo fit, vt scarificationes, quæ prohibent caloris partis extinctionem magis possint, quam omnia alia præsidia. Qui igitur hac via non incedent solum casu, & fortuito medicinam facient.

CAPITIS XCV.

PARTICULA IX.

Textus 70.

Quod si summa quidem partes omni noxa caruerint, id verò, quod euacuari oporteat in penitioribus partibus fuerit intendendus, atque augendus dispergentis medicaminis calor, cum dubitandum sit, ne priusquam profundas attigerit partes, interim vires amittat: neque tamen ex eo superiores partes aliquem dolorem sentiant, cum omni vacent affectu. Quare nunc hæc duo simul inuitant ad calidiorum pariter, atque acrium medicaminum vsum, & summa partes, quæ tolerant, & profunda, quæ egent. Hæc igitur ex patiente particula indicatio assumebatur.

N tex. superiori egit de discutientibus, seu digerentibus, quæ applicantur partibus læsis, quæ sunt in corporis superficie: In hoc tex. verò agit de digerentibus pro affectibus partium profundarum, quæ scilicet non sunt in superficie, sed in parte aliqua penitiori: dicit igitur, quod ratione sitis magis, vel minus profundi digerentia debeant esse magis, vel minus vehemètia: quia ea quæ applicantur externis partibus sunt mediocriter calida, & humida: hæc tamen si applicabuntur pro discutiedo, & dispergendo humore occupante partem penitiorē, nihil iuuabunt; quia antequam perueniant ad locum affectum, amittunt suas vires; ideo Gal. vult, discutientia humorem existentem in parte penitiori esse talia, vt sint acria partibus existentibus in superficie: quia antequam perueniant ad partem internam amittunt acrimoniam.

Quod Gal. hic dixit de discutientibus pro intima corporis parte, quod scilicet debeant esse ita acria, vt peruenientia ad partem internam læsam in itinere amittant acrimoniam, & discutiant sine aliqua mordacitate intelligi potest de omni medicamento; quod exhibetur pro curanda parte distanti, & profunda: Hinc valde errant plurimi, qui in catari hoc falso in pectus procumbente causam roborandi pulmonē, ne exulceretur, & fiat phthisis, dant solum duas drachmas sacchari rosati: Gal. enim 2. ad Glauconem 2. loquens de medicamento, quod debet ad distantes partes peruenire, habet hæc verba; Non presens vis medicina est consideranda, sed qualem obtinebit, quando ad membrum peruenierit: Subdit: Tantum plus roboris est adiungendum medicina, quantum in transitu amittitur, vt quod relinquitur remaneat æquale ei; quod tactu inuat; Ibi explicat Gal. saccharum rosatū, antequam perueniat ad pulmonein pertransire os, fauces, stomachum, ventriculū, intestina tenuia, mesenterium, hepær, venam cava, & cor:

in singulis verò partibus, ait saccharum rosatum aliquid amittere: quare nisi semilibra, vel ad minus quatuor uncia de-glutiantur quotidie, vix credo, eius vir-tutem ad pulmonem peruenituram.

Hinc digni reprehensione sunt, qui pro hepatis obstructione eligunt unciam cum dimidia oxymelitis; quæ exigua quan-titas vix ventriculi fundum irrigat: par-tim enim detinetur in paristhmiis, & post assumptionem expuitur, partim in æsopha-go: quare antequam ad hepar perueniat, ita absumitur in itinere quantitas, & eius vis, vt neque materia prima oxymelitis ad hepar perueniat. Soleo igitur ego 4. uncias, & aliquando sex oxymelitis quo-tidie exhibere: sed diuersis horis, scilicet vnicam cum dimidia summo mane, pau-lò ante prandium, & similiter ante cenā tantundem: si enim totum manè exhibe-retur, nimium læderet ventriculum: Id que facimus admoniti præcepto Arist. 1. probl. 57. & 3. probl. 21. qui quærens, cur febrientibus parum, & sapè sit dàda potio, dicit, multam præcipitem deferri; paucam verò tardè, & profundè irrigare: sicuti pluuiæ, quæ paulatim defluit magis humectat, quam quæ cum impetu.

Quod dictum est de oxymelite, idem de saccharo dicendū. Gal. enim 8. meth. c. 4. docet, quod oxymel strenuè deter-git, neque febres accedit: addit Gale. sac-charum habere similem virtutem ape-riendi scilicet & detergendi. Obiter hîc notamus, illos decipi, qui dicunt Galeni tempore nullum fuisse sacchari vsum.

Insuper sunt qui ardenti febre corre-ptis feri lactis libram solum porrigunt, quibus, nisi aliquid euidentissimè prohi-beret, essent quinque, & sex libræ propi-nandæ: quia in causone cor, hepar, san-guis qui est in vena caua, renes, & alia viscera sunt refrigeranda. Hinc Hippoc. & Gal. de ratione victus in ac. 29. ad-monet, quod vnica die possint dari duo-decim libræ lactis asinæ, & vltra.

1. Demum valde miror, dum nostrates

in suppressis mensibus dant conseruam capillorum veneris, iusculum ciceris, & alia leuissima, quæ antequam perueniant ad vterum omnem virtutem amittunt; proportionatum verò auxilium est missio sanguinis à cubito, & deinde à saphena, si corpus est plenum: est enim Gal. in tex. superiori quod in corpore pleno non sit reuellendum, & tanto minus deriuand-um, nisi procedat totius euacuatio. Hinc qui secant saphenam, corpore exi-stente pleno, magis implent venas mino-res vteri, & obstruunt, & sanguinem de-fluere impediunt: quare nisi prius tunda-tur cubitum, & deinde saphena, nil fit; nisi forsitan mulier esset puerpera: tunc enim si retinentur purgationes nullo modo est secandum cubitum; quia ple-nitudo non est in toto, sed solum in ve-nis vteri, & eius cauitate.

Hinc Gal. lib. de venæ sectione ad Erasistratum citat casum famulæ Margei, quæ vt filiam peperit, nullo prodeunte sanguine ab vtero, os ad vertebrae coxa-rum detortum est magno cum dolore & tremore: secta tamen vena propè talum, dolor & tremor cessarunt, & inde liberatur. Sed redeuntes vnde digressi su-mus, dicimus, quod medicamenta pro partibus distantibus debeant esse ita au-cta, vt prouenientia ad loca penitiora ob-tineant sufficientem virtutem. De his nos fusè egimus libro 13. methodi nostræ, ibique aliis pluribus exemplis rem cla-rissimam reddimus.

1. Dub. ex Gal. 3. meth. c. 1. & alibi ha-bemus, nihil indicare nisi illud, quod cu-ratur; sed sic est, quod situs partium non curatur; quia non est quid præter naturā; ergo: quomodo igitur Gal. in hoc loco sumit indicationem à situ partium?

Respondetur, indicans dupliciter con-siderari posse, primo vt est quid præter naturam; secundo vt est signum indicans conditionem affectionis præter natu-ram: posita hac distinctione responde-mus Gal. in hoc loco intelligere situm indicare,

indicare, vt est signum indicans facilitatem, vel difficultatem auferendi id, quod verè indicat, quod re vera est illud, quod curatur, vt docet Gal. loc. cit.

CAPITIS XCV.

PARTICULA X.

Textus 71.

Deinceps verò, si quid ad sanitatem deficiat consideremus, neque enim paruum aliquid deesse videtur. Affectæ partes, in quibus fluxionis superfluitas retinetur, nonnulla quidè raræ, & laxæ, & molles natura existunt; nonnulla autem densæ, & pressæ, ac duræ. Priores igitur facile euacuantur, reliquæ autem acrioribus euacuantibus, ac præterea tenuiores partes habentibus egent: atque eo etiam magis quanto profundior situm habuerint. Hæc igitur tibi rursus sit indicatio, altera à particula patientis substantia.

SICUT in text. superiori sumpsit indicationem à situ partium: sic in hoc text. sumit indicationem à substantia partium: mollires verò, duriæ, raritas, & densitas partium secundum opinionem medicorum dicuntur pertinere ad partium substantiam: docet igitur Gal. resolutentia, seu discutientia variari, prout partes sunt magis raræ, spongiosæ, densæ, vel molles: in raris verò, & spongiosis humor confluxus leuioribus digerentibus discuti potest, quam in densis.

Dub. statim oritur, quia non vide-

tus, quod facilius discutiantur humores retenti in partibus raris, & spongiosis, vt dicit Gal. in text. quam in densis, & solidis; quia si glândulæ, seu adenes impleantur humoribus, summa cum difficultate digerentibus exiccati possunt; immò nullus morbus videtur magis difficilis, quam glandularum: patet enim in strumis, vbi solum glandulis auulsis cessat earum morbus: quare Gal. videtur toto cælo errare, dum docet partes spongiosas & raras humoribus imbutas citius digerentibus sanari, quam densas & solidas, sicuti sunt muscoli, &c.

Argenterius disputans contra Galen. adducit in medium prædictum dubium, quod ab aliis ante illum quoque fuit propositum; sed quod ridiculum est, putat Argenterius dubium esse insolubile, & Galeni præceptum esse irritum, & vanum: solutio tamen est adeò facilis, vt nihil facilius inueniri possit.

Respondemus igitur, dum adenum, seu glandularum humor discuti nō potest digerentibus potentissimis, id non accidere ratione raritatis glandularum; sed ratione humoris excrementitij continuo in glandulas fluentis; quia in hunc finem factæ sunt, vt perpetuò aliarum partium excrementa suscipiant: sintque excrementorum emunctoria: quare dicimus, ob suam raritatem digerentibus facillimè sanari posse, nisi de nouo implerentur: Dum verò strumæ redduntur incurabiles, id accidere dicimus; quia glândulæ sunt exulceratæ, & vlcerà in ipsis redduntur incurabilia ob duplicem causam, quarum prima est, quia glandularum officium est excrementa vicinarum partium suscipere, & semper emungere, & propterea vocari emunctoria: secunda causa est, quia nullum vlcus potest sanari, nisi causa quæ illud fouet prius sanetur: at sic est, quod causa quæ fouet vlcus sunt vicinarum partium excrementa naturalia, quæ debent ex necessitate à glandulis suscipi, ergo strumæ nunquam

nunquam sanabuntur; nisi euellantur: ille enim qui posset prohibere, ne glandulæ excrementa vicinarum partium emungerent, statim digerentibus sanaret, sed faceret, quod glandulæ nõ essent glandulæ, quod neque agens infinitæ virtutis efficere posset: ecce igitur, quod non raritas in glandulis impediatur sanationem, sed perennis excrementorum in ipsas decubitus.

Pater igitur, quod cognitio substantiæ partium valde conferat ad cognoscendos, & curandos morbos; quia pars durior doloris tridiores habere solet, quam pars mollior. Hinc est, quod in superna spinalis medullæ parte humores collecti dolores mites efficiant: deinde si ipsimet humores descendant ad medullam, ubi est os sacrum, truces fiant dolores: causa est, quia medulla inferior est durior, & ut durior maiori cum violentia soluitur eius continuum. Simili modo dicimus de remediis, quod alia sint, quæ tollunt dolores in parte molli, & alia quæ in parte dura. Verum quia nos fusè declarauimus lib. 3. metho- stræ, quomodo non solum varientur remedia ob substantiæ varietatem; verum etiam à substantia partium colligi possit, quomodo sit applicandum remedium, ubi & quantum remedij exhibendum sit, ideo hîc nihil dicimus.

CAPITIS XCV.

PARTICULA XI.

Textus 7.

Alia verò à formatione simul, ac situ. Supponatur enim, si ita contigerit, in hepate esse proximè dictum affectum, in angustis vasorum finibus intrusis humoribus, qui vel lentis, ac tenaces, vel crassè existant, vel superabundent.

Sanctory Sanctory Pars III.

Nõne in promptu est, primum quidem crassitiem, unà cum lentore, & tenacitate, cibus, ac potibus extenuatibus, ad subtiliorum partium substantiam transferri oportere? Secundo autem loco non per angustos, atque inuisibiles, sed latiores meatus quidquid infectum existit, esse euacuandum? sunt enim in hepate vene non minus amplitudine, quam numero excedentes: terminantur autem hæ quidem in gibbis ad venam cauam, hæ verò in cauis ad portam: Vnde haud difficile tibi futuram ubicumque presti, ac stipati humores fuerint, eosdem expedite euacuare, trahendo quidem ad ventrem cum his, quæ attrahendi vim habent medicaminibus quicunque ex ipsis in venis ad caua hepatis pertinentibus acruati, ad vrina verò mentus promouendo per cauam venam quicunque in venis ad eam pertinentibus sunt.

IN tex. superiori docuit facilitatem, vel difficultatem resolutionis, seu discussionis humorum pendere à substantiæ varietate: raritas enim & mollietis partium conducunt ad facilitandam euacuationem, densitas verò & durities ad impediendam.

In hoc tex. verò ostendit facilitatem, vel difficultatem euacuationis indicari à formatione, & situ partis affectæ: dixit enim superius Gale. dum sanguinis multitudo est confluxa in aliquam corporis partem, quatuor esse facienda: primo totum corpus euacuandum: secundo reuellendum: tertio reperiendum: quarto partem euacuandam digerentibus, vel scarificationibus, si opus sit.

Nnnnn

In

In hoc loco exemplo hepatis sumit indicationem euacuandi humorem confluum ab hepatis conformatione, & situ; datque exemplum de hepate, ut nos doceat, non solum hepar, sed quodlibet viscus, & quamlibet corporis partem humore repletam sanari aliquo peculiari remedio desumpto à conformatione, & situ partium. Ego de hac re l. 3. meth. vitand. agens ostendi, quomodo situs, & conformatio efficiant affectus específicos, & specifica indicent remedia; & quomodo medici rudiores sapissimè errent, dum colligunt remedia ab affectuum essentia, nulla habita consideratione conditionum partium affectarum, quæ sunt illæ, quæ & efficiunt morbos específicos, & docent quomodo auferantur: conditiones verò sunt situs, figura, meatus, substantia, & aliæ sex, de quibus fusè egimus loco citato.

Si igitur de hepatis conformatione, & situ loquamur, inquit in vna parte esse concauitatem, & in alia gibbositatem, in ipsoque esse venarum capillarium infertarum myriades: tali verò pacto est conformatum, ut venæ partis concauæ habeant anastomosim cum vena porta, & venæ partis gibbæ cum caua, & hæc cum renibus; propter quam conformationem, & situm, humor præter naturam contentus in hepate non erit difficile, ut ex parte concaua trahatur ad venam portam, & inde per mesenterium ad intestina; atque ex parte gibba pellantur humores mali ad venam cauam, & inde ad renes, & per vasa vrinæ extrudantur.

Sensus verborum est clarissimus; dicit enim Gal. quod alia sumitur indicatio præter antedictas à formatione, & situ, & hæc duas indicationes vult applicare hepati: quare si contingeret post factam euacuationem totius & reuulsionem, quod in angustis vasorum sinibus hepatis essent relictæ humores crassi, lenti, vel copiosi; dicit, remedia esse in promptu,

quæ facile peruenire possunt ad locum affectum, quod non accideret, si similes noxij humores essent in pulmone, corde, cerebro, & similibus partibus distantibus à meatibus, per quos commodè euacuantur excrementa.

Primum remedium, quod affert Gal. pro tollenda crassitie, & viscositate existente in orificiis venarum capillarium hepatis, admonet esse cibum, & potum attenuantem: Hoc remedium facillè iuuabit pro tollenda hepatis obstructione: quia omnis cibum, si debeat nutrire, debet transire per primam, secundam, & tertiam coctionem: quare, postquam in ventriculum ingestus est, attrahitur ab hepate; atque si habuerit vim attenuandi, auferre quoque poterit crassitiem, & lentorem obstruentem orificia venarum hepatis: meritò verò Gal. exemplificauit de hac hepatis obstructione: quia est ferè omnium morborum origo: sic febres diuturnæ, & rebelles ab hac causa ut plurimum oriuntur. Similiter cachexiæ, mali colores, & symptomata omnium generum ex hoc affectu prodire solent.

Secundum remedium, quod affert affectu proposito, ait, hepar non liberari humoribus copiosis crassis, & lentis usu digerentium per angustos, & inuisibiles meatus; sed per latiores, & patentiores, per aluum videlicet, & per vasa vrinæ, ut dictum est: per aluum dum humores crassi, & viscosi concauam hepatis partem occupant: per vrinam, dum gibbam. Docuit enim Gal. lib. epid. ex Hipp. in historia mulieris decumbentis apud Pátimidem, quando humores peccantes sunt in caua parte hepatis; euacuari per aluum, sicuti contigit dictæ mulieri, quæ patiebatur malam affectionem concauæ partis, quod agnouit Gale. ex tenuium euacuatione, quæ semper indicat in venis meserei, & in sinis iecoris humores redundare: aderant quoque dictæ mulieri vrinæ crudæ, quæ ostendebant in gibba

gibba humores redundantes; ecce quod vrina indicat statum, & conditionem partis gibbæ; excrementa verò alui statum, & conditionem simæ partis hepatis.

Hinc Medicus in anatomia parum exercitatus, ignoratoque situ, figura, & cæteris conditionibus partium corporis sæpissimè in curandis morbis labitur in maximos errores; Quomodo ergo, vt exemplis illustremus hanc materiam, poterit agnoscere, an orificium ventriculi sit læsum, si nesciet vbi sit? sicuti videtur nescire omnes, qui dicunt, orificium ventriculi esse sub mucronata cartilagine, cum re vera valde distet; quo pacto non errabunt, qui dicunt, pylorum esse in fundo ventriculi id est, in parte decliuori, cum distet ferè palmi tractu, quod Gal. non videtur intellexisse: quia in anatomia hominis non erat valdè versatus. Similiter valdè errant, qui putant, clysteres ad ventriculum peruenire; id enim dignoscitur ex anatomia: nam val uulæ, quæ sunt vbi est cæcum, impediunt, ne liquores crassorum intestinorum possint superius ascendere; hac de causa forsitan Gal. 13. meth. c. 17. protulit hanc sententiam; *Quæ infusa sunt per clysteres, ea omnino ad ieiunum vsque ascendere non possunt: immo subdit, etiam si admodum nitaris fortasse tatum tenue intestinum contingunt;* Id dixit Gal. forsitan ob valuulas, quæ sunt inter tenuia, & crassa intestina; Sed qui vult intelligere partium meatus, & conformationes non sufficit, vt Galenus, immò neque Nostrates Anatomicos, licet diligentius inspexerint partes humani corporis legat, sed in secandis corporibus debet se exercere; magis enim vnica die in hoc exercitio addiscet, quam si anni spatio sine inspectione studeret anatomiz.

Inter cætera, conformatio est perpendenda; quia forsitan magis mutat habitum, quam cæteræ cõditiones propositæ: exempla. Gal. 2. de ratione victus in ac. 29. de Paulo Rhetore, & Eudemo Phi-

losopho valdè hoc suadent; refert enim ambos fuisse picrocholos; attamen Paulus, quia ductus ferens bilem excurrerat ad fundum ventriculi, biliosum vomitum patiebatur, vocabaturque picrocholus *αἷος*; Eudemus verò; quia idem ductus perueniebat ad ieiunum in testinum, bilisque per inferiora expurgabatur, dicebatur picrocholos, *αἰόλος*; ecce quomodo ob variam conformationem variantur habitus, & hominum naturæ.

Insuper (liceat mihi asserere aliquot exempla, vt huius rei veritas elucescat) si de peritoneo loquamur, dicimus, alio modo inflammationes, seu vulnera peritonei sub vmbilico tractari, & alio modo supra; quia sub vmbilico peritoneum est magis duplicatum ob vasa vmbilicalia; negamus tamen contra Columbū à xiphoide ad vmbilicum peritoneum esse vnā tunicā, & non duplex; quia etiam pia mater, quæ est tenuissima, est duplicata. Præterea vena vmbilicalis fertur ad vmbilicum ad scissuram hepatis, ergo duplicata; ecce quantum referat, conformationem peritonei præscire, in cognoscendis, prælagendis, & curandis morbis.

Si verò de situ loquamur, præstat, vt aliquo exemplo huius conditionis necessitatem in tractandis morbis manifestemus; Gal. igitur 13. meth. c. 17. loquens de situ oris ventriculi docet, quando os ventriculi vrgetur phlegmone, cataplasmata esse admonēda supra spinam dorsi; quia ille locus est stomacho vicinior; valeant ergo qui putant sub mucronata cartilagine esse os ventriculi; quod erratum ferè est commune. Qui verò desiderant alia plura exempla pertinentia ad conformationem, ad situm, legant 3. lib. nostræ methodi, ex quo non solum intelligent summam vtilitatem, quam medici colligent ex cognitione conformationis, & situs sed etiam obseruabunt rectam administrationem remediorum colligi ex cõformatione. & situ partium,

8 & ex aliis differentiis, de quibus egimus loco citato:

1 Dub. Gal. egit superius de indicatione desumenda à situ partium, ergo hic est superfluous agens etiam in hoc loco de situ.

Respondetur, situm partium dupliciter considerari posse; vel prout corporis pars est siue in situ profundo, siue in superficie, & de hoc situ Galen. superius egit; vel sumitur situs pro connexione partium inter se; sicuti in hoc loco Gal. considerat situm, quatenus in eius parte gibba est vena caua, quæ per vrinam: in concava verò est porta, quæ per aluum expurgatur.

2 Dub. Gal. paulò supra egit de indicatione desumenda à figura partium: in hoc loco verò sumens à conformatione, videtur idem frustra repetere; quia figura est ipsamet conformatio.

Respondetur, conformationem non solum prædicari de figura; sed etiam de meatu: quare dicimus per conformationem Gal. præcipuè intelligere meatus, agitur enim de meatuum obstructione facta à lentis, crassis, & copiosis humoribus, & non de figura hepatis, quæ est illa, quæ semilunium æmulatur.

3 Dub. Gal. in hoc cap. proponit curandū apostema: in hoc tex. verò exemplificat de hepate: remedia, quæ proponit sunt dub., quorum primum est alimentum attenuans: secundum verò est, quod euacuat per cauam; vel portam: sed videtur diminutus: quia hepar apostemate oppressum post euacuationem totius, & post reuulsionem oportet adurere eo modo, quo nos docet Hipp. 7. sect. aphor. 45. & facta operatione è diametro respondente hepatis apostemati permittere vt pus effluat: quod si album sit, ait Hipp. homines saluari: si verò sit qualis amurea, interire: mancus igitur videtur Gal. dum agens de apostemate hepatis in hoc loco prætermittit remedium tanti momenti ab Hipp. propo-

situm, quod est per adustionem cutis sensim factam aperire, & permittere vt defluat pus.

Respondetur, Gal. proposuisse in hoc c. exemplum de multitudine sanguinis confluxi à maioribus ad minores venas, è quibus aliquid exudauerit, & non de apostemate, vt omnes Interpretes putat: Nemo vñquam sanè propositum nodum exoluet, nisi amplectatur nostram interpretationem; quia in cura apostematis ex omnium Medicorum consensu requiritur suppuratio, de qua in hoc c. ne verbum quidem: potest tamen curari multitudo sanguinis conflua, quæ adhuc non effecerit apostema sine suppuratione, adhibitis tantum quatuor propositis Gal. remediis, scilicet totius euacuatione, reuulsionem, percussione, & disensione, sensibili, vel insensibili.

4 Dub. Gal. in text. dicit, in hepate esse venas non minus amplitudine, quàm numero excedentes: tamen ex Gal. 4. de vsu partium 13. & ex inspectione anatomica; venæ, quæ sunt in hepate, sunt omnium venarum tenuissimæ; quomodo ergo sunt tenuissimæ, si amplitudine excedant.

Respondetur, in parenchymate venas esse tenuissimas; venam tantum cauam, & portam insertas hepati esse amplas, ad instar scilicet radicum magnorum stipitum, & de his intellexit Gal. Natura verò effecit venulas illas minutissimas, vt sanguis in parenchymate magis moraretur, & perficeretur. Credimus enim nos Gal. rectè sentire, dum dicit sanguinem perfici à parenchymate: errareq; Vesaliū, dum putat, sanguificationem fieri à venis. Similiter à veritate recedit Arist. dum putat sanguificationem perfectam non ab hepate, sed à corde fieri: causa erroris fuit, quia putabat venas non ab hepate, sed à corde oriri, quod quidem in propria quæstione reiecit.

5 Dub. Gal. lib. 13. meth. c. 17. & 2. ad Glauconem 2. docet, gibbam iccoris expurgari

purgari per urinā, simam verò per aluū. Similiter in historia mulieris decumbētis apud Pantimidem in com. dicit urinās indicare quæ suprà gibbā: euacuationem verò tenuium quæ in mesereo, & in sima: attamen contrarium dicere videtur 7. meth. c. 13. vbi habet hæc verba; *Renes verò, & vesica, & iecoris gibba, si multo vitioso succo sint referta, per deiectiones, & pharmaca deiectoria expurgantur, si verò mediocri, per urinales meatus.*

Solutio colligitur ex verbis Gal. 2. ad Glauc. & 7. meth. vbi docet, quæ sunt in gibba, per urinam esse mouenda, si corpus sit excrementis liberum, & cessauerit fluxio, si verò vniuersum corpus sit iusto plenius, prius esse totum euacuandum, & in hac euacuatione an non diuretice conueniunt sanguinis euacuatio, & medicamenta purgantia euacuantiā à toto, & à sima, & gibba iecoris: hæc verò solutio valdè coheret doctrinæ huius capitis, in quo docet ante euacuationem alicuius partis primo esse totū euacuandum, si plenum sit: deinde reuelandum à parte affecta: tertio repellendum; quarto verò euacuandum per partem affectam, quod rudiores Medici parum obseruant: quia prima die applicat topica; quamuis nullum sit vrgens, quod est erratum inexcusabile.

6 Dub. Gal. in text. proponit pro hepate sanando duo remedia: primum est cibum attenuans crassitiem, & lentorem: secundum est euacuans per cauam, vel per portam venam: videtur mancus; quia præter cibum attenuantem sunt syrupi incidentes, & oxymel, & alia id genus, quæ obstructioni hepatis mirifice resistunt.

Argenterius occasione huius dubij Gal. reprehendit; quia præter cibum attenuantem non proposuit alterantia incidentia, & attenuantia: tanto magis, quanto lentor, & crassities humorum à variis efficientibus fir.

Respondemus, Argenterium toto cōlo aberrare; quia à quacunque causa fiat crassities, semper à cibo attenuante inciditur: dum verò addit oxymel non esse inter cibos collocandum, aberrat; quia mel & acetum ex quibus fit oxymel sunt ferculorum condimenta. Similiter omnes plantæ, quæ alterant, & non purgāt, possunt condimentis præparari, & in ciborum catalogo collocari.

CAPITIS XCV.

PARTICULA XII.

Textus 73.

Sed præter supradictas alia est indicatio ab hepate ipso, veluti à venarum principio: nam cum non tantum se ipsum regere natura aptum sit, ut pleraque animalis partes, sed venis, præterea virtutem largiatur, periculum imminet ne si eius vigor madefacientibus, ac relaxantibus cataplasmatibus fuerit resolutus: & ipsum primum, ad suum opus, atque omnes subinde venæ eius ratione imbecilles efficiantur.

Quare in eius curationibus aliqua ex astringentibus medicaminibus miscere oportet. Sed quoniam in profundo admodum loco situm est, dubitandum erit, ne adstringentis medicaminis vis debilitetur, nisi ab aliqua altera subtilium partium substantia, qualis aromatum est, traducatur. Melius verò fuerit, si & ipsum adstringens medicamentum unum protinus ex aromatum genere fuerit: nam si duas habuerit naturæ insitas qualitates, ac potestates, valentius operabitur.

N hoc tex. Gal. sumit indicationem à dignitate, & ab officio quodam communi partis, & sumit in exemplū hepar, quod est venarum principium. Hæc verò doctrina est communis cordi, & cerebro: dicit igitur oriri indicationē conseruandi hepar ob duplicem rationē: prima quia quælibet corporis pars est custodienda, & conseruanda: secunda, quia hepar est principium aliarum partium, & virtutem suam per venas communicat vniuerso corpori: illo enim læso, totum corpus læditur: Duo igitur mala committunt qui hepar lædunt, alterum est, quia resultat imbecillitas visceris præcipui; alterum, quia oritur imbecillitas venarum omnium ab illo prodeuntium, & sanguinis imperfectio; addas omnes facultates naturales aliarum partium ob sanguinem imperfectum, & ob virtutes hepatis, & venarum diminutas, ex necessitate debiles reddi: facultates enim naturales omnium partium vires recipiunt à probo, & optimo sanguine in iecore facto, transmissoque per venas ad nutriendas partes, earumque facultates naturales fouendas.

Quomodo verò præcaueri poterit, ne iecur lædatur à digerentibus Gal. duo docet; primo, quid sit vitandum: secundo, quid sit faciendum. Quo ad primum dicit, esse vitanda madefacientia, & laxantia medicamenta; quia hæc tollunt robur partib. viuentibus; quod autem hoc sit verum, Gal. 1. 3. meth. c. 15. confirmat experientia; ait enim Theaginem Cynicum philosophum hepatis inflammatione obcessum fuisse ab Atalo Medico vsu laxantium medicamentorum occisum; quod nostratum plurimi non videntur obseruare: quia in omni dolore prodeunte ab inflammatione oleis laxantib. vtuntur, nulla habita consideratione vigoris partium, quæ nunquam debent tractari digerentibus, laxantibus, nisi aliquid adstringens corroborans

illis permisceatur.

Quo ad secundum, quid videlicet sit faciendum in curatione humoris conflui in hepar, admonet, quod aliquid adstringens permisceatur digerentibus; animaduertit tamen, cum hepar non sit in superficie, sed in corporis parte satis profunda, adstringens debere esse ex illis, quæ constant ex substantia penetrante & subtili, qualis est substantia aromatum, quæ duplici virtute donata est; altera penetrandi, & altera adstringendi.

Dub. ab Argent. proponitur in hoc loco, dicitq; errare Gal. quia statuit, hepar esse venarum principium; assertque has potissimas rationes: prima ratio, venæ inter spermaticas numerantur, sed sic est, quod spermaticæ partes à sanguineis, id est ab hepate nasci non possunt, ergo: secunda ratio, quæ desumit à Gal. lib. de formatione fætus, est; venæ in prima generatione prius factæ sunt, quæ hepar, ergo hepar non erit illarum principium.

Respondetur, Argentarium spiritu contradicendi obcæcatum non legisse diligenter tex. quia Galen. non dicit in rex. hepar esse principium venarum, sed veluti venarum principium: Hinc non solum lib. de formatione fætus, sed 2. de temperamētis statuit venas prius generari, & deinde hepar, quod est tãquam parenchyma venis additum: dixit tantum iecur esse veluti principium venarum, quatenus est principium non generationis venarum, sed distributionis, & conseruationis omnium partium corporis, quatenus scilicet sanguis, qui fit in hepate, distribuitur per vniuersum venarum genus gratia nutriendi, conseruandi, & fouendi omnes corporis partes vita vegetatiua præditas: ostendimus enim in quæstione, quæ inscribitur, an latitudo venarum indicet caliditatem hepatis, nullam corporis partem ab alia oriri, sed omnes simul inchoari quamuis non omnes eodem tempore inspicituri

sententia enim est Hipp. lib. de diæta, & lib. de locis in homine, quod omnes partes simul inchoentur, sed non simul appareant, & quod vna non generet aliam; quod quidem mirificè quisque obseruare poterit. in nucleis pineis in duas partes scissis; in quibus, & pini truncus, surculi, & in aliquibus virides rami conspiciuntur simul geniti, & simul inchoantes.

2. Dub. (& est Argenterij) non videtur, quod dignitas, & præstantia hepatis, quamuis hepar non sit debile, indicet, vt resoluentibus permisceatur adstringentia gratia conseruandi robur hepatis, ne dissoluatur, vt docet Gal. in tex. Responsiones verò Argenterij contra Gal. in hac re quatuor sunt, quartum prima est, quod resoluentia non egeant adstringentibus, quia euacuant paulatim, & insensibiliter, & sine virium dissolutione; secunda, si in magnis febribus sanguis euacuetur vsque ad animi deliquium sine vlllo periculo, quod hepatis robur dissoluatur, quanto tutius poterimus vti resoluentibus sine adstringentibus in hepatis obstructione? tertia ratio, si applicabimus resoluentia cum adstringentibus hepati constipabimus cutim, & augebimus hepatis malum: quarta si non sola substantia laxa, & mollis postulat remedium adstringens, sed etiam dignitas, & præstantia hepatis, tunc maximè conueniret, quando cupidus resolvere reliquias inflammationis cerebri, quod dignitate, & præstantia omnes corporis partes antecellit: Gal. tamen (ait Argenterius) in cerebro vtitur resoluentibus nulla facta mentione adstringentiũ, ergo adstringentia à visceris dignitate non indicabuntur: Demũ addit Gal. 13. meth. c. 15. iniuste reprehendisse Attalũ Medicum, tanquam interfectore Theagenis Cynici iecoris inflammatione correpti: quia vsus sit laxantib. sine adstringentibus; sed quia ab hepatis inflammatione pauci euadunt: His rationibus

probat viscera, vt debilia, & flaccida, indicare adstringentia, & non viscerum dignitatem, vel præstantiam.

Respondetur ad primam rationem negando, quod resoluentia, quæ paulatim, & insensibiliter euacuant, id efficiant sine virium dissolutione: immò dicimus, si humidum radicale, in quo consistit robur, paulatim, & insensibiliter euacuetur, quod semper pars tendat ad extinctionem, & mortem. Secunda ratio non facit ad rem: quia dum euacuatur sanguis vsque ad lipothymiam, dicimus, sanguinem non prætinere ad robur partis; immò eius euacuatione iecur reuiuiscere: in hac secunda ratione Argenterius fecit saltum ab humiditate natua ad aduentitiam, inciditque in argumentum ex quatuor terminis ridiculum: quia in discursu intelligit de aduentitio calore, & in conclusione de natua. Tertia ratio, quam affert contra Galenum est omnium vanissima; quia adstringentia, quæ miscentur digerentibus non sunt, vt galla, acacia, & similia cutim constipantia: sed per adstringentia Galenus intelligit ea, quæ moderatissimè astringunt, sicuti est mastix, & rosa, quæ adstringendo non constipant, sed per quandam expressionem iuuant ad maiorem penetrationem, quod miser non intellexit. Quod verò res ita se habeat, ex Auerroë 3. colliget experimento euidentissimo cognoscetur, si accipietur corium, & ex vna parte oleo communi vngatur, & ex alia oleo rosaceo, tunc citius penetrabit rosaceum, quam commune: nihilominus rosaceum habet quandam moderatam vim adstringendi: Ad quartam respondemus Gal. 13. meth. cap. 18. in inflammatione cerebri vsũ fuisse digerentibus cum aliqua portione reprimentis; & sic humores non amplius ad caput fluebant: Hæc adstringentia sunt acetum, oleum rosatum, & alia id genus, quæ habent vim adstringendi, & corroborandi: quamuis

quamuis verò Gale. in declinatione inflammationis cerebri vsus sit solo castoreo, dicimus tamen castoreum quatenus habet aliquam vim exiccandi, esse non solum digerens, verum etiam corroborans: corroborantia verò varia sunt pro viscerum varietate: ea enim quæ corroborant iecur, non credat Argenteus, eadem esse cum iis, quæ ventriculū, vel splenem, vel cor, vel cerebrum corroborant, quia vnumquodque viscus habet proprium, & peculiare corroborans: Hinc cerebrum corroboratur exiccante, & adstringente; iecoris verò corroborans est adstringens, & refrigerans: ventriculi, adstringens, & calefaciens. Quod verò non solum laxitas viscerum indicet corroborans; sed etiam eorum dignitas, dum scilicet laxa quoque non sunt; patet ex Gal. 11. metho. cap. 16. vbi dicit, in ventriculo, & iecore resoluī robur, esse perniciosissimum: quia hæc viscera non solum pro se ipsis, sed etiam pro aliis corporis partibus officiorum munera exercent, idē, quamuis sint fortia, quando coacti vtimur digerentibus, vt aliquid resoluamus, quod in ipsa influxum est, illis permiscemus aliquod adstringens, seu corroborans: in partibus verò corporis, quæ non exercent officia pro aliis partibus, quamuis resoluaatur robur, non est ita periculosum, vt notat Gal. loc. cit. Dum verò dicit Attalum Medicum non fuisse causam mortis Theagenis Cynici: respondemus, quod saltem celerissimæ mortis causam fuerit: quia probatum est, digerentia sine adstringente medicamento vires affectæ partis soluere: citius enim morietur æger, in quo vires citius soluantur.

3 Dub Gal. vult, adstringens medicamentum esse ex genere aromaticum, quod scilicet habeat à natura duas insitas virtutes, quod tamen in praxi non obseruatur: Medici enim & prisce, & moderni componunt mira arte medicamentum

corroborans: accipiunt enim adstringens, & vehiculum, quod habet partes tenues, & subtiles, sicuti sunt cyperi, calamus aromaticus, &c. quæ simul permiscunt: ergo non obseruant Gal. præceptum, quod scilicet corroborans habeat duas virtutes à natura insitas, cum ab arte id fiat.

Respondetur corroborantia, quibus medici vtuntur, habere duas insitas naturas, sicuti est calamus aromaticus cyperus, mastix, & absinthium, & in his continetur vis astringens, & aromatica subtilis, & penetrans: quare medici practici, vt obseruent Gal. præceptum, vtuntur adstringente corroborante, quod habeat insitam virtutem subtilem, & boni odoris; tale est quoque præter supra dicta, acetum, quod vim adstringendi, & penetrandi obtinet, & omnia, quibus vtimur ad corroborandum: sed qui vult plura, legat Gale. 8. de comp. medic. per loca cap. 7. vbi proponit plura ex sententia Andromachi, quæ iecur corroborant, ibique ipse Gale. (obiter dictum sit) putat inter corroborantia iecoris vuas passas collocari.

CAPITIS XCV.

PARTICULA XIII.

Textus 74.

Et quidem euacuetur, quod præter naturam in membrum confluit. Seruet autem humorum modum naturæ conuenientem. Quare & illa animaduersio à nobis est adhibenda, nequid ab humoris confluentis qualitate, eiusdem membri temperies sit alterata: si pituita naturam tenuerit, ad frigiditatem: si verò bilis, ad caliditatem, vt hanc ipsam curantes intemperiem sanitati restituat

restituamus. Curabimus autē contrariam ex aduerso afferentes qualitatem, quemadmodum intemperaturarum curationibus diximus, quantum unumquodque calidius, aut frigidius factum est, tantū refrigerantes, aut calefacientes. Quare hic rursus agnoscenda est ipsius secundum naturam temperies. Nā quo pacto sciemus quantum in frigiditate, ac caliditate à natura modo recesserit, aut quando à frigefaciēdo supersedebimus, si nos latuerit ea, quæ est secundū naturam caliditas? Itā verò & frigidius effectum calefaciemus ignorantes frigiditatis naturalis modum: neque opportunè calefacere, neque in tempore à calefaciendo desistere poterimus.

NTENTIO Gal. in hoc c. erat sub exemplo multitudinis sanguinis in aliquam partem cōfluxi, & in hepar præcipuè, admonere omnes indicationes, quæ colliguntur non solum à confluxo sanguine in hepar, sed etiam omnes quæ colliguntur à quouis humore efficiente aliquam angustiam præter naturam.

Verum, quia humor cōfluxus calidus, & biliosus imprimit suum calorem in partem humore grauata, & intemperiem calidam efficit, humor verò frigidus, & pituitosus efficit intemperiem frigidā. Ideò Gal. in hoc tex. videns, quod semper, dum influit humor in aliquam partē, efficiatur aliqua intemperies similis humoribus, admonet in omni confluxu esse sumendam indicationem ab intemperie partis facta, & relicta ab ipso humore: meritiò tamen ultimo loco, post scilicet factam euacuationem, reuulsionem, percussione, & digestionem humoris cōfluxi docet, intemperiem par-

Sanctorij Sanctorij Pars III.

tis esse auferendam, quia hæc intemperies ab humoribus dependet, eo modo quo effectus à sua causa. qui non tollitur, nisi auferatur causa: quo fit, vt Galen. 4. meth. 4. loquens de vlceribus dicat, vlcerrum, quæ à causa fiūt, si causa adhuc manet, prius à causa curam esse auspicandam. Similiter 7. method. cap. 12. dicit esse impossibile, vt aliquis affectus sanetur, manente adhuc causa, vnde natus est affectus: itidem 10. method. cap. 1. docet in morbis dependentibus à causa, indicationem, quæ sumitur à causa, esse primam, & deinde factum morbum esse abscindendum: ecce quando est impossibile, vt intemperies membri humore grauati auferatur non ablato humore, qui est causa efficiens illius intemperiei. Hinc miror illorum abusum, dum in hepate humore repleto prius volunt auferre intemperiem, quam humores in ipso contentos, quod postremo loco esset faciendum: prius enim oportet totum euacuare, deinde reuellere: tertio repercutere, & quarto resoluerē, quod in pactum est; quo resolutō, docet in hoc loco Gal. esse amouendam intemperiem relictam ab humore peccante. Miror similiter dum in hepatis cachexia, & hydropē prius volunt auferre intemperiem, quam humorem contentum in hepate, vel in cavitāte abdominis: prius igitur esset totum corpus purgandum, & deinde pars affecta ab humoribus præter naturam liberanda, & deum intemperie relictā corrigenda.

In hoc textu tria facit: primo admonet post euacuatum humorem confluxum esse auferendam intemperiem ab humore paulò antè introductam: quæ verò sit hæc intemperies relictā, facile cognoscitur (vt ait Galenus) quia si humor erat calidus, intemperies relictā erit calida, si frigidus & pituitosus, frigida: secundo dicit, quod intemperies contrariis remediis curabitur, seruata ea norma, vt quanta sit intemperies, tan-

Ooooo

tum

tum debeat esse remediū : exempli causa, si intemperies erit calida ut duo, remedium debet esse frigidum ut duo, & sic de aliis: tertio nos docet, quomodo dimetiri possumus quantitatem, & vehementiam caliditatis, vel frigiditatis intemperaturarum; dicitque tantam fore intemperiei quantitatem, seu vehementiā, quantus est recessus à statu naturali; exempli causa, si hyeme senes ardenti febre corripiantur, dicimus quam maximè illos distare à statu naturali: similiter remedium pro debellanda hac senum febre esse oppositum & valde distans à statu naturali: hoc verò esse frigidissimum, quod mirificè conferret: nisi essent prohibentia, quæ sunt ætas ingrauescens, caloris nativæ paupertas, & anni tempus. Simili modo, si iuvenes biliosi media æstate ardenti febre premantur, dicimus, recessum esse paruum, neque indicari potentissima refrigerantia, ut rudiores putant.

Qui vult distinctè in omni morbo peroscere quantitatem recessus, debet summa industria conditiones partium affectarum, & ægrotantium perpendere. De partibus affectis Gal. 1. 3. meth. c. 20. admonet, si quis adimat indicationem à parte desumptam, addisci totam medicinā sex diebus: conditiones verò cōferentes pro cognoscenda quantitate recessus à statu naturali ab Hipp. Gal. & Auicenna desumuntur: à Gal. 2. ad Glauc. 2. & ab Hipp. 1. aphor. 2. hæc proponuntur: natura ægri, ætas, tempus anni, regio, morbus, præsens constitutio, robur, habitus, & consuetudo: ab Auicenna 4. primi cap. 3. & alibi hæc proponuntur: ætas, seu exercitium solitum, causa, locus, symptomata, similes morbi, proprietates morbi, mos, motus, repletio, pulsus, excrementa, animi mores, figura, iuvantia & lædencia: sed nos in libro de falsa experientia, qui est 1. 2. method. nostræ distinctius de his egimus.

Nos utimur quatuor instrumentis, quibus reddimur certi de quantitate recessus:

quorum primum est pulsilogium à nobis inventum, quo quotidie quantum quis recedat ab optimo suo statu cognoscimus: secundum, idem cognoscimus per motum pilæ plumbeæ pensilis filo, qua quisque filo commota, & magis, vel minus elongata observare poterit naturalem pulsus motionem, & recessum à naturali: verum nos mira industria ex pulsilogio dimetitur motus, & quietes arteriæ, collationemque facere possumus cum pulsibus præteritorum dierum: tertium instrumentum est quo per staticas observationes varios recessus à statu naturali penetramus. Hic tamen non est locus, ut de staticæ artis arcanis aliquid dicamus, quia vel breui in lucem quadringentos aphorismos de staticis experimentis promemus: quartum, quod mirificè quoque iuvat, est quoddam vas vitreum, quo possumus metiri non solum aëris, sed cuiuslibet partis corporis temperaturam, & quantus quotidie fiat recessus à statu naturali: de quo egimus superius.

I Dub. dicit Galenus quod sumenda sit indicatio post confluxum humorem ab intemperie partis relicta ab humore, qui antea opprimebat partem: contra sic argumentamur: ablata causa aufertur effectus: at intemperies, quæ pendet ab humore confluxo est effectus, ergo tolletur ad ablationem causæ: ut quid igitur Galenus vult sumere indicationem post ablatum humorem ab intemperie? qui est effectus dependens, & qui ad ablationem humoris cessare debet?

Respondetur, quod ablata causa aufertur effectus, qui solum est in fieri: ille verò qui est in facto esse non tollitur: exempli gratia, si quis gallica lue adeo opprimatur, ut os narium corrumpatur, hic affectus pendet à rabo gallico, tamen potest esse, ut auferatur adhibitis optimis remediis tota lues gallica, quæ corrumpit os narium, ossis tamen naturam

rium corruptela perseverante: ecce quod non semper ablata causa cessat affectus: eodem modo dicimus de intemperie relicta ab humore confluxo, & nuper expulso: hic enim humor introducere potest intemperiem adeo efficacem, ut illo ablato, non propterea cesset intemperies facta: quare dicere possumus, affectus pendentes à causa esse trium generum, nonnullos esse solum in fieri, & hos causa ablata statim cessare: nonnullos vero partim esse in fieri, & partim in facto esse, sed quod factum est non agere altas radices, & hos, ablata causa naturā ipsam illico ferè depellere: nonnullos vero dicimus, esse affectus, qui sunt in facto esse, & altas radices habere, quia non tolluntur ad ablationem causæ, istos autem dicimus esse duum generum, aliquos scilicet medico auxilio curari, ut est intemperies relicta ab humorum confluxu: aliquos demum esse incurabiles, sicuti dictum est de terebine ossis ethmoidis corrupti à lue, & de aliis.

2 Dub. dicit Gal. in tex. quod quantum aliquod membrum sit redditum calidius, tamen etiam sit refrigerandum, exempli causa, si intemperies erit calida ut duo, remedium auferens illam erit frigidum ut duo. Hæc animadversio Gal. videtur vana ob duplicem rationem, prima quia frigidum ut duo non est æqualis virtutis cum calido ut duo: primum enim actiuorum est calidum, & non frigidum: secunda, esto, quod frigidum ut duo sit æqualis virtutis cum calido ut duo, negamus tamen, quod ab agente æquali proueniat actio.

Respondetur, quod Medici officium in auferendis intemperaturis non est superare verbi gratia calorem, sed moderari, & contemperare, quod fit miscendo frigidum cum calido: quare caliditati excedenti si miscebitur frigiditas tantumdem excedens, & è diametro opposita, contemperabitur eo modo, quo aqua feruens ab aqua frigidissima temperata

fit; quare argumentum est nullum; quia procedit de remotione caloris per victoriam agentis quam medici nunquam considerant, quia victoria est lethalis, & deleteria: munus enim medici est permiscendo qualitates commodationem efficere, quæ est omnino opposita victoriæ agentium.

3 Dub. dicit Galen. quantum aliquis calidior factus est, tantum esse refrigerandum, ut restitatur sanitati, sed quomodo medicus vocatus ab agrotis poterit scire eorum statum naturalem, cum tempore sanitatis illos non viderit?

Respondet Gal. 1. ad Glaucum huic dubitationi, quod propterea medici melius sanent ægrotos, in quibus tempore sanitatis obseruauerunt pulsus, vrinæ, & mores: si verò contingat, ut æger à medico non sit ante cognitus poterit aliqua coniectura penetrare statum naturalem. Ego verò si antea non fuerit mihi notus æger, vsu quatuor instrumentorum propositorum paulo supra manu ducor ad cognoscendum, quantus possit esse recessus, & quanta remediorum dosis: quamvis fatear cum Gal. 1. ad Glauc. in principio esse impossibile, ut illud vltimum & specificum quantum à medico penetraretur: meritoque ibi dicit: si ego scirem illud quantum agendum, talem me reputarem, qualem fuisse ferunt Æsculapium.

CAPITIS XCVI.

DE REMEDIIS MORBORVM
in numero.

Textus. 75.

Sed quoniam de his satis diximus, transire iam tempus est ad ea, in quibus numerus non est secundum

naturam. Cum verò duplex sit eorum differentia, quibus quidem aliqua particula deficit: his intentio est altera efficere subministrando natura, eo quo diximus paulo ante modo. At quibus superabundat, hanc rescare oportet, aut ferro, aut igne, aut medicamine, quod vrendi vim habet. Hac igitur omnia sanare possibile est: at non aequè omnia generari possunt, ut in lib. de semine diximus. Quadā verò sunt, quæ & si generari non possunt, licet tamen pro ipsis alteram efficere, quemadmodū in osse ex toto sublato, alterā substantiā in eius sede reponere, à carne, atque osse differētē. Est enim quæ in eius gignitur loco quadam veluti caro callosa, vel callus carnosus, & processu temporis magis, ac magis ad calli duritiē transfertur, cū ab initio carnis potius imitetur naturam. Quacumque parte sublata, cum neque eandē secundum speciem substantiam, neque similem efficere possumus, tertia nobis intentio quendam decorem inuenire, quemadmodum in mutilationibus.

IN capite superiori Gal. capit agere de remediis asperitatis, & leuitatis qui sunt affectus pertinentes ad malam conformationem: deinde de remediis affectuum in angustia pendentium ab humorum affluxu: & exemplo multitudinis sanguinis in hepar confluxi omnes indicationes declarauit, quæ defumuntur ab hepate, & ab aliqua alia parte humoribus obsessa.

In hoc cap. ut omnia in hoc libello summo ordine proponat, & nihil prætermittat, agit de morbis in numero: id ta-

men docet breuissimis verbis: quia Gal. superius, dum ageret de vitiis sanorum, egit quoque de vitiis in numero: neque propterea hic est superfluum, ut cēset Argenterius: quia superius loquebatur de vitiis in numero spectantibus ad corpora sanorum: Hic verò ad ægrorum: eundem ordinem quoque seruauit lib. de morborum differentiis, cap. 8.

Cæterum, morbi in numero, vel sunt in defectu, ut dum deficit dens, nasus, labium, &c. vel sunt in excessu, ut sextus digitus, polypus, suffusio, lumbrici, grādo in oculo, acrocordones, calli, &c.

Quo ad morbos in numero, qui sunt in excessu docet Gal. vnicum remedium, quod inseruit pro omnibus morbis in numero auferēdis, quod est resectio, quæ fit, vel incisione cum scalpello, vel igne actuali, vel potēiali: per scalpellū intelligimus quodcumque instrumentum, quod habet vim abscindēdi, sit ferrum, aurum, vel ex alio metallo confectum: propterea Leonicenius non benè vertit dictiones, *ἢ σκῆλην ἢ σκῆλην πυρρὸς*, id est ferro, vel igne, quia oportet vertere scalpello, vel igne, *σκῆλην* enim significat scalpellum ex quo vis metallo factum: immò per scalpellum debemus intelligere quodcumque instrumentum, quod abscindere potest: per ignem actualem intelligimus metallum aliquod ignitū: Arist. 1. probl. 25. vult hoc instrumentum ignitū, quod tollit superfluum, esse factum ex ære: Auicena. 4. primi ex auro: communiter tamen ex ferro laudatur: per ignem potentialem intelligit Gal. caustica, de quibus hic non est agendum: plurimi enim Auctores agunt de instrumentis, quæ abscindunt: Fallopius tamen lib. 1. de vlcibus, cap. 13. fusē, & admodum diligenter de his agit.

Verum, quia non semper morbi in numero possunt incisione auferri; ideo docet, quod loco incisionis sit coniungendum ad transpositionem, sicuti dum catarracta est in oculo, vel dum lapis

in vesica occludit colli orificium, & impedit transitū vrinæ: catarracta actu trāspōnitur: lapis verò candela, vel siringa.

Quo ad morbos in numero in defectu tria proponuntur à Gal. remedia: primum est vt restituamus partem ablatam: secundum, si non potest restitui, curandum est, vt alteram eius loco natura efficiat: veluti dum os est ablatū, natura est illa, quæ efficit callum, qui differt ab osse: tertium remedium, si altera à natura non potest fieri, à medico proponitur aliquid, quod imitetur naturam: sicuti dum qui carent dentibus, sibi accommodant fictos, vel qui carent naso, vel labio, fictum nasum, vel labium sibi parant ex cera scilicet vel ex ligno: nisi vellent pati, vt per incisionem in brachio factam, noua caro gignatur, & nouus nasus, & nouum labium ex carne fiat, de quo modo superius egimus. Quod verò ex ligno, vel ex cera debeant apponi labia, & nasi, legamus Gal. 4. method. cap. 18. vbi habet ferè hæc verba: *Si decurtata sunt, quæ in naso, vel aure, vel labio, dicit, quod his adiicienda sunt, quæ deficiunt: posteaquam non est possibile ab integro illa reficere.* Sed quia de affectibus in numero post particulam 4. 87. cap. fuisse egimus, & præcipuè in illa quæstione, quæ inscribitur, ad quem morbum reducatur lapis in vesica, non est, vt quæ ibi dicta sunt, iterum repetantur.

1 Dub. Gal. docet morbum in numero excedentē tolli igne, scalpello, aut medicamine, quod habet vim vrendi: quæ Gal. diuisio non videtur sufficiens: quia carnes excrescentes tolli possunt filo ex serico: hic modus auferendi superfluum, neque reducitur ad scalpellum, neque ad ignem potentialem, vel actualem; ergo diminutus.

Responderi potest, sericum incidere, & secare, quare ad scalpellum reducitur; sub nomine *σπίδης*, non solum intelligitur ferrum incidens, sed

quodcumque instrumentum habens facultatem incidendi, sit ex ferro, & ex auro, vt Auicennas, vel ex ære, vt Arist. loc. cit. docet, vel ex serico, dummodo incidat, & secet, reducetur ad *σπίδης* siue ad scalpellum.

2 Dub. lumbrici sunt morbi in numero, tamē neque scalpello, neque igne actuali, vel potenciali tolluntur; sed medicamenti amaris, & acribus; ergo Galenus est diminutus.

Respondetur, lumbricos non esse propriè morbos in numero; quia alibi ex Gal. morbi in numero pertinent ad partem viuentem patientis.

3 Dub. Gal. lib. 1. de semine, cap. 13. docet ea, quæ non regenerantur esse spermatica, id est fieri ex semine, tanquam materia, & efficiente: Aristot. tamen 1. lib. de generatione animalium, cap. 20. & alibi docet, membra generari ex menstruo, & non ex semine, quia mulier non habet sperma; addit, quod sperma viri non potest esse materia, ex qua membra fiunt, sed solum causa efficiens, sed etiam materia: quomodo ita paucillum poterit pro omnibus partibus spermaticis tantum materiæ suggerere? quare non solum Aristot. reluctatur opinioni, quam sustinet Galen. verum etiam ratio ipsa.

Respondetur, antiquam esse eam disceptionem inter Philosophos, & medicos: Philosophi enim peripatetici putant, in semine solum esse causam efficientem, & non materialem: medici verò vtramque causam. Ad rationem dicimus in prima generatione sufficere pro gignendis spermaticis particulis minimam seminis quantitatem; quia genitæ partes spermaticæ augentur non à semine patris, sed à semine, quod continuo generatur ab ipsismet partibus spermaticis, quæ & ipsæ habent vim transmutandi pabulum, quod attrahūt à sanguine matris, in naturam seminalem: qua nutriuntur. Similiter in adultis fit, dum eorum

ossâ, nervi, & alia spermatica vniuersa à semine in ipsis, & ab ipsis genito nutriuntur. Sicuti enim sanguis defertur ad testes, & albescit, & fit semen, & testes illo nutriuntur, similiter dicimus, deferri ad ossâ, & nervos, & in his albescere, & fieri semen, quo spermatica aluntur: dicit tamen Gal. lib. de semine, in adultis non colligi tantam copiam seminis, quæ sufficiat ad regenerationem spermaticarum: ecce quod à spermaticis partibus semen fit: addit tamen Gal. in text. quod licet in adultis quædam partes spermaticæ non possint regenerari, tamen altera substantia fit, & hæc est callus, qui dicitur porus sarcoïdes, id est carnosus, qui vnit os vel nervum abscissum.

4 Dub. dicit Galenus, morbos in numero excederes tolli resectione, quod videtur inconueniens: quoniam sextus digitus est morbus in numero, tamen non est rescandus: ergo remedium propositum à Gal. est improprium.

Respondetur, quod sextus digitus non sit morbus quia non lædit actionem. Similiter vngula in oculo, nisi sit ita magna, ut impediatur visio, non est morbus: quare resectio non conueniet: dicimus igitur Galenum proposuisse resectionem pro auferendis morbis in numero, sed sextum digitum non esse morbum: quia non lædit actionem.

5 Dub. Gal. ubi agit de vitiis sanorum in numero admonet esse impossibile, ut pars instrumentalis regeneretur: attamen lib. 1. de semine, cap. 13. dicit venas, & arteriolas sectas & diuisas in pueris regenerari posse.

Respondetur Gal. in hoc lib. intellexisse de illis partibus instrumentalibus, quæ non ingrediuntur compositionem aliarum partium instrumentalium, & tales sunt manus, nasus, auricula, pedes, &c. venæ verò, & arteriæ non sunt huiusmodi: quia componunt organica, & de his non intellexit.

6 Dub. videtur, quod nasus, & au-

ricula præcisa regenerari possint, ut restatur Fallopius his verbis lib. de vulnere simplici, cap. 7. *Ego aliquando sanavi quemdam, cui amputatus fuerat ferè totus nasus, ita ut sola tenuis pellicula remansisset. His quoque diebus conglutinavi auriculam cuidam Flandro, ut vestrum plures norunt, licet auricula penderet à pellicula tantum: conglutinata tamen est.* Subdit Fallopius: *Si cupiam amputaretur nasus, & acciperetis nasum alterius eodem ferè tempore ab eius facili resectum, ita ut spiritus non enauerint, & apponeretis, credo quod conglutinetur propter spiritum, & facultatem, quæ remansit; & sic ex naso vnius restitui potest nasus alterius.* Et hæc est causa, quod nervus, & vena resecta vniuntur; quia spiritus illius partis non euanescit, sicuti quando abscinditur manus, vel alia pars externa. Demum pars organica, ut nasus, & labium possunt ab integro regenerari; quia non sunt artifices, qui facta incisione in brachio ex carne vna nouiter genita, iterum nasos, vel labia efficiunt. His positis errat Galenus dum dicit esse omnino impossibile, organicas partes regenerari.

Respondetur quod Galenus dum dicit, partes organicas diuisas non posse amplius vni, & regenerari, intelligat de partibus organicis omnino separatis, ubi nec spiritus, nec facultas per pelliculam posset separatis partibus communicari: dum verò censet Fallopius ex naso vnius restitui posse nasum alterius, dicimus id nesciri, nisi aliquis prius experiatur; sed esto, quod post abscissionem nasi, vel labij aliquis illico apponeret nasum, vel labium, credimus illum nasum, vel labium iterum appositum esse simile, & non organicum: sicuti etiam dicimus de naso, qui fit per applicationem nouæ carnis genitæ per brachij incisionem.

CAPITIS XCVII.

DE REMEDIIS MORBORVM
in magnitudine.

Textus 76.

Communicat autem hoc genus totum cum eo, quod ad magnitudinem pertinet. Nam quodcumque ex eo est secundum naturā, illi propinquum existit. Id verò tantum seiunctum est, ac separatum, quod inter ea, quæ sunt è genere non naturali connumeratur: in quo quidem prima intentio est ablatio: si verò hæc impossibilis existat, secunda est transpositio, quemadmodū in suffusionibus. Quæcumque verò non integris partibus, sed partium tantūmodo partibus deficiunt, aut excedunt naturæ modum; resectio quidem, vel generatio in his quæ deficiunt, ablatio verò, & abolitio in his, quæ superabundant. Quare neque in ipsis altera intentio, neque medicaminum forma genere diuersa.

Mnes ferè Interpretes putant, Gal. in hoc c. solum agere de remediis morborū in magnitudine: sed re vera non solum de remediis morborum in magnitudine, verū etiam de remediis morborum in numero agit: quod quidem facillè probari potest, quia remedia, quæ proponuntur à Gal. in 1. parte capitis sunt duo, aliud est ablatio: aliud verò transpositio: at sic est, quod hæc duo remedia cōueniunt morbis in numero excēdentibus, ergo: accedit, quod transpositio, quæ est vnū ex his duobus remediis hic propositis nullo modo magnitudini auctæ, vel diminutæ

conuenire potest, ergo non agit in hoc capite solum de remediis morborum in magnitudine.

Nos tamen credimus in hoc c. à Gal. tradi differentiā & conuenientiam inter morbos, in numero, & magnitudine conueniunt, quia totum genus morbi in numero, id est secundum suas differentias, quæ sunt in numero diminuto & excedente, reducitur ad quantitatem, eo modo, quo morbi in magnitudine, tanquam ad commune genus reducuntur: Differunt verò, quia morbi in numero ad discretam: morbi verò in magnitudine ad continuam quantitatem pertinent: differunt quoque, quia morbi in numero stant cum iis, qui sunt toto genere præter naturam, vt lapis in vesica, & catarracta in oculo, quæ acu argentea transponitur, & polypus, qui nouacula separatur, & lumbrici, qui amaris, vt aloë interficiuntur, & euacuantur: ecce quod aliqui ex iis indicant ablationem: aliqui transpositionem: Morbi verò in magnitudine non stant omnino cum iis, quæ toto genere sunt præternaturam: quia in his auferendis indigemus ablatione superflui, & non totali ablatione, vel transpositione, quæ solum morbis in numero videtur conuenire. Differunt similiter, quia morbis in magnitudine auctæ, vt auctæ carni vlceris conuenit resectio, & separatio à parte naturali, & sanatio; morbis verò in numero conuenit aliquando totalis ablatio, vt lapidi in vesica: differunt similiter, quia Gal. in hoc c. proponit quatuor remedia pro morbo in magnitudine: duo scilicet pro magnitudine diminuta, quorum primum est resectio per alimenta, quæ egent emaciati, & tabidi, secundum est regeneratio, quæ egent eua vlcera. Similiter duo proponit remedia pro morbo in magnitudine auctæ, quorum primum est ablatio, quæ eget excrementa carnis in vlcere; secundum verò est diminutio, quæ egent corpora nimium pingui.

1. Dub. Gal. docet, quod pro magnitudine aucta duo sint remedia, ablatio scilicet & abolitio; erat potius dicendum ablatio, & diminutio; quia abolitio, & ablatio idem significant.

Respondetur, quod verbum Græcum, quo vitur Gal. est *καταίσιον*, quod significat aliquando non totalem abolitionem, sed purgationem, vel diminutionem: *καταίσιον* enim significat purgo & minuo; ideo in antiqua translatione rectè interpretabatur loco abolitionis purgationem. Præterea dicimus, auctam magnitudinem dupliciter considerari, vel respectu totius partis sanæ; & hoc modo hanc magnitudinem indicare diminutionem, vel respectu partis auferendæ, quæ est præter naturam; & hoc modo indicare abolitionem.

2. Dub. hoc caput inscribitur de morbo in magnitudine; tamen dum agit Gal. de remediis morborum in numero; quæ sunt ablatio, & transpositio, videtur quod hoc caput sit de morbis in numero.

Respondemus ex dictis, quod Gal. agat in fine cap. de remediis magnitudinis diminutæ, & auctæ; nonne admonet, remedia pro diminuta magnitudine duo esse, alterum esse refectionem, quæ tabe factis, usu optimorum alimentorum mirificè iuuat; alterum esse regenerationem, quæ in canis vlceribus est in usu? Similiter nonne pro aucta magnitudine proponit duo alia remedia, alterum scilicet esse ablationem, quæ fit igne; vel erodentibus medicamentis, alterum esse diminutionem? corpora enim obesa diminuto alimento, & exercitio, reducant ad proportionatam magnitudinem.

Decipiuntur igitur nonnulli Expositores, qui putant errasse illum, qui librum hunc in capita distinxit; quia Gal. in hoc cap. non agit de morbo in magnitudine, sed de alio genere morbi in numero, quod toto genere præter naturam est; quæ expositio non potest defendi; quia Gal. in fine huius capitis proposuit re-

media morbi in magnitudine, ut paulò supra probauimus, & verba Gal. clarissime patefaciunt; vera igitur est expositio, quam superius laudauimus, quod scilicet Gal. comparat morbos in numero cum morbis in magnitudine, & vtriusque remedia tradat.

3. Dub. videtur, quod morbus in numero, & magnitudine non differant inter se; quia si per hypothesein deficeret tota caro, vel os vnus partis organica, vel superabundarent caro, & os, tunc esset morbus non solum in magnitudine aucta, vel diminuta; sed etiam in numero, ergo morbus in numero, & in magnitudine idem sunt.

Respondet Gal. in text. morbum in magnitudine esse, dum defectus, vel superabundantia accidit particulis partium; quia si tota caro, vel os membri abundet, vel deficiat, dicitur morbus in numero; si verò non totum membrum, sed particula membri crescat, vel diminueatur, dicitur morbus in magnitudine, non negando tamen, si totum corpus præter naturam crescat, esse morbum in magnitudine: Hinc merito reprehenditur Acachias, qui aliquando non distinguit morbum in numero à morbo in magnitudine, ut in sexto digito; dicimus enim tunc esse duplicem morbum in numero scilicet, & magnitudine; quia per sextum digitum, & numerus, & magnitudo manus augetur: Errat, quia multi qui habent quinque digitos, non habent maiorem manum, quam qui habent sex digitos. Præterea Galen. lib. de differentiis morborum distinxit genus morbi in numero à genere morbi in magnitudine: Insuper in fine huius capituli dicit, esse communitatem, & conuenientiam aliquam inter morbos in magnitudine, & morbos in numero, quatenus scilicet ambo ad categoriam quantitatis pertinent: non tamen quod morbus in numero necessario sit morbus in magnitudine, ut malè interpretatur Acachias.

CAPITIS XCVIII.

DE REMEDIIS MORBORUM in situ.

Textus 77.

Sed iam veniendum est ad reliquum salubrium causarum genus, quod ea corpora emendat, quæ in situ sunt vitiata: veluti luxationes, & intestinum in scroto. Fit autem hoc ex violenta tentione, atque impulsu. Hoc verò ex dilatato, ac rupto continente. Quare & duplex sanandi modus, alter quidem ad oppositam partem ei à qua facta est permutatio intendendo, atque impellendo; alter verò id quod continet firmitus solidiusque reddendo. Quibus verò visis, ac rationibus singula inueniri possunt, in libris de arte curandi explicauimus.

N Cap. superiori Gal. declarauit remedia pro auferendis morbis in numero, & magnitudine: in hoc verò cap. tradit remedia pro auferendis morbis in situ: & gratia exempli proponit duas species morborum in situ: prima est de luxatione, secunda de procidentia intestini in scrotum: causæ externæ luxationum duæ à Gal. proponuntur: prima est tentio violenta: secunda est impulsus: duæ similiter proponuntur causæ prolapsus intestini in scrotum: prima est dilatio peritonei facta ob nimiam humiditatem laxantem: secunda est ruptura peritonei: ecce, quam decipiantur, qui putant, herniam intestinale semper fieri à ruptura peritonei; immò vt plurimum

Sanctory Sanctory Pars III.

ob humiditatem peritoneum laxatur, & distenditur simul cum intestino illud concomitante vsque ad scrotum: quod verò duæ proponantur causæ herniæ intestinalis melius colligitur ex Græco codice, quam ex Latino Leoniceni, quia in Latino legitur, quod hernia intestinalis fiat ex dilatato, vt explicat Leonicenus, ac rupto, nihilominus in codice Græco sic legitur, τὴ δὲ ἐξ ἀνευρύσεως. ἢ πρήσεως, id est, hoc verò ex dilatato, vel rupto cum disunctione, quia duæ sunt causæ prolapsus intestini in scrotum, altera est dilatio, & altera omninò diuersa à dilatatione est ruptura.

Notandum tamen, quod dilatio peritonei non semper fiat vitio peritonei, id est, ob nimiam humiditatem, sed aliquando fit vitio intestinorum, quatenus graui sunt, vel ob nimiam pinguedinē, vel ob nimiam excrementorum redundantiam; vnde fit, vt tenuitas peritonei non possit tantum pondus sustinere: Qui igitur omnes causas paucis & methodicè vult colligere, sic dicat, hernia intestinalis, & quicumque alius morbus, vt docet Gal. 3. de sympt. cau. c. 1. fit vel ob læsam facultatem, vel ob errorem externum: error externus est nimia bibacitas, saltus, sonus magnæ tubæ; & alia id genus: per læsam facultatem intelligimus, dum instrumentum facultatis est læsum; quia facultas vt facultas non patitur: ex Arist. n. 1. de Anima tex. 65. si senex haberet oculum iuuenis videret vt iuuenis: instrumentum verò facultatis est constitutio peritonei, quæ potest esse læsa ab ortu naturæ, veluti dum quis oritur ex patre hernioso, quod dictum est de hernia intestinali in scrotum, eadem methodo dicimus esse procedendum in prolapsu vteri, & recti intestini.

Quo ad remedia admonet Gal. duos esse modos sanandi morbos in situ: alter est transponendo membrum ad partem oppositam intendendo, atque impellendo: sed notandum, non esse faciendam

P p p p p

dam

dam tantam impulsione, & tentionem, quanta fuit illa impulsio, quæ luxationem fecit; quia immineret periculum, ne excitaretur dolor convulsivus. Alter modus sanandi est, ut reddatur illud membrum, quod continet partem prolapsam, firmitus, & solidius. Hæc verò duo remedia proposita conveniunt omnibus dislocationibus, & prolapsibus. Primum est reductivum ad partes oppositas, sicuti si dislocatio est versus sinistram, reductio debet esse versus dextram partem: & sic de aliis. Similiter in prolapsu si intestinum est deorsum, reponitur sursum, quod est oppositum. Secundum remedium est ligatura, quæ quod repositum est firmitus in suo naturali loco conseruat; hoc verò remedium convenit dislocationi, & herniæ intestinali.

Admonet in fine capitis, in methodo, traditas esse vias, & rationes, quibus morbi in situ curari possunt: Hinc dignus reprehensione est Argenterius mordens Gal. quia de omnibus speciebus luxationis non egerit: non enim pertinet ad hunc locum exacta tractatio: quia hic solum intentiones communissimas proponit.

Effet in hoc loco agendum de morbis in figura, qui à luxationibus fiunt, quia de his Gal. facit mentionem; sed quia egimus de his in explicatione cap. 39. non est, ut acta repetantur: ibi enim nonnulla valde conferentia ad dignoscendas, & sanandas luxationes tradidimus.

Dub. Gal. docet in tex. intestina prolabi in scrotum, vel ob dilatationem, vel ob rupturam peritonei; tamen hernia intestinalis non solum fieri potest ob vitium peritonei continentis, & sustentantis intestinum, sed etiam ob vitium contenti, dum scilicet intestina quatenus sunt pingua, & graviora, dilatare possunt peritoneum, alioquin sanum; ergo Gal. in tradendis causis prolapsus manifestus, & diminutus videtur esse. Præ-

terea Gal. referens causas luxationum dicit esse vel impulsione, vel tentionem violentam; omittitque alias causas, veluti dum ob materiam gypsum in iuncturis contentam luxatio fit: vel ob nimiam humiditatem vinculorum, quæ sæpe adeo laxat, ut succedat luxatio.

Argenterius proposuit hæc dubia contra Gal. quæ adeo levia sunt, ut sint medico indigna: quia inde conicimus, Argenterium, neque scopum, quem Gal. sibi proposuit in hoc lib. intellexisse, neque quid Gal. intelligat per causas: non scopum, quia Galeni mens est de communissimis intentionibus medicæ artis verba facere, & non de omnibus specificis causis efficientibus: cui dubium, quod peritoneum possit dilatari à gravitate intestinorum, & à vitio alterius visceris: satis enim est, quod Gal. referat prolapsum fieri ob duplicem causam, quæ est, vel dilatatio, vel ruptura; neque erat conveniens ut causas dilatationis accidentaliter proponeret. Deinde Argenterius obliuiscitur, quid intelligat Gal. per causas, quomodo supponit per causas intelligere causas morborum efficientes, tamen intelligit per causas ipsa remedia: si in hoc loco ex professo auctor de causis morborum egisset, & nihil aliud dixisset, tractatio fuisset ridicula: ratio verò, cur non tractet de morborum causis, ipsemet admonet in tex. dum se remittit ad libros methodi medendi. Præterea in lib. de differentiis morborum, & de articulis egit de luxatione, & de causis illius specificis: Nullus enim est, licet infirmus Chirurgus, qui agens de causis luxationum diligentius, quam Gal. non agat: quare miror Argenterium, quod non viderit auctorem solum capita communissima summo ordine proposuisse, eo fine, ut tota ars memoriæ commendetur: valde quoque miror, dum putat Gal. in hoc lib. fecisse totius artis compendium, quod est falsissimum, ut probauimus in prælectionibus: Gal. enim

enim vocabat in limine libri hanc artem methodo definitiua traditam non cōpendium, sed veluti compendium. Ad dubium, dum Gal. de externis causis loquitur, id est de impulsione, & tentione violenta, quæ sunt causæ luxationum, & non remedia. Respondemus illas fuisse propositas non hoc fine, vt colligeret ex illis remedia; quia causæ externæ, vt passim in methodo nos docet, nihil indicant; sed, vt prōptè sciamus, illum loqui de luxatione, lippis enim est nota illa luxatio, quæ ab impulsione, vel tentione violēta fit. Idē de hernia intestinali dicit potest. 2. Dub. Gal. in tex. quærens causas morborum in situ admonet esse has quatuor, tensionem violētā, impulsione, dilationem, & rupturam partis continētis: cæterum istæ causæ non sunt ex vsu artis, quia ex illis indicationes curandi luxationem, vel herniam intestinalem non possunt hauriri, ratio verò est, quia Gal. 3. meth. 1. declarans quid sit illud, quod verè indicat, habet hæc verba, *Absurdum est asserere aliud esse quod indicat, & aliud quod curatur*; Præterea 4. meth. cap. 3. dicit, nullā extrinsecam causam indicare; at sic est quod impulsio, & tentio violenta sunt causæ extrinsecæ, ergo à Gal. non erant proponendæ. Insuper indicationes sunt sumendæ ab essentia, & ab affectu specifico, & præsentē, vt docet Gal. in meth. & lib. de optima secta: impulsio tamen, & tentio sunt causæ extrinsecæ, præteritæ, & non præsentēs. Demū Gal. 2. de tēperamentis c. vlt. reprehendit illos, qui ex propriis, & inseparabilibus nō procedūt; hæc sunt verba; *In his omnibus peccant plerique medicorū ex eo, quod proprius notus respuunt, atque ad ea, quæ non perpetua, sed frequenter accidunt, conuertuntur*; Addimus nos minorem propositionem; at sic est est, quod impulsio, & violenta tentio sunt causæ morborum in situ extrinsecæ, ob quas non semper, sed aliquando solum fiunt luxationes; ergo malè Gal. videtur, seruasse normas,

& præcepta alibi tradita.

Respondetur, Gale. proposuisse istas causas externas, non vt indicaret remedia; sed solum, vt declararet de quibus morbis hīc tractet; voluit enim Gal. solum admonere duo communissima remedia morborum in situ; neque eius intentio erat agere de causis morborum in situ, quia se remittit ad alios libros, vbi fusc de hac re agit; primum verò remedium communissimū, quod proponit est retrahere luxatū os ad oppositam partē ei, à qua facta est permutatio, intendēdo, atque impellēdo; deinde facta impulsione partem reducere ad locum à quo exiliuit; signum verò, quod pars luxata sit redacta, & optinē reposita, est quidam sonitus, qui auditur dum reponitur; secundum remediū est, quod id, quod continet membrū redactum ad suum situm, cōseruetur ceratis, & ligaturis firmius atque solidius, intestinum verò dum reducitur ad suum locum, oportet, vt paulò ante æger sedeat in aqua calida, & scrotum oleo amygdalino leniatur; Quæ præcepta non sunt ita vana, & frivola, vt putat Argenterius; immò sine illorum assidua obseruatione luxati, vel herniosi sanari non possunt.

CAPITIS XCIX.

PARTICULA I.

DE REMEDIIS PRÆSERVATIVIS.

Textus 78.

Consequens est, vt ea omnia exequamur, quæcunque in superiori sermone dicere distulimus. Vocant autem eadem præseruatiua. Est autem horum triplex secundum genus differentia. Prima quidem hominis qui integra fruitur sanitate; Secunda verò eius, qui non integrè valet; Tertia eius qui agrotat.

PPPPP 2 Primum

*Primum igitur genus ad salubrem
attinet artem, atque in duas, ut
ante diximus, diuiditur partes:
Secundum vero ad præseruatiuam
spectat: Tertium ad curatiuam.*

IN tertia parte huius libri artis parua Gal. sibi proposuit agendum de causis salubribus intelligens per causas salubres ipsa remedia: Verum, cum remedia aliqua sint, quæ conseruent sanitatem, aliqua verò, quæ illam efficiant, hætenus egit de remediis conseruantibus, & de his, quæ efficiunt sanitatem. Restat, ut Gal. agat de remediis præseruatiuis, quæ conueniunt corporib. neutris, & de causis siue remediis resumptiuis, siue reficientibus corpora neutra conualescentium, & senum: Ideo de præseruatiuis agit in hoc cap. in quo docet, quomodo sint præseruanda corpora neutra, ne in morbos labantur: In c. verò sequenti ager de resumptiuis: Hætenus verò miro ordine progressus est in toto hoc lib. quia omnia huiuslibelli arcana orta sunt à breuissima definitione medicinæ in limine libri proposita, quæ erat, quod medicina sit scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum: egit enim in 1. parte libri de corporib. salubribus, insalubrib. & neutris: in secunda de signis omnium istorum corporum: consequens erat, ut in hac tertia parte ageret de causis, id est de remediis corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum, hæc autem pars diuisa est in quatuor partes: in prima egit de remediis sanitatem conseruantibus: in secunda de remediis sanitatem efficiantibus: in tertia, quæ absoluitur in præsentī cap. in quo agit de remediis præseruantibus corpora neutra, ne in morbos decident: hæc autem pars medicinæ à Gal. lib. ad Trasyb. vocantur *προφυλακτικῶν*, id est præseruatiua corporum decidentium: in quarta de qua in

cap. sequenti agit de remediis reficientibus corpora neutra conualescentium, & senum, quæ à Gal. inferius vocantur, *ἀναπλαστικῶν*, id est resumptiua corporum habentium (ut dicit Gal. lib. ad Trasyb. cap. 7.) sanitatem lubricam, & quæ vocatur in affectione.

Sensus igitur rex. hic est: consequens est, ut ea omnia exequamur, quæ in superiori sermone, idem in c. 88. dicere distulimus: quasi dicat Gal. postquam egimus superius de remediis pertinentibus ad corpora salubria conseruanda, & de remediis pertinentibus ad insalubria ut nunc, quæ sunt illa quæ actu ægrotant, consequens est, ut agamus in hoc loco de remediis pertinentibus ad partem præseruatiuam, id est de iis, quæ præseruant corpora neutra, ne in peius labantur: In c. enim 88. Galen. diuisit omnes causas salubres, id est omnia remedia hoc modo: alia sunt remedia, quæ conueniunt intemperaturæ factæ: alia verò intemperaturæ, quæ adhuc fit; & alia intemperaturæ futuræ, quæ pertinet ad corpora neutra, id est ad partem præseruatiuam, de qua Gal. sibi proposuit agendum in hoc loco: egit enim superius de remediis curatiuis, & præseruatiuis simul, idèò consequens est, ut hic agat de præseruatiuis tantum: dum verò dicit, *Est autem horum*; Repetit differentiam corporum, de quibus superius proposuit agendum, quasi dicat, horum corporum aliqua sunt sana, & de his egimus in principio huius tertiæ sectionis; alia verò sunt corpora neutra, quæ non integrè valent; alia verò sunt, quæ ægrotant; egimus igitur de causis conseruantibus, id est de remediis conseruantibus corpora salubria; & de remediis liberantibus corpora insalubria ut nunc, quæ pars pertinet ad therapeuticam, seu curatiuam; reliquum est, ut agamus de remediis præseruantibus corpora neutra, ne cadant in peius, quæ pars pertinet ad prophylacticā, & de hac agit in hoc c.

1 Dub. Gal. proponēdo hanc differentiā primo enumerat corpora sana, deinde neutra, & tertio loco ægra; tantum egit primo de sanis, secundo de ægris; debebat secundo loco de neutrīs agere, quemadmodum ab initio agendum proposuit.

Respondetur, quod in tractatu seruandus est ordo facilitatis; neutra enim non possunt intelligi, nisi intellectis extremis; at sic est, quod sana, & ægra respectu neutrorum sunt extrema; ergo.

2 Dub. Gal. agit in hac postrema parte libri de causis præseruatiuis, & resumptiuis; tamen in præmio huius tertiæ partis libri non proposuit agendum de præseruatiuis, neque de resumptiuis, seu restauratiuis, ergo: proponit enim agendum solum de causis conseruantibus, & efficientibus sanitatem; quare tractatio hæc videtur imperfecta.

Argenterius dum proponit aliquod dubium in suis commentariis, nunquam illud soluit, sed loco solutionis mordet Gal. si omnes Commentatores ita fecissent, arbitror, quod Hipp. Arist. & Gal. nomina ad hæc vsque tempora obliuioni tradita fuissent, accedit, quod dubia, quæ negotium facessunt Argenterio, ut plurimum sunt puerilia, & aniliter effutita.

Respondemus igitur nos, quod mira breuitate, & miro artificio Gal. vsus sit præmio huius tertiæ partis; quia, quæ ex se elucet ab ipso omittuntur; non proposuit in præmio agendum de præseruatiuis, & resumptiuis causis; quia sub genere efficientium causarum, id est remediorum conseruantium, & efficientium sanitatem, continentur remedia præseruatiua, id est prohibentia, ne corpora neutra in peius cadant; quia qui cognoscit extrema, cognoscit & media, satis igitur erat, ut proponeret agendum in præmio de remediis conseruantibus & efficientibus, sanitatem: sed melius, corpora neutra partim egent remedio

conseruante, & partim corrigente, seu efficiente sanitatem; quia neutra mediāt inter salubria, & insalubria; ergo satis erat Gal. in præmio proponere solum conseruantes, & efficientes sanitatis causas; quia qui cognoscet extrema, cognoscet & neutra. Præterea ipsemet Gal. cap. 81. loquens de omnibus remediis salubribus dicit, alia conuenire affectui in facto esse; alia affectui in fieri, alia vero affectib. futuris; ita ut confecto præmio semper diuidendo procedat, & miro artificio nos manuducat ad notitiam eorum, quæ sunt ab initio posita; Hic igitur est modus explicandi arcana methodi definitiua, quæ sub illis tribus breuissimis nominibus, id est salubri, insalubri, & neutro tota continetur. Similiter in hac tertiā parte sub his duobus nominibus, id est sub causis efficientibus, & conseruantibus sanitatem voluit contineri omnia remedia, quæ omnibus corporibus salubribus, insalubribus, & neutrīs conuenire possunt; quare Argenterius, nec scopum, nec artificium huius libri vnquam intellexit, quo non percepto, non est mirum, si in dubia friuola, & puerilia lapsus sit.

3 Dub. Gal. confundere veram partem præseruatiuam cum parte conseruatiua, & effectiua sanitatis; quia triplicem partem præseruatiuam videtur proponere: primam quæ hominibus integra sanitate præditis conueniat: secundam, quæ hominibus, qui non integrè valent: tertiam iis qui ægrotant; ita ut sub parte præseruatiua collocet totam medicinam, quod nunquam alibi fecit, quia semper conseruatiuam à curatiua seiunxit: ergo vel hic, vel alibi decipitur.

Respondet Plusquamcommentator, Galenum sumpsisse vocabulum præseruatiuum latius, prout scilicet comprehendit totam medicinam. Quæ responsio est vanissima; quia vbique Gal. distinxit has partes, immò in præsentī text. eas distinguit, dicens, partem conseruatiuam,

riam pertinere ad partem salubrem, neutram ad præseruatiam, & ægram ad curatiuam.

Argenterius nunquam cogitans solutiones, sed solum morsus, & obrectationes, quod quidem est philosopho, & medico indignum, Galenum reprehendit, dubium autem non soluit.

Respondemus igitur nos Gal. in tex. non diuidere præseruatiam partem in illam triplicem differetiam propositam, sed repetere differentias corporum, quod scilicet aliqua sint sana, aliqua neutra, & aliqua ægra, ut inde colligat agendum de remediis præseruantibus corpora neutra, ne cadant in peius: quando verò Gal. voluit sub vnicò nomine comprehendere totam medicinam, docuit lib. ad Trasylb. & lib. de constitutione artis, totam medicinam comprehendere sub correctione; quia neque sanissimi homines possunt ita conseruari, ut parua quedam vitia non fiant, nec aliqua correctione indigeant: homines enim ægri curantur per correctionem vitiorum valde recedentium à statu saluberrimo: homines verò, qui non integrè valent, & quorum corpora in neutro statu sunt, præseruantur, ne cadant in peius, corrigendo vitia non ita recedentia, ut sensibilibiter lædant operationes; ecce quod sub correctione Gal. reposuit totam medicinam; nunquam tamen inueniemus in Gal. quod sub præseruatia, vel prophylactica, quod idem est, contineantur curatiua, & conseruatia, ut censeret in hoc tex. Plusquamcommentaror.

neque lentos esse oportet, neque crassos, neque aquosos, neque plurimos, neque vehementer calidos, aut frigidos, neque mordaces, neque putredini obnoxios, neque veneni nature affines. Nam ubi autem fuerint, generant morbos. Augentur vero nonnunquam eadem ex causa, quæ eos ab initio generauit. Illud autem plerumque accidit, ut sua alteratione inficiant eos, qui sunt in corpore humores.

N superiori tex. Gal. proposuit agendum de remediis, quæ præseruant, ne corpora neutra labantur in peius.

Text. habet duas partes. In prima declarat circa quæ versatur medicina præseruatia; dicitque de ratione partis præseruatia esse, excessus & malas humorum conditiones auferre. In secunda parte declarat quibus de causis angeatur humorum malitia.

Quoad primam partem docet, quod circa humores præseruantium remedij genus versatur; Medicumque non posse alio modo præseruare corpora neutra, ne cadant in peius, nisi prohibendo humorum malitiam, videlicet ne fiant lentis, vel crassis, aquosis, vel copiosis, vel nimis calidis, vel frigidis, mordaces, vel putridi, vel veneno affines; quia quando essent tales in excessu, innumerabiles morbi inde prodirent.

Modi verò, quibus Medicus prohibere potuit nimium humorum lapsum, vel excessum, tales sunt, ut lentis tractentur detergentibus; crassis incidentibus; aquosis incrassantibus, copiosis minorantibus; calidis refrigerantibus, frigidi calefacientibus, mordaces contemperantibus, putredini obnoxij aperientibus, veneni vero affines bezoarticis. His modis poterunt

CAPITIS XCIX.

PARTICULA II.

Textus 79.

Hoc autem vniuersum genus circa humores præcipue negotiatur, quos

runt

runt præseruari corpora neutra, ne in peius cadant.

Notandum quod genus remediorum curatiorum non respiciat præcipuè humores; quia morbi manent facti, nullis existentibus humoribus. Similiter remedia non respiciunt morbos fientes, ut fientes, quia quod est in fieri nihil indicat; quo fit ut humorum peccantium consideratio solum pertineat ad partem præseruatiam, atq; hæc est causa, quod Gal. dicat vniuersum genus præseruatium circa humores negotiari, & merito quia malicia, vel excessus humorum non pertinet ad partem curatiam, neque ad prohibendos fientes morbos, sed solum ad futuros præcauendos.

Quoad secundam partem, *augentur verò*, malæ conditiones humorum viscositas, crassities, aquositas, abundantia, & quæ sequuntur, augentur à causis illis, quæ ab initio illas generarunt: ista verò causa generans, & augens humorum malitiam duplex est, alia est materialis, alia verò efficiens quamuis improprie dicta sit causa materialis quia materia non generat, sed ex materia tanquam ex subiecto generatio fit. Si igitur de causa materiali loquamur, dicimus, lentorem, seu viscositatem fieri ab usu ciborum viscosorum, & potuum frigidorum, ut ex usu piscium, casei, & eorum, quæ ex pasta conficiuntur. Similiter ex potione, aqua frigida.

Causa verò materialis crassitiei humorum fieri solet ex usu carnis vetusti bouis, leporis, ceruorum, fungorum, boletorum, & similium. Similiter ex usu vini admodum nigri, & noui. Gal. enim 3. de loc. aff. 7. admonet vinum nigrum aptissimum esse ad gignendum humorem melancholicum, & crassum, cæterum, quia egimus de sex fontibus, qui per syndromè mira arte nos docere possunt crassitiem, & viscositatem humorum peccantium, non est, ut quæ dicta sunt, repetantur.

Causa verò materialis caloris sunt, ea, quæ calefiunt per se, vel per accidens, de quibus, locis citatis abundè egimus. Idem dicimus de iis humotibus, qui nimium frigidi sunt.

Si de causa materiali putredinis loquamur dicimus esse esculenta, & poculenta crassa, & quæ obstruunt: idem dicimus de causa materiali illorum humorum, qui tandem veneno similes sunt.

Si verò de causa efficiente, & augente humorum malitiam loquamur, dicimus, virtutem debilem ventriculi, & hepatis esse in causa, quod cibi tenuissimi, & temperatissimi conuertantur in succos lentos, crassos, & putridos: si verò virtus omnino debilis sit, conuertantur in succos aquosos, & crudos: ex Gal. enim lib. de facultatibus naturalibus habemus, mel ratione maioris, & minoris virtutis naturalis conuerteri in bilem, & in sanguinem: in sene scilicet in sanguinem: in iuvene verò in bilem.

Notandum tamen, ut dicit Gal. in text. quæ assumuntur per os posse esse adeo mala, ut sui alteratione in sibi similes conuertant humores, qui sunt in corpore, licet boni, & optimi sint: è conuerso contingit, dum quis malis humoribus est oppressus, licet comedat, & bibat temperatissima; quod nisi assumat in minima quantitate conuertet cibum temperatissimum in pessimos humores, vel dicas in sibi similes: exempli gratia, si dominantur in corpore humores biliosi, & quis cibum temperatissimum paulo plus debito assumat, illum in bilem conuertet: si dominantur pituitosi in pituitosos: si putridi in putridos: si frigidi in frigidos: si veneni similes in humores veneno similes.

Fundamenta huius veritatis desumuntur partim ab Hipp. & partim ab Arist. ab Hippocrate, dum dicit 2. sect. aphorif. 9. impura corpora quo magis nutries, eo magis lædes: ab Arist. dum probat

probat, quod omne agens multiplicet semetipsum conuertens in sui similitudinem materiam; quod non cognouerunt antiqui philosophi: ignis enim efficit ignem, non quia segregat actualem ignem à materia, vt dicit Anaxagoras, vel quia congregat determinatos atomos, vt Democritus; sed quia datur materia in potentia ad omnes formas, & agentia disponentia ipsam, quæ efficiunt, quod non erat in actu.

1 Dub. dicit. Gal. quod pars medicinæ præseruatiuæ versetur circa humorum correctionem, ne scilicet fiant iusto crassiores, viscosiores, aquosiores, copiosiores, &c. De sex rebus verò non naturalibus ne verbum quidem fecit, quamuis superius docuerit, ab vsu opportuno sex rerum non naturalium corpora præseruari, quasi quod sex res non naturales non pertineant ad præseruationem corporum.

Respondetur, in parte præseruatiua considerari corpora neutra, quæ actu habent aliquam humorum malitiam; quia, nisi essent humores iusto viscosiores, vel crassiores, vel haberent aliquam ex malis conditionibus relatis à Gale. in tex. non essent corpora neutra, sex enim res non naturales sunt communes omnibus corporibus; quia possunt etiam corpora saluberrima ad statum neutrum, & insalubrem disponere. Præterea Gal. inquit in tex. partem medicinæ præseruatiuæ versari præcipuè circa humores: ecce quod dicit præcipuè, neque negat in parte præseruatiua considerari quoque res non naturales. Insuper ratio, cur præcipuè Gal. mentionem fecerit de malitia humorum, & non de sex rebus non naturalibus est, quia à rebus non naturalibus, nulla sumitur indicatio curatiua, vel præseruatiua: indicationes enim desumuntur solum à morbis, vel ab humoribus illos efficientibus. Quæ cum ita sint, Argenterij instantia vt vana, & irrita est abiicienda.

2 Dub. videtur, quod ad partem præseruatiuam pertineant potius excessus, qui fiunt in temperaturis, quam in humoribus; quoniam, excessu illico ablato, corpora præseruantur, ne cadant in peius: quod cum ita sit, debebat Gal. præcipuè expendere temperaturarum excessus, & non humorum malitiam.

Argenterius proponit dubium prædictum: loco verò solutionis Galenum mordet; sed miser neque penetrat arcana quæ in Galeni verbis continentur: neque (quod indignum est expositorum) legit textum, quem proficetur interpretari.

Respondemus, & hanc dubitationem, & superiorem esse puerilem; ratio est, quia Gale. in 2. parte tex. clarissimis verbis profert suam sententiam dicens, causam, quæ ab initio generauit viscosos, & crassos humores, eandem posse eousque malitiam humorum angere, quousque morbos generet. Sed dicat mihi Argenterius, an ne causa hæc generans viscosos humores est quoque temperaturæ excessus? an ne humores viscosi frigidi fiunt à temperatura frigida, & calidi à calida, vt à causa efficiente? Præterea, an ne viscosi humores habent quoque originem, seu generationis augmentum à sex rebus non naturalibus: hæc sunt certissima, & nemo est, qui dubitet, aërem calidum efficere posse humores calidos, & mordaces, frigidum frigidos & viscosos, & sic de aliis causis non naturalibus: quare Gal. non solum tangit humores, verum etiam temperaturas, & sex res non naturales; vt quid igitur Argenterij morsus? causa oscitantia Argenterij ex eo pendet; quia dum exponebat Gale. verba, nil aliud cogitabat, nisi obrectationes, quibus obsecutus verba tex. clarissima non videbat: verba tex. sunt, *Augētur verò nō nunquā eadem ex causa, quæ ab initio generauit*; At ex omnium consensu causa, quæ ab initio generauit est temperatura, & sex

res non naturales, quæ in eadem generationem conspirare possunt: ergo Gal. sub nomine causæ, non solum amplexus est humores, verum etiam temperaturas, & res non naturales. Demum potest alio quoque modo responderi, dum Gal. dicit præcipuè partem præseruatiuam versari in corrigenda humorum malitia, intelligi magis præcipuè de humoribus, quam de temperaturis, quia dum temperaturæ sunt tali pacto læsæ, vt humores mali aggregentur, tunc corpora non sunt præseruanda, neque sunt neutra; sed sunt insalubria nunc, & ægra, de quibus in præsentia non loquitur Gale. postremò præseruatio sumitur à causâ, quæ respicit futura: & non, à morbo, de ratione cuius hæc duo sunt, alterum, quod si in facto esse; alterum verò, quod sit præsens, sicuti sunt intemperaturæ; agens igitur Gal. de parte præseruatiua, quæ respicit futura, non debebat considerare intemperaturas, sed humores, qui possunt morbos parere, & qui, si auferantur, ægritudines efficere amplius non possint.

3 Dub. Gal. enumerans malas humorum conditiones indicantes corpus neutrum decidentia, omittit alia humorum vitia, veluti, dum humores sunt nimium pauci, & alia quoque plura.

Responsio est facillima: quia iam patet, extrema omnia esse vitiosa; quare si humores in quantitate excedente indicant neutralitatem, idem quoque deficientes indicabunt; neque intentio Gale. in hoc lib. est artem medicam tractare illa prolixitate, qua in crassissimis voluminibus totam medicinam declarauit.

4 Dub. Gal. in tex. vult, quod partis præseruatiuæ officium sit reddere humores, vt scilicet nec iusto viscosiores, nec crassiores, nec calidiores sint, &c. sed hoc præceptum non est commune vniuersæ parti præseruatiuæ; quia, dum aliquis est veneno infectus, illum, dum

volumus præseruare, non humores, sed substantiam, & temperaturam solidarum partium ad moderationem reducimus: quia virus occupat solida, & non humores; idem dicunt de rabie canina, à qua si volumus præseruari oportet non humores corrigere, sed præcauere ne solida inficiantur.

Respondetur duobus modis: primo quod veneno, vel rabie infecta non collocantur inter corpora neutra, quia sunt insalubria nunc, seu valde ægrotantia, de quibus hic non agitur, secundo respondemus, Galenus in parte præseruatiua non solum expendere humorum correctionem, sed etiam causas generantes, quæ duum generum sunt, vt rectè admonet Plusquamcom. aliquæ enim sunt sex res non naturales, aliquæ verò sunt causæ efficientes, & generantes, pertinentes ad corpora neutra, istæque sunt temperaturæ solidarum partium, quæ corrigi possunt. Demum dum docet Gal. quod ad partem conseruatricem pertineat, humores reddere moderatos, dicimus Gal. considerare statum neutrum humorum: quasi dicat, non oportet humores esse adeo lentos, crassos, aquosos, & vehementer calidos, quia corpora in morbos ob illos excessus caderentur: ecce quod Gal. supponit humores vehementer calidos, vel frigidos, qui nullo modo conueniunt corporibus salubribus, conuenire neutris decidentia, quæ neque salubria, neque insalubria nunc vocari possunt. Insuper in parte conseruatiua medicinæ vtimur similibus: in hac præseruatiua contrariis: quando igitur pertinebit ad conseruatiuam id quod dicit Gal. de humoribus vehementer calidis, vt scilicet prohibeatur, ne vehementer calidi sint? an ne calidi vehementer fortasse sunt vehementer calidistractandi? nemo id assentiet: Demum dum dicit Gal. si augentur hæc conditiones humorum, quod in morbos incidunt, intelligit de statu neutro,

neutro, & non de salubri; quare hi ca-
uilli Argenterij adeo insulsi sunt, vt
indigni sint confutatione.

5 Dub. dicit Gal. in tex. quod per-
tineat ad partem præseruatiuam præca-
uere, ne humores fiant naturæ veneni
affines; quod stare non potest: quia in-
ueniuntur homines saluberrimi, qui sa-
nè nullo modo in statu neutro sunt,
qui tamen illico contagio, vel veneno
læduntur, & necantur: quando igitur
defendi poterit Gal. dum dicit partem
præseruatiuam solum versari in corpo-
ribus neutris decidentiae? accedit,
quod tempore pestis plurimi qui pes-
simo corporis habitu sunt donati melius
præseruantur, quam aliqui saluber-
rimi.

Respondetur, quod pestis siue vene-
num non agit virtute quatuor primarum
qualitatum: sed virtute aliarum quali-
tatum, quæ sunt nobis incognitæ; quan-
uis re vera non sint formæ, seu sub-
stantiæ immediatè operatrices, vt per-
peram sustinent Gregorius Ariminen-
sis, Fernelius, Argenterius, & plurimi
alii, quos lib. 8. meth. vitando. fusè re-
ieciimus: quare cum dentur qualitates
aliæ non pendentes à quatuor primis vo-
catis, arbitramus, quod corpora, quæ
videntur saluberrima quo ad qualitates
manifestas, dum illico peste corripiun-
tur, sint constituta in statu neutro, &
non in statu salubri: natura enim non
patitur saltus: neque agentia agere va-
lent, nisi corpora sint disposita: si igitur
vir debilis non inficitur peste, & vir for-
tis in eodem loco degens, eadem peste
inficitur, & moritur, dicimus causam
huius esse quia debilis, & infirmus ca-
reat illa dispositione ad suscipiendam
pestem, quam tamen vir fortis posside-
bat, & ob quam eius corpus respectu
pestilentiae, vel veneni erat in neutro
statu; credimus tamen debilem illum
hominem respectu plurimorum mor-
borum plures alias neutralitates habere,

quans virum fortem; raro tamen credi-
mus accidere posse, quod vir fortis ci-
tius inficiatur peste, quam debilis; obser-
uatum enim est tempore pestilentiae in-
firmos, & debiles homines frequentius
è viuis decedere, quam valentes, & ro-
bustos.

6 Dub. in tex. dicit, quod de ratione
partis præseruativæ sit præcauere, ne
humores reddantur affines naturæ ve-
neni; quod quidem dici non potest, quia
officium prohibendi, ne humores putri-
di reddantur affines naturæ veneni, vi-
dentur pertinere ad curatiuam medici-
næ partem, & non ad præseruatiuam.

Respondetur, quod in codice Græco
legitur *δολιτηριος*, id est, deleterios,
δολιτηριον, significat perniciosum; sed
apud Hipp. in aphor. deleterium du-
pliciter vsurpatur, modo pro lethali,
modo pro imminente malo, quod appli-
cari potest neutris corporibus, tuncque
deleterium neque lethale, neque mor-
tiferum dicitur: sicuti dum corpora neu-
tra decidentiae adeo sunt præparata ad
mortiferos affectus, vt, quamuis adhuc
sana sint, illico deinde incidunt in ma-
lignam, vel pestilentem febrem.

Hinc errat Argenterius, dum semper
interpretatur *δολιτηριος*, venenosos. Si-
militer errat Acachias qui per *δολιτη-
ριος*, interpretantur pestilentes: quia, &
venenosa, & pestilentia non ad neutra-
litatem, sed ad insalubritatem nunc, quæ
constituit corpora ægrotantia, perti-
nent. Non tamen reprehendimus expo-
sitionem Leonici, quia etiam corpo-
ra neutra possunt habere humores non
actu venenosos, sed affines naturæ vene-
ni: omnes enim qui sunt ægrotaturi an-
te ægritudinem sunt affines ægritudini,
sed re vera deleterium non significat af-
finitatem, sed malum, quod præsens est,
& minatur aliquam pernitiem; colligas
itaque perniciosum, seu deleterium du-
pliciter considerari, vel in corpore neu-
tro, vel in corpore insalubri nunc: pri-
mo

no modo dicimus non esse valdè malum:secundo modo verò consideratum, dicimus esse, yt plurimum lethale.

CAPITIS XCIX.

PARTICULA III.

Textus 80.

Intentio verò, & horum sanationis duplex existit alteratio, atque euacuatio. Alterantur igitur, vel ab ipso corpore concocti, aut ab alijs alijs facultatibus, quæ vim medicatiuam habent: è quorum numero etiam sunt ea, quæ exitialium ferarum venenis aduersantur, ac præterea pharmaca, quæ venena appellantur, transmutat.

Ntex. superiori docuit, quod pars præseruatiua medicinæ præcipuè versetur in auferendis, à corporibus neutris quibusdā prauis conditionibus, vt scilicet cet humores non sint viscosiores, valdè calidi, vel frigidi, nec habeant aliquas ex illis conditionibus à Gal. in superiori tex. propositis. In hoc tex. verò docet remedia, quibus præseruare possimus corpora neutra, ne in morbos labantur.

Diuiditur tex. in duas partes: in prima affert duo remedia, quibus præcauere, & præseruare possumus corpora ne cadant in morbos: primum remedium est alteratio: secundum est euacuatio: proposuit euacuatiouem post factam optimam alterationem, & humorum præparationem iuxta aphor. Hipp. 1. sect. aphor. 2. vbi habetur; *Concoctum medicari, & non ciuiā*; & 2. aphor. 9. vbi habetur hîc aphorismus: corpora cum quis purgare voluerit oportet fluida fa-

cere, quod fiet vsu alterantium. In 2. parte docet, quid intelligat per alterationem: admonetque duos esse modos alterationis: primum esse per concoctionem, quæ est naturæ officium: natura enim semper pro viribus assimilât: vbi verò est impotens, tunc crassiores humores saltem attenuat, calidiores refrigerat, frigidiores calefacit, & omnes quod est præter naturam miris modis vincit, & superat: secundum modum alterationis esse per medicamēta, quæ non concoquunt, neque assimilant: ideo malè nonnulli interpretâtur, quod etiam verbum, *Concocti*; referatur ad medicamenta; quia sequeretur, quod etiā alexiteria, quæ aduersantur venenis, agerent in venena, illa scilicet concoquendo, quod est omninò falsum; venenum enim idèd dicitur venenum, quia à natura non potest cōcoqui: immò raro vincitur. & alexiteriis superatur: quo pacto verò alexiteria agant contra venena, fusè declarauimus 8. l. nostræ meth. & paulò infra, & superius in propria quæstione egimus.

Simili modo dantur alexiteria quæ duplici modo superare solent venena, alterando scilicet vel euacuando: Hinc Gal. 13. meth. c. 6. & lib. 5. simplicium c. 18. docet materiam virulentam quocunque loco subsistat, subito esse euacuandam, & eradicandam iis, quæ vehementer attrahunt: addit vehementer attrahentia esse, vel quæ attrahunt similitudine substantiæ, vel vehementi calore, dolore, vel vi vacui: addit, si verò materia virulenta adeo penetrauerit, vt non possit euacuari, debet superari per alterationem: additque ea, quæ alterando venena vincunt, esse duum generum, alia agere similitudine substantiæ, alia verò manifestissimis qualitatibus.

Ea quæ euacuant venena sunt vomitūs excitati ab oleo, butyro, decocto vrticæ, & maluarum; quæ acrimoniam quoque obtundunt. Præterea sunt clysteres molles, & potentes; si verò

sudore, balneo aquæ calidæ, vel laconico sicco: vel corpus venenatum ponitur in ventre bouis, vel mulæ recentem interfectæ, ut beneficio illius caloris totum virus forinsecus euocetur; vel si aliqua particula fuerit demorsa, applicetur arsenicum, ut docet Gal. 5. simplicium cap. 18. ut scilicet sit arsenici vncia cum dictam icretici, cinamomi, & sinapis scrup. 1.

Quæ verò alterant, & alterando superant venenum iam penetratum, quodcumque sit valent theriaca vetusta, bolus armena, terra lempia, Bezuar. Præterea Gal. 6. simplicium laudat balsamum cum lacte, lib. verò de med. par. fa. c. vlt. laudat sanguinem anatis; Nos utimur diaphulphure summa cum felicitate, & oleo è corticibus citri, quod mirifice prodesse solet.

Quæ verò habent peculiarem virtutem superandi determinata, venena varia sunt; sic in scorpionis ictu Gal. 11. simp. in sermone de drac. mar. applicat integrum scorpionem: & 9. simplicium à Galeno per os laudatur saphyri pulvis epotus. Similiter in morsu viperæ caro viperæ applicatur, vel epithemata illa, quæ à Gal. proponuntur 2. de antidotis cap. 14. In morsu verò animalis rabidi proprium Bezoarticum est cinis cancrorum fluuiatilium, ut docet Gal. in cura rabiei. In exhibitione opij Gal. 2. de antidotis 7. laudat copiosum vinum meracum; quia alterat calefaciendo, & per vomitum euacuat, sed nos utimur theriaca vetustissima in vino generoso, vel aqua vitæ summa cum felicitate. Pro venenatis verò fungis vsi fuimus oleo è corticibus citri: retulimus verò historiâ 2. method. nostræ præclarissimæ mulieris, quæ vsu fungorum iam cœperet è viuis decedere, attamen eam oleo è citri corticibus parato sanitati restitui-mus. Alij pro venenatis fungis vtuntur allio crudo, quod ex Gal. 12. meth. appellatur theriaca rusticorum. Pro vene-

no ex gypso, quod suffocare solet, Auic. lib. 4. cap. de gypso, inter cætera laudat scammonium, & alia medicamenta, quæ valenter purgant aluum. Pro lacte coagulato in ventriculo, quod potest infantes suffocare, Conciliator laudat acetum fortissimum permixtum cum scrup. 1. assæ fœtidæ. Pro Risagalo, & pro ærugine æris laudantur à Conciliatore scrup. 11. pulueris coralorum cum vino, quod est proprium medicamentum. Proprium Bezoarticum albi veratri ex Conciliatore aqua mellis largius bibita, & deinde flores nimpheæ triti ad scrup. 11. epti sunt mirifica auxilia. Pro scammonio in nimia dosi, valent ea, quæ somnum conciliant. Præterea balneum aquæ tepidæ, & ligaturæ coxarum, & brachiorum sub axillis conferunt mirificè. Ego enim visitavi quendam militem, qui vsu pillularum ex scammonio ob nimiam euacuationem erat ferè vita priuatus, post ligaturas statim alui fluor cessauit. Pro colocynthide nisi butyrum, lac, & cætera iuuent, pulvis smaragdi ad scrup. 1. epotus cum vino est proprium antidotum. Hic reliquimus communia, quia superius ea proposuimus. Pro cantharidibus proprium ex Conciliatore sunt decem grana alchechengi. Gal. verò 2. de antidotis, & 11. simplicium refert auctoritate Asclepiadis cantharides esse remedium proprio veneno, si pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmaris modo paulatim deglutiantur: cui sententiæ fauet Aëtius lib. 13. cap. 49. vbi dicit valere pro vrinæ ardoribus, & pudendorum inflammationibus, tam per os sumptas, quam exterius illitas; sed certè ego non vterer hoc remedio: putarem me malum addere malo. Pro lepore marino dicit Athenæus, proprium Bezoarticum esse Triglam: est enim piscis satis notus, & gustui iucundus: Gal. verò 9. simplicium laudat confectionem ex fructu iuniperi, & terra lemnia: dicitque non solum pro lepore marino, verum etiam pro

pro cantharidibus valere. Pro aconito, siue napello Gal. 2. de antidotis laudat rutam sumptam cum iure gallinaceo, seu vino. Pro morfu à phalangis Gal. 8. simplicium laudat herbam, quæ vocatur phalangites: desiccatur enim & est tenuium partium. Similiter 2. de antidotis plura proponit pro ictu phalangiorum, & scorpionum. In morfu ab aspide Aëtius lib. 13. cap. 20. laudat acerrimum acetum donec perferatur qualitas circa dextram partem hypochondriorum decurrere: in morfu ab aspide hepar primum sensu priuatur: totius tamen remedium est partem demorsam amputare: vel saltem igne torrere: sicuti ego Hieronymo Brochino pharmacopæo peritissimo à vipera demorso in pollice manus tam profundè exulsi ferro candente, quantum dentes vipera penetrarunt: qua facta inustione, illico de medio abstuli conuulsiones, & tumores manus, & brachij quam iam coeperunt illum adoriri. Ad rubeti morsum, qui est species aspidis, laudat Conciliator puluerem smaragdi ex vino potum, cui egoparum, vel nihil fido. Hæc sunt propria Bezoartica: ceterum communia sine dubio magis conferunt omnibus venenatis: suntque theriacæ magnæ, diasulphur, & similia superius propofita.

1 Dub. Gal. in tex. dicit, quod exitialia venena superantur alterantibus contrariis, quod non videtur; quia exitialia, seu venena non per qualitates, sed per proprias formas, & substantias aduersantur naturæ humanæ: ergo non poterunt superari alterantibus medicinis, quæ per contraria procedunt: substantiæ enim seu formis substantialibus nihil est contrarium.

Respondent nonnulli, quod non inconuenit substantiæ aliquid aduersari; quia quod substantiæ nihil sit contrarium non est vera, & conuertibilis substantiæ proprietates: sed isti reijciuntur;

quoniam, qui admittunt substantiæ aliquid esse contrarium, incidunt in scopulum peiorem, & est quod substantia vna, & simplicissima habeat duo contraria, quod destruit totam philosophiam: patet antecedens; quia lues gallica quatenus substantia contrariatur homini, & guaiaco vt substantiæ sunt: quare melius est, vt dicamus, quod lues gallica non contrarietur guaiaco, & homini vt substantia perdita lædendi potentia, quæ est in prædicamento qualitatis, quæ est multiplex, & non simplicissima, sicuti simplicissima est substantia: sed quia superius, & præcipuè lib. 8. meth. nostræ reieci-mus hanc opinionem: ideo ne acta re-perantur, omittimus longiorem discursum.

Alij videntes, quod qualitates occultæ non sint re vera in prædicamento substantiæ, sed in prædicamento qualitatis, meditati sunt aliam solutionem dicendo, qualitates occultas non prouenire à calido, frigido, humido, & sicco; sed ab altiori principio, id est à raritate, & densitate corporeæ substantiæ, moti auctoritate Arist. 8. physic. tex. 55. dicentis, omnium passionum principia esse densitatem, & raritatem: dicuntque occultas qualitates à densitate, & raritate, tanquam ab effectiuo principio prodire: confirmant suam opinionem, quia ignis in sua sphaera fit, rarefacto aëre à motu diutino rapidissimo: hæcenus hæc opinio, nisi altioribus principiis nitatur, etiam omnino falsa, vt paulo iam respondemus.

Reiicit similiter hæc chimerâ doctissimus Rudius lib. 2. de morbis occultis cap. 2. & nos lib. 8. cap. 7. vbi dicimus, quamuis rarum, & densum aliquando sint priora calido, frigido: tamen rarum & densum esse accidentia, accidentiaque non esse accidentium accidentia, vt docet Arist. 4. metaph. text. 14. Similiter 8. metaph. text. 12. docet, accidentia non habere materiam ex qua, sed solum

in qua, ideò nullum accidens posse cōstitui pro principio materiali ex quo alia fieri debeant accidentia. Præterea probauimus principium materiale omnium accidentium esse materiæ primæ trinam dimensionem, quæ est tanquam natura, & essentia materiæ: sed quia non sat est proponere principium materiale omnium passionum, nisi proponatur principium effectiuum: ideo nos c. 8. disputauimus contra Democritum, & Thesallum qui negabant sub atomis formas esse effectrices & omnium qualitatum eductrices è principio materiali, quod est materiæ trina dimensio, quæ re vera efficit octo differentias positionis, vnde raritas, & densitas, & infinita alia, quæ deinde simul præmixta efficiunt occultas qualitates: Neque nos insequimur Democriti opinionem, quam Rudius parum accuratè eam percurrrens, 8. meth. nostræ vitæd. nobis attribuit. Democritus enim putabat atomos esse incorporeas, & inalterabiles, vt refert Gal. 1. de diff. morborum cap. 2. negabatq; temperaturas, & adittebat solum corporum minimorum compositionem. Nos verò & compositiones, & temperaturas admittimus: imò nos alibi hac de causa reiecimus Asclepiadem, quia dicebat corpora constare ex corpusculis incompactis, & inalterabilibus. Præterea reiecimus Anaxagoram, & Empedoclem, qui referent Gal. 1. de elementis circa finem dicebant primæ principia esse intransmutabilia: Anaxagoras tantum putabat talia esse sua corpora similia; Empedocles verò talia esse quatuor elementa: Nos tantum cum Arist. 1. de generatione sustinemus; temperaturas ex mixtione elementorum confurgere: atq; cum Gal. 1. de elem. loc. cit. vbi vtitur his verbis; *Corpora vicina nata sunt inter se mutuo transmutari calefaciendo, refrigerando, humectando, vel excitando, vel aliis qualitatibus.* Quare si quis voluerit rejicere nostram opinionem de qualitati-

bus occultis, prius debet demoliri hoc fundamentum, quod trina dimensio non sit ipsa materia prima, & principium materiale omnium qualitatum. Similiter quod octo differentiarum positionum per varios situs, & raritates, & densitates nō disponant materiam, vt ab efficiente extrinseco non fiant omnes qualitates tam occultæ, quam manifestæ: & quid non sit verū id, quod ex Gal. desumpsimus 4. de simplici med. cap. 15. & lib. de constitutione artis cap. 8. & 2. de loc. affect. cap. 8. ex infinitis alterationibus elementorum fieri qualitates occultas. Demumque si voluerit nostram opinionem reuocare debet probare quod sub vario situ, & raritate, & densitate non delitescant formæ substantiales, à quibus tanquam à principio actiuo, vt diximus contra Democritum, occultæ qualitates dependent.

His actis facile soluitur dubitatio proposita, quia nos negamus occultas qualitates esse in prædicamento substantiæ, esseque substantias immediatè operatrices, quod idem est; sed dicimus esse qualitates de prædicamento qualitatis, quæq; habent contrarium; sed alio modo oriri quam primæ illæ quatuor; sed fusè admodum egimus de hac re lib. octauo methodi nostræ, & superius in propria questione: quare non par est, vt acta ab integro reperantur.

CAPITIS XCIX.

PARTICULA IV.

Textus 81.

Euacuantur autem satis calidis medicaminibus, & purgationibus, & clysteribus, & sudoribus, & vomitibus. Hæ quidem igitur sunt communes euacuationes. Proprie autem ex locis in quibus coacervantur, assumuntur, vt in libris de salubribus ostendimus: tercio præ-

sertim, ac quarto, in quibus de lassitudinibus egimus, ac reliquis dispositionibus, quæ lassitudini naturæ proxima sunt. Promptius enim euacuantur per ventrem, quæcunque in primis venis continentur superfluitates, quæ autem in his, quæ in hepate sunt, per urinam meatus; atque in toto corpore per sudorem: sicuti quæ in capite, vel per palatum, vel per nares, vel per utrumque: quæ verò sunt in spatiis pectoris laxioribus, per guttur simul cum tussi, quæ in renibus sunt, vel vesica, per urinam.

SUPERIUS Gal. proposuit duo remediorum genera pro corrigendis humoribus corporum uterorum decidentium, quæ sunt alterantia, & euacuantia: docuitque in tex. superiori duos modos alterationis: alterum esse per concoctionem: alterum per medicamenta.

In hoc tex. agit de euacuatione; quæ dum duplex sit: alia communis, alia verò propria; idèo tex. diuiditur in duas partes: in prima proponit euacuationem communem, id est eam quæ totum corpus euacuat, pro qua, vt rectè dicit Plusquamcommentator à Galeno solum quatuor euacuandi modi proponunt: primus est per electiue purgantia: secundus per clysteres: tertius per sudorem; quartus verò per vomitum. Haly, & pluri Expositores putant, quinque modos euacuationis proponi; addendo scilicet propter quatuor propositos modum euacuandi per medicamenta vocata à Gal. satis calida. quæ secundum illorum opinionem sunt illa, quæ insensibiliter euacuant. Sed valde decipiuntur, quia medicamentum satis calidum, est, quid cōmunius, quam quæ purgant per insensi-

biles meatus. Præterea hæc, quæ mouët per spirationem insensibilem sunt sudorifica, quæ tertio loco proposita sunt: quare Gal. addidit illa verba, *Euacuatur satis calidis medicamentis*, quasi diceret an non euacuationem, proposuimus alterantia, quia concocta medicari oportet, & non cruda. hæc verò, quæ purgât concoctos, & præparatos humores non esse lenientia blanda, & mollia, & refrigerantia, vt apud nos sunt tamarindi, & cassia, sed esse satis calida medicamenta, qualia sunt pharmaca electiue purgatiua.

In secunda parte docet, quæ sint propriæ euacuationes; dantur enim à Gal. propriæ, dum humores, qui sunt coaceruati in aliqua propria, & determinata corporis parte, euacuantur, de his propriis euacuationibus dicit Gal. se egisse lib. de tuenda sanitate. & præcipue lib. 3. & 4. vbi egit de lassitudinibus, & aliis passionibus, lassitudini similibus, quæ sunt dispositiones neutra, quæq; propriis quibusdã euacuationibus tolluntur: ibi enim docet quando lassitudo à nimio exercitio dependens, proprio auxilio tolli possit, similiter quando spontaneæ lassitudines propriis euacuationibus auferantur, vt inde futurus morbus præcauentur: Hipp. enim 2. aphor. 5. docet, spontaneas lassitudines prænunciare morbos. Insuper Gal. non omittit in hoc loco declarationem propriam euacuationum: immò sigillatim exemplificat de omnibus: incipitq; ab excrementis contentis in primis venis, id est in mesentericis: docetq; primo eorum propriam euacuationem fieri per ventrem inferiorem: secundo, docet, quod excrementa retenta in hepatis gibba propriè euacuentur per urinam; tertio excrementa sparsa in ambitu corporis propriè per sudorem, retenta verò in capite, per palatum, aut per nares, aut per utrumque, in pectore, per tussim: Deum docet propriam euacuationem excrementorum existentium in renibus, & vesica fieri per urinas.

Notandum, Gal. proposuisse has proprias euacuationes exempli causa : quia multæ aliæ viæ à natura inueniuntur, vt per aures, & per oculos, & occulta foramina, per quæ insensibiles transpiratus fiunt, de quibus superius egimus.

1 Dub. Gal. in tex. declarans modos euacuandi totum, omittit phlebotomiam, quæ est præcipuus modus euacuandi totum corpus : ergo diminutus.

Plurquamcommentator fatetur, se nescire, cur Gal. omiserit phlebotomiam.

Ego puto, Gal. omisisse phlebotomiam, quia loquitur in hoc cap. de corpore neutro, quatenus abundat (vt dicit in tex.) humoribus viscosis, vel crassis ; circa quos præcipuè ars præseruatiua versatur eo fine, ne corpora cadant in latitudinem ægritudinis ; quo casu non conuenit phlebotomia : quia crassities, & viscositas humorum non indicat phlebotomiam in propria quæstione huius tertiæ sectionis tractauimus.

2 Dub. videtur Gal. errare ; quia tractans de totius euacuatione, ne verbum quidem fecit de lenientibus euacuantibus primas vias, qualia sunt apud nos cassia, tamarindi, oleum amygdalinum dulce, & alia id genus.

Respondent plerique Expositores, quod hæc lenientia continentur sub illis verbis ; *Euacuamur satis calidis medicamentis* : Reiciuntur ; quia lenientia nõ debent dici satis calida medicamenta, tamarindi enim, cassia, mel rosatum, malua, parietaria, & similia in calidorum catalogo reponi non debent.

Respondemus nos, hæc blanda, & mollia lenientia, quæ solum primas vias mundant, non esse dicenda euacuantia partis : neque obiciant, à Galeno inter euacuantia totius enumerari clysteres : & ideo tanto magis lenientia prædicta inter euacuantia totius esse reponenda.

Occurrimus enim obiectioni hoc modo : à Gal. numerari clysteres acres inter euacuantia totius, & non molles, & laxatiuos. Vel respondemus, sub nomine purgantium contineri etiam lenientia : vel demum respondemus, euacuationem dici totius, vel partis ratione ægritudo totius, vel partis : sic dum agimus, vt auferatur ægritudo totius corporis, tunc clyster dicitur euacuans totum : si ægritudo partis, id est, ventriculi, vel colli intestini auferatur, clyster dicitur remedium partis, & non totius : postremo possunt respondere lenientia pertinere ad ea ; quæ euacuant partem : quia Gal. admonet in tex. euacuationem contentorum in primis venis, id est, in venis meseraicis esse propriam euacuationem, & non communem.

3 Dub. Gal. enumerat inter ea, quæ euacuant totum, sudorifica : deinde inter ea, quæ euacuant partes proprias, similiter enumerat sudorica ; ergo inconstans.

Respondetur, dum euacuationem per sudorem collocat inter proprias, non considerare affectum communem ; sed affectum proprium musculorum, scilicet ambitus corporis : dum verò enumerat sudorifica inter euacuantia totum, considerare non materiam contentam in ambitu corporis, & sub cute ; sed in toto corpore.

4 Dub. Gal. in tex. inter illa, quæ euacuant totum corpus, enumerat clysteres ; attamen clysteres ex Gal. 1. 3. meth. c. 17. habentur, quæ infunduntur per clysteres non peruenire ad ieiunum intestinum. Præterea in anatomia hoc est euidentissimum : quia valvulæ, quæ sunt vbi est cæcum, impediunt, ne liquores crassorum intestinorum perueniant ad tenuia intestina : quod cum ita sit, quomodo clysteres erunt enumerandi inter illa, quæ euacuant totum corpus, & quæ à Gal. vocantur euacuantia communia ?

Respondetur, licet sit certissimum, clysteres euacuare intestina crassa: tamen consecutiue euacuant totum: quia natura fecibus crassorum intestinorum exonerata, transmittit excrementa superiorum intestinorum, & consecutiue totius corporis. Vel dicimus, Medicum euacuaturum totum exordiri à clysteribus eo fine, ut deinde aliis auxiliis consequi possit totius euacuationem.

5 Dub. non videtur, quod villo modo corpora neutra sint tractanda pharmacis, ut Gal. in tex. admonet: quia 3. apho. com. 15. Gal. habet hæc verba; *Si quis voluerit bis in mense, aut semel vicia, veritus ne aggregentur superfluitates, nocebit, & corpora trahet in malam consuetudinem*; Ergo ex Gal. corpora neutra decidentiae non sunt purganda, ne trahantur in malam consuetudinem: ergo errat in tex. dum in hac parte præseruatiua medicamenta purgantia proponit.

Respondetur Gal. 3. aphor. 15. loqui de corpore salubri, & non de neutro: ideò qui salubres sunt; si vtantur medicamento, se ad ægitudinem disponunt: quod verò Gal. in aphorismis locutus sit de corpore salubri, patet: quia habet hæc verba; *Earum, quæ quotidie generantur in corpore, superfluitatum euacuatio minor est, quam ut exigat purgantis pharmaci operationem*; Addas tu, sed corpora neutra abundant superfluitatibus, ergo vsus pharmacorum illis conueniet, & non corporibus salubribus.

N tex. superiori Gal. tradidit modos euacuandi totum, & partes: in hoc tex. verò tradit, quando fiat reuulsio, & deriuatio: ratio continuationis desumitur ex eo, quia medicus debet prius euacuare totum, & deinde reuellere, & deriuare: euacuatio enim respicit eandem partem affectam excrementis reuertam: reuulsio verò non eandem partem, sed longinquam, & distantem: deriuatio non eandem, sed vicinam.

Notandum, quod Gal. in Græco codice vtiur verbo *ἀντίσπασσις*, quod significat auersionem, quod verbum prædicatur de reuulsione, & deriuatione. Similicet Gal. 5. meth. c. 3. dicit, reuulsionis genus esse antispassim, id est, auersionem, sed ad contraria: deriuationem verò esse auersionem ad proxima, quam Gal. vocat *ἐνδοσπασσιν*, id est, aduersionem ad vicina.

Notandum præterea, ab Auctoribus proponi varias condiciones reuulsionis; sed quatuor præcipue obseruari diximus: quarum prima est, ut reuulsio fiat secundum rectitudinem partis oppositæ: secunda per vasa communia: tertia per distantissima, quarta ut humores in reuulsione auertantur ad originem. Ego de hac re post particulam 6. 89. cap. disputavi, & lib. 14. nostræ meth. admodum fusè aliorum opiniones examinaui: quare non par est, ut quæ fusè explicata sunt, toties repetantur. In hoc loco tamen nonnulla digna animaduersione notanda sunt: dicimus igitur, quod de uatura reuulsionis tres tantum sint condiciones: quarum prima est retrahere humores ad oppositas partes: secunda ut secundum rectitudinem fiat: tertia verò, quod fiat per vasa communia; aliæ verò condiciones reuulsionis sunt dignæ obseruatione, sicuti est illa, quod reuulsio fieri debeat per distantissima, quæ respicit prohibens, & non indicans; omnes enim remedium, nisi aliquid Rrrrrr prohi

CAPITIS XCIX.

PARTICULA V.

Attrahendi ex omni loco ad oppositas partes communis indicatio est, ad quam maximè distantia: deriuatio verò ad vicina.

Sanctorij Sanctorij Pars III.

prohibeat, quo proximus applicabitur affectui propter naturam, eo melius, & citius operabitur: hac de causa Gale. 5. meth. cap. 14. applicat commissuræ coronali ceratum ex thapsia, ut fiat reuulsio à cerebro ad pericranium, quod est valde vicinum. Similiter reuulsio debet fieri secundum rectitudinem; quia in directè oppositis partibus, si venas secueris ait Galen. lib. de curatione per s. m. c. 15. citissimè utilitatem afferes.

Si verò abundant excrementa in corpore, tunc reuulsio semper per partes valde distantes sit; quia dum secatur locus vicinus parti affectæ, facile omnia excrementa illuc confluunt; idè sèpe cauendum est, ne pars affecta maiori noxa afficiatur; sed quia locis citatis disputauimus de hac materia, & aliorum opiniones, & fundamenta proposuimus, & reiecimus, non par est ut illa repetantur.

I Dub. non videtur, quod reuulsio, & deriuatio sint remedia, quæ pertineant ad illam medicinæ partem, quæ dicitur præseruatiua, de qua in hoc loco agit Gal. quia reuulsio, & deriuatio delumuntur ab humoribus motu peccantibus & ægritudinem efficientibus; at sic est, quod pars præseruatiua custodit, & præseruat, ne corpora neutra, quæ adhuc non ægrotant, in ægritudinem cadant; ergo deriuatio, & reuulsio non videntur præsentis speculationis.

Respondemus, reuulsionem & deriuationem non solum desumi ab humore; qui actu mouetur, sed etiam à fluxuro: quod non intellexerunt innumeri expositores, ab ore quorum continuo hæc sententia pèndet, reuulsionem scilicet desumi solum à materia, quæ actu mouetur; quod est falsissimum, ut plenissimè ostendimus locis citatis, nix præcipua illa Gale. auctoritate lib. de sanguinis missione, hæcque est. Si quis singulis annis tempore æstiuo in podagricum affectum incurrat, tunc tempore

veris ante humorum fluxionem secatur cubitum, ut humores fluxuros ad pedes retrahamus sursum ad partem oppositam: ecce igitur, quod reuulsio indicatur quoque non solum ab humore fluente, sed etiam à fluxuro. Qui igitur non intelligunt hanc conditionem reuulsionis, quod scilicet desumi quoque possit fluxuro humore, nunquam propositam dubitationem diluere poterunt.

CAPITIS XCIX.

PARTICULA VII.

Textus 81.

Quæunque verò huiusmodi curant dispositionem, causas salubres appellamus: sicuti insalubres eas, quæ adaugent: & neutras, quæ neque obsunt, neque inuuant. Posset verò quispiam, neque omninò causas appellare, quemadmodum maior pars sophistarum, qui rerum quidem differentiam inuenire contemnunt: plurimum verò temporis in nominibus conterunt, contra quos in alijs uberius differuimus. At pars quidem artis præseruatiua talis est.

N hoc rex. Gal. duo facit; primo epilogum facit; secundo reprehendit sophistas, quide nominibus sèper certant. Quo ad primam partem dicit, quod omnes istæ causæ (per causas intelligit remedia) possunt dici salubres, insalubres, & neutræ; dicuntur salubres, quando curant malam dispositionem, quæ est in corpore neutro decidentis, & in quouis alio corpore ægrotante; dicuntur insalubres quando augent malam dispositionem: dicuntur

dicuntur verò neutrae, quando nec iuuant, nec nocent, id est quando nec curant neutram dispositionem, nec illam augent.

Quo ad secundam partem dicimus, Gale. reprehendere sophistas, qui causas neutras, eo quod nec iuuant, nec nocent nolunt ipsas appellare causas; quia de ratione causae est aliquid efficere; dicit igitur Gal. in tex. tempus conterant in nominibus, de quibus non est certandum, refertque, hic, & alibi scripsisse librum singularem de recto usu nominum, medicis necessarium, in quo contra sophistas disputat; quem librum si haberemus, Auctores de nominibus tam saepe non certarent, ut quotidie in scholis videmus.

1 Dub. Gal. videtur superfluous, dum hic declarat, quid sit causam salubris, insalubris, & neutra; quia superius id plenissime declarauit. Præterea tradere videtur Gal. in hoc loco nouam significationem neutrarum causarum, dum dicit, causas neutras esse, quae neque iuuant, neque obsunt, de qua significatione superius nihil dixit; Demum videntur sophistae non reprehendendi, sed laudandi, dum dicunt, causas, quae neque iuuant, neque laedunt, esse causas; quia nullam habent vim agendi.

Argenterius proponit hos nodos, & ut sui moris est, dum scilicet non intelligit huius artis arcana, illos non dissoluit, sed Galen. reprehendit; sed quantum despectat à vera huius artis intelligentia, iam videbitur.

Respondemus igitur nos, Gal. facere epilogum causarum de quibus egit superius: Qui verò putant, epilogos breuissimos esse superfluos, non profiteantur alios docere; quia animos auditorum, vel lectorum confundet; sed mittamus hæc; ostendamusque mirum artificium, quod continetur in definitione causae neutrius, dum dicit causas neutras, nec iuuare, nec nocere. In hoc tex. Gal. sibi proposuit

agendum de tota arte medica methodo definitiua, quod est assecutus, referendo ad tria nomina omnia huius immensae artis praecepta; hæc verò nomina sunt salubre, insalubre, & neutrum; ideo cum ageret in hoc cap. de causis præseruatiuis, voluit admonere, easdem causas præseruatiuas posse dici salubres, insalubres, & neutras; salubres, dum tollunt malam dispositionem corporum neutrorum; insalubres, si illam augent; neutras verò si neque iuuant, neque nocent, neque noua est hæc neutrius significatio, ut putat Argenterius; quia iuuare, & nocere non est respectu neutrius status, sed respectu sanitatis, & ægritudinis, quasi dicat, si neque iuuat, id est, si non tollunt malam dispositionem, neque nocent, id est, neque augent malam dispositionem vocari neutra; nec propterea dicimus cum Argenterio contradicendi spiritui obsecrato, quod istae causae, nec iuuant, nec nocent respectu neutrius; quia neutrum corpus, ut conseruetur tale, indiget remediis parua vitia corrigentibus, & emendantibus sine quibus corpus neutrum non conseruaretur neutrum, sed illico caderet in ægritudinem; cum igitur Argenterius non intellexerit hæc arcana, non est mirum, si ei visus sit hic tex. superfluous, & hæc neutrius significatio noua; & tandem incidat in errorem omnibus peiorem, quod scilicet non sint sophistae; qui in hoc loco reiciuntur à Galeno, sed optimi Philosophi.

CAPITIS C.

PARTICULA I.

DE REMEDIIS REFI- cientibus conualescentes, & senes.

Textus 83.

Qua autem reficit, atque restaurat, in
Rrrr 2 conua

conualescentibus, ac senibus locum habet. Quæ verò sit horum dispositio, & à quibus præcipuè causis ad naturalem reducitur habitum, in libris, in quibus de medendi arte tractauimus, abundè explicauimus, sed nunc per capita dicitur.

IN cap. superiori egit de remediis præseruantibus corpora neutra ægrotatura, ne scilicet cadant in morbo; In hoc cap. verò agit de remediis resumptiuis, id est restaurantibus corpora conualescentium, ne in recidiuam incidunt: & corpora senum, ne ità cito exiccentur, & præmaturè senio conficiantur.

Hæc pars medicinæ, quæ agit de remediis rescipientibus conualescentes, & senes vocantur analeptica, id est recuperatrix; ἀναληψις enim significat recuperatricem; quæ medicinæ pars non solum est propria, & conueniens conualescentibus, & senibus, verum etiam iis, qui, vel nimio labore, vel coitu, vel animi passionibus consumpti sunt.

Neque mihi probatur opinio Argenterij, dicentis, analepticam non conuenire solum conualescentibus, & senib. sed etiam medicinæ curatrici, quia ægri sunt curandi; conualescentes verò, & senes dumtaxat, & proprie sunt recuperandi, seu restaurandi. Præterea analeptica, quæ conuenit sub se partem anatrepticam, quæ dicitur ἀπο τῆ ἀνατρέψεως, id est renetrio, quæ sola viuendi ratione recuperat conualescentes, & senes.

Cæterum admonet in hoc tex. quod duo sint consideranda in restaurandis conualescentibus, & senibus, primum quænam sit hæc dispositio, quæ efficit, vt conualescentes sint tales; secundum quibus remediis possint ad naturalem habitum restitui; admonet tamen in tex.

de his remediis abundè locutum esse in methodo medendi, lib. 7. cap. 6. quare in hoc lib. solum tangit capita necessaria pertinentia ad restorationem conualescentium, & senum.

1 Dub. Gal. in tex. admonet, senes esse reducendos, ad habitum secundum naturam, at sic est, quod senes non habent dispositionem præter naturam; immò si senes possent præseruari à senectute, possent reddi iuuenes, & immortales, quod est factum impossibile.

Respondetur, quod senes quatenus recedunt à senectute temperata debent reduci pro viribus ad statum temperatorem; Senes enim continuo exiccantur, & senectus dicitur μοῖρα βῆ, id est fatum vitæ: dum verò prohibebitur, ne citius solito exiccentur, dicuntur restaurari, & ad statum magis naturalem reduci.

2 Dubit. Gal. dicit in tex. se egisse in methodo medendi lib. 7. qualis sit hæc dispositio, seu affectio conualescentium, & senum; quod videtur falsum; quia nō in methodo medendi agit de senibus, & conualescentibus, sed de senibus egit 5. de tuenda sanitate. Similiter lib. ad Trasl. pauca dixit de statu conualescentium & senum; vt quid igitur Gal. refert se de senib. & conualescentibus egisse, vbi nō egit? Legat enim aliquis totum illum librum, vt nos legimus, non inueniet Gal. de conualescentibus & senibus verba fecisse: agit solum de siccitate ventriculi.

Respondetur, quod Gal. 7. meth. c. 6. agens de siccitate ventriculi, ibi tradat præcepta communia conualescentibus, & senibus: senes enim ob siccitatē plus iusto senescunt; quare qui sciet modum restaurandi ventriculum siccum, optimè sciet modum restaurandi senes, & conualescentes. Argenterius, putans propositum nodum esse insolubilem, mordet Gal. sed hoc est in hoc homine singulare, qui tunc præcipuè Gal. reprehendit, quando ad lydeæ esset extollendus, & quan

quando miro artificio docet, & tangit præcipua artis arcana; an ne artificiosissime docet, quomodo senes sint restaurandi, quando agit de siccitate ventriculi? an ne ventriculi siccitas amouetur humidis substantiis? sed dicat mihi quæso Argenterius, an detur alter modus restaurandi senes, & conualescentes quam per humectantia, quod cum ita sit & nemo negare possit, dicimus Gal. dum admonet modum restaurandi siccitatem ventriculi, simul docere partem analepticam, seu restauratiuam senum & conualescentium.

Quod verò attinet ad victus rationem conualescentium & senum, dicimus cum hæc corpora sint neutra, idè victus rationem mediam debere esse inter ægotantem, & perfectè sanum: quæ verò sint hæc media corpora, & media victus ratio, facillè ab illo, qui percipiet extrema, cognoscentur.

CAPITIS C.

PARTICULA II.

Textus 84.

Dispositio quidem igitur talis est, optimus quidem, sed exiguus est sanguis, atque una cum ipso spiritus animalis, atque vitalis. Ipsæ verò particula solida sicciores, & idcirco eorum vires sunt imbecilliores, atque earundem ratione corpus vniuersum frigidius.

RACTATVRVS Gal. de remediis restauratiuis conualescētium & senum, prius docet, quæ sit hæc conualescentium & senum dispositio: deinde verò à præcognita natura rei colligit remedia: eandem doctrinam I. meth. c. 5. tradit, quod scilicet

ante curationem morbi, eius cognitio præcedere debeant. Similiter I. de articulis 32. ante curationem dicit, duces se præcognoscenda naturam affectus, & locum affectum. Nos quoque I. meth. nostræ c. 7. altiori quadam philosophia probauimus cur indicans debeat esse notius indicato.

Si igitur de dispositione conualescentium, & senū loquamur, dicit Gal. quod conualescentes, & senes habent paucum sanguinem, qui optimus sit; posita paucitate sanguinis ex necessitate pauci quoque sunt spiritus vitales, & animales, quia spiritus à probo, & optimo sanguine fiunt. Similiter partes solidæ ob paucitatem sanguinis redduntur sicciores: idè vires earum sunt imbecilliores: valet enim paucus est sanguis, qui optimus est, ergo pauci spiritus, ergo sicciores sunt partes solidæ; siccitas enim partium solidarum, vt à causa materiali dependet à paucitate sanguinis, vt à causa efficiente, immediate verò à paucitate spirituum.

Hipp. 6. epid. diuidit corpus in ἰσχυρὰ ἰσχόμενα, καὶ ὀρμῶντα, idest in continentia, contenta, & impetum facientia, ἰσχυρὰ, id est continentia sunt omnes partes solidæ; ἰσχόμενα, id est contenta sunt humores alimentales: ὀρμῶντα, id est impetum facientia sunt spiritus vitales, & animales; eandem diuisionem corporis obseruat Gal. in hoc text. sed mira arte ex paucitate contentorum optimi sanguinis, quatuor colligit: primum paucitatem spirituum animalium, & vitalium; secundum continentia, id est partes solidas reddi sicciores; tertium vires fieri imbecilliores; quartum corpus vniuersum reddi frigidius.

I Dub. non videtur, quod senes, & conualescentes habeant sanguinem optimum, vt dicit Galen. in tex. Proprium enim est sani corporis sanguinem optimum habere. Argenterius, nesciens soluere hunc nodum, mordet Galen. qui nunquam in hoc libello aliquid propo-

fuit, quod non sit summo artificio excul-
tum. In solutione mea intelligetis quo
artificio Gal. hoc dixerit.

Respondent nonnulli mutando ver-
ba Gal. quod scilicet loco optimi debeat
legi utilis. Quæ responsio est indigna,
quia non pertinet ad interpretem Au-
thoris verba mutare.

Nonnulli alij dicunt optimum consi-
derari, habito respectu ad corpora mor-
bosa, quæ interpretatio est vanissima;
quia optimum est nomen superlativum.

Respondemus, Gal. docere in con-
ualescete, & sene esse optimum sangui-
nem; quia spiritus vitales, & animales
non possunt fieri, nisi ab optimo san-
guine: differunt conualescentes, & se-
nes à iuuenibus, & optimè sanis; quia in
his est sanguis optimus, & multus, in il-
lis verò optimus, & paucus: in conuale-
scente, ut est conualescens extincta sunt
omnia præteriti morbi vestigia: differunt
à sanis; quia de optimo sanguine, unde
spiritus & vires oriuntur. paucillum habent:
si enim in conualescente non es-
sent omnino extincta vestigia morbi, &
malæ dispositionis, tunc corpus respectu
illarum dispositionum, minantium reci-
divas, non diceretur conualescens, sed
neutrum decidentis, vel corpus ægro-
tantium; quare in conualescentibus ut
tales sunt, supposuit causas morbi esse
omnino extinctas; quando verò non es-
sent extinctæ, corpus non conualescens,
sed decidentis, seu ægrotaturum voca-
retur. Idem dicimus de senibus; quod
causas morbosas in se non contineant,
si sani sint; dantur tantum senes; quia
de optimo sanguine paucillum habent;
inter senes verò, qui plus optimi sangui-
nis habent magis distant ab extrema se-
nectute, & magis approximantur iuveni-
turi.

Hinc Argenterius, dum dicit, sangui-
nem senum esse optimum, & exiguum,
ut nos docet Gal. sed esse sanguinem
totum pituitosum, & frigidum, ostendit,

se non intelligere rationem, quæ senes
sunt senes; quæ est, quod tales sint ob
paucitatem optimi sanguinis, qui cum
non sufficiat pro humectatione, eorum
corpora exsiccantur, sicuti arbores, dum
senescunt, quia tamen probi alimenti
per arborum fibras non penetrat, quan-
tum opus est pro humectatione. Præte-
rea ostendit, se non intelligere, quo-
modo fiant spiritus, & nutritio: spiritus
enim animales, & vitales non possunt
fieri, nisi ab optimo sanguine: quare si
in senibus non esset paucillum saltem
optimi sanguinis, spiritus non regenera-
rentur: Similiter si non esset aliquid op-
timi sanguinis non fieret nutritio: im-
mò causa, cur corpora senum sicca sint,
est nutritio diminuta, quæ ob sanguinis
paucitatem fit: illi verò senes qui multum
optimi sanguinis habent valde vegeti, &
fortes, seu robusti conservantur: Hinc
errat Argenterius, dum sustinet contra
Gal. senes habere totum sanguinem pi-
tuitosum, & frigidum, & nihil optimi:
concedimus autem multum pituitosi
sanguinis esse in senibus: negamus ta-
men, quod non habeant paucillum optimi.
2. Dub. conualescentes aliquando ob-
structionibus, & aliis malis qualitatibus
afficiuntur: ergo conualescentes non
erunt conualescentes solum ob sangui-
nis optimi paucitatem.

Responderetur, quod obstructions,
& malæ qualitates conualescentium non
pertineant ad neutrum conualescentis
quatenus est conualescens, sed quatenus
est corpus decidentis: conualescentes
enim sæpissimè decidunt, nisi recta vi-
uendi ratione, & alterantibus, & eua-
cuantibus præserventur: locutus enim
est Argenterius de corpore conualescen-
tis, quasi quod esset impossibile, quod in
conualescente non relinquerentur ali-
qua morborum vestigia, quæ constituunt
corpus decidentis, & iuxta aphor. Hip-
pocr. 2. sec. aph. 2. quæ relinquuntur in
morbis recidivas facere consueverunt;
colligas

colligas igitur, quod de ratione corporis conualescentis, ut conualescens est, nunquam sequatur recidiua; quia neutrum conualescentiæ à nulla alia causa fit, quam ab optimi sanguinis paucitate; colligas similiter omnia morbi vestigia, quæ sunt in conualescente, quæque efficiunt recidivas pertinere ad corpus neutrum decidentiæ, & non conualescentiæ, nullumque esse inconueniens, quod vnum corpus respectu diuersorum possit esse neutrum conualescentiæ, & neutrum decidentiæ.

CAPITIS C.

PARTICULA III.

Textus 85.

Cause verò salubres, quæ hanc emendant dispositionem, ut vno comprehendam capite, sunt quæcunque præsentaneum, atque securum exhibent alimentum. Secundum partem autem in motibus moderatis, & cibis, potibusque, ac somnis consistunt.

In hoc tex. Galen. declarat, quæ sint illa, quæ tollunt malam dispositionem conualescentium, & senum: malæ enim dispositiones conualescentium, & senum diximus ex eo pendere, quod paucitatem optimi sanguinis habeant: paucitas enim optimi sanguinis efficit paucos spiritus, vnde partes solidæ malè, & diminutè nutriuntur: & totum corpus redditur frigidius, & siccus.

Remedia verò, quæ dicuntur analeptica, seu resumptiua, quæ conualescentes reducunt ad salubritatem, sunt illa, quæ tollunt frigiditatem, & siccitatem corporis ortam ex diminuta nutritione: hæc verò sunt, quæ generant sanguinem multum, & optimum: De his mentionem facit Gal. in hoc tex. in quo quinque proponit, quæ concurrunt ad productionem optimi sanguinis.

Primum remedium, quod sanè omnia remedia comprehendit pro auferenda conualescentia, & retardanda senectute est illud nutrimentum, quod exhibet alimentum securum, & præsentaneum, quod scilicet cito, & optimè nutriat.

Secundum remedium est motus moderatus; intelligitur tam de motu corporis, quam animi: nimia enim tristitia, & nimium gaudium valde lædunt.

Tertium, cibus moderatus: quia si quis vtatur bono cibo, sed copiosiori, non esset securum, & præsentaneum nutrimentum.

Quartum est potus moderatus: ex nimio enim potu facultas concoctrix obtunditur, & debiliter conuertit cibum in nutrimentum.

Quintum remedium sunt somni moderati.

Notandum, quod, ut fiat optimus sanguis oportet, ut omnes tres concoctiones sint perfectæ: prima videlicet, quæ fit in ventriculo, in qua si committatur error, in aliis concoctionibus non est amplius corrigibilis, ut superius ex Gal. ostendimus, secunda, quæ fit in hepate: tertia, quæ fit in omnibus partibus nutriendis.

Notandum quoque coctio conualescentium, & senum habent duplicem defectum; alter est tarditas coctionis ob eorum frigiditatem, & siccitatem: alter est coctio incerta, & non secunda: sunt enim nonnulli, qui tardè concoquunt, sed non diminutè, conualescentes verò, & senes tardè, & diminutè concoquunt; ideo Gal. videns hos defectus dixit, remedium, quod emendat dispositionem conualescentium, & senum esse, quod exhibet præsentaneum, & securum alimentum, si fuerit præsentaneum, auferetur tarditas coctionis, si fuerit securum, auferetur incertitudo coctionis.

1 Dub. Galen. in tex. laudat pro reficiendis senibus, & conualescentibus ea, quæ præsentaneum exhibent alimentum, quod quidè aduersatur Hipp. 2. aphor. 7.

vbi vaberetur hæc sententia; *Quæ longo spatium extenuata sunt corpora, ea tardè reficere oportet, quæ verò breui breuius; Ergo, vel malè hîc Gal. vel malè ibi Hipp.*

Argenterius, qui nullam occasionem contradicendi omisit, non putat hanc dubitationem solui posse; sed dicit esse Gal. errorem manifestissimum; neque miser videt Gal. intentionem esse valde diuersam ab Hippoc. qui loquebatur de alimentorum quantitate, Gal. verò de qualitate.

Respondemus igitur nos, sententiam Gal. valdè differre ab illa Hippocratis: Gal. enim in tex. considerat alimenti qualitatem, & non, an illico debeant senes, & conualescentes refici; hæc autem sunt adeo diuersa inter se, vt quilibet sanæ mentis Argenterij dubitationem puerilem iudicaret: aliud enim est loqui de alimento optimo, & quod illico nutrit, & aliud est loqui an citò, vel tardè corpora reficienda sint. Hinc Gal. non solum in com. citati aphorismi, sed & 7. meth. c. 7. iubet, tardè esse reficiendos debiles, præsentaneo tamen alimento, & parum pro vice exhibitio. Similiter, dum in hoc tex. admonet cibos, & potus conualescentium, & senum esse moderatos, intelligit parum pro vice, vt feruetur tamen alimentum, & virtutes concoctrices debita proportio: ecce quam vana, ridicula, & minimè penetrantia mentem Auctoris sunt ea, quæ ab Argenterio proponuntur: dum aliqui inuehantur in Gal. vt Vesalius, vel alij Anatomistæ, qui proponunt res certissimas *ἀποψία*, perceptas non possunt decipi, illos laudibus extollo ad sydera: quia veritas est amicior Gal. sed qui inuehantur in Gal. & intima eius arca non comprehendunt, qualis est Argenterius, potius inter stolidos, & temerarios sunt collocandi.

CAPITIS C.

PARTICULA IV.

Textus 86.

Sunt verò motus materia, vehicula, ambulationes, frictiones, & balnea: & vbi non parū se ex his processisse senserint, paulatim se ad consueta opera transferant. Cibos autem assumant, in principio quidem humidos, & concoqui faciles, neque frigidos, ac cum progressi fuerint, eos etiam qui plurimum præstant alimentum. Potus verò opportunus est vinum, ætatem quidem habens mediocrem, in substantia autem purum, atque perlucidum: quod scilicet, vel subflauum, vel subalbum existat, atque suauiter olens, gustui verò, neque aqueum omnino, neque cum aliqua insigni qualitate, aut dulcedine, aut acritudine, aut amaritudine sentiatur.

IN tex. superiori dixit, conualescentes restitui pro moderatos motus, cibos, potus, & somnos. In hoc tex. distinctius declarat materias remediorum propositorum: admonet Gal. quod materiæ motus moderati sunt quatuor species: prima, dum motu vrimus per vehicula, videlicet curru, equitatione, nauticulis, addimus & cymbis, qui vehendi modus est omnium suauissimus: verum quo suauior, eo diuturnior esse debet: equitatio facta horæ tractu collocari poterit inter motus moderatos: exercitium verò factum per nauim, vel cymbam, quia est suauius, idem præsta-

bit,

bit, sed cursu quatuor horarū circiter.

Secunda species motus moderati sunt ambulationes, in quibus conualescentes eo vsque perseverare debent, quousque lassari incipiunt, iuxta præceptum à Galeno traditum superius, ubi egit de exercitio.

Tertia species materierum motus moderati sunt frictiones suaves, quæ non debent administrari, quando conualescentes aliis modis se poterunt exercere: quomodo verò frictiones administrantur, superius dictum est.

Quarta species sunt balnea ex aqua tepida; nisi quid œdematosum in tibis relictum sit, atque hac servata lege, ne sudorès moveantur; quia conualescentes ob sudorem exiccarentur, & valde læderentur; quia eorum dispositio est sicca. Præterea dignum est animadversione, quod vsus balnei illis non conferat à cibo: convenit tamen horæ spatio post egressum è balneo cibum sumere.

Et cibi non parum. In hoc loco dat præceptum, quod videlicet conualescentes debeant redire ad consueta exercitia, servatis tamen his duabus conditionibus; prima ut observent, an profecerint moderati motus; secunda, si cognoverint profecisse, admonet quod papulatum, & per intervalla, presertim si illa consueta exercitatio sit laboriosa, se transferant ad consueta exercitia. Cæterū à consueto exercitio excludimus consuetum coitum, qui tempore sanitatis erat in vsu; quia est conualescentibus & senibus perniciosissimus: quia semper exiccat.

Cibos autem. Hic agit de cibis conualescentium: docetque in primis diebus esse eligendos cibos humidos, & concocta faciles, & nullo modo frigidos, & qui plurimum præstent nutrimentum. Ratio, cur humidi, & concocti faciles sint eligendi, est, quia conualescentes, & senes dispositionem sic-

cam, paucum sanguinem, & virium imbecillitatem habet: pro sicca dispositione cibi humidi, & coctu faciles iuvant; quia optimum sanguinem gignunt, unde spiritus copiosi, vitales. s. & animales, & virium robur. Neque cibi debent esse frigidi: quia in conualescentibus & senibus, cum sit optimi sanguinis, & spirituum caritas, dispositio illorum non solum est sicca, sed etiam frigida: ideo debent esse calidi, & substantificæ humiditatis.

I Dub. Gal. dicit, quod illi cibi sunt optimi conualescentibus, & senibus, qui sunt concocti faciles, & plurimum præstant alimentum; quod quidem sibi met repugnat 7. metho. ubi dicit, quod plurimum nutrit difficile coquitur: ergo non potest admitti, quod dentur cibi multi nutrimenti, & facili concoctionis.

Respondetur, quod dantur cibi humidi, & optimi nutrimenti, qui facile coquuntur: sicuti sunt iura pullorum, ova sorbilia, caro phasianorum, & alij similes; non tamen dicit Gal. in multa quantitate hos cibos concedi: quia multa horum ciborum quantitas est difficilis coctionis: nemini dubium, quod citius concoqui poterit drachma porcinae carnis, quam uncia montanae auiculæ. Præterea Gal. 4. de ratione vict. in ac. com. 102. loquens de porcina carne docet carnem porcelli mediæ ætatis generare optimum sanguinem: si igitur de ista in quantitate duarum unciarum circiter conualescens, vel senex comederet, certum est, quod maius in reficiendis viribus beneficium colligeret, quam si abunde ovis, vel auiculis montanis, vel phasianis vesceretur.

Potus verò; Describit in hac parte quodnam si illud vinum, quod mirifice potest restaurare conualescentes, & senes: afferetque conditiones optimi vini. Prima conditio est, quod vinum

fit mediæ ætatis: noua enim sunt crassiora, & minus penetrantia, & coctiones turbantia, vaporosa, & pituitam generantia: Similiter vina anno vetustiora nimium exiccant, & per consequens reluctantur conualescentibus, & senibus, qui tales sunt ob siccam dispositionem: qui enim vult conualescentes reducere ad pristinam sanitatem, nec non retardare senectutem, vnicam habet intentionem, quæ consistit in auferenda siccitate. Secunda conditio optimi vini est, quod sit purum, & non aqua mixtum. Tertia, vt sit pellucidum quod scilicet sit subflauū, vel subalbū. Quarta, quod vinum suauiter oleat. Quinta, quod neque aqueum omninò sit, neque in ipso aliqua insignis qualitas, aut dulcedo, aut acritudo, aut amaritudo sentiat.

Hinc in conualescentibus reprehenditur vinū *ὀλίσσορον* enim aquosum, quia sua natura est frigidum, vt dicit Gal. lib. de cibi boni, & mali succi c. 8. in quo loco hæc Gal. sententia legitur; Vinum album austerum, sensibilem refrigerandi vim habet; Quod intelligitur, vt ibi docet Gal. hoc vinum non respectu aliorum vinorum, sed absolutè refrigerare: quod cum ita sit, non poterimus negare, quod ex Gal. sententia non inueniatur vinum, quod refrigeret febricitantes: quare cum omnes ferè medici nostri temporis detestentur in febricitantibus omnia vina, immo valde conuenit, vt locus Gal. propositus expendatur; & deinde alia plura Hipp. & Gal. loca: sicuti 3. de ratione victus 7. & 8. & 6. epid. 4. tex. 15. & alibi. Gal. laudat pro febricitantibus vinum aquosum austerū: dum verò prohibetur à Gal. in febribus, morbo existente crudo, vinum; dicimus intelligere de vino fuluo: & nō albo aquoso: Ego igitur dum vinum aquosum, seu oligophorum apud ægros inuenio, illis pauxillum

tuto, & summo cum beneficio, quamuis febricitent, concedo. Hinc Gal. in hoc loco non laudat pro conualescentibus vina omninò aquosa, quia illos refrigerarent: neque vina insigni qualitate prædita, veluti, quæ odore rosarum, vel violarum, vel ambra, vel musci prædita sunt: sed debent enim solum suum naturalem odorem referre: quia omne extraneum est vitiosum, & omnè insigni odore præditum, vt exicans, reprehenditur.

Præterea vituperat vinum dulce: quia tardius coquitur, inflat, & in bilem vertitur; quæ est illa quæ exiccatur eadem de causa vina acria, & generosa à senibus, & conualescentibus sunt explodenda; quia eorum corpora iusto magis exiccant.

2. Dub. multa sunt vina mediocris ætatis prælucida, pura, alba, quæ nec dulcia, nec acria sunt, vel amara, & suauiter olent, tamen sunt mala: sicuti sunt illa, quæ sunt valde austera, vel acerba: ergo Gal. non rectè descripsit vina pro conualescentium, & senum vsu.

Respondetur, dum Gal. apposit illam conditionem, vinā non honore insignem aliquam qualitatem, exclusit valde acerba, & austera: ea enim quæ moderatè austera, vel acerba sunt alijs in locis à Gal. laudantur. Præterea vina valde austera, & acerba sunt adstringentia; & in codice antiquo legitur loco amaritudinis, adstricto; hoc modo; *Aut acritudine, aut adstrictione sentiuntur.*

3. Dub. Gal. vehicula, & ambulationes vocat materias motus moderati: quod non videtur rectè dictum: quia ambulationes sunt species motus, & non materia.

Respondet Plusquamcom. re vera esse species motus: esse tamen materias cansarum salubrium. Sed non soluit dubium. Quare dicimus, vehicula, & ambu-

ambulationes, & balnea dupliciter considerari primo modo, vel, vt per vehicula, & ambulationes mouemur aliqua specie motus, & sic non sunt materiæ; vel, secundo considerantur, vt sunt species motus: ambulatio enim est motus localis: tamen idem motus localis potest fieri equitando, & se brachiis suspendendo, similiter balnea continent in se speciem motus alterationis: quamuis eadem alterationis species multis modis fieri possit.

4 Dub. Gal. in regimine conualescentium, & senum nil dicit de euacuatione aliqua blanda, quæ fieri debeat per aluum: quæque solet mirificè conseruare corpora conualescentium, & senum: ergo Gal. diminutus.

Respondetur, dum vtimur blandis euacuationibus in senibus, & conualescentibus, tunc curamus, vt præseruentur ab imminente morbo: quare hæ blandæ euacuationes non conueniunt conualescentibus, & senibus, vt tales sunt; sed vt sunt corpora ægrotatura, seu neutra decidentia: quia corpora conualescentium, & senum, vt talia, nulla indigent euacuatione: reliquæ enim morborum, obstructions, & excrementa pertinet ad corpora ægrotatura, & non ad restaurabilia, vel recuperabilia; qualia sunt conualescentium, & senum.

5 Dub. Gal. hic proponit humidum alimentum pro restaurandis conualescentibus, & senibus: tamen s. de tuenda valetudine loquens de restauratione senum admonet calida alimenta fouere senes, & illos iuuare: debebat igitur pro senibus restaurandis, & conseruandis in hoc loco non solum proponere humida, verum etiam calida.

Respondetur, quod Gal. agens hic de conualescentibus, & senibus eligit ea, quæ vtrisque sunt communia: hæc verò sunt humida alimenta, & facilis

coctionis, & non calida: lib. verò s. de tuenda valetudine considerabat solum alimenta accommodata senibus, & non conualescentibus: dictum. n. est superius, quod dispositio, quæ facit, vt conualescentes, & senes tales sint, est siccitas, & in hac dispositione conueniunt, & hanc auferre Gal. proficitur.

6 Dub. Gal. concludit pro restauratione senum, & conualescentium esse potum humidum; tamen laudat vinum; at sic est, quod vinum exiccat, & non humectat, ergo malè Galenus.

Respondetur quod vinum à Gal. descriptum est mediæ ætatis pellucidum, &c. quod vinum non exiccat, sed humectat; ex hoc loco colligimus contra omnes ferè recentiores, qui putant omnia vina exiccare; si enim vinum à Gal. descriptum exiccaret, sine dubio aduersarentur conualescentibus & senibus, qui tales sunt ob dispositionem siccam, vt superius ex Gal. probauimus; dicimus itaque vinum pro auferenda sicca dispositione conualescentium, & senum à Gal. propositum habere vim humectandi substantificè; in caliditate verò esse temperatum; & non exiccare; nulla, enim qualitas temperata exiccare, vel humectare, calefacere, vel refrigerare potest.

CAPITIS C.

PARTICULA IV.

Textus 87.

Vt autem proximè diximus, de hisce omnibus in libris de arte curandi conscriptis, plenius discernimus.

Nunc, enim neque omnia particulatim recensere est nostri propositi institutum; sed solum capitum mentionem facere intendimus, co-

rum, quæ in aliis voluminibus latius explicauimus. Quorum omnium si prius, & numerum, & qualitatem exposuero, finem libro imponam.

ACTENVS Gal. perfecit doctrinā definitiuam; egitque per commissā quædam capita de tota arte medica; sed hoc artificio, vt omnia, quæ dicta sunt in toto hoc libello, reducantur ad definitionem medicinæ, quæ erat scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum corporum signorum, & causarum; quo circa recitata illa definitione illicò 72. capita corporum, signorum, & causarum memoriæ commendantur, vnde medicus in curandis, & præseruandis corporibus statim definitione medicinæ excitatus perpendere debet ad quod membrum illud corpus, illud signum, & illa causa ex propositis reducatur; considerabitque quot sint genera corporum, & signorum indicantium temperamentum, & causarum, i. remediorum, & per causas intelligit remedia: in quolibet, enim affectu tam in latitudine sanitatis, quam in latitudine ægritudinis, vel neutralitatis omnes intentiones communes quibus conseruare, curare, & restaurare quilibet potest, ante oculos mira breuitate obiciuntur, & tali artificio progressus est Gal. vt dum docet quænam sint communissimæ intentiones in paruis, vel magnis vitiis corrigendis, consecutiue doceat, quænam sint causæ efficientes malas dispositiones; quoniam contrariorum eadem est disciplina; exempli causa, si in febre adsunt duæ intentiones, refrigerandi. s. & humectandi, eius natura erit calida, & sicca; quod diximus de febre, de omnibus vitiis tam in temperie, quam in mala composi-

tione, vel soluta vnitatem dicimus egisse Galenum.

In hoc tex. animaduertit, se vberius alibi de his egisse, videlicet de conualescentibus, & senibus, de conualescentibus 7. meth. c. 6. de senibus verò 5. de tuenda valetudine: idem dici potest de omnibus aliis, Gal. s. in tota sua bibliotheca exactius egisse, quatenus vsus sit methodo resolutiua, quæ ad particularia vsque descendit. Hicque finem facimus gratias agentes Deo omnipotenti, cuius auxilio ad finem peruenimus.

De ordine Librorum Galeni.

DI X I M V S itaque prius, quod alter est liber, in quo de constitutione artis medicinæ disseruimus: antecedunt autem eum alij duo de constitutione artium, sed hi quidem vnà cum hoc cui nunc extremam manum adieciimus, seorsum sunt ab aliis libris in quibus plenior doctrina explicatur. Illi verò talem inter se ordinem habent. De elementis quidem secundum Hippocratem liber vnus. Post hunc autem tres de temperaturis, ex quibus quidem duo sunt de temperaturis animalium, tertius verò de his, quæ simplicium medicaminum sunt. Quam ob rem & tractatum illum, in quo de simplicium medicaminum potestatis agitur, nemo rectè intelligentia assequi potest; nisi prius tertij libri de temperaturis integram cognitionem fuerit adeptus. Est & alius liber paruus; qui ordine sequitur duos priores alios de temperaturis, inscribitur autem de inæquali temperatura. Similiter autem, & hunc alij duo parui, alter quidem de optima corporis constitutione, alter de bono habitu. Alius verò tractatus est; qui tres complectitur libros de potentiis naturalibus; quem si quis legere velit, post librum de temperaturis, siue post librum de

de elementis, vtrunque erit consentaneum. Post hunc in pluribus aliis libris de operationibus animalibus disseruimus, sed quoniam ad earum demonstrationes non parum conferunt, quæ per sectiones ostenduntur, in illis exercitari oportet. Est autem maximè inter alios utilis ille tractatus, qui de sectionum aggressibus inscribitur. Alij autem sunt post eum plures, duo quidem de discordia sectionis, vnus verò de sectione mortuorum: post quos sequitur hi, in quibus agitur de sectione viuorum: in alijs verò quibusdam particulatim ob eos scripsimus, qui introducuntur de ossibus: sectio quoque musculorum, & neruorum, & arteriarum, & venarum, & quædam alia huiusmodi ex eodem numero existunt, & liber etiam in quo queritur, nunquid in arteriis continetur sanguis naturaliter. Qui verò earundem partium operationes demonstrant, duo quidem sunt de motu musculorum: tres autem de pectoris, & pulmonis motu: post quos sequitur liber de causis respirationis, post hunc liber de voce. De principatu autem animæ, & de omnibus alijs, quæ de naturalibus, vel animalibus operationibus in questionem trahuntur, in longo volumine scripsimus, qui de dogmatibus Socratis, & Platonis inscribitur. Ad eiusdem generis contemplationem pertinet liber, de semine seorsum conscriptus, & amplius de sectione secundum Hippocr. quos omnes ordine sequitur tractatio de vtilitate partium. Ad dignoscendas autem ægitudines, utilis est liber in quo de membrorum passionibus agitur: itidem & ille in quo de pulsibus scribitur, in quo & præcognitiones edocemus. Librū verò de pulsibus præcedunt alij duo, alter qui de vsu respirationis, & qui de vsu pulsuum. Is verò de pulsibus in quatuor diuiditur partes, primam quæ

eorum differentias; secundam quæ dignotiones; tertiam quæ eorum causas, quartam quæ illam quæ per eodem sit, continet præcognitionem. Ex eodem genere est ille, qui his, qui introducuntur de pulsibus scriptus est. At verò in animo est alium scribere librum veluti quoddam omnium istorum compendium, quem inscribam, vel artem de pulsibus, vel compendium. Ad hanc quoque iuuant contemplationem, quæ à me exponuntur, & simul iudicantur in libro Archigenis de pulsibus. Ad præcognitionem autem plurimum confert liber de crisis, id est decretis nature, quem præcedit alter de decretorijs diebus. Sed liber etiam qui de difficili anhelitu inscribitur, & ad dignoscendum præsentem affectum, & ad præscienda bona, vel mala, quæ ægrotanti sunt euentura, conducit. Hi igitur omnes atque vna cum ipsis tractatus quidam vno tantum libro comprehensij cogniti utiles sunt, sicuti illi, qui de præcipientibus causis inscribitur, & de medicinali experientia, & de extenuante victu, & qui de venarum sectione ad Erasistratum, & qui de tumoribus præter naturam, & qui de multitudine, atque, alij præterea similes. Præ cæteris autem ad curandi scientiam maxime necessarius existit, qui de morborum differentiis agit, & de accidentibus, & tertius præter illos, in quo morborum causas explicauimus: post quos sunt tres alij, qui accidentium causas explanant, sunt etiam de medicamentorum simplicium viribus libri, de quibus supra meminimus, & qui de medicamentorum compositione: quos sequuntur libri de arte curandi, his, qui de salubribus inscribuntur, seorsum à nobis conscriptis. Quod verò ante hosce omnes prius exercitari oporteat in libris de demonstratione. Si

quis hanc artē cum ratione sit tractaturus, monstratum est à nobis in libro qui de optima inscribitur hæresi. De aliis autem libris, & commentationibus à nobis scriptis, tran-

sigere nunc minimè necessarium, cum de hisce omnibus alibi simus tractaturi in vno fortassis, aut duobus libris, qui ita inscribentur, Galenus de voluminibus ab eo conscriptis.

F I N I S.

INDEX

INDEX

RERVM, ET SENTENTIARVM

IN HOC PRÆCLARO OPERE,
ordine Alphabetico contentarum.

Litera a, primam columnam, & b, secundam indicat.

A

B STERSIVVM dupliciter consideratur. 809.b
Acachias notatur, cur nihil dixerit de Prolegomenis. 1

Aciditas cui conueniat. 444.a,b

De Aciditate, & quomodo fiat. 622

De Aceo, & unde oriatur. 443. a

Actiones naturales non solum cognoscuntur per excrementa, sed per immodice recepta & per qualitates mutatas. 216.a

Actio nulla laditur immediatè, nisi subiectum laesum sit. 683.b

Actiones laesa in solutione continui ut possint esse plures. 643. a

Actiones simularium laduntur per se à solutione continui. 675. a

Actiones principes cerebri pendent à temperatura illius auctoritate Gal. atque Hipp. 192.a

Actiones provenire à similaribus tanquàm à principio quo, & à dissimilaribus ut quod cum Conciliatore. 192.b

Actio princeps ut definitur à Gal. 203.a

Actiones principatum obtinentes tres sunt. ibid.

Actiones principes octo etiam proponuntur à Gal. ibid.

Actiones viuientium primo & per se dependent à temperatura. 214.b. 215.a

Actiones propria omnes collocantur ab Arist. in secundo modo dicendi per se. 215. a

Acetum cur non conferat febricitantibus. 808. b

Acus deglutita ut à vesica fuerit extracta. 718. a

Adstringentia ut penetrent. 839.b

Adstringentia ut sint duum generum. 824. a

Aere dupliciter caput grauari. 250.a

Aetas consistentia incipit à 35. & dominatur usque ad 49. 327.a

Aegritudo ut non conseruetur à causa ipsius efficiente. 569.b

Aër cur quandoque exiccet. 584.a

Aër cur diuersimode alteret. 578.a

Aër externus cur non semper eodem modo alteret. 585.a

Aër frigidus quomodo calefaciat, & è contra. 27.c

Aër ut alteretur. 590

Aër ut inter ceteras res non naturales maxime alteret. 608.b

Aër ne penetret in ventriculum, & ipsum refrigeret, ex Galeno. 584.a

Aëris alteratio secundum totam substantiam, quid significet, ex Galeno. ibid.

Aëris alteratio secundum totam substantiam, ut differat ab ipsius corruptela. 583. b

Aëris humiditatis excessus, ut cognoscatur. 645.a

Aëris inspirati quantitas ut seruetur. 609. a

Aëris temperatura ut distinctè cognosci possit. 645. 6

Aëris temperaturam ut possimus demeriri. 614.b

Affectui unico ut unus est contrariu. 693.b

Affectus

<i>Affectus necessary ad sanitatis conseruationem.</i>	580. b	<i>Anodyna cur non attrahunt.</i>	797. b
<i>Affectuum complicatorum curatio, qua sit anteponenda.</i>	731. b	<i>Appetitus causa quæ.</i>	337. b
<i>Agglutinatio quomodo fiat.</i>	745. a	<i>Apostema vt curetur à suo cõtrario.</i>	172. b
<i>Alexiteria omnia, quæ.</i>	859. a	<i>in Apostemate licet ante suppurationem quandoque sensibiliu euacuare.</i>	693. b
<i>Alexiteria vt in venena agant.</i>	ibid.	<i>Appetitus vt ad singulas causas non naturales extendetur.</i>	620. b
<i>Alexiterium duplex.</i>	ibid.	<i>Appositio nasi vt non sit curatio affectus instrumentalis.</i>	847. a
<i>Alimenti defectus vt humectet.</i>	650. b	<i>Aqua quando conueniat vlcerebus, ex Gal.</i>	284. b
<i>Alimenti defectus vt sit causa caloris.</i>	ibid.	<i>Aqua frigida perfusio vt tollat colicum affectum.</i>	693. a
<i>Alimenti distributio quando fiat.</i>	624. b	<i>Aquam cedere exhalationi secundum Auicennam.</i>	247. b
<i>Alimentum vt alteret, ex Arist. & Galeno.</i>	597. a	<i>Argenterius in sexcentum errata lapsus est.</i>	333. a
<i>Alterantia medicamenta vt sint in multa quantitate exhibenda.</i>	831. a	<i>Argenterij error dum putat pro generatione spirituum non requiri plenum.</i>	181. b
<i>Alterantia vt non debeant precedere lenientia.</i>	700. b	<i>Argenterij error dicentis contra Gal. ventericulum, lienem, & pulmonem inter principia esse collocanda.</i>	170. b
<i>De Ambiguitate definitionis.</i>	89. a	<i>Argenterius dicens facultatem differre à temporamento ostendit se ignarum logicæ ac philosophiæ.</i>	172. a
<i>Animam non habere operationes, sed compositum.</i>	178. b	<i>Argenterij contradictio notatur dum agit de intentione huius libri.</i>	3. a
<i>Anima rationalis sedes vbi sit, quatuordecem operationes.</i>	174. b	<i>Arteria sextuplo ex Gal. maffines.</i>	180. b
<i>Animalis facultas à capite ad plantas pedum mittit radios per nervos in instanti.</i>	204. b	<i>Arteria non mouentur per ebullitionem vt dicebat Plusquam commentator, Erasistratus, Arist. & Aesclepiades.</i>	179. b
<i>Animalia quadam sine corde clamasse, respirasse, & fugisse.</i>	177. b	<i>Artes cur non habent subiecta proprio modo sumpta.</i>	7. a
<i>per Anastomata qui intelligat Gal.</i>	800. a	<i>Artis huius arcana in quibus continentur.</i>	53. b
<i>Anatomia cognitio vt sit maximè necessaria.</i>	737. b	<i>Artem medicinalem esse Gal. probatur.</i>	2. a
<i>Animi affectus immoderati vt singulis ledant calefaciendo ex Galeno.</i>	617. b	<i>Artem medicinalem à Gal. non fuisse vocatam artem paruum.</i>	ibid.
<i>Animi affectus omnes vt ad dolorem, & voluptatem reducantur ex Aristotele.</i>	632. b	<i>Ars medicinalis cur vocetur ars parua.</i>	ibid. a
<i>Animi affectus vt à medico, & Philosopho morali sint diuersimodè considerandi.</i>	ibid.	<i>Ars medicinalis non dicitur microtechni quasi ars in paruo sit.</i>	ibid. a
<i>Animi affectus vt ad motum reducantur.</i>	608. b	<i>Ars medicinalis dicitur microtechni sicut homo dicitur microcosmos & quæ ratione.</i>	ibid. a
<i>Animi affectus vt diuersimodè alterent.</i>	596. a	<i>Ars medicinalis explicat tria nomina in quibus</i>	
<i>Animi affectus vt ledant, ex Galeno.</i>	594. b		
<i>Animi affectus vt non omnes exicant.</i>	651. a		

I N D E X.

quibus 72. capita continentur & tota ars. 3. a
 Artem medicinalem non tractare de modo quo possit tractari ordine definitiui vi male Argenterius. ibid.
 Artem medicinalem non esse compendium, & cur. 4. b
 Arenula ut discernantur à cineribus in urina apparentibus. 702. a
 Arteria ut non regenerentur à pueris, ex Gal. 667. a
 Ars medicinalis an aliquo ordine legenda sit. 5. a
 Ars medicinalis quo ordine legenda sit. 6. a
 Asperitatem, & lenitatem remedia auferentia, & eorum conditiones. 807. b
 Attractio per medicamenta purgantia facta, ut non sit facultas coelestis. 799. a
 Attractio ut non sit genus proximum renuulsionis. 715. a
 Attrahentia medicamenta quo tempore sint magis opportuna. 738. b
 Auctor cur non admittat proportionem huius ad alios libros. 4. b
 Auctoris opinio de intentione libri. 3. b
 Audacia duplex. 297. a
 Audacia, an sit in virtute apprehensiva cordis. ibid.
 Audaciam atque iram significare intemperatam naturam. 190. a
 Aversio humorum ad originem an sit conditio conueniens per se renuulsioni. 718.
 Aversio per distantissima loca cur non sit conditio conueniens per se renuulsionis. 718. b
 Auicenna error putantis facultates naturales transmigrare de uno in alium locum. 170. a

B

Bilis flaua abundantia est signum hepatis calidi. 325. a. & seq.
 Biles septem. ibid. a
 Bilium differentias. 326. b
 ob Bilem flauam corpora non agrotare. 327. a
 Bilem flauam & non vitulinam colligi in vesicula. ibid. b

Sanctor. S. n. torij Pars III.

Bilis atra an abundet in hepate calido sanctorum. 327. b
 Bilis atra triplex. ibid. b

C

Calor febrilis non concoquit, sed pungit atque irritat expultricem. 245. b
 Calor sanguinis utrum oriatur ab hepate utrum vero à corde. 301. b
 an à Calido corde proueniat latitudo thoracis. 302. a
 Caliditas cordis quomodo latitudinem thoracis possit efficere. 303. a
 Calidum iecur reddere totum corpus calidum. 328. b
 Caliditas & siccitas ubi maior, ibi magis attenuatur sanguis. 366. b
 Calidos & siccos esse omnium facundissimos. 367. a
 Calidam & siccam temperaturam testium esse omnium facundissimam. 367. b
 Caluitium per Arist. fit ob defectum humiditatis pinguis, & calida. 231. b
 Caluitium cur potius in synipite quam in occipite fiat. 232. a
 Caluitij causas quatuor enumerantur ab Auicenna, qua tamen improbantur ab Auctore. ibid.
 Caluitij causam esse tantum unam & hanc esse siccitatem cum Gal. 232. b
 Caluitium in Tabidis ex carentia glutini pilos retinentis fieri. 233.
 Caluitium unde oriatur. 258. b
 de Caluitio. 231. a, b
 Canities ex velui situ pituita fit per Arist. & Gal. 229. a, b
 Canitiem efficiunt succi pituitosi, crudi imbecillitas, & putredo. 230. a
 Canitiem à putredine ut non intellexit Argenterius. 229. a, b
 Canitiem esse debilitatem caloris, & consumptionem humiditatis vniuersa per Alber. M. ibid.
 Canitiem non ex pituita sed ex vapore à pituita eleuatur secundum Moruanum esse errorem. 230. a
 Canities cur ut plurimum homines molestet. T t t t stat

- stat inter cetera. ibid.
 Capillos nigros indicare temperaturam cerebri calidam, & siccam esse signum fallax. 236.a
 Capillos nigros indicare temperaturam cerebri quando humores proportionem respondent temperaturam cerebri esse opinionem Salui Sclani, qua ab Auctore non admittitur. ibid.b
 Capilli non possunt soli indicare temperaturam cerebri, sed simul cum aliis signis coniuncti. ibid.
 Capillos indicare temperaturam cerebri. 243. b
 Capilli robusti utrum indicent siccitatem an potius humiditatem. 257.b. & seq.
 Capilli fiunt ex fuliginibus. 394.b
 de Capillis. 221.b
 Capitis status ostenditur à praeicipuis operationibus qua non per instrumenta, sed immediatè à cerebro pendent. 202.b
 Capitis operationes principatum obtinentes sunt tres per Arist. & Gal. 203. a
 Caput quomodo calefacit. 25.b
 Capitis calidi signa qua sint. 245. b
 Capita frigida à frigidis utrum ladantur. 255.a
 Caput quomodo exhalatione repleti possit. 248. a
 Caput magnum fieri non potest nisi ad sit spinalis medulla. 303. a
 Caput cur sit gibbosum in parte anteriori & posteriori. 188.b
 Capite existente paruo substantia nervosa imbecilla. 188.b
 Caput magnum quomodo sit bonum, & quomodo sit malum. 189.a
 Capitis vitium in situ esse vitium tantum cervicis. 189.b. 190.a
 Caput paruum quomodo sit bonum. 190.b
 Capitis futura usus. 195.a
 Capitis dispositio per quinque fontes dignoscitur, & qui sint. 202.b
 Caput repleti excrementantibus modis. 219. b
 Cana cur exercitium conveniat. 626. b
 Cana cur prandio liberalior ex Hippoc. & Galeno. 618.a
 Calculum frangentia, ut sint inutilia, & perniciosi. 787.b
 Calculus, ut non possit herere vesicae. 784.b
 Calculus, ut possit dici affectus in mala compositione. 787.a
 per Calidum satius, quid intelligat Gal. 863.b
 Calli generatio à quibus causis impediatur. 761. a
 Callus, ut fuerit fractus sine dolore. 781.a
 Callus, ut non sit pars vivens. 763.b
 Callus, ut nutriatur, & sentiat. 747.a
 Calor febrilis à putredine, & à natura conatu oritur. 680.a
 Caro cur regeneretur etiam in canis ulceribus senum. 770.a
 Causa agens per accidens, ut sit distinguenda à causa per se agente. 693.a. 694.a
 Causa contentiva in morbis qua. 685. b
 686. h.
 Causa efficiens movens ea, qua à vacuo creduntur moveri, ut sit duum generum. 678. a
 Causa ablatio quando anteponenda morbo ex Galeno. 697. b
 Causa curatio, ut sit morbo anteponenda ex Gal. 731.a 728.b
 Causa externa quot modis dicantur insalubres. 602.b
 Causa instrumentales sine quibus, ut non reducantur ad quatuor genera. 569.a
 Causa necessariò alterantes, ut sint plures, prater sex communes. 57.a
 Causa non naturales, ut sub se comprehendant causas accidentales, & adventitias. 650.a
 Causa per accidens agentes quando sint eligenda ex Galeno. 772.a
 Causa procatartica agendi modus. 763.b
 Causa salubres in quibus consistunt. 8.b
 Causam antecedentem Gal. intelligit illam, qua est cum dispositione viscerum. 685.a
 Causa qua sit cur ubi calor est febrilis nulla fieri possit coctio. 246.a
 Causa quibus corpora durescunt tres. 333.b
 Cerebrum moveri motu voluntario esse omnino

- omnino falsum. 186. a
- Cerebrum moueri ad motum arteriarum. sc. diastoles & systoles repellitur. ibid.
- Cerebrum moueri motu proprio atque insito secundum Gal. sententiam statuitur. ibid.
- Cerebrum moueri ut attrahat spiritum, & emittat illos præter excrementa. ibid.
- Cerebri partem posteriorem eodem modo moueri quo anterior rationibus probatur contra aduersarios. 186. b
- Cerebrum esse fontem sensuum & motuum contra Fernelium. 187. b
- Cerebrum non habere principes operationes loco distinctas. 212. a, b
- Cerebrum non solum frigidum ledit memoriam, sed etiam calidum, & humidum. 208. a
- Cerebri frigiditas atque humiditas memoriam diminuunt per accidens. ibid.
- Cerebrum an sit sedes sensus communis vel cur, disputatur. 210. a
- Cerebri operationes principales non esse loco distinctas. 212. a, b
- Cerebri operationes principales, non residere in ventriculis cerebri, sed in eius corpore. 212. b. 213. a
- Cerebri figura mala indicat malam temperaturam, & per consequens malas eius operationes. 214. b
- Cerebri operationes à temperatura oriuntur, & non à figura. ibid.
- Cerebrum ut simile est subiectum quo operationum, & ut dissimile est subiectum quod. 215. a
- Cerebrum temperatum quale sit. 217. a
- Cerebrum temperatum non dari. 217. b
- Cerebri excrementa per oculos expurgari non legitur in codice Græco. 218. a, b
- Cerebri excrementa expurgantur per aures, nares, & palatum, ad quæ alia foramina excrementis dicata respondent. 218. a
- Cerebri excrementa non indicant bonam, vel malam temperaturam cerebri. 219. b. 220. a
- Cerebri excrementa viscosa non à uaporibus densatis possunt fieri, sed ab humoribus. 219. b. 220. a
- Cerebri temperatura respondere humores in corpore redundantes, quomodo intelligi debeat Gal. & confutatur opinio Salui Sclani atque Oddi. 236. a
- Cerebri temperatura respondere humores intelligendos humores non contra operantes falsam esse opinionem. 236. a
- Cerebri caliditas non causat ruborem faciei. 242. a
- Cerebri caliditatem à capillorum oriu & colore desumi. 243. b. 244. a
- Cerebrum calidum pauca excrementa generare videtur falsum, & falsitatis ratio soluitur. 244. b
- Cerebri temperaturam desumi per Gal. ab excrementis quæ per palatum, aures, & nares expurgantur videtur falsum, quia dantur foramina expurgationi deservientia. 205. a
- Cerebrum sentit, per membranas ipsum abundantes. 249. b
- Cerebrum calidum præter cibum, potum, odores, & aërem grauat à coitu, nimio exercitio, nimia vigilia, & animi passionibus. 250. a
- Cerebrum esse posse temperatum ad iustitiam, & non ad pondus. 217. a
- Cerebrum temperatum quibus dotibus debeat esse insignitum. 206. b
- Cerebri temperatura per quinque fontes cognoscitur & qui sint. 183. a
- Cerebrum neque sentit, neque mouetur. 184. b
- Cerebrum an sentiat. ibid.
- Cerebrum ut sentiat. 178. a
- Cerebri substantia subtilis, an sit tenuitas spirituum, vel molles cerebri tenuis, & clara disputatur. 203. b
- Cerebri substantiam subtilem, esse corpus cerebri diaphanum. 204. a
- Cerebrum ob multas sui superficies causare tarditatem intellectus. 204. b
- Cerebri substantia mollis quid per Aristotelem. 205. b
- Cerebrum non habere sedes distinctas pro discursu imaginatione, & memoria.

- ria. 206.a
 Cerebri substantiam mollem atque humidam habentes facile addiscere circa hoc ut errat Plusquamcommentator. 205.b
 Cerebri substantiam stabilem, & firmam non esse substantiam duram, & substantiam fluidam non esse mollem, ostenditur. 206.b
 Cerebri substantiam calidam ostendi à mobilitate in opinione, & frigidam à stabilitate. 206.b
 Cerebri substantiam stabilem; & firmam habentes. possent memoria, & fluidam, sunt obliuiosi, & quomodo. 207.a
 Cerebri substantiam uniformem secundum omnes partes reddere homines doctes atque ingeniosos, secundum superficiem externam tantum dociles, & non ingeniosos. 208.a
 Cerebrum ex Gal. in somno humectari contra Arist. dicentem illud refrigerari. 252.a
 Cerebrum secundum Gal. esse actu calidum contra Arist. dicentem esse actu frigidum.
 Cerebri frigidioris signa duodecim. 254. & seq. per totum.
 Cerebrum siccu habentes calui fiunt. 258.b
 Cerebri, & oculorum temperatura quae? 289. & seq.
 Cerebri patientis signa quae. 384. & seq.
 Chylus unde fiat. 451
 Cibi optimi conditiones. 873.a
 Ciborum, & potus multitudine assumpta; ut maior fiat ventriculus paruius 663.a
 Cibus omnis, ut insalubris. 603.a
 Cicatrix, ut nutriatur. 747.a
 Cinis putredinis, ut per cutim euacuari possit ex Gal. & Auicenna. 713.a
 Climata omnia, ut fini temperatissima. 612.a
 per Clysteres ut euacuetur totum. 865.a
 Clysteres, ut crassa intestina pertransire nequeant. 835.a
 Clysteres, ut possint euacuare putredinem. 701.b
 Climatum diuisio & ubi sit. 237.a
 Clima temperatum quale sit varia proponitur opiniones. 237.b
 Clima subaequatione esse temperatum per Auicennam, & refellitur opinio Arist. & Auerrois. ibid.
 Clima quarum per Auerroem esse temperatum legitur. 238.b
 Clima sextum à Manardo existimatur temperatum; & ab Alberto Magno spatium illud inter sextum, & septimum esse temperatum. 238.a
 Climata omnia posse vocari temperata prater illa remota à mari, quae sunt frigidissima. 238.b
 Clima partium omnium temperatissimum. 340.b
 Clima omne habet homines temperatos respectu sui, qui respectu alterius climatis essent intemperati. 239.b
 Quod Clima sit temperatius. 237.a
 Coctio sit à calido, & humidio. 342.a
 Coctio ubi melior, ibi major copia sanguinis. ibid.
 Coctio, ut quiete fiat ex Hipp. 618.a
 Coctionis effectus ex Galeno. 705.a
 Coctionis senum, & conualescentium defectus. 872.a
 Coelementatio, ut detur. 577.b
 pro Cognitione recessus à naturali statu conditiones requisitae ex Hipp. & Gal. 842.a
 Coitum calefacere corpus probatur Auctoritate Gal. & exemplis ab Hipp. adductis. 250.b
 Coitus talem calorem inducit ut tabidos interdum faciat homines. ibid.
 Coitus actus frequens ad quam temperaturam spectet. 358.b
 Coeuntibus quatuor necessaria esse. 338.b
 359.a
 Coitum immoderatum calefacere totum corpus. 250.b
 in Coitu, ut animi affectus maxime laudent. 638.b
 Coitus abstinentia, & excessus detrimenta ex Galeno. 634.b
 Coitus quo tempore magis opportunus. 636.b, 642.a

Coitus quibus naturis, & atatibus conferat. 637. a
 Coitus, ut non conferat omnibus pituitosis. 640. a
 Coitus, ut red'at corpora leniora. 638. a
 Coitus, ut Podagricis, Nephriticis & senibus conferat. 635. b
 Coitus, ut sit laboris leuamen. 642. b
 Coitus utilitates, & detrimenta. 640. a
 Coitus, ut ad motum reducatur. 630. b
 Colores non ostendere temperaturas fuit opinio Gal. 226. a
 Color niger quomodo fiat, & similiter quomodo fiat color albus. 224. b
 Colores non pendent à primis qualitatibus per se. ibid.
 Colorum species quinque statuuntur. 221. b
 Colores in luminis absentia, quomodo non sint colores. 226. a
 Coloris foramina est lumen per Albertum, & alios. 226. b
 Colores absque lumine. non esse probatur variis rationibus, & excrementis. 326. b
 Colorum aliquos esse reales, & aliquos apparentes existimatur falsa diuifio. 327. b
 Colorum species in centum possunt diuidi. ibid.
 Color gilvus inter album, & flauum collocatur. ibid.
 Color flauus inter citrinitatis gradus ponitur. ibid.
 Color ruffus, cui similis. 228. a
 Color ruffus si obscurior sit, Rarus vocatur. ibid.
 Color puniceus, & sanguineus idem & varios habent gradus. ibid.
 Color glaucus & casus unum significant. ibid.
 Color viridis ex missione nigri cum fuluo ex Platone fit. ibid.
 Color ceruleus ab Antiquis Venetus vocatur, & cur. ibid.
 Color lucidus, & plumbens sub fusco ponuntur. ibid.
 Color glaucus unde oriatur. 283. a & 284. a
 284. b
 Coloris oculorum tres species an quatuor. 283. a
 Color oculorum niger & albus an indicet

temperaturam. 283. b
 Colorum oculorum causa quot & que sint. 285. b
 Colores oculorum tres. 286. b
 Colicus affectus, ut à chysteribus acerbis exacerbetur. 784. b
 Colicus dolor, ut tollatur. 785. a
 Constitutio quatuorplex fit. 129. a
 Continui solutio duplex. 506. b
 Contrariorum eadem est disciplina. 253. b
 Cor continere sanguinem extraneum, & ad quem finem. 177. b
 Cor an sit prius motus, & sensus. 176. a. & seg.
 Corpus diaphanum quomodo fiat disputatur contra Albertum Magnum, & alios. 223. a
 Corpus diaphanum est quod unicam, vel paucas habet superficies ex optidorum opinione. 224. a
 Corpus opacum non à primis qualitatibus prouenit. 224. b
 Corpora caelestia sunt colorata quamuis careant elementorum missione. 226. a
 Cor esse per se frigidum & humidum & per accidens calidum. 292. a
 Cordis calidioris signa quinque. 293. & seg.
 Cor est extra latitudinem sanitatis ubi est frequentia respirationis. 294. b
 Cor calidum indicat pulsus magnos. 294. a
 Cor calidum dupliciter indicat, magnitudinem respirationis. 296. a
 Cor calidum cur indicet promptitudinem ad actiones. 297. a
 Cor est fons caloris vitalis. 301. a
 Cordis calidi signa que sint. 302. b & seg.
 Cordis calidi indicia ex 6. fontibus cognoscuntur. 303. b
 in Corde frigido pulsus esse minores. 305. b
 An à Corde oriuntur animi passionis. 306. b
 Cordis humidioris signa tria. 309. a
 Cordis calidioris & siccioris signa sex. 301. a. & segg.
 Cor. calidum, & humidum habentes esse minus hirsutos. 313. b

Cor calidum habentes quibus morbis sint
 obnoxij. 314.b
 Cordis patientis signa. 386.b. & seq.
 Cordis frigidiore temperato signa septem.
 304. a
 Cordis temperatura qua, & qualis. 290.b.
 291. a
 Cor non immittere facultates in alia vis-
 cera. 291. b
 Cordis temperatura duplex. 292.b
 Cordis partes si sint frigidiore utrum se-
 quatur totum cor esse frigidum. ibid.
 Cordis calidioris quinque. 293.b
 Cor calidum indicat magnitudo respira-
 tionis dupliciter. 296.b
 Cor cur maximè in animi affectibus alte-
 retur. 505.a
 Concoctio quid ex Galeno. 708.a. 709.a
 Concoctio quot modis sumatur à Galeno.
 18.b
 Concoctio quoduplex ex Galeno. 716.b
 Concoctio, ut à natura fiat. 707.a
 Concoctio, ut ab arte fiat. ibid.
 Concoctio, ut differat à digestionem. 704.a
 Concoctio, ut differat à generatione, mix-
 tione, & nutritione. 709. b
 Concoctio, ut fiat per contrarias qualitates
 ex Galeno. 704.a
 Concoctio, ut fiat virtute media. ibid.
 Concoctione una lasa, ut cetera ladantur.
 618. a
 Concoctionem iuvant calida, frigidaque
 nocent ex Galeno. 703. b
 Concoctionem qua iuvant ex Galeno. 703.a
 Concoctionem, ut innet aque frigida potus.
 703. b
 Concoctiones quot. 601.a
 Conformatio, ut sit in curatione maximè
 attendenda. 835. a
 Conseruatio qualitatum actiuarum, ut sit
 maximè periculosa. 648.b
 Conseruatio quoduplex. 648. a
 Conseruatio, ut fiat per alterationem tan-
 tum. 571.a
 Consuetudo, ut non sit altera natura, neque
 conserua. 604.a
 Consuetudo, ut tolli possit. 655.a

Continuum pro contiguo sumit Galenus.
 675.
 Continuum, ut non differat à contiguo ex
 Gal. 747.
 Conualescentium à sanis differentia. 870.a
 Conuulsionis causa externa varia ex Gal.
 787. a
 Cordis multum calidi signa. 300. b
 Cordis humidioris, & frigidiore signa qua.
 316. b
 in Corde frigido, & humido utrum pulsus
 possint esse molles. ibid.
 Cordis frigidiore, & siccioris tria signa.
 319. & seqq.
 Cor quando & quantum obstat, & quando
 hepar. 339.b
 Cordis frigiditatem superare caliditatem
 hepatis. 340.a
 an Corpus saluberrimum magis resistat
 causis morbisicis quam corpora intem-
 perata contraria. 151.a
 Corporis definitiones. 396.a
 Corpora qualia esse debeant. ibid.
 Corporis moderata temperatura signa.
 596. a. & seq.
 Corporis calida temperatura signa. 396.b.
 397. a
 Corporis frigida temperatura totius habi-
 tus signa. 402. & seq.
 quod Corpus ex omnibus sit peioris condi-
 tionis. 90.a
 de Corpore salubri simpliciter, eius defini-
 tione, & diuisione. 64.a
 an dentur Corpora neutra. 57
 Crispitudo pilorum propter siccitatem tem-
 peramenti, & propter meatum per quos
 transeunt. 230.b
 Crispitudinem pili non solum ob calidita-
 tem, sed etiam ob frigiditatem fieri vi-
 detur. ibid.
 Crispitudo sine tortuositate meatuum, &
 quomodo. 231.a
 Crispitudo conuenit calori, & non siccitati.
 258. a
 Crispitudinis causam etiam caloris exce-
 sum. ibid.
 Crispitudinis impedimentum quod. ibid.
 Chrysis,

I N D E X.

Crysis, ut sit potior per transmissionem, quam per euacuationem ex Hippocrate. 739. a
Cura, ut sit à causa primo auspicanda ex Galeno. 730. a

D

Definitio ut est principium cognitionis. 6. b
de Definitione insalubris ἐπὶ τόποι. 96. a
de Definitione corporis salubris ut nunc. ibid.
de Definitione insalubris semper. 93. a, b
de Definitione, & subdivisione corporum neutrorum. 97. a
de Definitionibus trium corporum insalubrium. 83. b
de Definitione insalubris ut nunc. 88. a
de Definitione salubris simpliciter ut multum. 81
de Definitione neutri secundi significati. 202
de Definitionibus Medicina. 43. b
Deleteria quot modis considerentur. 858. b
Deformitas cicatricis, ut tollatur. 772. b
De obstruentia medicamenta, ut in pauca quantitate nil inueni. 854. b
Dentes cur regenerentur. 668. a
Derivatio unde desumatur. 866. a
Differentia morborum ratione diuersitatis partium corporis. 737. a
Differentia inter audacem, & fortem, qua sit. 297. b
Differentia inter iram, & iracundiam. 299. b
de Differentia insalubrium à salubribus. 145. b
Digestio, ut differat à concoctione. 704. a
Digitus sextus cur non sit morbus. 846.
Dimensio trina ut sit principium materiale omnium qualitatum. 862. b
Dispositio predicatur de morbo & de causa. 699. a
Dispositio primo ladens operationes est causa formalis morbi, efficiens operationis laesa. 687. a
sine Dispositione subiecti non fit morbus,

motus, aut actio, ex Galeno. 686. a, b
De discendi facilitate. 205. b
De distinctione corporis salubris ut multum à corpore salubri ut semper, & corporis insalubris simpliciter, & neutrum. 147. a
De diuisione neutri. 57. a
Diuretica, ut non euacuent urinam. 796. b
 861. a
Diuretica, ut sint dyum generum ex Galeno. 712. b
Dolor, ut pertineat ad solutionem continui. 644. b
in Dolor, ut varij concurrant morbi. ibid.
Documenta quatuor pulcherrima ne decipiamur in cognoscendis temperaturis. 419. a. & seqq.
Dolor an sit operatio laesa. 380. b
Doloris causa dua. 505. b
Doloris conditiones, vel requisita tria. 506. a
Doloris causa prima, & immediata duplex. 508. b. & seq.
Dolor an sentiat ab aliquo sensu. 514. a. & seq.
Dolor an sit obiectum proprium tactus. 514. b
Duplex audacia. 297. b
de Duplici effectiui, indicatiui, & susceptiui. 53. b
Durities ut sit trium generum. 826. b

E

Ebullitio sanguinis in corde, an efficiat pulsationem. 298. a. & seqq.
Elementa non sunt ponenda inter res naturales. 578. b
in Empyematicis humores frigidi cur conuertantur in pus. 815. a
Empyematicos aperiendi duplex modus. 783. a
de Epilogo prima partis artis Medicinalis. 113. a
Euacuatio insensibilis abundantior sensibilibus. 816. b
Euacuatio, ut introducat humidam intemperiem. 650. b
Euacuatio ut tollat putredinem. 699. b
 Euacuationem

Enacuationem putrefactorum, ut precedere debeat, preparatio. 701. a
Euphorbij acrimonia ut mitigetur. 766. b
Errant dicentes contra Arist. coctionem non fieri semper incrassando. 244. a
Excrementa laudabilia qualia sint, ex Hipp. & Galeno. 619. b
Excrementum quolibet, ut sit cibo assumptio proportionatum. 619. a
Excrementum tenue prima coctionis quid. 599. a
Excrementum tenue secunda coctionis duplex. 601. a
Excrementa, & retenta, ut noceant, ex Galeno. 598. a
Exercitij limites ex Auicenna. 613. b
Exercitij qualitas ut consideretur, à Galeno. 616. a
Exercitij utilitates, ex Galeno. 613. b
ab Exercitio quando assumendus cibus. 616. b
Exercitium ut à labore differat. 615. a
Exiccantia valida, ut possint dici moderata. 754. b
Exiccantia vulnus ut sint triplicis generis. 753. a
Exinanita partes, ut habeant facultatem attrahendi. ibid.
Extasis, ne tollat maniam. 693. a
de Explicatione neutri tertij. significati.

F

Facultates naturales vtuntur diuersis qualitatibus ut instrumentis. 213. b
Facultas an sit causa actionis. 169. a
Facultatis cuiuslibet partis essentia an immediate sit in quolibet illius temperamento. ibid.
Facultates cordis an influant aliis corporis partibus. 169. b
Facultatem naturalem non influere, sed esse conmatam. ibid.
Facultas animalis non per spiritus influit, sed per radios in totum corpus. 172. a
Facultas qua, & quomodo influat. 178. b
Facultates naturales non indigere irradiatione, & spiritu. 180. b

Facultas duplex influens, & infra. 178. a
Facultas an fluat per spiritus ut dicitur Auicenna, an per radios ut Gal. 178. b
Facultas naturalis ut non communicetur à iecore. 751. a
Faces cur inducentur in crassis intestinis. 785. a
Faces durae ut enacuentur. ibid.
Facum naturalium conditiones. 630. a
Febris futura praeservatio quibus fiat, ex Gal. 696. a
Febris quid. 656. b
Febris ut accendatur in humoribus ex Galeni verbis. 698. a
Febris, ut ne curetur diureticis ex Galeno. 712. b
Fibula, ut differant à futuris, eo quid sint. 749. a
Feminam ob internum calorem conuersam esse in virum. 364. a
Femina cuidam alij die nuptiarum mentulam erupisse. ibid.
Febres non esse in humoribus & spiritibus ut in subiecto, sed sicuti in causa. 99. b
Filij an assimilentur parentibus. 375. & 387. a. & seqq.
Filiorum similitudinis cum parentibus causa varia. 387. & seq.
de Fontibus à quibus sumuntur signa dispositionum omnium corporum. 129. b
Forma misti quomodo à caelo dependeat. 800. a
Forma substantiales ut non delitescant sub vario situ, aut raritate, aut densitate. 861. b
Fractura ossis, ut possit contingere sine partium circumiacentium lesione. 762. a
Frigescentia medicamenta ut roborentur partes viuentes. 343. b
Frigidum cur sit ulceribus mordax. 755. b
Fuligines retenta, ut sint causa efficiens putredinis. 701. a

G

Galenus hic non agit de elementis, & anatome, & pluribus aliis. 4. a
Quid intelligat Gal. per saluberrimum, & infalu

insaluberrimum. 100.a
Quid intelligat Gal. per humores proportionem respondentes temperatura cerebri. 236. a
Glandularum affectus cur sint sanatu diffi- ciles. 832.b
Gluten cur sit laudabilius quam sutura. 749. b
Gluten quando conveniat, ex Galeno. 750
Grauitas & leuitas, qua ratione possunt, & substantia, & accidentia elementorum dici. 591.a

H

Habitatio optima per auctorem debet eligi illa, qua est boni aëris, qua in omni regione potest inueniri. 254. b
Habitus corporis unde prodeat. 390.a. & seq.
Hepar an communicet suas facultates toti corpori. 170.a
Hepatis calidioris signa quinque. 324.b
Hepatis frigidioris signa quot. 330. & seqq.
Hepatis siccioris signa. 332.b
Hepatis calidioris, & humidioris signa. 341. b
Hepatis frigidi, & humidi signa. 343.a
Hepar frigidum, ut humidum nisi cor impediatur reddit vniuersum corpus simile. 343. b
Hepar ut non sit principium venarum ex Galeno. 838.b
Hepatis pus quomodo euacuetur. 783.a
Hepatis frigidi & siccii signa. 202.a
Hepatis puri signa. 474. & seq.
Hepatis patientis signa. 389.b
Hernia ut fiat ex relaxatione. 663.a
Humidum radicale ut restauretur. 578.a
Humores prauis, ut cibos etiam boni succi assumptos valeant in suam naturam immutare, ex Hippocrate, & Aristotele. 855. b
Humores quot modis putrescere possint. 702. b

Sancti orij Sancti orij Pars I II.

Humiditates secunda qua & quot sint. 426.
Humorum peccantium quantitas & qualitas qua. 346.b. & seq.
Hydropicorum aquam auferentia remedia. 783. a
de Hyporrysi. 752.b

I

Iecur calidum reddere totum corpus calidum. 328.b
Iecur tunc esse calidum quando aderit latitudo venarum. 329.b
Immoderatum dupliciter respectu corporis sani, & morbidum. 691.b
Incrassantia ut non sint remedia pectoris. 795. b
Indicans vena sectionem, ut sit innominatum. 726.b
Indicata, ut sint comparanda cum prohibentibus. 734.b
Indicantium numerus, & ordo ex Galeno. 730. a
de Indicantium ordine & potestate. ibid.
Indicatio à causa principali, ut sit anteponenda impedimento. 732.b
Indicatio à causa, ut sit prima ex Galeno. 728.b
Indicationum à causis desumptarum ordo. 732. a
Indicationum à morbis desumptarum ordo ex Galeno. ibid.
Indicationum diuersarum in vlcere consequendarum ordo. 778.b
Indiuidua nec indicantia, nec indicata esse possunt. 690. b
Inflammatiō ut impediatur vlceris sanationem, ex Galeno. 773. b
Ingenium ad discursum pertinere non autem ad specierum receptionem contra Montanum atque Acaciam. 203. b
Ingeniosi à quibus causis fiant. 208.a
Instrumenta pro cognoscenda quantitate recessus à naturali statu. 842.a
Instrumenta quibus cognoscuntur particulares V v v v lares

I N D E X.

lares morborum gradus, & pulsum
differentia. 736.b
Instrumentaria partes, vt possint aggluti-
nari ex Galeno. 745.a
Instrumentaria partes, vt sint duplicis ge-
neris. ibid.
Iracundi, qui sint. 299.b
Irati qui. ibid.
Ira differt ab iracundia. 300.a
Iracundia continet etiam temeritatem.
ibid.
Ira non continet temeritatem, irati enim
non cito & non sine ratione irascuntur.
ibid.
Ira est fera qua non facilem sedari potest.
307. a
Ira conuenit temperatura calida, & sicca.
ibid.
Intellectio vt sequitur bonam temperatu-
ram cerebri, & non compositionem.
212. b
Indicium in qua parte fiat. 210.a

L

Letitia, vt conferat ad sanitatem.
581.a
Lapis in vesica ad quod morbi genus re-
ducatur. 668.a
Lapis in vesica, vt extrahi possit. 666.a
Lapis in vesica, vt possit comminui. ibid.
Lapis in vesica, vt sit morbus. 671.a
Latitudo venarum an per se indicet icterici
temperaturam. 345.a. 346.b
Lassitudo quatuorplex. 613.a
Lassitudo, vt curetur ex Galeno. 613. b
Liber de constitutione artis cur non vocetur
ars Medicinalis. 2.b
Liber de constitutione tractat de arte &
non de modo constituendi artem vt pu-
tabat Menardus, Argenterius. ibid.
Lenientia partem euacuant. 864.a
Ligatura, vt sint trium generum. 748.b
Lithotomus, vt debeat cauere à sectione
musculorum penis. 787.a
Loci indicantes dispositiones corporis ad

pituitam generandam à quibus desu-
mantur. 355.b
de Locorum syndrome indicante bilis abun-
dantiam. 352.a
de Locorum syndrome indicantium domi-
nium peccantium humorum. 351.a
de Locorum syndrome indicante domi-
nium Melancholia. 356.b
Locus affectus, vt possit diuersimode consi-
derari. 737.b
Loci indicantes Polycemiam duodecim.
359. b. & seqq.
Lumbrici cur non sint morbi in numero.
845. b
Luxatio, vt curetur à suo contrario. 693.b
Luxatio, vt sit trium generum. 780.a

M

Magnitudo morbi duplex ratione
propria essentia, & recessus. 692.a
Magnitudo morbi quid indicet. 576.b
Magnitudo morbi ratione partis subiecta.
736. b
Malè compositionis sanorum signa qua.
470. a
Mares esse calidiores feminis. 374.a
Maturatio morbi quid. 706. b
Media extrema esse congenita & eiusdem
temporis. 126.b
Medicam artem breuissimam faciebant
methodici. 690.a
Medicamenta ad partes distantes directa,
vt debeant exhiberi in multa quantita-
te. 831. b
Medicamentorum facultates, vt non om-
nes sensu deprehendantur. 695.a
Medicus, vt non debeat nocere ex Hippoc.
731.a
Medicatio, vt dilatat cerebri ventriculos.
663. a
Melancholia quid & quot species eius.
356.b
Melancholia loci diuersi, & varij vnde
hauriantur. ibid. & seqq.
Melancholicorum succorum species. 359.a
Melancholia, cur non euacuatur per vomitu-
m

I N D E X.

Memoria cur magis valeant pueri, quam senes. 782. a
de Methodo corporis saluberrimi quod dicitur salubre ab ortu naturæ. 135. b.
 & 137. a
Membra, ut possint esse causa naturales, & non naturales. 580. b
Menstrua prouocantia, ut quedam sint inutilia. 831. a
Montanius ut errat dum dicit hunc librum esse Pythagoricum. 5. b
Moderatum non inducit sanitatem, sed conseruat solum. 691. a
Modus, ut reducatur ad qualitatem, & ad quantitatem. 604. a
Morbi fientes in tria genera distinguuntur. 782. b
de Morbi generatione. 781. a
ad Morbi naturam quatuor spectant, Idea, magnitudo, mos, & motus. 681. b
Morbi per consensum habent aliquid in facto esse. 683. b
Morbi periculosi ex Hippocrate. 658. b
Morbi quidam, ut non habeant esse in fieri. 642. a
Morbi qui post ablatam causam cessant aliqui sunt in fieri, aliqui in facto esse. 678. a
Morbo ut opponatur remedium. 693. a
Morbo, ut opponatur sanitas. 692. b
Morbus ad quod predicamenti genus reducatur. 781. b
Morbus factus, & fiens quid. 676. b
Morbus fiens, ut est fiens non est in genere qualitatis, sed passionis. 688. a
Morbus in fieri quatenus est in fieri non est morbus. 677. b
Morbus organicus, ut per contraria aufertur ex Hippocrate. 693. b
Morbus, ut non possit reduci ad diuersa predicamenta. 782. a
Morbus, ut non sit de genere relationis. ibid.
Morbus, ut sit sanitati posterior. 567. a
Morbus, ut tollatur quandoque à non con-

trario. 693. a
Mors, ut retardetur. 4. b
Motus omnes partim sunt in fieri, & partim in facto esse. 677. a
Motus, ut differat ab exercitio ex Galeno. 567. a
Motus, ut est causa caloris, & frigoris. 593. a
Motus, ut sit temperatus. 609. b
Motus est actio: sensus uero passio. 172. b
Motus ut fiat, requiritur maior uirtus quam dum sit sensus. ibid.
Morbum esse lesionem structuræ uel operationis. 134. a
Motus quomodo calefaciat cerebrum secundum Aristot. & Theophr. 250. b
Multiplex omne prius diuidendum, quam definiendum ex Arist. 675. b
Musculus, ut non sit organum ad aquatum motus uoluntarij. 786. b
Mutatio ab alterante proueniens quomultiplex sit. 642. b
Mutationes repentina, ut conueniant in curatione. 654. b
Mulier an sit calidior mare. 372. b

N

N *Asi* compositio, ut non sit regeneratio partis organica. 747. a
de Natura temperamentis. 7. a
de Natura & differentiis colorum. 226. a
an Neutra conualeſcentiæ, & decidentiæ an sint neutra nunc ſecundi ſignificati. 105. a
Neruis diuerſimode laſis, ut diuerſa emergant ſymptomata. 771. a
Neruis quomodo conueniant frigida medicamenta. 773. a
Neruorum paria exorientiæ à cerebro quæ ſint. 172. a
Neruorum aliqui ſunt motiui & ſenſitiui quomodo intelligi debet. 196. a
Nervi motui deſtinati ſunt actiui, & paſſiui, & qui ſenſus ſimiliter actiui, & paſſiui. 296. b
 P u u u u 2 Nervi

Nervi motui non omnes à spinali medulla oriuntur. 197. a
Nervos omnes motorios habere vim sentiendi, sed non è contra. 172. b
Nervos recurrentes pendere à sexto pari nervorum. 174. b
Nervos multo modo oriri à corde ut dicebat Aristot. 177. a
Nervus furculus qui reperitur in corde est propago sexti paris nervorum cerebri. *ibid.*
Nervus, ut non semper sit ubi est sensus. 748. a
Numeri excedentis differentia à magnitudine excedente. 848. b
Nutritio quomodo fiat. 818. b
Nutritio, ut non fiat, nisi ab optimo sanguine. 870. b

O

O *Blivio unde oriatur.* 206. b
Obstructio à multitudine, ut à solo sanguine proveniat. 784. a
Obstructiones efficientes humores non per resolutentia; sed per aperientia cutim tolluntur. 783. b
Occulta qualitates unde originem trahant ex Galeno. 590. b
Oculorum colorum tres species. 283. a
Oculorum nigredinem & albedinem indicare temperaturas. 284. a
Oculi glauci, cæsi, & charopi referuntur ad albas. *ibid.*
Oculi charopi indicant gratiam, & magnum ingenium. *ibid.*
Oculi omnes tam nigri quam albi sunt aquei à prae dominio. *ibid.*
Oculi cōstāt ex tribus humiditatibus. *ibid.*
Oculorum albedo an fiat à paucitate digestionis. 284. b
Oculorum glaucedo fit propter splendidi luminis abundantiam secundū Gal. *ibid.*
Oculorum varietas unde pendeat. *ibid.*
Oculorum colores secundum Montanum ad tunicam referuntur. 285. a

Oculorum colores non indicare temperaturas. *ibid.*
Oculorum colorum cause multa. 285. b
Oculorum nigrorum causa efficientes, an scilicet tantum una an plures. 289.
Oculorum motus efficitur à secundo pari nervorum. 172. a
Oculi cuius temperamentum sint. 290. a
Oculos mediū caloris acutius videre, & quare. 290. b
Odores an grauent cerebrum disputatur. 246. a
Odores an sint species reales, vel intentionales, & varia Auctorum sententia proponuntur. 246. b
Odores sunt exhalationes siccae & non species intentionales. 248. b
Odores caput grauari concluditur. *ibid.*
Odoratus an sit in cerebro, vel in naso quæritur. *ibid.*
Odoratum esse in naso volebat Aristot. & Averroes. *ibid.*
Odoratum esse in processibus mamillaribus protulit Gal. Hipp. & alij multi. 248. b
Odoratus instrumentum esse processus mamillares concluditur per Auctorem. 355.
Odores calefaciunt & grauant cerebrum secundum Gal. contra multos Philosophos. 246. a
Odores utrum tanquam species intentionales possint implere & calefacere caput secundum Arist. 246. b
Odores utrum sint species intentionales, utrum exhalationes. 246. b. & seq.
Odorem esse exhalationem siccam, & tenuissimā non speciem intentionalem, sed partem substantia rei odorabilis. 247. b
Odorandi actionem secundum Aristot. & Auerr. esse in naso. 248. a & *ibid.*
Odoratus pars præcipua organi ubi sit. 248. a, & seqq.
Odoratus organum secundum Gal. Avic. Hipp. & alios Anatomistas, in processibus mamillaribus. 249. a. & seqq.
Odorata replere caput calidum, & id dolore afficere secundum Hipp. 250. b

Opera

Operationes utrum symptomata appellari possint. 132.b
 an Operationes principes in cerebro sint loco distincta. 211.b
 de Operationibus principatum obtinentibus. 202.b
 an Operationes principes pendeant à cerebri conformatione. 214.a
 Opposita iuxta se posita magis elucescunt. 253.b
 de Ordine 9. capitum addiscendorum. 50.b
 Organica partes in quibus regerentur. 746.a
 Organica partes, ut non possint uniri, nisi per secundam intentionem. 745.a
 Ossa fracta, ut per secundam intentionem sanentur ex Galeno. 759.b
 Ostenditur rememoratiua, & prognostica signa desumi ab effectu praesenti, & non à praeterito, vel futuro. 126.a
 Ostrea & similia frigida ex accidenti reddere homines proptos ad Venerē. 364.a

P

Pars à suo organo separata, ut diuersimodè consideretur à Galeno. 661.a
 Pars princeps ut definiatur à Gal. 169.a
 de Partibus similaribus. 65.a
 Pars affecta, ut indicet ex Galeno. 661.b
 Partes affecta variant curationem morborum. 785
 Partes imbecilles quomodo suscipiant excrementa ex Galeno. 819.b
 Particulare ut non curetur. 572.b
 Pectoralia medicamenta ut in pauca quantitate exhibita inuare non possint. 830.b
 Peritonei vulnera in diuerso situ, ut diuersam requirant curationem. 835.b
 Perspirabilia, ut debeant esse omnia corpora viuientia, ex Hipp. & Galeno. 629.b
 Perspiratio quo tempore modo fiat. 629.a
 Perspiratio, ut excedat in quantitate cetera excrementa. 619.a
 Perspirationem qua impediunt. 619.b
 Perspirationis viria ne cognoscatur. 631.b

Pilos generari ex seminali humore, tantum ex materia ut existimabat Modernus Saxonie esse falsum. 233.a
 Pilorum materiam esse fuliginosum & terrestre excrementum ex Arist. & Gal. desumitur. 233.b
 Pilos generari ex humiditate seminali falso à Saluo Sclano tribuitur Aristoteli. 233.a
 de Pinguedine corporis & quid aliud sub hoc nomine comprehenditur. 399.b
 Pinguedo quid sit, & cur sit frigida. ibid.
 Pinguis an sint calida. 400.b. 401.a
 Phrenetici cur habeant motus vehementissimos, sensus verò diminutos. 217.b
 Pituita alimentaris, ut si potentia in massa sanguinea. 600.a
 Pituitosi cur stupidi. 205.a
 Pituita quatuor species. 331.b
 per Pituitam intelligere sanguinem agnosum. ibid.
 Pilos esse frigidissimos & siccissimos. 173.b
 Pili cur non generentur in vola manus. ibid.
 Pili ex qua materia oriuntur. ibid.
 Pili an indicare possint omnes corporis temperaturas. 174.a
 Pili indicant suo colore calorem corporis, & materiam ex qua fuligines eleuantur. 222.b
 Plenum corpus, ut diuersimodè à Galeno vsurpetur. 639.b
 in Pleuritide incisio improbat. 784.a
 Plusquamcommentator ut erret agendo de intentione libri. 3.b
 Potentia an differant à fundamento. 131.b
 Positionum differentia, ut non disponant materiam primam. 862.b
 Prandium contra cenam parcius. 617.
 Praeservatio ut respiciat humores & temperaturas. 856.b
 Proprietas, ut non sit de predicamento sui fundamenti. 620.a
 Persana qua febricitantibus conferat. 809.a
 808.b.
 Pradicamentorum doctrina ubinam fuerit

INDEX.

tradita prolixior ab Arist. 587.b
 Proprietas ut non soli speciei conveniat ex
 Aristotele. 239.b
 Principia corporis an sint plura quam
 quatuor. 170.b
 Principia corporis animati quomodo inter
 se sint distincta. 176.b
 Proportio huius artis ad totam medicinam
 non est illa quam octo libri physicorum
 habent ad totam philosophiam, ut puta-
 bat Plusquamcommentator. 5.a
 de quodam Præcepto aperiente quando in-
 temperies sit magis, vel minus recedens
 à statu temperatissimo. 239.b. 240.a
 Processibus mamillaribus an tribuatur a-
 ctio odorandi. 248.a
 Pulmo an sit calidus, & humidus. 359.b
 Pulmone & eius calidis signis. 354.b
 Pulmonis frigidi signa. 456.b
 Pulmonis siccæ signa. 458.a
 Pulmonis humidi signa. 458.b
 Pulmonis motus. 461.
 Pulmo an moveatur à calore ebullitionis.
 296.a
 Pulsus, & urina an sint propria humo-
 rum omnium prædominantium. 350.a
 Pulsatio arteriarum à qua causa imme-
 diata fiat. 297.b
 Pulsus duros non inveniri in omni hectica
 febre. 306.b
 Pulsus magnus & durus unde oriatur.
 310.a
 Pulsus magnus dupliciter consideratur.
 ibid.
 Pulsus velocitatem, & frequentiam dupli-
 cem esse. 420.a
 Pulsus inæqualitatem consistere in magni-
 tudine, velocitate, frequentia vel molli-
 tie. 295.b
 Pulsus inæqualitates tres. 295.a
 Pulsus unde moveatur. 298.a
 Pulsus an moveatur ab influxa facultate,
 in tunicas arteriarum. ibid.
 Pulsus magnus an indicet calidum cor.
 294.b
 Pulsuum cause an tres, an plures. 304.b

Pulsi tardi, crebri, celeres, & rari, qui sint.
 304.a
 Punctura nervi ut sit affectus simplex.
 764.b
 Pus empyceorum per quas vias expurge-
 tur per urinam, an per alium. 790.b
 Pus in iccore ut evacuetur, ex Hippocrate.
 861.a
 Pus, ut habeat vim detergendi. 777.a
 de Putredine digressio. 700.b
 Putredinis causa. 700.b. 699.a
 Putredo quibus auxiliis tollatur ex Gale-
 no. 177.b
 Putredo quid ex Aristotele. 700.b
 Putredo ut pro ratione diversa diversimo-
 de tollatur. 184.b
 Putredo ut sit distinguenda. 700.a
 Putredo non est intermissio caloris, sed se-
 cundum Aristot. corruptio. 342.b
 Putredo respicit calorem mixti, & non
 animati. 343.a
 Pythagoras cur existimabat bruta habere
 discursum. 201.b

Q

Qualitas quot modis usurpetur ex
 Aristotele. 54.b. 605.b
 Qualitates à tota substantia cur ita di-
 ste. 585.a
 Qualitates novæ ut introducantur. 653.a
 Qualitates occulta sub quo predicamenti
 genere sint reponenda. 587.a. 862.a
 Qualitates occulta ut habeant contrarium
 ex Galeno. 588.b
 Qualitates occulta unde originem trahant
 ex Gal. 591.b
 Qualitates occultæ, ut sint simpliciter ele-
 mentares. 800.a
 Qualitates primæ, ut sunt caliditas, frigi-
 ditas, humiditas, siccitas. 591.a
 de Qualitate corporum salubrium, insalu-
 brium, & nervorum. 63.a
 an omnes Quatuor primæ qualitates sint
 actiue, vel duæ sint actiue, & duæ pas-
 siuæ, & quomodo. 208.a
 Quid

INDEX.

Quid agendum à quo desumatur. 572. a
Quies quibus conueniat ex Galeno. 615. b
Quiete, vt ventriculus, & spermatica vasa possint fieri breuiora. 663. b

R

R *Arefacientia vt tollant obstructiones.* 784. a
Raritas & densitas principia omnium qualitatum, ex Aristotele. 589. a
Recessus respectu naturalis status quantitas, vt cognoscatur. 843. a
per Reclititudinem in reuulsionem seruandam quid intelligi debeat ex Galeno. 716. a
Refrigerantia, vt tollat putredinem. 699. a
Refectio, vt diuersimode consideretur. 872. a
Remedia imbecilla, vt reiterata possint validas intemperaturas tollere. 734. a
Remedia pro intemperie in fieri sunt curatoria, & praeseruatoria. 676. a
Remedia pro pluribus indicantibus, vt non semper sint eligenda ex Galeno. 731. a
Remedia, vt omnia respiciant futuros morbos. 855. a
Remedia vt tollant intemperies per reductionem ad mediocritatem. 734. a
Remedy qualitas, & quantitas debita vnde dignosci possit, ex Hipp. & Galeno. 714. a
Ren sinister vt sit eminentior dextro. 737. b
Repellentia in quibus casibus prohibeantur. 821. b
Repellentia, vt non semper conueniant in principiis apostematum. 822. a
Reuulsio in quibus conueniat & diffirat à deriuatione ex Galeno. 718. b
Reuulsio absque euacuatione, vt praesente plenitudine non conueniat. 829. a
Reuulsio an conueniat humoribus fluxis, & fluxuris ex Hipp. & Galeno. 719. a
Reuulsio quorū modis fiet ex Galeno. 203. b
Reuulsio vnde desumatur. 717. a
Reuulsio, vt fiat ad loca distantia ob prohibens, ex Galeno. 715. a

Reuulsio vt per expulsionem fieri possit ex Galeno. 714. b
Reuulsio, vt fieri possit ad loca proxima ex Galeno & Hippocr. 715. a
Reuulsio vt sit duum generum. 822. b
Reuulsionem fieri per vasa communia quomodo intelligendum sit. 717. a
Reuulsionis conditiones varia ex Galeno. 714. a
Reuulsionis propria conditiones. 718. b
865. b
Respiratio an sit motus voluntarius. 323. a
Respiratio est motus, vel actio mixta ex animali, & naturali. ibid.
Respiratio an sit motus omnino naturalis. ibid.
Respiratio ratione causa efficientis est actio voluntaria. 324. a
inter Respirationem, & pulsū esse magnam differentiam. ibid.
Rigor vt nō fiat à facultate animali. 611. a
Roborantia, vt duplici respondeant scopo, & Galeno. 840. a
Roborantia vt tollant putredinem. 699. a
Robustiores cur facilius corripiantur peste. 795. a

S

S *Acchari vsus, vt fuerit tempore Galeni.* 831. a
Saluberrimum, cur sit lathale. 567. a
Salubre an sit in eadem sanitatis latitudine. 11. b
Salubria solum similibus conseruari. 363. b
quomodo Salubre vt multum deficiat à saluberrimo. 141. a
de Salubri, insalubri, & neutro. 43. a
quid per Salubre, insalubre, & neutrum intelligat Gal. 48. b
Sanguinis missio à quo indicetur. 720. b
Sanguinis missio, vt tollat putredinem ex Gal. 710. b
ad Sanguinis optimi generationem quid requiratur. 781. b
Sanguis è venis, cur egrediatur. 716. b
Sanguis

- Sanguis extraneus in corde, & cerebro
cur non putrescat.* 793.a
- Sanguis extraneus non amplius in ve-
nas ingreditur.* 817.a
- Sanguis in venis est grauis, nec leuis.* 818.b
- Sanguis, vt perficiatur à parenchymate ie-
coris.* 836.b
- Sanguis, vt possit esse causa naturalis, &
non naturalis.* 580.b
- Sanitas, vt non conseruetur à sua causa
efficiente.* 575.b
- Scientia recessus particularis in tempera-
mentis, vt sit imperceptibilis ex Galeno.*
569. b
- Scopi conseruanda sanitatis ex Galeno qui.*
614. a
- Scopi curatiui qui.* 615.b
- Seminis qualitate, & quantitate peccantis
vitia ex Galeno, & Aristot.* 635.b
- Senes, cur sint senes.* 870.b
- Senes vt conualescentibus equiparentur.*
868. b
- Senes, vt sint pradii optimo sanguine.* 869.b
- Sensus, vt non solis nervis conueniat.* 748.a
- Sensus, vt possit in parte reperiri sine nervo.*
668. b
- Silanus vt errat circa intentionem libri.* 3. b
- Silani error putantis nullam esse differen-
tiam inter facultatem, & temperamen-
tum.* 169.b
- Semen à qua parte decidat pulchra dispu-
tatio.* 233.a
- Semen an solum prodeat à solidis sperma-
ticis partibus.* 375.
- Semen à tribus principiis oriri.* *ibid.*
- Semen esse spinalis medulla defluxum.* 376.b
- Semen an simul sit efficiens, & materia
primi conceptus.* *ibid.*
- Semen non esse simul efficientem, & mate-
riam primi conceptus s. rationibus o-
stenditur.* *ibid. & seq.*
- Substantialiter inhaerentia per qua imme-
diatè elucescant.* 133.b
- Senes habere cerebrum sicum.* 257.b
- Senes sunt humidiores, & frigidiore tem-
peratis.* *ibid.*
- Sensibilia diuersorum sensuum non distin-
guit per sensum communem, sed per ima-
ginationem.* 231.b
- Sentire in cerebro dupliciter intelligitur.*
-178. a
- an Sensus percipiant suam sensationem.*
201. a
- vbi sit Sensus communis.* 210.a
- Sensoria clara habent cerebrum frigidum
habentes.* 274.b
- Sensus interni quomodo enumerentur quin-
que à nonnullis, & ab aliis quatuor, à
quibusdam postea tres.* 208.b. 209.a
- Sensus intercipitur à multa sanguinis cali-
ditate.* 177. a
- Sensus communis officium quod sit.* 183.b
- Sensum communem non esse distinctum à
sensibus externis.* 210.b. & 211.a
- Sensus communis quiescit in somno, & non
imaginatio.* *ibid.*
- Sensus communis est distinctus ab imagi-
natione.* *ibid.*
- Sensus communis non est alio princeps ce-
rebr.* 211.b
- Sensus non amitti in una propagine abs-
que motu, & refellitur opinio Arculani.*
198. a
- Sensus colli in epilepsia absque omni motu,
quomodo eueniat.* *ibid.*
- Sensus non auferri, sed corrumpi in phre-
nitide contra modernum scriptorem.*
198. b
- Sensus, visus, odoratus, & gustus male se
habentes indicare partem anteriorem
cerebri male se habere.* 199.a
- Sensus visus si in prima formatione est
laesus indicat malum statum cerebri an-
terioris, & non caci post natiuitatem.*
199. b.
- Sensus auditus non indicare partem ante-
riorem cerebri.* 199.a
- Sensus nullus particularis cognoscit se sen-
tire per se ipsum.* 202.a
- Sensus percipere se sentire secundum philo-
sophum rejicitur.* *ibid.*
- Sensus percipere se sentire per virtutem
commu.*

I N D E X.

communem dispersam, per omnes sensus,
que cogitativa, vel aestimativa dicitur.
ibid.

Sensus communis sedes ubi sit. 210.b

Sensum communem internum esse quodam
chimericum. 210.b

Sensus communis quis sit. 311.b

Sensum communem non esse actionem prin-
cipem cerebri. 268.a

Sextum par nervorum ut omnia viscera
inferiora circumnuecit. 172.b

Siccitatem esse qualitatem actiuam, & mi-
nima siccitatis. 258.a

Signum hepatis moderate calidi est aci-
dum. 296.b

Signa cerebri frigidi, & sicci desumi à
sensibus. 273. b. quorum decem sunt.
ibid. & seq.

Signa omnia sunt in secundo modo dicendi
per se. 135.a

Signorum fontes an 3. tantum, an verò
plures. ibid.

Signa verum sumi possint à procatacti-
cis. 135.b

Signorum tres fontes. 129.b

Signa corporum salubrium unde prodeant.
128. a

Signa 12. frigidioris cerebri. 253. a. & seq.

Signa 7. siccioris cerebri. 256.a

Signa cerebri humidioris sex. 259.b

Signa calidioris, & siccioris cerebri 8. 261.
& seq. per totum.

Signa 7. calidioris, & humidioris cerebri.
265. b. & 266. a. frigidioris, & humi-
dioris. 276. & seq.

Signa memoratiua, & prognostica unde
sumantur. 126.a

Signa cerebri temperatura. 427.a

Signa indicantia semper erunt eiusdem
temporis. 126.b

Signa & constitutiones an debeant esse si-
mul tempore. 127.a

Signa futura, & praterita negare non pos-
se. ibid.

Signa sumi ex presentibus. 127.b

Signa praterita cognosci ex presentibus.
Sanctorij Sanctorij Pars I II.

ibid.

Signa prænuntiatiua unde sumenda gene-
raliter. 126. a. & seqq.

Signa calida, & humida temperatura. ibid.

Signa frigida, & humida temperatura, vi-
de ibidem Temperatura.

Signa frigida, & sicca temperatura. ibid.

Signa indicantia totius corporis habitus
temperaturas. 392. & seqq.

Signa indicantia temperaturas non seor-
sum accepta quam ut habeant. 452.a

Signa calidioris pulmonis. 354.b

Signa corporum agrotantium. 77.a

Signa patientis thoracis. 501. b. 502. a

Signa indicantia passiones reliquarum in-
ternarum partium. 504. a. & seq.

Signa indicantia agnitudines omnium par-
tium corporis quatuor. 516. a & seq.

Signa nervorum. 535. b

Signa pradicentia futuram agnitudinem.
537. a

Signa decidentia. 338. b. 539. a

Signa futura agnitudinis. 16. 541. a. &
seqq.

Signa prater naturam. 548. a. b

Signa quomodo sumantur ab excrementis.
560. a, b

Signorum temperaturarum 4. fratres sex
sint. 278. a

Signa temperaturarum calidarum oculo-
rum quatuor. 278. a

Signa temperatura calida oculorum. ibid.

Signa indicantia magnitudinem oculo-
rum. 281. a

Signa cordis siccioris temperato tria. 307. a

Signa cordis humidioris tria. 309. b

Signa cordis calidioris, & siccioris sex.
310. a. & seqq.

Signa cordis calidioris, & humidioris quin-
que. & seqq.

Signa cordis humidioris, & frigidioris.
325. a. & seqq.

Signa hepatis calidioris. 324. a

Signa hepatis frigidioris. 328. b

Signa hepatis frigidioris. 331. a

Signa hepatis siccioris. 333. a, b

X x x x x
Signa

Signa hepatis humidioris. 334.a
 Signa hepatis calidioris, & siccioris sex.
 335. b. & seq.
 Signa temperatura calida testiculorum.
 362. a
 Signa calida, & sicca temperatura testiu;
 vide Temperatura.
 Signa cordis calidi. 300. b
 Signa cordis frigidioris. 303. b
 de Signis bone temperatura cerebri. 216. a, b
 Simile quot modis consideretur, & suma-
 tur a Galeno. 648. b
 Situs partium, ut indicet. 831. b
 Situs primæ subjectum qualitatum. 590. a
 Solertia quid sit. 203. b
 Solutio continui in osse, ut quacunque sit
 fractura. 751. a
 Solutio continui, ut differat ab auulsione.
 745. b
 Solutio continui, ut sit morbus communis
 ex Galeno. 642. b
 in Solutione continui, ut ladanur functio-
 nes partium similium. 643. a
 Somni longi detrimenta ex Galeno. 627. b
 Somni cur estate breuiores. ibid.
 Somni preternaturalis causa. 594. b
 Somni quies, ut conueniunt facultatibus na-
 turalibus. 623. a
 Somni utilitates ex Galeno. 593. b
 in Somno fit maxima resolutio per insensi-
 bilem transpirationem. 595. a
 Somnus, cur quandoque exiccat ex Galeno.
 ibid.
 Somnus diurnus, cur non ita iuuet, ut no-
 cturnus. 626. a
 Somnus in principiis paroxysmorum, cur
 noxius, ex Galeno. 628. a
 Somnus longus, ut differat à comate ex
 Galeno. ibid.
 Somnus moderatus quibus noceat ex Aui-
 cenna. 594. a
 Somnus moderatus, ut alteret. 593. a
 Somnus naturalis, ut fiat Aristotelis, &
 Galeni discordia. 593. b
 Somnus, ut sit temperatus. 609. b
 Sordes in ulcere existentes, ut non necessa-

rio debeant sensu perfici. 776. b
 Spiritus animales generantur à proprio
 calore cerebri qui est natiuus. 177. a
 Spinalis medulla non mouetur, sed quiescit,
 quia eius motus esset inutilis. 187. a
 Spermatidis generationem fieri à tubiculis
 primario. 171. b
 Somnus est omnimoda quies sensuum ex-
 ternorum à Galeno ut putabat Aristo-
 teles. 252. b
 Somnus quid apud Galenum, & quid apud
 Aristotelem. 251. a
 Somnus est reuersio, virtutis sensitina ad
 interna secundum Galenum ad cere-
 brum secundum Arist. ad cor. 252. a
 Somni definitio ex Paulo Aegineta. 252. b
 Somnus videtur conciliari à multis causis
 externis absque qualitate frigida, vel
 humida contra Gal. & Arist. ibid.
 Somnum esse omnimodam quietem, & vin-
 culum sensuum exteriorum secundum
 Arist. contra Gal. 252. a
 in Somno fieri reuersionem virtutis sensi-
 tinae ad cerebrum non ad cor secundum
 Gal. contra Arist. ibid.
 in Somno interna esse calidiora secundum
 omnes Medicos contra peripateticos.
 252. a
 in Somno cerebrum humectari secundum
 Gal. refrigerari secundum Arist. ibid.
 Somnus quid secundum Paulum Aegine-
 tam. 252. b
 Somnum non naturalem fieri à frigidityte,
 naturalem ab humiditate. ibid.
 Somnij profundi internas causas esse cere-
 brum frigidius, externas ut cantus, te-
 nebra & aquarum strepitus. 251. a
 Spermatice partes, cur non regenerentur ex
 Gal. verbis. 642. b
 Spermatice partes in quibus regenerentur.
 665. b 668. a
 Spermatice partes quadam, cur facile re-
 generentur. 846. b
 Spermatice partes, ut non regenerentur in
 cauis ulceribus decrepitorum. 642. b
 Spiritus naturalis cur non detur quatuor
 ratio

rationes. 180.b
Spiritus irradiationem habentes duos tantum esse. 181.a
Spiritus animale & vitalem discrepare inter se specifica differentia contra Argenterium. ibid.
Spiritus naturalis quomodo non datur. 180. a
Spiritus naturalem dari ut dicunt Auic. A. b. achias Alex. Aphro. & Fernelius falsum est. ibid.
Spiritus animale differre specie à vitalli contra Argenterium probatur. 181.b
 & seq.
Spiritus, ut non generentur, nisi ex optimo sanguine. 870.b
Spiritus cohibito, ut inferuiat pro diuersarum partium adstrictione corrigenda. 164.a
Substantia quatenus agens, ut valeat transmutare. 586.b
Substantia, ut ex se promat qualitates operatrices ex Greg. Arim. 586.a
Substantia, ut sub qualitate comprehendatur. 606.a
Substantia illesi, ut destrui possint eius potentia. 588.a
Substantia potentia, ut ab ipsa dependeat. 587. a
Substantia propria potentia, ut differant à suo fundamento ex Arist. 588.a
Substantia proprietate, quæ nocent ex Gal. 622.b
Subiecti conditiones. 7.a
Subiectum artis quid. 8.a
Sudor, cur non contingat in corpore sano ex Galeno. 611.b
Sudorifica, ut possint esse euacuantia particularia. 684.b
Suppurantia, ut per accidens exiccent. 756.b
Sutura, ut sint triplicis generis. 748.b
Surdus à natiuitate non loquitur, quia non potuit per idioma adiscere. 200.a
Surdos à natiuitate non loqui ob lationem membranæ in vomentis simul nervos

auditus, & locutionis. 200.b
Surdos non loqui ob nervos communes Auribus, & Lorengi per Andream Laurentium esse falsum, & confirmatur Arist. ibid.
cur Surdi à natiuitate sint muti. 200.a
Sudor, cur non contingat in corpore sano ex Galeno. 611.b
Sudorifica, ut possint esse euacuantia particularia. 684.b
Suppurantia, ut per accidens exiccent. 756.b
Sutura, ut sint triplicis generis. 748.b
Syndrome locorum indicantium dominium peccantium humorum qualis. 351.a
de Syndrome locorum indicante bilis abundantiam. 352.a
de Syndrome locorum ex qua colligimus pituitæ dominium. 334.b
Sympathia, & idiopathia humani corporis, quæ. 519.a. & seqq.

T

Tactus organum quid, an caro. 551.a
 & seqq.
Tactus ut duplex. 173.a
Temperatura moderata an semper edat operationem perfectiorem aliis. 422.a
Temperamentum calidum, & humidum, an longioris vite sit quam æquale. 424.b. 597. & seqq.
Temperaturarum malarum differentiæ. 448.a
Temperatura compositi ventriculi quæ. 448.b
Temperatura calida cerebri signa. 240.b
Temperaturam calidam cerebri posse indicari à rubore faciei dabitur. 241.a
an Temperatura mediocris restitui, an vero calida, & sicca facundior sit. 368.a
Temperamentum primogenium, ut non possit mutari. 652.a
Temperatura partium corporis, ut diffinitè possit dignosci. 644.b
Temperatura, ut tollantur quandoque à non contrario. 740.b

Tempora morborum dupliciter sumuntur.

665. b

Tempora morborum, ut non indicet. 679. b

Tempora quatuor non dantur in morbis non dependentibus à materia. 679. a

Tempus, ut ad qualitatem, & ad quantitatem reducatur. 604. a

Temperatura petulea unde dicatur. 369. a

Temperatura calida, & humida testium signa quinque. 369. b

Temperatura frigida, & humida testium signa quinque. 370. b. & seq.

Temperatura frigida & sicca. 372. a

Temperata regio qua sit. 393. a

Temperatura musculorum, qua. 363. a

Temperaturæ moderata signa. 393. b. & seq.

Temperatura sicca signa. 403. b

Temperatura humida signa. 405. a

Temperatura calida, & sicca signa. 406.

Temperatura calida, & humida signa. 408. a

Temperatura frigida, & humida signa.

409. a

Temperatura frigida, & sicca signa. 411. b

& 415. a

Temperatura quomodo cognoscantur per inuuantia, & ludentia. 416. b

Temperatura testium simplices tres. 364. b

Temperatum efficit perfectissimum sanguinem. 342. a

Temperatura calida testiculorum est generatrix masculorum. 364. a

Temperatura calida testium est facunda. 364. b

in Temperatura calida testiculorum generatur celerrimè pilus. 364. b

Temperatura calida cur breuiores somnos habeant. 251. b

Temperamentum calidum, & humidum est obnoxium putredini. 342. a

Temperatura calida, & humida cur sit obnoxium putredini. 342. a

Temperatura vitiosa quibus signis dignoscitur. 216. o

Quod dicta & dicenda de signis tempera-

turarum cerebri locum tantum habeant in habitatione habente bonam tempera-

ram. 223. b

An detur Temperamentum æquale ad pondus.

102.

De numero temperamentorum. 70. b

Testiculos ex Aristot. non esse animalibus omninò ad prolem necessarios. 171. a

Testiculos ex Gal. esse omninò necessarios ad prolem, & esse collocandos inter principia. 171. a. & 173. b

Testiculos non solum ad generationem, sed ad perfectionem indiuidui esse necessarios. 171. a

Testes esse necessarios ad propagationem prolis, & non ad vitæ conseruationem. 173. a

Testes quomodo influant in totum corpus. 173. b

Testiculorum pondus an causet robur cordis. 171. a

Testes an sint necessarij ad generandum. 376. b

Testiculorum temperatura frigida signa. 372. a

Testium calida, & sicca temperatura quinque signa. 366. b

Testiculorum temperatura calida signa. 362. b

Testium calida, & sicca temperatura signa. 366. b

Testes, & cerebrum esse principia corporis. 375. b

Testiculorum signa, & differentia. 372. b
in Thorace humores contenti, ut non necessario faciant tussim, nec spumosi eiiciantur. 794. a

Thorax per quas vias expurget materiam in ipsius venis, arteriis, & capacitate contentam. 795. b. 796. a

Tumores facti à frigidissimis humoribus in parte calida quo temporis spatio suppurarentur ex Hippocrate. 815. a

Vasa communia, qua ex Galeno, & Hippoc. 717. b

Vena sectione, ut putrida perspirent ex Galeno. 699. b

Ventriculi os, ut non sit sub mucronata cartilagine. 835. b

Vesica collum, ut non incidatur à lithotomo. 786. a

Vesica collum ut non possit incidì à lithotomo. 666. a

Vesica collum, ut non sit carnosum. 786. b

Vesica vulnus, cur sit minus periculosum, quam ipsius colle. 286. a

Venena unde dicta. 859. b

in Ventre inferiore dominantur iecur. 329. a

Vesica parua quomodo dignoscatur. 472. b

Venter & hypocondria hirsuta sunt signa hepatis calidioris. 329. a

Venter, & hypocondria glabra sunt signa hepatis frigidioris. 332. b

Ventriculi sicci signa. 427. a

Ventriculi humidi signa. 432. b

Vigilia, exercitia, aër, & nimia animi passiones utrum caput calefaciant. 250. b. & seqq.

Ventriculum no esse necessarium ad vitam, sed ad meliorum vitam. 177. b

Venam cauam non ingredi dextrum cordis ventriculum. 177. a

Venas non oriri à corde ut dicebat Arist. ibid.

Venam cauam in piscibus non ingredi cor. ibid.

Ventriculus an ponendus inter principia. 168. b. 169. b

Vigilia ut humectet. 650. b

Vini boni febricitantibus conuenientis qualitates. 413. b

Vinum humectans quale sit. 415. a

Vires lapsa ut roborentur. 699. b

Vires valida, ut sint despicenda, ex Galeno. 731. a

de Virtute attractrice per substantia similitudinem. 798. a

Vlcera cacoëtica, & dysepulotica, ut sint compositi affectus. 746. a

Vlceris cacoëtici signa. 775. a

Vlcera caua, ut per callum sanentur. 667. a

in Vlceribus carnosus agglutinati, cur remaneant fovea. 776. b

Vlceris dysepuloti signa. 774. b

Vnguim vsus quis sit. 174. b

Vnguim physionomica. ibid.

Vngues quomodo nutriantur. ibid.

Virtus testium ovariarum; influit per venas, & arterias. 328. b

Virtutis formatricis munus est componere magnas, vel paruas partes. 329. a

Virtus formatricis, qua, & qualis longa expectatio per 8. opiniones. 384

Ventriculi calidi signa. 414. a

Ventriculi frigidi signa. 440. a

Ventriculus an nutriatur chylo. 449. a

Ventriculum paruum quis habeat. 770. a

Ventriculi agri signa. 497. a

Vox magna, sonora & clangosa, ut dilatat thoracem. 663. a

Vrgens ut sit cateris indicantibus anteponendum ex Galeno. 698. a

Vrgentia ut sint diuersa. 629. b

Urina tenuis sanorum, ut diuersa significet à tenui egrorum. 627. b

Urina, ut non euacuetur per diuretica. 712. b

Urina ut sit excrementum secunda coctionis. 569. a

Urina contentum, cur aequale dici debeat. 622. b

Urina liquoris nigredo, ut sit distinguenda à nigredine contenti. 627. a

Urina substantia, color, & sedimentum quid significant. 627. a

Urinam non indicare ea, qua sunt in omnibus venis, sed solum ea, qua sunt in vena caua, renibus, & vesica. 350. b

Urina redditur cruda in fine morbi multorum dierum. ibid.

I N D E X.

*Vrina & pulsus an sint propria inditia
omnium prae dominantium humorum.*

370. a

*Vrina an sit certissimum indicium coctio-
nis.* ibid.

*Vterus, ut ex frequenti foetatione maior
fiat.* 163. a

*Vulnus, ut non sit inspergendum pulueri-
bus, nisi in supertitie.* 751. b

Vultures ad quingenta milliaria olsece-

runt corpora occisa in bello Troiano,
246. b

*Vultures habent processus mamillares
admodum declives sicuti canes & feles.*
247. b

*Vulnerata partes, ut suscipiant excremen-
ta à toto corpore.* 752. b

*Vulneris, ut neque aër debeat intercedere
ex Galeno.* 751. a

F I N I S.

Carolus Lerou D. M.

